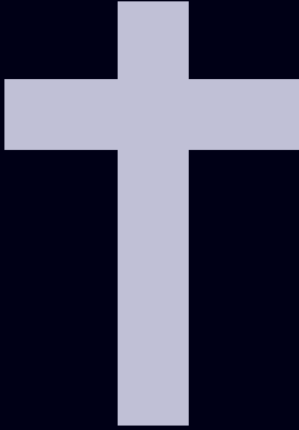

Nəkwəkəwə imərhakə
kape kughen:
nirpenien vi

The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu

Nəkwəkəwə imərhakə kape kughen: nīrpenien vi
The New Testament in the Southwest Tanna Language of
Vanuatu
Le Nouveau Testament dans la langue sud-ouest Tanna de
Vanuatu

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Southwest Tanna

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tanna, Southwest

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
ad9e16d0-33ca-5cbe-ad05-46d1635fa22b

Contents

Nəgkiarieren kupaŋ	1
MATIŪ	4
MAK	72
LUK	112
JON	184
WOK MĤNĚ	237
ROM	297
1 KORIN	330
2 KORIN	360
GALESIA	379
EFESAS	391
FILIPAE	401
KOLOSĪ	409
1 TESALONAĖKA	417
2 TESALONAĖKA	424
1 TIMOTĪ	428
2 TIMOTĪ	437
TAETAS	443
FILIMON	447
HIBRUS	449
JEMES	474
1 PITA	482
2 PITA	491
1 JON	496
2 JON	504
3 JON	506
JUD	508
REVELESEN	511
DIKSONARI	542

Nəkwəkwe Imərhakə kape Kughen Nirpenien Vi

Niuteseman long Nivhaar,
lanwis blong Saotwes Tanna, Vanuatu
The New Testament in Nivhaar,
the language of Southwest Tanna, Vanuatu
Le Nouveau Testament en Nivhaar,
langue du sud-oues de l'île de Tanna au Vanuatu

First edition

© 2011

Wycliffe Bible Translators 2011

Nəgkiarien kupan

Fastok

God hemi lavem ol man mo woman long wol, mo i wantem soemaot fasin blong hem long olgeta man, blong oli save gud hem, mo oli kam blong lavem hem. Ale, long taem bifo, God i bin jusumaot sam man mo i givim sam tabu toktok we oli mas raetemdaon long buk ya Ol Testamen. Sam toktok ya i talemaot paoa blong God. Sam i talemaot histri blong kantri ya Isrel mo olsem wanem God i bin givhan long olgeta. Sam i talemaot promes we God i mekem long ol man se bae i givhan long olgeta. Sam toktok i talemaot ol loa blong hem, mo sam i talemaot samting we bae i jas kamtru bihaen (olsem ol profesu).

Bihaen, God i kam wan man ya Jisas Kraes. Hemi tijim yumi long plante samting, mo hemi mekem plante merekel, gogo i ded blong pemeaot panis blong yumi, mo hemi laef bakgen. Be taem Jisas Kraes i stap lon wol ya hem i no raetem eni samting long Baebol. God i yusum ol narafala man blong raetm Toktok blong hem.

Ale, sam man we oli bin lukum ol samting we Jisas i bin mekem oli raetem ol buk long Niutesteman. Speret blong God i givim toktok ya long olgeta. Stamba tingting blong Niutestemant hemi se ol man we oli bilif long Jisas Kraes, bae God i tekemaot panis blong sin blong olgeta, bae oli go stap wetem hem long heaven oltaem.

Histri blong Baebol Translesen Projek

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem long lanwis blong olgeta ya Gris. Afta, jos hemi kam bigwan, i goraon long wol. Gogo, oli jas transletem Baebol i kam long ol defdefren lanwis olsem Franis mo Inglis. Be i no kam long plante lanwis long Vanuatu. Sipos wan kristen man i wantem ridim tok blong God, hemi mas ridim long wan lanwis blong defren kantri, olsem Inglis.

Ale, taem jos i stanap long Yanemilen Vilej, kompani blong Baebol Translesen ya SIL i askem olgeta long Yanemilen se bae oli mekem rod blong wan famle blong USA bae i kam givhan blong yumi transletem Baebol i kam long lanwis blong yumi. Ale, komuniti long Yanemilen i agri, mo oli stanemap wan komiti blong ol man mo woman we oli prea long ol defdefren jos long eria blong yumi. Translesen i no blong Presbyterian nomo, no i no blong Aposotolik nomo, be hemi blong evri man long Saotwest Tanna eria.

?Mifala i bin folem wanem rod blong transletem ol toktok long Niutesteman i kam long lanwis?

Lanwis ya Gris, we oli raetem Niutesteman fastaem long hem, i defren we i defren long lanwis blong yumi long Saotwes Tanna. Sipos yumi bin transletem nomo wan wan wod i kam long lanwis, bae i no stret nating- bae ol man oli no save kasem mining. Ale, Baebol translesen komiti i gat tingting se bae yumi no transletem wan wan wod nomo, be bae yumi faenemaot ful mining blong toktok long Gris; afta, bae yumi jas transletem mining blong toktok ya, blong man i save kasem mining. Be i minim se samtaem mifala i mas ademap sam smol toktok i go long samfala ves blong mekem hemi klia. Mifala i no wantem joenem toktok blong man i go long toktok blong God blong jenesim mining blong ol tok long Niutestman. !Nogat! Mifala i joenem sam smol toktok nomo blong traem mekem se mining blong Niutesteman i klia nomo long lanwis blong Saotwes Tanna.

Lanwis blong Gris i gat ol samting we yumi nogat long Vanuatu olsem “hae pris” mo “grep” mo “olta” mo “temple.” Ale, Baebol translesen komiti i sidaon mo traem faenemaot rod blong talem ol niu toktok ya. Sam toktok ya, mifala i yusum Bislama nomo, mo yu save faenem mining blong ol toktok ya long diksoneri long en blong Niutesteman ya. Sam, mifala i faenem rod blong talem long lanwis nomo.

Lanwis blong Gris i talem sam tok piksa we i no klia tumas long lanwis blong yumi. Ale, sam taem komiti i bin lego tok piksa, i talem i klia nomo, be oli bin putum wan futnot we i talem toktok blong Gris we i bin stap fastaem.

Fasin blong joenem ol ves

Long sam buk long Niutesteman, oli bin raetemdaon samting we i kam bihaen, afta, oli raetem samting we i kam fastaem. Mifala i faenem se i isi moa blong raetem fastem samting we i kamaot fastaem, bihaen, jas raetem samting we i kam bihaen. Ale, samtaem mifala i mas joenem tu o tri ves olsem Rom 1:3-4, blong mekem storian i klia long lanwis blong Saotwest Tanna.

Ol futnot mo ol refrens

Samtaem bae yu luk wan smol leta i stap klosap long en blong wan wod o long en blong wan laen olsem hemia.* Leta ya i soemaot se i gat wan tok we i stap daon long en blong pej blong talemaot wan toktok long saed blong wod ya o ves ya. Luk daon long en blong pej blong faenem wan “futnot”. Wan wan taem bae i talemaot mining blong wan toktok, mo narafala taem bae i talemaot stret lanwis Gris blong wod ya o ves. I gud blong yumi lukluk ol smol tok ya blong kasem gud mining blong ves ya.

Ananit long ol futnot, bae yu luk ol refrens. Ol refrens oli talemaot wan narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o toktok olsem ves we refrens i stap tokbaot.

Taem wan stori i stap long wan defren buk bakegen

Yumi save se ol buk blong Matiu, Mak, Luk, mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hem i laef bakegen long ded. Plante taem yumi ridim wan stori long buk blong Matiu, be i gat sem stori nomo long Mak o Luk o Jon. Sipos i olsem, bae yumi faenem refrens blong narafala stori ya ananit long blakmak, olsem hemia blong Mak 1:9:

*Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)*

* :: Hemia nao wan eksampol blong wan futnot we i stap long japta 3 mo ves 5 blong wan buk.

Ale, sapoting teks ya i soemaot se stori ya blong baptaes blong Jisas long Mak 1:9 hem i stap bakegen long Mat 3:13-17 mo long Luk 3:21-22.

Ol kopi blong ol buk blong Baebol we oli raetemdaon fastaem

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem buk blong olgeta klosap tu taosan yia i pas finis. Taem man i raetem wan buk, be sam narafala man oli ridim mo oli mekem wan kopi blong hem. Afta, sam narafala man oli ridim ol kopi ya, mo oli mekem kopi bakegen. Ol stret buk we oli raetem fastaem, yumi nomo gat naoia. Be i gat plante kopi i stap. Wan wan taem, yumi faenem se ol kopi oli no agri long sam smol ples. Taem yumi faenem wan ples olsem, yumi ting se kopi we i olfala bitim ol narawan, hem nao i gat stret tok olsem buk we oli raetem fastaem. Be wan wan taem yumi no sua se weswan nao i stret olgeta. Ale, bae yumi putum wan futnot we i talem olsem se, "Long sam olfala kopi blong Niutesteman we oli raetem long lanwis blong Gris bifo, ves ya i talem olsem se, ..."

Diksoneri

Sipos yu no save mining blong wan wod long buk ya, traem lukluk long diksoneri bihaen. Bae yumi faenem plante wod we oli talemaot gud mining blong olgeta.

Ol map

Bae yumi faenem sam defren map blong ol defdefren ples we Jisas i wokbaot long hem, mo sam map we oli soemaot wokbaot blong Pol.

Lastok

Saotwes Tanna Baebol Translesen Projek hemi mekem ol wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Projek ya i stap aninit long Vanuatu Baebol Translesen we hem i wan komiti blong Kristin Kaonsel blong Vanuatu. I gat plante man mo woman we oli bin givhan long wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Mifala evriwan i wantem leftemap nem blong Masta mo Sevia Jisas Kraes mo talem tangkiu long hem from we hem nomo i givim paoa blong mekem bigfala wok ya. Prea blong mifala se, taem yumi ridim buk ya, bae God i tajem hat mo jenisim laef blong yumi wan wan.

Matiu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Matiu rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Matiu

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e - nəmehuə kupan kape niməhuak kimmhani mhamə Aposol Matiu rimirai. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu. Nhagin min kirik e Livae. Matiu in yamə Isrel yame ramərer tuk mane kape takis kape gavman kape Rom. Mərig Yesu rimnokrən kin in mə in tukruə kafan kirik yermamə.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel, mərig rimirai ye nəgkiarien kape nəmə Gris, meinai narmamə m-fam aikin a kharkun.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəkwəkwə e ramripin Oltestamen mine Niutesteman, meinai in raməgkiar pik ye nəgkiarien kape profet minə kupan kape Kughen yamə mine kimməvsao kin ye Oltestamen. Ye nipig kape Yesu, gavman kape Rom rimnamarmaru ye nəmə Isrel. Kimmamhawhin yermamə kirik mə tukruə mivəhsi-ta əriə ye kwermi Rom. Tukmə kwən a ritərhav-pə, tukamokrən kin in kimə Kristo, uə Mesaea. Nipran ramni yermamə yame Kughen rimini ta mə tukrher-pə kin mə tukruə mivəh miragh narmamə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav huvə mə Yesu in Kristo (uə Mesaea). Matiu rimini nəgkiarien ripsaah ye Oltestamen yame profet minə kimmhani ye Yesu, kini mhajoun mə nəgkiarien minə a kimsor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Yesu. Kini Matiu rorkeikei mə narmamə tukharkun mə Yesu in King yame In yerpig rapita king minə fam.

Rip Yesu Kristo minə (Luk 3:23-38)

1 In e nhag rip Yesu Kristo* minə, kirik e King Deved, kini kirik min e Ebrahim.

2 Mərig rip Yesu yame rəkupən, Ebrahim. Kini Ebrahim in rim Aesak, kini Aesak in rim Jakob, kini Jakob in rim Juda mine naorahini minə,†

3 kini Juda in rim Peres mine Zera, nisinriu e Tamara, kini Peres in rim Hesron, kini Hesron in rim Ram,

4 kini Ram in rim Aminadab, kini Aminadab in rim Nason, kini Nason in rim Salmon,

5 kini Salmon in rim Boas, e nisini e Rehab, kini Boas in rim Obed e, nisini e Rut, kini Obed in rim Jese,

6 kini Jese in rim King Deved. Kini King Deved in rim Solomon e nisini e piraovin kape Uria kupan,‡

7 kini Solomon in rim Rehoboam, kini Rehoboam in rim Abia, kini Abia in rim Asa,

* **1:1:** Nəgkiarien Gris ramni "Mesaea." Nipran ramni mə "Yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin." **1:1:** Jen 22:18; 1 Kron 17:11 † **1:2:** Juda mine naorahini minə iriə m-fam twelef, kamni kimə kwənarəus twelef kape Isrel. **1:3:** Jen 38:1-30; 1 Kron 2:4, Rut 4:18-22 **1:5:**

Rut 1:4-5; 4:13-17 **1:6:** 2 Saml 12:24 ‡ **1:6:** Uria rimamhə, ai, King Deved rikir. əmru stori ye 2 Saml 11.

8 kini Asa in rim Jehosafat, kini Jehosafat in rim Jehoram, kini Jehoram in rim Usia,
 9 kini Usia in rim Jotam, kini Jotam in rim Ahas, kini Ahas in rim Hesekia,
 10 kini Hesekia in rim Manase, kini Manase in rim Amon, kini Amon in rim Josaea,
 11 kini Josaea in rim Jehoeakin mine piauni minə, kini kwasig ikin, nəmə Babilonia kimmhavən apa Isrel, mhavəh-si ta nəmə Isrel tuk tanə atuatur kapəriə, mhapik əriə mhavən apa Babilonia.
 12 Kini in e nhag rim Yesu minə, ririkakun ye nipig yame kwənərəus minə kape Isrel kimmisarə Babilonia.
 Jehoeakin in rim Sealtiel, kini Sealtiel in rim Serubabel,
 13 kini Serubabel in rim Abiud, kini Abiud in rim Eliakim, kini Eliakim in rim Asor,
 14 kini Asor in rim Jadok, kini Jadok in rim Aki, kini Aki in rim Eliud,
 15 kini Eliud in rim Eleasara, kini Eleasara in rim Matan, kini Matan in rim Jakob,
 16 kini Jakob in rim Josef e yerman kape Meri. Kini Meri in rimirəh Yesu, kini kamokrən kin In kimə Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.
 17 Ror məkneikin mə ririkakun ye Ebrahim mamuə meriaji-pə King Deved, kaha hah minə kape Yesu, kimirai nhagriə, iriə fotin. Kini ririkakun ye King Deved, muə meriaji-pə kwənərəus kape Isrel kimmisarə Babilonia, nhagriə e, iriə m-fam fotin. Kini ririkakun min ye kwənərəus kape Isrel kimmisarə Babilonia, meriaji-pə Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, nhagriə e, iriə m-fam fotin.

*Yesu Kristo rimnarha-pə
(Luk 2:1-7)*

18 In e nəvsaoyen kin narhayan kape Yesu Kristo. Nisin Yesu, nhagin e Meri. Kimirpen-ta mə tukrəri-pən kwən kirik, nhagin e Josef. Mərig kiripəh hanə niwərə-kwisen, kini Josef ripəh napir-pəniən tukun, mərig Nanmin kape Kughen rimnor Meri ror tipin. Kini narmamə kwəsəm mə Meri rinor tipin.
 19 Kini kafan yerman Josef rimə tukrəpəh in, mərig in yemə atuatur, [mirəh norkeikeiyen mə tukror Meri rauris ye nimri narmamə], rikin raməsik mə tukrəpəh apis-apis əmə Meri. 20 Mərig nipig rikin rimoh mə tukror məknakin, kini rəmərəhav, məm agelo kirik kape Kughen Yermanu rimauə tukun mimə, “Josef, mikip Deved. Takpəh niginien tuk nikirien Meri, meinai kwajikovə yame ramarə iran, in rimasi-pən əmə tuk Nanmin kape Kughen. 21 Kini Meri tukrirəh tini kirik yerman, kini takhen-pən nhagin mə Yesu\$, meinai In tukririsin kafan narmamə minə ye norien has kapəriə.”

22 Narimnar minə fam a kimmhatərhav-pə, kasor Nəgkiarinen kape Kughen Yermanu ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə,

23 “Piakəskəh kirik yame yerman ripəh hanə nivəniən tukun, tukror tipin.

Kini mirəh tini kirik yerman,

Kini tukhen-pən nhagin kimə Emanuel.”

(Aes 7:14)

(Nipran e ramni mimə, “Kughen ramarə kitawə min.”)

24 Josef rimnəm-ta nəmrərhavyen a, kini məri-pən nəgkiarinen yame agelo kape Kughen Yermanu rimini, kini mivən, mikir Meri rəmhen kin kafan

piraovin, miravən iman yerkwanu. ²⁵ Mərig in rīpəh nivənien tukun meriaji Meri rimneiməkin tini yerman. Kini Josef rhen-pən nhagin mīmə Yesu.

2

Nəmasur mīnə kimnhasi-pən isok, masarha kīn Kristo

¹ Yesu rīmnarha-pə apa Betlehem, ye tanə Judia. Ye nīpīg a, King Herod rīmnamarmaru iran. Kini ai nəmehuə mīnə tīksin khasi-fiak isok mħauə Jerusalem. Kharkun huvə nar tuk nəmien nīmətətien ye kəmħau mīnə. Kini mħauə misaiyoh mħamə, ² “?Kwajikovə a In hiə, yame rīmnarha-pə? In king kape nəmə Isrel. Kafan kəmħau rīmnhaktə, yaksəm apa fiak; kini yakamħauə mə jakhavəh-si haktə In.”

³ Mərig King Herod rīmnərig nəgkiarīen a, iriə nəmə Jerusalem, kimisərig raha. ⁴ Kini rīmnofud in hae pris mīnə mīne nəmhajoun mīnə kape Loa kape Moses, maiyoh əriə mə, “?Kristo yame Kughen rīmīni mə tukrher-pə kīn, In tukraməkeikei marha-pə apa hiə?”

⁵ Kini khani-pən tukun mħamə, “In tukrarha-pə apa Betlehem, ye tanə e Judia. Meinai profet kupan kīrik kape Kughen rīmīrai məknakīn mīmə,

⁶ “ ‘Eh. Betlehem, ye tanə Judia.

Tukhapəh nisəm-əhuyen əmiə mə nəmehuə mīnə ye taon mīnə tīksin apa Judia kisapita əmiə, meinai yemehuə kīrik tukrīsī-pre irəmiə.

Kini In tukrəm huvə kafak narmamə mīnə e nəmə Isrel, rəmhen kīn yame yermamə ramarha huvə tuk sipsip mīnə.” *(Maeka 5:2)*

⁷ Məkneikin King Herod rokrən kīn narmamə yamə mīne kharkun huvə nar khauə, rofugin apīs-apīs əriə. Maiyoh əriə mə kəmħau a rīmnhaktə atuətuk ye naha nīpīg. Kini kimnhani-əsaħ-pən tukun. ⁸ Kini in rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Havən Betlehem, misarha-kīn huvə kwajikovə a. Kini tukmə naksəm, nakhani-əsaħ-pə iran, pəh yo mīn yakvən mīvəh-si haktə In.”

⁹⁻¹⁰ Mərig nīpīg kimisərig nəgkiarīen a, khatərhav, mhavən, misəm mīn kəmħau kupan yame kimisəm apa fiak, rīkiriə ragien pik. Kini kəmħau a rīkīr əriə mīvən mīmhen atuətuk a kwajikovə raməmīr ikin. ¹¹ Kini khavən a imə, masəm kwajikovə a iriū nisīni Meri. Kini misənīmkur ye nīmri Yesu mhavəh-si haktə In. Mhavəh-si-ərhav narīmnar kapəriə yame nīmri rħaktə pik, mhavəh-si pən gol kīmin, mīne nīmar nar kīrik mīn yame nəmiovīn rhuvə, kamni kīmə frangkinsens, mīne pomad yame nəmiovīn rhuvə, kamni kīmə mir.

¹² Kini kwasīg ikin, kimisəmərəhav misəm Kughen ramor kwirīg kīmi əriə mīmə, “Takhapəh nharerīg-pənien tuk King Herod, mhakuraο-pən ye swatuk pīsīn, mharerīg-pən iməmīə ikin.”

Josef mīne Meri kīrərh Yesu mīwap mīrhuvən apa Ijip

¹³ Kini kwənhatərhav-ta, məkneikin Josef rīmnəmərəhav məm agelo kīrik kape Kughen Yermaru rīmatərhav-pə tukun mīmə, “!İrer aihuaa! Mīrəh kwajikovə e iriū nisīni mīrhap mīrhuvīn apa Ijip. Kini mīrharə aikīn mīrheriaji Yo əmə jakni-pre tuk ik mə takrherīg-pə mīn. Meinai pəh nien mə tuk tu, King Herod tukruə marha kīn kwajikovə e mə tukrhopni.”

¹⁴ Ror pən, yenpīg, Josef rarar, mīrəh kwajikovə irisir nisīni mīrhap mīrhuvīn Ijip. ¹⁵ Kini kīmīrharə ye tanə a mīrheriaji-pən King Herod rīmamhə. Kīmīrharə Ijip rəri-pən əmə Nəgkiarīen kape Kughen Yermaru yame rīmīni-ərhav tuk profet kupan kīrik mīmə,

“Yimnokran kin narik yerman mə tukritərhav Ijip.”

(Hos 11:1)

Mobael minə kape King Herod kwəshopni-hopni kwajikovə narman apa Betlehem

¹⁶ Kini ye nıpig King Herod ruirkun mə narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien huvə tuk nəmien nımtətien ye kəmhou minə kwənhakurao ye nərigien kafan, məkneikin niemha rhai pik. Kini mher-pən kin kafan mobael minə mə tukhavən Betlehem mine ikin minə fam ipakə tukun masarha kin kwajikovə narman yamə mine kapəriə newk rıpəh napitayen kıraru, mə tukshopni-hopni fam əriə. In rımırpen newk kıraru meinai rikin raməsik mə ye nıpig atuatur a in a nəmə minə a kimisəm kəmhou iran. ¹⁷ Nar a rıtərhav-pə ror Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rımını-ərhav tuk profet Jeremaea kupan mımə,

¹⁸ “Narmamə ipakə tuk Betlehem* kimisərig piraovin kirik ramasək pik, meinai ramərig raha pik.

Piraovin a in Rejel†. In ramasək tuk kafan kwajikovə minə.

Rıpəh nıpəhyen mə narmamə tuksəgkiar huvə kimin, meinai kafan kwajikovə narman minə kwənhamə fam.”

(Jer 31:15)

Josef mine Meri mine kwajikovə krhitərhav Ijip mırherig-pən Nasaret

¹⁹ Mərig nıpig Josef mine Meri mine kwajikovə kırharə apa Ijip, King Herod rımha. Kini Josef rımnəmərəhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rını-pən tukun ²⁰ mımə, “Josef. Hekinter. Mırəh kwajikovə e mine nisini, mırherig-pən ye tanə Isrel, meinai narmamə yamə minə khamə tukshopni kwajikovə a, iriə kwənhamə ta.” ²¹ Ror pən, Josef rarar, mırəh kwajikovə a mine nisini, mırherig-pən mın ye tanə a Isrel.

²² Mərig nıpig Josef rımnərig mə kwən a Akeleas rımivəh tamhek rımni King Herod, mamarmaru ye Judia, kini in rıgin mın kin nırerig-pənien tanə a Judia. Kini maməmərəhav məm Kughen rımnor kwırig kimin mımə tukrıpəh nıvənien Judia. Kini rımatərhav mıvən iki pisin ye provins a Galili, ²³ kini kırhuvın mırharə ye taon kirik, nhagin e Nasaret. Nar a rıtərhav-pə ror nəgkiarien kape profet minə kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə kimnhani mhamə,

“Tukamni kimə in yemə Nasaret.”

(Aes 11:1; 53:2)

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəgkiarien kape Kughen

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9, 15-17; Jon 1:19-28)

¹ Newk minə tiksın ruauə muavən ta, kini Jon Baptaes rıtərhav-pə, maməvsao-ərhav kin Nəgkiarien kape Kughen apa ye tıpəvsık apa Judia, ² mamni mımə, “Saray ye nərigien kapəmıə tuk təvhagə has kapəmıə meinai nıpig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mıfam ruauə ipakə.” ³ Jon Baptaes e, in yermamə yame Aesea, profet kupan kape Kughen, rımını-ta mımə,

“Kwən kirik ramokrapomh ye tıpəvsık mamni mımə,

‘Kımıə, taksor əpnəpeınə tuk Yermaru, kini mısor kafan swatuk ratu-
atuk.’ ”

(Aes

40:3)

* **2:18:** Gris ramni “Nəmə Rama.” Rama in taon kirik ipakə tuk Betlehem. † **2:18:** Rejel e nısın kwan a Isrel kupan; kamni kimə Rejel in mama kape nəmə Isrel. Nıpig ramni “Piraovin a in Rejel tukrasək” nıpran ramni mə nıpian Isrel minə fam tuksasək. **2:23:** Luk 2:39; Jon 1:45

⁴ Jon rapəh nívəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kimnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kimnor kin tiki kau.* Kini nan nəviginiən kəvraiuyuk əmə mine sukapak. ⁵ Kini narmamə khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mine iku pisin ye tanə Judia mine ikin minə ipakə tuk nu e Jodan. Kimnhauə mə tuksəm-ru Jon. ⁶ Kini mamhani-ərhav-pən norien has minə kapəriə. Kini in rimmor baptaes irəriə ye nu a Jodan.

⁷ Mərig nipiğ Jon rimməm mə narmamə ye khwen mir e Farisi mine Sadusi khapsaah kimnhauə mə in tukror baptaes irəriə, kini rini-pən tuk əriə mimə, “!Ah! !Kimia naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpiniən kimi narmamə. ?Mərig, pa ramni mə to kimia nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor narimnar tiksin yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. ⁹ Nəfrakisien mə kimia kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimia tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimia kwənərəus kape Ebrahim. !Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-min-ien kapier apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. ¹⁰ Kini taktəkun ai, Kughen rinərer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik ripəh nikuəyen kin kwənkwan yamə rhuvə, In tukrərəru marakikin-pən ye nap.†

¹¹ “Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu yamə ramhajoun mə nakwəsərar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has. Mərig yermamə kirik tukruə kwasig irak, yamə kafan nəsaniniən mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkap; yakpəh nəmhenien mə to yakrap kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap. ¹² In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yamə yeməsim kirik ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripik nimitin yamə rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimut wit yamə ripik əriə mamvən yerkwanu; mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, yamə ramarakikin-pən əriə ye nap ehuə yamə ramuək rerin.”

*Jon rimmor baptaes ye Yesu
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)*

¹³ Kini Yesu rimitərhav Galili muə ye nu e Jodan, mə Jon tukror baptaes iran. ¹⁴ Mərig Jon rimini-əhu skai In mini-pən tukun mimə, “Ratuatuk mə Ik takor baptaes irak. ?Rhawor nakamuə mə jakor baptaes iram?”

¹⁵ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Takpəh nəpəhyen. Kughen rimini mə ratuatum mə takor baptaes irak.” Kini Jon rimneighan kin. ¹⁶ Kini mor baptaes ye Yesu. Kini nipiğ Yesu rimneiwaiyu mhəkimter min ye tame nu, məkneikin napuə rəkwaag, kini rəm Nanmin kape Kughen reiwaiyu-pə rəmhen kin mak ye tanə, maməkwətə-pən iran. ¹⁷ Kini nəgkiarien kirik risi-pən ye neai mamni mimə, “In e narik, yamə yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

* **3:4:** Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja. **3:4:** 2 King 1:8 **3:7:** Mat 12:34; 23:33 **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 4:12 † **3:10:** Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinai iriə ji Ebrahim minə. Nuhpikiniən ye nai yamə Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəhsi-pən narpiniən kimi əriə. **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9 **3:11:** Jon 1:26-27,33; Wok 1:5,1:3:25 **3:16:** Jon 1:32 **3:17:** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35

¹⁷ Kini ririkakun ye nipig a, Yesu rinamni-ərhav nəgkiarjen kape Kughen mamni mimə, “Saras ye nərigien kapəmiə tuk norien has minə, meinai nipig yame Kughen tukramarmaru ye narmamə ruauə paka.”

*Yesu rimnokran kin narmamə kuas mə tukhauə kafan narmamə minə
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)*

¹⁸ Yesu raməriwək ye nikar lugun ehua e Galili kini məm kwəə mir kīraru. Iriu piauni. Andru mine Saemon (yame nhagin min kirik e Pita). Iriu kwarukin net apa ye lugun, meinai iriu yermamə mir kape niviyen kəmam. ¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rauə mirakwasig kin Yo, mirauə kafak yermamə mir. Yo jakor əmiru nakrauə yermamə mir kape niviyen narmamə.”

²⁰ Məkneikin, iriu kimiwəpəh kapəriu net mirakwasig kin in.

²¹ Kini Yesu rəriwək kəskəh min, məm kwəə mir kīraru min, iriu piauni. Nhagri e Jemes mine Jon, ji Sebedi mir. Kawkwətə ye nəkwai bot irisir rimriu, marhajir əsigin kapərisir net. Kini Yesu rimnokran kin əriu mə tukrauə, ²² məkneikin kwərer, mwəpəh bot, mine rimriu, kini mirakwasig kin.

*Yesu ramhajoun narmamə kini mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə
(Luk 6:17-19)*

²³ Kini Yesu raməriwək ikin minə ye provins e Galili, mamhajoun narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, məməvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə ye nəmhəyen pisin pisin. ²⁴ Kini nəvsaoyen kin Yesu rarkurao fam ye provins e Siria. Kini narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhauə tuk Yesu. Kapəriə nəmhəyen ror məkneikin: Tiksin kamhamhə; tiksın, nipairiə rimamhə; tiksın, nanmin has ramərer-pən irəriə; tiksın, nikəvaan ramor əriə; kini tiksın, nipairiə fam rimhə. Mərig Yesu rimnor huvə fam əriə. ²⁵ Kini nəmə Galili khapsaah, mine nəmə Dikapolis, mine nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə ikin minə apa nikarin pən apa ye nu e Jodan khapsaah kimnhakwasig kin In.

5

*Yesu ripik kafan narmamə minə mishaktə mhavən ye tukwas, raməvhag
kimi əriə*

(Luk 6:20-23)

¹ Nipig Yesu rimnəm nukwhao ehua yame ramkwasig kin, kini In rhaktə fiak ye tukwas kirik, kini məkwətə. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin.

² Kini In rimirikakun mhajoun əriə mimə,

³ “Narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə masətigtə əmə ye Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai iriə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəriə.

⁴ Narmamə yamə mine kisasək, kini rikiriə raməmhə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukragkiar vi vi kimi əriə.

⁵ Narmamə yamə mine khapəh nhavəh-si-haktə-atukien əriə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrivəhsi-pən tokrei tanə e kimi əriə.

⁶ Narmamə yamə mine kisorkeikei pik yerkiəriə m-fam mə nimraghien kapəriə tukratuatuk ye nimri Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukror nimraghien kapəriə in ratuatuk.

- 7 Narmamə yamə mine rikiriə rehuə tuk narmamə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai Kughen rikin rehuə tuk əriə.
- 8 Narmamə yamə mine rikiriə ratuatuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tuksəm Kughen.
- 9 Narmamə yamə mine kasəruhu nəmərinyen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tukokrən kin əriə kimə ji Kughen minə.
- 10 Narmamə yamə mine kamuh əriə tuk norien atuaturuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen ramarmaru irəriə.
- 11 “Nakasarə ye nihuvəyen əfrakis nipiğ narmamə kasor nahasien kimi əmiə meinai kimiə narmamə kafak minə. In e tukhani hah əmiə, misoriah əmiə, miseikuə irəmiə mamhani nəgkiarien hah misoriah əmiə kin. 12 Nəfrakisien, narmamə kimisor min məknakin ye profet minə kupan rəmhen kin yame kasor irəmiə ai taktakun. Ror pən, sagien pik, meinai nərokien ehuə kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.”

Niğər mine nikakien

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə naksəmhen kin niğər kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Kini məriğ tukmə niğər rəhiu pik, ? tukhawor kor rhekin min? Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə.

14 “Kimiə naksəmhen kin laet kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Keinein nerkwaiğien kin taon yame kimivhirəkin yerpiriğ ye tukwas. 15 Kini yermamə kirik rikək yame to rəsia-pən ye laet kini mivai-pən ye nitip. Nikam. Nipiğ tukmə rəsia-pən ye laet tukramakeikei mukrai-haktə pən ikin kamukrai-pən laet ikin, mə laet tukrisia-pen fam narmamə apa imə. 16 Kini ye norien kirikianə əmə min, sor laet rəsia ye nimraghien kapəmiə pəh narmamə tuksəm wok huvə yamə mine nakasor, kini mhavəhsi-haktə nhag Rimimie Kughen yame ramarə ye rao ye neai.”

Nimraghien kape Yesu rimnor Loa kape Moses ruauə minor nəfrakisien kin

17 Kini Yesu ramni min mīmə, “Rikimiə tukriyəh nuhyen mə yimauə mə jakarakikin Loa kape Kughen uə nəgkiarien kape profet kupan minə. Nikam. Pəh nien mə yimauə mə jakarakikin əriə, məriğ yimauə mə jakor nəgkiarien minə a khauə misor nəfrakisien kin. 18 !Nəfrah! Yakamni-pre tuk əmiə mīmə nipiğ tokrei tanə mine neiai kwarə, kini Loa, in min tukramarə. To nar kirik ripəh nirkəkin iran. Nar apnapig in leta kwakwə əmə, kini Loa tukrərer mor wok meriaji-pən nəgkiarien minə fam kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin. 19 Ror pən, narmamə yamə mine kisəpəh loa, mishajoun narmamə mə iriə min tuksəpəh, nar apnapig mə nəgkiarien kəskəh əmə kirik ye loa kape Moses, tukokrən kin əriə kimə iriə yetanə əgkəp ye rao ye neai. Məriğ narmamə yame mine kasor loa minə a, mishajoun narmamə kin, tukokrən kin əriə kimə iriə yerpiriğ əgkəp ye rao ye neai. 20 Yakamni məknakin tuk əmiə meinai kapəmiə norien tukraməkeikei matuatuk huvə əgkəp ye nimri Kughen rapita norien kape Farisi minə mine nəmhajoun minə kape Loa, yame khamə ta mə iriə kisatuaturuk huvə. Məriğ tukmə kapəmiə norien ripəh natuatuk-huvə-yen ye nimri Kughen, to nahəpəh nhavənyen misarə apa ye rao ye neai.”

Niemha in rahas rəmhen kin nhopniyen yermamə

21 Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə nakwəsəriğ ta nəgkiarien yame nəmhajoun kimnhani-pən tuk ripmiə minə, mhamə, Takhapəh nishopniyen

yermamə' (Eks 20:13) kini, 'yermamə yame ramhopni yermamə, in tukraməkeikei mərəer ye nimir mirh mivəh narpinien.' (Dut 5:17) ²² Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə, tukmə yermamə kirik, niemha rhai in tuk nar kirik yame piauni rimnor, ratuatuk mə kwən a yame niemha ramhai in tukrərer ye nimir mirh mivəh narpinien. Kini tukmə yermamə kirik rimnhek piauni*, ratuatuk mə in tukrərer ye nimir kaonsel. Kini tukmə yermamə kirik raməko-pən yarmhə kimi in kirik, ratuatuk mə yermamə yame rimini nəgkiarieren a tukrivən ye nap ehua.

²³ "Kini tuk norien a, tukmə nakamvən ye tebol ye Nimə Ehuə Kape Kughen mə takvəhsi-pən nar kirik kimi Kughen, mərig aikin a, tukmə rikim raməsik piam yame rimnor niemha kimik, uə ik nimnor nar kirik kimin yame ripəh nəmhenien, ²⁴ pəh pi pom kafam nivəhsi-pənien, kini mivən məm piam mwərəhu huvə nətərigien kapəmiru, mirəpəh niworien tikmir, miwor kirikiane, kini ai, mipivən mipivəhsi-pən nar kirik kimi Kughen ye tebol.

²⁵ "Tukmə yermamə kirik rimə tukrərip ik ye nimir mirh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis miravən ye nimir mirh, rhuvə mə takaməkeikei məkupən mərəhu nəmərinuyen tuk əmiru minə, tamə rəukəkin ik mivən ye nimir mirh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rirəh ik mivən mətəpig əsigin ik ye kalabus. ²⁶ Kini yakamni-pre nəfraksien tuk ik, mə tukmə ror məknakin, to nakpəh nap-tayen ye kalabus meriaji mor infamien ye narpinien kafam."

Rikim tukripəh nəkrəhyen kin piraovin

²⁷ Kini Yesu ramni min mimə, "Kimiə nakwəsərig nəgkiarieren e mə, 'Kimiə yamə mine nakwəsarkurək ta, takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin.' (Eks 20:14; Dut 5:18) ²⁸ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman rəm piraovin pisin kini rikin raməkrəh kin, in rinor ta təvhagə has yerkin, rəmhen kin yame rimnəkrəh əfrakis kin. ²⁹ Kini tukmə nimirim matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nimirim kirikiane, rapita yame takvən ye nap ehua kin nipram piəpiə. ³⁰ Kini tukmə kwermim matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kirikiane, rapita yame takvən ye nap ehua kin nipram piəpiə."

Takpəh nəpəhyen kafam piraovin

³¹ Kini Yesu ramni min mimə, "Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarieren e yame ramni mimə, 'Yermamə yame raməpəh kafan piraovin, in tukraməkeikei mivəhsi-pən nəkwəkwə kirik kimin yame ramhajoun mə rimnəpəh.' (Dut 24:1-4) ³² Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik raməpəh kafan piraovin yame ripəh nivən-hanəyen tuk yerman pisin kirik, kini pian a rarar mikwasig kin yerman pisin, rəmhen kin mə piraovin a rimnor təvhagə hah, mərig təvhagə has a rimirikakun ye yerman hanə kafan. Kini tukmə kwən kirik rikir piraovin a, in rəmhen kin yame rimnəkrəh kin piraovin a."

Takpəh nivəhyen kwəsə ye nhag yermamə kirik, mərig takəfrakis əmə

³³ Kini Yesu ramni min mimə, "Nakwəsərig ta nəgkiarieren kirik min yame nəmhajoun minə kimnhani-pən tuk riptawə minə mhamə, "Tukmə nimnhani nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarieren tukror nəfraksien kin, takhapəh nisakapirien nəgkiarieren kapəmiə. Kini tukmə nimnhani-pən

* 5:22: Nəgkiarieren Gris ramni mə, "Tukmə ramni-pən tuk piauni mə 'Rakah!' Nəgkiarieren e in narpakwaiyen. 5:22: 1 Jon 3:15 5:23: Mak 11:25 5:29: Mat 18:9; Mak 9:47 5:30: Mat 18:8; Mak 9:43

nægkiarien kirik kimi Kughen Yermaru, sor.' (Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21) ³⁴ Mærig Yo yakamni-pre tuk æmiæ mīmæ, takhapah nihanien nhag yermamæ kirik mæ tukror kafam nægkiarien tukror næfrakisien kin. Takhapah nihanien nhag rao ye neai, meinai Kughen ramkwætæ ikin mamarmaru. ³⁵ Mhapah nihanien nhag tokrei tanæ, meinai Kughen ramarmaru ikin. Mhapah nihanien nhag Jerusalem, meinai in taon kape King Ehuæ. ³⁶ Mhapah nishajounien kapæmiæ kapæ mæ kafam nægkiarien tukror næfrakisien kin, meinai kapæmiæ næsaninien rikæk tuk nukreikinien nikwænemiæ mæ tukrhawæn uæ tukrapig. ³⁷ Mærig taksæfrakis nipig m-fam. Tukmæ nakseighan kin nar kirik, sor. Kini tukmæ naksæpæh, hapæh. Mærig Setan in ramherer narmamæ mæ tukhani nhag nar kirik mæ tukror nægkiarien kapæriæ ror næfrakisien kin."

Takhapah nisarpinien tai tævhagæ has
(Luk 6:29-30)

³⁸ Kini Yesu ramni min mīmæ, "Kimiæ nakwæsærig ta nægkiarien kirik ramni mīmæ, 'Tukmæ yermamæ kirik rhapsis nimir yermamæ kirik, tukamækeikei khopis min nimirin. Kini tukmæ yermamæ kirik rhopir kweru yermamæ kirik, tukamækeikei khopir min kwerun.' (Eks 21:24; Lev 24:20; Dut 19:21)

³⁹ Mærig Yo yakamni-pre tuk æmiæ mīmæ, takhapah nisarpinien tai tævhagæ has yame kamor-pre kimi æmiæ. Kini tukmæ yermamæ kirik rærip nikarip matuk, kini nakukreikin-pæn min nikarin pæh rærip. ⁴⁰ Kini tukmæ yermamæ kirik rivæh-si-pæn ik ye kot mamækeikei kimik mæ takvæhsi-pæn kafam sot kimin mæ tukræghu huvæ næterigien kapæmiru, væhsi-ta min kafam kot mivæhsi-pæn kimin. ⁴¹ Kini tukmæ mobael kirik ramækeikei kimik mæ takruv kaban nitip mæriwæk ræmhen kin kilomita kirikianæ, takripin mæriwæk meriaji kilometa kiraru. ⁴² Væhsi-pæn naha nhagin kimi yermamæ yame ramaiyoh ik kin. Kini takpæh nini-æhuyen yermamæ kirik yame rimæ tukrivæh kafam kirik nar kirik mivæn, kini mirerig-pæ min miræhsi-pre min."

Sorkeikei tikmir kapæmiæ minæ
(Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³ Kini Yesu ramni min mīmæ, "Nakwæsærig ta mæ, 'Takasækeikei misorkeikei kimiæ minæ tiksîn, kini masæmækin kapæmiæ tikmir minæ.' (Lev 19:18)

⁴⁴ Mærig Yo yakamni-pre tuk æmiæ mæ taksorkeikei kapæmiæ tikmir minæ, kini masæhuak tuk narmamæ yamæ mine kasor ahas pre kimi æmiæ, ⁴⁵ kini norien a ramhajoun mæ kimiæ ji Kughen Rimimiæ, yame ramaræ apa ye rao ye neai. Kini sor mæknakin meinai Kughen ramor mirh ramæsia-pen næmæ huvæ minæ mine næmæ has minæ. Kini In mamor næhig rip mamuh næmæ atuatum mine narmamæ yamæ mine khapah nisatuatukien. ⁴⁶ Mærig tukmæ naksorkeikei æmæ narmamæ yamæ mine kasorkeikei æmiæ, Kughen to ripæh nærokien æmiæ iran, meinai nar apnapig mæ næmæ has minæ ræmhen kin narmamæ yamæ mine kasærer tuk mane kape takis, mærig iriæ min kasorkeikei narmamæ yamæ mine kasorkeikei æriæ. ⁴⁷ Kini tukmæ nakhavæh æmæ kimiæ minæ tiksîn misægkiar kimi æmiæ minæ, pa rimæ nakasor nar kirik rhuva rapita narmamæ minæ tiksîn. Nakharkun mæ nar apnapig narmamæ yamæ mine khapah nharkunien Kughen, mærig iriæ min kasægkiar kimi æriæ minæ tiksîn."

⁴⁸ Kini Yesu ramni min mīmæ, "Rimimiæ Kughen In ratuatum, ror pæn, norien kapæmiæ tukramækeikei matuatum min."

6

Takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə tuk norien huvə yame nakasor

¹ Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə naksor nar atuatur, takhapəh nisorien mə tukəm kəgnəgin əmiə tukun, tamə Rimimə ye rao ye neai ripəh nərokien əmiə iran. ² Ror məkneikin, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, hapəh nisorien ye norien kape narmamə yame norien kapəriə rhuvə mərig rikiriə rahas. In e, nipiğ kisasitu ye yavən has minə, masher naiyuk, mhani-ərhav ye nimə kape nofuginien mine ye nəkwai swatuk, mə narmamə tuksəm khasiai əriə tukun. Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə [in e nisaiyen kape narmamə]. ³ Mərig kimiə, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, takhapəh nisəpəhyen mə narmamə tuksəm. Nar apnapig mə kwermim matuk, mərig takpəh nəpəhyen mə tukrəm. ⁴ Sor məkneikin mə narmamə tukseinein norien huvə minə kapəriə, kini Rimimə yame raməm norien apisapis kapəriə minə, In tukrərok əmiə tuk kapəriə norien huvə minə.”

*Norien kape nəhuakien
(Luk 11:1-4)*

⁵ Kini Yesu ramni min mimə, “Nipiğ naksəhuak, hapəh nisəri-pəniyen norien kape narmamə yame kapəriə norien rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. In e, kisorkeikei mə tuksərer ye nimə kape nofuginien, mine ye swatuk piəiək, masəhuak mə narmamə tuksərig əriə. Yakamni əfrakis tuk əmiə mimə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə]. ⁶ Mərig tukmə nakhamə taksəhuak, havən apa ye nəkwai nimə kapəriə, misətapig, masəhuak kimi Rimimə yame kipəh nəmien In. Kini Rimimə, yame raməm kapəriə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəriə norien huvə minə.

⁷ “Kini tukmə naksəhuak, takhapəh nisəwhai-kəjiyen nəgkiariyen ripsaah yame nıpran rikək, rəmhen kin yame narmamə yamə mine kaseinein Kughen kasor. Iriə khamə ta mə kapəriə kughen minə tuksərig əriə tuk nəgkiariyen minə khəpsaah yamə mine kasəhuak mamhani. ⁸ Hapəh nisorien rəmhen kin əriə, meina, kwasig ikin naksaiyoh kin nar kirik, Rimimə In ruirkun ta naha nhagin yame naksəkəkək kin. ⁹ Kini ror məkneikin, tukmə nakhamə taksəhuak, səhuak məkneikin:

“Rimtawə ye neai, nhagin rəmhrakə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

¹⁰ Pəh kafam narmaruyen tukruə mamara,

Kini pəh nar yame Ik nakorkeikei in tukruə mör nəfrakisien kin ikin e tokrei tanə rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai.

¹¹ Nipiğ mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nipiğ e towei.

¹²⁻¹³ Pəh nıpəhyen əmawə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.

Kini vəhsi-ta əmawə tuk kwermi Setan.

Kini vəh-si ta narpinien kape təvhəgə hah kapəmawə minə meina kimawə yakhapəh nharaptərək kin tim-timien norien has yame narmamə kasor irəmawə.*

¹⁴ Səhuak məknakin meina tukmə nakhapəh nisarpinien tai norien has yamə mine narmamə kasor irəmə, Rimimə ye rao ye neai tukripəh narpinien

6:1: Mat 23:5 6:5: Mat 23:5; Luk 18:10-14 6:7: 1 King 18:26-29 6:8: Mat 6:32 6:10: Luk

22:42 * 6:12-13: Kopy akwas tiksın kape Niutesteman kamharpin nəgkiariyen e mhama, “Meina Ik pisin əmə Yerbaru, Ik pisin əmə nakavəh nəsaninien, mine nar huvə minə, kafam pisin əmə, ripəh norien infamien. Amen.”

kapəmiə norien has minə. ¹⁵ Mərig tukmə naksarpin norien has yame narmamə kasor irəmiə, Rimimiə min tukrəkeikei marpin norien has yame nakasor.”

Nəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien

¹⁶ Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə nakhamə taksəpəh nəviginien tuk nəhuakien, hapəh nisorien nimirimə rapou rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə mərig yerkiria rəmkimik. Iriə kasor nimiria ror pisin, mə narmamə tuksəm əriə mə nikumhə raməs əriə, khasiai əriə tukun. Yakamni əfrah mə iriə kwənhavəh ta nərok piəpiə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə]. ¹⁷ Mərig nipig naksəpəh nəviginien, misəhuak kimi Kughen, saikwas ye nimirimə, misətei huvə ye nikwənemə, ¹⁸ mə narmamə tuksəm əmiə khapəh nharkunien mə naksəpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini Rimimiə, yame kipəh nəmien In, In pisin əmə tukrəm mirkun. Kini Rimimiə yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

Taksor nitip kapəmiə apa rao ye neai

(Luk 12:33-34)

¹⁹ Kini Yesu ramni min mimə, “Takhapəh nisəwhai-kəjiyen kapəmiə nautə ye tokrei tanə e mə tukripsaah. Ye tokrei tanə e, ivn minə mine nəmtəyen raməs narimnar ikin, kini yəkrəh minə kisat-pən imə, misəkrəh kin narimnar. ²⁰ Mərig taksor nitip kapəmiə apa rao ye neai. Kini ikin aikin a, to ivn minə mine nəmtəyen ripəh nəsien narimnar aikin, kini to yəkrəh minə khapəh nisat-pəniyen aikin. ²¹ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimiə tukrivən min aikin.”

Nikhakien kape laet

(Luk 11:34-36)

²² Kini Yesu ramni min mimə, “Nəkwai nimirim in rəmhen kin laet yame ravəhsi-pre nikhakien ye nipram. Tukmə nəkwai nimirim mir kirahuvə, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nikhakien. ²³ Mərig tukmə nəkwai nimirim mir kwahas, rəmhen mə nipram rukwar kin nəpignapien. !Kini tukmə nikhakien ye nipram rəmhen əmə kin nəpignapien, in rəmhen kin yame nakamarə əfrakis aikin rəpignəp ikin!

To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane

(Luk 16:13)

²⁴ “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməməkin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mivəhsi-pə fam narimnar kimi ətawə

(Luk 12:22-31)

²⁵ Kini Yesu ramni min mimə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nimiraghien kapəmiə mə taksən naha, mhanim naha, uə mə takvəhsi-pən naha neipən. ? Nakharkun mə nimiraghien kapəmiə rapita nəviginien, kini nipraimiə rapita neipən? ²⁶ Səm-ru man minə ye nimago-ago. Khapəh nisəsimien, mhapəh nisarha-kinien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Rimimiə ye rao ye neai raməvigin əriə. !Mərig nakharkun mə In rorkeikei pik əmiə rapita man

minə! ²⁷ ?Tukmə nakətərig pik tuk nımraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to rıpəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa kirikianə ye nımraghien kapəmiə.

²⁸ “?Kini rhawor e naksətərig pik tuk neipən? Səm-ru jiji nai yamə mine kamhəvus. Iriə khapəh nisorien wok, mhəpəh nhajirien kapəriə neipən. ²⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupan, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig rıpəh nihuvə-pikien mapita jiji nai minə a. ³⁰ Jiji nai minə kishaktə tuk nıpig kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhəvəh-si-pən neipən huvə. ?Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nikam? !Əwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə. ³¹ Ror pən, takhapəh nisətərig-pikien mhani mhəmə, “?Jaksən naha?” uə “?Jakhanim naha?” uə “?Jakhəvəhsi-pən naha neipən?” ³² Meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rımimiə rirkun narimnar yamə mine naksəkəkwə kin ye nımraghien kapəmiə. ³³ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen mine nımraghien atuətuk, pəh iriu tukwərer əkupən ye nımraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nımraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə. ³⁴ Ror məkneikin, takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar yamə mine tukianəkəwamer nakhəvəh, meinai narimnar kape tikianəkəwamer, iriə kape tuknəkəwamir. Nımraghien kape towei in rəutən pik, takpəh norien narkutien kimik mamətərig tuk narimnar kape tikianəkəwamer.”

7

Takhapəh nhaniyen nikar narmamə (Luk 6:37-38, 41-42)

¹ Kini Yesu rımini min mə, “Takpəh nəm-pənien nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has irəmiə. ² Meinai nəgkiarieren skai yame nakamhani hah yermamə kirik, Kughen tukrini əmə min iram rəmhen kin yame nımini. Tukmə nakəkir narmamə ye norien yame ratuatuk, Kughen tukrəkir ik ye norien yame ratuatuk. Mərig tukmə nakəkir oror narmamə ye norien yame riskai, Kughen tukror əmə min iram rəmhen kin yame ik nımnor.

³ “?Rhawor nakamhani nımoptanə yame ramswin-pən ye nımri piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehə yame ramhai nımrimmiə? ⁴ Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehə yame ramhai nımrimmiə, ?takshawor pən iran mine mhasur ta nımoptanə ye nımri piaumiə? ⁵ Kimiə naksəmhen kin narmamə yamə mine kamhani nar mhəpəh nisorien. Taksəkupən mhəvəh-si ta nai ehə ye nımrimmiə, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nımoptanə yame ramswin-pən ye nımri piaumiə mıpihasur-ta.”

Nivəhsi-pənien nəgkiarieren kimi narmamə yame khapəh nisəhuakien

⁶ Kini Yesu rımini min mə, “Həpəh nhəvəhsi-pənien narimnar kape Kughen kimi narmamə yamə mine kisahas rəmhen kin kuri minə, tamə kisasar misəs əmiə. Kini mhəpəh nisarakikin-pənien nar huvə minə kapəmiə* kimi [narmamə yamə mine kisəmkimik rəmhen kin] pukəh minə, tamə kasariwək əsuun.”

6:26: Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 **6:29:** 1 King 10:4-7; 2 Kron 9:3-6 **6:32:** Mat 6:8 **6:33:** 1 King 3:11-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17 **7:1:** Rom 2:1; 1 Kor 4:5; Jem 4:11-12 **7:2:** Mak 4:24

* **7:6:** Gris ramni mə “Takpəh narakikin-pən-ien ‘perel’ kapəmiə kimi pukəh minə.” Perel in rəmhen kin kapier kirik yame nımrin rhakta.

*Saiyoh kin, misarha kin, misasik-asik tapig
(Luk 11:9-13; 6:31)*

⁷ Kini Yesu rimini min ma, "Saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivahsi-pene kimi amia. Sarha kin, misam. Sasik-asik tapig, kini tapig tukrahita tuk amia. ⁸ Yakamni maknakin meinai narmama m-fam yama mine kisaiyoh, tukhavah. Kini narmama yama mine kasarha kin, tuksam min. Kini yama mine kisasik-asik tapig, tapig tukrahita tuk aria.

⁹ "Yermama kirik aikin iramia yame tukma tini raiyoh kin bred, marig in tukrivahsi-pen kapier ua, nikam? !Nikam! ¹⁰ ? Ua tukma nipig raiyoh kin kamam, marig in tukrivahsi-pen snek ua? !Nikam! ¹¹ Kimia naksahas pawk, mharkun nhavahsi-penien narimnar huvu minu kimi jimia minu. Marig Rimimia ye neai, kafan norien rhuvu pik rapita norien kapamia. Kini narakisien ma In tukrivahsi-pen nar huvu minu kimi narmama yama mine kisaiyoh kin.

¹² "Kini sor huvu pen kimi narmama m-fam ye norien minu fam yame naksorkeikei ma narmama tuksor min kimi amia, meinai norkeikeiyen ramapkafugin nagkiarien fam ye loa kape Moses mine profet kupan minu."

*Swatuk kiraru
(Luk 13:24)*

¹³ Kini Yesu rimini min ma, "Kimia takasakeikei mhakurao ye kwaru yame rakaskah, meinai kwaru yame rehu, mine swatuk yame rimar, ramkir-pen narmama ye nap ehua. Kini narmama khapsaah tukhakurao-pen ye kwaru a. ¹⁴ Marig kwaru yame rakaskah, mine swatuk yame rautan, ramkir-pen narmama ye nimraghien rerin. Kini narmama kwatiksian ama tuksam."

*Yesu tukrivahsi-pen narpinien kimi narmama yama mine kaseinein In
(Luk 6:43-44)*

¹⁵ Kini Yesu ramni min ma, "Takasarig amia tuk profet eiku minu. Iria tukhau tuk amia misapou ramhen kin sipsip; marig rikiria ramhen kin kuri aparu yama mine kasakwepah. ¹⁶ Narmama kasam kwankwan ye nimraghien kape profet minu, kharkun ma khahuvu ua kisahas. Kwankwasik to ripah nikuayen kin kwankwai grep; kini kapiriapir to ripah nikuayen kin kwankwai fig. ¹⁷ Ye norien kirikianu min, nai huvu tukramku kin kwankwai nai huvu; kini nai hah tukramku kin kwankwai nai hah. ¹⁸ Nəpgin kirik rikak yame ramku kin kwankwan yame kipah nenien. Kini to nai has ripah nikuayen kin kwankwan yame rhuvu. ¹⁹ Nai minu fam yama mine kharah nhakuayen kin kwankwairia yame rhuvu, tukarəpir-pir; karakə-pən kin ye nap. ²⁰ Ror makneikin ma narmama kasam kwankwan ye nimraghien kape profet minu, kharkun ma khahuvu ua kisahas.

²¹ "Nar apnapig ma narmama kasokran kin Yo ma Yermaru, marig pah nien ma iria m-fam tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. Marig yama mine kasor nakwai Rimik yame ramarə ye rao ye neai, iria en tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. ²² Ye nipig yame Kughen tukrakir narmama mifam iran, narmama khapsaah tukhani-pə tuk Yo mhama, 'Yermaru! Yermaru! ?Rhawor? ?Nakirkun əmawə ua nikam? Kimawə yimnhani-ərhav nagkiarien kafam yame nimivahsi-pə kimi əmawə. Kini misəko-ta nanmin has ye nhagim. Kini masor nimtətien minu.' ²³ Marig Yo

7:7: Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 **7:8:** Jon 15:7; Jem 4:3; 1 Jon 3:22 **7:11:** Jem 1:17 **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10; Gal 5:14 **7:15:** Mat 24:24; Wok 20:29; 2 Pita 2:1
7:16: Gal 5:19-22; Jem 3:12 **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 **7:20:** Mat 12:33 **7:21:** Luk 6:46; Jem 1:25

jakni-pən atuaturuk tuk əriə mīmə, '!Ah! !Yakpəh hanə nirkunien əmiə! !Havən isok tuk Yo! Kimiə yor təvhagə has minə.' "

Nəgkiarien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim
(Mak 1:22; Luk 6:47-49)

²⁴ Kini mini mīn mīmə, "Ror məkneikin meinai narmamə yamə mīne khaue tuk Yo, kini misətərig kin nəgkiarien kafak, masarar, misor narimnar yame yakməni, narmamə en kisəmhen əmə kin yermamə yame kafan nirkunien rehuə, tukmə rīmə tukror kafan nimə, tukrəkupən mīkir nīmoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nimə iran. ²⁵ Kini nīpig tukmə nəhig rīp kini yapiwən raiyu, kini nīmətag ramuh nimə, to rapəh nīmīrien, meinai nihun ramərer tim tim ye kapier. ²⁶ Mərig narmamə yamə mīne kasərig nəgkiarien kafak, mhapəh nisorien, iriə kisəmhen kin yermamə yame kafan nirkunien rīkək. Tukmə rīmə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nīpakir. ²⁷ Kini nīpig tukmə nəhig rīp, kini yapiwən raiyu, kini nīmətag ramuh nimə, rəusərku, mowhan əpir-pir."

²⁸ Kini Yesu rīmnor infamien ye kafan nəvhagien, nukwhao ehua a kisərig kafan nhajounien, kisakur ²⁹ meinai rīnnhajoun əriə, kisəm mə rīpəh nəmhenien kin nəmhajoun mīnə kape Loa kape Moses, meinai nəgkiarien kafan, nanmīn aikin.

8

Yesu rīmnor huvə yermamə kīrik yame ravəh nəmhəyen e leprosi
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Kini Yesu rīmasi-pən ye tukwas meiwaiyu-pə, kini narmamə khapsaah khakwasig kin. ² Kini kwən kīrik yame ravəh nəmhəyen əutan kīrik e leprosi raməmīr ye tīkin ruə meiwaiyu, mənīmkur-pən tukun, mīni-pən tukun mīmə, "Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak."

³ Kini Yesu rərao-pən mīrap kwən a, mīmə, "Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. ! Əsanin!" Kini taktəkun əmə nəmhəyen e leprosi rīkək iran.

⁴ Kini Yesu rīmīni-əhu in mīmə, "Takpəh nīni-ərhavyen narimnar mīnə e kīmi narmamə. Mərig yuvən məm pris kīrik pəh in rəm mə nīpram rīnor məknen. Kini or sakrefaes kīmi Kughen rəri-pən Loa kape Moses, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuva, kini kafam nəmkimik ruirkək."

Nhatətəyen kape yemehua kape mobael
(Luk 7:1-10)

⁵ Kini Yesu rīmavən mītərhav-pən taon Kapaneam, kini yamehua kīrik kape Mobael kape Rom rīmaua məm Yesu, maiyoh kin nasituyen, mīmə, ⁶ "Yermaru. Kafak yorwok ramhə, kini mamapir apa ye nimə kafak, nīpran fam rīmhə. Kini ramərig pīk nəmhəyen."

⁷ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, "Əwəh. Jakurə mor huvə in."

⁸ Mərig yamehua kape mobael rīmīni-pən tukun mīmə, "Yermaru, yakpəh nəmhenien mə takua imak ikin. Ik yerpīrig mərig yo ye tanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin mīn. ⁹ Yakirkun mə nīmhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo mīn, kafak nəmehua mīnə aikin yame kasehua irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael mīnə tīksin aikin yame yo yakamehua irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kīrik mīmə, 'Yuvən,'

kini tukramækeikei mivæn. Kini tukmæ yakni-pæn tuk kirik mīmæ, ‘Yuæ,’ tukramækeikei muæ. Kini tukmæ yakni-pæn tuk kafak slef mīmæ, ‘Or nar e,’ tukramækeikei mor.”

¹⁰ Yesu rimmærig nægkiarien e, rakur pik kin. Kini marar mini-pæn tuk narmamæ khapsaah yamæ mine khakwasig kin In mīmæ, “Yakamni æfrakis tuk æmiæ mæ, nar apnapig kwæn e pæh nien mæ yemæ Isrel, mærig yakpæh næm-hanøyen yemæ Isrel kirik yame kafan nhatætøyen rehuæ ræmhen kin in.

¹¹ Yakamni-pre tuk æmiæ mæ narmamæ khapsaah tukhasi-pæn ye kantri pisin pisin minæ, mhauæ misævigin kwis ye tebol iriæ Ebrahim mine Aesak mine Jakob apa ye rao ye neai. ¹² Mærig kimiæ kwænæræus kape Isrel yame Kughen rimmækupan mիրpen æmiæ mæ In tukrarmaru iræmiæ, In tukrarak-ærhav kin æmiæ iruæ ye næpignæpien. Kini aikin a narmamæ tuksasæk, misækwæruæ meinai kisærig næmhøyen ehuæ.”

¹³ Kini Yesu rarar mini-pæn tuk yemehuæ kape mobael mæ, “Yuvæn. Kafam yorwok tukrihuvæ ræmhen kin yame nakwæni næfrakisien mæ Kughen tukror.” Kini ye nipig atuatur a, yorwok kafan rimmæsanin min.

*Yesu rimmor huvæ narmamæ khapsaah yamæ mine kamhamhæ
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁴ Aikin, Yesu rarar, mivæn apa nimæ kape Saemon Pita*. Ye nipig a, kuhu Saemon ramhæ mamæpan-æpan pik, kini Yesu rimavæn mam, ¹⁵ maker-pæn ye kwermîn, mækneikin næpan-æpanien ræta. Kini piahwaru a rærer, mivæn miruk ta næriæ næviginien.

¹⁶ Kini nipig mirh natukrivæ, narmamæ khapik narmamæ khapsaah yamæ mine nanmîn has ramærer-pæn iræriæ, kini Yesu rimmægkiar æmæ mamæko ta nanmîn has minæ, mor huvæ narmamæ yamæ mine kamhamhæ. ¹⁷ Nar a rimitærhav-pæ ror Nægkiarien kape profet kupan e Aesea ruauæ minor næfrakisien kin, yame rimini mīmæ,

“In rimivæh-si ta næmhøyen minæ kapætawæ,
kini mor nipraitawæ yamæ mine kamhamhæ, kwænhahuvæ min.” (Aes 53:4)

*Nikwasigien kin Yesu in rætætæn
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Kini nipig Yesu ræm nukwhao kisærer ærkurao kin, kini rimini-pæn tuk kafan narmamæ mæ, “Takhavæn ye nikar lugun pæn.”

¹⁹ Aikin yemhajoun kirik kape loa ruæ mini-pæn tukun mīmæ, “Yhajoun. Yo jakikwasig kin Ik ikin hiæ takvæn ikin.”

²⁰ Mærig Yesu rini-pæn tukun mīmæ, “Kuri aparu minæ, kapæriæ næpææg raræ yame kasapir ikin. Kini man minæ, nimairiæ raræ yame kasapir ikin. Mærig Yo, Ji Yermamæ, kafak nimæ rirkæk tuk napirien.”

²¹ Kini yermamæ kirik kafan rini-pæn tukun mīmæ, “Yermaru. Pæh pi pom. Eighaan kin yo pæh yakvæn minim rimik.”

²² Mærig Yesu rini-pæn tukun mīmæ, “Nikam. Apæh-pæn, mikwasig kin Yo. Narmamæ yamæ mine khapæh nhavæhyen nimræghien pæh khavæn mhanim næmæ mhæ minæ.”

*Yesu ramni-æhu nimætæg ehuæ ye lugun
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

²³ Kini ai, Yesu rat-pæn ye bot, kini kafan narmamæ minæ khakwasig kin.

²⁴ Mækneikin, nimætæg ehuæ kirik rimmævi nu, kini nu rinamakætænim kin bot.

8:11: Luk 13:29 **8:12:** Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28 * **8:14:** Nipig kirik, kamokræn kin Saemon Pita kimæ, ‘Saemon.’ Kini nipig kirik, kamokræn kin kimæ, ‘Pita.’ **8:20:** 2 Kor 8:9

Mərig Yesu ramapir. ²⁵ Kini narmamə kafan kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehua! !Yemehua! !Vəh miragh ətawə! !Kinasəmmnim!”

²⁶ Kini Yesu raiyoh-pən əriə mīmə, “?Nakashawor mamhagin məkneikin? ? Nhatətəyen hiə kapəmīə?” Kini rarar, mīni-əhu nīmətəg mīne peao-peao ehua. Nīmətəg reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu mīn.

²⁷ Mərig nəmə mīnə a kisakur, misaiyoh əriə mīnə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nīmətəg mīne nu, mərig tukmə raməgkiar kawor nəkwān!”

Yesu rimməko ta nanmīn has ye yermamə kiraru

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak apa kwənmhaan a kamni kimə Gedara†. Məkneikin, yermamə kiraru yamə mir nanmīn has ramərer-pən irəriu kirasi-pən ye nəpəəg kapiə yamə kamnim narmamə ikin. Iriu karoh narmamə, narmamə kamhagin-pən aikin. ²⁹ Kirauə miwəm Yesu kirəmə, “! Eh! !Ji Kughen! ?Nakmə takhawor əmru? ?Nakwauə mə takor narpinien kimi əmru yamə rīpəh hanə norien nīpig tukun, uə?”

³⁰ İkin aikin a, pukəh mīnə khapsaah kasəruk ikin, mərig isok kəskəh tuk əriə. ³¹ Kini nanmīn has mīnə kimisaiyoh-pən skai kimi Yesu mhamə, “!Aweh! Tukmə nakmə takəko ta əmawə, əta-pən irəmawə yerki pukəh mīnə a.”

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “!Havən!” Məkneikin, nanmīn has mīnə a kimnhatərhav ye kwəə mir a mhavən yerki pukəh mīnə. Kini pukəh mīnə a, iriə fam kimisaiyu misewaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmmnim ye tahik. ³³ Kini ai, narmamə yamə mīne kasəvigin pukəh mīnə a kimisaiyu, mhavən apa ye taon misəvsao-pən kin narimnar fam, mīne narimnar yamə Yesu rimmor kimi kwəə mir yamə mir a nanmīn has rīmamərer-pən irəriu.

³⁴ Kini narmamə mi-fam yamə mīne kasarə apa taon khatərhav, mhauə tuk Yesu masəkeiki kimin mə tukritərhav aikin.

9

Yesu rimmor huvə yermamə kirik yamə nīpran rīmamhə

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Kini Yesu rat-pən ye bot mukurao-pən ye nīkar nu, mītərhav-pən iman ikin. ² Kini narmamə tiksın kharəh yermamə kirik mhavən kimin. Nīpran rīmamhə. Ramapir ye kafan nīkaokao. Kini Yesu rimməm kapəriə nhatətəyen, kini mīni-pən tuk yemə ramhə mīmə, “Narik, pəh niginien. Yakwəəh-si ta fam ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

³ Kini nəmhajoun mīnə tiksın kape Loa kape Moses kimisərig nəgkiarīen a, mhani-pən tuk əriə mīnə mhamə, “!Ah! !Nəgkiarīen a rahas! Kwən a raməgkiar məknakin mamni mə in Kughen.”

⁴ Mərig Yesu In ruirkun ta kapəriə nətərigien, kini mīni-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor e nətərigien kapəmīə ramahas məkneikin? ⁵ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimīə nakasəm mə nəgkiarīen kafak təvfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə yakwərisin ta narpinien kape kafan təvhagə hah? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter məriwək mamvən? ⁶ Mərig yakorkeiki mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nīvəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mīni-pən tuk kwən a mīmə, “Yakamni-pre tuk ik mə, Takhekimter, mīrəh kafam nīkaokao məriwək mamvən imam yerkwānu.” ⁷ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter,

məriwək mamvən iman ikin. ⁸ Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen yame ravəhsi-pən nehuəyen kimi yermamə mə tukror məknakin.

*Yesu rimmokrən kin Matiu
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

⁹ Kwasig ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav maməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Matiu*. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yuə, mikwasig kin Yo.” Məkneikin Matiu rərer, mikwasig kin Yesu.

¹⁰ Kini Yesu rimavən məvigin ye nimə kape Matiu, kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has pisin pisin minə kimnhauə misəkwətə misəvigin iriə Yesu mine kafan narmamə minə.

¹¹ Mərig nīpig Farisi minə kimisəm nar a, khani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “!Ah! ?Rhawor e yhajoun kapəmiə raməvigin iriə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

¹² Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khambahən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta. ¹³ Mərig havən misarha-kin nīprai nəgkiarien e ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Nar kirik ror rikik raməgien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə,

mərig rikik rīpəh nagienien tuk kapəmiə sakrefaes minə.” (Hos 6:6)

Kini Yesu rirpən nəgkiarien mimə, “Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine [khamə ta mə] kwəsatuatuk ta. Nikam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə.”

*Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa kape Moses in nəkwəs
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)*

¹⁴ Kini narmamə kape Jon Baptaes kimnhauə misəm Yesu mhani-pən tukun mhamə, “Im-ru. Farisi minə mine kimawə yaksəpəh nəviginien tuk nəhuakien kimi Kughen. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə khapəh nisəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien?”

¹⁵ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nīpig kimiə nimisor nəviginien kape yerman yame rimmarkurək pə pə, ?mərig nakhamə ta mə in minə tiksın tuksasək ye nīpig a uə? !Nikam! Mərig tukripior nīpig yame narmamə tukhavəhsi-ta Yerman e yame rimmarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nīpig a in a, In minə tiksın tuksəpəh nisəviginien iran.†

¹⁶ “To yermamə kirik rīpəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan [yame rimneikus]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehua. ¹⁷ Kini to yermamə kirik rīpəh nivəhyen waen wi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit tukraməteih, kini waen tukraiyyu. Nikam, kīpəh norien məknakin. Tukaməkeikei kivi-pən waen wi ye tiki waen wi. Kini waen mine tiki waen tukawəmir huvə.”

*Piraovin kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame ruamhə
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)*

¹⁸ Nīpig Yesu raməgkiar hanə kimi əriə, yemehuə kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mimə, “Eh. Kafak piakəskəh rīpimhə ai taktakun əmə. Mərig yuə,

* **9:9:** Matiu, nhag pisin kirik e Liva. **9:11:** Luk 15:2 **9:13:** Hib 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1 Saml 15:22 **9:14:** Luk 18:12 † **9:15:** “Yermamə yame rimmarkurək pə pə,” nipran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nipran e Kristen minə. Nīpig Yesu rimməpəh əriə mimə ye nai kamarkwə kin, kimisasək.

mərəhu-pən kwermim iran, pəh ramragh min.” ¹⁹ Kini Yesu rimmərer iriə kafan narmamə minə, mhakwasig kin kwən a mamhavən.

²⁰ Məkneikin pian kirik aikin yame ravəh nəmhəyen kape nīpīraovin, mivəh newk twelef. Kini rukurao-pən ye nimetai Yesu ikin, marao-pən mirap nəpəæg nīmri kot kafan. ²¹ Ye nərigien kafan rimə, “Tukmə yakrap əmə kafan kot, kini jakəsanin.”

²² Kini Yesu nukreik marha-pən məm pian a mini-pən tukun mīmə, “Piakəskəh kafak. Pəh niginien. Kafam nhatətəyen rimmor ik nakwahuvə min.” Kini ye nīpig a, pian a rimməsanin.

²³ Kini nīpig Yesu rimauə mītərhav-pə ye nimə kape yemehuə a, kini mivən imə, məm narmamə kisher tərhenao masəni nīpēi kape nīmnhəyen. Kini narmamə kimnhauvrig-uvrig pik. ²⁴ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Sap mhatərhav. Piakəskəh e rapəh nīmnhəyen; ramapir əmə.” Mərig narmamə kisarh iakei iran. ²⁵ Mərig narmamə kimnhatərhav mhavən iruə, kini Yesu rīvən imə, mirao-pən mivəh kwermi piakəskəh a, kini rhekimter. ²⁶ Kini nəvsaoyen kin rimmayū markurao fam ye tanə a.

Yesu rimmor huvə nīmriin pis mir

²⁷ Yesu rimatərhav aikin a, kini lnīmriin pis mir kiraru karakwasig kin, mwokrən apomh mirəmə, “Mikip King Deved. !Rikim tukrehuə tuk əmru!”

²⁸ Kini Yesu rimavən apa imə, kini nīmriin pis mir a kirauə tukun. Kini Yesu rini-pən tuk əriu mīmə, “?Kimiru nakwhatətə irak mə to yakor huvə nīmrimiru uə nikam?”

Kini iriū kirəni-pən tukun mirəmə, “Əwəh, Yermaru.”

²⁹ Kini Yesu rimirap nīmriiru mini-pən tuk əriu mə, “Kughen tukror huvə nīmrimiru meinai nakwhatətə irak.” ³⁰ Kini nīmriiru rhuvə, kinəwəm nar. Kini Yesu rini-pən skai tuk əriu mīmə, “Takrapəh nəvsaoyen kin narimmnar minə e kimi narmamə.” ³¹ Mərig iriū kimiratərhav miravən mwəvsao-ərhav kin Yesu, miravən ikin minə fam ye tanə a.

Yesu rimməko ta nanmin has ye yermamə yame reinein nəgkiarīen (Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15)

³² Nīpig kwərə mir a kwəratərhav, narmamə kharəh yermamə kirik yame reinein nəgkiarīen, mhauə tuk Yesu. Kwən a in reinein nəgkiarīen meinai nanmin has ramərer-pən iran. ³³ Kini Yesu rimməko ta nanmin hah ye kwən a, kini rimməgkiar:

Kini nukwhao ehuə kisəm, kisakur pik tukun, mhani mhama, “Kipəh nəmhanəyen nar kirik ror məkneikin ikin e Isrel.”

³⁴ Mərig Farisi minə khani mhama, “!Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yemehuə kape nanmin has minə.”

Yesu rikin raməmhə pik tuk narmamə

³⁵ Kini Yesu rimməriwək mamvən ye taon mine yerkwānu minə fam, maməwhag ye nəkwai nimə kape nofuginien, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen. Mamor huvə narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mine narmamə m-fam yamə mine nīprairiə raha, kamhahuvə.

³⁶ Nīpig rimməm narmamə kwənhapsaah, kini rikin raməmhə pik tuk əriə meinai kimisarə ye nīpig əutən minə, [miseinein nisasitu-atukien irəriə ye

kapəriä nımraghien] rəmhen kin sipsip yamə mine yermamə rikək tuk narhahuvəyen tuk əriä. ³⁷ Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “! Səmrur! Nəviginien rinehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksın əmə yame kamhavəh. ³⁸ Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pən kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan.”

10

Yesu rimirpen kafan narmamə twelef

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Kini Yesu rimnokrən kin narmamə twelef kafan khauə kirikianə, kini rivəh-si-pən nəsaninien kimi əriä tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə, mine tuk nor-huvəyen nəmhyen minə fam.

² Nəg aposol* twelef kape Yesu minə, iriə e: yame ramakupan, Saemon, nəgən kirik e Pita; mine naorahini Andru; mine Jemes mine Jon, ji Sebedi mir; ³ mine Filip; mine Batalomiu; mine Tomas; mine Matiu, yermamə kape nivəhyen mane kape takis; mine Jemes ji Alfeas; mine Tadeas; ⁴ mine Saemon Selot†; mine Judas Iskariot, yame rimneighan-pən kin Yesu ramvən ye kwermi tikmir minə kafan.

Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tuksasitu ye narmamə

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Kwasiğ ikin Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tukhavən misor wok, mini-pən tuk əriä mima, “Takhapəh nəvəniən misarə kimiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel; kini mhapəh nəvəniən ye taon kirik kape nəmə Sameria, ⁶ mərig takhavən misarə kimiə nəmə Isrel yamə mine kisəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei. ⁷ Kini nipiğ takamhavən, takasəkeikei mamhani-ərhav mhamə, ‘Nipiğ yame Kughen tukramaru ye narmamə mifam ruauə ipakə.’ ⁸ Kini kimiə takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kamhamə. Kini takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kwənhamə ta mə tukhamragh min. Kini narmamə yamə mine leprosi ramor tikiriə, takasəkeikei misor nıprairiə ruə mihuvə min. Kini narmamə yamə mine nanmin has ramərer-pən irəriə, takasəkeikei misəko ta əriə. Kini tukmə naksasitu ye yermamə kirik, tukriyəh nərokien əmiə iran, meinai nımnhapəh nəvəhyen nımrı nirkunien tuk nor huvəyen narmamə. ⁹ Tukmə nakamhavən, takhapəh nəvəhyen mane, ¹⁰ mhapəh nəharurien nıtip minə. Mhapəh nəvəhyen neipən kiraru kiraru. Mhapəh nəvəhsi-pəniən sandel, mhapəh nəvəhyen kaskin. Yakamni məkeikın meinai ratuatuk əmə mə narmamə yamə mine kimiə taksasitu irəriə tuksasitu min irəmiə ye napirien mine nəviginien.

¹¹ “Nipiğ takhavən ye taon kirik uə yerkwanu kirik, taksəkeikei misarəkin yermamə kirik yame rikin ragien mə takhavən misarə kimiə min, kini misarə aikin miseriaji nipiğ yame takhatərhav yerkwanu a. ¹² Tukmə nipiğ takamhavən misarə ye nimə kirik, takasəkeikei misəgiar huvə kimi əriə mhamə, ‘Pəh nəmarinuyen tukraməmir tuk əmiə.’ ¹³ Kini tukmə narmamə kisəhitə ye nimə kapəriä tuk əmiə, kini pəh kapəmiə nəgkiarrien kape

9:36: Nam 27:17; 1 King 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 **9:37:** Luk 10:2 * **10:2:** Aposol, nıpran ramni mə “yermamə kher-pən kin.” Yesu rimirpen narmamə twelef kafan mə tukrher-pən kin əriə kamhavən masor wok kape Kughen. † **10:4:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nəhye-rhavyen kin nəmə Rom yame kasarmaru ye nəmə Isrel. **10:6:** Jer 50:6 **10:7:** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 **10:9:** Luk 10:4 **10:10:** Luk 10:7; 1 Kor 9:14
10:12: Luk 10:5-6

nəmərinyen tukraməmır tuk əriə. Mərig tukmə kisəpəh, nəhuakien kapəmiə ye nıkarın kape nəmərinyen tukrurə əmə ye nımraghien kapəmiə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə tıksin khapəh nisəhitəyen ye nimə kapəriə tuk əmiə, uə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kapəmiə, takhtarəhav ye nimə kapəriə, uə yerkwanu kapəriə, misarpita-arpita nimokur ye sandel kapəmiə.‡
¹⁵ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ye nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narpinien kape nəmə aikin a tukriskai pik rapita narpinien yame nəmə Sodom mine Gomora kimisarə iran kupan. §

*Yesu ramni-pən tuk kafan narmamə minə mə “Tukor ahas-pre kimi əmiə”
 (Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)*

¹⁶ Kını Yesu ramni mımə, “Takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən misarə mar yerki nəmə has minə rəmhen kin sipsip yamə mine kasəriwək yerki kuri aparu* yamə mine kasəkwəpah. Takasəkeikei mhavəh nirkunien tuk niko-ikoyen rəmhen əmə kin snek; misarə mar rəmhen əmə kin mak ye tanə. ¹⁷ Takasərig əmiə tuk narmamə; meinai iriə tuksəri-p-ərhav əmiə ye nımri mirh, misərkis-ərkis əmiə ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə. ¹⁸ Meinai kimiə kafak narmamə minə, taksəkeikei misərer ye nımri namasur kape gavman mine ye nımri namasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə mine narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. ¹⁹ Mərig nıpig tukharaptəra kin əmiə, takhapəh nisətərig-pikien mə takshawor-pən iran mine mışhorpin nəgkiarien kapəriə, meinai ye nıpig atuatur a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav. ²⁰ Takhapəh nhaginien meinai pəh nien mə kimiə atuk naksəgkiar, mərig Nanmin kape Rimimə Kughen tukrivəhsi-pre nəgkiarien kimi əmiə, takhani-ərhav.

²¹ “Ye nıpig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kını yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kını kwajikovə minə tukhani hah rimriə minə mine nisiriə minə, miseighan kin əriə khopni əriə. ²² Narmamə tuksəməkin əmiə, misor ahas pre kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer tımtim miseriaji nıpig kwasig, Kughen tukrivəh miragh əriə. ²³ Tukmə kisor ahas pre kimi əmiə ye taon kirik, sap, mhavən ye taon pisin kirik. Yakamni əfrah tuk əmiə mə to nakhapəh nhavən-fam-ien ye taon minə kape Isrel, yo Ji Yermamə jakrerig-pə min.

²⁴ “Studen minə to khapəh nisehuəyen ye yhajoun kapəriə. Kını slef minə to khapəh nisehuəyen ye yemehuə kapəriə.

²⁵ “Narmamə tukasəkeikei misəm-pən studen minə mə kisəmhen əmə kin yhajoun kapəriə. Kını tukasəkeikei misəm-pən slef minə mə kasəmhen əmə kin yamehuə kapəriə. Kını ye norien kirikianə əmə min, Yo yemehuə kape nimə. Kını narmamə tıksin khani hah yo mə yo Bielsebul, yamehuə kape yarmhə minə. Ror məkneikin mə tukasəkeikei misor min ye kafak yor wok yamə mine kasor wok ye nəkwai nimə kafak.”

*Pəh narmamə kape Yesu minə tukhapəh nhaginien kin narmamə
 (Luk 12:2-9)*

‡ **10:14:** Norien e tukror nımtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rıpəh namhenien.

10:14: Luk 10:10-12; Wok 13:51 § **10:15:** Stori kape narpinien yame Kughen rimnor kimi nəmə Sodom mine Gomora raməmır ye Jen 19:24-28. **10:15:** Mat 11:24; Jaj 7 * **10:16:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni nar miragh aparu kirik ye English kamni kimə “wolf.” **10:16:** Luk 10:3; Rom 16:19 **10:20:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26 **10:21:** Jon 14:26 **10:24:** Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20 **10:25:** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

²⁶ Kini Yesu ramni mimə, “Ror məkneikin, takhapəh nhaginien kin narmamə. Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²⁷ Narimnar yame yakamni-pre tuk əmiə ye nəpignapien, takasəkeikei mhani-ərhav yeraan; kini narimnar yame yakaməsiwan kin, takasəkeikei mhani-ərhav ye nimri narmamə khapsaah. ²⁸ Takhapəh nhaginien kin narmamə, meinai kharkun əmə nisoriahyen nīpraimiə, mərig kaseinein nishopniyen nanmimiə. Mərig hagin kin Kughen meinai In rirkun narakikin-pən-ien nīprai jir mine nanmin apa ye nap ehua.

²⁹ “Nar apnapig keihap[†] in rikəskəh pik, kavəh nimrin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. ³⁰⁻³¹ Kini nimraghien kapəmiə rapita nimraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə tuk əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig mə nimar nikwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvhuekin fam muirkun ta mə kuvhuun. Ror pən, takhapəh nhaginien tuk nimraghien kapəmiə.

³² “Tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nimri narmamə, Yo min jakni-ərhav nhagin ye nimri Rimik Kughen ye neai mə in kafak yermamə.

³³ Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nimri narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nimri Rimik Kughen ye neai mə yakeinein min in.

³⁴ “Pəh rikimiə tukriphəh nəsikien mə ta mə yimauə mə jakərhəhu namərinuyen ye tokrei tana. Pa rimə yimauə mə jakərhəhu namərinuyen, mərig yimauə mə jakor narmamə kasarowagkəp. ³⁵ Yakamni məkneikin meinai yimauə mə jakor

“Yerman tukror timəht iriu rimni,
mine piakəskəh tukror timəht iriu nisini,
mine yasuni tukror timəht iriu kuhuni.

³⁶ Kini narmamə tuksor tikmir kimi iriə atuk minə tiksın.’ (*Maeka 7:6*)

³⁷ “Kini yermamə yame rorkeikei pik rimni mine nisini [rapita Yo] in riphəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. Kini yermamə yame rorkeikei pik kafan pikwarien uə piakəskəh [rapita Yo] in riphəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. ³⁸ Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə ramərig pawk nəmhəyen rəmhən kin nəmhəyen ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ³⁹ Yermamə yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukraməkeikei mimha. Mərig yermamə yame tukuh tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimraghien rerin.

⁴⁰ “Kini yermamə yame ravəh əmiə yerkin agien, in rəmhən əmə kin yame ravəh Yo yerkin agien. Kini yermamə yame ravəh Yo yerkin agien, in rəmhən əmə kin yame ravəh min yermamə yame rimnher-pə kin Yo. ⁴¹ Kini yermamə yame ravəh profet kape Kughen yerkin agien, meinai in rirkun mə in profet kape Kughen, in tukriyəh nərokien iran, rəmhən kin yame profet minə kimnhavəh. Kini yermamə yame ravəh yemə atuatur yerkin agien meinai in rirkun mə in yemə atuatur, in tukriyəh nərokien iran rəmhən kin yame nəmə atuatur tukhavəh. ⁴² Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu okiei ye pənkın, mivəhsi-pən kimi yermamə kirik kafak e, meinai in rirkun mə in kafak yermamə, nar apnapig mə kafak yermamə in ye tana, kini kwən en, tukraməkeikei mivəh əfrakis nərokien iran.”

10:26: Mak 4:22; Luk 8:17 **10:28:** Rom 8:31; Jem 4:12 † **10:29:** Nəgkiarien kape Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “spara.” **10:30-31:** Luk 12:24; Wok 27:34 **10:33:** Luk 12:8-9
10:37: Luk 14:26-27 **10:39:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

11

Jon Baptaes rimə tukr'irkun-ru mə Yesu in Kristo, uə pəh nien mə in Kristo (Luk 7:18-23)

¹ Kini Yesu rimməvhag ta kimi kafan narmamə twelef, marar, mitərhav aikin, miyən apa ye taon minə apa Galili, maməvhag mamni-ərhav nəgkiarinen kape Kughen aikin.

² Ye nipiğ a, Jon Baptaes rimmamə ye kalabus, kini mamərig nəvsaoyen kin wok yame Yesu rimmor. Kini mher-pən kin narmamə tiksın kafan khavən misəm In mhamə, ³ “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə takuə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

⁴ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Harerig, mhavən mhani-pən narimmər minə fam yamə mine nimisərig misəm tuk Jon. ⁵ Nimrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə*, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, kimisərig nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav-pən nəvsaoyen huvə tuk əriə.† ⁶ Kini hani-pən tuk Jon mə narmamə yamə mine kapəriə nhatəyəyen irak riphəh nimirien, iriə tuksarə ye niहुवəyen əfrakis.”

Yesu rimini mə Jon Baptaes in profet ehuə kirik (Luk 7:24-35)

⁷ Nipiğ narmamə a yame Jon rimmher pən kin əriə kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməgkiar kin Jon kimi nukwhao ehuə. Mimə, “?In apa kupən kimiə nimnhavən apa ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnəpiğ kirik yame in rəmhen kin nuwig yame ramərer ye nimri nupətag? !Nikam! ⁸ ?Tukmə aikə, kini nimnamhavən mə taksəm pa? ?Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimrin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king. ⁹ ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpiriğ rapita profet. ¹⁰ Meinai kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta mima, “Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh kafak nəgkiarinen.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.*‡ (Mal 3:1) ¹¹ “Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokrei tanə, kirik rapəh nuəyen yame rapita kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpiriğ min rapita Jon. ¹² Ye nipiğ Jon Baptaes rimirikakun mamni-ərhav nəgkiarinen kape Kughen meriaji-pə taktəkun, narmaruyen kape Kughen ramskai mə tukr'irərhav-pə. Kini narmamə yamə mine khaskai misarkut pik mə tukhauə pəh Kughen rarmaru irəriə. ¹³ Yakamni məknakin meinai apa kupan əgkap muə meriaji-pə nipiğ kape Jon, nəgkiarinen kape Loə yame Kughen rimivəhsi-pən

* 11:5: Nəgkiarinen kape Gris ramni “leprosi.” † 11:5: Profet Aisea rimini mə Kristo tukruə mor wok minə e, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. əm-ru Aes 35:5-6; 61:1. ‡ 11:10: Ye v. 10 Kughen raməgkiar kimi Yesu Kristo. § 11:11: Tukmə ror Yesu raməgkiar atuk iran, mamni mə in rehuə rapita Jon. Uə, tukmə ror in ramni narmamə kafan minə, mə iriə kamhavəh niहुवəyen rapita Jon, meinai khakwasig kin Yesu.

kimi Moses mine nægkiarinen kape profet kape Kughen minə kimnhani-ərhav narmaruyen kape Kughen. ¹⁴ Kini tukmə rikimiə ragien mə takhavəh nətərigien e, jakni mə Jon in Elaeja yame profet kupan minə kimnhani mə tukruə. ¹⁵ Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimie rarə, sətərig huvə kin nægkiarinen e.

¹⁶ “?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisərə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə [yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əriə, rikiriə ragien.] Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əriə minə mhamə, ¹⁷ ‘!Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimiə nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimiə.’ ¹⁸ Yakamni məknei meinai ye nipiğ Jon Baptaes rimauə, məpəh nəviginien mə tukrəhuak nipiğ ripsaah, mipəh ninimien waen. Mərig narmamə kamhani mhamə, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməmir iran.’ ¹⁹ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen, mərig narmamə kamhani min mhamə, ‘!Ah! Kwən a in yermamə kape nəvigin-pikien, mine napisien kin waen. Kini mamor norkeikeiyen kimi yor təvhagə has minə mine narmamə yame kasərer tuk mane kape takis.’ Mərig narmamə əfrakis kape Kughen minə tukasəkeiki mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien əfrakis.”

Yesu ramni narpinien ye narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

(Luk 10:13-15)

²⁰ Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi narmamə ye taon yame mine In rimnor nimtətien ripsaah aikin ye nimiria. Raməgkiar skai məknakin meinai iriə khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk kapəriə norien has minə. ²¹ Kini In mimə, “!Ah! !Kimiə yamə mine nakisarə apa Korasin! Nəmhəyen ehue tukrurə tuk əmia. !Ah! !Kimiə nəmə Betsaeda! Nəmhəyen ehue tukrurə tuk əmia, meinai yimnor pawk nimtətien ripsaah ye taon mir kapəmia. Kini tokmə yakpior nimtətien minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mipihavən ye neipən has, misəso-k-asok ye nimrawk [ror nimtətien mə kisərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə.] ²² Mərig ye nipiğ a yame Kughen tukror narpinien kapəmia, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisarə apa Taea mine Saedon kupən.* ²³ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ? Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmia ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai uə? !Nikam! Kughen tukrivəh-si-əhu əmia nakswewaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien†. Kini tokmə yakpior nimtətien minə a apa Sodom kupan, to taon a ripipəh nirkəkien.‡ ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk əmia mə nipiğ a yame Kughen tukror narpinien kapəmia, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisarə apa Sodom kupən.”

Yesu ravəhsi-pəh napisien kimi narmamə yamə mine kasəpəu

(Luk 10:21-22)

²⁵ Kini ye nipiğ a Yesu rimə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam-yerpirig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nimnerkwaig

11:13: Luk 16:16 **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 **11:19:** Mat 9:14 * **11:22:** Kughen rimnoriah əgəp Taea mine Saedon. əm-ru stori ye Aes 23:1-8. **11:22:** Esik 26-28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4 † **11:23:** Yesu ramni narpinien yame Aesea rimini ta tu ye Aes 14:12-15. ‡ **11:23:** Kughen rimnoriah taon a Sodom ye Jen 19:24-28. **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12

kin nīprai narimnar minə e ye nīmri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iriə e tukharkun nar. ²⁶ Tətə, in a norien yame lk nakorkeikei.”

²⁷ Kini Yesu rīrpin mamni-ərhav mimə, “Rimik rimneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin əmə rirkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan minə, iriə əmə kharkun Tətə Kughen. Iriə e narmamə yamə mine Tini rimirpen ta əriə mə In tukror əpu Tətə Kughen kimi əriə.

²⁸ “Hauə tuk Yo, kimiə yamə mine nakasor pik wok kini misəpəu kin najipəyən kin nar pam minə, pəh yəkvəhsi-pre napisien. [§] ²⁹⁻³⁰ Yakamni məkneikin meinai Yo yemə mar, kini kafak nətərigien in ye tanə. Kini hauə tuk Yo mhavəh napisien ye kapəmiə nīmraghien. Taksajipə kin kafak nitip meinai in rəruvəruvə, kini kafak wok yame jakvəhsi-pre kimi əmiə in rīmar.”

12

Yesu ramhəjoun narmamə kin norien kape Sabat (Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə minə kimisəriwək mhavən yerki wit* tiksın, kini kafan narmamə minə kisəmkərv. Khavən misətim wit tiksın, masən kwənkwan. ² Mərig Farisi minə tiksın kimsəm mhanipən tukun mhamə, “!Eh! Sabat e towei, mərig kafan narmamə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor e kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsəoyən ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsəo kən norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə kimsəmkərv. ⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisənien. Mərig pris minə əmə kharkun nisənien. [†] ⁵ Uə tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien ye loa mə nīpig minə fam ye Sabat, pris minə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen kasor wok kapəriə masakapir loa kape Sabat, mərig Kughen raməm mə nar a in ratuatuk əmə. ⁶ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə kwən kirik eikin e In yerpig rapita Nimə Ehuə kape Kughen. ⁷ Ye Nəkwəkwə kape Kughen In ramni mə, “ ‘Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə, mərig rikik rīpəh nagienien tuk kapəmiə sakrefaes minə.’ ” *(Hos 6:6)*

Kini Yesu rīrpin nəgkiarieren mamni-pən tuk Farisi minə mimə, “To nakpiharkun nīprai nəgkiarieren e, mīpiharkun narmamə yamə mine kisatuatuk‡, to nakpihəpəh nisəm-pənlən nar has kirik ye narmamə kafak minə. ⁸ Yakamni məkneikin meinai Yo, Ji Yermamə, Yo yakamar-maru ye Sabat.”

⁹ Kini Yesu rītərhav aikin a məriwək mamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə. ¹⁰ Kini ikin a, kwən kirik aikin, kwermın rīmha, rīpəh nihuatukien kin. Kini kisaiyoh-pən Yesu mə, “?Rhawor? ?Ratuatuk ye loa mə to nakor huvə yermamə yame ramhə ye Sabat, uə nīkam?” Iriə kimsaiyoh-pən məknakin Yesu meinai kisarkut mə tūksəm-pən nar has kirik iran.

11:25: 1 Kor 1:26-29 **11:27:** Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 **§ 11:28:** Loa kupan kape Moses in rəmhen kin kajipə pam. əm-ru Jer 31:25. **11:29-30:** 1 Jon 5:3 * **12:1:** Wit in kwənkwai nai kirik kamor flaoa kin. **12:1:** Dut 23:25 **12:2:** Eks 20:10 **12:4:** Lev 24:5-9 † **12:4:** Takəm stori e ye 1 Saml 21:1-6. **12:5:** Nam 28:9-10 **12:6:** Mat 12:41-42 ‡ **12:7:** Yesu ramni mə kafan narmamə kisatuatuk. **12:10:** Luk 14:3

11 Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan sipsip rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehua ye Sabat, kini in tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-si haktə aihuua əmə. ?Pa e irəmiə in to rīpəh norien məkneikin? Rirkək. 12 Mərig nimirghien kape yermamə rapita sipsip. Kini in ratuatuk əmə ye loa mə tukamor nar huvə ye Sabat.”

13 Kini rini-pən tuk kwən a mīmə, “Huatum kin kwermim.” Kini rihuatuk kin kwermim, rhuvə əgkəp rəmhen kin kwermim nikarin. 14 Mərig Farisi minə a kimmhavən, mamharai mhun mə tukshopni Yesu.

Yorwok yame Kughen rimirpen

15 Kini Yesu rimirkun mə Farisi minə kisarkut mə tukshopni In, miterhav aikin a. Kini narmamə khapsaah khakwasig kin In. Kini In rimnor huvə nambahen fam kapəriə, 16 mini-əhu əriə mə tukhapəh nhani-ərhavven In tuk narmamə. 17 Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarinen kape profet kupan e Aesea ruauə minor nəfraksien kin, yamə rimini mīmə,

18 “In e yorwok kafak yame yimirpen ta yakorkeikei pik In, kini rikik ragien pik tukun.

Kini Yo jakor mə Nanmin kafak tukrurə mukwar iran.

Kini In tukrini-ərhav norien atuatum kafak mine nivəh-miraghien kafak ye nimir narmamə tanə pisin pisin minə.

19 To In rīpəh nuhyen əjir, mīpəh nokrən-apomhien;

Mīpəh nəgkiar-pikien ikın narmamə kasofugin əriə minə ikın.

20 In yemə mar, kini In tukror huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəpəu kini kapəriə nəsaninien rikək. §

Tukror məkna meriaji-pən In tukror norien yame ratuatuk tukror win ye norien yame rahas.

21 Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, iriə tuktəəhu-pən tim tim kapəriə nərigien iran, mə In tukrivəh miragh əriə.” (Aes 42:1-4)

Narmamə tiksın kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nəsaninien kape Setan

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

22 Kini narmamə kimmharəh kwən kirik mhavən kimi Yesu. Kwən a, nimir rīpis, rīpəh nəgkiarinen, meinai nanmin has ramərəp-pən iran. Kini Yesu rimnor huvə min, kini kwən a rimməm nar, məgkiar. 23 Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin mhamə, “Tukmə ror Kwən e in e Mikip King Deved yame Kughen rimə tukrher-pə kin.”

24 Mərig Farisi minə kimisərig, kamhani mhamə, “Nikam. Tukmə ror In raməko-ta nanmin has ye nəsaninien kape yarmhə e Bielsebul yame in yamehua kape yarmhə minə.”

25 Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mīmə, “Nikam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuktəorah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. Kini rəmhen min kin yerkwənu kirik. Tukmə narmamə kwəsəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwənu a to rīpəh narə-huvəyen. 26 Kini rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, tukseikus-eikus min nimə kape Setan. Norien kape Setan tukrīpəh niskaiyen. Tukrəsaah-əsaah mirkək. 27 Kini kimiə minə min tiksın kasəko-ta nanmin has minə rəmhen kin yame yakamor.

12:12: Luk 14:5 12:14: Jon 5:16 12:16: Mat 8:4; Mak 3:12 12:18: Mat 3:17 § 12:20: Gris ramni mə, “Tukrīpəh nakapirien nuwig kirik yame ramiko, kini tukrīpəh nher-əpisien kandel yame ramuək.” 12:24: Mat 9:34; 10:25

Mərig pa rimə kisəko ta nanmin has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikuəyen ye nəgkiarinen yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ²⁸ Mərig tukmə Yo yakaməko-ta nanmin has minə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiə. ²⁹ Kini mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rivan, mətu kafan narimnar, maməmır, yermamə pisin kirik to riphə nivəniən məkrəh kin. Tukmə yermamə rimə tukrivən məkrəh kin kafan narimnar, kini tukrirkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mirkun nivəniən məkrəh kin kafan narimnar.*

³⁰ “Yermamə yame riphə nıkwasigien kin Yo, in kafak tikmir. Kini yermamə yame riphə nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik. ³¹ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nivəhsitayen narpinien ye nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen riphə nivəhsitayen narpinien iran tuk niphig kirik. ³² Tukmə yermamə ramni hah Yo, Ji Yermamə, kini Kughen tukrəru-kin niphəh narpinien. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to riphə nərukinien tuk niphig kirik, ye niphig e uə ye niphig yame tukripiuə.

³³ “Tukmə nai huvə, kwənkwan tukrhuvə; tukmə nai has, kwənkwan tukrahas. Ror məkneikin meinai kimiə takasəm əmə kwənkwai nai mə nai a in rhuvə uə rahas. ³⁴ ! Ah! Kimiə naksəmhen kin snek yame ramor norien iko iko. Kimiə nəmə has minə. To nakhapəh nhaniyen nar huvə kirik, meinai narmamə kamhani əmə naha nhagin yame raməmır yerkiə. ³⁵ Yermamə yame nərigien rhuvə rukwar yerkin, niphig m-fam in ramni nar yame huvə. Kini yermamə yame nərigien has rukwar yerkin, niphig m-fam in ramni nar has. ³⁶ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye niphig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narmamə tukasəkeiki mhani-ərhav-pən tukun mə rhawor iriə kimnhani nəgkiarinen has apnapig minə fam kapəriə. ³⁷ Ror məkneikin In tukrəkir fam nəgkiarinen pisin minə kapəriə, mə kimiə nəmə atuətuk minə uə nəmə has minə.”

Nimtətien yame Kughen rimnor ye nimirghien kape Jona, kini tukripior min ye Yesu

(Mak 8:12; Luk 11:29-32)

³⁸ Kini nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses mine Farisi minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. ?To nakor nimtətien əpsipis kirik yaksəm?”

³⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mımə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pik təvhagə has mhaukreikin-pən nimeitaimiə kimi Kughen, masorkeikei mə taksəm nimtətien pisin kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukriphəh norien nimtətien kirik ye nimirimə. Mərig tukror əmə nimtətien kirikianə əmə yame rimnor kupən ye nimirghien kape Jona. ⁴⁰ Jona rimnaməmır ye tip kəməm ehuə kape niphig kisisə, yenpig mine yeraan. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo, Ji Yermamə, jakaməmır ye nəkwai nimir kape niphig kisisə, yenpig mine yeraan. ⁴¹ Kini ye niphig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve min tukserer mhani hah narmamə yame mine kisarə e towei mine. Meinai nəmə Nineve a kupan kimisərig nəgkiarinen kape Jona, misarar

12:28: Wok 10:38; 1 Jon 3:8 * **12:29:** Niprai nuhpikinien ramni məkneikin mə yermamə nagheen rehuə in e Setan. Yesu ruə mirkwaji in, məkrəh kin kafan narimnar. In e, Yesu raməko ta nanmin has ye kwən a yame reinen nəgkiarinen. **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 **12:31:** Hib 6:4-6 **12:33:** Mat 7:16-20 **12:34:** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45 **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 **12:39:** Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12 **12:40:** Jona 1:17

ye nariġien kapəriə tuk təvhagə has. Məriġ Yo yakapita Jona, məriġ kimia nakhapəh nisətəriġien kin Yo. ⁴² Kini in apa kupən, kwın kape kantri e Shipa†, rimasi-pən isok muə mə tukrivəh nirkunien kape King Solomon kupən. Məriġ Yo yakmauə, nirkunien kafak rapita King Solomon. Məriġ kimia nakhapəh nisətəriġien kin Yo. Mə tukmə nipiġ Kughen tukrəkir narmamə iran, kwın a kape Shipa tukrərer mini-hah yamə mine kisarə e towel mine.

⁴³ “Nipiġ nanmin has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tipəvsik, mamarha-kin ikin tukrapis ikin, məriġ ripəh nəmien. ⁴⁴ Kini in mamni mimə, ‘Pəh yakrerig-pən ye kafak nimə yame yimnamarə ikin.’ Nipiġ in rirerig-pə məm kafan nimə, yermamə rikək iran, kimnahiə ripiə huvə, narimnar m-fam kamhaswin huvə. ⁴⁵ Kini in ramvən mikir min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nimraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nimraghien rahas; məriġ taktəkun ai rimnahas pik rapita yame in kupən. Kini kisəmhen əmə kin əmia, nəmə has yamə mine nakasarə e taktəkun.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəġkiarjen kafan (Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Nipiġ Yesu raməġkiar hanə kimi narmamə, kini nisini mine piauni minə kasərəp apa iruə mhamə tuksəġkiar kimin. ⁴⁷ Kini yermamə kirik rini-pən tuk Yesu mimə, “Yemasur, nisinin, mine naorahim minə khamə tuksəm-ru Ik apa iruə.”

⁴⁸ Məriġ Yesu rimə, “?Pa e nisinik? ?Mine nipa e piak minə?” ⁴⁹ Kini In mamhajoun-pən kafan narmamə minə mimə, “Kimiə e nisinik minə mine naorahik minə. ⁵⁰ Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Rimik Kughen rorkeikei, in ai naorahik, in ai nisinik, mine in ai nowinik.”

13

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai (Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)

¹ Ye nipiġ atuatur a, Yesu ritərhav mivən məkwətə apa ye nikar-kar nu apa Galili. ² Meinai narmamə khapsaah kimnhauə misərəp rarkurao kin Yesu, In rimavən ye bot kirik mamkwətə. Kini narmamə kisərəp fiak. ³ Kini In rini-ərhav-pən narimnar ripsaah kimi əriə ye nuhpikinien minə. Mamni mimə, “Yəsim kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nasimien. ⁴ Mipik mivitəg-ətəg fam. Kini tiksın rəsaaħ-əsaaħ-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.* ⁵ Kini kweru nai tiksın rəsaaħ-əsaaħ-pən ye tokrei kapier, nimoptanə rikəskəh ikin. Kini rurə aihuaə əmə meinai nimoptanə rikəskəh. ⁶ Məriġ nipiġ mirh rhaktə, kini mhen, kisaukei fam meinai nuairiə ripəh neiwaiyupikien. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaaħ-əsaaħ-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehua. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun. ⁸ Kini tiksın rəsaaħ-əsaaħ-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihua, kini tiksın khakuə kin kwənkwaieriə wan handred, tiksın sikisti, kini tiksın toti.”

⁹ Kini Yesu rimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirġimiə rarə, sətəriġ huvə kin nəġkiarjen e.”

¹⁰ Kini narmamə kape Yesu khauə misaiyoh In mhamə, “? Rhawor nakaməġkiar kimi narmamə ye nuhpikinien?”

12:41: Jona 3:5 † **12:42:** Nakəm kwın kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13. **12:45:** Luk 11:24-26; 2 Pita 2:20 **12:50:** Rom 8:29 **13:2:** Luk 5:1-3 * **13:4:** Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rari-pən norien kape nisuvyen wit. † **13:7:** Yesu to ripəh niniyen mə kwənurkəsik, məriġ nərus kirik ror nhirin.

11 Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Yakamni məkna meinai Kughen rimnahitə ye swatuk tuk əmiə mə takharkun nəgkiarien məniwən kape narmaruyen kape Kughen. Mərig narmamə apnapig minə, Kughen ripəh nəhitəyen ye swatuk məknakin tuk əriə. 12 Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarien kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh kapəriə. 13 Yakaməgkiar kimi əriə ye nuhpikinien meinai kisərig pawk, mhəpəh nharkunien; kini iriə kisərhakin pawk, mhəpəh nisəmien nıpran. 14 Nimraghien kapəriə ror nəgkiarien kape Profet Aesea ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“ ‘Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khəpəh nisəmien nıpran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khəpəh nharkunien.

15 Ror məkneikin meinai kapəria kapə ruauə muiskai, kini kwəsəpou kin nətərigien kin nar, kini misətəpig kin nımririə.

To kipiəhəpəh nisorien məknakin, kipişəm nar kin nımririə, mipisərig nar kin nımətirgiriə,

mipiəharkun nar yerkiəriə,

mipisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini to Yo yakpivəh miragh əriə.’

(Aes 6:9-10) 16 “Mərig kimiə e, Kughen rimnautəpre kin kafan niəvəyən kimi əmiə, kini tukmə naksarəhə-kin, taksəm; kini tukmə naksərig, takharkun nıpran. 17 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə profet minə khəpsaah mine nəmə atuətuk minə khəpsaah kimisorkeikei mə taksəm naha nhəgin yame nakwəsəm ai taktakun, mərig kimnhəpəh nisəmien. Kini misorkeikei pik mə taksərig naha nhəgin yame nakwəsərig ai taktakun, mərig kimnhəpəh nisərigien.

18 “Kimiə sətərig huvə kin nıprai nuhpikinien kape yəsim. 19 Kweru nai yame rimnəsəah-pən ye swatuk, in rəmhen kin yermamə yame rimnərig nəgkiarien kape narmaruyen kape Kughen, mərig ripəh nirkunien. Kini Setan ravəhsi-ta aihuaə əmə nərigien yame rimavən yerkin. 20 Kini kweru nai yame raməsəah-pən ye nimoptanə yame kapier ipakə ikin, in rəmhen kin yermamə yame rimnərig nəgkiarien kape Kughen, məkneikin ravəh yerkin agien, 21 mərig nuan ripəh neiwaiyu-pikien. Kini ramərer əmə tuk nıpig kwəkwə əmə. Tukmə nıpig əutən uə nahəsien kirik ruə ye nımrəghien kafan tuk nəgkiarien a, taktakun əmə rimir ye kafan nhatəyən. 22 Kini kweru nai yame rimnəsəah-pən yerki kwənurkasik, in rəmhen kin yermamə yame rimnərig nəgkiarien kape Kughen, mərig kafan nətərigien ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə, kini in rorkeikei mə kafan nautə tukripsəah, kini nətərigien minə a kaserko əsuun nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien a ripəh nikuəyən kin kwənkwan. 23 Mərig kweru nai yame rəsəah-pən ye nimoptanə huvə, in rəmhen kin yermamə yame rərig nəgkiarien kape Kughen, kini mirkun nıpran. Kini ye nımrəghien kafan, rikua kin kwənkwan. Tiksin khakuə kin kwənkwairiə wan handred, tiksın sikisti, tiksın toti.”

Nuəpikinien ye mənvhirik yame rahəs

24 Kini Yesu rimini-ərhav-pən min nuhpikinien kirik kimi əriə mımə, “Narmaruyen kape Kughen, in rəmhen kin yermamə kirik yame riməvitəg-ətəg kweru nai ye kafan nəsimien. 25 Yenpig, kisəpir iriə kafan narmamə minə, məkneikin kafan kirik tikmir ruə mivitəg-ətəg mənvhirik has ye kafan

nəsimien, map. ²⁶ Kini kweru nai huvə minə kishaktə, misəhuə, misor kwənkwaia. Mərig ye nipiɡ a, mənvhirik has rhaktə min, mehuə.

²⁷ “Kini slef minə kape kwən a khauə misəm, mhani-pən tukun mhamə, ‘Yemehua. ?Nimisus kweru nai huvə in əmə in əmə, uə nīkam? ?Mənvhirik has risi-pkaa?’

²⁸ “Kini yamehuə a rini-pən tuk əria mīmə, ‘Tikmir kirik kafak rimnor nar en.’

“Kini kafan slef minə khani-pən tukun mhamə, ‘?Mərig nakmə jakhavən misəkwai ta mənvhirik has a uə?’

²⁹ “Rini-pən tuk əria mīmə, ‘Nīkam. Hapəh. To nakasəkwai ta mənvhirik has minə a, masor misəkwai ta pikin kwənkwai nai huvə. ³⁰ Pəh iriu kwhaktə kwis əmə miravən mwəriaji kwənkwai nai huvə rimruə. Ye nipiɡ a in a, jakni-pən tuk kafak narmamə yamə mine tukharhi kwənkwai nai mə tukhavən misəkupan misəkwai ta mənvhirik has, mhapiɡ, misarakikin-pən ye nap. Kwasig ikin, khapik kwənkwai nai huvə minə mhaue ye nəkwai nimə kafak yame kamətu-pən nəviginiən ikin.’ ”

*Narmaruyen kape Kughen ramehuə atuk ye nəsaniniən kafan
(Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)*

³¹ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien kirik tuk əria mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, yame yermamə rimivəh mivən misus ye kafan nəsimien. ³² Kwənkwai mastad a in rarkəskəh pik, mərig nipiɡ in tukrurə mehuə rəmhen kin nai ehua kirik. Kini man minə yamə mine kamhaivə yerpigir tukhauə misor nimairia ye kwəragrəgin.”

³³ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien kirik tuk əria mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin yis yame piraovin kirik ramarap ye flaoa ripsaah yame ramor-pən ye besin ehua, kini rher-əpu flaoa rəsiis, mehuə.”

³⁴ Narimnar minə fam, Yesu ramni əmə nuhpikinien iran kimi narmamə, to rirəh nini-atuatuk-əməyen. ³⁵ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiariən kape profet kupan ruauə minor nəfraksiən kin, yame rimini mīmə, “Nipiɡ tukmə yakaməgkiar, jakni əmə nuhpikinien.

Jakamni-ərhav narimnar yame yimnerkwaig kin ririkakun ye nipiɡ yimnor tokrei tanə meriaji-pə e taktəkun.”

(Sam 78:2)

Yesu ramhoprai nuhpikinien ye mənvhirik has

³⁶ Kini Yesu rəta ye narmamə, mivən ye nəkwai nimə kirik. Kini kafan narmamə minə khavən misəm, misaiyoh-pən mhamə, “Hoprai-pə ru nuhpikinien ye mənvhirik has yame raurə ye nəsimien.”

³⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əria mīmə, “Yo e, Ji Yermamə, Yo e yermamə yame yimnəvi-ətəg-ətəg kwənkwai nai ye nəsimien. ³⁸ Kini nəsimien in tokrei tanə. Kini kwənkwai nai huvə, iria e ji Kughen yamə mine In ramarmaru irəria. Kini mənvhirik has minə, iria e ji Setan. ³⁹ Kini tikmir yame rimavən mivitəg-ətəg mənvhirik has a in Setan. Kini nipiɡ yame tukrhi kwənkwai nai, in e Nipiɡ Kwasig. Kini narmamə yamə mine kamharhi kwənkwan, iria e agelo minə. ⁴⁰ Tukhapik mənvhirik has misəhi-pən ye nap. Norien a rəmhen kin Nipiɡ Kwasig. ⁴¹ Yo, Ji Yermamə, jakher-pre kin agelo minə kafak tukhavən ikin yakamarmaru ikin, misəkwai ta yor təvhagə has minə fam, mine narimnar minə fam mine yame kamhavi-pən narmamə tuk norien təvhagə has minə. ⁴² Iria tuksarakikin-pən əria ye nap ehua. Kini aikin a, narmamə tuksasək misəkwəruə. ⁴³ Kini narmamə yamə mine kisatuatuk

tuksəsiə ye rao ye neai, rəmhen kin mīrh. Tukmə kimiə narmamə yame nīmətirgimīə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

Nuhpikinien ye bokis mane yame ramerkwaig

⁴⁴ Kini Yesu rīrpin nəgkiarien kafan mamni mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin bokis mane kirik yame ramerkwaig ye nīmoptanə. Kini yermamə kirik rīmavən, məm, kini rarə mīnim mīn ye nīmoptanə. Rikin rīmnagien pik, kini rīvən mor salem kin narīmnar fam kafan, mīvəh mane iran, mīvən mīvəh nīmri nīmoptanə a kīmnerkwaig kin bokis mane ikin.”

Nuhpikinien ye kapier e kamni kimə perel

⁴⁵ Kini Yesu rīrpin nəgkiarien kafan mamni mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin sto kipa yame ramarhakīn kapier huvə mīnə e nīmrin rhaktə, kamni kimə perel, mə tukrīpik mīvən mor salem kin. ⁴⁶ Tukmə rəm perel kirik yame rhuvə pik, kini marar mīvən mor salem fam kin kafan narīmnar, kini mīvəh mane iran, mīvən mīvəh perel a kin.”

Nuhpikinien ye net kape nīvīyen kəmam

⁴⁷ Kini Yesu rīrpin nəgkiarien kafan mamni mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin nīpig narmamə kisarko-pən kin net apa ye lugun mamhavi kəmam pīsin pīsin iran. ⁴⁸ Nīpig net rukwar kin kəmam, kini khavihaktə net, kini māsəwhai kəmam mīnə mhavai-pən kəmam huvə mīnə ye nītip ehua mīnə kapəriə, misarakikin kəmam yamə mīnə kisahas. ⁴⁹ Kini ye norien kirikianə əmə mīn, tuk Nīpig Kwasig, agelo mīnə tukhauə mhavəhsita narmamə yamə mīnə kisahas tuk narmamə yamə mīnə kisatuatuk, ⁵⁰ misarakikin-pən əriə ye nap ehua- ikin narmamə kisasək misəkwarua ikin.”

⁵¹ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə mīnə mə, “? Kimiə nakharkun narīmnar mīnə a uə nīkam?”

Kini iriə khamə, “ʔwəh.”

⁵² Kini rīni-pən tuk əriə mīmə, “Ror məkneikin, nəmhajoun mīnə fam kape loa yamə mīnə kwənhauə ye narmaruyen kape Kughen, kimisofugin-pən nəgkiarien wi kafak mīnə nəgkiarien akwas kape Moses rəmhen kin yame yemehua kape nīmə kirik ramofugin-pən narīmnar huvə yamə mīnə khawi mīnə narīmnar huvə yamə mīnə ramswin hanə ye nīmə kafan.”

Nəmə imei Yesu kīmisəpəh In

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Kini Yesu rīmīni ta nuhpikinien mīnə a, marar, mītərhav. ⁵⁴ Muə iman ikin, mīrikakun maməvhag kimi narmamə ye nəkwai nīmə kape nofuginien. Kisərig nəgkiarien kafan, kisakur, misaiyoh əriə mīnə mhamə, “! Man! ? In ravəh hiə nīrkunien e? ? Rhawor mor nīmətien mīnə e? ⁵⁵ Kītawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhīrəkin nai. Nīsini e Meri; kini naorahini mīnə e Jemes, mīnə Josef, mīnə Judas, mīnə Saemon. ⁵⁶ Kini nowini mīnə kasarə mīn e kītawə miriə. ? Ravəh hiə nīrkunien e?” ⁵⁷ Kini iriə kinasəməkin In.

Mərig Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai In. Kini mərig, narmamə iman ikin, mīnə kwənərəus kafan mīnə, iriə pīsin əmə to khapəh nhasiaiye In.”

⁵⁸ In a ye kwənmhaan a, rīpəh nor-pīkien nīmətien, meinai kapəriə nhatətəyen rikək iran.

14

*Nimhøyen kape Jon Baptaes
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)*

¹ Ye nipig a, King Herod Antipas yame rimnamarmaru ye tanə Galili rimnərig nəvsaoyen kin Yesu. ² Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, “!Eh! !Kwən e in Jon Baptaes, ruimragh min ye nimhøyen! Ror pən ravəh nəsaninien tuk norien nimtətien minə.”

³⁻⁴ Herod rikin raməsik məknakin meinai nipig kirik, in rimikir ta piraovin kape Filip e piauni. Pian a, nhagin e Herodias. Kini Jon rimini-əhu mimə, “Kimini-əhu mə takpəh nikir-tayen piraovin e.”* Jon ramni-əhu Herodias, Herodias raməmakin in tukun. Kini Herod rimivəhsi-pən Jon ye kalabus. ⁵ Kini Herod rimə tukrhopni Jon tukun, mərig ruagin kin narmamə, meinai rikiriə rimnəsik mə Jon in profet kirik.

⁶ Mərig nipig kirik, Herod rimnor nəviginien ehua kirik mamor nipig kafan yame rimnarha iran. Kini piakəskəh e ji Herodias rimnor danis ye nimri narmamə. Rimnor danis, Herod rəm rorkeikei, ⁷ mini-pən tuk piakəskəh a mə, “Yakamni kwəsu əgkəp mə nar yame ik nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen.”

⁸ Mərig Herodias rimnaməkeikei kimi piakəskəh ai mə tukrini-pən tuk Herod mimə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplot, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

⁹ Nəgkiarrien ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnor nəgkiarrien əutən ye nimri in minə tiksın. To ripəh nəpəhyen. Kini rimə tuksor nəkwai piakəskəh ai. ¹⁰ Mher-pən kin narmamə tiksın khavən ye kalabus misəru-ta kapən kapə Jon, ¹¹ mhaukrai-pən ye tikiplot, mhavəh mhavən mhavəhsi-pən kimi ji Herodias. Kini in rivəh-si-pən kimi nisini. ¹² Kini narmamə kape Jon kinnhavən mharəh nipran, mhavən mhanim. Misasar mhavən misəvsao kin kimi Yesu.

*Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)*

¹³ Nipig Yesu rimnərig nəvsaoyen a, kini rat-pən ye bot kirik mivən apa ikin ruhiko ikin. Mərig nukwhao kimmharkun aikin ramvən ikin, mhatərhav ye kapəriə rukwanu minə misəriwək mhakurao mamhavən misəm. ¹⁴ Kini Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin reiwaiyu tuk əriə. Kini rimavən mor huvə narmamə yamə minə kamhamhə.

¹⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In, mhama, “Kwanmhan əkwak ikin e, kini rinamenaiyu. Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh kamhavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

¹⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Rhuvə mə tukhapəh nisaiyu-rik-riken. Kimiə taksəvigin əriə.”

¹⁷ Mərig iriə khani-pən tukun mhama, “?Jakshawor? Nipar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh mhauə.” ¹⁹ Kini mini-pən tuk narmamə mə tuksəkwtə huvə yerki mənvhirik. Kini mivəh bred ai kirkirip mine kəmam kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu bred, mipik-pən kimi kafan narmamə mimə, “Takhapik misəvigin narmamə minə a

* **14:3-4:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovin (Dut 25:5-6).

14:3-4: Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 **14:5:** Mat 21:26

kin.”²⁰ Kini iriä kimisəvigin tupriä räsiis misəpəh nīpərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nītip twelef khakuar min.²¹ Narmamə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriä fam rəmhen kin faef taosen. Mərig kipəh nəvhuekinien nīpirəovin mine kwajikovə minə.

Yesu rameriwək ye nīmar mar nu

(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

²² Məkneikin, Yesu rīmini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavən ye bot misəkupan mhavən ye nīkar nu, mərig In raməmīr əmə mə tukrher-pən kin narmamə kamhavən iməriä ikin.²³ Rher-pən ta kin narmamə ai, kini marar mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik In pisin əmə, mə tukrəhuak. Rinamenaiyu, Yesu pisin əmə aikin.²⁴ Mərig bot ravirə ta ye nu, mīrəhpikin nīmətag. Peə-peəo ramuh bot.

²⁵ Kini ye kwəsum-nīraanien, Yesu rarar məriwək ye nīmar-mar nu mamuə tuk əriä.²⁶ Kini narmamə kafan minə kimisəm rəriwək mamuə ye nīmar-mar nu, kamhagin pik. Misokrapomh mhamə, “!Eh! !Yarhmə kirik apa!”

²⁷ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriä mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.”

²⁸ Kini Pita rīmə, “Yermaru. Tukmə Ik əfrah, okrən mīn kin yo pəh yakəriwək mīn ye nīmar-mar nu murə.”

²⁹ Kini Yesu rīmini-pən tukun mīmə, “Yuə.”

Kini Pita rəvi-ərhav ye nəkwai bot, məriwək ye nīmar-mar nu mivən tuk Yesu.³⁰ Məm peəo-peəo, kini rīgīn pik, kini mīnaməmnim. Masək-pən tuk Yesu mīmə, “!Yermaru, vəh mīragh yo!”

³¹ Məkneikin, Yesu rərao-pən mīrəh, mīni-pən tukun mīmə, “Kafam nhatətəyen rəkəskəh pik. ?Rhawor e nakpəh nīniyen nəfrakisien irak?”

³² Kini kwat-pən mīn ye bot, məknekin nīmətag reiwaiyu.³³ Kini narmamə minə a ye nəkwai bot kasəgnəgin In mhamə, “!Nəfrah! Ik Ji Kughen.”

³⁴ Kini kimnhavən ye nīkar lugun pən, mhavhiak ye tanə Genesaret.³⁵ Kini narmamə aikin khaüə misəm Yesu, mīnharkun In, mīsher-pən nəgkiarien kimi narmamə rarukrao ye rukwanu minə fam aikin a. Kini khapik mīn kapəriä narmamə yamə mine kamhamhə mhavən tuk Yesu,³⁶ misəkeikei kīmin mhamə iriä yamə minə kamhamhə, tukharap əmə nəpəg nīmri neipən kafan, kini iriä fam yamə mine kimnharap In misəsanin.

15

Nəmhajoun kape loa kape Moses kasotgoh iriä Yesu ye nīkarin kape loa
(Mak 7:1-23)

¹ Nəmhajoun tiksīn kape loa kape Moses iriä Farisi minə khasi-pən apa Jerusalem mhaüə misəm Yesu misaiyoh In mhamə,² “? Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kīmnəsəvhag kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisəravven rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

³ Mərig Yesu rini-pən tuk əriä mīmə, “!Mərig kīmiə nakwəsəpəh loa kape Kughen mīnamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ⁴ Īmru, Kughen rīmini kupən mīmə, ‘Takhasiai nisīnmīə mine rīmīmīə.’ (Eks 20:12; Dut 5:16) Kini mīmə, ‘Yermamə yame ramni hah nisīni uə rīmni tukhopni.’ (Eks 21:17; Lev 20:9) ⁵ Mərig kīmiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nīsāsītuyen ye nisīnriä minə rīmriä, mhamə tukhani-pən tuk əriä mhamə, ‘Eh. Yakeinein

nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini yo to yakpəh nivəhsi-ta-minien nivəhsi-pre kimik.’ ⁶ Nakasəvhag kimi narmamə məknəkin mamhani əswasig kin nasituyen yame narmamə tuktur kimi nisinriə minə mine rimriə minə. Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarinen kape Kughen. ⁷ Niniyen kapəmiə rhuvə mərig norien kapəmiə rahas. In apa kupən, profet e Aesea, rimnəfrakis ye nikarin kapəmiə mirai mamni mə,

⁸ “Nəmə minə, kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə, mərig rikiriə raməmür isok pik tuk Yo.

⁹ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini ye kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarinen e kape Kughen, mərig rəmhen əmə kin nərigien kape yermamə.’” *(Aes 29:13)*

¹⁰ Kini Yesu rimnokrən kin narmamə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, “Sətərig-ru, mharkun nar e. ¹¹ Nar raməmür iruə, tukmə rivən yerki yermamə, to ripəh norien rəmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtərhav ye nəkwai yermamə ramor nəmkimik ye nimri Kughen.”

¹² Kini kafan narmamə minə khauə misəm misaiyoh-pən mhamə, “?Mərig nakirkun mə Farisi minə kimsərig nəgkiarinen e kafam, rikiriə raha?”

¹³ Kini rini-pən tuk əriə mə, “Nai minə fam yame kimik apa ye neai rimipəh nihuyen, In tukri-vi-haktə piəpiə iriə nuan minə. ¹⁴ Səpəh əriə. Iriə kamhakir narmamə, mərig nimriə ripis. Tukmə nimrin pis rikir nimrin pis, kini iriu tukawəkeiki mirəivə ye nəkwai nimir.”

¹⁵ Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “?Hoprai-pə ru niprai nuhpikinien en kimi əmawə?”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor? ?Kimiə min nakseinein?”

¹⁷ ?Nakharkun mə narimnar yame kamən ramvən ye tip jir mamtərhav min? ¹⁸ Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə kini mamtərhav ye tikinherin, ramor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen. ¹⁹ Meinai in ai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nhopniyen yermamə, nəkrəhyen kin piraovin, nor-apnapigien nar, nəkrəhyen, neikuəyen, mine niniyen nikar jir. ²⁰ Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə masor in raməmkimik ye nimri Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik ripəh nəravyen, pa rimə rəmkimik ye nimri Kughen.”

Piraovin yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu (Mak 7:24-30)

²¹ Kini Yesu riterhav aikin a mivən ye taon kiraru e Taea mine Saedon.

²² Kini pian kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramarə ye kwənmhan a rimaue məm, mamasək apomh mīmə, “Yermaru. Mikip King Deved. !Rikim tukreihuə tuk yo! Nanmin has kirik ramərəp-pən ye piakəskəh kafak, mamoriah pik in.”

²³ Mərig Yesu ripəh niniyen nar kirik tukun. Kini kafan narmamə khauə masəkeiki kimin mhamə, “Her-pən kin pəh ramvən, meinai in ramasək apomh mamkwasiq kin ətawə.”

²⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Kughen rimnher-pə kin Yo mə jakvən əmə tuk sipsip minə kape kwənərəus kape Isrel yamə mine kaserwel.”

²⁵ Mərig pian a ruə mənimkur ye nimri Yesu mamni mīmə, “Yermaru, asitu irak.”

²⁶ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Rapəh natuatukien mə tikvəh nəviginien ne kwajikovə minə karakikin-pən kimi kuri minə kapəria.”*

²⁷ Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisəniən nimsimsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehuə kapəria.”†

²⁸ Kini Yesu rhorpin nəgkiariən kafan mīmə, “Piraovin. Kafam nhatətəyen rehua. Naha nhagin yame nakorkeikei, tukruə mor nəfrakisien kin.” Kini taktakun əmə, piakəskəh kafan rimməsanin min.

Yesu rimmor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə

²⁹ Kini Yesu ritərhav aikin a maməriwək ye nıkar-kar lugun Galili. Mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik mamkwətə. ³⁰ Kini nukwhao ehuə khauə misəm. Mhapik narmamə yamə mine nihuriə rarpəvin mine nımırin pis minə, mine yamə mine nıprairiə rimhə, mine yamə mine kaseinein nəgkiariən, mine yamə mine kimnhavəh nəmhayen pisin pisin. Misətu-pən əriə ipakə tuk Yesu, kini In ror huvə əriə. ³¹ Kini narmamə minə a kimisəm mə narmamə yame kaseinein nəgkiariən kimisəgkiar, mine yamə mine nıprairiə rimhə kimisəsanin, mine yamə mine nihuriə rahas kimisəriwək, mine nımırin pis minə kimisəm nar, kini kisakur pik kin, mhani vi vi Kughen kape Isrel.

Yesu rimmor nımtətien kirik, maməvigin narman fo taosen (Mak 8:1-10)

³² Ye nıpig a, Yesu rimmokrən kin kafan narmamə minə mīmə, “Rikik reiwayu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kimisəmır nıpig kisısər, kini nəriə nəviginien rirkək. To yakher-pən kin əriə yerkwanu, kamhavən kirik rəmkərəv ye swatuk, nımırin rapig, kini rimir.”

³³ Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəviginien rəmhen tuk nukwhao ehuə e? İkin eikin e kwənmhan əkwak.”

³⁴ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven. Mine kwaji kəmam tiksın.”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” ³⁶ Kini mivəh nıpar bred ai minə kəmam, mını vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, məhi-pən kimi kafan narmamə minə mə tuk səvigin narmamə ai kin. ³⁷ Kini kisəvigin, tupriə rəsiis fam. Kini narmamə kafan minə khavən mhapik nıparpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru ehuə seven. ³⁸ Narmamə minə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin fo taosen. Mərig kıpəh nisəvhuekinien nıpiraovin mine kwajikovə minə. ³⁹ Kini Yesu rher rik rik kin əriə. Mat-pən ye bot, mivən apa kwənmhan ehuə kirik, nhagin e Magadan.

16

Farisi minə mine Sadusi minə kisaiyoh Yesu mə tukror nımtətien kirik (Mat 12:38-45; Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Kini ai, Farisi tiksın mine Sadusi tiksın khauə masəni-əhu Yesu mə to rıpəh norien nımtətien kirik ye nımıririə yame ramhəjoun mə nəsaninien kafan ramsi-pən ye neai.

* **15:26:** Yesu raməgkiar kin kuri meınai nəmə Isrel iriə khamə nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel kisəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mıpəh nasıtuyen ye kwajikova minə kape nəmə tanə pisin. † **15:27:** Pian a rimməgkiar kin nimsimsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nıpar nasıtuyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel. **15:31:** Mak 7:37 **15:32:** Mat 14:14

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nipig mirh natukrivə, nakhamə, ‘Tikianakwamer rukweiha tukravən meinai napuə raməwhao.’ ³ Kini yenpigyenpig iran, nakhamə, ‘Nəhig tukrip, meinai napuə rəwhao markurao.’ Nakharkun niniyen niprai nimtətien ye nimar napuə, mərig nakseinein niniyen niprai nimtətien yame yakamor ai taktakun. ⁴ Kimiə e taktakun mine, naksahas. Kimiə nəmə Isrel nimesəpəh kapəmiə nhatətəyen ye Kughen rəmhen kin piraovin kirik yame rapəh kafan yerman məri-pən kwən pisin. Kini taktakun naksorkeikei mə jakor nimtətien kirik yame tukrhajoun mə yimasi-pən ye Kughen. Mərig Kughen tukror nimtətien kirikianə əmə, in e nimtətien kape Jona kupan.” Yesu rimməgkiar fam ai məpəh əriə.

Yesu rimmor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kasəvit-ərhav ye nimtətien yame rimmor

(Mak 8:14-21)

⁵ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəviəfugin ye nu apa Galili. Misəru-kin nipər bred nəriə. ⁶ Kini Yesu rimmor kwirig kimi əriə minə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Sadusi minə.”

⁷ Kini kinəsaiyoh əriə minə kin nipran, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rima kitawə kimmhapəh nhavəhyen bred uə?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “Kapəmiə nhatətəyen rikəskəh. ?Nakshawor e masəm əmiə minə mə bred rikək? ⁹ ?Rhawor e rikimiə ripəh nəsikien kini nakhapəh nharkun-huvəyen mə nipig yimivəh nipar bred kirkirip, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, kini kimesəpəh nipərpər nəviginien, ?nakhavai-pən ye nitip kuvhuon? ¹⁰ Kini nipig yimivəh nipər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen, kini mhapəh nipərpərin, ?nakhavai-pən ye kameiru kuvhuon? ¹¹ ?Rhawor kimiə nakhapəh nharkunien mə yakpəh nəgkiarlen kin bred? Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə mine Sadusi minə.”

¹² Kini ye nipig a, iriə kimmharkun mə pəh nien mə raməgkiar kin yis yame kamor bred kin, mə tukasərig əriə tukun. Mərig tukasərig əriə tuk nhajounien kape Farisi minə mine Sadusi minə.

Pita ramni mə Yesu in Kristo

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khavhiak mhatərhav-pən ye kwənmhan e kamni kimə Sisaria Filipae. Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo, Ji Yermamə, Yo e pa?”

¹⁴ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksin khamə Ik e Jon Baptaes; tiksin khamə Ik e Elaeja tu; kini tiksin khamə Ik e Jeremaea uə profet kupən pisin kirik kape Kughen.”

¹⁵ Mərig In raiyoh əriə mə, “?Mərig rhawor irəmiə? ?Nakhamə Yo e pa?”

¹⁶ Mərig əmə Saemon Pita rima, “Ik e Kristo,* ji Kughen yame Ramragh.”

¹⁷ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Saemon Jona†, Kughen rimməutə-pre kin nihuvəyen kafan kimik, meinai pəh nien mə yermamə kirik rimmor əpu nar e kimik; mərig Rimik apa ye rao ye neai, In rimmor əpu nar e kimik. ¹⁸ Kini

16:4: Jona 1:17; Mat 12:40

16:6: Luk 12:1

16:9: Mat 14:17-21

16:10: Mat 15:34-38

16:14: Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8

16:16: “Kristo” mine “Mesaea” kwəm nəmhen. Nipran rima, “Yermamə yame Kughen rimini kupən mə tukrher-pə kin tukniwəh-miraghien atawa.”

† **16:17:** Nəgkiarlen kape Gris ramni mə “Saemon Bar Jona.” Nipran ramni mə in ji kwan kirik, nhagin e Jona.

16:17: Gal 1:15-16

yakamni-pre tuk ik mə ik Pita‡, nıpran ramni mə kapiyer yame jakvhirəkin-pən niməhuak kafak iran. Kini to nəsaninien kape nimhəyen rıpəh napitayen kafak narmamə minə. ¹⁹ Jakvəhsi-pre ki kimik kape narmaruyen kape Kughen. Tukmə nakəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.” ²⁰ Kini mını-əutən-pən tuk kafan narmamə minə mə tukhapəh nhanipənien tuk yermamə kirik mə In Kristo yame Kughen rımını mə tukrher-pə kin.

Yesu rımınəkupən mırkun, mını-ərhav mə tukrımhə, kini mımragh mın (Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Ririkakun ye nıpig a, Yesu rımını-pən tuk kafan narmamə minə mə tukraməkeikei mivən Jerusalem, kini nəwharu minə Isrel, mine jif pris minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, tuksor nəmhəyen kimin, mhani mə tukraməkeikei mımhə. Mərig ye nıpig yame ror kisisər kin, tukramragh mın ye nimhəyen kafan.

²² Məknəkin Pita rikir In, mwapta irəria, kini mamni-əhu In mımə, “!Nıkam, Yermaru! Tukrıpəh norien rəmhen kin yame nakamni.”

²³ Mərig Yesu rarer, mını-pən skai tuk Pita mımə, “!Setan! !Ap ikin e! Ik nakamərer əswasig kin Yo. Nərigien kafam rıpəh nəmhənen kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

²⁴ Kini Yesu rımını-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Tukmə yermamə rımə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ²⁵ Meinai yermamə yame ramgin tuk kafan nımraghien, tukraməkeikei mımhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nıkwasigien kin Yo, tukrarə ye nımraghien rerin. ²⁶ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei tanə e, mamarakikin kafan nımraghien tukun, nanmın tukrerwei. Mərig nar kirik rırəkək mın tuk nivəhyen nımri nımraghien kafan. ²⁷ Ror məknəkin meinai Yo Ji Yermamə jakpiuə kımawə agelo minə ye nəsaninien ehua mine nıkhakien kape Rımık, kini jakpivəhsipən nərokien kimi narmamə mfam tuk wok yame kımisor. ²⁸ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksın kasarə ikin e to khapəh nhamhəyen miseriaji nıpig narmamə tuksəm Yo Ji Yermamə yakavəh nəhuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

17

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nımrin rukreikin muə mor pisin (Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Nıpig sikis ruauə muavın, Yesu rikir Pita, Jemes mine piauni Jon mışaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kımırhkwasig kin. ² Aikin, nıprai Yesu rukrekin muə mor pisin. Nımrin rakhak rəmhen kin nıkhakien kape mırh. Kini neipən kafan rhawən pik. ³ Kini yemasur kupən mır kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə mın, marhəgkiar irisir Yesu.

⁴ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru, rhuuə mə kıməsir jakəhrarə əmə eikin e. Pəh yakrəharkwopək nımə kisisər. Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.”

‡ 16:18: Ye nəgkiarinen Gris, “Pita” nıpran ramni “kapiyer.” 16:18: Jon 1:42; Efes 2:20 16:24: Mat 10:38; Luk 14:27 16:26: Mat 4:8-9 16:27: Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Rev 22:12 17:2: 2 Pita 1:16-18

⁵ Pita ramægkiar hanə, məknekin napuə hawən kirik reiwaiyu, muvrig əpis əriə. Kini nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mīmə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

⁶ Kimirhərig nəgkiarien a, kirhigin pik, mirhənim-pən nimirisir ye nimoptanə. ⁷ Mərig Yesu ruə mirap ərisir mīmə, “Rhekimter. Mirhipəh nırhiginien.” ⁸ Məknekin, krharharha, mrhipəh min nırhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimi-ni-əhu əutən pən tuk ərisir mīmə, “Takrhipəh nırhəvsəoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nımhəyen kafak.”

¹⁰ Kini krhaiyoh mirhimə, “? Mərig rhawor e nəmhajoun kape loa minə kamhani mhamə Elaeja tukraməkeikei məkupan ye Kristo muə?”

¹¹ Kini Yesu rīmə, “Nəfrakisien mə Elaeja tukraməkeikei məkupan muə mə tukrətu huvə narimnar fam. ¹² Mərig yakamni-pre tuk əmisir mə Elaeja ruərerig ta, mərig narmamə khapəh nharkunien in; misor ahas pən kimin. Ye norien kirikianə min, tursor Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen.”

¹³ Ramni məknakin, kafan narmamə minə kharkun mə In ramægkiar ye Jon Baptaes.

*Yesu rimməko ta nanmin has ye pikwarien kirik
(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)*

¹⁴ Kini khatərhav-pə tuk nukwhao ehua. Kini yermamə kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mīmə, ¹⁵ “Yermaru. Pəh rikim tukrehua tuk pikwarien kafak. Nıkəvaan ramor pik in. Ramarə ye nıpig əutən. Nıpig rıpsaah ramimir-pən ye nap mine ye nu. ¹⁶ Kini yo yimirəh mivən kimi kafam narmamə minə, mərig kiseinein nor-huvəyen.”

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “! Kəsi! Kimiə e taktakun mine, nhatətəyen kapəmiə rikəkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ? Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nıpig takpishatətə irak?” Kini mamni min mīmə, “Harəh pikwarien en mħauə.”

¹⁸ Kini Yesu rimməgkiar skai kimi nanmin has maməko-ta. Məknekin mor huvə pikwarien a.

¹⁹ Kini ai kafan narmamə khauə iriə pisin əmə misəm Yesu misaiyoh-pən mħamə, “?Rhawor e kimawə yakwəseinein nəkotayen nanmin has a?”

²⁰⁻²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Meinai nhatətəyen kapəmiə rikəskəh əmə. Kini nanmin has yamə mine kisor məknekin, to nakpəh nəviginien məhuak mirkun nəkotayen əriə.* Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə to nhatətəyen kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig takharkun nhani-pəniyen tuk tukwas e mħamə, ‘Əta ikin e mivən aikin a,’ kini tukror nəkwaimiə. Kini takharkun nisorien narimnar fam.”

Yesu rimi-ni-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min

²² Kini kimnhauə kirikianə apa Galili, kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kwan kirik tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə. ²³ Narmamə tukshopni Yo, kini ye nıpig yame ror kisisar kin, Kughen tukrivəh miragh Yo ye nımhəyen.” Kini kafan narmamə minə rikiriə rəpou pik tuk nəgkiarien a.

17:5: Dut 18:15; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 **17:10:** Mal 4:5 **17:11:** Mal 4:5-6 **17:12:** Mat 11:14 **17:13:** Luk 1:17 **17:19:** Mat 10:1 * **17:20-21:** Nəgkiarien e ye ves 21 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimi-ni əfrah ikin e uə nikam. **17:20-21:** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2 **17:22:** Mat 16:21

Yesu rameighan kin mə tukvəhsi-pən mane kape takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen

²⁴ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə kimmhatərhav apa Kapaneam. Kini narmamə yame kasərer tuk mane kape takis kape Nimə Ehuə kape Kughen khauə tuk Pita mhama, “?Rhawor? ?Yhajoun kafam ramərok-pən takis kin mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, uə nīkam?”

²⁵ Kini Pita rimə, “Ǝwəh. Ramərok.”

Kini Pita rīvən ye nəkwai nimə, Yesu rəkupən maməgkiar mamni nuhpikinien kirik mīmə, “Saemon. ?Nakmə rhawor? ?King minə kape tokrei tanə kamhavəh tuk Pita mhama, “?Rhawor? ?Kamhavəh tuk kapəriə narmamə minə, uə tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien?”

²⁶ Mərig Pita rimə, “Kamhavəh tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien.”

Kini Yesu rimə, “Nəfrah. Narmamə kape king khapəh nisərokien takis.”†

²⁷ Kini Yesu rirpin mīmə, “Mərig kitawə khapəh nisorkeikeiyen mə tuksor niemha rhai əriə tuk ətawə. Kini ror məknei, rhuvə mə ik takvən apa ye lugun, maruk kin string, mivi kəmam. Kəmam yame takvi məkupan, meikus nəkwən, məm mane‡ kirik rəmhen tuk nərokien takis. Vəh mane en, mivən, mivəhsi-pən kimi əriə tuk nərokien takis kapərao.”

18

*?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?
(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)*

¹ Ye nīpig a, narmamə kape Yesu kimmhauə misaiyoh-pən mhama, “?Pa in yerpīrig ye narmaruyen kape Kughen?”

² Kini Yesu rokrən kin kwajikovə kirik, ruə mərer ye kwerkwan irəriə.

³ Kini mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisararien irəmīə mhauə rəmhen kin kwajikovə, to nakhapəh nhavəniēn misarə ye narmaruyen kape Kughen. ⁴ Ror məkneikin, tukmə yermamə ravəhsi-əhu atuk in rəmhen kin kwajikovə e, in yerpīrig ye narmaruyen kape Kughen.

⁵ “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. ⁶ Mərig Kughen tukror narpinien ehua kimi narmamə yamə mine kamhavi-pən kwajikovə yamə mine kishatətə irak, mə tuksor təvhagə has. Kini narpinien a tukriskai rapita yame tukruk-pən kapier kirik ye nīpətək nuan, karkw-ərhav-pən kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim.

⁷ “!Kəsi! Nəmhəyen ehua tukruə tuk narmamə kape tokrei tanə e yame kamhavəh-si-pən vəhsi-pən kimi narmamə mə tuksor təvhagə hah. Nivəhsi-pən vəhsi-pəniēn minə a tukraməkeikei muə. !Mərig, kəsi! Nəmhəyen ehua tukruə tuk yermamə yame in ramor swatuk tuk nahasien a. ⁸ Kini tukmə kwermim uə nihum ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takəru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim uə nihum nikarīn mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehua kin kwermim kwis mir uə nihum kwis mir. ⁹ Kini tukmə nīmrim ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nīmrim

17:24: Eks 30:13; 38:26 † **17:26:** Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə in yermamə kape Kughen, to rīpəh nərok-pən-ien takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen, rəmhen kin yame yermamə kape king to rīpəh nərok-pən-ien takis kimi king, nəmə iruə əmə kasərok-pən takis kimin. ‡ **17:27:** Gris ramni “drakma kuas.” “Drakma” kirikiana in nərok kape wok ye nīpig kirikiana. **18:1:** Luk 22:24 **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 **18:6:** Mak 9:42; Luk 17:1-2 **18:8:** Mat 5:29-30

kirikianə mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nimirin kwis mir.”

Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei

(Luk 15:3-7)

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei mharkun huvə mə takhapəh nisəm-əhuyen narmamə minə kafak yamə kisəmhen kin kwajikovə, meinai yakamni-pre tuk əmiə mə agelo yamə mine kasəm əriə, nipig mifam iriə kasərer ye nimir Rimik apa ye rao ye neai, mamhani-ərhav pən nhagriə tukun. ¹¹ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakin narmamə yamə mine kwəsərwei, mivəh miragh əriə.*

¹² “Tukmə yermamə kirik, kafan sipsip wan handred, kini kirikianə ramerwei. ?Mərig nakirkun mə tukrhawor? In tukraməkeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasərer ye tukwas, kini in mivən marhakin yame rimnerwei.

¹³ Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nipig tukrəm, rikin tukragien tuk sipsip kirikianə əmə rapita nagienien tuk naenti naen e khapəh niserweiyen.

¹⁴ “Ye norien kirikianə əmə min, Rimimiə apa ye rao ye neai, In ripəh norkeikeiyen mə kafan kirik kwajikovə tukrerwei.”

Piam yame ramor nahasien kimik

(Luk 17:3)

¹⁵ Kini Yesu rimə, “Tukmə piam kirik ror nahasien kimik, yuvən kimiru pisin əmə, mhajoun-pən naha nhagin yame rimnor ripəh nəmhenien. Tukmə rərig ik, kafam nəgkiarien tukror rikin rirerig-pə min, nakawor huvə əmiru minə. ¹⁶ Mərig tukmə ripəh nərigien ik, takvah min yermamə kirikianə uə kiraru, mə tukirkun mə nəgkiarien fam yame takhani in nəfrakisien.† ¹⁷ Kini tukmə ripəh nərigien əmiə, hani-ərhav kimi niməhuak. Kini tukmə ripəh nərigien niməhuak, səm in rəmhen kin yemə iruə, uə [yemə has rəmhen kin] yermamə yame ramərer tuk mane kape takis.

¹⁸ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakasətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.

¹⁹ “Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, tukmə kimiru kiraru nakrani kwis mə takwaiyoh kin nar kirik, kini Rimik apa ye rao ye neai tukror naha nhagin yame nakawaiyoh kin. ²⁰ Ror məkneikin meinai ikin hiə yermamə kiraru uə kisisəer kirhuə kirikianə ye nhagik, kimawə miriə.”

Nuhpikinien ye yermamə yame narmamə kasor kaon kimin, kini in raməkeikei kimi əriə mə tuksarpin

²¹ Kini Pita rimauə tuk Yesu maiyoh-pən In mimə, “Yermaru. ?Tukmə piak ramor ahas pə kimi yo mamripin, nakmə jakaməkeikei mor fogivim iran m-kivhuun? ?Mi-seven rəmhen uə nikam?”

²² Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, pəh nien mə takor fogivim iran m-seven əmə, mərig takor m-seventi seven.‡

²³ “Takaməkeikei mor məknai meinai narmaruwen kape Kughen rəmhen əmə kin yame king kirik norkeikei mə tukrəm-ru kaon yamə mine kafan

18:9: Mak 9:43-48 * **18:11:** v. 11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini nəgkiarien ikin e uə nikam. **18:12:** Esik 34:11,16; Luk 19:10 **18:15:** Luk 17:3; Gal 6:1

† **18:16:** Nəgkiarien kirik ye Dut 18:15 ramni mə tukmə narmamə kiraru uə kisisəer kirhəni nəgkiarien kirikianə, tukni nəfrakisien ye nəgkiarien kapərisir. **18:18:** Mat 16:19; Jon 20:23 **18:19:** Mak 11:24; Jon 15:7 ‡ **18:22:** Niprai namba seventi seven ramni mə tukraməkeikei məru kin fam norien has yame kamor iran nipig mifam.

narmamə kasor kimin, mə iriə tukasəkeikei misarpin. ²⁴ Nipig rimirikakun mə tukrivəh tai mane, kharəh kafan kirik yorwok yame ramor kaon rəmhen kin milian vatu khapsaah[§], mhavən kimin. ²⁵ Kwən a reinein narpinien; king rimə tukor salem kin yor wok a mine kafan piraovin mine kafan kwajikovə minə mine kafan narimnar minə fam pəh rarpin kafan kaon.

²⁶ “Məkneikin kafan yorwok rənimkur-pən tukun, maməkeikei mamni-pən tukun mə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nivəhsi-pə-minien nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’ ²⁷ Kini kafan yemehuə rikin rehuə tukun, kini məpəh fam kafan kaon mə tukripəh min narpinien, meighaan kin mə tukramvən.

²⁸ “Mərig nipig yorwok a rimavən, məm yermamə kirik yame rimnor kaon kimin rəmhen kin wan handred taosen vatu əmə.* Iriu kwis yorwok mir kape king. Kini yorwok yame king rimnəru-kin kafan kaon, rarar miraptəəkən yermamə yame ramor kaon kimin, mirəh nipətək nuan, məvit, mamni mimə, ‘!Arpin kafam kaon yame nimnor kimi yo!’

²⁹ “Kini yorwok a yame rimnor kaon kimin reiwaiyu mənimkur maməkeikei kimin mimə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nivəhsi-pəyen nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’

³⁰ “Mərig in rimə, ‘Nikam.’ Kini mivən mə tukrivəh kwən a kavən kivəhsi-pən ye kalabus meriaji rarpin fam mane yame rimnor kaon kin.

³¹ “Nipig yorwok minə tiksın kimisəm nar a, rikiriə rəmha pik tukun. Kisarar mhavən mhani-əsah-pən fam narimnar yamə mine kimisəm tuk king.

³² “Kini king rimnokrən kin yorwok a ruə rini-pən tukun mə, ‘Ik yorwok has kirik. Yimnəpəh fam kafam kaon, meinai ik nimnəkeikei kimi yo tukun.

³³ ?Mərig rhawor e rikim ripəh nehuəyen tuk yermamə yame nakawor wok kimiru min, rəmhen kin yame rikik rehuə tuk ik?’ ³⁴ Kini niemha rhai king a, kini rimə tukrəh kavən kirəhsi-pən ye kalabus mə yemə ramarha tuk kalabus tukror nəmhəyen kimin meriaji rarpin fam mane yame ramor kaon kin.”

³⁵ Yesu rimini-ta nuhpikinien a, mini-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimia nakhapəh nisəru-kinien norien has yame piaumiə minə kasor irəmiə, Rimik apa ye rao ye neal tukrivəhsi-pre min narpinien rəmhen kin yame king a rimnor kimi kafan yorwok.”

19

?Rhuva mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Kini Yesu rəgkiar ta, mətərhav Galili mivən ye provins e Judia, mivən maməmır apa nikar nu Jodan pən. ² Kini narmamə khapsaah khakwasig kin. Kini In rimnor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamhə, kasasanin.

³ Kini Farisi tiksın khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen ətən kirik mə tuksəm-ru mə tukriini nəgkiarien kirik yame ripəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhama, “?Loa rameighan kin mə yerman rirkun nəpəhyen kafan piraovin tuk nərigien apnapig əmə kirik kafan uə nikam?”

⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə ror kimia nakhapəh nisəvheikinien ye Nəkwəkwə kape Kughen mə nipig Kughen rimnəruə nimoptanə, ‘In mor min yerman mine piraovin.’ (Jen 1:27) ⁵ Kini mimə yerman tukrəta ye rimni mine nisini, kini iriu piraovin mwarə kirikianə. ‘Iriu tukrauə nipairiu

§ 18:24: Nəgkiarien kape Gris ramni mə “ten taosen talen” in mane rehuə pik. * 18:28: Nəgkiarien kape Gris ramni mə “wan handred denari.” 18:34: Mat 5:25-26 18:35: Mat 6:15; Mak 11:25; Efes 4:32; Kol 3:13

kirikianä.’

(*Jen 2:24*)⁶ Kini iriu kwis tukwarä kirikianä. Meinai Kughen rimäviäfugin mäknakin äriu, yermamä to ripäh nakapirien naräyen kapäriu.”

⁷ Kini iriä kisaiyoh-pän In mhamä, “?Tukmä ror mäknakin, rhawor e Moses rimneighan kin mä yerman rirkun niraiven näkwäkwä tuk näpähyan kafan piraovin mivähsi-pän kimin, kini mäpäh in?”

⁸ Kini Yesu rini-pän min tuk äriä mima, “Moses rimneighan kin ämiä mä taksäpäh kapämiä niraovin minä meinai kapämiä kapä riskai pik. Märig in apa kupan ripäh norien mäknakin. ⁹ Märig yakamni-pre tuk ämiä mä tukmä yerman kirik, kafan piraovin ripäh nivän-hanäyen tuk yerman pisin kirik, kini tukmä yerman a rarar mivän tuk yarmä, rämhen kin mä in rimnäkräh kin piraovin a.”

¹⁰ Kafan narmamä kisärig, kisakur, mhani-pän tukun mhamä, “Tukmä naräyen kape yerman mine piraovin riskai pik mäknäkin, rhuvä mä tukpäh ämä norien kape mared.”

¹¹ Kini Yesu rini-pän tuk äriä mima, “Päh nien mä narmamä m-fam kharkun nisorien nägkiarinen e; märig ämä yamä mine Kughen rimivähsi-pän nirkunien kimi äriä, kapäriä pisin ämä. ¹² Ror mäknakin meinai narmamä tiksın to khapääh nisorien mared tuk närigien pisin pisin minä. Tiksın tukhapäh nisorien mared meinai niraiväriä rahäs ror hanä. Kini tiksın tukhapäh nisorien mared meinai kərai rämhen kin kao karman. Kini tiksın kamhani atuk ämä mä tukhapäh nisorien mared mä tukSOR wok kape narmaruyen kape Kughen. Yermamä yame rirkun nivähyan nägkiarinen e, tukramäkeikei miväh.”

Yesu ravähsi-pän nihuväyen kimi kwajikovä minä
(*Mak 10:13-16; Luk 18:15-17*)

¹³ Kini narmamä tiksın khapik kapäriä kwajikovä minä, mhauä misäm min Yesu, mä In tukrärähu-pän kwermın iräriä, mamähuak tuk äriä. Märig narmamä minä kape Yesu kimnhani-ähu äriä.

¹⁴ Kini Yesu rimä, “Takhapääh nhani-ähuyen kwajikovä minä. Səta iräriä päh khauä tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamä yamä mine kisämhen kin kwajikovä minä en.” ¹⁵ Kini In mipik kwajikovä minä a mərəhu-pän kwermın iräriä, mivähsi-pän nihuväyen kimi äriä, miterhav aikin a.

Tamaruä yame kafan nautä rehuä, märig rorkeikei mä tukrarä ye nimraghien rerin

(*Mak 10:17-31; Luk 18:18-30*)

¹⁶ Kini tamaruä kirik ruä mäm Yesu, maiyoh In mima, “Yhajoun. ?Nakmä jakamäkeikei mor naha nhagin yame rhuvä, mä jakamarä rerin?”

¹⁷ Kini Yesu rimä, “?Nakhawor mamaiyoh Yo kin nar yame rhuvä? Yermamä kirik rapäh nihuväyen. Kughen ämä In rhuvä. Tukmä nakmä takarä ye nimraghien rerin, äri-pän loa.”

¹⁸ Märig kwän a rimä, “?Naha loa yame nakamni?”

Kini Yesu rimä, “Täkpäh nhopniyen yermamä. Kini mipäh napir-pänien tuk piraovin pisin. Kini mipäh näkrähyan. Kini mipäh nini-apnapigien nar meikuä kin ye yermamä kirik. ¹⁹ Tuk nipig minä fam takamsiai rimim mine nisnim. Kini morkeikei min ik minä tiksın rämhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”*

²⁰ Kini tamaruə ai rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam. ?Mərig naha nhagin raməmir yame yakpəh hanə norien?”

²¹ Kini Yesu rimə, “Tukmə nakmə kafam nimiraghién tukratuatuk, yuvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi narmamə yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²² Nipig tamaruə ai rimnərig nəgkiarrien yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “!Nəfrakis! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivənien ye narmaruyen kape Kughen. ²⁴ Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, ?Nakasərig mə nar miragh ehua kirik rəmhen kin kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nīkam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁵ Kini narmamə kafan minə kisərig, kisakur, minəsaiyoh mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimiraghién rerin?”

²⁶ Mərig Yesu rəm tim tim əriə mīni-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə rīpəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

²⁷ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Mərig kimawə jakhavəh naha nhagin? Yiməsəpəh fam kapəməwə narimnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yakamni əfrah tuk əmiə mə, ye nipig yame narimnar fam tukhaukreikin mhauə mhawi, kini Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kafak jea kape king yame rhakak pik, kini kimiə e yame nimmhakwasig kin Yo, taksəkwətə-pən min ye jea kape king iriə m-fam twelef, kini masarmaru ye kwənərəus twelef kape Isrel. ²⁹ Kini narmamə m-fam yamə mine kimisəpəh kapəriə nimə minə, uə piauriə minə, uə nowinriə minə, uə rimriə minə, uə nisinriə minə, uə jiriə minə, uə kapəriə nipiraovin†, uə nimoptanə kapəriə tuk nhagik, Kughen tukrivəh-sipən narimnar minə a rehuə pik kimi əriə, mivəhsi-pən nimiraghién rerin kimi əriə. ³⁰ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

20

Nuhpikinien ye yorwok minə apa plantesen kape grep

¹ Kini Yesu rimə, “Ror məkneikin mə narmaruyen kape Kughen rəmhen kin yemehuə kirik kape nəsimien. Rimatərhav yenpig-enpig əgkap marhakin narmamə mə tukhauə misor wok ye plantesen kape grep. ² Kini mini mə tukrərok əriə kirikianə kirikianə wan taosen watu.* Marar mher-pən kin əriə khavən misəsim.

³ “Ipakə tuk naen klok yenpig-enpig, ritərhav, mamvən ye maket, məm narmamə tiksın kasərer apnapig. ⁴ Rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen kape grep kafak. Kini jakərok əmiə kin mane yame ratuatuk.’ ⁵ Kini kimnhavən.

“Kini yerkwēiha, rimatərhav mor nar kirikianə min, kini mor min ye tri klok yenaiyu. ⁶ Kini ipakə tuk faef klok yenaiyu, ritərhav mivən məm

19:26: Job 42:2 **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21 † **19:29:** Nəgkiarrien e “Nipiraovin” rikak ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis uə nikam. **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30 * **20:2:** Nəgkiarrien kae Gris ramni mə “wan denari.” In nərok atuutuk kape wok kape nipig kirikianə.

narmamə tıksin kasərer apnapig əmə. Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘?Rhawor nakasərer ikin e kape nıpig piəpiə kirik mhapəh nisorien nar kirik?’

⁷ “Mərig khani-pən tukun mhamə, ‘Meinai yermamə kirik rıpəh nıvəhsi-pəyen wok kirik kimi əməwə.’

⁸ “Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsım apa plantesen kape grep kafak.’

⁹ “Kini yenaiyu, yemehuə kape plantesen kape grep rini-pən tuk manaja mə, ‘Okrən kin yorwok minə khauə, nakvəhsi-pən nərok kapəriə. Takrikakun mamərok narmamə yamə mine kimnhauə mhakwasig, mamvən meriaji-pən narmamə yamə mine kimnhauə misəkupan.’

¹⁰ “Kini yorwok yamə mine kimnhauə misor wok ye faef klok, manaja rımərək əriə wan taosen vatu. ¹¹ Ror pən, narmamə yamə mine kimisəkupən misor wok, khamə ta mə tukhavəh rapita yamə mine kimisor wok mhakwasig. Mərig iriə kirikianə kirikianə kimnhavəh əmə wan taosen vatu.

¹² Nıpig kimnhavəh mane, misat-munmun mhani hah yemehuə kape plantesen. ¹³ Mhani-pən tukun mhamə, ‘Nəmə yamə mine kimisor wok mhakwasig, kimisor əmə wok ye aoa kirikianə əmə, mərig ik nımərək əməwə miriə rəm nənhen əmə. Mərig kimawə yımisor wok ehua yerkwəiha ehua, nıpig piəpiə.’

¹⁴ “Mərig yemehuə rini-pən tuk əriə mə, ‘Yo kirik. Pa rımə yımnoriah ik. Nakneighaan ta kin mə jakvəhsi-pre wan taosen vatu. ¹⁵ Vəh kafam mane mamvən. Yakorkeikei mə jakərok yermamə yame rımikwasig rəmhen əmə kin ik. ¹⁶ Kafak e mane. Yakırkun norien naha nhagin kin mane kafak. ? Nakamor jalus meinai yakamor huvə pən kimi əriə uə?’ ”

¹⁷ “Kini Yesu rımını-ta nuhpikinien mını-pən tuk əriə mə, “Narmamə minə e kammhakwasig tukpısəkupan, kini yamə mine kasəkupən tukpihakwasig.”

*Yesu rımını ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)*

¹⁸ “Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Kini Yesu rokrən min kin kafan narmamə tvelef mə tukhauə ye tamhekın kirikianə. Kini mını-pən mımə, ¹⁹ “Taktəkun ai tukshaktə mhavən Jerusalem. Kini ye kwənmhaan aikin a, narmamə tıksin tukserəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi jif pris mine nəmhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə Yo jakaməkeikei mımhə. ²⁰ “Kini tukseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, mə tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, kini misəsik-pən yo ye nai kamarkwao kin. Kini mərig jakamragh min ye nıpig yame ror kisısər kin.”

*Mama kape jemes mine Jon raiyoh-pən nar kirik kimi Yesu
(Mak 10:35-45)*

²¹ “Kini piraovın kape Sebedi rikir tini mir muə mənımkur-pən tuk Yesu maiyoh In kin nar kirik.

²² “Kini Yesu rımını-pən tukun mə, “?Nakorkeikei naha?”

Kini pian a rımə, “Pəh kafak kwajikovə mir kirik tukrəkwtə ye nikarım matuk, kini kirik tukrəkwtə ye nikarım mawor, nıpig lk takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

²³ “Mərig Yesu rini-pən tuk kwərə mir a mə, “Nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhəyen ye nıpraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə?”†

20:8: Lev 19:13; Dut 24:15 **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31 **20:18:** Mat 16:21; 17:22-23 **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30 † **20:22:** Ye v. 22, Yesu rımınəgkiar kin nuhpikinien məkneikin, “?Nakrarkun nıranım-pən-ien ye pankın yame jaknım-pən ikin uə?” Mərig Translesen Komiti rımıri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprı nuhpikinien mirai əmə nıpran.

Kini iriu kramə, “Eha. Kimru yakwəmhən.”

²³ Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru takwərig nəmhəyən rəmhən kin yame Yo jakərig. Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkwtə ye nīkarik matuk, kirik ye nīkarik maor, yo yakeinein nīvəhsi-preyən. Mərig Rimik Kughen rinivəhsi-pən kwənmhən mir e kimi narmamə yamə mine In rimirpen ta mīmə iriə tuksəkwtə ikin.”

²⁴ Nipig narmamə minə tiksın kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyən kin, niemha rhai əriə tuk Jemes mine Jon. ²⁵ Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə misəm. Kini mīni-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor əutən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuə minə kasəviətərəkīn-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə. ²⁶ Mərig ripəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyən rapita əmiə, nərgien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kin kirik kapəriə. ²⁷ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrəkupən mamkir əmiə, in min tukruə rəmhən kin yasitu kapəriə fam ²⁸ rəmhən kin yame Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə Yo yimauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Yimauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nīmraghien marpīn nīmraghien kin kape narmamə khapsaah.”

Yesu rimmor huvə nimmrin pis mir

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwənu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriə. ³⁰ Kini nimmrin pis mir kwəkwtə ye nīkar swatuk. Kini nipig kwərig mə Yesu e ramuə, kwokrən kin In mirəmə, “!Yermaru! !Kwənrəus kape King Daved! Yakworkeikei mə rikim tukrehuə tuk əmru.”

³¹ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimi əriu, mhamə, “! Ah! Rapim.”

Mərig iriu karərpīn əmə ye nokrənien. Mirəmə, “!Yermaru! !Kwənrəus kape King Daved! Yakworkeikei mə rikim tukreihuə tuk əmru.”

³² Kini Yesu rarar, mokrən kin əriu mīmə, “?Nakramə jakor naha nhagin kimi əmiru?”

³³ Kini krəni-pən tukun mirəmə, “Yermaru. Yakworkeikei mə nimmrimru tukrarha, pəh yakwəm nar.”

³⁴ Kini Yesu rikin rehuə tuk əriu, mərəo-pən mirap nimmririu. Məknekin nimmririu rarha. Kini kwəm nar. Kini ai iriu mirakwasig kin Yesu.

21

Yesu ramvən Jerusalem mamor əpu mə In king

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwənu e Betfas, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kiraru kafan, ² mīmə “Takravən yerkwənu a nakaravaag-pən ikin. Kini mwəm dongki kirik, mine tini, kimirkwəji əriu. Nakararisin əriu, mwəsīg mirəuə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre tuk əmiru mə takweihe kin, takrani-pən tukun mirəmə, ‘Yermaru rimə tukrəsua ye dongki mir e.’ Kini taktakun əmə tukreighaan kin dongki mir a kimi əmiru.”

⁴ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarīen kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimini mīmə,

5 “Hani-pən tuk nīpian Saeon* mhamə,
 ‘Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə,
 maməsuə ye dongki.

Maməsuə ye ji dongki.
 Kini king a In yemə mar.”

(Sek 9:9)

6 Kini kafan yermamə mir kwor naha nhagin yame Yesu rimiini. 7 Kiravən mirarəh dongki mine tini mirauə mwəm Yesu. Miravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən kin ye nīmetai dongki. Kini Yesu rəsua iran. 8 Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mīmhaḥuvə-pən kin kimi swatuk; ?Narmamə nīmar nai misətu-pən min ye swatuk. 9 Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kimnhakwasig kin kasokrən apomh mamhani mhamə,

“!Səgnəgin Mikip King Deved!†

Pəh kivəh-si haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru.

(Sam 118:26)

!Səgnəgin Kughen yerpīrig!‡

10 Yesu rimatərḥav-pə Jerusalem, narmamə m-fam aikin, rikiriə rimnakur mamhani nəgkiarien ripsaah misaiyoh-pən əriə minə mhamə, “?Pa e?”

11 Kini narmamə khamə, “Yesu e. In profet kirik rīmasi-pən apa Nasaret ye provins a Galili.”

Yesu rīmənəko ta narmamə yamə mine kasor nar apnəpig ye Nīmə Ehuə kape Kughen

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

12 Kini Yesu rivan ye nīmə ehua kape Kughen. Kini maməko yerhav narmamə yamə mine kasəvrai narimnar mamḥavəh mane iran, mine yamə mine kasəvrə. Kini marakita kin narimnar yame ramswin ye tebol kape narmamə yamə mine kasərai mane ikin; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə. § 13 Kini mor kwirig kimi əriə mīmə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“ ‘Nīmə kafak, in nīmə kape nəhuakien.’ (Aes 56:11) Mərig kimiə nakasor rəmhen kin

‘nīmə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ ”

(Jer 7:11)

14 Kini nīmrin pis minə mine yamə mine nihuriə rarpəvin kimnhavən tuk Yesu apa ye Nīmə Ehuə kape Kughen, kini ror huvə əriə. 15 Kini kwajikovə minə kasokrən apomh ipakə tuk Nīmə Ehuə kape Kughen mamhani mhamə, “!Səgnəgin Mikip King Deved!” Mərig jif pris minə mine nəmḥajoun kape Loa kimisəm Yesu ramor narimnar huvə minə, misərig mə kwajikovə minə a kasəgnəgin In, niemḥaa rhai əriə. 16 Khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Nakərig nəgkiarien yame kwajikovə minə e kamhani iram uə?”

Kini Yesu rīmə, “!Ḥə. Mərig tukmə ror nakḥapəh nisəvheikinien nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“ ‘Ik nimmor mə kwajikovə minə, mine kwajikovə əmtəmtə minə tuksəgnəgin Ik ye tikiheriə.’ ”

(Sam 8:2)

17 Kini rəgkiar ta, məpəh əriə mītərḥav Jerusalem mamvən Betani, mapir ikin.

Yesu rimiini hah nai kirik kimə figtri, kini ror siə kin

(Mak 11:12-14, 20-26)

18 Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig əgkap, iriə khatarḥav min Betani, mharerig-pən Jerusalem, kini Yesu rīnəmkərəv. 19 Kini məm nai kirik, kimə

* 21:5: Jerusalem, nhag pisin kirik e Saeon. † 21:9: Kimnhani mhamə, “Hosana.” Kini nipran rima, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” ‡ 21:9: Kaməni nipe e ye nipig kape Pasova.

§ 21:12: Yesu rimmor məknəkin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21.

figtri, ramærer ye nikar swatuk. Ræriwæk miwæn pakæ tukun, mæm nimarin in æmæ e in æmæ. Kini Yesu rægkiar-pæn kimi figtri ai mima, "Yermamæ tukripæh min nænien kwænkwaam tuk nipig kirik."* Mækneikin nai a rimnaukei.

²⁰ Kini narmamæ kafan minæ kimisæm, kisakur. Mhamæ, "I-he-o! !Nai e raukei ahuaa æmæ!"

²¹ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, "Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ tukmæ nakshatætæ ye Kughen, kini kapæmiæ nhatætæyen ripæh norien kiraru, nakharkun nisorien nar yame yimnor ye figtri. Mærig pæh nien mæ in æmæ a, mærig nakharkun nhani-pænien tuk tukwas a mhamæ, 'Ëta eikin e miwæn mæmnim apa ye tahik' kini tukror nækwaimiæ. ²² Tukmæ nakshatætæ, nakharkun nhavæhyen naha nhagin yame naksæhuak tukun."

Namehuæ minæ kape Isrel kisarkut mæ tuksæm-ru nehuæyen kape Yesu mæ rimasip-kaa

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Kini Yesu rivæn ye nækwai Nimæ Ehuæ kape Kughen mamævhag kimi narmamæ. Kini jif pris minæ mine næmehua kape kwænæræus kape Isrel minæ, khaue misæm In. Masaiyoh In mhamæ, "?Nakamhawor narimnar minæ e? ? Pa nhagin rimivæhsi-pre nehuæyen mæ takor narimnar mækneikin?"

²⁴ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, "Rhuva. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi æmiæ. Tukmæ nakhani atuaturuk, jakni-pre tuk æmiæ mæ Pa nhagin rimivæhsi-pæ nehuæyen kimi Yo tuk norien narimnar. ²⁵ Hanipæ-ru tuk Yo mæ ? Pa rimivæhsi-pæn nehuæyen kimi Jon mæ tukror baptaes ye narmamæ? ?Kughen uæ yermamæ?"

Kini kinasæsiwæn-æsiwæn kimi æriæ minæ mhamæ, "?Tukshaw ni e? Tukmæ kitawæ khani mæ, 'Kughen rimivæhsi-pæn nehuæyen kimi Jon,' mærig Yesu tukrimæ, '?Tukmæ Kughen rimivæhsi-pæn nehuæyen kimin, rhawor e kimia nakhapæh nhaniyen næfrakisien iran?' ²⁶ Mærig to khapæh min nhaniyen mhamæ, 'Yermamæ æmæ rimivæhsi-pæn nehuæyen kimin,' meinai kitawæ khagin kin narmamæ minæ e meinai iriæ kamhani mæ Jon in profet æfrakis."

²⁷ Ror pæn iriæ kimnhani-pæn tuk Yesu mhamæ, "Yakseinein."

Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mima, "Ëhæ. Mærig Yo min to yakpæh nini-pre-yen mæ Pa nhagin rimivæhsi-pæ nehuæyen kimi Yo mæ jakor narimnar."

Nuhpikinien ye pikwarien kiraru

²⁸ Kini Yesu rini-pæn min nuhpikinien tuk æriæ mima, "Kwæn kirik, tini yerman kiraru. Kini rivæn mini-pæn tuk irehua mima, 'Narik, yuvæn mæsim ye plantesen kape grep.' ²⁹ Mærig rima, 'Ah. Yakapæh.' Kini maræ, marar min ye nærigien kafan miwæn mæsim. ³⁰ Kini tata kapæriu rimavæn mæm yame rakæskæh, mini-pæn min æmæ nar kirikianæ. Kini rima, 'Rhuva, pæh yakvæn.' Meikua, mæpæh." ³¹ Kini Yesu raiyoh æriæ mima, "?Kwæræ mir a, pa nhagin rimnor nækwai rimni?"

Kini khamæ, "Irehua."

Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mima, "Ratuaturuk. Kini yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ næmæ has ræmhen kin narmamæ yamæ mine kasærer tuk mane kape takis, mine nipiraovin kape swatuk kimnhauæ ye narmaruyen kape Kughen kwasig ikin kimia. ³² Meinai Jon Baptaes rimauæ tuk æmiæ mæ tukrhajoun swatuk kape norien atuaturuk, kini mærig kimia nimnhapæh nhaniyen næfrakisien iran. Mærig yor tævhagæ has minæ ræmhen kin narmamæ

* **21:19:** Yesu rægkiar kin nai e ræmhen kin nuhpikinien kirik, mini mækneikin, "Tukmæ yermamæ rapæh norien nækwai Kughen, kafan naræyen tukræmhen kin figtri; tukror siæ kin." Ror pæn Yesu ramni hah naræyen yame ror siæ kin. **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1 Kor 13:2 **21:22:** Mat 7:7-11; 18:19 **21:26:** Mat 14:5

yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nipiraovin kape swatuk, iriə kimnhani nəfrakisien iran. Mərig kimiə naksəm pawk nar a, mhapəh nisararien ye nərigien kapəmiə mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.”

Yesu ramni mə nəmə Isrel kimishopni profet kape Kughen rəmhen kin yame yorwok minə kimishopni narmamə kape yemehuə kape plantesen (Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Kini Yesu rimə, “Kini sərig min ru nuhpikinien kirik. Yermamə kirik rimnəsım kin kafan plantesen kin grep, markoparin-pən. Kini mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsis-pəniən kwənkwai grep iran. Mə nehen tukraiyou, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukmarəer ikin mammarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik nəriə tiksın, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin. ³⁴ Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksın manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsım aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. ³⁵ Mərig iriə kisarar, mhauh kirik, mishopni kirik, misarkwhopni kirik. ³⁶ Kini yemehuə ai rarə mher-pən min kin kafan tiksın narmamə kisapita yamə minə apa kupan. Khavən, kini narmamə yame kasasım kimisor rahas pən min kimi əriə rəmhen kin yame kimisor kupan. ³⁷ Kisor məknaikin mamhavən, yemehuə kape plantesen rher-pən kin tini rivən tuk əriə. Ye nərigien kafan rimə, ‘Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, kini tukhasiai.’ ³⁸ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuətuk e kape yemehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapatawə kin.’ ³⁹ Məknekin kharaptəəkın, misarkwərhav kin ye plantesen mishopni.”†

⁴⁰ Kini Yesu raiyoh narmamə yame kasətərig kin, mımə, “?Rikimiə raməsik mə nipig yemehuə kape plantesen tukruə, kini tukrhawor-pən iran mine narmamə yamə mine kimisəsım ye plantesen kafan?”

⁴¹ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tukroriah-oriah nəmə has minə a, mhopni əriə. Kwasig ikin, tukreighaan pən kin kafan plantesen kimi narmamə pisin minə. Kini ye nipig atuətuk yame grep tukrimhiak, iriə tukhavəhsi-pən kwənkwan kimin.”

⁴² Kini Yesu rimə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhəkin-hanə-yen nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mımə, “‘Nai yame narmamə kape nivhirəkinien nimə kimnhavəh kini minəsarakikin.

Mərig nai ai rehuə, taktəkun ai Kughen rimnherig min, mor səpag apomh kin.

Nar e Kughen Yermaru rimnor.

Rikitawə ragien pik tukun.’

(*Sam 118:22,23*) ⁴³ “Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukvəh-si ta narmaruyen kape Kughen tuk əmiə, kivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kasor narmaruyen kape Kughen ramkuə kin kwənkwan. ⁴⁴ Tukmə yermamə kirik rirəh-pikin səpaag e, tukrowhan əgkap. Kini tukmə səpaag a ruh yermamə kirik, tukrhosis-hosis in.”‡

21:32: Luk 3:12; 7:29-30

21:33: Aes 5:1-2

21:38: Mat 27:18

† **21:39:** Yesu ramni

nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In.

21:39: Hib 13:12

‡ **21:44:**

Ves 44 rikak ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu rimirai əfrakis nəgkiarien ikin e uə nikam.

45 Kini jif pris minə mine Farisi minə kimsərig nuhpikinien yamə mine Yesu rimini, kharkun mə In raməgkiar irəriə. 46 Kini misarha kin swatuk mə tukhavəhsi-pən Yesu ye kalabus. Mərig kimnhagin kin narmamə, meinai narmamə kamhani mhamə In profet kirik.

22

*Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginien ehua
(Luk 14:15-24)*

1 Kini Yesu rimini min nuhpikinien tiksın tuk əriə mimə, 2 “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin king kirik yame ramor apnəpeinə ye nəviginien ehua tuk narkurəkien kape tini. 3 Kini mher-pən kin kafan yorwok minə mə tukhavən mhavi-pə narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mə tukhauə tuk nəviginien. Mərig iriə m-fam kimsəpəh-pən, mhamə to iriə khapəh nhavəniən.

4 “Kini rher-pən kin kafan yorwok tiksın min, mini-pən tuk əriə mə, ‘Havən mhani-pən tuk narmamə yamə mine yimnokrən ta kin əriə mə tukhauə mhamə yaknor apnəpeinə ye nəviginien. Yimoh kafak kau yamə mine kisəsis-əsis huvə. Narimnar fam rinəmhen. Hauə ye nəviginien kape narkurəkien.’

5 “Mərig khapəh nisərigien yor wok minə a. Kirik ramvən ye kafan nəsimien; kirik ramvən ye kafan stoa. 6 Kini tiksın kharaptəəkın yorwok minə a misor ahas-pən irəriə, mishopni əriə. 7 Kini king, niemha rhai pik. Kini rher-pən kin mobael kafan minə khavən mishopni narmamə yamə mine kimishopni kafan yorwok minə. Kini mhasiai-pən nap ye taon kapəriə.

8 “Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, ‘Kinor apnəpeinə ta ye nəviginien kape narkurəkien. Mərig narmamə yame yimnokrən kin əriə, norien kapəriə ripəh nəmhenien mə tukhauə. 9 Havən apa ye swatuk minə mhani-pən tuk narmamə apnapig minə fam yamə mine nakasəm, mə tukhauə ye nəviginien.’

10 “Kini yorwok minə kimnhavən apa ye swatuk minə, misofugin narmamə mi-fam yamə mine kimsəm əriə, yamə mine khahuvə mine yamə mine kisaha, kini narmamə kimnhakuar aikin kaməvigin ikin.

11 “Mərig nipig king rimauə məm narmamə, məm yermamə kirik aikin ripəh nivəniən ye neipən kape lafet kape narkurəkien. 12 Kini king rini-pən tukun mə, ‘Yo kirik, nimipəh nivəhsi-pəniən neipən kape lafet kape narkurəkien. ? Rhawor e nakuə imə?’ Mərig kwən a reinein nhorpinien nəgkiarien kafan.

13 “Kini king rini-pən tuk kafan narmamə minə mə tuksərkis-ətəəkın kwermın mir mine nihun mir; kini misarakikin-pən ye nəpignəpien, ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.”

14 Kini Yesu ririp nəgkiarien mimə, “Ror məkneikin, narmamə khapsaah yame kimnokrən kin əriə, mərig kwatiksın əmə yamə mine kimirpen əriə mə tukhauə imə.”

*Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarın kape takis
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)*

15 Kini Farisi minə kimnhatərhav mamharai mhun mə tuksor Yesu rini nəgkiarien kirik yame ripəh nəmhenien. 16 Mishər-pən kin narmamə tiksın kapəriə, mine nukwao kape King Herod, khauə misəm Yesu. Mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatuk. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu; mərig nakaməfrakis

amə. Kini nəwhagien kafam raməri-pən amə norien yame Kughen rorkeikei. ¹⁷ Kini yaksorkeikei mə jakharkun nərigien kafam mə, ?Ratuatuk ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam?"

¹⁸ Mərig Yesu rirkun mə kamhani nəgkiarien e, mhamə tukSOR nar has kirik. Kini mini-pən tuk əriə mə, "! Ah! Kapəmiə niniyen in rhuvə mərig rikimiə rəmkimik. ?Nakshawor e misarkut mə taksapita Yo? ¹⁹ Havən-ru mharəh mane yame rəmhen tuk nərokien takis."

Kini khavən, mhavəh siren *, mhauə.

²⁰ Kini raiyoh-pən əriə mə, "?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?"

²¹ Khamə, "Nanmi Sisa. Kini mine nhagin min."

Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, "Nəmhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen."

²² Yesu rhorpin məkneikin nəgkiarien kapəriə, kisərig, kisakur pik kin. Məkneikin kisəta ye Yesu mamhavən.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape nimiraghien rerin

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Ye nipiğ a, Sadusi minə tiksin khauə misəm Yesu. Sadusi minə ai khamə ta mə tukmə yermamə rimhə to ripəh nimiragh-minien ye rao ye neai. ²⁴ Kini kisaiyoh pən Yesu mhamə, "Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mimə, 'Tukmə yerman rimhə-tan kin piraovin kafan, kini kapəriu kwajikovə rirkək, naoraih yerman ai tukraməkeikei mikir piraovin ai tukreimək.' (Dut 25:5-6) Ye nərigien a, iriu kirirkun nərərapərəkinien nhag piauni yame rimhə. ²⁵ Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nimirin nupan ror mared, kini mipəh nərəhyen kafan kirik kwajikovə, mimhə. Kini yame rikwasig kin rikir pian a. ²⁶ Kini mimhə, mipəh nivəhyen tini. Kini naorahini yame ror kisisar kin ror amə min nar kirikianə kin, meriaji iriə fam a seven kimnhakir piraovin a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien. ²⁷ Kini en piraovin ai rimhə min. ²⁸ Kini ye nipiğ kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?"

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, "Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen, miseinein min nirkunien kape Kughen. ³⁰ Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh min to khapəh nisorien mared. Norien kape mared rimnor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo minə apa rao ye neai. ³¹ Kini ye nikarin kape nimiragh-minien, tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarien yame Kughen rimini mimə, ³² 'Yo Yo Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Yo.'

(Eks 3:2,6) !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!"†

³³ Nipiğ narmamə minə a kimisərig nəgkiarien kafan, kisakur pik kin nhajounien kafan.

* **22:19:** Nəgkiarien kape Gris ripəh niniyen "siren," mərig ramni mə "denari." **22:21:** Rom 13:7 **22:23:** Wok 23:8 † **22:32:** Sadusi minə kimnhani nəfraksien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh naniyen nəfraksien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərharmagh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min.

*Naha loa in rehuə pik**(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)*

³⁴ Farisi minə kimisəm mə Yesu rimivəhsi-əhu Sadusi minə ye kafan nəgkiarinen, khaue kirikianə mharai mhun mə tuksaiyoh-pən Yesu kin naiyohyen autən kirik. ³⁵ Kini iriə kirik, yame in yhajoun kape loa rini-pən nəgkiarinen kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu tukror nar kirik yame ripəh nəmhenien. Kini mimə, ³⁶ “Yhajoun. ?Naha loa in rehuə pik rapita tiksın, kini mihuvə pik tuk nəri-pəniən?”

³⁷ Kini Yesu rimə, “Loa yame rehuə pik rapita tiksın in e ramni məknekin, ‘Taksəkeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narayen fam kapəmiə, mine ye nərigien fam kapəmiə.’ *(Dut 6:4-5)* ³⁸ In e loa yame rəkupən kini in yerpirig. ³⁹ Loa yame ror kiraru kin, ipakə əmə kwəm nəmhen. In e ramni mə ‘Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kimiə naksorkeikei atuk əmiə.’ *(Lev 19:18)* ⁴⁰ Loa mir e kawəpkəfugin nəgkiarinen fam yame loa mine profet kamhani.”

*Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen autən kafan**(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)*

⁴¹ Kini nipig Farisi minə kimisofugin əriə minə, Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, ⁴² “?Rhawor ye nərigien kapəmiə ye Kristo? ?Nakhamə In mikip pa?”

Kini khamə, “In mikip King Deved.”

⁴³ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “?Tukmə ror məkneikin, rhawor e Nanmin Imərhakə rimivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrokrən kin Kristo mə ‘Yermaru’? Yakaməiyoh məkneikin meinai Deved rimə,

⁴⁴ “ ‘Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə, “İkwətə ye kwermik matuk

Meriəji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.”’ *(Sam*

110:1) ⁴⁵ ?Tukmə Deved rimnokrən kin Kristo mə ‘Yermaru,’ rhawor e kamni kimə Kristo in mikip King Deved?”

⁴⁶ Kini yermamə kirik rirkək yame to rhorpin nəgkiarinen kape Yesu. Kini ririkakun ye nipig a mamvən, kimnhagin kin naiyoh-min-ien kin nəgkiarinen skai kirik kimin.

23*Yesu ramni mə narpinien tukrivən tuk Farisi minə**(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)*

¹ Kini Yesu rimini-pən tuk nukwhao ehuə mine kafan narmamə minə mə, ² “Nəmhajoun kape loa minə mine Farisi minə kamhavəh nehuəyen mə tukhani-ərhav Loa kape Moses kimi əmiə. ³ Ror pən, takasəkeikei misəri-pən, misor narimnar fam yame kamhani-pre tuk əmiə. Mərig norien kapəmiə tukripəh nəmhenien kin norien kapəriə. Meinai iriə khapəh nisorien naha nhagin yame iriə kamhani. ⁴ Iriə kasəkeikei kimi narmamə mhamə tuksəri-pən loa yame in rəmhen kin kajipə pam, mərig to khapəh nhavəhsi-pəniən kwermiriə mə tuksasitu irəriə.

⁵ “Narimnar fam yame kasor, iriə kasor əmə mə narmamə tuksəm. Neipən yame narmamə kamhavən iran yame ramhajoun-pən mə kamhasiai Kughen, rəmhen kin kwaji bokis yame kivai-pən nəkwəkwə iran, mine narəus yame ramaker-pən ye neipən, Farisi minə mine nəmhajoun kape loa minə kamhavəh narimnar minə e yame rehuə mapomh. ⁶ Kini tukmə khavən

ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən. Kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. 7 Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tukhani vi vi əriə misokrən kin əriə mə, 'Yemehua*.'

8 "Mərig kimiə takhapəh nisorien mə narmamə tuksokrən kin əmiə mə 'Yemehua.' Meinai kapəmiə yermaru kirikianə əmə. Kimiə m-fam piaumiə minə mine kaka minə. 9 Kini hapəh nisokrənien kin yermamə kirik ye tokrei tanə e mə 'Tatə.' Meinai kapəmiə tatə kirikianə əmə. In apa ye rao ye neai. 10 Kini hapəh niseighanien kin narmamə mə tuksokrən kin əmiə mə 'Yhajoun.' Meinai kapəmiə yhajoun kirikianə əmə. In e Kristo. 11 Yermamə irəmiə yame in yerpərig, in yorwok kapəmiə. 12 Meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu in; kini yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.

13 "Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Nakasətapig kin swatuk tuk narmamə tuk nhavənien ye narmaruyen kape Kughen. Mine kimiə min to nakhapəh nhavənien. Mhapəh niseighanien kin narmamə mə tukhavən aikin, nar apnapig mə kisorkeikei mə tukhavən.

14 "Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Tukmə piahwaru yame kinnamhə-tan kin, kini naksəkrəh kin kafan nautə. Kini məshuak apomh min mə narmamə tukhasiai əmiə. Nəmhəyen kapəmiə tukriskai rapita.†

15 "Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Rikimiə ramagien əmə mə takhavirə ye rao mhavən isok, uə mə taksəriwək əmə mhavən ye tanə pisin pisin minə mə takhavi-pə yermamə kirikianə əmə ye nəhuakien kapəmiə. Mərig nəpig yermamə kirik rivəh norien minə a kapəmiə, in tukruə yemə has rapita əmiə. Kini nimisor mə in tukraməkeikei mivəh narpnien kape nap ehuə rapita əmiə.

16 "!' Man! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə yamə mine nakamhakir narmamə mərig nimirimiə rəpis. Kimiə nakamhani mhamə, 'Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsə ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen mə tukror kafan nəgkiarien rəpam, kini marar mipəh norien nəgkiarien yame ruini ta, in nar apnapig əmə.' Mərig nakhamə, 'Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsə ye mane‡ yame kivəhsi-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.' 17 ! Kimiə naksətəwao, nimirimiə rəpis! Takasəkeikei mharkun mə Nimə Ehuə kape Kughen§ in yerpərig rapita mane yame kivəhsi-pən ikin, meinai Nimə e in ramor mane ramərhakə. 18 Nakamhani min mhamə "Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsə ye nhag tebol ye Nimə Ehuə kape Kughen, in nar apnapig əmə. Mərig tukmə ravəh kwəsə ye sakrefaes yame ramswin-pən iran, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.' 19 ! Kimiə nimirin pis minə! Takasəkeikei mharkun mə tebol in yerpərig rapita sakrefaes, meinai tebol ramor sakrefaes ramərhakə. 20 Ror məkneikin, yermamə yame ravəh kwəsə ye nhag tebol kape Nimə Ehuə kape

* **23:7:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə 'Rabi.' Nəpran ramni yhajoun uə yemehua. **23:11:** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 **23:12:** Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14 † **23:14:** ves 14 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis nəgkiarien ikin e uə nikam. ‡ **23:16:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə 'gol,' in rəmhen kin mane yame kavəhsi-pən kimi niməhuak tuk nini-vi-vi-yen Kughen. **23:16:** Mat 15:14 § **23:17:** Gris ramni olta, uə tebol.

Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye tebol mine narimnar fam yame ramswiin aikin. ²¹ Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye Nimə kape Kughen mine Yermamə yame ramarə aikin. ²² Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag rao ye neai, ravəh kwəsu əfrakis ye nhag jea kape king, kini mivəh kwəsu ye nhag Yermamə yame ramkwəta aikin mamarmaru.

²³ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyən ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyən in rhuva, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pənien, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig nakwəsəpəh Loa yamə mine kasəkupən. Iriə e: nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk kimi narmamə, rikimiə rīpəh nehuəyən tuk narmamə. Kini keinein niniyən nəfrakisien irəmiə. Rhuvə mə to nakpisəri-pən loa yamə mine kasəkupən, nīpisəri-pən min Loa minə tiksın. ²⁴ Kimiə nakamhakir narmamə, mərig nīmrimiə rīpis. Kimiə nakhavəh-si ta man-man ye nəmiə nəviginien, tamə naksəmkimik ye nīmri Kughen; mərig naksətigai pīpiə nar yame rəmkimik, misəmkimik ye nīmri Kughen.†

²⁵ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyən ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyən in rhuva, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə naksəmhen kin besin mine kap yame kamrai-ta nəmkəmikien e iruə mərig apa ye nəkwairiə kisəmkimik. Nəmkimikien rukwar irəmiə, meinai naksəptig kin nar, misor əmə narimnar yame nīpraimiə rorkeikei. ²⁶ Farisi minə, kimiə imrin pis minə. Takasəkeikei misaikwas yerkimia, kini narimnar fam apa iruə tukshawan min.

²⁷ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun kape loa. !Nəmhəyən ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyən in rhuva, mərig rikimiə rəmkimik. Naksəmhen kin suranə ye yermamə yame kimoh kin pen hawən apa iruə, narmamə kisəm, khamə rhuva. Mərig in apa imə, rukwar kin nīkəkri narmamə yamə mine kwənhamhə, mine narimnar fam yame rəmkimik. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, apa iruə, narmamə kasəm norien kapəmiə, khamə rhuva. Mərig yerkimia, rukwar kin nahasien, meinai nakhapəh nisorien naha nhagin yame nakamhani, masor pik təvhagə has.

²⁹ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyən ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyən in rhuva, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakhavhirəkin suranə kape profet kape Kughen minə masor huvə pən marə marə ye təwk ye nəmə atuatur minə. ³⁰ Kini mhani mhamə, ‘Tukmə yimnisarə ye nīpig kape kaha minə kapəməwə, to yakpiharəh nisasisuyən ye kaha yamə mine kimishopni profet minə.’ ³¹ Naksəgkiar məkənakin, mamhani hah atuk əmə əmiə, mhani-ərhav mə kimiə kwənhərəus atuatur minə kape rīpmiə kupan yamə mine kimishopni profet minə. ³² Kini rhuva əmə- kimiə takasəkeikei misərkin təvhagə has yame rīpimiə minə kimnharikakun.

23:22: Aes 66:1; Mat 5:34 * **23:23:** Yesu rīpəh niniyən kwesris mine onion, mərig rīmini nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiövriə ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəhsi-pən nīpar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnharəh nisəri-pən huvəyən loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e ramni-ari ye Dut. 30:16. † **23:24:** Ye nəgkarien Gris Yesu ramni nuhpikinien kirik mima, “Nakhavəh-si ta man-man, misətigai kamel pīpiə.” Kamel in nar miragh ehua kirik yame rəmkimik ye loa kape nəmə Isrel. Nīpran ramni mə Farisi minə kasəri-pən loa tiksın yame rimar, mərig khapəh nisəri-panien loa ehuə minə. **23:25:** Mak 7:4 **23:27:** Wok 23:3 **23:28:** Luk 16:15

³³ “!Kimiä snek minə, mine nɪpnət snek minə! ?Rikimiä ramuh mə ta mə to naksap ta kin narpinien ye nap ehuə uə? Nɪkam. ³⁴ Ror pən, yakamher-pre kin profet minə, mine narmamə yamə mine kharkun nar, mine nəmhajoun minə. Kini nakharuk haktə tiksın ye nai kamarkwao kin mishopni əriə; naksarkis-arkis tiksın mhauh əriə apa ye nimə kape nofuginien kapəmiə; kini masəko ta tiksın mamharpəhu əriə mhavən apa ye taon minə. ³⁵ Ror pən, kimiə takhavəh narpinien kape narmamə yame kashopni narmamə m-fam yamə mine kisatuatuk; ririkakun ye Ebel yame in yemə atuatuk muə meriaji-pə Sekaraea‡ ji Berekia, yame kaha kapəmiə minə kimishopni in ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə. ³⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narpinien minə fam e tukruə tuk nəmə Isrel yame kisərə ai taktakun mine.

³⁷ “!Awəh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rimnher-pre kin əriə tuk əmiə, nakasarkwhopni əriə kin kapij apig. Nɪpig ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm əmiə rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimiə nakasəpəh. ³⁸ Səm-ru. Kughen rimnəpəh əmiə; nahasien tukrirəh-pikin nimə kapəmiə; nar kirik rikək iran, ³⁹ meinai, yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəm-minien Yo miseriaji takhani mhama, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’ ”

24

Nimtətien minə kape Nɪpig Kwasig (Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)

¹ Kini ai, Yesu rimtərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen, mameriwək mamvən, kini narmamə kafan kisəgkiar kin Nimə Ehuə kape Kughen. ² Kini Yesu rimin-pən tukun mımə, “Əmru. Nimə ehuə minə e, tukohtəg-ətəg ta kapij iran, kipəh nɪpəhyen kirik.”

³ Kini kwasig ikin, Yesu rimnəriwək iriə kafan narmamə minə mhavən apa ye tukwas e Olif, misəkwtə. Kini kafan narmamə pisin minə əmə kimnhavən misəm, mhani-pən tukun mhama, “Takni-ru mə ?narimnar minə e tukhauə ye naha nɪpig? ?Kini naha nimtətien yame tukror əpu mə Nɪpig Kwasig rinamua ipakə?”

⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Takasərig huvə, tamə yermamə kirik reikuə irəmiə. ⁵ Meinai narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi narigien kapəria. ⁶ Kini nɪpig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar mine tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nɪpig Kwasig a. ⁷ Kwənərəus kirik tukruh kwənərəus kirik. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən tanə pisin mhauh narmamə ikin. Kini nımnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. ⁸ Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nɪpig əutən, rəmhen kin piraovin yame rinamərig nəmhyen tuk neiməkien.

⁹ “Ye nɪpig a, tukseighan-pən kin əmiə kimi tikmir minə, tuksor ahas-pre kimi əmiə. Mishopni əmiə. Kini nəmə kantri pisin pisin minə tuksəməkin əmiə meinai nakamhavəh nhagik. ¹⁰ Ye nɪpig minə a, narmamə khapsaah tuksəpəh kapəria nhatətəyen, miseighan-pən kin əriə minə ye kwermi tikmir minə kapəria, kini masəməkin əriə minə. ¹¹ Kini profet eikuə minə tukhauə

‡ 23:35: Pəh nien mə Sekaraea e rim Jon Baptaes. Nakam stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22.

miseikuə ye narmamə khapsaah. ¹² Meinai nahasien tukrehuə, ipakə narmamə mifam, norkeikeiyen kapəriə tukrirkək. ¹³ Mərig yermamə yame ramərer tımtım meriaji Nipig Kwasig, Kughen tukrivəh miragh in. ¹⁴ Kini Nəvsəoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, tukni-ərhav ikin minə fam ye tokrei tanə, mə kwənərəus minə fam tukharkun nisərigien, kini ai, Nipig Kwasig ruə.”

¹⁵ (Kini pəh narmamə tuksevhuėkin nəkwəkwə e mharkun). Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kini nipig kimiə takhavən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen masəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ yame profet Daniel rimini-ərhav,* ¹⁶ kimiə e Judia taksap miserkwaig ye tukwas. ¹⁷ Tukmə yermamə ramapıs iruə ye nimə kafan to riphə nivəniən imə tuk nipikien narimnar kafan, mərig pəh rap. ¹⁸ Tukmə yermamə raməmır yerki nəsimien kafan, to riphə nivəniən yerkwanu tuk nivənyen kafan neipən, mərig pəh rap. ¹⁹ !Man! Riskai pik tuk nipiraovin yamə mine khasiai nar, kini mine yamə mine jiriə minə kasəmaah hanə, meinai taksərig rahas pik. ²⁰ Taksəhuak tuk nahasien e mə tukripəh nuəyen mirəh əmiə ye Sabat,† uə ye nipig kape nokieiyen, ²¹ meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə riphə nəm-hanəyen ririkakun ye nipig Kughen rimmərəhu nimoptanə meriaji-pə taktəkun mine. Kini nahasien kirik to riphə nuə-minien nipig kirik rəmhen kin nahasien a. ²² Mərig Kughen tukrərai ta nipig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə m-fam khamhə tukun. Mərig In rimnarai nipig a mə tukrivəh miragh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.

²³ “Nipig a, tukmə kirik rimə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rimə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimiə to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ²⁴ Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo misor nimtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə mine Kughen rimirpen əriə. ²⁵ Rikimiə tukraməkeikei mamasik huvə nəgkiarrien yame yimini-ta tuk əmiə, kwasig ikin narimnar minə e khauə misor nəfrakisien kin.

²⁶ “Ror pən, tukmə yermamə kirik rini-pre tuk əmiə mə, ‘Kristo apa ye tipəvsik,’ takhapəh nhavəniən mə taksəm. Uə tukmə yermamə kirik rimə, ‘In apa ye nəkwai nimə,’ takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran, ²⁷ meinai nipig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min, jakuə aihuaa əmə, kini narmamə m-fam taksəm Yo, rəmhen kin yame karuəruə ramaroapig pirə, narmamə fiak kisəm. ²⁸ Rəmhen əmə min kin nipig ligkai‡ minə kamhaivə yerpərig miseiwaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməəm minə apaikin.

²⁹ “Kini nipig kape nahasien ruə mor infamien, ‘Mirh tukripis,

kini makuə to rapəh min nəsiəyen;

kini kəmhou minə taksəsaah,

kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhakiu-kiu.’ (Aes 13:10, 34:4)

³⁰ Kwasig ikin, Yo, Ji Yermamə, jaktərhav-pə ye napuə. Kini kwənərəus minə fam ye tanimtanə taksəm taksasək. Kini narmamə taksəm Yo, Ji Yermamə, jaksi-pən ye napuə mivəh nehuəyen mine nikhakien. ³¹ Kini ai, tukher naiyuk, kher-pən kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao

* **24:15:** Əm-ru nar e Daniel rimini ye Dan 9:27; 11:31; 12:11. **24:17:** Luk 17:31 **24:19:** Luk 23:29

† **24:20:** Meinai loa ramni-shu narmamə mə tukhapəh niseriwakien mhavən isok tuk yerkwanu ye Sabat. ‡ **24:28:** Nəgkiarrien Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “vulture.” **24:29:**

Joel 2:10 **24:30:** Dan 7:13; Sek 12:10; Rev 1:7

ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimirpen-ta əriə.

³² “Sərig min nuhpikinien kin nai e kamni kimə figtri. Nakharkun mə nipig kape figtri rimnəpir-pir, mine nipig kape nəsimien kirauə kwis. ³³ Rəmhen əmə kin yame tukmə nahasien ramuə, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə.

³⁴ “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhamragh ai taktakun, to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine e tukpi-hatərhav-pə. ³⁵ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək; mərig nəgkiarien kafak to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik.”

Yermamə rikək yame rirkun nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran

³⁶ Kini Yesu rimə, “Yermamə kirik ripəh nirkunien nipig uə aoa atuatur kape narimnar minə a. Agelo minə apa ye neai kaseinein, kini Yo min, Ji yermamə, yakeinein. Mərig Tatə Kughen əmə In rirkun nipig atuatur a. ³⁷ Ye nipig yo Ji Yermamə jakuə iran, tukrəmhen kin nipig kape Noa kupan, yame narmamə khapəh nisor-əpnəpənəyen iran. ³⁸ Ye nipig a, yapiwən ripəh hanə naiyuyen, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar fam yame kimisor ye nimirghien kapəriə, miseriaji-pə Noa rimavən ye nəkwai rao kafan, ³⁹ kini iriə kimiseinein naha nhagin yame tukruə miseriaji-pən yapiwən rimnaiyu mipik əriə fam. In e tukror rəmhen əmə kin nipig yame Yo Ji Yermamə jakuə iran. ⁴⁰ Yermamə kiraru ye nəsimien, kini jakvəh kirik, məpəh kirik. ⁴¹ Piraovin kiraru kaokwətə kwis mawor nəviginien, kini jakvəh kirik məpəh kirik.

⁴² “Ror pən, takasəkeikei misarha, meinai nakseinein naha nipig yame kapəmiə Yermaru tukruə iran. ⁴³ Mərig takasəkeikei mharkun nar e. Tukmə yemehuə kape nimə rirkun nipig atuatur yənpig yame yəkrəh tukruə iran, kini tukraməkeikei mamarha huvə mə yəkrəh tukripəh neikusien nimə mivən imə. ⁴⁴ Kini kimia min takasəkeikei masərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakuə ye nipig yame rikimia tukripəh nuhyen.

⁴⁵ “Rikimia tukraməkeikei maməsik huvə norien kape manaja yame rirkun nar, yame ramraptəkin wok kafan mipəh nəpəhyen. Yermaru kafan rimnərəhu mə tukror wok a mamehuə ye kafan yorwok minə fam mivəhsipən nəriə nəviginien ye nipig atuatur. ⁴⁶ Kini tukmə yermaru ruə məm manaja kafan, məmən mə ramor huvə wok kafan, kini manaja a tukrarə ye nihuvəyen. ⁴⁷ Yakamni əfrakis mə yermaru a tukrərəhu in ramehuə ye narimnar fam kafan. ⁴⁸ Mərig tukmə manaja a in yemə has, kini rikin raməsik mə, “To kafak yermaru ripəh nurə-aihuuaa-yen,” ⁴⁹ kini marar mamvən, mamuh yorwok minə tiksin, kini mivən məməvigin, mamnim iriə nəmə kisapis. ⁵⁰ Kini yermaru kape manaja a tukruə ye nipig mine aoa yame manaja rikin ripəh nəsikien mə kafan yermaru tukruə iran. ⁵¹ Yermaru a tukror narpinien ehua kimi manaja a, marakikin-pən ikin kwənmhaan kape narmamə yamə mine kapəriə ninuyen rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. Ikin a, narmamə kisəsək pik misəkwəruə ikin.”

25

Nuhpikinien ye nipiraovin iriə m-fam ten

24:31: 1 Kor 15:52; 1 Tes 4:16 **24:35:** Mat 5:18 **24:36:** Wok 1:7; 1 Tes 5:1-2 **24:37:** Jen 6:5-8 **24:39:** Jen 7:21-23; Luk 17:26,27 **24:42:** Mat 25:13 **24:43:** Luk 12:39-40; Rev 16:15
24:47: Mat 25:21,23 **24:51:** Luk 12:42-46

1 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Ye Nipig Kwasig, narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Nipiraovin, iriə ten. Kamhatərhəv yenpig, mhamə tukhavən ye narkurəkien kirik. Kini maseito kin kwən a yame rimmənkurək pə pə əmə tukruə mikir kafan piraovin mhavən ye nimə kamor lafet ikin. 2 Nipiraovin minə a, kirkirip irəriə kisarmar, kini kirkirip irəriə kharkun nar. 3 Iriə kirkirip yamə mine kisarmar, kimnhavəh kapəriə laet minə, mərig khapəh nhavəhyen kerosin* rəmhen tuk nivi-pənien ye laet. 4 Mərig nipiraovin kirkirip yamə mine kharkun nar, kamhavəh kapəriə laet kini mhavəh min kerosin rəmhen tuk nivi-pənien ye laet. 5 Kini kwən a yame tukror mared rirəh nuə-aihuaayen. Kini napirien ravəh nipiraovin minə a, kamhavi kəviəm, misapir.

6 “Kini yenpig-əru, kwən kirik rokrən apomh mimə, ‘Kwən yame tukror mared rinamuə. !Hauə misəm!’

7 “Kini nipiraovin iriə ten kimisarha, mhaukrakin laet kapəriə minə.

8 Mərig nipiraovin yamə mine kisarmar khani-pən tuk nipiraovin yamə mine kharkun nar mhamə, ‘!Awi! Havəhsi-pə kerosin rəmhen meinai kapəməwə kerosin ruirkək, kini laet minə natukhapis.’

9 “Mərig nipiraovin yamə mine kharkun nar khani-pən tuk əriə mə, ‘Nikam. Kerosin e rirəh nəmhenien tuk ətawə m-fam. Mərig harerig mhavən mhavəh nimir kapəmiə kerosin rəmhen apa ye stoa.’

10 “Mərig nipig nipiraovin yamə mine kisarmar kasəriwək, mhavən mə tukhavəh kerosin, kini kwən a yame tukror mared ruauə. Kini nipiraovin yamə mine kasərer matuk kimnhavən iriə min ye nəviginiən kape mared. Mhavən imə, kini kətapig.

11 “Kwasig ikin, nipiraovin yamə mine kisarmar kimnharerig-pə, mhamə, ‘!Yemehuə! !Yemehuə! Ehitə, pəh yakhaurə imə.’

12 “Mərig kwən a yame tukror mared rini-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə yo yakeinein əmiə.’”

13 Kini Yesu rini ta nuhpikinien, mini-pən tuk əriə mə, “Ror məkneikin, kimiə takasəkeikei misərer matuk, meinai nakseinein nipig mine aoa yame kapəmiə Yermarə tukruə iran.”

*Nuhpikinien ye yermamə kisisər yame kimirhor wok kin mane
(Luk 19:11-27)*

14 Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik min mimə, “Yakamni min mə narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Yemehuə kirik rimmor apnəpeinə mə tukrivən ye tanə pisin kirik isok. Kini mokrən kin kafan yorwok misir kihuə. Kini rərəhu-pən mane ye kwermirisir mə tukrhor wok kin. 15 Mivəhsi-pən mane† kimi ərisir rəmhen tuk nirkunien kapərisir. Mivəhsi-pən nitip kirkirip kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nitip kiraru kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nitip kirikianə kini kirik. Kini marar mitərhəv mamvən ye kafan nəriwəkien. 16 Kini yorwok yame rimivəh nitip kirkirip rimavən mor aihuə əmə bisnes kin, kini mor win ye kirkirip min. 17 Kini ye norien kirikianə əmə min, yorwok yame rimivəh nitip kiraru rimavən mor bisnes kin mor win ye kiraru min. 18 Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə in rimavən mikir nimoptanə minim nitip kape yemehuə kafan.

19 “Kini newk ripsaah ruə mivən. Yemehuə a kape yorwok minə a rirerig-pə kini mokrən kin ərisir mə tukrəm-ru mə kimirhawor-pən ye kafan mane.

25:1: Luk 12:35; Rev 19:7 * 25:3: Nəgkiarlen kape Gris rirəh niniyən “kerosin,” ramni mə “oel.”

25:11: Luk 13:25-27 25:12: Mat 7:23 25:13: Mat 24:42 † 25:15: Nəgkiarlen kape nəmə Gris ramni mə mane e “talen.” Talen kirikianə in nərok wok kape newk 15. 25:15: Rom 12:6

²⁰ Yorwok yame rimivəh nitip kirkirip rimavən mivəh nitip kirkirip min yame rimnor win iran mimə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kirkirip, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rəkwakw nitip kirkirip min.’

²¹ “Kini yemehuə rini-pən tukun mə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptəəkən huvə wok kafam kini mipəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksın, kini jakərəhu ik nakehuə ye narimnar ripsaah. ! Yuə imə pəh rikirau ragien!’

²² “Yorwok yame rimivəh nitip kiraru ruə məm yemehuə kafan mini-pən tukun mimə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kiraru, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rəkwakw nitip kiraru min.’

²³ “Kini yemehuə rini-pən tukun mimə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptəəkən huvə wok kafam kini mipəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksın, kini jakərəhu ik nakehuə ye narimnar ripsaah. ! Yuə imə pəh rikirau ragien!’

²⁴ “Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Yakirkun mə kafam norien rəutən. Ik nakampik nəviginién yame ik nimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame ik nimipəh nəmənyen ikin. Ror pən, yimigin kin ik, ²⁵ mamvən, mikir nimir merkwaig kin mane. Əm-ru, mane en kafam.’

²⁶ “Kini yemehuə a rini-pən tukun mimə, ‘Ik yorwok has kirik! Naka-marpah pik. Nakwirkun ta mə yakampik nəviginién yame yimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame yimipəh nəmənyen ikin. ²⁷ Rhuvə mə to nakpivəh kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu yame rəkwakw.’

²⁸ “Kini yemehuə rini-pən tuk kafan yorwok minə tiksın mimə, ‘Havəh-si ta mane tukun mivəhsi-pən kimi yorwok e yame rimivəh nitip ten, ²⁹ meinai yermamə yame ravəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpivəh-si ta fam kafan narimnar minə. ³⁰ Kini arakikin-pən yorwok e yame ramarpah, meinien norien nar huvə kirik ye nəpignəpien- ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.’”

Nuhpikinien ye sipsip minə mine nani minə

³¹ Kini Yesu rimini mimə, “Nipig Yo Ji Yermamə jakuə ye nikhakien mine nəsanien kafak, kimawə agelo minə fam, Yo King, jakwəkwətə ye kafak jea mamarmaru ye nəsanien mine nikakien kafak. ³² Narmamə m-fam ye kantri minə fam tuksofugin əriə minə ye nimrik, kini jakor narimnar rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip minə, maməwhai sipsip minə mine nani minə. ³³ Jakəwhai sipsip minə tukhavən ye kwermik matuk; kini nani minə tukhavən ye kwermik mawor.

³⁴ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik matuk mə, ‘Hauə. Kimiə e yamə mine Rimik Kughen rimnautə-pre kin kafan nihuvəyən kimi əmiə. Hauə mhavəh naha nhagin yame Kughen rimnərəhu karin mə kapəmiə. Hauə misarə əfrakis ye narmaruyen kafan yame rimnor əpnəpeinə iran mə kapəmiə kwasig ikin ror tokrei tanə. ³⁵ Hauə mhavəh, meinai nipig yimnəmkəv, nimnhavəhsi-pə nəviginién; kini nipig yimnəkəkwə, nimnhavəhsi-pə nu; kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhakir Yo mhavən ye kapəmiə rukwanu; ³⁶ kini nipig kafak neipən rimikək, nimnhavəhsi-pə neipən kimi yo; kini nipig yimnamhə, nimisəm huvə Yo; kini nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhauə mhavaag-pə kin Yo.’

³⁷ “Kini nāmā atuatur minā tukhani-pə tuk Yo mhamā, ‘Yermaru. ? Naha nīpig yimisəm Ik nīmnəmkəv, kini yaksəvigin Ik? ?Uə naha nīpig nīmnəkwakwə, yakhavəhsi-pre nu kimik? ³⁸ ?Kini naha nīpig yimisəm Ik yepsipis kini yakhakir ik mhavən yerkwanu? ?Uə naha nīpig kafam neipən rimirkək kini yakhavəhsi-pre neipən kimik? ³⁹ ?Kini naha nīpig yimisəm nakamhə uə nīmnamarə ye kalabus, kini yīmnhaurə mhavaag-pre kin Ik?’

⁴⁰ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə naha nhagin yame nīmsor kimi piak kīrik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmā, mərig nīmsor kimi Yo.’

⁴¹ “Kini ai, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik mawor mə, ‘Havən isok tuk Yo. Kughen rīnəgəhu ta kapəmā narpinien. Havən ye nap ehuə yame ramuək rerin, yame kīmnor kape Setan mine yarmhə minā kafan. ⁴² Havən isok meinai nīpig yīmnəmkəv, nīmnhapəh nhavəhsi-pəyən nəviginien kimi Yo. Kini nīpig yīmnəkwakwə, nīmnhapəh nhavəhsi-pəyən nu kimi Yo. ⁴³ Kini nīpig yīmaurə rəmhen kin yepsipis, nīmnhapəh nhakirien Yo mhavən yerkwanu. Kini nīpig kafak neipən rikək, nīmnhapəh nhavəhsi-pəyən neipən kimi Yo. Kini nīpig yīmnamhə, mine nīpig yīmnamarə ye kalabus, nīmnhapəh nhaurəyən mhavaag-pə kin Yo.’

⁴⁴ “Kini iriə min tukhani-pə tuk Yo mhamā, ‘Yermaru. ?Naha nīpig yimisəm Ik nīmnəmkəv iran, uə nīmnəkwakwə iran, uə Ik nīmau yepsipis, uə kafam neipən rikək, uə nīmnamhə, uə nīmnamarə ye kalabus, kini yakhapəh nhaurəyən mhavaag-pre kin Ik?’

⁴⁵ “Kini jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis tuk əmiə mə tukmā nakhapəh nīsasituyen ye piak kīrik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmā, mərig nakhapəh nīsasituyen irak.’

⁴⁶ “Kini iriə tukhavən mhavəh narpinien yame infamien rikək. Mərig nāmā atuatur tukhavəh nīmrəghien rerin.”

26

*Nəmehuə kape nāmā Isrel kasarhakīn swatur tuk nhopniyen Yesu
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)*

¹ Kini Yesu rəgkiar ta, mīni-pən tuk kafan narmamə minə mə, ² “Nakharkun mə tuknahu ror nīpig kape lafet kape Pasova. Kini tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, kəsik haktə Yo ye nai kamarkwao kin.”

³ Kini jif pris minə mine nəmehuə kape nāmā Isrel kimisofugin əriə minə ye nīmə kape hae pris, nhagin e Kaeafas. ⁴ Mamharai mhun mə tukharaptəkin apis-apis Yesu mishopni. ⁵ Mamhani mhamā, “Mərig to khapəh nīsorien ye nīpig kape nəviginien ehuə, tamə narmamə khauh apnapig əmā əriə minə.”

*Piraovin kīrik ramətag-pən senta ye kapan kapə Yesu
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)*

⁶ Kini Yesu ramarə apa Betani, imei kwən kīrik nhagin e Saemon, yame apa kupən rīmivəh nīməyən əutən ye tīkin. ⁷ Kini Yesu raməvigin, məkneikin piraovin kīrik ruə mivəh botel senta kīrik kīmnor kin kapiar kīrik nhagin e alabasta. Senta a, nīmrin rhaktə pik. Kini in ruə mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu.

⁸ Mərig narmamə kafan minə niemha rhai əriə khamə, “?Rhawor pian e ramoriah senta e? ⁹ Rhuvə pik mə to in ror salem kin; mīrkun nīvəhyen mane ehuə kin tuk nīvəhsi-pənien kimi yavən has minə.”

10 Mərig Yesu ruirkun nərigien kapəriə, mımə, “!Ei! Hapəh pian en. ? Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo. 11 Yavən has minə tukasəmır kimiə miriə nıpig fam. Mərig Yo jakpəh nəmirien kitawə-m kimiə nıpig fam. 12 Piraovın e ravi-təgpən senta ye nıprak mapnəpenə ye nıprak mə tuknim Yo. 13 Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarinen Huvə ikin, tukaməvsao min kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

Judas rımneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

14 Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rıvən məm jif pris minə 15 maiyoh əriə mımə, “?Takhavəhsi-pə naha nhagin kimi yo tukmə yakeighan-pre kin Yesu kimi əmiə?” Kini kishen-pən fiftin taosen vatu kimin.* 16 Kini ririkakun ye nıpig a, Judas rınnamərig nıpig yame tukreighan-pən kin Yesu kimi əriə.

Lodsapa

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-26)

17 Kini ye nirikakunien kape nıpig kape lafet e kamni kimə Bred yame Yis Rırkək iran, kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən In mhamə, “?Nakmə jakhaukaa misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”

18 Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mə, “Havən apa ye taon, kini masəm yermamə kirik mhani-pən tukun mhamə, ‘Yhajoun ramni mə nıpig yame Kughen rımırpen ta mə kafan, ruauə ipakə. Kini tukror nəviginien kape Pasova iriə kafan narmamə minə ye kafam nimə.’ ”

19 Kini narmamə kape Yesu minə khatərhav, misor naha nhagin yame Yesu rımını mə tıksor tuk nor-əpnəpnəyən ye nəviginien kape Pasova.

20 Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan misofugin misəvigin ye tebol.

21 Kini Yesu rını-pən tuk əriə mə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak.”

22 Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu, kini iriə kirikianə kirikianaə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Yermaru, pa? Pəh nien mə yo.”

23 Kini Yesu rını-pən tuk əriə mımə, “Kimiə kirik yame yakaweires kwis bred ye supsup ye bol tukreighan-pən kin Yo kimi kafak tikmir minə. 24 Yo Ji Yermamə jakaməkeiki mımhə rəmhen kin yame Nəkwəkəwə kape Kughen rımını kupən.† !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwə a tukrivəh narpinien ehua!‡”

25 Kini Judas e yame natukreighan-pən kin Yesu ye kwermi kafan tikmir minə rınnaiyoh mımə, “?Pa ai? ?Yo?”

Mərig Yesu rını-pən tukun mımə, “?Wəh. Ik atuk nımını.”

26 Kini kasəvigin hanə, Yesu rıvəh bred məhuak mını vi vi Kughen tukun, makapir mivəhsi-pən kimi kafan narmamə minə mımə, “Sən. In e nıprak.”

27 Kini mivəh kap waen mını vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini mımə, “Kimiə m-fam hanım. 28 Nitawik e. Ramor nərigien kape Kughen tuk nıvəh-miraghien narmamə tuk nuəyən məmir-ərhav. Tukraiyo mirisin ta təvhagə has kape narmamə khapsaah. 29 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mımə

26:11: Dut 15:11 * 26:15: Nəgkiarinen kape nəmə Gris ramni mə “kishen-pən silva toti.”

26:15: Sek 11:12; Jon 11:57 26:17: Eks 12:14-20 26:23: Sam 41:9 † 26:24: Sam 22 mine Aes 53 kirani mirəmə mə Mesiah tukraməkeiki mımhə mivəh narpinien kape təvhagə has kape narmamə. ‡ 26:24: Nəgkiarinen kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tana, rıpihuvə!” Mərig nıprai nəgkiarinen ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.” 26:28: Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16

to yakpəh niniim-minien waen meriaji minim min waen ye narmaruyen kape Rimik."

³⁰ Kini kimisəni nipei əhuak kirik, mhatərhav mhavən ye tukwas Olif.

Yesu rima Pita tukrini mə in reinein In
(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, "Tuk yenpig əmə e, taksəm naha nhagin yame tukor irak tukritərhav-pə, nhatətəyən kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

" 'Jakuh yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə,

kini sipsip kafan minə tuksaiyu rik rik.' "

(Sek 13:7)

³² Kini Yesu rirpən nəgkiarien mīmə, "Mərig nipig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili."

³³ Mərig Pita rimini-pən tukun mīmə, "Tukmə ror nhatətəyən kapəriə tiksın tukrimir; mərig nhatətəyən kafak to rapəh nimirien."

³⁴ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, "Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyən, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo."

³⁵ Mərig Pita rarə mini-pən skai min mīmə, " !Nar apnapig tukmə khamə tukshopni ərau mik, to yakpəh niniyən mə yakeinein Ik!" Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarien ai.

Yesu rima vən apa Getseməne maməhuak
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən yerkwənu kirik, nhagin e Getseməne. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, "Kimiə taksəkwətə eikin e. Pəh yakvən aikin a maməhuak."

³⁷ Kini In mikir Pita mine ji Sebedi mir, irisir min. Rikin rərhakis pik. ³⁸ Kini mini-pən tuk ərisir mīmə, "Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə. Takarhəmir eikin e, marharha-huvə kitawə-m kimia."

³⁹ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənəmkur mənəim-pən nimirin ye nimoptanə maməhuak. Maiyoh Kughen mīmə, " !Aweh! Rimik, tukmə rikim ragien, vəhsi-ta nəmhəyən yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien."

⁴⁰ Kini ai, In rirerig-pən min tuk ərisir, məm kwərhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, " !Eh! ?Rhawor nakrhapir? ?To naksarha huvə kitawə-m kimia kape nipig kwakwə uə? ⁴¹ Kimia takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimia rəsanin mərig nipraimia rəpou."

⁴² Kini ai In mirerig min maməhuak yame ror kiraru kin. Mīmə, "Rimik, tukmə jakaməkeikei mivəh nəmhəyən yame tukruə, kini pəh ror nəkwam."

⁴³ Kini ai mirerig-pən min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nimirisir. ⁴⁴ Kini ai In rimməpəh min ərisir mivən maməhuak yame ror kisisər kin mamni nəgkiarien yame rimini ta. ⁴⁵ Marə muə min tuk kafan narmamə minə mīmə, "? Rhawor? ?Nakarhapir hanə? !Nəmhen! Nipig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi narmamə hah minə. ⁴⁶ Rhekimter, pəh kamhavən. !Yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ta ipakə!"

Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptəskin In
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)

⁴⁷ Nipig Yesu raməgkiar hanə, məknəkɪn Judas, yermamə kɪrɪk ye narmamə twelef kape Yesu rɪtɪrhav-pə. Nukwhao ehua kamhakwasig kɪn. Mamhapɪk nau nisə mɪne kwətavhə kapərɪə. Jif pris mɪnə mɪne nəmehua mɪnə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kɪn nukwhao a. ⁴⁸ Judas ruini-pən ta tuk ərɪə mɪmə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en takharaptərəkɪn.”

⁴⁹ Judas ruə məm Yesu mɪni-pən tukun mɪmə, “!Ruhvə, Yhajoun!” Məturəm-pən kɪmɪn.

⁵⁰ Kɪni Yesu rɪni-pən tukun mə, “Yo kɪrɪk, or nar yame nɪmauə mə takor.”

Kɪni narmamə mɪnə a khauə mharaptərəkɪn Yesu. ⁵¹ Kɪni yermamə kɪrɪk kape Yesu rɪvən mɪrəh nau nisə kafan, mowhan məraru ta nɪmətərgi slef kɪrɪk kape hae pris.

⁵² Kɪni Yesu rɪni-pən tukun mɪmə, “!Ah! Vai-pən kafam nau ye tamhekɪn, meinai narmamə yamə mɪne kasərɪə əjɪr kɪn nao, tukpɪərəpni mɪn ərɪə kɪn nao. ⁵³ Rikimɪə raməsik mə yakɪrkun nokrənien kɪn Rɪmɪk, taktakun əmə tukrher-pə kɪn agelo mɪnə taosen taosen tukhauə misasitu irak. ⁵⁴ Mərig to yə-pior məknəkɪn, to nəgkiarɪen kape Kughen rɪpɪpəh nuəyən mor nəfrakɪsɪen kɪn.”

⁵⁵ Ye nipig a, Yesu rɪmɪni-pən tuk nukwhao mɪmə, “? Rhawor? ? Kɪmɪə nakhamə ta Yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə, nakamhapɪk nau nisə mɪne kwətavhə mamhauə mə takharaptərəkɪn Yo? Nipig fam kɪtawə-m kɪmɪə kasəmɪr ye Nɪmə Ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakharəh hanə nharaptərəkɪnien Yo. ⁵⁶ Mərig nəmhen. Naha nhagɪn yame Nəkwəkəwə kape Kughen rɪmɪni tukraməkeikei muə mor nəfrakɪsɪen kɪn.”^S Kɪni kafan narmamə mɪnə kɪmɪsəpəh In mɪsap.

Yesu ramərer ye nɪmri kaonsel

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Kɪni khakɪr Yesu mhauə kɪmɪ hae pris, nhagɪn e Kaeafas. Nəmhajoun kape loa kape Moses, mɪne nəmehua mɪnə kape nəmə Isrel kwəsofugin ta ərɪə mɪnə aikɪn. ⁵⁸ Kɪni Pita rikwasig kɪn ərɪə, mɪpəh nɪvən-pakəyən tuk Yesu. Nipig ruauə pakə tuk nɪmə kape hae pris, kɪni mɪvən mamkwətə ɪrɪə mobael mɪnə kape hae pris, mə tukrəm-ru mə tukhawor Yesu.

⁵⁹ Kɪni jif pris mɪnə mɪne narmamə kape kaonsel kasarha-kɪn narmamə tɪksɪn yame tukhauə mɪseikuə mamhani hah Yesu, ai khauh mɪshopni Yesu tukun. ⁶⁰ Nar apnapig narmamə khapsaah khauə mɪseikuə iran mamhani hah In, narmamə kape kaonsel khapəh nɪsəm-pənɪən nar has kɪrɪk iran.

Kasəgkiar mamhavən yermamə kɪraru kwhekɪmter, ⁶¹ mɪrəni mɪrəmə, “Kwən e rɪmɪni mɪmə, ‘Yo jakəvitəg-ətəg Nɪmə ehua kape Kughen; mərig kwasig ikɪn ye nipig kɪsɪsə; jakərip yame rɪvi.’”

⁶² Kɪni ai, hae pris rərər mɪni-pən tuk Yesu mɪmə, “? Rhawor nakpəh nəgkiarɪen? ?Rhawor ye nəgkiarɪen mɪne kamhani-pre iram?”

⁶³ Mərig Yesu rərər əmə mapnapig.

Kɪni hae pris rarar maiyoh mɪn mɪmə, “?Rhawor? Ik takaməkeikei mɪvəh kwəsu ye nhag Kughen yame ramragh, mɪni-pə tuk əmawə mə ?Ik e Kristo, jɪ Kughen uə nɪkam?”

⁶⁴ Kɪni Yesu rɪmə, “Rəmhen əmə kɪn yame nakamni. Kɪni yakamni-pre tuk əmɪə mə, tuk nipig kɪrɪk, takpɪsəm Yo, Jɪ Yermamə, jakəkəwətə ye kwermɪ

Kughen matuk yame nagheen rehuə. Kini takpisəm min Yo jaksi faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

⁶⁵ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemhaa rimmhai pik]. Mīmə, “!Raməgkiar məkneikin mamni hah Kughen! ?Rhawor e kitawə kasarha-kin hanə yermamə yame tukrini hah in? Nakwəsərig ta mə rimiini hah Kughen.

⁶⁶ ?Rikimiə ramhaw əsik? ?Tukshawor In?”

Kini khamə, “In rimmor nar has kirik yame tukraməkeikei mīmə tukun.”

⁶⁷ Kini kisərig-əvhin nimmri Yesu, misəsik In kin kwermiriə, kini tiksın kimisərip In. ⁶⁸ Kini [tiksin kisərkis nimmrin*] misərip In mhamə, “!EH! Kristo. Tukmə ik profet, ni-ru mə pa e ramuh Ik.”

Pita ramni mə in reinein Yesu

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Kini Pita raməmır ipakə tuk nīmə ehuə kape hae pris, kini piraovin kirik, yor wok kape hae pris, ruə mini-pən tukun mīmə, “Eh, kimiru Yesu yemə Galili nimmawəriwək.”

⁷⁰ Mərig Pita rini-əhu ye nimmiriə, mīmə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” ⁷¹ Mitərhav meiwaiyu min maməmır ye kwəruə kape rukwanu ai.

Kini piakəskəh pisin kirik ruə məm in. Minamni-pən tuk narmamə minə aikin mīmə, “Kwən e, iriu Yesu yemə Nasaret kimnawəriək.”

⁷² Mərig Pita rīvəh kwəsə mə pian a rameikuə; kini mīmə, “Yakeinein kwən a.”

⁷³ Kasəkwətə mamhavən, narmamə yamə minə kasəmır aikin khani-pən min tuk Pita mhamə, “Nəfrakis, ik əfrakis kirik min a. Nakəgkiar, yaksərig mə kimiru Yesu nimirasi-pən ye tamhekın kirikianə.”

⁷⁴ Kini Pita rīmə “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. To yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.” Məknekin, man rəkakə.

⁷⁵ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarrien yame Yesu rimiini mīmə, “Man tukripəh hanə nikakəyen, kini takni m-kisəsər mə ik nakeinein Yo.” Kini ritərhav; rikin rərhakis mamasək.

27

Judas rimmhopni atuk in

(Wok 1:17-19)

¹ Yenpig-enpig əgkap, jif pris minə fam minə nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhauə kirikianə mhani kirikianə mə tukhopni Yesu. ² Kini mharkwəji In, mhakir mhavən kimi Paelat e, gavman kape Rom.

³ Nipig Judas e yame rimmneighan-pən kin Yesu kimi kafan tikmir minə, rimməm mə kimnhavi-ərhav Yesu mhamə tukrimhə, rikin rimmə pik tuk naha nhagin yame in atuk rimmor, kini mivəhsi-pən fiftin taosen vatu a rirerig-pən min tuk jif pris minə minə nəmehuə kape nəmə Isrel. ⁴ Kini mīmə, “Yimmor təvhagə has, meighan-pən kin kwən kirik yame ripəh norien nar has kirik kimi kafan tikmir minə, mə tukshopni in.”

Kini khamə, “Kafam atuk. Kapəmawə kirik nar kirik rikək.”

⁵ Məkneikin Judas raraka-pən kin mane ye Nimə Ehuə kape Kughen mitərhav. Mamvən, mijir-əpni atuk in.

26:64: Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 **26:65:** Mat 9:3; Jon 10:33 **26:66:** Lev 24:16; Jon 19:7

26:67: Aes 50:6; 53:5 * **26:68:** Matiu riph niniyen mə kimisərkis nimmrin, mərig Luk ramni ye Luk

22:64. **26:75:** Mat 26:34 **27:5:** Mat 26:14-15; Wok 1:18-19

⁶ Kini jif pris minə khapik mane mhamə, “Rapəh natuatukien ye loa kapətawə mə tuktəpəhu-pən mane e iriə mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, meinai kimivəh nimri yermamə kin.” ⁷ Kini kimnhani mhamə tukhavəh mane a mhavəh nimri nimoptanə kirik apa “Kamor sospen ikin.” Nimoptanə a, kiminim yepsipis minə aikin. ⁸ Tuk nar e, ruə meriaji-pə ai taktakun, kamni kimə nimoptanə a, “Nitə rimmayiu ikin.” ⁹ Nar a ritərhav mor nəgkiarien kape Jeremaea ruauə minor nəfrakisien kin yame rimini mə, “Nəmə Isrel khamə mane ye kwən a fiftin taosen vatu. Kini kimnhavəh mane a, ¹⁰ mhavən, mhavəh nimri nimoptanə e ‘Kamor sospen ikin.’ Kisor rəmhen kin yame Kughen rimini-pə tuk yo mə tuktəpə.” (Jer 19:1-13; Sek 11:12-13)

Yesu rinmərer ye nimri Paelat

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5, 13-25; Jon 18:33-19:6)

¹¹ Kini Yesu rinmərer ye nimri gavman kape Rom e Paelat. Kini Paelat raiyoh-pən In mimə, “?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Rəmhen əmə kin yame ik nakamni.”

¹² Kini jif pris minə mine nəmehuə minə kape Isrel kimnhani hah In, mərig In ripəh nəgkiarien. ¹³ Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor? ?Nakpəh nərigien əriə kamhani nəgkiarien rehuə iram uə?”

¹⁴ Mərig Yesu rapnapig əmə, miphəh nhorpinien nəgkiarien yame kamhani. Kini Paelat rimməm rakur.

¹⁵ Ye newk minə fam, nipig kape nəviginien kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kivəhsi-pən ta in ye kalabus, kini gavman tukraməkeikei mirisin in ramvən. ¹⁶ Kini ye nipig a yemə has kirik ye kalabus, narmamə m-fam kharkun. Nhagin e Barabas. ¹⁷ Kini kuwhen ai rofugin, kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Nakhamə jakrisin pa nhagin rirerig-pre tuk əmiə? ?Barabas, uə Yesu yame kamni kimə Kristo?” ¹⁸ Ramaiyoh məknaikin meinai in rimməm ta mə jif pris minə kimisəpəhu-pən Yesu ye kwermən meinai kasəməkin Yesu tuk yamai mə narmamə m-fam kimisorkeikei In.

¹⁹ Kini Paelat rəkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarien, məkneikin kafan piahuaru rher-pən kin nəgkiarien kimin, mimə, “Kafam kirik nar kirik rikək takor ye kwən en. In yemə atuatur. Yimməm nəmrərhavyen kirik iran e taktakun, yakərig rahas pik tukun.”

²⁰ Mərig jif pris minə mine nəmehuə kape Isrel kimnhani mhani-pən tuk kuwhen ai mhamə, “Taksaiyoh gavman mə tukririsin Barabas, mhopni Yesu.”

²¹ Kini Paelat raiyoh-pən əriə mə, “?Iriu pa nhagin jakrisin rirerig-pre tuk əmiə?”

Khamə, “!Barabas!”

²² Mərig Paelat rimə, “?Mərig jakhawor ye Yesu e kamni kimə Kristo?”

Khamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²³ Mərig Paelat raiyoh əriə mimə, “?Tuk naha? ?Rimmakapir naha loa?”

Mərig kisokrən apomh pik min mhamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²⁴ Kini Paelat rəm mə to ripəh nini-əhuyen nəgkiarien kapəriə, kini iriə kinasərer matuk tuk nhauhyen əriə minə. Məkneikin rivən mərav ye nimri narmamə [ror nimmətien mə kafan kirik nar kirik rikək]. Kini mimə, “Tukmə nitawin raiyu, pəh nien mə yo yimmor. Raməmir irəmliə.”

²⁵ Kini narmamə mi-fam kimnhani mhamə, “Pəh nitawin tukraməmir irəmawə mine kapəmawə kwajikovə minə.”

²⁶ Kini Paelat ririsin Barabas rirerig-pən tuk əriə. Kini mimə tukup Yesu, kikir kavən, kəsik haktə ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kimisarh iakei ye Yesu
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

²⁷ Kini mobael tiksın kape gavman khakir Yesu mhavən ye nimə ehuə kape Paelat kini misokrən kin nukwhao kape mobael minə mə tukhauə. ²⁸ Kini khavəhsi-ta kafan neipən, mharəh kot kikir rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin. ²⁹ Kini mharəh nəəus kikir ror nirhın, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə. Mhavəhsi-pən kaskin kikir ye kwermın matuk, misənimkur ye nımırin mhamə kamhasiai In. Kini misarh iakei iran mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai Ik!” ³⁰ Kini masərig-əvhin, mharəh kaskin a mhauh kapən kapə kin mi-khapsaah. ³¹ Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kimmharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Nipig kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kikir, nhagin e Saemon. Kini khani-əhu masəkeikei kimin mə tukrirəh nai kamarkwao kin kape Yesu.

³³ Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kikir nhagin e Golgota (yame nıpran rımə, kwənmhaan kape kerhə irə jir).^{*} ³⁴ Ikin aikin a, kimivəhsi-pən waen kimi Yesu ikin yame kimməvit-pən nar əukəh kikir iran tuk nini-əhuyen nəməmhəyen. Mərig Yesu rinim əsigəvin əmə, mıpəh ninimien.

³⁵ Kini kimmharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masəukir tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarın kupan kape profet ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Kimisəwhai neipən kafak misarukin daes tukun.”[†] (Sam 22:18)

³⁶ Kini misəkwətə aikin masarha tukun. ³⁷ Kini kirai-pən nəgkiarın kikir ye nai kikir ramni mə kimisəm-pən nar has kikir iran mimə, “In e Yesu, King kape nəmə Isrel.” Kini kisarkwətərakın-pən a kapən kapə ikin yerpirig.

³⁸ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kikir ye matuk, kikir ye mawor. ³⁹ Kini narmamə yamə mine kasariwək ye swatuk kisarha-pən misəm, kisarh iakei iran. Kasəwhan-əwhan kapəriə kapə, ⁴⁰ mhamə, “!Eh! !Ik yermamə kape natmətəg-ətəgin Nimə Ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nipig kisısər əmə! Intah. Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, eiwaiyu-ru ye nai kamarkwao kin mivəh miragh atuk Ik.”

⁴¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kasarh iakei min iran. ⁴² Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rıvəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig rıpəh nəmhenien tuk nivəh-miragh-atuk-ien In. Rhuvə mə king kape nəmə Isrel tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran. ⁴³ In rhatətə ye Kughen. Tukmə Kughen rorkeikei, pəh rıvəh-si ta In. Meinai In ramni mə In Ji Kughen.” ⁴⁴ Kini ye norien kirikianə əmə min, yeməkrəh mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kawarpakwə kimin.

27:28: Luk 23:11 **27:30:** Aes 50:6 * **27:33:** Nəgkiarın e “Golgota” ye nəgkiarın kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nıpran rımə “kerhə irə jir.” **27:34:** Sam 69:21 † **27:35:** Nəgkiarın e rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu atuk rimirai, uə yermamə kikir rimnasək-əpnis ye nəgkiarın kape Matiu. **27:38:** Aes 53:12 **27:39:** Sam 22:7; 109:25 **27:40:** Mat 26:61; Jon 2:19

*Yesu rimamhə**(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)*

⁴⁵ Yerikweiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanımtanə meriaji tri klok. ⁴⁶ Kini ye tri klok, Yesu rokrən apomh mımə, “Elae, Elae. ?Lama sabaktani?” Nıpran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”[‡]

⁴⁷ Kini narmamə tiksin yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarinen ai mhamə, “Sərigru. In ramokrən kin Elaeja.”

⁴⁸ Məknəikin, kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nıpar-par neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. ⁴⁹ Kini narmamə minə tiksin khamə, “Apəh. Pəh kisəm ru mə to Elaeja ruə mivəh mirəgh in, uə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rarar mokrən ehuə min. Kini ai kafan neihagien ritərhav.

⁵¹ Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kiruk neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmrhakə Məmrhakə pik. Neipən a rəhipu nıpərin kiraru. Rəhipu apa yerpirig əgkəp meiwaiyu. Nımnimien ramavən, kini kapier minə kisakapir-pir. ⁵² Kini suranə yamə mine kimnor ye nıpəg kapier kimisakapir-pir misəkwag; kini nıprai nəmə atuatur yamə mine kwənhəmhə, khamrəgh min. ⁵³ Kishaktə ye nəkwai nımir, kini kwasig ikin, nıpig Yesu rimimrəgh min ye nımhəyen kafan, iriə kimnhavən Jerusalem mhatərhav-pən tuk narmamə khapsaah.

⁵⁴ Kini yamehuə kape mobael iriə narmamə yamə mine kasərer masarha tuk Yesu, kimisəm nımnimien a ramavən, mine narımnar minə a, kimnhagin pik, masokrən pik mhamə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁵⁵ Kini nıpiraovın khapsaah kasərer isok masəm. Apa kupan kimnhatərhav Galili mhakwasig kin Yesu misasitu iran ye nar pisin pisin minə. ⁵⁶ Iriə tiksin, kirik e Meri pian Magdala, mine Meri mamə kape kwərə mir e Jemes mine Joses, mine mamə kape ji Sebedi mir.

*Kiminim Yesu**(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)*

⁵⁷ İpakə mirəh rivə, yemə Aramatia kirik ritərhav-pə. Nhagin e Josef. Kafan nautə rehuə. In yermamə kirik kape Yesu. ⁵⁸ Rivən məm Paelat, kini maiyoh-pən mə tukreighaan kin nıprai Yesu. Kini Paelat rimə tukrırəhsi-pən nıprai Yesu kimin. ⁵⁹ Kini Josef rivən mirəh nıprai Yesu, muvrig kin neipən hawən kirik nhagin e linen. ⁶⁰ Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpag kapier kirik yame kimikir wi əmə kimə kafan. Kini məpər-pər pən kin kapier ehuə kirik mətapig kin nəpag kapier. Kini in mamvən. ⁶¹ Ye nıpig a, Meri, pian Magdala, mine nıfnagni, iriə kaokwətə ipakə tuk nəpag kapier.

Mobael yamə mine kimnisarha tuk nəpag kapier

⁶² Kəni rikwamer kin, ye Sabat, jif pris minə mine Farisi minə kimnhavən misəm Paelat. ⁶³ Mhamə, “Yemehua. Rikimawə raməsik mə nıpig kwən a, yermamə kape neikuəyen rımnamrəgh hanə, mımə, ‘Nıpig kisisər tukruə mivən, jakimrəgh min ye nımhəyen kafak.’ ⁶⁴ Ror pən, yaksaiyoh ik mə takher-pən kin kafam tiksin mobael tukhavən masarha tuk nəpag kapier miseriaji-pən nıpig kisisər ruauə mivən ta. Tamə, kafan narmamə minə khauə

[‡] 27:46: Yesu ramni Sam kirik ikin e, ye Sam 22:1. Nımhəyen kape Yesu rımnor fulfilem ye profesi ye Sam 22. 27:48: Sam 69:21 27:51: Eks 26:31-33; Hib 10:19-20 27:55: Luk 8:2-3 27:58: Dut 21:22-23 27:60: Aes 53:9 27:63: Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21

misækræh kin nīpran, mhani-ærhav mhamæ ruimragh min ye nimhøyen kafan. Neikuøyen a tukrahas pik rapita fam nhajounien eikuæ yame Yesu rinamor.”

⁶⁵ Kini Paelat rimæ, “Hakir mobael minæ, mhavæn misor naha nhagin yame nakharkun mæ taksor misarha huvæ tuk næpag kapiet.” ⁶⁶ Kini khavæn misor, masarha huvæ tuk næpag kapiet. Misor māk kin nehe kandel ye kapiet mæ tukmæ kæsua ta kin kapiet, nehe kandel tukrakapir, kini misætu mobael minæ tukun.

28

Yesu rimamragh min ye nimhøyen kafan (Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Kini Sabat rinamor infamien. Kini Sande, yenpig-yenpig ægkap, Meri, pian Magdala, mine Meri, mama kape Jemes mine Joses, kravæn apa ye næpag kapiet.

² Mækneikin, nimnimien ehuæ kirik ravæn, meinai agelo kirik kape Kughen Yermaru rimasi faktæ ye neiai mivæn ye næpag kapiet, mæsua ta kin kapiet mæmkwætæ aikin. ³ Kafan neipæn rhawæn, nīpran ramæsia ræmhen kin naropigien. ⁴ Mobael minæ kimisæm, khagin kin, misætæmnimin. Mhamir masæmir ræmhen kin yermamæ yame ruamhæ.

⁵ Kini agelo a rini-pæn tuk nīpiræovin minæ a mimæ, “Takrapæh nīraginien. Yakirkun mæ nakawarhakim Yesu e, yame kimiruk haktæ In ye nai kamarkwao kin. ⁶ Mærig In rirkæk ikin e. Ruamragh ta, ræmhen kin yame rimini. Rauæ niwæm tamhekin e kimnæræhu ikin. ⁷ Takwhai miren æmæ miravæn mirani-ærhav-pæn tuk narmamæ kafan minæ miræmæ, ‘In ruimragh min ye nimhøyen kafan, minækupæn ta kin æmiæ muavæn apa Galili. Nakharkun nisæmien In aikin.’ İnta, nægkiarient en yakwæni-pre ta tuk æmiru.”

⁸ Kini pia mir a kwaiyu pik miratærhav. Mragin pik, mærig rikiriu ragien. Miravæn mæ tukræni-ærhav pæn tuk narmamæ kape Yesu minæ. ⁹ Kimiravæn hanæ, mækneikin Yesu ruæ næm æriu, mimæ, “Rhuva.” Kini kirauæ tuk Yesu, mawæker-pæn ye nihun, mawægnægin In. ¹⁰ Kini Yesu rini-pæn tuk æriu mimæ, “Rapæh nīraginien. Ravæn, miræni-pæn tuk piak minæ mæ tukhavæn apa Galili misæm Yo apaikin.”

Mobael minæ kaseikuæ

¹¹ Nīpig pia mir a kimirarerig miravæn, mobael minæ a tiksın khavæn ye taon mhani-ærhav fam tuk jif pris minæ kin naha nhagin yame rimatærhav-pæ.

¹² Kini jif pris kimnhauæ misæm næmehua minæ kape næmæ Isrel, mharai mhun mæ tukshawor. Kini mhavæhsi-pæn mane ehuæ kimi mobael minæ ¹³ mhani-pæn tuk æriæ mhamæ, “Takhani-pæn tuk narmamæ mæ, ‘Kafan narmamæ minæ kimnhauæ yenpig, nīpig kimawæ yimisapir, misækræh kin nīpran, mharæh misap.’ ¹⁴ Tukmæ gavman rærig nævsaoyen kin, kimawæ jakhavæn misæræhu huvæ kimawæ min. Kimiæ takhapæh nhavøyen narpinien iran.” ¹⁵ Ror pæn, mobael minæ a kimnhavæh mane a, masor naha nhagin yame kimnhani. Kini næmæ Isrel kasærig nævsaoyen eikuæ a miserijai-pæ ai taktakun.

Yesu rimatærhav-pæ tuk kafan narmamæ minæ (Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Kini narmamæ leven kape Yesu kimnhavæn Galili, mhavæn ye tukwas kirik yame Yesu rimini ta tuk æriæ mæ tukhavæn ikin. ¹⁷ Nīpig kisæm In, kini kisægnægin In. Mærig tiksın, kapæriæ nærigien ror kiraru. ¹⁸ Kini Yesu ruæ tuk

əriə, mīni-pən tuk əriə mə, “Kughen rīmivəhsi-pə nehuəyen mīnə fam kape narmaruyen ye rao ye neai mīne ye tokrei tanə. ¹⁹ Ror pən, yakamher-pre kin əmiə mə takhavən mhavi narmamə ye kantri mīnə fam ye tokrei tanə mə tukhauə kafak narmamə, kini mīsor baptaes irəriə ye nhag Tatə Kughen mīnə Tini, mīne Nanmīn Imərhakə. ²⁰ Kini mīshajoun əriə mə tuksəri-pən fam nəgkiarīen yame yimīni-pre tuk əmiə. Kini nəfrakisien mə jakamarə kitawə-m kimiə ye nīpig m-fam meriaji Nīpig Kwasig.”

Mak

Nəgkiarinen Huvə yame Mak rimirai

Nəgkiarinen kwəkwə ye nəkwəkwə e Mak

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e-nəməhuə kupan kape nəməhuak kimmhəni mə Jon Mak rimirai nəkwəkwə e. In, pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu Kristo. Mərig kamni kimə in fren huvə kirik kape Pita yame iriu kiravən ikin minə fam. Ol Wok ramni mə in apa kupən, Mak rimmnor wok iriu Pol, kini ai, mivən mor wok iriu Banabas.

?Rimirai ramvən kimi pa? Kamni kimə Mak rimmnamə apa Rom ye nipiḡ rimirai nəkwəkwə e. Kini tukmə ror in rimmnamə iriu Pita, kwasig ikin kishopni Pita. Mak rimirai nəkwəkwə e rivən kimi nəməhuak minə apa Rom mine yamə mine pəh nien mə kwənərəus kapə nəmə Isrel. Kitawə kharkun mə ramvən kimi nəmə pəh nien mə nəmə Isrel meinai Mak ramhoprai nīprai norien minə kape nəmə Isrel, kini mirai nəgkiarinen tiksın ye nəgkiarinen e kamni kimə Arameak, yame nəmə Isrel kwənarkun ta. Mərig Mak rukreikin nəgkiarinen minə a rivən ye nəgkiarinen kape nəmə Gris, yame nəmə Rom kimmhəni.

?Narəyen rimmhəwor pən iran mine ye nipiḡ rimirai? Ye nipiḡ Mak rimirai nəkwəkwə e, nəmə Rom kimsarmaru ye tanə ehə yame rarkurao ye tahik e kamni kimə Mediterenian. Kapəriə nəgkiarinen kirikianə əmə, kini kasarə ye nəmərinuyen. Ror pən, rimar əmə tuk nini-ərhavyen nəgkiarinen kirik ritarhav mivən ikin minə fam. Ye nipiḡ a, Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo rimmnaiyu aihua əmə ye tanə pisin pisin minə ye swatuk minə apa Rom.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Mak rorkeiki mə tukrini-ərhav atuutuk nəvsaoyen fam kape Yesu, mə in pa, kini rimmnor naha, kini mamhajoun naha. Tukmə ror in rorkeiki mə tukrivəhsi-haktə nərigien kape nəməhuak minə apa Rom, meinai narmamə khapsaah kimsor ahas pən kimi əriə. Mak rimməvsao pik kin nipiḡ əutən yamə mine tukriniə tuk narmamə kape Yesu. Kini mini-ərhav norien kape Yesu mə In min rimmnamə ye nipiḡ əutən minə.

*Jon Baptaes raməmir ye tipəvsik mamniərhav nəgkiarinen
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)*

¹ In e Nəgkiarinen Huvə kape Yesu Kristo, Ji Kughen. ² Profet kupən kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimməvsao kin mini-ərhav mə, “Kughen rima, “Yakamher-pre kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəgkiarinen.

In tukror apnəpenə ye swatuk kafam.* (Mal 3:1)

³ Yermamə kirik ramok-rapomh ye tipəvsik, mamni mə, “Taksor apnəpenə ye swatuk kape Kughen, yame in Yermaru kapətawə.” (Aes 40:3)

⁴ Kini ai kwən kirik, nhagin e Jon, rimauə ye tipəvsik, kini mor baptaes ye narmamə mə tukror nimmətien mə kwasarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mimə, “Taksarar ye nərigien kapəriə, misarakikin təvhagə hah, kini misor baptaes.” ⁵ Kini ai narmamə fam ye yerkwənu a Judia mine Jerusalem khavən misəm in. Mamhani-ərhav-pən təvhagə has kapəriə. Kini Jon ror baptaes irəriə ye nu apa Jodan. ⁶ Jon rirəh nivəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kimmnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan katəut kimmnor kin tiki kau.† Kini nan nəviginien kərvaiyuk əmə mine

* **1:2:** Kughen raməgkiar kimi Yesu ye e. **1:4:** Wok 13:24; 19:4 † **1:6:** Neipən a ramhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Eleaja.

sukapak. ⁷ Kini in ramni-ərhav pən tuk narmamə mə, “Kwasig irak, yermamə kirik e tukruə In yerpig rapita yo. Yo yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur kini mirisin-ta nəəus ye kafan sandel. ⁸ Mərig yo yimmor əmə baptaes irəmiə kin nu; kini mərig In tukror baptaes irəmiə kin Nanmin Rhakə.”

Jon rimmor baptaes ye Yesu

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Ye nipig a, Yesu risasi-pən Nasaret, yerkwanu kirik ye Galili. Muə e Jon raməmür ikin. Kini ai Jon rimmor baptaes iran ye nu apa Jodan. ¹⁰ Nipig Yesu rimməwaiyu mhəkimter min ye tame nu, In məm məknekin mə napuə rimməkəwag. In rəm Nanmin kape Kughen risi-pən aikin meiwaiyu-pəo tukun rəmhen kin mak ye tanə. ¹¹ Kini ai, nəgkiarien kirik risasi-pən ye rao ye neai mamni mimə, “Ik Narik yame yakorkeikei. Rikik ragien pik tuk Ik.”

Setan rimmərkut tuk Yesu

(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Məknekin, Nanmin kape Kughen rimməkeikei kimi Yesu kini mikir mivən apa ye tipəvsik. ¹³ Aikin, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigien kafan kape nipig foti. Yesu ramarə iriə nar miragh aparu minə. Kini mərig agelo minə kimisarha huvə tukun.

Yesu rimirikakun kafan wok apa Galili

(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴ Kini kirəhsi-pən Jon ye kalabus. Kwasig ikin, Yesu rəpivən Galili, mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. ¹⁵ Mimə, “Taktəkun ai, rinor atuatur nipig. Narmaruyen kape Kughen ruauə-ta. Taksasar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə, mhani nəfrakisien ye Nəgkiarien Huvə kape Kughen.”

Yesu rimməkrən kin narmamə kuas- narmamə kape niviyen kəmam

(Mat 4:18-22 Luk 5:1-11)

¹⁶ Kini ai, Yesu rimməriwək ye nikar lugun Galili, kini məm kwərə mir kiraru, nhagriu e Saemon mine naorahini Andru. Iriu kwarukin net, meinai iriu yermamə kape niviyen kəmam. ¹⁷ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rauə mirakwasig kin Yo. Pəh yakor əmiru yermamə mir kape niviyen narmamə.” ¹⁸ Məknekin krəpəh kapəriu net, mwarar, mirakwasig kin.

¹⁹ Kini Yesu rəriwək mivən kəskəh əmə min, kini məm kwərə mir kiraru. Kwajikovə mir kape Sebedi. Nhagriu e Jemes mine Jon. Kaokwətə ye nəkwai bot kapəriu, kini marajir əsigin net kapəriu. ²⁰ Məknekin Yesu rokrən kin əriu. Kini ai iriu kwərə mwpəh rimmri Sebedi raməmür ye nəkwai bot iriə kafan narmamə minə. Kini iriu mirakwasig kin Yesu.

Yesu rimməko ta yarmhə ye yermamə kirik

(Luk 4:31-37)

²¹ Yesu mine narmamə kafan kimnhavən apa yerkwanu kirik, nhagin e Kapaneam. Kini ye Sabat min kirik, Yesu rivən apa niməhuak kape nəmə Isrel, kini mamhajoun narmamə. ²² Narmamə kimisərig kafan nəgkiarien, kisakur, meinai kafan nəgkiarien nanmin aikin, rəpəh nəmhenien kin nəgkiarien kape nəmhajoun kape Loa kape Moses. ²³ Ye nipig a, yermamə kirik, nanmin has ramərəp-pən iran. Kini in ruə min ye nofuginien kapəriə. Kini mokrapomh kin Yesu mimə, ²⁴ “!Eh! !Yesu, yemə Nasaret! ?Nakamuə ikin e mə takhawor əmawə? Tukmə ror Ik nimauə mə takoriah əmawə.” Kini mamni min mimə, “Yo yakwirkun-ta mə Ik e Ik Yemə Imərhakə kape Kughen.”

²⁵ Mærig Yesu rimmægkiar skai pæn kimi nanmin has ai, mímæ, “!Eh! Pim. Ëta ye yermamæ e.” ²⁶ Mæknekin, nanmin has ai ror nïprai yermamæ rætæmnimin pik kini mokræn ehua, mæta iran, mivæn isok. ²⁷ Kini narmamæ minæ aikin kisæm kisakur, misaiyoh æriæ minæ mhamæ, “!Eh! ?Rhawor e? Nægkiarien vi kirik e. Kwæn e kafan nægkiarien, nanmin aikin. Tukmæ In rægkiar kimi nanmin has minæ kasor nækwan.” ²⁸ Mæknekin, nævsaoyen kape Yesu ritærhav markurao ye Galili.

*Yesu rimmor huvæ narmamæ khapsaah
(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)*

²⁹ Mæknekin Yesu mine Jemes, Saemon mine Andru kimnhatærhav ye nimæ kape nofuginien kape næmæ Isrel mhavæn atuaturk ye nækwai nimæ kape Saemon mine Andru, ³⁰ misæm kuhu Saemon ramokie-okie mamapir. Kini kirhævsao-pæn kin kimi Yesu. ³¹ Yesu rivæn, mivæh kwermîn, mivi haktæ, kini røkimter. Kini ai nokie-okieyen a ror infamien. Kini piahwaru ai rivæn, mivæhsi-pæn næviginien kimi æriæ.

³² Kini rinamenaiyu, narmamæ yamæ mine kimnhamhæ, mine narmamæ yamæ mine nanmin has ramæmir iræriæ, iriæ minæ tiksîn kimnhakir-pæ æriæ tuk Yesu. ³³ Narmamæ minæ fam a yerkwænu aikin, kasofugin æriæ minæ ye kwæruæ ye nimæ Yesu ramaræ ikin. ³⁴ Kini Yesu ror huvæ narmamæ khapsaah yamæ mine kimnhavæh næmhæyen pisin pisin. In mamæko ta min nanmin hah minæ ye narmamæ, mamni-æhu nanmin has minæ mæ tukhapæh nisægkiarien, meinai iriæ kwænharkun-ta In.

*Yesu ramniærhav kafan nægkiarien apa Galili
(Luk 4:42-44)*

³⁵ Kæni rikwamer kin, yenpig-enpig ægkæp, Yesu rarer mivæn apa ikin narmamæ kharkæk ikin mamæhuak. ³⁶ Kini ai, Saemon mine in minæ tiksîn khavæn masarha-kin In. ³⁷ Kisæm In, khani-pæn tukun mhamæ, “Narmamæ fam kasarha-kin Ik.” ³⁸ Mærig Yesu rimæ, “Nikam. Pæh khavæn apa yerkwænu pisin pisin, ipakæ tuk ætawæ. Pæh yakni-ærhav nægkiarien aikin, meinai Yo yimauæ tukun.” ³⁹ Kini ai In ræriwæk markurao ye Galili, mamni-ærhav Nægkiarien Huvæ kape Kughen ye nimæ kape nofuginien kape næmæ Isrel. Mamækota nanmin hah minæ ye narmamæ.

*Yesu rimmor huvæ yermamæ kirik rimivæh nimhæyen æutæn kirik ye tikin
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)*

⁴⁰ Kini yermamæ kirik yame rimivæh nimhæyen æutæn ye tikin, in rimauæ mæm Yesu, kini mænimkur ye nimrin mamasæk. Mamaiyoh kin nasituyen, mímæ, “Tukmæ nakorkeikei, nakirkun nor-huvæyen yo.” ⁴¹ Kini Yesu, rikin rewaiyu tukun. Mærhæ-pæn kwermîn iran, kini mímæ, “Yakorkeikei mæ takhuvæ min. !Ësanin!” ⁴² Mæknekin nïprai yermamæ ai rhuvæ min, næmhæyen ai rirkæk min iran. ⁴³⁻⁴⁴ Kini Yesu rægkiar skai pæn kimin, mímæ, “Takpæh nævsaoyen kin kimi narmamæ. Mærig takvæn mærer ye nimri pris, pæh in ræm min ik. Kini ik mivæn, mæhuak mivæhsi-pæn narimmar kimi Kughen ræmhen kin yame Moses rimini mæ takor, pæh narmamæ kisæm mæ naknæsanin.” ⁴⁵ Mærig yermamæ ai rimitærhav mævsao kin kimi narmamæ. Ror pæn, Yesu rimæ to ripæh min nivænien yerkwænu minæ mæriwæk ye nimri narmamæ, meinai iriæ kamhaku-pæn pik In. Kini mærig In ramæmir æmæ apa ikin ruhiko ikin. Narmamæ fam khavæn masæm In aikin.

2

Yesu rimmor huvə yermamə kirik yame nīpran rimamhə
(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Nīpīg tiksīn ruə mīvən, Yesu rirerīg-pən min yerkwānu e Kapaneam. Kīni narmamə kwəsərig mə In aikin. ² Kīni ai, narmamə khapsaah khavən aikin, mhavən imə, kwənmhaan rimərkəskəh. Nīmə rukwar meriaji kwəruə risisəg. Kīni ai Yesu ramni-əhrav-pən Nəgkiarien kape Kughen tuk əriə. ³ Mərig nīpīg raməgkiar hanə, narmamə kuas kharəh yermamə kirik. Nīpran rimamhə. ⁴ Nīmə rukwar kīn narmamə, ror pən, iriə to khapəh nharəhyen yermamə ai mhavən ipakə tuk Yesu. Mərig khavən mīshaktə apa tokrei nīmə, mīsəhipu ta nīkar nīmə kirik, kīni mharəh nīkaokao yermamə ramapir-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən. ⁵ Yesu rəm nhatətəyən kapəriə, mīni-pən tuk yermamə ai nīpran rimamhə, mīmə, “Kafak kwajikovə. Yo yakwərəhsi-ta ta narpīnien kape təvhagə has kafam.”

⁶ Mərig namhajoun tiksīn kape Loa kape Moses kasəkwətə, mīsəm norien a, mīnəsaiyoh əriə mīnə tukun, ⁷ mhamə, “!Ah. !Kwən e ramni hah Kughen! Nəgkiarien e rahas. Kughen pīsīn əmə In rirkun nīrəhsitayen narpīnien kape təvhagə hah kape narmamə. ?Pa mīn to rirkun nīvəhsi-tayen?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun-ta nərigien kapəriə. Kīni mīni-pən tuk əriə, mīmə, “?Rhawor e nakasərig məknekin? ⁹ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kīni kīmīə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tuk yermamə a mə kafan təvhagə hah yakwərisin ta? ?Uə mə jakni mə in tukrhekimter mīrəh kafan nīkaokao məriwək mamvən? ¹⁰ Səm-ru, Yo yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakavəh nehuəyən ye tokrei tanə e tuk nīvəhsi-tayen narpīnien kape təvhagə hah kape narmamə.” Məkneikin marar mīni-pən tuk yermamə nīpran rimamhə mīmə, ¹¹ “Yakamni-pre tuk ik mə takhekimter, mīrəh kafam nīkaokao, meriwək, mamvən apa imam yerkwānu.” ¹² Yesu raməgkiar hanə, kīni yermamə ai rhekimter, mīrəh kafan nīkaokao ye nīmrīriə, məriwək mamvən.

Məknekin narmamə kīmīsəm kisakur. Mīsəgnəgin Kughen, mhamə, “!Eh! Kitawə khapəh nīsəm-hanə-yen nar kirik ror məknekin.”

Yesu rimmokrən kīn Livae mə tukruə mīkwasiɡ kīn
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Mərig Yesu rarə meiwaiyu-pən min ye nīkar lugun, narmamə khapsaah khauə masəm In. Kīni In rīmnəvhag kīmī əriə. ¹⁴ Kīni ai, in rīmnəriwək mīvən kəskəh əmə, məm Livae, kwajikovə kape Alfeas. Kwən ai rīmnəmərər tuk mane kape takis. Kīni Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Yuə, mīkwasiɡ kīn Yo, muə ik kafak yermamə.” Məknekin, yermamə ai rhekimter kīni mīkwasiɡ kīn.

¹⁵ Kīni ai, Yesu ruvən apa imei Livae, masəvīgin kwis iriə narmamə mīnə kape nīvəhyen mane kape takis, mīne narmamə tiksīn mīn kamni kīmə “yor təvhagə has mīnə,” mīne kafan narmamə mīnə- meīnai narmamə khapsaah kīnmhakwasīɡ kīn. ¹⁶ Ye nīpīg a, nəmhajoun mīnə tiksīn kape Loa kape Moses kīmīsəm Yesu. Iriə tiksīn a Farisi mīnə, kasəm Yesu raməvīgin iriə yor təvhagə has mīnə, kīni kīnisaiyoh-pən narmamə kape Yesu mhamə, “?Rhawor e kwən e raməvīgin iriə yor təvhagə has mīnə e?” ¹⁷ Mərig Yesu rīmnəriɡ nəgkiarien kapəriə, mīni-pən tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə narmamə yamə mīne kasəsənīn khamavən mīsəm dokta. Mərig narmamə yamə mīne kamhamhə tukasəkeikei mhavən mīsəm dokta. Pəh nien mə Yo yīmauə mə

jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nikam. Yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kisaha.”

Nhajounien kape Yesu in nar vi; nhajounien kape loa in nar əkwəs
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Kini, ye nīpig a, narmamə minə kape Jon Baptaes, mine Farisi minə kwəsəpəh nəviginien misatuakəm tuk nəhuakien, raməri-pən loa kape Moses. Kini narmamə minə tiksın khauə misaiyoh Yesu, mhama, “Ɛm-ru. Narmamə minə kape Jon, mine Farisi minə min, kharkun nisəpəhyen nəviginien. ?Mərig rhawor e kafam narmamə minə khapəh nisorien məknakin?”

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə, mīmə, “Tukmə yermamə yame kimmərkurək kafan, kini nagienien iran ramvən hanə, in minə tiksın to khapəh nisəpəhyen nəviginien. ²⁰ Mərig tukripor nīpig kape narmamə tukhauə mharəh Yermamə yame kimmərkurək kafan, mhavən isok tuk In minə tiksın. Ye nīpig a in a, In minə tiksın kharkun nisəpəhyen nəviginien iran.”*

²¹ Kini mīmə, “To yermamə kirik rīpəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan [yame rineikus ta]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehua. ²² Kini to yermamə kirik rīpəh nivəhyen waen vi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit reikus, kini waen raiyu fam. Mərig yermamə a tukrivi-pən waen vi ye tiki waen vi.”

Yesu raməvhag ye nikarin kape Sabat
(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ Nīpig kirik ye Sabat, Yesu mine kafan narmamə minə kasəriwək mamhavən mhatərhav-pən yerki wit tiksın.† Kini narmamə kafan minə kharhi kwənkwai wit nəriə. ²⁴ Kini Farisi minə khani-pən tukun mhama, “! Eh! Sabat e towei, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”‡

²⁵ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə ror nakhapəh nisəhvekinien ye Nəkwəkəwə kape Kughen norien yame King Deved rimmor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginien ramriəkək, kisəmkəv. ²⁶ Nīpig e in a, Abiata in hae pris kape Kughen. Kini mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə, kini kisən. Kini mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisəniēn. Mərig pris minə əmə kharkun nisəniēn.”§

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mīmə, “Səmrū, Sabat rīpəh nikirien narmamə. Mərig narmamə kamhakir Sabat. ²⁸ Ror pən Yo Ji Yermamə Yo yakamarmaru ye narimnar fam mine Sabat.”

3

Yesu rimmor huvə kwermi yermamə kirik yame rimnahas
(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Yesu rimavən min ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Nīpig ai, yermamə kirik, kwermi rimmarpəvin. ² Mərig narmamə tiksın kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha-əterik mə

* **2:20:** “Yermamə yame rimmərkurək pə pə,” nipran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nipran e Kristen minə. Nīpig Yesu rimməpəh əriə mīmə ye nai kamarkwao kin, kimisasək. † **2:23:** Wit in kwənkwai nai kirik kamor flaoa kin. ‡ **2:24:** Loa e kape Moses yame ramni-əhu mə takpəh nəsimien ye Sabat.

Eks 20:8-11. § **2:26:** Kwanage e kape Deved raməmir ye 1 Saml 21:1-6 **2:27:** Dut 5:14

tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nīkam. ³ Kini Yesu rini-pən tuk yermamə a yame kwermīn rīmnarpəvin mīmə, “Yuə marer ye nīmri narmamə.” ⁴ Kini mīni-pən tuk əriə mə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nīsorien naha ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh mīragh yermamə?” Kīni kīsəkwətə misapnapīg əmə. ⁵ Kini Yesu rarha mərərao irəriə. Nīhmaa rhai in. Kīni mərig rīkin rarə meiwaiyu mīn tuk əriə, meīnai kapəriā kapə riskai pīk. Kīni mīni-pən tuk kwən a mīmə, “Huatuk kin kwermīm.” Kīni ai, kwən ai rhuatuk kin kwermīm, ruahuvə əgkəp.

⁶ Mərig Farisi mīnə kīmīsəm norien a, kīsap, mhavən mīsəm nukwhao kape King Herod, mharai mhun nəgkiarīen tukun mə tukshopni.

Narmamə khapsaah kīmnhakwasīg kin Yesu

⁷ Kini Yesu mīne kafan narmamə mīnə khatərhav mīn aikin, mīseiwaiyu-ərhav ye nīkar lugun. Kīni narmamə mīnə Galili khapsaah kīmnhakwasīg kin əriə. ⁸ Narmamə mīn aikin kīmīsərig nəvsaoyen kin Yesu, kīni mamhauə mə tukśəm. Khatərhav iku pīsīn pīsīn mīnə. Tīksīn kīmnhasi-pən apa Judia. Tīksīn khasi-pən apa Jerusālem. Kīni tīksīn khasi-pən apa Idumia, tīksīn khasi-pən ye nīkar nu Jodan, mīne ye kwənmhaan mīnə yame ipakə tuk Taea mīne Saedon. ⁹ Narmamə khapsaah pīk. Yesu rīmnamni-pən tuk kafan narmamə, mīmə, “Taksor apnəpenə ye bot kīrik, pəh yakat-pən aikin, meīnai narmamə kamhakuh-pə Yo.” ¹⁰ In ramni məknakin meīnai In rīmnor huvə ta narmamə khapsaah yamə mīne kīmnhamhə. Kīni narmamə yamə mīne kīmnhamhə aikin kīsarkut mə tukhavən pakə tukun mharap mīsəsanīn. ¹¹ Kīni narmamə yamə mīne nanmīn hah ramərəp-pən irəriə, tukmə kīsəm əmə Yesu, khamīr ye nīmri. Kīni masokrən ehūə kin, mhamə, “!Ik Ji Kughen!” ¹² Mərig Yesu nəgkiar skai pən kīmi nanmīn hah mīnə, mətəpīg kin əriə mə tukhapəh nhani-əpuyen In.

Yesu rīmīrpen aposol mīnə kafan twelef

(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Kīni Yesu mīne kafan narmamə kīshaktə fiak ye tukwas kīrik. Kīni rokran mīn kin kafan tīksīn narmamə yame In rīmnorkeikei, mə tukhauə pakə. Kīni iriə khauə pakə. ¹⁴ Kīni ai In rīrpen kafan narmamə twelef. Mīfəhsi-pən nehuəyen kīmi əriə, kīmə, Aposol* mīnə, mə iriə tukasəmīr ipakə tukun tuk nīni-ərhavyen Nəgkiarīen Huvə kape Kughen ¹⁵ kīni mhavəh nīrkunien tuk nəkotayen nanmīn hah ye narmamə. ¹⁶ Nhag namasur twelef e ror məknekīn: Saemon (yame Yesu rhen-pən nhagin vi mə Pita); ¹⁷ mīne Jemes; mīne piaunī Jon (yame kwajīkovə mīr kape Sebedi. Yesu rhen-pən mīn nhagriū mə, Boanejes. Kīni nīpran rīmə, Pīkwarien mīr kape Karuəruə); ¹⁸ mīne Andru; mīne Filip; mīne Batalomīu; mīne Matīu; mīne Tomas; mīne Jemes, kwajīkovə kape Alfeas; mīne Tadeas; mīne Saemon Selot† ¹⁹ mīne Judas Iskariot, yame kwasīg ikīn reighan-pən kin Yesu kīmi nəmə hah mīnə.

Narmamə tīksīn kamhāni mhamə Yesu ramor narīmnar ye nəsanīnien kape Setan

(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Yesu rīrerīg-pə yerkwānu. Kīni ai narmamə khapsaah khauə masəm mīn In. Mamhauə, mhauə, kīni kwənmhaan kape napīsien ramrīrkək tuk

3:4: Luk 14:3 **3:6:** Mat 22:15-16 **3:10:** Mat 14:36 **3:11:** Luk 4:41 **3:12:** Mak 1:34

* **3:14:** “Aposol” nīpran ramni yermamə kīrik yame kamher-pən kin. **3:16:** Jon 1:42 **3:17:**

Luk 9:54 † **3:18:** “Selot” rəmhen kin yermamə kīrik yame rikwasīg kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin gavman kape nəmə Rom.

əriə. Nipig kape nəviginien ramrirkək min. ²¹ Nipig famle kafan minə kimisərig, məknakin khauə mə tukhani-əhu, mhakir, misap, meinai nəmә aikin kimnhani mhamə kapən kapə ramenə-eno. ²² Mərig namhajoun tiksın kape Loa kape Moses kimnhatərhav Jerusalem, mhauə, mamhani mhamə, “!Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai Bielsebul, yemehua kape nanmin has minə, ramərer-pən iran.”

²³ Kini Yesu rokrən kin narmamə minə ai khauə ipakə tukun. Kini rini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə, “Nikam. ?Nakharkun mə Setan rirkun nəkotayen Setan uə? Nikam. ²⁴ Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoariah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. ²⁵ Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to ripəh narə-huvəyen. ²⁶ Rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai narəyen kapəriə ror kiraru, kwəseikus-eikus nimə en kape Setan. Kini norien kape Setan to ripəh nərer-timtim-ien. Tukrəsaah-əsaah mirkək.

²⁷ “Kini mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen rehua rīvən matu kafan narimnar, kini in maməmir, yermamə pisin kirik to ripəh nivəniēn məkrəh kin. Tukmə yermamə kirik rimə tukrəkrəh kin, tukrəkupən mirkwəji yermamə ai nagheen rehua. Kini ai mirkun nivəniēn məkrəh kin kafan narimnar. ²⁸ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nivəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. ²⁹ Mərig tukmə nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen ripəh nivəhsi-tayen nipig kirik. Təvhagə hah a tukraməmir kape rerin.” ³⁰ Yesu raməgkiar məknakin meinai in apa kupən kimnhani mhamə nanmin hah kirik raməmir iran.

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarien kafan (Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Kini ai, piau Yesu minə, mine nisini khatərhav-pən min. Kini masəmir irua. Kini misher-pən kin kirik mə tukrīvən mokrən-pən kin. ³² Narmamə khapsaah kasəkwətə imə misarkurao ye Yesu. Kini mamhani-pən tukun, mhamə, “Yemasur, nisinim, mine piam minə mine kafam kakə minə kisorkeikei mə tuksem-ru Ik apa irua.”

³³ Mərig Yesu rini-pən mə, “?Pa e nisinik? ?Mine nipa e piak minə?” ³⁴ Kini In marha marərao ye narmamə yamə mine kisəkwətə misarkurao kin, minipən tuk əriə mə, “Kimiə e nisinik minə mine piak minə. ³⁵ Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Kughen rorkeikei, in e piak, in e nisinik, mine in e kafak kakə.”

4

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai (Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Ye nipig a, Yesu rarə meiwaiyu-pə min ye nikar nu. Narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini Yesu ruvən ye bot mamkwətə aikin maməvhag kimi narmamə. Kini narmamə kasəkwətə i-fiak masətərig kin. ² In rimməvhag kimi əriə kin narimnar khapsaah ye nuhpikinien minə. Kini mimə, ³ “!Sərig-ru! Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. ⁴ Kini mərig in rimavən mə tikrisuv kweru nai, mipik mivitag-ətag fam, kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.” ⁵ Kini kweru

3:22: Mat 9:34; 10:25

3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Wok 1:14

4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3

4:2:

Mat 13:34; Mak 4:33-34

*

4:4: Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien

kape nisuyven wit.

nai tiksın r̄asaah-p̄n ye tokrei kapier yame n̄imoptan̄a rik̄ask̄ah ikin, mur̄a aihuaa əmə. ⁶ K̄ini m̄arig mirh rhakt̄ə m̄hen əpni fam. Kisaukei fam meinai nuairīa r̄ip̄ah neiwaiyu-p̄k̄ien. ⁷ K̄ini kweru nai tiksın r̄asaah-p̄n yerki kw̄anurk̄əsik.† K̄ini mhakt̄ə mehua. M̄əkn̄ekin, kw̄anurk̄əsik rerko əsuun, k̄ini kweru nai rur̄ə m̄ip̄ah n̄ikuəyen. ⁸ K̄ini tiksın r̄asaah-p̄n ye n̄imoptan̄a huv̄ə, k̄ini mhaur̄ə, m̄iseihua, mhakūə k̄in kw̄ənk̄wairīa khapsaah. T̄iksın kimnhakūə k̄in kw̄ənk̄wairīa toti, k̄ini tiksın kimnhakūə k̄in sik̄isti, k̄ini tiksın kimnhakūə k̄in wan handred.”

⁹ K̄ini Yesu r̄ini-p̄n m̄in tuk ərīa, m̄im̄ə, “Tukm̄ə kim̄īa narmam̄ə yame n̄im̄ətirgim̄īa rar̄ə, s̄arig huv̄ə nəgkiarīen e.”

Narmam̄ə tiksın kisaiyoh Yesu k̄in n̄iprai nuhp̄ikinien
(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ K̄ini Yesu r̄iv̄ən In p̄isin, k̄ini kafan narmam̄ə twelef, irīa narmam̄ə tiksın m̄in khav̄ən m̄inisaiyoh-p̄n k̄in n̄iprai nuhp̄ikinien m̄in̄ə. ¹¹ K̄ini In r̄imni-p̄n tuk ərīa m̄im̄ə, “Narmaruyen kape Kughen, in nar erkwaig; m̄arig yakw̄əni-ərhav̄-pre ta tuk əm̄īa. K̄ini m̄arig Yo yakamni-ərhav̄-p̄n əmə nuhp̄ikinien tuk narmam̄ə yam̄ə m̄ine kasəm̄ir irūə, ¹² r̄əmhen k̄in yame Profet Aesea r̄im̄ini m̄ə,

“Irīa tuksarhak̄in, m̄isarhak̄in pawk, m̄arig to khap̄əh nisəm̄ien n̄ipran.

Irīa to kis̄arig pawk, m̄arig to khap̄əh nharkunien.

Tam̄ə irīa kis̄arig mharkun, k̄ini m̄isarar ye nar̄igien kap̄ərīa, p̄əh Kughen tukr̄iv̄əhsita nar̄p̄inien kape t̄əvhaḡə hah kap̄ərīa.” (Aes 6:9-10)

Yesu ramni-ərhav̄ n̄iprai nuhp̄ikinien kape yermam̄ə yame r̄imisuv kweru nai

(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ K̄ini Yesu r̄im̄ini-p̄n tuk kafan narmam̄ə m̄in̄ə, m̄im̄ə, “?Rhawor e? ? Nakaseinein han̄ə n̄iprai nuhp̄ikinien e? Tukm̄ə ror m̄əkn̄e, ?takshawor p̄n iran m̄ine mharkun m̄in n̄iprai nuhp̄ikinien m̄in̄ə m̄in tiksın? ¹⁴ Nuhp̄ikinien e, n̄ipran ramni m̄əkn̄ekin: Yermam̄ə yame r̄imisuv kweru nai, in r̄əmhen k̄in yermam̄ə yame ramni-ərhav̄ nəgkiarīen kape Kughen. ¹⁵ Narmam̄ə tiksın yame kis̄arig nəgkiarīen a, kis̄əmhen k̄in kweru nai yame r̄imn̄əsaah-p̄n ye swatuk. R̄əmhen k̄in yame kim̄is̄arig nəgkiarīen kape Kughen, takt̄əkun əmə Setan r̄iv̄əhsi-ta m̄in. ¹⁶ K̄ini narmam̄ə tiksın kis̄əmhen k̄in kweru nai yame r̄imn̄əsaah-p̄n yerki kapier k̄ini mur̄ə aihuaa əmə. R̄əmhen k̄in yame kis̄arig nəgkiarīen kape Kughen, rik̄irīa ragien tukun, ¹⁷ m̄arig khap̄əh nhav̄əhs-huv̄əyen nəgkiarīen yerkīrīa, mas̄ərer kape n̄ipig kwakw̄ə əmə. K̄ini tukm̄ə khar̄əhp̄ikin n̄ipig əut̄ən, ūə narmam̄ə kis̄or ahas p̄n kimi ərīa tuk Nəgkiarīen Huv̄ə kape Kughen, m̄əkn̄ekin kamham̄ir. ¹⁸ K̄ini narmam̄ə tiksın yame kis̄arig nəgkiarīen kis̄əmhen k̄in kweru nai yame r̄imn̄əsaah-p̄n yerki kw̄anurk̄əsik. Kis̄arig nəgkiarīen e, ¹⁹ m̄arig kas̄ətarig pik tuk nar̄imnar kape n̄imraghien kap̄ərīa. K̄ini naut̄ə reikūə ir̄ərīa, m̄iv̄i ərīa, ror rik̄irīa ramv̄ən əmə tuk mane. Norien a roriah nəgkiarīen kape Kughen, r̄ip̄əh norien kw̄ənkwan. ²⁰ K̄ini narmam̄ə tiksın kis̄əmhen k̄in kweru nai yame r̄imn̄əsaah-p̄n ye n̄imoptan̄ə huv̄ə. Kis̄arig nəgkiarīen a, mharkun. K̄ini mhav̄əh kw̄ənk̄wai nəgkiarīen a ye nar̄əyen kap̄ərīa. Irīa tiksın kamhav̄əh kw̄ənkwan r̄əmhen k̄in toti; tiksın kamhav̄əh sik̄isti; k̄ini tiksın kamhav̄əh kw̄ənkwan wan handred ye nar̄əyen kap̄ərīa.”

Nhat̄əyən kap̄ətaūə r̄əmhen k̄in laet yame ram̄əsīa
(Luk 8:16-18)

† 4:7: Yesu r̄ip̄əh n̄iniyen kw̄anurk̄əsik, m̄arig r̄im̄ini nar̄əus kirik yame ror nhirin.

²¹ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “To kīpəh nīvəhyen laet kirik kukrai-pən ye nəkwai bakət, uə ye nəpag bed. Nīkam. Tukaməkeikei kiruk haktə. ²² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²³ Tukmə kimiə narmamə yame nīmətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

²⁴ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mīmə, “Nəgkiarien e nakasərig, takasəkeikei misərig huvə. Narmamə yame mine kisərig kafak nəgkiarien kini mhapəh nisəripən-huvəyen, to khapəh nharkun-huvəyen. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarien kini misəri-pən huvə, tukhavəh nirkunien min rhaktə haktə. ²⁵ Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien e kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiriə raməsik mə iriə kharkun.”

Narmaruyen kape Kughen ramhaktə atuk

²⁶ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen rəmhen kin kweru nai yame yermamə ramsuv yerki nəsimien. ²⁷ Tukmə yenpig, ramapir. Mə yeraan, in raməriwək maməvən. Mərig kweru nai in ramhaktə atuk əmə mamehua. Mərig kwən a reinein mə rhawor e mamor məknekin. ²⁸ Nīmoptanə əmə ror kweru nai ramhaktə, mamor nīmarin, kini mavus jihin, kini mamkuə kin kwənkwan. ²⁹ Kini nīpig tukmə kwənkwan rimruə, kini yermamə ai rivən mamrhi meinai neriaji nīpig kafan.”

Narmaruyen kape Kughen ramehua ye nəsaninien kafan

(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Kini Yesu rīmə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin rimhen? ³¹ In rəmhen kin kwənkwai nai kirik kamni kimə mastad. Kwənkwai mastad rarkwəskwə rapita kwənkwai nai minə fam. ³² Mərig tukmə rəsaah, in murə mamehua pik, mapita nai minə tiksın. Mamtikimkimin man yerpirig minə khauə masor-pən nīmairiə ye rəgrəgin.”

³³ Nīpig fam, Yesu raməvhag kimi narmamə khapsaah kin nəgkiarien ye nuhpikinien, reriaji atuatuk nirkunien kapəriə. ³⁴ In raməgkiar kimi narmamə apnapig ye nuhpikinien əmə. Mərig tukmə in mine kafan narmamə minə, ramhoprai-pən nīprai nəgkiarien kafan kimi əriə.

Yesu rīmīni-əhu nīmətag ehuə ye tame tahik

(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Kini ye nīpig a, mirh rinameiwaiyu, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Pəh khavən apa nīkar lugun pən.” ³⁶ Kini kisapta ye narmamə, misat-pən ye bot yame Yesu ramkwətə iran, mhavirə. Kini bot minə tiksın kimnhakwasig min kin əriə. ³⁷ Mhavirə, mhavirə, nīmətag ehuə kirik ravən kini tahik rehua pik, ipakə rakətənim kin bot. ³⁸ Mərig Yesu ramapir maməsawə huvə ye nəkwai bot. Mərig narmamə kafan minə kimnhasig in, mhamə, “Yhajoun, !Emru! !Natuksəmnim, mərig lk nakpəh nərigien!”

³⁹ Məkneikin Yesu rhekimter məgkiar kimi nīmətag mine tahik mīmə, “Rapəhrə.” Kini ai nīmətag rewaiyu, tahik reiwaiyu, mamərinu min.

⁴⁰ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “? Nakshawor mamhagin məknekin? ?Nhatətəyen kapəmiə rirkək hanə uə?”

⁴¹ Mərig iriə kwənhagin pik. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nīmətag mine tahik, mərig kawor nəkwan!”

5

*Yesu rimməkota nanmin has ye yermamə kirik
(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)*

¹ Kini ai, iriə khatərhav-pən min ye nikar lugun a, kini mhavhiak mhavən ye kwənmhaan kirik kape nəmə Gerasa. ²⁻³ Kimnhatərhav ye nəkwai bot, kini yermamə kirik rarə misi-pən min ikin kamnim narmamə ikin, mamuə mirəhpikin Yesu. Kwən a ramarə ikin kamnim narmamə ikin. Nanmin has raməmīr iran, keinein narkis-ətəəkīn-ien kin nərəus uə jen. ⁴ Nipig ripsaah kisarkis ətəəkīn nihun mine kwermīn kin jen, mərig in ramakapir-pir. Nagheen rehuə, narmamə kaseinein nharaptəəkīnien. ⁵ Tukmə yenpig uə yeraan, raməmīr apa ikin kamnim narmamə ikin uə apa ye tukwas kini mamətəpar apomh, kini maməətēih-əətēih nipran kin kapier.

⁶ Nipig Yesu raməmīr hanə isok, yermamə ai rəm, kini raiyu atkin muə mənīmkur ye nimrin. ⁷⁻⁸ Yesu rini-pən tukun mīmə, “!Nanmin has, ətə!”

Kini nanmin has ai rokr-apomh mīmə, “!Eh! Yesu, Ji Kughen yame In yerpīrig pik. ?Nakmə takhawor yo e? Yakamaiyoh ik ye nhag Kughen mə takpəh norien nəmħəyen kimi yo.”

⁹ Kini Yesu raiyoh-pən kin nhagin. Mərig rimə, “Nħagik e, Nukwao Ehuə, meinai kimawə e khapsaah.” ¹⁰ Məknekīn ramasək ətgin Yesu m-ripsaah mə tukripəh nəkota-pənien əriə apa isok.

¹¹ Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk ye niħu tukwas a.

¹² Kini nanmin has minə ai kisəsək mhani-pən tuk Yesu mħamə, “Takəta-pən irəməwə yerki pukəh minə e.” ¹³ Kini Yesu reighan kin əriə kamħavən. Kisəta ye yermamə ai, kini mhavən yerki pukəh minə. Pukəh minə ai khapsaah ipakə tuk tu taosen. Kisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik.

¹⁴ Narmamə kape nəviginien pukəh minə kasərer aikin masəm pukəh minə kasəmnim, kini kisaiyu mhavən apa iməriə ikin minə, kini misəvsao kin. Kini misəvsao apnapig kin yerkwānu minə ipakə tuk əriə. Kini narmamə ai khavən tukun misəm. ¹⁵ Khauə misəm Yesu, misəm yermamə ai, nukwao ehua kape nanmin has rimmaməmīr iran kupən. Misəm ramkwətə mivəhsipən neipən. Kini nirkunien kafan ruahuvə. Narmamə minə ai kisəwə khagin.

¹⁶ Kini nəmə minə kimisəm Yesu rimməkota nanmin has kisəvsao kin yermamə yame nanmin has rimmaməmīr iran kupan, mine pukəh. ¹⁷ Kini nəmə aikin kisaiyoh-pən skai Yesu mə tukritərhav a iməriə ikin.

¹⁸ Kini ai Yesu ratpən ye bot. Yermamə yame nanmin has rimmaməmīr iran ramaiyoh-pən In mə iriū min. ¹⁹ Mərig Yesu riməni-əhu, mīmə, “Nikam. Takvən apa imam yerkwānu kimiə kafam narmamə minə, kini məvsao kin narimnar yame Kughen rimmor kimik, meinai rikin rimneiwaiyu pik tuk ik.”

²⁰ Kini kwən ai ritərhav mivən kwənmhan kirik nhagin e Dikapolis, kini maməvsao kin norien yame Yesu rimmor iran. Kini narmamə fam kisərig, kisakur kin.

*Yesu rimmor huvə piraovīn kirik yame rīmivəh nəmħəyen, mor huvə min piakəskəh kirik yame rimməhə ramragh min
(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)*

²¹ Kini Yesu rivəh bot məviəfugin ye nikar lugun mivhiak. Mivhiak hanə, narmamə khapsaah khauə misərer kurao kin. ²² Yaməhuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, nhagin e Jaeras, ruə məm Yesu, mənīmkur ye nimrin ²³ kini masək ətgin, mīmə, “Yħajoun, piakəskəh kafak nimħəyen

rineriaji. Yuə-ru mərəhu-pən kwermim iran, pəh in rəsanin.”²⁴ Kini Yesu rīvən iriu min.

Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriu. Mamhasig-sig əriə minə, misarkurao ye Yesu.²⁵ Piraovin kirik aikin rimivəh nəmhayen kape piraovin. Rimivəh nımhayen ai meriaji newk twelef, nəmhayen rapəh nirkəkien.²⁶ Nipig minə fam, ramərig nəmhayen. Kini rīvən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhayen kafan. Mərig nəmhayen rıpəh neiwaiyuyen; ramor pik.²⁷⁻²⁸ Nipig rimmərig nəvsaoyen kin Yesu, kini rikin rəsik mə, “To yakpirap neipən kafan, mīpiəsanin.” Kini mivən mikwasig kin narmamə yamə mine kimnhakwasig kin Yesu, kini mərəo-pən mirap neipən kape Yesu.²⁹ Nipig rimirap əmə neipən kafan, məsanin. In mirkun mə to rıpəh min nərgien nəmhayen.

³⁰ Məknekin, Yesu rərig yerkin, mirkun mə nanmin kafan ror huvə yermamə kirik. Kini rarharha maiyoh əriə mə, “?Pa e rimirap Yo?”

³¹ Narmamə kafan khani-pən tukun mhamə, “!Əmru! Kitawə khahum. ? Rhawor e nakamaiyoh mə pa e rimirap lk?”

³² Mərig Yesu rarharha mamarhakın yermamə yame rimirap In.

³³ Məknekin, piraovin ai rərig mirkun naha nhagin yame rimmor in, kini muə məm Yesu, mənımkur ye nımrin. Migin pawk, mini fam ye nəfrakisien kafan.

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piakəskəh, nhatətəyen kafam rimmor ik naknəsanin. Takamvən ye nəmərınyuyen. Kafam nəmhayen ruirkək.”

³⁵ Yesu raməgkiar hanə, narmamə tiksın khasi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kirik kape nıməhuak kape nəmə Isrel, mhatərhav-pə. Mhani-pən tuk Jaeras mhamə, “Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun mikir mivən. Kafam piakəskəh ruamhə ta.”

³⁶ Kini Yesu rimmərig nəgkiarın a, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niginien. Hatətə əmə irak.”

³⁷ Kini Yesu rini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jemes, mine Jon, piau Jemes irisir min.³⁸ Khatərhav-pə imei yemehuə a. Yesu rəm mə narmamə khapsaah aikin. Kisasək mamhauvrıg-uvrıg pik.³⁹ Rauru-pən imə mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor nakamhauvrıg-uvrıg pik a? Piakəskəh rıpəh nımhayen, mərig ramapir əmə.”⁴⁰ Kisərig, kisarh iakei iran.

Məknekin Yesu rher-yerhav kin əriə apa iruə, mıpəh əmə rim piakəskəh a, mine nisini mine kwəə misir ai yame karhıkwasig kin In. Khavən misəm piakəskəh a.⁴¹ Kini Yesu rīvəh kwermim mini-pən tukun mə, “Talita kum.” (Ye nəgkiarın kapəriə, nıpran rimə, “Piakəskəh, yakamni-pre tuk ik mə, ‘Hekimter’.”)⁴² Məknekin, piakəskəh a rhekimter məriwək. (Kafan newk twelef əmə.) Kimisəm norien ai Yesu rimmor, kisakur pik kin.⁴³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nisəvsaoyen kin norien e kimi narmamə. Kini havəhsi-pən nəviginien kirik kimin pəh rən.”

6

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In (Mat 13:53-58, Luk 4:16-30)

¹ Kini Yesu ritərhav min aikin, mivən apa iman ikin. Narmamə kafan minə kimnhakwasig kin.² Sabat yame ramuə, In rimməvhag kimi narmamə apa nıməhuak kape nəmə Isrel. Narmamə khapsaah aikin. Kini kisərig kafan nəgkiarın, kisakur pik kin. Mamhani mhamə, “Man, ?In ravəh hiə nirkunien

e? ?Ramhawor mivəh nirkunien? ?Rhawor mor nimtətien minə e? ³ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin narimnar kin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas mine Saemon. Kini kafan kakə minə kasarə min e kitawə miriə.”
Kini narmamə minə a kasamak In.

⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai in. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənəəus kafan minə, iriə pisin əmə khapəh nhasiaiyen in.” ⁵ In a kwənmhaan a, ripəh nor-pikin nimtətien. Mərig In rərəhu-pən kwerm in ye narmamə kwatiks in yamə mine kamhamhə, kini mor huvə əriə. ⁶ Mərig Yesu rimnəm mə narminə iman ikin kapəriə nhatətəyen rirkək, rakur.

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhatərhav misəvsao kin narmaruyen kape Kughen
(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Kini ai, Yesu rəriwək mamarkurao yerkwanu minə aikin maməvhag kimi narmamə. ⁷ Kini mokrən kin narmamə twelef kafan mə tukhauə, kini mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə. ⁸ Kini mimə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik. Takhapəh nhavəhyen bred, uə nitip uə mane. Takhavəh əmə kaskin. ⁹ Kini mhavəhsi-pən sandel, mərig takhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru.” ¹⁰ Mini-pən min tuk əriə mimə, “Nipig tukmə nakhavən yerkwanu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə a in a taksarə əmə ikin miseriaji mhatarhav ikin mamhavən. ¹¹ Mərig tukmə yerkwanu kirik ripəh norkeikeiyen əmiə mə takhavən iməriə ikin, mhapəh nisətərigien kin əmiə, takhatərhav iməriə ikin, misarpita-arpita nimokuru ye sandel kapəriə. Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nənhenin.”

¹² Kini ai iriə khatərhav, mhavən, mhani-pən tuk narmamə mə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. ¹³ Kini masəkota nanmin hah minə ye narmamə khapsaah. Kini masətəg-pən nehe kwənkwai olif* ye kapən kapə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini khahuvə.

Herod rimə ta mə Jon Baptaes ruəmragh min
(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)

¹⁴ Kini nəvsaoyen kin Yesu ritərhav, kini king kape nar aikin, nhagin e Herod, rərig. Narmamə tiks in khamə, “Mə Jon Baptaes a. Mə riməmragh min kini mamor pik nimtətien.”

¹⁵ Mərig narmamə tiks in khamə, “Nikam. Mə Elaəja.”

Kini mərig tiks in khamə, “Mə profet pisin kirik. Rəmhən kin profet kupən kape Kughen.”

¹⁶ Mərig Herod rimnərig, mimə, “Nikam. Mə Jon Baptaes e, yame yimnəəru ta nipətək nuan. Yakmə riməmragh min.”

¹⁷ Herod rikin rimnəsik məknekin meinai in apa kupən, rimirəhsi-pən Jon Baptaes ye kalabus meinai piauni Filip rinamkir piraovin kirik, nhagin en Herodias; kini en, Herod rikir-ta min. ¹⁸ Mərig Jon rimini-pən tuk Herod mə, “Kamni-əhu mə takpəh nikir-tayen piraovin kape piam.”† ¹⁹ Kini niemha rhai Herodias tukun, mə tukrhopni Jon, mərig rineinein ²⁰ meinai Herod rimisiai

6:4: Jon 4:44 6:11: Luk 10:4-11 6:11: Wok 13:51 * 6:13: Olif in nai kirik kamən kwənkwan. Kamarkwəsis min nehen kamor oel kin. 6:13: Jem 5:14 6:14: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20 † 6:18: Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16; mine ye 20:21. Kini mərig tukmə piam rimha, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeiki mikir kafan piraovin. (Dut 25:5-6). 6:19: Lev 18:16

Jon, mîrkun mə in yermamə atuatur kape Kughen, kini maməm vi vi in. Nîpîg Jon raməgkiar mukrekin kapan kapə Herod, kini Herod rorkeikei mə tukrərig mîn.

²¹ Mərig nîpîg kirik, Herodias rimivəh kwənmhaan tuk nhopniyen Jon. Herod rimmor nəviginien ehua kirik mamor nîpîg kafan yame rimmnarha iran. Kini mokrən kin gavman kafan, mine namehuə minə kape mobael, mine namehuə minə tiksîn apa Galili; khauə ye nəviginien kafan. ²² Kini piakəskəh kape Herodias rīvən mîn aikin, mamor danis ye nîmrirīə. Nîpîg Herod mine in minə tiksîn kimisəm, rikiriə ragien tukun.

Kini Herod rini-pən tuk piakəskəh ai mə, “Tukmə nakorkeikei naha nhagin, yakirkun nivəhsi-preyen kimik. ²³ Yakamni kwəsü əgkəp mə nar yame nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen. Nar apnapîg tukmə rehuə pawk, yakirkun nivəhsi-preyen kim ik.”

²⁴ Kini ai piakəskəh ai ritərhav maiyoh nisini mīmə, “?Nisinik, jakaiyoh-pən kin naha nhagin tuk rimik?”

Kini ai rini-pən tukun mə, “Takvən maiyoh kin kapən kapə Jon Baptaes.”

²⁵ Məknekin, piakəskəh ai raiyu, mivən məm yermaru, kini mīmə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

²⁶ Nəgkiarrien ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimmor nəgkiarrien ətən ye nîmri in minə tiksîn. To rîpəh nəpəhyen. ²⁷ Ror pən, rher-pən kin mobael kirik mə tukrivən mikisəru nîpətək nuai Jon, mirəh kapan kapa muə. Kini mobael ai rīvən apa kalabus, mikisəru ta nîpətək nuai Jon, ²⁸ mərəhu-pən kapan kapa ye tikplet. Mivəhsi-pən kimi piakəskəh ai, mə tukrivəh mivən kimi nisini. ²⁹ Mərig narmamə kape Jon Baptaes kimisərig navsaoyen kin, khavən mharəh nîpran, mhavən misərəhu-pən ye nəpəəg kapier.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin

(Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

³⁰ Kini aposol minə kape Yesu khasi-pən mîn yerkwanu yamə mine Yesu rimmher-pən kin əriə ikin, mamhauə misəvsao-pən kin norien kapəriə mine nəvhagien kapəriə kimin. ³¹ Mərig narmamə khapsaah kimmhauə masəm In, kini iriə kafan narmamə minə kapəriə nîpîg rirkək tuk nəviginien. Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Hauə, pəh khavən apa ikin narmamə kharkək ikin kini misapis.”

³² Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot mhatərhav mhavən ikin narmamə kharkək ikin. ³³ Mərig narmamə khapsaah kisəm Yesu mine kafan narmamə minə kinamhavən, kini kharkun əriə. Kini khatərhav iməriə yerkwanu minə, misaiyu əkupən kin əriə. ³⁴ Mərig Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin rewaiyu tuk əriə meinai iriə kisəmhen kin sipsip minə tiksîn yame yermamə rikək yame ramarha huvə tuk əriə. Kini In raməvhag kimi əriə mamni narimnar ripsaah.

³⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In. Mhani-pən tukun mhamə, “Kwənmhan əkwak eikin e, kini rinamenaiyu. ³⁶ Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh khavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

³⁷ Mərig In rini-pən tuk əriə mīmə, “Rhuvə mə kimiə əmə taksəvigin əriə.”

Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? ?Nakmə jaksoriah apnapîg əmə tu hundred taosen vatu[‡] ye bred, mhawəhsi-pən kimi əriə?”

6:30: Luk 10:17 **6:34:** Nam 27:17; Mat 9:36 ‡ **6:37:** Nakirkun mîn niniyen məknekin, “?Nakorkeikei mə jaksoriah mane yame yermamə kirik tukror wok tukun makuə seven uə?”

³⁸ Mərig raiyoh əriə mīmə, “?Nakhavəh bred kuvhuun? Havən-ru misəm.” Khavən misəm nıpar bred kirkirip əmə mine kəmam kıraru.

³⁹ Kını Yesu ruh rikiriə mīmə, “Takhani-pən tuk narmamə minə en khavən yerki mənvhirik yame rhuvə, misəkwətə ye nımırin nımırin.” ⁴⁰ Nımırin tiksın wan handred. Kını nımırin tiksın fifti. ⁴¹ Kını ai Yesu rıvəh bred a kirkirip mine kəmam a kıraru, mıvaag haktə mını vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəmam, mıpik-pən kını kafan narmamə mə tukhapik misəvigın narmamə minə a kın. ⁴² Kını iriə kisəvigın tupriə rəsiis ⁴³ misəpəh nıpərpər bred mine kəmam. Kını kafan narmamə minə kımnhavai-pən ye nıtıp twelef khakwar min. ⁴⁴ Narmamə ai kımisəvigın, narman əmə, kisəmhen kın faef taosen.

*Yesu rameriwək haktə ye nımar mar tahik
(Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)*

⁴⁵ Məknekin Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavəh bot kapəriə, misəviəfugin misəkupən mamhavən apa ye nıkar lugun, mhavən yerkwanu kirik, nhagin e Betsaeda. Pəh In ramamir, mher rik rik kın narmamə pəh kamhavən iməriə minə. ⁴⁶ Yesu raowia kın əriə, mapitan kın əriə, mhaktə mivən ye takwar kirik maməhuak.

⁴⁷ Rınəpignəp, bot ai ramamir hanə apa ye tame lugun. Mərig Yesu In ramamir pisin apa fiak. ⁴⁸ In maməm əriə kasəsua ye bot, misəm rəutən meinai nımətag ramuh əriə. Kisərig rahah misəsua ye bot ipakə reraan, kını Yesu rəriwək ye nımar mar tahik mivən pakə tuk əriə. Natukrapita əriə, ⁴⁹⁻⁵⁰ mərig iriə kımisəm raməriwək ye nımar mar tahik, khamə ta yarmhə. Kisətpar mhagin pik.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.” ⁵¹ Kını ratpən ye bot, nımətag ror infamien. Kisəm kisakur rikiriə ragien. ⁵² Mərig kapəriə kapə riskai hanə. Kımisəm pawk Yesu rımnavigin narmamə khapsaah kın bred, məpəh irəkwaq ramswın, mərig kımnhapəh nharkunien mə In pa.

*Yesu rımnor huvə narmamə kımnhamhə apa Genesaret
(Mat 14:34-36)*

⁵³ Kını iriə kisəviəfugin ye lugun ai mhavhiak ye kwənmmaan kirik nhagin e Genesaret. Mhavi-tərəkin kapəriə bot aikin. ⁵⁴ Kını mhavhiak, narmamə min aikin kımisəm Yesu kını kharkun In. ⁵⁵ Kını kisaiyu mhavən apa iməriə minə mhapik narmamə yamə mine kımnhamhə ye nıkaokao mhavən ikin pukaa Yesu ramvən ikin. ⁵⁶ İkin minə fam Yesu ramvən ikin, yerkwanu ehua, mine yerkwanu kwəskwəh, narmamə minə khapik narmamə minə kamhamhə, masərer əswasig kın ye swatuk pisiək. Kını misasək ətgin mə tukreighaan kın narmamə kamhamhə pəh kharap əmə nıpeihage neipən kafan. Kını narmamə mi-fam yamə mine kımnharap, kımisəsanin.

7

*Nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani hah Yesu
(Mat 15:1-20)*

¹ Nəmhajoun tiksın kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən Jerusalem mhaue misofugin-pən tuk Yesu ² kını misəm mə narmamə tiksın kape Yesu kasəvigın mamhavən nəmkimik kirik meinai khapəh nisəravyen rəri-pən natuakəmien kape nəmə Isrel. ³ (Farisi minə, mine nəmə Isrel minə

fam kambahkwasig kin narəyen kupən kapəriä. Tukmä khapəh nisərvayen rəri-pən norien kapəriä, to khapəh nisəviginien. ⁴ Kini, tukmä khasi-pən apa maket, mħauə yerkwau, kini mhapəh nisərvayen, to khapəh min nisəviginien. Kapəriä natuakəmien ripsaah ye nikarın kape nəspir-tayen nəmkimik ye pənkin, mine sospen mine besin kapəriä.*

⁵ Kini Fariši minə mine namħajoun kape loa kape Moses kinəsaiyoh Yesu mħamə, “? Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag-pə kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisərvayen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriä mımə, “Eh. Kapəmiä niniyen rhuvə, mərig kapəmiä norien in rahas. In apa kupən, profet kirik kape Kughen, nhagin e Aesə, rimməfrakis ye nikarın kapəmiä mirai mamni mə, “Nəmə minə a kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriä, mərig rikiriä raməmır isok pik tuk Yo.

⁷ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini kapəriä nəvhagien kamhani mħamə nəgkiarieren e kape Kughen, mərig ror əmə nərigien kin kape yermamə.” *(Aes 29:13)*

⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriä mə, “Kimiä nakwəsəpəh loa yame Kughen rimivəhsi-pre, kini minəmbakwasig əmə kin nərigien kape yermamə.”

⁹ Kini mini-pən min tuk əriä mə, “?Kimiä nakħamə nakħarkun pik nar? ! Mərig nakwəsəpəh loa kape Kughen minəmbakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ¹⁰ Səm-ru, Moses rimini kupən mımə, ‘Takhasiai nisinnmiä mine rimimä.’ *(Eks 20:12; Dut 5:16)* Kini mımə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’ *(Eks 21:17; Lev 20:9)* ¹¹ Mərig kimiä nakħani-əhu narmamə mə tukhapəh nisasituyen ye mamə mine tatə kapəriä, mħamə tukhani-pən tuk əriä mħamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini to yakpəh nivəhsi-ta-minien mivəhsi-pre kimik.’ ¹² Nakəsəvhag kimi narmamə məknəkin misətapig kin nasituyen yame narmamə tuksor kimi nisinnriä mine rimmriä. ¹³ Ror pən narəyen kapəmiä yame nakəsəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarieren kape Kughen. Kini masor narimnar khapsaah ror məknəkin.”

¹⁴ Kini Yesu rokrən kin narmamə mə tukħauə min. Mini-pən tuk əriä mə, “Taksətərig huvə, misərig mharkun. ¹⁵ Nar raməmır iruə, tukmä rivan yerki yermamə, to rıpəh norien rəmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtərhav yerki yermamə ramor nəmkimik ye nimri Kughen. ¹⁶ Yermamə yame nimətergin rarə, tukrərig huvə nəgkiarieren e.”†

¹⁷ Kini Yesu rəta min ye narmamə ai, mivən imə. Kini narmamə kafan kisaiyoh kin nıprai nuhpikinien yame in rimini. ¹⁸ Kini rini-pən tuk əriä mımə, “?Rhawor? ?Kimiä min nakseinein? Takharkun mə narimnar yame kamən to rapəh norien yermamə rəmkimik ye nimri Kughen. ¹⁹ Narimnar yame ror məknəkin to rıpəh nivənien yerkin. Mivən ye tipeuə en mıpitərhav hanə min.” (Nəgkiarieren a kape Yesu rini huvə fam nəviginien minə ye nimri Kughen).

²⁰ Kini In mımə, “Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə in en ramor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen. ²¹ Meinai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nəkrəhyen kin piraovin, nhopniyen yermamə, napır-pənien tuk piakwənahin, nəkrəhyen, ²² nəptigien kin nautə, norien has, nor-apnapigien nar, neikuəyen, niniyen nikar jir, nanipinien,

* **7:4:** Nəmə Isrel kisəuji-pən min loa tiksın tuk loa kape Moses. Kini ai mħarai-pən ye nəkwəkwə kirik kima, Mishnah. † **7:16:** Nəgkiarieren ye v. 16 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

nægkiar-ausitien, mine nətəwaoyen. ²³ Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə mor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen.”

Piraovin kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu

(*Mat 15:21-28*)

²⁴ Kini Yesu ritərhav min aikin meiwaiyu ərhav kwənəmhaan ehuə kirik, nhagin e Taea. Maiyu apis-apis pawk, mivən imə, mərig narmamə a kharkun mə In eikin e. ²⁵⁻²⁶ Kini piraovin kirik, nanmin has rimməmir ye kafan piakəskəh. Pian ai pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. In rimmnarha apa Fonisia, ye provins a Siria. Kini rimmnərig nəvsaoyen kin Yesu, kini ruə, mənimkur ye nimrin masək ətgin mə tukrəko ta nanmin has ye kafan piakəskəh.

²⁷ Mərig Yesu rini-pən nuhpikinien kirik tukun mimə, “Pəh kwajikovə minə əmə tuksəvigin tupriə rəsiis. Ripəh natuatukien mə tukvəh nəviginien ne kwajikovə karakikin-pən kimi kuri minə.”[‡]

²⁸ Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisənian nimsimsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol.”[§]

²⁹ Kini Yesu rini-pən min mə, “Nimnhorpin məknen nəgkiarien, rhuə. Nanmin has ruatərhav ta ye kafam piakəskəh. Rerig-pən imam yerkwanu.”

³⁰ Piraovin ai rirerig-pən iman yerkwanu məm kafan piakəskəh ramapir huə ye nikaokao. Nanmin has ruatərhav iran.

Yesu rimmor huə kəru kirik, mor huə min rəgkiar

³¹ Kini ai, Yesu ritərhav min provins a Taea, kini meiwaiyu-pə mapita provins a Saedon, muə e Galili, mivən kwənəmhan ehuə kirik nhagin e Dikapolis. ³² Kini kharəh kəru kirik yame ripəh nəgkiarien, mhauə kimin. Misaiyoh-pən Yesu mə tukrərəhu-pən kwermın ye yermamə ai, pəh rhuə.

³³ Kini Yesu rivəh yermamə ai, miravən isok tuk narmamə, mivəhsi-pən kwənkwai kwermın ye nimətərgi yermamə ai, məjai kwənkwai kwermın, kini mirap nerami yermamə ai. ³⁴ Kini marha faktə ye neai, mərig kafan nərigien ripam, kini meihagh əpir. Kini mini-pən tuk yermamə ai mə, “!Efata!” (Nipran rimə, “!Ekwag!”). ³⁵ Məknekin, nimətərgi yermamə ai rəkwag, kini neramin rihuatuk, məgkiar huə.

³⁶ Kini Yesu rini-əhu ətən tuk narmamə mə tukhapəh nisəvsaoyen kin norien a. Mini-əhu ətən pawk, mərig iriə kisəvsao kin mamharpin.

³⁷ Kini iriə kisakur pik kin nimtətien a, mamhani mhamə, “Man. Kwən a rapita. Rirkun nar əfrakis. Ramor huə kəru minə mine narmamə kharəh nisəgkiarien.”

8

Yesu rimmor nimtətien kirik, maməvigan narman fo taosen

(*Mat 15:32-39*)

¹ Ye nipig a, narmamə khapsaah khauə min misəm Yesu. Iriə, nəriə nəviginien rirkək. Ror pən Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, ² “Rikik reiwaiyu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kasəmir nipig kisisə, kini nariə nəviginien rirkək. ³ To yakher-pən kin əriə yerkwanu kamhavən, kirik

[‡] **7:27:** Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə Fonisia mine nəmə Siria kisəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mipəh nasituyen ye kwajikovə minə kape tanə pisin. [§] **7:28:** Pian a rimməgkiar kin nimsimsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nipar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel.

ræmkærəv ye swatuk, nimirin rapig, kini rimir, meinai tiksın kimnhasi-pən isok.”

⁴ Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəriə nəviginien? İkin eikin e kwənmhan əkwak.”

⁵ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”
Khamə, “Bred seven.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” Kini mivəh nıpar bred ai, mini vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, məhi-pən kimi kafan narmamə mə tuksəvigın narmamə kin aikin. Kini ai iriə kisor. ⁷ Kwaji kəmam tiksın min aikin. Yesu rini vi vi Kughen tukun, mini mə tukhavəhsi-pən min kimi narmamə ai. ⁸ Kini kisəvigən, tupriə rəsiis fam. Misəpəh nıparpərin mhavai-pən ye kəmeiru ehuə seven. ⁹ Iriə kiməsəvigən, narman əmə, rəmhen kin fo taosen. Kini Yesu rher rik rik kin əriə. ¹⁰ Kini ai iriə kafan narmamə minə, mhavən ye bot, mhavən apa kwənmhan ehuə kirik, nhagin e Dalmanuta.

*Nəmhajoun minə kape loa kape Moses khamə tuksəm nımtətien kirik
(Mat 16:1-4)*

¹¹ Kini ai, Farisi tiksın khauə masəni-əhu Yesu mə to rapəh norien nımtətien kirik ye nimiria ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. ¹² Kini Yesu rikin rəpou, meihagh əpir, mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e kimia narmamə nakəsarə ye rao e, nakhama taksəm nımtətien kirik? Yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə taktəkun ai, to nakhapəh nisəmien nımtətien kirik ror məknenkin.”
¹³ Kini Yesu rəpəh namhajoun minə a, matpən min ye bot, məviəfugin-pən ye nikar lugun.

*Yesu rımmor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kapərhiə kapə riskai
pik
(Mat 16:5-12)*

¹⁴ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəru kin bred mhavəh əmə nıpar bred kirikianə əmə. ¹⁵ Kini Yesu rımmor kwirig kimi əriə ye nuhpikinien mımə, “Takəsərig əmia tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Herod.”*

¹⁶ Kini kinəsaiyoh əriə minə kin nıprai nuhpikinien a, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rımə kimnhapəh nhavəhyen bred uə?”

¹⁷ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e nakasəm əmia minə mə bred rikək? ?Nakshawor mhapəh nisəm-huvəyen? ?Mishawor mhapəh nisərig-huvəyen? Kapəmia kapə riskai pik. ¹⁸ Nimirimə pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisəmien. Nımətərgimie pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisərigien. Tukmə ror nakwəsərukin fam narımmar yame kitawə kimisor. ¹⁹ Nıpig yimivəh nıpar bred kirkirip, makapir-pir, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, mərig kimisəpəh nıparpər nəviginien, ? nakhavai-pən ye nıtip kuvhuun?”

Khamə, “Twelef.”

²⁰ Kini rarə maiyoh min əriə mə, “Nıpig yimivəh nıpar bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen kisən, kini mhapəh nıparpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun?”

Khamə, “Seven.”

²¹ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mə, “?Mərig rhawor? ?Nakaseinein hanə Yo?”

8:9: Mak 6:35-44 **8:12:** Mat 12:39; Luk 11:29 * **8:15:** “Yis” in nar kirik ror bred raməsiis. Yesu ramni yis meinai nəwhagien kape nəmhajoun kape loa kape Moses mine Herod rıvən yerki narmamə, ror nərigien kapəriə raməsiis kin nahasien. **8:15:** Luk 12:1 **8:17:** Mak 6:52 **8:19:** Mak 6:41-44

Yesu rimmor huvə nimrin pis kirik rhuvə min

22 Kini ai khauə mhavhiak min yerkwanu kirik nhagin e Betsaeda. Kini narmamə tiksin kharəh nimrin pis kirik mhauə kimi Yesu mə tukrəəhu-pən kwermīn iran. 23 Kini Yesu riwəh kwermi yermamə ai mikir miravən isok tuk yerkwanu. Kini ai, rəjai nimrin, kini mərəhu-pən kwermīn iran, mīmə, “? Nakarha maməm nar uə nikam?”

24 Məknekīn, yermamə ai rəm nar. Kini mīmə, “Nəfrah, yakaməm narmamə kaseriwək. Mərig kisəm nəmhen əmə iriə nai mīmə.”

25 Kini Yesu rarə mərəhu-pən kwermīn ye nimrin, kini ai yermamə ai rarha huvə. Kini nimrin rəmtir, məm huvə nar. 26 Kini Yesu rher-pən kin mamni mīmə, “Takvən apa imam ikin, mərig takpəh nivəniēn yerkwanu e nimasi-pən ikin.”

Pita in ramniərhav mə Yesu In Kristo

(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 Kini ai Yesu mine kafan narmamə khatərhav min mhavən yerkwanu minə ipakə tuk kwənmhan ehua kirik nhagin e Sisaria Filipae. Kisəriwək mamhavən ye swatuk, Yesu ramaiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo e pa?”

28 Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksin khamə Ik e Jon Baptaes; tiksin khamə Ik e Elaeja tu; kini tiksin khamə Ik e profet kupən kirik kape Kughen.”

29 Kini In raiyoh əriə mə, “?Mərig kimia nakamhani mə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rima, “Ik e Kristo.”*†

30 Kini ai Yesu rini-əhu autən pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pəniēn tuk narmamə.

Yesu rimməkupən mīrkun, mīni-ərhav mə tukrimhə, kini mīmragh min

(Mat 16:21-23; Luk 9:22)

31 Kini Yesu ririkakun maməvhag kimi kafan narmamə minə mīmə, “Yo, Ji Yermamə, jakarig nəmhayen ye narimnar khapsaah. Nəmehuə kape nəmə minə Isrel, mine jif pris minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, tukseməkin Yo mhani mə Yo jakmhə. Mərig nipig kisisər tukruə nivən, kini Yo jakimragh min.” 32 Rini-ərhav-pən huvə tuk əriə, məknekīn Pita rikir In, mwapta irəriə, kini mamniəhu-pən nəgkiariēn yame Yesu rimiini.

33 Mərig Yesu rarar, məm kafan narmamə minə, mīni-pən skai tuk Pita mīmə, “!Setan! !Apikin e! Nərigiēn kafam ripəh nəmheniēn kin nərigiēn kape Kughen. Nərigiēn əmə kape yermamə.”

Yermamə kape Yesu tukrəta ye narimnar yame in atuk rorkeikei

(Mat 16:24-28; Luk 9:23-27)

34 Yesu rokrən kin narmamə mifam aikin a, mine narmamə kafan, khauə kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə yermamə rima tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei məta ye nərigiēn kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhayen rəmhen kin nəmhayen ye nīmhayen ye nai kamarkwaə kin, mərig tukrikwasig kin Yo. 35 Yermamə yame ramgin tuk kafan nīmraghiēn, tukraməkeikei mīmnhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigiēn kin Yo, tukrarə ye nīmraghiēn rerin. 36 Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei tanə e, mərig in ramarakikin kafan nīmraghiēn tukun, nanmin tukrerwei. 37 Mərig nar kirik rirkək min tuk nivəhyen nimri nīmraghiēn kafan. 38 Narmamə yame kasarə ye rao e kwəsəpəh Kughen masor pik

8:28: Mak 6:15 * 8:29: Jon 6:68-69 † 8:29: “Kristo” mine “Mesaea” kwəm nəmhen. Nipran rima, “Yermamə yame Kughen rimiini kupan mə tukrher-pə kin tuk niwəh-miraghiēn ətawa.” 8:30: Mak 9:9 8:34: Mat 10:38-39; Luk 14:27

təvhagə has. Tukmə nakauris kin nini-ərhavyen nhagik mine nəgkiarinen kafak ye nimir mirh, Yo min jakauris kin nini-ərhavyen nhagim nipig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min kimawə agelo rhakə minə ye neihuəyen kape Rimik.”

9

¹ Kini Yesu rini-pən min, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksın kasarə ikin e to kharəh nhamhəyen miseriaji nipig narmamə tuk səm Kughen ravəh nehuəyen tuk narmarəyen ye narmamə.”

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nimirin rukreikin muə mor pisin (Mat 17:1-9; Luk 9:28-36)

² Nipig sikis ruə mivən, Yesu rikir Pita, Jemes mine Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin. Kharərer mhrəm mə nıprai Yesu rukreikin muə mor pisin. ³ Neipən kafan rhawən pik. Kini to yermamə kirik ye tokrei tanə e rıpəh norien neipən kirik rhawən məsiə məknakin. ⁴ Kini yermamə misir ai kafan kirhəm yemasur kupən mir kape Kughen kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, mawəgkiar irisir Yesu.

⁵ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun, rhuvə mə kimasir jakrharə əmə ikin e. Pəh yakrharkwopək nımə kisısər: Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.” ⁶ (Khrigin, kini Pita rımnəgkiar apnərig əmə).

⁷ Məknekin napuə kirik reiwaıyu, muvrig əpis əriə. Kisərig nəgkiarinen kirik risi-pən ye napuə mımə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. !Taksətərig kin In!”

⁸ Məknekin, krharhaha, mhrıpəh min nırhəmıen əriu. Yesu pisin əmə ramərər.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rımini-əhu əutən pən tuk ərisir mımə, “Təkrhıpəh nırhəvsəoyen kin mırheriaji Yo, Ji Yermamə, jakımragh min ye nımhəyen kafak.” ¹⁰ Kini irisir kimırhıvəh tım tım nəgkiarinen kape Yesu, mərig irisir atuk əmə kirhaiyoh ərisir minə mırhımə, “?Nəgkiarinen e ramni, tukrımhə mımragh min, nıpran ramni naha?”

¹¹ Kini kinırhaiyoh Yesu mırhımə, “?Rhawor nəmhajoun kape loa kape Moses khamə Elaeja tukraməkeikei muə məkupən kin Kristo?” (*Mal 3:1*)*

¹² Kini Yesu rımə, “Nəfrakis. Elaeja rımnəkupən muə tuk natu-huvəyen narımnar fam. ?Mərig rhawor Nəkwəkwə kape Kughen rımə ‘Narmamə tuk səmakin Ji Yermamə kini tukrərig nəmhəyen ye narımnar rıpsaah?’ †

¹³ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Elaeja ruəuə ta. Kini narmamə kasəri-pən nərigien kapəriə misor ahas pən tukun, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rımini.”

Yesu rımnəkota nanmın has ye pikwarien kirik (Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)

¹⁴ Irisir krhuə iriə narmamə minə kape Yesu, misəm min narmamə khar-saah. Namhajoun kape loa kape Moses, mine narmamə kape Yesu kasotgoh kimi əriə minə. ¹⁵ Məknekin misəm Yesu, kisakur, kini misaiyu mhavən tukun misətərumpən iran.

¹⁶ Kini Yesu raiyoh kafan narmamə mımə, “?Nakasotgoh kimi nəmə minə e tuk naha?”

¹⁷ Kini mərig yermamə kirik ruə mını-pən tukun mə, “Yhajoun, yo yımırəh kafak pikwarien muə mə jakəm Ik, meinai nanmın has raməmır iran, mamor

8:38: Mat 10:33 **9:1:** Mak 13:30 **9:7:** Wok 3:22; 2 Pita 1:17-18 * **9:11:** Əmru Mat 11:14, 17:12, mine Luk 1:17. **9:12:** Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6 † **9:12:** Aes 53:3 ramni mə Mesaea tukrərig nəmhəyen tuk narımnar rıpsaah. **9:13:** Mat 11:14

in reinein nægkiarieren. ¹⁸ Tukmæ nanmin has rærer-pæn pik iran, kini mamæsuæ kin, ramimær-pæn ye nimoptanæ. Nehe nækwan ramtærhav, mamoh kwæruæ, kini nipran rikimkin pik. Kini yakaiyoh-pæn kafam narmamæ mæ tuksæko-ta nanmin has, mærig kaseinein.”

¹⁹ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, “!Kæsi! Kimiæ yamæ mine naksaræ e towel, nhatætøyen kapæmiæ rirkæk. ?Kitawæm kimiæ tuksaræ miseriaji naha nipig nakpishatætæ irak? Haræh pikwarieren en mhauæ.”

²⁰ Kini kharæh mhauæ kimin. Nipig nanmin has rimnæm Yesu, mækneikin ror pikwarieren a rætæmnimin, mamæsook-æsook ye nimoptanæ. Kini nehe nækwan ramtærhav rhawæn.

²¹ Kini Yesu raiyoh-pæn rim pikwarieren mæ, “?Rimnor mæknekin m-kivhuun ai taktækun?”

Kini rini-pæn tukun mæ, “Rimnamarkæskæh mirikakun. ²² Nipig ripisaah nanmin has ramæsuæ-pæn kin ye nap uæ ye nu, mamarkut mæ tukrimhæ. Tukmæ nakirkun nasituyen, rikim reiwaiyu tuk æmawæ, kini masitu.”

²³ Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, “?Nakhawor mamaiyoh mæ yakirkun nasituyen uæ? Yakirkun norien narimnar fam kimi narmamæ yamæ mine kashatætæ irak.”

²⁴ Mæknekin, rim pikwarieren ai rok-rapomh mini mæ, “Yakamhatætæ, mærig kafak nhatætøyen rarkæskæh. !Takor yo mæ jakhatætæ pik min iram!”

²⁵ Kini Yesu ræm mæ narmamæ kamhauæ ipakæ tukun, kini rægkiar pæn skai kimi nanmin has mimæ, “!k nanmin hah. Nimætærgim ræru. Nakeinein nægkiarieren. Yakamni-pre tuk ik mæ takæta ye pikwarieren e, mipæh min nuøyen tukun.”

²⁶ Mæknekin nanmin ai rok-rapomh mor niprai pikwarieren ai rætæmnimin kini mæta iran. Kini iriæ kisæm niprai pikwarieren ai mamhani mhama, “Ruamhæ ægkæp.” ²⁷ Mærig Yesu rivæh kwermim, mivi haktæ, kini rhekimter.

²⁸ Kini Yesu rauru-pæn min imæ, iriæ pisin æmæ kafan narmamæ minæ kinh kisaiyoh In mhama, “?Kiwawæ yakshawor mæiseinein nækotayen nanmin has a?”

²⁹ Kini Yesu rimæ, “Nanmin has yamæ mine kisor mæknekin, nahuakien pisin æmæ rirkun nækotayen æriæ.”[‡]

*Yesu rimini-ærhav min mæ tukrimhæ
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)*

³⁰ Kini khatærhav-pæn min aikin mamhavæn misapita yerkwanu minæ e Galili. Mærig Yesu ripæh norkeikeiyen mæ narmamæ tûkharkun kwænmmaan yame In ramaræ ikin, ³¹ meinai In ramæwhag kimi kafan narmamæ minæ mamni mæ, “Yermamæ kirik tikreighan-pæn kin Yo, Ji Yermamæ, ye kwermi tikmir minæ kafak. Mærig tukshopni pawk Yo, tukreriaji nipig kisisar, Kughen tukror min Yo yakimragh.” ³² Mærig narmamæ minæ kafan khapæh nharkunien niprai nægkiarieren a. Mhagin min kin naiyohyen kin nipran.

*?Pa e in yermamæ yame in rehuæ rapita?
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)*

³³ Kini khatærhav-pæ min ye yerkwanu kirik, nhagin a Kapaneam, mhavæn ye nækwai nimæ. Kini Yesu rimnaiyoh kafan narmamæ mimæ, “?Naksæriwæk ye swatuk, masotgoh kimi æmiæ minæ tuk naha?” ³⁴ Kini iriæ khapæh nhagin nar kirik tukun meinai kimnamhauæ ye swatuk masotgoh mæ iriæ pa nhagin in rehuæ rapita æriæ minæ tiksinn.

9:23: Mat 21:21; Mak 11:23 **9:26:** Mak 1:26 ‡ **9:29:** Swatuk pisin kirik tuk niniyen v. 29: “Nanmin has yamæ mine kisor mæknekin, nahuakien æmæ mine næpæhyen næviginiin, rirkun nækotayen æriæ.” **9:30:** Jon 7:1 **9:31:** Mak 8:31; 10:32-34 **9:32:** Luk 9:45

³⁵ Kini Yesu ritei-əhu məkwətə mokrən kin kafan narmamə twelef khauə, kini mini-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimiə kirik rimə tukreihuə mapita narmamə, kafan narigien tukraməkeikei meiwaiyu əgkəp. Kini mamor atuə kin əmə kape narmamə.”

³⁶ Kini rirəh kwajikovə kirik mərip in ye kwerkwān irəriə. Mirəh-si haktə, mini-pən tuk əriə mīmə, ³⁷ “Yermamə yame ravah nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pəh nien mə ramasitu əmə irak, mərig ramor min kimi Yermamə yame rimnher-pə kin Yo.”

*Yermamə yame rirəh nini-hahyen ətawə, kitawə kirik en
(Mat 19:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2)*

³⁸ Kini Jon rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun. Yermamə kirik e yakasəm rawəh nhagim maməkota nanmin has kin ye narmamə. Kini yakhani-əhu meinai rirəh nien mə kitawə kirik.”

³⁹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Takhapəh nhani-əhuyen. Yermamə yame rawəh nhagik mamor nimtətien kin, to rirəh narar-minien mini has nhagik.

⁴⁰ Yermamə yame rirəh nini-hasien ətawə, in kitawə kirik. ⁴¹ Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu ye pənkən, mivəhsi-pre kimi əmiə meinai kafak e kimiə, kini Yo e Kristo, kini kwən en, tukrivəh əfrakis nərokien iran.”

⁴² Kini Yesu rini min mə, “Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehuə kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapiə kirik ye nipətək nuan, karkwərhao kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim. ⁴³ Kini tukmə kwermim ramor nakamor təvhagə hah, rhuə mə takərəru ta. Rhuə pik mə takpəh kwermim kirikianə mamragh kin kape rerin. Yame rhuə pik rapita yame takvən ye nap ehuə kin kwermim kwis mir, yame nap to rapəh nipisien. ⁴⁴ In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap min to rapəh nipisien. § ⁴⁵ Kini tukmə nihum ramor nakamor təvhagə hah, rhuə mə takərəru ta. Rhuə pik mə takpəh nihum kirikianə, mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nihum kwis mir. ⁴⁶ In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap min to rapəh nipisien.*

⁴⁷ Kini tukmə nimrim ramor nakamor təvhagə hah, rhuə mə takikum ierig ta. Rhuə pik mə takpəh nimrim kirikianə mivən kin apa ye rao ye neal. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nimrim kwis mir. ⁴⁸ In aikin “Sirət minə to khapəh nhamhəyen,

Kini nap min to rapəh nipisien.”

(Aes 66:24)

⁴⁹ “Nap tukrəsaaħ-əsaah pən ye narmamə fam rəmhen kin yame kaməviətəg-pən nigar ye nəviginien. ⁵⁰ Nigar in nar huə kirik. Kini mərig tukmə nigar rəhiu pik, ?tukhawor kor rhəkin min? Pəh narəyen kapəmiə tukrheikən, kini takasarə ye nəmərinuyen.”

10

*?Rhuə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?
(Mat 19:1-12; Luk 16:18)*

9:35: Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 9:37: Mat 10:40 9:40: Mat 12:30; Luk 11:23 9:41: Mat 10:42 9:43: Mat 5:30 § 9:44: v. 44 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam. * 9:46: v. 46 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam. 9:47: Mat 5:29

¹ Kini Yesu rarə mitərhav min aikin mivən provins e Judia, mivən maməmır apa nıkar nu kırık nhagin e Jodan. Kini narmamə khapsaah kımnhauə min masəm In. Kini In raməvhag kimi əriə, rəmhen kin yame In ramor rerin.

² Kini Farisi tiksın khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kırık mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarinen kırık rapəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhama, “?Rhawor tukmə yerman rəpəh kafan pıraovın? ?Ramakapır loa uə nıkam?”

³ Kini Yesu raiyoh-pən əriə mımə, “?Naha e loa Moses rımivəhsi-pre kimi əmiə məkupən?”

⁴ Kini iriə khamə, “Moses rımneighan kin mə yerman rırkun nıraiyen nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan pıraovın mivəhsi-pən kımın, kini məpəh in.”*

⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Moses rımırai loa en meinai kapəmiə kapə riskai pik. ⁶ Mərig kupən, nıpig Kughen rımnrəhu nımoptanə, ‘In mor min yerman mine pıraovın.’

(*Jen 1:27*) ⁷ Ror məknakin mə yerman

tukrətə ye rınni mine nisini, kini iriə pıraovın mwarə kırıkianə. ⁸ ‘Tukwarə mə nıprairiü kırıkianə.’

(*Jen 2:24*) Kini iriü kwis tukwarə kırıkianə.

⁹ Meinai Kughen rıməviəfugin məknakin əriü, yermamə to rıpəh nakapırien narəyen kapəriü.”

¹⁰ Kini ai, Yesu mine kafan narmamə kharerig-pə yerkwanu, kini iriə kisaiyoh-pən min kin. ¹¹ Kini In rini-pən min tuk əriə mımə, “Yerman

yame rapəh kafan pıraovın mamvən mamarkurək-pən min ye pıraovın pisin, ramor təvhagə hah ye kafan hanə pıraovın. ¹² Kini pıraovın yame rəpəh

kafan yerman, kini mivən mamarkurək-pən min ye yerman pisin, in min ramor təvhagə has ye kafan hanə yerman.”

Yesu rıvəhsi-pən nıhuvəyen kimi kwajikovə minə

(*Mat 19:13-15; Luk 18:15-17*)

¹³ Kini narmamə tiksın khapık kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm Yesu, mə In tukrəəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nıhuvəyen kimi əriə. Mərig

narmamə minə kape Yesu kımnhani-əhu əriə. ¹⁴ Kini Yesu rəm, niemhaa rhai In, kini məgkiar skai pən kimi əriə mımə, “Takhapəh nhani-əhuyen

kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en. ¹⁵ Yakamni-

pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin rıpəh nagienien tuk nıvəhyen kafan nrəgien rewaiyu rəmhen kin kwajikovə, to rapəh nıvənenien ye Rao ye

Neai.” ¹⁶ Kini In mıpig kwajikovə minə kini mərəhu-pən kwermın irəriə, kini mivəhsi-pən nıhuvəyen kimi əriə.

Yermamə kırık kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nımraghien rerin

(*Mat 19:16-30; Luk 18:18-30*)

¹⁷ Kini Yesu rarə, marıtan kin əriə, kini yermamə kırık raiyu muə məm. Kini mənımkur ye nımrın. Mını-pən tukun mımə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mine yakamarə rerin?”

¹⁸ Kini Yesu rımə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kırık rapəh nıhuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ¹⁹ Ik nakwırkun ta loa yame

Moses rımını mə, ‘Təpəh nhopniyen yermamə. Kini mıpəh napır-pənien tuk pıraovın pisin. Kini mıpəh nəkrəhyen. Kini mıpəh nını-əpnıpigien nar

meikuə kin ye yermamə kırık. Kini mıpəh neikuəyen kin nəkrəhyen. Tuk nıpig minə fam takamsiai rımim mine nisimim.’”†

* **10:4:** Nəgkiarinen e raməmır ye Dut 24:1-4. **10:8:** Efes 5:31-33 **10:11:** Mat 5:32 **10:15:** Mat 18:3 **† 10:19:** Loa minə e kımnhari ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20.

²⁰ Kini kwən ai rini-pən tukun mīmə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

²¹ Kini Yesu rəm tim tim kwən ai, kini morkeikei pik. Mini-pən tukun mīmə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhxi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye rao ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²² Nipig kwən ai rimmərig nəgkiarien yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah. Rarar map ta ye Yesu.

²³ Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə kini mini-pən tuk əriə mīmə, “!Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəniən pəh Kughen rarmaru irəriə.”

²⁴ Kini kafan narmamə kisakur kin nəgkiarien ai. Kini in rarə mini-pən min tuk əriə mīmə, “Kwajikovə kafak minə, rəutən pik tuk yermamə tuk nivəniən pəh Kughen rarmaru iran.[‡] ²⁵ ?Nakasərig mə narmiragh ehuə kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a pəh Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə kafan minə kisakur, minəsaiyoh əriə minə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekkin, kitawə pa in tukramarə ye nimmraghien rerin?”

²⁷ Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə riphəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

²⁸ Kini Pita rheximter maiyoh min mīmə, “? Mərig rhawor irəmawə? Yiməsəpəh fam kapəməwə narimnar, mhaue, mhakwasig kin Ik.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nimə, uə piauni, uə kafan kakə, uə rimni mine nisini, uə kafan kwajikovə, uə nəsimien kafan tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen, ³⁰ narimnar a to khapəh nharkək-min-ien tukun. Yermamə ai, tukrivəh tain ye tokrei tanə e rəmhen kin wan hundred, rəmhen kin nimə, mine piauni, mine nisini, mine kafan kakə, mine kafan kwajikovə, mine nəsimien kafan (mərig tukhauh min in). Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nimmraghien rerin. ³¹ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kammhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

*Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)*

³² Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Yesu rikir əriə mhavən. Kini kafan narmamə kisakur pik. Kini narmamə apnapig tiksın yamə mine kimnhakwasig kin əriə, kimnhagin min. Kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef mə tukhauə kirikianə. Kini mini-ərhav narimnar yame tukritərhav-pən tukun. ³³ Kini mini-pən mīmə, “Taksərig-ru. Taktəkun ai kammhavən Jerusalem. Kini ikin aikin a, narmamə tiksın tuksərhə-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi Jif Pris mine namhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə tukshopni Yo. Miseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, ³⁴ pəh tuksarh iakei irak, kini misərig-əvhin əpəs Yo, misərkis-ərkis Yo, kini mishopni Yo. Kini mərig jakamragh min ye nipig yame ror kisiser kin.”

[‡] **10:24:** Nakirkun niniyen min məknekkin, “Riskai pik tuk yermamə yame ramətigə pik ye kafan nautə, tuk nivəniən ye Rao ye Neai.” **10:31:** Mat 20:16; Luk 13:30 **10:34:** Mak 8:31; 9:31

Jemes mine Jon kwaiyoh kin nar kirik tuk Yesu

(Mat 20:20-23)

³⁵ Kini ai, Jemes mine Jon, kwajikovə mir kape Sebedi, kirauə mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Yhajoun, yakworkeikei nar kirik mə takor kimi amru.”

³⁶ Kini Yesu raiyoh mə, “?Nakworkeikei naha?”

³⁷ Kini krəmə, “Yakworkeikei mə kimru kirik tukrəkətə ye nikarim matuk, kini kirik tukrəkətə ye mawor, nīpig Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

³⁸ Mərig Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Kimiru nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhayen ye nīpraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə? ?Uə nakramə kimiru nakwəmhen mə takwarə ye nīpig əutən rəmhen kin yame Yo jakarə iran?”*§

³⁹ Kini iriu kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhen.”

Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru nakrarkun niwərigien nəmhayen rəmhen kin yame Yo jakərig. Kini kimiru nakrarkun min narəyen ye nīpig əutən rəmhen kin yame Yo jakarə iran. ⁴⁰ Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkətə ye nikarik matuk, kini kirik ye mawor, Yo yakeinein niwəhsipreyen. Mərig Kughen rimivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rimini-ta mimə iriə tuksəkətə ikin.”

⁴¹ Nīpig narmamə minə tiksın kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin nar yame Jemes mine Jon kwaiyoh kin, niemhaa rhai əriə tukun. ⁴² Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehua yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor əutən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehua minə kasəviətərkın-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə. ⁴³ Mərig rīpəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukriyəh nehuəyen rapita əmiə minə tiksın, nərigien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kin kirik kapəmiə. ⁴⁴ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukramkir əmiə maməkupən, in min tukruə rəmhen kin yasitu kapəmiə fam ⁴⁵ meinai Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə yımauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Mərig yımauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nımraghien marpın nımraghien kin kape narmamə fam.”*

Yesu rimnor huvə nımri Batimeas

(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin. Kini nımrin pis kirik ramkətə ye nikar swatuk. Nhagin e Batimeas. (In kwajikovə kape Timeas). Nīpig fam in ramawə-pən kin mane tuk narmamə. ⁴⁷ Kini nīpig in rimnərig mə Yesu, yemə Nasaret, ramua, ramokrən kin mamni mə, “!Yesu! ! Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁸ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimin, mhamə, “!Ah! Pim.”

Mərig in ramrīpın əmə ye nokrənien. Mamni mə, “!Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

* **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 § **10:38:** Ye v. 38, Yesu rimnəgkiar kin nuhpikinien məkneikin, “?Nakrarkun niranım-pən-ien ye pənkin yame jaknim-pən ikin uə? ?Uə nakrarkun nırawəhyen baptaes yame Yo jakpiwah uə?” Mərig Translesen Komiti rimnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprai nuhpikinien mirai əmə nıpran. **10:39:** Wok 12:2; Rev 1:9 **10:42:** Luk 22:25-26

10:43: Mat 23:11; Mak 9:35 * **10:45:** Mak 10:45 in rəmhen kin nuknei nərigien kape nəkwəkə e yame Mak rimirai.

⁴⁹ Kini Yesu rarar, mini-pən tuk əriə mīmə, “Hani-pən tukun mə ruə.”

Kini iriə khavən misokrən kin nımırin pis ai, mhamə, “Eh. Agien. Yuvən. Ramokrən kin ik.”

⁵⁰ Kini nımırin pis a rarar məknekin məpəkiək-ta kin kafan kot, kini mivən məm Yesu.

⁵¹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?”

Kini rini-pən tukun mə, “Yhajoun. Yakorkeikei mə nımrik tukrarha, pəh yakəm nar.”

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Rhuvə əmə. Takamvən. Nhatətəyen kafam rımmor ik nakwahuvə mın.”

Məknekin nımırin rarha. Kini rəm nar. Kini ai in mıkwasig kin Yesu.

11

Yesu rımavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatarhav-pən yerkwanu mir kırıru, nhagriu e Betfas mine Betani, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kırıru kafan, mīmə ² “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Mwəm kwaji dongki kirik kípəh nəsuə-hanəyen iran, kimirkwəji. Nakrarsin, mwəsıg mırəuə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyohpre əmiru mīmə, ‘?Nakwhawor mawor məknekin?’ Nakrani-pən tukun mırəmə, ‘Yermaru rımə tukrəsua ye dongki e. Pəh nien mə tuk tu, rarpın-pre mın.’”

⁴ Kini ai, kırıvən mwəm kwaji dongki ai ramərer ye nıkar swatuk. Kimirkwəji ipakə tuk kwəruə ye nımə kirik. Kini kırırsin, ⁵ narmamə tıksin kasarer aikin mınəsaiyoh əriu mhamə, “Eh. Kwərə mir. ?Nakwhawor marırsin dongki e?” ⁶ Kini iriu krəni-pən nəgkiarien yame Yesu ruini-pən ta tuk əriu. Kini nəmə mınə ai kiseighan kin. ⁷ Kırırah dongki ai mırəuə mwəm Yesu. Mırəvəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən ye nımetai dongki. Kini Yesu rəsua iran.* ⁸ Narmamə khapsaah kısıtu kot kapəriə mımhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini mısərai nımar nai mısətu-pən mın ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kimnhakwasig kin kasokrən ehuə mamhani,

“!Səgnəgin Kughen!†

Pəh khawəhsi-haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru.

¹⁰ Narmaruyen kupən kape kapətawə kaha Deved ruauə mın.

!Səgnəgin Kughen yerpırig!”‡

(Sam 118:25, 26)

¹¹ Kini Yesu rıtarhav-pən Jerusalem mivən ye nımə ehuə kape Kughen, kini mamətamə. Rınenaiyu ta, iriə kafan narmamə twelef, kharerig-pən mın yerkwanu kirik, nhagin e Betani.

Yesu rımıni hah nai e figtri, ror sıə kin
(Mat 21:18-19)

¹² Kəni rıkwamer kin, iriə khatərhav mın Betani, kini Yesu rımnəmkərav.

¹³ Kini məm nai e figtri, ramərer, nımarin rıpsaah. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nımarin in əmə e in əmə. Rımə-ta tukram kwənkwan kirik, mərig kwənkwan rırək, meinai rıpəh neriaji-hanəyen nıpig tukrikuə iran.

10:52: Mak 5:34 * **11:7:** Yesu ramkwəta-pən ye dongki, profesı ye Sek 9:9 ruauə minor nəfrakısien kin. † **11:9:** Kimnhani mə, “Hosana.” Kini nıpran rımə, “Vəh mırəgh əməwə,” uə, “Səgnəgin Kughen.”

‡ **11:10:** Kaməni nıpe e ye nıpig kape Pasova. **11:13:** Luk 13:6

14 Kini Yesu rægkiar-pən kimi figtri a mimə, “Yermamə tukriṗəh min nənien kwənkwaṃ tuk niṗig kirik.”[§] Narmamə kafan minə kisəriṗəg nəgkiarrien ai.

Yesu rimnəkota narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye nimə ehuə kape Kughen

(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

15 Niṗig khatərhav-pən Jerusalem, Yesu rivən ye nimə ehuə kape Kughen. Kini minaməko yerhav narmamə yamə mine kasor salem kin narimnar, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərəkita kin narimnar yame ramswin haktə ye tebol kape narmamə yamə mine kasor jenis ye mane; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə.* 16 Kini mini-əhu mə narmamə tukhapəh nḥapikien narimnar mhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen. 17 Kini mor kwirig kimi əriə mimə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Nimə Ehuə kape Kughen, nimə kape nəhuakien kape narmamə minə fam rarkurao ye tanimtanə.’ (Aes 56:11) Mərig kimiə naksor ruə rəmhen kin ‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ ” (Jer 7:11)

18 Yesu rinaməgkiar, kini narmamə kisakur kin, misagien tukun. Ror pən, jif pris minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kimnhagin kin, masarhakin swatuk tuk nhopnien. 19 Mərig rinamenaiyu, Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin.

Yesu rimnəvhag kin nuhpikinien kape nai a figtri

(Mat 21:20-22)

20 Kini rikwamer kin, yenṗig-enṗig, kisəri-pən min swatuk ai, mhauə misəm nai ai figtri. Rinaukei minəriaji nuan minə. 21 Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarrien kape Yesu. Mini-pən tukun mə, “!Yhajoun, əmru! Nai e nimini has, rinaukei.”†

22 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takshatətə ye Kughen. 23 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə tukmə kimiə kirik rhatətə huvə ye Kughen, mini-pən tuk tukwas e mə tukraiye məsok pirə ye tahik məmmim, miṗəh niniyen ye rikin kīraru, mhatətə əmə ye Kughen, kini nar en tukror əfrakis. 24 Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə naksəhuak, narimnar nakasaiyoh kin kimi Kughen, takhani nəfrakisien iran mə takhavəh, kini en mhavəh. 25 Tukmə naksəhuak, mərig tukmə yermamə kirik rimnor nar kirik riṗəh nəmhenien kimi əmiə, takhapəh nisarpinien tai kafan təvhagə. Kini Kughen, Rimimiə ye Neai, In tukriṗəh min narpinien tai təvhagə hah kapəmiə. 26 Kini mərig tukmə kimiə nakasor tai təvhagə hah, Kughen min tukrarṗin min tai təvhagə hah kapəmiə.”‡

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasip-kaa

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav-pə min Jerusalem. Kini Yesu rəriwək miṗən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif Pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses mine nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, 28 “?Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimiṗəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

§ 11:14: Yesu rægkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinien kirik, mini məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin. *

11:15: Yesu rimnor məknekin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21. 11:18: Mak 14:1 † 11:21: Yesu ramni hah figtri ye Mak 11:14. Əmru futnot kafan.

11:23: Mat 17:20 11:24: Mat 7:7 11:25: Mat 6:14-15 ‡ 11:26: Nəgkiarrien ye v. 26 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuva. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar minə e. ³⁰ ?Hani-pə ru tuk Yo mə pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

³¹ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw-ni e? Tukmə kitawə khani mə, Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrimə, “?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran? ³² Mərig to khapəh min nhaniyen mə, yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.” ³³ Ror pən khani-pən tuk Yesu mhamə, “? Hei? Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh nini-pre-minien mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

12

Yesu rimini nuhpikinien kirik kin plantesen kape grep (Mat 21:33-46; Lük 20:9-19)

¹ Yermamə kirik rimnəsim kin grep ye kafan plantesen, markoparin-pən. Kini mikir kwətagtap kirik kape nəviəsis-pənien kwənkwai grep ikin. Mə nehen tukraiyu, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer aikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik narəə tiksın, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin. ² Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan manaja mə tukrivən məm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep ne yamehuə kape plantesen, rəmhen kin nərok kafan. ³ Mərig iriə kisasar, mharaptərəkın manaja ai, misərkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrivərig, mhapəh nhavəhsi-pənien nar kirik kimin. ⁴ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Rivən, kini khauh kapən kapə, misor ahas pən tukun. ⁵ Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Mərig khauh min mishopni. Kini mərig yamehuə ai kape plantesen rher-pən min kin kafan tiksın narmamə khavən; narmamə minə ai kisor ahas pən min tuk əriə. Tiksın kasərkis-ərkis əriə; kini tiksın kimuh əriə, khopni əriə. ⁶ Kisor məknai kin mamhavən, yamehuə kape plantesen, kafan narmamə kwənharkək. Kafan yermamə kirikianə əmə: Tini keikei. Rher-pən min kin mə tukrivən. Ye nərigien kafan rimə, “Tukmə ror tuk səm kafak kwajikovə, khasiai.” ⁷ Mərig iriə kimisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatur e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətwə kin.’ ⁸ Məknekin kharaptərəkın, mishopni, mharəh nıpran misarkwərhav kin ye nəkwai plantesen.”*

⁹ Yesu rini-pən tuk nəmehuə minə ai mə, “? Yamehuə kape plantesen ehə tukrhawor min? Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə a, mərəhu-pən plantesen ye kwermi narmamə pisin. ¹⁰ Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhəkin-hanə-yen nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mīmə, “ ‘Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.

¹¹ Nar e Kughen Yermaru rimnor.

12:1: Aes 5:1-2 * **12:8:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. **12:8:** Hib 13:12

Rikitawə ragien pik tukun.’ ”

(Sam 118:22,23)

¹² Kini nəmasur minə ai kimisorkeikei mə tukharaptəəkən Yesu, meinai kharkun mə kafan nuhpikinien ramni hah əriə. Mərig iriə kimnhagin kin narmamə, misap.

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape takis (Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Kini nəmehuə minə tiksın kisher-pən kin Farisi minə, mine nukwhao kape King Herod, khauə misaiyoh Yesu kin naiyohyen ətən kirik mə tuksəmru mə tukrini nəgkiarien kirik riphəh nəmhenien. ¹⁴ Kini ai iriə khauə misəm In, mhani-pən tukun mhama, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatuk. Nəpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafen nərigien, meinai rikim riphəh nəsikien mə yermamə kirik rhaktə uə yermamə kirik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. Kini yaksorkeikei mə jakharkun mə, ?Ratuatuk ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam? ¹⁵ ?Tukasəkeikei misərok takis uə nikam?”

Mərig Yesu ruirkun mə iriə narmamə kape neikuəyen minə tiksın. Kini mini-pən tuk əriə mə, “?Nakshawor misarkut mə taksapita Yo? Havən-ru mharəh siren kirik mhauə pəh yakəm.”

¹⁶ Kini khavən, mhavəh siren, mhauə. Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

Khamə, “Nanmi Sisa. Mine nhagin.”

¹⁷ Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.” Kisərig nəgkiarien kape Yesu, kisakur pik kin.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape nımraghien rerin (Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Kini Sadusi minə tiksın khauə misəm Yesu. Sadusi minə a khamə ta mə tukmə yermamə rimhə to riphəh nımragh-minien ye rao ye neai. ¹⁹ Kini kisaiyoh kin nərigien kirik kimi Yesu mhama, “Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mimə, ‘Tukmə yerman rimhə-tan kin piraovin kafan, kini kapəriu kwajikovə rirkək, piau yerman ai tukraməkeikei mikir piraovin ai tukreimək.’ Ye nərigien a, iriu kirirkun nırapətəəkinien nhag piauni yame rimamhə.†

²⁰ Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nımrin nupan rarkurək kini mipəh nırəhyen kafan kirik kwajikovə, mimhə. ²¹ Kini tukmə yame rikwasig kin rikir piraovin kape piauni yame rimamhə, kini mipəh neiməkien, kini mimhə min. Kini naorahini yame ror kisisə ror əmə min nar kirikianə kin ²² meriaji iriə fam a seven kisarkurək ye piraovin a, kini mhama fam, mhapəh niseiməkien. Kini en piraovin a rimhə min. ²³ Kini ye nipig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə a seven iriə piauriə minə, ?piraovin a tukror piraovin kin kape pa nhagin?”

²⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen, miseinein min nirkunien kape Kughen. ²⁵ Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh min to kharəh nisarkurəkien. Norien kape narkurəkien rimmor infamien, ramhen kin narəyen kape agelo minə ye rao ye neai. ²⁶ Kini ye nikarin kape nımragh-minien, tukmə ror nakhapəh nisəhuekinien nəkwəkwə yame Moses rimirai tu, mə Moses rimməm nai kirik ramuək. Aikin, Kughen rimmamni-pən

tukun mimə, 'Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Ik.' (Eks 3:2,6)²⁷ !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh! !Kimiə naksətəwao əfrakis!"[‡]

Naha loa in rehuə pik
(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Kini yhajoun kirik kape loa kape Moses rimnərig nəgkiarien minə ai, mə Yesu ramhoprai huvə, kini ruə minamayoh pən In mimə, "Naha loa in rehuə pik rapita tiksın, kini mihuvə pik tuk nəripənien?"

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, "Loa yame rehuə pik rapita tiksın in e ramni mimə,

"!Kimiə nəmə Isrel! !Taksərig huvə! Kughen in Yermaru kapətawə. Kini In pisin əmə In Kughen. ³⁰ Taksəkeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen kapəmiə, mine ye nərganien kapəmiə." (Dut 6:4-5)

³¹ Loa yame rikwasig kin ramni mimə,

"Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kimiə naksorkeikei atuk əmiə." (Lev 19:18)
Loa kirik min rirkək yame in rapita yamə mir e."

³² Kini yhajoun kape loa kape Moses a rini-pən tukun mimə, "Yhajoun. Nakaməfrakis mə Kughen pisin əmə In Yermaru. ³³ Kini tukasəkeikei misorkeikei In ye rikitawə fam, mine ye nərganien kapətawə, mine ye nərganien kapətawə. Kini misorkeikei min narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk ətawə minə rəmhen kin yame kasorkeikei atuk ətawə minə. Nəripənien loa mir e rapita nuhyen narmiragh mivaan tuk nivəhsi-pənien kimi Kughen."

³⁴ Kini Yesu rəm mə nəgkiarien kape kwən a rhuvə pik, kini mini-pən tukun mimə, "Ik nakuauə pakə ta tuk narmaruyen kape Kughen."

Əmə aikin, narmamə kinisauris kin naiyohyen Yesu kin nəgkiarien skai kirik.

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen autən kafan
(Mat 22:41-23:3; Luk 20:41-47)

³⁵ Kini Yesu rivən apa ye nimə ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə, mamayoh əriə mimə, "Rhawor e nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani mə Kristo In kwənərəus əmə kape Deved?" ³⁶ Mərig, səmru, Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrini mə,

"Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,

"Əkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nipig jakor Ik takehuə ye tikmir minə kafam." ' ' "§ (Sam 110:1)

³⁷ Kini Yesu rirpin mimə, "Ye nəgkiarien e, Deved rimnokrən kin Kristo mə 'Yermaru.' ?Mərig nakshawor mamhani mə Kristo in kwənərəus əmə kape Deved?"

Yesu rəgkiar aikin, narmamə khapsaah kisərig kisagien.

[‡] 12:27: Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. 12:28: Luk 10:25-28 12:33: 1 Saml 15:22; Hos 6:6

§ 12:36: Kughen rimini-pən nəgkiarien e tuk King Deved.

³⁸ Kini Yesu rimnor kwirig kimi əriə, mīmə, “Kimiə takasərig əmiə tuk nəmħajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nivəhsi-pəniən neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksəowia kin əriə mhasiai əriə. ³⁹ Kini tukmə khavən ye nīmə kape nufuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁴⁰ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan narimnar. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. !Ah! Narpiniən kapəriə tukriskai rapita.”

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin rimivəhsi-pən mane kimi Kughen
(Luk 21:1-4)

⁴¹ Kini Yesu ramkwətə ye nəkwai nīmə ehua kape Kughen, ipakə tuk kwənmhan yame kivəhsi-pən mane kape Kughen ikin. Kini maməm narmamə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. Narmamə khapsaah, kapəriə mane rehua, kamhavəh-si-pən mane ehua. ⁴² Kini piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə, kafan mane rirkək. Kini in rivəhsi-pən əmə siren* kiraru.

⁴³ Kini Yesu rokrən kin narmamə kafan minə khauə. Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksin kimnhavəhsi-pən. ⁴⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nipar mane, mamhapəh nipərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginiən kin nan.”

13

Yesu rimini mə nīmə ehua kape Kughen tukrimir
(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Kini ai, Yesu rimitərhav ye nīmə ehua kape Kughen, yermamə kirik kafan rini-pən tukun mīmə, “Yhajoun, əmru. Nīmə ehua kape Kughen kimnor kin kapier ehua, kini nīmə minə e khahuvə pik.”

² Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Əmru. Nīmə ehua minə e, tukoh-ətəg-ətəg kapier iran, kipəh nipəhyen kirik.”

Nahasien yame tukruə ye Nipig Kwasig
(Mat 2:3-14; Luk 21:7-19)

³ Kini Yesu rimnəkwətə ye niħu takwar kirik, nhagin e Olif, mivag-əhu kin nīmə ehua kape Kughen. Kini Pita mine Jemes mine Jon mine Andru khauə misəm In. ⁴ Misaiyoh-pən In mhamə, “Yaksorkeikei mə takni-pə tuk əmawə mīmə ?narimnar minə e tukruə ye naha nipig?”

⁵ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Takasərig huvə, tamə yermamə reikuə irəmiə. ⁶ Narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə. ⁷ Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsəoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginiən. Narimnar minə e tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁸ Narmamə tukhauh əriə minə. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən apa tanə pisin mhauh əriə minə. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape

* **12:42:** Yesu to rapəh niniyen “siren” mərig rimə mane kape nəmə Isrel e “lepta.” **12:43:** 2 Kor 8:12 **13:2:** Luk 19:44

nahasien, rəmhen kin piraovin yame ramərig nəmhayen ye nīpig kape neiməkien.

⁹ “Mərig takasərig əmiə. Tukeighan kin əmiə naksərer ye nīmri mīrh. Kini tukərkis-ərkis əmiə ye nəkwai niməhuak kapəriə. Meinai kimiə kafak narmamə minə, takasəkeiki misərer ye nīmri nəmasur kape gavman mine ye nīmri nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarient Huvə kape Kughen kimi əriə. ¹⁰ Tikni-ərhav Nəgkiarient Huvə kape Kughen ikin minə fam rarkurao ye tokrei tanə, kwasig ikin Nīpig Kwasig tukripirua. ¹¹ Mərig tukmə kīvəh əmiə mə taksərer ye nīmri mīrh, rikimiə tukripəh nəpouyen. Mhapəh nisərigient mə, ‘?Jakhawni-pən tuk əriə?’ Takhani-ərhav nəgkiarient yame Nanmin kape Kughen rīmivəhsi-pre kimi əmiə meinai pəh nien mə kimiə nakasəgkiar, mərig Nanmin Imərhakə tukrəgkiar ye tikinhermiə.

¹² “Ye nīpig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rīmriə minə mine nisīnriə minə, miseighan kin əriə kamhopni əriə. ¹³ Narmamə tuksəməkin əmiə, misor ahas pən kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer tīmtim miseriaji nīpig kwasig, Kughen tukrivəh mīragh əriə.”

Nahasien ehuə apa Jerusalem

(Mat 24:15-28, 42-44; Luk 21:20-24)

¹⁴ Kini pəh yermamə yame raməvhuəkin nəkwəkəwə e tukriirkun. Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Kini nīpig kimiə naksəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriarə pik nar,’ ramərer ye kwənmhan yame rīpəh nien mə tukramərer ikin, kimiə e Judia taksap miserkwaig ye takwar. ¹⁵ Tukmə yermamə ramapis iruə ye nimə kafan to rīpəh nīvanien imə tuk nīpikien narimnar kafan. ¹⁶ Tukmə yermamə raməmīr yerki nəsimien kafan, to rīpəh nīvanien yerkwanu tuk nīwəhyen kafan neipən. ¹⁷ ! Man! Riskai pik tuk nīpiraovīn yamə mine kisor tīpriə, kini mine yamə mine jiriə minə kasomaah hanə, meinai tuksərig rahas pik. ¹⁸ Taksəhuak tuk nahasien e mə tukripəh nuəyen mīrəh əmiə ye nīpig kape nəhig ¹⁹ meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə rīpəh nəm-hanəyen ririkakun ye nīpig Kughen rīmnərəhu nīmoptanə meriaji-pə ai taktəkun mine. Kini nahasien kirik to rīpəh nuə-minien nīpig kirik rəmhen kin nahasien a. ²⁰ Mərig Kughen rīmnərəita nīpig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə to khapəh nhamraghien tukun. Mərig In rīmnərəi nīpig a mə tukrivəh mīragh narmamə yamə mine In rīmīrpen əriə mə kafan narmamə minə.

²¹ “Nīpig a, tukmə kirik rīmə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rīmə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimiə takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ²² Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhuə mhasigəvin Kristo misor nīmtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nīvi-tayen narmamə yamə mine Kughen rūrpen əriə. ²³ Mərig kwasig ikin narimnar a ruə, yakamni-pre ta tuk əmiə mə takasərig əmiə.”

²⁴ Kini Yesu rīrīn mamni-pən tuk əriə mīmə, “Kini nīpig kape nahasien tukruə mor infamien, “ ‘Mīrh tukripis,

Kini makuə to rīpəh min nəsiəyen;

²⁵ Kini kəmhou minə tuksəsaah,

Kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhakiu-kiu.’” (Aes 13:10, 34:4)

²⁶ Kini Yesu rirpin mimə, “Kini en, kwasig ikin, narmamə tukpisəm Yo, Ji Yermamə, jaksi-pən ye napuə mivəh nehuəyen mine nikakien. ²⁷ Kini ai, jakher-ərhav kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimirpen-ta əriə. ²⁸ Sətarig min kin nuhpikinien kin nai a figtri. Tukmə nipig yame kwermın rinaurə kini nımarin rinəmhaier, kimiə nakharkun mə kwənhauə ipakə tuk nəsımien en. ²⁹ Rəmhen əmə kin yame tukmə naksəm narimnar məknekin, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə. ³⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine ritərhav-pə. ³¹ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək, mərig nagkiarien kafak to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik. ³² Mərig narmamə fam kiseinein nipig kape narimnar minə e tukruə iran. Agelo minə ye neai, mine Yo Ji Kughen, kimawə yakseinein min. Mərig Rimik pisin əmə In rirkun.

³³ “!Takasərig əmiə! !Mhapəh nisapirien! Meinai kimiə nakseinein nipig yame narimnar minə e tukruə iran. ³⁴ Tukrəmhen kin yermamə kirik yame ritərhav iman yerkwanu mamvən yerkwanu pisin. Kwasig ikin ritərhav, rəhi-pən kafan narimnar kimi narmamə pisin minə mə tukasəm vi vi, kini mərəhu wok pisin puşun kimi əriə. Kini mini-pən tuk yermamə yame ramərer tuk kwəruə mimə, “Takamarha.” ³⁵ Rəmhen əmə min kin kimiə takasərig əmiə meinai nakseinein nipig yame Yamehuə kape nimə tukruə iran. Tukmə ror tukruə yenaiyu. Uə tukruə yenpig əru, uə tukruə yenpig-yenpig, uə tukruə yerkwəiha. ³⁶ Tukmə In ramuə ye naha nipig, pəh In tukripəh nəmien mə kimiə nakasəpir. ³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə, mamniərhav-pən min tuk narmamə mə takasərig əmiə nipig fam.”

14

Namehuə kape nəmə Isrel kasarhakın swatuk tuk nhopniyen Yesu
(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Kini nipig a, tukharaptəəkın nəviginien ehuə kin bred yame yis rirkək iran tukhani nahu kin. Jif pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses kinasarhakın swatuk mə tukharaptəəkin əpis-əpis Yesu mishopni. ² Iriə kimnhani mhamə, “Pəh khapəh nhərapətəəkinien In ye nipig kape nəviginien ehuə, tamə narmamə [niemhaa rhai əriə kini] khauh apnapig əmə əriə minə.”

Piraovin kirik ramətag-pən senta ye kapan kapə Yesu
(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)

³ Kini Yesu rivən Betani mivən ye nəkwai nimə kape Saemon. Kwən ai kupən rımivəh nımhəyen əutən ye tikiin. Kini Yesu raməvigin hana, piraovin kirik ruə mivəh botel kirik kimnor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Botel ai, senta aikin kamni kimə nad: nımrin rhaktə pik. Kini piraovin a rəsikta botel, mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu. ⁴ Mərig narmamə tiksın niemhaa rhai əriə khamə, “?Rhawor pian e roriah senta e? ⁵ Rhuvə pik mə to in rəvrai əmə; mirkun nivəhyen mane rəmhen kin tri handred taosen vatu* kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə.” Kini kishek pian a.

13:25: Aes 13:10; 34:4; Joel 2:10 13:26: Rev 1:7 13:27: Mat 13:41 13:35: Luk 12:38

14:3: Luk 7:37-38 * 14:5: Khapəh nhaniyen tri handred taosen vatu, mərig kimnhani mə, “Tri handred denarii.” Tri handred denarii in rəmhen kin mane yame yermamə kirik rawəh kape newk kirikiana.

⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “!Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo. ⁷ Yavən has minə tukasəmır kimiə miriə nipiğ fam. Kini tukmə nakhamə taksasitu irəriə nakharkun nisasituyen irəriə nipiğ fam. Mərig Yo jakpəh narəyen kitawə-m kimiə nipiğ fam. ⁸ Piraovin e rimmor huvə-pə kimi Yo ye nirkunien kafan. Mavi-təg-pə senta ye nıprak mapnəpənə ye nıprak mə tuknim Yo. ⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarrien Huvə ikin, tukaməvsao min kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmır minə kafan
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rıvən məm jif pris minə tuk norien swatuk tuk neighan-pənien kin Yesu ye kwermiriə. ¹¹ Rıvən məm əriə, rikiriə ragien, kini kimnhani mə tukhavəhsi-pən mane kimin. Kini Judas rıvən, mamarə, mawhin nipiğ tuk neighan-pənien kin Yesu kimi əriə.

Lodsapa
(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)

¹² Kini nipiğ kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nipiğ kape nəviginien e kamni kimə Pasova. Kini narmamə tukasəkeiki mhauh kwaji sipsip kirik misor nəviginien ai kin. Kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən mhamə, “?Ik nakmə jakhavən hiə misor apnəpənə ye nəviginien kape Pasova?”

¹³ Kini Yesu rher-pən kin kafan yermamə kiraru mimə, “Tukmə nakratərhav-pən Jerusalem, mwəm kwən kirik ramrəh jag ehə kirik kimiruk-pən nu iran. Kini takrakwasig kin in ¹⁴ mırhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin. Kini mırəni-pən tuk yemehuə kape nimə mırəmə, ?Yhajoun rimher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame in mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Pasova?” ¹⁵ Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən ye kwənmhaan ehə apa yerpriğ ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar m-fam kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginien aikin.”

¹⁶ Kini kratərhav mıravən Jerusalem mwəm narimnar rəmhen kin yame Yesu ruini ta. Kini iriu kwor apnəpənə fam ye nəviginien kape Pasova.

Yesu rimini-ərhav mə Judas tukreighan-pən kin In kimi tikmır minə
(Mat 26:20-30; Luk 22:14-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)

¹⁷ Yenpiğ, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan ¹⁸ misofugin ye tebol misavigin. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighan-pən kin Yo kimi tikmır minə kafak. Kimiə kirik e kitawə kasəkwəta.”

¹⁹ Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu minəsaiyoh əriə minə mhamə, “?Pa? ?Yo?”

²⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə kirik ye narmamə twelef kafak yame yakaweires kwis bred ye supsup ye pənkın. ²¹ Yo Ji Yermamə jakaməkeiki mimhə rəmhen kin yame Nəkəkəwə kape Kughen rimini kupən. !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehə!”†

²² Kini kiməsəvigin ta, Yesu rīvəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun. Kini ai mhapu-hapu mivəhsi-pən kimi əriə. Mini-pən tuk əriə mimə, “Sən. In e nıprak.” ²³ Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini kimnhanım. ²⁴ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Nıtawik e. Ramor əpu nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukrayıy mivəh miragh narmamə rehuə. ²⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mimə to yakpəh nınim-mınien waen meriaji mınim min ye rao ye neai.”

²⁶ Kini iriə kimisani nipe kirik, † kwasig ikin khatərhav mhavən ye takwar kirik nhagin e Olif.

Yesu rini-pən ərhav mimə Pita tukrini-ərhav mə in reinein In
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meınai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “‘Jakuh yermamə yame raməm huvə sipsip minə, kini sipsip kafan minə tuksayıy rik rik.’” (Sek 13:7)

²⁸ Kini Yesu rirpın mimə, “Mərig nıpig jakımragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”

²⁹ Mərig Pita rini-pən tukun mimə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksin tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to rıpəh nımiriən.”

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukrıpəh nəkakə-hanəyen mikiraru, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

³¹ Mərig Pita rarə mini-pən skai min mimə, “Tukmə khamə tukshopni ərau, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik.” Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarien kirikiana.

Yesu rınavən apa Getsemane maməhuak
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Kini ai iriə khavən min apa yerkwanu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mimə, “Kimiə taksəkwətə ikin e. Pəh yakvən maməhuak.”

³³ Kini In mikir Pita mine Jemes mine Jon, irisir min. Rikin rərhakis pik.

³⁴ Kini rini-pən tuk ərisir mimə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə tukun. Takarhəmır eikin e, marharha-huvə.”

³⁵ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur maməhuak. Mamaıyoh Kughen mimə, “Rimik, tukmə nakeighan kin, nəmhəyen en tukrirkək tuk Yo.”

³⁶ Kini mimə, “Tata, tukmə rikim ragien, aweh, vəhsi-ta nəmhəyen^S yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

³⁷ Kini ai In rirerig-pə min tuk ərisir. Məm irisir krhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “Eh, Saemon, ?Rhawor nakamapir? ?To nakpəh narhayen kape nıpig kwəkwə uə? ³⁸ Kimiə takasərig əmiə. Takasəkeike masəhuak mə nar kirik tukrıpəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin mərig nıpraimiə rapou.”

³⁹ Kini ai In mirerig min maməhuak. Mini-pən əmə min nəgkiarien a. ⁴⁰ Kini ai mirerig-pə min, məm irisir kwərhapir yeru min, meınai napirien rınıvəh nımirisir. Mərig irisir kwərharis mirheinein nar yame tikrhini-pən tukun.

14:24: Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16; Hib 9:20 † **14:26:** Ye Nəviginiyen kape Pasova, kwasig ikin kasəvigin, nəmə Isrel kimisani nipe tiksin ye Ol Sam 113-114. Misəvigin ta, ai, misani nipe tiksin ye Ol Sam 115-118. **14:28:** Mat 28:16; Mak 16:7 **14:31:** Jon 11:16 **14:32:** Jon 18:1

14:34: Jon 12:27 ^S **14:36:** Nəgkiariyen kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikiniyen ye nəmhəyen.” **14:36:** Mak 10:38; Jon 6:38

41 Kini ai In rīvən mīn. Marə muə mīn yame ror kisisər kīn. Rini-pən tuk ərisir mə, “?Rhawor? ?Nakarhəpīs hanə? !Infamien! Nīpig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighan-pən kīn Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi nəmə has mīnə. 42 Rhekimter, pəh kamhavən. !Rhəmru! Yermamə yame rīkin rimmagien tuk neighan-pənien kīn Yo ye kwermi tikmīr mīnə kafak ruauə ipakə ta.”

*Tikmīr mīnə kape Yesu khauə mharaptərəkīn In
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)*

43 Yesu raməgkiar hanə, məknekīn Judas, yermamə kīrik ye narmamə twelef kape Yesu, rītirhav-pə. Nukwhao ehuə kamhakwasig kīn, mamhapik nau nisə mīne kwətavhə kapəriə. Jif pris mīnə mīne nəmhajoun mīnə kape loa kape Moses, mīne nəmehua kape nəmə Isrel, kimisher-pən kīn nukwhao a. 44 Judas ruini-pən ta tuk əriə mīmə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en. Takharaptərəkīn, mhakir mhavən, mhapəh nisorien rap.”

45 Judas ruə məm Yesu mīni-pən tukun mīmə, “Yhajoun,” məturəm-pən kīmin. 46 Kini ai iriə khauə mharaptərəkīn Yesu. 47 Mərig yermamə kīrik ramərər ipakə tukun, rəvi kafan nau nisə mərəru ta nīmətərgi yor atuə kīn kape hae pris.*

48 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə? ?Rhawor nakamhapik nau nisə mīne kwətavhə mamhauə mə takharaptərəkīn Yo? 49 Nīpig fam kitawə-m kimiə kasəmīr ye nīmə ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptərəkīnien Yo. Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkə kape Kughen rīmīni tukraməkeikei mor nəfraksien kīn.”

50 Kini mərig narmamə kafan kisap ta iran. 51 Mərig yermamə kīrik yame rīmikwasig kīn Yesu rətəut əmə. Kini nīpig kharaptərəkīn kwən a, 52 rəta ye neipən kafan maiyu kopiə kopiə əmə map.†

*Yesu rimmərər ye nīmri kaonsel
(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)*

53 Kini khakir Yesu mhauə kīmi hae pris. Jif pris mīnə mīne nəmehua kape nəmə Isrel mīnə mīne nəmhajoun kape loa kape Moses, kwəsofugin ta əriə mīnə aikīn. 54 Kini Pita rikwasig kīn əriə, mərig rīpəh nīvən-pakəyen tuk Yesu. Nīpig ruə pakə tuk nīmə ehuə kape hae pris, kīni mīvən məkwətə iriə narmamə kape hae pris mīnə masərkəp. 55 Kini jif pris mīnə mīne narmamə kape kaonsel kīmīsarha kīn narmamə tiksin yame tukhauə miseikuə ye Yesu, ai khauh mishopni. Mərig khapəh nisəmīen yermamə kīraru yamə mir tikrani nəgkiarien kīrikianə.‡ 56 Narmamə khapsaah kishəkīmter maseikuə ye Yesu, mərig nəgkiarien kapəriə rīpəh nəm-nəmhenien.

57 Kini narmamə tiksin kishəkīmter mhani nəgkiarien eikuə ramvən tukun mhama, 58 “Yakasərig ramni mə, ‘Yo jakatmətəgətəg Nīmə ehuə kape Kughen yame narmamə kīmīsor; mərig kwasig ikīn ye nīpig yame ror kisisər kīn, jakərip yame rivi yame to yermamə rīpəh nīvhīrəkīnien.’ ” 59 Iriə kamhani mhani mərig nəgkiarien kapəriə rīpəh nəm-nəmhenien.

60 Kini ai, hae pris rərər ye nīmriə mīni-pən tuk Yesu mīmə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor e kamhani məkneikīn nəgkiarien iram?”

* 14:47: Jon 18:10 rīmə Pita e rimmərəru nīmətərgi kwən a. 14:49: Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20
14:50: Sam 31:11 † 14:52: Narmamə tiksin kamhani mə kwən a raiyu kopiə kopiə mamap, Mak en, yame rīmīrai nəkwəkə e Mak. ‡ 14:55: Nam 35:30 mīne Dut 17:6; 19:15 khamə tukmə tukhopni yermamə hah kīrik, yermamə kīraru tikrani nəgkiarien kīrikianə, ai khopni. 14:58: Jon 2:19-21

⁶¹ Mərig Yesu rərər əmə mamapnapig. Kini hae pris rarer maiyoh min mimə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo? ?Kughen yame kamni vi vi In, Ik kafan e kwajikovə uə?”

⁶² Kini Yesu rımə, “Yo en. Takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwtə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehuə. Kini takpisəm min Yo jaksi-faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

⁶³ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemha rımnhai ni]. Mini mə, “?Rhawor kitawə kasarha kin hanə narmamə yame tukhani hah In?”

⁶⁴ Nakwəsərig ta mə rımını hah Kughen. ?Rikimiə ramhaw-əsik? ?Tukshawor In e?”

Kini khamə tukraməkeikei mimhə. §

⁶⁵ Kini tiksın kishekimter masərig-əwhin. Tiksın kisarkis-ətərəkın nımrin mir, mhauh mhani-pən tukun mhamə, “!Eh, profet! !Ni-ru mə pa e rımuh Ik!”* Kini narmamə minə kape hae pris kisəsik In mhakir.

Pita rımını mə in reinein Yesu

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18; 25-27)

⁶⁶ Kini Pita raməmır ipakə tuk nimə ehə kape hae pris, kini piraovın kirik, yasitu kape hae pris, ruə. ⁶⁷ Məm Pita ramərkəp. Rəm tim tim kini mimə, “Eh, ik min kirik. Nakamkwəsik kin yemə Nasaret e Yesu.”

⁶⁸ Mərig Pita rımə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” Mitərhav meiwaiyu min maməmır ye kwəruə kape rukwanu a. Kini man kirikianə rəkakə. †

⁶⁹ Kini yasitu a kape hae pris rarə muə min. Minamni-pən tuk narmamə minə aikin mə, “Kwən e, in kirik min a.” ⁷⁰ Mərig Pita rımını neikuəyen iran.

Rapəh norien tu, narmamə yamə mine kasəmır aikin khani-pən tuk Pita mhamə, “Nəfrakisien, ik əfrakis kirik min a. Meinai ik min yemə Galili.”

⁷¹ Mərig Pita rini-pən skai tuk əriə mimə, “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. Tukmə yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.”

⁷² Məknekin, man rəkakə mikiraru. Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarrien yame Yesu rımını mimə, “Man tukripəh hanə nikakəyen mikiraru, takni m-kisisər mə ik nakeinein Yo.” Kini rərig rahas pik; rikin rərhakis masək.

15

Yesu ramərer ye nımri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Yenpig-ənpig əgkəp, jif pris, mine nəmehə kape nəmə Isrel, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, mine narmamə tiksın min kape kaonsel kape nəmə Isrel kaharaih mhuon nəgkiarrien kirik. Mhani-pən tuk narmamə tiksın mə tuksərkis-ərkis Yesu. Kini mhakir In mhauə mhakir-pən kimi Paelat, yamehuə kirik kape Rom. ² Kini ai Paelat raiyoh In mimə, “?Ik e Ik Yermaru kape yemə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Nəfrakisien e nakamni.”

³ Kini jif pris minə khani-ərhav neikuəyen rehuə yame kimisəm-pən ye Yesu. ⁴ Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarrien? Əmru. Kamhani nəgkiarrien rehuə iram.”

§ **14:64:** Loa kape nəmə Isrel, ye Levitikas 24:16, rımə tukmə yermamə kirik ramni hah Kughen, tukhopni. *

14:65: Aesea 11:3 rımə Mesaea, uə Kristo, nar apnapig mə ramapir, mərig tukrirkun naha nhagin yame narmamə kasor. Narmamə e kasarkis nımri Yesu kini mhamə tuksəm-ru mə to Yesu rirkun əfrakis min əriə uə nikam. †

14:68: Kopi akwas tiksın kape Niutesteman khapəh nhaniyen mə man kirik rəkakə aikin. Kamhani əmə mə Pita raməmır ye kwəruə kape rukwanu a. **15:1:** Luk 22:66

⁵ Kini Paelat rimməm mə Yesu rīpəh niniyen nar kirik, rakur.

Paelat rīmə Yesu tukraməkeikei mīmha
(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ Ye newk mīnə fam, ye nīpig kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kwəvəhsi-pən ta ye kalabus, kini yamehuə rīrisin kirik ramvən. ⁷ Kini narmamə tīksin kasəmīr ye kalabus meinai khamə tukhauh gavman, kini mishopni narmamə tīksin. Irīə kirik, nhagin e Barabas. ⁸ Kini nəmə Isrel kimmhauə misəm Paelat mamaiyoh-pən in mə tukror norien yame ramor rerin mīrisin yermamə kirik ye kalabus. ⁹ Kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Naksorkeikei mə jakrīsīn Yermaru kape nəmə Isrel uə?” ¹⁰ In ramaiyoh məknaikin meinai in rimməm ta mə jif pris mīnə kimisərəhu-pən Yesu ye kwermīn meinai kasəmākin Yesu tuk yamai mə narmamə fam kisorkeikei In.

¹¹ Kini jif pris mīnə kimmhāni mhāni-pən tuk kuwən a mhamə tukhapəh niseighanien kin Yesu mə tukritərhav, mərīg mə tukseighaan kin Barabas.

¹² Kini Paelat raiyoh-pən mīn əriə mīmə, “?Mərīg jakhawor kwən yame kimīə nakamhāni mə In Yermaru kape nəmə Isrel?”

¹³ Kini irīə kisokrən ehua mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

¹⁴ Mərīg Paelat raiyoh-pən mīn əriə mə, “?Tuk naha? ?Naha norien yame rimmor rahas?”

Mərīg irīə kisokrən ehua pik mīn mhamə, “!Əsik-haktə In ye nai kamarkwao kin!”

¹⁵ Kini Paelat rimmorkeikei mə tukror rikiriə, meighaan kin Barabas ritərhav ye kalabus. Kini rīmə tukərkis-ərkis Yesu, kikir In kavən kiruk haktə In ye nai kamarkwao kin.

Mobael mīnə kasarh iakei ye Yesu
(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Kini mobael tīksin khakir Yesu mhavən ye nīmə ehua kape Paelat kini misokrən kin nukwao kape mobael mīnə mə tukhauə. ¹⁷ Kini kharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin. Kini mharəh nəgəus kirik ror nhirin, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukraī-pən ye kapən kapə. ¹⁸ Kini masokrən kin mamhāni mhamə, “!k e yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai !k!” ¹⁹ Kini mamhauh kapən kapə kin nai, masərig-əwhin, kini misənīmkur ye nīmrin mhamə kamhasiai In. ²⁰ Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta mīn kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə In ye nai kamarkwao kin.

Mobael mīnə kimmharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin
(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ Kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rim Aleksanda mine Rufas. In ramvən apa Jerusalem, kini khāni-əhu misarkut kimin mə tukritərhəh nai kamarkwao kin kape Yesu. ²² Kini irīə mħakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame nīpran rīmə, kwənmħaan kape kerhə irə jir).* ²³ Kini ye kwənmħaan a khavəhsi-pən waen kimi Yesu yame kəvit-pən nīmar nai kirik kamni kimə “mir”.† Mərīg Yesu rīpəh niniyien.

²⁴⁻²⁵ Rampīgīg hana, kimmharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masarukin daes tukun, mə tukmə yame rapita, kini

15:5: Aes 53:7; Mak 14:61 15:11: Wok 3:13-14 15:21: Rom 16:13 * 15:22: Nəgkiarīen e “Golgota” ye nəgkiarīen kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nīpran rīmə “kerhə irə jir.” † 15:23: Tukmə ror kaməvit-pən mir ye waen tuk nini-əhuyen nəməmhayen.

in ravəh kafan. ²⁶ Kini kirai-pən nəgkiarinen kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mīmə, “In e Yermaru kape nəmə Isrel.” Kini misarkwətarəkin-pən ye nai kamarkwao kin. ²⁷ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ²⁸ Məknəkin, nəgkiarinen ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə, yame rimə, “Kiməsəvheikin In iriə nəmə has minə.”[‡]

²⁹ Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kasarh iakei pən iran. Masəwhan-əwhan kapəriə kapə. Kini mamhani mhamə, “! In en! ! Ik yermamə kape natmətag-ətəgiən nimə ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nipiğ kisisar əmə! ³⁰ Intah. Əta-ru ye nai kamarkwao kin meiwaiyu, mivəh miragh atuk ik.”

³¹ Kini jif pris minə mine nəmhajoun minə kasarh min iran. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig ripəh nəmhenien tuk nivəh-miraghien In. ³² Rhuvə mə Kristo e, In yermaru kape nəmə Isrel, tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran.” Kini kwərə mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kwarpakwə kimi Yesu.

Yesu rimamhə

(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³ Yerkweiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meriaji tri klok. ³⁴ Kini ye tri klok, Yesu rokrən ehuə mīmə, “! Elae! ! Elae! ? Lama sabaktani?” Nipran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”[§]

³⁵ Kini narmamə tiksin yamə mine kasərər aikin misərig nəgkiarinen ai mhamə, “Sərig-ru. In ramokrən kin Elaeja.” ³⁶ Kini kwən kirik raiyu ətkin mivəh mirəh nipərpə neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. Kini mīmə, “?Pəh kisəm-ru mə to Elaeja ruə masitu iran uə?”

³⁷ Mərig Yesu rarə mokrən ehuə min kini ai kafan neihagien ritərhav.

³⁸ Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai nimə ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru. Rəhipu apa yerpərig əgkəp meiwaiyu. ³⁹ Kini yamehuə kape mobael yame ramərəp ipakə tuk Yesu məm nimhəyən kape Yesu kini mīmə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁴⁰ Kini Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri nisin kwajikovə mir nhagriu Jemes mine Joses, karharer isok, iriə nipiraovin tiksin masəm In. ⁴¹ Nipiğ Yesu rimavən Galili, irisir ai karhikwasig kin In, mirhasitu iran. Kini nipiraovin apnapig minə khapsaah apaikin, kimnhatərhav-pən Jerusalem iriə min mhaue.

Josefyemə Aramatia riminim Yesu

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁴² Nipiğ a, kamni kimə napnəpənəyən meinai tikəni rikwamer kin nipig kape Sabat. Ipakə mirh rivə, ⁴³ Josef, yemə Aramatia kirik, ritərhav-pə. In yermamə kirik kape kaonsel kapəriə, yame yermamə kamhasiai in. Kini in min rawhin narmaruyen kape Kughen mə tukruə. Ramgin pawk, mərig

15:24-25: Sam 22:18 † **15:28:** Nəgkiarinen ye v. 28 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman.

Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam. **15:29:** Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58 § **15:34:** Yesu raməni Ol Sam 22:1 ikin e. Nimhəyən kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Ol Sam 22. **15:36:** Sam 69:21 **15:40:** Luk 8:2-3

rimnarar mivən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin nıprai Yesu. ⁴⁴ Paelat rimnərig mə Yesu rimamhə aihuua əmə, rakur pik kin. Kini mokrən kin yamehuə kape mobael maiyoh in mimə, “?Yesu ruamhə əfrakis uə?”

⁴⁵ Kini yamehuə ai reighan kin. Kini Paelat reighan kin Josef mə tukrivən mirəh nıprai Yesu. ⁴⁶ Kini Josef rivən mirəhsi-əhu nıpran ye nai kamarkwao kin, mivən mivəh nımrı neipən huvə kirik muə muvrig nıpran kin neipən a. Kini mirəh mivən mərəhu ye nəpag kapiet kirik yame kinor huvə ta. Kini mətapig əswasig kin kapiet ehuə kirik. ⁴⁷ Ye nıpig a, Meri, pian Magdala, mine Meri nisin Joses, iriü kimawəm kwənmhaan yame rimnəəhu-pən Yesu ikin.

16

Yesu rimamragh min ye nımhəyen
(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Rinamenaiyu, nıpig kape Sabat rinamor infamien, Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri, nisin Jemes, krhivən mirhivəh nımrı nımar nai tiksın yame nəmiovin rapien huvə. Mirhivən mə tukrhor-pən ye nıprai Yesu. ² Kəni rıkwamer kin, ye Sande, yenpig-enpig əgkəp, krhivən ikin nıprai Yesu raməmır ikin. Mirh ririkakun mamhaktə, ³ karhivən hanə ye swatuk, marhini-pən tuk ərisir mirhimə, “?Pa tukrasitu irətasiir tuk nəsoktayen kin kapiet yame kimnhaukraı əswasig pən tuk Yesu?” ⁴ Irisir kirhini məknaikin meinai kapiet a in rehuə pik, mərig karhini hanə marharha-pən, mirhəm mə kinəsok ta kin kapiet a.

⁵ Karhivən imə ye nəpag kapiet ai, mirhəm pikwarien kirik, kafan kot rəpomh mhawən. Ramkwətə ye kwermirisir matuk. Kirhəm, kirhakur. ⁶ Mərig rini-pən tuk ərisir mimə, “Takhıpəh nırhiginien. Yakirkun mə nakarharhakın Yesu yemə Nasaret, yame kimirik haktə ye nai kamarkwao kin. Mərig In rirkək eikin e. Ruimragh ta. Rhuəru mirhəm. Tamhekin e kimnəəhu ikin. ⁷ Takrhivən mirhini-ərhav-pən tuk narmamə mine Pita mirhimə, ‘In rinəkupən ta kin əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin, rəmhen kin yame In ruini-pre ta tuk əmiə.’” ⁸ Kini pia misir a krhitərhav, meinai kimırhigin pik, kini marhətəmmimin. Ror pən krhipəh nırhini-əsah-pənien tuk narmamə.*

Yesu rimamragh min, narmamə khapsaah kasəm In†
(Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)

⁹ Yesu rarə mımragh min ye Sande yenpig-enpig əgkəp. Aikin mıtərhav-pə tuk Meri, pian Magdala yame Yesu rimnəkota nanmin has seven iran kupən. ¹⁰ Kini pian ai rivən məm narmamə yamə mine kimnəmhakwasig kin Yesu, yame kasərig rahas pik tukun, misasək. Məvsao-pən kin kimi əriə. ¹¹ Mərig nıpig kimisərig mə Yesu rimimragh min kini Meri min rimnəm, iriə khapəh nhanien nəfrakisien iran.

¹² Kini ai, yermamə mir kiraru kape Yesu kaweriwək ye swatuk, Yesu ritərhav-pən tuk əriu. Nıpran rukrekin pisin. ¹³ Kini kirarerig miravən

16:7: Mat 26:32; Mak 14:28 * **16:8:** Kopy akwas tiksın kape Niutesteman ye nəgkiarien kape nəmə Gris kharpın nəgkiarien ye ves 8 mhama, “Mərig nıpiraovin minə ai kimnhauə misəvsao-pən kin kimi Pita mine narmamə yamə mine kasəmır aikin. Misəvsao kin narimnar yame kwən ai rimini-pən tuk əriə. Kwasiig ikin ye narimnar minə a Yesu atuk ritaərhav-pən tuk əriə mivəhsi-pən nəgkiarien kimi əriə mə tukhatərhav misarkurao ye tanımtana misəvsao kin Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Nəgkiarien ai ramni mə Kughen rirkun niwəh-miraghien narmamə mirkun nəmviviyen narmamə kape rerin.”
† **16:8:** Nəgkiarien ye v. 9 meriaji 20, rirkək ye kopy akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə pa nhagin rimirai.

mwəvsao kin kimi narmamə minə kafan; mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

*Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Wok 1:6-8)*

¹⁴ Kasarə mamhavən, narmamə leven kape Yesu kasəvigin, Yesu ritərhav-pən min tuk əriə; kini mægkiar-pən skai kimi əriə meinai iriə khapəh nishatəyən iran. Kini kaparhia kapə riskai pik. In rimnəgkiar skai pən tuk əriə meinai khapəh min nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kape narmamə minə tiksın yame kimisəm In, mamhani-ərhav mə rimimragh min. ¹⁵ Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Taksəkeikei mhavən misarkurao ye tanimtanə mhani-ərhav nəgkiarien huvə kape Kughen. ¹⁶ Yermamə yame rhatətə irak, kini mor baptaes, Kughen tukrivəhsi-pən nimraghien rerin kimin. Mərig yermamə yame ripəh niniyen nəfrakisien irak, Kughen tukrini mə tukrivəhsi-pən narpinien kimin mə tukrivən apa ye nap ehua. ¹⁷ Kini narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukror nimtətien tiksın ye nimraghien kapəriə. Tukharkun nisəkotayen nanmin has ye narmamə ye nhagik; mharkun min niniyen nəgkiarien pisin pisin; ¹⁸ mharkun nirəhyen snek, mərig snek to ripəh nəsiən əriə; mharkun ninimien kakonə, mərig to khapəh nhamhayen kin; mharkun nəəhu-pənien kwermiriə ye narmamə yamə mine kamamhə, kini tuksəsanin.”

¹⁹ Yesu Yermaru raməgkiar infamien, Kughen rivəh In mhaktə mivən ye rao ye neai. Taktəkun ai, In ramkwətə ye kwermi Kughen matuk. ²⁰ Kini narmamə kafan kimnhatərhav misəvsao kin Nəgkiarien Huvə iki minə fam. Kini In ramasitu irəriə. Kini mamor nimtətien ripsaah ye nimraghien kapəriə mə narmamə tukhani nəfrakisien iran.

Luk

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Luk rimirai Nəgkiarrien kwakwə kape nəkwəkəwə e Luk

? Pa rimirai nəkwəkəwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkəwə e-nəmehuə kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Luk rimirai nəkwəkəwə e. In pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu, mərig in rirkun huvə aposol Pol, kini maməriwək-pən rehuə tuk Pol. Pəh nien mə Luk yemə Isrel, mərig in yemə Gris; mərig in yeməhuak kirik. In dokta kape nor-huvəyən narmamə, kini mor huvə skul. Miwəs huvə nəvsaoyen kape narimnar yame rimatərhav ye narəyən kape Yesu. In rimirai nəkwəkəwə e, mine Wok yame Aposol minə Kimisor.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkəwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas. Niprai nhag e ramni mə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimirai nəkwəkəwə e ramvən kimi kwən a, mərig rirkun mə nəməhuak minə khapsaah tüksəvhəkin.

? Nimiraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig yame rimirai? Ye nipig a, nəvsaoyen kape Yesu rehuə mərərao. Kasərig, tiksın kimnhani nəfrakisien iran, tiksın kimnhaukreikin nəvsaoyen kape Yesu mhani atuk ye nərigien kapəriə.

? Rimirai nəkwəkəwə e tuk naha? Luk rorkeikei mə tukrini atuatuk nəgkiarrien ye narəyən kape Yesu. Rimə tukrirkun huvə nəfrakisien ye narəyən kape Yesu, maməgkiar kimi narmamə yamə mine kimnasariwək iriə Yesu masəm naha nhagin yame In rimnamor. Kini Luk rimiwəs huvə nəgkiarrien kapəriə, kwasig ikin rirai nəkwəkəwə e. In rorkeikei mə tukrha-joun mə Yesu In yermamə əfrakis kirik mine Kughen, rimipəh norien nar has kirik. In Kughen, kini In ravəh miragh narmamə.

Luk rimirikakun nəgkiarrien kafan

¹⁻³ Teofilas, ik yamehuə kirik, kamsiai ik. Narmamə khapsaah kimisəm narimnar kin nimiraiə yame Yesu rimnor ye nipig rimnamarə ye tokrei tanə. Iriə kimnisarə ye nipig kape nirikakunien kape narimnar minə a, kini misarkut pik mə tüksərəhu atuatuk nəvsaoyen kape narimnar minə a. Kimnharai ta narimnar yamə mine narmamə tiksın kimnhani, kini mhani-ərhav. Kini yo yimiwəs huvə nəgkiarrien iran minə mə jakirkun huvə narimnar minə a ye nirikakunien kafan. Kini taktəkun ai, kafak nərigien rimə jakrai atuatuk narimnar m-fam mher-pre kin. Jakrai atuatuk yamə minə kimisəkupən, mine yamə mine kimnhakwasig. ⁴ Yimnorkeikei mə jakni narimnar minə e tuk ik mə takirkun atuatuk nəfrakisien kape nəvsaoyen yame kinhajoun ta ik kin.

Agelo kirik rimini-ərhav narhayen kape Jon Baptaes

⁵ Ye nipig king kape provins e Judia, nhagin e Herod Ehuə, pris kirik aikin, nhagin e Sekaraea. In kirik ye pris minə kamokrən kin əriə kimə, “Pris minə kape kwənərəus kape Apia,” [yame rimasi-pən ye kwənərəus kape Eron kupən]. Kafan piahwaru, nhagin e Elisabet, rimasi-pən min ye kwənərəus kape pris e Eron. ⁶ Kini iriu kwətuatuk ye nimri Kughen, mawəri-pən huvə norien kape Loa kape Moses, mine nəgkiarrien minə iran; mirapəh niwəsikien kirik. ⁷ Mərig jiriu rirkək meina Elisabet ror siə kin ror hanə, minəpiahwaru, kini Sekaraea min rinəhuaru.

⁸ Kini ruauə atuaturk ye nipig yame Sekaraea mine kwhen kafan kasor wok kapəriə ye Nimə Ehuə kape Kughen. ⁹ Khamə tuksəm-ru mə pa nhagin tukrauru-pən ye Nimə Kape Kughen mivaan insens nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen. Kini ye norien kape pris minə kape nirpenien yer-mamə yame tukrivan imə, kimnharai-pən nhagriə ye kwaji kapier kirik mhawhan. Kimnhawhan, kapier yame kimnharai-pən nhag Sekaraea iran rukreikin haktə. ¹⁰ Məkneikin riməpəh narmamə khapsaah iruə kasofugin masəhuak, kini rimauru-pən imə mivaan insens.

¹¹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yeramaru ritərhav-pə marer ye nikar tebol matuk ye kwənmhaan yame rivaan insens ikin. ¹² Kini Sekaraea rəm rakur, migin pik. ¹³ Mərig agelo a rini-pən tukun mimə, “Sekaraea, pəh niginien, meinai Kughen rimnərig kafam nəhuakien. Kafam piahwaru Elisabet tukrirəh tini kirik yerman. Kini takaməkeikei mhen-pən nhagin mə Jon. ¹⁴ Kini takərig rhuvə, magien tukun, kini narmamə khapsaah tuksagien tuk nimirghien kafan, ¹⁵ meinai in tukruə yamehuə kirik ye nimir Kughen Yeramaru. Kini to in ripəh nanimien waen, mine nanimien skai minə.*” Kini Nanmin kape Kughen tukrikwar ye nimirghien kafan, ririkakun ye nipig ramamir apa ye tip nisini, mamvən, infamien rirkək. ¹⁶ Kini in tukrivip-pə nəmə Isrel khapsaah kharerig-pə tuk Yeramaru kapəriə e Kughen. ¹⁷ Kini in tukruə məkupən kin Yeramaru ye nanmin mine nasaninien kape Eləja kupən, mə in tukrukreikin riki tatə minə kharerig-pən min tuk kapəriə kwajikovə minə; kini in tukrukreikin min narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen khauə min ye nirkunien kape nəmə atuaturk minə. Ye norien a, in tukror apəpeinə ye nimirghien kape narmamə tuk nuəyen kape Yeramaru.”

¹⁸ Məkneikin, Sekaraea rini-pən tuk agelo mimə, “?Jakhawor pən iran mine mirkun mə nar e tukruə mor nəfrakisien kin? Meinai yo yaknəhuaru ta; kini kafak piraovin rinəpiəhuaru min.”

¹⁹ Mərig agelo a rini-pən tukun mimə, “Yo, nhagik e Gabriel, kini yo yakamərer ye nimir Kughen ye nipig m-fam. Kini In rimnher-pə kin yo mə jakuə məgkiar kimik, mini-pre nəvsaoyen huvə e. ²⁰ !Etərig-ru! Neramim tukrərpəvin kini takeinein nəgkiarien meriaji nipig takəm niprai nəgkiarien e, meinai nimirəh niniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. In tukruə mor nəfrakisien kin ye nipig atuaturk kafan.”

²¹ Kini ye nipig a, narmamə kimiseito kin Sekaraea, misərig mə rhawor ramor məkna tan pən ye nəkwai Nimə kape Kughen. ²² Kini rimatərhav-pə, meinein nəgkiarien. Ror məkneikin iriə kimnharkun mə in rimnəm namərəhavyen kirik imə. Raməgkiar əmə kin kwermim mamvən, neramipəvin.

²³ Kini nipig rimnor infamien ye wok kape pris ye nəkwai Nimə kape Kughen, in rirerig-pən yerkwau. ²⁴ Kini ripəh norien tu, kafan piahwaru ror tipin, mamerkwaig əmə yerkwau meriaji makuə kirkirip, ²⁵ mamni mimə, “Nar e Kughen Yeramaru rimnor ruə irak. Apa kupən, narik rirkək, yakauris. Mərig taktəkun ai, Kughen rimnor rhuvə-pə kimi yo, kini rikik ragien mə jakrəh kwajikovə kirik, mipəh min naurisien kin nimir jir.”

Agelo kirik rimini-ərhav mə Yesu tukrarha-pə ye tokrei tanə

²⁶ Kini nipig Elisabet ror tipin mivəh makuə sikis, Kughen rimnher-pə kin agelo kirik kafan, nhagin e Gabriel, rivən apa yerkwau kirik nhagin

1:9: Eks 30:7 * **1:15:** Nam 6:1-4 ramni mə profet minə khapəh nhanimien waen, tamə kisapis kin. **1:15:** Nam 6:2-3 **1:17:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13 **1:19:** Dan 8:16; 9:21

e Nasaret, ye provins e Galili. ²⁷ In mivəh nəgkiarieren kirik mamvən kimi piraovin kirik nhagin e Meri. Yerman ripəh hanə nivəniən tukun, mərig kimirpen ta kimə tukikir pən kimi kwən kirik, nhagin e Josef, yame in kwənərəus kirik kape King Deved. ²⁸ Kini agelo a raji-ərhav pən tukun, mini-pən tukun mīmə, “Rhuvə, Meri. Kughen rimmərəhu kafan nihuvəyen kimik, kini mamarə kimiru min.”

²⁹ Mərig tipir ramuh Meri tuk nīprai nəgkiarieren a, mīmə, “?Rhawor e mamni vi vi məkneikin yo?”

³⁰ Mərig agelo a rini-pən tukun mīmə, “Takpəh niginiən, Meri, meinai Kughen rimirpen mə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimik. ³¹ Ror məkneikin, takaməkeikei mor tipim. Takaməkeikei mirəh kwaji kirik yerman, mhen-pən nhagin mə Yesu†. ³² In tukruə mamor yemə huvə pik kin. Tukaməkeikei kokrən kin In kimə In Ji Kughen Yerpīrig. Kini Kughen Yerman tukror In ruə king rəmhen əmə kin ripni kupən e Deved. ³³ Kini In tukramarmaru ye kwənərəus yamə mine khasi-pən ye Jakob, kini kafan narmaruyen tukramarə kape rerin.”

³⁴ Kini Meri rini-pən tuk agelo mīmə, “?Jakhawor-pən iran mine mirəh kwajikovə kirik tukmə yakpəh nəri-pən-hanəyen yerman?”

³⁵ Mərig agelo rini-pən tukun mīmə, “Nanmin kape Kughen tukrurə marə iram, kini nəsaniniən kape Kughen Yerpīrig tukrhen ik. Kini in e kwajikovə yame takrəh, in ratuutuk pik, tukaməkrən kin In kimə Ji Kughen. ³⁶ Kini, əmru, kuhum e Elisabet rinəpiəhuaru pawk, mərig rinor ta tipin kin kwaji yerman kirik. Kimini in kimə piəhuaru yame ror siə kin, mərig taktəkun ai rinor tipin mivəh makuə sikis. ³⁷ Narimnar minə e kashajoun-pən mə nar kirik ripəh norien neineiniən tuk Kughen.”

³⁸ Məkneikin Meri rini-pən tukun mīmə, “Iwəh. Yo yorwok əmə kape Kughen Yermanu. Pəh In tukror naha nhagin kimi yo yame ik nakamni.” Kini agelo rəta iran, mamvən.

Meri rimavən məm Elisabet

³⁹ Kwasiq ikin ye narimnar minə a, ripəh norien tu, Meri rimnarar iman ikin, mhai miren nar mivən apa yerkwano kirik ye nikar tukwas minə ye provins e Judia, ⁴⁰ mauru-pən imei Sekarəae mine Elisabet. Magien tuk Elisabet, ⁴¹ kini nīpig Elisabet rərig Meri raməgkiar, məknakin kwajikovə a ye tipin rakur mikiu; kini Nanmin kape Kughen rimnor Elisabet ⁴² rok-rapomh mīmə, “!Kughen ramor rhuvə-pre kimik rapita nīpiraovin minə fam, kini In tukror huvə-pən kimi kwaji yerman yame takrəh! ⁴³ Mərig yakpəh nirkunien mə rhawor e Kughen ramor huvə pə məkneikin kimi yo mə nisin Yermanu kafak tukruə məm yo. ⁴⁴ Yakamni məkneikin meinai nīpig yimnərig kafam nəgkiarieren, kwajikovə e yame raməmīr e ye tipik ramagien mamkiu. ⁴⁵ Kini Kughen tukror rhuvə pre kimik meinai nimini nəfrakisien ye nəgkiarieren yame Kughen Yermanu rimini-pre tuk ik.”

Meri raməni nīpei maməgnəgin Kughen

⁴⁶ Məkneikin Meri rima, “Ye nimirghien minə fam kafak, yakaməgnəgin Kughen Yermanu, ⁴⁷ kini rikik ramagien pik tuk Kughen kafak yame ravəh miragh yo, ⁴⁸ meinai yo yorwok əmə kafan yame yo yermamə arnapig əmə, mərig rikin raməsik yo.

1:27: Mat 1:16,18 † 1:31: Nhad e Yesu, nīpran ramni mīmə Kughen tukrivəh miragh narmamə mifam. 1:31: Aes 7:14; Mat 1:21-23 1:33: 2 Saml 7:12,13,16; Aes 9:7 1:37: Mat 19:26; Job 42:2; Jer 32:17 1:46: 1 Saml 2:1-10

Kini taktakun ai mamvən, narmamə m-fam tukhani mə Kughen rimmor huvə pə kimi yo.

49 Meinai Kughen e nəsaninien kafan in rehuə, In rimmor narimmnar rehuə kimi yo.

Kini nhagin ramərhakə.

50 Kini rikin rehuə tuk narmamə yamə mine kamhasiai In, iriə e narmamə yamə mine kimisəkupən misarə mine yamə mine tukpihauə kwasig ikin.

51 In rimmor nar apsisip minə ye nəsaninien ye kwermın.

Mher yerhav kin narmamə yamə mine kisausit ye nətərigien kapəriə.

52 Mivəh-si-əhu namehuə minə ye kapəriə neihuəyen,

kini mivəhsi-haktə narmamə yamə mine kapəriə nətərigien reiwaiyu.

53 Narmamə yamə mine nikumhə raməs əriə, In raməvigin əriə kin nəviginien yame rhuə,

kini narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, In rimmher yerhav kin əriə, nar rimirəkək tuk əriə.

54 In rimmnasitu ye kwənərəus kape Isrel, iriə e yorwok minə kafan. Rikin raməsik mə rikin tukraməkeikei mamehuə tuk əriə, 55 ririkakun ye Ebrahim kupən mine kwənərəus kafan, mamvən kape rerin, rəri-pən nəgkiarrien yame rimini-pən ta tuk kaha minə kapətawə.”

56 Kini Meri ramarə iriu Elisabet mivəh makuə kisisər, kini ai, mipirerig-pən iman ikin.

Jon Baptaes rimmnarha-pə

57 Kini nipig atuutuk kape Elisabet rimauə mə tukreimək iran, kini rimirəh tini yerman. 58 Kini narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun mine kafan kwənərəus minə kimisərig nəvsaoyen a mə Kughen Yermaru rikin rehuə tukun mor rhuə pən məknakin kimin, kini iriə kimnhauə misor kirikiane iriə min mə tuksagien kwis.

59 Kini nipig pikwarien a rimirəh nipig eit, kini iriə khauə mhavəh nao kim in. Kini ipakə əmə kishen-pən nhagin mə nifnəhag rimmni e Sekaraea, 60 mərig nisini rimini-pən mimə, “Nikam. Pəh kishen-pən nhagin mə Jon.”

61 Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? Ye kwənərəus kapəmiru, nhag e Jon rirkək iran.” 62 Kini masəgkiar kin kwermiriə misaiyoh-pən Sekaraea mhamə in rorkeikei mə tukshen-pən nhagin mə pa.

63 Kini in raiyoh-pən əriə mə tukharəh-sipən nar kirik pəh tukrirai-pən nəgkiarrien kirik aikin, mirai-pən mimə, “Nhagin e Jon.” Kisəm kisakur pik kin. 64 Məkneikin, neramin rihuatuk, məgkiar mamni vi vi Kughen.

65 Kini narmamə m-fam yamə mine kisarə ipakə tukun kisakur kin. Kini narmamə kimnhani narimmnar minə a rarkurao ikin minə fam ye nikar tukwas minə ye provins e Judia. 66 Kini narmamə mifam yamə mine kimnhavəh nəvsaoyen a, misətərig kin, misaiyoh əriə minə mhamə, “Man. ?Keinein mə kwajikovə e tukreihuə mor naha?” Kimnhani məknai kin meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə iran.

Sekaraea rimini-ərhav nəgkiarrien yame Kughen rimirəh-pən kimin

67 Məkneikin Nanmin kape Kughen rimmor riki Sekaraea, ramni-ərhav nəgkiarrien yame Kughen rimirəh-pən kimin mimə,

68 “Pəh khani vi vi Yermaru, In Kughen kape nəmə Isrel,

meinai In rimauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə,

kini mipik ta əria ye kwermi tikmir minə kapəria.

⁶⁹ In rimivəh-si haktə yemə əsanin yame ravəh miragh ətawə, yame ramsipən ye kwənərəus kape yorwok kafan e Deved kupən ⁷⁰ raməri-pən əmə nəgkiarinen yame rimivəhsi-pən kimi kafan profet kupən minə mimə ⁷¹ tukrivəhsita ətawə tuk tikmir minə kapətawə mine tuk kwermi narmamə mifam yamə mine kasəmakin ətawə.

⁷² Kini mimə rikin tukreihuə tuk riptawə minə, kini rikin tukraməsik promes atuatak ⁷³ yame In rimini-pən ta tuk riptawə e Ebrahim mimə ⁷⁴ tukrirəh-si ta ətawə ye kwermi tikmir minə kapətawə,

mə nipig mifam ye nimiraghien kapətawə, kitawə tukharkun nisorien wok kafan ye nimri Kughen, mhapəh nhaginien, ⁷⁵ kitawə kisəmərhakə misatuatak ye nipig mifam.”

⁷⁶ Kini Sekaraea rarar mini-pən tuk tini mimə, “Kini ik, narik, tukokrən kin ik kimə ik pris kape Kughen Yerpipig; meinai Ik takəkupən kin Yermaru mor apnəpeinə ye swatuk kafan,

⁷⁷ mamni-ərhav tuk kafan narmamə minə mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has kapəria, mivəh miragh əria.

⁷⁸ In tukraməkeiki mor məknakin meinai rikin rehuə tuk ətawə, mamor huə pə kimi ətawə.

Rikin rehuə tuk ətawə, Kristo tukruə tuk ətawə rəmhen əmə kin yame mirh ramhaktə mamvən ye neai ⁷⁹ misia-pen ətawə yamə mine kasarə ye nəpignapien mine apa ikin nəsaninien kape nımhəyen ramhen narmamə ikin,

kini mamkir-pən nihutawə ye swatuk kape nəmərinyuen.”

⁸⁰ Kini pikwarien a nipran ramehuə, kini mamehuə min ye nanmin kape Kughen. Kini nipig mifam in ramarə apa ye tipəvsik mameito kin nipig atuatak yame tukririkakun wok iran ye nimri nəmə Isrel.

2

Yesu rimnarha-pə (Mat 1:18-25)

¹ Ye nipig a, yemə Rom kirik, nhagin e Sisa Ogastas, in ramarmaru ye tanə minə fam kape Rom. In mamərəhu loa kirik mimə tukəvheikin fam narmamə yamə mine kisarə aikin a. ² (In e nəvheikinien narmamə yame kimməkupən kor. Ye nipig a, kwən e Kwaeriniyas in gavman kirik kape provins e Siria). ³ Kaməvheikin narmamə, narmamə tukasəkeikei mharerig-pən mhavən hanə iməriə minə ikin mə tukəvheikin əria. ⁴ Ror pən kwən a Josef min ritərhav yerkwanu e Nasaret ye provins e Galili, mivən apa provins a Judia, yerkwanu kirik kamni kimə Betlehem, imei King Deved kupən. Rimavən aikin a meinai in kwənərəus kirik kape King Deved. ⁵ Kwerpen ta Josef mine pian e Meri mə tukwarkurək; kini Meri natukreimək kin kwajikovə. Kini iriu kimiravən apa Betlehem mə tukəvheikin min əriu. ⁶⁻⁷ Kini kratərhav Betlehem, mirapəh niwəmien kwənmhan tukwapir ikin, mwarə ye nimə kape nar miragh. Mwarə hanə apaikin, kini rinor nipig kape kwajikovə tukrarha, kini reimək kin nimrin nupan kafan, yerman. Muvrig kin neipən, mərəhu-pən əmə in ye tikirao yame nar miragh minə kasəvigin-pən iran.

Agelo minə khatərhav-pə tuk yorwok ye sipsip minə

⁸ Kini ipakə əmə tuk yerkwanu e Betlehem, narmamə yamə mine kasəvigin sipsip minə kasarə yerki mənvhirik masarha tuk sipsip minə yenpig. ⁹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə tuk əriə, nikhakien kape Kughen Yermaru risia-pen əriə, khagin pik. ¹⁰ Mərig agelo a rimini-pən tuk əriə mima, “Hapəh nhaginien. Meinai yo yakwauə mə jakni-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə, yame tukror riki narmamə ragien pik. Kini Nəvsaoyen a ramvən tuk narmamə mifam. ¹¹ Taktəkun əmə, yermamə kirik rimnarha-pə ye taon kape King Daved. In ravəh miragh narmamə, kini In Kristo yame Kughen rimini-ta kupən mə tukrher-pə kin tuk əmiə. Kini In Yermaru. ¹² Kini taksəm kwajikovə en kimuvrig kin neipən, karəhu-pən ye tikirao, ror nimtətien kimi əmiə mə kwajikovə a in a yakməni.”

¹³ Məkneikin, agelo minə khapsaah khatərhav-pə masərer iriə min, masəgnəgin Kughen, mhani mhama,

¹⁴ “Pəh khani vi vi Kughen apa yerpilig ye neai.

Kini narmamə ye tokrei tanə yamə mine riki Kughen ramagien tuk əriə, pəh kisarə ye nəmərinuyen.”

Yorwok ye sipsip minə kimnhavən masəm Yesu

¹⁵ Məkneikin agelo minə kimisəta ye yorwok ye sipsip minə, mharerig-pən apa ye rao ye neai, kini yorwok ye sipsip minə kimnhani tuk əriə minə mhama, “Pəh khavən apa Betlehem, misəm-ru nar e Kughen Yermaru rimini-pə tuk ətawə.”

¹⁶ Kishai miren mhavən misəm Meri mine Josef mine kwajikovə yame ramapir-pən ye tikirao. ¹⁷ Nipig kimisəm, kimnhani ərhav nagkiarrien yame agelo rimini ye kwajikovə, ¹⁸ kini narmamə mifam yamə mine kimisərig nagkiarrien yame yorwok ye sipsip minə kimnhani-pən tuk əriə, kisakur pik kin. ¹⁹ Mərig Meri rimnətərig əmə kin narimnar minə e, markut tuk nərigien nipran. ²⁰ Mərig yorwok ye sipsip minə kimnharerig, mhavəhsi-haktə nhag Kughen, mhani vi vi In tuk narimnar m-fam yamə mine kimisəm misərig; rəmhen əmə kin yame agelo rimini-ta tuk əriə.

Kamhen-pən nhag Yesu

²¹ Kwajikovə a rimnarha, mivəh nipig eit, kini kimivəh nao kimin rəri-pən əmə loa kapəriə, kini khen-pən nhagin kimə Yesu, nhag yame agelo rimini-pən ta tuk Meri nipig in rimnor tipin.

Josef mine Meri kimirəh Yesu miravən apa ye Nimə kape Kughen

²²⁻²⁴ Ye nipig a, tukmə kwajikovə kirik rarha, rimni mine nisini tukawəkeikei mwor sakrefaes kape nəspirien mamə, rəri-pən Loa kape Moses, * kini ruauə atuatur ye nipig kape Josef mine Meri mə tukwor məkna. Ror pən kirəh Yesu mirhuvən Jerusalem, miravəh mak ye tanə kiraru uə yakwi-nətuən kiraru kini mwhopni, rəri-pən əmə loa yame Kughen Yermaru rimini.†

Kini kimiravəhsi-pən kwajikovə a kimi Kughen Yermaru. Nar a raməri-pən Nəgkiarrien kape Kughen yame ramni mima,

“Nimrin nupan minə yerman, tukaməkeikei kivəhsi-pən əriə kimi Kughen Yermaru mə kafan minə.”

(Eks 13:2, 12)

Simeon mine Ana kimawəm Yesu, kawəgnəgin Kughen

^{2:14:} Luk 19:38 ^{2:19:} Luk 2:51 ^{2:21:} Luk 1:31 * ^{2:22-24:} Nakam loa e ye Eks 13:2 mine
1 Saml 1:22-28. † ^{2:22-24:} Loa e raməm ir ye Lev 12:8.

²⁵ Kini huaru kirik ramarə apa Jerusalem, nhagin e Simeon. Kafan nımraghien in ratuatuk huvə, kini nıpig mıfam in raməri-pən nəgkiarieren kape Kughen. Kini in rameito kin nuayen kape Kristo yame In tukruə mivəh mıragh nəmə Isrel. Kini Nanmın kape Kughen ruə mıkuar yerkin. ²⁶ Nanmın kape Kughen ruini-pən ta tukun mımə tukrıphəh nımhəyen meriaji tukrəm Kristo yame Kughen Yermaru rımını mə tukrher-pə kin. ²⁷ Kini Nanmın kape Kughen rımmor rıkin mə tukrauru-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini Josef mıne Meri kimırəh Yesu mwaru-pən ye Nimə kape Kughen mə iriu tukwor narımmar fam yame Loa kape Moses ramni. ²⁸ Məkneikin Simeon rımməm Yesu, kini mırəh kin kwermın, kini mamni vi vi Kughen mamni-pən tukun mımə,

²⁹ “Kughen Yermaru, promes yame Ik nımını tuk yo, naknor əfrakis.

Kini taktəkun ai, eighaan kin yo, yorwok e kafam, pəh yakmhə ye nəmərınuyen,

³⁰ meinai yaknəm kwajikovə e kin nımrik yame tukrıwəh mıragh narmamə.

³¹ Ik nımmor apnəpeinə mə In tukrıvəh mıragh narmamə, kini narmamə m-fam tukharkun nar a.

³² In tukruə rəmhen kin laet, mhajoun swatuk kin nəmə ye kantri pısın pısın mınə,

Kini narmamə tukhavəhsi-haktə nəmə Isrel tukun.”

³³ Kini rım kwajikovə a mıne nısini kwakur pik kin nəgkiarieren yame Simeon rımını iran. ³⁴ Kini Simeon rəhuak mımə, “Pəh nıhuvəyen kape Kughen tukruə tuk əmiru.” Kini mını-pən tuk Meri, nısın kwajikovə a, mımə, “!Ərig-ru! Kughen rımırpen ta kwajikovə e mə tukror nəmə Isrel khapsaah tukhamır,

kini mə tukror mın əriə khapsaah khavəh nımraghien.

Kughen rımırpen pawk In mə In ror nımtətien kirik, mərig narmamə tukhani

hah In. ³⁵ Ror pən tukəm əpu nərıgien has kape narmamə khapsaah.

Kini, Meri, rıkim tukrəmhə tukun rəmhen kin yame yermamə kirik ramhai rıkim kin nau nısə.”

³⁶ Kini pıahwaru kirik ramarə aikin, nhagin e Ana. In profet kirik. In ji Fanuel, kwənərəus kape Aser kupən. Rınəpıahuaru əgkəp. Nıpig rımmamətamaruə əmə, məri-pən kafan yerman. Mwarə kwis kape newk seven əmə, kwən a rımhə. ³⁷ Rımmarə pısın əmə məknakin meriaji mıpiəhuaru. Kini taktəkun ai kafan newk eiti fo. Nıpig mıfam in raməmır ye Nimə kape Ehuə Kughen maməhuak, yenpig mıne yeraan. Matuakəm mıpəh nəvıginien mə tukrəhuak kimi Kughen. ³⁸ Kini in rımauə atuatuk ye nıpig yame Simeon raməgkiar kin kwajikovə a. Kini pıahwaru ai rımını vi vi Kughen tukun, kini maməgkiar ye kwajikovə e kimi narmamə mıfam yamə mıne kamhawhin mə Kristo tukrırisin nəmə Jerusalem.

Josef mıne Meri kimıravən apa Nasaret

³⁹ Kini Josef mıne Meri kimıwor narımmar fam yame Loa kape Kughen Yermaru ramni, kini mərhırerıg-pən imarısır ikin Nasaret ye provıns e Galılı. ⁴⁰ Kwajikovə a rınehuə muiskai, muırkun huvə nar, kini nıpig m-fam nıhuvəyen kape Kughen rukwar ye kafan nımraghien.

Tamaruə e Yesu ramvən apa Nimə Ehuə kape Kughen

⁴¹ Ye newk minə fam, rim Yesu mine nisini kimiravən apa Jerusalem mə tukwor lafet kape Pasova.[‡] ⁴² Kini nipiğ Yesu rimivəh newk twelef, kimiwor norien yame kawor hana, kini Yesu rikwasig kin əriu mirhivən apa faktə ye lafet a. ⁴³ Kini lafet rinor infamien, kini kafan minə kimnharerig mhavən iməriə ikin; mərig tamaruə Yesu In riphəh nıkwasiğien kin rimni mine nisini, maməmır əmə apa Jerusalem. Kini iriü kweinein. ⁴⁴ Kramə-ta mə ramkwasig kin əriə. Kini kimisəriwək mamhavən tuk nipiğ piəpiə kirik. Mipirərikakun mwarha-kin yerki kwənərəus kapəriü mine iriü minə tiksın. ⁴⁵ Mərig kirapəh niwəmien In, mwarha-kin, mirarerig miravən Jerusalem. ⁴⁶ Kwarha-kin In nipiğ kisısə; kini mپیwəm apa ye Nimə Ehuə kape Kughen. Ramkwətə iriə namhəjoun minə, mamətərig kin əriə. Kini mamaiyoh əriə kin narimnar tiksın. ⁴⁷ Kini narmamə mifam kimisərig In, kisakur tuk kafan nirkunien mine nhorpinien nəgkiarieren minə kafan. ⁴⁸ Kini rimni mine nisini kimiwəm In, kwakur pik kin. Kini nisini rimini-pən tukun mimə, “Narik. ?Nimnhawor mor məkneikin irəmru? !Ərig-ru! !Kimru rimim, rikimru rəmha pik tuk ik, kini yakwarha-kin pik ik!”

⁴⁹ Mərig In rini-pən tuk əriu mimə, “?Nakawarha-kin Yo tuk naha? Tukmə ror nakrapəh nırarkunien mə Yo jakaməkeikei maməmır ye Nimə kape Rimik.” ⁵⁰ Mərig iriü kirəpəh nırarkunien nıprai nəgkiarieren yame rimini-pən tuk əriu.

⁵¹ Kini In rikwasig kin əriu, mirheiwaiyu mirhivən apa Nasaret. Kini In rimisiai əriu mamor nəkwairiü. Mərig nipiğ mifam nisini ramətərig kin narimnar minə fam a. ⁵² Kini Yesu nıpran ramehuə, kini kafan nirkunien ramhaktə pik. Kini ye nipiğ mifam, Kughen mine narmamə, rikiriə ragien əmə tukun.

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəgkiarieren kape Kughen (Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, yemə Rom kirik, nhagin e Taebirias Sisa, in ramehuə ye provins minə fam kape Rom. Kini ye nipiğ in rinamarmaru meriaji newk fiftin, kini kwermın minə tiksın e: Herod Antipas ramehuə ye provins e Galili; mine piauni Filip in ramehuə ye provins mir e Ituria mine Trakonaetas, mine Lisantias ramehuə ye provins e Abilin, mine Ponjes Paelat in gavman kape provins e Judia. ² In e ye nipiğ atuatuk kape Anas mine Kaefas yame iriü jif pris mir.

Ye nipiğ a, Jon, ji Sekaraea, yame rinehuə ta ai, mamarə apa ikin ruhiko ikin, kini Kughen rimivəh-sipən nəgkiarieren kirik kimin. ³ Kini in rimnokrən apomh pən ikin minə ipakə tuk nu apa Jodan maməvsao-ərhav kin nəgkiarieren kape Kughen. In mamni-pən mimə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mhavən tuk Kughen mə In tukrəspir norien has minə kapəriə. Kini mə nımtətien kirik e, tukor baptaes irəriə. ⁴ In rəri-pən əmə nəgkiarieren yame Aesea rimirai kupən ye nəkwəkwə kafan mimə, “Kwən kirik ramokrən ehua apa ikin ruhiko ikin mamni mimə, ‘Kimiə taksor apnəpeinə ye swatuk kape Yermaru,

kini misor kafan swatuk ratuatuk.

⁵ Nikwətanə minə fam tuksuun huvə,

[‡] 2:41: Ye nipiğ kape lafet kape Nəvirəokinien, uə Pasova, nəmə Isrel rikiriə raməsik Kughen rimiwəh miragh kwənərəus kupan kapəriə mirəh-si ta əriə ye kwermi yamehuə kape Ijip. Əm-ru stori kape Pasova ye Eksodas 12:21-27. 2:51: Luk 2:19 2:52: 1 Saml 2:26; Prov 3:4 3:3: Wok 13:24

kini tukwas minə mine nahawk minə fam tuksətən-ətən,
 kini swatuk iko iko minə tukərəhu atuatuk,
 kini swatuk yame rapəjiapət tukəkeikei kor rīpiə.

6 Kini narmamə mifam tuksəm swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə.”
(Aes 40:3-5)

7 Kini ye nīpig a, narmamə khapsaah kimnhavən tuk Jon mə in tukror baptaes irəriə; məriḡ rini-pən tuk əriə mīmə, “!Kimiə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhwopah! Pəh nien mə tuktū, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ? Məriḡ, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin? **8** Sor narimnar tiksin yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, məriḡ rikimiə tukriyəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. !Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-min-ien kapiet apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. **9** Kini taktəkun ai, Kughen rinərəer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik riyəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrərəru marakikin-pən ye nap.”*

10 Kini kwhen ehua a kimisaiyoh Jon mhamə, “?Məriḡ, naha nhagin kimawə jakəsəkeikei misor?”

11 Kini Jon rini-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə kafam neipən kiraru, vəhsi-pən kirik kimi yermamə yame kafan rirkək. Kini tukmə nam nəviginiyen rarə, əhi-pən tiksin kimi narmamə yamə mine nəriə rirkək.”

12 Kini narmamə tiksin yamə mine kasərəer tuk mane kape takis kimnhauə mə Jon tukor baptaes irəriə, kin misaiyoh in mhamə, “?Naha e nhagin kimawə jakəsəkeikei misor?”

13 Kini Jon rini-pən tuk əriə mīmə, “Takhapəh nhavəh-sitayen mane tuk narmamə rapita yame rəmhen mə takhavəh.”

14 Kini mobael minə tiksin kimisaiyoh min mhamə, “? Məriḡ rhawor irəməwə? ?Naha e nhagin kimawə jakəsəkeikei misor?”

Kini in rini-pən tuk əriə mīmə, “Takhapəh nhaviyen niginiyen kimi narmamə mhamə, ‘Tukmə nakhapəh nhavəh-si-pəyen mane, kini jaksor nəmhəyen kimi əmiə, uə jaksor əmiə naksarer ye nimir mirh kini yakhani hah əmiə.’ Məriḡ rikimiə tukraməkeikei maramagien əmə tuk nərok atuatuk kapəmiə.”

15 Kini narmamə minə a kasəm misəm, rikiriə ruh mə tukmə ror Jon in Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin. **16** Məriḡ Jon rhorpin nətəriḡien kapəriə mīmə, “Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu, məriḡ yermamə kirik tukripiuə yame kafan nəsaniniyen mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əḡkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur mirisin ta nəərəus ye kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap. **17** In ramərəer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukriyəh nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit, riyəh əriə ramvən yerkwənu. Məriḡ narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, ramarakikin-pən əriə ye nap ehua yame ramuək rerin.”

3:7: Mat 12:34; 23:33

3:8: Jon 8:33,39

*

3:9: Jon Baptaes raməḡkiar skai kimi Farisi mine

Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinal iriə ji Ebrahim minə. Nuhpikiniyen ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrakir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəh-si-pən narpinien kimi əriə. **3:9:** Mat

7:19

3:12: Luk 7:29

3:16: Wok 13:25

¹⁸ Kini Jon ramni-ərhav nəgkiarien ripsaah mamor kwirig kin kimi narmamə mə tukrivi-pə nətərigien kape narmamə khauə tuk Kughen.

*Herod rimivəh-sipən Jon Baptaes ye kalabus
(Mak 6:14-29)*

¹⁹ Ye nipig a, Herod Antipas rimikir ta Herodias in e piahwaru kape piauni, kini mamor narimnar ripsaah yame rahas. Mərig Jon rokrən skai kimin tukun. ²⁰ Ror pən Herod rimnəsik əpnis pən mən ye norien has kafan mivəhsi-pən Jon ye kalabus.

*Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)*

²¹ Mərig kwasig ikin Jon rivən ye kalabus, kini in rinamor baptaes ye narmamə, kini Yesu mən rimavən, Jon ror baptaes iran. Kini nipig Yesu rimnaməhuak, Kughen rimnəhitə ye neai, ²² kini Nanmən kape Kughen risi-faktə meiwaiyu iran, nipran rəmhen kin mak ye tana, kini nəgkiarien kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Ik narik keikei; rikik ragien pik tuk ik.”

Rip Yesu mənə

²³ Nipig Yesu rimirikakun kafan wok, kafan newk rəmhen kin toti. Narmamə khamə ta mə in ji Josef.

Kini Josef in ji Heli,

²⁴ Heli in ji Matat,

Matat in ji Livae,

Livae in ji Melki,

Melki in ji Janae,

Janae in ji Josef

²⁵ Josef in ji Matatias,

Matatias in ji Amos,

Amos in ji Neham,

Neham in ji Esli,

Esli in ji Nangae,

²⁶ Nangae in ji Mahat,

Mahat in ji Matatias,

Matatias in ji Semein,

Semein in ji Josek,

Josek in ji Joda,

²⁷ Joda in ji Joanan,

Joanan in ji Resa,

Resa in ji Serubabel,

Serubabel in ji Sealtiel,

Sealtiel in ji Neri,

²⁸ Neri in ji Melki,

Melki in ji Adi,

Adi in ji Kosam,

Kosam in ji Elmadam,

Elmadam in ji Ere,

²⁹ Ere in ji Josua,

Josua in ji Eliesa,

Eliesa in ji Jorim,

Jorim in ji Matat,

Matat in ji Livae,

30 Livae in ji Simeon,
 Simeon in ji Juda,
 Juda in ji Josef,
 Josef in ji Jonam,
 Jonam in ji Eliakim,
 31 Eliakim in ji Melea,
 Melea in ji Mena,
 Mena in ji Matataha,
 Matataha in ji Natan,
 Natan in ji Deved,
 32 Deved in ji Jese,
 Jese in ji Obed,
 Obed in ji Boas,
 Boas in ji Salmon,
 Salmon in ji Nason,
 33 Nason in ji Aminadab,
 Aminadab in ji Admin,
 Admin in ji Ani,
 Ani in ji Hesron,
 Hesron in ji Peres,
 Peres in ji Juda,
 34 Juda in ji Jakob,
 Jakob in ji Aesak,
 Aesak in ji Ebrahim
 Ebrahim in ji Teraha,
 Teraha in ji Neho
 35 Neho in ji Serug,
 Serug in ji Rehu,
 Rehu in ji Peleg,
 Peleg in ji Eba,
 Eba in ji Sela,
 36 Sela in ji Kenan,
 Kenan in ji Apaksad,
 Apaksad in ji Sem,
 Sem in ji Noa,
 Noa in ji Lamek,
 37 Lamek in ji Metusela,
 Metusela in ji Inok,
 Inok in ji Jared,
 Jared in ji Mahalalel,
 Mahalalel in ji Kenan,
 38 Kenan in ji Enos,
 Enos in ji Set,
 Set in ji Adam,
 kini Adam in ramsi-pən tuk Kughen.

4

Setan rimiṽəhsi-pən wəhsi-pən kimi Yesu
 (Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

1 Nanmin kape Kughen rimikuar ye nimraghien kape Yesu, kini ye nipig
 ruasi-pən ye nu apa Jodan, Nanmin kape Kughen rikir In miṽən apa ikin

ruhiko ikin. ² Aikin, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigien kafan kape nipiḡ foti. Ye nipiḡ minə fam a, In rapəh nəviginiən, kini ye nipiḡ infamien, nikumhə rəs pik. ³ Kini Setan rini-pən tukun mīmə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapier e mə rukreikin muə mor bred kin.” ⁴ Mərig Yesu rhorpin mīmə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Yermamə ripəh nimirghien əmə ye nəviginiən.’” *(Dut 8:3)*

⁵ Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini taktəkun əmə, rhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, ⁶ kini mini-pən tukun mīmə, “Yo jakərhəhu-pre narमारuyen ye tanimtanə ye kwermim, mine nautə kapəriə minə fam, meinai narimnar mifam a raməmır ye kwermik, kini yakirkun neighan-pəniən kin kimi naha yermamə yame yakorkeikei mə jakvəhsi-pən kimin. ⁷ Kini tukmə nakəhuak kimi yo, narimnar m-fam ai ik takor kafam kin.”

⁸ Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiariən mīmə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəriə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’” *(Dut 6:13)*

⁹ Məkneikin Setan rikir In mərip In apa Jerusalem mhaktə ye tokrei Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpiriḡ əḡkəp. Kini mini-pən tukun mīmə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e, ¹⁰ meinai kimirai kimə, “In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk ik.

¹¹ Tukharaptəkin ik kin kwermiriə mə takpəh nowhan-pəniən nihum ye kapier kirik.’” *(Sam 91:11, 12)*

¹² Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiariən mīmə, “Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, ‘Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəriə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nikam.’” *(Dut 6:16)*

¹³ Kini Setan ror infamien ye nivəhsi-pən vəhsi-pəniən kimi Yesu; məkneikin, mapitan kin Yesu mawhin nipiḡ huvə yame tukruə min tukun.

Yesu rimirikakun kafan wok (Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

¹⁴ Kini ai, Yesu rimirerig-pən Galili, kini nəsaniniən kape Nanmin kape Kughen rimikuar ye nimirghien kafan. Kini kimnəvsao kin In rarkurao ye tanə a. ¹⁵ Kini Yesu rimnhajoun ye nimə kape nofuginien minə, kini narmamə m-fam khani vi vi In.

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In

¹⁶ Kini Yesu rimauə Nasaret, aikin rimnehuə ikin kupən. Kini ye Sabat kirik, In rimavən ye nimə kape nofuginien rəmhen əmə kin yame ramor hanə. Kini marer mə tukrəvhəikin Nəkwəkwə kape Kughen, ¹⁷ kini kivəhsi-pən nəkwəkwə yame kimnarpəvin-ərpəvin yame profet Aesaea rimirai kupən. Kini ruhatukin nəkwəkwə məm nəgkiariən yame Aesaea rimirai yame ramni mīmə,

¹⁸ “Nanmin kape Kughen ramarə irak meinai In rimirpen yo, jakəvsao-ərhav kin nəgkiariən huvə kimi yavən hah minə.

Kini In rher-pə kin yo mə jakvən mamni-pən tuk narmamə yamə mine kivəhsi-pən əriə ye kalabus mə tukirisin əriə, kini mini-pən tuk nimirin pis minə mə tuksəm min nar.

Kini rher-pə kin yo mə jakrisin narmamə yamə mine kasəmır ye kwermi narmamə pisin masərig rahah,

19 mamni-ərhav mə nipig ruauə ta yame Kughen Yermaru tukrhajoun kafan nihuvəyen mivəh miragh narmamə.” (Aes 61:1, 2)

20 Yesu rimnəhueikin ta nəkwəkwə a, kini meiwaiyu mivəhsi-pən min kimi yermamə yame ramarha huvə tuk nəkwəkwə minə, kini mamkwətə mə tukrəvhag kimi narmamə. Kini narmamə m-fam ye nimə kape nofuginien kasarha tim tim iran. 21 Kini In raməgkiar kimi əriə mamni min mīmə, “Taktəkun ai, ye nipig yame nimisərig Nəkwəkwə e Kape Kughen, ninuyen a ruauə minor nəfrakisien kin.”

22 Kini narmamə mifam kasəgnəgin In, kini kisakur pik tuk nəgkiarieren huvə yamə mine ramni, kini misaiyoh əriə minə mhamə, “?Mərig kwən e In ji Josef əmə uə?”

23 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Yakirkun mə takpihani nəgkiarieren akwas e tuk yo yame ramni mīmə, ‘Dokta, or huvə atuk-ru nipram,’ mhani min mhamə, ‘Narimnar yamə mine yimisərig mə nimnor ta apa Kapaneam, rhuvə mə takuə mor min e, imam ikin.’” 24 Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə narmamə to khapəh nhasaiyen profet kirik yame ramsi-pən irəriə. 25 Ye nipig kape Elaeja, nəhig ripəh nipien newk kisisər mine makuə sikis, kini nikumhə ravən ikin minə fam, nəviginien rirkək. Kini yakni nəfrakisien tuk əmiə mīmə, ye nipig a nipiahwaru kimhə tan kin əriə khapsaah e Isrel, 26 mərig pəh nien mə Kughen rher-pə kin Elaeja mə tukrivən masitu irəriə. Nikam. In rher-pə kin mə tukrasitu əmə ye piahwaru kirik yerkwanu Jarefat apa ye provins e Saedon. Mərig piahwaru a pəh nien mə pian Isrel. 27 Kini ye nipig kape profet e Elisa, narmamə khapsaah kimnisarə Isrel yamə mine kamhawəh nəmhəyen e ‘leprosi’* mərig Elisa ripəh nor-huvəyen kirik. Mərig in rimnor huvə əmə kwən Siria e Neman, yame pəh nien mə yemə Isrel.”

28 Narmamə ye nimə kape nofuginien kimisərig nəgkiarieren a, niemhaa rhai pik əriə m-fam. 29 Kini kisasar mharəh In, misəukəkin mhatərhav yerkwanu, mhavən misokrig ye tukwas yame kimnor taon ikin, mə tuksarkwarhav kin apa ikəutən. 30 Mərig Yesu rivən-pən ta ye kwənimrheriə, map.

Yesu rimnəko ta yarmhə ye yermamə kirik
(Mak 1:21-28)

31 Kini Yesu rimneiwaiyu apa Kapaneam, taon kirik ye provins e Galili. Kini ye Sabat kirik, In raməvhag kimi narmamə. 32 Kini narmamə kimisərig nəgkiarieren kafan, kimisakur kin, meinai nəgkiarieren kafan, nanmin aikin.

33 Kini ye nəkwai nimə kape nofuginien, kwən kirik aikin yame nanmin has ramərer-pən iran. Kini in rokr-apomh mīmə, 34 “!Eh, Yesu, yemə Nasaret! ? Rhawor? ?Nimauə mə takoriah əmawə uə? Yakwirkun ta ik. !Ik yemə rhakə kape Kughen!” 35 Mərig Yesu rimnəgkiar skai kimin mīmə, “!Ah, pim! !Eta ye kwən el!” Kwən a ramərer ye kwerkwən irəriə, məkneikin nanmin hah a rəsua kin reiwiayu mowhan ye nimoptanə, map ta iran, kini mipəh noriahəyen in.

36 Kini narmamə m-fam aikin a kisakur kin, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Eh! Nəgkiarieren pisin kirik e. Kwən a kafan nəgkiarieren nanmin aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmin has minə, kasəta ye narmamə.” 37 Kini nəvsaoyen kape Yesu ritərhav markurao ye tanə a.

Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)

4:22: Luk 3:23; Jon 6:42 4:24: Jon 4:44 4:25: 1 King 17:1,7 4:26: 1 King 17:8-16 * 4:27: Leprosi in nəmhəyen skai kirik yame raməmir ye tiki yermamə. 4:27: 2 King 5:1-14 4:32: Mat 7:28-29

³⁸ Aikin, Yesu rarar, mitərhav ye nimə kape nufuginien mivən apa nimə kape Saemon Pita†. Ye nipig a, kuhu Saemon ramhə maməpan pik, kini iriə kisaiyoh-pən Yesu mə tukror huvə. ³⁹ Kini Yesu rərer ipakə tukun, mægkiar skai kimi nəpanien, nəpanien rəta. Taktəkun əmə piahwaru a rərer, mivən miruk ta nəriə nəviginien.

⁴⁰ Kini nipig mirh natukrivə‡, narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhavən tuk Yesu. Kini In rərhə-pən kwermən irəriə kirikianə kirikianə, kini iriə m-fam kisəsanin. ⁴¹ Kini yarmhə minə min kamhatərhav misap ye narmamə khapsaah, misokrən apomh mhamə, “!Ik Ji Kughen!” Mərig Yesu rəgkiar skai kimi əriə mətapig kin əriə tuk nəgkiarien meinai iriə kwənharkun ta mə In Kristo yame Kughen rimmher-pə kin.

⁴² Kəni rikwamer kin, Yesu ritərhav aikin a, mivən apa ikin kirik. Mərig narmamə kimisarha-kin In, kini nipig kimisəm, khauə tukun misarkut mhamə tukhani-əhu mhamə In tukripəh nəpəhyen əriə. ⁴³ Mərig əmə Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Nikam. Yo jakaməkeikei mivən yerkwanu pisin pisin minə, mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, meinai Kughen rimmher-pə kin yo mə jakor məkneikin.”

⁴⁴ Kini In rimavən mameriwək ye tanə Judia mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye nimə kape nufuginien minə.

5

Aposol yamə mine Yesu rimməkupən mokrən kin əriə

(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20) ¹ Nipig kirik, Yesu rərer ye nikar-kar nu ehua

kamni kimə Galilil*, kini narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao iran mhamə tuksərig nəgkiarien kape Kughen. ² Kini In rimməm kwaji rao kiraru yame narmamə kape niviyen kəməm kimnhapəh kawərer ye nipakir misaikwas ye kapəriə net minə. ³ Məkneikin Yesu ratpən ye rao kape Saemon Pita, mini-pən tukun mə tukrivi-pirə rao. Saemon rivi-pirə rao, kini Yesu rəkwətə-pən aikin maməvhag kimi narmamə.

⁴ Yesu rimməgkiar infamien, kini mini-pən tuk Saemon mīmə, “Saemon, əsuə. Pəh khavən apa ikəmnim, pəh naksaruk kin net minə mhavi kəməm tiksın.”

⁵ Mərig Saemon rini-pən tukun mīmə, “Yemehua, yenpig, yimisarkut pik tuk nar e miseriaji reraan, mərig yimmhapəh niviyen kəməm kirik. Mərig ik nakmə tukhavən min, ror pən, pəh khavən misaruk min kin net minə.”

⁶ Khavhirə, misaruk kin net minə, mhavi kəməm khapsaah pik, ror net minə kapəriə khakwar huvə kin kəməm, mharikakun miseikus net minə.

⁷ Kini iriə kisokrən-pən kin iriə minə tiksın ye rao min kirik mhamə tukhauə misasitu irəriə. Kini khauə misarakə-pən kin kəməm ye rao mir a kwəkrig, ipakə əmə rao mir kwəmnim.

⁸ Kini Saemon Pita rimməm, kini rənimkur-pən tuk Yesu mamni mīmə, “Yermaru. !Yuvən isok tuk yo, meinai yo yakpəh nəmhenien! Yo yor təvhagə hah kirik.” ⁹ In rimməgkiar məknaikin meinai in mine narmamə minə a ye rao mir, kimisakur pik kin kəməm khapsaah yamə mine kimnhavi. ¹⁰ Kini Jemes mine Jon, ji Sebedi mir, yamə mir e kawor wok irisir Saemon, iriu min kimiwakur pik kin.

† 4:38: Nipig kirik, makokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nipig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’ ‡ 4:40: Nəmə Isrel, rikiriə rimməsik mə Loa kape Moses ramni-əhu mə tukpəh niriəhyen yermamə ye Sabat. Mərig nipig mirh rimivə, Sabat rinor infamien en, kini kirkun niriəhyen yermamə.

4:41: Mat 8:29; Mak 3:11-12 4:44: Mak 1:35-39; Mat 4:23 * 5:1: Nəgkiarien kape Gris ramni mīmə, “nu apa Genesaret.” 5:1: Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 5:5: Jon 21:3-8

Mærig Yesu rini-pæn tuk Saemon mimæ, “Pæh niginien. Ik yermamæ kape niviyeen kæmææm. Mærig taktækun ai mamvæn, ik takvi-pæ narmamæ.” ¹¹ Ror pæn, kimnhavi-fiak kapæriæ rao minæ, misæpæh narimnar mi-fam mhakwasig æmæ kin Yesu, kini mhauæ kafan narmamæ minæ.

*Yesu rimnor huvæ yermamæ kirik yame ravæh næmhøyen ætæn ye tikiñ†
(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)*

¹² Nipig kirik, Yesu rimneriwæk mi-væn yerkwanu kirik, kini kwæn kirik yame ravæh næmhøyen e leprosi, kini næmhøyen ai rivæh fam nipran. Kini ræm Yesu, ræriwæk muæ tukun, meiwaiyu, mænim-pæn nipaghigün ye nimoptanæ, kini mamasæk ætgin Yesu mimæ, “Yermaru, tukmæ nakirkun mæ to nakor huvæ yo, or huvæ yo, mæspir ta næmkimik irak.”

¹³ Kini Yesu rærao-pæn mirap kwæn a, mimæ, “Æwæh. Yakorkeikei mæ jakor. ! Esaanin!” Kini taktækun æmæ næmhøyen e leprosi ræta.

¹⁴ Mærig Yesu rimini-æhu in mimæ, “Takpæh nini-ærhavyen narimnar minæ e kimi narmamæ. Mærig yuvæn mæm pris kirik pæh in ræm mæ nipram rinor mæknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen ræri-pæn yame Loa kape Moses rimini ye yermamæ kirik yame kafan leprosi ruirkæk, pæh narmamæ tukharkun mæ næfrakisien nakwahuvæ, kini kafan næmkimik ruirkæk.”

¹⁵ Mærig nævsaoyen kape Yesu ramtærhav mamvæn ikin minæ fam, kini narmamæ khapsaah kamhauæ mæ tuksætærig kin kafan nægkiarieren kini mhæmæ In tukror huvæ næmhøyen minæ kapæriæ. ¹⁶ Mærig, nipig ripsaah, In ramvæn pisin æmæ apa ikin kirkæk ikin, mamæhuak.

*Yesu rimnor huvæ yermamæ kirik nipran rimhæ
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)*

¹⁷ Nipig kirik, Yesu rimnhajoun apa nimæ kirik, kini Farisi minæ, mine næmhajoun minæ kape Loa kape Moses, iriæ kasækwætæ min aikin. Kimnhasi-pæn apa yerkwanu minæ apa provins mir e Galili, mine Judia, mine Jerusalem. Kini næsaninien kape Kughen Yermaru ramaræ tuk Yesu mæ tukror huvæ narmamæ yamæ mine kamhamhæ. ¹⁸ Ye nipig a, narmamæ tiksın kimnharæh kwæn kirik mhauæ yame ramapir-pæn æmæ ye nikaokao, meinai nipran rimhæ. Kini iriæ kisorkeikei mæ tukharæh misærhæ-pæn ye nihu Yesu. ¹⁹ Mærig kiseinein mæ tukshawor mhavæn imæ, meinai narmamæ khapsaah aikin. Kini kimnhavæn apa ye tokrei nimæ, misæhipu ta nikar nimæ kirik, mharæh nikaokao yermamæ ramapir-pæn iran, mhavi, reiwaiyu-pæn ye kwerkwan ye narmamæ, ipakæ æmæ tuk Yesu.

²⁰ Kini Yesu ræm nhatætøyen kapæriæ mini-pæn tuk kwæn a mimæ, “Yo kirik. Kafan norien has minæ, yakwærhæ-si ta fam narpinien iran.”

²¹ Mærig næmhajoun kape Loa kape Moses mine Farisi minæ, rikiriæ ræsik mimæ, “?Kwæn e ramægkiar mækne, mamni hah Kughen. Kughen pisin æmæ In rirkun ni-væh-sitayen narpinien kape norien has kape narmamæ. ?Pa min to rivæh-si ta?” ²² Mærig Yesu In ruirkun ta æmæ kapæriæ nætærgien, kini mini-pæn tuk æriæ mimæ, “?Rhawor e nakasætærig mækneikin? ²³ ?Jakni-pæn naha tuk yermamæ a, kini kimia nakasæm æfrakis? ?Mæ jakni-pæn tukun mæ narpinien kape kafan tævhagæ hah yakwærhæ-si-ta ta? ?Uæ mæ jakni-pæn tukun mæ tukrhekinter meriwæk mamvæn? ²⁴ Mærig yakorkeikei mæ jakor yo mæ

5:11: Mat 19:27 † **5:11:** Ye Nækwækwæ kape Kughen, nægkiarieren e ‘leprosi’ ramægkiar ye næmhøyen pisin pisin minæ kape tikim. Næmhøyen minæ e kasoriah tikim, kini Loa kape Moses ramni mæ yermamæ yame ravæh næmhøyen mækna, in ramkimik ye nimri Kughen. Evhæikin Levitikas yame rehæ 13-14.

5:20: Aes 43:25; Luk 7:48

takharkun mə yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nıvəhşitayen narpiniən kape təvhagə has.” Kini marə mini-pən tuk kwən a mımə, “Yakamni-pre tuk ik mə, takhekimter, mırəh kafam nıkaokao mamvən imam yerkwanu.”

²⁵ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, mırəh kafan nıkaokao məriwək məməgnəgin Kughen mamvən. ²⁶ Kini iriə m-fam kisakur pik kin, məsəgnəgin Kughen. Khagin, mhamə, “Man, kimisəm əfrakis nar apşipis minə e towel.”

Yesu rımnokrən kin Livae

²⁷ Kwasiğ ikin ye narımnar minə e, Yesu ritərhav məməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nəgin e Livae. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rımini-pən tukun mımə, “Yuə, mikwasig kin Yo.” ²⁸ Məkneikin rımnəpəh narımnar fam kafan, mərer, mikwasig kin Yesu.

²⁹ Kini ai, Livae rımaraptərəkın nəviginien ehua kirik kape Yesu ye nımə kafan. Kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine narmamə əpnəpig minə, kimnhavən misəkwətə iriə min, mə tuksəvigin kwis. ³⁰ Məriğ Farisi minə mine narmamə min tiksın irəriə yamə mine iriə nəmhəjoun kape Loa kape Moses, rikiriə rapəh nagenien, kini mhani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “?Rhawor e nakəsəvigin kwis kimiə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

³¹ Məriğ Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisasanin khavən məsəm dokta. Məriğ narmamə yamə mine kamhamə, tukəsəkeikei mhavən misəm dokta. ³² Pəh nien mə Yo yımauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nıkam. Yımauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə, mə tuksarar ye kapəriə nərgien.”

Nhəjounien kape Yesu in rivi, nəhəjounien kape loa in nəkwəs (Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “İmru. Narmamə kape Jon Baptaes, nıpig rıpsaah kisəpəh nəviginien məsəhuak kimi Kughen; mine Farisi minə min. ?Məriğ rhawor kafam narmamə minə kasəvigin əmə məmhərin?”

³⁴ Məriğ Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “?Nıpig kimiə nakmasor nəviginien kape yerman yame rımnarkurək pə pə, məriğ nakhani-əhu in minə tiksın mə tukhapəh nisəviginien uə? !Nıkam! ³⁵ Məriğ tukrıpor nıpig yame narmamə tukhawəhşi-ta Yerman e yame rımnarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nıpig a in a, In minə tiksın tuksəpəh nəviginien iran.”‡

³⁶ Kini Yesu rımini min nuhpikinien kirik tuk əriə mımə, “To yermamə kirik rıpəh nıwəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mıjir-pən ye neipən mətit kafan yame rımnəikus. To ror məknakin, kini tukroriah kwonmut neipən yame rivi, kini neipən vi tukrıpəh nəmır-pən-tım-tım-ien ye neipən mətit. ³⁷ Kini to yermamə kirik rıpəh nıvhyen waen vi kini mıvi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit tukrəmətəih, kini waen tukraiye. ³⁸ Nıkam. Waen vi tukaməkeikei kivi-pən ye tiki waen vi. ³⁹ Kini yermamə yame ruinim ta waen, in rıpəh norkeikeiyen mə tukrinim waen vi, məriğ in ramni mımə, ‘Waen akwas in rhuvə rapita.’ ”

5:24: Jon 5:8 **5:30:** Luk 15:1-2 **5:34:** Jon 3:29 ‡ **5:35:** “Yermamə yame rımnarkurək pə pə,” nıpran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nıpran e Kristen minə.

6

Narmamə kape Yesu kimisətim wit ye Sabat
(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə mine kimiseriwək mhavən yerki wit tiksın, kini kafan narmamə mine kimisətim wit tiksın misəkwai-əkwei, masən kwənkwan. ² Mərig Farisi minə tiksın kimnhani mhamə, “!Eh! Sabat e towel, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikiniən nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kün norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginien ramrirkək, kisəmkəvə. ⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhawəhsipən-ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə kisən min.* Kini mərig bred a, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisəniən. Mərig pris minə əmə kharkun nisəniən.” ⁵ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

Yesu rimnor huvə yermamə ye Sabat
(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Kini ye Sabat min kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien, maməwhag kimi narmamə. Kini aikin a, kwən kirik aikin yame kwermın matuk rimhə mirpəvin. ⁷ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses minə mine Farisi minə kimisərkut mə tüksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha əterik mə tüksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nikam. ⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə, kini mini-pən tuk yermamə yame kwermın rimhə mirpəvin mimə, “Yüə, mərer ye ninnri narmamə m-fam.” Kini rivən mərer əkupən. ⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha nhagin ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh miragh yermamə?” ¹⁰ Kini rimnarha məərəo irəriə, mini-pən tuk kwən a mimə, “Huatur kin kwermim.” Kini ruhuatur kin kwermim, rhuvə əgkap. ¹¹ Mərig niemhaa rhai pik narmamə minə a, kimnhavən, mhani-pən tuk əriə minə mə tukshawor pən iran mine ye Yesu.

Yesu rimipen kafan aposol minə twelef
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Kini ye nipig a, Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas kirik maməhuak, kini maməhuak kimi Kughen meriaji reraan. ¹³ Kini yenpig-enpig, rimnokrən kin kafan narmamə minə mə tukhauə masəm In. Kini mirpen narmamə twelef irəriə mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mimə “aposol minə.” ¹⁴ Nhag namasur twelef e ror məknekin: Saemon (yame Yesu rimnhen-pən nhagin vi mə Pita), mine piauni Andrew, mine James, mine Jon, mine Filip, mine Batalomiu, ¹⁵ mine Matiu, mine Tomas; mine James ji Alfeas, mine Saemon Selot,† ¹⁶ mine Judas ji James; mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin rimnor kəut kəsua kin Yesu kimi nəmə has minə.

Yesu rimnəwhag kimi narmamə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə
(Mat 4:23-25)

6:1: Dut 23:25 * 6:4: Stori e ramamir ye 1 Saml 21:1-6. 6:4: Lev 24:5-9 6:14: Jon 1:42

† 6:15: “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape namə Isrel tuk nherye-rhavyen kin nəmə Rom.

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimnhasi-faktə mhauə ikin rətən-ətən ikin, misəm narmamə khapsaah aikin- kimnhasi-pən yerkwanu minə ye provins e Judia, mine Jerusalem, mine ye nikar-kar tahik apa taon mir e Taea mine Saedon. ¹⁸ Kimnhauə mə tuksərig nəgkiarinen kape Yesu kini mə tukror huvə nəmhəyen minə kapəriə. Kini In rinnor huvə narmamə yamə minə nanmin has minə kimisoriah əriə. ¹⁹ Kini narmamə yamə mine kimisərer rao rao kin, misarkut mə tukharap In meinai nəsaninien ramsi-pən iran mamor huvə fam narmamə.

Nagienien mine nahasien

(Mat 5:1-12)

- ²⁰ Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə minə, mini-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə e yavən has minə, nakasarə ye niहुवəyen əfrakis. In niहुवəyen əfrakis meinai, kimiə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəmia.
- ²¹ Kimiə yamə mine naksəmkərvəv ai taktakun, nakasarə ye niहुवəyen əfrakis. In niहुवəyen əfrakis meinai, takpisəvigin rəmhen. Kimiə yamə mine naksasək ai taktakun, nakasarə ye niहुवəyen əfrakis. In niहुवəyen əfrakis meinai, takpisarh.
- ²² Nakasarə ye niहुवəyen əfrakis ye nipig narmamə tuksəməkkin əmiə, kini mhapəh niseighanien kin əmiə mə taksor narimnar kimiə miriə, kini mhani hah əmiə, kini masoriah nhagmiə mhama kimiə narmamə kape yarmhə minə, kini iriə tuksor məknakin irəmia meinai yo e yo Ji Yermamə, kini kimiə, kafak narmamə minə.
- ²³ “Kini ripriə minə kimisor məknakin ye profet minə kupən. Mərig ye nipig narimnar a ramuə tuk əmiə, taksagien, mhavi-haktə-haktə meinai nərokien kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.
- ²⁴ “!Kəsi! Mərig nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə mine kapəmiə nautə rehuə ai taktakun, meinai nakwənhavəh nar huvə, mərig tukripior infamien.
- ²⁵ !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasəvigin tipimiə raməsiis, meinai takpisəmkərvəv.
- !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasarh ai taktakun, meinai, takpisasək rikimiə rəmhə.
- ²⁶ !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə nipig narmamə kamhavəh-si haktə nhagmiə meinai, ripriə minə kupən kimnhavəh-si haktə nhag profet eikuə minə.”

Sorkeikei tikmir minə

(Mat 5:38-48; 7:12; Luk 6:29-30)

- ²⁷ Kini Yesu rimini min mīmə, “Mərig yakamni-pre tuk əmiə yamə minə nakasərig Yo mīmə takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masor huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəməkkin əmiə, ²⁸ kini nipig narmamə kamhani hah əmiə, mərig kimiə taksaiyoh Kughen mə tukriwəhsi-pən kafan niहुवəyen kimi əriə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor-ahas-pre kimi əmiə. ²⁹ Tukmə yermamə kirik rərip nikapim, kini nakukreikin-pən min nikarin pəh rərip. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsi-ta kafam kot, takpəh nini-əhuyen mə tukripəh nirəhsita-minien kafam sot. ³⁰ Vəh-sipən naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsi-ta kafam kirik nar kirik, takpəh niniyen mə tukrarpin. ³¹ Kini

taksor huvə pən kimi narmamə mifam ye norien mifam yamə naksorkeikei mə narmamə taksor mīn kimi əmiə.

³² “Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, nakhamə ta mə norien a ramor əmiə nakhahuvə uə? Nikam. Yor təvhagə hah minə mīn kisorkeikei narmamə yamə mine kisorkeikei əria. ³³ ?Kini tukmə naksor rhuvə pən əmə kimi narmamə yamə mine kasor huvə pre kimi əmiə, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nikam. Yor təvhagə has minə mīn kasor əmə nar kirikianə. ³⁴ ?Kini tukmə nakseighan-pən əmə kin narimnar kimi narmamə yamə mine kharkun nhavəhsi-preyen tain, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nikam. Yor təvhagə has minə mīn kaseighan-pən kin narimnar kimi narmamə yamə mine tuk nīpig kirik tukpihawəh-sipən mīn tain rəmhen. ³⁵ Mərig takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə. Masor rhuvə pən kimi əria. Mhavəhsi-pən narimnar kimi əria mhapəh nisaiyohyen kin tain. Tukmə naksor məknekin, nərokien ehua tukrurə tuk əmiə, kini takpihauə ji Kughen minə yame In Yerpərig, meinai In mīn ramor huvə pən kimi nəmə has minə, mine narmamə yamə mine khapəh nhani-vi-vi-yen In. ³⁶ Rikimiə tukreihuə tuk narmamə rəmhen kin yame Rimimiə Kughen rikin rehuə tuk narmamə.”

Takhapəh nhaniyen nikar narmamə

(Mat 7:1-5, 17-27; 12:34-35)

³⁷ Kini Yesu rimini mīmə, “Takpəh nəm-pənien nar has ye narmamə, tamə Kughen mīn rəm-pre nar has iram. Takpəh nini-pənien narpinien ye narmamə, tamə Kughen rini-pre narpinien iram. Takpəh norien tai təvhagə has yame narmamə kasor pre kimik, kini tukpəh norien tai təvhagə has kafam. ³⁸ Vəhsi-pən narimnar, kini tukwəhsi-pre mīn narimnar kimik. Narimnar khapsaah yame kivi-pən, kəasian-əasian, rhaktə mukwar tukhaswin ye kwermim. Tukmə nakvəhsi-pən narimnar ripsaah, tukwəhsi-pre narimnar ripsaah kimik; mərig tukmə nakvəhsi-pən rikəskəh, tukhavəhsi-pre rikəskəh kimik.”

³⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien mīn kirik kimi əria mīmə, “?Nimrin pis to rikir nimrin pis kirik uə, to reinein? Nikam, tamə kirəvia ye nəkwai nimir. ⁴⁰ Kini studen minə to khapəh nisarmaruyen ye yhajoun kapəria. Mərig narmamə yamə mine kasətərig huvə kin yhajoun kapəria, mhavəh fam nəgkiarinen kafan, iriə tukhauə misəmhen kin yhajoun kapəria. ⁴¹ ? Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehua yame ramərer-pən ye nimrimia? ⁴² Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehua yame ramhai nimrimia, ? takshawor pən iran mine mhavəh-si ta nimoptanə ye nimri piaumiə? Kimiə nəmarpəkao eikuə minə. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehua ye nimrimia, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə.”

Kwənkwai nai huvə mine nai hah

(Mat 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Kini Yesu rimini mīmə, “Kini nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənwkan yame kipəh nənien. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan huvə. ⁴⁴ Meinai narmamə kasəm kwənkwan, kharkun mə nhag nai minə a. Kapiriapir to ripəh nikuəyen kin kwənkwai fig; kini kwənurkasik to ripəh nikuəyen kin kwənkwai grep; . ⁴⁵ Yermamə huvə, rikin rukwar kin narimnar huvə minə; kini in ramor əmə narimnar yame rhuvə. Kini yermamə has, rikin

rukwar əmə kin nar has minə, kini mamor əmə norien has. Meinai tukmə rəgkiar, nar has minə yerkin khatərhav-pə.”

Nəgkiarrien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərər tim tim

⁴⁶ Kini Yesu rimiini mimə, “?Rhawor e naksokrən kin Yo mhamə, ‘Yermaru, Yermaru,’ məriḡ nakhapəh nisəri-pənien nəgkiarrien kafak? ⁴⁷ Pəh yakhajoun əmiə kin norien kape yermamə kirik yame ramuə tuk yo, kini mətəriḡ kin nəgkiarrien kafak, marar, mor narimnar yame yakməni. ⁴⁸ Yermamə a in a in rəmhen əmə kin yermamə yame, tukmə rime tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nimə iran. Kini nipiḡ tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, to rapəh nəusarkuyen, meinai rimməvhirəkin tim tim. ⁴⁹ Məriḡ yermamə yame raməriḡ nəgkiarrien kafak, mipəh norien, in rəmhen kin yermamə yame tukmə rime tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nimoptanə. Kini nipiḡ tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, tukrimir mowhan əsis.”

7

*Yamehuə kape mobael kafan nhatətəyen rehuə
(Mat 8:5-13)*

¹ Nipiḡ Yesu rimməgkiar ta kimi narmamə minə a, kini miwən min apa ye taon Kapeneam. ² Kini ikin aikin a, yamehuə kirik kape mobael kape nəmə Rom ramarə ikin, kini slef kirik kafan aikin, yame in rorkeikei pik. Məriḡ slef a ramhə pik, ipakə rimehə. ³ Kini nipiḡ yamehuə a rimməriḡ nəvsaoyen ye Yesu, kini in rher-pən kin nəmehuə tiksın kape nəmə Isrel mimə tukhavən mhani-pən tuk Yesu mə tukruə mor huvə kafan slef. ⁴ Kini nipiḡ nəmasur minə a kimnhavən misəm Yesu, misəkeikei kimin mhamə, “Eh, ratuatuk əmə mə takasitu ye yamehuə a ⁵ meinai in rorkeikei pik ətawə nəmə Isrel, kini in rimməvhirəkin nimə kape nofuginien kapətawə.” ⁶ Kini Yesu rikwasig kin əriə.

Kini nipiḡ kwənhauə ipakə tuk nimə, yamehuə kape mobael rher-pən kin kafan minə narmamə mə tukhavən misəm Yesu mhani-pən mhamə, “Yermaru, takpəh norien narkutien tuk nuəyen, meinai yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. ⁷ Kini ror məkneikin, yimipəh nuəyen məm ik. Ik yerpəriḡ məriḡ yo yetanə əmə. Məriḡ, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin min. ⁸ Yakirkun mə nimhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehuə minə kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksın aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei miwən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mimə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

⁹ Nipiḡ Yesu rimməriḡ nəgkiarrien e, rakur pik kin. Kini marar mimi-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mimə, “Yakamni tuk əmiə mə, pəh nien mə kwən e in yemə Isrel. Kini nar apnapig kwənərəus minə Isrel, məriḡ yakpəh nəm-hanəyen kirik irəriə yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in.” ¹⁰ Kini ye nipiḡ narmamə yamə mine yamehuə kape mobael rimmher-pən kin əriə kimnhareriḡ-pə imə, misəm mə slef a rinəsanin ta.

Yesu rimiəvəh miragh ji piraovin kirik yame kimhə tan kin

¹¹ Kini kwasig ye narimnar minə e, ripəh norien tu, Yesu rimavən ye taon kirik, nhagin e Nain, iriə narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin. ¹² Kimnəsik kəupə rarkurao ye taon a, kini nipiḡ Yesu rimauə ipakə tuk kwəruə, kini məm narmamə tiksın khasi-pən ye taon a mamharəh yemə

mhə kirik mamhauə. In pikwarien kape piraovin yame kimhə tan kin, tini yerman kirikianə əmə. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ye taon a mamhauə iriə pian a. ¹³ Məkneikin Yesu Yermaru rimnəm pian a, rikin rəpou pik tukun, kini mini-pən tukun mīmə, “Pəh nasəkien.” ¹⁴ Kini mivən mirap nikaokao yame kamharəh kwən a kin rimamhə, məkneikin kisərer. Kini Yesu rimini-pən tukun mīmə, “!Pikwarien! !Yakamni-pre tuk ik mīmə, hekimter!” ¹⁵ Məkenikin yemə mhə a rimragh, mhəkimter, kini mirikakun məgkiar. Kini Yesu rivəhsi-pən min pikwarien a kimi nisini.

¹⁶ Iriə m-fam kimnhagin, misətəmnimin, mhani-vi vi Kughen mhamə, “! Profet ehuə kirik ramarə kitawə min ai taktəkun! !Kughen e ruauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə!” ¹⁷ Kini nəvsaoyen kin Yesu rimnarkurao ikun minə fam ye tanə Judia* mine yamə mine ipakə tukun.

*Jon Baptaes rimə tukri-kun-ru mə Yesu in Kristo, uə nikam
(Mat 11:2-6)*

¹⁸ Narmamə kape Jon Baptaes kimisəvsao-pən Jon kin narimnar minə fam yame Yesu ramor. Kini rimnokrən kin kafan yermamə kiraru kirauə mwəm, ¹⁹ kini rher-pən kin əriu mə tukravən miwəm Yesu Yermaru mwaiyoh-pən ru mirəmə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

²⁰ Kini kwərə mir a kimiravən mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Jon Baptaes rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwəm ik yakwaiyoh-ru ik mirəmə, ‘?Ik e yermamə yame Kughen rimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?’ ”

²¹ Kini ye nipig atuatur a, Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə. Tiksin kimnhavəh nəmhəyən minə pisin pisin; tiksin nanmin has raməmir irəriə. Kini iriə khapsaah nimrirəriə ripis. Mərig Yesu rimnor huvə əriə. ²² Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Rarərig, miravən mirəni-pən narimnar minə fam tuk Jon, yamə mine nimiwərig kini mwəm. Nimrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyən ye tikiriə, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, nimətirgiriə rinəri nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav pən nəvsaoyen huvə tuk əriə. ²³ Kini kimiru, takravən mirəni-pən tuk Jon mirəmə narmamə yamə mine kapəriə nhatətəyən irak ripəh nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyən əfrakis.”

*Yesu raməgkiar ye Jon Baptaes
(Mat 11:7-15)*

²⁴ Nipig kwərə mir a yame Jon rimnher pən kin əriu kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməgkiar ye Jon kimi nukwao ehuə. Mīmə, “?In apa kupən kimia nimnhavən apa ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame nimətag ramuh mamowhan-owhan? !Nikam! ²⁵ ?Tukmə nikam, kini nimnhavən mə taksəm pa? Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimrin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə misagien əmə tuk kapəriə nautə, iriə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king. ²⁶ ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik

7:15: 1 King 17:23; 2 King 4:36 7:16: Luk 1:68
tukmə ror raməgkiar ye tanə pəpia kape namə Isrel. 7:20: Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8 7:22: Aes 35:5-6; 61:1; Luk 4:18

* 7:17: 7:17 Ikin e, nipig Luk ramni “tanə Judia,”

ua? Æwäh, næfrakisien. Mærig yakamni-pre tuk æmiä mä Jon in yerpîrig pik rapita profet. ²⁷ Kwän e in e Nækwækwä kape Kughen rimîni-ta mîmä, “Säm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamä yame tukriväh kafak nægkiarîen.

In tukrækupän kin ik mor apnäpeinä ye kafam swatuk.’ (Mal 3:1)

²⁸ Yakamni-pre tuk æmiä mä narmamä yamä mine kimîsarha-pä ye tokrei tanä, kirik rapäh napitayen kwän e Jon. Mærig yermamä yame in ye tanä ämä ye narmaruyen kape Kughen, in yerpîrig mîn rapita Jon.”

Yesu ramægkiar skai kimi narmamä yame khapäh nhaniyen næfrakisien iran (Mat 11:16-19)

²⁹ Nîpig narmamä apnapig, mine narmamä yamä mine kasærer tuk mane kape takis kimîsærig nægkiarîen kape Yesu, iriä khamä swatuk kape Kughen in swatuk atuatur. Kimnhani mækna meinai Jon rimnor ta baptaes ireriä.

³⁰ Mærig Farisi mînä mine næmhajoun kape Loa kape Moses, iriä kimnhapäh niseighanien kin Jon mä tukror baptaes ireriä. Kini mhaulkreikin pän nimeitairiä ye swatuk kape Kughen ye nîmrighien kapæriä. ³¹ Kini Yesu rimnægkiar mîn mîmä, “?Kini Yo jakni mä narmamä yamä mine kisarä ai taktækun, mä norien kapæriä ræmhen kin naha? ?Mä naha nhagin nætærigien kapæriä? ³² Iriä kisæmhen æmä kin kwajikovä yamä mine nar kirik rirkæk yame tukror æriä, rikiriä ragien. Misækwætä masækir ikîn kamor maket ikîn, mashek æriä mînä mhamä, ‘! Ah! Kimawä yimnhauh gita, mærig kimîä nakhapäh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuä kin nasækien tuk nimhøyen, mærig kimîä nîmnhapäh nîsasækien kitawä-m kimîä.’ ³³ Yakamni mæknei meinai ye nîpig Jon Baptaes rimauä, mamatuakäm, mæpäh nævigîniyen nîpig rîpsaah tuk næhuakien, mîpäh nînimien waen. Mærig kimîä nakamhani mhamä, ‘Kwän a, nanmîn has kirik ramämîr iran.’ ³⁴ Kini Yo, Ji Yermamä, yîmauä mamævigî, mamnim waen, mærig kimîä nakamhani mîn mhamä, ‘! Ah! Kwän a in yermamä kape nævigî-pikien, mine napîsien kin nînimien. Kini mamor norkeikeiyen kimi narmamä kape næerîen tuk mane kape takis, mine yor tævhagä has mînä.’ ³⁵ Mærig kwajikovä æfrakis kape Kughen mînä tukasækeikei mharukun mä kimru Jon yakawor narîmnar ye nîrkunien æfrakis.”

Piraovin kape norien tævhagä has rimnækwi nihu Yesu kin senta

³⁶ Kini Farisi kirik, nhagin e Saemon, raiyoh-pän Yesu mîmä tukrivän ye nækwai nîmä kafan nævigî kwis. Kini Yesu rimavän yerkwanu, mîvän ye nækwai nîmä kape Farisi a, mækwætä mä tukrævîgin. ³⁷ Kini piraovin kirik ye taon a in yor tævhagä hah, rimnærig mä Yesu ramævigî apa imei Farisi. Kini rimavän mîwäh botel kirik kimnor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Nîmrîn rhaktä. Botel a, senta aikîn. ³⁸ Kini in rimauä ipakä tuk Yesu mærer ye nîkar nihun, mamasæk. Nehe nîmrîn rætæg-pän ye nihu Yesu, mokwi nihun. Kini mamrai-ta nehe nîmrîn kin nîkwönen ye nihu Yesu, mænîm-pän nîmrîn ye nihu Yesu, mætæg-pän senta ye nihun mîr.

³⁹ Mærig Farisi e yame rimnokræn kin Yesu mä tukrævîgin iriu mîn, nîpig rimnäm narîmnar mînä e, rikin ruh mä, “To kwän e profet æfrakis, rîpirkun norien kape piraovin a yame ramrap nihun, mîpirkun mä in yor tævhagä has.”

⁴⁰ Kini Yesu rimîni-pän tukun mîmä, “Saemon, yakmä jakni-pre nar kirik tuk ik.”

Kini Saemon rimä, “Yhajoun, nî.”

41 Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kiraru, kapəriu mane rapəh nəmhenien, kini yamehua kirik rivəhsi-pən mane kirik kimi əriu, mə tuk nipiğ kirik iriu tukwarpin kafan mane. Kirik rimiwəh faef hundred taosen vatu; kini kirik riwəh fifti taosen vatu†. 42 Kini mwarə miravən, mweinein narpinien mane a. Kini yamehua rimini-pən tuk əriu mimə, ‘Nəmhen. Wəpəh narpinien mane yame nimirəvəh tuk yo.’?Kini, pa nhagin irəriu tukrorkeikei pik yamehua a rapita?”

43 Kini Saemon rini-pən tukun mimə, “Rikik raməsik mə yermamə yame rimivəh mane ehua, kini yamehua a ripəh naiyohyen kin tain.”

Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nakamni əfrah.”

44 Kini Yesu rarar marha-pən məm pian a, mini-pən tuk Saemon mimə, “Saemon. ?Nakaməm pian e uə? Nipiğ yimauə imam ikin, ik nakpəh niwəhsi-pəyen nu kirik tuk naikwasien ye nihuk. Mərig pian e in rimnəkwi nihuk kin nehe nimirin, məspir kin nikwənen. 45 Kini nipiğ yimauə, ik nimipəh nəturəm-pəyen kimi yo. Mərig pian e, ravəhsi-pə nisaiyen kimi yo mipəh nipəhyen. 46 Ik nimipəh nhawkien kapək kapə kin nehe olif, mərig pian e rimnətəg pən senta ye nihuk yame nimirin rhaktə pik. 47 Kini ror məkneikin yakamni-pre tuk ik mə yimnəspir ta fam kafan təvhagə has yame rehua pik. Ror məkneikin mə in rorkeikei pik yo. Mərig tukmə yakaspir təvhagə has kape yermamə yame təvhagə has kafan rəkəskəh əmə, kini, rorkeikei mar əmə Yo.”

48 Kini Yesu rimini-pən tuk pian a mimə, “Yakwərəh-si ta ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

49 Kini narmamə minə tiksın yamə mine kasəvigin iriə min, khani tuk əriə minə mhama, “?Naha e yermamə yame In ramni mə ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kape narmamə?”

50 Mərig Yesu rini-pən tuk pian a mimə, “Kughen rimivəh miragh ik meinai nimmhatətə irak. Amvən ye nəmarinuyen.”

8

Nipiraovin yamə mine khakwasig kin Yesu

1 Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu In rimneriwək mamvən ye taon minə mamtərhav mamvən yerkwanu minə, maməvsao-ərhav kin nəgkiarion huvə kape narmaruyen kape Kughen. Ye nipiğ a, aposol minə twelef kafan kimnhakwasig kin, 2 mine nipiraovin tiksın yamə mine kupən kimnhavəh nəmhyeyen pisin pisin, uə nanmin has minə kimnasəmir irəriə, mərig Yesu rimnəko-ta əriə irəriə, mor huvə kapəriə nəmhyeyen. Nhag nipiraovin minə e: Meri, pian Magdala yame Yesu rimnəko-ta nanmin hah seven iran; 3 mine Joana, piahwaru kape Jusa yame in ramarmaru ye nimə kape King Herod Antipas; mine Susana; mine nipiraovin khapsaah. Nipiraovin minə e kimnhavəh-sipən mane kapəriə tuk nivəhyen nimirin narimnar tuk nasituyen ye Yesu mine kafan minə.

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai

(Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)

4 Narmamə khapsaah khasi-pən ye taon minə khapsaah mhauə tuk Yesu. Nipiğ kimnhauə məsərer rarkurao iran, kini rimini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə, 5 “Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. Mipik mivitəg-ətag fam, kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kəvi-əpni,

† 7:41: Gris ramni mə kirik rimiwəh “denari” faef hundred, kini kirik rimivəh “denari” fifti. “Denari” kirik in ramhen kin mane yame kiwəh tuk wok kape nipiğ kirikianə əmə. 7:50: Luk 8:48; 18:42

8:2: Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

kini man minə khauə misən fam.* ⁶ Kineru nai tiksın rəsaaah-pən ye tokrei kapier, murə aihuua əmə. Kineru məriḡ kwəsaukei fam meinai ikin rəusik ikin. ⁷ Kineru nai tiksın rəsaaah-əsaah-pən yerki kwənurkasik.† Kineru mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kineru nai rurə mīpəh nikuəyen. ⁸ Kineru tiksın rəsaaah-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kineru mhaurə, miseihuə, mhakuə kin kwənkwaيريا wan handred.”

Kineru Yesu rimini ta nəḡkiarien e, mokrən apomh mīmə, “Tukmə kimia narmamə yame nimətirgimia rarə, sətəriḡ huvə kin nəḡkiarien e.”

⁹ Məriḡ narmamə kape Yesu minə kisaiyoh-pən In mhamə, “Hoprai-pə nīprai nəḡkiarien e kimi əmawə.”

¹⁰ Kineru rini-pən tuk əria mīmə, “Narmaruyen kape Kughen nar erkwaig, məriḡ yakwəni-ərhav-pre ta kimi əmia; kineru məriḡ Yo yakamni-ərhav əmə nuhpikinien kimi narmamə minə tiksın, rəmhen kin yame Profet Aesaea rimini mə,

“Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, məriḡ to khapəh nisəmien nīpran.

Iriə to kisəriḡ pawk, məriḡ to khapəh nharkunien.’ *(Aes 6:9-10)*

¹¹ “Nīprai nuhpikinien e ror məkneikin. Kineru nai, in e Nəḡkiarien kape Kughen. ¹² Kineru yamə mine kisəsaaah-pən ye swatuk iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisəriḡ nəḡkiarien kape Kughen, məkneikin Setan ravəhsi-ta yerkiria, mamətapig kin əria mə tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kineru In to rīpəh nivəh-miraghien əria. ¹³ Kineru yamə mine kisəsaaah-pən yerki kapier kisəmhen kin narmamə yamə mine kisəriḡ nəḡkiarien kape Kughen, rikiria ragien tukun, məriḡ nuairia rīpəh neiwaiyu-pikien, kineru nhatətəyen kapəria ramarə kape nīpig kwakwə, məriḡ tukmə nəəsəsaoyen uə nahasian ramuə tuk əria, tukhamir ye kapəria nhatətəyen. ¹⁴ Kineru yamə mine kisəsaaah-pən yerki kwənurkasik, kisəmhen kin narmamə yamə mine kisəriḡ nəḡkiarien kape Kughen, məriḡ narimnar khapsaaah kiseruk nimraghien kapəria, in e, kasətəriḡ pik kin narimnar kape nimraghien kapəria, uə, kisorkeikei nautə rīpsaaah, uə kisorkeikei mə tukəsəriḡ rhuvə ye nīprairia. Khapəh nishaktə-huvəyen ye nimraghien yame Kughen rorkeikei. ¹⁵ Məriḡ yamə mine kisəsaaah pən ye nimoptanə huvə, iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisəriḡ nəḡkiarien kape Kughen, kineru rikiria ratuatuk mihuvə, mamharaptəra kin nəḡkiarien kape Kughen riskal yerkiria. Kineru iriə masərer tim tim mhavən, mhakuə kin nimraghien huvə.”

Nhatətəyen kapətawə rəmhen kin laet yame ramasiə

(Mak 4:21-25)

¹⁶ Kineru Yesu rimini mīmə, “To kīpəh nəsiə-pənien ye laet kukrai-pən ye nəkwai baket uə ye nəpəəḡ tebol. Nikam. Tukməkeikei kiruk haktə pəh narmamə kisəm nar. ¹⁷ Tukmə nar erkwaig, tukməkeikei kəm. Tukmə yermamə kirik ruvriḡ nar kirik, kineru məriḡ tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ¹⁸ Ror pən, nəḡkiarien e yamə nakəsəriḡ, sətəriḡ huvə kin. Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəḡkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əria. Məriḡ narmamə yamə mine kisəriḡ nəḡkiarien kineru misor nar apnəpig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiria raməsik mə iriə kwənhavəh ta.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəḡkiarien kafan
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

* **8:5:** Kwon e ramsuv kineru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit. † **8:7:** Yesu rīpəh ninien kwənurkəsik, məriḡ narəus kirik nirhin aikin. **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33 **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2 **8:18:** Mat 25:29; Luk 19:26

¹⁹ Kini ye n̄ipig a, n̄isin Yesu mine piauni minə kimnhauə mə tuksəm In, m̄arig kiseinein nhavənien ipakə tukun, meinai narmamə khapsaah kisərer rarkurao kin. ²⁰ Kini yermamə kirik rini-pən tukun mimə, “Eh. N̄isinin mine piām minə kasərer apa iruə mhamə tuksəm ik.”

²¹ M̄arig In rini-pən tukun mimə, “Narmamə m-fam yamə mine kisərig n̄əgkiarig kape Kughen kini misəri-pən, iriə e kafak narmamə minə, mine n̄is̄inik, mine piak minə.”

*Yesu ramni-əhu n̄imətag ehuə ye tame tahik
(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)*

²² N̄ipig kirik, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Pəh khavən apa nikar lugun a.” Məkneikin kisatpən ye bot mhavi pirə. ²³ Bot ramaiyu mavirə, Yesu rapir. Kini n̄imətag ehuə kirik rimm̄avi nu, kini nu rinamakətanim kin bot; ipakə iriə kisəmnim. ²⁴ Kini narmamə kape Yesu kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehuə! !Yemehuə! !Natuksəmnim!”

Kini Yesu rarha, mini-əhu n̄imətag mine peao-peao ehuə. N̄imətag rei-waiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min. ²⁵ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mimə, “?M̄arig nhatəyən hiə kapamə?”

M̄arig iriə kisakur mhagin, misaiyoh əriə minə mhamə, “! Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə n̄imətag mine tahik, m̄arig kawor nəkwan!”

*Yesu rimm̄ako-ta nanmin has ye yemə Gerasa kirik, yame nagheen rehuə
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)*

²⁶ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak nikar Galili pən, apa kwənmhaan a kamni kimə Gerasa. ²⁷ Yesu rəviə-fiak, məkneikin yermamə kirik ruə məm In. Kwən a, nanmin has minə kasəm̄ir iran. In rimipəh n̄ivənien ye neipən, mipəh napirien imə, ramarə smə ikin kamnim narmamə ikin. ²⁸⁻²⁹ Apa kupən, n̄ipig ripsaah, nanmin has minə a kimisor in ramarmar pik, kini narmamə kimnharkwəji kwerm̄in mine nihun ye jen mə tukharaptərək̄in tim tim pəh ripəh noriah̄yen narimnar. M̄arig n̄ipig m-fam raməvi-əru jen minə. Kini nanmin has minə kasəkeikei kimin mə tukhakir misap mhavən apa ikin kirkək̄ ikin.

Kini n̄ipig kwən a rimm̄am Yesu ruə mən̄imkur-pən ye nihun. Kini Yesu rimini mə nanmin has tukrier map ye kwən a. Kini kwən a rok-rapomh mimə, “Yesu, Ji Kughen Yerp̄irig. ?Nakmə takhawor yo? !Aweh! !Yakamaiyoh ik mimə takpəh norien n̄əmhəyen kimi yo!”

³⁰ Kini Yesu rimm̄aiyoh-pən nanmin has mimə, “?Nhagim pa?”

Kini in rimə, “Nhagik e Nukwao Ehuə.” Rimini mək̄nakin meinai nanmin has khapsaah kasəm̄ir iran. ³¹ Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai m-ripsaah kimi Yesu mhamə, “Takpəh nher-pəyən kin əmawə ye n̄əpəæg e yame reiwaiyu pik, imei narpinien rerin.”

³² Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk a ye nihu tukwas a. Kini nanmin has minə kimisasək̄ mhani-pən tuk Yesu mhamə, “! Awe! Əta-pən irəməwə yerki pukəh minə a.” Kini Yesu reighan-pən kin əriə kamhavən. ³³ Kini nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwən a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu miseiweiyu ye n̄əpatu, mhaviərhav misəmnim ye nu.

³⁴ M̄arig n̄ipig narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisəm nar a, kimisaiyu mhatərhav, mhavən misəvsao-pən kin ye taon mine ikin minə fam rarkurao aikin. ³⁵ Kini narmamə kimnhatərhav ye taon mhavən mə tuksəm nar a. Kini mhavən masəm Yesu, kini misəm kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran ramkwətə yetanə, ipakə tuk Yesu. Kini minipəh narmərien, muavən ye neipən. Kini narmamə ye taon a kimnhagin. ³⁶ Kini narmamə

yamə mine kimisəm atuatur nar a kin nimiria kimisəvsao min kin kimi narmamə tiksin mhamə Yesu rimnhawor mor huvə kwən a yame in apa kupən nanmin has minə kinnnasəmīr iran. ³⁷ Kini narmamə mī-fam yamə mine kasarə apa Gerasa kinnhani-pən tuk Yesu mə tukritərhav aikin, meinai kimisəm khagin pik kin. Məknēikin, Yesu ratrən ye bot mə tukritərhav. ³⁸ Mərig kwən a yame nanmin has minə kimsəta iran, raiyoh-pən Yesu mīmə, “!Eh! Pəh kirau.”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mīmə, ³⁹ “Rerig-pən imam ikin, mivən mini-ərhav naha nhagin Kughen rimnor kimik.” Kini kwən a rimavən ikin minə fam ye taon iman ikin mamni-ərhav narimnar m-fam yame Yesu rimnor kimin.

*Piahuaru kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame rimamhə
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)*

⁴⁰ Nipig Yesu rimirerig-pə min ye nikar lugun pə, narmamə kimsagien tukun, meinai iriə kinnaseito kin. ⁴¹ Kini yermamə kirik, rimauə məm In, nhagin e Jaeras. In ramehua ye nimə kape nofuginien. Rimauə, mənimkur-pən tuk Yesu, maməkeikei kimin mə iriu tukravən apa iman ikin ⁴² meinai kafan kwajikovə piraovin kwənkwan kirikianə ramhə pik, nimhəyen rineriaji. Kini kafan newk twelef əmə.

Kini Yesu rimneriwək mivən tuk piakəskəh a, kini narmamə khap-saah khakwasig kin mamhasig-sig In. ⁴³ Kini piraovin kirik aikin yame rawəh nəmhəyen kapəriə nipiraovin, nitawin rimnaiyu mivəh newk twelef. Rimavən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan, mərig yermamə kirik to ripəh nor-huvəyen. Kini ruə məm Yesu, ⁴⁴ mukuraopən ye nimetain, mirap nəpəəg nimir neipən kafan, taktəkun əmə, kafan nəmhəyen ror infamien.

⁴⁵ Kini Yesu rimə, “!Eh! Pa e rirap Yo?”

Kini iriə m-fam khamə kiseinein. Mərig Pita rimə, “!Yhajoun, narmamə khapsaah e kamhasig-sig Ik.”

⁴⁶ Mərig Yesu rimini mīmə, “Nikam. Yakirkun mə yermamə kirik e rimirap Yo, meinai yimnərig mə nanmin kafak rimnor huvə yermamə kirik.”

⁴⁷ Kini piraovin a ruirkun mə in to ripəh min nerkwaigien, rimauə mənimkur ye nihu Yesu makur pik kin. Kini ye nimir narmamə m-fam rini-ərhav-pən nar yame rimirap Yesu tukun. Kini mini-ərhav min mə ye nipig atuatur yame rimirap In, taktəkun əmə, rimnəsanin min. ⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Kafak piakəskəh, nhatətəyen kafam rimnor ik naknəsanin. Amvən ye nəmərinyen.”[†]

⁴⁹ Yesu raməgkiar hanə, məknēikin, yermamə kirik risi-pən apa imei Jaeras, yamehua kape nimə kape nofuginien, muə, mini-pən tuk Jaeras mə, “Kafam piakəskəh ruamhə ta. Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun e mə takikir mivən.”

⁵⁰ Mərig Yesu rimnərig nəgkiarieren e, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh nigini. Hatətə əmə irak, piakəskəh kafam tukramragh min.” ⁵¹ Kini ye nipig Yesu rimauə mitərhav-pə ye nimə kape Jaeras, mini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jon, mine Jemes, mine rim piakəskəh e mine nisini, iriə min. ⁵² Narmamə m-fam kasasək apomh tuk piakəskəh a mamhauvrig-uvrig pik. Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Hapəh nisasəkien. Piakəskəh e ripəh nimhəyen; ramapir əmə.”

[†] 8:48: Nəgkiarieren kirikianə əmə yame Yesu rimini-pən tuk piraovin kirik ye Luk 7:50.

⁵³ Mərig iriə kimisarh iakei iran meinai iriə kharkun mə piakəskəh a in ruamhə ta. ⁵⁴ Mərig Yesu rərao-pən, mivəh kwermi piakəskəh a, mini-pən tukun mə, “Piakəskəh kafak. Hekimter.” ⁵⁵ Kini taktəkun əmə nanmin rirerig-pə, in mhekimter. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh-sipən nəviginien kirik pəh rən.” ⁵⁶ Kini rimni mine nisini kawakur pik kin; mərig Yesu rini-pən tuk əriu mīmə, “Takrapəh niwəsaoyen kin nar e kimi narmamə.”

9

Yesu rher yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen

(*Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16*)

¹ Kini ai, Yesu rimnofugin kafan aposol twelef, mivəhsi-pən neihuəyen mine nəsaninien kimi əriə tuk nəko-təyen nanmin has ye narmamə, mīmə iriə tuksor huvə min nəmhəyen minə. ² Kini Yesu rimnher-pən kin əriə mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen, kini mīmə iriə tuksor huvə min narmamə yamə mine kamhamhə. ³ Kini mamni-pən tuk əriə mə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik rəmhen kin kaskin, uə nitip, uə nəviginien, uə mane, kini mhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru. ⁴ Nipig tukmə nakamhavən yerkwanu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə e in a taksarə əmə ikin miserajji mhatərhav ikin mamhavən. ⁵ Kini ikin pukhaa takhavən ikin, tukmə narmamə rikiriə ripəh nagienien mə takhauə misarə kimiə miriə, taksarpita-arpita nımokkur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nımtatien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.” ⁶ Kini iriə kimnhatərhav miseriwək mamhavən yerkwanu minə, masəvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə, kini ikin minə fam kimnhavən ikin, kimisəhuak tuk narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini kassanin. ⁷ Kini King Herod Antipas, yame in ramarmaru ye nəmə Galili, in rimivəh nəvsaoyen kin, kini mətərig kin meinein apomh, meinai narmamə tiksın khamə Jon Baptaes a in a rimamragh min. ⁸ Kini narmamə tiksın kamhani mhamə Elaeja a ruauə min. Kini narmamə tiksın kamhani mhamə in profet kupən kirik kape Kughen yame rimamragh min. ⁹ Mərig Herod Antipas rimə, “Jon e, yimikis əru nipətək nuan. ?Mərig pa e nhagin yakamərig nəvsaoyen kin?” Kini in morkeiki mə tukrəm Yesu.*

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin

(*Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14*)

¹⁰ Kini aposol minə kape Yesu kharerig-pə min tukun, mhani-pən narimnar m-fam yame kimisor. Kini In rikir əriə misəta ye narmamə, mhavən apa taon kirik, nhagin e Betsaada. ¹¹ Mərig nipig narmamə kimisərig mə Yesu rimauə, kini khauə, mhakwasig kin. Kini Yesu rimnəm əriə, rikin ragien əmə. Kini mamhajoun əriə kin narmaruyen kape Kughen, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə.

¹² Kini rinamenaiyu, narmamə twelef kape Yesu khavən tukun, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. Her-pən kin narmamə mifam e kamhavən apa yerkwanu minə mə tuksarhakın kwənmhan huvə kirik kape napirien, mine nəviginien. Meinai ikin e kitawə kasəmir ikin, kwənmhaan əkwak.”

¹³ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mīmə, “Rhuvə əmə. Kimiə səvigin əriə.”

9:5: Luk 10:4-11 9:7: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * 9:9: Nipig mobael minə kimnharaptərkın Yesu (Luk 23:8), Herod ramni mə rorkeiki mə tukrəm Yesu, mamru mə to Yesu ror merkel kirik.

Mərig iriə khamə, “?Rhawor? Kimawə yakamhawəh əmə bred faef mine kəməəm kiraru. ?Nakmə jakhavən mhawəh nimir nəviginiən ne nukwao e uə?” ¹⁴ Kimnhani məknakin meinai narmamə khapsaah khapsaah kwənhauə ikin a, tukmə kəvheikin əmə narman, rəmhen kin faef taosen.

Mərig Yesu rimi-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Havən mhani-pən tuk əriə mə tüksəkwətə fifti fifti ye nimir minə.” ¹⁵ Məkneikin kafan narmamə minə kimisəwhai məknakin əriə, kasəkwətə.

¹⁶ Kini Yesu rimi-vəh bred a faef mine kəməəm kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəməəm, mipik-pən kimi kafan narmamə minə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ¹⁷ Kimisəvigin tipriə rəsiis, nisəpəh nipərpəh bred mine kəməəm. Kini kafan narmamə minə khavai-pən ye kəmeiru twełf khakwar min.

*Pita rimi mə Yesu in Kristo
(Mat 16:13-20; Mak 8:27-33)*

¹⁸ Nipig kirik, Yesu rimnaməhuak iriə pisin əmə kafan narmamə minə. Kini raiyoh-pən əriə mīmə, “Mərig narmamə minə a kamhani mə Yo e pa?”

¹⁹ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksin kamhani mə ik Jon Baptaes. Kini tiksin kamhani mə ik profet Elaeja. Kini tiksin kamhani mə ik profet kupən kirik kape Kughen yame ruəmrəgh min.”

²⁰ Mərig Yesu raiyoh-pən əriə mīmə, “?Mərig kimiə nakhamə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rīmə, “Ik e Kristo yame Kughen rimi mə tukrher-pə kin.”

²¹ Mərig Yesu rimi-əutən-pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pəniən tuk narmamə.

*Nikwasigien kin Yesu in rəutən
(Mat 16:24-28; Mak 8:34-9:1)*

²² Kini In rimi-pən min mīmə, “Nar kirik yame tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. Mə Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyən tuk narimnar khapsaah. Kini nəmhəuə kape nəmə Isrel, mine jif pris minə, minə nəmhəjoun kape Loa kape Moses, iriə tukhaukreikin-pə nimeitairiə kimi Yo, mishopni Yo. Mərig nipig yame ror kisisar kin, Kughen tukror Yo jakamrəgh min ye nīməhəyən kafak.”

²³ Kini Yesu rimi-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Tukmə yermamə rīmə tukrikwasig kin Yo, in tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyən rəmhen kin nəmhəyən ye nīməhəyən ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ²⁴ Yermamə yame ramgin tuk kafan nimirghien, tukraməkeikei mīməhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimirghien rerin. ²⁵ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei nimoptanə e, mərig ramarakikin kafan nimirghien tukun, nanmin tukrerwei. ²⁶ Tukmə nakauris kin nini-ərhavyen nəhəg mine nəgkiariən kafak ye nimir mirh, Yo min jakauris kin nini-ərhavyen nəhəg nipig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min kimawə agelo rhakə yamə mine tukhauə ye neiəhəyən kape Rimi. ²⁷ Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmiə mə, kimiə tiksin e nakasərər ikin e, kwasig ikin nakhamə, taksəm narmaruyən kape Kughen.”

*Kughen raməjoun mə Yesu in Tini, nimir rukreikin muə mor pisin
(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)*

28 Yesu rimmægkiar ta, nipig eit ruə mivən, kini rikir Pita, mine Jon mine Jemes mishaktə mhavən ye tukwas kirik mə tuksəhuak. 29 Nipig raməhuak hanə, nimrin rukreikin muə mor pisin. Kini neipən kafan ramasiə ramhen kin naraopigien kape karuəruə. 30 Məkne, Moses mine Elaeja 31 kratərhav-pə, nikhakien rarkurao irəriu. Kwarer mwægkiar irisir Yesu. Marhini nimhəyen kape Yesu apa Jerusalem yame tukror nægkiarien kape profet minə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.† 32 Mərig Pita mine in mir kiraru, napirien rimivəh nimrisir, kimirhapir kape nipig kwakwə. Mərig nipig kimirharha, mirhəm nikhakien rarkurao ye Yesu, mirhəm min Moses mine Elaeja kawərer irisir Yesu. 33 Kini nipig kwəgə mir a kimiravən, Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Rhuvə mə kimasir jakarharə ikin e. Pəh jakrharwokpək nimə kisəsər-kafam kirik, kape Moses kirik, mine kape Elaeja kirik.” (Mərig in rimmægkiar əmə mipəh nirkunien nar yame ramni). 34 In ramægkiar hanə, napuə kirik reiwaiyu muvrig əpis əriə. Napuə rimmhorukin əriə, kirhigin pik. 35 Kirhərig nægkiarien kirik risi-pən ye napuə mamni mimə, “! In e Narik yame yimirpen; taksətərig kin In!” 36 Kimisərig ta nægkiarien yame Kughen rimini, kini Pita mine Jon mine Jemes kimirharha-pən mirhəm Yesu ramərer pisin əmə. Ye nipig minə a, kimirhipəh nirkunien-ərhavyen narimnar minə a kimi narmamə; mirhipəh nirkunien narimnar a yame kimirhəm.

*Yesu rimməkota nanmin has ye pikwarien kirik
(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)*

37 Kəni rikwamer kin, kisəta ye tukwas miseiwaiyu-pə, misəm narmamə khapsaah kamhauə mə tuksəm Yesu. 38 Kini yermamə kirik ramokrañ apomh kin Yesu mimə, “Yhajoun. Yakorkeikei pik mə takuə masitu irak. Kwajikovə kafak yerman kwənkwan kirikianə əmə. 39 Nipig nanmin hah kirik ramərer-pən iran, mor in ramətəpar pik, nipran ramətəmnimin mamor ghan əmə. Nəhe nəkwən ramaiyu rhawən. Nanmin has a ramoriah pik in; mamrəpərəkin in, mipəh nipəhyen. 40 Kini yo yimməkəikei kimi kafam narmamə minə mə tuksəko ta nanmin has e, mərig kiseinein.”

41 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “! Kəsi! Kimiə yamə mine naksarə e towei mine, nhatətəyen kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji nipig pukaa nakpishatətə irak?” Kini rini-pən tuk rim kwajikovə ai mimə, “Harəh pikwarien en mhauə.”

42 Kini pikwarien a ruə tuk Yesu, məkneikin nanmin has rəsua kin reiwaiyu mowhan, mamətəmnimin. Mərig Yesu rimmægkiar skai kimi nanmin has məko-ta. Kini mor huvə pikwarien a. Meighan-pən kin pikwarien a kimi nisini mine rimni.

43 Kini iriə m-fam kisakur, rikiriə ragien tuk nəsaninien kape Kughen.

Mərig nipig narmamə kimsakur pik kin narimnar m-fam yame Yesu rimnor iriə miriə, kini In rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, 44 “Havəh tim tim nægkiarien e yerkimie: Yermamə kirik tukreighan pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə kafak.” 45 Mərig kafan narmamə minə kimiseinein niprai nægkiarien e meinai Kughen rimnerkwaig kin niprai nægkiarien e mə iriə tukhapəh nirkunien; kini iriə khagin min kin naiyoh-pən-ien kin nipran.

*?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?
(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)*

† 9:31: Nægkiarien Gris atuatur ramni mə, “kirhægkiar ye nipig yame in tukritərhav mipəh Jerusalem.” Nipran ramni nimhəyen kafan. 9:31: Luk 9:22 9:32: 2 Pita 1:16-18 9:35: Luk 3:22 9:44: Luk 9:22 9:45: Luk 18:34

⁴⁶ Kini narmamə kape Yesu kisotgoh kimi əriə minə mhamə, “?Pa irətawə in ravəh nehuəyən, yame rhuvə mapita?” ⁴⁷ Mərig Yesu rimirkun kapəriə natərigien, kini mivən mikir kwajikovə kirik marip ye nikarin, ⁴⁸ mini-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə yermamə kirik ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pəh nien nə ramor əmə irak, mərig ramor min kimi Yermamə yame rimmher-pə kin Yo. Meinai tukmə yermamə rīvəh-si əhu atuk in yetanə, in tukruə mamehuə mapita.”

⁴⁹ Kini Jon rimini mīmə, “Yermaru. Kimawə yimisəm kwən kirik ravəh nhagim, maməkota nanmin has minə kin, mərig yakhamə jakhani-əhu, meinai kwən a, pəh nien mə kitawə kirik.”

⁵⁰ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “Hapəh nhani-əhuyen in. Meinai, tukmə yermamə kirik rīvəh norien tikmir kitawə min, in kitawə kirik en.”

Nəmə Sameria tiksın rikiriə rapəh nagienien tuk Yesu

⁵¹ Kini ruauə ipakə tuk nipig yame Kughen tukriwəh Yesu iran mivən apa ye rao ye neai. Kini Yesu rikin rimməsik mə tukraməkeiki mivən apa Jerusalem, nar kirik rirkək yame tukrərer əswasig kin. ⁵² Kini In rher-pən kin yəgkiar tiksın khavən apa yerkwanu kirik apa Sameria, mə tuksor apnəpeinə tukun. ⁵³ Mərig narmamə aikin a, khapəh nisorkeikeiyen mə In tukriyən marə a iməriə ikin, meinai iriə kwənharkun huvə mə In ramvən min Jerusalem.‡ ⁵⁴ Kini kafan yermamə mir e Jemes mine Jon kimiwəm mə narminə Sameria khapəh nisorkeikeiyen əriə, krəmə, “Yermaru. ?Nakorkeiki mə jakwokrən kin nap risi-faktə ye neai meiwaiyu məs əriə, uə?” ⁵⁵ Mərig Yesu rarha-pən məm əriu mini-əhu. ⁵⁶ Kini khatərhav mhavən min yerkwanu pisin min kirik.

Yesu rimə narmamə tuksəpəh fam narimnar mhakwasig kin In (Mat 8:19-22)

⁵⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimiseriwək ye swatuk, kini kwən kirik rini-pən tukun mīmə, “Yo jakikwasig kin ik ikin hiə takvən ikin.”

⁵⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Kuri aparu minə, kapəriə nəpəəg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien.”

⁵⁹ Kini Yesu rini-pən min tuk kwən kirik mīmə, “Yuə, kirau mik, muə kafak kirik yermamə.” Mərig kwən a rini-pən tukun mīmə, “Rhuvə, Yermaru. Mərig eighaan kin yo yavən pi pom minim rimik.”

⁶⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Nikam. Apəh-pən. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nimraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə. Mərig ik, yuvən mini-ərhav narmaruyen kape Kughen.”

⁶¹ Kini kirik min rini mīmə, “Yermaru, jakikwasig kin ik muə yermamə kirik kafam. Mərig, awhin yo, pəh yakrərig mivən imak ikin mawia kin yo minə tiksın.”

⁶² Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yermamə yame rimə tukror wok kape Kughen, mərig rikin ramvən tuk nar pisin, rapəh nəmhenien mə to ruə Kughen ramarmaru iran.§”

10

Yesu rher-yərhav kin kafan narmamə seventi tu

9:46: Luk 22:24 **9:48:** Mat 10:40 **9:50:** Mat 12:30; Luk 11:23 ‡ **9:53:** Nəmə Sameria kasamakın nəmə Jerusalem. **9:54:** 2 King 1:9-16 **9:61:** 1 King 19:20 § **9:62:** Yesu rimini nuhpikinien ye nəsimien. Yermamə yame rimə tukrəsim, mərig rikin ramvən tuk rukwanu, mə tukrapis əmə, in rīvəh nəmhenien.

1 Kwasig ye narimnar minə a, Yesu Yermaru rimirpen ta narmamə kafan seventi tu, kini mher-pən kin əriə kiraru kiraru kisəkupən kin In mhavən ye taon minə mine ikin minə tiksın yamə mine Yesu tukripikwasig mipivən min ikin. 2 Kini rimiini-pən tuk əriə mimə, “!Səm-ru! Nəviginiyen rehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksın əmə yame kamhavəh. Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pə kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan. 3 !Havən! Mərig takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən rəmhen kin kwaji sipsip yamə mine kaseriwək mhavən yerki kuri aparu minə, yame kasə narmamə. 4 Takhapəh nharurien kwaji nitip kape mane, mine nitip apnapig min, mhapəh nhavəhsi-pəniyen sandel, mhapəh nisapisien ye swatuk misəgiar apap kimi narmamə. 5 Naha nimə yame taksapir ikin, taksokupən mhanı-ərhav mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukraməə eikin e.’ 6 Tukmə narmamə aikin, iriə narmamə kape nəmərinuyen, kafam nəhuakien tukruə mor nıpran, nəmərinuyen tukraməmır tuk əriə. Mərig tukmə narmamə kape nəmərinuyen rirkək aikin, kwənkwai nəhuakien kafam tukrirerig-pre min tuk ik. 7 Taksapir əmə ye nimə a, mhapəh nisapirien ye nimə pisin pisin. Kini taksən naha nəviginiyen yame tukvəhsi-pre kimi əmiə, mhanım naha nımimien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə. Meinai ratuatuk mə narmamə yamə mine kasor wok tukhavəh nərokien iran. 8 Tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ragien tuk əmiə, sən naha nəviginiyen yame tukvəhsi-pre kimi əmiə, 9 misor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamə. Mhanı-ərhav tuk əriə mhamə, ‘Narmaruyen kape Kughen ruauə ipakə tuk əmiə.’ 10 Mərig tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə rıpəh nagienien tuk əmiə, havən miseriwək ye swatuk ehua mamhani mhamə, 11 ‘Yaksarpita-arpita nimokruy ye taon kapəmiə yamə ramswin-pən ye nihumawə, ramor nımtətien mə nımisor nar kirik rapəh nəmhenien. Kini Kughen rımnəpəh əmiə. Mərig takasəkeikei mharkun mə narmaruyen kape Kughen ruauə pakə ta.’ 12 Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Kughen tukror narpiniyen ehua kimi əriə rapita narpiniyen yame rımnor ye taon has a Sodom* kupən.

13 “!Kimiə nəmə Korasin! !Kəsi! Nəmhəyen ehua tukruə tuk əmiə. Kimiə nəmə Betsaeda, kəsi, nəmhəyen ehua tukruə tuk əmiə, meinai yımnor pawk nar apsipis rehuə ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yapior narimnar minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kıpisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mipihavən ye neipən has, mipisəsok-əsok ye nımrawk ror nımtatien mə kisərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə. 14 Mərig ye nipig a yame Kughen tukror narpiniyen kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpiniyen yame tukror kimi narmamə yamə mine kımisarə apa Taea mine Saedon kupən.† 15 Kini kimiə nəmə Kapeneam. ?Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai? Nikam. Kughen tukrivəh-si-əhu əmiə naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpiniyen.”‡

16 Kini Yesu rini-pən tuk kafan minə mimə, “Narmamə yamə mine kasətərig kin əmiə, kasərig Yo. Kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən nımetairiə kimi əmiə, khaukreikin-pə min nımetairiə kimi Yo, kini nar-

10:1: Mak 6:7 **10:2:** Mat 9:37-38; Jon 4:35 **10:3:** Mat 10:16 **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 **10:7:** 1 Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18 **10:8:** 1 Kor 10:27 **10:11:** Wok 13:51;

18:6 * **10:12:** Nap risifaktə ye neai məs narmamə m-fam apa Sodom. Nakəm stori kape Sodom ye Jen 19:1-25. **10:12:** Wok 13:51; 18:6 † **10:14:** Kughen rımnorıah əgkəp Taea mine Saedon.

Əm-ru stori ye Aes 23:1-8. ‡ **10:15:** Yesu ramni narpiniyen yame Aesə rimiini ta tu ye Aes 14:12-15.

10:15: Mat 11:20-24

mamə yamə mine kamhaukreikin-pə nımetairiə kimi Yo, kamhaukreikin-pən nımeitairiə kimi Yermamə yame rımner-pə kin Yo.”

Narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə mın

¹⁷ Kini narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə mın, rıkiria ramagien, mhanı-pən tuk Yesu mhamə, “Yermaru. !Nar apnapig mə nanmın has mına, mərig kimawə yaksəgkiar ye nhagim, kini iriə kasor nəkwaimawə!”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əria mımə, “Yo yımnam Setan risi-pən ye neai meiwaiyu rəmhen kin yame naroapigien reiwaiyu mowhan. ¹⁹ Sətarig-ru. Yo yakvəhsi-pre ta nəsaninien kimi əmia. In a nakharkun nisəvi-əpnıyen snek mınə mine milpedš mınə. Kini nəsaninien yame yakavəh-si-pre kimi əmia in rapita nəsaninien kape tikmir kapətwə e Setan. Kini to nar kirik rıphə noriahyen əmia. ²⁰ In e nəfrakisien. Mərig tukmə naksagien, pa rımə naksagien mə nanmın has mınə kasor nəkwaimia, mərig taksagien mə kwərai-pən ta nhagmia ye nəkwəkwə ye rao ye neai.”

²¹ Kini ye nıpig a, Yesu, rikin ramagien pik ye nagienien yame ramsi-pən ye Nanmın kape Kughen, kini In raməhuak mamni mımə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narımınar fam- yerpırig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnagin Ik meinai Ik nımnerkwaig kin nıprai narımınar mınə e ye nımiri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə mınə mə iriə e tukharkun nar. Əwəh. Tata. In e nar yame nakorkeikei.”

²² Kini Yesu rırpın nəgkiarrien mını-ərhav mımə, “Rimik rımneighan-pə ta kin narımınar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin əmə rırkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan mınə, iriə əmə kharkun Rımni. Iriə e narmamə yamə mine Tini rımırpen ta əria mə In tukror əpu Rımni tuk əria.”

²³ Kini Yesu rarar məgkiar əmə kimi kafan narmamə mınə mımə, “Kimiə nakasarə ye nihuvəyen əfrakis meinai kimiə nakasəm narımınar mınə e ye nımrımiə. ²⁴ Yakamni-pre tuk əmia mə apa kupən, profet mınə khapsaah, mine king mınə khapsaah, kimısorkeikei pik mə tuksəm narımınar mınə e yame kimiə nakasəm ai taktəkun. Mərig kimnhapəh nisəmien. Kini iriə kimısorkeikei mə tuksərig narımınar yamə mine nakasərig, mərig kimnhapəh nisərigien.”

Yesu rımını nuhpikinien kin yemə Sameriə kirik yame rhuvə

²⁵ Nıpig kirik, yemhajoun kirik kape Loa kape Moses ruə mını naiyohyen kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu rırkun nar uə nıkam. Mımə, “Yhajoun. ?Jakhawor pən iran mine mivəh nımraghien rerin?”

²⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “? Mərig Loa kape Moses ramni naha nhagin? ?Nıpig nakəvheikin, kini nıpran ramni naha nhagin tuk ik?”

²⁷ Kini kwən a rini-pən mımə, “Takaməkeikei morkeikei Kughen Yermaru kafam yerkim fam, mine ye nımraghien mi-fam kafam, mine ye nəsaninien fam kafam, mine ye nətarıgien fam kafam. Kini morkeikei mın ik mınə tiksin rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “In atuatur en. Tukmə nakor məknakin, kini ik takvəh nımraghien rerin.”

²⁹ Mərig kwən a, in rorkeikei əmə mə tukrhajoun mə in yemə atuatur, kini maiyoh-pən Yesu mımə, “?Mərig, ni-pa mınə e yo mınə tiksin?”

10:16: Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 **10:18:** Aes 14:12; Rev 12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Rev 20:1-3,10 **§ 10:19:** Gris rapəh nıniyen “milped,” mamni əmə “skopion.” Nıpıkov skopion ramhai ajır **10:20:** Fil 4:3; Rev 3:5 **10:22:** Jon 3:35; 10:15 **10:24:** Mat 11:25-27; 13:16-17 **10:25:** Mat 22:35-40; Luk 18:18 **10:27:** Dut 6:5 **10:27:** Lev 19:18 **10:28:** Lev 18:5

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mīmā, “Yemə Isrel kirik rimatərhav Jerusalem meriwək mamvən apa Jeriko. Mamvən ye swatuk, yəkrəh minə tiksin kimmharaptərək in mhapik ta kafan narimnar, kini mhauh, rimhə rhaih, misap ta kin. ³¹ Mərig ye nīpig atuatur a, pris kirik rəri-pən swatuk a mamuə. Mərig nīpig in rimməm kwən a, rəurək kin mamvən. ³² Kini Lifaet* kirik rəri-pən min swatuk a mamuə. Kini nīpig rimməm kwən a raməmīr, in rimmor əmə nar kirikianə kin məurək kin. ³³ Mərig yemə Sameria kirik [yame kasor tikmir iriə nəmə Isrel], in min rəri-pən swatuk a mamuə, kini məm kwən a raməmīr. Nīpig rimməm, rikin rimhə tukun. ³⁴ Kini meriwək mivən pakə tukun. Maməkwi kafan nimap minə kin nehe olif mine waen, muvrig kafan nimap minə. Kini mirəh-si haktə kwən a məərəhu-haktə ye kafan dongki, kini mirəh miravən apa ye hotel, mamarha huvə tukun aikin. ³⁵ Kəni rikwamer kin, in rivəh mane tiksin, mivən mivəhsi-pən kimi yamehuə kape hotel, mini-pən tukun mīmā, ‘Takamarha huvə tuk kwən en. Kini tukmə nakəvrə kin kafam kirik mane, tukmə yakrerig-pə, nakni tuk yo pəh jakarpin.’”

³⁶ Kini Yesu rimini-ta nuhpikinien a, marar maiyoh-pən yemhajoun kape Loa kape Moses mīmā, “?Ye kafam nərigien, nakirkun mə kwərə misir a, pa nhagin rimmor huvə pən kimi kwən a kimoh, rəmhen kin mə in kirik?”

³⁷ Kini yemhajoun kape Loa kape Moses rimini-pən tukun mīmā, “Yer-mamə yame rikin rehə tuk kwən a.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ita. Ik yuvən mor min rəmhen kin yame kwən a rimmor.”

Yesu rimavən imei Mata mine Meri

³⁸ Kini nīpig Yesu mine kafan narmamə minə kaseriwək ye swatuk, mhatərhav-pən yerkwənu kirik. Kini piraovin kirik, nhagin e Mata, rikir Yesu yerkin agien miravən ye kafan nimə. ³⁹ Pian a, naorahini e Meri. Kini Meri ruə məkwətə-pən ipakə tuk nihu Yesu Yermaru, mamətərig kin nəgkiarien minə kafan. ⁴⁰ Mərig Mata, kafan nətərigien ramvən pik tuk norien nəviginien. Kafan wok rimoh in. Kini rivən mini-pən tuk Yesu mīmā, “Yermaru. ?Rhawor? ?Rikim raməsik mə ratuatuk uə nikam mə pian e naorahik rapəh nasituyen irak tuk norien wok e, kini yo pisin əmə yakamor. Her-pə kin pəh ruə masitu irak.”

⁴¹ Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mīmā, “Eh, Mata. Takpəh nərig-pikien narimnar ripsaah məknei. ⁴² Mərig nar kirikianə əmə in nar keikei. Kini Meri rorkeikei nar yame rhuvə rapita, kini to yakpəh min nivəhsi-tayen.”

11

Nəhuakien kape Yermaru

(Mat 6:9-15)

¹ Nīpig kirik, Yesu rimmaməhuak apa ikin kirik. Kini nīpig rimməhuak ta, kafan kirik yermamə raiyoh In mə, “Yermaru, hajoun-ru əmawə kin nəhuakien rəmhen kin yame Jon Baptaes rimmhajoun kafan minə.”

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmā, “Nīpig nakahamə taksəhuak, takhani mhamə,

“ ‘Rimtawə ye neai, nhagin rəmərhakə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

Pəh kafam narmaruən tukruə mamarə.

³ Nīpig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nīpig e towei.

* **10:32:** Lifaet in pris kirik yame ramehuə ye temple. **10:39:** Jon 11:1; 12:2-3 **10:42:** Mat 6:33

4 Kini vèh-si ta narpinien kape tøvhaḡə hah kapəməwə meinai kimawə yakharəh nharaptərəkīn tīm-tīmien norien has yame narmamə kasor irəmawə.

Pəh nīpəhyen əməwə mə Setan tukrīvəhsi-pə vèh-si-pə kimi əməwə tamə yakhamir.’”

Tukamharpin ye nahuakien

(Mat 7:7-11)

5-6 Kini rini-pən tuk əriə mə, “?Tukmə yermamə kirik ruə imam ikin yenpig, tukmə nakəm nəviginien rirkək, kini takhawor pən iran mine? Takvən imei ik kirik, mini-pən mīmə, ‘Yo kirik, vèh-si-pə nəviginien kirik, pəh yakvən məvigin yermamə kirik kīn yame rīmasi-pən isok mitərhav-pə imak ikin yenpig. Mərig nəviginien rirkək yame jakəvigin in kīn.’ 7 Kini ik kirik tukrhorpīn nəgkiarīen kafam mīmə, ‘Ah! Amvən. Pəh nisigien əməwə. Yaknasapir kimawə kwa-jikovə minə. To yakpəh nərərien mivəhsi-pre nəviginien kimik.’ 8 Yakamni-pre tuk əmiə mə, nar apnapig mə in ik əḡkəp kirik, mərig kwən a rīpəh norkeikeiyen mə tukrīvəh-si-pre nəviginien kimik. Mərig yakamni əfrakis mə tukmə nakamharpin ye naiyohyen, in tukraməkeikei mərəer mivəh-si-pre narimnar fam kimik yame nakorkeikei. 9 Kini ror məknakin, yakamni-pre tuk əmiə mə, sayoh Kughen kīn narimnar, kini In tukrīvəh-si-pre kimi əmiə. Sarha kīn, misəm. Səsik-əsik kwəruə, kīn pəh kwəruə tukrəhitə tuk əmiə. 10 Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kīn, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik kwəruə, kwəruə tukrəhitə tuk əriə.

11 “Kini, kimiə tatə minə. Yermamə kirik aikin irəmīə yame tukmə tini raiyoh kīn kəməm, mərig ravəhsi-pən snek uə, nīkam? !Nīkam! 12 ?Uə tukmə nīpig raiyoh kīn kwənəhr man, mərig ravəhsi-pən milped* uə? !Nīkam! 13 Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəh-si-pənien narimnar huvə minə kimi jimīə minə. Mərig Rīmtawə Kughen ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmīə, kini nəfrakisien, In tukrīvəh-si-pre Nanmin Kafan kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kīn.”

Farisi minə kamhani mhamə Yesu ramor wok ye nəsaninien kape Setan

(Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27)

14 Kini nīpig kirik, kwən kirik aikin yame nanmin has raməmīr iran, mamor in rameinein nəgkiarīen. Kini Yesu rīmnəko-ta nanmin has a iran, kini kwən a ririkakun maməḡkiar, kini narmamə kisakur pik kīn. 15 Mərig narmamə tīksin kimnhani mhamə, “!Nīkam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kīn Setan, yemehuə kape nanmin has minə.” 16 Mərig narmamə minə min tīksin aikin khamə tukharkun-ru mə nəsaninien kafan ramsipkaa, kini misaiyoh In mə tukror nīmtətien kirik ye nəsaninien yame ramsipən ye rao ye neai.

17 Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mīmə, “Nīkam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. Kini rəmhen min kīn yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to rīpəh narə-huvəyen. 18 Kini rəmhen min kīn narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, tukseikus-eikus min nīmə kape Setan. Norien kape Setan tukrīpəh nīskaiyen. Tukrəsaaḡ-əsaaḡ mīrkək. Yakamni məkneikīn meinai kimiə nakamhani mə yakaməko-ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. 19 Kini kimiə minə min tīksin nakasəko-ta

* 11:12: Nəgkiarīen kape Gris ramni mə “skopion.” Əm-ru footnote ye Luk 10:19. 11:15: Mat 9:34; 10:25 11:16: Mat 12:38

nanmîn has minə rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rimə kisəko ta nanmîn has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikuəyen ye nəgkiarinen yame nakamhəni mhamə yakaməko ta nanmîn has ye nəsaninien kape Bielsebul. ²⁰ Mərig Yo yakəko-ta nanmîn has minə ye nəsaninien kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruuə ta tuk əmiə. ²¹ Nipig yermamə yame nagheen rehuə, ravəhsi-pən neipən kape narowagininien, mamərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə, in, kafan narimnar ramswin huvə əmə. ²² Mərig tukmə yermamə min kirik nagheen rehuə rapita min kwən a, ruə, miroh əriu minə, miravən, mərig yermamə nagheen rehuə, in tukraməkeikei məpita, mivən, mipik ta neipən kape narowagininien yame kwən a rimnəkupən mivən iran, mamətigtə iran, mipik ta min kafan nautə mivən məwhai kimi kafan narmamə minə.[†]

²³ “Yermamə yame ripəh nikwasigien kin yo, in kafak tikmir. Kini yermamə yame ripəh nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik. ²⁴ Nipig nanmîn has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tipəvsik, mamarha kin ikin tukrapis ikin, mərig ripəh nəmien. Kini in mamni mīmə, ‘Pəh yakrerig pən ye kafak nimə yame yimnamarə ikin kupan.’ ²⁵ Nipig in rirerig-pə məm kafan nimə, kimnahiə ripiə huvə, narimnar m-fam kamhaswin huvə. ²⁶ Kini in ramvən mikir min nanmîn has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nimirghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nimirghien rahas, mərig taktəkun ai rimnahas pik rapita yame in kupən.”

²⁷ Yesu raməgkiar hanə, məkneikin, piraovin kirik rokrən apomh mīmə, “Pəh Kughen tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi piraovin yame rimneimək kin ik, mivəhsi-pre nah kimik.”

²⁸ Kini Yesu rimə, “Nəfrakis. Mərig Kughen tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen rapita kimi narmamə yamə mine kasərig kafak nəgkiarinen masor.”[‡]

Nimtətien yame Kughen rimnor kupan ye nimirghien kape Jona, kini tukripior min ye Yesu

(Mat 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Kini narmamə kimnhauə mə tuksərig nəgkiarinen kape Yesu; iriə khapsaah. Kini Yesu rimə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pik təvhagə has. Kimiə naksorkeikei mə taksəm nimtətien pisin kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukripəh norien nimtətien kirik irəmiə. Mərig tukror əmə nimtətien kirikianə əmə yame rimnor kupən ye nimirghien kape Jona. ³⁰ Rəmhen əmə kin yame nimirghien kape Jona rimnor nimtətien ye nəsaninien kape Kughen kimi nəmə Nineve kupən. Ye norien a, in əmə min e, Yo, Ji Yermamə, nimirghien kafak tukror nimtətien ye nəsaninien kape Kughen kimi narmamə e towei mine. ³¹ In apa kupən, kwin kape kantri e Shipaš, rimasi-pən isok muə mə tukrivəh nirkunien kape King Solomon kupən. Mərig yo yakmauə, nirkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətarigien kin Yo. Mə tukmə nipig Kughen tukrəkir narmamə iran, kwin a tukrərer mini-hah yamə mine kisarə e towei mine. ³² Kini ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve min tuksərəg mhani hah narmamə yamə mine kisarə e towei mine. Meina! iriə kimisərig nəgkiarinen

[†] 11:22: Ye stori e, Yermamə yame ramarha tuk nimə kafan, in e Setan. Yesu rəmhen kin yermamə nagheen rehuə rapita. Yesu rimnapita in, mirisi-ta nautə kafan. In e, rimnor huvə yermamə yame reinein nəgkiarinen, meina! yarmhə raməmīr iran. 11:22: Kol 2:15 11:23: Luk 9:50 11:27:

Luk 1:28,42,48 ‡ 11:28: Əm-ru stori ye Luk 8:18-21. 11:29: Mat 16:4 § 11:31: Nakam kwin kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13.

kape Jona, misarar ye narigien kaparia tuk tavhaga has. Morig Yo yakapita Jona, marig kimi nakhapah nisatarigien kin Yo.”

Nikhakien kape laet

(Mat 5:15; 6:22-23)

³³ Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kirik to ripah nasia-panien ye laet, kini merkwaig kin, uə maskəmnaan kin besin. Nikam. Tukmə yermamə rasia-pən ye laet, tukraməkeikei miruk haktə ye kwənmhaan kape laet, mə narmamə yamə mine tukhauə ye nəkwai nimə masəm nar.

³⁴ “Nikwai nimir in rəmhen kin laet yame rawəhsi-pre nikhakien ye nipram. Tukmə nikwai nimir mir kirahuvə, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nikhakien. Morig tukmə nikwai nimir mir kwahas, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nariɡnapien. ³⁵ Kini ror məkneikin mə ik takaməkeikei mamarha huvə tuk nikhakien ye nimirghien kafam, mə takpəh nivəniyen ye nariɡnapien. ³⁶ Kini tukmə kafam nimirghien in rukwar huvə kin nikhakien, nariɡnapien tukrikək afrakis iram, kini nikhakien in raməsia-pən huvə fam kafam nimirghien rəmhen kin yame nikhakien kape laet raməsia-pən ik.”

Yesu rimnəɡkiar skai kimi Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Kini Yesu rimnəɡkiar ta, kini Farisi kirik ruə mini-pən tukun mimə tukravən məvigin ye kafan nimə. Kini Yesu rauru-pən imə, məkwətə-pən ye nikar tebol tuk nəviginien. ³⁸ Kini Farisi rəm mə Yesu ripah nəravyyen tuk nəviginien, rakur.

³⁹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mə, “Kimiə Farisi minə nakhamə ta mə tukmə naksai kwas ye narimnar, rəmhen kin kap mine tikiplet mə kimiə takhahuvə, nəmkimik rirkak irəmia. Morig in apa imə, nəptigien kin nar mine nahasien rukwar irəmia. ⁴⁰ !Kimiə naksarmar pik! ?Rikimiə raməsik uə nikam mə Kughen e yame rimnor niprai yermamə iruə rimnor min riki yermamə imə, uə? !Ewəh! ⁴¹ Morig havəhsi-pən narimnar kimi yavən has minə yerkin agien, kini narimnar fam apa iruə irəmia mine in apa imə tuksatuatuk mhahuvə.

⁴² “Morig, !awi, kimiə Farisi minə! !Nəmhəyen ehua tukruə tuk əmia! Kimiə nakasari-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmia tuk nari-pənien, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Morig naksəpəh Loa yamə mine kasəkupən, iriə e, nakhapəh nisorien nar yame ratuatu minə kimi narmamə, kini mhapəh nisorkeikeiyen Kughen. To nakpəri-pən Loa yamə mine kasəkupən a, mipisəri-pən min Loa minə tiksın.

⁴³ “Kimiə Farisi minə, nəmhəyen ehua tukruə tuk əmia meinai naksorkeikei mə takhavən misəkwətə əkupən əmə ye nimə kape nofuginien. Mine in apa ye maket, naksorkeikei mə narmamə tuksaowia kin əmia ye nisaiyen.

⁴⁴ “Kimiə Farisi minə, naksəmkimik rəmhen kin suranə ye yermamə yame rikinar rhorukin. Narmamə kasəriwək əsuun, miseinein kimnhavən ye kwənmhaan kape nīmhayen.”

11:32: Jona 3:5-10 **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16 * **11:42:** Yesu ripah niniyen kwesris mine onion, marig rimini nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiovrta ramapien huvə yame kiwah-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwahsi-pən nipar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimsəri-pən huvə loa minə e, marig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16.

⁴⁵ Kini yemhajoun kirik kape Loa kape Moses rini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun. Nakni nəgkiarinen minə e, mamoriah min əmawə kin.”

⁴⁶ Mərig Yesu rimə, “!Kimiə namhajoun kape Loa kape Moses! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə meinai kimiə nakhapik-pən nar pam minə kimi narmamə mə tukhapik. Mərig nakhapəh nhawəsi-pəniən kwermimimə mə taksasitu irəriə tuk nipikien. ⁴⁷ Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə. Meinai kimiə nakasor huvə pən marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, mərig ripmiə minə atuatur kimishopni əriə. ⁴⁸ Naksor-pən huvə marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, ramhajoun mə rikimiə ragien tuk nar yame ripmiə minə kimisor, in e kimishopni profet minə. ⁴⁹ Kini tuk nar e, Kughen yame nirkunien kafan rehuə, ramni mimə, ‘Yo jakher-pən kin kafak profet minə mine aposol minə tukhavən misəgkiar kimi əriə, kini mərig iriə tuksor nəmhəyen kimi tiksin, mishopni tiksin.’ ⁵⁰ Ror məknakin mə Kughen tukrəkir əmiə rəmhen kin mə kimiə atuk nimishopni profet minə m-fam kafan. Kini In tukror narpinien kimi əmiə tuk nimhəyen kapəriə. Iriə yame mine kimisarə ye nirikakunien kape tokrei tanə meriaji-pə ai taktəkun-⁵¹ profet minə fam yame kimnhopni əriə ririkakun ye Ebel muə meriaji-pə Sekarəea, yame rimamhə ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə.† Nəfrakisien mə kimiə e towel mine Kughen tukror narpinien kimi əmiə.

⁵² “Kimiə nəmhajoun kape Loa kape Moses. Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə, meinai kimiə nakharkun pawk swatuk yame Kughen rorkeikei, mərig nakhapəh nisəri-pəniən, masərəer əswasig kin narmamə yamə mine khamə tuksəri-pən.”

⁵³ Kini Yesu ritərhav ye nimə a, meriwək mamvən, kini nəmhajoun kape Loa minə mine Farisi minə, niemhaa rhai əriə. Ririkakun ye nipig a, kimisor tikmri iriə min. Misaiyoh-pən kin naiyohyen skai rehuə kimin ⁵⁴ mə tuksəm nəgkiarinen kirik kafan yame tukhani hah In iran.

12

Pəh norien mine nəgkiarinen kapətawə tukror kirikiana (Mat 10:19-20, 26-33; 12:32)

¹ Kini ye nipig a, narmamə khapsaah kimnhauə kirikiana, to kipəh nəhueikin-famien əriə. Mərig narmamə kwənhapsaah pik, kini mhasig-tasig-ta əriə minə. Kini Yesu ririkakun maməgkiar kimi kafan narmamə minə, mimə, “Kimiə, takasərig əmiə tuk yis kape Farisi minə, yis e in e nəgkiarinen kapəriə rhuə mərig nərigien kapəriə rəmkimik. ² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ³ Nəgkiarinen yame nakhani yenpig, tukarig yeraan. Nəgkiarinen yame nakhani ye nəkwai nimə, tukni-ərhav ye swatuk.”

Kughen rorkeikei pik ətawə mamarha huvə tuk ətawə

⁴ Kini Yesu rimə, “Kafak narmamə minə, yakamni-pre tuk əmiə mə takhapəh nhaginien kin narmamə yamə mine kharkun nhopniyen nipramimə, meinai kwasig ikin, to khapəh nisor-has-preyen nar kirik kimi əmiə. ⁵ Mərig yakamni-ərhav yermamə e kimi əmiə mə ratuatur mə takhagin kin. Takasəkeikei mhagin kin Kughen, meinai tukmə In rhopni yermamə kirik, In rirkun narakikin-pən-ien in apa ye nap ehuə. Əwəh, nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə takasəkeikei mhagin kin Kughen. ⁶ Nar apnapig

† 11:51: Pəh nien mə Sekarəea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekarəea kupən ye 2 Kron 24:20-22. 12:2: Luk 8:17

keihap in rikəskəh pik, kivəh nimrin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. ⁷ Kini nimirghien kapəmiə rapita nimirghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeiə mamarha huvə əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig nimar nikwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvheikin fam muirkun ta mə kuvhuun.

⁸ “Kini yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nimri narmamə, Yo, Ji Yermamə, yo min jakni-ərhav nhagin ye nimri agelo minə kape Kughen mə in kafak yermamə. ⁹ Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nimri narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nimri agelo minə kape Kughen mə yakeinein min in. ¹⁰ Kini yermamə yame ramni hah Yo, Ji Yermamə, Kughen rirkun nivəh-si tayen narpinien ye kafan təvhagə hah. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to ripəh nivəhsi-tayen narpinien kape kafan təvhagə has.

¹¹ “Kini tukmə kərip-ərhav əmiə ye nimə kape nofuginien, uə ye nimri nəmehua minə, uə ye nimri narmaru minə, mə tukharuk-pre nəgkiarinen has irəmiə, pəh kimiə takhapəh nisətərig-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorpin nəgkiarinen kapəriə, ¹² meinai ye nipig atuaturuk a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkiarinen yame takasəkeiə mhani-ərhav.”

Takhapəh nisətərig-pikien tuk nimoptanə mine nautə

¹³ Kini nəmə minə a kirik rini-pən tuk Yesu mīmə, “Yhajoun. Rimik ruamhə ta. Aweh. Uh riki piak mə tukrəwhai narimnar kape rimimru, mivəhsi-pə yame rimimru ruini ta mə kafak.”

¹⁴ Mərig Yesu rimini-pən tukun mīmə, “Kafak yermamə. Yakirkək ye nətərigien e kapəmiru tuk nəwhaiyen kapəmiru narimnar.” ¹⁵ Kini mini-pən tuk əriə mīmə, “!Taksətərig əmiə! Taksətərig kin əmiə mə takhapəh nisəptigien kin nar. To yermamə kafan nautə rehuə pawk, mərig pəh nien mə nautə in nuknei nimirghien.”

¹⁶ Kini rimini nuhpikienien kirik mīmə, “Yermamə kirik, kafan nautə ripsaah. Kini kafan nəsimien ramor kwənkwan rehuə. ¹⁷ Kini rikin raməsik mīmə, ‘?Jakhawor pən iran mine? Meinai kafak nimə ripəh nəmhenien mə to yakətu-pən kafak nəsimien aikin.’ ¹⁸ Kini rarar mīmə, ‘Rhuə mə jakor məkneikin. Jəpik ta nimə minə e miwhirəkəkin min nimə tiksin yame rehuə pik min, mətu-pən kafak nəsimien aikin, mine kafak nautə. ¹⁹ Aikin, rikik tukraməsik mə kafak narimnar ripsaah rəmhen tuk newk ripsaah. Kini jakapis kin norien narimnar, məvigin, mamnim, mamərig əmə nagienien mamvən.’ ²⁰ Mərig Kughen rini-pən tukun mīmə, ‘!Ik nakeno-eno! Taktəkun əmə, tuk yenpig, nakmhə. ?Kini rhawor ye kafan narimnar e yame nimnəwhai kəji?’ ²¹ Kughen tukror məknakin kimi narmamə yamə mine kasəwhai kəji nautə ripsaah mə kapəriə əmə, mərig rikiriə ripəh nəsik-pikien norien huvə yamə mine Kughen rorkeiə.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginien, meinai Kughen rorkeiə ətawə, mavəhsi-pə fam narimnar kimi ətawə

(Mat 6:19-21, 25-34)

²² Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nimirghien kapəmiə mə taksən naha. Kini takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar kape nipraimie

mə ?Yakwəseinein mə jakhawəhsi-pən naha? ²³ Takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar minə e, meinai nımraghien kapəmiə rapita nəviginien, kini nıpraimiə rapita neipən. ²⁴ Səm-ru man minə. Khapəh nisəsımien, mhapəh nisərhakinien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Kughen raməvigin əriə. !Mərig Kughen rorkeikei pik əmiə rapita yame rorkeikei man minə! ²⁵ ?Tukmə nakətərig pik tuk nımraghien apomh kafam, nakırkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to rıpəh nəsik-əpnis-pən-ien aə kirikianə ye nımraghien kapəmiə. ²⁶ ?Mərig tukmə nakseinein norien nar kəskəh a, mərig rhawor e nakasətərig pik tuk narimnar pisin pisin ye nımraghien kapəmiə?

²⁷ “Rikimiə tukraməsik jihi nai yamə mine kamhəvus. Iriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupən, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig rıpəh nihuvə-pikien mapita jihi nai minə a. ²⁸ Jihi nai minə a kashaktə tuk nıpig kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhavən ye neipən huvə. ?Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nikam? !Ewəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə.

²⁹ “Rıpəh nihuvəyen mə rikimiə tukrivən pik tuk nəviginien mine ninimien. Takhapəh nisətərig-pikien tukun, ³⁰ meinai narmamə yamə mine khapəh nıshatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimiə rirkun narimnar yamə mine takamhavəh tuk nımraghien kapəmiə. ³¹ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen, pəh in tukrərer əkupən ye nımraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nımraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə.

³² “Kimiə e sipsip minə kafak, kimiə kwatıksin əmə, mərig takhapəh nhaginien meinai Rimimiə rikin ragien pik mə In tukramarmaru irəmiə, mamarha huvə tuk əmiə. Kini kimiə min taksarmaru kimiə min. ³³ Taksor salem kin kapəmiə narimnar, mhavəhsi-pən mane iran kimi yavən has minə. Tukmə naksor məknakin, rəmhen mə naksor nıtip kapəmiə yame to rıpəh nımətıtien tuk nıpig kirik. Misərəhu-pən nətərigien kapəmiə ye narimnar yame rhuvə apa ye rao ye neai. Kini ikin aikin a, to yəkrəh minə khapəh nhavən-pakayen ikin, kini to ivn* minə khapəh nisəsien narimnar aikin. ³⁴ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimiə tukrivən ikin.”

Narmamə kape Yesu tukasəkeikei masərer matuk tuk nırerig-pə-minien kafan

³⁵ Kini Yesu rımə, “Takasərer matuk nıpig mifam, rəmhen kin yame nakamhawəhsi-pən neipən minə kape wok, uə rəmhen kin yame nakasarha huvə tuk kapəmiə laet minə mə tukamhauək ye nıpig mifam. ³⁶ Takasəkeikei misəmhen kin yorwok minə kape yemehuə kirik yame ramsi-pən ye lafet kape mared yame kimmor pə pə əmə. Tukmə rırerig-pən iman yerkwanu, məsik-əsik tapig, taktəkun əmə kafan yorwok minə tuksəhitə ye tapig mhamə tukruə imə. ³⁷ Yorwok minə kafan yamə mine kasarha masərer matuk ye nıpig yame yamehuə kapəriə ramuə, iriə tuksərig huvə. Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə, yamehuə a in tukreiwaiyu mivəhsi-pən neipən kape yorwok əmə kirik, mokrən kin əriə mə tukhauə misəkwtə, kini in rarha huvə tuk əriə maməvigin əriə rəmhen kin mə in yorwok kapəriə. ³⁸ Kini tukmə yamehuə

* **12:33:** Nəgkiarinen kape Gris ramni “Ikin aikin a, to popahuk rıpəh nəsien narimnar aikin.” **12:33:**

ramuə pawk yenpig, uə ye kwəsum-niraanien, mərig yorwok minə kafan kasərer matuk əmə, kini in tukror huvə-pən pik kimi əriə.

³⁹ “Kini kimiə takasəkeikei mharkun mə, tukmə yermamə kirik rirkun nipig atuutuk yame yəkrəh tukruə ye kafan nimə mə tukrəkrəh, kini in to rīpəh napirien, mərig tukramərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə mə yəkrəh tukrīpəh nivəniēn imə. ⁴⁰ Kini kimiə, nipig mī-fam, takasəkeikei misərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakrərig pə mīn ye nipig yame kimiə nakseinein.”

⁴¹ Kini Pita rīmini-pən tukun mīmə, “Yermaru. ?Nakamni-pə nuhpikiniēn e kapəməwə əmə, uə kape narmamə mī-fam?”

⁴² Kini Yesu Yermaru rīmə, “?Pa e yorwok yame rirkun nar, kini mamor kafan wok ye nipig mī-fam ye norien yame rhuvə? ?Kini yemehuə kirik to rīvəh-si haktə pə nhagin mə in tukrameihuə ye yorwok minə kafan, mīvəh-si-pən kapəriə nərōkien, in e nəriə nəviginien? ⁴³ Əwəh. Nipig yemehuə kape kwən a ramtərhav-pə, kini məm mə in ramor huvə kafan wok, kini in tukror huvə-pən kimi yorwok a. ⁴⁴ Nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə yemehuə in tukrīvəh-si-haktə yorwok a mə tukruə mamehuə ye narimnar m-fam kafan. ⁴⁵ ?Mərig rhawor? Tukmə ror yorwok a rīkin tukruh mīmə, ‘Kafak yamehuə ramor tan pən tuk nuayen.’ Kini mīrikakun mamuh yorwok minə nipiraovīn mīne narman, mamvən, maməvigīn, mamnim, mamapis. ?Kini yamehuə kafan tukrhawor? ⁴⁶ Yemehuə kape kwən a tukrītərhav-pə tukun ye nipig kirik yame in to rīpəh nirkunien mīpəh nərer matukien tukun. Kini Yermaru tukrərpni, mərəsis-ərəsis, marakikīn-pən imei narmamə yamə mīne kharəh nhanien nəfrakisien iran. ⁴⁷ Yorwok a yame rurkun ta nəgkariēn kape yamehuə kafan, mərig rīpəh norkeikeiyen mə tukrarer matuk mamor wok minə a, tukuh in, rərig nəmħayen. ⁴⁸ Mərig yorwok yame rīpəh nirkun-huvəyēn nəgkariēn kape yamehuə, kini mamor narimnar yame rīpəh natuatukien, yame tukraməkeikei mīvəh narpiniēn iran, tukuh mar əmə in. Tukuh mar əmə yorwok e meinai yermamə yame Kughen rīvəh-si-pən narimnar rīpsaah kīmin, in tukraməkeikei mor narimnar rīpsaah. Kini yermamə yame kərəhu-pən narimnar rīpsaah ye kwermīn, tukaiyoh-pən kīn narimnar rehuə tukun.”

Yesu raməwhai narmamə kafan minə mīne narmamə yamə mīne kharəh nhanien nəfrakisien iran

⁴⁹ Kini Yesu rīmini mīmə, “Yo yakwauə mə jakərəhu-pən nap ye tanimtənə, kini taktakun ai, nap a to rīpiuək ta; rīkik rīpiagiēn. ⁵⁰ Mərig nipig əutan† kirik tukruə ye kafak nīmraghien, kini rīkik rəmhə tukun meriaji nipig yame tukror ifamien iran. ⁵¹ ?Rīkimiə raməsik mə jakərəhu əmə nəmərinuyen ye tanimtənə uə? !Nīkam! Pəh nien mə yīmauə mə jakərəhu nəmərinuyen, mərig yīmauə mə jakor narmamə kasəwhai əriə minə. ⁵² Kini taktəkun ai, tukmə narmamə kīrkīrīp yerkwānu kirik, kini tuksəwhai əriə minə, kīsīsər kīrhek kīraru, kini kīraru kawhek kīsīsər. ⁵³ Rīm narman tukshek nīpīkwariēn minə kapəriə; kini nīpīkwariēn minə tukshek rīmriə minə; kini nīsīn nīpīraovīn minə tukshek nīpiakwəskwəh minə kapəriə; kini nīpiakwəskwəh minə tukshək nīsīnrīə minə; kini kuhu nīpīraovīn minə tukshek yasunrīə minə. Kini yasunrīə minə tukshek kuhurīə minə.”

12:39: Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2 **12:44:** Mat 25:21,23 **12:46:** Mat 24:45-51 **12:47:** Jem 4:17
12:48: Mat 10:34-36 † **12:50:** Nəgkariēn kape Gris ramni “Baptaes,” mərig ikīn e nīpran ramni
nipig əutan kirik. **12:50:** Mak 10:38-39 **12:53:** Maeka 4:6

Tukasəkeikei mharkun nīprai nīmṭətien yame Kughen ramor kimi ətawə (Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)

⁵⁴ Kini Yesu rīmini-pən tuk nukwao ehuə mīmə, “Tukmə nakasəm napuə rərer, nakharkun mə nəhig natukrip. ⁵⁵ Kini tukmə nakasəm mə nuwig ravus jihin, nakharkun mə nīpig kape nəpan-əpanien ruauə pakə. ⁵⁶ !Eh! ! Kimiə nəmarpəkao has minə! Kimiə nakhamə nakharkun pik nar, mharkun nīprai nīmṭətien ye tokrei tanə mine ye neai, rəmhen kin napuə, uə jihi nai minə. Mərig nakhapəh nharkunien nīprai nīmṭətien e yame Kughen ramor kimi əmiə ai taktəkun. ⁵⁷ Takasəkeikei misəri-pən swatuk yame ratuatuk mə taksəri-pən. ⁵⁸ Tukmə yermamə kirik rīmə tukrərip ik ye nīmri mīrh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis mīravən ye nīmri mīrh, rhuva mə takawəkeikei mwəkupən mwərəhu nəmərinyen tuk əmiru minə, tamə, rəkəkkin ik mivən ye nīmri mīrh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rirəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus. ⁵⁹ Kini yakamni-pre tuk ik mīmə, tukmə ror məknakin, to nakpəh napien ye kalabus meriaji takarpin fam.”

13

Sarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has, tamə nakhamhə

¹ Kini ye nīpig a, narmamə tiksın kimmhauə mhani-pən tuk Yesu mə nəmə Galili tiksın kamhauh nar mīragh minə mhāmə tuksor sakrefaes kin kimi Kughen, kini aikin, mobael minə kape gavman e Paelat kimmhauə mishopni əriə.* ² Kini Yesu rini-pən mīmə, “? Rhawor? ?Nakhamə ta mə nimhəyen skai a yame rīmivəh əriə ramhajoun pən mə iriə nəmə has rapita narmamə apnapig minə apa Galili uə? ³ Nīkam. Yakamni-pre tuk əmiə mə rīpəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhāmə. ⁴ Uə jakni min ye narmamə iriə m-fam 18 yamə mine nimə apomh a yame kamni kimə Saeloam rīmamir mohtərəkin əriə, khamhə. ?Nakhamə ta mə nimhəyen skai yame rīmivəh əriə ramhajoun-pən mə iriə kisahas rapita narmamə apnapig minə apa Jerusalem uə? ⁵ Nīkam. Yakamni-pre tuk əmiə mə rīpəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhāmə.”

⁶ Kini Yesu rīmoh nuhpikinien kirik mīmə, “Yermamə kirik rīmihu nai kirik e figtri, apa ye kafan nəsimien. Kini newk minə tiksın ruə mivən, kini kwən a ramaiyu-pən məsiəkun, məm rīpəh nīkuəyen. ⁷ Kini mīni-pən tuk yermamə yame ramarha tuk nəsimien mīmə, ‘Əm-ru. Yīmauə məsiəkun kwənkwai figtri e mīwəh newk kisīsər, mərig yakpəh nəmien kwənkwai nai kirik. Ərəru ta. Rīpəh nəmhenien mə tukrərer əswasig kin nīmoptanə ye nəsimien.’ ⁸ Kini kwən yame ramarha tuk nəsimien rhorpin nəgkiarrien mīmə, ‘Yemasur. Pəh rīvəh min ru newk kirikianə, pəh jakikīr-pən nīmoptanə huvə kimin. ⁹ Kini tukmə ramkuə ye newk aikin, kini rhuva əmə. Mərig tukmə rīpəh nīkuəyen, pəh kərəru ta.’ ”

Yesu rīmnor huvə piraovin kirik ye Sabat

¹⁰ Kini ye Sabat kirik, Yesu rīnaməvhag kimi narmamə apa ye nəkwai nimə kirik kape nofuginien. ¹¹ Kini piraovin kirik aikin yame nanmin has

12:59: Mat 5:25-26 * **13:1:** Narmamə kimisərig nəvsəoyen kin, mə gavman kape Paelat rīmavən ye nimə rhakə kirik, mhopni narmamə ye nīpig yame kimmhauə masəhuak, kisakur. Mə nar a gavman rīmnor ramor naurisien. **13:2:** Jon 9:2 **13:7:** Luk 3:9 **13:8:** 2 Pita 3:9,15

rimnəmīr-pən iran mivəh newk 18. Mor nimeitaan ramīrpəvin ye nīpīg mīfam, to rīpəh nərer-atuatuk-ien. ¹² Kīni Yesu rəm in, rokrən kīn mə tukrərer kupən ye narmamə, mīni-pən tukun mīmə, “Piraovin. Yo yakwərisin ta kafam nəmhayen, to rīpəh nīrəptərəkīn-mīnien ik.” ¹³ Kīni Yesu rərəhu-pən kwermīn mīr iran, məkneikīn rərəer atuatuk mīhuvə, kīni maməgnəgin Kughen.

¹⁴ Niemhaa rhai yermamə yame ramehuə ye nīmə kape nofuginien, meinai Yesu rīmnor huvə pian a ye Sabat. Kīni mīni-pən tuk narmamə mīnə mīmə, “Nīpīg sikis kape norien wok kapəmīə. Nakharkun nhauəyen ye nīpīg mīnə a pəh In ror huvə əmīə. Mərig ye Sabat, takhapəh nhauəyen mə In tukror huvə əmīə.”

¹⁵ Kīni Yesu Yermaru rīni-pən tuk əriə mīmə, “!Kīmīə nəmarpəkao hah mīnə. ?Kīmīə pa nhagin ramrisin kafan dongki mīne kao ye Sabat, mə tukrəsīg mivən mə tukrīnim nu? Mə kīmīə m-fam naksor wok məkna. ¹⁶ Kīni ye norien əmə a in a, ratuatuk əmə mə yo jakrisin pian e ye nəmhayen kafan, mivəh mīragh in ye Sabat. Pian a, in kwənərəus kīrik kape Ebrahim, kīni Setan rīmīrkwəji ətərəkīn in kape newk 18.”

¹⁷ Yesu raməgkīar məknei, kafan tikmīr mīnə kīmīsaurs. Kīni narmamə mīfam, rīkiriə ragien tuk wok huvə yamə mīne Yesu ramor irəriə.

*Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsanīnien kafan
(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)*

¹⁸ Kīni Yesu rīmīni mīmə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kīn naha nhagin? ?Jakni naha nhagin riumhen? ¹⁹ Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kīn kwənkwaī mastad, kīni yermamə kīrik rīmivəh mīhu ye kafan nəsimien. Kīni kwērūn rhaktə mehua, kīni man yerpīrig mīnə kamhauə masor-pən nīmairiə ye rəgrəgin.”

²⁰ Kīni mamni mīn mīmə, “Jakamhājoun narmaruyen kape Kughen mīmə riumhen naha? ²¹ In rəmhen kīn yis kīrik yame piraovin kīrik ramərap-pən ye flaoa yame kamor-pən ye besin ehua, kīni rher əpu fam flaoa raməsiis mamehuə.”

*Swatuk kəskəh
(Mat 7:13-14, 21-23)*

²² Kīni nīpīg Yesu rīmnrīwək mamvən Jerusalem, maməwhag kīmi narmamə ye taon ehua mīnə mīne yerkwānu mīnə. ²³ Kīni kwən kīrik raiyoh-pən In mīmə, “Yermaru. ?Kughen tukrīvəh mīragh narmamə kwatīksin əmə uə?”

Kīni Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, ²⁴ “Yakamni-pre tuk əmīə mə kīmīə takasəkeikei mīsarkut pik mhamə takhavən mīsauru-pən ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai narmamə khapsaah kīsarkut mhamə tukhavən imə, mərig to khapəh nhavənien. ²⁵ Mərig tukmə Yermamə, yame kafan a nīmə, tukrərer mətapīg ye kwəruə kafan, kīni kīmīə yamə mīne nakhapəh nīsauru-pən-hanəyen ye kwəruə, takasərer iruə masəsik-əsik tapīg mhamə, ‘Yermaru. Əhitə ye kwəruə tuk əmawə.’ Mərig əmə jakni mīmə, ‘!Ah! Yakeinein əgkəp əmīə.’ ²⁶ Kīni kīmīə taksokrən mhamhə, ‘Yermaru. Kītawə kīmīsəvigīn kwīs. Kīni Ik nīmnhājoun əmawə apa iməməwə ikīn.’ ²⁷ Mərig Yo jakni mīmə, ‘Yo yakamni-pre tuk əmīə mīmə, yakeinein əgkəp əmīə. Kīmīə m-fam yor təvhagə has mīnə. !Havən isok tuk Yo!’ ²⁸ Ye nīpīg a, kīmīə taksəm Ebrahim mīne Aesak mīne Jakob mīne profet kupən mīnə kasarə ye rao ye neai ikīn Kughen ramarmaru ikīn, mərig kīmīə takasərer iruə, kīni tukarak-ərhav

kin əmiə, takasasək, misokwəruə, masərig rahah. ²⁹ Kini narmamə tukhasipirə, mhasi-fiak, mhasi-prah, mhasi-pihuu, mhavən misəkwətə misəvigin ye rao ye neai yame Kughen ramarmaru ikin. ³⁰ Kini rhuvə mə takharkun mhamə narmamə minə e kasəkupən tukpihauə mhakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

*Yesu rikin rəpou tuk nəm Jerusalem
(Mat 23:37-39)*

³¹ Kini ye nipiğ a, Farisi minə tiksın kimnhauə mhani-pən tuk Yesu mhamə, “! Eh! Rhuvə mə takitərhav eikin e mamvən, meinai Herod rorkeikei mə tukrhopni lk.”

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Herod in yor kiko iko rəmhen kin kuri aparı yame ramən nar mirə. Takhavən mhani-pən tukun mə Yo yakmə, ‘Em-ru. Nipiğ kwakwə əmə aikin ramarə, yame Yo jakəko ta nanmin has minə ye narmamə, kini mor huvə nimhəyen kape narmamə. Kini nipiğ kisısər ror infamien, kini jakərkin kafak wok.’ ³³ Nar apnapig əmə Herod rımə tukrhopni yo, mərig Yo jakəmkeikei məri-pən kafak swatuk mamvən ai taktəkun mine tikianakwamer mine tuknahuə mivən mitərhav-pən Jerusalem, meinai ikin əmə aikin a kamhopni profet kape Kughen minə ikin. ³⁴ !Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rimmher-pre kin əriə tuk əmiə, nakwasarkwhopni fam əriə kin kapier apig. Nipiğ ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm huvə əmiə rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimiə nakasəpəh. ³⁵ Mərig kimiə nakharkun mə Kughen rimməpəh əmiə. Kini yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəmminien Yo mhavən miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’”

14

Yesu rimavən imei Farisi kirik

¹⁻² Ye Sabat kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape yemehuə kirik kape Farisi minə mə tuksəvigin. Kini apa Yesu ramkwətə ikin, kwən kirik ramhə kin nəmhəyen e kəsıs ramkwətə ipakə tukun. Kini narmamə kimisəm Yesu mə tukrhawor. ³ Kini Yesu raiyoh-pən nəmhajoun minə kape Loa kape Moses mine Farisi minə mimə, “?Rhawor? ?Loa rameighan kin mə yermamə kirik rirkun nivəh-miraghien narmamə yamə mine kamhamhə kamhamragh min ye Sabat uə nikam?” ⁴ Mərig iriə khapəh nisəgkiarieren. Kini Yesu rirap kwən a mor huvə min nıpran, mher-pən kin ramvən.

⁵ Kini mini-pən tuk əriə mimə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan kwajikovə*, uə kafan kau rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehuə ye Sabat, kini tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-sihaktə aihuaa əmə. ?Pa e irəmniə in to rıpəh norien məkneikin? Rirkək.” ⁶ Kini nəgkiarieren kapəriə rirkək.

⁷ Kini Yesu rimməm narmamə tiksın yame kimnokrən kin əriə tuk nəviginien a, kini khauə imə misorkeikei mə tuksəkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen. Kini Yesu rini-pən nuhpikinien tuk əriə mimə, ⁸ “Tukmə yermamə rokrən kin ik mə takvən tuk nəviginien kirik kape narkurəkien, takpəh nivənien məkwətə kupən ye kwənmhaan kape nisaiyen. Tamə yermamə kirik in yerpırig pik rapita ik ruə, ⁹ kini yamehuə

13:28: Mat 8:11-12 13:29: Sam 107:3 13:30: Luk 14:9; Mak 9:35; 1 Kor 4:9; Mat 20:8 13:35: Sam 118:26; Mat 21:9; 23:39; Mak 11:9-10; Jon 12:13 14:3: Luk 6:9 * 14:5: Kopi akwas tiksın kape Niutesteman khapəh nhaniyen “kwajikovə” mərig kamhani “dongki.” 14:5: Mat 12:11; Luk 13:15 14:8: Prov 25:6-7

kape nimə tukrini-pre tuk ik mimə, ‘Eta. Pəh kwən e tukrəkwətə-pre ikin en.’ Kini takauris meinai takaməkeikei mivən məkwətə yetanə, ikin kipəh nisaiyen əjir ikin. ¹⁰ Mərig tukmə yermamə kirik ramokrən kin ik mə takvən məvigin ye lafet kirik, kini rhuvə mə takvən məkwətə-pən ikin kipəh nisaiyen əjir ikin. Tukmə ror yamehua kape nimə tukruə mini-pre tuk ik mimə, ‘Yo kirik, yuvən məkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen.’ Ramni-pre məkneikin tuk ik, mivəhsi-haktə nhagin ye nimir narmamə mifam apa imə. ¹¹ Yakamni-pre məknai meinai yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in mə tukreihua, Kughen tukrivəhsi-əhu in. Mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-sihaktə in tukreihua.’

¹² Kini Yesu rimini-pən tuk yemehua kape nimə mimə, “Kini tukmə nakamor nəviginien ehua kirik yenpig uə yeraan, takpəh nokrənien kin ik minə tiksın, mine piam minə, mine kafam kwənərəus minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehua yame mine kisarə ipakə tuk ik. Tamə, iriə kisokrən min kin ik mə takvən məvigin kimiə miriə, misarpin tai nar yame nimmor irəriə. ¹³ Mərig tukmə nipig nakmə takor lafet kirik, takaməkeikei mamokrən kin yavən has minə, mine narmamə yamə mine nikariə rimhə, mine nimirin pis minə, mə tukhauə nakasəvigin kwis kimiə miriə. ¹⁴ Iriə to khapəh nisarpin-preyen tai norien a, mərig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kim ik. Kini ye Nipig Kwasig, nipig narmamə yamə mine kisatuatuk tukhamragh min, kini Kughen tukrərok ik iran.”

*Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginien ehua
(Mat 22:1-10)*

¹⁵ Kini iriə kirik aikin raməvigin, mamərig nəgkiarrien a, kini mini-pən tuk Yesu mimə, “!Nar huvə kirik e, nivənien apa ye rao ye neai, ikin Kughen ramarmaru ikin, maməvigin ye lafet ehua kafan!”

¹⁶ Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nipig kirik, yermamə kirik rimə tukror nəviginien ehua kirik kafan, kini markupig, mini-pən tuk narmamə khapsaah mə tukhauə misəvigin kwis iriə min. ¹⁷ Kini rinor ta nipig kape nəviginien, mher-pən kin kafan kirik yorwok mə tukrivən mini-ərhav pən tuk narmamə yame rimmokrən-ta kin əriə mimə, ‘Hauə misəvigin, meinai yaknor apnəpeinə ta ye nəviginien.’

¹⁸ “Mərig iriə m-fam kimisəpəhs-pən, mhamə to iriə khapəh nhavənien. Kirik rimməkupən mini-pən tukun mimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimir nimoptanə kirik, kini jakaməkeikei mivən məsiakun.’ ¹⁹ Kini kirik min rimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimir kau ten, kini jakaməkeikei mivən məm pi pom wok minə kapəriə.’ ²⁰ Kini kirik min rimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə yimmarkurək pə pə əmə, to yakpəh nurəyen.’ ²¹ Kini yorwok rimauə mini-əsah pən tuk kafan yemehua. Kini yemehua ai rikin rəmhə pik, kini mini-pən tuk kafan yorwok mimə, ‘Ita. Yuvən aihuaa, apa ye swatuk mine ikin minə tiksın ye taon a məm yavən has minə, mine narmamə nikariə rimhə, mine nimirin pis minə, mine yamə mine nihuriə rahas, mikir əriə, mhaue.’ ²² Kini in ror nar a yame yemehua rimini-pən tukun, kini mirerig-pə mini-pən mimə, ‘Yemehua. Narimmnar fam yame nimirin, yo yaknor fam. Mərig nəviginien rehua aikin, kini nimə rəmhen min tuk narmamə tiksın.’ ²³ Kini yemehua rimini-pən tuk yorwok mimə, ‘Ita. Yuvən ye swatuk, mine ikin minə fam iruə ye taon. Yuvən məkeikei kimi narmamə mə tukhauə imə. Nimə e kafak tukraməkeikei mukwar huvə. ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk ik mə

narmamə yamə mine yimnokrən kin əriə maməkupən, iriə to khapəh nisən-əsığəvinien nəviginien kirik kafak.’ ”

Yermamə kape Yesu tukrəəhu kupən Yesu ye nımraghien kafan

²⁵ Narmamə khapsaah pik kamhakwasig kin Yesu ye swatuk, kini In rarar mını-pən tuk əriə mımə, ²⁶ “Tukmə yermamə kirik rorkeikei mə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mivəh Yo yakəkupən ye kafan nımraghien. In tukraməkeikei morkeikei Yo rapita rımmi mine nisini, mine kafan pıraovin, mine tını mınə, mine piauni mınə, mine nowini mınə, mine in atuk. Tukmə rıpəh norien məkneikin, in rıpəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə. ²⁷ Kini tukmə yermamə rıpəh neighanien kin mə tukhopni in tuk nhagik, uə rıpəh norien nəkwak, in rıpəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

²⁸ “Tukmə kimia kirik rorkeikei mə tukrivhirəkin nımə apomh kirik, in tukraməkeikei mukupən məkwətə, mırkun huvə mane ye narımmar mınə, məm-ru mə kafan mane rəmhen uə nıkam. ²⁹ Tamə ririkakun mor nuknen, meinein norien infamien iran, narmamə tuksarh iakei iran ³⁰ mhamə, ‘Əm-ru. Kwən a rımirikakun əmə kafan nımə. Mərig reinein norien infamien iran.’ ³¹ Kini tukmə king kirik, kafan mobael, iriə ten taosen əmə, tukmə rərig nəvsaoyen mə king pisin kirik mın yame kafan mobael mınə twenti taosen kamhauə mə tuksarowagin iriə mın, kini in to rıpəh nivən-aihuaayen ye narowaginien. Kwasig ikin ramvən tuk narowaginien, tukraməkeikei məkwətə, mırkun huvə mə in rirkun napitayen tikmir mınə a uə nıkam.

³² Tukmə rirkun mə to rıpəh napitayen, tukraməkeikei mher-pən kin narmamə tiksın khavən masəm kafan tikmir mınə tiksın nıpig khapəh hanə nhauəyen ipakə tukun, misarəhu nəmərınuyen. ³³ Kini ye norien kirikianə əmə mın, kimia takasəkeikei misəkwətə misəm huvə nımraghien kapəmiə. Tukmə yermamə kirik rıpəh norkeikeiyen mə tukrəpəh narımmar fam kafan mıkwasig kin Yo, in rıpəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

³⁴ “Nıgar in nar huvə kirik. ?Kini mərig tukmə nıgar rəhiu pik, tukhawor kor rhekin mın? ³⁵ Rıpəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə. Tukmə kimia narmamə yame nımərigimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarinen e.”

15

*Nuhpikinien ye sipsip yame rımnerwei
(Mat 18:10-14)*

¹ Ye nıpig a, narmamə khapsaah yamə mine kasərig tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has khapsaah kimnhauə mə tuksərig nəgkiarinen kape Yesu.

² Kini Farisi mınə mine nəmhaıoun kape Loa kape Moses kimnhani hah Yesu mhamə, “Ah. Kwən a, rikin rorkeikei mə yor təvhagə hah mınə tukhavən misəm, kini misəvigin kwis.”

³ Ror pən, Yesu rımını nuhpikinien kirik mımə, ⁴ “?Kimiə pa nhagin, kafan sipsip wan handred, kini kirikianə ramerwei, mərig rikin rapəh nəsikien? Tukmə kimia kirik kafan sipsip rımirkək məknakin, kini in tukraməkeikei mıpəh kafan naenti naen sipsip kasən mənvhirik masərer apa rıpiəpiə ikin, kini in tukrivən marhakın yame rımnerwei meriaıi məm. ⁵ Kini nıpig tukrəm, kini rırəhsi-haktə mərəhu-pən ye nuran, kini rikin tukragien. ⁶ Kini nıpig tukmə rajırhav-pə yerkwənu, in tukraməkeikei mokrən kin in mınə tiksın,

mine narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun, kini mini-pən tuk əriə mīmə, 'Hauə, kisagien kwis, meinai yimməm min kafak sipsip yame rimmerwei.' "

⁷ Kini Yesu ramripin nəgkarien mīmə, "Yakamni-pre tuk əmiə mə, rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai. Tukmə yor təvhagə hah kirikianə rarar ye kafan nərigien mivən tuk Kughen, kini nagienien apa ye rao ye neai tuk kwən a in rehua, rapita nagienien tuk narmamə naenti yamə mine kisatuatuk mhapəh nisorien nar has kirik yame tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tukun."

Nuhpikinien ye mane yame rimirkək

⁸ Kini Yesu rarə mini min mīmə, "Tukmə piraovin kirik kafan silva mane ten, kini kirik rirkək. ?Kini tukrhawor? Tukrasia pən ye laet mahiə marhakın huvə apa imə mivən meriaji məm. ⁹ Kini nipig tukrəm mane a, in tukrokrən kin in minə tiksin mine narmamə yamə mine kisarə ipakə tukun, mini mə, 'Hauə kisagien kwis, meinai yaknəm mane apa kafak yame rimirkək.' "

¹⁰ Kini nipig Yesu rimmor infamien ye niniyen nuhpikinien, mini-pən tuk əriə mīmə, "Kini yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə, ye norien kirikianə əmə min, agelo minə kape Kughen kisagien pik ye nipig yor təvhagə has kirikianə ramarar ye kafan nərigien mamvən tuk Kughen."

Nuhpikinien ye ji yermamə kirik yame rimmerwei

¹¹ Kini Yesu ramripin nəgkarien mamni mīmə, "Yermamə kirik, tini yerman kiraru. ¹² Kini yame rəkəskəh iran rini-pən tuk rimriu mīmə, 'Rimik. Ewhai nautə minə kafam, mivəhsi-pə kafak ai taktəkun.' Kini rimriu rəwhai kafan narimnar mivəhsi-pən kimi əriu. ¹³ Kini rapəh norien tu, tini yame rəkəskəh rirəh kafan, mivən, mor salem kin, kini mivəh mane ye nautə minə a, miterhav iməriə ikin, mivən ye tanə pisin kirik min isok. Kini aikin a rimmoriah kafan mane ehua ye norien yamə mine ravi nərigien kafan, mamvən mamvən. ¹⁴ Kini nipig kafan mane rimirkək fam, nikumhə ehua rimavən piəpiə ye tanə a. Kini nikumhə rinaməs min kwən a; nan nəviginien ruirkək. ¹⁵ Kini rivən mamor wok kimi kwən kirik aikin, kini kwən a rher-pən kin mə tukrivən maməvigin kafan pukəh minə. ¹⁶ [Kini nikumhə rimməs pik], rikin rivən tuk nəviginien ne pukəh minə, mərig yermamə kirik rirkək mə to riwəhsi-pən nəviginien kirik kimin. ¹⁷ Kini rikin rarə min, mamətərig mə, 'Eh. Taktəkun ai, yorwok minə kape rimik, nəriə nəviginien rehua rapita, mərig yo yakamarə ikin e, pəh nien mə tuktu, yakəmkərvən mimmə. ¹⁸ Pəh yaktərhav ikin e, miterig-pən tuk rimik, kini mini-pən tukun mīmə, "Tatə. Yo yimmor təvhagə has kimik mine Kughen. ¹⁹ Taktəkun ai, yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo. Mərig okrən kin yo rəmhen əmə kin yo yorwok əmə kirik kafam." ' ²⁰ Kini rarar, meriwək, mamvən mə tukrəm kafan tatə.

"Kini ramuə hanə isok, kafan tatə rimmnarha-pən məm, kini rikin rehua tukun, raiyu, mivən məutaru, magagien tukun. ²¹ Mərig tini rini-pən tukun mīmə, 'Tatə. Yo yimmor təvhagə has kimik mine Kughen. Taktəkun ai yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo.'

²² "Mərig kafan tatə rokrən kin kafan yorwok minə mini-pən tuk əriə mīmə, '!Eh! Havən aihuaa mhavəh kot yame rhuvə pik rapita, mhauə misarkaoh-pən kimin, kini mhavəh ring mhauə mhavəsi-pən ye kwermim. Kini mhavəh sandel mhauə mhavəsi-pən ye nihun. ²³ Kini mharəh kau e yame rəsiis-əsiis, mhauə mhauh, pəh kisor kwis lafet kin kitawə narik, ²⁴ meinai narik e,

rəmhen kin mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruəmragh mīn. In rīmnerwei, mərig yaknəm mīn in.' Kini iriə kisor lafet.

²⁵ "Kini ye nīpig a, tini yame rehuə, in apa yerki nəsīmien. Kini ye nīpig ramuə muə ipakə tuk yerkwānu, kini mərig narmamə kasəni nipe, masor danis. ²⁶ Kini rokrən kin yorwok kīrik ruə maiyoh in mīmə, '!Eh! ?Naha e narmamə kasor?' ²⁷ Kini rini-pən tukun mīmə, 'Naorahim ruauə, kini kafam tatə rīmoh kau kīrik yame rəsiis-əsiis, meinai naurahim rīrerig-pə mīn, kini in rəsanin əmə.'

²⁸ "Kini piauni yame rehuə, rikin rīmhə, kini mīmə, 'To yakpəh nīvəniēn imə.' Kini kafam tatə rītərhav-pə iruə maməkeikei kimin mə tukrīvəh imə. ²⁹ Mərig rini-pən tuk kafam tatə mīmə, 'Əmrū. Kimwarə newk ripsaah, kini yakamor wok ikin e rəmhen kin yorwok kīrik kafam, kini mīpəh nəsikien nəkwam. ?Mərig rhawor, tatə? Nīmīpəh nīvəsi-pəyēn nar kəskəh kīrik kimi yo rəmhen kin nani, mə jakor nəviginien kīrik kimawə yo mīnə tiksīn. ³⁰ Mərig narim a yame rīmnoariah fam kafam nautə tuk nərokien piraovin kape swatuk, kini nīpig rīrerig-pə yerkwānu, kini nakarar muh kau kīrik yame rəsiis-əsiis mamor lafet kin kafam.'

³¹ "Kini kafam tatə rini-pən mīmə, 'Narīk. Nīpig m-fam kīrau mik kwārə. Kini narimnar kafak kafam. ³² Mərig ratuatuk əmə mə tuksor lafet e mīsəvigin meinai naorahim e rəmhen mə ruamhə ta, mərig taktəkun ai in ruīmragh mīn. In rīmneirwei, mərig taktəkun ai kwəsəm in.'"

16

Nuhpikinien ye manaja yame ramor norien yame riko-iko

¹ Nīpig kīrik, Yesu rini-pən tuk kafam narmamə mīnə mīmə, "Yermaru kīrik, kafam nautə ripsaah, kini in mīvəh manaja kīrik muə yame ramehuə ye kafam yorwok mīnə. Kini yorwok mīnə tiksīn khauə mharuk-pən nəgkiarīen has ye manaja a kimi yermaru mhamə, '!Eh! Kwən a ramoriah kafam narimnar.' ² Kini rokrən kin kwən a ruə raməgkiar kimin mīmə, '!Eh! ?Naha nəgkiarīen yakərig kamni iram? Yakorkeikei mə takvəh fam nəgkiarīen mīnə kape wok kafam, muə, meinai taktəkun ai jakher ye-rhav kin ik.'

³ "Kini manaja a rīmavən, mamətərig kin mīmə, 'Aweh. Kafak yermaru rorkeikei mə tukrher ye rhav kin yo, kafak wok tukrīrkək. ?Kini jakhawor pən iran mīnə? Nagheek rīpəh nəmhenien mə to yakikīr nīmoptanə [mīvəh mane iran], kini yakauris pik tuk nawəyēn kin mane tuk narmamə. ⁴ !Eh! Taktəkun ai yakīrkun naha nhagin yame jakor, pəh narmamə tukhakīr yo mhavən iməriə ikin masarha huvə tuk yo nīpig kafak yermaru tukrher ye-rhav kin yo.'

⁵ "Kini manaja rīmavən mokrən kin narmamə yamə mīnə kasor kaon kimi yermaru khauə kīrikianə kīrikianə. Kini rini-pən tuk yermamə yame rīmnaakupən muə mīmə, '?Ik nīmnoor kaon kimi yermaru ye naha?' ⁶ Kini kwən a rini-pən tukun mīmə, 'Yīmīpik dram kape nehe olif iriə m-fam wan hundred.' Kini yemehuə rini-pən tuk kwən a mīmə, 'In əmə e nəkwəkwə kape kaon kafam. Əkwətə aihuaə əmə ru, mīrai-pən əmə fifti dram ye kafam nəkwəkwə.'

⁷ "Kini rini-pən mīn tuk kwən kīrik mīmə, '?Ik nīmnoor kaon kin naha?' Kini rīmə, 'Yīmnoor kaon kin wan taosen bag wit.' Kini manaja rīmə, 'Vəh nəkwəkwə kape kaon kafam, kini mīrai-pən əmə eit hundred bag wit.'

⁸ “Kini kwasig ikin, yermaru kape manaja aperə rimmərig nəvsaoyen kin, marar məgnəgin in tuk kafan norien kape neikuəyen mə in tukrəm huvə atuk in. Norien e ramhajoun mə narmamə ye tokrei tanə, kharkun norien bisnes irəriə minə, mərig narmamə kape nikakien khapəh nharkun-huvəyen norien minə kape tokrei tanə. ⁹ Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, sasitu huvə ye narmamə kin mane kape tokrei tanə mə iriə tukhauə kimiə minə tiksın. Kini nıpig mane kape tokrei tanə tukriəkək, kini Kughen tukrivəh əmiə mivən apa ye rao ye neai yame ramarə kape rerin.

¹⁰ “Tukmə yermamə yame rirkun narha-huvəyen tuk nar kəskəh kirik rirkun narha-huvəyen tuk nar ehua kirik. Kini yermamə yame ramor norien yame rapəh natuatukien ye nar kəskəh kirik, in tukror norien yame rapəh natuatukien ye nar ehua kirik. ¹¹ ?Ror məknakin mə tukmə kimiə nakhapəh nisarha-huvəyen tuk mane kape tokrei tanə e, yermamə rirkək yame tukreighaan kin əmiə mə takhawəh nar huvə əfrakis, in e narimnar kape Kughen. ¹² Kini tukmə kimiə nakhapəh nisarha-huvəyen tuk narimnar kape yermamə min kirik, kini pəh rikimiə tukriyəh nəsikien mə tukvəhsi-pre min kimi əmiə kapəmiə atuk narimnar, meinai, kirkun mə takhapəh nisarha-huvə-minien tuk narimnar minə a.

¹³ “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehua mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməmakin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisor-kwis-wiswien wok kimi Kughen mine tuk mane.”

¹⁴ Farisi minə kisorkeikei pik mane, kini nıpig kimsərig nəgkiarieren minə a, kini misarh iakei ye Yesu. ¹⁵ Mərig In rimini-pən tuk əriə mımə, “Kimiə nakasor norien yamə mine kasor narmamə rikiriə raməsik mə naksatuatuk. Mərig Kughen rirkun mə rikimiə rahas. Yakamni məknəikin meinai naha nhagin yame narmamə khavəh-si haktə mə in nar ehua, mərig ye nimri Kughen in nar apnapig əmə.”

Loa tukramarə rerin

(Mat 19:1-12; Mak 10:1-12)

¹⁶ Kini Yesu rimə, “Kamni-ərhav Loa mine nəgkiarieren kape profet kape Kughen minə meriaji-pə Jon Baptaes, kini kwasig ikin, kamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini narmamə m-fam kisarkut mə tukhavən misarə aikin. ¹⁷ Mərig kipəh naniyen kimə wok kape Loa mine nəsaninien kafan ruirkək. Nikam. Nəgkiarieren m-fam kafan kasəmir- yame rehua minə meriaji-pən yame rəkəskəh əgkəp minə. Loa tukrarə rerin rapita neai mine tokrei tanə. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik rıpəh kafan hanə piraovin, kini mamkir piraovin pisin kirik min mwarə, in ramor təvhagə has. Kini tukmə yermamə kirik rikir piraovin kirik yame kafan yerman rimməpəh, kini kwarə kwis, kini in ramor təvhagə has meinai in raməkrəh kin piraovin kape yermamə pisin.”

Kwanage kape kwən kirik kafan nautə rehua mine Lasaros mine Ebrahim

¹⁹ Kini Yesu rimini mımə, “Kwən kirik, kafan nautə rehua rıvən ye neipən huvə minə, nimrin rhaktə, kini nıpig mifam ramən pik nəviginien huvə minə. ²⁰ Kini yavən has kirik, nhagin e Lasaros, nıpran rəmhir-əmhir. Kini kirəh kavən apa ye kwəruə kape yerkwanu. ²¹ In rorkeikei pik mə tukrən nisimsi nəviginien yame ramasaah-əsaah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehua a. Kini nar kirik rahas min, kuri minə min khauə masəpaih-əpaih nimap minə kafan.

²² “Kini yavən has a rimamhə, kini agelo minə khavəh mhavən apa ye nıkar Ebrahim, kwənmhaan kape nisaiyen. Kwən a kafan nautə rehuə, in min rimamhə, kini kinim. ²³ Kini in rivən apa ye nap ehuə, mamərig nəmhəyen ehuə, marha-faktə, maməm Ebrahim apa isok, Lasaros apa ye nıkarin. ²⁴ Kini mokrən apomh mımə, ‘Tatə Ebrahim. !Aweh! Pəh rikim tukreihuə tuk yo. Her-pən kin Lasaros mə tukreires kwənkwai kwermın ye nu kini mivəh muə mırəp neramik kin pəh rokiei, meinai yakamərig nəmhəyen ehuə eikın e ye nap ai taktəkun.’

²⁵ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Narık, rikim tukraməsik ru kafam nımraghien apa kupən. Ik nımnavəh narımınar huvə kafam rıpsaah, mərig Lasaros rımnamərig nəmhəyen ehuə ye nıpran. Mərig taktəkun ai, in ramərig rhuvə ikın e. Kini ik, nakamərig nəmhəyen ehuə ye nıpram. ²⁶ Kini nar kırık mın. Ye kwerkwən irətawə, nəkwai nımır ehuə yame raməwhai ətawə. Ik en, kini kımawə e. Tukmə kımawə kırık rimə tukrurə məm əmıə, mərig to rıpəh nurəyen. Kini tukmə kımıə kırık rimə tukruə məm əmawə, mərig to rıpəh nuəyen.’

²⁷ “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə rımını mımə, ‘Tatə. Yakaməkeikei kimik. !Aweh! Her-pən kin Lasaros rivən ye nımə kape kafak tatə ²⁸ meinai piak kırıkırıp aikin. Rhuvə mə in tukrıvən mor kwırıg kimi əriə pəh tukasərig əriə mə tukhapəh nhauə-mınien ikın yakamərig pik nəmhəyen ikın.’

²⁹ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Nıkam. Iriə kharkun nisəvheikinien Nəkwəkwə kape Moses mıne profet kupən minə kape Kughen. Pəh pıam mınə tuksərig nəgkarien mınə a.’

³⁰ “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə ramni mımə, ‘Nıkam, Tatə Ebrahim. Rıpəh nəmhenien. Mərig tukmə yemə mhə kırık rırerıg-pən mını əsaah pən tuk əriə, iriə tuksarar ye nərigien kapəriə, mısəpəh norien has mınə kapəriə.’

³¹ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Tukmə khapəh nisərigien nəgkarien kape Moses mıne profet mınə kape Kughen, kini in nar apnərig tukmə kwən kırık ramragh mın ye nımhəyen kafan, kini mivən nəgkiar kimi əriə, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’ ”

17

Takhapəh nisorien yermamə rımır ye norien has (Mat 18:6-7; Mak 9:42)

¹ Kini Yesu rını-pən tuk kafan narmamə mınə mımə, “Nəfrakisien. Nıvəhsıpən-vəhsıpənien kape təvhagə has yamə mıne kamhavi-pən narmamə ye nahasien, iriə tukhauə. Mərig narpinien ehuə ramvən tuk yermamə yame ravəhsi-pən vəh-sıpən kimi narmamə, uə yame in swatuk kape nıwəhsi-pən wəhsi-pənien. ² Mərig tukmə yermamə kırık ravi-pən kwajıkovə kırık yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehuə kimin. Kini narpinien a tukrıskai rapıta yame kırık-pən kapıer pam kırık ye nıpətək nuan, karkw-ərhav-pən kin ye tame tahık mə tukrəmmım. ³ Kini ror məkneikin mə takasəkeikei masarha huvə tuk kapəmıə nımraghien.”

Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has kape yermamə (Mat 18:15, 21-22)

Kini Yesu rimə, “Kini tukmə pıam ramor təvhagə has kimik, nı-pən kafan norien has ye nımrin, kini tukmə ramarar ye kafan nərigien, kini əru kin

kafan norien has mipəh niwəh-timtimien yerkim. ⁴ Kini nar apnapig in ramor təvhagə has kimik m-seven ye nipig kirikianə, kini muə m-seven mini-pre tuk ik mimə, 'Kəsi. Yimnor təvhagə has kimik. Jakarar ye kafak nərigien mipəh kafak təvhagə has,' kini ik takaməkeikei mərukün kafan norien has minə, kini mipəh niwəh-tim-timien yerkim."

Yermamə yame ramni nəfraksien ye Kughen, kafan nəhuakien ror nanmin (Mat 17:20)

⁵ Kini aposol minə kimisaiyoh Yesu Yermaru mhamə, "Or kapəmwə nhatətəyən riskai məmhen min."

⁶ Kini Yesu Yermaru rimə, "To nhatətəyən kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig nakharkun nhani-pəniən tuk tukwas e mə, 'Əvi atuk ik, kini miwən miwə pən apa ye tahik,' kini tukror nəkwaimiə."

Kimiə naksəmhen kin yorwok minə kape Kughen

⁷ Kini Yesu rimə, "Hani-ru. ? Tukmə yermamə kirik, kafan yorwok ramasim, uə ramarha tuk sipsip minə, kini mīreriḡ-pə yerkwānu, kini rikimiə raməsik mə yamehuə kafan tukrini pən tukun mimə, '! Eh! Yuə aihuaa məkwətə mən nəviginien a.?' ! Nīkam! ⁸ Mərig in tukrini-pən tuk kafan yorwok mimə, 'Yuvən mor nak nəviginien, kin yuvən miwəhsi-pən kafam neipən huvə, kini miwəhsi-pə nak nəviginien mine nik ninimien. Nipig nimnor fam kafam wok, nakirkun niwəniən məvigin minim.' ⁹ ?Kini rikimiə raməsik mə yemehua, in tukrini-pən tenkiu kimi kafan yorwok tuk wok ehua kafan yame in tukraməkeikei mor uə nīkam? ! Nīkam? ¹⁰ Kini kimiə en, naksəmhen əmə kin yorwok minə kape Kughen. Nipig nimisor fam narimnar yame Kughen rimini-pre tuk əmiə mə takasəkeikei misor, takasəkeikei mhani əmə mhamə, 'Kimawə yor wok minə əmə. Ripəh nəmhenien mə tukni vi vi əmwə. Yakasor əmə wok yame kimawə jakasəkeikei masor.'"

Yesu rimnor huvə narmamə ten yamə mine kamhawəh nəmhəyən e leprosi

¹¹ Nipig Yesu rimneriwək mamvən Jerusalem, In rimavən-pən ye kwerkwən ye provins mir e Sameria mine Galili. ¹² Kini nipig rimatərhav-pən ye yerkwānu kirik, narmamə ten yamə mine kamhawəh nəmhəyən e leprosi kimnhauə misərer isok kwənmopin, ¹³ kini misokrən kin In mhamə, "!'Yesu Yermaru! !Pəh rikim tukreihuə tuk əmwə!'"

¹⁴ Kini nipig Yesu rimnəm əriə, mini-pən tuk əriə mimə, "Havən, misəm pris, pəh in tukrəm nipramiə." Kini nipig kimiseriwək ye swatuk, kini mhahuvə, nəmhəyən a rirkək irəriə.

¹⁵ Kini iriə kirik rəm mə leprosi kafan rirkək. Kini rarar mīreriḡ-pən tuk Yesu mamokrən apomh mimə, "!'Yakamni vi vi Kughen! ! Yakamni vi vi Kughen!'" ¹⁶ Kini in rimneiwaiyu mənimkur-pən ye nihu Yesu, mini vi vi In tuk nor-huvəyən kafan nəmhəyən. Kwən a in yemə Sameria. ¹⁷ Kini Yesu rimini mə, "?'Nəfraksien mə yimnor huvə narmamə ten maikwas ta ye kapəriə nəmhəyən, uə nīkam? ?Mərig naen hiə? ¹⁸ Kwən a in yepsipis əmə, mərig in pisin əmə rimireriḡ-pə mamni vi vi Kughen." ¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mə, "Ərer meriwək mamvən. Kafam nhatətəyən rimnor huvə ik."

Narmaruyen kape Kughen tukruə

(Mat 24:23-28, 36-41)

²⁰ Nipig kirik, Farisi minə kimisaiyoh-pən Yesu mhamə, "Tuk nagheen narmaruyen kape Kughen ruə?"

Kini In rini-pən tuk əriə mīmə, “To narmamə khapəh nisəmien Narmaruyen kape Kughen yame ramuə kin nimiria. ²¹ Kini yermamə kirik rirkək yame tukrini mə, ‘Hauə-ru misəm, in apa,’ uə ‘Hauə misəm. In apa.’ Meinai narmaruyen kape Kughen ruuə ta maməmır yerkimia.”

²² Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Nipig minə kimnhauə yame naksorkeikei mhamə taksəm nipig minə kape Ji Yermamə, mərig to nakhapəh nisəmien. ²³ Kini narmamə tukhani-pre tuk əmiə mhamə, ‘Hauə-ru misəm, in apa!’ uə ‘Hauə, in apa!’ Mərig takhapəh nhakwasigien kin əria, ²⁴ meinai ye nipig Yo, Ji Yermamə, jakuə iran, in tukrəmhen əmə kin narəpıgıen yame raməsia ye neai ye nikarin kirik muə meriaji-pən nikarin kirik min. Kini narmamə m-fam tuksəm mharkun. ²⁵ Mərig kwasig ikin ye narımmar minə a, jakaməkeikei mamərig nəmhəyen ehuə, kini narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, kamhaukreikin-pə nimeitairia masəpəh Yo.

²⁶ “Ye nipig Yo, Ji Yermamə, jakuə iran, tukrəmhen əmə kin narəyen kupən ye nipig kape Noa. ²⁷ Ye nipig a, narmamə kasəvigın, mamhanım, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narımmar m-fam kasor ye nımraghien kapəria, miseriaji-pə ye nipig yame Noa ruavən imə ye nəpəəg nəkwai rao ehuə kafan. Kini nəhig rımap, yarıwən ehuə rımauə maiyu makatənım fam kin narmamə yamə mine khapəh nhavəniyen ye nəkwai rao.

²⁸ “In rəmhen əmə min kin narəyen kupən ye nipig kape Lot. Narmamə kimnasəvigın, mhanım, masor salem kin narımmar, mamhawəh nımrı narımmar, massım, mhavhirəkın nımə minə, in e narımmar fam kimisor ye nımraghien kapəria. ²⁹ Mərig ye nipig yame Lot rımatərhav-pən ye taon a Sodom, kini nap mine kapier yame kamhawək mhasi-faktə ye neai masəkwəpni əria m-fam apa ye taon.

³⁰ “Kini rəmhen əmə kin nipig Yo Ji Yermamə jakuə min iran. Kini Kughen tukror əpu Yo kimi narmamə. ³¹ Ye nipig a, tukmə yermamə kirik ramkwətə iruə ye kafan nımə, pəh in tukrap mıpəh nıvən-minien a ye nımə mə tukripik kafan narımmar. Kini tukmə yermamə kirik apa ye kafan nəsimien, pəh in tukrap, mıpəh nuə-minien ye yerkwau. ³² ! Takhapəh nisəru-kinien piəhwaru kape Lot! ³³ Yermamə yame rorkeikei mə in tukramraptəəkın kafan nımraghien ye tokrei tanə e, mıpəh nıkwəsıgıen kin Yo, in tukripəh nıwəhyen nımraghien rerin. Mərig yermamə yame raməpəh narımmar kape nımraghien kape tokrei tanə e, mıkwasig kin Yo, in tukrivəh nımraghien rerin. ³⁴ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nipig a, yenpig, yermamə kıraru tukawapır ye bed kirikianə əmə, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mıpəh kirikianə. ³⁵ Kini pıraovın kıraru tukawor nəviginiyen, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mıpəh kirikianə. ³⁶ Yerman kıraru tukawasım, kini jakrəhsi-ta kirik, mıpəh kirik.”*

³⁷ Kini kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yermaru, takitərhav-pə hiə?”

Kini In rımını-pən tuk əriə mīmə, “Takharkun əmə. Rəmhen kin nipig ligkai minə kamhaiyə yerpirig misewaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməm minə apaikın.”

18

Nuhpikiniyen ye yeni has yame ramor tan pən ye nasituyen

17:23: Mak 13:21; Luk 21:8

17:28: Jen 18:20; 19:25

17:31: Mat 24:17-18

17:32: Jen

19:26 17:33: Luk 9:24

*

17:36: Nəgkiariyen ye v 36 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Luk rımırai əfrakis uə nikam.

¹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kimi əriə maməvhag kin kimi əriə mə tukasəkeikei masəhuak nipiğ mifam mhapəh nisəpəhyen, mhapəh nisorien mə rikiriə tukreiwaiyu. ² In rimini mimə, “Yerkwanu kirik, yeni kirik aikin kape nərəhuyen nəgkiarien minə. Kini rīpəh nisaiyen Kughen, kini mīpəh nisai-minien narmamə. ³ Kini ye yerkwanu a, piraovin kirik kimmnamhə tan kin aikin, kini nipiğ mifam ramuə mamaiyoh yeni a mini-pən tukun mimə, ‘Aweh. Asitu irak mərəhu atuatur nahasien yame kafak tikmir ramor irak.’ ⁴ Mərig yeni a ramor pik tan pən tuk nəgkiarien mə tukror huvə aihuua nahasien kape pian a. Mərig pian a rimnaiyoh-pən kwən a ye nipiğ mifam. Kini yeni a ramətərig mimə, ‘Nar apnapig mə yakpəh nisaiyen Kughen, mīpəh nisai-minien narmamə, ⁵ mərig jakaməkeikei mivən mərəhu atuatur kafan nahasien kini mərəhu nihuvəyen. Meinai pian a ramni nar kirikianə mamərik mitə yo tuk kafan nəgkiarien mamripin. Kini tukmə yakamor tan pən tukun, kini in tukruə mamokrən-okrən kin yo, kini yakəpkəs kin.’ ”

⁶ Kini Yesu Yermaru ramripin nəgkiarien mimə, “Sətərig kin Yo. Nəgkiarien kape yeni apa rahas pik. ⁷ ?Mərig rhawor ye Kughen? In rimirpen kafan narmamə minə, kini iriə kisasək ətgin In nipiğ mi-fam yenpig-enpig minə mine yenpig minə fam. ?Kini rikimiə raməsik mə In tukrini-pən tuk əriə mimə, ‘Takhawhin pi pom?’ Nīkam. ?Kimiə nakhamə ta mə In ramor tan pən tuk nasituyen ye kafan minə uə? Nīkam. ⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəfrakisien, In tukrasitu aihuua əmə ye kafan minə, kini mərəhu atuatur nahasien yame ramuə tuk əriə. ?Mərig nipiğ Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min iran ye tokrei tanə, jakəm mə narmamə tiksın aikin yamə mine kishatətə ye Kughen uə kharkək?”

Nuhpikinien kape Farisi mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kin narmamə tiksın yamə mine khamə ta mə kisatuatur rapita narmamə minə tiksın, masəm-əhu narmamə minə fam. ¹⁰ In rimini mimə, “Kwərə mir kīraru kimiravan apa ye Nimə Ehuə kape Kughen mə tukwəhuak. Kirik, in Farisi. Kini kirik in ramərer tuk mane kape takis. ¹¹ Kini Farisi ramərer mamsigəvin nəhuakien, maməgkiar atuatur iran mimə, ‘Kughen, yakamni vi vi lk meinai yakor pisin ye narmamə apnapig minə, yamə mine kisorkeikei pik mane, maseikuə mə tuksəkrəh kin, masor rahas, misəkrəh kin piraovin kape yermamə pisin. Kini yo yakpəh norien rəmhen kin kwən e yame ramərer tuk mane kape takis. ¹² Nipiğ kīraru ye wik kirikianə, yo yakamatuakəm maməpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini tukmə yakvəh narimnar ten, yakvəhsi-pre kirikianə.’

¹³ “Mərig kwən a yame ramərer tuk mane kape takis, in ramərer isok, kini mamauris, mīpəh narha-faktəyen ye neai maməhuak. Kini rikin rarkwopir, mamasək, mamərip nimagen mimə, ‘Kughen. Yo yemə has. !Pəh rikim tukreihuə tuk yo!’ ”

¹⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mimə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə nipiğ kwərə mir e tukrerig-pən yerkwanu, yermamə yame ramərer tuk mane kape takis, Kughen tukrəm mə kafan nīmrəghien in ratuatur. Mərig Farisi rapəh natuaturkien, meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu; mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.”

*Kwajikovə minə kimmhavən misəm Yesu
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)*

15 Kini narmamə tiksın kımnhapık kapəriə kwajikovə əmtəmtə mınə mhavən masəm Yesu mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə mınə kape Yesu kımnhani-əhu əriə. 16 Mərig Yesu rımnoqrən kın kwajikovə mınə mə tukhavən ipəkə tukun. Kini mımə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə mınə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mınə kisəmhen kın kwajikovə mınə e. 17 Yakamni əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin rıpəh nagienien tuk nivəhyen kafan nərigien reiwaiyu rəmhen kın kwajikovə, to rıpəh nivənyen ye Rao ye Neai.”

Yermamə kirik kafan nautə reihuə

(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

18 Kini yemehuə kirik ruə mını-pən tuk Yesu mımə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mamarə rerin?”

19 Kini Yesu rımə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In ruhuvə. 20 Ik nakwırkun ta loa yame Moses rımını mımə, “Təkpəh nhopnyen yermamə. Kini mıpəh napırpən-apnapıgıen tuk pıraovın pısın. Kini mıpəh nəkrəhyen. Kini mıpəh nını-apnapıgıen nar meikuə kın ye yermamə kirik. Tuk nıpıg mınə fam takamsıai rımım mınə nısınım.”

(Eks 20:12; Dut 5:16-20)

21 Kini kwən ai rını-pən tukun mımə, “Yhajoun. Loa mınə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə merıaji-pə.”

22 Kini Yesu rımnrıg nəgkıarıen a, mını-pən tuk kwən a mımə, “Nar kırıkianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik fam kafam narımnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has mınə. Kini kafam narımnar tukrıpsaah apa ye neai. Kini ik muə, mıkwasıg kın Yo.”

23 Nıpıg kwən ai rımnrıg nəgkıarıen yame Yesu rımını, rikin rəpou, meinai kafan nautə rıpsaah. 24 Kini Yesu rarha-pən mını-pən tukun mımə, “!Man! Rıskai pik tuk narmamə yamə mınə kapəriə nautə rehuə tuk nivənyen pəh Kughen rarmaru irəriə. 25 ?Nakhamə ta mə narmıragh ehuə kirik, kamni kımə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nıdıl uə? Nıkam, rəutən pik. Rəmhen əmə mın kın yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aıkın a muə Kughen ramarmaru iran.”

26 Kini narmamə yamə mınə kımısəriğ nəgkıarıen yame Yesu rımını kınasayıoh əriə mınə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kıtawə pa in tukramarə ye nımraghien rerin?”

27 Mərig Yesu rımını mə, “Narımnar yame narmamə kısıneın nısorien, Kughen rırkun norien.”

28 Kini Pita rını-pən tukun mımə, “?Mərig rhawor irəmawə? Yıməsəpəh fam kapəmawə narımnar, mhauə, mamhakwasıg kın Ik.”

29 Kini Yesu rını-pən tukun mımə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narımnar rəmhen kın nımə, uə pıraovın, uə pıaunı, uə kafan kakə, uə rımni mınə nısını, uə kafan kwajikovə mə tukruə ye Nar-maruyen kape Kughen, 30 kini yermamə a, ye tokrei tanə e, tukraməkeikei mivəh narımnar rıpsaah məknakın rapıta narımnar yamə mınə rımnpəh kupən. Kini ye narəyen vı kafan, tukrarə ye nımraghien rerin.”

Yesu rımını-ərhav mın kafan nımhəyen

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

31 Narmamə khapsaah, kini Yesu rokran kın kafan narmamə twelef, mısəkwətə karın, kini rını-pən tuk əriə mımə, “Sətəriğ ru. Taktəkun ai,

tukhavən apa faktə, Jerusalem. Kini narimnar yame profet kape Kughen minə kupən kimnhani irak, Ji Yermamə, tukhauə misor nəfrakisien kin. ³² Tukeighan-pən kin Yo ye kwermi nəmə Rom, kini tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, misərig-əvhin Yo. ³³ Tukrah Yo, kavən, khopni Yo. Mərig ye nipiğ yame ror kisiser kin, jakamragh min.”

³⁴ Mərig narmamə twelef kafan kimnhapəh nharkunien nıprai nəgkiarient kafan, meinai Kughen rimnerkwaig kin nıprai narimnar minə a, kini kimnhapəh nharkunien mə raməgkiar ye naha.

*Yesu rimnor huvə nimrin pis kirik
(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)*

³⁵ Nipiğ Yesu ramuə ipakə tuk taon a Jeriko, nimrin pis kirik aikin ramkwəta ye nikar swatuk. Nipiğ mi-fam in ramawə-pən kin mane kimi narmamə.

³⁶ Kini nipiğ nimrin pis rimnərig mə narmamə khapsaah kaseriwək ye swatuk, kini raiyoh-pən mə, “?Naha nhagin narmamə kasor?”

³⁷ Narmamə khani-pən tukun mhamə, “Yesu e. Yemə Nasaret. Rameriwək ye swatuk.”

³⁸ Kini rokrən apomh mimə, “!Yesu! !Kwənərəus kape King Deved! !Rikim tukreihuə tuk yo!”

³⁹ Kini narmamə e kaseriwək misəkupən kin Yesu khani-pən tukun mhamə, “!Ah! !Pim!”

Mərig ramripin əmə ye nokrənien, mamni mə, “!Kwənərəus kape King Deved! !Rikim tukrehua tuk yo!”

⁴⁰ Kini Yesu rərer mini-pən tuk əriə mimə, “Harəh mhauə.” Kini kimnharəh mhauə ipakə, Yesu raiyoh-pən mimə, ⁴¹ “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?” Kini in rimə, “Yermaru, yakorkeikei mə jakəm nar.”

⁴² Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Arha məm nar. Kafam nhatətəyen rimnor huvə ik.” ⁴³ Məkneikin, rarha məm nar, kini mikwasig kin Yesu, mamni vi vi Kughen. Kini nipiğ narmamə m-fam kimisəm nar a, iriə min kimnhani vi vi Kughen.

19

Sakias rimini nəfrakisien ye Yesu

¹ Kini Yesu reriwək mamvən mə tukritərhav-pən Jeriko. ² Kini ye taon a, kwən kirik aikin, nhagin e Sakias. In yemehuə kirik kape narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis. Kini kafan nautə ripsaah. ³ Kini in rorkeikei mə tukrəm-ru mə Yesu In pa. Mərig reinein nəmien, meinai in rarkwakwə. Kini narmamə kasərer əswasig kin. ⁴ Kini Sakias raiyu əkupən miyən mhaktə ye tokrei nai kirik e kamni kimə sikamo, mə tukrəm Yesu ye nipiğ In tukrukuraopən aikin.

⁵ Kini nipiğ Yesu rimaue atuatuk a in ikin, marha faktə məm in. Kini mini-pən tukun mimə, “Sakias. Eiwaiyu aihuaa. Meinai taktəkun ai, jakaməkeikei miyən apa imam yerkwanu kafam mamarə.” ⁶ Məkneikin Sakias rimneiwaiyu, mikir Yesu miravən apa iman ikin yerkin agien.

⁷ Mərig nipiğ narmamə kimisəm narimnar minə a, kini kisəsiwən-əsiwən kin norien minə a, mamhani nikar Yesu mhamə, “!Ah! Kwən a ramvən imei yor təvhagə has minə.”

⁸ Kini nīpig kīmnhavən ye nəkwei nimə kape Sakias, in rərer mīni-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Ɛrig-ru yo. Jakəwhai kafak narimnar mivəhsi-pən nīpərin kimi yavən has mīnə, mīpəh nīpərin kafak. Kini narimnar yame yimnəkrəh kīn, yo jakarpin-pən mī-kuas.”*

⁹ Kini Yesu rīni-pən tukun mə, “Taktəkun Kughen rīvəh mīragh ik mīne kafam mīnə. Meinai ik mīn nīmnhətətə ye Kughen, kini ik nīmauə kwənərəus əfrakis kīrik kape Ebrahim. ¹⁰ Kini Yo, Ji Yermamə, yīmauə mə jakarhakīn narmamə yamə mīne kwəsərwei, mīwəh mīragh əriə.”

*Nuhpikiniēn ye narmamə yamə mīne kīmisor wok kīn mane
(Mat 25:14-30)*

¹¹ Nīpig Yesu rīnamuə ipakə tuk Jerusalem, narmamə rīkiriə rīmnəsik mə narmaruyen kape Kughen pəh nien mə tuktu ruə. Kini Yesu ramrīpin nəgkiariēn kafan mamni nuhpikiniēn kīrik kīmi əriə ¹² mīmə, “Yemehuə kīrik rīmə tukrīvən apa kantri pīsīn kīrik isok, mə tukvəh-si haktə in mə in king kīrik. ¹³ Kwəsīg ikīn rītərhay, in rīmnokrən kīn kafan yorwok ten, məwhai mane mīvəhsi-pən kīrikianə kīrikianə kīmi əriə†. Kini mīni-pən tuk əriə mīmə, ‘Kīmīə takasəkeikēi masor wok kīn mane, pəh raməhuə, mīseriaji yo jakrerīg-pə mīn.’

¹⁴ “Mərig iriə apa iman ikīn kīmisəmākīn kwən a, kini mīsher-pən nəgkiariēn mhāmə, ‘Yakhapəh nīsorkeikēiyen mə kwən a tukrarmaru irəmawə.’ ¹⁵ Mərig kīvəh-si haktə in kīnor king kīn, kini in rīrerīg-pə mīn. Kini mokrən kīn kafan yorwok yame mīne rīmnəwhai kafan mane irəriə. Rīmə tukrīrkun-ru mə kīmisor win ye naha mane ye nīpig rīnnamarə isok. ¹⁶ Kini yame raməkupən rīmauə mīni-pən tukun mīmə, ‘Yemehuə. Nīmnrəhu-pə mane kīrik ye kwermīk, kīni yīnnor win mīn ye irəkwak ten.’ ¹⁷ Kini kafan yemehuə rīmīni-pən tukun mə, ‘Ik nīmnor wok yame rhuvə, meinai nīmnor wok huvə tuk nəm-huvəyēn nar yame rīkəskah, kini taktəkun ai, yakeighan kīn ik mə takarmaru ye taon iriə m-fam ten.’

¹⁸ “Kini yame ramkwəsīg kīn ruə mīni-pən mə, ‘Yemehuə. Nīmnrəhu-pə mane kīrikianə ye kwermīk, kīni yīnnor win mīn ye irəkwak kīrkīrīp.’ ¹⁹ Kini yemehuə rīmīni-pən tukun mīmə, ‘Ik takarmarmaru ye taon iriə m-fam kīrkīrīp.’

²⁰ “Mərig yorwok mīn kīrik ruə mīni-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Mane e kafam. Yimnərkis ətərakīn kīn neipən merkwaig huvə kīn ²¹ meinai yakamgīn kīn ik, meinai kafam norien rəutən. Ik nakawəh narimnar yame pəh nien mə kafam, kini mampīk nəvīgīniēn ye nəsimiēn yame pəh nien mə kafam.’

²² “Kini yemehuə a rīni-pən tukun mīmə, ‘Ik yorwok has! Nəgkiariēn əmə kafam ramhajoun mə nīmnoriah əgkəp. Nakwīrkun ta mə yo yemə əutən, kini yakavəh narimnar yame pəh nien mə kafak, kini mampīk nəvīgīniēn ye nəsimiēn yame pəh nien mə nəsimiēn kafak. ²³ ?Rhawor nīmīpəh nīvəhyēn kafak mane mīvən mərəhu-pən ye bang, pəh nīpig yame jakrerīg iran, jakīrkun nīvəhyēn kafak mane iriū profit kafan?’

* **19:8:** Eks 22:1 mīne Nam 5:6-7 krəni mə tukmə yermamə kīrik raməkrəh kīn nar kīrik, turkraməkeikēi marpin-pən m-kwas. **19:9:** Luk 13:16; Wok 16:31 **19:10:** Luk 15:4; Jon 3:17; 1 Tim 1:15 † **19:13:** Nəgiariēn kape Gris ramni mə yemehuə rīmivəhsi-pən “mīna” kīrik kīmi əriə kīrikianə kīrikianə. Mīna kīrikianə in rəmhen kīn wan handred taosen vatu. **19:17:** Luk 16:10

²⁴ “Kini yamehuə a rarar mini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə, mimə, ‘Havəhsita mane yame yimivəhsi-pən kimin, mhavəhsi-pən kimi kwən a kafan mane ten.’

²⁵ “Kini iriə kimnhani mhamə, ‘Yamehuə. Rapəh natuatukien meinai ruivəh-ta mane ten.’

²⁶ “Kini yemehua a rini-pən tuk əriə mimə, ‘Yakamni-pre tuk əmiə mə, yermamə yame rawəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpiwəh-sita fam kafan narimnar min. ²⁷ Kini taktəkun ai, kafak tikmir yamə mine khapəh nisorkeikeiyen mə jakuə king kapəriə, takhakir əriə mhaue, mishopni əriə ye nimrik.’”

*Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

²⁸ Kini nipig Yesu rimnəgkiar ta, kini In rimneriwək məkupən mamvən Jerusalem, kini narmamə kimnhakwasig kin. ²⁹ Nipig kimnhauə ipakə tuk yerkwanu mir a Betfas mine Betani ye tukwas a kamni kimə Olif, kini In rimini-pən tuk kafan yermamə mir kiraru mimə, ³⁰ “Takravən apa yerkwanu yame nakaravaag-pən ikin. Ikin a, takwəm kwaji dongki kirik yame kipəh hanə nəsuəyen iran. Nakrarisın mwəsıg mirauə. ³¹ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mimə, ‘?Nakararisın dongki a tuk naha?’ Kini takrani-pən tukun mirəmə, ‘Yermaru kapətawə rimə tukrəsua iran.’”

³² Kini kimiravən mwəm naha nhagin yame Yesu rimini. ³³ Kini nipig kimirarisın kwaji dongki, kini narmamə kapəriə a dongki kimisaiyoh əriu mhamə, “!Eh! ?Nakararisın dongki a tuk naha?”

³⁴ Kini iriü kirəni-pən tuk əriə mirəmə, “Yermaru rimə tukrəsua iran.”

³⁵ Kini kimwəsıg miravən kimi Yesu, mawəpeinə-pən kin kapəriu kot ye nimetai dongki, kini mwasitu ye Yesu rhaktə məsuə ye kwaji dongki a. ³⁶ Nipig rimnəsua iran mamvən, kini kafan narmamə kisəpəkiək ta kin kapəriə kot misətu mimhahuvə-pən kin kimi swatuk.

³⁷ Kini nipig Yesu rinamua ipakə tuk Jerusalem, maməsua ye dongki a, mamua ye tukwas e kamni kimə Olif. Kini narmamə minə kafan khapsaah kimnhauə. Rikirie m-fam ragien, kharikakun mamhani vi vi Kughen masokrən apomh tuk nımtətien yamə mine kimisəm In ramor. ³⁸ Kini mamhani mhamə,

“Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramua ye nhag Yermaru! (Sam 118:26)

Pəh nəmərınuyen tukrarə apa ye rao ye neai.

Kini apa yerpırig əgkəp ye rao ye neai,

pəh kivəh-si haktə nhag Kughen Yermaru.”

³⁹ Kini Farisi minə tiksın yamə mine kasərer aikin khani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Ni-əhu kafam narmamə minə mə tukhapım əmə.”

⁴⁰ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə narmamə mine e khapım, kapier minə e tuksokrən-okrən.”

Yesu rimini mə nəmə Jerusalem tuksarə ye narpinien

⁴¹ Kini nipig Yesu rimauə ipakə məm taon a Jerusalem, kini mamasək tuk narmamə minə aikin a. ⁴² Mamni mimə, “!Eh! Nar apnapıg mə nimisəpəh narimnar yame ravəhsi-pə nəmərınuyen kimi əmiə miseriaji-pə ai təkun, mərig tokmə nakpiharkun əriə ai taktəkun, kini Kughen rıpiivəhsi-pre kimi əmiə. Mərig nikam. Narimnar minə a kaserkwaig to nakhapəh nisəmien.

⁴³ Mərig nipig minə e yame ramua tuk əmiə, kapəmıə tikmir minə tukhauə

misærer rukrao iræmiæ, tukhakir nimoptanæ mhakir ihaktæ kor kæsik kæupæ kin ye kapæmiæ taon, misor æswasig kin tuk æmiæ. ⁴⁴ Kini iriæ tuksoriah fam nimæ minæ ye taon kapæmiæ, to kapiet kirik ye kapæmiæ nimæ minæ ripæh nærerien. Kini tukshopni æmiæ mifam mine kapæmiæ kwajikovæ minæ. Narimnar minæ fam e tukruæ meinai kimiæ nakseinein nipig e towet yame Kughen rimauæ ma tukrivæh miragh æmiæ iran.”

Yesu rimnæko ye-rhav narmamæ yamæ mine kasor maket ye Nimæ Ehuæ kape Kughen

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Kini Yesu rimavæn ye Nimæ Ehuæ kape Kughen, mamæko yerhav narmamæ yamæ mine kasor maket aikin. ⁴⁶ Kini In rimini-pæn tuk æriæ mæ, “Kimirai-pæn ye Nækwækwæ kape Kughen kimæ, ‘Kafak nimæ, in nimæ kape næhuakien,’ (Aes 56:7) mærig kimiæ naksor ruæ ræmhen kin ‘nimæ kirik yame yækræh minæ kaserkwaig ikin.’ *(Jer 7:11)*”

⁴⁷ Kini kwasig ikin, ye nipig m-fam, Yesu rimnæwhag apa ye nækwai Nimæ Ehuæ kape Kughen. Kini jif pris minæ mine næmhajoun kape Loa kape Moses, mine næmehuæ minæ kape kwænæræus kape Isrel, kasarhakin swatuk mæ tukshopni Yesu, ⁴⁸ mærig kharæh nisæmien, meinai nipig m-fam narmamæ khapsaah iriæ min, meiani kisorkeikei pik mæ tukasærig nægkiarien minæ kafan, kini nægkiarien kafan ramuh kapæriæ nætærigien.

20

Namehuæ minæ kape Isrel kisarkut mæ tuksæm-ru nehuæyen kape Yesu mæ rimasip-kaa

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Nipig kirik, Yesu rimnamæwhag kimi narmamæ apa ye Nimæ Ehuæ Kape Kughen, mamni-ærhav nævsæoyen huvæ kape Kughen kimi narmamæ. Kini jif pris minæ mine næmhajoun kape Loa kape Moses mine næmehuæ minæ kape kwænæræus kape Isrel kimnhauæ masæm In. ² Misaiyoh mhamæ, “? Nakamhawor narimnar minæ e? ? Pa nhagin rimivæhsi-pre nehuæyen mæ takor narimnar mæknekin?”

³ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, “Rhuva. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi æmiæ. Tukmæ nakhani atuatur, jakni-pre tuk æmiæ mæ Pa nhagin rimivæhsi-pæ nehuæyen kimi Yo tuk norien narimnar. ⁴ Hanipæ-ru tuk Yo mæ ? Pa rimivæhsi-pæn nehuæyen kimi Jon mæ tukror baptaes ye narmamæ? ?Kughen uæ yermamæ?”

⁵ Kini kinasæsiwæn-æsiwæn kimi æriæ minæ mhamæ, “?Tukshaw ni e? Tukmæ kitawæ khani mæ Kughen rimivæhsi-pæn nehuæyen kimi Jon, mærig Yesu tukrini mimæ, “?Tukmæ Kughen rimivæhsi-pæn nehuæyen kimin, rhawor e kimiæ nakhapæh nhaniyen næfraksien iran?” ⁶ Mærig to kharæh min nhaniyen mæ, ‘Yermamæ æmæ rimivæhsi-pæn nehuæyen kimin,’ meinai narmamæ minæ e kamhani mæ Jon in profet æfrakis.”

⁷ Kini kishorpæn mhamæ, “Kimawæ yakseinein mæ pa rivæhsi-pæn neihuæyen kimin.”

⁸ Kini Yesu rimini-pæn tuk æriæ mæ, “Kini Yo min, to yakpæh nhaniyen mæ Pa rimivæhsi-pæ neihuæyen kimi Yo mæ jakor narimnar minæ e.”

Nuhpikinien kin plantesen kape grep
(Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kimi narmamə mīmə, “Yermamə kirik rəsim kin kafan plantesen kape grep. Kini in mərəhu plantesen a ye kwermi narmamə tiksın, marə, mītarhav ye tanə pisin marə kape nīpig apomh. ¹⁰ Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksın manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. Mərig iriə kisərar, mharaptərəkın kwən ai, misərkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. ¹¹ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Mərig iriə kimnhauh min misor naurisien kimin, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. ¹² Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Kimnhauh in, misəko yerhav in. ¹³ Kini yamehuə kape plantesen a rimə ‘?Jakhawor ai taktəkun? Rhuvə mə jakher-pən kin narik keikei, tukmə ror iriə tukhasiai in.’ Kini rher-pən kin ruvən. ¹⁴ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuətuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ¹⁵ Məknekin kharaptərəkın, misarkw-ərhav kin ye nəkwai plantesen, mishopni.* ?Yamehuə kape plantesen a tukrhawor min? ¹⁶ Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə ai, mərəhu-pən plantesen a ye kwermi narmamə pisin.”

Kini nīpig narmamə kimisərig nəgkiarien a khamə, “Pəh nar a tukripəh norien nəfrakisien kin.”

¹⁷ Mərig Yesu rimnarha tim tim irəriə mīmə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.’
(*Sam 118:22*)

“?Mərig nəgkiarien e nīpran naha? ¹⁸ Mə narmamə mifam yamə mine kamharəh pikin səpaag a, nikikiririə tukrakapir. Kini yermamə yame səpaag a tukrimamir, mhopni, mhosis.”

¹⁹ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses mine jif pris minə kimnharkun mə nuhpikinien minə a ramni irəriə; ror məkneikin, kimisarha-kin swatuk mə tukharaptərəkın aihuaə əmə In, mhawəhsi-pən ye kalabus, mərig kimisəpəh meinai kimnhagin kin narmamə.

Nəmehuə kape Isrel khamə tukhavəhsi-əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape takis

(*Mat 22:15-22; Mak 12:13-17*)

²⁰ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine jif pris minə kimisarha tim tim ye Yesu misorkeikei mə tukharuk-pən nəgkiarien kirik iran tuk nəgkiarien kafan, mhawəhsi-pən in ye kwermi gavman kape Rom. Kini misarar misher-pən kin narmamə tiksın mə tukhavən masor kəut kəsua kimin. ²¹ Kini kəut kəsua minə kimnhavən misaiyoh Yesu mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə lk yermamə atuətuk. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam ramari-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ²² Ni-ru tuk əmawə mə, ? Ratuətuk mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam?”

20:9: Aes 5:1 **20:10:** Aes 5:1-2 * **20:15:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. **20:18:** Aes 8:14-15; Rom 9:33; 1 Pet 2:8, 3:14 **20:20:** Luk 11:54

²³ Mærig Yesu ruirkun mæ kimmhane amæ naiyohyen a mæ in tukrini nægkiarinen kirik yame tukhani hah in tukun. ²⁴ Kini mini-pæn tuk æriæ mæ, "Havæn-ru mhawæh mane kirik mhauæ pæh yakæm. ?Mæ nanmi pa ramæmir-pæn aikin? ?Mine nhag pa?"

²⁵ Khamæ, "Nanmi Sisa, mine nhagin."

Mæknekin Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, "Namhen. Nar kimini kimæ kape Sisa, havæhsi-pæn kimi Sisa. Mærig nar kape Kughen, hawæhsi-pæn kimi Kughen."

²⁶ Kini kisakur pik kin nægkiarinen yame Yesu rimirpen, miseinein nhawæhsi-æhuyen Yesu ye nimræ narmamæ kin naiyohyen. Mhaphæ nhaniyen nar kirik.

Sadusi minæ khamæ tukhavæh-si æhu Yesu tuk nægkiarinen ye nikarin kape nimraghien rerin

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Kini Sadusi minæ tiksinn kimmhauæ tuk Yesu. Iriæ khamæ ta mæ narmamæ yamæ mine kwænhamhæ, to khaphæ nhamragh-minien ye rao ye neai. ²⁸ Kini kimsaiyoh-pæn kin nægkiarinen kirik kimi Yesu mhama, "Yhajoun. Moses rimirai-pæn ye Loa kapætawæ mæ tukmæ kwæn kirik rimhæ-tan kin kafan piraovin, mærig kiripæh hanæ nweimækien kin kwajikovæ kirik, kini piauni kirik tukramækeikei mikir pian a tukaweimæk', kini kwajikovæ minæ tukharaptæækin min nhag yermamæ yame rimamhæ. ²⁹ Tukmæ narman seven, iriæ piauriæ minæ. Nimrin nupan rarkuræk kini mipæh niræhyen kafan kirik kwajikovæ, minhæ. ³⁰⁻³¹ Kini tukmæ yame rikwasig kin rikir piraovin kape piauni yame rimamhæ, kini mipæh neimækien, kini mimhæ min. Kini naorahini yame ror kisisær kin ror amæ min nar kirikianæ kin meriaji iriæ fam a seven kisarkuræk ye piraovin a, kini mhamhæ fam, mhaphæ niseimækien. ³² Kini en piraovin ai rimhæ min. ³³ Kini ye nipig kape narmamæ tukhamragh min iran, iriæ ai seven iriæ piauriæ minæ, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?"

³⁴ Mærig Yesu rimini-pæn tuk æriæ mimæ, "Ye tokrei tanæ e, narman mine nipiraovin kisarkuræk. ³⁵ Mærig ye nipig kape naræyen vi, narmamæ yame Kughen rikin ragien tuk æriæ mæ tukhamragh min ye nimhøyen kini mivæh æriæ mivæn kisaræ ye naræyen vi, to iriæ khaphæ nisarkurækien. ³⁶ Kini iriæ to khaphæ nhamhøyen meinai tuksæmhen amæ kin agelo minæ. Kini iriæ ji Kughen minæ meinai In rimnor æriæ kamhamragh min ye nimhøyen. ³⁷ Kini Moses ramhajoun ye nækwækwæ kafan mæ narmamæ tukhamragh min ye nimhøyen kapæriæ, mamni mæ nipig in rimnæm nai kirik ramuæk; aikin, Moses rokhræn kin Kughen mimæ Ik, 'Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhægnægin hanæ Ik.' ³⁸ !Kitawæ kharkun mæ irisir kirharæ iriæ Kughen meinai nar apnapig kwærhimhæ ta tu mirhokupæn Moses, mærig Kughen ramni mæ karhægnægin hanæ In. !Kini pa rimæ narmamæ mhæ minæ ksægnægin Kughen, mærig narmamæ yamæ mine kamhamragh!"‡

³⁹ Kini Farisi§ tiksinn kimmhane-pæn tuk Yesu mhama, "Yhajoun, nimirpen huvæ nægkiarinen." ⁴⁰ Kini iriæ m-fam kimmhagin kin naiyoh-pæn-minien nægkiarinen kirik kimin.

† 20:28: Moses rimini mæknekin ye Dut 25:5-6. 20:37: Eks 3:2,6 ‡ 20:38: Sadusi minæ kimmhane næfrakisien ye Ol Testamen, mærig kimmhaphæ nhaniyen næfrakisien mæ narmamæ yamæ mine kwænhamhæ tukhamragh min. Mærig Yesu ramhajoun æriæ mæ Ol Testamen ramni mæ Ebrahim, Aesak mine Jakob kwærhæmragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pæn mæ narmamæ yamæ mine kwænhamhæ tukhamragh min. § 20:39: Nægkiarinen kape Gris ramni mæ "næmhajoun kape Loa kape Moses."

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen əutən kafan

(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹ Kini Yesu ramaiyoh-pən əriə mima, “?Rhawor e kamni kimə, ‘Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?’ ⁴² Mərig, səmru, Deved rimirai-pən ye Ol Sam mima,

“ ‘Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mima,

“Əkwətə ye kwermik matuk

⁴³ Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.”’ *(Sam 110:1)*

⁴⁴ “Ye nəgkiarlen e, Deved rimnokrən kin Mesaea mə ‘Yermaru.’ ?Mərig nakshawor mamhani mə Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rimnəgkiar ye nəmhajoun minə kape Loa kape Moses

(Mat 12:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Nipig narmamə kisətərig kin, In rimini-pən tuk kafan narmamə mima,

⁴⁶ “Kimiə takasərig əmiə tuk nəmhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nivəhsi-pənien neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksaowia kimi əriə mhasiai əriə. Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tuksəkwtə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwtə ye kwənəmhaan kape nisaiyen. ⁴⁷ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan nautə. Kini masahuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. Narpinien kapəriə tukriskai rapita.”

21

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin ravəhsi-pən mane kimi Kughen

(Mak 12:41-44)

¹ Kini Yesu ramkwətə ipakə tuk kwənəmhan yame kivəhsi-pən mane kimi Kughen ikin, miəvaag haktə məm narmamə kapəriə nautə rehüə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. ² Kini məm min piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə; kafan mane rirkək. Kini in miwəhsi-pən əmə siren* kiraru. ³ Kini Yesu rimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə. Piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksın kimnhavəhsi-pən. ⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nipar mane, mamhapəh nipərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginien kin nan.”

Nimtətien minə kape Nipig Kwasig

(Mat 24:1-35; 42-44; Mak 13:1-37)

⁵ Kini kafan tiksın narmamə kasəgkiar ye Nimə Ehuə kape Kughen yame kafan kapier ehuə minə khahuvə, mine narimnar huvə minə a imə yame narmamə kamhavəh-sipən kimi Kughen. Kini Yesu rini mima, ⁶ “Nimə e nakasəm ai taktakun, mərig nipig ramuə yame narmamə tuksatmətəg-ətəg kapier minə kape nimə e, kapier kirik to ripəh nərerien a ikin ramərer ikin taktakun.”

⁷ Kini kisiyoh-pən In mhamə, “Yhajoun. ?Narimnar minə e tuk nagheen ruə? ?Kini naha nimtətien tukrhajoun mə pəh nien mə tuktu narimnar minə e tukhatərhav pə?”

⁸ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei masərig əmiə mə yermamə kirik tukripəh neikuəyen irəmiə mivi əmiə. Meinai narmamə khapsaah tukhauə mhamə, ‘Yo, yo e Kristo’ kini tiksın tukhani mhamə, ‘Nipig kape narimnar minə e

* **21:2:** Pəh nien mə rimivəhsi-pən “siren” mərig mane kiraru kape namə Isrel, mə “lepta.” **21:3:** 2 Kor 8:12 **21:6:** Luk 19:44

rinamua ipaka.' Mærig takhapəh nhakwasigien kin əria. ⁹ Kini nipiɡ takasərig nəvsaoyen kin mə narmamə kasarowagin, uə narmamə kasərer mashopni gavman kapəria, mærig takhapəh nhaginien. Narimnar minə a tuksəkupən kin, mærig pəh nien mə Nipiɡ Kwasig a."

¹⁰ Kini Yesu ramripi nægkiarinen mimə, "Kwənərəus minə tiksın tukhauh min kwənərəus pisin minə tiksın. Kini gavman kirik tukruh gavman kirik. ¹¹ Kini mig ehuə minə tuksavən. Kini nikumhə tukravən ikin minə khapsaah ye tokrei tanə, kini nəmhyen skai minə tukhavəh narmamə ye tokrei tanə. Kini apa yerpiriɡ ye nimago-ago, narimnar tukhauə misor riki narmamə khagin. Kini tuksəm nımtətien ehuə minə ye neai. ¹² Mærig kwasig ikin narimnar minə a tukritərhav, narmamə tukharaptərkın əmia, mhauh əmia, misəri p əmia ye nimə kape nofuginien kapəria, mhavəhsi-pən əmia ye kalabus. Misəri p əmia ye nımri king minə, mine nəmehua minə kape gavman meinai kimiə nakamhavəh nhagik mamhani nəfrakisien irak. ¹³ In a nipiɡ atuaturuk yame takhani-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əria. ¹⁴ Mærig takhapəh nisətəriɡ-kupənien mə naha nægkiarinen takhani-pən tuk əria, ¹⁵ meinai Yo jakvəhsi-pre nægkiarinen atuaturuk kimi əmia kini mivəhsi-pre nirkunien kimi əmia, kini mor kapəmia nægkiarinen rəsanin, kini kapəmia tikmir minə tukhapəh nishorpinien nægkiarinen, mhapəh nhaniyen mə kimiə nakseikua. ¹⁶ Kini kapəmia tatə minə mine mamə minə mine piaumia minə mine kapəmia kwənərəus minə mine kimiə minə tiksın tukseighan-pən kin əmia ye kwermi tikmir minə kapəmia. Kini mishopni əmia tiksın. ¹⁷ Narmamə m-fam tuksəmakin əmia meinai nakamhani nəfrakisien irak. ¹⁸ Mærig kimiə taksarə huvə əfrakis, to kimiə kirik ri pəh nerweiyen. ¹⁹ Tukmə naksərer tim tim, mishatətə irak ye nipiɡ əutən yamə mine kamhauə ye kapəmia nımraghien, takhavəh nımraghien rerin.

²⁰ "Mærig tukmə naksəm mobael minə khapsaah khauə misərer kurao ye taon e Jerusalem, kini kimiə takasəkeikei mharkun mə pəh nien mə tuktu kini kisoriah əɡkəp taon a. ²¹ Kini kimiə yamə mine nakasarə ye Judia, takasəkeikei misaiyu misap mhavən miserkwaig apa ye tukwas minə. Kini kimiə yamə mine nakasarə ye taon a, takasəkeikei misap. Kini kimiə yamə mine nakasarə ikin minə rarkurao ye taon a, takhapəh nhavənien imə ye taon a, ²² meinai nipiɡ a in nipiɡ kape Kughen tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. Kini nægkiarinen yame kimirai-pən ye Nəkwəkəwə kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ²³ !Awəh! Nəmhyen ehuə tukruə tuk nipiərovin yamə mine kisor tipriə, mine yamə mine kahavəhsi-pən nah kimi kwajikovə, meinai nahasien ehuə tukruə ye tanımtanə. Kini Kughen tukror niemhaa mine narpinien kimi nəmə Isrel minə fam. ²⁴ Kini tukshapni narmamə kin nau, kini nipiɡ kapəria tikmir minə kisapita əria, tukhakir əria mhavən ye kantri pisin pisin minə misor əria rəmhen kin slef minə kapəria. Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel tuksəvi-əsis Jerusalem mhavəh-si əhu narmamə yamə mine kisarə aikin, misarmaru irəriə mhavan miserijaji nipiɡ kapəria tukror infamien.†

²⁵ "Kini nımtətien tiksın tukhauə ye mirh mine makuə mine kəmhou minə. Kini eikin e ye tokrei tanə. Kini tahik tukrəsəsaə, peəo-peəo minə tukhavi pik, narmamə m-fam tukhagin kin, rukreikin kapəria kapə. ²⁶ Narmamə tukhagin pik, nımriəriə rəpignap kin nahasien ehuə yamə mine tukhauə ye tokrei tanə meinai narimnar kape neai kasərer tim tim pawk, mærig Kughen tukrikiu-kiu

21:14: Luk 12:11-12 **21:15:** Wok 6:10 **21:16:** Mat 10:21-22 **21:22:** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7

† **21:24:** Yesu rimamha, newk 40 ruə muavən, kini ye newk 70 AD, mobael kape Rom kimisoriah Jerusalem. **21:24:** Sam 79:1; Rev 11:2 **21:25:** Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Rev 6:12-13

irəria. ²⁷ Kini ye nipiḡ a, tuksəm Ji Yermamə tukreiwaiyu-pə ye nimar napuə kirik ye nəsaninien, nikhakien ehuə tukrarkurao iran. ²⁸ Kini nipiḡ narimnar minə a kharikakun mhaue misor nəfrakisien kin, sərer misarha faktə ye neai, meinai pəh nien mə tuktu kapəmiə Kristo tukruə mirisin əmiə.”

²⁹ Kini In rimini nuhpikiniien kirik kimi əria mima, “Nakharkun-ru nai e fig mine nai minə tiksın. ³⁰ Tukmə nimariə rəsaah, mhapir-pir min, ramor nımtətien mə in nipiḡ kape nəsimien. ³¹ Ye norien kirikianə əmə min, tukmə naksəm narimnar minə a ror məknakin, ramor nımtətien mə pən nien mə tuktu narmaruyen kape Kughen tukruə. ³² Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar minə fam e tukritərhav-pə. ³³ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək, mərig nəgkiarien kafak to rıpəh nirkəkien tuk nipiḡ kirik.”

³⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mima, “Takasəkeikei misarig əmiə. Takhapəh nisoriahyen nipiḡ kapəmiə tuk norien əmə lafet, misapis kin ninimien, misətərig pik kin narimnar kape tokrei tanə, tamə Nipiḡ Kwasig tukruə mor kakur kimi əmiə rəmhen kin yame kwənməkuru ramhotərəkin əmiə, naksakur. ³⁵ Meinai nipiḡ a tukruə miwəh fam narmamə kape tokrei tanə. ³⁶ Mərig nipiḡ mifam takasəkeikei misərer matuk, kini masəkeikei masəhuak mə takhavəh nəsaninien rəmhen mə takasərer tim tim əmə ye nipiḡ narimnar m-fam a tukruə, kini in a riki Ji Yermamə tukragien tuk əmiə ye nipiḡ taksərer ye nımrin.”

³⁷ Kini nipiḡ m-fam Yesu raməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini yenpiḡ minə In ritərhav miwən apa tukwas a kamni kimə Olif, mamapir aikin. ³⁸ Kini yenpiḡ-enpiḡ minə fam, narmamə kamhauə misətərig kin kafan nəgkiarien apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen.

22

*Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə
(Mat 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2, 10-11; Jon 11:45-53)*

¹ Kini nipiḡ kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nipiḡ kape nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien. ² Kini hae pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kasarhakin məniwən swatuk tuk nhopniyen Yesu. Kasarhakin məniwən swatuk meinai kamhagin kin narmamə.* ³ Kini Setan rimavən yerki Judas, nhagin min kirik e Iskariot, in yermamə twelef kirik kape Yesu. ⁴ Kini in rimavən nəgkiar kimi hae pris minə mine nəmehua minə kape mobael kape Nimə Ehuə Kape Kughen, mamharai mhun mə tukreighan-kin Yesu rivən ye kwermiriə. ⁵ Kini rikiriə ragien, kini kimiseighan kin mə tukhawəh-si pən mane kimin. ⁶ Kini Judas reighan kin nəgkiarien kapəriə, mə tukror, kini mamawhin nipiḡ yame narmamə tukharkək iran, kini reighan-pən kin Yesu rivən ye kwermiriə.

*Lodsapa
(Mat 26:17-19; Mak 14:12-16)*

⁷ Kini nipiḡ kape lafet e kamni kimə Bred Yame Yis Rirkək Iran ruauə, kini ye nipiḡ a, narmamə tukasəkeikei mhaue kwaji sipsip tuk nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien. ⁸ Kini Yesu rimnoqrən kin Pita mine Jon, mini-pən tuk

21:27: Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7
Yesu, narmamə tukhauə əria tukun.

*

22:2: Nəmehua minə kimnharkun mə tukmə kimishopni
22:3: Jon 13:2,27 **22:7:** Eks 12:1-27

əriu mə, “Ravən kini mwor apnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien apa ikin tukhavən misəvigin ikin.”

⁹ Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “? Nakorkeikei mə kimru jakravən hia mwor apnəpeinə ye nəviginien?”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriu mīmə, “Wətərig huvə ru. Nipig kimiru nakratərhav-pən Jerusalem, kini takwəm kwən kirik ramrəh jag ehuə kirik kimiruk pən nu iran. Kini takrakwasig kin mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin.

¹¹ Kini takrani-pən tuk yemehuə kape nimə mirəmə, ‘Yhajoun rimmher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ? kwənmhaan a in hiə yame In mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Nəviərokinien?’

¹² Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən apa yerpig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginien aikin.”

¹³ Kini kimiravən mwəm narimnar m-fam rəmhen kin yame Yesu rimiini. Kini kwor apnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien.

*Nəviginien infamien kape Yesu mine kafan narmamə minə
(Mat 26:20-30; Mak 14:17-26; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)*

¹⁴ Kini ye nipig kape nəviginien, kini Yesu rimavən məkwətə-pən ye tebol iriə kafan aposol minə. ¹⁵ Kini mini-pən tuk əriə mə, “Pəh nien mə tuktu, kor nəmhəyen kimi Yo. Mərig yakorkeikei pik mə tuksəkupən misor kwis nəviginien kape Nəviərokinien. ¹⁶ Yakorkeikei pik mə kitawə tuksəvigin məkneikin meinai, jakpəh nən-min-ien nəviginien kape Nəviərokinien meriaji-pən niprai nəviginien e tukruə mor nəfrakisien kin ye narmaruyen kape Kughen.”

¹⁷ Kini Yesu rimivəh kap waen mini-vi-vi Kughen tukun, kini mīmə, “Kimiə fam havəh mhanim, ¹⁸ meinai taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə jakpəh niniim-minien waen meriaji-pən nipig Narmaruyen kape Kughen tukruə.”

¹⁹ Kini miwəh bred mini-vi-vi Kughen tukun, kini mhapu, məwhai kimi kafan narmamə minə, mīmə, “In e niprak yame yakavəh-sipre kimi əmiə. Nipig nakasən bred e, rikimiə tukraməsik Yo.”

²⁰ Kini ye norien kirikianə əmə, nipig kimisəvigin ta, Yesu rimivəh kap waen kini mini-pən tuk əriə mə, “Kap waen e in nitawik yame tukraiyyu tuk əmiə, kini ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. ²¹ Mərig taksətərig-ru. Kwən kirik ikin e kasəvigin kitawə min e ye tebol, kini in tukreighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak. ²² Yo, Ji Yermamə, jakaməkeikei mīmə rəri-pən nərigien kape Kughen. !Mərig, awe! Narpinien ehuə tukrivən tuk yermamə yame rameighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak.” ²³ Kini kinisaiyoh əriə minə mhamə, “?Kitawə pa tukror norien a?”

Aposol minə kimsotgoh kimi əriə mə pa in rehuə rapita

²⁴ Kini nar min kirik, iriə kimsotgoh kimi əriə minə mhamə pa nhagin irəriə in yerpig pik rapita əriə. ²⁵ Mərig Yesu rimiini-pən tuk əriə mīmə, “King minə kape tokrei tanə kasarmaru ye narmamə ye kapəriə nəsaninien, mamhawəhsi-haktə atuk əriə mə iriə ‘narmamə kape nasituyen.’ ²⁶ Mərig kimiə, takhapəh nisorien məknakin. Tukmə kimiə kirik in yerpig, in tukrəhsi-əhu in rəmhen kin kwajikovə. Kini tukmə kimiə kirik ramərer kupən, kini in tukruə rəmhen əmə mə yorwok əmə kirik. ²⁷ ?Pa e in yerpig pik, yermamə yame raməvigin ye tebol uə yorwok yame ravəh nəviginien

mivəhsi-pən nəsaninien kimi. ⁴⁴ Meinai rikin rimhə pik, kini ramətərig pik, kini maməhuak skai. Nəmnhawkien rarkwəməteih iran maiyu rəmhen kin yame nitaw jir ramaiyu məsik nimoptanə. §

⁴⁵ Nipig rimməhuak ta, mərer mirerig-pə mə tukrəm kafan narmamə minə. Kini məm əriə kwəsəpir yeru. Kwəsəpou meinai rikiriə raməmhə. ⁴⁶ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor nakasəpir? Sarha, misəhuak mhəmə nar kirik tukri-pəh niwəhsi-pən wəhsi-pəniēn kimi əmiə mə tukror nhatətəyen kapəmiə tukrəta irak.”

Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharəh In
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11)

⁴⁷ Nipig Yesu raməgkiar hanə, kwhen ehua ritərhav-pə tukun, kini kwən a Judas, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, in rimikir əriə mhaue. Kini rimauə ipakə tuk Yesu mə tukraturəm-pən iran. ⁴⁸ Mərig Yesu rimini-pən tukun mə, “Judas. Yo Ji Yermamə. ?Mərig rhawor nakamue mə takaturim-pə irak mameighan-pən kin Yo kimi tikmir minə?”

⁴⁹ Kini nipig narmamə kape Yesu kimisəm narimnar minə a, mharkun naha nhagin tukor, mhani-pən tukun mhəmə, “Yermaru. ?Jakshawor? ?Jaksarai əriə kin nau, uə?” ⁵⁰ Kini iriə kirik rimmərai nimətirgi slef kirik kape jif pris kin nau.

⁵¹ Mərig Yesu rimə, “!Ah! !Nəmhen! Səpəh əmə!” Kini In rirap nimətirgi kwən a kini mor huvə min.

⁵² Kini Yesu rimməgkiar kimi hae pris minə mine nəmehua minə kape mobael kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine nəmehua minə kape kwənərəus kape Isrel, yame kimnhauə mə tukharaptərəkin In. Mini-pən tuk əriə mə, “!Eh! ?Nakhamə ta mə Yo yermamə kape narowaginin, kini nakhaməpik nau nisə mine kwətəvhə minə mamhauə mə takharaptərəkin Yo uə? ⁵³ Nipig mifam yakamarə kitawə-m kimiə ye Nimə Ehuə kape Kughen. ?Mərig rhawor nakhəpəh nharaptərəkinien Yo aikin? Mərig taktəkun ai, in nipig atuatur kapəmiə- nipig yame nəpignapien in raməhua.”

Pita rimə in reinein Yesu

(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Kini khauə mharaptərəkin Yesu mharəh mhavən imei jif pris. Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyen tuk əriə. ⁵⁵ Narmamə minə a kimisher nap kirik ipakə tuk nimə kape hae pris, kini misəkwətə rao rao kin nap. Kini Pita rivən məkwətə iriə miriə. ⁵⁶ Kini piakəskəh kirik yame in yorwok kirik rimauə məm Pita ramkwətə, nəmrhawəniēn kape nap risiə-pen in. Kini pian a rarha tim tim iran, mini-pən tukun mimə, “Kwən min e in e iriu Yesu kimnaweriwək.” ⁵⁷ Mərig Pita rimini-pən tuk pian a mə, “Pian apa, yakeinein kwən en.”

⁵⁸ Kini kwasig ikin, ripəh norien tu, kwən min kirik ruə mini-pən tuk Pita mə, “Eh. Ik min kirik yermamə kafan.”

Mərig Pita rimə, “Eh. Pəh nien mə yo yermamə kafan.”

⁵⁹ Kwasig ikin, aoa kirik ruə muavən ta, kini kwən kirik raməgkiar skai kimi əriə mimə, “Yakamni əfrakis mə kwən e rinaməriwək iriu Yesu, meinai in min in yemə Galili.”

⁶⁰ Mərig Pita rimə, “Kwən apa, yakpəh-nirkun-əgkəpien nəgkiariēn e nakamni.” Kini Pita raməgkiar hanə, man rəkakə. ⁶¹ Kini Yesu Yermaru rarar mivəag-pən məm Pita. Kini Pita, rikin ruh nəgkiariēn kape Yermaru yame

§ 22:44: Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman yame kimirai ye Gris, nəgkiariēn ye ves 43 mine 44 rirkək. 22:54: Mak 14:53-54

rimini iran mimə, “Tuk yenpig əmə e, kwasig ikin man rəkakə, takni m-kisisər mə nakeinein Yo.” ⁶² Kini Pita rimatərhav iruə, rimnasək rimnasək.

Narmamə kisarh iakei ye Yesu
(*Mat 26:67-68; Mak 14:65*)

⁶³ Kini ye nipig a, narmamə yamə mine kimnharaptərəkini Yesu kimisarh iakei iran, mamhauh. ⁶⁴ Misarkis ətərəkini nimrin kini mhauh, mhani-pən mhamə, “!Eh! !Profet! Ni-ru mə pa ramuh ik!” ⁶⁵ Kini kimnhani nəgkiarien hah rehuə iran misorih In.

Kimnərip Yesu ye kaonsel
(*Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24*)

⁶⁶ Kini yenpig-yenpig kin, nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, mine hae pris minə, mine nəmhajoun kape Loa kape Moses khauə misofugin ye kaonsel kapəriə. Kini narmamə kharəh Yesu mhauə rərer ye nimri kaonsel a. Kini narmamə kape kaonsel kimnhani-pən tukun mhamə, ⁶⁷ “Ni-ru tuk əmawə mə ik e Kristo yame Kughen rimirpen uə nikam.”

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “To yakni pre tuk əmiə, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ⁶⁸ Kini to yakaiyoh əmiə, nakhapəh nishorpinien. ⁶⁹ Mərig ririkakun ai taktəkun, Yo, Ji Yermamə, Yo jakvən məkwətə ye kwənmhaan kape nəsaninien mine nisaiyen, in e ye nikar Kughen matuk yame Rəsanin.”

⁷⁰ Kini iriə m-fam kisaiyoh-pən tuk Yesu mhamə, “?Rhawor? Ik Ji Kughen uə?”

Kini Yesu rimini mə, “Nakamhani məknen, nəfrakisien.”

⁷¹ Kini khamə, “To kharəh nhawhinien yermamə min kirik mə tukruə minihah in, meinai kimisərig atuatuk nəgkiarien a ye nherin.”

23

Yesu rimnərer ye nimri Paelat
(*Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38*)

¹ Kini narmamə m-fam kape kaonsel kimisarar mhakir Yesu mhavən kimi Paelat. ² Kini mharuk-pən nəgkiarien iran mhamə, “Yimisəm mə kwən e in e ramkir kapətawə narmamə minə mamor əriə kasarmə, kini mamamar ye nərigien kapəriə kasor tikmir iriə gavman kape Rom, mamni-əhu əriə mə tukhapəh nisərokien takis kimi Sisa yame ramarmaru ye tanə e. Kini in mamni-ərhav mə in Kristo yame Kughen rimirpen ta mə In king kirik.”

³ Kini Paelat raiyoh-pən mimə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nakamni əfrah.”

⁴ Kini Paelat rini-pən tuk jif pris minə mine narmamə m-fam mə, “Yakpəh nəm-pəniyen nar has kirik iran yame ramni mə In rimnakaipir loa kirik.”

⁵ Mərig iriə kisokr-apomh mamhani mhamə, “Nikam. Kwən e raməriwək apnapig mamhajoun narmamə mifam ikin minə ye Judia, ririkakun Galili muə meriaji-pə eikin e, kini mamor nətərigien kapəriə kaserwei misarmə.”

⁶ Kini nipig Paelat rimnərig nəgkiarien a, raiyoh mə, “?Rhawor? ?Kwən e in yemə Galili?” ⁷ Kini rimnərig mə Yesu rimatərhav ikin a Herod Antipas ramarmaru ikin, in mher-pən kin Yesu mə tukrivən mamərer ye nimri Herod, meinai ye nipig a, Herod min in ramarə Jerusalem.

Yesu rimnərer ye nimri Herod Antipas

⁸ Kini nipig Herod Antipas rimnəm Yesu, rikin rimnagien pik, meinai rimnorkeikei mə tukrəm In ror tu. Herod rimnərig əmə nəvsayoen kin, kini

morkeikei mə tukrəm Yesu tukror nımtətien kirik. ⁹ Kini rımnaiyoh kin nægkiarinen rıpsaah kimi Yesu, mərig Yesu ramapnəpıg əmə mıpəh nhorpinien kafan nægkiarinen. ¹⁰ Kini jif pris minə mine nəmhaıoun kape Loa kape Moses kımısərer ye nımrı Herod mamharuk-pən nægkiarinen rıpsaah ye Yesu. ¹¹ Kwasiğ ikin, Herod Antipas mine kafan mobael minə kımısarh iakei ye Yesu. Kini Herod rıni-pən tuk kafan mobael minə mə tuksarkaoh-pən kin kot huvə kirik kımın, kini mhakır mhavən mın kimi Paelat.

¹² Kupan ikin, Herod Antipas mine Paelat kımawor tikmir kimi əriu minə. Mərig ye nıpıg a, iriu kımırauə kirikianə.

Paelat rımını mə Yesu tukraməkeikei mımhə
(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)

¹³ Kini Paelat rımnokrən kin jif pris minə mine nəməhuə minə kape nəmə Isrel, mine narmamə m-fam, kini iriə mıfam kımnhauə kirikianə. ¹⁴ Kini in rımını-pən tuk əriə mımə, “Kwən e, nımnharəh mhaue ramərer ye nımrık, kini nakamhani mhamə ramarar ye nərigien kape narmamə kapəmıə, kasor tikmir kimi gavman. Mərig yaknəkir ta nərigien a ye nımrımıə, kini mıpəh nəmıen mə rımnakapır loa kirik. Nægkiarinen yamə mine nakamharuk-pən iran rıpəh norien nəfrakisien kin. ¹⁵ Kini Herod Antipas mın, in rınəkir mın məm mə rıpəh norien nar has kirik. Ror məkneikın in rımnher-pə mın kin kimi ətawə, kini rımar əmə tuk nəmıen mə kwən a in rıpəh norien nar has kirik mə to khopni in tukun. ¹⁶ Pəh kafak mobael minə kısərkis-ərkis əmə in kini ai mısher-yerhav kin pəh ramvən.”

¹⁷ Ye nıpıg kape lafet kape Nəviərokinien, Paelat tukraməkeikei mırısın kapəriə kirik yermamə rıtərhav ye kalabus.* ¹⁸ Mərig iriə m-fam kısıokr-apomh mhamə, “!Kır ərhav kwən en pəh khopni! !Mərig rısın Barabas rırerıg-pə tuk əmawə!” ¹⁹ (Kwən e Barabas, kımıvəhsi-pən in ye kalabus meınai in rımnor narmamə kamhauh mobael minə kape gavman ye taon a, kini in yhopni yermamə).

²⁰ Mərig Paelat rorkeikei mə tukrırsın Yesu ramvən, kini in mægkiar mın kimi əriə. ²¹ Mərig iriə kısıokr-apomh pık mın mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin! !Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

²² Mərig Paelat rımnægkiar mın kimi əriə yame ror kısısər kin, mımə, “? Rhawor? ?Kwən a In rımnor naha nhagin yame rahas? Yo yakpəh nəmıen mə In rımnor nar has kirik yame ratuatuk mə tukhopni In tukun. Mərig pəh kafak mobael minə tuksərkis-ərkis əmə In, kini ai mısher-yerhav kin ramvən.”

²³ Mərig iriə kasəkeikei mısəgkiar skai, kini masokrən apomh ye Paelat mhamə tukrəsik haktə pən ye nai kamarkwao kin. Kini mısokrən apomh mamhavən, mhakurao ye nərigien kape Paelat. ²⁴ Kini Paelat rımını-ərhav mə Yesu tukraməkeikei mımhə rəri-pən nægkiarinen kapəriə. ²⁵ Kini meıghan-pən kin ramvən ye kwermı kafan mobael minə mə tukharəh mhavən mısor nərigien kape narmamə minə a. Mərig Paelat rımırısın Barabas e kupən kımıvəhsi-pən ye kalabus tuk nuhyen mobael kape gavman mine nhopniyen yermamə.

Kımıkır Yesu kıvən mə tukhopni
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Kini nıpıg mobael minə kımnhakır Yesu mhatərhav ye taon, mısəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rımısi-pən isok meriwək mamua ye taon. Kini kharaptərəkın, mısərəhu-pən nai kamarkwao kin kape Yesu ye nuran

* **23:17:** Nægkiarinen ye ves 17 rıkə ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Luk rımırıai əfrakis ua nıkam.

mhamə tukrīrəh. Kini mhani-pən tukun mhamə, “Kwasig kin Yesu.” ²⁷ Kini narmamə khapsaah kimiseriwək mamhakwasig kin Yesu ye swatuk. Kini nīpīraovīn khapsaah kimnhakwasig kin əriə, misasək, masokrən kin Yesu. ²⁸ Mərig Yesu rarar marha-pən məm əriə, kini mīni-pən tuk əriə mīmə, “Nīpīan Jerusaleḡ, takhapəh nisəsəkien tuk Yo; mərig sasək atuk tuk əmīə mīne jīmīə mīnə. ²⁹ Sətərig kin Yo. Nīpīg ramuə tukpīni kimə ‘Sagien kimīə nīpīraovīn yamə mīne naksor siə kin əmīə, mīne yamə mīne nakhapəh nhavəhsi-pənien nah.’ ³⁰ Ye nīpīg a, narmamə tukhani-pən tuk tukwas ehua mhamə, ‘!Aweh! !Əkwətəsis əmawə!’

Mhani-pən tuk nahak mīnə mhamə,
 ‘Əkwətəsuun əmawə.’ (Hos 10:8) ³¹ “?Mərig tukmə nap ramuək məkna nīpīg nai ramrəmrə, kini tukrhawor ye nīpīg yame nai ramsiə?”†

Mobael mīnə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

³² Kini mobael mīnə kimnharəh kwərə mir kīraru yamə mir kimawəkəpīr loa mhamə tukshopni ərisir Yesu. ³³ Kini kimnhauə ikin kīrik e, nhagin e Kerhə Irə Jir. Aikin a, kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin. Kini mharuk haktə mīn yemə-akapīr loa mir kīraru aikin, kīrik ye nīkar Yesu matuk, kini kīrik ye nīkarin mawor. ³⁴ Kini Yesu rīmə, “Tatə, takpəh narpīn-pənien tai norien has yame kasor irak, meinai kiseinein naha nhagin yame kasor.” Kini kimisəwhai kafan narimnar masarukin daes tukun.

³⁵ Kini narmamə yamə mīne kasərər aikin kasəm narimnar mīnə a. Mərig nāmehua mīnə kape kwənərəus kape Isrel kasarh iakei mīn ye Yesu mamhani mhamə, “In ruəvəh mīragh ta narmamə khapsaah. Mərig tukmə in Kristo yame Kughen rīmīrpen, mīne in Yemə Kughen Rīmnhher-pə kin, pəh rīvəh mīragh atuk ru In.”

³⁶ Kini mobael mīnə, iriə mīn kīsārḡ iakei ye Yesu, kini mhavən ipakə tukun masaiyoh mə rorkeikei waen. (Mərig waen a rəukəh pīk). ³⁷ Mamhani-pən tukun mhamə, “!Tukmə Ik king əfrakis kape kwənərəus kape Isrel, vəh mīragh atuk Ik ai takun!”

³⁸ Kini kimīrai-pən nəgkīarien kīrik ye tənkar nai kīrik, kəsik-pən yerpīrig ye nai kamarkwao kin yame ramni mīmə, “In e king kape nəmə Isrel.”

³⁹ Kini yemə-akapīr loa kīrik yame kimarkwətəəkīn-pən in ye nai kamarkwao kin, rīmīnəgkīar has pən kimi Yesu mamni mīmə, “!Eh! ?Ik Kristo yame Kughen rīmnhher-pə kin Ik uə nīkam? Tukmə ror məknenkin, vəh mīragh Ik kini mīvəh mīragh mīn əmru.”

⁴⁰ Mərig yemə-akapīr loa kīrik mīn rīmīni-pən tuk in kīrik, mīni-əhu mīmə, “?Rhawor? Natakmhə pawk, mərig nakpəh nisīaiyen Kughen. Narpīnien e kapətāsīr in rəm nəmhen əmə. ⁴¹ Mərig ratuatuk əmə mə kīrau tukrīmḡ tuk kapərəu norien has yame mīne kimīwor. Mərig kwən a rīvəh norien nar has kīrik.”

⁴² Kini mīni-pən tuk Yesu mīmə, “Yesu, ye nīpīg takuə mor king iran, pəh rīkim tukraməsīk yo.”

⁴³ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik, mə towēi əmə, kīrau mik tukwarə apa ye rao ye neai.”

Yesu rīmamhə

(Mat 27:45-46; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

23:29: Luk 21:23 † **23:31:** Yesu ramni nuhpīkinien kīrik ye nai ramrəmrə mīne nai ramsiə. Yesu in rəmhen kin nai ramrəmrə, meinai nīmraghien kafan ratuatuk, mərig in ramərig rahas rəmhen kin yame nap ramuək. Mərig yor təvhago has mīnə kīsmhen kin nai yame ramsiə nihuvəyen rīnkək iriə. Kini iriə tuksarə ye narpīnien ehua, nap tukrəs pīk əriə. **23:34:** Sam 22:18; Aes 53:12 **23:35:** Sam 22:7-8 **23:36:** Sam 69:21

44-45 Kini ipakə tuk twelef klok yerkwēiha, mirh ripəh nəsiəyen, kini nəpignapien rimneiwaiyu-pə məmir meriaji-pən tri klok yenaiyu. Kini ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmanhən yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nīpərin kiraru. 46 Kini Yesu rimnokran apomh mīmə, “Tatə. Yakamərəhu-pre nīmraghien kafak ye kwermim.” Nīpig rimnəgkiar ta, kini kafan neihagien ritərhav.

47 Kini nīpig yemehuə kape mobael minə kape nəmə Rom rimnəm narimnar minə a, rəgnəgin Kughen mamni mīmə, “! Nəfrakisien, kwən a In yemə atuatuk!” 48 Kini narmamə yamə minə kimnhauə aikin a mhamə tuksem, nīpig kimisəm narimnar minə a, kimnhavən misərig rahah yerkiria, kini misərip nimagiria. 49 Kini narmamə tiksın kape Yesu, minə nīpiraovin yamə minə kimnhasi-pən Galili, mamhakwasig kin Yesu mamhauə, iriə kimisərer isok kəskəh, masəm narimnar minə a.

Josef Aramatia riminim nīprai Yesu

(Mat 23:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

50-51 Kini yemə Aramatia kirik aikin, nhagin e Josef. Aramatia in taon kirik apa Isrel, kini kwən a in yermamə kirik kape kaonsel kape nəmə Isrel. In yemə huvə, kafan nīmraghien ratuatuk, kini in yermamə kirik yame rimnawhin mə tukrəm narmaruyen kape Kughen. Kini in rimipəh neighanien kin nəgkiarieren kape kaonsel yame kimiseighan-pən kin Yesu mə tukhopni. 52 Kini in rimavən məm Paelat maiyoh-pən in mə tukreighaan kin nīprai Yesu pəh rirəh. 53 Kini Josef rimavən mirəhsi-əhu nīprai Yesu ye nai kamarkwao kin, mirəh mivən muvrig kin neipən huvə kirik e kamni kimə linen. Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpəeg kapiet yame kinirai ta tuk norien suranə ikin, mərig kipəh hanə ninimien yermamə kirik aikin. 54 In a ye nīpig yame nəmə Isrel kasor apnəpeinə iran tuk Sabat, kini ipakə Sabat ririkakun.

55 Kini nīpiraovin yamə minə kimnhasi-pən Galili mamhakwasig kin Yesu, kimnhakwasig kin kwən a, mhavən misəm nəpəeg kapiet a. Kini misəm mə Josef rimnhawor pən iran minə mərəhu nīprai Yesu. 56 Kini ai, nīpiraovin minə a kimnharerig-pən yerkwənu mə tuksor apnəpeinə ye nīmar nai minə tiksın minə pomad yame nəmiovrīə rapien huvə mə tukSOR-pən ye nīprai Yesu. Mərig ye Sabat, iriə kisapis rəri-pən loa.

24

Yesu rimimragh min ye nīməyən

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

1 Kini Sande, yenpig-enpig əgkəp, nīpiraovin minə kimnhavən apa ye nəpəeg kapiet, mhəpik nar pien-pien yamə minə nəmiovrīə rapien huvə, yamə minə kwəsor apnəpeinə ta iran. 2 Nīpig kimnhauə ipakə tuk nəpəeg kapiet, misəm kapiet yame kimnətapig kin ye nəpəeg kapiet, mərig kinasuə ta kin. 3 Kini kimisauru-pən imə ye nəpəeg kapiet, mhəpəh nisəmien nīprai Yesu Yermaru. 4 Kini miseinein apomh masətərig kin narimnar minə a. Məkneikin, yermamə kiraru kratərhav-pə, mwərer iriə miriə. Miravən ye neipən yame rhawən maməsiə. 5 Kini nīpian minə a kimnhagin pik, misənimkur. Kini kwərə mir a krəmə, “?Rhawor nakasarha kin yemə ruəmragh ta e imei nəmə mhə minə? 6 In ruirkək eikin e. !In ruəmragh min! Rikimiə tukraməkeikei maməsik-ru nəgkiarieren yame rimini-pre tuk əmiə ye nīpig yame rinamarə

apa Galili mimə, ⁷ 'Narimnar minə e tukasəkeikei mhauə misor nəfrakisien kin. Tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, yakvən ye kwermi yor təvhagə has minə, kin tukruk haktə Yo ye nai kamarkwao kin kin jakmhə. Mərig nipig yame ror kisisar kin, jamaəkeikei mamragh min.' "

⁸ Kini rikiriə rimnaməsik nəgkiarient a kape Yesu. ⁹ Mhatərhav ye nəpəəg kapier, mhavən mhani-pən narimnar minə a tuk narmamə leven kape Yesu, mine kafan minə m-fam. ¹⁰ Kini nipiraovin yamə mine kimnhani-ərhav narimnar minə a kimi aposol minə, iriə e Meri Magdala, Joana, Meri nisin Jemes, mine nipiraovin minə min tiksın yamə mine kimnhavən ye nəpəəg kapier. ¹¹ Mərig aposol minə kimisərig nəgkiarient a, khamə nəgkiarient armər kirik yame nipran rirkək, mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

¹² Mərig Pita rərer maiyu mivən apa ye nəpəəg kapier, məmrəmır mivaag-pən məm əmə neipən yame kimuvrig niprai Yesu kin, mərig nar min kirik rirkək. Kini in rarer mīrerig mivən yerkwanu, kini mamətərig pik kin norient a.

Yermamə kiraru kape Yesu kiməwəm In ye swatuk yame ramvən apa Emeas (Mak 16:12-13)

¹³ Ye nipig əmə in a, yermamə kiraru kape Yesu kimaweriwək miravən yerkwanu kirik, nhagin e Emeas. Yerkwanu a isok tuk Jerusalem rəmhen kin leven kilometa. ¹⁴ Kini ye nipig iriu kwəriwək miravən, kini marəni narimnar yamə mine rimatərhav-pə. ¹⁵ Mwəgkiar hanə, kini Yesu rīvən ipakə tuk əriu, mīrhəriwək kwis marhivən. ¹⁶ Mərig kiripəh nīrhirkunien mə pa irisir miriu krhəriwək, meinai Kughen rimnətapig kin ye nərigien kapəriu.

¹⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriu mimə, "Kwərə mir. ?Naha e nakarəni?"

Makneikin kwərer, rikiriu rəpou. ¹⁸ Kini iriu kirik, nhagin e Kleopas, rimini-pən tukun mimə, "Tukmə ror Ik yepsipis əmə kirik e Jerusalem, yame reinein narimnar yamə mine rimatərhav-pə ye nipig yamə mine ruauə ta muavən."

¹⁹ Kini raiyoh əriu mimə, "?Naha minə e?"

Kini kirəni-pən tukun mirəmə, "Narimnar yamə mine kimnor ye Yemə Nasaret e Yesu. In profet kirik kape Kughen, kini kafan wok rəsanin huvə mine kafan nəgkiarient minə khapam. Kini riki Kughen mine riki narmamə ragien tukun. ²⁰ Mərig kapəməwə hae pris minə mine nəmhajoun kape Loə kape Moses kimnharəhsi-pən In ye kwermi nəmə Rom mə tuksəkir misəm mə In tukrimhə. Kini kimisəsik haktə In ye nai kamarkwao kin, kini rimhə. ²¹ Narimnar a rinor ta ruəvəh nipig kisisar. Mərig kimawə yimisərahū-pən pawk kapəməwə nərigien skai iran mə In tukrisin əməwə kwənərəus minə kape Isrel ye kwermi tikmır minə kapəməwə. ²² Nar kirik min, nipiraovin tiksın irəməwə kimisor əməwə yaksakur tuk nəgkiarient kirik. Toweı, yenpig-enpig əgkəp, kimnhavən apa ye nəpəəg kapier yame kiminim Yesu ikin, ²³ mhapəh nisəmien nipran. Mharerig-pə mhani mhəmə, "Yimisəm nəmrərhavyen kirik. In e agelə mir kiraru kirəni-pə tuk əməwə mirəmə, "Yesu ramragh." ' ²⁴ Kini kapəməwə narmamə tiksın kimnhavən ye nəpəəg kapier, məsəm narimnar fam əgkəp ratuatuk rəmhen kin yame nipiraovin minə a kimnhani. Mərig khapəh nisəmien Yesu."

²⁵ Kini In rini-pən tuk əriu mimə, "Kwərə mir. Kapəmiru kapə rirkək. Naksor pik kəmar tuk niniyen nəfrakisien ye nəgkiarient yame profet minə kape Kughen kimnhani. ²⁶ ?Nakrarkun uə nikam mə Kristo yame Kughen rimirpen tukraməkeikei məmərig nəmhəyen ye nipran, kini kwasig ikin, In tukripivən apa ye rao ye neai mivəh nhag kape nisaiyen?" ²⁷ Kini Yesu

rimnhoprai-pən Nəkwəkwə kape Kughen kimi əriu yame raməgkiar iran, ririkakun ye nəkwəkwə minə kape Moses muə meriaji-pə nəkwəkwə minə kape profet minə kape Kughen.

²⁸ Kini kinarhuə ipakə tuk yerkwanu yame kwərə mir a kiravən ikin, mərig kwəm mə rameriwək mamvən. ²⁹ Kini iriu kawəkeikei kimin mirəmə, “Eh. Rhuvə mə takaməmir kitasir, meinai rinəpignəp ta. Pəh nien mə tuktu mirh riva.” Kini rimavən məm əriu marhəkwətə.

³⁰ Kini kinarhəkwətə mə tukrhəvigin, kini In rivəh bred mini vi vi Kughen tukun, kini mhapu miğəhsi-pən kimi əriu. ³¹ Məkneikin Kughen rimmor kirarkun mə In Yesu. Taktəkun əmə rirkək min, kirəpəh niwəmien In. ³² Kini kirəni-pən tuk əriu mirəmə, “Eh. Nəfrakisien mə nipig In rimmamhoprai-pə huvə Nəgkiarinen kape Kughen kimi ərau ye swatuk, kini kwərig huvə kin, rikirau ramagien pik.”

³³ Kini taktəkun əmə min kimiwərər mirətərhav aikin a mirərərig min miravən Jerusalem. Kini ikin a, iriu kimiwəm nəmə leven kape Yesu mine narmamə tiksın min kafan kwənhauə misofugin ta misəkwətə. ³⁴ Mamhani-pən tuk əriə mhamə, “Nəfrakisien. Yesu Yermaru rimmiragh min, kini Saemon Pita rinəm ta.” ³⁵ Kini iriu kirəni-pən fam narimnar yame rimətərhav-pə tuk əriu ye swatuk, kini mirəni-pən nipig yame iriu kimirarkun Yesu iran, ye nipig yame In rimmhapu bred miwəhsi-pən kimi əriu.

*Yesu rimətərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)*

³⁶ Kini nipig kirəni nəgkiarinen a, Yesu ruə mərer ye kwerkwan irəriə mamni-pən tuk əriə mə, “Pəh nəmarinuyen tukramarə tuk əmiə.”

³⁷ Mərig iriə kisakur pik kin, kini mhagin kin. Khamə ta mə yarmhə. ³⁸ Mərig In rini-pən tuk əriə mīmə, “? Rhawor nakamhagin məkneikin? ? Rhawor kapəmliə nətərigien ramor kiraru? ³⁹ Taksəm-ru kwermik mir mine nihuk mir. Yo əmə e. Sərao-pə mharap niprak kini mharkun mə Yo e. Nanmi yermamə ni pran mine nikəkrin rirkək, ripəh norien məkneikin. Nakasəm Yo, ni prak mine nikəkrin aikin.”

⁴⁰ Rimini nəgkiarinen a, mhajoun kwermın mir mine nihun mir kimi əriə. ⁴¹ Iriə kharəh nhani-əgkəpien nəfrakisien iran, meinai rikiriə rimmamagien pik, kini kisakur pik kin. Mərig In rimmayoh əriə mīmə, “Havəhsi-pə-ru nəviginien kirik.” ⁴² Kini kimivəhsi-pən kəməm kirik yame kimnhavaan ye nap kimin. ⁴³ Kini rən ye nimmiriə.

⁴⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “In apa kupən, ni pig yimmamarə kitawə-m kimia, yimini nəgkiarinen e tuk əmiə mə, ‘Narimnar minə fam yame kamhani irak ye Nəkwəkwə kape Kughen, tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In e nəgkiarinen minə ye nəkwəkwə minə kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kape Kughen, mine Ol Sam.’”

⁴⁵ Kini In rəhitə ye nərigien kapəriə mə tukharkun ni prai nəgkiarinen ye Nəkwəkwə kape Kughen. ⁴⁶ Mini-pən tuk əriə mīmə, “Nəgkiarinen yame raməmir ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə ‘Narmamə tuktors ahas pən kimi Kristo yame Kughen rimirpen. Masor rərig əməhəyən ye ni pran meriaji mīmə. Mərig ye ni pig yame ror kisəsər kin, In tukramragh min ye nimməyən.’

⁴⁷ Kini ye nhagik, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav nəgkiarinen a mhamə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini Kughen tukripəh narpinien tai təvhagə hah kapəriə, kini məru-kin kapəriə norien has minə. Nəgkiarinen e tukraməkeikei mivən kimi kwənərəus minə

fam apa ikin minə fam. Ririkakun Jerusalem, mivən meriaji pən ikin minə fam ye tanimtanə. ⁴⁸ Kimiə nimisəm narimnar minə e, kini takhani-ərhav atuatak nəgkiarien minə iran. ⁴⁹ Mərig taksəmır ye taon e mamhawhin miseriaji takhavəh nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, kini tukrikwar ye nimraghien kapəmiə. Yo jakher-pən kin In rəmhen kin yame Rimik rimirpen ta mə tukror.”

Kughen rimivəh Yesu mamvən ye neai
(Mak 16:19-20)

⁵⁰ Kini Yesu rimikir əriə mhatərhav ye taon, mhavən yerkwanu a Betani. Kini rimivəhsi-haktə kwermın mir maməhuak mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. ⁵¹ Kini nıpig raməhuak hanə, mıpəh əriə. Kughen rivəh In mamhaktə ye neai. ⁵² Kini kasəgnəgin In, mharerig pən Jerusalem, rikiriə ragien. ⁵³ Kini nıpig minə fam kamhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamhani vi vi Kughen.

Jon

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Jon

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kaseinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e ripəh niniyen nhagin. Mərig rikitawə raməsik mə Aposol Jon rimirai. In naorahi Jemes, kini iriü kwajikovə mir kape Sebedi. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Kamni kimə in rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai, mine 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi narmamə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. In rorkeikei mə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə tukriskai, meinai kapəriə nhatətəyen ripəh niskaiyen.

? Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Yesu rimamhə mamragh min, ai, newk fifti o sikisti ruauə muavən ta, Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. Jon in yemehuə kirik kape niməhuak, kini narmamə m-fam kape niməhuak kamhasiai in. In rorkeikei mə narmamə m-fam tukharkun huvə kafan nhajounien. Kini nipig nhajounien eikuə minə tukramuə, in rorkeikei mə narmamə tukharkun nhani-əhuyen.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, kini in Kughen əfrakis. Kini narmamə m-fam yamə mine kashatə iran tukhavəh nimraghien rerin. Kini Jon rorkeikei mə tukrini-ərhav nəvsaoyen kape Yesu yame nəkwəkwə kape Matiu mine Mak mine Luk kimirhipəh nirhinyen. Kini in rorkeikei mə tukrini atuaturək nətərigien tiksın yame narmamə kamhani ye Yesu.

Nəgkiarien kape Kughen rimauə mor yermamə kin, in e Yesu

¹ Apa kupan əgkap, ye nirikakunien, Nəgkiarien rimnəmır ta. * Nəgkiarien e rimnamarə iriü Kughen. Kini Nəgkiarien e, in Kughen. ² Nipig Kughen ripəh hanə norien narimnar, in rinarə rerin ta iriü Kughen. ³ Kini Kughen rimnor narimnar fam ye nəgkiarien a, kini narimnar fam yame Kughen rimnor, nar kirik min rikək yame Nəgkiarien a rimipəh norien. ⁴ In e, in Nuknei nimraghien, kini nimraghien e, in nikakien yame raməsia-pen narmamə mifam. ⁵ Nikakien a raməsia-pen nəpignəpien, kini nəpignəpien to ripəh napitayen.

⁶ Yermamə kirik yame Kughen rher-pə kin mə tukruə, nhagin e Jon Baptaes.† ⁷ In rimnərer-ərhav mə tukrini-ərhav-pən nikakien a kimi narmamə, pəh iriə m-fam tukhani nəfrakisien iran. ⁸ Pəh nien mə Jon in nikakien, mərig in rimauə əmə mə tukrini-ərhav nikakien a kimi narmamə m-fam. ⁹ [Nəgkiarien a rimauə ye tokrei tanə], kini in nikakien əfrakis, yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Nar apnapig mə Kughen rimnor tokrei tanə ye Nəgkiarien a, kini rimnamarə ye tokrei tanə e, mərig narmamə kape tokrei tanə kimiseinein In. ¹¹ Rimauə ye tanə yame in kafan əmə tanə, mərig narmamə yame In rimirpen

* **1:1:** Nhad pisin kirik, ramni Yesu Kristo, mə "Nəgkiarien." Əm-ru Jen 1:1; 1 Jon 1:1; Jon 17:5; Rev 19:13. **1:3:** Kol 1:16; 1 Korin 8:6; Hib 1:2 **1:4:** Jon 5:26; 11:25; 14:6 **1:5:** Jon 9:5; 12:46

† **1:6:** Aposol Jon in rimirai nəkwəkwə e. Ror pisin ye Jon Baptaes. **1:9:** 1 Jon 2:8

əriã‡ kimnhaukreikin-pən nimeitairiã kim In, mhapəh nisorkеikeiyen In. ¹² Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhavəh In yerkiria, rikiria ragien tukun, mishatəta ye nhagin, kini In rameighan kin əria mə tukhauə kwajikovə minə kape Kughen. ¹³ Pəh nien mə kwajikovə minə a kape Kughen kasarha-pə rəmhen kin yame kwajikovə minə kape tokrei tanə kasarha. Pəh nien mə nərigien kape yermamə, uə kape tatə, yame kasarha iran. Mərig kasarha wi min ye Kughen, ye kafan nəsaninien.

¹⁴ Nəgkiarrien a rimaue yermamə mamarə kitawə min. Kimawə yimisəm kin nimirimawə nehuəyen kafan. In e, in nehuəyen kape Kwənkwan kirikianə Əmə, yame rimasi-pən ye Tatə Kughen. In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini rukwar min kin nəfraksien.

¹⁵ Jon rimmərer-ərhav mamokrən apomh mimə, “Yermamə e in e yame yimnamni mimə, ‘Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin yame tukripikwasig kin yo. Mərig In yerpərig rapita yo. Meinai nipig yimipəh hanə narhayen, mərig In rinarə rerin ta.’ ”

¹⁶ Kini In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini nipig m-fam In ravəhsi-pə nihuvəyen kafan kimi ətawə. ¹⁷ Ror məkneikin meinai Moses in swatuk kupan yame Kughen rimivəhsi-pə loa kimi ətawə, mərig Yesu Kristo in swatuk yame Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyen mine nəfraksien kimi ətawə.

¹⁸ Narmamə to khapəh nisəmien Kughen. Mərig Tini Kwənkwan Kirikianə Əmə, yame ramərer ye nikar Kughen, in Kughen. In rimmor əpu Kughen kimi ətawə kini kitawə kharkun In.

Jon Baptaes ramni mə pəh nien mə in Kristo
(Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

¹⁹ Kini nəmehua minə tiksın ye kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnisarə Jerusalem, kisher-pən kin pris tiksın mine Lifaet[§] tiksın mə tukhavən misəm Jon Baptaes misaiyoh in mhamə, “Eh. ?Ik naha yermamə?” Ror məkneikin, Jon rimini-ərhav in. ²⁰ Nipig kimisaiyoh in mə in pa, in ripəh nerkwaigien kin, mərig rimini-pən atuatuk əmə in tuk əria mimə, “Pəh nien mə yo Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.”

²¹ Kini iriã kimnhani mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Kristo, kini ik pa? ? Ik Elaeja uə?”

Mərig Jon rimə, “Nikam. Pəh nien mə yo Elaeja.”

Kini iriã kimisaiyoh min in mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Elaeja, kini ik pa? ?Ik profet kape Kughen yame kimini kupan mə tukruə uə?”

Mərig Jon rimə, “Nikam.”

²² Kini iriã kimnhani mhamə, “Ik takaməkeikei mini-ərhav ik kimi əmawə, pəh kimawə jakhavən mhani-əsah-pən kimi narmamə yamə mine kimisher-pə kin əmawə.”

²³ Kini rini-pən tuk əria mimə, “Yo e yermamə yame profet Aesea rimini-ərhav ta kupan mə,

“Yermamə kirik tukrokrən apomh apa ye tipəvsik mamni mimə, “Kimiə taksor huvə swatuk kape Kughen Yermaru.” ” (Aes 40:3)

²⁴ Kini Farisi minə kimisher-pən kin narmamə tiksın min khauə apaikin, ²⁵ misaiyoh-pən Jon mhamə, “?Tukmə pəh nien mə Ik Kristo, kini pəh nien

‡ 1:11: Yesu rimaue pawk apa Isrel, mərig nəmə Isrel, yame Kughen rimirpen əria apa kupan, khapəh nhaniyen nəfraksien iran. 1:12: Gal 3:16 1:13: Jon 3:5; 1 Pita 1:23 1:14: Fil 2:7; 1 Tim 3:16

1:17: Rom 5:21 1:18: 2 Korin 4:6; Kol 1:19; 2:9; Rev 22:4 § 1:19: Lifaet in yamehua kape nəhuakien kape nəmə Isrel. Əm-ru diksoneri. 1:21: Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13 1:21: Dut 18:15

mə ik Elaeja, kini pəh nien mə ik profet a yame kimisəvsao kin kupan, kini rhawor e nakamor baptaes ye narmamə?”

²⁶ Kini Jon rhorpin nəgkiarinen kapəriə mīmə, “Yo yakamor baptaes ye narmamə ye nu, mərig yermamə kirik ramərer ye kwerkwan irəmīə yame nakseinein In. ²⁷ Yo yakaməkupan, kwən a tukrikwasig, mərig In yerpīrig, kini yo yetanə əmə. Yakpəh nəmhenien tuk nīrisin-tayen sandel kafan.”

²⁸ Narimnar a rimnor əfrakis apa yerkwanu kirik, kamni kimə Betani. In apa nikar nu Judan pən- apa ikin Jon rimnor baptaes ye narmamə ikin.

Yesu In rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen

²⁹ Kəni rikwamer kin, Jon rimnəm Yesu raməriwək mamuə, kini rini-ərhav mīmə, “!Ei! !Səm-ru! Kwən e in e in rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen, meinai in tukriřisin ta narpinien kape norien has minə kape narmamə ye tokrei tanə. ³⁰ Yermamə e in e yimnaməvsao kin kimi əmīə mīmə, ‘Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin tukrikwasig kin yo. Mərig In yerpīrig rapita yo. Meinai nīpig yimipəh hanə narhayen, In rinarə rerin ta.’ ³¹ Nīpig yo yimnaməvsao kin In, kini yo min meinein mə In pa; mərig yimauə mor baptaes ye narmamə ye nu mə jakor əpu kwən a kimi kwənəərəus minə kape Isrel.”

³²⁻³³ Kini ai, Jon rimnərer-ərhav mamni min mīmə, “Kughen rimnher-pə kin yo mə yo jakor baptaes ye narmamə kin nu, kini nīpig yimnaməvsao kin in, yo min yimneinein mə kwən ai in a. Mərig Kughen rimi-ni-pə tuk yo mīmə, ‘Takəm Nanmin kafak tukreiwayiyo mərer-pən ye yermamə kirik. Kini kwən e In e In tukror baptaes ye narmamə kin Nanmin Rhakə.’ Kini ai, yimnəm Nanmin Kape Kughen risi-faktə ye neiai [rəmhen kin mak] meiwaiyu məkwətə-pən ye yermamə kirik. ³⁴ Yimnəm atuatur nar a, kini mərer-ərhav mamni-ərhav mīmə, ‘Kwən e in e, in Ji Kughen əfrakis.’ ”

Yesu rimirpen kafan tiksın narmamə

³⁵ Kəni rikwamer kin, Jon rimavən min apaikin irisir yermamə kiraru kafan. ³⁶ Kini məm Yesu raməriwək ye swatuk mamuə, kini rini-pən tuk əriu mīmə, “!Eh! !Wəm-ru! Kwən e In e in Kwaji sipsip kape Kughen.”

³⁷ Kafan yermamə mir kimiwərig nəgkiarinen a, mwərer, mirakwasig kin Yesu. ³⁸ Kini Yesu rarar məm kwərə mir a karakwasig kin In, kini In rimə, “!Eh! Kwərə mir. ?Nəkawarha-kin naha?”

Kini iriu krəmə, “Rabae. ?Nakamarə hiə?” (Nəgkiarinen e rabae, nīpran ramni mə “yhajoun”).

³⁹ Kini Yesu rimi-ni-pən tuk əriu mīmə, “Pəh krhivən, nakwəm-ru ikin yakamarə ikin.” Kini iriu kimirakwasig kin, mirhuvən, kini mwəm ikin ramarə ikin. Ipakə mirh rivə, irisir min kinnarhəmīr mirheriaji rəpignəp.

⁴⁰ Kwərə mir a kirik rimnərig nəgkiarinen yame Jon rimi-ni marar mamkwasig kin Yesu, nhagin e Andru, naorahi Saemon Pita. ⁴¹ Məkneikin, Andru rimavən məm piauni Saemon, rikir mirauə, kini mini-pən tukun mīmə, “!Eh! Yaknəm ta Mesaea.” (Nəgkiarinen e Mesaea, nīpran rimə “Kristo,” yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin). ⁴² Kini Andru rikir Saemon miravən miwəm Yesu.

Kini Yesu rəm in, mīmə, “Ik e Saemon, kwajikovə kape Jon. Mərig taktakun ai, tukokrən kin ik kimə ‘Kefas.’ ” (Nhag e Kefas, nīpran ramni mə kapier. Ye nəgkiarinen kape nəmə Gris kamni kimə Pita).

Yesu rimirpen Filip mine Nataniel

⁴³ Kəni rikwamer kin, Yesu rikin raməsik mə tukrivən apa Galili. Kəni məm kwən kirik, nhagin e Filip, mini-pən tukun mīmə, “Yuə mikwasig kin Yo.”

⁴⁴ Filip in yemə Betsaeda, imei Andru mine Pita. ⁴⁵ Kəni Filip rivən məm Nataniel mīmə, “Kimawə yakwəsəm kwən apera, yame Moses rimnaməvsao kin ye nəgkiarinen kape loa, In yermamə yame profet minə kimisəvsao kin, kəni In yemə Nasaret, ji Josef. Nhagin e Yesu.”

⁴⁶ Mərig əmə Nataniel rīmə, “?Rhawor? Nar huvə kirik to ripəh nisi-pənien a Nasaret.”

Mərig Filip rīmə, “Ita. Yuə məm-ru.”

⁴⁷ Kəni Yesu rimməm Nataniel raməriwək mamuə, kəni rini-ərhav mīmə, “Kwən e, in kwənərəus atuatur kape Isrel. In reinein neikuəyen.”

⁴⁸ Əmaikin, Nataniel raiyoh Yesu mīmə, “?Rhawor nakirkun yo?”

Kəni Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yimməm ik nakamkwətə ye tikimkimini nai*, kwasig ikin Filip rokrən kin ik.”

⁴⁹ Kəni Nataniel rīmə, “Yhajoun. !Ik Ji Kughen! !Ik King kape kwənərəus kape Isrel!”

⁵⁰ Kəni Yesu rimiini-pən tukun mīmə, “?Nakamni nəfrakisien irak meinai yakməni əmə mə yaknəm ta ik, nipig nimnamkwətə ye tikimkimini nai? Ik takpiəm nar ehuə minə rapita yame.” ⁵¹ Kəni mini min mīmə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, takpisəm napuə tukrəkweg, kəni agelo minə kape Kughen tukshaktə mhavən ye neiai, miseiwaiyu-pə tuk Yo, Ji Yermamə.”

2

Yesu rimukreikin nu ruə mor waen kin

¹ Kəni nahu kin, kimnor narkurəkien kirik apa Kena, yerkwanu kirik apa Galili. Kəni mama kape Yesu rimavən ye narkurəkien a. ² Kəni kimnokrən min kin Yesu mine kafan narmamə minə mə tukhavən min ye narkurəkien a.

³ Əmaikin, narmamə kimnhanim fam waen, kəni mama kape Yesu rimiini-pən tukun mīmə, “Nitawə waen ruikək.”

⁴ Mərig Yesu rīmə, “Piahuaru apə. ?Rhawor nakamaiyoh-pə kin nar e kimi Yo? Ripəh hanə norien nipig kafak.”

⁵ Mərig kafan mama rimiini-pən tuk yorwok minə aikin mīmə, “Takasor naha nhagin yame kwən e ramni.” ⁶ Kimnətu jag ehuə sikis aikin, tukvi-pən nu iran, mə nəmə Isrel tuktərav ikin, mə tukhapəh nisəmkəmikien ye nimri Kughen. Kimnor jag minə a kin kapier. Kirkun nivi-pənien galon twenti faef ye kirikianə kirikianə.*

⁷ Kəni Yesu rini-pən tuk yorwok minə mə, “Havi-pən nu ye tikikwipir minə e.” Kimnhavən mhavi-pən nu irəriə kisokrig huvə. Kəni rini-pən tuk əriə mīmə, “Havi-ta nu tiksın, mhavəh, mhavən, mhavəhsi-pən kimi yemehuə kape nəviginien.” ⁸ Kəni kimnhavən masor.

⁹ Kəni yemehuə kape nəviginien rimiinim əsigəvin, mərig nu rinor ta waen kin. Kəni reinein mə kimivəhs hiə waen e. Mərig narmamə yamə mine kimnhavi-ta nu a mhavəh mhavən, iriə əmə kharkun. Kəni yemehuə kape nəviginien rimnokrən kin yermamə yame rimnarkurək pə pə əmə, ¹⁰ mini-pən tukun mīmə, “Tukmə nəviginien ehuə kirik, narmamə kasəkupən mhavəhsi-ərhav waen yame rhuə pik, kəni narmamə kamhanim ripsaah, misapis kin, kəni ai, kipivəhsi-ərhav yame ripəh nihuvə-pikien. Mərig yakaməm mə ik

1:47: Jen 27:30-36; 31:26; 32:28 * **1:48:** Nəgkiarinen kape Gris ramni “tikimkimini nai kirik kamni kima fig;” kwəkwən rheikən. **1:51:** Jen 28:12 * **2:6:** Nəgkiarinen kape Gris ramni mə “Kirkun nivi-pənien ‘metrete’ kiraru uə kisiser.”

nimməəhu karin yame rhuə rapita, raməmir meriaji nakpihavəhsi-ərhav ai taktakun.”

¹¹ Kini nimtətien yame Yesu rimnor apa Kena ye Galili in nimtətien yame In rimnəkupan mor rhajoun-pən nehuəyen kafan, kini kafan narmamə minə kimishatətə timtim iran.

Yesu rimnəkəu ye rhav narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye nimə ehua kape Kughen

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)

¹² Kini ai, Yesu rimneiwayiyo mivən ye taon a Kapaneam iriə kafan mama mine naorahini minə mine kafan narmamə minə. Misarə kape nipig kwakwə əmə aikin.

¹³ Kini nipig kape nəviginien kape nəmə Isrel e kamni kimə Pasova ruauə ipakə, kini Yesu rimnhaktə mivən Jerusalem. ¹⁴ Mamvən ye Nimə Ehuə kape Kughen, məm narmamə kasor salem kin kau minə, mine sipsip minə, mine mak ye tanə minə. Məmə narmamə tiksın kasor jenis ye mane. ¹⁵ Əmaikin Yesu rimavən mirəh təvrə kirik, mərər mamarkis kau mine sipsip minə kin, maməkə ərhav narmamə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini mahiə-ərhav kin mane kape narmamə yame kasor jenis ye mane kape kantri pisin pisin minə ruə ye mane kape Jerusalem, mei-əhu tebol minə kapəriə. ¹⁶ Kini mamhek narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə mimə, “Hapik narimnar minə e mhatərhav. Hapəh nisorien Nimə kape Rimik rəmhen kin nimə kape norien maket.”

¹⁷ Narmamə kape Yesu minə kimisəm nar a, rikiriə raməsik nəgkiarien kirik ye Nəkwəkəwə kape Kughen yame ramni mə,

“Narmamə tuksəmakin Yo, meinai Yo yakorkeikei pik kafam Nimə, kini mamarkut pik mə narimnar m-fam aikin tukratuatuak.” (Sam 69:9)

¹⁸ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəkeikei kimin mhamə, “!Ah! Pa nhagin rimivəh-si-pre nehuəyen kimik mə takor narimnar minə e? Or-ru nimtətien kirik, pəh yaksəm-ru mə nəfrakisien kafam nəsaninien ramsi-pən ye rao ye neai.”

¹⁹ Mərig Yesu rimə, “Ita. Taksoriah Nimə Ehuə Kape Kughen, kini ye nipig yame ramor kisisər kin, jakherig min mərip.”

²⁰ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khamə, “Kəsi. Narmamə kimnhavhirəkin nimə e mhavəh newk foti sikis. ?Takhawor pən iran mine mivhirəkin min ye nipig kisisər əmə?”

²¹ (Mərig nipig Yesu ramni Nimə Ehuə kape Kughen, In raməgkiar atuk əmə iran. ²² Kini kwasig ikin, nipig In rimamhə kini mamragh min, kafan narmamə minə rikiriə raməsik nəgkiarien e yame ramni ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini iriə kimnhani nəfrakisien ye Nəkwəkəwə kape Kughen mine nəgkiarien yame Yesu rimini-ərhav).

Yesu ruirkun ta nətərigien kape narmamə

²³ Mərig nipig Yesu rimnamarə apa Jerusalem, ye nipig kape nəviginien kape Pasova, narmamə khapsaah kimisəm In rimnor nimtətien tiksın, kini khani nəfrakisien iran. ²⁴ Mərig Yesu rimipəh niniyen nəfrakisien irəriə, meinai In ruirkun nərigien kapəriə. ²⁵ Yermamə kirik to ripəh nini-pəniyen nərigien kafan tukun, mərig In ruirkun ta narimnar fam yame ramswiin yerki narmamə.

3

Nikodimas rimavən məm Yesu

¹ Kini Farisi kirik aikin, nhagin e Nikodimas. In yemehuə kirik ye kaonsel kape nəmə Isrel. ² Kini nıpig kirik, yenpig, in rimavən mə tukrəgkiar iriu Yesu, mımə, “Yhajoun. Kimawə yakharkun mə ik yhajoun kirik yame Kughen rımner-pə kin ik nakuə, meinai Kughen rıpipəh nəmırien tuk Ik, nakpipəh norien nımtətien mınə e.”

³ Kini Yesu rhorpın nəgkiarlen kafan mımə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə, tukmə yermamə rıpəh narhayen yame ror kiraru kin, to rıpəh narəyen ye narmaruyen kape Kughen.”

⁴ Nikodimas rınərig nəgkiarlen a, rakur, maiyoh In mımə, “? Yermamə tukrhawor-pən iran mıne marha yame ror kiraru kin? To rıpəh nırerıg-pən-mınien ye tıp mama, marha mın.”

⁵ Kini Yesu rımını-pən tukun mımə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə tukmə yermamə rıpəh narhayen ye nu mıne ye Nanmın kape Kughen, tukrıpəh nıvənien mamarə ye narmaruyen kape Kughen. ⁶ Yermamə rameımək əmə kin yermamə mor nıpran ramragh; mərig Nanmın kape Kughen əmə rırkun norien nanmı yermamə ramragh. ⁷ Takpəh nakurien tuk nəgkiarlen kafak yame yımını-pre tuk ik mə, ‘Takaməkeikei marha wi mın.’ ⁸ Rəmhen əmə kin nımətəg. Nımətəg ramavən, mamvən ikın yame rorkeikei mə tukrıvən-pən ikın. Nakərig nımətəg ramavən, nakeıneın mə ramsıpkaa, uə ramvən hıə. Kini ye norien kırıkianə əmə mın, narmamə khapəh nısəmıen Nanmın kape Kughen, mərig kasəm əmə wok kafan ye nımraghıen kape narmamə yamə mıne kasarha wi mın.”

⁹ Mərig Nikodimas rımını-pən tuk Yesu mımə, “Nar e nakamni rəutən pik. ? Tukrhawor pən iran mıne mıtərhav-pə?”

¹⁰ Kini Yesu rımə, “Ik yhajoun kirik kape nəmə Isrel. ? Rhawor nakeıneın narımınar mınə e? ¹¹ Yakamni əfrakis tuk ik mə kımawə kafak narmamə mınə yakharkun narımınar mınə mamhani-ərhav, mısəvsao kin narımınar yamə yakwəsəm ta. Mərig kımıə nakhapəh nhaniyen nəfrakisıen ye nəgkiarlen kapəmawə. ¹² Yo yakamni pawk əmə narımınar kape tokrei tanə, mərig kımıə nakhapəh nhaniyen nəfrakisıen ye kafak nəgkiarlen. Tukmə ror məkneıkin, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisıen ye kafak nəgkiarlen ye nıkarın kape narımınar kape rao ye neai. ¹³ Mərig yermamə kirik rıkək yame ruavən ta apa ye rao ye neai. Mərig Yo pısın əmə, Jı Yermamə, yaksi-pən ye rao ye neai meıwaiyu-pə, mırkun nəvsaoyen kin.

¹⁴ “Apa kupan, Moses rımınamarə ye tıpəvsık, mıruk haktə nar yame rımınor mısıgovın snek kin, mıruk haktə ye nai.* Kini ye norien kırıkianə əmə mın, tukruk haktə mın Yo, Jı Yermamə, ¹⁵ mə narmamə m-fam yamə mıne kamhani nəfrakisıen irak tukhavəh nımraghıen rerın. ¹⁶ Ror məkneıkin meinai Kughen rorkeikei narmamə m-fam ye tanımtanə mher-pə kin Yo, Tını kwənkwan kırıkianə əmə, mə narmamə yamə mıne kashatətə irak, tukhapəh

3:1: Jon 7:50-51; 19:39-42 **3:3:** Jon 1:13; 1 Pita 1:23; Jem 1:18 **3:5:** Esik 36:25-27; Efes

5:26; Taet 3:5 **3:8:** Esik 37:9 * **3:14:** In apa kupan Moses rımikir ərhav nəmə Isrel ye kwermı nəmə İjıp, mərig nəmə Isrel kımnhani hah Moses mıne Kughen. Kughen rher-pən kin snek yamə mıne kasəkwəpəh, kımısas ərıə. Kini narmamə yamə mıne kısarha-pən məssm nar yame ramsıgovın snek, yame Moses rımırık haktə, kamhamragh. Mərig yamə mıne khapəh nısarha-pənıen mısəm nanmı snek, kamhamha. Əm-ru stori ye Nam 21:4-9. İkin e Yesu ramnı mə snek ramuh nuhpıkınien kin nəmhyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin. Kımırık haktə in, kını narmamə yamə mıne kısarha-pən mısəm, kamhamragh. **3:14:** Nam 21:4-9; Jon 8:28; 12:32; 12:24

nhamhøyen, mærig tukhavəh nımraghien rerin. ¹⁷ Pəh nien mə Kughen rımnhər-pə kin Yo Tini mə jakuə mivəhsi-pən narpınien kimi narmamə. Mærig rımnhər-pə kin mə Yo jakuə mor swatuk tuk nivəh-mıraghien narmamə ye tanımtanə.

¹⁸ “Narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukripəh nivəhsi-pənien narpınien kimi əriə; mærig narmamə yamə mine khapəh nıshatətəyen irak, Kughen ruini ta narpınien kapəriə, meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, Ji Kughen Kwənkwan kirikianə əmə. ¹⁹ Kughen tukrivəhsi-pən narpınien kimi əriə meinai nikakien ruauə ta ye tokrei tanə, mærig iriə khapəh nisørkeikeiyen nikakien. Kasørkeikei əmə nəpignəpien, meinai nıpiğ m-fam, norien kapəriə ramahas. ²⁰ Narmamə yamə mine kasor norien has kasəmakin nikakien. To khapəh nhavəniyen aikin rakhak ikin, meinai khapəh nisorien mə nikakien tukrəsia-pen norien kapəriə.

²¹ “Mærig narmamə yamə mine kisəri-pən swatuk kape nəfrakisien tukasərer aikin rakhak ikin, mə nikakien a tukrəsia-pen norien kapəriə, mha-joun mə naha nhagin yamə kasor, kasor ye nəsaninien əmə kape Kughen.”

Jon Baptaes raməgkiar ye Yesu

²² Kini ai, Yesu mine kafan narmamə minə kimnasəriwək misavən apa Judia, misarə iriə nəmə aikin. Kini In rımnor baptaes ye narmamə. ²³ Mærig ye nıpiğ a, Jon rımnor baptaes ye narmamə apa Aenon, ipakə əmə tuk taon a Salim. Rımnor baptaes ye narmamə apaikin meinai nu rehuə aikin. Kini narmamə kimnhauə pik mə Jon tukror baptaes irəriə. ²⁴ Ye nıpiğ a, kipəh hanə nivəhsi-pənien Jon ye kalabus.

²⁵ Kini narmamə tiksın kape Jon kimasotgoh iriə yemə Isrel kirik, ye nikarin kape nəravyen mə tukror narmamə khapəh nisəmkmikien ye nımri Kughen.

²⁶ Kini kimnhavən misəm Jon mhama, “Yhajoun. Ik nakirkun kwən a kupan kimiru min apa nikar nu Jodan pən. Kini ik nımnərəer-ərhav nini-ərhav pən In tuk narmamə. Taktakun ai, In ramor baptaes ye narmamə. Kini narmamə m-fam kamhavən masəm.”

²⁷ Kini Jon rımını-pən tuk əriə mımə, “Narmamə kharkun əmə nisorien narımnar yame Kughen ravəhsi-pən nəsaninien kimi əriə tuk norien.

²⁸ Kimiə e nakasərer tuk yo. Kimiə nakharkun huvə mə yakməni mımə, ‘Pəh nien mə Yo Kristo.’ Mærig Kughen rımnhər-pə kin yo mə jakəkupan muə, kini Kristo tukripikwasig. ²⁹ Yakmə jakni-pre nuhpikınien kirik. Yermamə yame tukrarkurək ye piraovın kirik, piraovın a tukrəri-pən əmə in. Kini kwən a, in minə tiksın kaseito kin in mə tukruə ye lafet kape narkurəkien, kini rikiriə ragien tukun, kasərer masarha-kin in mə tukruə ye swatuk. Kini nıpiğ tuksəm in ramuə, rikiriə tukragien. Kini yermamə yame tukrarkurək, yo e in kirik yame yakamərəer mameito kin, mamarha-kin in mə jakravən ye nəviginien kape narkurəkien. Kini taktakun ai, yımnəriğ nəvsaoyen kin Kristo mə ruauə ta, kini rikik ragien pik. ³⁰ In tukraməkeikei muə mə In yerpıriğ rapita yo; kini yo jakaməkeikei meiwaiyu.

³¹ “Yermamə yame ramsi-pən ye Rao ye Neai In yerpıriğ rapita narmamə m-fam. Yermamə yame ramsi-pə əmə ye tokrei tanə, in yermamə kape tokrei tanə, kini rirkun əmə niniyen narımnar kape tokrei tanə. Mærig yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai In yerpıriğ rapita narmamə m-fam. ³² In mamərəer-ərhav tuk nini-ərhavyen narımnar yame rımnam mınəriğ ta, mærig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ³³ Kini mærig yermamə yame ravəh kafan nəgkiarien kini mamni nəfrakisien iran, in ramni-ərhav mə nəgkiarien yame Kughen ramni, in nəfrakisien. ³⁴ Ror

mækneikin meinai yermamə yame Kughen rimmher-pə kin mə tukruə, In ramni-ərhav nəgkiarjen kape Kughen. Kitawə kharkun mə In ramni-ərhav əmə nəgkiarjen kape Kughen meinai Nanmin kape Kughen rehuə pik iran. ³⁵ Tata Kughen In rorkeikei pik Tini, kini mərəhu-pən narimnar fam əgkap ye kwermən. ³⁶ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen e, iriə tukhavəh nimmraghien rerin. Mərig narmamə yamə mine kasəpəh In to khapəh nhavəhyen nimmraghien rerin, meinai Kughen tukror niemhaa kimi əriə kape rerin.”

4

Yesu ruirkun ta norien kape pian Sameria kirik

¹ Farisi minə kimisərig nəgkiarjen mə Yesu ravi-pə narmamə khapsaah kamhauə tukun, kini In mamor baptaes irəriə khapsaah. Namba irəriə ripsaah rapita narmamə kape Jon minə. ² (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Yesu rimmor baptaes irəriə, mərig narmamə kafan minə kimisor baptaes ye narmamə.) ³ Kini nipig Yesu rimmərig mə Farisi minə kimisərig nəvsaoyen kin, rimitərhav Judia mīrərig-pən apa Galili.

⁴ Rīmə tukruvin apa Galili, mərig provins e Sameria ramərər əkupan. ⁵ Kini ritərhav-pə ye taon kirik ye Sameria, kamni kimə Saeka. Taon a, ipakə tuk tanə kirik yame Jakob rīmivəhsi-pən kimi tini a Josef apa kupan. ⁶ Ikin aikin a, huaru Jakob rīmikir kwətig nu kirik kafan. Yesu rimməriwək rapomh ikin minəpəu, kini muə məkwətə-pən ye nikar kwətig nu a, mamapis, yerkwēiha.

⁷⁻⁸ Kini kafan narmamə minə kimnhavən apa taon, mə tukhavəh nimmri nəviginien. Kini pian Sameria kirik ramuə mə tukririk nu. Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Eh. Ruk nu mivəhsi-pə kimi Yo.”

⁹ Kini pian Sameria a rini-pən tukun mə, “!Eh! Ik yemə Isrel, kini yo pian Sameria. ?Rhawor e nakaməgkiar kimi yo?” Ramni məknakin meinai nəmə Isrel kapəriə kirik nar kirik rikək tuk nar Sameria.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nakeinein naha nhagin yame Kughen rorkeikei mə tukrivəhsi-pre kimik. Kini ik nakameinein min Yo. Yo e, yakamaiyoh-pre nu kimik. To nakpirkun, nakpiaiyoh-pə kin nu tuk Yo. Kini yakpivəhsi-pre nu miragh.”

¹¹ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Ik kafam tikikwipir rikək, kini kwətig nu e reiwaiyu pik. ?Takhawor-pən iran mine miruk nu miragh e yame nakamni? ¹² Apa kupan, riptawə Jakob rimmamruk nu eikin e nin mine ni kafan kwajikovə minə, mine ni kau minə kafan, kini ai, meighan-pə kin kwətig nu e mə nitawə. ?Mərig rhawor? ?Nakmə ik nakehuə rapita riptawə Jakob, uə?”

¹³ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Narmamə yamə mine kamhanim nu ye kwətigin e, tukasəkeikei misəkwakwə min. ¹⁴ Mərig narmamə yamə mine tukhanim nu miragh yame yakvəhsi-pən kimi əriə, to khapəh nisəkwakwə-min-ien tuk nipig kirik. Nu yame jakvəhsi-pən kimi əriə, in rəmhen kin nimmri nu kirik yame ramkwor-kwor apa yerkin nipig m-fam mamaiyu, mivəh-si-pən nimmraghien rerin kimin.”

¹⁵ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Vəh-si-pə-ru nu en kimi yo, mə jakpəh nəkwakwə-min-ien, pəh jakpəh nuə-minien ikin e miruk nu ye kwətigin e.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yuvən mokrən kin kafam huaru, mirauə.”

¹⁷ Kɪni pian a rini-pən tukun mə, “Ah. Kafak huaru rikək.”

Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Nakaməfrakis mə kafam huaru rikək.
¹⁸ Meinai ik, naknəri-pən ta narman kirkirip, kɪni yerman yame nakwarə kwis ai taktakun, pəh nien mə kafam atuatur yerman. Nakwəni mə kafam yerman rikək, nəfrakis.”

¹⁹ Kɪni pian a rini-pən tukun mə, “Yemehuə, yakwɪrkun mə ik profet kirik kape Kughen. ²⁰ Riptawə minə kupan, iriə kimishaktə-pə ye tukwas e [kirau kawərer ikin,*] masəhuak kimi Kughen. Mərig kimiə nəmə Isrel nakamhani mə tukaməkeikei kavən əmə apa Jerusalem kaməhuak.”

²¹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piahuaru. Ik takaməkeikei mini nəfrakisien ye kafak nəgkiarieren. Nipig aikin tukruə yame narmamə m-fam takhapəh nisəhuak-əmə-yen kimi Tatə Kughen ikin e ye tukwas e, mhapəh nisəhuak-əmə-yen apa Jerusalem. ²² Kimiə nəmə Sameria, naksəhuak pawk kimi Kughen, mərig nakseinein In. Mərig kimawə nəmə Isrel yakasəhuak kimi Kughen, mharkun In, meinai swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, ramsi-pə irəmawə. ²³ Nipig ramuə - kɪni ruauə ta - yame Nanmin kape Kughen tukrasitu ye nəməhuak əfrakis minə, mor əriə tukharkun huvə Kughen, mə in Kughen əfrakis, mamor əriə tuksəhuak kimin yerkiria mifam. Meinai Tatə Kughen In rorkeikei nəməhuak yamə mine kasəhuak əfrakis kimin. ²⁴ Kughen ripəh norien rəmhen kin niprai yermamə. In nanmin. Ror pən, narmamə yamə mine khamə tuksəhuak kimin tukasəkeikei masəhuak kimin yerkiria m-fam, ye norien yame Nanmin kape Kughen ramasitu irəriə, mə tukharkun mə In Kughen əfrakis.”

²⁵ Kɪni pian a rini-pən tukun mımə, “Yo yakwɪrkun mə Mesaea tukraməkeikei muə. In e, kamokrən kin In kimə Kristo. Kɪni nipig yame In tukruə iran, In tukrhoprai fam niprai nəgkiarieren minə kimi ətawə.”

²⁶ Kɪni Yesu rimini-pən tukun mə, “Yo e yakaməgkiar kimik, Yo e Kristo.”

²⁷ Məkneikin, narmamə kafan minə kimnharerig-pə min tukun. Masəm raməgkiar kimi piraovin kirik, kisakur. Mərig khapəh nisaiyohyen Yesu mə rhawor maməgkiar kimi pian a, mə rorkeikei naha.

²⁸ Kɪni pian a, rəpəh kafan tikikwipir, marar mamvən apa ye taon. Maməvsao kin kimi narmamə mımə, ²⁹ “Eh. Havən-ru misəm kwən kirik aikin a, In ruirkun ta norien has minə fam yamə mine yimnamor ye nimraghien kafak mamni-pə tuk yo. ? Tukmə ror in Kristo, uə?” ³⁰ Kɪni narmamə khatərhav ye taon, mhavən mə tuksəm Yesu.

Yesu rimini nuhpikinien ye nəviginien

³¹ Ye nipig a, narmamə kape Yesu minə kasəkeikei kimin mhamə, “Yhajoun, əvigin.”

³² Mərig In rini-pən tuk əriə mə, “Yo, nak aikin nəviginien yame kimiə nakseinein.”

³³ Məkneikin, kafan narmamə minə kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Tukmə ror yermamə kirik rivəhsi-pən nan kirik nəviginien uə?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kughen rimnher-pə kin Yo yakuə, kɪni nəviginien nak ror məkneikin, mə jakamor narimnar fam yame Kughen rorkeikei. Kɪni yakamor fam wok yamə minə In rimnher-pə kin Yo mə jakor, mor naunin ye kafan wok.

* **4:20:** Iriu kawərer apa tukwas kirik apa Samaria kamni kimə Gerasim. **4:22:** Rom 3:1,2; 9:4,5; 15:8,9 **4:26:** Jon 8:24; 9:35-37 **4:32:** Job 23:12; Jon 6:27 **4:34:** Jon 5:30, 8:29

³⁵ “Sətərig-ru kin nıprai nuhpikinien yame jakni-pre tuk əmiə mə, ‘Makuə kuas tukruə mivən, ror nıpig kape nivəhyen nəsimien.’ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə sarha-pən ru, misəm-ru nəsimien. Ruəmruə ta.

³⁶ “Tukmə nakhavəh kafak nəgkiarien, jakvəhsi-pre nərokien kimi əmiə rəmhen kin yame yemehuə kape nəsimien tukrərok narmamə yamə mine kasor wok ye nəsimien kafan. Nıpig nakasor wok, naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nımraghien rerin. Yakamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen rəmhen əmə kin yame yermamə ramsuv kweru nai. Kini kimiə naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak, rəmhen kin yame kavəh nəviginien ye nəsimien. Nıpig tukmə narmamə tukhavəh nəgkiarien kafak, kitawə kwis tuksagien. ³⁷ Rəmhen kin nəgkiarien kirik kamni kimə, ‘Yermamə kirik ramsuv kweru nai, kini yermamə pisin kirik ravəh kwənkwan.’ ³⁸ Yakamher-pre kin əmiə mə taksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak. Mərig pəh nien mə kimiə nımnhasuv kweru nai. Nəmə pisin kimisəkupən masəmhakw tuk nisuvyen kweru nai. Kimiə takharhi kwənkwaı nəviginien ye nəsimien yame iriə kimnhasuv.”

Nəmə Sameria khapsaah kamhani nəfrakisien ye Yesu

³⁹ Pian a rimini-ərhav mə Yesu ruirkun ta norien has minə fam yame ramor ye nımraghien kafan, kini nəmə Sameria khapsaah ye taon a kimisərig, mhani nəfrakisien ye Yesu. ⁴⁰ Kini nıpig nəmə Sameria kimnhavən misəm In, masəkekei kimin mə iriə min. Kini Yesu rivən iriə miriə misarə kape nıpig kiraru. ⁴¹ Kini In raməgkiar kimi əriə, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran. ⁴² Mhani-pən tuk pian a mhamə, “Apa kupan, kimawə yimnhani nəfrakisien iran tuk nəvsəoyen yame ik nımini-əsah-pə tuk əmawə. Mərig taktakun ai, yakamhani nəfrakisien iran meinai yimisərig kafan nəgkiarien, kini mharkun əfrakis mə in Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə ye tanimtana.”

Yesu rımnor huvə kwajikovə kape yemehuə kirik

⁴³ Yesu rımnamarə mivəh ta nıpig kiraru, kini ai mitərhav mivən [iman ikin] apa provins Galili. ⁴⁴ (Mərig apa kupan in rımnamni mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə iman ikin tukhapəh nhasiayen In.”) ⁴⁵ Kini nıpig Yesu ritərhav-pə Galili, narmamə aikin kimnhani vi vi In meiani in apa kupan iriə min kimnhavən Jerusalem masor lafet kape Pasova, kini misəm narımnar yame In rımnor aikin. ⁴⁶ Ror pən, rımvən min apa taon e Kena, ye provins Galili. Ikin a kupan, In rımnor nu rukreikin muə mor waen kin. Kini yemehuə kirik ramarə apa taon pisin kirik e Kapaneam, kafan kwajikovə ramhə. ⁴⁷ Kini yemehuə a rımnərig mə Yesu ruatərhav Judia mamuə e Galili, məkneikin rivən məm Yesu, maməkekei kimin mə tukrivən apa Kapaneam mor huvə kafan kwajikovə. Meinai kafan kwajikovə, nımhəyen rıneriaji.

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mımə, “!Ah! !To nakpihapəh nisəmien nımtətien, to nakpihapəh nhaniyen nəfrakisien irak!”

⁴⁹ Kini kwən a rımə, “Yemehuə. Pəh kwhai miren əmə miravən mivəm tama rımhə.”

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Ita. Rerig-pən tukun. Kafam kwajikovə rınəsanin ta.”

Kini kwən a rimini nəfrakisien ye nəgkiarien kape Yesu, mirerig-pən tuk kafan kwajikovə. ⁵¹ Nıpig raməriwək hanə ye swatuk, məm kafan yorwok minə, kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kafam kwajikovə rınəsanin.”

⁵² Kini in raiyoh-pən əriə mīmə, “?Rimnəsanin ye naha nīpig atuaturuk?”

Khani-pən tukun mhamə, “Nəpan-əpanien riemniwaiyu e niəv, ye wan klokk, mirh rinəkəkin.”

⁵³ Kini kwən a ruirkun mə ye nīpig atuaturuk a, Yesu rinamni-pən tukun mə, “Kafam kwajikovə rinasanin.” In mine kafan narmamə minə kimnhani nəfraksien ye Yesu. ⁵⁴ In e nīmtətien yame ror kiraru kin yame Yesu rimnor apa Galili, nīpig rimasi-pən apa Judia.

5

Yesu rimnor huvə yermamə kirik apa Betsata

¹ Kasarə mamhavən, Yesu rimnhaktə mivən apa Jerusalem, meinai kasor lafet kirik kape nəmə Isrel. ² İpakə tuk kwəruə kirik kape Jerusalem, kamni kimə “Kwəruə kape Sipsip” nu ehua kirik aikin, narmamə kasar aikin. Ye nəgkiarieren kape nəmə Isrel, kamhani mə Betsata. Nimə kirik ramərer ipakə tuk nu a. Nimə a, nīpərin kirkirip iruə ikin narmamə kasəkwətə ikin. ³ Narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kasəkwətə aikin. Tiksin, nīmririə rīpis. Tiksin, nihuriə rahas. Tiksin nikariə rimhə. Kasəkwətə aikin mamhawhin nu mə tukrikiu, ⁴ meinai nīpig kirik, agelo kape Kughen ramuə, meiwaiyu ye nu, mamor ramkiu. Ye nīpig a, yermamə yame raməkupan mamar ye nu a, nar apnapig mə ravəh naha nəmhəyen, mərig tukrəsanin.* ⁵ Kini kwən kirik aikin, ramhə mivəh newk toti eit. ⁶ Kini Yesu rəm kwən a raməmīr, rirkun mə kwən a rimivəh ta nəmhəyen tu. Kini raiyoh in mīmə, “?Nakmə takəsanin?”

⁷ Kini kwən a yame ramhə rini-pən tukun mīmə, “Yemehua. Yermamə kirik rikək yame tukrirah yo meiwaiyu ye nəkwai nu nīpig tukramkiu-kiu. Nīpig m-fam yakamarkut pik mə jakəkupən mar ye nu, mərig narmamə tiksin kasəkupən kin yo, misar.”

⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “!Ərer! Mərpəvin-ərpəvin nīmhakuə kafam mirəh mamvən.” ⁹ Kini taktakun əmə kwən ai ruahuvə min. Mərpəvin-ərpəvin kafan nīmhakuə mirəh mamvən.

Nar a kimnor ye Sabat. ¹⁰ Kini nəmehua kape nəmə Isrel kimishek kwən a yame rimnəsanin, mhamə, “Ah. Sabat e towei; kini rīpəh natuaturukien ye loa kapətawə mə takrah kafam nīmhakuə ye nīpig e taktakun.”

¹¹ Kini in rini-pən tuk əriə mə, “Mərig kwən a yame rimnor huvə yo rimini-pə mə jakarpəvin-ərpəvin nīmhakuə kafak mameriwək mamvən.”

¹² Kini iriə kimisaiyoh in mhamə, “?Pa rimini-pre tuk ik mə takarpəvin-ərpəvin kafam nīmhakuə mirəh mameriwək mamvən?”

¹³ Mərig kwən a rimneinein nhag Yesu, meinai narmamə khapsaah aikin a, kini Yesu rimnap ta irəriə.

¹⁴ Kini kwasig ikin, Yesu rimnəm min kwən a ramkwətə ye Nimə Ehua kape Kughen, kini rini-pən tukun mə, “!Eh! !Əm-ru! Naknəsanin ta. Mərig takamərig ik mə takəpəh nor-minien təvhagə has, tamə, nəmhəyen kirik tukruə tuk ik yame rahas rapita.”

¹⁵ Məkneikin kwən ai rimavən mini-əsahpən tuk nəmehua kape nəmə Isrel mīmə, “Kwən e yame rimnor huvə yo, nhagin e Yesu.”

¹⁶ Ror məkneikin, nəmə Isrel kimisor ahas pən kimi Yesu, meinai kimisəm mə In rimnor wok ye Sabat. ¹⁷ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Rimik Kughen ramor wok nīpig m-fam, kini Yo min yakamor wok ye nīpig m-fam.”

* **5:4:** Nəgkiarieren ye v. 4 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfraksien nəgkiarieren ikin e, uə nikam. **5:10:** Jer 17:21 **5:17:** Jon 14:10

¹⁸ Yesu ramægkiar mækna, nəməhuə kape nəmə Isrel kimisarkut pik mə tukshopni In. Meinai kimisəm mə rimmakapir Sabat kini mor nar kirik min yame rahas rapita, in e, rimini mə Rimni atuatur e Kughen, kini In min Kughen.

Ji Kughen ravəhsi-pə nimirghien

¹⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əria mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə, Ji Kughen reiene norien nar kirik ye kafan atuk nətərigien. Rirkun əmə norien narimnar yamə mine Tatə Kughen ramor, meinai narimnar fam yame Tatə Kughen ramor, Tini min tukraməkeikei mamor. ²⁰ Meinai Tatə Kughen rorkeikei pik Tini, kini mamhajoun In kin narimnar fam yame In tukror. Kini tukripihajoun min narimnar yamə mine khahuvə misapita, taksəm naksakur. ²¹ Ror məkneikin meinai Tatə Kughen rirkun norien narmamə yamə mine kamhamhə khamragh min. Ye norien kirikianə əmə min, Tini rirkun nivəhsi-pənien nimirghien kimi narmamə yame rikin ragien mə tukrivəhsi-pən kimi əria. ²² Meinai pəh nien mə Kughen tukrəkir narmamə; mərig Tatə Kughen rimirəh-si pən nehuəyen kimi Tini mə In tukrəkir narmamə, ²³ mə narmamə m-fam tukhasiai Tini, rəmhen əmə kin yame kamhasiai Tatə Kughen. Yermamə yame ripəh nisaiyen Tini, to ripəh nisaiyen Tatə Kughen e yame rimmher-pə kin Tini.

²⁴ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə yermamə yame ramərig kafak nəgkiarien, kini mamhatətə ye Kughen yame rimmher-pə kin Yo mə jakuə, in ruivəh ta nimirghien rerin. Nipig tukrəer ye nimirik, jakpəh nivəhsi-pənien narpinien kimin. Rinap ta ye kwənmhaan kape nimməyen muauə ime nimirghien. ²⁵ Narmamə yamə mine kimisərwei kisəmhen kin narmamə yamə mine kwənhamhə ta; mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə nipig ramuə - kini ruauə ta - yame iriə tuksərig nəgkiarien kafak e Yo Ji Kughen; kini yamə mine kamhavəh nəgkiarien kafak tukhavəh nimirghien rerin. ²⁶ Tatə Kughen In nuknei nimirghien. Ye norien kirikianə əmə min, In ramor mə Yo Tini, Yo min nuknei nimirghien. ²⁷ Kini In mərəhu-pən nəsaninien mine nehuəyen ye kwermik e Tini mə yo jakəkir narmamə, meinai Yo Ji Yermamə.

²⁸ “Yakamægkiar məkneikin, naksərig, takhapəh nisakurien. Meinai nipig yame ramuə, narmamə yamə mine kwənhamhə ta tuksərig nəgkiarien kafak e Yo Ji Kughen. ²⁹ Kini iriə tukhatərhav-pə ye nəkwai nimir minə kapəriə. Yamə mine kimisor norien yame ratuatur tukasəkeikei misərer min mamhavəh nimirghien rerin. Mərig yamə mine kimisor norien has minə tukasəkeikei misərer min ye nimməyen masərer ye nimirik e Ji Kughen, kini jakni-ərhav kapəriə narpinien.

³⁰ “Mərig Yo to yakpəh norien nar kirik ye nəsaninien əmə kafak. Yo jakəkir narmamə meinai yakamor əmə naha nhagin yame Tatə ramni-pə tuk Yo mə jakor. Kini nipig jakaməkir norien minə kape narmamə, yakirkun mə jakor ye norien yame ratuatur, meinai yakpəh narkutien mə jakor əmə ye kafak nəsaninien. Mərig Yo, jakaməkeikei mamor əmhen ye nətərigien kape Kughen yame rimmher-pə kin Yo.”

Jon Baptaes mine Nanmin kape Kughen kimirəvəhsi-haktə Yesu; mərig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

³¹ Kini Yesu rimə, “Tukmə Yo atuk əmə yakvəh-si haktə Yo, narmamə rikiriə tukrəsik mə nəgkiarien kafak ripəh norien nəfrakisien. ³² Mərig kwən

m̄n kirik aikin yame ram̄rer-ər̄hav mamor əpu Yo. Kini yakirkun m̄ n̄gkiar̄ien yame ramni irak in n̄frakisien. ³³ Apa kupan, n̄m̄sher-p̄n narmam̄ tiks̄in khav̄n mis̄əm Jon Baptaes mis̄aiyoh-p̄n in m̄ Yo pa. Kini in rim̄ini n̄gkiar̄ien əfrakis irak. ³⁴ M̄rig yakp̄h n̄t̄er̄igien kin n̄gkiar̄ien kape yermam̄ kirik m̄ tukr̄ini m̄ Yo pa. M̄rig yakamor n̄kw̄nem̄ī kin n̄gkiar̄ien kape Jon, m̄ takhani n̄frakisien iran p̄h Kughen tukr̄iv̄h m̄iragh əmīa. ³⁵ Nhajounien kape Jon in r̄əmhen kin laet. Ram̄sīa makak huv̄. Kini rikim̄īa ragien tukun kape n̄ipig kwakw̄. ³⁶ M̄rig kafak wok ror n̄rkunien m̄ Yo e pa, rapita yame Jon rim̄nor. Rim̄ik rim̄iv̄hsi-p̄ wok e kimi Yo, m̄ jakor infamien iran. Kini wok e kafak, ramni-ər̄hav Yo, mamor əpu Yo m̄ Rim̄ik rim̄nher-p̄ kin Yo. ³⁷ Kini Rim̄ik yame rim̄nher-p̄ kin Yo, In m̄n ramni-ər̄hav Yo. Ramni-ər̄hav pawk Yo, nakhap̄h han̄ n̄is̄er̄igien n̄əkwan. Kini nakhap̄h han̄ n̄is̄emien n̄im̄rin n̄ipig kirik. ³⁸ N̄gkiar̄ien kafan rik̄ək yerkim̄īa, meinai kim̄īa nakhap̄h n̄ishat̄ət̄əyen irak - Yo e yem̄ Kughen rim̄nher-p̄ kin Yo.

³⁹ “Kim̄īa nakas̄v̄heikin pik̄ n̄gkiar̄ien min̄a ye N̄kw̄kw̄ kape Kughen, mamhani n̄frakisien iran, meinai naksorkeikei m̄ tukr̄iv̄hsi-pre n̄im̄raghien rer̄in kimi əmīa. M̄rig s̄er̄ig-ru, n̄gkiar̄ien min̄a ye N̄kw̄kw̄ kape Kughen kas̄əgkiar̄ irak kini mamhani-ər̄hav Yo. ⁴⁰ M̄rig kim̄īa nakas̄p̄h nhaūəyen tuk Yo, m̄ takhav̄h n̄im̄raghien rer̄in.

⁴¹ “Yakp̄h n̄er̄igien m̄ narmam̄ kas̄əgn̄gin Yo ū n̄ikam. ⁴² M̄rig Yo yakirkun huv̄ əmīa. Kini yakirkun huv̄ m̄ norkeikeiyen kape Kughen rik̄ək yerkim̄īa. ⁴³ Yakm̄v̄h nehūəyen kape Rim̄ik mūa, m̄rig kim̄īa nakhap̄h nhav̄hyen Yo yerkim̄īa, kini rikim̄īa r̄ip̄h nagienien tuk Yo. M̄rig tukm̄a yermam̄ kirik rūa ye n̄asaninien əm̄ kafan, takhav̄h in, rikim̄īa ragien tukun. ⁴⁴ N̄ipig m-fam əgkap kim̄īa naksorkeikei m̄ narmam̄ tukamhani vi vi əmīa, m̄rig nakhap̄h n̄is̄arkutien tuk norien yam̄ mine Kughen, yame In pis̄in əm̄ In Kughen, tukr̄ini vi vi əmīa tukun. Tukm̄a nakas̄er̄ig əm̄ n̄er̄igien kape narmam̄, to nakhap̄h nhaniyen n̄frakisien irak.

⁴⁵ “M̄rig p̄h rikim̄īa tukr̄ip̄h n̄s̄ikien m̄ yakamni hah əmīa ye n̄im̄ri Rim̄ik Kughen. N̄ikam. M̄rig Moses e naks̄ər̄hu-p̄n t̄im̄ t̄im̄ n̄er̄igien kap̄mīa iran, in e ramni hah əmīa ye n̄im̄ri Kughen, ⁴⁶ meinai to kim̄īa nakpihani n̄frakisien ye Moses, m̄ipihani m̄n n̄frakisien irak, meinai Moses rim̄n̄əvsao kin Yo. ⁴⁷ M̄rig kim̄īa nakhap̄h nhaniyen n̄frakisien ye n̄gkiar̄ien yame in rim̄irai; ror p̄n, ror neineinien tuk əmīa tuk nhaniyen n̄frakisien irak.”

6

Yesu rim̄iv̄h n̄aviḡinien rik̄ask̄h, mor r̄ipsaah, mam̄aviḡin narmam̄ khap-saah kin

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Kwasig ikin ye narim̄n min̄a a, Yesu rim̄n̄vīəfugin ye nu apa Lugun Galili e kamni kim̄a Lugun Taebirias. ² Kini narmam̄ khapsaah kim̄nhakwasig kin, meinai kim̄is̄əm n̄imt̄ət̄ien r̄ipsaah yam̄ mine In ramor tuk nor-huv̄əyen narmam̄ yam̄ mine kamhamh̄. ³ Kini Yesu rim̄nhakt̄ə fiak ye tukwas, mis̄əkw̄t̄ə irīa kafan narmam̄ min̄a. ⁴ Ye n̄ipig a, lafet kirik kape n̄əm̄ Isrel, kamni kim̄a Pasova, ruaūə pak̄.

⁵ Kini Yesu r̄ivaaḡ pir̄ə m̄m̄ narmam̄ khapsaah kamhaū. Kini raiyoh Filip̄ mim̄a, “?Tukhav̄h hīa n̄im̄ri bred r̄əmhen tuk narmam̄ min̄a a?” ⁶ Yesu

ramægkiar mæknakin mæ tukrəm-ru nhatətøyen kape Filip, mærig ruirkun ta naha nhagin yame tukripior.

⁷ Kini Filip rini-pən tukun mæ, “!Eh! To kisarakikin pawk tu handred taosen watu* ye bred, to ripäh nəmhen-hanəmə-yen kin narmamə.”

⁸ Kini yermamə kirik kape Yesu, naorahi Saemon Pita, nhagin e Andru, rini-pən tuk Yesu mæ, ⁹ “Kwajikovə kirik e ravəh bred kirkirip kimmor kin bale, mine kəmam kiraru. Mærig to ripäh nəmhen-agkəp-ien kin narmamə minə e.”

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Hani-pən tuk narmamə kisəkwətə.” Ikin aikin a, mənvhirik ripsaah ikin, kini iriə kisəkwətə. Narman əmə aikin, ipakə tuk faef taosen. ¹¹ Kini Yesu rimivəh bred, mini vi vi Kughen tukun. Mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kasəkwətə. Kini mor min nar kirikianə əmə ye kəmam, məhi-pən kimi narmamə. Kisən ramhen kin yame iriə kisorkeikei mæ tuksən.

¹² Kimisəvigin ta, tupriə rəsiis, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mimə, “Havən mhavai-pən nipərpər nəviginien yame rakwak, tamə rahas.” ¹³ Apa kupan, bred yame kimmor kin bale, iriə fam kirkirip, mærig kimmhapsaah. Narmamə kimisən misəpəh tiksın. Kini narmamə kape Yesu minə kimmhavən misəwhai nipərpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru twelef rokrig huvə.

¹⁴ Narmamə kimisəm nımtatien yame Yesu rimnor, khani mhama, “Nəfrakisien. Profet əfrakis e kape Kughen yame profet minə kimmhani kupan mæ Kughen tukrher-pə kin ye tokrei tanə.”

¹⁵ Kini Yesu ruirkun mæ narmamə minə a tukhauə misarkut kimin mæ In tukror king kin kapəriə. Kini rap, mirerig-faktə min ye tukwas, maməmır In pisin əmə.

*Yesu rameriwək haktə ye nımar mar nu
(Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)*

¹⁶ Nipig mirh rivə, narmamə kafan minə kimmhavrə mhavən ye lugun. ¹⁷ Kini rinəpignəp, mærig Yesu rikək. Məkneikin, kisat-pən ye bot kirik, misəsua mhavirə ye lugun, mhamə tuksəviəfugin-pən ye Kapaneam.

¹⁸ Kini nımətag ehua kirik rərer mher-əpu nu, peao-peao rehuə. ¹⁹ Kasəsua mamhavən raməhen kin kilometa faef uə sikis†, kini misarha-pən misəm Yesu raməriwək ye nımar-mar nu, mamua ipakə tuk bot. Kini khagin pik. ²⁰ Mærig In rini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nhaginien. Yo əmə e.” ²¹ Kini rikiriə ragien mhamə tukrivən ye bot. Nipig Yesu rimnat-pən ye bot, kini kisakur əmə misəm kwənhavhiak apa ikin kimmhamə tukhavhiak ikin.

²² Kəni rikwamer kin, narmamə tiksın yamə mine kimməsəmır iriə Yesu ye nikar lugun kwənharkun mæ bot kirikianə əmə rimnamərər ifiak e niəv. Kini mharkun mæ narmamə kape Yesu minə kimmhavən ye bot a, mærig Yesu rimipəh nivəniən iriə miriə. ²³ Kini narmamə tiksın kimmhasi-pən ye taon e Taebirias, misəsua ye bot minə tiksın, mhavhiak ikin Yesu Yermaru rimini vi vi Kughen tuk bred məhi-pən kimi narmamə ikin. ²⁴ Kini narmamə kimisəm mæ Yesu mine kafan narmamə minə kwənharkək aikin. Məkneikin kisat-pən ye bot minə tiksın, mhavən apa Kapaneam, mæ tuksarha-kin Yesu.

Yesu in bred kape nımraghien

²⁵ Narmamə minə a kimisəviəfugin ye lugun, misəm Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yhajoun. ?Nımmhawor-pən iran mine muə eikin e?”‡

* **6:7:** Nægkiarinen kape Gris ramni mæ “tu handred denari.” **6:9:** 2 King 4:42-44 **6:14:** Dut 18:15-19 **6:15:** Mat 4:8-10; Jon 18:36-37 † **6:19:** Gris ramni “stadia twenti faef uə toti.” **6:20:** Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37 ‡ **6:25:** Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nægkiarinen ye v. 25 in e, “Yhajoun. ?Nımauə nagen?”

²⁶ Mærig Yesu rimini-pæn tuk æriæ mimæ, “Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ pæh nien mæ nakasarha-kin Yo meinai Yo yakamor nimtätien, mærig nakasarha-kin Yo meinai nümisæn bred, tipmiæ ræsiis. ²⁷ Mærig ripæh nihuvøyen mæ kapæmiæ nasaninien tuk rirkæk tuk nivæhyen bred yame pæh nien mæ tuk tu tukrahas mirkæk. Kimiæ takasækeikei masæmnhakw tuk nivæhyen bred yame ramaræ rerin. Bred e in e, Yo Ji Yermamæ na-jakvæhsi-pre kimi æmiæ. Yo e Ji Yermamæ, Tatæ Kughen, rimnhajoun mæ rikin ragien tuk Yo.”

²⁸ Kini iriæ kimisaiyoh In mhama, “? Naha norien yamæ mine Kughen rorkeikei mæ kimawæ jakasor?”

²⁹ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, “Kimiæ takasækeikei mishatætæ irak, mæ Kughen rimnher-pæ kin Yo. Nar e in e Kughen rorkeikei.”

³⁰ Kini iriæ kimisaiyoh min In mhama, “?Mærig Ik takor naha nimtätien mæ kimawæ jaksæm kini yakshatætæ iram tukun? ?Ik takor naha nhagin? ³¹ Nipig riptawæ minæ kupæn kimiseriwæk ye tipævsik, iriæ kimisæn ‘mana.’ Nægkiarinen kirik ye Nækwækwæ kape Kughen ramni mimæ, “‘In rimivæhsi-pæn bred yame ramsi-pæn ye rao ye neai mæ iriæ tukasæn.’ (Eks 16:4)”

³² Mærig Yesu rimini-pæn tuk æriæ mimæ, “Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ, pæh nien mæ Moses atuk e rimivæhsi-pre næviginien yame ramsi-pæn ye rao ye neai, mæ taksæn. Kafak Tata e in e ravæhsi-pre næviginien æfrakis yame ramsi-pæn ye rao ye neai, mæ kimiæ takasæn. ³³ Mærig in ai bred kape Kughen, in e yermamæ yame ramsi-pæn ye rao ye neai mameiwaiyu-pæ ye tokrei tanæ. Kini bred e in e ravæhsi-pæn nimraghien kimi narmamæ ye tanimtana.”

³⁴ Kini iriæ kimnhani-pæn tukun mhama, “Yemasur, væh-sipæh bred e kimi æmawæ kape nipig m-fam.”

³⁵ Kini Yesu rimini-pæn tuk æriæ mimæ, “Yo e, yo Bred yame ravæhsi-pæn nimraghien. Narmamæ yamæ mine kamhauæ tuk Yo, to khapæh min nisæmkærvøyen. Kini narmamæ yamæ mine kashatætæ irak, to khapæh min nisakwækwøyen. ³⁶ Mærig Yo yimini-pre ta tuk æmiæ mæ nakasæm pawk Yo, mærig nakhapæh nishatætøyen irak. ³⁷ Narmamæ yamæ minæ kafak Tata ravæhsi-pæ æriæ kimi Yo, iriæ tukhauæ tuk Yo. Kini narmamæ yamæ mine tukhauæ tuk Yo, to yakpæh nher-yerhav-yen kin æriæ tuk nipig kirik.

³⁸ “Meinai pæh nien mæ Yo yimasi-pæn ye Rao ye Neai meiwaiyu-pæ ye tokrei tanæ mæ jakor æmæ narimnar yame yo yakorkeikei. Mærig yimauæ mæ jakor narimnar minæ e yame kafak Tata rimnher-pæ kin Yo tukun. ³⁹ Kini In ripæh norkeikeiyen mæ jakæpkærhav ye narmamæ yamæ minæ In rimnæhi-pæ æriæ kimi Yo. In rorkeikei mæ, ye Nipig Kwasig, Yo jakor narmamæ minæ e tukhamragh min ye nimhøyen kapæriæ. ⁴⁰ Mærig in ai kafak Tata In rorkeikei mæ narmamæ m-fam yame kamhavaag-pæ tuk Yo e Tini, mishatætæ irak, tukhavæh nimraghien rerin. Kini ye Nipig Kwasig, yo jakor narmamæ minæ e tukhamragh min ye nimhøyen.”

⁴¹ Næmehua kape Isrel kimisarig nægkiarinen yame Yesu ramni mæ In Bred yame ramsi-pæn ye rao ye neai, meiwaiyu-pæ ye tokrei tanæ, kini kamhani hah In tukun, ⁴² mhani-pæn tuk æriæ minæ mhama, “Ah. Kwæn e in Yesu, ji Josef. Kitawæ kharkun kafan tatæ mine mamæ. ?Rhawor e ramni mækneikin mæ In rimasi-pæn ye rao ye neai meiwaiyu-pæ ye tokrei tanæ?”

⁴³ Kini Yesu rimini-pæn tuk æriæ mæ, “Rikimiæ tukripæh næsikien mæknenkin. ⁴⁴ Tatæ Kughen yame rimnher-pæ kin Yo, to ripipæh nivipæyen yermamæ kirik

ramuə tuk Yo, yermamə to ripəh nuəyen tuk Yo. Yermamə to ripəh nuə-atukien tuk yo mə jakor in ramragh min ye nimhəyen, ye nipig kwasig. ⁴⁵ Nəgkiarinen yame profet minə kimnharai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə,

“ ‘Kughen tukrhajoun narmamə m-fam.’

(Aes 54:13)

Yermamə yame ramətərig kin nhajounien kape Tatə Kughen, in tukramuə tuk Yo. ⁴⁶ Yermamə kirik rikək yame rimnəm Tatə Kughen kin nimirin. Yermamə kirikianə əmə rimnəm, Yermamə e in e rimasi-pən tuk Kughen. ⁴⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kwənhavəh ta nimiraghen rerin. ⁴⁸ Yo e bred kape nimiraghen rerin. ⁴⁹ Nar apnapig mə ripmiə minə kimisən bred e ‘mana’ ye tipəvsik, mərig kwənhamhə. ⁵⁰ Mərig bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ai taktakun, in ror pisin. Bred e, rameiwaiyu-pə mə narmamə m-fam yamə mine kasən tukhapəh nhamhəyen. ⁵¹ Yo e, Yo bred mragh, yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Yermamə yame tukrən bred e, in tukramragh rerin. Kini Bred e, yame jakvəhsi-pre kimi narmamə ye tokrei tanə, in e, niprak.”

⁵² Nəgkiarinen a rimnor nəmehuə kape nəmə Isrel kasərer masotgoh kimi əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Tukrhawor pən iran mine miəvəhsi-pə niran mə tuksən?”

⁵³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nakpihapəh nisəniən niprak e Ji Yermamə, mipihapəh nhanimien nitawik, to nakpihapəh nhavəhyen nimiraghen rerin. ⁵⁴ Narmamə yamə mine tuksən niprak, mhanim nitawik tukhavəh nimiraghen rerin. Kini ye Nipig kwasig, jakor əriə kamhamragh min ye nimhəyen. ⁵⁵ Yakaməgkiar məkneikin meinai ratuutuk mə narmamə tukasəkeikei misən niprak mhanim nitawik. ⁵⁶ Narmamə yamə mine tuksən niprak, mhanim nitawik, tukharpin-pə ye nimiraghen kafak. Kini Yo jakripin-pən min ye nimiraghen kapəriə.

⁵⁷ “Kafak Tatə rimnher-pə kin Yo yakuə, In nuknei nimiraghen. Kini Yo yakvəh nimiraghen tukun. Ye norien kirikianə əmə min, narmamə yamə mine tuksən niprak tukhavəh nimiraghen iran. ⁵⁸ Yo e bred əfrakis, yame ramsi-pən ye Rao ye Neai, mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Bred e ripəh nəmhenien kin bred kupan yame ripmiə minə kimisən [ye tipəvsik]. Nar apnapig mə iriə kimisən bred a, mərig kwənhamhə ta. Mərig narmamə yamə mine kasən bred e, iriə tukhavəh nimiraghen rerin.” ⁵⁹ Yesu rimini-ərhav nəgkiarinen e nipig rimnhajoun narmamə apa ye nimə kape nofuginien apa Kapaneam.

Narmamə kape Yesu minə min khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁶⁰ Narmamə khapsaah kape Yesu kimisərig nəgkiarinen e yame Yesu rimini, mhamə, “!E-he-o! Nəgkiarinen e riskai pik. ?Pa e to rini nəfrakisien ye kafan nəgkiarinen?”

⁶¹ Kafan narmamə minə kisəsiwən-əsiwən, mərig In ruvirkun ta nərigien kapəriə, mini-pən tuk əriə mīmə, “? Rhawor? ? Nətərigien kapəmīə rimneiwaiyu tuk nhajounien e kafak uə? ⁶² ? Mərig tukmə naksəm Yo Ji Yermamə yakamrerig faktə ye rao ye neai ikin yimasi-pən ikin kupan, takhani nəfrakisien irak uə nikam? ⁶³ Nanmin kape Kughen əmə rirkun nivəhsi-pəniən nimiraghen rerin kimi narmamə. Yermamə to ripəh nivəhyen nimiraghen rerin ye nəsaninien əmə kafan. Nəgkiarinen minə e yakamni-pre

tuk əmiə, iriə nəgkiarjen yamə mine kamhasi-pən ye Nanmin kape Kughen yame ravəhsi-pən nımraghien kimi narmamə. ⁶⁴ Mərig kimiə tiksın eikın e, nakhapəh nışatətəyen irak.” (Yesu ramni məkneikın meinai In ruirkun ta ye nırıkakunien mə ni-pa mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran, muirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan). ⁶⁵ Kini Yesu rımə, “Tuk nar e in e, yakwəni-ta tuk əmiə mə Tatə Kughen to rıpiəh nıvi-pəyen yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to rıpiəh nuəyen tuk Yo.”

⁶⁶ Ye nıpiğ a, narmamə kape Yesu khapsaah kımisəpəh In, mhəpəh nhakwasıgien kin.

Pita ramni-ərhav mə in ramhatətə ye Yesu

⁶⁷ Kini Yesu rımnaiyoh kafan narmamə twelef mımə, “Rhawor irəmiə? ? Kımıə mın nımnhamə taksəpəh Yo uə?”

⁶⁸ Mərig Saemon Pita rımını-pən tukun mə, “Yermaru. ?Tukmə yaksəpəh Ik, jakhavən tuk pa? Mə ik əmə. Kafam əmə nəgkiarjen ravəhsi-pə nımraghien rerin. ⁶⁹ Kini kımawə yakshatətə iram, mınharkun ta mə Ik Yemə Rhakə kape Kughen.”

⁷⁰ Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mə, “Kımıə e narmamə twelef kafak. Yo e yımırpen əmiə. Mərig kımıə kirik in yarmhə.” ⁷¹ (In ramni Judas, ji Saemon Iskariot, meinai in mın kirik ye narmamə twelef kape Yesu, mərig kwasıg ikın, rımneighan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan.)

7

Yesu rımnəgkiar kimi naorahini minə

¹ Kwasıg ikın ye narımnar minə a, Yesu rıpiəh norkeikeiyen mə tukrıvən yerkwənu minə ye Judia tuk norien kafan wok, meinai nəmehuə kape nəmə Isrel apaikın kamharai mhun əpsapis tukun mə tukshopni. Kini rırerıg mın mıvən ye provins Galili. ² Mərig nıpiğ ruauə ipakə tuk norien lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kımə “lafet kape nıvəhsi-haktəyen nımə tapolen minə.” ³ Kini naorahi Yesu minə kımnhani-pən tukun mhamə, “Rhuvə mə taktərhav eikın e mamvən apa Judia, pəh narmamə kafam minə apaikın tuksəm nımtətien yamə mine Ik nakamor. ⁴ Yuvən apaikın meinai yermamə yame rorkeikei mə narmamə tukharkun In, to rıpiəh nerkwəıgien kin kafan wok. Mərig tukmə nakirkun norien nımtətien minə, yuvən, mor əpu Ik ye nımri narmamə khapsaah ye nıpiğ kape lafet, pəh narmamə ye tanımtanə tuksəm.” ⁵ Kasəgkiar məknakin meinai nar əpnəpiğ mə iriə naorahini atuətuk minə, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

⁶ Kini Yesu rını-pən tuk əriə mə, “Rıpiəh hanə norien nıpiğ kafak. Mərig kımıə nakharkun nisorien nar ye nıpiğ əpnəpiğ əmə. ⁷ Narmamə kape tokrei tanə e, iriə to khapəh nısəmkiən əmiə. Mərig iriə tukasəkeikei məsəmakin Yo, meinai Yo yakamni-ərhav mə kapəriə norien rıpiəh natuatukien. ⁸ Kımıə havən ye lafet, mərig Yo to yakpəh nıvənien, meinai rıpiəh hanə norien nıpiğ kafak.” ⁹ Raməgkiar məknakin kini In maməmır əmə apa Galili.

Yesu ramvən ye lafet e kamni kımə “Nıvəhsi-haktəyen nımə tapolen minə”

¹⁰ Kini naorahi Yesu minə kımısəkupən mhavən ye lafet a, kwasıg ikın, Yesu rıpiəvən. Mərig In rımnaiyu əpisəpis əmə, mə narmamə tukhapəh nısəmien.

¹¹ Kini nāmehuā kape nāmā Isrel khapsaah kimnhavən ye lafet a masarhakīn In, misaiyoh apnāpīg əmə narmamə mhamə, “?Kwən e in pukaa?”

¹² Ikin a, narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən mamhani In. Tiksin khamə, “In yemə huvə kirik;” mərig tiksin khamə, “Nikam. In rameikuā ye narmamə.”

¹³ Mərig iriə khapəh nisəvsao-ərhavyen kin Yesu, meinai kamhagin mə ta mā nāmehuā kape nāmā Isrel kisərig nəgkiarīen yame kamhani.

¹⁴ Lafet a ramvən hanə, Yesu rimavən apa ye Nimə Ehuā kape Kughen, maməvhag kimi narmamə. ¹⁵ Nāmehuā kape nāmā Isrel kimisərig nəgkiarīen kafan, kisakur, mhamə, “?Kwən e rimnhawor mīrkun narimnar minə e ye Nəkwəkwə kape Kughen? Yemehuā kirik kapətawə rimipəh nhajounien In.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəgkiarīen yame yakamhəjoun narmamə kin, pəh nien mə kafak. Ramsi-pən tuk Tatə Kughen yame rimnher-pə kin Yo. ¹⁷ Narmamə yamə mine nətərigien kapəriə ramskai mə tuksor narimnar yame Kughen rorkeikei, tukharkun mə nəgkiarīen kafak ramsi-pən tuk Kughen; pəh nien mə kafak atuk əmə. ¹⁸ Narmamə yamə mine kasəgkiar atuk əmə ye kapəriə nehuəyen, iriə kasor əmə mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə. Mərig Yo yakorkeikei mə narmamə tukhavəh-si haktə nhag yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Yo yermamə kape niniyen nəfrakisien. To yakəpəh neikuəyen.

¹⁹ “Moses rimivəhsi-pre loa kimi əmiə, mərig yermamə kirik rikək iramiə raməri-pən fam loa minə e. ?Rhawor e kimiə naksarkut mə takshopni Yo?”

²⁰ Kini narmamə khapsaah kimnhani-pən tukun mhamə, “!Man! ?Tukmə ror nanmin has ramərer-pən iram uə, mamor Ik nakamni nəgkiarīen ətəwao uə? ?Pa e rimə tukrhopni Ik?”

²¹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “Yo yimnor nimtətien kirikianə əmə ye Sabat, nīmīsəm, niemhaa ramhai əmiə fam tukun. ²² Mərig kimiə min nakasor wok ye Sabat, mamhavəh nao kimi kwajikovə minə, raməri-pən loa kape Moses. (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Moses rimirikakun norien kape nivəhyen nao kimi narmamə, mərig kaha minə apa kupan kimnharikakun). ²³ ?Mərig tukmə nakharkun nivəhyen nao kimi kwajikovə minə ye Sabat, rəri-pən loa kape Moses, rhawor e niemha ramhai əmiə nīpīg yakamor huvə nīprai yermamə kirik ye Sabat? ²⁴ Takhapəh nisəkirien wok yame yakamor ye nərigien əmə kapəmiə, mərig taksəkir kafak wok ye nərigien yame ratuatuk.”

Narmamə kasəgkiar ye Kristo

²⁵ Kini ye nīpīg a, nāmə Jerusalem kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Kwən e In e nāmehuā minə kapətawə khamə tukshopni In uə? ²⁶ Mərig səm-ru. In ramni-ərhav nəgkiarīen ye nīmri narmamə, mərig nāmehuā minə khapəh nhani-pənien nar kirik tukun. ?Tukmə ror nāmehuā minə kwənharkun ta mə In Kristo, uə? ²⁷ Mərig kitawə kharkun rukwanu kwən e rimasi-pən ikin. Mərig nīpīg Kristo tukramuə, narmamə tukseinein mə risipkaa.”

²⁸ Ye nīpīg a, Yesu rinamərer ye Nimə Ehuā kape Kughen maməvhag kimi narmamə, kini mamokr-apomh mīmə, “Kimiə nakharkun Yo, mharkun ikin yimasi-pən ikin. Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə yimauə atuk əmə ye nərigien kafak. Mərig Kughen rimnher-pə kin Yo. Kini Kughen In nəfrakisien.

Kimiä nakseinein In, ²⁹ mærig Yo yakirkun In, meinai yimasi-pæn iran. Kini In rimnher-pæ kin Yo.”

³⁰ Yesu ramægkiar mæknakin, khamæ tukharaptæraekin In. Mærig yermamæ kirik rikæk yame tukraptæraekin In, meinai ripæh hanæ norien nipig kafan.

³¹ Mærig narmamæ khapsaah kimnhani næfrakisien iran mhamæ, “Tukmæ ror Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen mæ tukrher-pæ kin, meinai kimini mæ nipig Kristo tukramuæ, tukror nimtætien khapsaah. Kini yermamæ rikæk yame rikun norien nimtætien ripsaah rapita In.”

Mobael yamæ mine kasarha tuk Nimæ Ehuæ kape Kughen kimnhauæ mæ tukharaptæraekin Yesu

³² Kini Farisi minæ kimisærig narmamæ khapsaah kisæsiwæn-æsiwæn masævsao kin Yesu. Kini Farisi minæ mine jif pris minæ kimisher-pæn kin mobael yamæ mine kasarha tuk Nimæ Ehuæ kape Kughen mæ tukharaptæraekin Yesu. ³³ Kini Yesu rimæ, “Yo jakamaræ kitawæ-mkimia kape nipig kwakwæ æmæ. Kwasig ikin, jakrærig-pæn min tuk Yermamæ yame rimnher-pæ kin Yo. ³⁴ Ye nipig a in a, taksarha-kin Yo mærig to nakhapæh nisæmien Yo; meinai ikin yakamvæn ikin, kimia to nakhapæh nhavænien ikin.”

³⁵ Kini næmæ Isrel kimisaiyoh æria minæ mhamæ, “?In rimæ tukrivæn hiæ, mæ to kitawæ khapæh nisæmien In? ?Rimæ tukrivæn mæm kwænæræus kape næmæ Isrel yamæ mine kisaræ iriæ næmæ Gris apa tanæ pisin pisin minæ, mamhajoun min næmæ Gris uæ? ³⁶ In rimini mæ ye nipig a, kitawæ tuksarha-kin In, mhapæh nisæmien In, meinai kwænmhan yame In tukrivæn ikin, to kitawæ khapæh nhavænien ikin. ?Nægkiarien e, nipran ramni mæ naha?”

Nu yame ravæhsi-pæ nimraghien rerin

³⁷ Lafet natukror infamien, kamor næviginien yame in rehuæ rapita næviginien tiksins kape lafet. Kini ye nipig a, Yesu rimnærer ye nimri narmamæ mamokræn apomh mimæ, “Yermamæ yame rinækwakwæ, pæh in ruæ tuk Yo, minim nu. ³⁸ Meinai Nækwækwæ kape Kughen ramni mæ, “Yermamæ yame rhatætæ irak, ræmhen kin nimri nu yame ravæhsi-pæn nimraghien ramkwor-kwor mhaktæ mokrig yerkin mamaiyu.’ (Aes 44:3)”

³⁹ Yesu ramni nuhpikinien a, mamægkiar ye Nanmin kape Kughen yame kwasig ikin tukripivæhsi-pæn kimi narmamæ yamæ mine kashatætæ iran. Mærig ye nipig a, Nanmin kape Kughen ripæh hanæ nuæyen tuk narmamæ, meinai Yesu ripæh hanæ nivænien ye nikakien kafan ye rao ye neai.

Narmamæ kimisæwhai kwhen kapæria tuk Yesu

⁴⁰ Yesu ramægkiar mæknakin, narmamæ kimisærig, kini tiksins kamhani mhamæ, “Kwæn e in profet kape Kughen yame profet minæ kimnhani mæ tukruæ.”*

⁴¹ Kini tiksins khamæ, “Kwæn e in Kristo.”

Mærig tiksins khamæ, “Nikam. ?Nakhamæ ta mæ Kristo tukrisi-pæn apa Galili uæ? ⁴² Nækwækwæ kape Kughen ramni mæ Kristo tukramækeikei misi-pæn ye kwænæræus kape King Deved, ye taon e Betlehem, imei Deved kupan.” ⁴³ Ror makneikin, narmamæ kimisæwhai kwhen kapæria tuk Yesu. ⁴⁴ Tiksins khamæ tukharaptæraekin In; mærig yermamæ kirik rikæk yame tukriraptæraekin In.

7:29: Mat 11:27 **7:30:** Mat 26:18 **7:31:** Jon 2:23; 4:48 **7:32:** Jon 7:45-48 **7:37:** Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Rev 22:17 **7:38:** Jer 2:13; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Rev 7:17

7:39: Jon 1:33; 12:23; 13:31,32; Wok 2:17,33 * **7:40:** Em-ru Dut 18:15. Moses rimini mæ profet kirik min tukruæ ræmhen kin in. **7:42:** 2 Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7

Nāmehuā minā kape nāmā Isrel khapāh nhaniyen nāfrakisien ye Yesu

⁴⁵ Kini mobael minā kimnhavən misəm jif pris minā mine Farisi minā. Kini nāmehuā minā a kimisaiyoh mobael minā mhamā, “?Rhawor e nimnhapəh nharaptərəkiniyen Yesu mhakir mhauā?”

⁴⁶ Kini mobael minā khani-pən tuk əriā mhamā, “Yimnhapəh nharaptərəkiniyen In meinai yermamə kirik rīpəh hanā nhajounien rəmhen kin In.”

⁴⁷ Kini Farisi minā kimnhani-pən tuk əriā mhamā, “?Rhawor? ?In rīmivi əmiā kin nekuəyen kafan uā? ⁴⁸?Kapətawə kirik yemehuā rikək mine Farisi kirik yame ramni nāfrakisien iran. ⁴⁹ Narmamə apnapig əmə yamə mine kaseinein əgkap loa kape Moses kamhani nāfrakisien iran. Pəh iriā tukasərə ye narpiniyen kirik.”

⁵⁰ Kini Nikodimas e, in Farisi kirik. Kini in a iriā min. Kwən a, apa kupan rīmavən maməgkiar kimi Yesu. Kini rarar mīni-pən tuk əriā mīmā, ⁵¹ “?Rhawor? Loa kapətawə ramni mē kwasig ikin tukhani-əhrav narpiniyen kape yermamə kirik, tukasəkeikei misəkupan mhavən, misətərig kin nəgkiariyen kafan, misəm atuatur naha nhagin yame rīmnor.”

⁵² Kini khani-pən tukun mhamā, “?Rhawor? ?Ik min ik yemə Galili, uā? Yuvən-ru māvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, məm atuatur mə profet a kape Kughen to rīpəh nīsi-pəniyen ye Galili.”

⁵³ Kini narmamə kimnharerig-pən yerkwanu minā kapəriā.†

8

¹ Mərig Yesu rīmnhaktə fiak ye tukwas e kamni kimə Olif.

Yesu rīpəh nəgkiar-skaiyen kimi piraovin kirik yame rakwasig apnapig kin narman

² Kəni rikwamer kin, Yesu rīrerig-pən min ye Nīmā Ehuā kape Kughen. Kini narmamə khapsaah kimnhauā, masərər ərkurao iran, kini In rəkwətə maməvhag kimi əriā. ³ Kini nəmhajoun minā kape loa, mine Farisi minā khakir piraovin kirik mhauā tukun, misərīp-ərhav in ye nīmri narmamə. Narmamə kimisəm əpu mē pian a rīmnarīr iriu yerman pisin. ⁴ Kini iriā kimnhani-pən tuk Yesu mhamā, “Yhajoun. Narmamə kimisəm əpu mē pian e rīmnarīr iriu yerman pisin. ⁵ Moses rīmnərəhu loa kirik ye loa kapətawə mamni mē tukmā piraovin yame ramarīr-pən apnapig tuk yerman, tukaməkeikei karkwhopni in. (Lev. 20:10; Deut. 22:22-24) ?Mərig ik nakmə rhawor?”

⁶ Iriā kimisaiyoh məknakin masor kiko-iko, mē Yesu tukrini nəgkiariyen kirik yame rīpəh nəmhenien, pəh kisəm-pən nar has kirik iran, mhavəhsi-pən narpiniyen kimin. Mərig Yesu rapnapig əmə, məmrəmīr, mamrai-pən nar ye nīmoptanə kin kwənkwaī kwermīn.*

⁷ Mərig iriā kasəkeikei misaiyoh In. Kini In rərər, mīni-pən tuk əriā mē, “Nəmhen. Tukmā kimia kirik e ikin e kafan norien has rikək, pəh in tukrəkupən markwhopni pian e.” ⁸ Kini In məmrəmīr min mamrai-pən nar ye nīmoptanə.

⁹ Kini iriā kimisərig nəgkiariyen kafan, misərīwək kirikianə kirikianə misap, rīrikakun ye nəwharu minə meriaji nitamaruā. Iriā kimisap, mhapəh əmə Yesu mine pian ai kawəmīr. ¹⁰ Kini Yesu rhekimter min mīni-pən tuk pian ai

7:50: Jon 3:1 † **7:53:** Nəgkiariyen ye Jon 7:53-8:11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman.

Keinein mē Jon rīmīrai əfrakis, uə yermamə kirik rīmnəsik-əpnis-pən ye nəgkiariyen kape Jon. * **8:6:** Rikimīā tukraməsik mē Kughen rīmīrai-pən Natuakamien Ten ye kapier kin kwermīn. Eks 31:18; Dut 9:10. **8:7:** Dut 17:7; Rom 2:1,22

mimə, “Pian əpə. ?Narmamə minə apa kwənhaukaa? ?Yermamə ruikək yame tukrini-ərhav kafam narpinien uə?”

¹¹ Kini pian a rimi-pən tukun mimə, “Yemehua. Yermamə rikək yame to rivəhsi-pə narpinien kimi yo.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ror pən Yo min to yakpəh nivəhsi-preyen narpinien kimik. Mərig amvən, məpəh əmə norien yame mine rahas.”

Yesu In rəmhen kin nikakien yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə

¹² Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Yo e, yo Nikhakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Narmamə yamə mine kakhakwasig kin Yo to khaph niseriwəkien ye nəpignəpien, mərig tukhavəh nikakien yame ravəhsi-pən nirmaghien kimi əriə.”

¹³ Kini Farisi minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Ik nakamni-əhrav məknakin Ik, mərig yermamə kirik rikək yame tukrərer-ərhav mamni əfrakis mə kafam nəgkiarien raməfrakis. To kafam nəgkiarien rirəh nərerien.”

¹⁴ Kini Yesu rini mimə, “Əwəh. Nəfrakisien mə Yo atuk əmə yakamni-ərhav Yo. Mərig nəgkiarien kafak in tukramərer tımtim, meinai Yo yakirkun aikin yimasi-pən ikin. Kini mirkun min aikin yakamvən ikin. Mərig kimia e naksekin norien kape yakamvən ikin mine ikin yimasi-pən ikin. ¹⁵ Kimia e naksakir norien kape narmamə ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig Yo yakpəh nəkirien norien kape narmamə məknakin. ¹⁶ Mərig tukmə yakəkir norien kape yermamə, yakamor ye norien yame ratuatuk. Mərig pəh nien mə yakaməkir ye nətərigien əmə kafak, mərig kimru Tatə Kughen yame rimmher-pə kin Yo, kapəmrü nəkirien kirikianə əmə. ¹⁷ Kimirai ye loa kapəmia kimə, “Tukmə yermamə kiraru karəni nar kirikianə əmə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarien kapəriu raməfrakis.”

(Dut 19:15)

¹⁸ Kini taktakun ai, Yo yakamni-ərhav Yo, mərig Rimik yame rimmher-pə kin Yo, ramor nəgkiarien kafak ramərer tımtim.”

¹⁹ Kini kimsaiyoh In mhamə, “?Mərig kafam hiə tatə?”

Kini In rimə, “Kimia nakseinein Yo, miseinein min Tatə kafak. Nakpiharkun Yo, to nakpiharkun min kafak Tatə.”

²⁰ Yesu rimi nəgkiarien a nipig in rimmnamhajoun narmamə apa ikin kamərahə-pən mane ikin ye Nimə Ehuə kape Kughen. Mərig kwən kirik rikək yame to rivən miraptəək In meinai rirəh hanə norien nipig kafan.

Yesu ramni mə In rimesi-pən ye rao ye neai

²¹ Kini Yesu rimi-pən min tuk əriə mimə, “Tuk nipig kirik, jakirkək, kini kimia taksarha kin Yo. Mərig nipig takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmia tukraməmir irəmia. Kimia nakseinein nhavəniən aikin yakamvən ikin.”

²² Nipig rimi məknakin, mukreikin kapən kapə nəmehua kape nəmə Isrel. Khamə, “?Rhawor e kitawə kaseinein nhavəniən aikin ramvən ikin? ?Tukmə ror tukrhopni atuk In uə?”

²³ Mərig Yesu rirpən nəgkiarien mimə, “Kimia, iməmia eikin e. Mərig Yo yakmasi-pən apa ye rao ye neai meiwaiyu-pə. Tokrei tanə e pəh nien mə imak ikin. ²⁴ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmia mə kimia takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmia tukraməmir irəmia. Tukmə nakhapəh nhaniyen

nəfrakisien mə yo e Kristo, nıpiğ takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə.”

²⁵ Kını iriə kımnhani-pən tukun mhamə, “!Eh! ?Ik pa en?”

Kını In rımını-pən tuk əriə mə, “Yo e yakaməvsao kın Yo ye nıpiğ yame yımırıkakun nhajounien kafak meriaji-pə e taktakun. ²⁶ Yakırkun nıniyen narımınar rehuə irəmiə, mivəhsi-pre narpinien ehuə kımı əmiə. Məriğ jakamni əmə nəgkiarien yame Yermamə yame rımınher-pə kın Yo ramni-pə tuk Yo. Nəgkiarien yame In ramni raməfrakis. Kını yakamni-ərhav pən nəgkiarien kımı narmamə fam ye tokrei tanə yame In ramni-pə tuk Yo.”

²⁷ Məriğ iriə khapəh nharkunien mə Yesu raməgkiar ye Rımni Kughen. ²⁸ Ror pən, In rını-pən tuk əriə mə, “Nıpiğ kımıə takpiharuk haktə Yo, Ji Yermamə, mıpiharkun mə nəgkiarien yame yakamni irak in raməfrakis. Kını mıpiharkun mın mə yakpəh norien nar kırık ye nətəriğien əmə kafak, məriğ yakamni əmə nəgkiarien yame Rımık ramni-pə tuk Yo. ²⁹ Yermamə yame rımınher-pə kın Yo ramarə kımru mın. In rıpəh nəpəhyen Yo yakəriwək Yo pısın. Meınai nıpiğ m-fam yakamor naha nhagin yame In rorkeikei.”

³⁰ Yesu ramni nəgkiarien e, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

Mıkıp Ebrahim əfrakis mınə mine ji Setan mınə

³¹ Kını Yesu rımınəgkiar kımı nəmehuə kape nəmə Isrel yamə mine kımnhani nəfrakisien iran mımə, “Tukmə nakharaptərəkın tım tım nəgkiarien yame yakamni-pre tuk əmiə, kımıə atuatuk e narmamə kafak mınə. ³² Kını kımıə takharkun nəfrakisien. Kını nəfrakisien en tukrırısın əmiə nakhapıəpiə.”

³³ Kını iriə kımnhani-pən tukun mhamə, “!Ah! Kıtawə e kwənərəus kape Ebrahim. Kıtawə khapəh nisor-atuə-kınien kape yermamə kırık. ?Rhawor e nakamni mə nar kırık tukraməkeikei mırısın əməwə yakhapıəpiə?”

³⁴ Kını Yesu rını-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasor norien has, norien has ramarmaru irəriə, mamraptərəkın əriə mamor əriə kamhauə yorwok mınə kafan. ³⁵ Kını nakharkun mə yorwok kırık, kafan yemehuə to rıpəh neighanien kın in mə tukramarə ye nımə kafan. Məriğ yemehuə rameıghan əmə kın tını mə tukramarə ye nımə kape yamehuə kape nıpiğ m-fam.† ³⁶ Ror pən, tukmə Yo Ji Kughen yakamrısın əmiə, jaktırısın əfrakis əmiə nakhapıəpiə. ³⁷ Yakırkun mə kımıə kwənərəus kape Ebrahim. Məriğ nakasarha-kın swatuk tuk nhopniyen Yo, meınai nakhapəh nisorkelkeiyen mə taksətəriğ kın kafak nəgkiarien. ³⁸ Yo yakamni narımınar mınə e yame yımınəm kafak Tatə ramor. Məriğ kımıə nakasor narımınar yame kapəmiə tatə mınə kımnhani-pre tuk əmiə.”

³⁹ Kını iriə kımnhani-pən tukun mhamə, “Məriğ rımtawə e Ebrahim.”

Kını Yesu rımını-pən tuk əriə mımə, “To rıpi mə kımıə kwənərəus atuatuk kape Ebrahim, to norien kapəmiə rıpiəmhen kın norien kape Ebrahim kupan. ⁴⁰ Yo yakamni-pre nəgkiarien əfrakis tuk əmiə yame Kughen rımını-pə tuk Yo. Məriğ kımıə nakhamə takshopni Yo. Məriğ to Ebrahim rıpəh norien məknenkin. ⁴¹ Kımıə nakasor əmə norien kape tatə atuatuk kapəmiə.”

8:28: Jon 3:14; 12:32-33; 14:24 **8:29:** Jon 4:34; 5:30; 6:38; 16:32 **8:31:** 2 Jon 1:9 **8:32:** Rom 8:2; 2 Kor 3:17; Gal 5:1 **8:34:** Rom 6:12-23; 1 Jon 3:8-9 † **8:35:** Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə nəmə Isrel kisəmhen kın sleyf yame kasarə iruə tuk promes mine nımə kape king. Nar apnayı Kughen rımırpen noma Isrel mə kafan narmamə, məriğ in rivəhsi-ta nehuayen kapəriə, kiseiwaiyu əgkap rəmhen kın sleyf yame kafan nihuvəyən uə nautə rikək. **8:35:** Gal 4:30 **8:37:** Jer 9:25-26; 1 Jon 3:10 **8:39:** Rom 2:28-29; 9:7-9

Kini iriæ kimmhanti-pæn tukun mhamæ, “Pæh nien mæ kimawæ e kwajikovæ kape swatuk. Kughen pisin æmæ In rimimawæ.”

⁴² Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, “To rîpi mæ kapæmiæ æfrakis e tata Kughen, to nakpisorkeikei Yo, meinai Yo yimasi-pæn iran, muæ eikin e. Pæh nien mæ yimauæ ye kafak nærigien. Mærig yimauæ meinai In rimmher-pæ kin Yo. ⁴³ ?Mærig rhawor e nakhapæh nharkunien niprai nægkiarien kafak? Meinai nakhapæh nisorkeikeiyen mæ taksærig nægkiarien kafak.

⁴⁴ Kimiæ, norien kapæmiæ ræmhen æmæ kin rimimiæ e Setan. Kini nipig m-fam naksorkeikei mæ takasor nækwæn. Norien kafan yame in rimirikakun mamor ramor hanæ. In yermamæ kape nhopniyen yermamæ. In ramæmækin næfrakisien, meinai næfrakisien rikæk iran. In rameikuæ mæknakin meinai in a norien hanæ kafan. In yeikuæ, mine tatæ kape neikuæyen. ⁴⁵ Mærig Yo yakamni-pre æmæ nægkiarien æfrakis tuk æmiæ. Ror pæn, nakhapæh nhaniyen næfrakisien ye kafak nægkiarien. ⁴⁶ Yo yakpæh hanæ norien norien has; ror pæn kimiæ kirik ripæh hanæ næm-pæ-yen nar has kirik irak. Yakamni-pre nægkiarien æfrakis tuk æmiæ. ?Rhawor e nakhapæh nhaniyen næfrakisien irak? ⁴⁷ Narmamæ kape Kughen kasor nækwai Kughen; mærig pæh nien mæ kimia kwajikovæ minæ kape Kughen, nakhapæh nisorien nækwæn.”

Yesu In yerpirig rapita Ebrahim

⁴⁸ Kini næmehuæ kape næmæ Isrel kimishek In mamhani mhamæ, “! Man! Yakwæsæm æpu ik, mharkun mæ ik pa. Ik nakæmhen kin yemæ Sameria kirik yame nanmin has ramærer-pæn iran.”

⁴⁹ Mærig Yesu rimæ, “Nanmin has rikæk irak. Mærig yakamsiai Rimik; kini kimiæ nakhapæh nhasiayen Yo. ⁵⁰ Yo yakpæh narkutien mæ nhagik tukrehuæ; mærig yermamæ kirik aikin yame ramarkut mæ nhagin tukrehuæ. Kini In tukripiækir narmamæ m-fam. ⁵¹ Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ yermamæ yame ramor kafak nægkiarien to ripæh nimhæyen tuk nipig kirik.”

⁵² Kini næmehuæ kape næmæ Isrel kimmhanti-pæn tukun mhamæ, “! Yakwænharkun ai taktakun mæ nanmin has ramærer-pre iram! Meinai Ebrahim rimamhæ, kini profet minæ kimmhamhæ min, mærig Ik nakamni mæ yermamæ yame ramor nækwam to ripæh nimhæyen tuk nipig kirik. ⁵³ ?Nakmæ Ik nakehuæ rapita Ebrahim e riptawæ yame ruamhæ ta, mine profet yamæ mine kwænhamhæ ta? ?Nakmæ ik e pa?”

⁵⁴ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, “To yakvæhsi-haktæ atuk Yo mamor nhagik ramehuæ, kafak nægkiarien in ror nar apnapig æmæ kin. Mærig kafak Tatæ e yame kimiæ nakamhanti mæ In Kughen kapæmiæ In ravæhsi-haktæ Yo, mamor nhagik ramehuæ. ⁵⁵ Kimiæ nakseinein pawk In; mærig Yo yakirkun In. To yakpini mæ yakeinein In, mipiuæ yeikuæ ræmhen kin yame kimiæ næmeikuæ minæ. Mærig yakirkun In mamor nækwæn. ⁵⁶ Ripmiæ e Ebrahim rikin ramagien pik mæ tukripiæm nipig kafak yame tukripiuæ. Kini nipig in ruirkun mæ nipig kafak rinamua, kini rikin ramagien æmæ tukun.”

⁵⁷ Kini næmehuæ kape Isrel kimmhanti-pæn tukun mhamæ, “! Man! Ik tamaruæ æmæ kirik, kafam newk ripæh hanæ neriaji-pæniyen fifti. ?Rhawor e nakamni mæ nimnæm yemæ tu e Ebrahim?”

⁵⁸ Kini Yesu rimæ, “Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ Ebrahim ripæh hanæ narhayen, Yo yaknaræ ta.”

⁵⁹ Mækneikin khapik kapier asur minæ mæ tuksarkwhopni In kin. Mærig Yesu rimnerkwaig, map ta iræriæ ye Nimæ Ehuæ kape Kughen mamvæn.

9

Yesu rimnor huvə nimrin pis kirik

¹ Nipig kirik, Yesu rinaməriwək mamavən, kini məm kwən kirik nimrin rimapis hanə. ² Kini narmamə kape Yesu khauə mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Kwən kirik e rimnarha, nimrin ruapis ta. Takni-ru mə rhawor ror məknakin. ?Ravəh narpinien ye norien has kape tatə uə mamə kafan, uə ravəh narpinien ye norien has kirik kafan yame rimnor?”

³ Mərig Yesu rimə, “Nimri kwən e ramahas, mərig pəh nien mə ravəh narpinien ye norien has kirik kafan, uə kape tatə uə mamə. Mərig nimrin ramapis məkneikin mə Kughen tukrhajoun kafan wok ye nimraghien kafan.

⁴ Kitawə kasarə ye nipig kape nikakien, tukasəkeikei masor wok kape Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Mərig nipig kape nəpignəpien tukruə, tukseinen nisorien wok ye nipig a. ⁵ Nipig yakamarə ye tokrei tanə e, Yo nikakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə.”

⁶ Yesu rini-ta nəgkiarien a, mivəh nimoptanə mərig-əvhin, rəptig, məəhu-pən ye nimri yermamə a. ⁷ Mini-pən tukun mimə, “Takvən mar ye nu apa Saeloam.” (Nhag e Saeloam, nipran ramni mə, “Kher-pən kin.”) Kini ai rimavən, mar ye nu, kini marha maməm nar, mirerig-pən iman yerkwanu.

⁸ Kini nəmə iman ikin, mine narmamə yamə mine kharkun in, mə in yermamə kirik yame nipig m-fam ramaiyoh-pən kin mane, kimisəm in, kisakur. Misaiyoh-pən əriə minə mhamə, “!Eh! ?Kwən e in e yermamə yame nipig m-fam in ramkwətə mamaiyoh-pən kin mane kimi narmamə, uə nikam?”

⁹ Kini tiksın khamə, “İwəh. Mə in.”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. To nakəm, nakmə in. Mərig pəh nien mə in.”

Mərig kwən a rimə, “!Mə yo e!”

¹⁰ Kini iriə kasəkeikei kimin mə tukrini mə rimnhawor nimrin rhuvə.

¹¹ Kini in rimə, “Kwən e, nhagin e Yesu, in rimivəh nimoptanə mərig-əvhin rəptig, məəhu-pən ye nimrik mir, mini-pə tuk yo mə jakvən ye nu apa Saeloam, mar. Kini yakvən mar. Məkneikin məm nar.”

¹² Kini iriə kisaiyoh-pən min in mhamə, “?Mərig kwən en ramarə hiə?”

Kini in rimə, “?Hei? Yakeinein.”

¹³ Kini khakir in mhauə kimi Farisi minə. ¹⁴ Nipig Yesu rimivəh nimoptanə mərig əvhin rəptig məəhu-pən ye nimrin mir, nipig a ye Sabat. ¹⁵ Ror pən, Farisi minə min kisaiyoh-pən kwən a mhamə, “?Rhawor nimrin rhuvə?”

Kini kwən a rini-pən tuk əriə mimə, “Yesu rimnor-pən nimtəgei ye nimrik, kini yimavən mar, kini nimrik rhuvə.”

¹⁶ Kini Farisi minə kimisəwhai kwhen kiraru kapəriə tuk nəgkiarien a. Tiksın kimnhani mhamə, “Tukmə ror məkneikin, Yesu ripəh nisi-pəniyen ye Kughen, meinai In rimnakapir Sabat.” Mərig tiksın khamə, “Nikam. Ramsipən ye Kughen. Meinai yor təvhagə has to ripəh norien nimtətien minə məknakin.”

¹⁷ Kini iriə kisaiyoh min kwən a nimrin ramapis kupan, mhamə, “?Kwən a rimnor huvə nimrin, nakmə In naha yermamə? ?Kini rikim ramhaw-əsik?”

Kini in rini-pən tuk əriə mimə, “In profet kirik.”

¹⁸ Mərig nəməhuə minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien iran mə in apa kupan kwən a nimrin rimapis, mərig taktakun ai raməm nar. Ror pən, kisokrən kin rimni mine nisini kirauə. ¹⁹ Kisaiyoh-pən əriu mhamə, “?Rhawor? ?Kapəmiru e kwajikovə uə? ?Rimnarha nimrin ripis uə nikam? ?Rimnhawor nimrin rhuvə?”

20 Kini rimni mine nisini krəmə, “Yakrarkun mə kapəmrü e kwajikovə. Nipig rimnarha, nimirin ripis. 21 Mərig yakweinein mə rimnhawor nimirin rhuvə. Maweinein mə pa nhagin rimnor huvə nimirin. Saiyoh in. Mə rikin rinarə ta. In rirkun nəvsaoyen kin in.” 22 Karəni məknakin meinal krəgin kin nəmehuə minə kape nəmə Isrel, meinal nəmə Isrel kimnhani əutən mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav mə Yesu in Kristo, tukhapəh niseighanien kin rauru-pən ye nimə kape nofuginien. 23 Ror pən, rimni mine nisini kirəni mirəmə, “Saiyoh in. Mə rikin rinarə ta.”

24 Kini kisokrən min kin kwən a yame kupan nimirin rimapis, mə tukruə mərer ye nimiria. Kini kashek in mhamə, “Ni əfrakis əmə, mivəhsi-haktə nhag Kughen.* Kitawə kharkun mə Yesu In yor təvhagə has əmə.”

25 Mərig kwən ai rimə, “Yo yakeinein mə kwən a in yor təvhagə has uə nikam. Nar kirikianə əmə yame yo yakirkun. Apa kupan, nimirik rimapis. Mərig taktakun ai, yaknaməm nar.”

26 Kini kisaiyoh-pən min in mhamə, “?Rimnhawor ik? ?Rimnhawor mor huvə nimirin?”

27 Mərig in rimə, “Yakwəni-pre ta tuk əmia, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin yo. ?Rhawor nakhamə jakəvsao min kin? ?Kimiə min nakhamə takhauə narmamə kape Yesu minə, uə?”

28 Kini iriə kashek in, mamhani hah in, mhamə, “!Ah! !Ik e kafan kirik yermamə! Mərig kimawə narmamə kape Moses. 29 Kimawə yakharkun huvə mə Kughen rimnəgkiar kimi Moses; mərig kimawə yakseinein mə kwən en rimasipkaa.”

30 Kini kwən ai rimə, “!Nəfraksien! Kwən a rimnor huvə nimirik, mərig kimiə nakseinein mə rimasipkaa. 31 Kitawə kharkun mə Kughen ripəh nətərigien kin yor təvhagə minə. Mərig yermamə yame ramsiai Kughen, mamor nəkwan, kini Kughen ramətərig kin! 32 Yermamə kirik rikək yame rirkun nor-huvəyen yermamə rimnarha əmə nimirin ripis. 33 To Yesu ripipəh nisi-pənien ye Kughen, to ripipəh norien nar kirik.”

34 Kini iriə kimishek min in mhamə, “!Kəsi! Ik yermamə kape norien has nipig mifam, ririkakun ye nipig yame nimirarha-pə, muə meriaji-pə ai taktakun. ?Rhawor e nakmə takhajoun əmawə?” Kini kisher-ye-rhav kin In ye nimə kape nofuginien.

Yermamə yame reinein Yesu, in rəmhen kin nimirin pis

35 Kini Yesu rimnərig nəvsaoyen kin, mə kimnher-ye-rhav kin kwən ai ye nimə kape nofuginien. Kini rīvən mivəag-pən kin, maiyoh-pən in mīmə, “?Ik nakamni nəfraksien ye Ji Yermamə?”

36 Kini kwən a rimə, “Yemehuə. ?Ji Yermamə e pa? Ni-pə huvə tuk yo, pəh jakni nəfraksien iran.”

37 Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Ik naknəm ta In. Yo e yakaməgkiar kimik ai taktakun.”

38 Kini kwən ai rimə, “Yermaru. Yo yakamhatətə iram.” Kini in mənimkur maməhuak kimin.

39 Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yo yimauə ye tokrei tanə mə jakəkir narmamə. Mor narmamə yamə mine khapəh nisəm-huvəyen nar, kisəm huvə

* 9:24: Nəmehuə minə kimnhani-pən tuk kwən a “Vəh si haktə nhag Kughen” nipran ramni mə khamhə Yesu tukrivəh kwasu ye nhag Kughen. Im-ru Jos 7:19. 9:28: Jon 5:45 9:31: Sam 66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2 9:33: Jon 3:2 9:34: Jon 9:2; Aes 66:5 9:36: Rom 10:14 9:37: Jon 4:26 9:38: Mat 28:9

nar. Mamor narmamə yamə mine kasəm huvə nar, iriə tukhapəh nisəmien nar.”

⁴⁰ Kini Farisi minə tiksın kimisərig nəgkiarrien kafan mhamə, “?Rhawor? ? Nakmə nımrimawə rıpis mın uə?”

⁴¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “To nakpihani-ərhav mə nakhapəh nisəm-huvəyen nar, to nakpihapəh nhavəhyen narpınien tuk təvhagə has kapəmiə. Mərig kimiə nakhamə fa mə naksəm huvə nar, kini narpınien kape təvhagə has kapəmiə raməmır hanə irəmiə.”

10

Yesu ramni nuhpikınien ye yermamə yame ramarha tuk sipsip

¹ Kini Yesu rımə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yəkrəh kirik rımə tukrivən məkrəh kın sipsip, to rıpəh nukuraoyen ye kwəruə; mərig tukrivıəro kın kəupə. ² Mərig yermamə yame ramarha tuk sipsip in tukrukuraopən ye kwəruə. ³ Yermamə yame ramarha tuk kwəruə, nıpig m-fam in raməhitə ye kwəruə tuk kwən a, kini sipsip minə kharkun rıkin. Nıpig m-fam in ramokrən kın nhagriə kirikianə kirikianə, kini kamhatərhav. ⁴ Mokrən fam kın sipsip minə kafan, maməkupən; sipsip minə kafan kamhakwasig kın, meinai kharkun rıkin. ⁵ Mərig to khapəh nhakwasigien kın yermamə apnapig. Nikam. Tukmə yermamə apnapig, kisapta iran, meinai kaseinein rıkin.”

⁶ Yesu ramni nuhpikınien, mərig narmamə kaseinein nıprai nəgkiarrien kafan. ⁷ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Yo e, yo kwəruə yame sipsip minə tukhakuraopən ikın. ⁸ Narmamə yamə mine kimisəkupən irak, iriə yeməkrəh minə. Sipsip minə khapəh nisətərigien kın əriə. ⁹ Yo e yo kwəruə. Narmamə yamə mine tukhakuraopə yakamərer ikın, Kughen tukrivəh mıragh əriə. Tukhauə imə masəriwək misavən masən mənvhirik yame rhuvə. ¹⁰ Mərig yəkrəh ramuə imə tuk nar kirikianə əmə. Ramuə tuk nəkrəhyen, mine tuk nhopniyen, mine tuk nori-hyen nar. Mərig Yo yakamə mə takhavəh nımraghien. Kini nımraghien e in rukwar kın nihuvəyen minə fam.

¹¹ “Yo e Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə, in rameighan kın kafan nımraghien mə tukrivəh mıragh əriə. ¹² Mərig yorwok yame ramor əmə wok tuk nərok, sipsip minə pəh nien mə kafan. Kini nıpig tukmə rəm kuri aparı minə kamhauə, in rap, mıpəh sipsip minə. Kini kuri aparı minə tukhauə misəs sipsip minə, misəko rik rik əriə. ¹³ Yorwok a tukrap meinai in ramor əmə wok tuk nərok. Rıpəh nərig-pikien sipsip minə.

¹⁴⁻¹⁵ “Yo e, Yo Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Tata Kughen rırkun Yo, kini yakırkun In. Ye norien kirikianə əmə mın, Yo yakırkun kafak sipsip minə, kini iriə kharkun mın Yo, kini yakeighan kın nımraghien kafak tuk nivəh-mıraghien əriə. ¹⁶ Kini kafak mın tiksın aikın sipsip, yamə mine khapəh nisəmırien ye kəupə e. Iriə mın, tuksərig rırik. Kini iriə fam tukhauə kirikianə. Yo pısın əmə jakamarha huvə tuk əriə. ¹⁷ Kafak Tata

9:39: Aes 6:10; Mak 4:12; Luk 4:18 **9:40:** Rom 2:19 **9:41:** Jon 15:22,24; Hib 10:28-31 **10:1:** Jon 10:8,10 **10:7:** Jon 1:51; 14:6 **10:8:** Jer 12:1; Esik 34:2 **10:9:** Sam 118:20,22-24 **10:10:** Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31 **10:11:** Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1 Pita 2:25; 5:2-4; Heb 13:20; Rev 7:17; Jon 15:13; 1 Jon 3:16 **10:14-15:** Mat 11:27 **10:16:** Aes 56:8; Jon 11:52; Wok 10:34,35; Rom 1:16; Efes 3:6

In rorkeikei pik Yo meinai yakeighaan kin kafan nimirghien tuk nivəh-miraghien sipsip minə kafak. Kini kwasig ikin jakamragh min. ¹⁸ Yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta nimirghien kafak. Yo pisin əmə yakavəh nehuəyen tuk nivəhsi-pən-ien kafak nimirghien, mine tuk nimirgh-minien. Kafak Tatə rimini-pə tuk Yo mə jakor məknakin.”

¹⁹ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel minə kimisəwhai min kwhen kapəriə tuk nəgkiarieren a. ²⁰ Iriə khapsaah kimmhəni mhamə, “Kwən a, nanmin has kirik ramərer-pən iran. Kapən kapə rətəwao. ?Nakshawor masətərig kin In?”

²¹ Mərig tiksın khani mhamə, “Nəgkiarieren a pəh nien mə nəgkiarieren kape yermamə yame nanmin has yame ramərer-pən iran. ?Rikimiyə raməsik mə ta mə nanmin has rirkun nor-huvəyen nimirin pis rarha min, uə?”

Narmamə kasəmakin Yesu meinai In ramni mə In Ji Kughen

²² Ruauə ye nipig yame nəmə Isrel kəsor lafet kirik kamni kimə “Dedeke-sen” apa Jerusalem. Nipig a, nipig kape nokieiyen. ²³ Kini Yesu rinaməriwək ye nikar Nimə Ehuə kape Kughen, ye kwənminhan kirik kamni kimə “Vranda Kape King Solomon.” ²⁴ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel tiksın kimmhəuə misarkunəo iran. Misaiyoh In mhamə, “?Rhawor nakpəh norien Ik ror nirkunien ye nərigien kapəmawə mə Ik pa? Tukmə Ik Kristo, ni-pə huvə tuk əmawə.”

²⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig nakhapəh nishatətəyen irak. Nimtətien yamə mine yakamor ye nhag Tatə kafak, iriə kəsor kafak nəgkiarieren mə in raməfrakis. ²⁶ Mərig kimiyə nakhapəh nishatətəyen irak, meinai kimiyə pəh nien mə kafak sipsip minə. ²⁷ Kafak sipsip minə kasərig rikik mharkun Yo. Kini yakirkun huvə əriə. Kini iriə kamhakwasig kin Yo. ²⁸ Kini Yo yakvəhsi-pən nimirghien rerin kimi əriə. To iriə khapəh nhamhəyen tuk nipig kirik. Kini yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta əriə ye kwermik. ²⁹ Kafak Tatə yame ravəhsi-pə əriə kimi Yo, In yerpig rapita narimmar fam. Kini yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta əriə ye kwermin. ³⁰ Kimru kafak Tatə, kimru kirikianə əmə.”

³¹ Raməgkiar məknakin, nəmehuə kape nəmə Isrel kimmhapik kapier apig mhamə taksarkwhopni In. ³² Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kafak Tatə rivəvəhsi-pə nəsaninien kimi Yo, yakamor nimtətien huvə minə ripsaah ye nimirimiyə. ?Yimnor naha nimtətien rahas nakhamə taksarkwhopni Yo tukun?”

³³ Kini iriə khama, “Pa rimə yakhamə jaksarkwhopni Ik tuk nimtətien kirik yame Ik nimmnor. Mərig yakhamə jaksarkwhopni Ik meinai nəgkiarieren kafam ramni hah Kughen. Ik yermamə apnapig əmə kirik, mərig nakamni mə Ik Kughen.”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “In apa kupan, kimirai-pən ye loa kapəmiə mə Kughen rimini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə naksəmhen kin kughen minə. (Sam 82:6)’ ³⁵ Kini kitawə kharkun huvə mə Nəkwəkwə kape Kughen to ripəh nukreikinien. ?Tukmə Kughen rimini-pən tuk narmamə tiksın apa kupan mə iriə kisəmhen kin Kughen, ³⁶ rhawor e nakashek Yo mamhani mə yakamni hah Kughen meinai yakamni mimə Yo Kwajikovə kafan? Tatə Kughen rimməəhu karin Yo mə Yo pisin əmə e Kafan, mher-pə kin Yo ye tokrei tanə. ³⁷ To yakpipəh norien nimtətien yamə mine Kafak Tatə ramni-pə tuk Yo, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ³⁸ Mərig nar apnapig nakhapəh

10:17: Aes 53:12 **10:18:** Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hib 5:8 * **10:19:** Əm-ru Jon 9:16. **10:21:** Eks 4:11 **10:24:** Luk 22:67-71 **10:25:** Jon 5:36; 8:58; 14:11 **10:26:** Jon 6:44 **10:28:** Jon 6:39; Rom 8:35-39 **10:29:** Jon 17:2,6,24 **10:30:** Dut 6:4; Jon 17:21-23

nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kafak, mərig takhani nəfrakisien irak meinai yakamor nımtätien minə kini nımtätien minə a kasor əpu Yo, mə takharkun mə nımraghien kape Tatə Kughen raməmir irak, nımraghien kafak raməmir ye Tatə.”

³⁹ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptərəkin In. Mərig In rapta irəria.

⁴⁰ Kini mivən məviəfugin ye nu apa Jodan, mamvən ikin Jon rımmor baptaes ye narmamə ikin kupan. Kini mamərə apaikin. ⁴¹ Kini narmamə khapsaah kimnhavən misəm In, mhani-pən tuk əria minə mhamə, “!Man! Jon rıpəh nor-pawk-əyen nımtätien kirik, mərig nəgkiarien yame in rımmamni ye kwən e ruauə minor nəfrakisien kin.” ⁴² Kini narmamə khapsaah aikin a kimnhani nəfrakisien ye Yesu.

11

Lasaros rımamhə

¹⁻³ Kini yemə Betani kirik, nhagin e Lasaros. Betani e yerkwanu imei Meri mine Mata. Meri a in a kwasig ikin rəvit-pən senta ye nihu Yesu Yermaru kapətawə, mirəh nıkwənen mamrai nihun kin. Kini Lasaros ramhə, məkneikin, nowini mir kwher-pən nəgkiarien tuk Yesu mə, “Yermaru, ik kirik yame nakorkeikei pik, in ramhə.”

⁴ Yesu rımmərig nəgkiarien a, mımə, “Lasaros ramhə, mərig nımhəyen tukriyəh nıvəhyen in. Nəmhəyen a kafan tukror nımtätien ye nəsaninien kape Kughen. Kini nəmhəyen kafan in swatuk tuk Kughen tuk nıvəhsıhaktəyen Yo e kafan kwajıkovə.” ⁵ Yesu rorkeikei pik Mata mine naorahini, mine kapəriu kakə Lasaros. ⁶ Mərig nıpiyə rımmərig pawk mə Lasaros rımamhə, In rımmərə Jodan mivəh nıpiyə kiraru min. ⁷ Kini mını-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Pəh kharerig-pən min [ime Lasaros] ye provıns Judia.”

⁸ Mərig kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Taktakun əmə kwuse, nəmehua kape nəmə İsrel apa Judia kimnhamə tuk-sarkwhopni Ik kin kapiyer apıg. ?Mərig Ik nakmə tukharerig-pən min aikin?”

⁹ Kini Yesu rımını-pən nuhpıkinien kirik kimi əria mımə, “Kimiə nakharkun mə nıpiyə rarə kape nıraanien rəmhen tuk norien wok kirik. To yermamə kirik raməriwək yeraan, to rıpəh nhapıtətərien, meinai rhakak. ¹⁰ Mərig tukmə raməriwək yenpiyə, in mırkun nhapıtətərien. Meinai rəpiğnəp.”

¹¹ Yesu rımını-ta nuhpıkinien mamni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Kitawə kirik e Lasaros rınapir yeru ta. Mərig yakmə jakvən misig in pəh rarha.”

¹² Kini kafan narmamə minə khani-pən tukun mhamə, “Yermaru. To rımə in ramapir əmə, tukriyəsanin min.” ¹³ Mərig nəgkiarien kape Yesu, nıpran ramni mə Lasaros ruamhə ta. Mərig kafan narmamə minə, rıkirıə raməsik mə Lasaros ramapir əmə.

¹⁴ Kini Yesu rımını-pən huvə mımə, “Lasaros ruamhə ta. ¹⁵ Kini rıkirik ragien mə yakpəh nıwəmir-kwis-ien kimru min. Meinai nar e yame jakor tukrasitu irəmıə takshatətə irak. Nəmhen, pəh khavən misəm in.”

¹⁶ Kini Tomas e kamni kimə Didimas*, rını-pən tuk narmamə minə tiksin kape Yesu mımə, “Rhuvə. Pəh kitawə mifam khavən apa Judia. Pəh tikmir minə tukhauh ətawə, pəh kitawə tukhamhə kwis kitawə min.”

Yesu In rırkun nor-huvəyen yermamə yame ruamhə rarə mamragh min

17 Kini Yesu rimatərhav-pən Betani, kini mərığ mə kimnerkwaig ta kin nıprai Lasaros, rıvəh nıpıg kuas. 18 Rukwanu a Betani in ipakə əmə tuk Jerusalem. Rıpəh norien isok rapita kilometa kisisər.† 19 Kini nəmə Isrel khapsaah kımnhasi-pən Jerusalem mhauə mısəm Mata mıne Meri mhavəh-si haktə nərigien kapəriu, meınai kapəriu kakə ruamhə.

20 Kini Mata rımnərığ mə Yesu ramuə, kini rərər, mıvən məm. Mərığ Meri, in ramkwətə əmə apa imə. 21 Kini Mata rımını-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. To kitawə kıpısarə, to kafak kakə rıpıpəh nımhəyen. 22 Mərığ yo yakırkun mə tukmə nakaiyoh Kughen kin naha nhagin, kini In tukraməkeikei mıvəhsi-pre kimik.”

23 Kini Yesu rımını-pən tukun mə, “Kafam kakə tukrıpiamragh mın.”

24 Kini Mata rımə, “Yakırkun mə Lasaros tukramragh mın ye Nıpıg Kwasig, ye nıpıg yame narmamə mi-fam tukhamragh mın iran.”

25 Kini Yesu rımını-pən tukun mə, “Yo e, yo nuknei nımragh-mınien ye nımhəyen. Kini Yo e, yo nuknei nımraghien. Narmamə yamə mıne kashatətə irak, nar apnapıg tukmə khamhə, mərığ tukasəkeikei mhamragh mın. 26 Kini narmamə yamə mıne kəmhani nəfrakisien irak kini masarə hanə, tukhapəh nhamhə-əgkəpien tuk nıpıg kırık. ?Nakamni nəfrakisien ye kafak nəgkiarrien uə nıkam?”

27 Kini Mata rını-pən tukun mımə, “Əwəh, Yermaru. Yakamni nəfrakisien iram mə Ik Kristo, Ji Kughen. Ik e, yermamə yame profet mınə kımnamhani kupan mə takuə ye tokrei tanə.”

Yesu rımnasək tuk Lasaros

28 Mata rımını-ta nəgkiarrien ai, mıvən mokrən kin naorahini Meri rıkir ta mıravən iriu pısın, mını-pən tukun mımə, “Meri, Yhajoun ruauə, morkeikei mə tukrəm ik.” 29 Meri rərığ, mərəer aihuua əmə, mıvən mə tukrəm Yesu. 30-31 Kini nıpıg nəmə Isrel yamə mıne kımnasəkwtə ime Meri, mhavəh-si haktə nərigien kafan, kımısəm Meri ramərer aihuua əmə imə mamtərhav, khakwasıg kın. Rıkirıə raməsık mə ramvən apa suranə mə tukrasək.

Yesu rıpəh hanə nıvənien ye rukwanu a; In ranəmır hanə aikin Mata rımavən məm In ikın. 32 Kini Meri rıtərhav mıvən məm Yesu, meıwaiyu mənimkur-pən ye nıhun, mımə, “Yermaru. To nakpiamarə kıtasır, to kafak kakə rıpıpəh nımhəyen.”

33 Yesu rəm pian a mıne narmamə yamə mıne kısarə iriə mın mısasək, rıkin rəmhə pık. 34 Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nımnhanim hiə kwən en?”

35 Məkneikin mamasək.

36 Kini nəmə Isrel tiksın khamə, “Səm-ru. Kwən e rımnorkeikei pık kwən a kupan.”

37 Mərığ tiksın kımnhani mhamə, “Kwən e In e kupan rımnor huvə yımırın pıs kırık. ?Rhawor e rıpəh nını-əhuyen Lasaros mə tukrıpəh nımhəyen?”

Yesu rımıvəh mıragh Lasaros

38 Yesu rımnərığ rahas pık tuk Lasaros. Kini mıvən apa ye suranə. Kwənmhan yame kımırəhu ikın ye nıpəg kapier, yame kımısisıgın kın kapier.

39 Kini Yesu rımə, “Səsua-ta ru kın kapier.”

Mərığ Mata e nowın Lasaros rımını-pən tukun mımə, “Yermaru. In rınapien ta. Kımıserkwaig ta kin rıvəh nıpıg kuas.”

† 11:18: Gris ramin “stadia fiftin” rəmhen kın tri kilometa. 11:20: Luk 10:38-42 11:24: Dan 12:2; Jon 5:28,29; 6:39,40; Wok 24:15 11:26: Mat 25:46; Jon 3:15 11:28: Jon 13:13 11:35: Luk 19:41

⁴⁰ Mærig Yesu rîmini-pæn tukun mîmæ, “?Rhawor? ?Naknærukîn ta mæ yakmæni-pre tuk ik mæ tukmæ nakhatætæ irak, takæm næsanîniën ehua kape Kughen, uæ?” ⁴¹ Mækneikîn, kisæsuæ ta kîn kapier. Kîni Yesu rivaag faktæ mîmæ, “Tata. Yakamni vi vi ik meinai nîmnærig kafak næhuakien. ⁴² Kîni yakîrkun mæ nîpig m-fam, nakamærig Yo. Mærig yakamægkiar mækneikîn mæ narmamæ yamæ mîne kasarer rarkuræo irak tukhani næfrakîsien mæ nîmnher-pæ kîn Yo.” ⁴³ Yesu rîni-ta nægkiariën a, mokræn apomh mîmæ, “!Lasaros! Ærer mîtærhav-pæ.” ⁴⁴ Kîni yermamæ mhæ ai rîmnhekîmter, mîpik neipæn yame kîmnhatuapis kapæn kapæ kîn, meriaji nîpran mîne yamæ mîne kîmnærkis nîhun kîn, mæriwæk mîtærhav-pæ.

Kîni Yesu rîni-pæn tuk æriæ mæ, “Havæhsi-ta neipæn kape yermamæ mhæ, pæh ramvæn yerkwanu.”

*Næmæ Isrel kasarhakîn swatuk tuk nhopniyën Yesu
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)*

⁴⁵ Næmæ Isrel khapsaah yamæ mîne kîmnîsaræ iriæ Meri masæm nar yame Yesu rîmnor kîni kîshatætæ iran. ⁴⁶ Mærig iriæ tîksîn kîmnhavæn mîsæm Farisi mînæ, mhani-ærhav-pæn fam narîmnar yame Yesu rîmnor kîni æriæ. ⁴⁷ Mækneikîn, Farisi mînæ mîne jif pris mînæ kîmîsofugin ye kaonsel kapæria. Mhamæ, “?Tukshawor iran mîne kwæn e? Rînamor nîmtætien rîpsaah. ⁴⁸ To kharpæh æmæ ramor æmæ mæknakîn, kîni narmamæ m-fam tukshatætæ iran. Kîni næmæ Rom tukhauæ mîsoriah kapætawæ nîmæ e Nîmæ Ehua kape Kughen, mhavæhsi-ta kwænmhæan kapætawæ tuk ætawæ.”

⁴⁹ Kîni iriæ kîrik, nhagin e Kæefas, in ramor wok kape hæe pris ye newk a. Rîmini mîmæ, “!Nakseinein ægkap nar! ⁵⁰ Rhuvæ æmæ tuk æmiæ mæ yermamæ kwænkwan kîrikianæ æmæ tukrîmhæ tuk narmamæ. Nar a rhuvæ rapita yame narmamæ ye kantri piæpia tukhamhæ.”

⁵¹ (Ramni nægkiariën a, mærig pæh nîen mæ nærigien kafan. Mærig in ramni-ærhav nægkiariën yame Kughen rîmivæhsi-pæn kîmin, meinai in ramor wok kape hæe pris ye newk a. Kîni in ramni mæ Yesu tukrîmhæ tuk nîvæh-mîraghien næmæ Isrel. ⁵² Mærig pa rîmæ tukrîmhæ æmæ tuk næmæ Isrel mærig tukrîmhæ tuk ji Kughen yamæ mîne kisaræ rarkuræo ye tanîmtanæ, mamor æriæ kamhauæ kîrikianæ.) ⁵³ Ror mækneikîn, ye nîpig a, næmehua kape næmæ Isrel kîmnharai mhun mhamæ tukshopni In. ⁵⁴ Ror mækneikîn, rîrikakun ye nîpig a, Yesu rîpæh næriwækien ye nîmri næmæ Isrel. Map aikîn a, mîvæn ye taon kîrik, nhagin e Efrem. Taon a in ipakæ æmæ tuk tîpævsik. Kîni In mamaræ aikîn iriæ kafan narmamæ mînæ.

Narmamæ kape Yesu kîmîsor apnæpeinæ ye lafet kape Pasova

⁵⁵ Rînamuæ ipakæ tuk nîpig kape lafet kape næmæ Isrel kamni kîmæ Pasova. Kîni narmamæ khapsaah khasi-pæn ikin pişin pişin mînæ mhauæ Jerusalem mhamæ tuksor narîmnar mînæ pæh mîshawæn ye nîmri Kughen, mîpîhavæn ye lafet. ⁵⁶ Kîni narmamæ mînæ a kîmîsarha-kîn Yesu. Mîsofugin ye Nîmæ Ehua kape Kughen, mîsaiyoh æriæ mînæ mhamæ, “?Keinein mæ Yesu tukruæ ye lafet e uæ nîkam?”

⁵⁷ Mærig ye nîpig a, jif pris mînæ mîne Farisi mînæ kîmnhani nægkiariën kîrik mæ tukmæ yermamæ kîrik rîrkun ikin Yesu ramaræ ikin, tukramækeikei muæ mîni-æсах pæn tuk æriæ, pæh mobael mînæ tukhavæn mharaptærkîn.

12

*Meri rimmavit-pən senta ye nihu Yesu
(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)*

¹ Nipig sikis amə raməmır ai tukpisor lafet kape Pasova. Kini Yesu rirerig-pən mın Betani a imei Lasaros e yame Yesu rimmor ramragh mın ye nımhəyən. ² Kini nəmə ikin a kimisor nəviginien kirik tuk nivəhsi-pənien nisaiyen kimi Yesu. Kini Mata rımivəh nəviginien muə. Kini Lasaros mın raməmır aikin iriə Yesu mine, kasəkwətə ye tebol masəvigin. ³ Kini Meri rivəh botel ehua kirik* rukwar kin senta e kamni kimə nad; nımırin rhaktə pik. Kini məvit-pən ye nihu Yesu, mivəh nımar nıkwənen, mamrai-ta kin. Nəmivəh senta rımmapien huvə ye nəkwai nımə mınə fam.

⁴ Mərig yermamə kirik kape Yesu, nhagin e Judas Iskariot, kwasig ikin ripieighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmir mınə kafan, rımını-əhu, mamni mımə, ⁵ “Rhuva pik mə to in ror salem amə kin; mirkun nivəhyen mane ehua kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has mınə. Senta e nımırin rəmhen kin tri handred taosen vatu.”† ⁶ In ramni məknakin, mərig pa rımə rikin rehuə tuk yavən has mınə. Mərig ramni amə meinai in yəkrəh. In ramərə tuk nitip kapəriə, kini nipig kirik in raməkrəh kin.

⁷ Mərig Yesu rımə, “!Ei! Hapəh pian en. Piraovin e ravi-təgpən senta ye niprak mamor apnəpenə ye niprak mə tukrihuvə ye nipig yame tuknim Yo.

⁸ Yavən has mınə tukasəmır kimiə miriə nipig fam. Mərig Yo jakpəh nəmirien kitawə-m kimiə nipig fam.”

Jif pris mınə kasarha kin swatuk tuk nhopniyen Lasaros

⁹ Ye nipig a, nəmə Isrel khapsaah kimisərig mə Yesu ramarə Betani, kini kinəmhavən tukun. Mərig pa rımə kimnhavən mə tüksəm amə Yesu, mərig kimnhavən mın mə tüksəm-ru Lasaros e yame rımamə mərig Yesu rimmor in ramragh mın. ¹⁰ Məkneikin, jif pris mınə kimnharai mhun mə tukshopni mın Lasaros, ¹¹ meinai nəmə Isrel khapsaah kimisəm Lasaros ramragh mın, kimishatə ye Yesu, mhaukreikin-pən nimeitairiə kimi jif pris mınə.

*Yesu rımavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)*

¹² Kəni rikwamer kin, narmamə khapsaah kimnhauə Jerusalem mhama tuktur lafet kape Pasova. Kini misərig mə Yesu raməriwək mamua ipakə tuk taon. ¹³ Məkneikin iriə khatərhav ye taon a, mhapik nımar nəmir mhavən mə tüksəm Yesu. Masokrən apomh mhama, “!Səgnəgin Kughen!”‡

“!Pəh kivəhsi-haktə Kwən en ramua ye nhag Yermaru!” (Sam 118:26)

“!Pəh kivəhsi-haktə king kape nəmə Isrel!”

¹⁴ Kini Yesu rıməm kwaji dongki kirik, məkwətə-pən iran mamvən. Nar e raməri-pən profesi kirik yame ramni mə, ¹⁵ “Nipian Saeon. § Hapəh nhaginien. Səm-ru kapəmıə king ruauə tuk əmiə, maməsuə ye dongki. Maməsuə ye ji dongki mamua.” (Sef 3:14; Sek 9:9)

12:2: Luk 10:38-42 * **12:3:** Nəgkiarien kpae Gris ramni “lepta,” rəmhen kin haf lita. **12:3:** Mak 14:3 † **12:5:** Nəgkiarien kape Gris ramni tri handred dinari. **12:8:** Dut 15:11 **12:9:** Jon 11:43,44 ‡ **12:13:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “Hosana.” Nıpran ramni mə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” **12:13:** Jon 1:49 § **12:15:** Nipian Saeon uə ji namə Saeon, nıpran ramni nipiraovin yamə mine kisarə apa Jerusalem.

¹⁶ Ye nīpig a, narmamə kape Yesu minə kimiseinein nīprai nar a. Mərig kwasig ikin, nīpig Yesu rimimragh min ye nimhəyen, kini Kughen rimnor əpu nehuəyen kape Yesu, kini rikiriə rīpiəsik mə Nəkwəkwə kape Kughen rimnəvsao kin narimnar yame tukripitərhav-pə ye nimraghien kape Yesu. Kini narmamə kimisor narimnar minə a, ror nəgkiarlen kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin.

¹⁷ Kupan, nīpig Yesu rimnokran kin Lasaros, kini Lasaros rhekimter ye nəpəg kapier mitərhav-pə ye nimri narmamə khapsaah. Kini ai, iriə kimnhatərhav misərer-ərhav mamhani-ərhav nar a yame Yesu rimnor.

¹⁸ Əmə məkneikin, narmamə khapsaah kimisərig nəgkiarlen mə In rimnor nimtətien a, kini khauə masəm Yesu aikin a. ¹⁹ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə minə mhamə, “Səm-ru. Kitawə kiseinein nhani-əhu yen kwən a. ! Taktakun ai, narmamə m-fam ye tanimtanə kinamhakwasig kin In!”

Namə Gris tiksın kimisorkeikei mə tuksəm-ru Yesu

²⁰ Kini nīpig narmamə kimnhavən Jerusalem mə tuksəhuak ye nīpig kape lafet e, kini namə Gris tiksın kimnhavən min mə tuksəhuak. ²¹ Mhavən misəm Filip e yemə Betsaeda, yerkwanu kirik apa Galili. Mhani-pən tukun mhamə, “Yemehua. Yaksorkeikei mə jaksəm Yesu.” ²² Kini Filip rərer mivən, mīni-asaah-pən tuk Andru, kini iriū kimiravən mirəni-asaah-pən tuk Yesu.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Taktakun ai, Yo, Ji Yermamə, kafak nīpig ruauə ta, mə Kughen tukror əpu kafak nehuəyen. ²⁴ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukaməkeikei kinim-pən kweru nai ye nimoptanə. To kipipəh nīnim-pənien ye nimoptanə, to rīpipəh nurəyen mhaktə mamor kwənkwan khapsaah. Mərig tukmə kinim-pən ye nimoptanə, tukraməkeikei murə mamor kwənkwan rīpsaah. ²⁵ Yermamə yame ramətərig pik tuk kafan nimraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei məpkərhav iran. Mərig yermamə yame rikin rīpəh nəsik-pikien kafan nimraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei mamraptəəkən huvə nimraghien kafan kape rerin. ²⁶ Yermamə yame rorkeikei mə tukror wok kafak, in tukraməkeikei mikwasig kin Yo. Ikin pukaa yakamvən ikin, kimru min. Kini Rimik Kughen tukrisiai yor wok kafak minə.”

Yesu raməgkiar ye nimhəyen kafan

²⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “Taktakun ai, rikik rəmhə pik. ? Mərig jakhawor pən iran mine? To yakpəh nini-pənien tuk kafak Tatə mīmə, “Takvəhsi-ta nəmhəyen yame ramuə tuk Yo.” Nikam, to yakpəh niniyen məknakin meinai narimnar minə a, yakmauə tukun.” ²⁸ Kini In maməhuak mīmə, “Tatə, vəh-si haktə atuk nhəgim.”

Məkneikin nəgkiarlen kirik rīsī-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Yo yakwəhsi-haktə ta nhəgik, kini taktakun ai, jakrəh-si haktə min.”

²⁹ Kini narmamə yamə mine kimnasərer ipakə tukun kimisərig nəgkiarlen a, kini iriə tiksın khamə, “!Eh! ?Naha e? ?Karuəruə kirik, uə?”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. Agelo kirik raməgkiar kimin.”

³⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Nəgkiarlen ramsi-pən ye rao ye neai pəh nien mə kafak; mərig kapəmiə, tukrasitu irəmiə. ³¹ Taktakun ai rimnor nīpig yame Kughen tukrəkir narmamə ye tanimtanə. Kini taktakun ai, in tukrivəh-si-əhu əgkap nəsaninien kape Setan e yame ramarmaru ye tokrei tanə. ³² Nīpig tukaməsik haktə Yo, kini yakvi-pə narmamə m-fam tukhauə tuk

12:24: 1 Korin 15:36 **12:25:** Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2 Korin 5:14-15

12:26: Mat 10:38; Luk 14:27; Jon 14:3; 17:24 **12:27:** Mat 26:38,39; Jon 11:33,38; 13:21 **12:30:**

Eks 19:9; Jon 11:42 **12:31:** Mat 4:8-9; Jon 14:30; 16:11; 2 Korin 4:4; Efes 2:2, 6:12

Yo.”³³ In ramægkiar mæknakin kimi æriæ mamhajoun mæ tukshawor-pæn iran mine mishopni In.

³⁴ Kini narmamæ khani-pæn tukun mhamæ, “Kimawæ yakwæsærig ta ye loa kapætawæ mæ Kristo tukramækeikei mamaræ kitawæ min kape rerin. ?Mærig rhawor e nakamni mæ narmamæ tukasækeikei misasik haktæ Ji Yermamæ? ? Nægkiarinen e ‘Ji Yermamæ,’ nîpran ramni mæ naha?”

³⁵ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, “Nîkakien e, ramaræ tuk æmiæ kape nîpig kwakwæ æmæ. Kini nîpig nîkakien tukramæmir tuk æmiæ, taksæriwæk iran. Tamæ, næpignæpien ruvrîg æpis æmiæ. Kini narmamæ yamæ mine kasæriwæk ye næpignæpien, kaseinein ikin kamhavæn ikin. ³⁶ Nîpig nîkakien tukramæmir tuk æmiæ, kimiæ taksækeikei mishatætæ ye nîkakien, mæ kimiæ takharkun nhauøyen kwajikovæ minæ kape nîkakien.”

Namæ Isrel khapæh nhaniyen næfrakisien ye Yesu

Yesu rimini-ta nægkiarinen a, kini map-ta iræriæ, mivæn merkwaig. ³⁷ Nar apnapig mæ In rimnor ta nîmtætien rîpsaah ye nîmrî namæ Isrel, mærig khapæh nhaniyen næfrakisien iran. ³⁸ Nar a ritærhav-pæ ror Nægkiarinen kape profet Aesæa kupan ruauæ mînor næfrakisien kin, yame ramni mîmæ, “Ah. Yermaru. Narmamæ kwatîksin æmæ kamhani næfrakisien ye nægkiarinen kapæmawæ.

Nar apnapig mæ nakamor nîmtætien ye næsanîniyen kafam, mærig to khapæh nhaniyen næfrakisien iram.” *(Aes 53:1)*

³⁹ Kini iriæ to khapæh nhaniyen næfrakisien iran ræri-pæn nægkiarinen yame Aesæa ruini-ta kupan mîmæ,

⁴⁰ “Kughen rimnor æriæ mæ nîmrîriæ tukrîpis.

To nîmrîriæ rîpipæh nîpisien, to iriæ kîpisæm, mîpîharkun.

Kini In rimnor rîkîriæ rîpæh narøyen.

To rîkîriæ rîpiaræ, to kîpisarar ye nærigien kapæriæ, kini mishatætæ iran, kini rîpior nîmrighien kapæriæ rîpîhuwæ min.” *(Aes 6:10)*

⁴¹ Profet Aesæa kupan rimnamægkiar mamni mæknakin meinai in rimnæm næsanîniyen kape Yesu, mamævsao kin.

⁴² Kini mærig, ye nîpig a, næmehuæ minæ rîpsaah kwænmpoin, iriæ min kimîshatætæ ye Yesu. Mærig iriæ kimnhapæh nhani-ærhavyen mæ kwæshatætæ iran, meinai kimnhagin kin Farisi minæ, mæ tamæ kisher ye rhav kin æriæ ye nîmæ kape nofuginien, ⁴³ meinai næmehuæ minæ a kimîsorkeikei pik mæ narmamæ tukhavæh-si haktæ æriæ, rapita yame kîsorkeikei mæ Kughen rîkin tukragien tuk æriæ.

Nîpig Kwasig tukruæ, Kughen tukrîvæhsi-pæn narpîniyen kimi narmamæ yamæ mîne khapæh nhaniyen næfrakisien ye Yesu

⁴⁴ Kini Yesu rokr-apomh mîmæ, “Narmamæ yamæ mine kîshatætæ irak, pæh nien mæ kîshatætæ pîsin æmæ irak, mærig kîshatætæ min ye Kughen yame rimnher-pæ kin Yo. ⁴⁵ Kini narmamæ yamæ mine kasæm Yo, pæh nien mæ kasæm æmæ Yo, mærig kasæm min Kughen yame rimnher-pæ kin Yo. ⁴⁶ Yo e nîkakien. Yakmauæ ye tokrei tanæ e mæ narmamæ yamæ mine kîshatætæ irak tukhapæh nîsarøyen ye næpignæpien. ⁴⁷ Narmamæ yamæ mine kasærig kafak nægkiarinen, mhapæh nîsorien, to yakpæh nîni-ærhavyen kapæriæ narpîniyen, meinai pæh nien mæ yakmauæ ye tokrei tanæ e mæ jakni-ærhav narpîniyen kape narmamæ. Mærig yakmauæ mæ jakvæh mîragh æriæ. ⁴⁸ Mærig Yermamæ kîrik aikin yame tukrîvæhsi-pæn narpîniyen kimi narmamæ yamæ mine kamhaukreikin-pæn

nimeitairiä kimi Yo, mhapäh nhavähyen kafak nägkiarieren. Tuk nipig yame Kughen tukräkir narmamä iran, Kughen tukrivähsi-pän narpinien kimi äriä, meinai kimisäpäh nägkiarieren yame yimini-pän tuk äriä. ⁴⁹ Meinai nägkiarieren yame yakamni, päh nien mä kafak pisin ämä, märig Tata Kughen yame rimnher-pä kimi Yo, In rimini-pä tuk Yo mä jakamäkeikei mini mäknakin. ⁵⁰ Kini Yo yawirkun ta mä nägkiarieren kafan rirkun nivi-pänien narmamä ye nimraghien rerin. Ror päh, nägkiarieren yamä mine yakamni, Tata Kughen ravähsi-pä kimi Yo, kini yakamni.”

13

Yesu rimneiwayiyu rämhen kin yor wok kirik, mäkwä nihu narmamä kafan minä kin nu

¹ Rinor nipig atuatur kape nämä Isrel tuk norien lafet kape Pasova. Kini Yesu ruirkun mä kafan nipig ruauä ta mä tukräpäh kafan nimraghien ye tokrei tanä mivän mamarä iriu Rimni Kughen. Nipig m-fam In rorkeikei pik kafan narmamä yamä mine kisarä ye tokrei tanä, kini märig taktakun ai in ramhajoun norkeiyeien minä fam kafan kimi äriä. ² Rinamenaiyu, kini Yesu mine kafan narmamä minä kinasävigin. Kini Setan rimivähsi-pän väh-si-pän ta kimi Judas ji Saemon Iskariot, mä tukreighaan-pän kin Yesu ye kwermi tikmir minä kafan. ³ Yesu rimirkun mä Tata Kughen rimnärähu-pän ta narimnar fam ye kwermi, kini muirkun min mä In rimasi-pän ye Kughen, kini tukripirerig-pän min tuk Kughen. ⁴ Mäkneikin, rhekimter, mirähsi-ta kafan kot, kini määtüt kin neipän kirik. ⁵ Kini miräh besin kirik, miruk-pän nu iran. Kini mivän mokwi nihu kafan kin narmamä minä. Mäspir nihuriä kin neipän yame rimnätüt kin.

⁶ Mor mäknakin, mivän meriaji-pän Saemon Pita, kini Pita rini-pän tukun mimä, “Yermaru. ?Rhawor? Ripäh nämhenien mä Ik takäkwä nihuk kin nu.”

⁷ Märig Yesu rini-pän tukun mimä, “Ik nakpäh nirkunien niprai nar e yakamor ai taktakun. Märig tuk nipig kirik, takpirkun nipran.”

⁸ Kini Pita ramni-ähu In mimä, “Nikam. To nakpäh näkwä-äfrakisien nihuk tuk nipig kirik.”

Märig Yesu rimä, “To yakpipäh näkwiyen nihum, ik nakpäh nuäyen kafak yermamä.”

⁹ Kini Saemon Pita rini-pän tukun mimä, “Yermaru. Tukmä ror mäknekin, kini takpäh näkwä-ämäyen nihuk, märig äkwä min kapäk kapä mine kwermik.”

¹⁰ Märig Yesu rini-pän tukun mimä, “Nikam. Narmamä yamä mine kwäsar ta, kwäshawän. To khapä nisar-min-ien. Märig Yo jakamäkeikei mäkwä ämä nihum. Kimiä nakwäshawän ta. Märig päh nien mä kimiä fam. ¹¹ Yesu ruirkun mä iriä pa nhagin tukreighaan-pän kin in ye kwermi tikmir minä kafan. Ror päh, In rimini mimä, “Päh nien mä kimiä fam nakwäshawän.”

¹² Kini Yesu rimnäkwä fam äriä, mivän miväh-si-pän kafan kot, mivän mäkwäta-pän ye kwänmhaan yame rinamkwäta-pän ikin. Mamaiyoh äriä mimä, “? Kimiä nakharkun niprai nar e yimnor irämiä ai taktakun uä?

¹³ Kimiä naksokrän kin Yo mä Yhajoun mine Yermaru, kini ratuatur. Meinai näfrakisien mä Yo Yhajoun kapämiä mine kapämiä Yermaru. ¹⁴ Meinai nar apnapig Yo e kapämiä Yermaru mine Yhajoun kapämiä, märig yimnäkwä nihumiä, kini ye norien kirikianä ämä min, kimiä min takasäkeikei masäkwä nihumiä minä. ¹⁵ Yo yimnor mhajoun ämiä kin, mä takasor ämä norien

kirikianə əmə irəmiə minə. ¹⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yorwok kirik to rīpəh nehuəyen rapita kafan yemehua; kini yermamə yame ravəh nəgkiarien mameriwək to rīpəh napitayen yermamə yame ravəhsi-pən nəgkiarien kimin. ¹⁷ Taktakun ai, kimiə nakwənharkun huvə nar e. Ror pən, tukmə nakasor məkneikin irəmiə minə, Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə.

¹⁸ “Mərig pa rīmə yakamni əmiə m-fam. Yakirkun əmiə mə ni-pa minə e yakmīrpen əriə. Mərig nəgkiarien e kape Nəkwəkwə kape Kughen tukraməkeiki muə mor nəfrakisien kin yame ramni mə,
“ Yermamə yame jakwən kwis bred kimru min,

in tukrukreikin-pə nimeitaan kimi Yo, muə tikmīr kafak.’ (Sam 41:9)

¹⁹ Yakamni-pre tuk əmiə, mə narimnar minə e rīpəh hanə nitərhav-pəyen; mərig nīpig tukmə khatərhav-pə, takhani nəfrakisien irak, mə Yo e Kristo.

²⁰ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yakher-pən kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəgkiarien kimi narmamə, kini narmamə rikiriə ragien tukun, rəmhen əmə kin yame rikiriə ramagien tuk Yo. Kini tukmə narmamə rikiriə ragien tuk Yo, rəmhen əmə kin yame rikiriə ragien tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo.”

Yesu rīmīni-ərhav mə Judas tukreighaan-pən kin in ye kwermi tikmīr minə kafan

(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

²¹ Nīpig Yesu rīmīni nəgkiarien a, rikin rəmha, kini In mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik irətawə tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmīr minə kafak.”

²² Kini kafan narmamə minə kisarha-pən misəm əriə minə. Rikiriə raməsik mə, “?Ramni pa?” ²³ Kini iriə kirik, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwəta ipakə əmə tukun. ²⁴ Kini Saemon Pita rəsiwən-apsapis-pən kimin mīmə, “Aiyoh-pən-ru In mə pa nhagin e ramni.”

²⁵ Kini kwən a rīmneiwaiyu-pən ipakə tuk Yesu maiyoh In mīmə, “Yermaru. ?Pa e nhagin?”

²⁶ Kini Yesu rīmə, “Kwən a in e yame jakakapir bred meires ye sup mivəh-si-pən kimin.” Məkneikin In rəkapir bred, meires ye sup, mivəh-si-pən kimi Judas, ji Saemon Iskariot. ²⁷ Kini Judas rīvəh bred ai. Məkneikin Setan rīvən yerkin.

Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Nar e nakmə takor, yuvən aihuaa əmə mor.” ²⁸ Mərig narmamə minə kape Yesu kisəkwəta rarkurao ye tebol masəvigin, kimnhapəh nharkunien nīprai nəgkiarien kape Yesu. ²⁹ Judas, in ramərer tuk nītip kapəriə, kini iriə tiksın, rikiriə rəsik mə Yesu rīmīni-pən tukun mə tukrivən mivəh nīmri nəviginien kirik nəriə kape lafet, uə mə tukrivən mivəh-si-pən mane tiksın kimi yavən has minə. ³⁰ Rīnəpignəp ta. Kini nīpig Judas rīvəh bred, kini mərer, mītərhav.

Yesu rīmīni nəgkiarien vi kirik mə tuksor

³¹ Judas ruatarhav, kini Yesu rīmə, “Taktakun ai, Kughen tukrivəhsi-haktə nhagik e Ji Yermamə. Kini Yo, Ji Yermamə, yakvəhsi-haktə nhag Kughen.

³² Mərig nīpig Yo, Ji Yermamə, jakor əpu nehuəyen kape Kughen, kini Kughen pīsın əmə tukror əpu atuk nehuəyen kafak. Kini In tukror aihuaa əmə.

³³ “Kafak kwajikovə minə, kitawə to khapəh nisəmir kwisien ror tu. Kini kimiə takpisarha-kin Yo. Mərig Yo yakamni-pre nəgkiarjen kirikianə əmə kimi əmiə yame yakwəni-pən ta tuk nəmehuə kape nəmə Isrel, mīmə, ‘İkin yakamvən ikin, kimiə to nakhapəh nhavəniən ikin.’

³⁴ “Yakamarəhu-pre natuakəmien vi kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə. Yimnorkeikei əmiə, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə. ³⁵ Kini tukmə naksorkeikei məknakin əmiə minə, narmamə mifam tukharkun mə kimiə kafak narmamə minə.”

*Yesu rimiini-ərhav mə Pita tukripini mə in reinein Yesu
(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)*

³⁶ Kini Saemon Pita rimnaiyoh In mīmə, “Yermaru. ?Nakmə takvən hiə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “İk to nakpəh nikwasigien kin Yo ai taktakun, kiravən ikin yakamvən ikin. Mərig tuk nipiğ kirik, nakpivən.”

³⁷ Kini Pita raiyoh-pən mīmə, “Yermaru. ?Jakpəh nikwasigien kin ik tuk naha? Yakmə jakikwasig kin İk nar apnapig tukmə kimə tukhopni İk, tukhopni kwis ərau.”

³⁸ Mərig Yesu rimiini-pən tukun mīmə, “?İk nakmə takikwasig kin Yo nar apnapig tukmə kimə tukhopni kwis ərau? Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, man tukripəh nəkakə-hanəyən, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

14

Yesu In swatuk tuk nivəniən tuk Tatə Kughen

¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rikimiə tukripəh nəmhəyən. Shatətə ye Kughen, mishatətə min irak. ² Ye nimə kape Tatə kafak, kwənmhaan ripsaah. To ripipəh norien məknakin, to yawəni-əsaah pre ta iran tuk əmiə. Taktakun ai, yakamvən aikin tuk nor-əpnəpənəyən ye kwənmhaan kapəmiə. ³ Meinai jakvən mor apnəpeinə ta ye kwənmhaan kapəmiə, kini mireg-pə min mikir əmiə, khavən misarə kitawə-m kimiə, mə kimiə takasarə aikin yakamarə ikin. ⁴ İkin a yakamvən ikin, kimiə nakwənharkun ta swatuk yame ramvən ikin.”

⁵ Mərig Tomas rini-pən tukun mə, “Yermaru, kimawə yakseinein aikin nakamvən ikin. ?Jakshawor-pən iran mine mharkun swatuk yame ramvən apaikin?”

⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yo e, yo swatuk. Kini Yo e, nuknei nəfrakisien, kini Yo e nuknei nımraghien. Yermamə yame ripəh nuəyən tuk Yo to ripəh nivəniən tuk Rimik. ⁷ Tukmə nakharkun Yo, nakharkun min Rimik. Ror pən, ririkakun ai taktakun, nakwənharkun ta In, misəm ta In.”

⁸ Kini Filip rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. Hajoun-ru Tata Kughen kimi əmawə. In əmə a kimawə yaksorkeikei.”

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Filip, Yo yimnarə pawk kitawə-m kimiə rapomh. ?Mərig ik nakeinein hanə Yo uə? Yermamə yame raməm Yo, raməm min Tatə Kughen. ?Rhawor e ik nakamni mə jakhajoun Tata Kughen kimi əmiə? ¹⁰ ?Nakamni nəfrakisien irak mə nımraghien kafak, ramarə iriu Tata Kughen, kini nımraghien kafan ramarə irak? Nəgkiarjen e yakamni, pəh nien mə kafak əmə. Nipiğ m-fam, Tatə Kughen ramarə irak, mamor wok ye

13:33: Jon 7:33-34 **13:34:** Lev 19:18; Jon 15:12; 1 Tes 4:9; 1 Pita 1:22; 1 Jon 2:7-11; 3:11 **13:35:** 1 Jon 3:14; 4:20 **13:36:** Jon 14:2 **13:38:** Jon 18:27 **14:1:** Sam 4:5 **14:2:** Hib 11:16 **14:3:** Jon 12:26; 1 Tes 4:16-17; 2 Korin 5:8; Fil 1:23 **14:6:** Jon 1:4; 6:35; 10:9; Wok 4:12; Hib 10:20 **14:7:** Jon 1:18; 1 Jon 2:23 **14:8:** Eks 33:18 **14:9:** Aes 9:6; Jon 1:14,18; 10:30; 12:44-45; 13:20; 2 Korin 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hib 1:3

nimraghien kafak. ¹¹ Hani nāfrakisien irak mā nimraghien kafak ramāmīr ye Tatə Kughen, kini nimraghien kafan ramāmīr irak. Mərig tukmə nakhapəh nishatətəyən irak məknenkin, takhani nāfrakisien irak tuk nīmətien yamə mine yakamor. ¹² Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mā narmamə yamə mine kamhani nāfrakisien irak, iriə tukasor narīmnar yamə mine Yo yakamor. Nəfrakisien mā iriə tuksor nīmətien ripsaah rapita yame Yo yakamor, meinai Yo yaknəpəh tokrei tanə e, minamrerig-pən tuk Tatə Kughen. ¹³ Yo Ji Kughen, kini tukmə naksaiyoh Kughen kin naha nhagin ye nhagik, Yo jakaməkeikei mor, mā wok e kafak - Yo kwajikovə kape Kughen - tukrivəhsihaktə nhag Tatə Kughen. ¹⁴ Kini tukmə naksaiyoh Yo kin nar kirik ye nhagik, jakaməkeikei mor.”

Yesu ruini ta mə Nanmin kape Kughen tukreiwaiyu-pə

¹⁵ Kini Yesu rīmnəgkiar mīrpin nəgkiarīen kafan mīmə, “Tukmə kimiə naksorkeikei Yo, takasəkeikei masor nəgkiarīen kafak. ¹⁶ Kini Yo, jakaiyoh Tatə Kughen mā In tukrher-pre kin Yasitu min kirik rurə tuk əmiə. Kini In tukramarə rerin kimiə min. ¹⁷ Yasitu a in Nanmin kape Nəfrakisien. Narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nhavəhyen In yerkiə, meinai iriə khapəh nisəmīen In, maseinein In. Mərig kimiə nakwənharkun ta In, meinai In ramarə kimiə min. Kini In tukraməmīr yerkiə kape nīpig m-fam.

¹⁸ “Nīpig Yo jaktərhav, to yakpəh nəpəhyen əmiə naksarə pisin əmə, rəmhen kin kwajikovə yame khamhə tan kin. Yo jakpīrerig-pə min tuk əmiə. ¹⁹ Pəh nien mā tuktu, narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nisəm-minien Yo. Mərig kimiə takasəm Yo kape nīpig m-fam. Yo jakamragh min ye nīməhyen kafak, kini kimiə min takhamragh min ye nīməhyen kapəmiə. ²⁰ Ye nīpig kape narīmnar minə e, kimiə takharkun mā nimraghien kafak ramāmīr ye Tatə Kughen. Kini nimraghien kapəmiə ramāmīr irak, kini nimraghien kafak ramāmīr irəmiə.

²¹ “Yermamə yame ravəhs-huvə nəgkiarīen kafak, kini mamor, norien a ramhajoun pən mā in rorkeikei Yo. Kini yermamə yame rorkeikei Yo, Tatə Kughen rorkeikei min in. Kini Yo min jakorkeikei in. Mor əpu yo kīmin, mā in tukrirkun huvə Yo.”

²² Məkneikin, Judas e (pəh nien mā Judas Iskariot, mərig nīfnagni kirik), rīmnaiyoh In mīmə, “Yermaru. ?Nakhawor mor əpu əmə lk kimi əmawə, kini mīpəh nor-əpu-yen lk kimi narmamə m-fam ye tokrei tanə?”

²³ Mərig Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Yermamə yame rorkeikei Yo, in tukraməkeikei mamor kafak nəgkiarīen. Kini Kafak Tatə tukrorkeikei in. Kini kimru kafak Tatə, jakrauə mwarə kimasir min. ²⁴ Yermamə yame rīpəh norkeikeiyen Yo, in to rīpəh norien nəgkiarīen kafak. Nəgkiarīen yamə mine nīmīsərig yakamni, pəh nien mā yakamni atuk əmə. Mərig yīmivəh nəgkiarīen minə a tuk kafak Tatə yame rīmnher-pə kin Yo yakua. ²⁵ Yo yakamni-ərhav-pre nəgkiarīen mine kimi əmiə ye nīpig kitawə-m kimiə. ²⁶ Mərig Nanmin kape Kughen yame in Yasitu, yame Tatə Kughen tukrher-pre kin ye nhagik, In tukrhajoun əmiə kin narīmnar minə fam. Kini mor əmiə mā rīkimiə tukraməsik narīmnar yame yakamni-pre tuk əmiə, mā takhapəh nisəru-kinien. ²⁷ Pəh nien mā tuktu, yakəpəh əmiə,

14:10: Jon 14:20; 10:38; 17:21 **14:12:** Luk 10:17 **14:13:** Mat 7:7 **14:15:** Dut 11:13; Jon 13:34, 1 Jon 2:3-5,24; 5:3; 2 Jon 6 **14:16:** Jon 14:26; 15:26; 16:7 **14:17:** Jon 15:26; 16:13; 1 Korin 2:14; 1 Jon 4:6; 5:6 **14:19:** Jon 6:57; 16:16 **14:20:** Jon 10:38; 17:21 **14:21:** Jon 16:27; 1 Jon 2:5
14:22: Wok 10:41 **14:23:** Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efes 3:17; 1 Jon 4:12,16; Rev 21:3 **14:24:** Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50 **14:26:** Jon 15:26; 16:7,13; 1 Jon 2:27

kini mərəhu-pre nəmərinyuen kafak ramarə tuk əmiə. Kini nəmərinyuen e yame jakvəhsi-pre kimi əmiə, ror pisin ye nəmərinyuen yame narmamə kape tokrei tanə kasərəhu. Rikimiə tukriphə nəpouyen, mhapəh nhaginien. ²⁸ Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarinen kafak yame yimini-pre tuk əmiə mīmə, ‘Yo jakriphə əmiə, kwasig ikin, mipirerig-pə min tuk əmiə.’ Tukmə naksorkeikei əfrakis Yo, rikimiə tukragien əmə mə taksəm Yo yakamvən tuk kafak Tatə, meinai In yerpərig rapita Yo. ²⁹ Yo yakwəni-pre ta narimnar minə e tuk əmiə ai taktakun, yamə mine tukpihatərhav-pə, mə nipiɡ tukhauə misor nəfrakisien kin, kimiə takhani nəfrakisien irak. ³⁰ To yakpəh nəgkiar-pikien kitawə-m kimiə, meinai Setan e yermaru kape tokrei tanə rinamuə. Nəsaninien kafan rikək tuk napitayen Yo, ³¹ mərig yakamor atuatuk əmə nəgkiarinen kape Tatə Kughen, mə narmamə kape tokrei tanə tukharkun mə Yo yakorkeikei In.”

Kini Yesu rimə, “Ita. Pəh kisərer misap eikin e.”

15

Yesu ramni nuhpikinien kin In, mə In rəmhen kin nukne nai

¹ Kini Yesu rimini mīmə, “Yo e nuknei nai əfrakis. Rimik In yəsim. ² Kini kwermi nai minə fam yamə mine khaphə nhakuəyen, In tukrərəru ta əriə. Kini kwermi nai minə fam yamə mine kamhakuə, In tukrəspir əriə mə tukhakuə kin kwənkwairiə ripsaah. ³ Kini kimiə naksəmhen kin kwermi nai. Yakaməspir huvə əmiə kin nəgkiarinen yame yakamni-pre tuk əmiə. ⁴ Səpit-pə irak, kini jakəpit-pre irəmiə. To kwermi nai riphə nəpit-pəniyen ye niran, to riphə nikuəyen. Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nakhapəh nisəpit-pəyen irak, to nımraghien kapəmiə riphə norien kwənkwan.

⁵ “Yo e nuknei nai. Kini kimiə rəgrəgin minə. Yermamə yame rəpit-pə irak, kini jakəpit-pən iran, nımraghien kafan tukror kwənkwan ripsaah. Mərig tukmə naksəpəh Yo, to nakhapəh nisorien nar kirik. ⁶ Yermamə yame riphə nəpit-pəyen irak in rəmhen kin kwermi nai yame kərəru, kamarakikin, ramswiin mimsiə. Kwermi nai yamə mine kisor məknakin, kampik, kamarakikin-pən ye nap, kavaan əru. ⁷ Tukmə naksəpit-pə tuk Yo, kini nəgkiarinen kafak raməmır irəmiə, naha nhagin yame kimiə naksorkeikei misaiyoh kin, Kughen tukrivəhsi-pre kimi əmiə. ⁸ Nımraghien kapəmiə tukror kwənkwan ripsaah; nar a tukravəh-si haktə nhag Tatə, kini mamhajoun mə kimiə kafak minə narmamə.

⁹ “Tatə Kughen In rorkeikei pik Yo. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakorkeikei əmiə. Haraptərəkin tim tim kafak norkeikeiyen. ¹⁰ Tukmə nakasor kafak nəgkiarinen, takamharəh tim tim kafak norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame yakamor nəgkiarinen kape Tatə Kughen, mamraptərəkin tim tim norkeikeiyen kafan. ¹¹ Yo yimnamni-ərhav-pre nəgkiarinen e tuk əmiə mə rikimiə tukragien, rəmhen kin yame Yo, rikik ramagien. Kini rikimiə tukragien magien pik. ¹² Yakamərəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə, rəmhen kin yame Yo yakorkeikei əmiə. ¹³ Yermamə yame rameighan-pən kin kafan nımraghien mə tukrivəh mıragh in minə tiksın, norkeikeiyen kafan rehuə rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksın. ¹⁴ Tukmə nakasor kafak nəgkiarinen, ramhajoun-pən

14:27: Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7 **14:30:** Jon 12:31 **14:31:** Jon 10:18; 12:49 **15:1:** Aes 5:1-7; Jon 6:35 **15:2:** Mat 7:20; Gal 5:22-23; Efes 5:8-9; Fil 1:11; Hib 12:5-11
15:3: Jon 1:29; 13:10; Efes 5:26 **15:4:** Jon 6:56 **15:5:** Fil 4:13 **15:6:** Mat 3:10 **15:7:** Mat 7:7 **15:8:** Jon 8:31; Gal 5:22-23 **15:10:** Jon 14:15 **15:11:** 1 Jon 1:4 **15:12:** Jon 13:34
15:13: Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1 Jon 3:16

mə kimia kafak tiksın fren minə. ¹⁵ To yakpəh nokrən-minien kin əmia mə yorwok minə kafak, meinai yorwok ramor əmə wok meinein nərigien kape yamehuə kafan. Mərig taktakun ai, yakamokrən kin əmia mə kafak minə fren, meinai yakamni-ərhav-pre fam nəgkiarinen yame Tatə Kughen ramni-pə tuk Yo. ¹⁶ Pəh nien mə kimia nimmharpen Yo; mərig Yo yimərpen əmia. Kini Yo yakamirpen əmə mə takhavən masor wok, kini pəh wok kapəmia tukror kwənkwan. Kini kwənkwai wok kapəmia tukraməmır kape rerin. Kini ai, tukmə naksaiyoh kin naha nhagin kimi Tatə Kughen ye nhagik, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmia. ¹⁷ Yakamərəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmia mə takasəkeikei misorkeikei əmia minə.”

Narmamə kape tokrei tanə kasəmakin narmamə kape Yesu minə

¹⁸ Kini Yesu rini-pən min tuk əria mımə, “Tukmə narmamə kape tokrei tanə kasəmakin əmia, rikimia tukraməkeikei maməsik mə apa kupan, iriə kimisəmakin məkneikin Yo. ¹⁹ To ripi mə kimia narmamə kape tokrei tanə, to narmamə kape tokrei tanə kisorkeikei əmia; mərig pəh nien mə kimia narmamə kape tokrei tanə e. Yo yakwirpen ta əmia, kini mivəh-si ta əmia tuk narmamə kape tokrei tanə. Ror pən, narmamə kape tokrei tanə kasəmakin əmia. ²⁰ Rikimia tukraməkeikei məsik nəgkiarinen yame yakwəni-pre ta tuk əmia mə, ‘Yorwok kirik to rıpəh nehuəyen rapita kafan yemehuə.*’ Kini tukmə narmamə kape tokrei tanə kasor ahas pə pik kimi Yo, ye norien kirikianə əmə min, iriə tukasəkeikei masor ahas pre tuk əmia. To iriə kipisor nəgkiarinen kafak, to kipisor min nəgkiarinen kapəmia. ²¹ Iriə tuksor məknakin irəmia, meinai kimia kafak minə narmamə, kini iriə kaseinein Kughen yame rimmher-pə kin Yo.

²² “To yakripəh nuəyen mægkiar kimi əria, to kipəh nəm-pənien nar kirik irəriə. Mərig taktakun ai, yakwauə ta; to khapəh niserkwaigien kin təvhagə has kapəriə. ²³ Yermamə yame raməmakin Yo, In raməmakin min Rimik. ²⁴ Yimauə mor nımtətien minə e ye nımririə, yame to yermamə pisin kirik rıpəh norien. Ror pən, iriə kharkun mə Yo e pa. Kharkun pawk Yo, mərig kasəmakin Yo, masəmakin min Rimik. Kini taktakun ai, tuksəm-pən nar has irəriə. ²⁵ Mərig narımnar minə e tukasəkeikei misor məknakin, mor mə nəgkiarinen yame kimmharai ta ye nəkwəkwə kape Loa kapəriə tukruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə, “‘Yimipəh nor-pawk-əyen nar has kirik irəriə, mərig iriə kasəmakin Yo.’”

(Sam 35:19, 69:4)

²⁶ “Mərig nipig Yasitu tukruə, in tukrini-ərhav Yo. Nanmin kape Nəfrakisien tukrısı-pən tuk Tatə Kughen. Kini Yo jakher-pre kin rurə tuk əmia. ²⁷ Kini kimia min, takasəkeikei mhani-ərhav Yo, meinai kitawə-m kimia kimnisarə kwis ye nirikakunien ye wok kafak muə meriaji-pə ai taktakun.

16

¹ “Yo yakamni-ərhav-pre narımnar minə e tuk əmia mə kapəmia nhatəyəen tukripəh nimirien. ² Iriə tukpisher ta kin əmia ye nimə kape nofuginien kapəriə; kini nəfrakisien əgkap mə nipig yame ramuə, tukshopni əmia, mhamə ta mə nar yame kasor, riki Kughen ramagien tukun. ³ Iriə kasor

15:15: Jon 8:26 **15:16:** Jon 13:18; 15:5 **15:17:** Jon 15:12 **15:18:** Aes 66:5; 1 Jon 3:13

15:19: Jon 13:16; 17:14 * **15:20:** Yesu rimini məkneikin ye Jon 13:16. **15:20:** Jon 3:16; 2 Tim 3:12 **15:21:** Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Jon 16:1-3; Wok 5:41; 1 Pita 4:14; Rev 2:3

15:22: Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32 **15:24:** Jon 5:36; Mat 11:20-24 **15:26:** Jon 14:26

15:27: Luk 24:48; Jon 21:24; 1 Jon 1:2; 4:14 **16:2:** Aes 66:5; Jon 9:22; 12:42; Wok 26:9-10

narimnar minə a meinai iriə kaseinein Tatə Kughen maseinein min Yo. ⁴ Mərig Yo yakaməkupan mamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmiə. Kini nipiğ tukmə nakwəsəm narimnar minə a kinamor irəmīə, rikimiə tukraməsik mə Yo yakwəni-ta narimnar minə a tuk əmiə.

Wok yame Nanmin kape Kughen tukror

Kini Yesu rima, “Mərig Yo yimnapəh niniərhav-pre-yen narimnar minə e tuk əmiə apa kupan, meinai kitawə-m kimiə kimnasamir, [nahasien minə a ramuə əmə tuk Yo]. ⁵ Mərig taktakun ai, jakrerig-pən tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Kini kimiə kirik rimnapəh naiyohyen Yo mə yakamvən hiə. ⁶ Yakamni-ərhav-pre narimnar yamə mine tukripitərhav-pə tuk əmiə, rikimiə rəpou. ⁷ Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rhuvə pik tuk əmiə mə jakəpəh əmiə. Meinai to yakriyəh nəpəhyen əmiə, to Yasitu ririyəh nəmərien tuk əmiə. Mərig tukmə yakəpəh əmiə mamvən, kini jakher-pre kin Yasitu tukruə marə kimiə min. ⁸ Kini nipiğ In tukruə, mħajoun narmamə kape tokrei tanə mə iriə yor təvhagə has minə, kini nətərigien kapəriə ririyəh nəmhenien mə iriə tukror nar ratuatuk ye nimri Kughen. Kini nətərigien kapəriə ririyəh nəmhenien tuk nəkiriən norien kape narmamə. ⁹ Nanmin e tukrhajoun əriə mə iriə yor təvhagə has minə meinai kħapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ¹⁰ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ririyəh nəmhenien mə tukror nar yame ratuatuk ye nimri Kughen, meinai jakrerig-pən tuk kafak Tatə, kini iriə tukħapəh nisəm-minien Yo. ¹¹ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ririyəh nəmhenien tuk nəkiriən norien kape narmamə, meinai Kughen in rinəkir ta yermaru kape tokrei tanə e Setan mimə tukrivəh-si-pən narpiniən kimin.

¹² “Yakmə jakni-pre narimnar ripsaah min tuk əmiə. Mərig to nakħapəh nhapik-famien əriə, meinai iriə khaskai pik tuk əmiə. ¹³ Mərig nipiğ Nanmin kape Nəfrakisien tukruə, In tukrikir əmiə, mor əmiə takħarkun nəfrakisien minə fam. In to ririyəh nini-atuk-əməyen kafan nəgkiarien. Mərig In tukramni-ərhav əmə narimnar yamə mine In ravəh tuk Tatə Kughen. Kini mamni-ərhav-pre tuk əmiə narimnar fam yame tuk nipiğ kirik kipiħauə. ¹⁴ In tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo mini-ərhav-pre tuk əmiə. Tukror norien a, miyəh-si haktə Yo. ¹⁵ Narimnar fam kape Tatə Kughen, kafak. Ror məkneikin, Yo yakamni mə Nanmin e tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo, mamhoprai-pre kimi əmiə.”

Yesu tukrimħə, marə mhəkimter min, kafan narmamə taksəm min In

¹⁶ Kini Yesu rimiini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə tuktu, takħapəh nisəm-nien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo.”

¹⁷ Kini narmamə tiksın kafan kisaiyoh əriə minə mħamə, “?Nəgkiarien e nıpran rima naha? In ramni-pə tuk ətawə mimə, ‘Pəh nien mə tuktu, takħapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo,’ kini In rimiini min mimə, ‘Yakamvən jakəm Tatə Kughen.’ ¹⁸ ?Nəgkiarien e rimiini mə, ‘pəh nien mə tuktu’ nıpran ramni mə naha? Kitawə kiseinein nəgkiarien e In ramni.”

¹⁹ Kini Yesu ruirkun ta mə iriə kasorkeikei mə taksaiyoh In kin nıprai nəgkiarien kafan, kini In rimiini-pən tuk əriə mə, “?Rħawor? Yo yakamni mə, ‘Pəh nien mə tuktu, takħapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo.’ ?Kini taktakun ai naksaiyoh əmiə minə mə takħarkun nıprai nəgkiarien e uə?

²⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rikimiə tukrəmħə, taksasək pik. Mərig

narmamə kape tokrei tanə, rikiriə tukragien. Kimiə taksərig rahas pik, mərig nəmħəyen kapəmiə tukrukreikin muə nagienien. ²¹ Tukmə ruauə ipakə mə piraovin kirik tukreimək kin kwajikovə kafan, tukraməkeikei mərig rahas; meinai rinor nīpig kafan mə tukreimək. Mərig kwasig ikin, tukmə tini rarha, rikin tukriyəh nəsik-minien nəmħəyen kafan. Rikin tukragien əmə meinai tini rimnarha-pə ye tokrei tanə. ²² Ye norien kirikianə əmə min, naksərig rahas pawk ai taktakun, mərig kwasig ikin, jakəm min əmiə, kini rikimiə tukragien pik; to yermamə kirik riyəh nor-minien əmiə naksərig rahas. ²³ Ye nīpig a, to nakhapəh nisaiyoh-minien Yo kin nīprai nəgkiarrien kirik.

“Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksaiyoh Tatə Kughen kin nar kirik ye nhagik, kini In tukriyəh-si pre kimi əmiə. ²⁴ Nakhapəh nisaiyoh-nəhəyen kin nar kirik ye nhagik. Mərig saiyoh kin, mhavəh, pəh rikimiə tukragien pik.”

Yesu rimnapita nəsaninien kape tokrei tanə

²⁵ Kini Yesu rəgkiar mamni mīmə, “Yo yimīni-pre nuhpikinien ye narimnar minə e tuk əmiə. Mərig nīpig ramuə yame jakpəh nīni-pre-əmə-yen nuhpikinien minə tuk əmiə, mərig jakəgkiar atuatur kin Tatə Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In. ²⁶ Ye nīpig a, to yakpəh nəgkiar-ətuə-kinien kapəmiə, mərig taksəgkiar atuatur kimiə Tatə Kughen misaiyoh In kin narimnar ye nhagik. ²⁷ Meinai Tatə Kughen In rorkeikei pik əmiə, meinai kimiə naksorkeikei Yo, mamhani nəfrakisien irak mə yimasi-pən ye Kughen. ²⁸ Yimasi-pən ye Tatə Kughen muə ye tokrei tanə. Kini pəh nien mə tuktu, jaktərhav min ye tokrei tanə, mīreri-pən min tuk Tatə Kughen.”

²⁹ Kini narmamə kafan minə kimnhani mħamə, “! In en! Taktakun ai ik nakpəh nīni-əmə-yen nuhpikinien, mərig nakamhoprai atuatur əmə nəgkiarrien. ³⁰ Taktakun ai yakwənharkun ta mə to yermamə kirik riyəh hanə nīni-pre-yen nəgkiarrien kirik, kini ik nakwīrkun ta nərigien kafan. !Nar e ramhəjoun-pən mə Ik nīmasi-pən ye Kughen!”

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nakamhani nəfrakisien irak ai taktakun. ³² Mərig sətərig-ru. Nīpig ramuə, kini nəfrakisien mə ruauə ta- yame narmamə tuksəko ye rhav əmiə taksaiyu rik rik, mamhavən iməmiə minə ikin, misəpəh pisin əmə Yo yakaməmir. Mərig Yo yakpəh nəmīrien Yo pisin, meinai nīpig m-fam Kafak Tatə raməmir kimru min. ³³ Yo yakwəni-ərahv-pre ta narimnar minə e tuk əmiə, mə takhapəh nisətərig-pikien tukun, misarə ye nəmərinuyen meinai nīmraghien kapəmiə raməmir irak. Nīpig tukmə naksarə ye tokrei tanə e, takasəkeikei misarə ye nəmħəyen. Mərig takhapəh nhəgienien, masərer tim tim, meinai Yo yimnapita nəsaninien kape tokrei tanə.”

17

Yesu rimnəhuak tuk kafan nīmraghien

¹ Yesu rinamni narimnar minə a, mīvaag haktə ye neai, mamni mīmə,

“Kafak Tatə. Nīpig ruauə ta. Vəh-si haktə nhagik pəh rehuə, mə Yo min jakvəh-si haktə nhəgim pəh rehuə, ² meinai Ik nīmivəhsi-pə nəsaninien minə nehuəyen kimi Yo e kafam Kwajikovə; mə jakamarmaru ye narmamə minə fam, kini mīrkun min nīvəhsi-pəniən nīmraghien rerin kimi

narmamə yamə mine nīmivəhsi-pə əriə kimi Yo. ³ Kini nīmraghien rerin e, nīpran e mə narmamə tukharkun Ik, yame Ik pišin əmə Ik Kughen əfrakis, mharkun Yo, Yesu Kristo, yame Ik nīmher-pə kin Yo. ⁴ Yo yimnavəhsi haktə nhagim ye tokrei tanə e, kini minor ta infamien ye wok yame Ik nīmivəhsi-pə kimi Yo mə jakor. ⁵ Tatə, taktakun ai, takvəh Yo yakura mamarə kirau mik. Vəh-si haktə Yo mivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo, rəmhen əmə kin yame yakwəvəh ta kupan nīpig tokrei tanə e rīmnamrikək hanə.

Yesu raməhuak tuk aposol minə kafan

⁶ “Narmamə yamə mine Ik nīmivəh-si ta əriə ye tokrei tanə mivəh-si pə kimi Yo, Yo yakamhajoun əriə kin Ik. Kupan, iriə kafam narmamə minə; mərig taktakun ai, Ik nakaməəhu-pən əriə ye kwermik, mə iriə kafak minə narmamə. Iriə kasəri-pən kafam nəgkiarinen, ⁷ kini taktakun ai, iriə kharkun mə narimnar yame nīmivəhsi-pə kimi Yo, ramsi-pre əmə tuk Ik. ⁸ Iriə kharkun narimnar minə e meinai Ik nakwəni-pə ta nəgkiarinen iran kimi Yo, kini Yo yakməni-ərhav-pən tuk əriə, kini iriə kamhavəh yerkiria, mharkun mə nəfraksien əgkap mə Yo yimasi-pre tuk Ik, mamhani nəfraksien mə Ik nīmher-pə kin Yo.

⁹ “Yo yakaməhuak tuk əriə. Yakpəh nəhuakien tuk narmamə kape tokrei tanə. Yakaməhuak əmə tuk narmamə yamə mine Ik nīmivəh-si-pə əriə kimi Yo, meinai iriə kafam narmamə minə. ¹⁰ Narmamə minə e yimipik əriə, iriə fam mine e, iriə kafam narmamə minə. Kini narmamə mifam e nīmipik əriə, kafak minə fam. Kini Ik nīmnor narmamə minə e mə nīmraghien kapəriə ravəh-si haktə nhagik. ¹¹ Taktakun ai, yaknavvrə tuk Ik, kini pəh niən mə tuktu, jakpəh narə-minien ye tokrei tanə e. Mərig narmamə minə e kasarə hanə ye tokrei tanə e. Tatə, Ik nakatuatuk əgkap. Takəpkətəək kin narmamə minə e pəh tukasarə huvə ye nəsaninien kafam, yame Ik nīmivəh-si pə kimi Yo, mə iriə tukasarə kirikianə əmə, rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə. ¹² Nīpig yimnamarə kimawə miriə, kini yimnarha huvə tuk əriə ye nəsaninien kafam yame Ik nīmivəhsi-pə kimi Yo. Yimnaməm huvə əriə, nīpəh nəpəhyen kirik. Iriə kirikianə əmə rimmerwei, yermamə e in e yame tukraməkeikei mivəh narpinien. Nar a rimatərhav-pə mor nəgkiarinen ye Nəkwəkwə Imərəkə ruə mor nəfraksien kin.

¹³ “Taktakun ai, yaknavruə tuk Ik, mərig yakamarə hanə ye tokrei tanə mamni nəgkiarinen minə e, mə narmamə minə e tukhavəh fam nagienien e raməmīr yerkiik. ¹⁴ Yo yimni-ərhav-pən kafam nəgkiarinen kimi əriə. Kini ror məkneikin, narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əriə, meinai iriə pəh niən mə narmamə kape tokrei tanə, rəmhen kin yame pəh niən mə Yo yermamə kape tokrei tanə. ¹⁵ Pəh niən mə yakamaiyoh Ik mə takvəh-si ta əriə ye tokrei tanə. Mərig yakorkeikei mə Ik takərer əswasig kin yemə has e Setan, mə in tukripəh nuəyen moriah əriə. Ik takamarha huvə tuk əriə. ¹⁶ Pəh niən mə Yo yermamə kape tokrei tanə. Ror pən, iriə min, pəh niən mə narmamə kape tokrei tanə. ¹⁷ Kafam nəgkiarinen raməfrakis. Ik takor kafam nəgkiarinen pəh ramor wok ye nīmraghien kapəriə mə iriə tukhauə narmamə əfrakis minə kafam, misəmərəkə misatuatuk. ¹⁸ Ik nīmher-pə kin Yo yakua ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, Yo

17:2: Dan 7:14; Mat 28:18; Jon 6:37,39; 1 Korin 15:27-28 **17:3:** Jon 17:25,26; Fil 3:8 **17:4:** Jon 13:31; 19:30 **17:5:** Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11 **17:6:** Jon 1:18 **17:10:** Jon 16:15 **17:11:** Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30 **17:12:** Jon 6:39,70-71 **17:14:** Jon 8:23; 15:19; 1 Pita 2:11
17:15: Mat 24:24; Jon 8:44; 1 Pita 5:8 **17:17:** Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1 Pita 1:16

yakamher-ərhav kin əriə mə tuksarkurao ye tanımtanə. ¹⁹ Kını Yo yakvəh-si pre atuk Yo mə jakamərhakə, mə jakasitu ye narmamə minə e, mə iriə min tuksəmərhakə misatuatuk, mə iriə tukhauə narmamə əfrakis kafam.

Yesu raməhuak tuk narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran

²⁰ “Pəh nien mə yakaməhuak əmə tuk narmamə kafak minə, mərig yakaməhuak min tuk narmamə tiksın min yamə mine kafak narmamə minə tukhani-ərhav pən kafak nəgkiarinen kimi əriə, pəh iriə tukshatətə irak.

²¹ Tatə, yakaməhuak tuk əriə, mə iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə, rəmhen əmə kin yame kirau kwarə kirikianə əmə. Kafak nımraghien raməmır iram, kını kafam nımraghien raməmır irak. Yakaməhuak tuk əriə mə tukhauə kirikianə kitawə mik, mə narmamə kape tokrei tanə tukhani nəfrakisien irak mə nımner-pə kin Yo. ²² Ik nakwəvəh-si-pə ta nehuəyen kimi Yo, kını Yo yakamautə-pən kin kafak nehuəyen kimi əriə, mə iriə tuksarə kirikianə rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə. ²³ Kafak nımraghien raməmır yerkiə; kını kafam nımraghien raməmır irak. Ror pən, yakaməhuak mə iriə tukhauə kirikianə ye narımmar fam, mə narmamə kape tokrei tanə tuksəm əriə, kharkun mə Ik nımner-pə kin Yo, mharkun mə Ik nakorkeikei kafam narmamə minə rəmhen əmə kin yame Ik nakorkeikei Yo.

²⁴ “Tatə. Ik nımmərəhu-pə əriə ye kwermik mə iriə kafak narmamə minə. Kını Yo yakorkeikei mə iriə tukharkun nıvənien aikin Yo yakamvən ikin, mə iriə tuksəm nehuəyen kafak yame jakpivəh. Nehuəyen e, Ik nımvəh-si-pə kimi Yo, meinai Ik nımmorkeikei Yo məkupan, nıpig tokrei tanə rımmarıkək hanə.

²⁵ “Tatə. Ik nakatuatuk pik. Narmamə kape tokrei tanə, iriə kiseinein Ik, mərig Yo yakırkun Ik. Kını narmamə kafak minə, iriə kharkun mə Ik nımner-pə kin Yo. ²⁶ Yo e yımmor əpu Ik kimi əriə, mə iriə tukharkun huvə Ik, kını Yo, jakaməkeikei mamor əpu Ik mamripin, mə norkeikeiye kafam tukmarə yerkiə, mə Yo min jakamarə yerkiə.”

18

Tikmır minə kape Yesu kımnhauə mharaptərəkin In

(Mat 26:7-56; Mak 14:43-50; Luk 21:47-53)

¹ Yesu rımməhuak ta, mıtərhav ye taon a, mukurao-pən ye kwenırhe tukwas mır, ye nıkwətanə kirik kamni kımə Kedron, mhaktə ye tukwas, mivən aikin kaməsım ikin. Kını Yesu mine kafan narmamə minə kımnhavən yerki nai minə a.

² Kını Judas e kwasig ikin rımməighan-pən kin Yesu kimi tikmır minə kafan, in ruirkun ta kwənmhaan a, meinai nıpig kirik, Yesu mine kafan narmamə minə iriə kasofugin əriə minə aikin. ³ Kını jif pris minə mine Farisi minə kımısher-pən kin mobael minə tiksın kape nəmə Rom mine mobael minə tiksın yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen, khauə misəm Judas. Kını Judas rıkir əriə mhavən yerki nəsimien a. Iriə kımnhapik kwensıə, mine laet, mine narımmar kape narowaginien.

⁴ Kını Yesu ruirkun ta naha nhagin yame tukor iran. Mərig rımməriwək, mivən tuk əriə, maiyoh əriə mimə, “?Nakasarha-kin pa?”

17:18: Jon 3:17; 20:21; Mat 28:18-20 **17:19:** Dut 15:19,21; Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1 Kor 11:24; Taetas 2:14; Hib 9:14; 10:10 **17:21:** Jon 3:17 **17:22:** Jon 1:14; 14:20 **17:23:** Jon 16:27
17:24: Jon 1:1-3,14; 12:26; 1 Pita 1:20 **17:25:** Sam 119:137; Jon 15:21; 16:3; Rom 3:26 **17:26:** Jon 15:9; 17:6; Rom 5:5 **18:2:** Luk 21:37; 22:39 **18:3:** Wok 1:16

⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Yakasarha-kin yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

Kini In rini-pən tuk əriə mə, “Yo e.” (Kini Judas e yame rimmheighan-pən kin Yesu ye kwermiriə, in ramərer iriə min).

⁶ Kini nipig Yesu rimini mimə, “Yo e,” iriə kimisəriwək kin nimeitairiə mharerig, miseiwaiyu, mhamir.*

⁷ Kini Yesu rarə maiyoh min əriə mimə, “?Kimiə nakasarha-kin pa en?”
Kini iriə khamə, “Yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

⁸ Kini Yesu rimə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə mə ‘Yo e.’ Tukmə nakasarha-kin əmə Yo, sətə ye narmamə minə en pəh kamhavən.” ⁹ In rimini məknakin mə nəgkiarinen yame ruini ta tukruə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə, “Tata, narmamə yame nimnarəhu-pən əriə ye kwermik, yimmamarha huvə tuk əriə, mipəh nəpəhyen kirik.”†

¹⁰ Kini Saemon Pita, kafan kirik aikin nao nisə. Məkneikin rirəhsi-ərhav, mərəru ta nimətərgi slef kirik matuk kape hae pris. (Nhağ slef e Malkas).

¹¹ Mərig Yesu rimini-pən tuk Pita mə, “!Vai-pən nao nisə kafam ye tamhekin! Ik takaməkeikei mirkun mə Yo yakaməkeikei mamarə ye nəmhəyen yame Tatə Kughen ravəhsi-pə kimi Yo.”

Kimmharəh Yesu mhavən ramərer ye nimri mirh

(Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54)

¹² Kini mobael minə kape nəmə Rom mine yemehuə kapəriə, mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimmharəh Yesu misarkis ətəəkən.

¹³ Kimisəkupən mharəh In ramərer ye nimri Anas. Anas e mirei Kaefas. Kini Kaefas a ramor wok kape hae pris ye newk a. ¹⁴ In apa kupan rimini-pən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mə, “Rhuə əmə tuk əmiə mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuə rapita yame narmamə ye kantri piəpiə tukhamhə.”‡

Pita rimini mə in reinein Yesu

(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

¹⁵ Yermamə min kirik kape Yesu, hae pris rirkun huvə in. Kini iriə Saemon Pita karakwasig kin Yesu, mhavən ipakə tuk nimə kape hae pris. ¹⁶ Mərig Pita to rirəh nivəniən imə, mamərer əmə ye kwəruə. Mərig yermamə a kape Yesu yame hae pris rirkun huvə in, risi-pən imə, mitərhav-pə ye kwəruə, maməgkiar kəskəh kimi piraovin yame ramərer tuk kwəruə, kini reighan kin Pita mə tukrivən imə. ¹⁷ Məkneikin pian a yame ramərer tuk kwəruə rarhəpən məm Pita, maiyoh in mimə, “Eh. ?Ik min yermamə kirik kape Yesu?”

Mərig Pita rimə, “Nikam. Pəh nien mə yo yermamə kirik kafan.”

¹⁸ Kini nipig a, nipig kape nokieiyen. Kini yor wok minə kape hae pris, mine mobael minə kimmnasarkəp. Kini Pita ramərer iriə miriə, masərkəp.

Hae pris raməgkiar kimi Yesu

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Ye nipig a, hae pris rimmayoh Yesu kin narmamə minə kafan, mine naha nhagin yame In ramhajoun.

²⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo yimmamni-ərhav kafak nəgkiarinen ye nimri narmamə ye tokrei tanə. Nipig m-fam, yakamhajoun narmamə ye

18:5: Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 * **18:6:** Tukmə ror nipig Yesu rimini mə “Yo e” iriə kimiseiwaiyu mamhamir meinai nəgkiarinen e “Yo e” ye nəgkiarinen kapə nəmə Gris ramhen əmə kin nhağ Kughen yame ramərhaktə, to kipəh niniyen. **18:6:** Rev 1:17 **18:8:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 † **18:9:** Ruini məkneikin ye Jon 17:12. **18:11:** Mat 20:22 ‡ **18:14:** Kaefas ruini ta nəgkiarinen e ye Jon 11:49-51.

nimə kape nofuginien, mine apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin nəmə Isrel kasofugin ikin. Yakpəh nerkwaigien kin nar kirik. ²¹ ?Rhawor nakamaiyoh məkneikin Yo? Rhuvə pik mə takvən maiyoh-pən narımamə yamə mine kimnasərig kafak nəgkiarieren. Iriə kharkun huvə narımınar yame yakməni-pən tuk əriə.”

²² Yesu rəgkiar məknakin, mobael kirik yame ramərəer tuk Nimə Ehuə kape Kughen ramərəer ipakə tukun, marar məriḫ nıkarıḫn, mımə, “Nəgkiarieren e nakamni-pən tuk hae pris riḫəh nəmhenien.”[§]

²³ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “? Rhawor e yakamni əmə nəgkiarieren yamə mine kisatuatuk kini nakaməriḫ nıkarıḫ tukun? Tukmə nakasəm mə yakməni nar kirik riḫəh nəmhenien, hani.”

²⁴ Məkneikin Anas rher-pən Yesu riḫən məm hae pris e Kaeafas. Kıpəh nirisin-ta-hanə-yen nəərəus ye kwermın mir.

Pita ramni mın mə reinein Yesu

(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Kini Saemon Pita ramərəkəp hanə, kini kisaiyoh-pən in mhamə, “Eh. Ik mın e ik yermamə kirik kafan uə?”

Məriḫ Pita riḫə, “Nıkam. Pəh nien mə yo yermamə kirik kafan.”

²⁶ Məkneikin, yorwok kirik kape hae pris, in kwənərəus kirik kape kwən a yame Pita riḫnərəu-ta nımətirgin, riḫini-pən tukun mə, “Rıḫik raməsik mə yımınəm əmiru mın apa yerki nəsimien.”

²⁷ Məriḫ Pita riḫini-pən tukun mımə, “Pəh nien mə yo.”

Imə məkneikin, man rəkəkə.

Yesu rərəer ye nımri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ Kini yenḫig-enḫig əgkap, kharaptərəkın Yesu mhatərhav ye nımə kape Kaeafas, mhavən ipakə tuk nımə kape Paelat. Paelat in gavman kape Rom, pəh nien mə yemə Isrel kirik. Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəri-pən loa kapəriə, mhapəh nhavənien ye nəkwai nımə kape yermamə yame pəh nien mə yemə Isrel, tamə kisəmkimik, miseinein nənien nəviginien kape Pasova.

²⁹ To khapəh nhavənien imei Paelat, Paelat ritərhav-pə, maiyoh əriə mımə, “? Naksəm-pən naha nhagin rahas ye kwən e?”

³⁰ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “To riḫə kwən e riḫəh norien nar has, to yakhapəh nhakirien mhuə kimik.”

³¹ Məriḫ Paelat rini-pən tuk əriə mımə, “Nıkam. Rhuvə mə takhakır in mhavən. Rhuvə mə kimə səkir norien kafan rəri-pən natuakəmien kapəriə, mhavəhsi-pən narḫinien kimin.”

Məriḫ iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Məriḫ loa kape nəmə Rom ramni mə nəmehuə əmə kape Rom kharkun nhavəhsi-pənien narḫinien kimi yermamə mə tukraməkeikei mımhə.” ³² (Apa kupan, Yesu riḫini mə In tukriḫmə məknakin; kini narımınar mınə a ritərhav-pə mor nəgkiarieren kafan ruə mor nəfrakisien kin).*

³³ Məkneikin Paelat riḫən mın imə, mokrən kin Yesu mə tukruə mərerer ye nımriḫn, kini raiyoh In mımə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

§ 18:22: Khamə Yesu ramni hah hae pris, makapir loa ye Eks 22:28 yame ramni mə, “Takpəh nini-hah-yen Kughen mine nəmehuə mınə kapəriə.” 18:27: Jon 13:38 18:28: Jon 11:55

* 18:32: Yesu riḫini mə tuksəsik in ye nai kamarkwoə kin. (Im-ru Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Tukmə nəmə Rom khamə tukhavəhsi-pən narḫinien kimi yermamə mə tukraməkeikei mımhə, khavəhsi-haktə in ye nai kamarkwoə kin. Məriḫ nəmə Isrel to khapəh nisorien məknakin. 18:33: Mat 2:2; Luk 23:2-3

³⁴ Kini Yesu raiyoh In mīmā, “?Nərigien en kafam nakamni, uə narmamə kamhani-pre tuk ik?”

³⁵ Kini Paelat rīmini-pən tukun mīmā, “!Ah! Pəh nien mə yo yemə Isrel kirik. Narmamə imam ikin əmə mine jif pris minə kafam, iriə kimiseighan-pə kin Ik ye kwermik. ?Naha e nimmor?”

³⁶ Kini Yesu rīmā, “Narmaruyen kafak rīpəh nəmhenien kin narmaruyen kape tokrei tanə əmə. To rīpimə narmaruyen kafak in kape tokrei tanə e, kafak narmamə minə kīpīhəh mobael minə tuk Yo, misərer əswasig kin nəmehūə kape nəmə Isrel mə tukhapəh nharaptəkinien Yo. Mərig narmaruyen kafak ror pisin ye narmaruyen kape tokrei tanə.”

³⁷ Kini Paelat rīni-pən tukun mə, “!nta. Ik nakamni mə Ik king kirik.”

Kini Yesu rīmā, “Tukmə ik nakamni mə Yo king, nəfrəh. Yo yimnarhapə ye tokrei tanə tuk nar kīrikianə əmə, mə jakərer-ərhav mamni-ərhav nəfrakisien. Kini narmamə yamə mine kisorkēkei mə tuksərig nəfrakisien tukasəkeikei misərig nəgkiarien kafak.”

³⁸ Mərig Paelat rīni-pən tukun mīmā, “?Naha e nhagin nəfrakisien?”

*Paelat rīnivəhsi-pən narpīnien kimi Yesu mə tukraməkeikei mīmā
(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)*

Kini Paelat rītərhav min mīvən məm nəmehūə kape nəmə Isrel, mini-pən tuk əriə mīmā, “Yo yakpəh nəmien norien has kīrik ye kwən e, yame ramni mə rīmnakapir loa. ³⁹ Mərig ye norien kapəmīə, ye newk minə fam, ye nīpig kape Pasova, yakamrisin yermamə kwənkwān kīrikianə ye kalabus. ?Kini rhawor ye nərigien kapəmīə? ?Nakhamə jaksin king e kape nəmə Isrel uə?”

⁴⁰ Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “!Nikam! Takpəh nīrsinien. !Risīn Barabas!” (Barabas e rīmikwasig kin narmamə tīksin mamhauh mobael kape gavman).

19

¹ Kini Paelat reighan-pən kin Yesu ye kwermi mobael minə, kini iriə kisərkis-ərkis In. ² Kini khapik nəərəus kīrik yame ror nīrhīn, mhakuh kəvəvhəo kin, yame ramsigovīn kəvəvhəo kape king, kini mhaukraī-pən ye kapən kapə. Misarkaoh-pən kin kot əwhəo kīrik yame ramsigovīn kot kape king. ³ Kini masərer tukun, misarh iakei iran, mamhani mhamə, “Ik e king kape nəmə Isrel. Kimawə yakamhavəhsi-pre nisaiyen kimik.” Kini misarar misərip nikapin.

⁴ Kini Paelat risi-pən imə mītərhav mini-ərhav mīmā, “Eh. Narmamə. Yakamkīr ye-rhav kwən e mə kimīə taksəm mə yakpəh nəm-pənien nar has kīrik iran.”

⁵ Kini Yesu risi-pən imə mītərhav. Məvəvhəo kin kəvəvhəo yame kimmor kin nəərəus yame ror nīrhīn, markəoh kin kot kape king, kini Paelat rīni-pən tuk əriə mīmā, “Səm-ru, kwən e ramuə.”

⁶ Mərig jif pris minə mine mobael yamə mine kasarha tuk Nīmə Ehuə kape Kughen kīmisarha-pən misəm, masokrən apomh mamhani mhamə, “!Əsik-pən ye nai kamarkwəo kin! !Əsik-pən ye nai kamarkwəo kin!”

Kini Paelat rīmini-pən tuk əriə mə, “Nīkam. Kimīə atuatur hakīr mhavən, misəsik-pən In ye nai kamarkwəo kin. Mərig Yo yakpəh nəm-pənien nar has kīrik iran.”

⁷ Mərig iriə khamə, “Kapəməwə loa ramni mə In tukraməkeikei mīmā, meinai In ramni mə In Ji Kughen.”

⁸ Paelat rimnærig nægkiarinen a, rigin pik. ⁹ Kini marar mivæn min imæ, maiyoh Yesu mimæ, “?Ik yemæ hiæ?”

Mærig Yesu ripæh nhorpinien nægkiarinen kafan. ¹⁰ Kini Paelat rini-pæn tukun mimæ, “?Rhawor e nakpæh nhorpinien nægkiarinen kafak? ?Nakirkun uæ nikam mæ yakavæh nehuæyen tuk nirisinien Ik uæ tuk næsik-pæniyen Ik ye nai kamarkwao kin?”

¹¹ Kini Yesu rini-pæn tukun mimæ, “To Kughen ripipæh nivæhsi-preyen nehuæyen kimik, to nakpipæh nivæhyen nehuæyen tuk nækiriyen Yo. Mærig hæ pris rimneighan-pæ kin Yo ye kwermim. Ror pæn, Kughen tukrini mæ in rimnor ta tævhagæ has kirik rehuæ rapita yame ik nimnor.”

¹² Kini ririkakun ye nipig a, Paelat rorkeikei mæ tukririsin Yesu. Mærig næmehuæ minæ kape næmæ Isrel kisokran apomh mhamæ, “Tukmæ nakrisin kwæn en ramvæn, pæh nien mæ ik yermamæ æfrakis kirik kape King Sisa, meinai tukmæ yermamæ kirik ramni mimæ in king, in tikmir kape Sisa.”

¹³ Paelat rimnærig nægkiarinen a, kini mikir Yesu miratærhav. Mivæn ye kwænghan kirik kamni kimæ Kapiet Etæn-ætæn Ikin. (Ye nægkiarinen kape næmæ Isrel, kamni kimæ Gabata). Kini nækwætæ-pæn ye jea kape nækiriyen nægkiarinen. ¹⁴ Ipakæ yerkwæiha, ye nipig kape nor-æpnæpænæyen ye næviginiyen kape Pasova. Kini Paelat rini-pæn tuk næmehuæ kape næmæ Isrel mimæ, “!Kapæmiæ e king!”

¹⁵ Mærig iriæ kasokr-apomh mamhani mhamæ, “!Hakir ye-rhav! !Hakir ye-rhav! !Æsik-pæn In ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rini-pæn tuk æriæ mimæ, “?Næfrah? ?Kimiæ naksorkeikei mæ jakarkwætæraikin-pæn king kapæmiæ ye nai kamarkwao kin uæ?”

Kini jif pris minæ khamæ, “Sisa pisin æmæ in king kapæmawæ.”

¹⁶ Kini Paelat rimneighan-pæn kin Yesu rivæn ye kwermiriæ, mæ mobael minæ kape Rom tuskarkwætæraikin-pæn In ye nai kamarkwao kin.

Mobael minæ kimisæsik haktæ Yesu ye nai kamarkwao kin

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Kini kharæh Yesu mhavæn. ¹⁷ In atuk rinamræh nai kamarkwao kin, mhatærhav mhavæn ikin kirik, kamni kimæ Kerhæ iræ jir. (Ye nægkiarinen kape næmæ Isrel, kamni kimæ Golgota). ¹⁸ Ye kwænmhaan atuatak a in a, kimisarkwætæraikin haktæ Yesu ikin ye nai kamarkwao kin. Misarkwætæraikin min yermamæ kiraru. Kirik ye nikarin matuk; kirik ye mawor. Kini Yesu rimnaker ye kwerkwan.

¹⁹ Kini Paelat rini, kirai ta nægkiarinen kirik, karkwætæraikin haktæ ye nai kamarkwao kin. Nægkiarinen a ramni mæ, “Yesu, Yemæ Nasaret. In King kape næmæ Isrel.” ²⁰ Kini næmæ Isrel khapsaah kimisævheikin nægkiarinen a, meinai ikin a, kimisarkwætæraikin haktæ Yesu ikin, ipakæ æmæ tuk taon. Kini nægkiarinen a kimirai ye nægkiarinen kape næmæ Isrel, mine ye nægkiarinen kape næmæ Rom, mine ye nægkiarinen kape næmæ Gris. ²¹ Kini jif pris minæ kape næmæ Isrel kimnhavæn mhani-pæn tuk Paelat mhamæ, “Takpæh niraiyen mæ ‘In e king kape Isrel.’ Rhuvæ mæ takrai mæ, ‘Kwæn e in ramni mæ in king kape næmæ Isrel.’ ”

²² Mærig Paelat rimæ, “Nikam. Yakwærai, yakwærai.”

Mobael minæ kimisæwhai neipæn kape Yesu

²³ Kini nipig mobael minæ kwæsækwætæraikin-pæn ta Yesu ye nai kamarkwao kin, kini mhapiik kafan narimnar, kini misæwhai narimnar misætu nimrin kuas, meinai iriæ kuas. Mærig kimnhapæh nisæwhaiyen kot apomh kafan.

Nipərən əmə, yame kipəh nijirien. ²⁴ Mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “To kharəh niseikusien. Pəh kisəsik daes tukun. Yermamə yame rapita, kafan e kot.” Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarrien ye nəkwəkwə kape Kughen ruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,
 “Iriə tukhapik ta kafak neipən misəwhai irəriə minə.

Kini misarukin daes tukun.” (*Sam 22:18*) Ror məkneikin, mobael minə kimisor əfrakis məknakin.

Yesu mine kafan mamə

²⁵ Kini nipiraovın kuas kimnasərer ipakə tuk nai kamarkwao kin kape Yesu. Iriə e: Mamə kape Yesu, mine piauni, mine Meri kirik min, yame in piraovın kape Kleopas, mine Meri pisin kirik, yame in pian Magdala.

²⁶ Kini Yesu rarha-pən məm kafan mamə, mine yermamə kirik kafan yame in rorkeikei pik, kawərer ipakə tukun, kini rini-pən tuk kafan mamə mə, “Pian əpə, kafam en kwajikovə.” ²⁷ Mini-pən tuk kwən a mimə, “Kafam en mamə.” Kini ririkakun ye nipig a, yermamə a kape Yesu raməm huvə pian a rəmhen kin mamə atuatuk kafan.

Yesu rimamhə

(*Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49*)

²⁸ Kini kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu ruirkun mə In rinərkin wok yame rimaue tukun mə tukror. Kini mimə “Yaknəkwəkwə.” Rimini məkneikin mə tukror nəgkiarrien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.*

²⁹ Kini kwaji besin kirik aikin ramkwəta, kwəvi-pən ta waen əkwahir iran. Kini iriə kharəh neipən kirik, miseires waen kin, misarkis-pən ye nai kirik kamni kimə ‘hisop’ mhavəh-si haktə mhavəhsi-pən ipakə tuk tikinher Yesu, mə tukrinin. ³⁰ Kini rapaih əsigəvin waen, mini mimə, “Rinor infamien.”

Kini rivaag-əhu, meighan-pən kin nimraghien kafan, kini mimhə.

Mobael kirik rimnhai nikar Yesu

³¹ Ruauə ye nipig kape napnəpenəyen, tukəni rikwamirkin, Sabat. (Sabat a in nipig ehuə kirik). Kini nəmehua kape nəmə Isrel kimmhapəh nisorkeikeiyen mə niprai yermamə tukraməker ye nai kamarkwao kin meriaji-pən Sabat. Ror pən, iriə tiksın kimmhavən misaiyoh Paelat mhamə tukrher-pən kin mobael minə khavən mishoprir-hoprir nihurisir, pəh irisir tukrhimhə aihuaa əmə. Kini nəmə Isrel tukharəh-si ta niprairisir ye nai kamarkwao kin. ³² Kini mobael minə kimisəkupən mishoprir-hoprir nihu yermamə mir e kawəker ipakə tuk Yesu. ³³ Mhauə ipakə tuk Yesu, misəm mə In ruamhə ta, mhapəh nishopririen nihun. ³⁴ Mərig iriə kirik rimnhai əmə nikarin kin kwenhao. Əmə aikin, nitawin mine nunu iran, iriu kwis kimiwaiyu mirətərhav ye nikarin. ³⁵ (Kini kwən kirik rinamərer ipakə tukun, məm narimnar minə e kin nimirin. Kini mamni-ərhav nəgkiarrien yamə mine raməfrakis. Mamrai-pən ye nəkwəkwə e mə kimiə min takhani nəfrakisien iran). ³⁶ Narimnar minə e kimmhatərhav-pə misor nəgkiarrien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə, “To iriə kharəh nishoprir-pirien nikəkrin kirik.” (*Eks 12:46*;

Nam 9:12; Sam 34:20) ³⁷ Kini nəgkiarrien kirik min ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Iriə tuksarha-pən misəm yermamə yame kimishai.”

(*Sek 12:10*)

19:24: Jon 19:28,36,37 **19:25:** Luk 8:2; Jon 20:1,18 * **19:28:** Əm-ru profesii kirik ye Ol Sam 69:21. **19:28:** Jon 17:4 **19:30:** Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4 **19:34:** Sek 12:10; 1 Jon 5:6-8; Rev 1:7 **19:36:** Jon 19: 24,28,37 **19:37:** Rev 1:7

məmrəmir, mivaag-pən ye nəpag kapiə, ¹² məm agelo mir kiaru apa imə. Neipən kapəriu rhawən pik. Iriu kaokwətə aikin kimmərəhu-pən nıprai Yesu ikin. Kirik ramkwətə-pən a kimirəhu kapən kapə rıvən pən ikin; kini kirik ramkwətə-pən a kimmərəhu nihun rıvən pən ikin.

¹³ Kini iriu kwaiyoh Meri mırəmə, “Pian əpə. ? Nakamasək tuk naha?” Kini in rini-pən tuk əriu mımə, “Kwərəhsi-ta nıprai Yermaru kafak, kini yakneinein mə kimirəhu-pən hiə.”

¹⁴ Ruini-ta nəgkiarrien a, marar, marha-pən məm Yesu ramərəer aikin. Mərig in rıpəh nırkunien mə Yesu. ¹⁵ Kini Yesu raiyoh in mımə, “Pian əpə. ? Nakamasək tuk naha? ? Nakamarha-kin pə?”

Mərig Meri, rikin raməsik mə ta mə yəsım kirik, rini-pən tukun mımə, “Yemehuə. Tukmə ik nımırəh nıpran, mərəhu ikin pukaa, həjoun kin yo pəh yəkvən mırəh.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Meri.” Məkneikin Meri rarha-pən, məm, mokrən apomh mımə, “Raboni.” (Ye nəgkiarrien kape nəmə Isrel, nıpran rımə, “Yhajoun kafak”).

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Takpəh nırapien Yo, meinai yakpəh hanə nivəniən tuk kafak Tatə Kughen. Mərig ik, yuvən, məm naorahik minə minisəhpən tuk əriə mə Yo yaknamrerig-pən apa ye rao ye neai tuk kafak Tatə, kini In mın kapəmıə Tatə. In Kughen kafak, kini In mın kapəmıə Kughen.”

¹⁸ Kini Meri pian Magdala rımavən məm narmamə kape Yesu minə, minipən tuk əriə mımə, “! Nəmə minə əpə! Yımməm Yermaru.” Kini məvsao kin naha nhagin yame Yesu rımını-pən tukun.

Narmamə kape Yesu minə kimisəm In

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Ye Sande, yenaiyu, narmamə kape Yesu minə kimisofugin əriə minə apa ye nimə kirik, kini misətəpig tim tim, meinai kimmhagin kin nəmehuə minə kape nəmə Isrel. Məkneikin, Yesu rımauə mərəer ye kwerkwan irəriə, kini minipən tuk əriə mə, “Nəmərınuyen tukramarə tuk əmiə.” ²⁰ Kini mhajoun kwermın kin əriə, mine nıkarin. Kimisəm Yesu Yermaru, rikiriə ragien pik.

²¹ Kini Yesu rımını-pən mın tuk əriə mə, “Nəmərınuyen tukramarə tuk əmiə. Kafak Tata rımmher-pə kin Yo, kini ye norien kirikianə əmə mın, Yo yakamher-ərhav kin əmiə mə takhatərav mhavən ikin minə ye tanımtanə.”

²² Rımını ta nəgkiarrien e, mher əpu əriə, mımə, “Havəh Nanmın kape Kughen. ²³ Tukmə nakharisin narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen mın tukrıvəh-si ta narpınien kapəriə. Kini tukmə nakhapəh nharisinien narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen tukrıpəh nivəhsi-tayen narpınien kapəriə.”

Tomas rımməm Yesu kin nımrın

²⁴ Kini yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, nhagin e Tomas. Kamokrən kin in kimə Didimas. In rımirkək yenıpig Yesu rımatərhav-pə tuk əriə. ²⁵ Kini in minə tiksın kimmhani-pən tukun mhama, “Eh. Yımisəm Yesu Yermaru.”

Mərig Tomas rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə yakəm tamhek nil kin nımrık mırəp, kini mırəp tamhek kwenhao ye nıkarin, mıpini nəfraksien iran. Mərig tukmə yakpəh nəmien, to yakpəh nıniyen nəfraksien iran.”

²⁶ Kini nəhuakien kirikianə ruə mivən, narmamə kape Yesu minə kimməsəkəwətə kwis iriə Tomas ye nəkwai nimə kirik. Misətəpig tim tim pawk, mərig Yesu rıtarhav-pə mərəer ye kwerkwan irəriə mımə, “Nəmərınuyen

tukramarə tuk əmiə.” ²⁷ Kini mini-pən tuk Tomas mimə, “Yuə mirap tamhek nil ye kwermik. Mirap tamhek kwenhao ye nikarik kin kwermim. Ni əmə nəfrakisien irak. Nərigien kafam tukripəh norien kiraru.”

²⁸ Kini Tomas rini-pən tukun mə, “Ik kafak Yermaru, mine Ik kafak Kughen.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nimini nəfrakisien irak meinai ik nimnəm Yo. Mərig yamə mine khapəh nisəmien Yo, mamhani nəfrakisien irak, iriə tukasarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Kimirai nəkwəkwə e kimə narmamə tukshatətə əfrakis ye Yesu

³⁰ Yesu rimnor nımtətien minə ripsaah ye nımrı kafan narmamə, yame kimnəpəh niraiyen ye nəkwəkwə e. ³¹ Mərig kimirai narımnar ye nəkwəkwə e mə kimiə takhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo, mine in Ji Kughen. Kimirai nəkwəkwə e mə kimiə takhani nəfrakisien iran, mamhavəh nımraghien rerin.

21

Yesu rimnor nımtətien kirik, kafan narmamə minə khavi kəmam ripsaah

¹ Kwasig ikin ye narımnar minə e, Yesu ritərhav-pə min tuk kafan narmamə minə apa ye nikar-kar tahik apa Lugun Galili.* Kini mamor əpu In. ² Ye nıpig a, narmamə minə kape Yesu kimnasəriwək kirikianə. Saemon Pita, mine Tomas e kamokrən kin kimə Didimas, mine Nataniel e yemə Galili, rukwanu kafan kamni kimə Kena, mine ji Sebedi mir, mine yermamə mir kiraru min kape Yesu. ³ Saemon Pita rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakamvən jakaruk kin net.”

Kini khamə, “Inta. Pəh kitawə khavən.” Kini iriə fam kimisəsok pirə ye bot kirik. Misaruk kin net a miseriaji reraan. Mərig khapəh nhaviyen kəmam kirik.

⁴ Kini rinamraan, Yesu ruə mamərer i-fiak; mərig kafan narmamə minə khapəh nharkunien mə Yesu.

⁵ Kini In raiyoh əriə mə, “Ah. ?Nakhavi kəmam kirik, uə?”

Mərig iriə khamə, “Nikam. Kəmam rikək.”

⁶ Kini In rini-pən min tuk əriə mimə, “Intə. Sarko-pən ru kin net e ye matuk, mhavi kəmam tiksın.” Məkneikin, kisarko-pən kin net, mhapik kəmam ripsaah, ripsaah, to khapəh nhavi-haktəyen net.

⁷ Kini yermamə yame Yesu rorkeikei pik in, rini-pən tuk Pita mimə, “Eh. Yermamə e in en, Yesu Yermaru.” Pita rərig nəgkiarien a, mətəut aihuua əmə, (meinai ye nıpig a rimnamaiyu kopıə kopıə) meiwaiyu ye bot, meiai məsok fiak. ⁸ Kini narmamə kape Yesu minə kimnhavi fiak bot, misəukəkin fiak net yame rukwar kin kəmam, meinai bot ramərer ipakə əmə tuk nıməkrəkır, rəmhen kin wan hundred meta.† ⁹ Kini misəsok fiak misəm kher nap, kini kwənəmtarhe nap ramuək. Kini misəm kimnəpir kəmam kirik. Kini bred min apakin.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hapik kəmam tiksın yamə mine nımnhavi, mhapik mhauə.”

¹¹ Kini Saemon Pita rimavən ye bot, kini məukəkin net məsok fiak. Net a rukwar kin kəmam ehua minə, iriə m-fam wan hundred fifti tri. Net a rukwar

20:26: Jon 14:27; 20:19,21 **20:27:** Luk 24:40 **20:28:** Rev 4:11 **20:29:** Jon 3:15; 1 Pita

1:8-9 **20:30:** Jon 21:25 **20:31:** Jon 3:15; 19:35 * **21:1:** Lugun Galili, nhag pisin kirik e Lugun Tiberias. **21:1:** Jon 21:14; Jon 20:19,26 **21:3:** Luk 5:5 **21:4:** Luk 24:16; Jon 20:14 **21:6:** Luk 5:4-7 † **21:8:** Nəgkiarien kape Gris ramni “kiubit tu hundred,” rəmhen kin wan hundred meta.

pawk kin kəməm, mərig rini-pən neikus-eikusien. ¹² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Hauə, pəh kisəvigin kwis.”

Kini iriə kirik rikin ripoəh nəsikien mə tukraiyoə In mə, “?Ik pa?” meinai iriə m-fam kwənharkun ta mə In Yesu Yermaru. ¹³ Kini Yesu rini-pən bred mivəh-si-pən kimi əriə, mivəh-si-pən min kəməm.

¹⁴ Nipig Yesu rimamhə mamragh min, kini in a nipig yame ror kisisər kin yame In rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə.

Yesu rini-pən haktə nərigien kape Pita, meinai in apa kupan, rini-pən m-kisisər mə reinein Yesu

¹⁵ Kimisəvigin ta, kini Yesu raiyoə Saemon Pita mīmə, “Saemon, ji Jon. ? Norkeikeiyen kafam tuk Yo rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksın, uə?”

Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “Əwəh. Yermaru, Ik nakwirkun ta mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Inta. Ik takaməvigin kwaji sipsip minə kafak.” ¹⁶ Kini marar maiyoə min in mīmə, “Saemon, ji Jon. ?Nakorkeikei Yo?”

Kini in rini-pən tuk Yesu mīmə, “Əwəh Yermaru. Ik nakirkun mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Inta. Takamarha huvə tuk kafak sipsip minə.” ¹⁷ Kini marar maiyoə min yame ror kisisər kin mīmə, “Saemon, ji Jon. ?Ik nakorkeikei Yo?”

Kini Pita, rikin rəmha, meinai Yesu rimnaiyoə in m-kisisər mīmə, “?Ik nakorkeikei Yo?” Kini rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. Ik nakirkun narimnar m-fam. Ik nakirkun mə yo yakorkeikei ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Ita. Ik takaməvigin kafak sipsip minə.”

Yesu rini-pən ərhav mə tukhopni Pita

¹⁸ Kini Yesu rini-pən nəgkiarien mimi-pən tuk Pita mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, apa kupan, nipig nimnamatamaruə, nimivəh-si-pən atuk kafam neipən, mameriwək, mamvən aikin minə fam yame ik nakorkeikei mə takvən ikin. Mərig tukmə naknəhuaru, takhuatuk kin kwermim, kini yarmə kirik tukrivəh-si-pre atuə kin kafam neipən, kini mikir ik nakravən aikin ik nakpəh norkeikeiyen mə takvən ikin.”

¹⁹ Nəgkiarien e Yesu rini-pən mamni-ərhav nimhəyen kape Pita, kini kafan nimhəyen in tukrivəh-si haktə nhag Kughen.

Kini Yesu rini-pən mimi-pən tukun mə, “Ita, kwasig kin Yo.”

Yesu rini-pən yermamə yame Yesu rorkeikei pik

²⁰ Kwəriwək miravən, kini Pita rariə marha-pən məm yermamə kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwasig kin əriu. (Kwən a in a, yame apa kupan, ye nipig kape Pasova, rini-pən mimi-pən tuk Yesu mīmə, “Yermaru. ?Pa nhagin tukreighaan-pən kin Ik ye kwermi tikmir minə kafam?”) ²¹ Nipig Pita rini-pən yermamə e kape Yesu, kini raiyoə Yesu mīmə, “Yermaru. ?Rhawor ye kwən e?”

²² Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrini-pən meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun. Mərig ik, takaməkeikei mikwasig kin Yo.”

21:14: Jon 20:1,19,26 **21:15:** Mat 26:33-35; Jon 13:37-38 **21:16:** Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Wok 20:28; 1 Pita 5:2-3 **21:17:** Jon 13:38 **21:19:** Jon 13:36; 2 Pita 1:14 † **21:20:** Jon rini-pən nəgkiarien e ye Jon 13:23, 25. **21:22:** Jon 21:19; Mat 4:19; 16:24

²³ Yesu rimini-pən məknakın tuk Pita, kini nəvsaoyen kirik rəvirh-əvirh ye nəməhuak minə mə yermamə a kape Yesu tukripəh nimhəyen. Mərig pəh nien mə Yesu rimini mə tukripəh nimhəyen. Rimini-pən əmə tuk Pita mımə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamripin meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun.”

²⁴ Yermamə e kape Yesu, in yermamə kirikianə əmə yame ramni-ərhav narimnar minə e, kini mirai-pən narimnar minə e ye nəkwəkwə e. Kini kitawə kharkun mə nəgkiarien minə e kasəfrakis.

Nəgkiarien infamien kape nəkwəkwə e

²⁵ Kini Yesu rimnor narimnar ripsaah min. Tukmə narmamə khamə tukharai fam narimnar yame In rimnor, nəgkiarien ripsaah, tukreriaji nəkwəkwə ripsaah ripsaah ripsaah. Kwənmhan ye tokrei tanə e to ripəh nəmhenien tuk nətu-pənien nəkwəkwə minə e aikin.

Wok Minə Wok yamə mine Aposol minə kimisor Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkə e Wok Minə

?Pa rimirai nəkwəkə e? Luk rimirai nəkwəkə e. Əvhuekin “Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkə a Luk” tuk nirkunien mə Luk in pa.

?Rimirai ramvən kimi pa? Luk rimirai nəkwəkə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas, yermamə kirikianə əmə yame Luk rimmher-pən kin nəkwəkə kupan e kamni kimə “Luk.” Nhag Teofilas, nıpran rimə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimmher-pən pakw kin nəkwəkə e kimi kwən a, mərig rirkun mə nəmə Gris khapsaah tuksəvheikin.

?Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nıpig rimirai? Ye nəkwəkə e, kitawə kasəm mə nəməhuak minə kimishorpin nəgkiarien kape nəmə Isrel mine nəmə kantri pisin pisin minə yame kasorkeikei mə tukharkun nuknei nhatəyən kape narmamə kape Yesu. Ye nəkwəkə e, kasəm mə gavman kape Rom, iriə min kimisərig nəgkiarien kape Pol ye nıkarin kape Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkə e tuk naha? Nəkwəkə yame Luk rimməkupan mirai, nhagin e “Luk” raməvsao kin nimraghien mine nəmhəyən kape Yesu Kristo. Mərig Luk rimirai nəkwəkə e mamni mımə niməhuak rimmhawor pən iran mine mırıkakun, kini tukrhawor pən iran mine mhaktə. Nıpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pita, kini nıpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pol. Ye nəkwəkə e, kitawə kasəm mə Luk mine Pol kworkeikei mə narmamə m-fam yame Rom ramarmaru irəriə, iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu.

Kughen rimə tukrher-pə kin Nanmin Rhakə

¹ Teofilas, kafak yermamə, yimməvsao ta kin Yesu ye nəkwəkə yame yimirai ta. Yimməvsao kin nəwhagien mine norien kafan ² muə meriaji-pə Kughen rıvəh In mivən apa ye neai. Kwasig ikin rıvən apa ye neai, Nanmin Rhakə rimavən iran, In rıwəhsi-pən nəgkiarien infamien kimi kafan aposol minə yame In rimirpen ta əriə. ³ Kini mərig, nıpig kimoh Yesu khopni, kini ai rimmragh min ye nimməyən kafan, kini marə min iriə kafan narmamə minə meriaji nıpig foti. Nıpig a, rimmərer ye nımririə nıpig rıpsaah mamor əpu In mə tukharkun mə rimmragh əfrakis ye nimməyən kafan. Iriə kisəm In, In raməvsao kin narmaruyən kape Kughen. ⁴ Nıpig ramarə hanə iriə min, In rıvəhsi-pən nəgkiarien kirik kimi əriə mımə, “Takhapəh nisəyən taon e Jerusalem. Masəmır mamawhin Nanmin Rhakə yame Rimik rımırpen mə tukrıvəhsi-pre kimi əmiə, rəmhen kin yame Yo min yimməvsao ta kin kimi əmiə. ⁵ Mərig in ai kupən, Jon Baptaes rimmor baptaes irəmıə kin nu, kini rıpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmıə kin Nanmin Rhakə.”

Kughen rıvəh Yesu mivən ye Rao ye Neai

⁶ Ye nıpig a, aposol minə kimməhuə kirikianə iriə Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yermaru. ?Rinor nıpig ai taktəkun mə Ik takor ətawə tuksarmaru ye tanə kapətawə e Isrel, uə nıkam?”

7 Kini Yesu rĭmĭni-pĕn tuk  ri  m , “Rĭmik pĭsin  m  In rav h nehu yen tuk n r huyen nĭpig mĭn  a. Mamerkwaig kin tuk  mi , mor  mi  m  takhap h nharkunien. 8 Kini m rig nĭpig Nanmin Rhak  tukru  ir mi , takhavah n sanĭnien, mhani- rhav nhagik e Jerusalem, mhav n yerkwanu mĭn  fam ye Judia mĭne Sameria, mhav n yerkwanu mĭn  fam ye tanĭmtan .”

9 Yesu ruini ta, nĭpig iri  kisarha-p n han  masam In, Kughen rĭv hsi ta In kini mĭv h in mhakt  mamv n ye neai. Aikin, napu  ruvrig  pis In. 10 Kasarha- terik ye napu , m kneikin, mis m yermam  mir kĭraru neip n kap riu rhaw n kĭrau  maw rer iri  miri . 11 Mar ni miram , “N m  Galili. ?Rhawor nakas rer m kneikin masarha fakt  ye napu ? Yesu e, Kughen rĭv hsi-ta In, mĭv h In muav n ye rao ye neai. In tukrĭrerig-p  mĭn r mhen  m  kin yame In rĭmnhakt  ai takt kun.”

Aposol mĭn  kĭmnhav h-si hakt  yermam  kĭrik m  tukrĭv h tamhek Judas

12 Aposol mĭn  kis ta ye takwar Olif, mis riw k k sk h  m *, mharerig mĭn mhav n Jerusalem. 13 Mhav n Jerusalem, kini misauru-p n ye nĭm  kĭrik mĭshakt  mhav n ye kw nmhaan kĭrik yame kĭmnas mir ikin kup n. Narĭmn  a: Pita, mĭn  Jon, mĭne Jemes, mĭne Andru, mĭne Filip, mĭne Tomas, mĭne Batalomiu, mĭne Matiu, mĭne Jemes, kwajikov  kape Alfeas, mĭne Saemon Selot†, mĭne Judas, kwajikov  kape Jemes. 14 Iri  nĭpiraovĭn tiksĭn mĭne Meri, nisĭn Yesu, mĭne naorahi Yesu mĭn  tiksĭn, iri  kasofugĭn iri  miri . Rikiri  kĭrikian   m . Nĭpig mĭn  fam, kas huak. 15 Nĭpig tiksĭn ruau  muav n, narmam  yam  mĭn  kishat t  ye Yesu kĭmnhau  kĭrikian . Iri  khapsaah kis mhen kin 120. Aikin, Pita r rer mam gkiar kĭmi  ri , mamni mĭm , 16 “Kafak narmam  mĭn , n gkiarien kape Kughen tukram keikei m   mor n frakisien kin. Apa kup n, Nanmin kape Kughen rĭmĭv hsi-p n n gkiarien kimi King Daved. King a rĭmirkun m kup n mĭni- rhav m  kw n e Judas tukrĭkir narmam  mhav n kharapt r kin Yesu.‡ Kini n gkiarien e ruau  ai takt kun minor n frakisien kin. 17 Apa kup n, Judas in kitaw  kĭrik; mamor wok kape Kughen kitaw  mĭn. 18 M rig rĭmnarar meighan-p n kin Yesu, mĭv h man  iran, kini en mĭv n mĭv h nĭmri nĭmoptan  kĭrik kin. Ikin aikin a, in rĭm v h m w han  teih tipĭn nisĭnavĭn rĭt rhav. 19 Kini nam  Jerusalem kis rig nar a, kishen-p n nhag nĭmoptan  a mham , ‘Akeldama.’ Ye n gkiarien kap ri  nĭpran ramni mĭm  ‘Nit .’”

20 Kini Pita rĭmĭni mĭn m , “Ye Ol Sam n gkiarien kĭrik ramni mĭm , “P h kw nmhaan kafan tukram mir apnapig  m ; P h yermam  kĭrik tukrĭp h n mĭrien aikin.’ (Sam 69:25) “Kini n gkiarien kĭrik mĭn ramni m kneikin mĭm , “P h yarm  kĭrik tukru  mĭv h tamhekĭn mĭv h nehu yen.’ ” (Sam 109:8)

21-22 Kini Pita rĭni mĭrpin mĭn mĭm , “Ror m kneikin m  tukas keikei mhav h-si hakt  yermam  mĭn kĭrik yame rĭmn m kin nĭmri m  Yesu Yermaru rĭmamragh mĭn ye nĭmh yen kafan m  tukrĭni- rhav m  Yesu In rĭmn rer mĭn ye nĭmh yen kafan. Yermam  a in yermam  kĭrik yame rĭmnam riw k kĭmaw  mĭn kup n, ye nĭpig yame Yesu rĭmnam riw k kĭmaw  mĭn. In rĭmn m norien mĭn  a rĭrikakun ye nĭpig Jon Baptaes

1:7: Mak 13:32 1:8: Mat 28:19; Luk 24:48 1:11: Mat 26:64; Luk 21:27 * 1:12: Ye n gkiarien kape n m  Gris, v. 12 ramni m , “Kĭmiseriwak ye nerwakien yame kĭmneighan kin m  tukeriwak ye nĭpig kape Sabat.” 1:12: Luk 24:50-53 † 1:13: Selot, nĭpran rima, “Yermam  ye kw n a yame rorkeikei m  tukher ye rhav kin namehu  kape Rom mĭn  apa Jerusalem.” 1:13: Mat 10:2-4 ‡ 1:16:  m-ru Sam 41:9.

rimnamni-ərhav nægkiarĭen, muə meriaji-pə nĭpig yame Kughen rimivəhsi-ta Yesu tuk ətawə, mivəh In mhaktə.”

²³ Kini iriə khani-ərhav nhag yermamə kĭraru. Kirik, nhagin e Josef, kamni kimə Basabas, kini kamni min kimə Jastas. Kirik min nhagin e Matias. ²⁴ Kini iriə misəhuak mhani mhamə, “Kughen, Ik nakĭrkun rikimawə fam. Ik takasitu irəmawə mini mə pa e nhagin yermamə mir e Ik nĭmirpen ta kirik ²⁵ mə in tikrivəh neihuəyen kape aposol yame Judas in rimnəpəh məri-pən swatuk ahas- in a kwənmhaan atuatuk kafan.” ²⁶ Kini kimisəhuak ta, mharai-pən nhagriu ye kapiere kĭraru mhawhan, mhamə tukharkun mə pa tukrivəh neihuəyen a “apostol.” Kini nhag Matias rukreikin. Kini iriə kimnhavəhsihaktə Matias rəmhen kin aposol. Kini taktəkun ai rinor min aposol iriə fam twelef.

2

Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu-pə

¹ Kini ai, ye nĭpig kape nəvigĭnien ehuə kirik kamni kimə Pentekos,* narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu kimnhauə kirikianə. ² Məkneikin, kisərig nar kirik rimasi-pən ye napuə rəmhen kin nĭmətəg ramavən mivən apa imə a kasəmĭr ikin. ³ Aikin, iriə kisəm nar kirik rəmhen kin nap raməsĭə, məwhai neram nap reiwaiyu irəriə m-fam. ⁴ Iriə m-fam, Nanmin kape Kughen rukwar irəriə. Kini mivəhsi-pən nĭrkunien kimi əriə kasəgkiar ye nəgkiarĭen ye tanə pisin pisin.

⁵ Kini ye nĭpig a, nəmə Isrel tiksin yame kamhasiai Kughen kimnhasi-pən ikin minə fam ye tokrei tanə, mhauə misofugin e Jerusalem. ⁶ Nĭpig kimisərig əriə kasəgkiar ye nəgkiarĭen ye tanə pisin pisin, narmamə khapsaah khauə misəm kisakur meinai narmamə minə fam kasərig kamhani nəgkiarĭen atuatuk kapəriə. ⁷ Kisakur pik kin nar a mhamə, “!Eh! Narmamə yamə mine kasəgkiar məkneikin, mərig iriə nəmə Galili əmə. ⁸ ?Rhawor e kitawə m-fam kisərig kasəgkiar ye nəgkiarĭen pisin pisin kapətawə? ⁹ Kitawə narmamə ikin pisin pisin. Ikin e taktəkun narmamə Patia, mine narmamə Media, mine narmamə Elam, mine narmamə Mesopotemia, mine nəmə Judia, mine nəmə Kapadosia, mine nəmə Pontas, mine nəmə Tarki, ¹⁰ mine nəmə Frijia, mine nəmə Pamfilia, mine nəmə Ijip, mine nəmə Libia ipakə tuk Saerin, minə nəmə Rom ¹¹ (yame iriə tiksin nəmə Isrel atuatuk, kini tiksin kimnhasi-pən ye tanĭmtanə minə misəpəh narəyen kape nar iməriə ikin, mhauə misəhuak kimi Kughen); mine nəmə Krit, mine nəmə Arebia. !Mərig kitawə m-fam kimisərig əriə kasəgkiar ye nəgkiarĭen minə fam kapətawə mamhani norien ehuə minə kape Kughen ramor kimi ətawə!” ¹² Iriə kimisərig kisakur pik kin rukreikin kapəriə kapə misaiyoh əriə minə kin nĭpran.

¹³ Mərig narmamə tiksin kisarh irəriə mhamə, “Nĭkam. ?Kisapis kin waen uə?”

Pita rimnhoprai nĭprai norien e yame Nanmin kape Kughen rivəhsi-pən nəsanĭnien kimi nəməhuak minə

¹⁴ Aikin, Pita rimnərer iriə aposol minə, iriə fam leven. In mokrən ehuə minĭ-pən tuk narmamə minə mĭmə, “Nəmə Isrel, mine kimĭə minə fam yamə mine nakasarə e Jerusalem, taksətərig huvə kin yo. Pəh yakhoprai-pre norien

1:21-22: Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27 * **2:1:** Pentekos in nəvigĭnien ehuə kirik kape nəmə Isrel. In nĭpig yame kamni vi vi Kughen tuk nəvigĭnien vi kape nəsimien. Kamor Nəvigĭnien Kape Pasova, nĭpig fifti ai, kini ai kamor nəvigĭnien ehuə a Pentekos. **2:1:** Lev 23:15-21; Dut 16:9-11 **2:3:** Mat 3:11

2:4: Mak 16:17; Wok 4:31; 10:44-46; 19:6

mīnə e kimi əmiə. ¹⁵ Narmamə mīnə a khapəh nisapisien kin waen, rəmhen kin yame kimiə nakamhani. Ramraan əmə- [pəh nien mə nīpig kape nīnimien waen.] ¹⁶ Nar yame nakasəm ai taktəkun rəmhen əmə kin yame profet kape Kughen, nhagin e Joel, rīmīni ta kupən mīmə,

¹⁷ “ Kughen rīmīni-ta mīmə,

“Nīpig Kwasig tukruə ipakə, Yo jakher-pre kin Nanmīn Kafak tuk narmamə mīnə fam.

Kwajikovə kapəmīə mīnə tukharkun nīni-ərhavyen nəgkiarien kafak.

Tamaruə kapəmīə mīnə mīne nəwharu kapəmīə mīnə tuksəmərəhav ye nəfrakisien.

¹⁸ Jakvəhsi-pən Nanmīn Kafak kimi yasitu mīnə kafak- narman mīne nīpiraovin,

pəh tukharkun nīni-ərhavyen nəgkiarien kafak.

¹⁹ Yo jakor nīmətətien tīksin ye napuə mīne ye tokrei tanə:

Nitə tukraiye, nap tukruək, nehenap tukramənah.

²⁰ Mīrh tukrīpis, makuə tukrəwhao rəmhen kin nitə;

kwasig ikin, Nīpig Ehuə Pīk kape Yermaru tukruə.

²¹ Ye nīpig a, narmamə yamə mīne kasokrən kin Yo, Kughen Yermaru, Yo jakvəh mīragh əriə.” ”

(Joel 2:28-32)

Narmamə khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu

²² Kini Pita rīmə, “!Kimiə nəmə Isrel! Taksətərig kin nəgkiarien e. Kimiə nakharkun huvə nīmətətien mīnə pisin pisin yame Yesu rīmnor ye nəsanīnien kape Kughen, yame kimiə nīmīsəm. Narīmnar mīnə e ramhajoun-pən mə Kughen e In e rīnnher-pə kin Yesu ruə. ²³ Kughen rīmīrkun məkupən mə tukuh In, kərəhu-pən In ye kwermīmīə. Kini kimiə nīmnhauh In mīsərəhu-pən In ye kwermi nəmə has mīnə, iriə kisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin, mīshopni. ²⁴ Mərig Kughen In rīmīrisin Yesu ye nəmhəyen kape nīmhəyen, mor In rīmragh mīn; meinai nīmhəyen rīpəh nəutənien mə tō rīraptəkīn tim tim Yesu. ²⁵ Rəmhen kin nəgkiarien kīrik yame King Deved rīmīni kupən. Rīmīnəgkiar iran mamni mīmə,

“ Nīpig mīnə fam yakaməm Kughen ramarə kīmrū mīn.

Nar kīrik rīrkək tukror yo yakmīr.

²⁶ Ror pən, rīkīk ramāgien pīk mavəhsi haktə In.

Kini rīkīk ramərinu meinai yakīrkun mə Kughen tukrīvəh mīragh nīprak.

²⁷ Mərig In rīpəh nīpəhyen yo mə jakaməmīr rerin ye nəkwai nīmīr.

Rīpəh nīpəhyen nīprak ramətīt māpien, mərig in ai Yo, yemə rhakə kafan.

²⁸ In rīmnhajoun ta swatuk kin yo;

yame tuk nīvənien mamarə huvə, kini mor yo rīkīk ramāgien. Mərig in ai In ramarə kīmrū mīn.” ”

(Sam 16:8-11)

²⁹ Kini Pita rīmə, “Yo mīnə tīksin, jakhoprai-pre nəgkiarien e kimi əmiə. Kaha kapətawə a, King Deved, ruamhə ta tu, kimīnim in. Təwk iran raməmīr imətawə ikin maməmīr təvīr. ³⁰ In profet kīrik kape Kughen, kini rīmīrkun mə Kughen rīmīrpen ta mə kwənərəus kīrik kafan tukruə mīn yermaru kīrik rəmhen kin In. ³¹ Deved rīmīnəm nar a tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In rīmīni mə Kristo, yame Kughen rīmīni mə tukrher-pə kin, In tukror ramragh mīn ye nīmhəyen, kini tukrīpəh nīpəhyen nanmīn kafan raməmīr rerin ye nəkwai nīmīr; kini nīpran tukrəpəh nīmətītien. ³² Kughen rīmnor

Yesu ramragh mĭn. Kini kimawə fam yimisəm kin nĭmrĭmawə, mamhani-ərhav nar a. ³³ Kughen e In Rĭmni, in rĭmĭvəhsi haktə Yesu mə tukrəkwtə ye nĭkarĭn, mĭvəhsi-pən Nanmĭn Rhakə kimĭn, rəmhen kin yame rĭmĭrpen ta kupən. Kini narĭmnar yame nakasəm mĭne yame nakasərig, Nanmĭn Rhakə ramor kimi ətawə. ³⁴ King Deved in rĭmĭpəh nĭvənien ye neai, mərig in əmə rĭmĭni nəgkiarĭen e mə,

“ ‘Kughen Yermaru rĭmĭni-pən tuk Yermaru kafak mĭmə,

“Īkwətə-pən ye kwermĭk matuk

³⁵ Meriaji nĭpig jakor Īk takehuə ye tikmĭr kafam mĭnə.” ’ ’ ” (Sam 110:1)

³⁶ Kini Pita rĭrpin mĭmə, “Pəh kitawə nəmə Īsrel, tukharkun huvə mə Yesu e nĭmĭsəsik-pən In ye nai kamarkwao kin In a Kughen rĭmnor In mə In Yermaru kapətawə, mĭne Křisto mĭn.”

³⁷ Pita raməgkiar məkneikin, rĭkiriə rərhakis. Aikin, kisaiyoh Pita mĭne aposol mĭnə mhamə, “Yo mĭnə tiksin ?jakshawor-pən iran mĭne?”

³⁸ Kini Pita rĭmĭni-pən tuk əriə mĭmə, “Kĭmĭə taksarar ye nərigĭen kapəmĭə tuk norĭen hah kapəmĭə, kĭni mĭsor baptaes ye nhag Yesu Křisto, mĭsarakĭkin təvhagə hah, pəh Kughen tukrĭvəhsi-pre nĭhuvəyen a Nanmĭn Rhakə kĭmi əmĭə. ³⁹ Kughen rĭmĭrpen ta əmĭə mĭne kwajĭkovə mĭnə kapəmĭə, mĭne mukupmĭə mĭnə yamə mĭne tukpihauə. Nĭrpenĭen e raməmĭr ye narmamə yamə mĭne Kughen Yermaru rĭmnokrən kin əriə.”

⁴⁰ Kini Pita rĭmĭni-ərhav mĭn nəgkiarĭen rĭpsaah kĭmi əriə maməgkiar skai kĭmi əriə mĭmə, “!Takasəkeikei mĭsətə ye nəmə hah yamə mĭne kĭsarə ye tokrĭi tanə ai taktakun, pəh Kughen tukrĭpəh nĭvəhsi-preyen narpinĭen kĭmi əmĭə!”

⁴¹ Kini narmamə yamə mĭne kĭmnhani nəfrakĭsĭen iran, kĭmĭsor baptaes. Ye nĭpig a, narmamə rəmhen kin tri taosen kĭmnhauə mhakwasig kin Nəvĭginĭmə yame mĭnə kĭshatətə ye Yesu.

Norĭen kape narmamə yamə mĭne kĭshatətə ye Yesu

⁴² Nĭpig mĭnə fam narmamə yamə mĭne kĭshatətə ye Yesu kasarə kĭrikianə mĭsətərig kin nəvhagĭen kape aposol mĭnə, mamhavəh Nəvĭginĭnĭen Rhakə†, mĭsəhuak. Rĭkiriə riskai mə tukasəkeikei mĭsor narĭmnar mĭnə a. ⁴³ Kini Kughen rĭvəhsi-pən nehuəyen kĭmi aposol mĭnə tuk norĭen nĭmtətĭen rĭpsaah. Narmamə kĭsəm kĭsakur pĭk kin. ⁴⁴ Narmamə yamə mĭne kĭshatətə ye Yesu, nĭpig mĭnə fam kasofugin kĭrikianə. Īriə fam rĭkiriə ragĭen tuk nəvraiĭen kapəriə nautə kĭmi ĭriə mĭnə tiksin, ⁴⁵ rəmhen kin tukmə yermamə kĭrik kafan nar kĭrik rĭrkək, kĭni kĭrik rəvrai kafan nautə, mĭvəh mane iran, kĭni masitu iran. ⁴⁶ Nĭpig mĭnə fam ĭriə kasofugin ye Nĭmə Ehuə kape Kughen, rĭkiriə kĭrikianə. Kasavĭgin ye nəkwai nĭmə kapəriə, mamhavəh Nəvĭginĭnĭen Rhakə rəmhen kin Yesu rĭmĭni. Nĭpig mĭnə fam, nərigĭen kapəriə reiwaiyu, kĭni masagĭen, ⁴⁷ masəgnəgin Kughen. Kini narmamə kamhani vivi əriə tuk norĭen kapəriə. Kini nĭpig mĭnə fam Kughen ravəh mĭragh narmamə mamofugin əriə ye kwhen kapəriə.

3

Yermamə yame nĭhun raha, rĭhekĭmter meriwək

¹ Nĭpig kĭrik, ye nĭpig kape nəhuakĭen, ye tri klok yenaiyu, Pita mĭnə Īon ĭriu kĭmĭweriwək mĭravən ye nəkwai Nĭmə Ehuə kape Kughen. ² Yermamə

2:33: Wok 5:32; 7:55-56 **2:36:** Wok 5:30-31 **2:39:** Aes 57:19 **2:41:** Wok 2:47; 4:4 † **2:42:** Nəvĭginĭnĭen Rhakə, uə Lodsapa: Nĭpig Yesu raməvĭgin ĭnfamĭen ĭriə kafan narmamə mĭnə, In mĭni-pən tuk əriə mə tukhawəh nəvĭginĭnĭen məknakin, rĭkiriə tukraməsĭk Īn. **2:42:** Wok 20:7 **2:44:** Wok 4:32-35 **2:47:** Wok 6:7; 11:21

kirik raməmīr aikin, nihun rahas rīmnor hanə. Nīpig mīnə fam in mīnə tiksīn kharəh in mamhavən ye kwəruə kape Nīmə Ehuə kape Kughen. Kwəruə a kamni kimə “Rhuṽə pik.” In ramawə-pən kin mane kimi narmamə yamə mīne kisauru-pən ye nəkwai nīmə. ³ Nīpig in rəm Pita mīne Jon kaweriwək mīravən mə tukwauru-pən ye nəkwai nīmə, in rīmnaiyoh əriu kin mane. ⁴ Aikin, Pita mīne Jon kwarha-pən mwəm kwən a. Kini Pita rīni-pən tuk kwən a mīmə, “Arha-pə atuatur məm əmru.” ⁵ In rarha-pən məm əriu, rikin rəsik mə tikrivəh mane kirik.

⁶ Mərig Pita rīni-pən tukun mīmə, “Yo, kafak mane* rirkək. Mərig nar kirik yame yo yakavəh, jakvəhsi-pre kimik. Ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret, yakamni-pre tuk ik mə takhekimter məriwək.” ⁷ Kini Pita rīvəh kwermīn matuk, masitu iran mə tukrərer, taktəkun əmə nihun mīr kirahuvə. ⁸ Rīvə haktə, məriwək mamavən. Mamkwasiḡ kīn əriu, irisir mīrhauru-pən ye nəkwai Nīmə Ehuə kape Kughen. In rīmnəriwək, mavihaktə-vihaktə, maməgnəgin Kughen. ⁹ Kini narmamə fam kisəm kwən a raməriwək, maməgnəgin Kughen, ¹⁰ kharkun mə kwən ai nīpig m-fam ramawə kin mane ye kwəruə ye Nīmə Ehuə kape Kughen. Kisakur pik tuk kwən a.

¹¹ Kwən a ramrəh tīm tīm hanə kwermī Pita mīne Jon, narmamə kimisəm, kisakur pik kin, misaiyu mhaue a karharer ikin, ye kwən mhaan kirik kamni kimə Vrandā kape King Solomon. ¹² Kini Pita rəm narmamə mīnə a, mīni-pən tuk əriə mīmə, “Nəmə Isrel. ?Rhawor naksakur pik kin nar e? ?Rhawor naksatamə pik irəmru? ?Kimiə nakhamə ta kimru yerpīrig kini mīrarkun norhuvəyen yermamə e raməriwək ye nəsaninien əmə kapəmru uə? !Nīkam! ¹³ Kughen kape kaha mīnə tu, Ebrahim mīne Aesak mīne Jakob, In a rīmnor nar e. In pīsīn əmə rīmivəh-si haktə yor atuə kin kafan e Yesu. In e Yesu əmə e nīmnhavəhsi-pən In rərer ye nīmri namasur mīnə kape gavman. Ye nīpig ai, Paelat rīmnamni pawk mə tukrīrisin In, mərig nīmīsəkeikei kimi Paelat mə tukhopni In.†

¹⁴ Nakwənhaukrekin-pən nīmetaimiə kimi Yesu e yame ratuatur mamərhakə, kini misaiyoh Paelat mə tukrīrisin əmə yermamə kirik yame ramhopni yermamə. ¹⁵ Ye nərigien a, kimiə nīmishopni yermamə a in nuknei nīmraghien. Mərig kwasig ikin, Kughen rīmnor In rīmragh mīn. Kini kimawə yīmīsəm mamhani-ərhav mhamə nar a in nəfrakisien. ¹⁶ Kwən e kimiə nakasəm mharkun in, in rīnəsanin meinai kimawə yakshatə ye Yesu. In nəsaninien kape Yesu, mīne nhatətəyen yame Kughen rīmivəhsi-pə kimi əmawə yame rīmnor huvə yermamə e, kimiə nakasəm.

¹⁷ “Yo mīnə tiksīn, yakirkun mə nīmisor narimnar mīnə e kimiə namehua kapəmīə mīnə ye nətəwaoyen kapəmīə. ¹⁸ Ror pən, nəgkiarien yame Kughen rīmīni kupən, ruauə mīnor nəfrakisien kin. Nəgkiarien kape profet kafan mīnə kupən rīmīni ta mīmə kafan Kristo tukraməkeikei mamərig nəmhayen. ¹⁹ ! Eh! Kimiə takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmīə tuk təvhagə hah kapəmīə. Kini mhakwasig kīn Kughen, pəh In tukrivəhsi ta narpinien kape təvhagə hah kapəmīə kini matu-pən əmiə imei napīsien. ²⁰ Kini In tukrher-pə mīn kīn Kristo tukrīrerig-pə mīn, yame Kughen rīmīrpen ta kupən. Yakamni Kristo e, Yesu. ²¹ Mərig Yesu tukraməmīr ye neai meriaji nīpig yame Kughen tukror huvə narimnar fam rəmhen kin yame Kughen rīmīni ta tuk profet rhakə kafan mīnə kupən, ²² meinai Moses rīmīni mīmə,

* **3:4:** Wok 14:9 **3:6:** Pita rima, “Silva mīne gol rirkək tuk yo,” mərig nīpran rima, “Kafak mane rirkək.” **3:6:** Wok 4:10; 16:18 † **3:13:** Swatur pīsīn kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 13: “nīmnhani-pən hah in tuk Paelat.” **3:13:** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Wok 2:23 **3:17:** Luk 23:34; 1 Tim 1:13 **3:19:** Wok 2:38

“ ‘Kughen Yermaru tukrivəh-si haktə profet kirik kapəmiə rəmhen kin yo. Profet a in kimiə kirik; takasəkeikei masətərig huvə kin nəgkiarinen kafan misor nəkwən. ²³ Narmamə yamə mine khapəh nisətərigien kin nəgkiarinen kafan, Kughen tukror narpinien ehua kimi əriə.’ ” (*Dut 18:15-16*)

²⁴ Kini Pita rirpin nəgkiarinen mīmə, “Kini profet minə min tiksın kimnhani min nəgkiarinen a. Ririkakun ye Profet Samuel, muə meriaji-pə ai taktəkun. Mərig iriə kasəgkiar kin narimnar minə ai taktəkun. ²⁵ Nirpenien yame Kughen rimini kupən tuk profet kafan minə, promes a kapəmiə. Kimiə naksəmır ye promes yame Kughen rimini ta tuk kaha minə kapəmiə kupən. Nəgkiarinen yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Ebrahim mīmə, “ ‘Kwənərəus kafam tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamə fam ye tanimtanə.’ ” (*Jen 22:18*)

²⁶ “Rəri-pən nəgkiarinen a, Kughen rimnher-pə kin Yesu, yor atuə kin kafan, kimi əmiə tuk nivəhsi-preyen nihuvəyen kimi əmiə məkupən, mīmə taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah.”

4

¹ Pita mine Jon kawəgkiar hanə kimi narmamə, kini pris minə, mine yamehuə kape mobael yamə mine kasarha tuk Nimə ehua kape Kughen, mine Sadusi minə, khaue mhatarhav-pə. ² Iriə, niemha rhai pik əriə meinai iriu kimiraniərhav-pən tuk narmamə mə Yesu rimamhə mimmragh min mor swatuk mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə. ³ Məkneikin, kharaptərəkin əriu, mərig rinenaiyu ta, kini kharəhsi-pən əriu ye kalabus mhamə tikəni rikwamer kin tuksəm əpu əriu. ⁴ Kini mərig, narmamə khapsaah kisərig nəgkiarinen kapəriu, mamhani nəfrakisien iran. Nəməhuak minə kimnhapsaah, iriə fam rapita faef taosen.

Pita mine Jon kawərer ye nimir kaonsel

⁵ Kəni rikwamer kin, namehuə minə kape nəmə Isrel, mine nəwharu minə kapəriə minə, mine namhəjoun kape loa kape Moses, kimisofugin apa Jerusalem. ⁶ Misofugin iriə hae pris kapəriə, nhagin a Anas, mine Kaeafas, mine Jon, mine Aleksandra, mine narmamə tiksın yame iriə kwənərəus kape hae pris. ⁷ Misor Pita mine Jon kawərer ye nimirə, misaiyoh əriu mhamə, “? Nakaravəh nhag pa e mawor huvə yermamə e kin?”

⁸ Aikin, Nanmin Rhakə reiwaiyu-pən ye Pita. Kini Pita rini-pən tuk əriə mīmə, “Namehuə kape nəmə Isrel, mine nəhuaru minə, ⁹ tukmə ror kimiə naksarkut mə taksarhakin-pə ru irəmru mə kwən yame nihun rimnahas rimivəh hiə nihuvəyen- mə yimiwhawor-pən iran mine mawor huvə nihun. ¹⁰ Kini kimiə nəmə Isrel minə fam takasəkeikei mharkun mə kwən e yame nihun ruahuvə ta, ramərer əkupən irəmiə ye nəsaninien əmə ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret. In e Yesu yame kimiə nimisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. In rimhə, mərig Kughen rimivəh miragh min In. ¹¹ Yesu a In a Nəkwəkwə kape Kughen rimini ta mīmə,

“ ‘Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.’ ” (*Sam 118:22*)

¹² “Kini yermamə kirik rirkək ye tokrei tanə e yame rirkun nivəh-miraghien ətawə, meinai Kughen tukraməkeikei nivəh miragh ətawə ye nhag Yesu Kristo pisin əmə.”

13 Narmamə kape kaonsel minə kimisəm mə Pita mine Jon yermamə apnapig mir əmə, kimirapəh niwor-pawk-ien skul, mərig kimiwətgha kin nəgkiarien. Kini iriə kisakur kin nirkunien kapəriu, kini mharkun mə iriū kimiwəriwak irisir Yesu. 14 Kini iriə to khapəh nhaniyen nar kirik mərig in ai kimisəm yermamə a yame nihun ruahuvə ta, ramərer ye nimiria.

15 Kini iriə khani-pən tuk ərisir mhamə irisir tukrhap a ye kwənmhaan kape kaonsel pəh iriə əmə tuksəgkiar. 16 Kini iriə kimnhani tuk əriə minə mhamə, “?Tukshawor nar mir a? Nəmə Jerusalem kwənharkun ta norien a nar mir a kimiwor ye kwən a. In rehuə pik; kitawə to khapəh nhaniyen mə neikuayen. 17 Pəh khani-əhu nəvsaoyen kin, kini misor kwirig kimi nar mir a mə tukripəh niriini-minien nhag Yesu.”

18 Kini ai, narmamə kape kaonsel minə kisokrən kin Pita mine Jon mə tukravən min imə. Kini mhani-əhu əriū mə tukripəh min niranien nhag Yesu, mine niwhajounien narmamə kin.

19 Kini iriū krəni-pən tuk əriə mirəmə, “Nikam. Kimiə taksəkir mə ratuatuk ye nimir Kughen mə jakwor nəkwai Kughen, uə mə jakwor nəkwaimiə.

20 Mərig kimru jakrapəh niwapnapigien. Kimru jakawəkeikei mirəni-ərhav narimnar a yame kimru yimiwəm ye nimirru, mine yame yimwərig kin nimətirgimru.”

21 Kini kaonsel rimini-pən min tuk Pita mine Jon mə iriə tukhavəhsi-pən narpinien kirik kimi əriū tukmə iriū kawəkeikei mə tukarani-ərhav Yesu kimi narmamə; kini tuksher yerhav kin əriū. Kimisher yerhav kin əriū meinai kwəseinein mə tukshawor əriū. Kimnharkun mə narmamə apnapig minə rikiriə tukrimhə tukmə iriə khavəhsi-pən narpinien kimi əriū, meinai narmamə fam khavəh-si haktə Kughen tuk nimtətien yame rimnor 22 ye kwən a yame nihun rahas rimnor hanə meriaji-pə aitaktəkun, kini kafan newk rinapita ta foti.

Nəhuakien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu

23 Kaonsel a rher-yerhav kin Pita mine Jon kiravən, taktəkun əmə iriū kirarerig-pən min tuk kapəriu narmamə minə. Kini mawəvsao kin nəgkiarien kape jif pris minə mine nəhuaru minə kimi əriə. 24 Kini iriə kisərig nəgkiarien a, iriə m-fam khauə kirikianə misəhuak kimi Kughen mhani mhamə, “Kughen. Ik nimnor neai mine nimoptanə mine tahik, mine narimnar minə fam yame kasəmir ye tokrei tanə. 25 Kini kaha kapəməwə a Deved, yor atuə kin kafam, rimini-ərhav nəgkiarien e ye Nanmin Kafam mimə, “?Rhawor nəmə tanimtanə minə niehmaa ramhai əriə?

?Rhawor narmamə minə a kamharai mhun mə tuksor nahasien minə e?
Kamharai mhun təkun əmə nəgkiarien.

26 Namehuə kape tokrei tanə kasor apnəpenə tuk nuhyen, mine namehuə minə khauə misofugin mamhani hah Kughen kin mamhani hah min Kristo yame In rimirpen In.’ ” (Sam 2:1-2)

27 Kini iriə mhamə, “Kughen, nəgkiarien e nəfrakis. Herod mine Ponjes Paelat mine nəmə Isrel, kimisofugin iriə nəmə tanə pisin pisin minə, mharai mhun nəgkiarien mə tukshopni Yesu, yame In kafam yor atuətuk yame nimirpen. 28 Kimnharai mhun nəgkiarien rəri-pən atuətuk əmə kafam nəgkiarien yame Ik nimini ta ye nəsaninien mine nirkunien kafam kupən.

29 Mərig Kughen, taktəkun ai, takaməkeikei mamərig nəgkiarien skai yame kamhani-pə tuk əməwə. Kimawə yor atuə kin kafam minə. Takaməkeikei

masitu irəmawə mə kımawə jakhani-ərhav nəgkiarien kafam. Mə kımawə jaksətgha kin nini-ərhavyen nəgkiarien kafam. ³⁰ Takaməkeikei mərav-pə mhajoun nəsaninien kafam, mor huvə narmamə yamə mine kamhamə, kini mor nımtətien pisin pisin ye nhag Yesu yame In kafam yor atuatuk.”

³¹ Kimisəhuak ta, nimə yame kımnasəmır ikin rikiu-kiu. Kini Nanmin Rhakə reiwaiyu-pən irəriə m-fam. Kasətgha tuk nini-ərhav-yen nəgkiarien kape Kughen.

Norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu

³² Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, rikiriə kirikianə əmə. Yermamə kirik to rıpəh niniyen mə, “Nar e kafak.” Tukmə nautə kirik, kapəriə m-fam. ³³ Nəgkiarien kape aposol minə, nanmin aikin. Kini iriə kımnhani-ərhav mhamə, “Yesu in Yermaru kapətawə. In rimımragh min ye nimhəyen kafan.” Kini Kughen rıvəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. ³⁴ Yermamə rirkək ye kwhen kapəriə yame kafan nautə rirkək, meinai narmamə yamə mine kapəriə aikin nimoptanə, uə kapəriə aikin minə, kasəvrai mamhavəh mane iran, ³⁵ mhaue, mhavəhsi-pən kimi aposol minə. Kwasig ikin, aposol minə kisəwhai-pən mane a kimi narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, yamə mine kapəriə nar kirik rirkək.

³⁶ Kini kwən kirik, nhagin e Josef, in kwənərus kape Livae, in rimnarha apa tanə kirik kamni kimə Saepas. Aposol minə kimışen-pən min nhagin kirik mhamə, “Banabas.” (Nıpran rımə, “Yermamə kape nəgkiar-vi-vi-yen.”)

³⁷ Kwən a rimnəvrai kafan nimoptanə, mivəh mane iran, muə mivəhsi-pən kimi aposol minə.

5

Ananaes mine Safaera

¹ Kwən kirik, Ananaes iriu kafan piahwaru, Safaera, iriu min kimıwor salem kin kapəriu nimoptanə. ² Kwən a rımivəh nıpar mane muə mivəhsi-pən kimi aposol minə. Merkwaiğ kin nıpəriñ mımə kafan. Kini kafan piahwaru rımirkun.

³ Kini Pita rini-pən tukun mımə, “Ananaes. ?Nakhawor mameighan kin yarmhə e Setan raurə yerkim, kini ik mameikuə ye Nanmin Rhakə, mamraptərəkın nıpar mane yame nımivəh ye nimoptanə a? ⁴ Kwasig ikin nıpor salem kin nimoptanə a, kafam pisin əmə. Kini nıpig nimnor salem kin, mane iran raməmır əmə ye kwermim. ?Mərig rhawor nakameikuə məkneikin? Pa rımə nakameikuə ye yermamə, mərig nakameikuə ye Kughen.”

⁵ Kini Ananaes rərig nəgkiarien a, taktəkun əmə risi-faktə meiwaiyu mowhan mımhə əgkap. Kini narmamə kisərig, kisakur pik kin. ⁶ Kini nitamaruə minə tiksın khauə, mhauvrig əpis nıpran, mharəh, mhatərhav, mhanım.

⁷ Kini aoa kisisər ruə mivən, Safaera, piahwaru kape kwən ai, ruə imə. Mıpəh nirkunien mə kafan yerman ruamhə ta. ⁸ Kini Pita raiyoh-pən in mımə, “Takni-pə tuk yo mə, ?mane hanə əme e in e yame nımıravəh ye nimoptanə uə?” Kini pian a rini-pən tukun mımə, “Əhə. Mane hanəmei en.”

⁹ Kini Pita rini-pən tukun mımə, “?Rhawor nakawor məknenkin? !Kimiru nımıramə takwəvi niehmaa kape Kughen! ?Nakamərig narmamə kasəriwək mamhauə ye kwəruə? Iriə kwənhanım ta kafam yerman. !Kini iriə tukharəh min ik mhavən mhanım ik!”

¹⁰ Taktakun əmə min, risi-faktə meiwaiyu mowhan a ye nihu Pita mīmḥə. Nitamaruə minə a khauə imə, misəm mə ruamḥə min, kharəḥ mhatərhav mhavən, mhanim-pən min ye nikar yerman kafan. ¹¹ Nəməhuak minə mine narmamə min tiksın kisərig nəvsaoyen a, khagin pik.

Aposol minə kasor nımtətien minə

¹² Kini, aposol minə kimisor nımtətien rıpsaah ye nımrı narmamə. Nıpig minə fam narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kimisofugin apa kwənmmaan kırık apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamni kimə, “Vrandə kape King Solomon.” ¹³ Narmamə yamə mine khapəḥ nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kamhasiai pawk əriə mərig kamhagin kın nisofugin-pənien tuk əriə. ¹⁴ Kamhagin, mərig nıpig m-fam, narman mine nıpiraovın khapsaah khauə mamhani nəfrakisien ye Yesu. ¹⁵ Aposol minə kimisor nımtətien rıpsaah. Narmamə khapık kapəriə narmamə yamə mine kamhamḥə, mamhauə. Kini misəruəhu-pən əriə ye təvheitə kapəriə ye nikar swatuk mhapəḥ mhamə tukmə Pita rukrao ye swatuk, nanmin tukrırəḥ-pikin əriə tiksın, kisəsanın. ¹⁶ Kini narmamə khapsaah min yerkwanu minə ipakə tuk Jerusalem, kimnhapık narmamə yamə mine kamhamḥə, mine yamə mine nanmin has raməmır irəriə, mhapık əriə mhauə, kını aposol minə kisor huvə əriə.

Namehuə minə khavəhsi-pən aposol minə ye kalabus

¹⁷ Kini hae pris mine in minə tiksın ye kwhen kape “Sadusi” kimisor tımət kimi aposol minə. ¹⁸ Misarar mharaptərəkin aposol minə, mharəhsi-pən əriə ye kalabus. ¹⁹ Kini yenaiyu, agelo kırık kape Kughen ruə məhitə ye kwəruə ye kalabus, mikır əriə mhatərhav. ²⁰ Mini-pən tuk əriə mımə, “Kimiə takhavən apa Nimə Ehuə kape Kughen, misəvsao kın nımraghien rerin kimi narmamə.” ²¹ Aikin, aposol minə kisor nəkwan. Yenpig-enpig əgkəp, khavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, misəwhag kimi narmamə.

Kimisərip aposol minə ye kot

Kini hae pris mine in minə tiksın kisokrən kın nəwharu minə kape nəmə Isrel, khauə misofugin misəkwətə ye kaonsel kape nəmə Isrel. Kini misher nəgkiarrien rıvən apa kalabus mə tukher-pə kın aposol minə mə tukhauə misərer ye nımririə. ²² Mərig nıpig mobael minə kimnhavən apa ye kalabus, misəm mə aposol minə kwənharkək. Kharerig mhauə ye kaonsel, mamhani-əsah pən iran tuk əriə, mhamə, ²³ “Yimnhavən apa ye kalabus, misəm yakhamə tapig rətapig tim tim. Kini mobael minə kape kalabus kasarha huvə tukun. Mərig nıpig yimisəhitə, misəm yermamə rırəkək a imə.” ²⁴ Yamehuə kape mobael minə kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine jif pris, kisərig nəgkiarrien a, rukreikin kapəriə kapə, khani-pən tuk əriə mhamə, “?Naha nhagin tukruə min?”

²⁵ Kini yermamə kırık rıtərhav-pə, mini-pən tuk əriə mımə, “!Eh! !Narmamə minə e nımnhapık-pən əriə ye kalabus, kwənhavən ta apa ye Nimə Ehuə kape Kughen; masəvhag kimi narmamə apaikin!” ²⁶ Məkneikin, yamehuə kape mobael minə rimikır kafan narmamə minə, mhavən mhapık aposol minə mhauə. Mərig kimnhapəḥ nisəukəkinien əriə, meinai khamə ta tukmə kisəukəkin əriə, narmamə apnapig kisəsik əriə kın kapier apig.

²⁷ Kimnhapık aposol minə, mhavən imə, mhani-pən mə tuksərer ye nımrı kaonsel. Kini hae pris rımnaiyoh əriə mımə, ²⁸ “?Rhawor? Yakwənhani-pre ta mhamə takhapəḥ nhaniyen nhag kwən a Yesu. ?Mərig rhawor e kimiə naksor nəgkiarrien kapəmiə rehuə e Jerusalem? Kini kimiə naksor narmamə kamhani mhamə kimawə yimishopni Yesu.”

²⁹ Aikin, Pita mine aposol mine khamə, “Kimawə jakasəkeikei misor nəkwai Kughen. Kimawə yakhapəh nisorien nəkwai yermamə. ³⁰ Kimiə nakwəsəsik-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin mishopni. Mərig Kughen kape kaha mine tu rimnor In rimragh min. ³¹ Kini Kughen rimivəhsi-haktə In ramkwətə ye nikarin matuk. Mə In Yemehua, In Kristo kapətawə. Kughen rimnor məknakin mə tukror swatuk mə kitawə nəmə Isrel tukharkun nisararien ye nərigien kapətawə tuk təvhagə hah, kini In tukrirəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə. ³² Yakamhani-ərhav nar a yame yimasəm, mine Nanmin Rhakə yame Kughen rivəhsi-pə ta kimi narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen.”

³³ Narmamə kape kaonsel mine kisərig nəgkiarien a, nəgkiarien a raməvi pik niemhaa kapəriə, kini khamə aposol mine tukasəkeikei mhamhə. ³⁴ Kini iriə kirik, nhagin e Gamaliel, in Farisi kirik, in yemhajoun kirik kape Loa kape Moses, yame narmamə kamhasiai in, ramərer ye nimri kaonsel, minipən tuk mobael mine mimə, “Takhapik ta aposol mine mhatərhav.” ³⁵ Kini minipən tuk kaonsel mimə, “Kafak narmamə mine. Pəh kisərig huvə mə tukshawor-pən iran mine narimnə a. ³⁶ Pəh nien mə tu əgkap e, kwən e Tudas rimnarar, mamni-ərhav mimə in yamehua kirik. Narmamə tiksın rəmhen kin fo handred kimnhakwasig kin in. Mərig kimnhopni in, kəko rik rik kafan narmamə mine. Kwen kafan ruirkək ta. ³⁷ Kwasig, Judas, yemə Galili, ritərhav-pə ye nipig gavman rimnaməvheikin narmamə mine. In min ravi narmamə kamhakwasig kin. Mərig kimnhopni min in, kəko rik rik kafan narmamə mine. ³⁸ In e ye nirkunien kafak: Pəh khapəh narmamə mine e. Mharisin əriə khatərhav. Nar a kasor, to kape yermamə əmə, tukrirək. ³⁹ Mərig tukmə rimasi-pən ye Kughen, keinein nini-əhuyen. Tukmə khani-əhu, tuksem əmə mə kitawə Kughen kasotgoh.” Narmamə kape kaonsel mine kisərig, kiseighan kin kafan nəgkiarien.

⁴⁰ Kini kisokrən kin aposol mine khauə min imə. Khani-pən tuk mobael mine mə tuksərkis-ərkis əriə. Misəgkiar-pən skai kimi əriə mhamə tukhapəh nhani-min-ien nhag Yesu. Misher yerhav kin əriə.

⁴¹ Khatərhav ye kaonsel, aposol mine rikiriə ragien maməsik mə nar huvə kirik mə Kughen rimnəm-pən əriə mə iriə kisəmhen mə tuksərig nəmhayen tuk nhaniyen nhag Yesu. ⁴² Nipig mine fam, khavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine nimə apnapig mine, masəvhag kimi narmamə, mhani-ərhav Nəgkiarien Huvə, mhamə Yesu In Kristo yame Kughen rimirpen.

6

Kimnhavəh-si haktə dikon seven mə tuksasitu ye nəmhauk mine

¹ Kini ai, narmamə kape Yesu mine kamhapsaah. Iriə tiksın kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnhasi-pən ye tanə pisin pisin; mərig iriə tiksın, kwənərəus kape Isrel yamə mine kasarə rerin Isrel. Kini yamə mine khasi-pən ye kantri pisin pisin mine kimnhani nikar yamə mine kasarə rerin apa Isrel, mhamə, “Nipig fam, nipig kaməwhai mane mine nəviginien, kipəh nisarhahuvəyen tuk nipiwəharu kapəməwə yamə mine khamhə-tan kin əriə.” ² Ror pən, aposol mine twelef kimisokrən kin narmamə kape Yesu mine khauə kirikianə, mhani-pən tuk əriə mhamə, “Kitawə mine tiksın. Ripəh nəmhenien mə jaksəpəh nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen mhuə misowhai əmə

narimnar*. ³ Rhuvə mə takshajoun narmamə seven irəmiə yamə mine Nanmin Rhakə rukwar irəriə, kini nirkunien kapəriə rehuə. Pəh kimawə jakhavəh-si haktəəriə tukasarha huvə tuk nar a; ⁴ kini pəh kimawə jakharkun nəhuakien mine nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.”

⁵ Kisərig nəgkiarien a aposol minə khani, rikiriə ragien. Kimishajoun Steven, kwən kirik yame kafan nhatətəyen rehuə, kini Nanmin Rhakə rukwar iran. Mishajoun min Filip, mine Prokoras, mine Nikano, mine Timon, mine Pamenas, mine Nikolas, yemə Antiok kirik, yame rimnəpəh narəyen kape nəmə iman ikin, muə mikwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. ⁶ Kini iriə khakir nəmə minə a iriə seven, mhauə misərer ye nimri aposol minə. Kini aposol minə kasərəhu-pən kwermiriə ye kapərhiə kapə, misəhuak-pən irəriə.

⁷ Kini narmamə kape Yesu kimnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi narmamə, kini narmamə kape Yesu e Jerusalem kimnhapsaah. Ye nəmə minə a, pris minə khapsaah kimishatətə ye Yesu.

Nəmə Isrel tiksin kimnharəh dikon a Steven mhavən ye kaonsel

⁸ Kini Steven, in kwən kirik yame Kughen rivəhsi-pən nəsaninien mine nihuvəyen kimin, kini in ramor pik nimtətien ye nimri narmamə. ⁹ Mərig nəmə Isrel tiksin kape nukwao kirik kamni kimə “Friman,” kasəməkin Steven. Iriə a nəmə Saerin mine nəmə Aleksandra, mine nəmə Silisia mine nəmə Tarki, kimnhauə misotgoh kimi Steven. ¹⁰ Mərig Nanmin Rhakə rivəhsi-pən nirkunien kimi Steven. Nipig in rəgkiar, iriə to khapəh nisapitayen in.

¹¹ Kasəməkin in, mhavən misərok narmamə tiksin mhamə tukseikuə iran, mhamə iriə kimisərig kwən a raməgkiar has pən kimi Moses mine Kughen. ¹² Kini nəgkiarien kapəriə rimnor narmamə minə aikin, mine nəhuaru minə, mine nəməhajoun kape loa kape Moses, kisəməkin min Steven. Kimnhavən mharəptərəkin in. Mharəh mhauə misərer ye nimri kaonsel. ¹³ Mhakir min narmamə tiksin mhauə mə tukhani nəgkiarien eikuə ye Steven. Iriə kimnhani mhamə, “Nipig minə m-fam kwən e ramni hah Nimə Ehuə kape Kughen mine Loa kape Moses. ¹⁴ Yimisərig min ramni mimə, ‘Yesu e, yemə Nasaret, tukratmətəg-ətag Nimə Ehuə kape Kughen, kini mukreikin narəyen yame Moses rimnərəhu kimi ətawə apa kupən.’”

¹⁵ Kamhani hah Steven, iriə fam yamə mine kasəkwtə ye kaonsel kimisarha-pən misəm Steven meinai nimrin rukreikin məmhen kin nimri agelo.

7

Steven rhorpin nəgkiarien kape tikmir minə kafan

¹ Kini ai, hae pris raiyoh-pən Steven mimə, “? Rhawor? ? Nəgkiarien e nəfrakisien?”

² Kini Steven rini-pən mimə, “Tatə minə, mine yo minə tiksin, sətərig kin yo. Kughen yame yerpərig In rimauə tuk kaha kapətawə Ebrahim. Aikin, Ebrahim rimipəh nivən-hanəyen marə apa ye tanə a Haran; mərig in ramarə hanə ye tanə apa Mesopotemia. ³ Kini Kughen rini-pən tukun mimə, ‘Taktapta ye kafam narmamə minə mine rukwanu kafam, mivən apa ye kwənmhan kirik yame Yo jakhajoun kin ik.’”

(*Jen 12:1*)

⁴ Məkneikin, Ebrahim rəta apa Koldia mivən marə apa Haran. Nipig ramarə aikin a, kini rimni rimhə, kini Kughen rikir in muə ye tanə e kitawə kisarə ikin mhauə miseriaji-pə ai taktəkun. ⁵ Ebrahim rimauə aikin, mərig Kughen ripəh

* **6:2:** Nəwhaiyen narimnar in wok kape dikon. Ye japta e, niməhuak rimivəh-si haktə dikon kupan minə iriə m-fam seven. **6:7:** Wok 2:41; 16:5 **6:10:** Luk 21:15 **7:4:** Jen 11:31–12:5

hanə nərāiyen nīmoptanə kirik kimin. Kafan nīmoptanə rirkək pawk, mərīg Kughen rīmīni ta mə tukrīpiaməkeikei mivəhsi-pən fam nīmoptanə e kimin. Kini rīmā, 'Nīmoptanə fam e kafam mīne kape kwənərəus kafam.' Mərīg ye nīpig a, Ebrahim, tīni rirkək. ⁶ Nəgkiarien yame Kughen rīmīni-pən tukun rīmīni mīmə, 'Mərīg kwənərəus kafam mīnə tukhavən misarə ye tanə pisin. Iriə yor atuə kin əmə kape nəmə ye tanə a. Tuksarik mitə əriə mhavən miseriāji newk fo handred. ⁷ Mərīg Yo, jakor narpinien kimi nəmə kasərik mitə əriə. Kini ai, kwənərəus kafam mīnə tuksəta ye tanə a, mharerīg mhauə eikin e, misəhuak kimi Yo.' *(Jen 15:13,14)*

⁸ Kini Steven rirpin nəgkiarien mīmə, "Kughen rīmīrpen Ebrahim mīmə In tukrarha huvə tuk əriə. Kini mīni-pən tukun mə tukrəsīg-pən nīpikwarien, ror nīmətəien kin mə iriə narmanə kape Kughen. Ror pən, nīpig Ebrahim rirəh kwajikovə kafan Aesak, kini ye nīpig yame ror eit kin, rəsīg-pən. Kwasīg ikin, Jakob rəsīg-pən kwajikovə kafan mīnə, iriə fam twelef yamə mīne iriə kaha kapətawə."

Steven ramni hah nəmə Isrel mīmə Kughen rīmnhher-pən pawk kin Josef, mərīg kaha tu mīnə kape nəmə Isrel kimisəpəh in

⁹ Kini Steven rirpin mīmə, "Kaha tu mīnə kapətawə kimisəməkin naorahiria e Josef, miseighan-pən kin in kimi nəmə Ijip mə tukror atuə kin kape nəmə Ijip. Mərīg Kughen rīmnarha huvə tukun, ¹⁰ kini mivəh mīragh in ye narə-ororien kafan. Kini mivəhsi-pən nirkunien kimin. Nīpig Josef rərər ye nīmri yermaru kape nəmə Ijip, yermaru a rorkeikei in, mivəhsi-haktə in mīmə in yamehuə kirik. Mə tukramarha huvə tuk nəmə Ijip mīne nautə kafan. ¹¹ Nīpig a, sweiwei ramuh nəmə Ijip mīne Kenan. Kaha kapətawə mīnə, nəriə nəviginien rīmirkək, kasərig raha. ¹² Kini mərīg rīmriə Jakob rərīg mə nəviginien apa Ijip, kini rher-pən kin kaha kapətawə mīnə khavən aikin, in e nīrikakunien kapəriə kimnhavan Ijip. ¹³ Kini, kwasīg ikin, iriə khavən mīn, Josef rəsik əpu in kimi piāuni mīnə. Kini yermaru kape nəmə Ijip rəm rirkun kwənərəus kape Josef. ¹⁴ Kini Josef rher-pən nəgkiarien kimi rīmni Jakob mīne kafan mīnə tiksin tukhauə misarə iriə mīn. Iriə fam seventi faef. ¹⁵ Məkneikin Jakob rəsok pihū mivən apa Ijip. Kasarə mamhavən, in mīne kaha kapətawə mīnə kimnhamhə aikin. ¹⁶ Kwasīg ikin, kimirəh nīkikiriə kīrerīg khavən apa Sekem, kərəhu-pən əriə ye nəpag kapier yame Ebrahim ruivəh-ta nīmrin tuk kwənərəus kape kwən a Hamor."

Steven ramni hah nəmə Isrel mīmə Kughen rīmnhher-pən pawk kin Moses, mərīg kaha tu mīnə kape nəmə Isrel kimisəpəh in

¹⁷ Kini Steven rərər mīni mīn mīmə, "Kimisarə mamhavən, ruə ye nīpig yame nəgkiarien yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi Ebrahim tukruə mor nəfrakisien kin. Ye nīpig a, kaha kapətawə mīnə kimnhauə mhapsaah apa Ijip. ¹⁸ Kimisarə mamhavən, yermamə pisin kirik yame reinein Josef ruə rəmhen kin yermaru kape nəmə Ijip. ¹⁹ In mamor has pən pik kimi kaha tu mīnə kapətawə mameikuə irəriə. Mamarkut kimi əriə mə tukmə kiseimək, misapitan kin kapəriə kwajikovə mīnə, pəh khamhə.

20 “Ye nīpīg atuatak a, Moses rīmnarha. Mor kwən huvə kin.* Rīmni mīne nīsini kwerkwaig kin ye nəkwaī nīmə, mawarha huvə tukun mweriaji makuə kīsīsār. 21 Mərig nīpīg iriū kwapitan kin in mə tukrīmha, piakəskah kape yermaru kape nəmə Ijip rəm in, kīni mīrəh mīvən, mamrhi rəmhen kin tīni atuatak. 22 Kīni kīmnhajoun in kīn nīrkunien kape nəmə Ijip. Kīni in raməgkiar huvə, mamor nar huvə.

23 “Kīni nīpīg Moses kafan newk foti, rīkin raməsik mə tukrīvən məm narīmna iman e nəmə Isrel. 24 Rarar mīvən məm yemə Ijip kīrik ramor aha-pən kimi yemə iman ikīn kīrik. Kīni Moses rīmavən, masitu ye yemə iman; mīvəhsi-pən tai norien mhopni yemə Ijip ai. 25 (Moses, rīkin rīmoh mətə nəmə iman ikīn tukśəm kharkun mə Kughen rīmnher-pən kin in mə tukrīpik ta əriə ye nəmhayen yame kamor irəriə; mərig iriə kīsəm, khapəh nharkunien). 26 Kəni rīkwamer kin, Moses ruə məm yemə Isrel mīr kīraru karauh əriū mīnə. Kīni in rīvən mə tukrīni-əhu əriū mīmə, ‘!Ah! Kīmīru piaumīru mīnə əmə. ? Nakwhawor mawor rahah irəmīru mīnə?’

27 “Mərig əmə kwən e yame ramor hah kimi in kīrik rəsua ta kin Moses mīni-pən tukun mīmə, ‘?Rhawor? ?Nakmə takarmaru irəmawə mīvəhsi-pə narpinien kimi əmawə uə?’ 28 ?Nakmə takhopni mīn yo rəmhen kin yame nīmnhopni yemə Ijip a e nīəv uə?’ (Eks 2:14) 29 Nīpīg Moses rərig nəgkiarīen a, rīgīn, marar map. Map a Ijip mīvən mamarə apa Midian rəmhen kin yepsīp kīrik. Kīni mīrəh kwajīkovə kafan mīr aikin a.

30 “Newk foti ruə mīvən, nīpīg kīrik, Moses rarar mīvən apa ye tīpəvsik ipakə tuk tukwas kīrik kamni kīmə ‘Sīnae.’ Mīvən aikin, məm nap ramuək ye kwaji nai kīrik, kīni agelo kīrik kape Kughen rītərhav-pə tukun aikin. 31 Moses rəm rakur. Kīni mīvən ipakə tuk nai a mə tukrəm huvə. Məkneikin mərig nəgkiarīen kape Kughen ramni mīmə, 32 ‘Yo Kughen kape kafam kaha misir kupən: Ebrahim, mīne Aesak, mīne Jakob.’ (Eks 3:6) Moses rīmnərig nəgkiarīen a, rətəmnīmīn, migīn pik kin nīvag-pənien.

33 “Kīni Kughen rīni-pən tuk Moses mīmə, ‘Moses. Takrəh-si ta sandel kafam, mərig in ai kwənmhan e nakamərər ikīn in ramarhaka. 34 Yo yaknəm ta mə kafak narmamə mīnə apa Ijip kasərig raha pik. Kīni yakamərig mə kasək; kīni yakamuə mə jakpīk-ta əriə ye nəmhayen kapəriə. Yuə. Yakamher-pən kin ik takrərig mīvən apa Ijip.’ (Eks 3:5, 7, 8, 10)”

35 Kīni Steven rīrpīn mīmə, “Moses e in e, yermamə e nəmə Isrel kīmīsəpəh mīseinein in mhamə, ‘Ah. ?Nakmə takarmaru irəmawə mīvəhsi-pə narpinien kimi əmawə uə?’ Mərig Kughen rīmīvəh-si haktə in mə tukrarmaru irəriə. Kughen rīmnher-pə kin agelo yame rīmītərhav-pə tuk Moses ye nai yame nap ramuək iran, mə tukrīvəh-si haktə in mə in tukrarmaru irəriə, mīvəh mīrəgh əriə. 36 Moses a rīmnor nīmətīen mīnə tīksin nīpīg rīmnamkīr nəmə Isrel mīsap-ta Ijip mīsəviəfugin ye tahik a kamni kīmə Red Si†, mamhau ye tīpəvsik.

37 “In e Moses mīn yame rīmīni-pən tuk nəmə Isrel mīmə, ‘Kughen tukrīvəh-si haktə profet kīrik kapəmīə rəmhen kin yame rīmīvəh-si haktə yo. Profet a in kīmīə əmə kīrik.’ (Dut 18:15) 38 Moses əmə e in e rīmnamarə iriə nəmə Isrel nīpīg kīmiseriwək kīrīkianə ye tīpəvsik. In rīmnamarə iriə kaha tu mīnə kapətawə; ye nīpīg a agelo kīrik kape Kughen rīmauə məgkiar kīmīn

* 7:20: Swatak pīsīn kīrik tuk nukreikīnien nəgkiarīen ye v. 20, in e, “Moses rīmnarha, in kwajīkovə huvə kīrik ye nīmri Kughen.” 7:20: Eks 2:2 7:21: Eks 2:3-10 7:24: Eks 2:11-15 7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4 7:35: Eks 2:14 † 7:36: Red Si nīpran rīmə, “Tahik nuwig rīpsaah aikin.” 7:36: Eks 7:3; 14:21; Nam 14:33

ye tukwas e kamni kimə Sinae. Kini Kughen rimivəhsi-pən əmə nəgkiarinen miragh kimin, mə tukruə mivəhsi-pə kimi ətawə.

³⁹ “Mərig kaha minə kapətawə kimnhapəh nisorkeikeiyen mə tuksərig in. Mhapəh nisorkeikeiyen mə tukhakwasig kin. Ye nərigien kapəriə kimisorkeikei mə tukharerig-pən min apa Ijip. ⁴⁰ Ror pən kimisəkeikei kimi Eron mamhani mahmə, ‘Ah. Takvhirəkin kapətawə tiksın kughen, pəh iriə tukhakir ətawə. Mərig in a Moses e rimipik ta ətawə apa Ijip, mə tukhauə eikin e, mərig kitawə khapəh nharkunien mə in hiə ai taktəkun.’ (Eks 32:1) ⁴¹ Kini ye nipiğ a, iriə kimnhavhirəkin nanmi kwaji kau kirik rəmhen kin kughen kirik kapəriə. Mhavən mhauh nar miragh mhavaan əru misəhuak-pən kimi kau a. Kini misor nəviginien ehuə kirik, rikiriə rimnagian tuk nar yame iriə kimnhavhirəkin. ⁴² Məkneikin, Kughen rukreikin-pən nimeitaan kimi əriə, meighan-pən kin əriə khavən misəhuak kimi kəmhau minə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini ye nəkwəkwə kape profet minə mīmə, “!Nəmə Isrel! Kimiə nimisarə ye tipəvsik kape newk foti, mamhau nar miragh mhavaan əru tuk nəhuakien, ?mə naksəhuak-pə kin kimi Yo uə? !Nikam!

⁴³ Nipiğ minə fam kimə nakamharəh nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen Yermaru ikin, mərig yerkimə naksəhuak kimi kughen eikuə e Molek, mamhavəh-si haktə nanmi kəmhau kape kughen kapəmīə Refan. Nakhamə kughen mir e kapəmīə.

Ror məkneikin, jakher-ərhav kin əmiə takasarə apa isok, (Amos 5:25) takasarə apa Babilon, ye nikarin pən.”

Steven ramni mə nəmə Isrel kimiseinein niprai nəgkiarinen e “Nimə kape Kughen”

⁴⁴ Kini Steven rarar mini-pən tuk əriə mīmə, “Nipiğ kaha tu minə kapətawə kimnisarə ye tipəvsik, kapəriə kirik aikin nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen ikin. Nimə a, Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukrivhirəkin; kini Moses rimnor atuaturuk ye nirkunien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin.

⁴⁵ Kwasiğ ikin, nipiğ Josua rimikir kaha kapətawə minə mhauə misəkota nəmə Kenan mharəhsi-ta tanə ye kwermiriə, iriə mharəh nimə tapolen a mhauə iriə min. Nimə tapolen a rimnəmīr meriaji-pə nipiğ kape King Deved. ⁴⁶ Kughen rimnorkeikei pik King Deved. Kini Deved rini-pən tuk Kughen mīmə, ‘Ik Kughen kape kaha tu Jakob. Takaməkeikei mipəh yakor nimə kirik kafam, pəh ik takamarə ikin.’ (2 Saml 7:1-16)

⁴⁷ Mərig nimə ai, King Deved rimipəh nivhirəkinien. Mərig King Solomon əmə e in rimivhirəkin. ⁴⁸ Mərig Kughen, In yerpirig pik. Ripəh narəyen ye nimə yame yermamə əmə ravhirəkin. Rəmhen kin nəgkiarinen kape profet yame rimini mīmə,

⁴⁹ “Kughen ramni mə “Yo yakamarmaru ye neai mine tokrei tanə.

?Nakharkun mə taksor naha nimə yame Yo jakamarə ikin? ?Nakharkun mə taksor naha kwənmhan yame jakvən mapis ikin?

⁵⁰ Hani-pə tuk Yo. ?Pa rimnor narimnar fam? Yo pisin əmə yimnor narimnar fam ye tokrei tanə.” (Aes 66:2)

Steven ramni mə nəmə Isrel kimisəpəh profet minə fam yamə mine Kughen rimnher-pə kin əriə

⁵¹ Kini Steven rarar mini-pən tuk əriə mīmə, “!Ah! Kapəmīə kapə riskai pik. Kapəmīə nərigien rəpigrap rəmhen kin nəmə khapəh nisəhuakien. Kimiə nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksor nəkwai Kughen. Kimiə naksəmhen kin

kaha kapemia minə kupən. Nakasətapig əmə kin Nanmin Rhakə nipig minə fam. ⁵² Profet minə kupən kimnhani-ərhav nəgkiarlen kape Kughen, mərig kaha kapemia minə kimisor has pən kimi əria fam. Mishopni min profet minə kupən yamə mine kimnhani-ərhav kupən mə Yemə Atuatuk kape Kughen natukruə. Kini taktəkun ai kimia min nakaseikuə mhakuraə-pən ye nimetai Yemə Atuatuk a kini mhauh In mishopni. ⁵³ Kimia nakwənharkun-ta Loa a kape Kughen yame agelo minə kwənhavəhsi-pə ta, mərig kimia nakhapəh nisorien nəkwən.”

Iria kimisarkwhopni Steven

⁵⁴ Steven rimməgkiar fam, narmamə kape kaonsel minə kimisərig, niemhaa rhai əria, kasarkwəruə tukun. ⁵⁵ Mərig Steven, Nanmin kape Kughen rukwar rhan. Kini in marha faktə apa ye neai, məm nikhakien kape Kughen; kini məm min Yesu ramkwəte ye nikarin matuk. ⁵⁶ Kini mini-pən tuk əria mimə, “Səmru. Yakaməm napuə rimməkweg, mə Ji Yermamə ramərer ye nikar Kughen matuk.”[‡] ⁵⁷ Kini namehuə kape kaonsel minə khasisigin nimətirgiriə kini misokrən iran. Misarə, iriə fam misaiyu mhauə tukun. ⁵⁸ Mharaptəəkən in, mhaukəkin mhatərhav-pən apa yerkwanu mə tucksarkwhopni In. Kini narmamə yamə mine kimnhani hah Steven kimisəpəkiək ta kin sot kapəria misəhi-pən kimi tamaruə kirik nhagin e Sol, kini ai misəsik Steven kin kapier apig.

⁵⁹ Kasəsik Steven kin kapier, raməhuak mamni mimə, “Yesu Yermaru, yakaməru-pən nanmik ye kwermim.”[§] ⁶⁰ Mənimkur mokrən ehua mimə, “Yermaru, takpəh narpinien tai təvhagə has kapəria.” Kini rimiini fam nəgkiarlen a, kini mimha.

8

1-2 Kini Sol ramərer əmə rikin ragien mə iriə kimishopni Steven.

Sol ramuh nəməhuak minə

Kini nəməhuak minə tiksın khauə mharəh niprai Steven mharəh mhavən mhanim, kini misasək pik tukun. Ririkakun ye nipig a, Sol mine in minə tiksın kisərar masor ahas pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Misakota əria kisap mhavən misarə apa yerkwanu minə tiksın apa Judia mine Sameria. Mərig aposol minə əmə kisarə apa Jerusalem. ³ Mərig Sol ramarkut pik mə tukroriah nəməhuak minə. In mamvən ye nimə minə mampik yerhav narman mine nipiraovin yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Ripik əria mivən mampik-pən əria apa kalabus.

Dikon a Filip ramni ərhav Nəgkiarlen Huvə apa Sameria

⁴ Mərig Sol mine kafan narmamə minə kimisəkota narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, kisaiyu kirikianə kirikianə, mhavən apa ikin minə mamhani-ərhav Nəgkiarlen Huvə kape Yesu. ⁵ Kini Filip rəsok-prah mivən yerkwanu kirik ye Sameria, kini maməvsao kin Kristo yame Kughen rimirpen. ⁶ Kini nəmə aikin kisərig, misəm mə Filip ramor nımtətien minə, khauə kirikianə misətərig huvə kin in. ⁷ Narmamə khapsaah, nanmin has minə kimisəta irəria. Nipig kisəta irəria, misətəpar. Mine narmamə yamə mine nikariə rəpou, mine yamə mine nihuriə rahas, iriə khapsaah khahuvə min. ⁸ Ror pən nəmə Sameria rikiriə ragien pik.

7:51: Aes 63:10 7:52: Mat 23:31 7:55: Sam 110:1 ‡ 7:56: Daniel min rimməm napuə rəkwaag, kini məm Ji Yermamə ramərer ye nikar Kughen. Əm-ru stori ye Daniel 7:13-14. § 7:59: Yesu rəruhu-pən nanmin ye kwermi Kughen ye Luk 23:46. 7:60: Luk 23:34 8:3: Wok 9:1,13; 22:4; 26:9-11

Saemon e ramor narimnar ye norien kape yarmhə minə

⁹ Yerkwanu a, kwən kirik, nhagin e Saemon, nīpig m-fam in ramor nīmtətien ye norien kape yarmhə minə, ye nīmri nəmə Sameria, kini kasəm kisakur pik kin. In ravəh-si haktə in mīmə in yamehuə kirik. ¹⁰ Nəmə ikīn, nəmarnapig minə, mine namehuə minə, iriə m-fam kasətərig kin in. Mamhani mhāmə, “In ravəh nəsānīnien a kamni kimə ‘Nīsānīnien kape Kughen.’” ¹¹ Iriə kimnhakwasig kin mērig in ai nīpig rīpsaah in ramor əriə kisakur kin nīmtətien yamə mine in ramor. ¹² Mērig nīpig kisərig Filip ruə mīni-ərhav nəgkiarīen kape Narmaruyen kape Kughen, mine nhag Yesu Kristo, khani nəfrakisīen ye nəgkiarīen a. Narman mine nīpīraovīn yamə mine khani nəfrakisīen ye Yesu, Filip ror baptaes irəriə. ¹³ Kini ai, Saemon mīn rīni nəfrakisīen ye Yesu; marar mīvən kor baptaes iran. Ikin pukaa Filip ramvən ikīn, Saemon rakwasig kin. Kini məm nīmtətien yamə mine Filip rīmnor ye nəsānīnien kape Kughen kini rakur pik kin.

¹⁴ Nīpig Aposol minə apa Jerusalem kisərig nəvsaoyen mə nəmə Sameria kamhani nəfrakisīen ye nəgkiarīen kape Kughen, kini iriə kisher-pən kin Pita mine Jon mə tukravən mwəm əriə. ¹⁵ Nīpig kimīravən mratərhav-pən tuk əriə, iriū mwəhuak-pən ye nəmə minə e mə tukhavəh Nanmīn kape Kughen. ¹⁶ (Mērig in apa kupən, kimnōr baptaes əmə irəriə ye nhag Yesu Yermaru; mērig Nanmīn Rhakə rīpəh hanə neiwaiyu-pənien tuk əriə). ¹⁷ Kini Pita mine Jon kwərəhu-pən kwermīriu ye kaparia kapə, məkneikin iriə khavəh Nanmīn kape Kughen.

¹⁸ Kini Saemon rīmnəm mə Nanmīn kape Kughen rīmavən ye nīmraghien kape narmamə nīpig aposol mir a kwərəhu-pən əmə kwermīriu irəriə mwəhuak-pən irəriə, məkneikin Saemon rīpik yerhav mane mə tukrīvəhsi-pən kimi əriu ¹⁹ maməkeikei kimi əriu mīmə, “Takravəhsi-pə mīn nīrkunien en kimi yo. Pəh jakərəhu-pən kwermik ye narmamə, khavəh Nanmīn kape Kughen.”

²⁰ Mērig Pita rəgkiar-pən skai kimin mīmə, “!Mane en kafam tukraməkeikei mīrkək kimīru mīn takravən ye nap ehua! ? Nakmə nakīrkun nīvəhyen nīmri nīhuvəyēn a yame Kughen ravhī-pən arnapig əmə kimi narmamə uə? ²¹ Tukor ik nakpəh norien norien minə e kapəmawə, meinai rīkim rapəh natuatukien ye nīmri Kughen. ²² Takaməkeikei marar ye nərigien kafam tuk təvhagə has, maiyoh Kughen pəh tukrəspir ik tuk nərigien has kafam. ²³ Yakaməm nīpig minə fam nakəməkin narmamə, morkeikei əmə ik; norien has rīmnəruk ətən ik.”

²⁴ Aikin, Saemon rīni-pən tuk əriə məkeikei kimi əriə mīmə, “Kīmiru takwəhuak kīmi Kughen tuk yo; mə jakpəh nīvəhyen narpīnien yame nakarāni-pə tuk yo.”

²⁵ Aposol mir a kīrani-ərhav fam nəgkiarīen kape Yesu Yermaru, mine narimnar yame In rīmnor, kini ai mwarar, mratərhav Sameria, mweriwək mrarərig mīravən Jerusalem. Nīpig kīravən, mīrani-ərhav Nəgkiarīen Huvə kape Kughen apa yerkwanu minə kape nəmə Sameria.

Filip rīmnəgkiar iriū yemə Itiopia kirik

²⁶ Nīpig kirik, agelo kirik kape Kughen reiwaiyu-pə tuk Filip mīni-pən tukun mīmə, “Takhekīnter, mārī-pən swatuk e ye tīpəvsīk, yame rīpīs e Jerusalem muə mīpīs apa Gasa.” ²⁷ Aikin, Filip rhekīnter mārīwək mamvən. Məm yamehuə kirik kape pīanəhuə kape nəmə Itiopia, nhagin a Kandas.

Kwən a in Yunik* kirik; in ramarha huvə tuk mane kape pianehuə ai. In ruavən ta apa Jerusalem mīnəhuak. ²⁸ Rīmavən məhuak-ta apa Jerusalem, mīrerig mīnamvən apa iman ikin. Mamkwətə ye nar kirik kamni kimə “kat” yame hos ravi. Mamkwətə maməvheikin nəkwəkwə yame Profet Aesea rīmīrai. ²⁹ Kini Nanmīn Rhakə ruvən ye Filip mīmə, “Takvən məriwək ipakə tuk kat a.”

³⁰ Məkneikin, Filip raiyu mīvən ipakə tukun, kini məm kwən a raməvheikin nəkwəkwə yame Profet Aesea rīmīrai. Kini Filip raiyoh-pən in mīmə, “Yamehuə. ?Nakirkun nīprai nəgkiarien e nakaməvheikin uə nīkam?”

³¹ Kini yamehuə a rīmə, “Tukmə yermamə kirik rhoprai-pə kimi yo, jakirkun.” Kini raiyoh-pən Filip mə tukrat-pən ye kat məkwətə iriū min.

³² Nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame kwən a raməvheikin mamni mīmə,

“In rəmhen kin sipsip kirik, kimīrəh khopni.

Mamhen kin kwaji sipsip əmə kirik yame rapəh nasəkien nīpīg kimnəkis nīmīn

Mərig in rapəh nəgkiarien.

³³ Kimnər naurisien kim in, kīvəhsi-pən narpīnien kirik kimin yame rīpəh natuatukien.

Kafan kwajikovə rīrkək, mərig in ai kīvəhsi-ta nīmraghien kafan ye tokrei tanə e.”

(Aesea 53:7-8)

³⁴ Kini yamehuə a raiyoh Filip mə, “?Profet e raməvsao kin pa nhagin? ? Raməvsao atuk kin in, uə raməvsao kin yermamə pisin kirik?” ³⁵ Kini Filip rīmīrikakun ye nəgkiarien kirikianə əmə yame rīnaməvheikin mīnamni-pən Nəgkiarien Huvə kape Yesu kimin.

³⁶ Iriū kwəri swatuk a, mīrauə mwəm nu kirik, kini yamehuə a rīni-pən tuk Filip mīmə, “Əm-ru nu apa. ?To nakor baptaes irak eikin e uə nīkam?”

³⁷ Kini Filip rīni-pən tukun mīmə, “Tukmə nakhatətə ye Yesu, yerkim m-fam, nakirkun norien baptaes.”

Kini in rīni-pən tuk Filip mīmə, “Yo yakamni nəfrakisien ye Yesu mə In Ji Kughen.”

³⁸ Məkneikin rīni-əhu kat a, kini mweiwaiyu iriū Filip, kini Filip ror baptaes iran. ³⁹ Kweiwaiyu mwərer mīn ye tame nu, məkneikin Nanmīn kape Kughen rīvəh-si ta Filip kini yamehuə a rīpəh mīn nəmīen, marar aikin a, məri swatuk mamvən, rīkin ragien.

⁴⁰ Mərig Filip rakur məm ramərer apa yerkwanu a Asdod. Kini mīvən apa yerkwanu mīnə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu, mīvən mīvən meriaji-pən apa Sisaria.

9

Sol rīnamvən apa Damaskes məm Yesu ye swatuk

¹ Ye nīpīg a, Sol rīnamni has hanə narmamə kape Yesu mīnə mə tukraməkeikei mhōpni əriə. Marar, mīvən məm hae pris ² maiyoh-pən in mə tukrīrai nəkwəkwə kirik rīvən kimi nəmə Isrel apa Damaskes, mīmə tukmə ruvən aikin məm narmamə kisəri-pən Swatuk kape Yesu, nar apnāpīg narman uə nīpīrovīn, tukrīraptərəkīn əriə, mīpīk əriə mhauə apa Jerusalem.

³ Nīpīg Sol ruavən ipakə tuk Damaskes, taktəkun əmə rəm nīkhakien risi-pən ye napuə məsia-pen in. ⁴ In rīmamīr, mərig nəgkiarien kirik ramni mīmə, “! Sol! !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kimi Yo?”

* **8:27:** “Yunik” in yamehuə kirik, kimnərāi rəmhen kin pukəh kərai; tamə ror wok ipakə tuk kwīn, məm, morkeikei, moriah in. **8:37:** Wok 10:47 **8:40:** Wok 21:8 **9:1:** Wok 8:3

⁵ Kini Sol rini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Ik pa en?” Kini In rini-pən tukun mə, “Yo Yesu e, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo. ⁶ Mərig takhekimter, mivən apa yerkwanu. Aikin en, tukni-pre tuk ik mə takhawor-pən iran mine.”

⁷ Narmamə yamə mine kamhakwasig kin Sol kasərer, kisakur pik, misapnapig meinai kisərig pawk nəgkiarinen a, mərig khapəh nisəmien yermamə kirik. ⁸ Kini Sol rhekimter min, mərha, məm ripəh nəmien nar. Ror pən khavəh kwermim mhakir in mhavən apa Damaskes. ⁹ Kini raməmır nipig kisirəv, nimrin ripəh narhayen, mipəh nəviginien, kini mipəh ninimien nar kirik.

¹⁰ Kini yermamə kirik kape Yesu ramarə apa Damaskes, nhagin e Ananaeas. Yesu Yermaru rimnokran kin ye nəmrəravyen kirik mimə, “Ananaeas.” Kini Ananaeas rimə, “O-o, Yermaru.”

¹¹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Takəri-pən swatuk a kamni kimə ‘Ratuatuk’ mivən mauru-pən imei Judas maiyoh kin yemə Tasas kirik nhagin e Sol. Taktəkun ai in raməhuak. ¹² In rimnəm nəmrəravyen kirik məm mimə ik nakvən ye nəkwai nimə a mamərəhu-pən kwermim iran mə nimrin tukrihuə min.”

¹³ Kini Ananaeas rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Narmamə khap-saah kwəsəvsao-ta kimi yo kin kwən en. Mamhani-ərhav norien has kafan yame in ramor-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iram apa Jerusalem. ¹⁴ Kini in ruauə ta eikin e, jif pris minə kwəseighan-ta kin mə in tukriraptəəkın narmamə minə e kasəhuak kimik.”

¹⁵ Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Yuvən. Yo yakwirpen ta in mə in tukriini-ərhav nhagik kimi narmamə ye tanə pisin pisin minə, mine namehuə minə, mine namə Isrel min. ¹⁶ Kini Yo jakpihajoun in mə tukraməkeikei mivəh nəmhəyen tuk nhagik.”

¹⁷ Məkneikin, Ananaeas rivən ye nəkwai nimə a. Mərəhu-pən kwermim ye Sol mimə, “Piak Sol, Yesu Yermaru rimnher-pə kin yo eikin e mə jakuə mor huvə min nimrin, kini pəh Nanmin Rhakə rukwar iram. In e Yesu yame In rimitərhav-pə tuk ik ye swatuk nipig nimnamuə eikin e.” ¹⁸ Taktəkun əmə, nar kirik rəmhen kin niriğəvi kəmam rier ta ye nimri Sol, kini in rarha min məm nar. Kini ye nipig a kor min baptaes iran. ¹⁹ Kini məvigin ta, marə mivəh min nəsaninien.

Sol ramniərhav Nəgkiarinen Huvə kape Kughen apa Damaskes

Kini Sol rarə min nipig tiksın apa Damaskes iriə narmamə kape Yesu minə.

²⁰ Kini nipig ruauə Damaskes, mivən ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen. ²¹ Aikin, narmamə kisərig kisakur pik kin mhəmə, “Ah. ?Rhawor? Kwən a in apa kupən in rimnamuh nəmə Jerusalem yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Khamə ta mə ramuə min eikin e mə tukripik narmamə kape Yesu minə, mivən kimi jif pris.”

²² Mərig nəgkiarinen kape Sol ramhaktə mamskai mapita nəgkiarinen kape nəmə Isrel. Mamhajoun huvə mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen.

²³ Sol ramni-ərhav Yesu, nəmə Isrel kamharai mhun nəgkiarinen mə tukshopni in, ²⁴ mərig Sol ruirkun ta nərigien kapəriə. Nipig fam, yenpig-yenpig yenaiyu, iriə kimisərer əswasig ye kwəruə ye yerkwanu ai, mə tukshopni Sol. ²⁵ Mərig yenaiyu kirik, narmamə kape Sol minə khakir in mhavən mhavai-pən in ye nitip ehua kirik, mharuk-pən nəərəus iran, mhavi reiwaiyu ye nikar kəupə ye yerkwanu a, kini Sol rap mamvən.

Sol rimavən apa Jerusalem

²⁶ Sol rap mivən apa Jerusalem, mamarkut mə tukrikwasig kin narmamə kape Yesu minə. Mərig rikiriə rimməsik mə rameikuə irəriə mə in yermamə kape Yesu, kini kimnhagin kin. ²⁷ Kini kwən kirik, nhagin e Banabas, ruə masitu iran, mikir in mivən mwəm aposol minə. Mini-pən tuk əriə mə Sol rimməm Yesu Yermaru ye swatuk rəgkiar kimin. Kini Banabas rini-ərhav mimə Sol rimipəh niginien tuk nini-ərhavyen nhag Yesu apa Damaskes. ²⁸ Kini Sol rimmamarə iriə miriə mamvən yerkwanu minə ye Jerusalem mamətgha kin nini-ərhavyen nhag Yesu. ²⁹ Kini maməgkiar kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəgkiarrien kape nəmə Gris, kini masotgoh; kini iriə khamə tukhauh in mishopni. ³⁰ Nipig in minə tiksın kisərig, khakir Sol misəsok pirə mhavən apa yerkwanu kirik nhagin e Sisaria, misher-pən kin mə tukrivən isok apa yerkwanu a Tasas.

³¹ Kwasig ikin, nəməhuak minə fam rarkurao ikin minə Judia mine Galili mine Sameria, kasarə ye nəmərinyen. Kini Nanmin Rhakə ramasitu irəriə, mamor əriə kamhaskal, mamor əriə kamhapsaah. Kini iriə kamhasiai Yesu Yermaru.

Pita rimmor huvə nihu kwən kirik nhagin e Aeneas

³² Mərig Pita rimməriwək mamvən ikin minə; nipig kirik rīvən mamarhə-pən kin nəməhuak minə apa Lida. ³³ Aikin a, rimməm yermamə kirik nikarin rimhə. Kwən a reinein nəriwəkien. In rimməpər əmə meriaji newk eit. Kwən ai nhagin e Aeneas. ³⁴ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Aeneas. Taktəkun ai, Yesu Kristo tukror huvə min nıpram, ik takhuvə min. Takhekimter mərəpəvin-ərpəvin kafam nimakuə məriwək mamvən.” Taktəkun əmə Aeneas rhekimter. ³⁵ Kini nəmə Lida mine Saron kisəm in, kisarar ye nərigien kapəriə mamhakwasig kin Yesu Yermaru.

Pita rīvəh miragh pian a Dokas

³⁶ Yerkwanu a Jopa, piraovın kirik aikin ramni nəfrakisien ye Yesu, nhagin e Tabita Dokas.* Pian a, nipig fam ramor nar huvə, masitu ye yavən hah minə. ³⁷ Nipig a, rımivəh nimhəyen kirik, kini mimhə. Kəkwi, kor huvə nıpran kirəh kərəhu-pən ye nimə ye kwənmhan apa yerpig əgkəp. ³⁸ Ikin a Jopa ipakə əmə tuk Lida, ror pən, nipig narmamə kape Yesu minə apa Jopa kisərig mə Pita raməmır apa Lida, kisher-pən kin yermamə kiraru kiravən mwəm in. Miweikeikei kimin mirəmə, “Triwak aihuaa muə.”

³⁹ Kini Pita rarar mikwasig kin ərii. Kini rīvən miterhav-pən tuk əriə, khakir in mishaktə mhavən ye kwənmhaan apa yerpig əgkəp. Kini nıphiauaru minə khamhə-tan kin əriə, iriə fam khauə, misərer rao rao kin. Misəsək, mishajoun Pita kin neipən yame Dokas rimijir nipig rimmamragh.

⁴⁰ Kini Pita rher-ərhav kin əriə, kini mənımkur məhuak. Miwag-pən məm pian ai ruamhə ta mini-pən tukun mə, “Tabita, hekimter.” Məkneikin pian ai rarhə-pən məm Pita, kini mhəkimter məkwətə. ⁴¹ Kini Pita rasitu iran mivi haktə in, ai rərer. Kini Pita rokən kin narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu mine nıphiauaru yamə mine khamhə-tan kin əriə khauə, kini rhajoun əriə kin pian a mə ruəmragh min. ⁴² Kini nəvsaoyen kin norien a rarkurao fam ye Jopa. Kini narmamə khapsaah khauə mishatətə ye Yesu Yermaru. ⁴³ Kini Pita rarə min apa Jopa ror tu, iriu yermamə kirik nhagin

9:26: Gal 1:17-19 9:27: 1 Kor 9:1 * 9:36: Nhag pian a, ye nəgkiarrien kape nəmə Gris ramni “Dokas,” ye nəgkiarrien kape nəmə Isrel, ramni “Tabita.” Nıpran ramni nar miragh huvə kirik kamni kimə “dia.”

e Saemon, yame kafan e wok in ramor apnəpeinə ye tiki kau mə tukjir kor narimnar kin.

10

Kughen rĭmnəgkiar kimi Konilias

¹ Yermamə kĭrik, nhagin e Konilias, ramarə apa Sisaria. In yamehuə kĭrik kape mobael minə kamni kimə “Mobael kape Itali.” ² In mine kafan minə iriə kamhasiai pik Kughen kape nəmə Isrel. Kini in mĭvəhsi-pən mane ehua kimi yavən hah minə. Kini nĭpig m-fam, raməhuak kimi Kughen. ³ Nĭpig kĭrik, ipakə tuk tri klok yenaiyu, ye nĭpig atuatur kape nəhuakien, rĭmnəm nəmṛərhavyen kĭrik, məm huvə mə agelo kĭrik kape Kughen rĭmauə tukun mĭmə, “!Konilias!”

⁴ Kini Konilias rĭgin pik marha-əterik iran, mĭni-pən tukun mĭmə, “Əwəh, Yermaru. ?Rhawor?”

Kini agelo a rĭni-pən tukun mĭmə, “Kughen rĭnərig ta nəhuakien kafam. Mĭnəm ta norien minə kafam, mə ik nĭmnasitu ye yavən hah minə. Kini In ramərig ik. ⁵ Taktəkun ai, ik takher-pən kin narımamə tĭksin khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakir yermamə kĭrik mhauə ikin e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. ⁶ In ramarə iriu yermamə kĭrik nhagin e Saemon yame in yermamə kape norien narımnar kin tiki kau. Nĭmə kafan ramərer ye nĭkar-kar tahik.”

⁷ Kini agelo a rəgkiar fam, mapta iran. Məkneikin Konilias rokrən kin kafan yasitu mir kĭraru mine mobael kĭrik yame ramsiai Kughen kape nəmə Isrel, mamasitu mĭn iran, mə irisir tukrhuə mĭrhəm. ⁸ In rhoprai-pən nəmṛərhavyen a kimi ərisir. Kini mher-pən kin ərisir kĭrhĭvən apa Jopa.

Pita mĭn rəm nəmṛərhavyen kĭrik

⁹ Kəni rəkwmĭr kin, yerkwēiha, nĭpig kwərə misir a karhəriwak hanə marhĭvən ye swatur, ipakə əmə krhĭtərhav-pən apa Jopa, kini Pita rhaktə mĭvən apa ye tokrei nĭmə mə tukrəhuak. ¹⁰ Maməhuak mamvən, mĭnəmkrəv pik. Kini nĭpig kamavaan hanə nan, in rəm nəmṛərhavyen kĭrik. ¹¹ Məm mə napuə rĭmnəkəwag. Rəm nar kĭrik rəmhen kin tapolen ehua rameiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nĭkarin minə. ¹² Kini nar mĭragh minə pĭsin pĭsin kape tokrei tanə kasərəp-pən ye tapolen a: yamə mine kaserko, mine yamə mine kasəriwək, mine man minə pĭsin pĭsin. ¹³ Kini rərig nəgkiarien kĭrik ramni mĭmə, “Pita. Hekimter, muh nar mĭragh minə a kĭrik mən.”

¹⁴ Kini Pita rĭni-pən tukun mĭmə, “Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien narımnar minə e yame rəmkimik ye nĭmrim.”

¹⁵ Kini mərig nəgkiarien a rĭmə, “Takpəh nĭniyen mə nar kĭrik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, rĭpəh nəmkimikien.”

¹⁶ Kimiwəgkiar tuk narımnar minə a m-kĭsisər; kwasig ikin, kĭrəhsi-ta tapolen a, rhaktə mĭvən ye neai.

Yermamə kĭsisər kape Konilias kĭrhĭvən mĭrhəm Pita

¹⁷ Kini Pita ramarkut hanə mə tikrĭrkun nĭprai nəmṛərhavyen yame in rĭmnəm, mərig kwərə misir yamə misir e Konilias rĭmnher-pən kin ərisir, kĭrhua. Mĭrhayoh kin nĭmə kape Saemon, mĭrhua, mĭrhəm. Kini marhərer ye kwəruə ye nĭmə kafan. ¹⁸ Kini mĭrhokrən mĭrhimə, “!Ei! ?Yermamə kĭrik eikin e nhagin e Saemon Pita ua?”

¹⁹ Kĭni Pita ramətərig hanə kĭn nĭprai nəmərəhavyen kafan, mərig Nanmin Rhakə rini-pən tukun mĭmə, “!Ei! Ɛrig-ru. Kwərə misir kisisər e karharha kĭn ik. ²⁰ Hekimter, meiwaiyu mĭvən məm ərisir. Mərig rikim tukri-pəh nəsikien mə to nakpəh nĭkwasigien kĭn ərisir, mərig in ai Yo e yimnher-pə kĭn ərisir mə tukhura.”

²¹ Məkneikĭn Pita reiwaiyu mĭvən mĭni-pən tuk ərisir mə, “Yo e yermamə yame kimisir nakarharhakĭn. ?Nakrhimə rhawor?”

²² Kĭni kĭrhimə, “Yamehuə kĭrik kape mobael, nhagin e Konilias, rimnher-pə kĭn əmasir. In yemə atuatur kĭrik; ramsiai Kughen kape nəmə Isrel. Kĭni nəmə Isrel kharkun mə in ror məkna. Agelo kĭrik kape Kughen ruə mĭni-pən tukun mə tukrokrən kĭn ik, takvən apa iman yerkwanu. Pəh in rərig nəgkiarĭen kafam.” ²³ Məkneikĭn Pita rikir ərisir mhavən ye nəkwai nĭmə. Yenaiyu, kisapir aikĭn.

Pita rĭvən məm Konilias mhoprāi nĭprai nəmərəhavyen kafan

Kəni rikwamer kĭn, Pita rarar mĭkwasig kĭn kwərə misir a. Kĭni nəməhuak mĭnə mĭn tiksĭn ye yerkwanu a Jopa, khakwasig mĭn kĭn. ²⁴ Kəni rikwamer mĭn kĭn, rĭvən mĭtərhav pən yerkwanu a Sisaria. Kĭni aikĭn a, Konilias mĭne kafan mĭnə, mĭne kafan narmamə yamə mĭne in rimnokrən kĭn əriə, kaseito kĭn Pita. ²⁵ Nĭpig Pita rimavən yerkwanu kape Konilias, Konilias ruə mənĭmkur ye niĭhu Pita mĭvəhsi-pən nisaiyen kimĭn. ²⁶ Mərig Pita rĭvəh-si haktə mĭn in, mĭni-pən tukun mĭmə, “Hekimter. Yo mĭn yo yermamə əmə.”

²⁷ Kwəgkiar, mĭravən apa imə, kĭni Pita rəm mə narmamə khapsaah kwənhauə ta aikĭn. ²⁸ Kĭni Pita rini-pən tuk əriə mĭmə, “Kimĭə m-fam nakharkun huvə mə natuakəmĭen kapəməwə ramni-əhu mə nəmə Isrel tukhapəh nhavəniĭn ye nəkwai nĭmə yamə mĭne pəh niĭn mə kwənarəus kape nəmə Isrel kĭni mhapəh nisəriwak-kwisiĭn. Mərig Kughen rimnhajoun yo mə jakpəh niĭniyen mə narmamə tiksĭn kisəmkimik ye nĭmrĭn uə kisahas. ²⁹ Ror pən, nĭpig naksokrən kĭn yo mə jakuə eikĭn e, yakpəh nĭpəhyen, yakarar əmə mamuə. Mərig yakmə jakaiyoh əmĭə mĭmə, “?Kimĭə nĭmĭsokrən kĭn yo tuk naha?”

³⁰ Kĭni Konilias rini-pən tukun mĭmə, “Nĭpig kisisər ruə mĭvən,* ye tri klok yenaiyu, ror məkneikĭn taktəkun, yo yimnaməhuak ye nəkwai nĭmə kafak. Taktəkun əmə yermamə kĭrik yame kafan neipən raməsĭə, rimatərhav-pə, mərəer ye nĭmrĭk. ³¹ Mĭni-pə tuk yo mĭmə, ‘Konilias. Kughen rĭnərig ta nəhuakĭen kafam. Rimnəm ta norĭen mĭnə kafam, mə ik nĭmnasitu ye yavən hah mĭnə. ³² Taktəkun ai, ik takher-pən kĭn narmamə tiksĭn khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakir yermamə kĭrik mhauə eikĭn e. Yermamə a, nhagin əgkap e Saemon Pita. In ramarə iriu yermamə kĭrik nhagin e Saemon yame kafan e wok nor-əpnəpəneiyen ye tiki kau tuk nĭjirĭen mor narĭmmar kĭn. Nĭmə kafan ramərəer ye nĭkar-kar tahik.’ ³³ Ror pən taktəkun əmə yimnher-pre kĭn kwərə misir e, mə tukrhikir ik mĭrhua. Kĭni rhuvə pik mə nakuaə. Taktəkun ai kimawə fam yaksərəer ye nĭmrĭ Kughen, mamhawhin əmə mə jaksərig naha nəgkiarĭen yame Kughen rimĭvəhsi-pre kim ik mə ik takni tuk əmawə.”

Pita ramni-ərhav mə Kughen rimĭrpen narmamə ye kantri pisin mĭnə fam mə tukhauə mharkun In

10:26: Wok 14:13-15; Rev 19:10 * **10:30:** Nĭpig nəmə Isrel kasəvheikĭn nĭpig mĭnə, ror pisin ye norĭen yame nəmə Vanuatu kasəvheikĭn nĭpig mĭnə. Nar Isrel kisəvhuekĭn nĭpig mĭnə a mhāmə “nĭpig kuas,” mərig tukmə nəmə Vanuatu kimĭsəvheikĭn nĭpig mĭnə a, tukhani mhāmə, “nĭpig kisisər.”

³⁴ Kini Pita ramægkiar mamni mīmə, “Taktəkun yakwĭrkun mə Kughen ramor rəm nəmhen kimi nəmə kantri pisin minə fam, ³⁵ kini rikin ragien tuk narmamə ikın minə fam yamə mine kamhasiai In, kini misor nar yame ratuatuk.

³⁶ “Kimiə nakwənharkun ta nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi nəmə Isrel. Nəgkiarien Huvə a ramni-ərhav mə narmamə tukhavəh nəmərinyuyen tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo, yame In Yermaru kape narmamə minə fam. ³⁷ Kini kimiə nakharkun narimnar yame rimatarhav-pə e Judia. Jon Baptaes rimini-ərhav baptaes, kwasig ikın, narimnar minə a ripirikakun. ³⁸ Rəmhen kin Kughen rimnher-pə kin Nanmin Rhakə kimi Yesu, mivəhsi-pən nəsaninien kimin. Kini ai, Yesu rimnarkurao, mamor huvə pən kimi narmamə. Kini narmamə yamə mine kasəmĭr ye kwermi Setan, Yesu rivəh-si ta əriə, mor huvə əriə, meinai Kughen ramarə iran.

³⁹ “Kini kimawə yimisəm narimnar yame rimnor apa Jerusalem mine yerkwanu minə tiksin apa Judia. Kini yimisəm min mə kimisarkwətəəkĭn-pən In ye nai kamarkwao-kin, kini rimhə. ⁴⁰ Mərig ye nĭpig yame ror kisīsər kin, Kughen rimnor In rimragh min. Kini mor əpu In kimi narmamə mə tuksəm mə In rimimragh min. ⁴¹ Pəh nien mə narmamə minə fam kimisəm In, mərig narmamə əmə iriə e yame Kughen rimirpen ta əriə mə tuksəm. Kimawə e yimisəvigin mhanim kwis kimawə min nĭpig rimimragh min ye nimhəyen. ⁴² Kini Yesu a in a rimini-pə tuk əmawə mīmə jakasəkeikei mhani-ərhav nhagin, mhani-ərhav mə Kughen rimivəh-si haktə In mə In tukrəkĭr narmamə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhamhə ta. ⁴³ Kini profet minə kupən kimnhani ta In, mhamə narmamə minə fam yamə mine kashatətə ye Kughen, Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə ye nhagin.”

Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye narmamə minə

⁴⁴ Pita ramægkiar hanə, Nanmin Rhakə reiwaiyu ye narmamə yamə mine kasətərig kin in. ⁴⁵ Kini nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfakisien ye Yesu yamə mine kimnhatərhav apa Jopa iriə Pita, mhaue, misəm, kisakur pik mə Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. ⁴⁶ Kisakur pik kin meinai kimisərig narmamə minə a kasægkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, masəgnəgin Kughen.

Kini Pita rini-pən tuk əriə mīmə, ⁴⁷ “Narmamə minə e kwənhavəh ta Nanmin kape Kughen rəmhen kin yame kitawə kimnhavəh. ?Pa nhagin tukrətapig kin əriə mīmə tukhapəh nisorien baptaes ye nu?” ⁴⁸ Kini in rimə iriə tuksor baptaes ye nhag Yesu Kristo. Kini iriə kimisaiyoh-pən in mhamə in tukrəə kəskəh min iriə min.

11

Pita rimnəvsao kimi nəməhuak minə

¹ Kini aposol minə mine nəməhuak minə ye yerkwanu minə ye Judia kimisərig nəvsaoyen mə nəmə minə a pəh nien mə nəmə Isrel iriə min kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen. ² Kini Pita rivhiak mivən Jerusalem, mərig nəməhuak yamə mine khani mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, iriə kimnhani nĭkarin, ³ mhani mhamə, “?Rhawor e ik nimavən ye nimə kape nəmə kipəh nivəhyen nao kimi əriə, maməvigin kimiə miriə?”

4 Kĭni Pita rimnəvsao kĭmi əriə kĭn narimnar fam yame rimnəm apa Sisaria. 5 Mamni mĭmə, “Nĭpig yimnaməmĭr apa Jopa, maməhuak məm nəmrərhavyen kĭrik. Məm nar kĭrik rəmhen kĭn tapolen rimneiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nikarin minə reiwaiyu ipakə tuk yo. 6 Yakarha-pən huvə a tapolen a, kĭni məm nar miragh minə pĭsin pĭsin kape tokrei tanə kasərer: yamə mine kaserko, masəriwək, mine man minə pĭsin pĭsin. 7 Kĭni yimnərig nəgkiarien kĭrik ramni mĭmə, ‘Pita. Hekimter, muh nar miragh minə a kĭrik mən.’ 8 Mərig yo yakmə, ‘Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yamə mine kisəmkimik ye nimrim.’ 9 Kĭni yimnərig min nəgkiarien a risi-pən apa ye rao ye neai mĭmə, ‘Takpəh niyien mə nar kĭrik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, rĭpəh nəmkimikien.’ 10 Yimawəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisə; kwasig ikĭn, kĭrəh-si ta tapolen a, rhaktə mĭvən ye neai.

11 “Ye nĭpig atuatak əmə a, kwərə misir kisəsə krhitərhav-pə ye nəkwai nimə yame yakasəmĭr ikĭn. Iriə apa Sisaria kĭmisher ta kĭn ərisir mə tukrhua mĭrhikĭr yo mĭrhuvən apa Sisaria. 12 Kĭni Nanmin kape Kughen rimni-pə tuk yo mĭmə, ‘Rĭkim tukrĭpəh nəsikien mə to nakpəh nĭkwasigien kĭn ərisir.’ Kĭni piatawə minə iriə sikis kĭmnhakwasig kĭn yo, mhavən, misauru-pən ye nəkwai nimə kape Konilias. 13 Kĭni in rini-pə tuk əmawə mə in rimnəm agelo kĭrik ruə marer ye nəkwai nimə kafan mini-pən tukun mĭmə, ‘Takter-pən kĭn narmamə tiksin khavən apa Jopa tuk kwən kĭrik yame nhagin əgkəp e Saemon Pita. 14 In tukrini-pre nəgkiarien kĭrik tuk əmiə, pəh Kughen tukrĭvəh miragh ik mine kafam narmamə minə kĭn.’

15 “Kĭni nĭpig yimĭsəgkiar hanə, Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye nəmə tanə pĭsin pĭsin minə rəmhen kĭn yame rimauə irətawə e nəmə Isrel kupən. 16 Kĭni rĭkik raməsik nəgkiarien kape Yermaru kapətawə yame rimni kupən mĭmə, ‘Jon rimnor baptaes irəmiə kĭn nu; mərig tukrĭpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kĭn Nanmin Rhakə.’ 17 Kĭni tukmə Kughen rĭvəhsi-pən ni huvəyən a Nanmin Rhakə kĭmi nəmə tanə pĭsin pĭsin minə rəmhen kĭn yame rĭmĭvəhsi-pə kĭmi ətawə nĭpig kĭtawə kĭmnhani nəfrakisien ye Yermaru Yesu Kristo, rhuvə əmə. Yo yermamə əmə, to yakpəh nĭni-əhuyen Kughen tuk naha nhagin yame In rorkeikei mə tukror min kĭmi nəmə tanə pĭsin pĭsin minə.”

18 Nĭpig iriə kisərig nəgkiarien a kape Pita, kisapnəpig. Misəgnəgin Kughen, mhani mhəmə, “Tukmə ror Kughen rimnor ta swatuk tuk narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel, iriə min kharkun nisararien ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə, pəh Kughen tukrĭvəh miragh əriə.”

Niməhuak apa Antiok

19 Kĭni mərig, kupən, nĭpig Sol mine in minə tiksin kĭmishopni Steven, misasar masor-ahas-pən min kĭmi narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kisap, mhavən isok. Iriə tiksin kisap mhavən apa Fonia, tiksin apa Saepas, kĭni tiksin khauə apa Antiok. Kĭni mamhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu. Kĭni mərig kasəgkiar əmə kĭmi nəmə Isrel. 20 Mərig tiksin, iriə nəmə Saepas, mine Saerin, kĭmnhauə apa Antiok, kĭni mamhani-ərhav min Nəgkiarien Huvə kape Yesu Yermaru tuk nəmə Gris. 21 Kĭni Kughen rimnasitu irəriə, narmamə khapsaah kisarat ye nərigien kapəriə, mamhani nəfrakisien ye Yesu.

²² Nəməhuak minə apa Jerusalem kimisərig nəvsaoyen kin, kini kisher-pə kin yermamə kirik nhagin e Banabas ruə e Antiok. ²³ Banabas ruə mitərhav-pə, məm mə Kughen ruivəhsi-pən ta nihuvəyen kimi nəmə aikin, kini Banabas, rikin ragien pik. Mamor kwirig kimi əriə mə tukasəkeikei mhavəh tim tim Yesu Yermaru yerkiria m-fam. ²⁴ Banabən in yemə huvə kirik. Nanmin kape Kughen rukwar iran. Kini nhatəyəyen kafan riskai. In ravi narmamə khapsaah kambahkwasig kin Yesu Yermaru.

²⁵ Kini kwasig ikin, Banabas rivən apa Tasas mamarha-kin Sol. ²⁶ Nipig rimnəm Sol, rikir, iriu miravən apa Antiok mwarə apaikin kape newk kirikianə. Mwofugin iriə nəməhuak minə aikin, mawəvhəwag kimi narmamə khapsaah. Ikin a Antiok, kimirikakun kini narmamə kape Yesu Kristo minə kimə, “Kristin.”

²⁷ Ye nipig a, profet minə tiksın khatərhav a Jerusalem mhavirə mhavən Antiok. ²⁸ Iriə kirik, nhagin e Akabus, Nanmin Rhakə ramarə iran, rimirkun məkupən mimə sweiwei ehuə kirik tukruh narmamə m-fam. (Kini profes e rimauə minor nəfraksien kin ye nipig yame Klodias rimnamehuə ye nəmə Rom). ²⁹ Kini narmamə kape Yesu minə apa Antiok kimisorkeikei mə tuksasitu ye narmamə kape Yesu minə apa Judia, misher-pən kin mane kirikianə kirikianə yame ratuatuk ye nirkunien kapəria. ³⁰ Kisor məknakin, misərhə-pən mane a ye kwermi Banabas mine Sol mə tukravən mwərhə-pən ye kwermi elda minə ye nıməhuak apa Jerusalem.

12

Kughen rimirəhsi-ərav Pita ye kalabus

¹ Ye nipig a, king kape nəmə Rom, nhagin e Herod*, rimiraptərakin nəməhuak minə tiksın mimə tukruh əriə. ² Mini-pən tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mharaptərakin Jemes, piau Jon, misərgu-ta kapən kapə. ³ Kini rimnhopni-ta Jemes məm mə nəmə Isrel, rikiriə ragien tukun, rarə mini-pən min tuk kafan narmamə minə mə tukharaptərakin min Pita. Kiraptərakin Pita ye nipig kape nəviginien ehuə e kamni kimə “Nənien Bred yame yis rirkək iran.” ⁴ Kharaptərakin Pita, mhrəhsi-pən ye kalabus. Kini Herod rimini mə mobael 16 tuksərer əswasig kin, kuas kuas ye aoa minə fam, yenpig mine yeraan. Herod rikin raməsik mimə nipig nəviginien ehuə tukror infamien, in tukrikir Pita muə ramərey ye nımrı mirh. ⁵ Mərig nipig Pita raməmır hanə ye kalabus, nəməhuak minə kasəhuak əsik-əusik tukun.

⁶ Kini tikəni rəkwamir kin, Herod rimə ta mə tukrərip Pita ye nımrı mirh. Mərig yenpig, Pita raməmır ye kalabus mamapir ye kwerkwan ye mobael mir kiraru. Karkwəji in kin jen kiraru: kirik raməker-pən ye kwermi mobael kirik, kirik raməker-pən ye kirik. Kini mobael kiraru kawarer ye kwəruə mawarha tukun. ⁷ Taktəkun əmə, agelo kape Kughen ritirhav-pə tukun. Kini məsiə rakhak ye nəkwai kalabus. Kini agelo a rinhai kwerkwai Pita mimə, “Ei. !Ʒrer aihuua!” Taktəkun əmə jen mir yame e kawəker-pən ye kwermi Pita kimiraier-ta atuk.

⁸ Kini agelo ai rini-pən tukun mimə, “Vəhsi-pən kafam sot mine sandel.” Kini Pita ror nar yame agelo rimini. Kini agelo a rini-pən tukun mə, “Takvəhsi-pən kafam kot, mikwasig kin yo.” ⁹ Kini Pita rikwasig kin, miratərhav ye nəkwai kalabus. Mərig in ripəh nirkunien mə nar yame agelo a ramor iran ror nəfraksien kin; rikin rəsik mə ta mə in raməmrrəhav əmə.

¹⁰ Kini iriu kīrauē mwapita mobael yame ramərer əkupən mamarha, kini mirauē mwapita yame ror kīraru kin. Kwasig ikin, kīrauē miratərhav-pə ye kwəruə yame kimnōr kin aeān. Kwəruə a kamtərhav-pən ikin, kamavən Jerusalem. Kini ye nīpig a, kwəruə ai rəhitə atuk, kini iriu kīratərhav. Mawəriwak ye swatuk miravən. Taktəkun əmə agelo ai rəta ye Pita mamvən.

¹¹ Məkneikin, Pita, rīkin rarə, kini rīmā, “Ei. Yakəm yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin. Yesu Yermaru rīmnhər-pə kin agelo kafan mə tikrīrəh-si ta yo ye kwermi King Herod mīne narimnar mīnə yame nāmə Isrel khamə tuktōr irak.”

¹² Pita rəm rīrkun mə Kughen ruirisin in, taktəkun əmə, rīvən imei Meri, nisin Jon Mak. Narmamə khapsaah kwənhauə ta ye nəkwai nīmə a masəhuak. ¹³ Kini Pita rāsik-əsik tapig ye nīmə a. Kini yasitu kirik, nhagin e Roda, ruə mə tukrəhitə. ¹⁴ Kini in mərig rīki Pita, ruirkun mə Pita a; kini rīkin ragien pik tukun, kini mərūkin nəhitəyən, kini maiyu əmə mīvən mīni-əsah-pən iran mīmə, “!Ei! Narimnə əpə. Pita ramərer ye kwəruə apa iruə.”

¹⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nīkam. Nakeno-eno.”

Kini raməkeikei mamni mīmə, “Nīkam. Yo yakamni əfrakis.”

Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nīkam. ?Tukmə ror agelo əmə kafan uə?”

¹⁶ Mərig Pita ramərer hanə iruə māməsik-əsik tapig. Kini iriə khavən misəhitə, misəm in, kisakur kin. ¹⁷ Kini Pita rīmīni-əhu əriə mə tukhapim. Kini māməvsao kin Yesu Yermaru rīmivəhsi-ərhav in ye kalabus. Kini mīmə, “Taksəvsao kin kimi Jemes’ mīne kitawə mīnə tiksin.” Ragkiar ta kini map.

¹⁸ Kəni rīkwamer kin, yenpig-yenpig, mobael yamə mīne kasarha tuk Pita ye kalabus kasaiyoh-aiyoh əriə mīnə kin, mərig kiseinein mə naha nhagin rīmnor Pita. ¹⁹ Kini King Herod rīni-pən tuk əriə mə tukhavən misarhakin Pita; mərig khapəh nisəmien. Kini ai, King Herod rərīp mobael mīnə a ye nīmri mirh, mīvəhsi-pən narpinien kimi əriə mə tukasəkeikei mhamhə.

Kughen rīvəhsi-pən narpinien kimi yermaru kape nāmə Rom, kini rīmha

Kwasig ikin, King Herod rīmatərhav Judia, məsok pirə, mīvən apa kwənmhan kirik kamni kimə, Sisaria. ²⁰ Ye nīpig a, narmamə ye taon mir e Taea mīne Saedon kimisotgoh iriə min, kini rīni-əhu nəviginien mə tukrīpəh nherpən-ien kin. Kini iriə kimisaiyoh nasituyen kin Blastus, yame in ramehuə ye nautə kape King Herod. Kimnhavi nərigien kafan mə tukrokrən kin Herod ruə, pəh kisərhū nəmərīnuyən iriə min, mə tukrəta mīn ye nəviginien rīvən mīn kimi əriə.

²¹ Kini kwənhauə ye nīpig yame Herod rīmīni mə tukrəm əriə iran, kini rīvəhsi-pən neipən huva kafan yame ramhajoun mə in ramarmaru; mīvən məkwətə ye kwənmhan kape king, mīvəhsi-pən nəgkiarīen kafan kimi əriə.

²² Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “Yermamə e raməgkiar, pəh nien mə yermamə əmə, mərig in kughen kirik.” ²³ Mərig Herod rīpəh nīvəhsi-haktəyən Kughen, məkneikin, Kughen rher-pə kin kafan agelo ror Herod rīmīr. Kini wom mīnə kisən tīpeiwə iran, rīmha.

²⁴ Ye nīpig a, nəgkiarīen kape Kughen rarkurao. Narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

²⁵ Kini Banabas mīne Sol kwəgkiar fam apa Jerusalem, mirarərig-pə Antiok, mirəkīr kwən kirik nhagin e Jon Mak irisir min.

13

Kughen rimirpen Banabas mine Sol ma tukrani-erhav Nægkiarien Huvə kape Kughen

¹ Ye niməhuak apa Antiok, profet minə mine nəmhajoun minə kasarə aikin. Iriə e: Banabas, mine Sol, mine Simeon (yame kamni kimə yeməpig), mine Lusias yemə Saerin, mine Manaen (apa kupan in yermamə kirik kape King Herod Antipas). ² Kasarə, kini nipig kirik, kisəpəh nəviginiən masəhuak kimi Kughen. Kini Nanmin Rhakə ruə mini-pən tuk əriə mimə, “Yakorkeikei mə takhavəh-si haktə Banabas mine Sol pəh iriu tukwor nar yame yakamokrən kin əriu mə tukwor.” ³ Kimisor infamien ye nəhuakien mine nipəhyen nəviginiən, kini misərəhu-pən kwermiriə ye kapəriu kapə tuk niwəhsihaktəyen əriu. Kini misher-pən kin əriu mə tukravən.

Banabas mine Sol kirani-erhav Nægkiarien Kape Kughen apa Saepras

⁴ Nanmin Rhakə rivəhsihaktə-ta Banabas mine Sol, kini kwəsok pirə miravən apa Selusia, kini miwat-pən ye nəkwai rao ehua kirik, miravən apa kwaji tanə kirik kamni kimə “Saepras.” ⁵ Miravən miratərhav-pən apa Saepras, miravən mirəvhiak apa yerkwanu kirik kamni kimə “Salamis.” Ikin aikin a, karani-erhav nəgkiarien kape Kughen ye nəkwai nimə kape nofuginien minə kape nəmə Isrel. Kini Jon Mak rimnasitu irəriu.

⁶ Kini irisir kirharkurao ye tanə a, mirhivən mirhatərhav-pən min yerkwanu a Pafos. Kini ikin aikin a, kirham kleva kirik, nhagin e Bajisas. In yemə Isrel, yame in profet eikuə kirik. ⁷ Kleva a, in yasitu kirik kape gavman kape tanə a. Yamehua a, nhagin e Sejas Polas, nirkunien kafan rehua. Kini in rokrən kin Banabas mine Sol mə tukrauə mwəm in, meinai in rorkeikei mə tukrərig nəgkiarien kape Kughen. ⁸ Mərig kleva a, Bajisas, ramni hah Banabas mine Sol. (Nhag kleva a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris, kamni kimə “Elimas,” nipran ramni mə “kleva.”) Ramarkut mə tukrukreikin nərigien kape yamehua a, mə tukriyəh niniyen nəfrakisien ye Yesu. ⁹ Kini Sol, yame nhagin min kirik kamni kimə Pol,* Nanmin kape Kughen ramarə iran. Rarhəpən məm kleva a Elimas, ¹⁰ mini-pən tukun mimə, “Ik kwajikovə atuatur kape Setan. Ik nakamni hah narimnar fam yame rhuvə. Ik yermamə kape təvhagə hah mine neikwəyen. Nipig m-fam nakaukreikin swatur atuatur kape Kughen. ¹¹ Taktəkun əmə, kwermi Kughen tukrirap ik, nimrim tukripiis. Takpəh nəm-pipom-ien nikhakien.”

Taktəkun əmə kleva ai rəm nətokien rəpignap muə muvrig əpis nimrin. Kini in rimnəriwək mamərav-erhav əmə mamarkut mimə yermamə kirik tikrivəh kwermi mikir in. ¹² Kini gavman a rəm nar a rimnor, rakur pik kin nəvhagien kape Pol mine Banabas, kini mamni nəfrakisien ye nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

Banabas mine Pol kiravən apa Antiok

¹³ Kini Pol mine in minə tiksin kimnhavən apa Pafos, mhavən ye rao ehua kirik, mhavən apa kwənmhan kirik kamni kimə Pamfilia. Mhavən mhavhiak ye yerkwanu kirik kamni kimə Pega. Ikin aikin a, Jon Mak rimnəpəh əriə ikin mirerig mamvən apa Jerusalem. ¹⁴ Kini iriə kisarar apa Pega, miseriwək mamhavən apa yerkwanu kirik kamni kimə Antiok, apa Pisidia. Ye nipig kape Sabat, khavən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel,

13:2: Wok 9:15 **13:3:** Wok 6:6 **13:5:** Wok 12:12; 15:39 * **13:9:** Nhag e “Sol” in nəgkiarien kape nəmə Isrel; kini nhag e “Pol” in nəgkiarien kape nəmə Rom. Nipig Sol rimavən mor wok iriə nəmə Rom, maməri-pən narəyen kapəriə, mukreikin nhagin muə nəgkiarien kape nəmə Rom. **13:11:** Wok 9:8 **13:13:** Wok 15:38

misəkwəṭə. ¹⁵ Kəvheikin nəkwəkwə kape Loa kape Moses mīne nəkwəkwə kape profet mīnə kupən, kini kwasig ikin, namehuə kape niməhuak mīnə kisaiyoh əriə mhamə, “Yo mīnə tiksīn. Tukmā kimiə nakamhavəh nəgkiarīen kīrik tuk nərip-tīm-tīmīen nəmā iku, hani-ərhav.”

¹⁶ Kini Pol rhekimter, mīni-əhu əriə mə tukhapim, kini mīmə, “Nəmə Isrel, mīne nəmə iku pīsīn pīsīn mīnə yamə mīne nakhasiai Kughen kape nəmə Isrel, kimiə fam taksətərig kin nəgkiarīen kafak. ¹⁷ Kupən, Kughen kape nəmə Isrel rīmīrpen kaha kapəməwə mīnə, kini nīpig kīmīsārə rəmhen kin yepsīpīs mīnə Ijīp, Kughen rīvəh-si haktə əriə mor əriə khauə mhapsaah. Ye nəsanīnien ehuaə kafan, In rīrəh-si-ta əriə ye kwermi nəmə Ijīp. ¹⁸ Kini khavan misarə ye kwənmhan əkwak mīsəriaji newk foti, masor təvhagə hah; mərig Kughen rapəh nīpəhyen əriə. ¹⁹ In rīmnor narmamə mīnə kape nəmə Isrel kamhauh gavman mīnə kape tanə seven yamə mīne kasarə ye tanə a Kenan; kini mīvəh-si-pən tanə a kapəriə kimi rīpmawə mīnə, mə kapəriə. ²⁰ Narimnar a rīmnor rīvəh nīpig rəmhen kin newk 450.

“Kwasig ikin, Kughen rīvəh-si haktə namehuə kapəriə mīnə mə tuksarmaru irəriə, mhauə mīsəriaji nīpig kape profet kīrik nhagin e Samuel. ²¹ Nīpig a in a, kīmīsaiyoh Kughen mhamə irəriə kisorkeikei mə tukhavəh-si-haktə king kīrik kapəriə. Kini Kughen rīvəh-si haktə yermamə kīrik nhagin e Sol, kwajikovə kape Kis. In kwənərəus kape Benjamin. Sol rīmnehua irəriə rəmhen kin king kapəriə kape newk foti. ²² Kini ai Kughen rīrəh-si-əhu Sol, kini mīvəh-si-haktə Deved mor king kin kapəriə. Kughen rəgnəgin King Deved mīmə, ‘Yakəm yakīrkun mə Deved e, kwajikovə kape Jese, norien kafan ratuatuk ye rīkik. In yermamə kīrik in ramor rīkik.’ (1 Saml 13:13; 16:12)

²³ “Kini taktakun ai, Kughen ruəvəh-si haktə mīkip King Deved kīrik, nhagin e Yesu, mə tukrīvəh mīragh narmamə, rəmhen kin yame Kughen rīmīrpen-ta kupan. ²⁴ Mərig kwasig ikin Yesu ruə mīrikakun kafan wok, Jon Baptaes rīmnamni-ərhav tuk nəmə Isrel mīmə, ‘Taksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə, misor baptaes.’ ²⁵ Kini nīpig kape Jon Baptaes ruə ipakə tuk nərkīnien kafan wok, kini rīmīni-pən tuk əriə mīmə, ‘?Kimiə nakharkun mə yo pə? Pəh nien mə yo e yermamə Kughen rīmīni ta. Takasətərig kin yo. Yermamə kīrik e ramua, yo yakpəh nəmhenien mīmə yo jakrisin ta nəərəus ye kafan sandel.’†

²⁶ “Yo mīnə tiksīn, kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mīne kimiə nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə e nakamhasiai Kughen kape nəmə Isrel. Kughen rīmīvəh-si-pə Nəgkiarīen kape swatuk yame tukrīvəh mīragh narmamə iran. ²⁷ Nīpig Yesu rīmatərhav-pə əmə, nəmə Jerusalem mīne namehuə kīmīseinein mə In a In yermamə yame Kughen rīmīrpen. Kini mīseinein nəgkiarīen kape profet mīnə kupən yame kaməvheikin ye Sabat mīnə fam. Məkneikin, kīmīshopni Yesu rəri-pən nəgkiarīen kape profet mīnə kupən. ²⁸ Kini irəriə khapəh nisəm-pawk-ien mə In rīmnor norien has kīrik yame ratuatuk mə tukrīmha tukun, kini kisarar, misəkeikei kimi Paelat, yamehuə kape nəmə Judia, mə tukhopni Yesu. ²⁹ Kīmisor fam narimnar a rəri-pən nəgkiarīen kape profet mīnə kupən. Kīmnharəh-si-əhu nīpran ye nai kamarkwao kin, mharəh mhavən, misərəu-pən ye nəpərig kapier. ³⁰ Mərig Kughen rīmnor In ramragh mīn ye nīmhyen. ³¹ Kini rīmīmragh mīn, mītarhav-pə tuk narmamə kafan mīnə. Narmamə mīnə a, kīmīsəriwək kwis irəriə Yesu kupən. Kharikakun

13:17: Eks 1:7; 6:6; 12:51 **13:18:** Nam 14:34; Dut 1:31-32 **13:19:** Dut 7:1; Jos 14:1 **13:20:** Jdg 2:16; 1 Saml 3:20 **13:21:** 1 Saml 8:5,19; 10:20-24 **13:22:** Sam 89:20 **13:23:** 2 Saml 7:12-16 **13:24:** Mat 3:1-2 † **13:25:** Nəgkiarīen e kape Jon Baptaes raməmīr ye Mak 1:7; Jon 1:20, 27. **13:28:** Mat 27:22-23 **13:29:** Mat 27:59-60

Galili, mhauə miseriaji-pə ye Jerusalem. Kini taktəkun ai, narmamə minə a kamhani-ərhav-pən kimi piautawə minə e, nəmə Isrel, mə iriə kimisəm əfrakis Yesu, mhani mhamə In rimimragh əfrakis.

³² “Kini kimawə yimnhauə ikin e tuk nini-ərhavyen Nəgkiarrien Huvə kimi əmiə. Nirpenien yame Kughen rimini-pən tuk kaha kapətawə minə kupən, ³³ ruini-ta tuk ətawə, nimikipria. Rimnor Yesu rimragh min ye nimhəyən, rəri-pən nəgkiarrien ye Ol Sam japta tu yame ramni mīmə,
“ ‘Ik kafak kwajikovə.

Yimīrah Ik e towel.’

(Sam 2:7)

³⁴ “Kughen ruini-ərhav ta ye Nəkwəkwə kape Kughen mīmə tukror Yesu ramragh min ye nimhəyən kafan, mərig In tukripəh min nimhəyən; nīpran to rapəh nəmətitiēn. Kini mamni mīmə,

“ ‘Yo jakvəhsi-pre nihuvəyən kimik ramhen kin yame yimīren-ta mə jakwəhsi-pən kimi King Deved.’

(Aes 55:3)

³⁵ “Kini nəgkiarrien pisin kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“ ‘Ik to nakpəh nīpəhyen mə nīprai yemə rhakə kafam tukramətiē.’ (Sam 16:10)

³⁶ “Nīpig King Deved rimamragh, in mamor narimnar yame Kughen rorkeikei. Kwasig ikin, rimhə. Kinim in iriə kafan kaha minə. Kini nīpran ruəmətiē ta. ³⁷ Mərig nīprai Yesu yame Kughen rimnor rimragh min ye nimhəyən, in ripəh nəmətitiēn.‡

³⁸⁻³⁹ “Ror pən, yo minə tiksīn, takasəkeikei mharkun huvə nəgkiarrien yame kimawə yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə mhamə Yesu rimnor swatuk mə Kughen tukrīrahsi-ta narpiniēn kape təvhagə hah kape narmamə. Yermamə, to rəri-pən pawk Loa minə fam kape Moses, to Kughen ripəh niniyēn mə in yemə atuatuk. Mərig narmamə m-fam yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Kughen tukrini mə iriə nəmə atuatuk. ⁴⁰ Ror məknakin mə kimiə takasərig əmiə, pəh nəgkiarrien kape profet minə tukripəh nuə-minien irəmiə ⁴¹ yame ramni mīmə,

“ ‘!Ah! Kimiə yamə mine naksarh iakei irak.

Taksəm, mharkun. Misakur, kini mhamhə.

Jakor nar kirik irəmiə, to yermamə kirik rhoprai-pre kimi əmiə, to kimiə nakhapəh nhaniyēn nəfrakisien iran.’ ”

(Hab 1:5)

Narmamə rikiriə ramagien tuk nərigien Nəgkiarrien Huvə

⁴² Kini nīpig Pol mine Banabas kiratərhav, narmamə kisaiyoh masəkeikei kimi əriu mhamə, “Ye Sabat yame ramuə, nakrarerig-pə min, mwəgkiar min kin kimi əmawə.” ⁴³ Kasəhuak infamien, misaiyu rik rik, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Pol mine Banabas.

Narmamə minə a, tiksīn nəmə Isrel, mine tiksīn nəmə tanə pisin pisin yamə mine kimisəpəh narəyēn kape nəmə iməriə ikin, mhauə mhakwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. Kini iriū kawəgkiar kimi əriə mwor kwirig kimi əriə mirəmə, “Takasəkeikei misarə ye nihuvəyēn kape Kughen mamharpin.”

⁴⁴ Kini ai, ye Sabat yame ramuə, ipakə tuk narmamə minə fam ye yerkwanu a khauə misofugin mə tuksərig min nəvsaoyēn kin Yesu Yermaru.

Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisəpəh Pol mine Banabas; kini iriū kiravən tuk nəmə tanə pisin minə

⁴⁵ Mərig nəmə Isrel tiksīn kimisəm mə narmamə khapsaah kwənhauə aikin, kasor jalus kimi Pol, mamhani hah in mine nəgkiarrien kafan. ⁴⁶ Mərig

13:31: Wok 1:3,8 ‡ 13:37: Aposol Pita min rimnhoprai nəgkiarrien ye Sam 16:10 ye Ol Wok 2:22-35.

13:38-39: Rom 10:4

Pol mine Banabas krapəh niraġinien; mirəni mirəmə, “Kimru yakawarkut mə jakrəni-ərhav nəġkiarien kape Kughen mwəkupən kimi əmiə nəmə Isrel. Kini kimiə nakasəpəh nəġkiarien kapəmru ramhajoun pən mə nakhapəh nəsəmhenien mə takhavəh nimiraghien rerin. !Nəmhen, pəh kimru yakwəpəh əmiə miravən tuk nəmə iku pişin pişin minə! ⁴⁷ Meinai Kughen Yermaru rimivəhsi-pə ta nəġkiarien kimi əmawə mīmə, “Yinnor ik laet kape tanimtanə.

Mə ik takvən mīni-ərhav swatuk yame jakvəh miragh narmamə fam iran, rarkurao ye tanimtanə.” (Aes 49:6)

⁴⁸ Kini nipiġ narmamə e pəh nien mə nəmə Isrel kimisəriġ nəġkiarien a, rikiriə rāġien pik. Kini kasəġnəġin Kughen tuk nəġkiarien kafan. Kini narmamə yamə mine Kughen rimirpen ta əriə mə tukhavəh nimiraghien rerin, iriə kimnhani nəfrakisien iran. ⁴⁹ Ror məkneikin, nəġkiarien kape Kughen ritərhav mivən ikin minə fam rarkurao ye kwənmhan a.

⁵⁰ Məkneikin nəmə Isrel kimnhavan misəm nipiənehuə yamə mine kasəhuak ye nəhuakien kape nəmə Isrel, mine nəmehuə minə kape rukwanu a, misarkut tuk əriə mhamə tukhauh Pol mine Banabas. Kini misəkəu-ta əriu a iməriə ikin. ⁵¹ Məriġ iriu kwarpita-arpita nimokrur ye sandel kapəriu [miwə nimtətien mə nəmə ikin a kimisor nar kirik ripəh nəmhenien.] Kini kiravən apa yerkwanu a, Ikoniam. ⁵² Məriġ narmamə kape Yesu minə apa Antiok, Nənmīn kape Kughen rukwar irəriə; kini rikiriə rāġien.

14

Pol mine Banabas kimiravən apa Ikoniam

¹ Nar a rimnor min apa Ikoniam. Apaikin, Pol mine Banabas kimīwauru-pən ye niməhuak kape nəmə Isrel miwəġkiar miwəpita, mirəvi narmamə khapsaah- nəmə Isrel mine nəmə Gris min; khani nəfrakisien ye Yesu. ² Məriġ nəmə Isrel yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəġkiarien kapəriu kimnhavən tuk nəmə Gris, mhauh nəriġien kapəriə mə tuksəmakin nəməhuak minə, mhani hah əriə. ³ Məriġ Pol mine Banabas kimīwarə aikin a ror tu; kini kwətġah tuk nini-ərhavien Nəġkiarien Huvə kape Yesu Yermaru; kini Kughen rimnor əriu kwor nimtətien ripsaah mə narmamə tuksəm kharkun mə nəġkiarien kape nihuvəyen kape Kughen ror nəfrakisien kin.

⁴ Nəmə ikin kimisəwhai əriə minə; tiksīn kimnhakwasig kin nəmə Isrel yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kini tiksīn kimnhakwasig kin aposol mir a. ⁵ Nəmə Isrel a, mine nəmə Gris, mine nəmehuə minə kapəriə kimnharai mhun nəġkiarien mhamə tukhauh əriu misarkwhopni əriu kin kapier apig. ⁶⁻⁷ Nipiġ Pol mine Banabas kwəriġ niraī-mhunien kapəriə, kwərar, miwəp miravən ye provins e Likaonia.

Pol mine Banabas kimiravən apa Listra

Kini mawəriwak, miravən yerkwanu mir a, Listra mine Debe. Kini ye yerkwanu mir a mine ikin minə ipakə tuk yerkwanu mir a, iriu kīmarəni-ərhav Nəġkiarien Huvə kape Yesu. ⁸ Apa Listra, yermamə kirik apaikin nihun rahə ror hanə; to rapəh nəriwəkien. Ramkwətə, ⁹ mamətəriġ kin nəġkiarien kape Pol. Kini Pol rəm tim tim kwən a mirkun mə ruini-ta nəfrakisien mīmə Kughen to rirkun nor-huvəyen nihun. ¹⁰ Kini Pol rokrən apomh mīmə, “!Ah! Hekimter.” Taktəkun əmə rhekimter məriwək.

¹¹ Kini narmamə kisəm nar yame Pol rimnor; kisokrən mamhani ye nəġkiarien Likaonia mhamə, “!Səmru! !Kughen kapətawə minə khaukrekin

aria minhaua misor yermama kin aria, miseiwaiyu-pa imatawa!" ¹² Kini rikiria rasik ma Banabas e Sus, [yermaru kape kughen mina kaparia.] Morig in ai Pol in yermama kape negkiarinen, rikiria rasik ma in e Heremes, yeni kape kughen mina kaparia. ¹³ Nim kape kughen e Sus, ramarer ye nikar rukwanu pan. Kini pris kape kughen a rimavan mokwan-pan jihi nai ye kau mina tiks in masig aria mu ye kwaru kape kaup ye yerkwanu a kimnor kin kapier. In mine kwhen a kisorkeikei ma tukhauh mhavaan nar miragh min a tuk nahuakien kimi Pol mine Banabas.

¹⁴ Morig aposol mir a kworig navsaoyen kin, kweikus neipan kapariu [mwor nimtante ma rikiriu rapou.] Mwaiyu miravan ye kwerkwan iraria mwokran ehua mirama, ¹⁵ "Ah! ?Rhawor nakham taksor nar e? Kimru yermama mir ama e- ramhen kin amia. Kimru yakarau ma jakrani-erhav Negkiarinen Huv, mirama taksar ye narigien kapamia, mhapah nisahuakien kimi kughen apnavig min. Misahuak ama kimi Kughen rerin. In rimnor neai mine nimoptan mine tame tahik, mine narimnar fam yame kamhaswin iraria. ¹⁶ Apa kupan, In rimnata ye narmama m-fam ye tanimtan kisari-pan ama swatuk min kaparia. ¹⁷ Morig nipig m-fam, In ramor swatuk kimi aria ma iria tukharkun nisamien nihuvayen kafan. In ramor nahig ramip; mamor naviginien ramor kwankwan ye nipig min atuatur kaparia. In ravahsi-pre naviginien kimi amia, mamor rikimi ramagien." ¹⁸ Aposol mir a kirani pawk negkiarinen a, morig ipaka ama iri kiraph namhenien tuk nirani-ahuyen narmama min a yama mine kham tukhauh kau, mhavaan aru, misor sakrefaes kin kimi ariu.

¹⁹ Kasara pi pom mamhavan, kini nam Isrel tiks in kimnhasi-pan apa Antiok mine Ikoniam, mhau mhatarhav-pa Listra. Khavi narmama khap-saah khau mhakwasig kin aria, mharaptarakin Pol, misasik in kin kapier, mhaukakin in misarahu in irua yerkwanu a, misapah ramamir. Rikiria rasik ma ruamha afrakis. ²⁰ Morig narmama kape Yesu min kimnhaua miserer rao rao kin, Pol rhekimter min, mivan min yerkwanu a. Kani rikwamer kin, in mine Banabas kimiravan apa yerkwanu a Debe.

Pol mine Banabas kirarerig-pan Antiok ye provins e Siria

²¹ Pol mine Banabas kimirani-erhav Negkiarinen Huv yerkwanu a Debe, miravi narmama khapsaah khau narmama kape Yesu min. Kwarar min, mirarerig min miravan apa Listra. Kwasig ikin, kratarhav min aikin, mirarerig miraua Ikoniam. Kwasig ikin, kirarerig min miraua apa Antiok.

²² Ikin mina, iri kwari tim tim narmama kape Yesu min mwor kwirig kimi aria ma tuksarer tim ye nhatatayen kaparia, mirama, "Kitawa kamhavan ye Narmaruyen kape Kughen, tukasakeikei misam ratutan tuk atawa." ²³ Kini Pol mine Banabas kirmiaavan ye nimahuak min, miravah-si haktelda min kaparia, mwapah naviginien mawahuak, mawarahu-pan aria ye kwermi Yesu Yermaru yame kashatata iran.

²⁴ Kini ai, kirakrao ye kwannmhaan a Pisidia, mwosok-pihiu miravan Pamfilia ²⁵ marani-erhav Negkiarinen Huv apa Pega. Mwosok pir min yerkwanu kirik kamni kim Atalia. ²⁶ Miravan ye rao kirik mirarerig min miraua Antiok ye provins a Siria. Ikin aikin a kimnamahuak kupan kimi Kughen ma In tukrivahsi-pan nihuvayen kimi ariu ma iri tukratarhav mirani-erhav

nægkiarinen kape Kughen. Kini taktəkun ai kwor infamien ye nəriwəkien kapəriu.*

²⁷ Kimiratərhav-pə aikin a, mwokrən kin nəməhuak minə mə tukhauə misofugin. Kini mwəvsao kin narimnar minə a yame Kughen rimnor əriu mə tukwor, məhitə ye swatuk tuk nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə mhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁸ Kini iriu mwarə aikin a ror tu iriə narmamə kape Yesu minə.

15

Nəməhuak minə tiksin khamə tukaməkeikei kəri-pən Loa kape Moses

¹ Narmamə tiksin khatərhav a Judia, misəsok-pihiu, mhavən apa Antiok. Mishajoun nəməhuak minə mhamə, “Tukmə kipəh nəsigpənien əmiə rəri-pən Loa yame Moses rimini, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əmiə.” ² Kini Pol mine Banabas mine narmamə minə a, kasotgoh pik kimi əriə minə tuk nəgkiarinen a. Məkneikin, nəməhuak minə apa Antiok khavəh-si haktə Pol mine Banabas mine narmamə minə min tiksin mə tukhavən apa Jerusalem misəm aposol minə mine elda minə kape niməhuak tuk nərəhu-atuatuk-ien nərigien a.

³ Nəməhuak minə kisher-pən kin əriə mə tukhavən. Nipig khavən, mhatərhav-pən Fonisia mine Sameria, mhani-əsah pən tuk əriə mə nəmə tanə pisin pisin minə kimnhauə mhani nəfakisien ye Yesu. Nəvsaoyen a ror nəməhuak minə rikiriə ragien. ⁴ Nipig khauə mhatərhav-pə Jerusalem, nəməhuak minə mine aposol minə mine elda minə kimnhani vi vi əriə. Kini Pol mine kafan minə kasəvsao kin narimnar yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tukSOR.

⁵ Mərig Farisi minə tiksin yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu kishekimter mhamə, “Nəmə mine pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsig-pən əriə kini tukaməkeikei khajoun əriə pəh kisəri-pən Loa kape Moses.”

⁶ Kini aposol minə mine elda minə kape niməhuak kisəkwətə tuk nərigien a. ⁷ Kimisəgkiar rapomh pik, kini Pita rhekimter mimə, “Yo minə tiksin. Kimiə nakharakun mə tu tu kwənmopin, Kughen rimirpen-ta yo irətawə mimə yo jakni-ərhav Nægkiarinen Huvə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel, mə iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ⁸ Kughen, yame rirkun riki narmamə, mivəhsi-pən Nanmin Rhakə kimi əriə rəmhen əmə kin yame rimivəhsi-pə kimi ətawə, kini mamor nimtətien mə rikin ragien min tuk əriə. ⁹ Ripəh norien ror pisin kimi əriə. Nikam. Iriə min khani nəfrakisien iran, kini In rivəh-si ta təvhagə hah kapəriə rəmhen kin yame rimnor ta irətawə. ¹⁰ Kimiə naksəvi niemhaa kape Kughen mhavəhsi-pən loa kirik kimi əriə rəmhen kin kajipə pam kirik. Səmrū. Kitawə, mine kapətawə kaha minə kupən khapəh nisəmhenien mə to kharəh kajipə pam a. ¹¹ Mərig kitawə kishatətə ye Yesu Yermaru mə tukrivəh miragh ətawə ye nihuvəyen kafan, mine nəmə tanə pisin pisin minə min.”

¹² Nægkiarinen a rətapig pik kin narmamə minə a kasofugin aikin a. Kini iriə kasətarig əmə kin Pol mine Banabas kawəvsao kin nimtətien yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriu mə tukwor ye nimir narmamə ye tanə pisin pisin minə.

* **14:26:** Nəmə Antiok kimisher-pən kin Pol mine Banabas mə tukrakurao məvsao kin Yesu Kristo. Newk kirikiana ruavə muavən ta, kini taktakun ai iriu kirirerig-pə apa Antiok. **14:27:** Wok 15:4,12

15:1: Gal 5:2 **15:2:** Gal 2:1 **15:4:** Wok 14:27 **15:7:** Wok 10:1-43 **15:8:** Wok 10:44; 11:15 **15:10:** Mat 11:30; Gal 3:10 **15:11:** Gal 2:16; Efes 2:5-8

Jemes rətapig kin nəgkiarrien

13 Pol mine Banabas kwor infamien ye nəvsaoyen, kini Jemes rəhəkimter, mini-pən tuk əriə mīmə, “Yo minə tiksın, sətərig kin yo. 14 Saemon Pita rımnhoprai-pə huvə kimi ətawə mə Kughen rımmor əpu In kimi nəmə tanə pisin pisin minə, mīpik ta əriə tiksın mə kafan narmamə minə. 15 Rəmhen əmə kin nəgkiarrien kape profet kirik kupən yame rımırai ye Nəkwəkwə kape Kughen, mə Kughen rımə,

16 “ ‘Kwasig ikin, Yo jakrerig-pə min. Mor huvə rao* kape narmaruyen kape King Deved e yame rımmamətəih kupən, ipakə əmə rəmmim.
Rinahəs pawk, jakrəh-si haktə, mırırpın, məspir, mor rəutən min.

17-18 Mə narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel- narmamə pisin pisin minə rarkurao ye tanımtanə- yamə mine yımırpen ta əriə mə kafak narmamə minə tuksarha-pə tuk Yo.

Yo e Kughen Yermaru, apa kupan yımnhajoun narmamə kin narımmar minə e mə tukharkun. In e nəgkiarrien kafak.’ ” *(Amos 9:11-12)*

19 Kini Jemes rımə, “Nəgkiarrien kafak ror məkneikın: Taktəkun ai, narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel kwəsarar ye nərigien kapəriə mamhauə tuk Kughen. Rapəh nəmhenien mə kitawə tuksor riskai pık tuk əriə. 20 Mərig pəh kharai nəkwəkwə kirik rıvən kimi əriə, mhani-pən tuk əriə mhamə tukhapəh nısənien nəvıgıniyen yame kımoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmı kughen eikuə minə. Nəvıgıniyen minə a kısəmkımik ye nımri Kughen. Mhapəh nısor-haspən-ien kimi nıpiravın. Mhapəh nısənien nar mırəgh yame kımnavıt-əpni, meinai nitawın raməmır hanə ye nıpran. Mhapəh nısənien nıtə. 21 Tukəsəkeikei mhavəhsi-pən natuakəmien minə e kimi əriə meinai kımnharikakun ta tu, kaməvheikın Loa kape Moses ye Sabat nıne fam ye nəkwai nıməhuak minə fam kape nəmə Isrel. Kini kımnamni-ərhav Loa kape Moses yerkwanu minə m-fam.”

Aposol minə mine elda minə kisher-pən kin nəkwəkwə kirik kimi nəməhuak minə pəh nien mə nəmə Isrel

22 Kini aposol minə mine elda minə, mine nəməhuak minə fam khani kwis mə tukhavəhsi-haktə iriə tiksın mısher-pən kin əriə khakwasig kin Pol mine Banabas, mhavən apa Antiok. Mishajoun Saelas mine Judas (nhəgin min kirik kamni kımə Basabas). Kwərə mir a, narmamə kamhasıai əriu. 23 Mhavəhsi-pən nəkwəkwə kimi əriu mə tukhrıvəh mıravən. Nəkwəkwə a ramni mımə,

Kimawə aposol minə mine elda minə, kimawə piaumiə minə.

Kimawə yakamhani vi vi əmiə, nəmə tanə pisin pisin minə, kımıə nəməhuak minə, yame kasarə apa Antiok, mine Sıria, mine Silisia:

24 Yakasərig mə kimawə tiksın kımnhauə mısor riskai-pre pık tuk əmiə. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhsi-pənien nəgkiarrien kirik kimi əriə mə tukhauə mısor məknenkin. 25 Ror pən, kimawə yımısəkwətə kirik, mıshajoun yermamə kıraru e mısher-pre kin mə tukravəh nəgkiarrien kapəmawə mırəurə kimi əmiə. Mə iriu tukrakwasig kin fren kapəmawə mır e Pol mine Banabas. 26 İpakə əmə iriu kramhə tuk nıni-ərhavyen nəgkiarrien kape Yesu Kristo, Yermaru kapətawə. 27 Kimawə yaksher-pre kin Judas mine Saelas mə iriu tukraurə tuk əmiə. Kwərə mir ai tukrani huvə nəgkiarrien yame kimawə yımnharai. 28 Kini Nanmın kape Kughen rıkin

15:13: Gal 2:9 * 15:16: Nəgkiarrien kape nəmə Gris rıpəh nıniyen “rao kape King Deved” mərig rımə, “nimə tapolen kape King Deved.” Mərig nıpran rımə “generation” uə yerkwanu, mine narmamə, mine nimə. 15:20: Eks 34:15-17; Lev 17:10-16

ragien, mīne rikitawə ragien mə jakkhapəh nhavəhsi-preyen natuakəmien kirik yame riskai pik tuk əmiə. Kini yakhavəhsi-pre əmə natuakəmien mīne en: ²⁹ Takhapəh nisənien nəviginien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə mīnə. Mhapəh nisənien nitə. Mhapəh nisənien nar mīragh yame kimnəvit-əpni, meinai nitawin raməmīr hanə ye nīpran. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi nīpiraovin. Tukmə naksəri-pən natuakəmien mīnə a, takpīsarə huvə.

In əmə e nəgkiarien kapəmawə.

³⁰ Kini namehuə mīnə a kisher-pən kin narmamə a, khavən apa Antiok. Khavən, mhatərhav-pən, misokrən kin nəməhuak mīnə aikin. Khaue, misofugin. Kini kimnhavəhsi-pən nəkwəkwə a kimi əriə. ³¹ Kimisəvhuekin nəkwəkwə a misərig rhuvə pik, meinai nəgkiarien kafan ravəhsi-haktə nərigien kapəriə. ³² Judas mīne Saelas, profet mir ai, kawəgkiar apomh kimi nəməhuak mīnə, məwhag kimi əriə mwor əriə kasərer tim tim. ³³ Iriu kimiwarə rəpomh kwənmopin aikin. Kwasig ikin, nəməhuak mīnə kimisaowīə kin əriu. Misaiyoh-pən Kughen mə tukrivəhsi-pən nəmərīnuyen kimi əriu. Kini misher-pən kin əriu kīrarerig mīravən tuk narmamə yamə mīne kimisher-pən kin əriu. ³⁴⁻³⁵ Mərig Pol mīne Banabas kimiwarə mīn apa Antiok ror tu kwənmopin, iriə narmamə khapsaah kasəvhag mhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen.

Pol mīne Banabas kawəwhai əriu mīnə

³⁶ Kisarə mamhavən, Pol rini-pən tuk Banabas mīmə, “Rhuvə mə tukrarerig mīravən mwəm kīrau mīnə tiksīn yerkwānu mīnə a mīrani-ərhav ta nəgkiarien kape Kughen, ai mwəsiekun-ru əriə.” ³⁷ Mərig Banabas rorkeikei mə tukrəkīr Jon Mak pəh rikwasig kin əriu. ³⁸ Mərig Pol rəm mə rīpəh natuatukien, meinai in apa kupən, kimnarharə apa Pamfilia, kini Jon Mak rīmnapəh əriu, mīrerig. ³⁹ Kini Pol mīne Banabas kaotgoh kimi əriu mīnə tuk Jon Mak, kini məwhai əriu mīnə. Banabas rikīr Jon Mak, mīravən ye rao kīrik mīravən apa ye tanə kīrik kamni kimə Saepiras. ⁴⁰ Mərig Pol rīmīni-pən tuk Saelas mə iriu mīn. Kini nəməhuak mīnə kimisəhuak kimi Yesu Yerमारु mə In tukrivəhsi-pən nīhuvayen kimi əriu, kini en kratərhav. ⁴¹ Iriu kimiwariwək mratərhav-pən Siria mīne Silisia, mawor nəməhuak mīnə kamhaskai.

16

Timoti ramkwasiḡ kin Pol mīne Saelas

¹ Kini Pol rəriwək mīn mīvən apa yerkwānu mir kīraru nhagriu Debe mīne Līstra. Aikin a, yermamə kīrik kape Yesu ramarə ikin, nhagin e Timoti. Nīsini ramni nəfrakisien ye Yesu; in kwənərəus kape nəmə Isrel. Mərig rīmī in yemə Gris. ² Nəməhuak mīnə apa Līstra mīne Ikoniam kamhani mhāmə Timoti in yamehuə kīrik. ³ Kini Pol rorkeikei mə tukrīkīr Timoti iriu mīn. Kini məsiḡ-pən in, meinai rīpəh norkeikeiyen mə nəmə Isrel rikiriə tukrahas mhawor nəmə aikin a kharkun mə rīm Timoti in yemə Gris.* ⁴ Kini irisīr kīrhuvən mrhītarhav-pən yerkwānu mīnə, marhāni-ərhav tuk narmamə kape Yesu mīnə mīrhīmə nəgkiarien yame aposol mīnə mīne elda

15:28: Mat 23:4 15:37: Wok 12:12,25 15:38: Wok 13:13; Kol 4:10 16:1: Wok 14:6; 2 Tim

1:5 16:2: Fil 2:19-22 * 16:3: Nəmə Isrel to khapəh nisərigien kwənərəus kīrik kape nəmə Gris. Mərig Pol rīmə to rasigpən Timoti, ai ruə məmhen kin yemə Isrel kīrik, ai nəmə Isrel to kisərig.

mine Jerusalem kimsərəhu. Kini irisir krhajoun əriə mə tukasəkeikei misəri-pən nəgkiarinen a. ⁵ Ror məknakin, mə nəməhuak minə aikin minə fam kamhaskai ye nhatəyəyen kapəriə. Nipig minə fam, kamhapsaah.

Pol rəm nəmrərhavyen kirik

⁶ Irisir kirhuvən mrhitərhav-pən yerkwanu minə Friija mine Galesia, meinai Nanmin kape Kughen rimini-əhu mə tukrhipəh nərhiyənien mırhini-ərhav nəgkiarinen apa provins a Tarki. ⁷ Kirhuvən mirhuə ye nikar provins mir a Misia mine Bitinia, krhimə tukrhuvən apa Bitinia; mərig Nanmin kape Yesu† ripəh niniyən mə tukrhuvən aikin. ⁸ Kini irisir krhitərhav-pən Misia, mrvivirə mirhuvən yerkwanu kirik kamni kimə Troas. ⁹ Yenaiyu, Pol rəm nəmrərhavyen məm mimə yemə Masedonia kirik rəger maiyoh-pən in maməkeikei kim in mimə, “Yuə-ru e Masedonia masitu irəmawə.” ¹⁰ Pol rimməm ta nar a, taktəkun əmə kimawə yimisətu huvə kapəməwə narimnar mə jakhatərhav min aikin a, mhavən apa Masedonia, meinai yimnharkun mə Kughen rimmokrən kin əməwə mə jakhani-ərhav Nəgkiarinen Huvə kimi narmamə ikin.

Pian a Lidia ruə mini nəfraksien ye Yesu

¹¹ Kini ai, yakhavəh rao kirik, mhatərhav apa Troas, mhavən atuətuk ye tanə a kamni kimə Samotres. Kəni rikwamir kin, yakhavhiak-pən apa yerkwanu kirik kamni kimə Neapolis. ¹² Kini yakhatərhav aikin a, misəriwək mhavən miseriaji yerkwanu a Filipae, yame raməmir kupən ye provins a Masedonia. Yermaru kape Rom ramarmaru ye kwənmhaan a. Kimawə yimisəra kəskək aikin a. ¹³ Kini ye Sabat, yimisəta yerkwanu a, miseiwaiyu mhavən ye nu kirik, meinai yimisərig mə kavən aikin kaməhuak. Aikin, yimiəkwtə, misəgkiar kimawə nipiraovin yamə mine kwənhauə ta aikin misəkwtə. ¹⁴ Pian Tuatira kirik ramkwətə məmətarig kin əməwə. Nəgin e Lidia. In piraovin kape nəvraiye neipən huvə minə‡ mavəh mane iran. Pian a, ramsiai Kughen. Kini Yesu Yermaru rəhitə ye nirkunien kafan mimə in tukrini nəfraksien ye nəgkiarinen kape Pol. ¹⁵ Kini in mine kafan minə kimnhavən misor baptaes. Kini rimini-pə tuk əməwə mimə, “Nakasəm mə yakamni nəfraksien ye Yesu Yermaru, kini takasəkeikei mhauə misarə imak yerkwanu.” In rimivi əməwə, yakhavən misarə kimawə min.

Kivəhsi-pən Pol mine Saelas ye kalabus

¹⁶ Nipig kirik, kimawə yimnhavən aikin kaməhuak ikin, kini misəm pi-rovin kirik. In yor atuə kin kirik yame kimivəh nimrin. Pian a, nanmin həh raməmir iran, məmur in mə in rirkun nini-ərhavyen narimnar yame tukrpiuə. Kini pian a in ravəh pik mane ehə iran, kape kafan namehuə, meinai narmamə kasərok namehuə kafan minə mə tukserig nəgkiarinen kafan. ¹⁷ Kini in ramkwasig kin əməwə Pol, mamokrən ehə məmni mimə, “!Narmamə minə e, iriə narmamə kape nor atuə-kinien kape Kughen, yame In yerpirig! Kamhani-ərhav swatuk yame Kughen ravəh mirəgh narmamə iran kimi əmiə.”

¹⁸ Rimmor nar a nipig ripsaah. Ror Pol ramərig rahas pik. Rarar məgkiar kimi nanmin has yame raməmir ye pian a, mimə, “Ye nəgh Yesu Kristo, yakamni-pre tuk ik mimə, !Takəta ye pian e!” Taktəkun əmə, nanmin has a rəta ye pian a.

¹⁹ Mərig namehuə kafan minə kisəm kharkun mə swatuk kape nivəhyen mane ruirkək ai taktəkun, kisərar, mharaptəəkən Pol mine Saelas, mharəh

16:4: Wok 15:23-29 **16:6:** Wok 18:23 † **16:7:** Nanmin kape Yesu in Nanmin kape Kughen, uə Nanmin Rhakə. ‡ **16:14:** Neipən a nimrin rhakə, kini rimmirə apig. **16:17:** Mak 1:24

əriu mīsor əriu kawərer ye nīmri mīrh. ²⁰ Mīsəriṗ əriu kawərer ye nīmri yemə Rom mir - iriu narmamə kape kaonsel. Kini mhani-pən tuk əriu mhama, “Kwərə mir e, iriu yemə Isrel. Iriu kaworīah pik nəmə imətawə ikīn. ²¹ Mwarkut tuk atawə mə tuksəri-pən narəyən pisin. Mərig norien a rapah natuatukien ye loa kapətawə. Kitawə nəmə Rom. To khaphə nisəri-pənien swatuk a.” ²² Kini narmamə khapsaah khauə mīn mhani hah əriu. Kini yamehua mir kape kaonsel krəni-pən tuk mobael mīnə mə tukharəh-si ta neipən kapəriu mhauih əriu. ²³ Kini kimnhauh pik əriu, kwasig ikīn, kharəhsi-pən əriu ye kalabus, mhani-pən tuk yermamə kape narhayen tuk kalabus mhama, “Ik takamarha huvə tuk əriu.” ²⁴ Yermamə yame ramarha tuk kalabus rərig nəgkiarīen a, mīrəh əriu mīvən ye kwənmhan kīrik apa imə əgkap. Mərəhu-pən nai ye nihuri markwəji atərakīn-pən əriu iran.

²⁵ Kini yenpig ərū, Pol mīne Saelas kimīwəhuak. Kini mawəni nīpe marəvəh-si haktə Kughen; kini narmamə yamə mīne kasəmīr ye kalabus kimīsətərig kīn əriu. ²⁶ Taktəkun əmə, nīmnimien ramavən pik, mor kalabus rīkiu-kiu. Taktəkun əmə kwərūə mīnə kisəhitə. Kini nərəus yamə mīne kimnərkis narmamə kīn, kharīsīn mīsəsaah. ²⁷ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rarha, məm kwərūə mīnə kape kalabus kimīsəhitə, rīmə ta mə narmamə a ye nəkwai kalabus kwəsap ta. Məknekīn rīrəh kafan nau nisə mə tukrhapni atuk əmə in kīn[§]. ²⁸ Mərig Pol rokrən apomh mīmə, “!Ah! !Apəh nħapniyen ik! Kimawə fam yakasəmīr hanə imə.”

²⁹ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rokrən mə yermamə kīrik tukrīrəh laet muə, māiyu mīvən ye nəkwai nīmə, mənīmkur-pən ye nihu Pol mīne Saelas, mīgīn pik. ³⁰ Mīkīr əriu mīvən apa iruə māiyoh əriu mīmə, “! Yemehua mir! ?Jakhawor pən iran mīne pəh Kughen rīvəh mīragh yo?”

³¹ Kini kīrāni-pən tukun mīrəmə, “Ik, takni nəfrakīsien ye Yesu Yermaru, pəh Kughen tikrīvəh mīragh ik mīne kafam mīnə mīn.” ³² Kini iriu kīrāni-ərħav nəgkiarīen kape Yesu Yermaru kimīn mīne kafan narmamə mīnə.

³³ Yenpig ərū, mərig kwən a rīkīr əriu mīvən, məspir tamhek nīmap kapəriu yame kimoh. Taktəkun əmə, in mīne kafan narmamə mīnə, mīne kafan yor atuwə kīn mīnə kimīsor baptaes. ³⁴ Kini in rīmīkīr Pol mīne Saelas mīvən ye nəkwai nīmə kafan, mīvəhsi-pən nəvīgīnien kimī əriu. Kini in, mīne kafan mīnə, kimīsərig rhuvə pik, meīnai kimnhani nəfrakīsien ye Kughen.

³⁵ Kini rueraan, yermamə mir kape kaonsel kīrāni-pən tuk mobael mīne mīrəmə, “Havən mħarīsīn nar mir a kīravən.”

³⁶ Kini kwən a ramarha tuk kalabus rīmīni-pən tuk Pol mīmə, “Yamehua kape kaonsel rīmə kimawə jakharīsīn əmīru nakravən. Ravən ye nəmərīnuyen.”

³⁷ Mərig Pol rīni-pən tuk mobael mīnə a mīmə, “!Ah! ?Rhawor e? Kimru yemə Rom mir e, kīn namehua mir e kape nəmə Rom kīrapəh nīwəm-pawk-eyen mə kimru yīmwor nar has kīrik, mərig kwəroh-ta əmru ye nīmri mīrh, mwarko-pən kīn əmru ye kalabus. Kīnī taktəkun ai iriu kworkeikei mə tukwher-ərħav apīs-apīs əmə kīn əmru. !Nīkam! Pəh iriu kīrauə, mīrakīr əmru kimawə mīrii.”

³⁸ Kini mobael mīnə a khavən mhani-pən nəgkiarīen kape Pol mīne Saelas tuk yamehua mir kape kaonsel. Kwərig mə Pol mīne Saelas iriu yemə Rom mir, kwakur. ³⁹ Kini iriu kīravən rīkīriu reiwaiyu tuk Pol mīne Saelas, mīrakīr-ərħav əriu ye kalabus. Kini mawəkeikei kimī əriu mə tukravən.

16:20: Mak 13:9 **16:22:** 2 Kor 11:25; 1 Tes 2:2 **§ 16:27:** Ye nīpig a, tukmə yermamə kīwəhsi-pən ye kalabus rap, tukhopni yermamə ramarha tuk kalabus. **16:27:** Wok 12:18-19 **16:30:** Wok 2:37

⁴⁰ Pol mīne Saelas kīratərhav ye kalabus, kwasig ikin, kīravən imei piraovīn kīrik, nhagin e Lidia, mawəm nəməhuak mīnə tīksin aikin a. Kini iriu mawor kwirig kimi əriə. Kwasig ikin, kīmiravən.

17

Pol mīne Saelas kīmiravən apa Tesalonaeka

¹ Kini ai, Pol mīne Saelas kīmīweriwək mratərhav yerkwānu mir a Amfipolis mīne Apolonia, mīravən mweriaji yerkwānu a Tesalonaeka. Ikin aikin a, nīməhuak kīrik aikin kape nəmə Isrel. ² Kini Pol ror əmhen kin yame ramor rerin, mauru-pən ye nīmə kape nofuginien kape nəmə Isrel; mamarə yerkwānu a meriaji Sabat kisisər. Kamhani nəgkiarīen rīpsaah ye nīkarin kape Nəkwəkwə kape Kughen. ³ Kini Pol rīnnhoprai-pən kimi əriə mīmə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni atuutuk mīmə Kristo tukraməkeikei mamərig rahah ye nīpran meriaji mīmə, kini Kughen tukror In ramragh mīn.” Kini mīmə, “Yesu yame yakamni-pre tuk əmiə, In e Kristo.” ⁴ Kini nəmə Isrel mīnə tīksin, mīne nəmə Gris khapsaah yamə mīne kamhasiai Kughen, mīne nīpianehua mīnə khapsaah mīn, kīsərig nəgkiarīen kape Pol, kamhani nəfrakisien iran, mamhakwasig kin Pol mīne Saelas.

⁵ Mərig nəmehua kape nəmə Isrel kasəmakin əriu; kini mhavən apa ye maket, mhəpik nəmə has tīksin mīsor kwħen kapəriə kīrikianə, mīsor nahasien rehəu apa yerkwānu a. Kini mhavən imei yermamə kīrik nhagin e Jeson. Mīsəikus kwərūə ye nīmə kafan, mīsauru-pən ye nīmə misarha-kin Pol mīne Saelas. Mhamə tuksərig əriu ye nīmri mīrh. ⁶ Mərig khapəh nisəmīen, kharaptərakīn Jeson mīne nəməhuak mīnə tīksin mīn, mhaukəkin əriə mhauə kīsərər ye nīmri nəmehua mīnə kape kaonsel. Mīsokrən apomh mhamə, “Kwərə mir a Pol mīne Saelas kawor pik nahasien muavən fam ye tanīmtanə; mīrauə mīn eikin e. ⁷ Kini kwən e Jeson rīnnokrən kəriu kīravən iman ikin. Mərig iriu kwakapir loa mīnə kape yermaru kapətawə e Sisa. Iriu karəni mə king pīsīn kīrik aikin; nhagin e Yesu.” ⁸ Nəmə Isrel kīmnhani nəgkiarīen a, mīsor narmamə mīne namehua mīnə a niēmhaa ramhai əriə.

⁹ Kini ai namehua mīnə kīsəkeikei kimi Jeson mīne nəməhuak mīnə mə tukavəhsi-pən mane kīrik kimi əriə, mhamə “Tukmə naksarə mar, mane ai kapəmīə əmə; mərig tukmə nakasəvi niēmhaa, mane ai kapəməwə.” Nəməhuak mīnə kīmīsərok namehua mīnə a, kini ai, kīsəta irəriə kamhavən.

Pol mīne Saelas kīravən apa Berea

¹⁰ Kini yenaiyu kin, nəməhuak mīnə kīsher-pən kin Pol mīne Saelas kīravən yerkwānu a Berea. Iriu kīravən mīratərhav pən aikin, mwauru-pən ye nəkwai nīməhuak kape nəmə Isrel. ¹¹ Nəmə Berea, nərigien kapəriə rhuvə rapita nəmə Tesalonaeka, mərig in ai, kīsorkēikei pik mə tukasərig nəgkiarīen kapəriu. Kini nīpīg m-fam kasəvheikin huvə Nəkwəkwə kape Kughen mə tuksəm mə nəgkiarīen kape Pol ramni əfrah, uə rameikuə. ¹² Kini nəmə Isrel khapsaah khani nəfrakisien ye Yesu, mīne nīpianehua Gris khapsaah, mīne nəmə Gris khapsaah mīn.

¹³ Mərig nīpīg nəmə Isrel apa Tesalonaeka kīmīsərig mə Pol ramni-ərhav mīn nəgkiarīen kape Kughen apa Berea, khauə mīn aikin, mīsəvi niehmaa kape nəmə Berea tuk Pol. ¹⁴ Taktəkun əmə, nəməhuak mīnə kīsher-pən kin Pol rīvən mīn apa ye nīkar tahik. Mərig Saelas mīne Timoti kīwarə hanə apa Berea. ¹⁵ Mərig narmamə yamə mīne kīmnhakīr Pol mhavən miseriaji əmə Atens mharerīg, mhauə mīn Berea, mhavən tuk Saelas mīne Timoti mhavəhsi-pən nəgkiarīen kimi əriu mə tukwhai mīren mīrauə mwəm Pol.

Pol rīvən apa Atens

¹⁶ Kini Pol ramarə apa Atens mawhin Saelas mine Timoti mə iriu tikravən min mwəm. Ramərig rahah pik meinai rəm mə yerkwənu a, nanmi kughen eikuə minə khapsaah. ¹⁷ Ror pən, in rīmavən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, kini iriə nəmə Isrel, mine nəmə Gris yamə mine kamhasiai Kughen, khani min nəgkiarien ripsaah. Kini nīpig minə fam, Pol ramvən min ye kwənmhaan kape maket, maməgkiar kimi narmamə kasəkwətə aikin.

¹⁸ Kini nəmə Gris tiksın, kamni kimə Epikiurien mine Sitok*, iriə nəmhajoun minə. Khauə misəgkiar min iriə Pol, mamharpəhu əriə minə. Iriə tiksın kamhani mhamə, “Kwən e rimirəh əmə nəgkiarien apa ye swatuk, mamuə. !Keinein mə ramni naha apa!” Mərig narmamə tiksın kimnhani mhamə, “Kimawə yaksərig yakhamə in ramni kughen pirə pisin pisin minə.” Kamhani məkna meinai Pol raməgkiar kin Yesu, mamni mīmə, “In rīmamhə, mərig Kughen rīmnor In rīmragh kin.”

¹⁹ Kini iriə kisokrən kin Pol mə tukruə marer ye nīmri namehuə minə kapəriə. Iriə kasəkwətə ye takwar a Areopagus. Kini namehuə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yaksorkeikei mə jakharkun nəgkiarien vi yame ik nakamni-ərhav. ²⁰ Nəgkiarien kafam yame nakamni kimawə yaksərig ror pisin. Yaksorkeikei mə jakharkun nīpran.” ²¹ Kamhani məkna meinai nīpig m-fam nəmə Atens, mine nəmə tanə pisin minə min aikin kasəkwətə masətərig kin narigien vi pisin masəgkiar mamharpəhu əriə minə.

²² Kini Pol rərer ye nīmri namehuə minə a mīmə, “Nəmə Atens. Yakəm yakirkun mə kimia nakhasikai tuk nəhuakien kapəmiə. ²³ Nīpig yakameriwək mamətamə iməmiə ikin, maməm narimnar kape nəhuakien kapəmiə. Kini yaknəm ta kapiet imərhək kin yame kimirai nəgkiarien aikin kimə, ‘In e kwənmhan kape nəhuakien kimi kughen kirik yame keinein In.’ Mərig kughen yame kimia nakhamə nakseinein, yo jakni-ərhav In tuk əmiə.

²⁴ Kughen e In e rīmnor tokrei tanə mine narimnar yame ramswin aikin. In ramarmaru tuk neai mine tokrei tanə. Nimə kafan pəh nien mə niməhuak yame kitawə kamhəvhirəkin. ²⁵ To In rīpəh nəkwəkwəyən kin nar kirik yame kitawə narmamə kasor mhəvəhsi-pən kimin. Meinai In pisin əmə rīmnor ətawə kamhamragh; kini In mivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə. ²⁶ Apa kupən əgkəp, In rīmnor yermamə kirikianə əmə. Taktəkun ai narmamə fam ye tanimtanə kamhatərhav əmə ye yermamə a. Kini Kughen rərəhu-pən əriə kasarə ye tanimtanə minə fam. Kini In pisin əmə rīmini nīpig yame iriə tuksarə iran; mine tanə minə kapəriə. ²⁷ Kughen a ror məknakin mə kitawə m-fam tuksarha-kin In mharkun In, rəmhen kin yame yermamə kirik ramərav-ərav ye nəpignapien mə tukrivəh nar kirik. Mərig nəfrakisien mə Kughen a to rapəh narəyən isok tuk ətawə. ²⁸ Rəmhen kin nəgkiarien kirik yame ramni mīmə, ‘Kitawə kasətigtə əmə ye Kughen tuk nīmraghien, mine nəriwəkien, mine narimnar fam.’ Kini rəmhen kin yame kimia kirik raməni nīpe kirik mamni mīmə, ‘Kitawə min e kafan kwajikovə minə.’ ²⁹ Meinai kitawə kwajikovə minə kape Kughen, to khapəh nhaniyen mə Kughen in rəmhen kin narimnar yamə mine narmamə kamhəvhirəkin kin gol uə silva uə kapiet. In pəh nien mə nanmi-nar kirik yame yarəpəkao raməvhirəkin ye nīrkunien kafan. !Nikam! ³⁰ In apa kupən, narmamə khapəh nharkunien Kughen. Kini Kughen rīmə nətəwaoyen kapəriə in nar apnəpig. Mərig

17:17: Wok 18:19 * **17:18:** Epikiurien minə khamə narimnar yame ror yermamə kirik rikin ragien, narimnar e in nīmraghien rhuvə. Mərig Sitok minə khamə rhuvə tukmə yermamə kirik rīpəh narigien nagienien uə nəmhayen yerkin. **17:25:** 1 King 8:27; Wok 7:48 **17:25:** Sam 50:12
17:27: Sam 145:18; Jer 23:23 **17:29:** Aes 40:18-20; 44:10-17; Wok 19:26

taktəkun ai ramni-pə tuk ətawə fam ye tanimtanə minə mīmə, ‘Kimiə fam taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah.’ ³¹ Ramni məknakin meinai In rinərəhu ta nīpig yame In tukrəkir əmhen narmamə fam ye tanimtanə. In tukror əmə ye swatuk yame ratuatuk. Kughen rimirpen ta yermamə yame tukrəkir əmhen narmamə. Kini narmamə kharkun mə Kughen rimirpen In meinai Kughen rimnor ta yermamə a ramragh min ye nimhəyen kafan.”

³² Iriə kisərig nəgkiarieren a mə Kughen rimnor yermamə kirik rimragh min ye nimhəyen, kini tiksın kasarh iran; mərig tiksın khamə, “Kimawə yaksorkeikei mə tuk nīpig kirik yaksərig min kafam nəgkiarieren.” ³³ Kini ai, Pol riməpəh namehuə minə a mamvən. ³⁴ Kini narmamə tiksın khakwasig kin, mhani nəfrakisien ye Yesu. Iriə kirik, nhagin e Denis, in yermamə kirik kape kaonsel. Mine piraovin kirik nhagin e Damaris, mine narmamə minə min tiksın.

18

Pol ramvən apa Korin

¹ Kwasig ikin, Pol ritərhav Atens, mivən yerkwanu kirik kamni kimə Korin. ² Muə məm yemə Isrel kirik nhagin e Akwila. Kwən a rimnarha apa Pontas, mitərhav, mivən mamarə apa yerkwanu a Rom, apa Itali. Kwasig, yermaru kirik kape nəmə Rom, nhagin e Klodias, rimnher-ərhav kin nəmə Isrel apa Rom. Kini Akwila mine kafan piahwaru Prisila, kraier ikin, mirauə mwarə Korin. Kirəpəh narəyen aikin a ror tu, Pol ritərhav-pən məm əriu, ³ mamarə irisir min. Maməker-pən irəriu ye wok kapəriu, meinai wok kafan rəmhen əmə kin wok kapəriu. Irisir yermamə kape nijirien nimə tapolen. ⁴ Kini ye Sabat minə fam, Pol mine nəmə Isrel mine nəmə Gris kasagkiar pik ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Meinai Pol rorkeikei mə tukrivi-pə əriə pəh khani nəfrakisien ye Yesu.

⁵ Nīpig a, Saelas mine Timoti kratərhav Masedonia, mirauə min Korin. Pol rapəh kafan wok ye nijirien nimə tapolen, kini maməkeikei əmə mamni-ərhav Nəgkiarieren Huvə. Mamni huvə tuk nəmə Isrel mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen. ⁶ Mərig iriə kimnhani hah in, masəgkiar has pən kimin. Kini Pol rarpita-arpita nəmkimik ye neipən kafan [mamor nimtətien mīmə iriə kamhani hah nhag Kughen.] Mamni mīmə, “Tukmə Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi əmiə, mərig kapəmiə atuk. Yaknor infamien irəmiə. Ririkakun ai taktəkun, jakamvən əmə tuk nəmə tanə pisin pisin minə.” ⁷ Kini ai, Pol rəpəh əriə apa ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, muə imei yemə Gris kirik nhagin e Titias Jastas. In ramsiai Kughen. Nimə kafan ipakə tuk nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. ⁸ Kini yamehuə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin a Krispas, in mine kafan minə kimnhauə mhani nəfrakisien ye Yesu Yermaru. Kini nəmə Korin khaphsaah min kimisarig nəgkiarieren kape Pol kini khani nəfrakisien ye Yesu kini misor baptaes.

⁹ Yenaiyu kirik, Pol rəmərəhav məm mə Yesu Yermaru raməgkiar kimin mamni mīmə, “Takpəh niginien kin narmamə. Takaməkeikei mamni-ərhav nəgkiarieren kafak, mīpəh napnapigien. ¹⁰ Meinai Yo yakaməmīr kirau mik; to nar kirik rapəh noriahyen ik, meinai narmamə kafak minə khaphsaah ye yerkwanu e.” ¹¹ Kini Pol rimnarə aikin rapita newk kirikianə, mamhajoun narmamə kin nəgkiarieren kape Kughen.

Nəmә Isrel kharәhsi-pән Pol ye kot

¹² Ye nĭpig a, yermamә kirik, nhagin e Galio, in gavman kirik kape nәмә Akaea*. Kĭni nәмә Isrel khauә kirikianә mharaptәrәkin Pol mhakĭr mhavән ye kot. ¹³ Kĭni iriә mhamә, “Kwән e ramarkut mә tukrivi narmamә pәh tukshuak kimi Kughen ye norien kirik yame ramәsik loa kapәmawә.”

¹⁴⁻¹⁵ Kĭni Pol natukrәgkiar, mәrig Galio rĭni-pән tuk әriә mĭmә, “Nәмә Isrel. Nĭkam, yakpәh norkeikeiyen mә jakәkir nar kirik ror mәkneikin. Tukmә nakhauә mhani-pә tuk yo mә yermamә kirik rakapĭr loa kirik, nar apnapig mә to loa ehua kirik uә loa kәskәh kirik, ratuatuk mә jakәtәrig kĭn әmiә. Mәrig kĭmiә nakhauә mhani әmә mus mus kirik ye nahag mĭnә mĭne narĭmnar mĭnә ye narayen kapәmiә. Ramәmir әmә irәmiә mә takhani misәrәhu huvә.”

¹⁶ Galio rәgkiar ta, mәkneikin mher-әhav kĭn әriә ye kot. ¹⁷ Mәkneikin, nәмә aikĭn tiksin kĭsarar mharaptәrәkin yemehua kape nĭmә kape nofuginien kape nәмә Isrel, nhagin e Sostenes, mamhauh in ye nĭmri narmamә. Kĭni Galio rәm, rĭpәh nĭni-әhuyen әriә.

Pol rĭmĭrerig mĭn muә Antiok apa Siria

¹⁸ Kĭni Pol rĭmnarә nĭpig rĭpsaah apa Korin iriә nәмәhuak mĭnә. Kwasig ikin, rĭmĭpәh әriә mәsok pĭrә, mĭvән ye Kengkria. Aikĭn, mәkis nĭkwәнen meĭnai in apa kupән rĭmnatuakәm tuk nәkĭsien nĭkwәнen meriaji nĭpig kape nәspirien, kĭni nĭpig kape nәspirien ruauә ta muavән. Kĭni Pol rĭvән ye rao kirik aikĭn a mĭvirĭә ipakә tuk Siria. Kĭni Akwila mĭne Prisila kĭrakwasig mĭn kĭn in. ¹⁹ Krhĭvән mĭrheriaji rukwanu a Efesas, mĭrhĭvhiak. Kĭni Pol rәta irәriu mĭvән ye nәkwai nĭmә kape nofuginien kape nәмә Isrel, mәм әriә, kĭsәgkiar pĭk. ²⁰ Iriә kisaiyoh-pән in mә tukrarә mĭn ror tu iriә mĭn. Mәrig rĭmnәpәh. ²¹ Mәrig nĭpig rĭnamvән, mĭni-pән tuk әriә mĭmә, “Tukmә Kughen rĭmә jakrerig-pә mĭn, yo jakrerig-pә mĭn mәм әmiә.” Mĭvән mĭn ye rao kirik, mĭtәrhav Efesas.

²² Kĭni Pol rĭmavән mĭvhiak mĭvән Sisaria. Mәriwәk mĭvhiak mĭvән mәм nәмәhuak mĭnә apa Jerusale. Kwasig ikin, rĭrerig mĭn muә Antiok. ²³ Marә mĭn Antiok ror tu. Kĭni mĭtәrhav mĭn mәriwәk mĭvән mĭtәrhav-pән Galesia mĭne Frijiә. Mamәrĭp tĭm tĭm narmamә kape Yesu mĭnә apaikĭn.

Apolos ramarә Efesas mĭne Korin

²⁴ Ye nĭpig a, yemә Isrel kirik, nhagin e Apolos, ruә Efesas. Rĭmnarha apa Aleksandria. Nĭrkunien kafan rehuә; kĭni mĭrkun mĭn Nәkwәkwә kape Kughen. ²⁵ Kĭnhajoun ta in kĭn Swatuk kape Yesu Yermaru. Nĭpig m-fam nap ramuәk yerkin tuk nĭni-әrhavyen nәgkiarĭen kape Kughen. Kĭni nәgkiarĭen kafan ye nĭkarĭn kape Yesu ratuatuk. (Mәrig in rĭmirkun әmә baptaes yame Jon Baptaes rĭmnor kupән). ²⁶ Kĭni in ramәtgah kĭn nәvhagien kimi narmamә ye nәkwai nĭmә kape nofuginien kape nәмә Isrel. Kĭni Prisila mĭne Akwila kĭrauә mawәtәrig kĭn in. Kĭni ai, mĭrakĭr in mĭrhĭvән imәriә ikin. Kĭni Prisila mĭne Akwila kwhoprai-pән huvә mĭn Swatuk kape Kughen kimĭn. ²⁷ Kwasig ikin, kwән a Apolos rĭmә tukrĭvән apa Akaea. Kĭni nәмәhuak mĭnә kĭmĭsasisitu iran, mharai nәkwәkwә kirik rĭvән kimi narmamә kape Yesu mĭnә apa Akaea, mĭsaiyoh әriә mhamә tuksarha huvә tuk Apolos. Rĭmauә Akaea, mamasitu pĭk ye narmamә yamә mĭne Kughen rĭvәhsi-pән ta nihuvәyen kimi әriә khani nәfrakĭsien iran. Apolos ramasisitu irәriә ²⁸ mamhoprai huvә Nәkwәkwә kape Kughen mĭmә Yesu in Kristo yame Kughen rĭmĭrpen. Kasәgkiar ye nĭmri narmamә, kĭni nәgkiarĭen kafan rapita nәgkiarĭen kape nәмә Isrel.

* **18:12:** Akaea in kwәнmhan kirik apa Gris. **18:18:** Nam 6:18; Wok 21:24 **18:28:** Wok 9:22

19

Pol rirerig min muə Efesas

¹ Nīpig Apolos raməmīr hanə apa Korin, Pol rəri swatuk fiak, muə Efesas, məm narmamə tiksin aikin kape Yesu. ² Mamaiyoh-pən əriə mīmə, “? Rhawor? ? Nīpig nimnhani nəfrakisien ye Yesu, mamhavəh min Nanmin kape Kughen uə?”

Iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh hanə nisərigien mə nar kirik e, Nanmin kape Kughen.”

³ Kini Pol raiyoh-pən əriə mīmə, “?Mərig kimiə nimishawor pən iran mine misor baptaes?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Yimisor baptaes rəmhen kin yame Jon Baptaes rimnor.”

⁴ Kini Pol rini-pən tuk əriə mīmə, “Baptaes yame Jon Baptaes rimnor, in rimnor ye narmamə yamə mine kwasarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə. Mərig Jon Baptaes rimnamni-ərhav mīmə narmamə tukasəkei mhani nəfrakisien ye yermamə e tukruə kwasig. Kwən ai, In e Yesu.” ⁵ Kisərig nəgkiarien a, kisarar misor baptaes ye nhag Yesu Yermaru.

⁶ Kisor baptaes, kini Pol rərəhu-pən kwermīn ye kapəriə kapə, kini Nanmin Rhakə rimneiwayiyu irəriə. Kini iriə kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pişin pişin minə, mamhani-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi əriə. ⁷ Iriə fam ipakə twelef.

⁸ Paul rarə aikin meriaji makuə kisisər. In mivən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, mamətəgah kin nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə. Iriə min kasəgkiar ye nikarin kape Narmaruyen kape Kughen; kini Pol rivi əriə tiksin.

⁹ Mərig narmamə tiksin, kapəriə kapə riskai; khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Kini mamhani hah Swatuk kape Yesu Yermaru ye nimri narmamə. Ror pən, Pol rapəh əriə, mikir narmamə kape Yesu minə, mamhavən. Kini ye nīpig fam kimnhavən ye nəkwai nimə ye skul ehua kirik kamni kimə, “Tiranās” masəgkiar kimi narmamə. ¹⁰ Kini Pol rimnamarə aikin mapita newk kiraru. Ror pən narmamə kasarə apa tanə a Tarki, yamə mine iriə kwənərəus kape Isrel mine yamə mine iriə kwənərəus kape Gris, iriə m-fam kisərig nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

Kwajikovə minə kape yermamə kirik nhagin e Skea

¹¹ Kini Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi Pol tuk norien nīmətəien pişin pişin. ¹² Narmamə kisaiyoh-pən kin neipən akwas kape Pol, mhəpik mhavən apa iməriə ikin, kini narmamə kamhamhə kharap, masəsanin, kini nanmin has minə kasəta irəriə.

¹³ Ikin aikin a, nəmə Isrel tiksin kimisəriwək misarkurao misarkut tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə ye nhag Yesu Yermaru. Mamhani-pən tuk nanmin has minə mhamə, “Yakamni skai pre tuk əmiə ye nhag Yesu, yame Pol ramni-ərhav, mə, ‘!Taksata!’ ”

¹⁴ Kini jif pris, nhagin e Skea, kafan kwajikovə minə iriə m-fam seven. Iriə kisarkut mə taksəko-ta min nanmin has minə. ¹⁵ Mərig nīpig kirik, nanmin has kirik rarar mini-pən tuk əriə mīmə, “Yakwīrkun ta Yesu mine Pol. ?Mərig kimiə nipa minə e?” ¹⁶ Kini yermamə ai nanmin has raməmīr iran rhəkimter muh əriə. Mapita əriə, meikus-eikus neipən kapəriə. Kini mhoteih-hoteih iriə, kini kisap ye nəkwai nimə kafan, misaiyu kopriə kopriə əmə mamhavən. ¹⁷ Nīpig nəmə Isrel mine nəmə Gris yamə mine kisarə Efesas kimisərig nəvsaoyen kin, kimnhagin pik. Kini mhasiai nhag Yesu Yermaru.

18 Kini narmamə khapsaah yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kisərer mhanī-ərhav pən təvhagə hah kapəriə tuk narmamə. 19 Iriə khapsaah yamə mine kasamtah kimnhapik nəkwəkwə minə kapəriə kape nahak, mamhauə, mhavaan əru ye nimir narmamə. (Narmamə kisəvheikin nimir nəkwəkwə minə a, mane iran rapita fifti milian vatu.)* 20 Ror məkneikin, nəgkiarien kape Yesu Yermaru rəsanin min markurao.

21 Kwasig ikin, Pol rimnərig yerkin mimə tukrirerig min mivən Jerusalem, mərig tukrukrao-pən ye provins mir a Masedonia mine Akaea. Rimə, “Tukmə yakvən ta Jerusalem, jakaməkeikei mivən min apa Rom.” 22 Mher-pən min kin kafan dikon mir kiraru nhagriu e Timoti mine Erastus kiravən apa Masedonia. Mərig Pol rimnarə hanə Tarki.

Notgohyen ehua apa Efesas

23 Ye nipig a in a, notgohyen ehua kirik apa Efesas tuk Swatuk kape Yesu Yermaru. 24 Kini yermamə kirik ramarə aikin, nhagin e Demetrius. In yarpəkao kape nəvhirəkinien narimnar kin silva†. Rimnor nanminar kape kughen piraovin eikuə e, nhagin e Artemis. Kini in mine kafan narmamə minə kisəvrai mamhavəh mane ehua iran.

25 Kini rokran kin kafan minə, mine yarpəkao minə min tiksın mə tukhauə kirikianə. Mamni-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın. Kimlə nakwənharkun ta mə kitawə kamhavəh mane ehua ye wok kapətawə. 26-27 Ye tanə e Tarki, mine ye ikin minə fam ye tanimtənə, narmamə fam kasahuak kimi kughen e kapətawə. Mərig kimiə nakwəsəm ta mə kwən a Pol, risauə mivi narmamə khapsaah ye yerkwanu e Efesas markurao ye tanə e Tarki, mamni mə kughen yamə mine narmamə kasor wok irəriə, pəh nien mə iriə kughen əfrakis. Tukmə ror nəgkiarien kafan rirkun nivəhsi-tayen nehuəyen kape Artemis ruə mor nar apnərig kin. Ipakə kwən e rivi narmamə khani hah swatuk kapətawə tuk nivəhyen mane, kini nəgkiarien kafan ramor min narmamə kasəm oror niməhuak kape Artemis, yame in yerpərig pik.”

28 Kisərig nəgkiarien a, niehmaa ramhai əriə tuk Pol. Kisokran apomh mhamə, “!Artemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpərig pik!” 29 Taktəkun əmə narmamə fam ye yerkwanu a kisokran okran, misaiyu kwis kwis mhauə mharaptəəkin yemə Masedonia mir a yame kimiwəriwək irisir Pol, nhagriu Gaeas mine Aristakas. Mhaukəkin əriu mhavən ye kwənmhan kape nəukirien.

30 Pol rorkeikei mə tukrəgkiar kimi nəmə aikin, mərig narmamə kape Yesu minə khapəh niseighanien kin. 31 Kini gavman minə min kape nəmə Tarki, yamə mine kisorkeikei Pol, kisher-pən kin nəgkiarien misəkeikei kimin mhamə, “Takpəh nivənien yerki narmamə minə a.”

32 Narmamə kimnhauvrig-uvrig pik aikin. Masokran pik, tiksın kimnhani nar kirik; tiksın kimnhani nar pisin kirik. Iriə khapsaah kiseinein mə kimishawor mhavən aikin. 33 Kini nəmə Isrel tiksın kisəsua-pən kin iriə kirik nhagin e Aleksandra mə tukrivən mərer ye nimiria. Kini narmamə tiksın ye kwən a kimnhani-pən tukun mə tukrəgkiar. Rarer, mini-əhu əriə mə tukhapim. Markut mə tukrini-ərhav nəmien kafan. 34 Mərig narmamə kisəm mə Aleksandra in yemə Isrel kirik, kisokran apomh kwis kwis rivəh aoa kiraru, mhamə, “!Artemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpərig pik!”

* **19:19:** Gris ripəh ninuyen 50,000,000 vatu. Mamni mə 50,000 drakma. “Drakma” kirikianə in nərok wok kape nipig kirikianə. **19:21:** Wok 23:11; Rom 1:13 **19:23:** 2 Kor 1:8 † **19:24:** Silva in ramhen kin aean. Nimirin rhaktə pik. **19:29:** Wok 20:4; 27:2; Kol 4:10; Flm 24

³⁵ Kini yamehuə kirik ye yerkwana a rheximter mini-əhu əriə mimə, “Nəmə Efesas. Ateḡm e kughen kapətawə, in ravəh nhag ehuə. Kini narmamə fam ye tokrei tanə kharkun mə nōrien e kapətawə tuk narha-huvayen tuk niməhuak kafan, mine kapier imərhakə kafan yame rīmamir misi-faktə ye neai meiwaiyu-pə. ³⁶ Yermamə kirik to rīpəh nīniyen mə yo yakameikuə. Pəh rikimīə tukrapnəpīg. Rapəh nəmhenien mə naksar-mar məkneikin. ³⁷ Nīmīsərip kwərə mir eikin e, mərig iriu kimirapəh nīwəkrəhyen kin nar kirik ye nəkwai niməhuak kapətawə, miripəh nīrəni-hahyen nhag pian e, in kughen kapətawə. ³⁸ Tukmə Demetrius mine kafan narmamə kisəm yermamə kirik ror nar kirik rīpəh nəmhenien, kharkun nhavəniyen ye kot, mēsəm kaonsel. Pəh khavən aikin mhani-ərhav nərigien kapəriə. ³⁹ Tukmə nakasərig min nar kirik mə takhani-ərhav, takasəkeikei mhavən ye kot. ⁴⁰ Mərig rimar əmə mə tikvəh min ətawə kavən ye kot kīvəhsi-pə narpīniyen kimi ətawə tuk notgohyen yame kitawə kimisor towēi. Kini kitawə to khapəh nhaniyen nar kirik mə kimnhauə eikin e ye nəkwətəyen towēi tuk naha, meinai nəkwətəyen e, nīpran rirkək.” ⁴¹ Rini ta nəgkiarien a, mətapīg kin nəgkiarien, mher-pən kin əriə kamhavən.

20

Pol rīvən apa Masedonia mine Gris

¹ Kini nəmə Efesas kisotgoh ta misərəhu min nəmərīnuyen. Aikin, Pol rokran kin narmamə kape Yesu minə khauə kirikianə, kini rəvhag kimi əriə. Kini ai maowīə kin əriə, kini mītərhav aikin a, mīvən apa Masedonia. ² Mītərhav ye kwənmhan a, kini maməvhag apap kimi əriə mavəhsi-pən nəgkiarien rehuə kimi nəmə aikin, muə meriaji-pə Gris. ³ Mamarə apaikin meriaji makuə kisīsə. Kwasig ikin, rīmə natukrīvən ye rao kirik mirerīg-pə min Siria, mərig əmə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukhauh in mishopni in, kini rarar min ye nərigien kafan kini məriwək əmə mamvən apa Masedonia. ⁴ Rīmavən iriə yemə Berea kirik nhagin e Sopata, in kwajikovə kape Piras, mine yemə Tesalonaeka mir kīraru nhagriū e Aristakas mine Sekandas, mine yemə Debe kirik nhagin e Gaeas, mine Timoti, mine yemə Tarki mir kīraru nhagriū e Tikikas mine Trofimas. ⁵ Iriə kisəkupən mhavən apa Troas miseito kin əmawə. ⁶ Mərig kimawə yaksəmīr misor nəviginien ehuə a yame kamni kimə “Bred yame yis rirkək iran.” Kwasig ikin, yakhavən apa Filipae mhavən ye rao kirik mhavirə miseriaji nīpīg kirkirip, kini yakhauə mhavhiak apa yerkwana ai Troas misofugin kimawə miriə. Misarə miseriaji nəhuakien kirikianə.

Pikwarien kirik rimamhə mimragh min

⁷ Kini ye Sande, yakhauə misofugin mhavəh Nəviginien Rhakə. Kini Pol raməvhag kimi narmamə, məgkiar meriaji yenpīg əru meinai rikin ruh mə tikəni rikwamir kin, in tukrəpəh əriə. ⁸ Kwənmhan yame yimīsəkwətə ikin yerpīrig pik. Kīruk laet rīpsaah aikin. ⁹ Kini pikwarien kirik nhagin e Yutikas* ramkwətə ye windo. Pol raməgkiar pik, napīrien rīvəh Yutikas. Kini rapir yeru, mīmīr misi-faktə ye kwənmhan yerpīrig meiwaiyu məwhan. Kisaiyu mhavən misəm ruamhə ta. ¹⁰ Məkneikin, Pol min reiwaiyu mīvən makur, məmīr-pən iran.† Məker-pən iran, mimə, “Rikimīə tukrīpəh nəpouyen. ! Ramragh əmə!” ¹¹⁻¹² Kini iriə khakir pikwarien a mamhavən. Rikiriə ragien pik meinai in ramragh əmə. Kini kharerīg min mishaktə mhavən min apa

* **20:9:** Nhag e “Yutikas” nīpran rīmə “laki.” † **20:10:** Pol ramor ramhen kin Profet Elaeja kupən ye Fas King 17:17-22.

yerpīrig, mhavəh Nəviginien Rhakə misəvigin kwis. Kini Pol rimməgkiar kimi əriə mivən meriaji reraan. Kini mətə min irəriə.

Pol ramaowia kin nəməhuak minə apa Efesas

¹³ Aikin, yakhərəh rao kirik mhavirə mhavən apa Asos. Yakhmə ta mə kimawə Pol. Mərig Pol, rikin raməsik mə tukrəriwak əmə mikwasig mivən apaikin. ¹⁴ Ruə mətərhav-pə Asos, kimawə min yakhavən ye rao mhavirə mə jakhavən apa yerkwanu kirik nhagin e Mitilen. ¹⁵ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav min aikin a, mhavirə mhavən masəmīr iruə ye tanə a Kios. Kəni rikwamer min kin, yakhavirə min mhavən ye tanə a kamni kimə Samos. Kəni rikwamer min kin, yakhavən min mhatərhav-pən Maelitas. ¹⁶ Pol rimiini-ta mə jakhapəh nisərerien apa Efesas meinai rīpəh norkeikeiyen mə jaksarə pik apa ye kwənmhan a Tarki. In rimmnarkut mə jakshai miren mhauə Jerusalem kwasig ikin ror nīpig kape nəviginien ehua e kamni kimə “Pentekos.”

¹⁷ Nīpig yakhavhiak apa Maelitas, Pol rher-pən nəgkiarīen apa Efesas mokrən kin elda minə kape nīməhuak mə tukhauə misəm. ¹⁸ Khatərhav-pə, rini-pən tuk əriə mīmə, “Kafak narmamə minə. Kimiə nakwəsəm ta norien kafak nīpig kimnisarə kitawə-mkimia. Ririkakun ye nīpig yīmauə Tarki, ¹⁹ yakamor yo mə yo yor atuə kin kape Yesu Yermaru. Mə rikik reiwaiyu nīpig fam. Nīpig m-fam yakamasək tuk əmia. Yakaməm rəutən pawk meinai nəmə Isrel kisarkut mə tukshopni yo, ²⁰ mərig yakpəh nīpəhyen nasituyen irəmia. Maməwhag ye nīmīr narmamə, mine ye nəkwai nīmə minə. ²¹ Mamni-ərhav-pən tuk nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə mə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, mhauə tuk Kughen, mishatətə ye Yesu Yermaru.

²² “Kini taktəkun ai, Nanmin kape Kughen ramarkut tuk yo mə jakvən apa Jerusalem. Yakpəh nirkunien mə naha nhagin tukror yo aikin. ²³ Nar kirikianə əmə yakirkun. Yerkwanu yamə mine yakakrao ikin, Nanmin kape Kughen ramor kwirig kimi yo mə tukmə yakvən aikin a, jakarə ye nahasien, kini tukpivəhsi-pən yo ye kalabus. ²⁴ Mərig yakmə nīmraghien kafak in nar apnāpig əmə. Yakorkeikei mə jakor infamien ye narimmar yame Yesu Yermaru rimiivəhsi-pə mə jakor tuk nini-ərhav-yen Nəgkiarīen Huvə ye nihuvəyen kape Kughen.

²⁵ “Səm-ru, yakwīrkun ta mə kimiə m-fam yamə mine yakmaurə məm əmia məvsao kin narmaruyen kape Kughen kimi əmia, to nakhapəh min nisəmīen yo tuk nīpig kirik. ²⁶ Ror pən, taktəkun, yakamni-ərhav mə tukmə yermamə kirik rīmħəh mivən ye nap ehua, pəh nien mə yo yimneighan kin mə tukrivən†. ²⁷ Meinai yo yakpəh nəpəhyen nini-ərhav-preyen narimmar fam yame Kughen rorkeikei.

²⁸ “Takasərig əmia mine narmamə yamə mine Nanmin kape Kughen rimmnərhəu-pən əriə ye kwermimīə. Takasarha huvə tuk nəməhuak kape Kughen rəmhen kin yermamə kape narha-huvəyen tuk kafan sipsip, meinai Kughen rīmivəh əriə kin nitaw Yesu Yermaru. ²⁹ Yakwīrkun ta mə jakətə irəmia, kini ai narmamə yamə mine kisəmhen kin kuri aparu minə tukhauə tuk əmia misəs əmia - sipsip minə kape Kughen. ³⁰ Kini kimiə tiksīn tukhauə mhaukrekin nəfrakisien mə tukhavi-ta narmamə kape Yesu minə khakwasig kin əriə. ³¹ !Ror pən, takasəkeikei masərig əmia! Rikimīə tukraməsik mə ye

20:17: Wok 18:21 **20:18:** Wok 18:19–19:10 **20:23:** Wok 9:16; 21:11 **20:24:** Wok 21:13; 2 Tim 4:7 † **20:26:** Pol ramni min ye Wok 18:6 “Tukmə Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi əmia, mərig kapəmīə atuk.” **20:28:** 1 Tim 4:16; 1 Pita 5:2-4 **20:29:** Mat 7:15; Jon 10:12

newk kisisær, yimipäh nöpähyen norien kwirig kimi əmiə yenpig-yenpig mine yenaiyu, kini mamasək tuk əmiə.

³² “Kini taktəkun ai, yakaməəhu-pən əmiə ye kwermi Kughen; rikimie tukraməsik nəgkiarien kin nihuvəyen kafan. Nəgkiarien a ror əmiə nakhskai mavəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamə kape Kughen minə fam. ³³ Rikik riphə nəkrəhyen kin nautə uə neipən kape yermamə pisin. ³⁴ Kimie nakwənharkun ta mə yo pisin əmə yakaməmhawkwə tuk naha nhagin yame yo mine kafak narmamə minə yaksəkwwə kin. ³⁵ Naha nhagin yame yakamor, yakamhajoun əmiə kin mə takasəkeikei misor wok mhavəh mane tuk nasituyen ye yavəh has minə. Rikitawə tukraməsik nəgkiarien yame Yesu Yermaru rimini mimə, ‘Nivəhsi-pənien rapita nivəhyen.’”

³⁶ Pol rəgkiar fam, kasənimkur misəhuak. ³⁷ Kini iriə misasək pik misəker-pən ye Pol masəkei kimin misaowia kin. ³⁸ Khakwasig kin misəriwək mhavən miseriaji a rao ikin. Rikiria rarkwəpir mhawor Pol rimini mə iriə tukhapəh min nisəmien in tuk nipig kirik.

21

Pol rimə tukrivən Jerusalem

¹ Yimisaowia-ta kin əriə, mhavən ye rao mhavirə mhavən atuatk apa ye tanə kirik kamni kimə Kos. Kəni rikwamer kin, yakhavirə mhavən ye tanə kirik kamni kimə Roj. Mhatərhav min aikin, mhauə min mhavhiak ye tanə kirik kamni kimə Patara. ² Aikin misəm rao kirik rimə tukrivən apa Fonisia. Yaksat-pən iran mhatərhav min. ³ Mhavirə misəm min tanə ehua kirik kamni kimə Saepras, mhakurao pihuu. Mhavirə mamhavən Siria. Mhavhiak apa Taea mə tukpik-ta narimnar ye nəkwai rao a. ⁴ Yaksarə aikin mhavən, misəm narmamə tiksin kape Yesu, misarə kimawə miriə miseriaji nəhuakien kirikianə. Kini Nanmin kape Kughen rəgkiar kimi əriə mə tukhavən misor kwirig kimi Pol mə tukripəh nivənien apa Jerusalem. ⁵ Yaksarə miseriaji nəhuakien kirikianə ror infamien, yakhatərhav mharpin mamhavən. Kini narmamə minə aikin kape Yesu mine kapəriə narmamə minə kamhakwasig kin əmawə mhauə ye nikar-kar tahik. Aikin, yaksənimkur misəhuak kwis. ⁶ Kini misaowia kin əmawə minə. Yakhavən min ye rao a; kini iriə kharerig-pə iməriə ikin.

⁷ Kini rao ritərhav Taea maiyu muə Toleme. Yakhavhiak, mhavən misəm nəməhuak minə. Masəmir kimawə miriə nipig kirikianə. ⁸ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav min mhavirə mhavən, mhavhiak apa Sisaria. Mhavən imei kwən kirik nhagin e Filip. In yermamə kape narkuraoyen mini-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kupan, in kirik ye narmamə seven yamə mine kasasitu ye aposol minə.* ⁹ Kafan nipiakwəskəh kuas, kharəh hanə nisarkurəkien. Iriə a profet minə.

¹⁰ Yaksarə aikin nipig tiksin, profet kirik, nhagin e Agabus, risi-pən apa Judia muə. ¹¹ Muə, məm əmawə kini mirəh kətəut kape Pol, markis atuk kwermi mine nihun kin, mimə, “Nanmin kape Kughen ramni mimə, ‘Kwən e, kafan e kətəut, namehuə kape nəmə Isrel minə apa Jerusalem tuksərkis-ətəkin in məkneikin, misəəhu-pən in ye kwermi nəmə Rom.’”†

20:31: 1 Tes 2:11 **20:34:** 1 Kor 9:11-12 **20:34:** Wok 18:3; 1 Tes 2:9 **21:4:** Wok 20:23 * **21:8:** Kivəh-si haktə narmamə minə a ye Wok 6:1-7. **21:10:** Wok 11:28 † **21:11:** Profet e Agabus ramor rəmhen kin profet minə kupən, mor drama kirik yame ror nuhpikini, kini ai, mhoprai-pən kimi narmamə. Əmru Fas King 11:29-39, Ezekiel 4:3, mine Aes 20:2-4.

¹² Yaksərig nəgkiarĭen a, kimawə nəmə iku yaksəkeikei kimi Pol mə tukriṗəh nĭvənĭen apa Jerusalem. ¹³ Mərig Pol rĭmə, “Kimiə naksasək, rĭkik rarkwəṗir. Mərig, səmru, yakṗəh nĭginĭen tuk nĭvənĭen ye kalabus tuk nĭniyen nhag Yesu Yermaru. Kini yakeighan kin mə jakmhə tukun apa Jerusalem.”

¹⁴ Yakhani-əhu pawk Pol, mərig in rapəh nĭṗəhyen. Kini yaksəṗəh, mhamə, “Kimawə yaksəhuak mhamə tukror rəmhen kin yame Yesu Yermaru rorkeikei.”

¹⁵ Kini ai, yaksor apnəpenə tuk nĭtərhavyen məriwək mhauə Jerusalem.

¹⁶ Nəmə Sisaria tiksĭn kape Yesu mĭnə khakwasig kin əmawə. Mhakir əmawə mhavən imei yemə Saepnas kĭrĭk nhagin e Nason. In yermamə kĭrĭk yame rĭmnəkupən mĭkwasig kin Yesu. Yaksapir ye nəkwai nimə kafan.

Pol rĭvən Jerusalem

¹⁷ Yakhavən mhatərhav-pən Jerusalem, nəməhuak mĭnə kisəm əmawə, rikiriə ragien. ¹⁸ Kəni rikwamer kin, kimawə Pol yakhavən mĭsəm Jemes. Elda mĭnə kape niməhuak kasəmĭr mĭn aikin. ¹⁹ Pol rərer mĭni vi vi əriə kini məvsao kin narĭmnar fam əgkəp a ye kafan nəriwəkĭen yame Kughen rĭmnor kimi nəmə tanə ṗisĭn ṗisĭn mĭnə.

²⁰ Kisərig nəgkiarĭen a kape Pol, khavəh-si haktə nhag Kughen. Mhani-pən tuk Pol mhamə, “Piak. Əm-ru. Taktəkun ai nəmə Isrel kisəmhen kin taosen rĭpsaah khani nəfrakisĭen ye Yesu, kini iriə fam mĭn khaskai tuk nĭrapṗərkĭn-tĭm-tĭm-ien loa kape Moses. ²¹ Kwəsərig ta nəvsaoyen kin ik mə ik nakamhə-joun nəmə Isrel yamə mĭne kasarə ye tanə ṗisĭn ṗisĭn mə tuksəṗəh loa kape Moses. Masərig mĭn mə ik nakamni-pən tuk əriə mə tukhapəh nisəsĭg-pənĭen nĭṗikwarĭen kapəriə mĭnə. Kini mhapəh nharapṗərkĭnĭen narəyən kape nəmə Isrel. ²² Iriə tuksərig mə nakuawə ta. ?Tukshawor-pən iran mĭne?

²³ Rhuvə mə takor nəkwai-mawə. Əm-ru, narmamə kuas kasəmĭre ikĭn e kwəharpen ta nətərigĭen kĭrĭk kapəriə kimi Kughen.‡ ²⁴ Tikianakwamer, takĭkwasig kin əriə mĭvəh nĭmri nar mĭragh mĭnə kape sakrefaes, kini naksor sakrefaes tuk nəspĭriĭen əmĭə miriə, mə iriə tukharkun nisəkĭs-tayen nĭkwəneriə, rəri-pən loa kapətawə. Pəh kəm kĭrkun mə ik nakaməri-pən fam loa kapətawə. Mə nəgkiarĭen yame kamni iram, neikwəyən fam. ²⁵ Mərig ye nĭkarĭn kape nəmə tanə ṗisĭn ṗisĭn mĭnə e yamə mĭne kwənhani-ta nəfrakisĭen ye Yesu, kitawə kwəsher-pən ta nəkwəkəwə kĭrĭk kimi əriə mhani-əhrav-pən nəgkiarĭen kapətawə. Mhani mhamə tukhapəh nisənĭen nəvĭginĭen yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakĭen kimi nanmi kughen eikuə mĭnə. Mhapəh nisənĭen nĭtə. Mhapəh nisənĭen nar mĭragh yame kaməvit-əṗni, meinai nĭtawĭn raməmĭr hanə ye nĭpran. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi nĭpiraovĭn.”§

²⁶ Kəni rikwamer kin, Pol rikir nəmə mĭnə a, mhavən mə tuksor apnəpenə tuk sakrefaes tuk nəspĭriĭen. Kini Pol rĭvən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen mĭni-əsah-pən ye nĭṗig yame tuksor infamĭen ye nəspĭriĭen kapəriə, kini pris tukriṗəvan əru atuə kin kapəriə narmĭragh mĭnə.

Nəmə Isrel kharapṗərkĭn Pol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen

²⁷ Ipakə nĭṗig seven a kape nəspĭriĭen ror infamĭen, nəmə Isrel tiksĭn yamə mĭne kimnhatərhav Tarki mhauə ye Nimə Ehuə kape Kughen mĭsəm

21:13: Wok 20:24 **21:19:** Wok 15:12 **21:20:** Wok 15:1,5 ‡ **21:23:** Promis e kimisor kamni kimə “Nasiraet promes” rəmhen kin yame Pol rĭmnor ye Wok 18:18. **21:24:** Nam 6:1-20; Wok 18:18

§ **21:25:** Nəkwəkəwə kimnharai raməmĭr ye Wok 15:23-29. **21:26:** 1 Kor 9:20

Pol. Misor narmamə kisasar mhani-hah Pol, khavən mharaptəəkīn in ²⁸ misokrən apomh mhamə, “!Ah! !Nəmə Isrel! Sasitu. Kwən e in e yame in ramarkurao ikin minə mamhajoun narmamə mamor əriə kamhani hah ətawə. Mamor narmamə khapəh nhasaiyen loa kape Moses mine Nimə Ehuə kape Kughen. Kini taktəkun ai rikir nəmə Gris tiksīn mhauə ye nəkwai nimə e kapətawə kasor kwənmhan rhakə e raməmkimik.”* ²⁹ (Kamhani məknakin meinai kupən kimisəm yemə Efesas a, nhagin e Trofimas, rameriwək iriu Pol apa yerkwanu. Kini khamə-ta mə Pol rimikir in muə ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen).

³⁰ Nəgkiarien a ror nəmə Jerusalem kisasar misaiyu mhauə mharaptəəkīn Pol, mhaukəkin mhatarhav ye Nimə Ehuə kape Kughen. Taktəkun əmə pris minə kisətapig ye nəkwai nimə a. ³¹ Mhamə tukshopni Pol. Kini əmə aikin, yamehuə kape mobael minə kape nəmə Rom rərig nəvsaoyen mə kasor norien hah ehuə kirik apa Jerusalem. ³² Taktəkun əmə yamehuə kape mobael minə a rikir mobael minə mine namehuə minə kapəriə, misaiyu mhavən tuk narmamə minə a. Narmamə minə a kisəm yamehuə kape mobael mine kafan narmamə minə; kini kisəpəh nhauhyen Pol.

³³ Kini yamehuə kape mobael minə a ruə ipakə tuk Pol mini-pən tuk mobael minə mə tukharaptəəkīn in. Mharkwəji in kin jen kiraru. Kini in raiyoh-pən əriə mimə, “?Naha e yermamə? ?Rimnor naha?” ³⁴ Kini narmamə a kisokrən apomh. Tiksīn kamhani nar kirik; kini tiksīn kamhani nar pisin. Kasokrən pik, yamehuə kape mobael ripəh nəmien nəfrakisien. Mini-pən tuk mobael minə mə tukharəh Pol mhavən ye nəkwai nimə kape mobael. ³⁵ Khakir Pol misəriwək, ipakə əmə kiseriaji kwəruə. Narmamə kamhasig-sig pik əriə minə, ror pən mobael minə kimnharəh-si haktə Pol mharəh mhavən. ³⁶ Narmamə minə kimnhakwasig kin əriə misokrən apomh mhamə, “!Shopni! !Shopni!”†

Pol ramni-ərhav nəmien kafan

³⁷ Ipakə əmə mobael minə kharəh Pol misauru-pən imə, in raiyoh-pən yamehuə kape mobael minə mimə, “?To yakəgkiar kəskəh kimik uə?”

Kini yamehuə ai rakur mimə, “?Rhawor? ?Ik nakirkun niniyen nəgkiarien kape nəmə Gris? ³⁸ Yakməta mə ik yemə Ijip a yame apa kupən rimnərer mamni-hah gavman. Kwasig ikin mamkir narmamə fo taosen mamhauh narmamə, mamhavən misarə apa ye tipəvsik.”

³⁹ Mərig Pol rini-pən tukun mimə, “Nikam. Yo, yemə Isrel. Yimnharha apa yerkwanu ehuə a Tasas, ye provins a Silisia. Pəh yo, pəh yakəgkiar kimi narmamə minə a.”

⁴⁰ Kini yamehuə kape mobael minə a reighan kin. Kini Pol rərer aikin, mini-əhu əriə mə tukhapim. Kini khapim, in rəgkiar kimi əriə ye nəgkiarien kape nəmə Isrel mimə,

22

¹ “Piak minə mine tatə minə, takasəkeikei misətərig kin yo. Pəh jakni kafak nərigien kimi əmiə.” ² Kini iriə kisərig in raməgkiar ye nəgkiarien atuatur kapəriə, khapim apis-apis.

Kini Pol rimə, ³ “Yo yemə Isrel kirik. Yimnarha apa yerkwanu a Tasas ye provins a Silisia. Mərig yimnehuə ye yerkwanu e Jerusalem. Kwən a Gamaliel rimnhajoun yo ye Loa kape riptawə minə mə jakəri-pən atuatur. Kini ye nipig ai yimnəsanin tuk norien narimnar yame Kughen

* **21:28:** Kamni-əhu mə narmamə pəh nien mə kwənərus kape nəmə Isrel tukhapəh nisauru-pəniyen ye nimə ehuə kape Kughen. **21:29:** Wok 20:4 † **21:36:** Narmamə kimisokrən ye Pol məknakin rəmhen kin in e kimnokrən ye Yesu ye Luk 23:18. **21:38:** Wok 5:36-37

rorkeikei rəmhen kin əmiə m-fam e taktəkun. ⁴ Apa kupən, yimnamuh narmamə yamə mine kasəri-pən Swatuk kape Yesu Yermaru, mamhopni əriə. Yimnamraptərəkīn narman mine nīpīraovīn maməhi-pən əriə ye kalabus. ⁵ Nəgkiarien e, hae pris mine narmamə kape kaonsel minə kharkun nhaniyen mə nəfrakisien; meinai nīpig kīrik, kīmnhəvəhsi-pə nəkwəkwə kīrik mhamə jakvəh mivən apa Damaskes mivəhsi-pən kimi nəmə Isrel aikin mə yakuauə mə jakraptərəkīn narmamə kape Yesu minə mhakir əriə mhaue e Jerusalem mə tukup əriə. ⁶ “Nīpig a, yimnaməri-pən swatuk a muə ipakə tuk Damaskes, kini ipakə tuk yerkwēiha, taktəkun əmə, yimnəm nikhakien risi-pən ye napuə məsia-pen-pə yo. ⁷ Yakmir meiwaiyu, kini mərig nəgkiarien kīrik rīmini-pə tuk yo mīmə, ‘!Sol !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikīn kimi Yo?’

⁸ “Kini yaknaiyoh-pən In mīmə, ‘Yermaru. ?Ik pa en?’ Kini In rīni-pə tuk yo mīmə, ‘Yo Yesu e, yemə Nasaret, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo.’ ⁹ Kini narmamə yamə mine kīmnhakwasig kin yo ye swatuk kisəm əmə nikhakien a, mərig khapəh nisərigien nəgkiarien kape yermamə ai yame raməgkiar kimi yo. ¹⁰ Kini yimnaiyoh-pən In mīmə, ‘Yermaru. ?Jakhawor pən iran mine?’ Kini Yesu Yermaru rīni-pə tuk yo mīmə, ‘Hekimter, mivən apa Damaskes. Ikin en, tukni-pre mə takhawor pən iran mine.’

¹¹ “Nikhakien a rīmnəsia-pen pik nīmrik, mor nīmrik rīpis. Kini narmamə yamə mine kamhakwasig kin yo khavəh kwermik mhakir yo mhavən Damaskes.*

¹² “Aikin a, kwən kīrik aikin nhagin e Ananaes. In raməri-pən huvə Loa kapətawə. Kini nəmə Isrel aikin kamhasiai pik in. ¹³ In ruə marer ipakə tuk yo, mīmə, ‘Piak Sol, !Nīmrim tukrhuvə mīn!’ Ye nīpig əmə mīn ai, nīmrik rīmahuvə mīn. Kini yakəm in.

¹⁴ “Kini in rīmə, ‘Kughen kape kaha minə kapətawə In rīmīrpen-ta ik mə ik takirkun narimnar yamə mine In rorkeikei. Kini mə ik takəm Yermamə Atuatuk a kafan, kini mərig nəgkiarien kafan. ¹⁵ Takaməkeikei mivən mīni-ərhav tuk narmamə m-fam narimnar yame ik nīmnam mamərig. ¹⁶ Takpəh nīwhinien. Hekimter, məhuak kimi Yesu, mor baptaes, mīpəh pəh raspīr təvhagə hah kafam.’

¹⁷ “Kini yakmərərig-pə mīn muə Jerusalem, mivən məhuak ye Nīmə Ehuə kape Kughen, kini məm nəmrərhavyen kīrik. ¹⁸ Məm Yesu Yermaru rīni-pə tuk yo mīmə, ‘!Hai mīren! Məta aihuaa Jerusalem. Meinai nəmə iku tukhani neikuəyen ye nəgkiarien kafam yame nakamni irak.’

¹⁹ “Kini yīmīni-pən tukun mīmə, ‘Yermaru. Iriə kharkun huvə mə in apa kupən yo yimnamvən ye nəkwai nīmə kape nofuginien kapəriə mamraptərəkīn narmamə yamə mine kamhāni nəfrakisien iram, mamuh əriə. ²⁰ Kini nīpig kīmnarkwhopni kwən a Steven, nitawīn raiyu meinai in ramī-ərhav Ik, mərig yo mīn yimnamərəer kīmawə mīriə, kini rīkik rīmnagin tukun. Kini yo yimnamarha huvə tuk sot kape narmamə kīmīsarkwhopni in.’

²¹ “Mərig Yesu Yermaru rīni-pə tuk yo mīmə, ‘Takvən. Yo yakamher-pən kin ik isok mə takvən tuk nəmə tanə pīsin pīsin minə.’ ”†

Nəmə Jerusalem kīnhamə tukshopni Pol

22:3: Wok 5:34 22:4: Wok 8:3 * 22:11: Kaməvsao kin narimnar minə e ye Wok 9:2-5.
22:18: Wok 9:29-30 22:19: Wok 8:3; 26:9-11 † 22:21: Kirai narimnar e ye Wok 7:54-8:1.

²² Kini narmamə aikin kisətarig huvə kin nəgkiarien kape Pol mhavən miseriaji nəgkiarien infamien kafan. Mərig kisərig nəgkiarien a, kisokrən ehua mhamə, “!Shopni in! Kwən a ripəh nəmhenien mə tukramragh.”

²³ Aikin, kisokrən apomh, misəpəkiək-ta kin sot kapəriə misərəsuun kin nimokru. ²⁴ Kini yemehua kape mobael kape nəmə Rom rini-pən tuk mobael mine mə tukharəh Pol mhavən imei mobael. Kini rini-pən tuk əriə mə tuksərkis-ərkis Pol mə in tukrini-ərhav mimə rhawor nəmə Isrel kamhani hah pik məkneikin in. ²⁵ Kasarkis-ətərkis hanə in, mə tuksərkis-ərkis in, kini Pol rini-pən tuk yemehua kape mobael kirik yame ramərer ipakə mimə, “!Eh! Yo yemə Rom e. Ripəh natuatukien mə tukərkis-ərkis yemə Rom kirik yame kipəh hanə nəmien mə in rinnor nar has kirik.”

²⁶ Yemehua a kape mobael rərig nəgkiarien a, mivən mini-asaah-pən iran tuk yermaru kape mobael. Kini mimə, “!Eh! ?Naha e nakamor? Kwən a in yemə Rom atuatak.”

²⁷ Kini yermaru a ruə məm Pol. Maiyoh-pən in mimə, “!Eh! ?Takni huvə mə ik yemə Rom əfrakis uə?”

Kini Pol reighan kin.

²⁸ Kini yermaru a rini-pən tukun mimə, “?Rhawor? Yo yimnərok mane ehua tuk neighanien kin yo mə jakua yo yemə Rom.”

Mərig Pol rini mimə, “Rimik in yemə Rom. Ror məkneikin, yo yemə Rom.”

²⁹ Taktəkun əmə mobael yamə mine kasərer matuk mə tukhauh Pol, kisakur kin, misəta iran. Kini yermaru kape mobael a rirkun mə Pol in yemə Rom, migin pik meinai in ruərkwəji-ta Pol kin jen.

Pol ramərer ye nimri kaonsel

³⁰ Kəni rikwamer kin, yermaru kape mobael rorkeikei mə tukrərig atuatak mə rhawor nəmə Isrel kamhani hah Pol məknakin, kini rher-pən nəgkiarien kimi jif pris minə mine narmamə kape kaonsel minə mə tukhauə kirikianə. Kirisin-ta jen yame kimirkwəji Pol kin, kikir, kavən kərip in ramərer ye nimri kaonsel.

23

¹ Kini Pol rarha tim tim ye narmamə kape kaonsel, kini mimə, “Yo minə tiksın. Yakaməm norien kafak mə ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun, yo yorwok atuatak kape Kughen ye nimri Kughen.” ² Pol rəgkiar məknakin, kini hae pris e Ananaes rini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol mə tuksəsik nəkwən. ³ Mərig Pol rini-pən tukun mimə, “Nikam. Ik yarpəkao kirik;* Kughen tukrəsik ik. ?Rhawor? Nakamkwətə eikin e mə takəkir yo ye Loa kapətawə, mərig nimini mə kirik tukrəsik yo, naknakəpir ta Loa en!”

⁴ Kini narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol khani-pən tukun mhamə, “!Eh! Takpəh nəgkiar-hah-yen kimi hae pris e kape Kughen.”

⁵ Kini Pol rima, “Yo minə tiksın. Yakirkun mə Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, ‘Takhapəh nisəgkiar-has-pəniēn kimi yermaru kapəmiə;’ (Eks 22:28) mərig yimipəh nirkunien mə kwən a in hae pris.” ⁶ Kini Pol rəm əriə mirkun mə iriə tiksın Sadusi minə, kini tiksın Farisi minə, rokrən ehua kin əriə mimə, “Yo minə tiksın. Yo Farisi kirik. Kini rimik mine ripik minə, iriə Farisi minə min. Mərig kamərip yo e ye nimri mirh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə, tukhamragh min.”

22:25: Wok 16:37 **22:29:** Wok 16:38 **23:2:** Jon 18:22-23 * **23:3:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə Pol rini-pən tuk hae pris a Ananaes mimə, “Ik nakəmhen kin kapier kimnəspir-ta mərig rəmkimik hanə.” Mərig niprai nəgkiariēn a rima, “Ik yarpəkao kirik.” **23:3:** Mat 23:27 **23:6:** Wok 26:5

⁷ Pol rægkiar mæknakin, taktækun æmæ Farisi minæ mine Sadusi minæ kaotgoh kimi æriæ minæ. Kini narmamæ kape kaonsel a kasowhai kiraru. ⁸ Meinai Sadusi minæ khamæ narmamæ yamæ mine kwænhamhæ ta to khapæh nhamragh-minien. Iriæ mhamæ agelo rirkæk mine nanmin rirkæk. Mærig Farisi minæ kamhani mæ nar misir a, irisir nafrakisien.

⁹ Nægkiarien kapæriæ ramhaktæ. Kisokræn apomh. Kini næmhajoun kape Loa kape Moses yamæ mine iriæ Farisi minæ, kimishekimter mhani skai mhamæ, “Kimawæ yakhapæh nisæmien mæ kwæn e rimnor nar kirik yame rapæh næmhenien. ?Tukmæ ror nanmin uæ agelo kirik rimauæ mægkiar kim in uæ?” ¹⁰ Kini kisotgoh pik, kini mhauh æriæ minæ. Yermaru a kape mobael ræm rikin rimnæsik mæ narmamæ tuksæpik Pol, kini rini-pæn tuk mobael minæ kafan mæ tukhavæn mharæh Pol mharerig mhauæ min imei mobael minæ.

¹¹ Yenpig, Yesu Yermaru ritærhav-pæ tuk Pol mini-pæn tukun mimæ, “Pol. Takpæh niginien. Nakwæni-ærhav ta Yo eikin e Jerusalem, kini ik takamækeikei miwæn apa Rom mor min mæknenkin.”

Næmæ Isrel kamharai mhun mæ tukshopni Pol

¹² Kini rikwamer kin, næmæ Isrel tiksîn kisækwætæ kirik mamharai mhun mæ tukshopni Pol. Kini mhani kwis mæ tuksæpæh næviginien mine ninimien, miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran. ¹³ Narmamæ yamæ mine kamharai mhun nægkiarien a, rapita foti. ¹⁴ Kini mhavæn tuk jif pris minæ mine næmehuæ mine kape næmæ Isrel mhani-pæn tuk æriæ mhamæ, “Yakwænhani kwis ta mæ jaksæpæh næviginien miseriaji nipig yame jakshopni Pol iran.

¹⁵ Kimiæ mine narmamæ kape kaonsel minæ taksher-pæn nægkiarien kimi yermaru kape mobael minæ misaiyoh pæn in mæ tukrikir Pol muæ pæh rærer min ye nimrimia. Meikuæ ye yermaru a mæ naksorkeikei mæ taksæm æpu min Pol. Pæh kimawæ jakasæmir ye swatuk maseito kin in tukramuæ ye swatuk, kini yakshopni in.”

¹⁶ Mærig nukwai Pol rimnærig nævsaoyen kin, rarar miwæn imei mobael minæ mini-æсах-pæn tuk Pol.

¹⁷ Kini Pol rokræn kin yamehuæ kape mobael kirik mini-pæn tukun mamækeikei kimin mimæ, “Takikir pikwarien e miwæn kimi yermaru kape mobael minæ. In ravæh nægkiarien kirik mæ tukrini-ærhav-pæn tukun.”

¹⁸ Mækneikin yamehuæ a rikir pikwarien a miwæn kimi yermaru kape mobael minæ. Kini mimæ, “Kwæn e Pol, yame ramæmir ye kalabus, rimnaiyoh yo mæ jakikir pikwarien e muæ mæm ik. Meinai in ravæh nægkiarien kirik tukrini-pre tuk ik.”

¹⁹ Kini yermaru a kape mobael ræturæm-pæn kimi pikwarien a miravæn iriu pisin æmæ. Kini raiyoh-pæn mimæ, “?Nakmæ takni-pæ naha tuk yo?”

²⁰ In rimæ, “Næmæ Isrel kwænnharai mhun ta nægkiarien kirik mæ tukianækwamir, kisaiyoh-pre ik mæ ik takikir Pol miwæn ye kaonsel kapæriæ. Mæ tukseikuæ iram mæ iriæ kisorkeikei mæ taksæm æpu min Pol. ²¹ Mærig yakamaiyoh ik mæ takpæh norien nækwairiæ, meinai iriæ tiksîn, rapita foti, kaserkwaig ye nikar swatuk mamhawhin mæ tukshopni in. Kwænhani kwis ta mæ tuksæpæh næviginien mine ninimien miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran. Kasærer matuk maseito kin æmæ ik mæ takor nækwairiæ.”

²² Kini yermaru kape mobael a rimnor kwirig kimi pikwarien a mini-pæn tukun mimæ, “Takpæh nini-ærhavæn tuk narmamæ mæ ik nimini-pæ nægkiarien a tuk yo.” Kini in mher-pæn kin in ramvæn.

Yermaru kape mobael rher-pæn kin Pol apa Sisaria

²³ Kini yamehua kape mobael minə a rokrən kin yamehua kafan kiraru mini-pən tuk əriu mimə, “Kimiru takravən mwəfugin nukwao kirik kape mobael minə. Mobael yamə mine kaseriwək əmə, iriə fam 200; mine mobael kape kwenhao minə iriə fam 200, mine mobael yamə mine kasəkwətə ye hos, iriə fam seventi. Taksor apnəpenə tuk nivəniən apa Sisaria ye naen klok yenaiyu. ²⁴ Misor apnəpenə ye hos tiksın kape Pol mə in tukramvən huvə muə tuk gavman a Filiks.”

²⁵ Kini yermaru kape mobael a rirai nəkwəkwə kirik mivəhsi-pən kimi yamehua mir a miravən kimi gavman a. Nəkwəkwə a ramni mimə,

²⁶ Filiks, yakamni “Rhuva” tuk ik. Ik yamehua əfrah.

Yo Klodias Lisias, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimik.

²⁷ Kwən e Pol, nəmə Isrel kwənharaptərəkın ta, ipakə əmə kishopni in. Mərig yo yimmərig nəvsaoyen kin mə in yemə Rom atuatur, kini yimməhvən kimawə kafak mobael minə mharəhsi-ta in tuk əriə mhavəh miragh in.

²⁸ Yakmimə jakəm-ru mə rhawor e kamhani hah in. Kini yo yimikir mivən ye kaonsel kapəriə. ²⁹ Məm mə in rimipəh norien nar hah kirik yame to rimhə tukun, uə yame tukvəhsi-pən in tukun ye kalabus. Kasəgkiar-əgkiar əmə tuk narəyen kapəriə. ³⁰ Mərig kwasig ikin, yimmərig nəvsaoyen kin mə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni in, məkneikin, yimmher-pre kin kimik. Kini mini-pən tuk tikmir minə kafan mə tukhauə mhani kapəriə nərigien tuk ik.

In əmə e nəgkiarien kafak.

³¹ Məkneikin, mobael minə kasor nəkwai yermaru kape mobael. Yenpig, khakir Pol mhavən miseriaji yerkwanu kirik kamni kimə Antipatris. ³² Kəni rikwamer kin, mobael minə yamə mine kisaiyu ye hos iriə pisin əmə khakir in mhavən. Mərig mobael minə tiksın kharerig mamhvən iməriə ikin. ³³ Kini iriə a khakir in mhavən apa Sisaria, kini mhavəhsi-pən nəkwəkwə a kimi gavman a Filiks, kini misərəhu-pən Pol ye kwermın. ³⁴ Gavman a rəvheikin nəkwəkwə a maiyoh-pən Pol mimə, “?Ik yemə hiə?” Nipig rərig mə Pol rimatərhav a Silisia, ³⁵ rini-pən mimə, “Pəh khawhin tikmir minə kafam tukhauə eikin e, kini en, jakərig kafam, məkir.” Kini mini-pən tuk kafan mobael minə mə tukhavəhsi-pən Pol ye nimə kape gavman kamni kimə, “Nimə ehua kape King Herod.” Mharaptərəkın in apaikin.

24

Pol rimnərer ye nimri Filiks

¹ Nipig kirkirip ruə mivən, kini hae pris a, Ananias, rəsok prah iriə namehua minə tiksın kape nəmə Isrel, mine loea kirik nhagin e Tetalas, khauə Sisaria. Khauə, mhatarhav-pə, misərər ye nimri gavman a Filiks. Kini mamhani hah norien kape Pol. ² Misokrən kin Pol rivən imə, kini kwən ai Tetalas ramni hah pən Pol kimi Filiks, mamni mimə, “Filiks, ik yamehua əfrah. Ik nakamkir tanə kapətawə ye nirkunien huvə kafam, ror pən kitawə kisarə ye nəmərinyuen ror tu. Ik nakamərhəhu atuatur nimraghien eikin e. ³ Nipig fam, narmamə m-fam rikiriə ramagien tuk ik, masəgnəgin ik. ⁴ Yakpəh norkeikeiyen mə jakoriah pik ik, jakəgkiar kəskəh əmə, nakətərig kin. ⁵ Kimawə yakwəsəm ta mə kwən a Pol in yemə has kirik. In nuknei norien has ripsaah. Ramarkurao ye tanə minə, mamor nəmə Isrel minə kasotgoh kimi əriə minə. In yamehua kirik kape nəhuakien eikuə e kape yemə Nasaret ai Yesu. ⁶ In mamarkut

mə tukror Nīmə Ehuə kape Kughen rəmkiḡmik ye nīmri Kughen. Məkneikin, kimawə yakharaptərəkin. ⁷ Mərig yamehuə kape mobael mīnə e Lusias, rimivəhsi-ta ye kwermimawə. Mher-pə kin nəgkiarinen kimi tikmir mīnə kafan mə tukhauə masəm ik.* ⁸ Kini tukmə nakaiyoh-pən Pol kin norien kafan, takəm mə nəgkiarinen kapəməwə rəfrakis.”

⁹ Məkneikin nəmə Isrel kamharpin nəgkiarinen a, mamhani mhamə, “Nəgkiarinen a in nəfrakisien.”

¹⁰ Kini ai, gavman a rəwghan kapən kapə kin Pol mə tukrəgkiar. Kini Pol rimə, “Yemehua. Yakirkun huvə mə newk ripsaah ruauə muavən ta, nakaməkir nəmə eikin e. Ror pən, rikik ragien pik tuk nini-preyen norien kafak. ¹¹ Rimar əmə tuk ik tuk nəmien mə nīpig tuelef e ruauə muavən ta, yimnhaktə fiak mivən Jerusalem mə jakəhuak. ¹² Nəmə Isrel a khapəh nisəmien mə yakamotgoh kimawə narmamə tiksin ye nəkwai Nīmə Ehuə kape Kughen. Mhapəh nisəmien mə yo yakaməvi niehmaa kape narmamə ye nəkwai nim kape nofuginien mīnə kape nəmə Isrel mīne yerkwānu mīnə. ¹³ Kini khapəh nishajoun-atuatukien kimik mə nəgkiarinen yame kamni irak ai taktəkun in nəfrakisien, meinai in neikwəyen. ¹⁴ Mərig yo yakamni-pre tuk ik mə, yakikwasig kin Swatuk kape Yesu, yame nəmə Isrel kamhani mə in nəhuakien eikuə, mərig yakaməhuak əfrāh kimi Kughen kape kaha mīnə kapəməwə. Kini yakamni nəfrakisien mīn ye Loa kape Moses mīne profet mīnə fam mīn. ¹⁵ Kini yakaməruhu-pən nərigien kafak kimi Kughen rəmhen kin yame nəmə eikin e rikiriə raməsik, mə Kughen tukror narmamə yamə mīne kwənhamhə-ta, tukhamragh mīn - iriə yamə mīne kisatutuk mīne yamə mīne khapəh nisatutukien. ¹⁶ Ror pən, nīpig m-fam yakamarkut tuk norien narimnar yame ratutuk ye nīmri Kughen mīne narmamə.

¹⁷ “Newk ripsaah ruauə muavən ta, yakuauə e Jerusalem, mivəh mane mə jakvəhsi-pən kimi yavən has mīnə, mivəh mīn nīmri nar miragh mīnə kape sakrefaes. ¹⁸ Nəmə Isrel e kimnhauə misəm yo yakaməmir hanə ye Nīmə Ehuə kape Kughen, mamor sakrefaes tuk nəspirien. Narmamə khapəh nhapsaahyen kimawə miriə; notgohyen rirkək. ¹⁹ Ye nīpig a, nəmə Isrel tiksin yame kimnhatərhav Tarki masəmīr ye nəkwai Nīmə Ehuə kape Kughen. Kini tukmə kimə tukni hah yo, iriə atuatuk əmə tukasəkeikei mhauə mhani-pre nəgkiarinen irak tuk ik. ²⁰ Uə rhuvə mə narmamə mīnə e tukhani-ərhav-pre naha nhagin rahas yame kimisəm irak ye nīpig yame yimnərer ye nīmri kaonsel. ²¹ Nəgkiarinen kirik rirkək irak, nar kirikianə əmə: Yimnərer yerkiəriə mokrapomh mīmə, ‘Kamərip yo ye nīmri mirh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mīne kwənhamhə ta, tukhamragh mīn.’”

²² Kini gavman a Filiks, in ruirkun huvə Swatuk kape Yesu, marar mətapig kin nəkwətəyen mīmə, “Tukmə yermaru kape mobael a Lisias rua, kini en, yo jakəkīr.” ²³ Kini marar mīni-pən tuk yamehuə kape mobael yame ramarha tuk Pol mīmə, “Takaməm Pol, mərig takəta ye in mīnə tiksin pəh khauə mhavəhsi-pən narimnar yame raməkwwəkə kin.”

²⁴ Nīpig tiksin ruə mivən, Filiks rikir piraovīn kafan, Drusila, mirauə. Pian a in pian Isrel. Kini Filiks rini-pən tuk əriə mə tukharəh Pol mhauə. Pol raməvsao kin nhatətəyen ye Yesu Kristo, in ramətərig kin. ²⁵ Kini Pol raməvhag kin narəyen yame ratutuk, mīne norien kape yermamə ramar-maru ye nərigien kafan mīne norien kafan, mīne nīpig yame Kughen tukrəkīr

24:6: Wok 21:28-30 * **24:7:** Keinein mə Luk rimirai v. 7 uə yarmə rimirai, meinai ves 7 rirkək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. **24:15:** Jon 5:28-29 **24:18:** Wok 21:17-28 **24:21:** Wok 23:6 **24:22:** Wok 23:26

narmamə iran. Filiks rərig, miğin pik, kini mimə, “!Nəmhen! Tərhav. Tukmə yakorkeikei, jakokrən min kin ik.” ²⁶ Rigin pawk kin nəgkiarġen kape Pol, mərig rikin raməsik mə Pol tukrivəhsi-pən mane kirik kimin, pəh tukririsin in, ror pən, rokrən kin Pol nipiğ ripsaah. Ruə, mawəgkiar iriu min.

²⁷ Newk kiraru ruə mivən, Filiks reiwayiu ye gavman, kini yermamə kirik nhagin e Posias Festas rhaktə mivəh tamhekin. Mərig nipiğ Filiks rəta ye gavman, in rġpəh Pol raməmġr ye kalabus meinai rorkeikei mə tukror nəmə Isrel rikiriə rāgien tukun.

25

Pol rimini-pən tuk Festas mə tukrərer ye nġmri Sisa

¹ Festas rimivəh tamhek Filiks, kini nipiğ kisġsġr ruə mivən, kini Festas rġrəhav Sisaria mivən Jerusalem. ² Ikġn a, jif pris minə mine namehuə minə kape nəmə Isrel khauə mamhani-hah-pən Pol kimi Festas, ³ misaiyoh-pən in mə tukrasitu irəriə mher-pə kin Pol apa Jerusalem. Iriə kimnharai mhun ta nəgkiarġen kirik mə tukasəmġr ye swatuk maseito kin Pol ruə ye swatuk, kini kishopni. ⁴ Mərig Festas rġmə, “Pol raməmġr ye kalabus apa Sisaria. Kini pəh nien mə tuktu, yakrerig mivən apaikin. ⁵ Hapəh kapəmġa namehuə minə khakwasig kin yo. Tukmə kwən a rġmnor nar hah əfrakis kirik, pəh iriə tukhani-pə nəgkiarġen iran tuk yo apaikin.”

⁶ Kini Festas rarə apaikin mġpəh napitayen nipiğ eit uə ten, marar, muə Sisaria. Kəni rikwamer kin, rġvən mamkwətə apa ye nəkwai nimə kape kot. Mini-pən tuk əriə mə tukhakir Pol mhauə imə. ⁷ Nəmə Isrel yamə mine kimnhatərhav Jerusalem kasəmġr min, misərer rao rao kin Pol. Mamhani-hah pik in. Mərig khapəh nġshajoun-atuatukien mə nəgkiarġen yame kimnhani iran in nəfrakisien, meinai in neikwəyen.

⁸ Kini Pol rini kafan norġen mimə, “Yakpəh nakapġrien loa kirik kape nəmə Isrel; uə kape yermaru kapətawə Sisa, kini mġpəh norġahyən Nimə Ehuə kape Kughen.”

⁹ Mərig Festas rorkeikei mə nəmə Isrel tuksorkeikei in, kini raiyoh-pən Pol mimə, “?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norġen kafam apaikin, kini yakəkġr əmhen uə?”

¹⁰ Mərig Pol rġmə, “Yakamərer ye kot kape nəmə Rom ai taktəkun. Ratuatuk mə kot e in e tukrəkġr yo. Ik nakwġrkun-ta mə yo yakpəh nor-has-pənġen kimi nəmə Isrel. ¹¹ Tukmə kasəm mə yimnkakapġr loa kirik ratuatuk mə to yakmhə tukun, nəmhen, pəh yakmhə tukun. Mərig tukmə nəgkiarġen yame nəmə Isrel kamhani irak ror neikuəyen kin, rapəh natuatukien mə yermamə kirik tukrivəhsi-pən yo ye kwermiriə. Pəh yo yakərer ye nġmri Sisa, yermaru kape nəmə Rom.”

¹² Kini Festas rarar məgkiar kəskəh kimi namehuə tiksġn kape kot. Kwasig ikġn, rini-pən tuk Pol mimə, “Nakmə takvən mərəer ye nġmri Sisa, nəmhen. ! Nakirkun nġvənġen məm Sisa!”

Festas raiyoh King Agripa mə tukshawor ye Pol

¹³ Nipiğ tiksġn ruə mivən, King Agripa mine kafan kakə Benis, iriu kirauə Sisaria mə tukwəm Festas, mirəni vi in. ¹⁴ Misarə nipiğ tiksġn, kini Festas raməvsao kimi king kin nəgkiarġen yame kimnhani ye Pol. Mamni mimə, “Kwən kirik e ramarə eikġn e, yame yamehuə a Filiks rġmnəpəh in raməmġr ye kalabus. ¹⁵ Kini nipiğ yakvən apa Jerusalem, jif pris minə, mine namehuə kape nəmə Isrel kimnhani-hah-pə in kimi yo. Misaiyoh yo

mə jakni-ərhav narpinien kafan. ¹⁶ Mərig yo yakamni-pən tuk əriə mīmə, 'Pəh nien mə norien en kapəməwə nəmə Rom mə kimawə jakseighan-pən apnapig əmə kin yermamə ye kwermi tikmir kafan minə. Pəh kwən a tukrərer kupən irəriə, mini atuutuk nəgkiarien yame kamhani iran.' ¹⁷ Kwasig ikin, iriə khauə mhatarhav-pə eikin e, yakpəh niwhinien, mətərig kin nəgkiarien yame kamhani iran. Kəni rikwamir əmə kin, yimnəhitə ye kot, mini mīmə tukhakir Pol mhauə. ¹⁸ Məkneikin, tikmir kafan minə kishekimter, kini rikik raməsik mə iriə tukhani mhamə in ramor norien hah kirik. Mərig, nīkam. Khapəh nhaniyen. ¹⁹ Iriə kimisəgkiar-əgkiar əmə ye nəhuakien kapəriə, mine yermamə kirik yame ruahmə ta, nhagin e Yesu. Pol rimə yermamə ai in rimamragh min. ²⁰ Yakeinein mə jakhawor məkir narimnar minə a. Ror pən, yimnaiyoh-pən Pol mīmə, '?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?' ²¹ Mərig Pol raiyoh-pə yo mə jakher-pən kin in rivən apa Rom kimi Sisa, pəh in tukrəkir. Ror pən yimipəh Pol raməmīr ye kalabus meriaji yakvəh nīpig tuk nher-pəniēn kin kimi Sisa."

²² Kini King Agripa rini-pən tuk Festas mīmə, "Yo min yakorkeikei mə jakərig nəgkiariēn kape kwən a."

Kini Festas rimə, "Nəmhen. Tikianakwamer, nakətərig kin in."

Pol rimnərer ye nimir King Agripa

²³ Kəni rikwamer kin, Agripa mine Benis kirauə ye kwənmhan yame kasor kot ikin. Kini namehuə yamə mine kasarmaru ye mobael minə, mine namehuə minə khapsaah kape yerkwanu a kimnhakwasig kin, masor norien ehuə minə kape nisaiyen Agripa mine Benis. Kini Festas rimə tukhakir Pol mhauə imə. ²⁴ Kini mīmə, "King Agripa, mine kimia fam yamə mine naksəkwətə eikin e. Nakasəm kwən e yame nəmə Isrel eikin e mine nəmə Isrel apa Jerusalem min kamhani-hah-pə pik in tuk yo, misokrən mhamə, 'Ripəh natuatukien mə kwən e tukramragh.' ²⁵ Mərig yakpəh nəmien nar kirik yame in rimnor mə in tukraməkeikei mīmə tukun. Mərig in raiyoh-pə yo mə tukrivən apa Rom mərer ye nimir Sisa, kini yimneighan kin mə jakher-pən kin apa Rom. ²⁶ Mərig nəgkiariēn iran rirkək mə to yakni-pən tuk Sisa. Ror pən, King Agripa, yakamərip in ye nimir, mine ye nimir narimamə minə e, mə taksəm apu norien kafan, mə tukasəm nəgkiariēn kirik yame jakwəhsi-pən kimi Sisa. ²⁷ Yakamərig mə tukmə kiraptəəkīn yermamə kirik, mərig kipəh nini-atuutukien nəgkiariēn iran, ripəh natuatukien mə tuksher-pən kin in kimi Sisa."

26

Pol raməgkiar ye nimir yermaru a King Agripa

¹ Kini Agripa rini-pən tuk Pol mīmə, "Taktəkun ai, nakirkun niniyen nīkar nəgkiariēn yame kamni iram."

Kini Pol rini-əhu əriə mə tukhapim, mamni-ərhav nīkar nəgkiariēn mīmə, ² "King Agripa. Rikik ragien pik mə yakamərer ye nimir ai taktəkun, mə jakni atuutuk nəgkiariēn yame kamhani irak, ³ meinai ik nakirkun huvə narəyen kapəməwə nəmə Isrel mine narimnar yame kamotgoh tukun. Ror pən, yakmə jakaiyoh mə nərigien kafam tukrapomh tuk nərigien nəgkiariēn kafak.

⁴ "Nəmə Isrel kharkun huvə norien kafak, ririkakun ye nīpig yimnarkəskəh hanə, mamarə kimawə narimnə imak ikin, muə meriaji-pə nīpig yimnamarə Jerusalem. ⁵ Kwənharkun ta yo tu, kini tukmə rikiriə ragien, kharkun nhani-ərhavyen mhamə yo Farisi kirik, ririkakun ye nəkəskəhyen kafak

muə meriaji-pə ai taktəkun. Kimawə Farisi minə, yaksəri-pən huvə loa kape nəhuakien kapəmawə, rapita narmamə minə tiksın. ⁶ Kini taktəkun ai yakamərer ye nimir mirh meinai yo yakamərehu nərigien kafak ye nəgkiarien yame Kughen rimmor kupən kimi kaha minə kapəmawə. ⁷ Yenpig mine yeraan, kwənərus twelef kapəmawə minə kasəhuak kimi Kughen miseito kin nəgkiarien a kape Kughen tukritərhav-pə. King Agripa, meinai yakamərehu məkneikin nərigien kafak, nəmə Isrel a kamhani hah yo. ⁸ ! Kimia! ? Rhawor rəutən pik tuk əmia tuk niniyen nəfrakisien mə Kughen rirkun norien yermamə yame rımamhə rımragh min? ⁹ Apa kupən, yo min yimməm mə ratuatuk tuk norien narimnar mətapig kin nhag yemə Nasaret a Yesu. ¹⁰ In e norien kafak yame yimmor apa Jerusalem. Jif pris minə kwənhavəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə jakvən məhi-pən narmamə khapsaah kape Kughen khavən ye kalabus. Kini nipig kisəkir əriə mə tukhamhə, yo min yakamni mə tukup əriə. ¹¹ Nipig rehuə yimmarkurao ye niməhuak minə kape nəmə Isrel mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə, mamarkut mə jakaror ye nərigien rahəria, mə jakor əriə khani hah Yesu. Yimmaməkin pik əriə, mivən min apa yerkwənu isok minə mə jakuh min əriə apaikin.”

Pol raməvsao kin in mə rimauə mirkun Yesu Kristo
(Wok 9:1-19; 22:6-16)

¹² Kini Pol rimə, “Mərig nipig kirik, yimavən min apa Damaskes mə jakor min norien a. Jif pris minə kwənhavəhs-ipə nehuəyen kimi yo mə jakvən apaikin, mhani skai-pə min tuk yo mə jakaməkeikei mivən mor məkna. ¹³ King Agripa, ye nipig a, yerkwəiha, yimmaməriwək ye swatuk, məm nikhakien kirik ye napuə rəsia-pen yo mine kafak narmamə minə. Nikhakien a raməsia pik rapita mirh. ¹⁴ Kini kimawə m-fam yakhamir ye swatuk. Kini yakərig nəgkiarien kirik ye nəgkiarien kape nəmə Isrel ramni mīmə, ‘Sol. Sol. ?Rhawor nakamor rahəpə məkneikin kimi Yo? Norien a ramoriah əmə ik. Ik nakəmhen kin kau yame tukmə khai kin nai esrə, kini ruh nai a rirerig-pən, mhai atuk əmə min in.’

¹⁵ “Kini yakaiyoh-pən in mīmə, ‘?Yermaru, Ik pa en?’ Kini Yesu Yermaru rimə, ‘Yo Yesu e, yame ik nakamor aha pə kimi Yo. ¹⁶ Mərig takhekəmtər mərer. Yakaurə tuk ik məkneikin mə jakvəh-si haktə ik mə ik takuə yor atuə kin kafak. Takaməkeikei mivən mini-ərhav nar e nimməm ai taktəkun kimi narmamə, mine narimnar yame jakhajoun ik kin. ¹⁷ Yo jakvəhs-ta ik ye kwermi nəmə Isrel, mine ye kwermi nəmə tanə pisin pisin minə. Jakher-pən kin ik takvən mini-ərhav-pən Yo tuk əriə. ¹⁸ Takaməkeikei məhitə ye nirkunien kapəriə, pəh kisarar ye nərigien kapəriə, misəta ye nəpignapien, mhauə ye nikhakien. Kini misəta ye kwermi Setan, mhauə tuk Kughen, pəh tukhani nəfrakisien irak, pəh Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə, kasarə iriə narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə.’ ”

¹⁹ Kini Pol rirpin mīmə, “King Agripa, yo yakamor narimnar yamə mine Kughen ramor kimi yo ye nəmrərhavyen a. ²⁰ Yimavən məkupən tuk nəmə Damaskes, kwasig ikin yimavən tuk nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə tanə pisin pisin minə, maməvhag kimi əriə mə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah, mhauə tuk Kughen. Mə narmamə tuksəm norien kapəriə, kharkun mə kwəsarar əfrakis ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. ²¹ Ror pən, nipig yimmaməmir ye Nimə Ehuə kape Kughen, nəmə Isrel kisarar mhauə mharaptərekin yo, misarkut mə tukshopni yo. ²² Mərig

Kughen ramasitu irak ye nīpig fam meriaji-pə ai taktəkun, ror pən, yakamni-ərhav Yesu ye nīmri narmamə kimi namehuə mīnə mine narmamə apnapig mīnə. Nəgkiarien yame yakamni in əmə mīn e profet mīnə mine Moses kīmnhani-ərhav apa kupən mhamə tukruə. Kīmnhani mhamə, ²³ ‘Kristo a tukraməkeikei mamərig rahas ye nīpran, mivən, mīmha. Kīni meinai in tukrəkupən mamragh mīn ye nīmhəyen, in tukrhajoun nīkhakien kimi nəmə Isrel mīnə nəmə tanə pisin pisin mīnə mīn.’” (Aesea 42:6; 49:6)

²⁴ Pol raməgkiar hanə, kīni Festas rīraptərəkīn nəgkiarien kafan, marar mokrən apomh mīmə, “!Pōl! !Ik nakamenoeno en! Nīmnor pīk skul en mor kapəm kapə rameno-eno.”

²⁵ Mərig Pol rīni-pən tukun mīmə, “Yamehuə kafak. Yakpəh neno-enoyen. Nəgkiarien yame mīnə yakamni kisatuatuk əmə, kīni mīsəfrakis.

²⁶ Yakamətgah tuk nəgkiarien kimi King Agripa, meinai yakirkun mə in ruərkun-ta narīmnar mīnə a. In rīmivəh fam nəgkiarien mīnə a. Pəh nien mə nar kīrik yame kīmnor kerkwaig kīn. ²⁷ King, ?ik nakamni nəfrakisien ye nəgkiarien kape profet mīnə uə? Yakirkun mə ik nakamni nəfrakisien irəriə.”

²⁸ Mərig King Agripa rarar mīni-pən tuk Pol mīmə, “!Ei! ?Ik nakamarkut kimi yo ye nīpig kwakwə e mə takvī yo yakuə Kristin uə?”

²⁹ Mərig Pol rīni-pən tukun mīmə, “Nar apnapig mə nīpig kwakwə uə nīpig apomh, mərig yo yakaməhuak kimi Kughen mə pəh nien mə ik pisin əmə, mərig kīmīə m-fam yamə mine nakasətərig kīn nəgkiarien kafak ai taktəkun, taksor rəmhen kīn yo ye narīmnar fam. Mərig jen əmə, yakpəh norkeikeiyen mə tikarkwəji əmīə kīn jen rəmhen kīn yame kīmnor irak.”

³⁰ Pol rəgkiar fam, kīni King Agripa mīnə Festas mīnə Benis mīnə narmamə yamə mine kasəkwtə iriə miriə, kīsasar, ³¹ mhatərhav mhani tuk əriə mīnə mhamə, “Kwən a rīpəh norien nar has kīrik mə to rīmha tukun, uə tukvəhsi-pən in ye kalabus tukun.”

³² Kīni King Agripa rīni-pən tuk Festas mīmə, “Rīpi mə kwən a rīpipəh nīpini-yen mə tukrərer ye nīmri Sisa, kīpiharisīn in ai taktəkun.”

27

Pol rītərhav Sisaria, mivən Rom

¹ Kīni kīmīni ta mə jakhavən apa Rom,* kīmīkīr Pol mīnə narmamə tīksin mīn yamə mine kwərapտərəkīn-ta əriə, kīvəhsi-pən əriə ye kwermi yamehuə kape mobael mīnə kīrik, nhagin e Julias. Kafan e mobael mīnə kamni kīmə, “Mobael kape Sisa.” ² Rao kīrik rīmatərhav apa Adramitiam, muə, mamor apnəpenə mə tukrīvən mivhiak apa yerkwanu mīnə Tarki ipakə tuk nīkar-kar tahik. Kīni yīnnhavən ye rao a mhavirə. Kīni yemə Masedonia kīrik rīmīkwasig kīn əmawə. Nhagin e Aristakas. Iman apa Tesalonaeka.

³ Kəni rīkwamer kīn, yīnnhavhiak mīn apa Saedon. Kīni Julias a, rīmnor huvə pən kimi Pol, kīni meighaan kīn mə tukrīvhiak mam in mīnə tīksin apaikīn, mə iriə tuksasitu iran. ⁴ Kīni ai yīmīsarar, mhatərhav mīn mhavirə. Yīnnharəhpikīn nīmətag, kīni mhakurao-pən ye tanə a Saepras, mhavən ye tahik yame rəmārinu. ⁵ Yīnnhakurao-pən iruə ye tanə mir a Silisia mīnə Pamfilia, kīni mhavhiak apa yerkwanu a Maera ye provins a Lisia. ⁶ Ikīn aikīn a, yamehuə kape mobael mīnə rīmnəm rao kīrik yame rīmatərhav apa yerkwanu a Aleksandria, mamvən apa Rom†. Kīni rīvəhsi-pən əmawə ye rao

26:23: Luk 24:44-47; 1 Kor 15:20 * 27:1: Rom in yerkwanu ehua kīrik apa tanə a Itali. 27:2: Wok 19:29 † 27:6: Nəgkiarien kape Girs ramni mə rao a ramvən apa ye provins Itali. Rom in yerkwanu kīrik ye provins Itali.

a. ⁷ Kini yakhavirə mīn, mərīg nīpig fam rao a ramaiyu mar, nīpig rehuə ramarkut pik tuk nīvhiakien ipakə tuk yerkwānu a Nidas. Aikin a, nīmətag rehuə pik, mamətapig kin əmawə, yimiseinein nhavhiakien. Aikin, yimisarar, misaiyu mhavən ye tanə a Krit. Misaiyu, mhakurao ye kwənmmaan a Salmone, misaiyu pirə ye nīkarin pən. ⁸ Yimvsaiyu ipakə tuk nīkar-kar tahik; yimisarkut pik, mərīg yakhavhiak ikin kirik kamni kimə “Ikin rəmərīnu ikin,” yame ipakə tuk yerkwānu a Lasea.

⁹ Kimawə yimisoriah nīpig rīpsaah, kini nīpig kape tahik raməsəsoo iran ruauə ipakə. ¹⁰ Kini Pol ramor kwirig kimi narmamə mīnə mīmə, ¹⁰ “Yo mīnə tiksīn. Yakəm yakirkun mə tukmə kitawə khavirə pik, nīmətag ehūə ravən, rao tukrəmətēih, rao mīnə narmamə mīnə narimnar tukəmnmīn.” ¹¹ Mərīg yamehuə kape mobael mīnə rīpəh nətərīg-pikien kin Pol, mamətərīg əmə kin kapten kape rao mīnə yermamə e kafan a rao. ¹² Kini nīkar-kar tahik a, rahas tuk nīvhiakien aikin ye nīpig kape nīmətag. Ror pən, iriə khapsaah khamə kimawə jakhavirə mamhavən misarkut tuk nīvhiakien apa tanə a Krit. Kwənmmaan kirik aikin rəmərīnu ikin, kamni kimə Finiks. Nəpag nīmri tanə a ramor nəkwān kiraru ye tahik rīmivhiak ikin: Kirik rivaag-pən ye nīkarin pīhiu ikin; kirik rivaag-pən ye nīkarin prah ikin.

Nīmətag ehūə ruh əriə

¹³ Kini nīmətag kirik risi-pīhiu mamavən, rīpəh nehuə-pikien. Kini kisəm, khamə tukšəri-pən nərīgien kapərīə, mhavi haktə angka, mhavirə misaiyu ipakə tuk nīkar-kar tahik apa Krit. ¹⁴ Kini rīpəh norien tu, nīmətag ehūə kirik ravən. Nīmətag a kamni kimə, “Notis.” Nīmətag a risi-fiak ¹⁵ mīrəh əmawə, kini muh rao. Kini rao reinein naiyuyen mīrəhpīkin nīmətag. Yaksəpəh, misəta ye nīmətag rīrəh əmawə mīvən. ¹⁶ Kini yimnhakurao ye kwaji tanə a kamni kimə Kaoda, ye nīkarin pīhiu. Aikin a yimiserkwaig kəskəh, misarkut pik tuk nhavi-tərəkīnien kwaji bot kape rao ehūə a, ¹⁷ mərīg narmamə kape rao mīnə kisarkut pik, mharəh-si haktə kwaji bot a ye nəkwai rao ehūə, mharəh nərəus, misewaiyu-pən ye nəkwai rao ehūə a apa ye tanə, mharkwəji kwaji bot. Mhagin pik, meinai iruə ye tanə a Sirtis, tahik rīpəh nəmnmīen. Khamə ta-mə rao tukrīrəhpīkin nīpakir. Ror pən, kharəhsi-əhu səl kape rao, mhapəh nīmətag ramrəh əmə rao mamvən. ¹⁸ Kəni rīkwamer kin, nīmətag rīmoh pik əmawə, yimisarakikīn-pən narimnar yamə mīnə rao rampik ye nəkwai tahik. ¹⁹ Kəni rīkwamer mīn kin, kimisarakikīn narimnar kape rao rəmhen kin nərəus mīnə ye nəkwai tahik. ²⁰ Kini nīmətag a rīmnamavən nīpig rīpsaah, mīpəh norien infamien. Yimnhapəh nisəmīen mīrh. Mīnə yenaiyu mīnə, yimnhapəh nisəmīen kəmhu mīnə. Kini kimawə yaksərīg yakhamə to yakhapəh nhamraghien.

²¹ Ye nīpig a, kimawə fam yimnhapəh nisəvigīnien nīpig rīpsaah, kini Pol rīmnrer ye nīmrimawə mīmə, “Yo mīnə tiksīn. To nakpīsərīg nəgkiarīen kafak misəkupən, kini mīpīhapəh nisəpəhīen tanə a Krit, to kīpīhapəh nisərəyən ye nahasien e. Narimnar ye nəkwai rao to rīpīamswin hūvə əmə. ²² Mərīg taktəkun ai yakamni-pre tuk əmīə mīmə rīkīmīə tukrīhuvə əmə. To kitawə kirik rīpəh nīmnhəyən. Rao əmə e tukrahas. ²³ Səm-ru. Yenaiyu e, kafak Kughen, yame yakaməhuak kīmin, rīmnrher-pə kin agelo kirik kafan rīmauə məm yo ²⁴ mamni-pə tuk yo mīmə, ‘Pol, takpəh nīgīnien. Takaməkeikei mīvən

† 27:9: Nəgkiarīen kape Gris ramni mā, “Yakvəsapita nīpig kape nəvigīnien ehūə e kamni kimə, ‘Yom Kīpīr.’” (Nīpran rīmə, “Nīpig kape nīvīyēn nītə, pəh Kughen tukrīvəhsita narpīnien kape təvhəgə hah.”) Kīrəptərəkīn nəvigīnien ehūə a ye makuə e Oktoba. Kwāsīg ikin ye nəvigīnien a, nīpig kape nīmətag.

mærer ye nīmri Sisa. Kughen, rikin ragien mæ tukrivəh miragh narmamə fam yamə minə kasarə kimia miria ye nəkwai rao, meinai In rhuvə pik.' "

²⁵ Kini Pol rima, "Yo minə tiksın, takhapəh nhaginien. Yo yakamni nəfrakisien ye Kughen mimə, narimnar yamə mine agelo a rimini tukror nəfrakisien kin. ²⁶ Mərig kupən ikin, nimətag tukraməkeikei mirəh rao kapətawə mivhiak ye tanə kirik, məwhan-pən ye nikar-kar tahik."

Kimnhavhiak ye tanə kirik

²⁷ Yimisarə ye nahasien a miseriaji nipig fotin, nimətag ramrəh rao ye tahik a kamni kimə "Mediterenian."^S Kini yenpig əru, narmamə kape rao minə khamə ta-mə rao ravhiak ipakə tuk nikar-kar tahik. ²⁸ Kimnharuk-pən nar kirik yame ripam ye nərəus misarkwəhu kin ye nəkwai tahik mə tuksəm-ru mə rəmnim uə rətəpeikə. Kini misəm mə rəmnim rəmhen kin toti seven meta. Misaiyu kəskəh, misəm mə rəmnim rəmhen kin twenti eit meta. ²⁹ Kini kimnhagin pik, mhamə rao a tukrirəhpikin kapier. Kini kharəh angka iriə kuas, misarkwəhu kin apa ye kwasig ye rao. Kini masəhuak kimi kapəriə kughen minə mə tukriraan aihuaa əmə. ³⁰ Kini narmamə kape rao minə kisarkut mə tuksap ta kin rao ehua a. Knimnhavi kwaji bot reiwaiyu, maseikuə mhamə tukhavən əmə misarkwəhu kin angka tiksın apa kupən ye rao ehua. ³¹ Mərig Pol rini-pən tuk yamehuə kape mobael minə mine mobael kafan minə mimə, "Tukmə narmamə minə a khapəh nisəmirien ye nəkwai rao ehua e, Kughen tukrivəh nivəh-miraghien ətawə." ³² Ror pən, mobael minə kimnhavən misəru nərəus ye kwaji bot a, rimavən mirkək.

³³ Ipakə əmə riraan, kini Pol raməkeikei kimi əriə mimə tukasəkeikei misəvigin. Mamni mimə, "Nipig fotin ruauə ta muavən, kimia nakamhagin pik, misatuakam, masəpəh nəviginien. ³⁴ Ror pən yakaməkeikei kimi əmia m-fam mə taktəkun ai takasəkeikei misəvigin. Meinai in a nimiraghien kapəmia. !Səvigin! To kimia kirik ripəh nimhəyen." ³⁵ Pol rimməngkiar ta, kini mirəh nipar bred ye nimiria, mini vi vi Kughen tukun. Makapir, mən. ³⁶ Kini nərigien kapəriə rhuvə min, khavən misəvigin. ³⁷ Kimawə m-fam tu hundred seventi sikis ye nəkwai rao a. ³⁸ Kimiasəvigin rəmhen, kini mhavən, mhapik ye rhav bag flaoa* yamə minə e kamhaswin ye nəkwai rao, misarak-ərhav kin ye nəkwai tahik, mhamə rao tukrəruvəruvə min.

Rao rinahas

³⁹ Kini ruəraan, narmamə kape rao minə kisəm mə yakwənhavhiak ye tanə kirik. Mərig kiseinein mə hia. Kini kisəm nikar-kar tahik kirik, nipakir in əmə in əmə. Kini kisərig mhamə to kharəh rao mhavən mhavhiak aikin. ⁴⁰ Kini khavən misəru nərəus ye angka minə a kisəmnim. Kini mharisin ta nərəus yamə mine kimmərkis ətərkın niveiyə ehua kin. Kini mhavi haktə sel apa kupən, mə nimətag tukrivəh rao mivən mivhiak. ⁴¹ Mərig in aikin a, tahik ripəh nəmnimien ikin, kini kupən ye rao rimirəhpikin nipakir, meinein nikiu-kiuyen. Peao-peao ramuh kwasig ye rao, moteih-oteih.

⁴² Kini mobael minə khapəh nisorkeikeiyen mə narmamə yamə mine kimipik-pən əriə ye kalabus tukseiai misap, kini masərer matuk mə tukshopni-hopni əriə. ⁴³ Mərig yamehuə kape mobael minə rorkeikei mə tukrivəh miragh Pol, kini mini-əhu nərigien kape mobael minə. Kini mini-pən tuk narmamə yamə mine kharkun neaiyen mə tuksəkupən mhaviə-via miseiai mhavhiak. ⁴⁴ Kini mini-pən tuk narmamə tiksın aikin mimə tukharəh

^{27:24:} Wok 23:11 ^{27:26:} Wok 28:1 ^S ^{27:27:} Tahik a, nhag pisin e kimə "Adriatik." * ^{27:38:} Nəgkiarrien kape Gris ramni "grain," in rəmhen kin flaoa, kon, mine wit.

nipar-par nai yamə mine tahik rimnakapir-ta ye rao, miseiai kin. Ror pən kimawə fam yimnhavhiak, misarə huvə.

28

Pol raməmir apa Molta

¹ Yimnavhiak, misarə huvə, misərig mə tanə a kamni kimə Molta. ² Kini narmamə aikin a kimisor rhuvə-pə pik kimi əmawə. Nəhig ramip hana, nokieyen rehuə, mərig iriə kimisher nap kirik mə jaksərkəp kin, misarha huvə tuk əmawə. ³ Mərig Pol rərao-pən mampik nai misia mamərakə-pən kin ye nap, mərig snek kirik yame tukmə rəs yermamə, ramhə, raməmir yerki nai misia minə a. Nap rərag, snek ai ritərhav məs kwermi Pol. ⁴ Nəmə aikin kimisəm snek a raməker-pən ye kwermi Pol, khani-pən tuk əriə minə mhamə, “Tukmə ror yermamə kape nhopniyen yermamə. Rinapita pawk tahik əsəsaə, mərig kughen minə khapəh nisətayen iran mə tukramragh.” ⁵ Mərig əmə Pol rəwhan-əwhan kwermi kin snek a rier ta mimir-pən apa ye nap, mipəh noriahyen Pol. ⁶ Kini nəmə aikin khamə ta mə kwermi Pol tikrəsis, uə Pol tukreiwaiyu məwhan mīmhə. Khawhin ror tu, mərig kisəm mə nar kirik ripəh norien Pol, kini kisərar ye nərigien kapəriə mhamə, “In kughen kirik.”

⁷ Yimisəmir ipakə tuk imei yamehuə kape tanə a, nhagin e Publias. Kini yamehuə a ror rhuvə-pə kimi əmawə. Mikir əmawə mivən ye nəkwai nimə kafan. In məm vi vi əmawə nipig kisəsər. ⁸ Mərig ye nipig a, rim yamehuə a ramhə, mamapir əmə ye kafan nikaokao. Ramokiei-okiei, mamaiyu kin nitə. Kini Pol rauru-pən ye kwənmhan kape kwən ai, mərəhu-pən kwermi iran məhuak-pən iran, mor huvə in. ⁹ Kwasig ikin, narmamə tiksin kamhamhə ye tanə a khaue tukun, kini Pol rəhuak-pən irəriə, kisəsanin. ¹⁰ Kini iriə khavəhsi-pə narimnar ripsaah kimi əmawə. Nipig yimisor apnəpənə tuk nitərhavyen aikin, iriə kimnhavəhsi-pə narimnar fam yame yaksorkeikei tuk nəriwəkien kapəməwə.

Pol ritərhav Molta mivən Rom

¹¹ Kimawə yimisarə makuə kisəsər ye tanə a. Kini rao kirik raməmir aikin. Kupan, rimatərhav apa Aleksandria, muə, mamerkwaig aikin ye nipig kape nimətag. Rao a, kamni kimə “Kwajikovə kiraru mir mir mir* kape kughen a Sus.” Kini yakhavən iran mhavirə. ¹² Yakhavhiak ye yerkwənu a kamni kimə Saerakus. Misarə apaikin nipig kisəsər. ¹³ Mhatərhav, misaiyu, mhavən, mhavhiak ye yerkwənu a kamni kimə Rejiām. Kəni rikwamer kin, nimətag kirik risi-pihū, mirəh rao yakhavhirə. Kəni rikwamer kin, yakhavhiak ye yerkwənu a kamni kimə Puteoli. ¹⁴ Aikin a, yaksəm nəməhuak tiksin. Kini iriə kisaiyoh-pə əmawə mə jaksarə kimawə miriə kape nəhuakien kirikiana. Kwasig ikin, yaksəriwak, mhavən Rom. ¹⁵ Kini nəməhuak minə apa Rom kisərig nəvsəoyen kin əmawə, kini khatərhav mhaue mə tuksəm əmawə. Khaue misəriaji yerkwənu mir a Apias Maket, mine Tri Hotel. Pol rəm əriə aikin, mini vi vi Kughen tukun. Kini rikin ramərinu min. ¹⁶ Yakhavən, mhatərhav-pən Rom, gavman reighan kin Pol mə tukramarə pisin əmə ye nimə kirik; mobael kirik ramarha tukun.

Pol raməvhag kimi narmamə apa Rom

¹⁷ Nipig kisəsər ruə mivən, Pol rokrən kin namehuə kape nəmə Isrel, mə tukhauə misəkwtə. Khaue misofugin, in rini-pən tuk əriə mīmə, “Yo minə

tiksin. Yakpəh noriahyen ətawə kirik, mīpəh noriahyen narəyen kapətawə yame kaha minə kapətawə kīmisərəhu kupən. Mərig kīraptərəkin yo apa Jerusalem, kīvəhsi-pən yo ye kwermi nəmə Rom. ¹⁸ Iriə kisəm əpu norien kafak, mhapəh nisəmien mə yimnor nar kirik yame ratuatuk mə jakmhə tukun. Mhamə natukharisin yo, ¹⁹ mərig nəmə Isrel khapəh nisorkeikeiyen. Ror məknakin, rikik ramuh mə jakaməkeikei muə mərəy ye nimri Sisa, pəh in rəkir yo. Mərig yo jakpəh nini-hahyen ətawə kirik. ²⁰ Ror pən, yimnokrən kin əmiə mə takhauə misəm yo, mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə. Kimirkwəji yo kin jən meinai yakamarəhu kafak nərigien ye Kristo e yame kitawə nəmə Isrel khamə tukrivəh miragh ətawə.”

²¹ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh nhavəhyen nəkwəkwə iran kirik, yame rimasi-pən Judia. Mine kimawə kirik rirkək yame rimatərhav Judia mivəh nəvsaoyen kin ik muə, uə yame ramni-hah ik. ²² Mərig yaksorkeikei mə jaksərig nərigien kafam. Meinai yakharkun mə ikīn minə fam narmamə kamhani hah nəhuakien kafam.”

²³ Aikīn, narmamə minə a iriə Pol kisərəhu nīpig kirik. Ye nīpig a, narmamə khapsaah khauə misəm in apa iman ikīn. Yenpig-enpig meriaji yenaiyu, Pol rinməvhag kimi əriə, mamni-ərhav narmaruyen kape Kughen. In mamhoprai Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁴ Iriə tiksin kisərig nəgkiarien kafan, mhani nəfrakisien iran. Mərig tiksin kisəpəh. ²⁵ Kini misotgoh kimi əriə minə, mhamə tuksəta ye Pol. Mərig kwasig ikīn kisəta iran, Pol rini nəgkiarien infamien tuk əriə mīmə, “Nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən kimi profet a Aesə mə tukrinīarhav kimi riptawə minə kupən, in ratuatuk əmə. Kughen rimini-pən tukun mīmə,

²⁶ “Yuvən mīni-ərhav tuk narmamə minə a mə yo Kughen yakamni mīmə, “To nakasarha-kin misarha-kin pawk, mərig to nakhapəh nisəmien nīpran.

Kimiə to naksərig pawk, mhapəh nharkunien.

²⁷ Tuksor məknakin meinai kapəriə kapə riskai pik, Kamhasisigin nīmətirgiriə, misapir yeru.

Ror pən, to khapəh nisəmien Yo,

mhapəh nisərigien Yo

mhapəh nharkunien Yo

mhapəh nisararien ye nərigien kapəriə mə jakor huvə əriə.” ’ ’ (Aes 6:9-10)

²⁸ Kini Pol ramni mamripin mīmə, “Takasəkeikei mharkun mhamə nəgkiarien kape swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, Kughen rimivəhsi-pən kimi narmamə pəh nien mə nəmə Isrel. ! Iriə a tuksətərig kin!” ²⁹ Pol rəgkiar fam, kini nəmə Isrel khatərhav, nərigien kapəriə rəwhai. Kini kisotgoh pik kimi əriə minə tukun. †

³⁰ Pol ramarə ye nimə a yame kamərok, kape newk kiraru. Morkeikei min narmamə yamə mine khauə misəm in. ³¹ In rətgha tuk nini-ərhavyen narmaruyen kape Kughen mine nhajounien narmamə kin Yesu Kristo Yermaru, mīpəh nīpəhyen.

Rom

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Rom

Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Rom

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa taon ehua e Rom.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimini mə in rorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom, kwasig ikin ripivən apa ye kantri a Spen. Mərig kupan ikin, in tukraməkeikei mivən Jerusalem mivəhsi-pən mane tiksın yame nıməhuak minə kimnhavəh-si-pən kimin kape yavən has minə. Ye nıməhuak minə kape Rom, nəmə Gris khapsaah, kini nəmə Isrel khapsaah min.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Kwasig ikin Pol ramvən Rom, in rorkeikei mə iriə tüksəkupən mharkun in; kini ror pən rirai nəkwəkwə e. Nəmə Rom khapəh hanə nhavəhyen nhajounien kirik kape aposol kirik. Kini ror pən, in rorkeikei mə tukrini-ərhav swatuk atuatur kape Kughen kape nivəh-miraghien narmamə. Kini ramni mimə nəmə tanə pisin pisin minə mine nəmə Isrel iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə ye nıməhuak kape Kughen.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo slef kirik kape Yesu Kristo. Kughen rimnokrən kin yo mə yo aposol kirik, kini mirpen yo mivəhsi-haktə yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə kafan. ² Nəvsaoyen Huvə e, in rimirpen ta kimi ətawə kupan minipən tuk kafan profet yamə mine kimnharai Nəkwəkwə kape Kughen. ³⁻⁴ Nəvsaoyen huvə e raməgkiar ye Ji Kughen e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. In rimauə yermamə kirik ye kwənərəus kape King Deved. Kini Kughen rimnhajoun mə in Tini atuatur nipig rimivəh miragh in ye nıməhyen kafan ye nəsaninien ye wok kape Nanmin Rhakə. ⁵ Kristo rimivəhsi-pə nihuvəyən mirpen yo mə yo aposol, mə jakokrən kin nəmə kantri pisin pisin minə mə tukhasiai Kristo, mhani nəfraksien iran, kini masor nəkwan. ⁶ Kini kimiə min, Kughen rimnokrən kin əmiə mə kimiə kape Yesu Kristo.

⁷ Kini taktakun, yakamrai nəkwəkwə e kimi əmiə fam apa Rom yamə mine Kughen rorkeikei əmiə, kini mokrən kin əmiə mə kafan minə.

Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyən mine nəmərinuyen kimiə əmiə.

Pol rimnorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom

⁸ Nar yame yakmə jakəkupan mini-pre tuk əmiə, mə yakamni vi vi kafak Kughen ye Yesu Kristo tuk əmiə m-fam meinai narmamə m-fam ye tanımtanə kimisərig nəvsaoyen kin nhatəyən kapəmiə. ⁹ Yakamor pik wok yerik minə-fam tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Ji Kughen. Kini Kughen rirkun mə ye nipig m-fam yakaməhuak tuk əmiə. ¹⁰ Kini yakaməhuak mə tukmə Kughen rorkeikei əfrah, In tukrəhitə ye swatuk kirik mə jakurə məm əmiə. ¹¹ Yakorkeikei pik mə jakurə məm əmiə mivəhsi-pre nihuvəyən kirik kape Nanmin kape Kughen kimi əmiə mə taksərer tim tim. ¹² Nıprai

nægkiarinen e ramni mə nhatətəyən kapəmiə rirkun nasituyen irak, kini kafak nhatətəyən rirkun nasitu-min-ien irəmiə.

¹³ Piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə takharkun mə nipiğ ripsaah, kafak nətərigien raməsik mə jakurə mivaag-pre kin əmiə. Mərig nipiğ m-fam narimnar tiksın kasətapig kin yo tuk nurəyən. Yakorkeikei mə kafak wok tukrikuə ye nımraghien kapəmiə, rəmhen kin yame rimmor kwənkwan ye nımraghien kape nəmə kantri pisin minə tiksın. ¹⁴ Nipiğ m-fam jakaməkeikei mini-ərhav-pən nəvsaoyen huvə kimi narmamə m-fam; iriə yamə mine iriə nəmə Gris mine nəmə kantri pisin pisin minə - iriə yamə mine kharkun nar mine yamə mine kisətəwao. ¹⁵ Tuk nar ai, yakorkeikei pik mə jakni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kimi əmiə minə en Rom.

¹⁶ Yakaməgkiar məkneikin meinai yo yakpəh naurisien kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, meinai nəvsaoyen huvə in nəsaninien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə minə fam yamə mine kishatətə iran. Rimməkupan muə ye nəmə Isrel, kwasig ikin, mipiūə tuk nəmə kantri minə tiksın. ¹⁷ Nəvsaoyen Huvə e ramhajoun narmamə kin swatuk mimə tukhauə misatuatuk ye nımri Kughen. Swatuk e in rəhitə pə, in əmə e nhatətəyən kapətəwə ye Kughen. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nımri Kughen,
tukhashatətə iran mamharpin.”

(Hab 2:4)

Kughen niemhaa ramhai tuk norien hah minə fam

¹⁸ Mərig Kughen apa ye rao ye neai ramhajoun kafan niemhaa mor narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwən masor norien yame rapəh natuatukien. Iriə kasətapig kin nəfrakisien kape Kughen ye norien has minə kapəriə. ¹⁹ Narmamə m-fam kharkun mə Kughen rhawor pən iran mine meinai Kughen rimmor əpu In kimi narmamə m-fam. ²⁰ To narmamə khapəh nisəm-atuatukien Kughen kin nımriəriə. Mərig rımirikakun ye nipiğ In rimmor neai mine nımoptanə mine narimnar m-fam, kini narmamə m-fam kwənharkun nisəmien narimnar fam yame In rimmor kin nımriəriə. Ror pən, kwənharkun nisəmien kafan nəsaninien yame ramvən naunin rikək, mharkun mə nəfrakisien mə In Kughen, kini mharkun mə Kughen In rhawor pən iran mine. Tuk nar a, yermamə kirik rikək yame rirkun niniyen mə in reinein mə Kughen rhawor pən iran mine.

²¹ Ror məkneikin meinai nar apnəpig iriə kimnharkun Kughen kwənmopin, mərig kimnhapəh nhasiayien In, mhapəh nhani-vi-vi-yen In tuk narimnar yame In ramor kimi əriə. Nərigien kapəriə rimmamətəwao. Kimnhapəh nhavəhyen nətərigien huvə kirik, rəmhen kin yame kasəmır əmə ye nəpignapien. ²² Nar apnəpig mə iriə kimnhani mhamə iriə kharkun nar, mərig iriə kimnhauə misətəwao, ²³ kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen yame In yerpig; kini to rıpəh nımhəyən; mınharikakun minasəhuak kimi nanmı nar yamə mine kamhasigovın əmə narmamə yame tukasəkeikei mhamhə tuk nipiğ kirik, mine nanmı nar yamə mine kamhasigovın min man minə mine nar mipirag yamə mine kasəriwək mine yamə mine kaserko.

²⁴ Tuk nar ai, Kughen rimməpəh əriə meighaan kin əriə mə tukasəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tuksor ye nıprairiə. Rimməpəh əriə kini iriə kimisor norien has ye nıprairiə yame ror naurisien. ²⁵ Kimisəpəh

nəfrakisien kape Kughen mharaptərəkin neikuəyen kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen mhasiai masəhuak əmə kimi narimnar yame In rimnor. Mərig pəh kitawə tukhani-vi vi Kughen ye nipiğ m-fam kape rerin. Amen.

²⁶ Narmamə kimisəpəh Kughen, In rimnəpəh əriə, meighaan kin əriə mə tüksəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tüksor ye nipiəriə yame ror əmə naurisien. Nar apnapig nipiəraovin minə, mərig iriə kimisəpəh nəri-pənien kapəriə narman minə, masapir atuk pən tuk əriə minə; kini norien e ror pisin ye yame Kughen rimnərəhu. ²⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, narman minə kimisəpəh nipiəraovin kapəriə minə, misorkeikei pik narman pisin minə. Masapir-pən atuk tuk əriə minə yame ror naurisien. Kini Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə.

²⁸ Kini nar kirik min. Iriə kimnəpəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, Kughen rimnəpəh əriə meighaan kin əriə tuk nərigien kapəriə mə tukamhavən, tukhapəh nharkunien nar kirik mə rhuvə uə rahas; meighaan kin əriə mə tüksor nar yame ripəh nəmhenien. ²⁹ Rikiriə rukwar kin norien has pisin pisin minə fam, mine norien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kini iriə kasəptiğ kin nar, masarha-kin swatuk tuk noriahyen narmamə. Kini rikiriə rukwar kin norien has mine: iriə kəsor jalus, iriə yhopni yermamə minə; iriə kəsor narimnar yame ravi-pə niemhaa; iriə yeikuə minə; iriə kəsor ahas-pən kimi narmamə; mamhani nikar narmamə; ³⁰ mamhani hah narmamə; masəməkin Kughen; masokrən ta ye narmamə; masəgkiar ausit; masarha-kin swatuk tuk norien təvhagə has yamə mine narmamə khapəh hanə nharkunien. Masəsik nəkwai tatə mine mamə. ³¹ Iriə, nirkunien rikək; kamhani mə tüksor nar kirik mhapəh nisorien. Norkeikeiyen kapəriə rikək. Rikiriə ripəh nehuəyen tuk narmamə. ³² Iriə kharkun pawk nəgkiarien atuatuk kape Kughen yame ramni mə narmamə yamə mine kəsor norien has minə e tukaskeikei mhamhə, mərig iriə kaskeikei ye norien has minə a; kini masor norien has rapita. In e rikiriə ragien tuk narmamə minə tiksın yamə mine kəsor min norien has minə a, kini maskeikei kimi narmamə mə tükasor.

2

Kughen tukrərəhu narpinien tuk təvhagə hah

¹ Kimiə nakamhani mhamə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kəsor norien hah. Kini mərig kimiə min, nakəsor norien hah; ror pən, narpinien yame kimiə nakamhani, Kughen tukraməkeikei mivəhsi-pre min kimi əmiə, kini ripəh nəmhenien mə kimiə taksakir norien kape narmamə. ² Kitawə kharkun mə nipiğ Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kəsor norien has yamə mine yimini ta, kafan nəkiriən in ratuətuk əmə. ³ Ror məkneikin mə nipiğ kimiə taksakir narmamə tuk nahasien kapəriə, mərig kimiə min nakəsor əmə norien hah rəmhen kin əriə, kini to nakhapəh nisapien nipiğ Kughen tukrəkir narmamə iran mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. ⁴ Rikimiə ripəh nəsik-pikien norien kape Kughen! In ramor rhuvə pik kimi əmiə, nipiğ nəməkinien əmiə; kini kafan nətərigien in rapomh. Mərig kimiə naksor əmə nar apnapig ye nihuvəyen kafan. ?Nakharkun uə nikam mə In ramor norien huvə kimi əmiə mə taksarar ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə?

⁵ Mərig kapəmiə kapə riskai, kini nakhapəh nisarien ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə kapəmiə. Kini tuk nar ai, nakəsəvi niemhaa kape Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien ehua kimi əmiə ye nipiğ yame In

tukrækir narmamə iran ye norien atuatur kape nəkirien kafan. ⁶ Kughen tukrivəhsi-pən kimi narmamə kirikianə kirikianə raməri-pən əmə narimnar yame kimisor. ⁷ Mivəh-si-pən nimiraghien rerin kimi narmamə yamə mine kasorer tim tim ye nipig mifam tuk norien nar yame ratuatur. Narmamə minə a yame kisarkut pik tuk norien nar huvə, Kughen tukrəgnəgin əriə tukun, mivəh-si-pən nisaiyen mine nimiraghien rerin kimi əriə. ⁸ Mərig In tukrivəhsi-pən kafan niemhaa mine narpinien kimi narmamə minə tiksın yamə mine kisarkut atuk əmə tuk tipriə, kini mamhaukreikin-pən nimeitairiə tuk nəfrakisien, masəri-pən norien has minə. ⁹ Narmamə m-fam yamə mine kasor norien has, iriə tuksarə ye nəmhəyen mine nipig əutən minə. Kwənərəus kape nar Isrel tuksəkupən mharəh-pikin nipig əutən minə a, kwasig ikin nəmə tanə pisin pisin minə. ¹⁰ Mərig Kughen tukrəgnəgin narmamə minə fam yamə mine kasor norien huvə, mivəh-si-pən nisaiyen mine nəmərinyen kimi əriə. Tukrəkupən mivəh-si-pən kimi kwənərəus kape nəmə Isrel, kwasig ikin, mamərəhu-pən kimi narmamə kape tanə pisin pisin minə. ¹¹ Ror məknakin meinai Kughen raməm əmhen kimi narmamə m-fam.

¹² Kughen tukror narpinien kimi nəmə kantri pisin pisin minə tuk norien has minə kapəriə, nar apnapig kimnhapəh nhavəhyen loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses. Kini Kughen tukrækir nəmə Isrel yamə mine kamhavəh loa, mivəh-si-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə. ¹³ Ror məkneikin meinai pəh nien mə narmamə yame kasərig loa yame kisatuatur ye nimir Kughen, mərig narmamə yamə mine kasor nar yame loa ramni, iriə e, Kughen tukrini mə iriə kisatuatur ye nimirin. ¹⁴ Nəfrakisien, nəmə tanə pisin pisin minə khapəh nhavəhyen loa kape Moses. Mərig nipig kirik, kasəri-pən əmə kapəriə nətərigien masor nar yame ratuatur, ramhen əmə kin yame loa ramni. In e ramhajoun-pən mə loa kirik aikin yerkirriə, kini iriə kharkun nar yame in ratuatur, mine nar yame ripəh natuaturien, nar apnapig khapəh nhavəhyen loa kape Moses. ¹⁵ Iriə kharkun mə loa aikin kape Kughen in a raməmir yerkirriə, meinai nipig kasor norien huvə, rikiriə raməsik mə, “Norien e rhuvə.” Kini nipig kasor norien has, rikiriə raməsik mımə, “Norien e raha.” ¹⁶ Kini nipig yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, yakamni mımə nipig kirik tukripiuə əfrakis yame Kughen tukrini mə Yesu Kristo tukrækir narmamə mifam tuk norien kapəriə yamə mine kaməm mine nətərigien kapəriə yame ramerkwaig.

Nəmə Isrel mine loa kape Moses

¹⁷ Mərig pəh yakəgiar kimi əmiə nəmə Isrel. Nakamhani mhamə kimiə kwənərəus kape Isrel, kini masəigtə ye loa mımə in swatur kape Kughen tuk nivəh-miraghien əmiə, kini masəgiar ausit mhamə kimiə əmə nakharkun Kughen, kini In rirkun pisin əmə əmiə. ¹⁸ Kini nakamhani mhamə nakwənharkun ta naha nhəgin yame Kughen rorkeikei, mhamə kimiə nakharkun swatur yame ratuatur huvə meinai loa kape Moses ramhajoun əmiə kin. ¹⁹ Kimiə nakamhani pik mhamə nakamhakir nimirin pis minə, mhamə nakasəsia-pən swatur kape narmamə yamə mine kasəriwək ikin rəpignəp ikin. ²⁰ Kini nakhamə nakshajoun yatəwao minə mine kwajikovə minə meinai kimiə e nakamhavəh loa yame nirkunien mine nəfrakisien raməmir iran. ²¹ Rhuvə əmə nakshajoun narmamə pisin pisin minə. ?Mərig rhawor e loa ripəh nhajounien əmiə? Kimiə nakshajoun mhamə narmamə tukhapəh nisəkrəhyen. ?Mərig rhawor e naksəkrəh? ²² Kimiə nakshajoun mhamə tukpəh nəkrəhyen kin piraovin. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin

piraovin? Naksəməkin nanmi nar yame kamərai kin nai. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin narimnar ye nimə kape nəhuakien kimi nanmi nar minə a?
²³ Naksəgkiar ausit tuk loa kape Moses. ?Mərig rhawor e naksakapir loa masorah nhag Kughen? ²⁴ In e rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

“!Nəmə Isrel! Nəmə kantri pisin pisin minə kamhani hah nhag Kughen tuk norien hah kapəmiə.”
(Aes 52:5)

²⁵ Tukmə nakasor narimnar fam yame loa kape Moses ramni, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə ramor nimtətien mə kimiə narmamə kape Kughen. Mərig tukmə naksakapir loa kape Moses, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə nīpran rikək. ²⁶ Tukmə yemə kantri pisin kirik raməri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimin, mərig Kughen tukrəm in mə ruauə yermamə kape Kughen rəmhen kin yame kimivəh nao kimi in.

²⁷ Nəmə kantri pisin pisin yamə mine kisəri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimi əriə, mərig iriə tuksəkir əmiə nəmə Isrel atuatak meinai nar apnapig kimiə nimnhavəh loa kape Moses yame kimirai, kini nar apnapig kimivəh nao kimi əmiə, mərig naksakapir loa.

²⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai nivəhyen nao kimi yermamə, ripəh norien mə in ruauə yemə Isrel əfrakis. Nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nīprai nivəhyen nao. ²⁹ Mərig yermamə yame ravəh Kughen yerkin, yermamə e in e in yemə Isrel əfrah. Kini nīprai sakomsaes rəmhen kin mə Nanmin kape Kughen ruivəhsi-ta rikin hah kape yermamə, mərig pəh nien mə loa kape Moses ravəhsi-ta rikin hah kape yermamə. Narmamə minə e, nar apnapig narmamə tukhapəh nhavəhsi-haktəyən əriə, mərig Kughen tukrivəhsi-haktə əriə.

3

Nipig m-fam Kughen ramor kafan nəgkiarien

¹ Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “?Tukmə nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nīprai sakomsaes əfrah, kini rhawor e nəmə Isrel kamhani mhamə nivəhyen nao kimi yermamə in nar huvə kirik? ?Nəmə Isrel kamhavəh nehuəyən kirik rapita narmamə minə tiksın uə nīkam?” ² Kini yo jakhorpən nəgkiarien mimə tukmə ik yemə Isrel kirik, Kughen tukror rhuvə pre kimik ye swatuk pisin pisin. Nar yame raməkupan, Kughen rimməruhəpən nəgkiarien atuatak kafan ye kwermimə. ³ In nəfrakisien mə nəmə Isrel minə tiksın khapəh nisorien nəgkiarien yame iriə kamhani mhamə tuksor. Mərig norien kapəriə ripəh norien mə Kughen tukrakapir kafan nəgkiarien. ⁴ !Nīkam! Nar apnapig narmamə m-fam ye tokrei tanə kaseikuə, mərig Kughen ripəh neikuəyən. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Kughen, nipig Ik nakəgkiar, nəgkiarien kafam ramhajoun mə Ik nakatuatuk.

Nipig narmamə tuksəkir kafam norien minə, tukhani mhamə Ik nimnor norien has minə, mərig Ik takapita əriə.”
(Sam 51:4)

Pol rərəhu atuatak nəgkiarien ətəwə tiksın

⁵ Mərig tukmə ror yermamə kirik tukrini ye nətərgien əmə kape yermamə mimə, “Kitawə m-fam kasor norien yame ripəh natuatumien. Mərig norien has kapətawə ramhajoun-pən mə Kughen pisin əmə ramor ratuatum nipig m-fam. Kini tukmə norien has kapətawə ramor swatuk mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen meinai In pisin əmə In ratuatum, ripəh natuatumien mə In tukrivəhsi-pə narpinien kimi ətəwə tuk norien has yame kasor.” ⁶ Mərig

nīkam. Nægkiarīen e rətəwao. To rīpīpəh natuatukien mə Kughen tukrīvəhsi-pə narpīnien kīmi ətəwə tuk təvhagə has, to Kughen rīpīpəh nīvəhyen swatuk tuk nīvəhsi-pənien narpīnien kīmi narmamə m-fam ye tanīmtanə.

⁷ Kīni tukmə ror yermamə kīrik tukrīni mīmə, “Tukmə yakeikuə, kīni kafak norien kape neikuəyen ramor əpu mə Kughen pīsīn əmə raməfrakis, kīni narmamə tukhani vī vī In, meinai kharkun mə In pīsīn əmə ratuatuk, kīni tukmə kafak norien kape neikuəyen ramor swatuk mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen, rīpəh natuatukien mə Kughen tukrīvəhsi-pə narpīnien kīmi yo.” ⁸ Mərig yo yakamni mə tukmə narmamə kīsəri-pən nægkiarīen ətəwə məkneikīn, tukhani mīn mhamə, “Rhuvə əmə - pəh kīsor norien has mīnə mamharpīn mə narmamə tukšəm mə kitawə m-fam kasor təvhagə has, khavəh-si haktə Kughen meinai In pīsīn əmə in ratuatuk.” Mərig nægkiarīen e in rahas. Narmamə tiksin kamhani hah nhagik maseikuə mhamə yo yakaməri-pən nægkiarīen ətəwə mīnə məknakīn. Kughen tukrəkīr əriə nīvəhsi-pən narpīnien kīmi əriə tukun.

Yermamə kīrik rīkək yame ratuatuk

⁹ ? Kīni rhawor? ? Kitawə tukhani naha e taktakun? ? Nakhamə ta mə Kughen tukror nīhuvəyen kīmi nəmə Isrel rapita nəmə ye kantri pīsīn pīsīn mīnə uə? Nīkam. Yakwəni ta mə nəsanīnien kape təvhagə hah ramarmaru ye narmamə m-fam - ye nəmə Isrel mīne ye nəmə kantri pīsīn mīnə fam. ¹⁰ In e rəmhen kīn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Yermamə kīrik rīkək yame ratuatuk, kīrikianə əgkap rīkək.

¹¹ Yermamə kīrik rīkək yame ravəh nīrkunien;

kīni yermamə kīrik rīkək yame ramarha-kīn Kughen.

¹² Narmamə m-fam əgkap kamhaukreikīn-pən nīmēitairiə kīmi Kughen,

iriə kwəsarpah fam kīn norien nəkwai Kughen,

yermamə kīrik rīkək yame in ramor nīhuvəyen, kīrikianə əgkap rīkək.”

(Sam 14:1-3, 53:1-3; Pri 7:20)

¹³ “Nægkiarīen kapəriə rapien rəmhen kīn napīnien kape nəkwai nīmīr kape yermamə mhə yame raməkweg,

Neramī narmamə m-fam rukwar kīn neikuəyen.”

(Sam 5:9)

“Kakonə kape snek ramsi-pən ye nheriə.”

(Sam 140:3)

¹⁴ “Nheramriə rukwar kīn nher-pənien kīn nar hah kīmi narmamə;

kīni nægkiarīen kapəriə rəukəh.”

(Sam 10:7)

¹⁵ “Kasaiyu aihuaa əmə tuk nhopniyen yermamə;

¹⁶ aikīn mīnə fam yame kamhavən ikīn, kasoriah narīmnar, masor narmamə kasərig rahas,

¹⁷ kīni iriə kaseinein swatuk kape nəmərīnuyen.”

(Aes 59:7)

¹⁸ “Mhapəh nhasiaiyen Kughen nīpig kīrik.”

(Sam 36:1)

¹⁹ Kitawə kharkun mīmə narīmnar fam yame loa e ramni in kape narmamə yame Kughen rīmīvəhsi-pən loa kīmi əriə. Ror məknakīn mīmə yermamə kīrik rīkək yame rīrkun nhorpīnien nægkiarīen yame Kughen ramni. Kīni narmamə m-fam ye tokrei tanə tukasəkeikei masərer ye nīmri Kughen mīmə In tukrəkīr əriə. ²⁰ Ror məknakīn, pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə kīsatuatuk ye nīmri meinai kasəri-pən loa kape Moses. Nīkam. Loa ramhajoun-pən mə kitawə fam yor təvhagə hah mīnə.

Nhatəyən əmə ramor yermamə ratuatuk ye nīmri Kughen

²¹ Mərig taktakun mīne, Kughen rīmnor əpu ta kafan swatuk mə narmamə tukhauə misatuatuk ye nīmri. Swatuk e pəh nien mə nəri-pənien loa kape

Moses. Nægkiarieren minə ye loa, mine nægkiarieren kape profet minə kupan kamhani-ərhav swatuk pisin kirik. ²² In e mə Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimrin nipig kishatəta ye Yesu Kristo. Kini Kughen ramor məkneikin kimi narmamə m-fam yamə mine kishatəta iran. Narmamə m-fam kisəm nəmhen əmə, ²³ meinai narmamə m-fam kasor təvhagə hah, kini masəvi-əkiə ye swatuk kape natuatkien kape Kughen yame rhuvə makhak. ²⁴ Kini ye nihuvəyen kafan, Kughen ramni mə iriə m-fam yamə mine kishatəta iran, iriə tuksatuatuk əmə ye nimrin, mhauə narmamə kafan, rəri-pən nərigien kafan. Iriə khapəh nisərokien nar kirik mimə tukhauə misatuatuk, mərig Kristo rimmərok swatuk kapəriə, in e rimamhə mirisin əriə tuk təvhagə hah minə kapəriə. ²⁵ Kughen rimmher-pə kin Kristo mə In sakrefaes; nitawin rimivəh narpinien mine niemhaa kape Kughen tuk təvhagə hah. Kini Kughen raməspir təvhagə hah minə kape narmamə nipig kamhani nəfrakisien mə Kristo rimamhə tuk əriə. Kughen ramor swatuk a mə tukrhajoun mə kafan norien in ratuatumə huvə, meinai ye kafan nətərigien yame rapomh, in ripəh norien narpinien tuk təvhagə hah yame narmamə kimisor kupan. ²⁶ Rimmor məknakin mə tukrhajoun ətawə taktakun mine mə norien kafan in ratuatumə. Kini Kughen atuk əmə ramni mə narmamə yamə mine kishatəta ye Yesu Kristo, iriə kwəsatuatuk ta ye nimrin.

²⁷ Ror məkknakin, yermamə kirik rikək yame rirkun nægkiar-ausitien tuk nar kirik yame rimmor muə in matuatumə ye nimri Kughen. ?Kini rhawor e narmamə kiseinein nisəgkiar-ausitien mhəmə kimisor nar kirik mhauə misatuatuk ye nimri Kughen? Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun nəri-pəniən loa muə matuatumə ye nimri Kughen. Mərig nhatətəyen əmə ramor narmamə kisatuatuk ye nimrin. ²⁸ Ror məknakin meinai kitawə kamharaptəkin tim tim nhatətəyen ramor swatuk mə narmamə kasatuatuk ye nimri Kughen, pəh nien mə nəri-pəniən nægkiarieren kape loa.

²⁹ Kughen pəh nien mə in Kughen kape nəmə Isrel əmə. In Kughen min kape nəmə tanə pisin pisin minə, ³⁰ meinai Kughen kirikianə əmə, yame In ror narmamə kisatuatuk ye nimrin ye swatuk kirikianə əmə. In e nhatətəyen kapəriə. Nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə iriə nəmə kantri pisin pisin minə. ³¹ ?Mərig rhawor ye loa kape Moses e taktakun? ?Nakharkun mə nhatətəyen e ramor loa e in nar apnapig uə? Nikam. Mərig nipig kishatəta əmə ye Kughen, kini ye norien a, kasəri-pən atuatumə swatuk əfrakis kape loa.

4

Ebrahim rhatətə ye Kughen, ror pən Kughen rimmor in ratuatumə ye nimrin

¹ Ebrahim in nuknei kwənəəus kape nəmə Isrel. Taksərig ru naha nhagin swatuk yame Ebrahim rimməri-pən ror pən ruə matuatumə ye nimri Kughen.

² Kughen rimmor Ebrahim ratuatumə ye nimrin, mərig pəh nien mə ye norien huvə minə kape Ebrahim. Ripi mə norien huvə kafan in swatuk kape natuatkien, to Ebrahim rirkun nægkiar-ausitien tukun. Mərig Ebrahim to ripəh nægkiar ausitien tuk nar kirik ³ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, "Ebrahim rimmhatətə ye Kughen, Kughen rimiini mə Ebrahim in ratuatumə ye nimrin."

⁴ Nipig yermamə kirik ramor wok tuk nərokien, kafan yermaru tukripəh nini-pəniən tukun mə kafan nərokien in nar kirik yame ravəhsi-pən apnapig əmə. Mərig tukraməkeikei mivəh-si-pən nərokien tuk wok kafan. ⁵ Mərig

pəh nien mə kitawə tukSOR wok kape Kughen mə In tukrivəhsi-pə nərokien iran kimi ətawə muə misatuatuk ye nimirin. Kitawə tukshatətə əmə ye Kughen, kini In ramor mə kitawə kwənhauə misatuatuk. Kughen pisin əmə In tukror narmamə has minə kamhauə misatuatuk ye nimirin. ⁶ King Deved in rimnəgkiar kin nar e nipig in rimnamni-ərhav mimə nihuvəyen əfrakis tukrivən tuk narmamə yamə mine Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimirin, mərig pəh nien mə ye norien huvə yame iriə kasor. In mamni mimə,

⁷ “Nihuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen raməspir əriə tuk norien has minə kapəriə, maməru-kin norien has kapəriə.

⁸ Nihuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen Yermaru ripəh niraptərəkinien təvhagə has kapəriə yerkin.” (Sam 32:1-2)

⁹ ? Rikimie raməsik mə nihuvəyen əfrakis raməmür ye narmamə yamə mine kimivəh nao kimi əriə, in e nəmə Isrel, uə nihuvəyen əfrakis raməmür ye narmamə yamə mine kipəh nivəhyen nao kimi əriə, in e nəmə kantri pisin pisin minə? !Əwəh! Raməmür min ye nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yakməni ta mə Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə in ratuutuk ye nimirin. ¹⁰ ?Kini naha nipig yame Kughen rimini mə Ebrahim ratuutuk iran? ?Ye nipig kivəh nao kimin, uə ye nipig kimipəh hanə nivəhyen nao kimin? Kughen rimini vi vi in, kwasig ikin kipivəh nao kimin. ¹¹ Kini nipig kimivəh nao kimi Ebrahim, in rəmhen kin nimitətien yame ramhajoun əfrakis mə yermamə in ratuutuk ye nimirin Kughen meinai rimnamhatətə ye Kughen nipig kipəh hanə nhavəhyen nao kimin. Kini ror məkneikin, pəh nien mə Ebrahim in tatə kape narmamə m-fam yamə kivəh nao kimi əriə, mərig in tatə kape narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Kughen. Kini Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimirin tuk nhatətəyen kapəriə. ¹² Kini Ebrahim in tatə kape narmamə tiksın min, iriə yame kivəh nao kimi əriə. Mərig pəh nien mə In kapəriə tatə meinai kivəh nao kimi əriə, mərig In kapəriə tatə meinai iriə min kisəri-pən swatuk kape nhatətəyen yame kapəriə e tatə Ebrahim rimnəri-pən kupan ai kipivəh nao kimin.

¹³ Kughen rimirpen Ebrahim mine kafan kwənərəus min mə tokrei tana tukruə kapəriə tuk nipig kirik. Mərig loa ripəh nien mə swatuk yame promes e tukruə mor nəfrakisien kin. Mərig tukruə mor nəfrakisien kin ye natuutukien yame ramsi-pən ye swatuk kape nhatətəyen. ¹⁴ Ror məknakin meinai ripi mə promes ripi uə mipior nəfrakisien kin nipig narmamə kisəri-pən loa, rikiriə ripiasik mə iriə kisatuatuk ye loa; kini swatuk kape nhatətəyen ripior nar apnapig kin, kini promes a kape Kughen nipran ripirkək. ¹⁵ Mərig narmamə m-fam kisakapir loa, ror mə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen. Mərig ripi mə loa rikək, tō kipəh niniyen mə narmamə kisakapir loa.

¹⁶ Ror məkneikin, promes ramuə mor nəfrakisien kin ye nimiraghien kapətawə ye swatuk kape nhatətəyen mə promes tukruə ye nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, kini kitawə kharkun əfrakis mə kafan promes in kape kwənərəus minə fam kape Ebrahim, pəh nien mə kape narmamə əmə yamə mine Kughen rimivəhsi-pən loa kape Moses kimi əriə, mərig kape narmamə mine kasəri-pən swatuk kape nhatətəyen rəmhen kin Ebrahim. In tatə kapətawə fam. ¹⁷⁻¹⁸ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Jakor ik mə takuə nuknei kwənərəus kape kantri minə khapsaah.” (Jen 17:5)

Kughen rimini mə tukrivəhsi-pən mikupni minə tukhapsaah. Nar apnapig Ebrahim rinnəm mə promes a rəusik-əusik pik; mərig rinnhatəta tim tim iran, meinai ruirkun mə Kughen e in e ravəhsi-pən nimiraghien kimi narmamə yamə mine kwənhamhə, mor nar kirik yame rikin raməsik mə tukror; kini nar ai ruə nəfrakis. Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi Ebrahim mimə,

“Kwənarəus minə kafam tukhapsaah tukhapsaah, kini to kipəh nəvhuekin-famien əriə.”

(Jen

15:5)

Ebrahim rimini nəfrakisien ye nəgkiarien a, mə in tukruə rip kantri minə khapsaah. ¹⁹ Nhatətəyən kafan ripəh neiwaiyuyen, nar apnapig in ruirkun mə rinəhuaru natukrimhə meinai kafan newk ipakə wan hundred, kini muirkun mə Sera rinnəpiəhuaru, nitip kape kwajikovə rinaukei.

²⁰ Ebrahim rimipəh nəta-ətayen ye kafan nhatətəyən ye promes kape Kughen. Nəfrakisien, kafan nhatətəyən ramhaktə maməusik-əusik məmhen min, kini mivəh-si haktə nhag Kughen. ²¹ In ruirkun huvə yerkin mə Kughen ravəh nəsaninien tuk norien kafan promes tukruə mor nəfrakisien kin. ²² Ye norien a in a,

“Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimirin.”

(Jen 15:6)

²³ Nəgkiarien e yame ramni mə “Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimirin,” kipəh niraiyen kimə kape Ebrahim pisin əmə, ²⁴ mərig kimirai min kimə kapətawə e yamə mine Kughen tukrini mimə kitawə kisatuatuk ye nimirin, mishatətə ye Yermamə yame rimivəh miragh Yesu Yermaru kapətawə ye nimməyən kafan. ²⁵ Kimneighan-pə kin Yesu ruə mimhə tuk təvhagə hah minə kapətawə, kini Kughen rinnor In rimiragh min ye nimməyən mə In tukror swatuk mə kitawə tuksatuatuk ye nimirin.

5

Nəmərinyen mine nagienien

¹ Kitawə kishatətə ye Kristo, Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ye nimirin. Ror pən, Yesu Kristo Yermaru kapətawə rinnor swatuk kimi ətawə mə kitawə kamhavəh nəmərinuyen kitawə Kughen. ² Ye nhatətəyən kapətawə, norien yame Kristo rinnor riməpik ətawə khauə ye nimir Kughen mə tukhavəh nihuvəyən yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə. Kini nihuvəyən e in e kitawə kisarə iran ai taktakun. Kini kitawə kisagien ai taktakun meinai kitawə kwənharkun huvə mə tukhavəh nehuəyən kape Kughen. ³ Kini nar kirikianə min, tukasəkeikei misagien ye nipig tukmə kamharəh-pikin nipig əutən minə, meinai kharkun mə nipig əutən minə a kəsasitu irətawə mə tuksərəer tim tim ye nipig kape nahasien. ⁴ Kini nipig kasərəer tim tim, Kughen, rikin ramagien tuk ətawə. Kini nipig kharkun mə Kughen rikin ramagien tuk ətawə, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. ⁵ Kini narimnar yame kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran tukun, kharkun mə tukhauə misor nəfrakisien kin, meinai In rimivəhsi-pə Nanmin kafan kimi ətawə, kini Nanmin ravəhsi-pə norkeikeiyen kape Kughen rukwar yerkitawə.

⁶ Kini nipig yame kitawə khapəh nhavəhyen nəsaninien tuk nivəh-miraghien ətawə, ye nipig atuatuk yame Kughen rimini, Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə nəmə has yamə mine khapəh nhasiayen Kughen.

⁷ Tukmə yermamə kirik, nar apnapig mə in yemə atuatuk kirik, kini

[rīrəh pikin nīpig ətən kīrik natukrīmḥə], mərīg narmamə kwatīksin əmə to kharkun nīseighanien kin nīmraghien kapəriə tuk nīvəh-mīraghien in. Tukmə ror yermamə kīrik tukraməkeikei mīmḥə mīn tuk nīvəh-mīraghien yermamə kīrik yame kafan norien rhuvə. ⁸ Mərīg Kughen rīmnhajoun kafan norkeikeiyen kimi ətawə ye norien e mīmə nīpig kitawə kasor hanə təvhagə hah, kini Kristo rīmamḥə tuk nīvəh-mīraghien ətawə.

⁹ Nītaw Kristo rīmnaiyu ye nīpig rīmamḥə tuk ətawə, Kughen rīmnor ətawə kisatuatuk ye nīmṛīn. Ror pən, kitawə kharkun huvə mə Kristo tukrīvəh mīragh ətawə tuk niemhaa kape Kughen yame tukrītərhav-pə ye Nīpig Kwasig. ¹⁰ Nīpig kīmnasor tikmīr kitawə Kughen, nīmḥəyen kape Tini rīmnor swatuk kimi ətawə mə tukhauə mhavəh nəmərīnuyen kitawə Kughen. Kini nar e yame rhuvə rapita, in e mə kitawə kwənharkun huvə mə Kughen tukrīvəh mīragh ətawə ye niemhaa kafan meinai Yesu Kristo ramragh ai taktakun. ¹¹ Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame rīmnor ətawə khaue mhavəh nəmərīnuyen kitawə Kughen, In ramor mīn rīkitawə ramagien tuk narīmnar yame Kughen ramor ye nīmraghien kapətawə.

Adam rīmīvi-pə nīmḥəyen, kini Kristo ravəhsi-pə nīmraghien

¹² Apa kupan, kwən e Adam rīmnor təvhagə has, kini ror pən, yermamə kīrikianə əmə yame rīmīvi-pə təvhagə ruə ye tokrei tanə. Kini təvhagə has rīmīvəh nīmḥəyen muə eikin e. Kini ror məknakin, narmamə m-fam tukasəkeikei mhamə meinai iriə m-fam kasor təvhagə hah. ¹³ Meinai narmamə kasor təvhagə has kwasig ikin Kughen rīpīvəhsi-pə Loa kape Moses. Mərīg nīpig Loa kape Moses rīmnamrīrkək hanə, to kīpəh nīniyen mə kasəkapir loa, kini Kughen rīkin rīpəh nəsikien kapəriə təvhagə hah mīnə. ¹⁴ Mərīg nar apnāpig Kughen rīkin rīpəh nəsikien kapəriə təvhagə hah mīnə, narmamə yamə mīne kīmnisarə ye nīpig kape Adam muə meriaji-pə Moses, iriə m-fam kwənhamḥə. Nar apnāpig narmamə kīpəh nīniyen mə kīmisakapir Loa rəmhen kin yame Adam rīmnapir Loa, mərīg iriə mīfam kwənhamḥə.

Ye norien mīnə tiksin, Adam in rəmhen kin Kristo yame rīmauə mīkwasiḡ, meinai naha nhagin yame Adam rīmnor rīmauə tuk narmamə mīfam, rəmhen kin yame naha nhagin yame Kristo rīmnor rīmauə tuk narmamə mīfam. ¹⁵ Mərīg norien yame Kughen ramor kimi ətawə ror pīsin ye norien kape nakapirien loa. Yermamə kīrikianə əmə e Adam rīmnaśik nəkwai Kughen mīvi-pə nīmḥəyen tuk narmamə khapsaah. Mərīg nar yame rhuvə rapita, in e mə yermamə kīrikianə əmə e Yesu Kristo rīmnor swatuk kimi ətawə mə Kughen tukrautə-pə kin kafan nīhuvəyen ehua kimi narmamə khapsaah tuk nəspirien təvhagə has kapəriə. ¹⁶ Yakamni mīn mīmə nīhuvəyen ehua kape Kughen yame In ramautə-pə kin kimi narmamə, in ror pīsin əḡkap ye kwənkwaī təvhagə hah kape Adam. Kwən a rīmnor təvhagə hah mīkīrikianə əmə, Kughen rīmnaśik mīvəh-si-pən narpinien kīmin. Mərīg, nīpig kitawə narmamə khapsaah kasor təvhagə has rīpsaah, Kughen ravəhsi-pə əmə nar huvə kimi ətawə, kini rīmnor mīmə kitawə kisatuatuk ye nīmṛīn. ¹⁷ Təvhagə hah kape yermamə kīrikianə əmə e Adam rīmnor nīmḥəyen ramarmaru ye narmamə m-fam. Mərīg nar kīrik mīn yame rehuə rapita in e nar yame yermamə kīrikianə əmə e Yesu Kristo rīmnor. Narmamə m-fam yamə mīne kamhavəh nīhuvəyen kape Kughen yame In ramautə-pən kin kimi əriə, kini mhani nəfrakisien mə Kughen tukror əriə kisatuatuk ye nīmṛīn, iriə tukhavəh nīmraghien rerin. Kini iriə Yesu Kristo tukasarmaru ye narmamə.

¹⁸ Nəfrah. Adam rimmor təvhagə hah kirik mor swatuk kirik kimi narmamə m-fam mə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimmor nar atuatuk kirik, kini mor swatuk kimi narmamə mə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen. Natu-atukien a ramor mə narmamə m-fam kharkun nhavəhyen nimraghien rerin.

¹⁹ Narmamə khapsaah kwənhauə yor təvhagə hah minə meinai kwən a Adam rimməsik nəkwai Kughen. Mərig narmamə khapsaah tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen meinai yermamə a Yesu Kristo rimmor nəkwai Kughen.

²⁰ Kughen rimirivəh-si-pə Loa mə tukirkun niniyen mə narmamə kasəkapir pik loa. Mərig nipig kimini kimə narmamə kasəkapir pik loa, nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kin rimaue mehuə mapita, ²¹ mə nihuvəyen tukrapita təvhagə hah. Təvhagə hah ramarmaru ye narmamə mfam mamor nimhəyen kimi əriə. Mərig taktakun ai nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə, kini mamor narmamə kisatuatuk ye nimrin, mamhavəh nimraghien rerin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

6

Nəsaninien kape təvhagə hah tukripəh nəruk-ətəəkkin-ien ətawə

¹ ? Kini ror məknakin mimə kitawə tukshaw-ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Rhuve mə tukasəkeikei masor təvhagə hah mamharpin mə nihuvəyen kape Kughen tukrehuə min məmhen.” ² Nikam, ripəh natuatuken. Nipig nipraitawə raməkeikei kimi ətawə mə tuksor təvhagə has, kitawə tukharəh nisorien nəkwən, rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to ripəh norien nəkwən.

³ Nakharkun uə nikam mə kimmor baptaes irətawə ye nhag Yesu Kristo, kini baptaes a ramhajoun mimə kitawə kwənhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo. Kini kwəsəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. ⁴ Ror məknekin, nipig kamor baptaes irətawə, in rəmhen əmə kin yame kitawə kwənhamhə ta, kini kiminim ətawə kitawə Kristo. Kini ror məknakin mə kitawə tuksəri-pən swatuk kape nimraghien wi, rəmhen kin yame Kughen Tatə rimirivəh miragh Kristo ye nimhəyen, ye nəsaninien ehuə kafan.

⁵ Kwəsəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. Kini ye norien kirikianə əmə min, tuksarə ye narəyen wi kirik, rəmhen kin yamai Kughen rimirivəh miragh Yesu Kristo ye nimhəyen kafan. ⁶ Kitawə kharkun mə nipig kimməsik-pən Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, kimməsik-pən min nimraghien akwas kapətawə iriə min; ror məknakin mə taktakun ai kitawə khapəh nisorien norien has yame nipraitawə rorkeikei mə tukror. Kini təvhagə has rapəh narmaruyen irətawə, ⁷ meinai Kughen rimirisin ətawə, təvhagə hah ripəh narmaruyen irətawə rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to ripəh norien nəkwən.

⁸ In rəmhen kin yame kitawə kimmhamhə kitawə Kristo, kini ror məknekin kishatətə mə tukhamragh min kitawə min taktakun, mine ye nipig yame tukripieu. ⁹ Kashatətə məknakin meinai kharkun mhamə Kughen rimirivəh miragh Kristo ye nimhəyen kafan, to ripəh nimhə-min-ien. Nimhəyen ripəh narmaruyen iran. ¹⁰ In rimmamhə mikirikianə əmə, kini ye nimhəyen kafan rimirivəh-si ta nəsaninien fam kape təvhagə hah. Mərig ramragh ai taktakun, kini ye nimraghien kafan in ramragh mə tukrivəh-si haktə nhag Kughen.

11 Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nəmien kapəmiə, təvhagə hah to rīpəh nīviyen nərigien kapəmiə rəmhen kin yame nar kirik rikək yame to rivi nərigien kape yermamə yame ruamhə ta. Nīpran ramni mə təvhagə hah, kafan nəsaninien rikək tuk nīvi-pəniyen əmiə. Mərig ye nīmraghien kapəmiə ai taktakun, taksəm əmiə minə mə naksofugin-pən ye Yesu Kristo mhamragh tuk nīvəhsi-haktəyen nhag Kughen.

12 Ror məknakin mə takhapəh niseighanien kin təvhagə hah mə tukrar-maru ye nīpraimiə yame tukrimhə tuk nīpig kirik. Takhapəh niseighanien kin mə taksor nəkwai nətərigien has yame nīpraimiə rorkeikei. 13 Takhapəh niseighan-min-ien kin nor-nor nīpraimiə minə mə təvhagə has tukrarmaru irəmiə naksor təvhagə has. Mərig seighaan kin nīmraghien fam kapəmiə kimi Kughen, meinai kimiə e narmamə yame Kughen rīmivəh-si ta əmiə ye nīmhəyen məhi-pən əmiə ye nīmraghien. Kini seighaan kin nor-nor nīpraimiə minə mə Kughen tukrarmaru irəmiə naksor nar yame ratu-atuk ye nīmrin. 14 Ror məkneikin meinai təvhagə hah rīpəh narmaruyen irəmiə meinai taktakun ai, nakhapəh nisərə-ətginiyen Loa kape Moses, mərig nakasərə ətgin nīhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə.

Yor wok minə kape norien atuaturuk

15 ?Kini kitawə tukshaw-ni e? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Rhuə. Pəh kisor norien minə, nar apnapig mə in təvhagə hah meinai Loa rīpəh narmaruyen irətawə, mərig nīhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə.” Nīkam, rīpəh natuaturukien. 16 Nakharkun uə nīkam mə nīpig nakseighan-pən kin əmiə kimi yermamə kirik mə taksor nəkwai, kimiə nakhauə slef kafan. Kimiə slef kape naha yermamə yame naksor nəkwai. Swatuk kīraru mə to naksəri-pən: Ye swatuk kirik takhauə yorwok kape təvhagə hah; kini swatuk e ramvən tuk nīmhəyen. Kini ye swatuk kirik min, takhauə yorwok kape norien nəkwai Kughen, kini swatuk e ramkīr-pən əmiə naksatuaturuk ye nīmri Kughen. 17 Kitawə kamhani vi vi Kughen meinai nar apnapig nīmisor yorwok kape təvhagə hah apa kupan, mərig kwasig, nīmisor norien yame kīmhajoun əmiə kin ye rikimiə m-fam. 18 Kughen ruirisin əmiə ye təvhagə hah, kini təvhagə hah, kafan nəsaninien rikək tuk narmaruyen irəmiə. Kini nakwənhauə slef kape norien yamə mine kisatuaturuk ye nīmri Kughen.

19 Yakamni nuhpikinien kin slef meinai narmamə ye tokrei tanə kharkun norien kape slef; kini nətərigien kapəmiə rīpəh nəmhenien tuk nīrkunien narimnar kape Kughen. Apa kupan, nīmiseighan kin nor-nor nīpraimiə minə mə iriə slef kape norien yame ror naurisien, mine slef kape nahasien yame ramhaktə mamehuə. Mərig taktakun ai, seighaan kin nor-nor nīpraimiə mə iriə slef kape norien yame ratuaturuk, kini takhauə narmamə yame Kughen rīmnərəhu karin əmiə mə kafan. 20 Nīpig kimiə nīmisor slef kape təvhagə hah, norien yame ratuaturuk ye nīmri Kughen rīpəh narmaruyen irəmiə. 21 In apa kupan nīmisor norien has yamə mine naksauris kin ai taktakun mine. Kini norien has minə a rīpəh nīvəhsi-preyen nīhuvəyen kirik; kwənkwan in əmə e nīmhəyen. 22 Mərig taktakun ai, Kughen rīmirisin əmiə ye təvhagə hah, kini nakwənhauə slef minə kape norien nəkwai Kughen. Kini kwənkwai nīhuvəyen yame nakamharhi ramkīr-pən əmiə naksatuaturuk ye nīmri Kughen, mamhavəh nīmraghien rerin. 23 Ror məknakin meinai

nərokien kape təvhagə hah in nımhəyən; mərig nar yame Kughen ravəhsipə apnapig əmə kimi ətawə, in e nımraghien rerin yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo Yerमारु kapətawə.

7

Loa rıpəh narmaruyen irətawə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kimiə nakwənharkun norien kape loa. Loa kape Moses ramarmaru ye narmamə nipig iriə kamhamragh əmə. ² Rəmhen kin nuhpikinien e yame ramni mə tukmə piraovin kirik tukrarkurək, loa ramni mə kafan a yerman ye nipig karamragh; mərig tukmə yerman e ruamhə, loa ramni mə piraovin rirkun nəriwəkien. ³ Mərig tukmə kafan yerman ramragh hanə, kini rarar maməri-pən yerman pisin kirik, kamni kimə in yor təvhagə hah meinai rımnor pən kafan yerman. Mərig tukmə kafan yerman ruamhə, loa kape narkurəkien rıpəh nırapətəkın-minien piraovin a, kini nar apnapig raməri-pən yerman pisin, tukpəh niniyen mə ramor pən kafan yerman yame ruamhə ta.

⁴ Piak minə mine nowinik minə. Ye norien kirikianə əmə min, kimiə nımisor kirikianə kimiə Yesu Kristo, rəmhen kin yame kimiə nakwənhamhə kimiə min ye nai kamarkwao kin. Kini nipig nakwənhamhə, loa kape Moses rıpəh nırapətəkın-minien əmiə ai taktakun. Kini kimiə naksəmhen kin piraovin kirik yame kafan yerman ruamhə, kini taktakun ai in rıpəh narkurəkien; kini in rirkun nəri-pənien yerman pisin kirik. Kapəmiə yerman kupan e in e Loa. Mərig taktakun ai, kimiə naksəri-pən yerman pisin kirik, In e Yesu Kristo, yame Kughen rımivəh mıragh In ye nımhəyən kafan. Kini nakamhakwasig kin mə nımraghien kapəmiə tukror kwənkwan huvə, kini Kughen rikin ramagien tukun. ⁵ Nipig nətərig-atukien kape yermamə yame rahas ramarmaru irətawə, nətərigien has minə kapətawə ravi-pən ətawə mə tuksor norien has minə ye nıpraitawə. Kini nipig loa ramhajoun nar has, kini rikitawə ramvən tukun. Ror məknakin, kasor təvhagə has rehua. Kini kwənkwai təvhagə hah minə a, in nımhəyən əmə. ⁶ Mərig taktakun ai, kitawə khapəh nisərə-ətginien loa kape Moses, meinai in rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə ye loa; loa rıpəh narmaruyen irətawə e towei mine. Kini taktakun ai, kitawə slef minə kape Kughen; mərig khapəh nisəri-pənien swatuk akwas tuk nəri-pənien loa yame kimirai; mərig kasəri-pən swatuk wi kape Nanmin kape Kughen.

Yakamarkut mə jakor nar huvə kirik; kini mərig təvhagə hah ramarkut kimi yo mə jakəpəh norien nar huvə

⁷ ?Kini kitawə tukshaw ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Loa in nar has meinai ramni-əhu norien yame rahas, kini ramor rikitawə ramvən əmə tukun.” Mərig nikam - rıpəh natuatukien. Yo yakirkun əmə mə təvhagə hah rhawor pən iran mine meinai loa ramhajoun yo kin. Loa to rıpəhəh nini-əhuyen yo mə rikik tukripəh nəkrəhyen kin nar kirik, kini to yo yakripəh nirkunien norien kape nanipinien mə rhawor pən iran mine. ⁸ Loa ramni-əhu mə rikik tukripəh nəkrəhyen kin nar kirik kape yermamə kirik, kini nipig yakərig loa e, nətərigien yerik yame rahas ramarkut kimi yo mə rikik tukrəkrah kin nar kirik kape yermamə kirik. Mərig to loa rıpəhəh nini-əhuyen təvhagə has, nətərigien yerik yame rahas to rıpəhəh nıviyen yo mə jakanipin mamor təvhagə hah. ⁹ * Apa kupan, nipig yimneinein hanə loa, rikik rıpəh

6:23: Rom 5:12,15 **7:4:** Rom 6:2,11 **7:6:** Rom 8:2; 6:4 **7:7:** Eks 20:17; Dut 5:21

* **7:8:** Gris ramni mimə, “To loa rıpirəkək, in rəmhen kin yame nətərig-atukien kape yermamə yame rahas rımamhə mırəkək.”

nəsikien təvhagə hah, yimnamarə huvə əmə. Mərig nipiğ yimauə mirkun loa, nəsaniñien kape təvhagə hah rimauə mamragh min miskai, kini yimirkun mə jakaməkeikei mimhə tuk təvhagə hah kafak. ¹⁰ Kini yimnamə mə nəgkiarinen e kape loa yame rimauə mə tukror narmamə tukhamragh, mərig nəfrakisien mə ravi-pə əmə nimhəyən. ¹¹ meinai loa ramni-əhu təvhagə hah, kini nipiğ yakərig nəgkiarinen kape loa, nətərigien yerlik yame rahas ramarkut kimi yo mə jakor təvhagə has yame loa ramni-əhu. Kini nətərigien yerlik yame rahas rimneikuə irak mimə tukmə yimnəri-pən huvə loa kape Moses, yakpivəh nimiraghien rerin. Mərig yimneinein nəri-pən-famien, kini nəgkiarinen kape loa rimini mə jakaməkeikei mimhə meinai yimnasik loa mamor təvhagə hah.

¹² Mərig loa ramərhakə yame rimasi-pən tuk Kughen, kini nəgkiarinen kape loa kimnhasi-pən ye Kughen kisəmırhakə, misatuatuk, mhahuvə misasitu ye narmamə. ¹³ Kini tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, "Loa in nar huvə əmə, mərig rimməvheikin mivəhsi-pə əmə nimhəyən." Mərig nıkam, nəgkiarinen e rıphə natuatukien. Nipiğ yimauə mirkun nəgkiarinen kape loa, nar apnapig mə loa in rhuvə, mərig rikik rimavən tuk təvhagə hah yame ramni-əhu, kini yo yimnor təvhagə hah yame kwənkwan in nimhəyən. Ror məknakin mə pəh nien mə loa yame ravəhsi-pə nimhəyən, mərig norien hah. Loa ramhajoun mə jakaməkeikei mimhə tuk norien has mə jakirkun mə norien has kafak in təvhagə has əfrakis.

¹⁴ Kitawə kharkun mə loa rimasi-pən ye rao ye neai; mərig yo, yo kape tokrei tanə əmə. In rəmhen kin yame yimauə slef kape təvhagə has. ¹⁵ Nar yame yakamor ramuh tipir yerlik ye nipiğ mifam, meinai nar huvə yame yakorkeikei mə jakor, yakpəh norien; kini yakamor əmə naha nhagin yame yakpəh norkeikei-pikien mə jakor. ¹⁶ Nipiğ jakərig rahah yerlik tuk təvhagə hah yame yakamor, ramhajoun pən mə yakameighan kin loa mə in raməfrakis. ¹⁷ Ror məkneikin, pəh nien mə yo yermamə kape norien təvhagə hah minə, mərig norien kape təvhagə hah yame raməmır ye kafak nətərigien ramor mimə jakor norien hah minə. ¹⁸ Yakirkun mə nətərigien has kafak rıphə neighanien kin yo mə jakor nar huvə kirik. Yakirkun mə in nəfrakisien meinai yakorkeikei pawk nar yame rhuvə, mərig to yakpəh norien. ¹⁹ Naha nhagin yame yakamor pəh nien mə in nar huvə kirik yame yakorkeikei mə jakor; mərig yakamor əmə təvhagə hah yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor. ²⁰ Kini tukmə yakamor naha nhagin yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor, pəh nien mə yo əfrakis e yakamor; mərig norien kape təvhagə hah yame raməmır ye kafak nətərigien ramor mimə jakor norien hah minə a.

²¹ Ror pən, yakaməm mə norien kirik ramor wok ye nimiraghien kafak ye nipiğ m-fam. Norien e ror məkneikin mə nipiğ yakorkeikei mə jakor nar huvə, mərig təvhagə hah in əmə kwusei ipakə tuk yo, ravi-pən yo tuk təvhagə hah. ²² Yerlik m-fam yakorkeikei loa kape Kughen, ²³ mərig yakaməm min loa kirik min yame ramor wok ye nimiraghien kafak yame ramor tikmir iriu kafak nirkunien, mamrəh yo, mamor mimə yo slef kape təvhagə hah yame ramor wok ye nıprak. ²⁴ !Kəsi! Yakamərig rahah pik əgkap. ?Keinein mə pa tukrırəhsi-ta yo ye nıprak e yame ramvən tuk nahasien? ²⁵ !Pəh khani vi vi Kughen meinai Yesu Kristo Yermaru kapətawə In tukror!

Kini ror məkneikin mə nimiraghien kafak ror min məkneikin mimə yo slef kape loa kape Kughen ye rikik; mərig ye nıprak, yo slef kape norien kape təvhagə hah.

8

Norien kape nəri-pənien Nanmin kape Kughen

¹ Kini nuknei nəgkiarinen minə fam e ror məkneikin mimə Kughen ramni mə kitawə kwasatuatuk ta ye nimrin meinai kishatəta ye nar yame Kristo rimnor kimi ətawə. Ror məkneikin, Kughen to ripəh nivəhsi-pənien narpinien kimi narmamə yamə mine kwənhauə kirikianə iriə Yesu Kristo ² meinai nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, yame ravəhsi-pən nimraghien wi kimi ətawə ye Yesu Kristo, in rimirisin ətawə ye nəsaninien kape təvhagə hah mine nimhayen. ³ Loa kape Moses reinein nirisinien ətawə məknakin mə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen, meinai nətərigien hah kape narmamə ramapita norien yame loa rorkeikei. !Mərig nar yame loa reinein norien Kughen ramor! In e, rimnher-pə kin Tini atuatuk rimaue yermamə məmhen kin ətawə. Kini Kughen rimnor narpinien kape təvhagə hah yame kitawə narmamə m-fam kasor nipiɡ Tini rimaue nitawin rimnaiyu tuk təvhagə hah minə fam kapətawə. ⁴ Kughen rimnor məknakin mimə nəgkiarinen atuatuk minə kape Loa tukhauə misor nəfraksien kin ye nimraghien kapətawə yamə mine khapəh nisəri-pənien swatuk kape nətərigien has kape yermamə, mərig kisəri-pən swatuk yame Nanmin kape Kughen ramhajoun ətawə kin.

⁵ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame nətərigien hah rorkeikei. Mərig narmamə yamə mine kasəri-pən norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame Nanmin kape Kughen rorkeikei. ⁶ Tukmə nətərigien hah kape yermamə in ramarmaru iran, in raməri-pən əmə swatuk kape nimhayen. Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramarmaru ye kafan nətərigien, in raməri-pən əmə swatuk kape nimraghien mine nəmərinuyen. ⁷ Ror məkneikin meinai nətərigien hah kape yermamə ramor tikmir iriu Kughen; meinai ripəh nəri-pənien loa minə kape Kughen, kini reinein əɡkap nəri-pənien. ⁸ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə to khapəh nisorien riki Kughen ragien.

⁹ Mərig kimiə nakhapəh nisəri-pənien nətərigien hah kape yermamə. Tukmə Nanmin kape Kughen raməmür əfraksien irəmiə, taksəri-pən əmə norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei. Yermamə yame Nanmin kape Kristo ripəh nəmirien iran, pəh nien mə yermamə kape Kristo. ¹⁰ Mərig Kristo raməmür irəmiə. Kini nar apnəpigi nipiəraimiə tukraməkeikei mimhə tuk təvhagə hah, mərig nanmin kapəmiə tukramragh meinai rikimiə ratuatuatuk mihuvə ye nimri Kughen. ¹¹ Nanmin kape Kughen ramarə irəmiə. In e Nanmin kape Kughen e yame rimnor Yesu Kristo rimimragh min ye nimhayen kafan. Nəfraksien, nipiəraimiə tukriəpimhə tuk nipiɡ kirik. Mərig ye Nanmin kafan, Kughen tukriəvəhsi-pən min nimraghien kimi nipiəraimiə.

¹² Piak minə mine nowinik minə. Meini kitawə kharkun mə narimnar minə e kasəfraksien, kitawə tukasəkeikei misəri-pən norien yame Kughen rorkeikei. Mərig tukhapəh nisəri-pən-ien nətərigien hah kape yermamə; ¹³ meinai tukmə nakasəri-pən norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, takasəkeikei məhamhə. Mərig tukmə ye nəsaninien kape Nanmin Kape Kughen taksəwiə ta* kin norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, kini takasəkeikei məhamragh, ¹⁴ meinai narmamə m-fam yamə mine Nanmin kape Kughen ramkir əriə, iriə ji Kughen minə. ¹⁵ Kimiə nakharkun mimə in e nəfraksien meinai Kughen rimivəhsi-pre Nanmin

8:3: Wok 13:37-39; Hib 2:14, 4:15, 7:18, 10:1-2; Fil 2:7 **8:4:** Gal 5:16,25 **8:9:** 1 Kor 3:16; 12:3

8:10: Gal 2:20 * **8:13:** Nəgkiarine kape Gris ramni mə, "shopni nətərigien hah kape yermamə."

8:13: Gal 6:8; Kol 3:5

Kafan kimi əmiə, kini Nanmın to rıpəh norien əmiə nakhagin kin Kughen rəmhen kin yame slef ramgin kin kafan yamehuə. Nikam. Nanmın Kafan ramor mə Kughen rımırhi əmiə. Kini Nanmın rımnor mə kitawə kharkun nokrənien kin Kughen mhamə, “Tatə.”¹⁶ Kini Nanmın atuk kape Kughen ramni-ərhav mımə kitawə ji Kughen minə.¹⁷ Kini mərig in ai kitawə ji Kughen minə, kitawə kwənhavəh ta narımnar huvə yamə mine Kughen rımnərəhu karin mə kapətawə. Kini kitawə Kristo tukhavəh narımnar minə a. Kitawə kwənharkun mhamə in e nəfrakisien meinai kitawə kasərig nımhəyen kitawə min, kini mharkun mhamə Kughen tukrīvəhsi-pən nıslaiyen kimi ətawə rəmhen kin yame tukror ye Kristo.

Nihuvəyen kape Kughen yame natukruə

¹⁸ Yakirkun mımə nəm həyen yamə mine kitawə kisərə iran ai taktakun mine tukpısəm mımə iriə nar apnapig əmə tuk nıpig yame Kughen tukror əpu nihuvəyen kafan ye nımraghien kapətawə.¹⁹ Nəfrakisien, narımnar minə fam yame Kughen rımnor, in e nımoptanə mine naiminai, mine nar mıragh minə, mine narımnar ye neai iriə fam kambahwin masorkeikei pik mə tüksəm nıpig yame Kughen tukror əpu ni pa e nhagin nıpnətin minə.²⁰ Kambahwin məknakin meinai Kughen rımnor mə narımnar fam yame In rımnor, iriə tukasəmır-pən ye kwermi nahasien, mısəinein norien wok huvə yamə mine kımnasor kupan. Pəh nien mə kımisorkeikei mə tukasəmır-pən ye nahasien, mərig Kughen rımnor məknakin əriə meinai In rımnorkeikei mə iriə tüksərəhu-pən tımtim nətərigien kapəriə iran²¹ mə narımnar fam yame In rımnor tukhamətıt pawk, mərig In tukririsin əriə khahuvə min, meinai In rirkun nıvəhsi-pənien nihuvəyen kirikianə əmə kimi əriə yame ravəhsi-pən kimi tını minə.

²² Kitawə kharkun mımə apa kupan əgkap meriaji-pə ai taktakun mine, narımnar fam yame Kughen rımnor kasərig nəm həyen† rəmhen kin piraovin yame ramhə kin tını.²³ Kini kitawə min kasərig nəm həyen kitawə narımnar fam yame Kughen rımnor, nar apnapig Kughen rımvəhsi-pə ta Nanmın Kafan kimi ətawə rəmhen kin nar huvə yame rımnəkupan mıvəhsi-pə kimi ətawə. Kini taktakun ai kitawə kambahwin nıpig atuətuk yame Kughen tukreighan-pə fam kin narımnar yame rımırhi ətawə tukun. Kini in tukririsin nıpraitawə yame rakwas, mıvəhsi-pə yame riwi.²⁴ Rımırıkakun ye nıpig Kughen rımvəh mıragh ətawə, kitawə kwəsərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen mə tukhavəh nar huvə minə a. Tukmə yermamə kirik rımvəh ta nar kirik, to kıpəh nıniyen mə ramərəhu-pən nətərigien kafan mə tukrıpırəh tuk nıpig kirik, meinai ruirəh ta.²⁵ Mərig kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye nar kirik yame kıpəh nısəmien, kini masor kapətawə nətərigien rapomh, mamhawhin masərer tim tim.

²⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Nanmın kape Kughen ramasitu irətawə ye nıpig kitawə kasəpou. Kitawə kaseinein naha nhagin yame ratuətuk mə tüksəhuak tukun, mərig Nanmın əmə kape Kughen raməhuak atuə kin kapətawə mamni nərigien kirik yame nəgkiarieren iran rıkək.²⁷ Kini Kughen yame In rirkun riki yermamə, in rirkun naha nhagin yame Nanmın kafan ramni, meinai Nanmın Kafan raməhuak tuk nəməhuak minə raməri-pən nətərigien kape Kughen.

Kughen ravəhsi-pə nımraghien kimi ətawə

8:15: Mak 14:36; 2 Tim 1:7 **8:16:** 2 Kor 1:22 **8:17:** Gal 4:5-7; Rev 21:7 **8:20:** Jen 3:17-19

† **8:22:** Nəgkiarieren kape Gris ramni “narımnar fam yame Kughen rımnor kaseihag əpir” mərig nıpran ramni mə kisərig nəm həyen mamhawhin mə tüksəsanin min. **8:23:** 2 Kor 5:2-4 **8:27:** Sam 139:1

²⁸ Kitawə kharkun mīmə Kughen ramor mə narimnar fam yame ramuə, in e nar huvə minə mine nar has minə, iriə fam kamhauə tuk nasituyen irətawə yamə mine kasorkeikei Kughen, in e kitawə narmamə yamə mine In rimnokrən kin ətawə ye nətərigien kafan. ²⁹ Ror məknakin meinai, in apa kupan əgkap, Kughen ruirkun ta mə kitawə tukshatətə iran. Kini ye nipiğ a, In rimini mīmə norien kapətawə tukruə məmhen kin tini mə narmamə khapsaah tukhauə piauni minə mine nowini minə, kini In yerpirig irətawə fam rəmhen kin nimrin nupan irətawə. ³⁰ Kini kitawə yamə mine In rimnəkupan mini mīmə tukhauə kafan minə, In rimnokrən kin ətawə. Kini kitawə e yamə mine In rimnokrən kin ətawə, In rimnor ətawə kisatuatuk ye nimrin. Kini kitawə e yamə mine rimnor ətawə kisatuatuk, In tukrirəh-si haktə nivəhsi-pə nisaiyen mine nihuvəyən kafan kimi ətawə.

Norkeikeiyen ehuə kape Kughen

³¹ ?Tukni min naha ye narimnar minə e? Kughen ramarə kitawə min, mamor narimnar fam mə iriə narimnar huvə ye nimraghien kapətawə, kini nar apnapig yermamə kirik ramərer əswasig kin ətawə. ³² In rimipəh niginiyen tuk Tini atuatuk mə tukrimhə tuk ətawə fam, mərig In rimneighan əmə kin. Kini tukmə In rimivəhsi-pə Tini kimi ətawə, ramhəjoun-pən mə tukrauta-pə kin narimnar huvə minə fam kimi ətawə. ³³ ?Kini yermamə min kirik aikin yame to riruk-pə nəgkiariyen kirik irətawə yamə mine Kughen rimirpen ətawə, mīmə kitawə kimisor raha uə? Nikam, rikək, meinai Kughen atuk rimirisin ətawə tuk narpinien kape təvhagə hah. ³⁴ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivəhsi-pəyən narpinien kimi ətawə uə? Nikam, rikək, meinai Yesu Kristo rimamhə tuk ətawə, kini nar kirik min, Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyən kafan. Kini taktakun mine, In ramkwətə ye nikar Kughen matuk, maməgkiar kimi Kughen tuk nasituyen irətawə. ³⁵ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo, uə? Nikam, rikək. ?Nakharkun mə nahasiyen, mine nipiğ əutən minə, mine nəmhəyən yame narmamə kasor kimi ətawə, mine nikumhə, mine nipiğ kapətawə neipən rikək, mine ikin resə ikin, mine nau kape nuhyen yermamə to nivəhsi-ta ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo uə? Nikam, reinein, ³⁶ meinai nəfrakisien mə nimraghien kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Kughen, nipiğ mifam narmamə kasorkeikei mə tukshopni əmawə meinai kimawə yakamhavəh nhəgim.

Kimawə yaksəmhen əmə kin sipsip yamə mine kamrukəji əriə mə tukpihopni əriə.”

(Sam 44:22)

³⁷ Mərig ye narimnar minə fam e, Kristo yame rorkeikei ətawə, In ramor mə kitawə kisapita əgkap. ³⁸ Kini yakirkun mə nar kirik rikək yame rirkun nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo. Nar apnapig nimhəyən, uə nimraghien, uə agelo minə, uə yarmhə minə, uə narimnar yame ramuə ai taktakun mine, uə narimnar yame tukripiuə, uə nəsaninien minə fam, ³⁹ uə narimnar apa yerpirig, uə narimnar ye tokrei tanə, uə nar kirik ye narimnar fam yame Kughen rimnor, mərig to ripəh nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kughen yame kitawə kamhavəh ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

9

Pol rorkeikei pik mə nəmə Isrel tukshatətə ye Kristo

1-2 Mærig rikik ramarkwæpir mamæmhæ [tuk næmæ Isrel nîpig m-fam]. Yakamni næfrakisien - kimru Kristo kirikianæ æmæ, ror pæn to yakpæh neikuæyen. Kafak nætærigien mine Nanmin kape Kughen karæni mæ nar e yakamni in næfrakisien, ³ meinai næmæ Isrel kisæmhen mæ piak atuatur minæ, kisæmhen æmæ kin kafak atuatur kwænæræus. Kini rikik ragien æmæ to Kughen rîvæsi-ta yo tuk Kristo tuk norien swatur tuk næmæ Isrel minæ tiksîn tukhauæ kirikianæ iriæ min. ⁴ Iriæ kwænæræus kape Isrel, kini Kughen rîmîrhi æriæ mæ tini minæ, kini mor æpu kafan nehuæyen kimi æriæ, mîvæh-si-pæn min promes kape nasituyen kimi æriæ, mine Loa, mine næhuakien ye Nimæ Ehuæ kape Kughen, mine promes minæ tiksîn. ⁵ Kini rîpriæ atuatur minæ, iriæ næmasur yamæ mine Kughen rîmîrpen æriæ. Kini Kristo rimasi-pæn atuatur ye kwænæræus kapæriæ. Kini Kristo in Kughen yerpîrig ye narimnar fam - pæh kisægnægin In kape rerin. Amen.

Swatur yame Kughen ramrîpen narmamæ iran

⁶ Kughen rîmîrpen kwænæræus kape Ebrahim; mærig iriæ khapsaah khapæh nîshatætæyen ye Kristo. Mærig pa rîmæ nar e ramhajoun pæn promes kape Kughen rîpæh nuæyen mor næfrakisien kin, meinai nîsi-pænien ye kwænæræus kape Isrel rîpæh norien yermamæ mæ in yemæ Isrel æfrah. ⁷ Kini ye norien a, iriæ yamæ mine kimnhasi-pæn ye Ebrahim, pæh nien mæ iriæ m-fam nîpnæt Ebrahim æfrakis. [Meinai nar apnæpig Ebrahim rîmîræh tini kiraru], mærig Kughen rîmîni-pæn tukun mîmæ, “Kwænæræus atuatur kafam tukrîsi-pæn æmæ ye nitaw kafam e kwajikovæ Aesak.” (Jen 21:12) ⁸ Nîprai nægkîrien e ramni mæ narmamæ yamæ mine kimisarha ye kwænæræus kape Ebrahim, pæh nien mæ iriæ fam nîpnæt Kughen minæ. Mærig nîpnæt Kughen æfrakis iriæ e yamæ mine kimisarha ye promes kape Kughen. Kini iriæ e kwænæræus æfrakis kape Ebrahim. ⁹ Ror mækneikin meinai Kughen rîmîni-pæn tuk Ebrahim mîmæ, “Ye nîpig atuatur, jakrerig-pre tuk æmiru, Sera tukrîræh kwaji yerman kirik.” (Jen 18:10, 14)

¹⁰ Mærig nægkîrien a rîpæh norien infamien eikin e. Ji Sera e Aesak rîmikîr Rebekæ, kini Rebekæ rîræh mir mir. Kapæriu tatæ kirikianæ æmæ, in e kaha hah kape næmæ Isrel e Aesak. ¹¹ Mærig mir mir e kiræpæh nîwarha-hanæyen, kini mîræpæh nîworien nar kirik yame rhuvæ, uæ raha, mærig Kughen rîmîni-pæn promes kirik kimi mamæ kapæriu. Kini nægkîrien e ramhajoun huvæ mæ Kughen rîmîrpen narmamæ ramæri-pæn æmæ nærigien kafan, ¹² mærig pæh nien mæ ramîrpen æriu meinai kimîwor nar huvæ kirik, uæ nar hah kirik. Kughen rîmîni-pæn tuk Rebekæ mæ, “Nîmrîn nupan tukror atuæ kin kape yame ramæker ye nîmeitaan.” (Jen 25:23) ¹³ Kini in e ramæri-pæn æmæ nægkîrien yame Nækwækwæ kape Kughen ramni mîmæ, “Yakorkeikei Jakob, mærig yakæmækin Esao.” (Mal 1:2-3)

¹⁴ ? Tukshawni ai taktakun? ? Tukhani mæ norien kape Kughen rîpæh natuaturkien? !Nîkam! Kitawæ kharkun mæ In ramor atuatur ¹⁵ meinai in rîmîni-pæn tuk Moses mîmæ, “Yo atuk yîmîni mæ narmamæ hawor e rikik tukreihuæ tuk æriæ, kini narmamæ hawor minæ ai rikik tukrîpæh neihuæyen tuk æriæ.

Kini Yo atuk yîmîni mæ narmamæ hawor e jakor huvæ pæn kimi æriæ, kini narmamæ hawor minæ ai jakpæh nor-huvæ-pænien kimi æriæ.” (Eks 33:19)

¹⁶ Kini ror mæknaikin mæ kitawæ to khapæh nhavæhyen promes kape Kughen tuk nar kirik yame kitawæ kasor, ræmhen kin yame kasorkeikei pik In, uæ

kasor pik wok kafan. Nikam. Kitawə kamhavəh əmə promes kape Kughen meinai rikin rehuə tuk ətawə. ¹⁷ Ye Nəkwəkwə kape Kughen rimi-ni-pən tuk king kape Ijip* mima,

“Yimivəh-si haktə ik tuk nar kirikianə əmə, in e mə narmamə tuksəm kafak nəsaninien ye nirmaghien kafam, mə narmamə tukamhani-ərhav nħagik ye tanimtanə.” (Eks 9:16)

¹⁸ Kini nıprai nəgkiarien e ramni mə Kughen atuk ramni mə narmamə hawor mine rikin tukrehuə tuk əriə. Kini Kughen atuk rimmərip kəvsəsivə ye narmamə yamə mine kasəpəh hanə-əmə In.

¹⁹ Tukmə ror kirik tukraiyoħ yo mima, “Narmamə to khapəh nisətapigien kin nirkunien kape Kughen. ?Kini tukmə Kughen atuk ramni narmamə hawor mine tuksəpəh kafan nəgkiarien, kini rhawor e Kughen ramni mə kapəriə atuk?” ²⁰ Mərig jakhorpin naiyoħyen e mima ik yermamə əmə, ?rhawor e nakmə takhorpin əsanin nəgkiarien kape Kughen? Nitip† to rıpəh nini-pənien tuk yermamə yame rimikuh in mima, “?Rhawor e nimikuh məkneikin yo?” ²¹ Yermamə yame ramkuh nitip, in rirkun nırəhyen mənkiuvyuv ye nuknen kirikianə əmə mirkun nıkuhyen nitip kin kiraru - kirik kape nivai-pənien nar əgkap iran; kirik kape nivai-pənien nar apnapig iran. ²² Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rirkun nor-minien ye narmamə. Tukmə norkeikei, In rirkun norien mə tukroriah əriə. In norkeikei mə tukror əpu mə niemhaa ramhai In tuk təvhagə hah, kini In tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah. Mərig nar apnapig In ramor məknakin, kafan nətərigien raməpomh; kini In rıpəh nor-ahuaayen narpinien kimi əriə yamə mine kasor mima rikin tukraməmhə. ²³ Kafan nətərigien rapomh, mor mima In tukror əpu nihuvəyen ehuə kafan kimi narmamə yamə mine In ramni mə rikin tukrehuə tuk əriə. In apa kupan, In rimirpen ta əriə mə tukasarə ye nihuvəyen kafan apa ye rao ye neai. ²⁴ In e kitawə m-fam yamə mine In rimirpen, kini pəh nien mə kwənərəus kape Isrel in əmə in əmə, mərig nəmə tanə pisin pisin minə min. ²⁵ Rəmhen əmə kin yame In ruini ta ye Nəkwəkwə kape Hosea mima,

“Narmamə yamə mine pəh nien mə kafak narmamə,

jakokrən kin əriə mə, ‘kafak narmamə minə.’

Kini narmamə yamə mine yimipəh norkeikeiyen əriə kupan,

jakokrən kin əriə mima, ‘narmamə yamə mine yakorkeikei.’ ” (Hos 2:23)

²⁶ “Kini ikin atuətuk, yame yimini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə pəh nien mə kafak narmamə,’

narmamə tuksokrən kin əriə mhamə, ‘iriə nıpnət Kughen yame ramragh.’ ” (Hos

1:10)

²⁷ Kini Profet Aesea rimi-ni-ərhav ye nikarin kape Isrel mima,

“Nar apnapig kwənərəus kape Isrel khapsaah rəmhen kin nıpakır ye tahik, mərig Kughen tukrivəh miragh kwatıksin əmə,

²⁸ meinai Kughen Yermaru In tukrivəhsi-pən aihuaa əmə narpinien kimi narmamə fam ye tokrei tanə.” (Aes 10:22)

²⁹ Kini rəmhen əmə kin nəgkiarien yame profet Aesea rimi-ni kupan mima,

“Ripi mə Kughen Yermaru yame Nagheen rehuə pik In rıpiəpəh neighanien kin kwənərəus tiksın kapətawə mə tukhamragh,

to kitawə kipiħauə misəmhen əmə kin nəmə Sodom mine Gomora yame In rimmoriah əgkap əriə.” (Aes 1:9)

* 9:17: English ramni Fero. † 9:20: Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni nuhpikinien ye graonpot.

9:20: Aes 29:16; 45:9 9:21: Jer 18:6

Nəmә Isrel kimnhapəh nishatəyəyən

³⁰ ? Niprai nəgkiarien minə e ramni naha? Ramni mə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, nar apnapig kimnhapəh nisarkut-pikien mə tuksəm swatuk kape nhauəyən misatuatuk ye nimri Kughen, mərig Kughen tukror əriə kisatuatuk ye nimrin tuk nhatətəyən kapəriə. ³¹ Mərig nəmә Isrel kimisarkut pik ye swatuk kape nəri-pəniən loa mə iriə tuksatuatuk ye nimri Kughen. ?Mərig iriə khapəh nisatuatukien ³² tuk naha? Meinai iriə kisarkut pik mə tuksatuatuk ye nimri Kughen tuk norien huvə yamə mine kasor, mhapəh nisəri-pəniən swatuk kape nhatətəyən. Iriə kamharəh-pikin “Səpaag yame narmamə kamharəh pikin.”* ³³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmә,

“Səm-ru. Yimməkir səpaag ye nimə apa Saeon.

Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini mamhamir.” (*Aes 8:14*)

“Mərig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a,

to khapəh nisaurisien nipig tuksərer ye nimri Kughen.” (*Aes 8:14, 28:16*)

10

¹ Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei pik mə Kughen tukrivəh miragh nəmә Isrel, kini nipig m-fam yakaməhuak tukun. ² Yo yakamni-ərhav tuk əmiə mə iriə kisarkut pik tuk norien narimnar yame tukror riki Kughen ragien tukun. Mərig norien kapəriə ripəh nisi-pəniən ye nirkunien. ³ To khapəh nisəri-pəniən swatuk kape Kughen mə iriə tukhauə misatuatuk ye nimrin, meinai iriə kaseinein swatuk kafan, kini masarkut mhamə tuksəri-pən atuk kapəriə swatuk, in e swatuk kape nəri-pəniən loa kape Moses. ⁴ Kristo rimnor infamien ye swatuk kape nəri-pəniən loa tuk nuəyən matu-atuk ye nimri Kughen. In rimnor infamien ye swatuk a mə narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran tuksatuatuk ye nimri Kughen.

Nimraghien yame Kughen ravəhsi-pə, in kape narmamə m-fam

⁵ Moses rimirai nəgkiarien kirik ye swatuk kape nəri-pəniən loa mīmә narmamə tuksatuatuk ye nimri Kughen. In rimini mīmә, “Yermamə yame ramor narimnar fam əgkap yame loa e ramni, in tukrivəh nimraghien rerin.” (*Lev 18:5*) ⁶ Mərig nəgkiarien yame ramni swatuk kape nhatətəyən yame narmamə khamhakwasig misatuatuk ye nimri Kughen ramni mə, “Rikimiə tukripəh nəsikien mə takasəkeikei mamhəvən apa ye rao ye neal” (*Dut 30:13*) (misarha-kin Kristo mharəh miseiwaiyu mhaue mə tukrasitu irəmiə); ⁷ kini rikimiə tukripəh nəsikien mīmә, “Takasəkeikei mhaevn apa peiwaiyu ikin narmamə kamhamhə ikin” (*Dut 30:13*) (mharəhsi-ərhav Kristo misor In ramragh min ye nimhəyən kafan). ⁸ Rikimiə tukripəh nəsikien məknakin meinai nəkwəkwə kape Kughen ramni mə “Nəgkiarien kafan in ipakə əmə tuk əmiə. In apa ye nhermiə, mine yerkimia.” (*Dut 30:14*) Nəgkiarien e in nəgkiarien kape nhatətəyən yame yakamni-ərhav ⁹ mīmә tukmə nakhani-ərhav ye nhermiə mhamə Yesu in Yermaru, kini tukmə nakshatətə əfrakis yerkimia mfam mə Kughen rimivəh miragh Yesu ye nimhəyən kafan, kini Kughen tukrivəh miragh əmiə. ¹⁰ Ror məkneikin meinai Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimrin nipig kishatətə əfrakis iran yerkiria. Kini Kughen ravəh miragh narmamə nipig iriə kamhani-ərhav ye nheriə mhamə Yesu in Yermaru. ¹¹ Ramhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmә,

* **9:32:** Nəgkiarien e raməmir ye Aes 8:14, mərig Nəgkiarien kape nəmә Gris ripəh niniyən səpaag, ramni kapier kape nivhirəkinien nimə. Leslesen komiti ramni sapaag. Səpaag e Yesu Kristo. Əm-ru min nuhpikinien kape sapaag ye Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14. **9:33:** Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14

“Mərig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a,
to khapəh nisaurisien nīpig tuksərer ye nīmri Kughen.” (Aes 28:16)

¹² Nəgkiarīen e in kape narmamə m-fam, nar arnāpig kwənərəus kape Isrel uə nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə, meinai Yermaru kīrikianə əmə e ramarmaru mamautə-pə kin kafan nīhuvəyēn kimi narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh-pən kin. ¹³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Narmamə m-fam yamə mine kasokrən kin Kughen Yermaru mə tukrīvəh mīragh əriə,

In tukrīvəh mīragh əriə.” (Joel 2:32)

¹⁴ ? Mərig tukmə narmamə khapəh nishatətəyēn ye Kughen Yermaru, tukshawor pən iran mīne misokrən kin In mə tukrīvəh mīragh əriə? ?Kini tukmə khapəh nisərigien nəvsaoyen kin, tukshawor pən iran mīne mishatətə iran? ?Kini tukmə yermamə kīrik rīkək tuk nīni-ərhavvən tuk əriə, tukshawor pən iran mīne misərig nəvsaoyen kin? ¹⁵ ?Kini tukmə Kughen rīpəh nher-pənien kin narmamə, tukshawor pən iran mīne mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə? Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“! Rhuvə pik əgkap mə kisəm yermamə kīrik rīvəh nəvsaoyen huvə kape Kughen muə kimi ətawə!” (Aes 52:7)

¹⁶ Mərig pəh nien mə nəmə Isrel m-fam kīmnhavəh nəvsaoyen huvə yerkiə. Rəmhen kin nəgkiarīen yame Aesea rīmīrai mīmə,

“! Yermaru! Narmamə kwatīksin əmə kīmnhani nəfrakīisien ye nəgkiarīen kapəmawə.” (Aes 53:1)

¹⁷ Kini ror məknakin, nhatətəyēn ramsi-pən ye nar yame nakasərig; kini nəgkiarīen yame nakasərig ramsi-pən ye nəvsaoyen kin Kristo.

¹⁸ ? Mərig yakamaiyoh mīmə [nəmə Isrel] kīmīsərig uə nīkam? Əwəh, kwəsərig tā. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Nəgkiarīen kape Kughen rīmavən ikīn mīnə fam ye tokrei tanə, ruavən ikīn mīnə fam əgkap.” (Sam 19:4)

¹⁹ ?Kini jakaiyoh əmə kin nar kīrik mīn mīmə, nəmə Isrel kwənħarkun ta uə nīkam? Əwəh, kwənħarkun. Meinai Moses rīmnəkupan mīni mīmə,

“Jakor huvə pən kimi narmamə yame kapəriə kantri kīrik rīkək, kīmīə taksor jalus tuk əriə;

kini jakor huvə pən kimi narmamə ye kantri yamə mine kīmīə nakamhani mhamə iriə kīsar-mar, niēmhaa tukrhai əmīə tukun.” (Dut 32:21)

²⁰ Kini kwasig ikīn Aesea rīpəh nīgīnien tuk nīniyēn mīmə,

“Narmamə yamə mine khapəh nisārha-kīnien Yo kwəsəm Yo;

kini narmamə yamə mine khapəh nisaiyohyēn Yo, yīmnor əpu Yo kimi əriə.” (Aes 65:1)

²¹ Mərig ye nīkarīn kape nəmə Isrel Aesea rīmīni mīmə,

“Ye nīpig m-fam, yakahuatuk kin kwermik mə jakasitu irəriə,

iriə narmamə yamə mine kasəsik nəkwak, mamħaukreikīn-pə nīmētairiə kimi Yo.” (Aes 65:2)

11

Kughen rīkin rehūə tuk nəmə Isrel

¹ Pəh yakaiyoh tuk nəgkiarīen kīrik ye nīkarīn kape nəmə Isrel. ? In e nəfrakīisien mə Kughen rīmukreikīn-pə nīmēitaan kimi kafan narmamə uə nīkam? Nīkam. Taksəm-ru yo. In rīmīpəh nukreikīn-pəyēn nīmēitaan kimi yo e yemə Isrel kīrik, kwənərəus kape Ebrahim, nītə kape Benjamin. ² In

apa kupan, Kughen rimirpen kwənərəus kape Isrel mimə In tukrorkeikei əriə, kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kini In rimipəh nukreikin-pəniən nimeitaan kimi əriə. ?Nakharkun uə nikam naha nhagin Nəkwəkwə kape Kughen ramni ye nikarin kape Elaeja? In ramni mə Elaeja rimnaiyoh skai Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien kimi nəmə Isrel tuk nahasien yame kimisor ³ mimə, “Yermaru. Nəmə Isrel kimishopni profet minə kafam masoriah-oriah kafam olta. * Kini yo pisin əmə yakaməm; kini iriə kisarkut mə tukshopni min yo.”

(Fas King 19:10)

⁴ ?Mərig Kughen rimini-pən naha nhagin tukun? In rimini mimə, “Nikam, yakaməm mə narmamə seven taosen iriə narmamə kafak minə, yamə mine khapəh nisəhuakien kimi kughen eikuə e Bal.”

(Fas King 19:18) ⁵ Kini rəmhen əmə kin ai taktakun mine. Nəmə Isrel kwatiksın aikin yame Kughen ruirpen əriə ye kafan nihuvəyen. ⁶ Kini tukmə Kughen rimivəh miragh əriə ye nihuvəyen kafan, pa rimə rimivəh miragh əriə tuk nar huvə yamə mine kasor. Mərig to ripivəh miragh əriə meinai iriə kasor nar huvə minə, kini to nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi əriə, ripior pisin, kini pəh nien mə nar kirik yame ramautə-pə kin kimi əriə, mərig tukripior əmə rəmhen kin nərokien kirik tuk kapəriə wok.

⁷ ?Kini rhawor? Narmamə khapsaah kape Isrel kasarhakin pik swatuk kape nuəyen matuatuk ye nimri Kughen, mərig khapəh nhavəhyen. Mərig iriə yame Kughen rimirpen, kamhavəh. Mərig iriə m-fam e yame khapəh nhavəhyen, Kughen rimnərip kəvsasivə kimi əriə mə tuksəpəh hanə-əmə In.

⁸ Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Ruə meriaji-pə ai taktakun, Kughen rimnor mə nətərigien kapəriə ramapir yeru,

kini mor mə nimriə ripis,
kini mor mimə nimətirgirə tukrəru.”

(Dut 9:24; Aes 29:10)

⁹ Kini King Deved rimini mimə,
“Nihuvəyen kape tokrei tanə yame kasarə iran, pəh tukruə rəmhen kin kwənməkuru kirik, yame tukrhosigin əriə, mor əriə kamhani mhamə, ‘Narimnar fam əgkap rhuvə əmə.’
Pəh kapəriə narimnar huvə tukruə rəmhen kin kapier kirik yame kisapitətər iran, ramor narpinien kimi əriə.

¹⁰ Pəh nimriə tukrəpignap mə tukhapəh nisəmien nar,
Pəh tukravi-əhu əriə kasəmrəm; ye nahasien kapəriə, infamien rikək.”

(Sam 69:22-23)

Swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin

¹¹ ? Kini yakamaiyoh min mimə nəmə Isrel kimnharəh-pikin kapier mhamir, mə to khapəh nisərer-minien uə? Nikam, tuksərer min. Ye kapəriə nəviəkəyen, Kughen rimnor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin minə, mə nihuvəyen yame nəmə tanə pisin pisin minə kisarə iran, nəmə Isrel tuksorkeikei mə iriə min tukhavəh. ¹² Ror məknakin, tukmə nəmə ye tanə pisin pisin minə kimnhevəh nihuvəyen kape Kughen meinai nəmə Isrel kimisəpəh swatuk yame Kughen ravəh-miragh narmamə iran, kini nəmə Isrel fam yame Kughen rimirpen ta əriə, nipig iriə tukshatətə ye Kristo, ! nihuvəyen kape Kughen tukruə mehuə!

¹³ Taktakun ai yakaməgkiar kimi əmiə nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yo aposol e kamni kimə “aposol kape nəmə kantri pisin pisin minə.” Kini yo yakaməm wok kafak mə in rehuə. ¹⁴ Kini yakorkeikei mə wok yame yakamor

yerki nāmə tanə pisin pisin minə tukror nāmə imak e nāmə Isrel kisor jalus tukun, misorkeikei mə iriə min tuksarə ye nihuvəyen a - kini ye norien a Kughen tukrivəh miragh tiksın. ¹⁵ Nipig Kughen rimukreikin-pən nimeitaan kimi nāmə Isrel, kini In rimipik yemə tanə pisin pisin minə kamhauə kirikianə iriə min. Mərig nipig In tukripik nāmə Isrel kamhauə min tukun, in rəmhen kin yame yermamə ramragh min ye nəmhyen kafan.

¹⁶ Tukmə narmamə kamhavəh-si-pən nipər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien.† Ye norien kirikianə əmə min, tukmə kivəhsi-pən nuknei nai kimi Kughen, kwerəgrəgin minə fam əgkap kamhauə mhahuvə min.‡ ¹⁷ Mərig nāmə Isrel kisəmhen kin nai e olif yame Kughen rimihu, mərig iriə tiksın kisəmhen kin kwermi yame Kughen rimnərai ta marakikin. Kini kimiə nāmə tanə pisin minə naksəmhen kin kwermi nai e olif yame ramhaktə atuk əmə. Kini Kughen rimirpin-pən əmiə ye nuknei nai yame rimihu mə takhavəh tamhek kwermi nai yame rimnərai ta. Kini taktakun ai nakwənhavəh nihuvəyen yame Kughen rimirpen-pən ta tuk Ebrahim mine nipnətin minə. ¹⁸ Mərig kimiə [nāmə tanə pisin pisin minə], takhapəh nisəgkiar-ausitien mhamə nakwənhavəh tamhek nāmə Isrel yame Kughen rimnərai-ta əriə. Takhapəh nisəru-kinien mimə nuknei nai raməvigin əmiə, mərig pəh nien mə kimiə kwermi nai nakasəvigin nuknei nai. ¹⁹ Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Kughen rimnərai ta kwermi nai minə tiksın mə tukrirpin-pən yo ye nuknen kini jakvəh tamhekriə.” ²⁰ In e nəfrakisien, mərig rimnərai ta əriə meinai khapəh nishatəyəyen iran. Kini kimiə nimisəpirpir ye nuknei nai meinai nakshatəta iran. Ror məkneikin, takhapəh nisausitien tukun, mərig kimiə takasəkeikei mħagin, ²¹ meinai Kughen rimnərai ta kwermi nai atuutuk tiksın, kini tukmə nakhapəh nisəkeikeiyen tuk nhatətə-timtim-ien iran, kini In tukrərai ta min əmiə.

²² Rhuvə mə takharkun mə Kughen rirkun nəgkiar-huvə-pənien kimi narmamə, kini mirkun nəgkiar-skai-pənien kimi əriə. In rimnəgkiar skai kimi narmamə yamə mine kimisəsik nəkwan, mərig In ramor huvə pre kimi əmiə, tukmə nakasəkeikei tuk nhatətəyen iran tuk kafan nihuvəyen. Mərig tukmə naksəpəh nhatətəyen iran, In tukrərai ta əmiə. ²³ Kini tukmə nāmə Isrel kharerig-pə min mīshatəta ye Kristo, kini In tukrirpin-pən min əriə ye nuknei nai, meinai In ravəh nəsaniyen tuk norien məknakin. ²⁴ Kini niprai nəgkiarien e ramni mə kimiə nāmə tanə pisin pisin minə naksəmhen kin kwermi nai e olif yame ramhaktə atuk, yame Kughen rimnərai ta mirpin-pən ye nuknei nai ye nəsimien. Norien e kape nivəhyen nai pisin kirik mirpin-pən ye nai pisin kirik, pəh nien mə norien atuutuk kape nai. Mərig kwənərəus minə kape Isrel kisəmhen kin kwermi nai e kape olif apa ye nəsimien. Kini taktakun ai, in rimar əmə tuk Kughen tuk nirpin-pənien əriə ye nukneriə atuutuk.

Kughen rikin rehuə tuk narmamə m-fam

²⁵ Mərig piak minə mine nowinik minə, rahas mə takhavəh-si haktə pik əmiə [mhamə nakhahuvə misapita nāmə Isrel]. Ror pən, yakorkeikei mə takharkun nar məniwən e in e mə Kughen rimnərai mə nāmə Isrel tiksın kimisəpəh nərigien kafan nəgkiarien. Mərig norien a raməmīr əmə meriaji-pən nāmə tanə pisin pisin minə fam yame Kughen rimirpen əriə tukshatəta

† **11:16:** Nam 15:20-21 ramni mə tukaməkeikei kivəhsi-pən nipər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien. ‡ **11:16:** Nuhpikinien e, nipran ramni mə Ebrahim mine mikupni minə kupan iriə narmamə kape Kughen. Kini kwənərəus min kapəriə, iriə min kape Kughen. **11:17:** Efes 2:11-19 **11:22:** Jon 15:2,4

iran. ²⁶ Kini ye norien e, Kughen tukrivəh miragh fam nəmə Isrel. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimiini mīmə,
 “Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə tukrisi-pən apa Saeon,

In tukrivəh-si ta norien has tuk nəmə Isrel. S

²⁷ Kini in e promes kape nasituyen kafak kimi narmamə mə jakvəh-si ta narpinien kape təvhəgə has kapəriä.” (Aes 59:20, 21; 27:9; Jer 31:33, 34)

²⁸ Kwənərəus minə kape Isrel kimisəpəh nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, kini ror məkneikin, iriä kimnhauə tikmir minə kape Kughen. Mərig nar e ram-asitu irəmiä nəmə tanə pisin pisin minə, Kughen ravəhsi-pre kafan nihuvəyen kimi əmiä. Mərig Kughen rorkeikei hanə nəmə Isrel meinai In rimirpen əriä, kini iriä nitə kape Ebrahim, Aesak mine Jakob. ²⁹ Ror məkneikin meinai nipiğ Kughen rimirpen ta narmamə kini mor huvə pən kimi əriä, to riəpəh nuheikin-minien kafan nəgkiarien. ³⁰ In apa kupan, kimia nəmə tanə pisin pisin minə nimisəsik nəkwai Kughen. Mərig taktakun ai, nəmə Isrel kimisəpəh In misəsik nəkwan, Kughen rivəhsi ta nivhuayen tuk əriä mivəhsi-pre kimi əmiä. ³¹ Ye norien kirikianə əmə min, nəmə Isrel kasəsik nəkwai Kughen ai taktakun mine, ramor swatuk mə riki Kughen tukrehuə min tuk əriä. Ror məknakin meinai taktakun ai iriä kimnasəm mə Kughen rikin rehuə tuk əmiä, kini tukmə ror iriä kisorkeikei mə Kughen rikin tukrehuə min tuk əriä.

³² Narmamə m-fam kasəsik nəkwai Kughen, kini In ramor mə kapəriä norien hah ramraptərəkin əriä m-fam əgkap, iriä atuk to khapəh nharisinien əriä. In ramor məkneikin mə [In pisin əmə tukrivəh miragh əriä] mamhajoun-pən mə rikin tukrehuə tuk əriä m-fam.

Pol raməni nipei mivəh-si haktə Kughen

³³ !Taksəm-ru! !Nihuvəyen yamə mine Kughen ramor kimi narmamə mine nirkunien kafan, iriä fam kishuə!

Kitawə kiseinein nirkunien norien kape nətərigien kafan, mine kafan swatuk minə.

³⁴ “Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun narimnar yame raməmir ye nərigien kape Kughen Yermaru.

Kini yermamə kirik rikək yame rirkun nivəhsi-pəniən nəgkiarien kirik tukrasitu ye Kughen.”

(Aes 40:13)

³⁵ “Yermamə kirik rikək yame rirkun nivəhsi-pən-atuk-ien kafan kirik nar kirik kimi Kughen meinai narimnar fam əgkəp kape Kughen in əmə in əmə.”

(Job 41:11)

³⁶ Ror məkneikin meinai Kughen rimnor narimnar fam, kini narimnar fam apa ramswiin meinai nəsaninien kafan ramraptərəkin əriä, kini narimnar fam In rimnor mə kafan.

!Pəh kamhavəh-si haktə In kape rerin! !Amen!

12

Sakrefaes yame nimraghien raməmir iran

¹ Piak minə mine nowinik minə. Meinai Kughen rikin rehuə tuk ətawə, yakamaiyoh skai əmiä mīmə takhavəh-si-pən nipraimiə fam kimi Kughen rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramragh, kini misərəhu karin mə kafan, kini rikin ragien tukun. In e swatuk atuatur yame taksəhuak kimi Kughen iran. ² Takhapəh nhavəhyen norien kape yermamə kape tokrei tanə, mərig seighaan kin Kughen mə tukrukreikin kapəmiä nətərigien ruə miwi mīmə

norien kapəmiə tukruə mihuvə. Kini ror məkneikin, kimiə takharkun nisəkirien norien minə, mharkun nisorien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei. In e norien yamə mine khahuvə, mine yamə mine kasor rikin ramagien, mine yamə mine kisatuatuk.

³ Kini ye nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi yo, yakamni-pre tuk əmiə m-fam mə takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə. Mərig ye nətərigien atuatuk, taksəm nəsaninien yamə mine Kughen rimivəhsi-pre kimi əmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye Kristo. Kini nipig taksəm nəsaninien minə a, taksəm kapəmiə nımraghien minə, kini misəkir misəm mə ? kapəmiə nımraghien minə khahuvə misəmhen raməri-pən nhatətəyen kapəmiə uə nikam?

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin

(1 Kor 12:1-31)

⁴ Yermamə kirikianə, nipran kirikianə əmə. Mərig nipran, nor-norin minə ripsaah. Kini nor-norin minə ye nipran e, kapəriə wok pisin pisin.

⁵ Kini rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kishatə ye Kristo. Kitawə khapsaah, mərig kamhauə nipraitawə kirikianə əmə ye Kristo, kini misətigtə atuk irətawə minə.

⁶ Kini Kughen rimivəhsi-pə nirkunien tuk norien wok pisin pisin minə raməri-pən nihuvəyen kafan yame ramautə-pə kin kimi ətawə. Kughen ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rəpiuə. Kini pəh yermamə a tukrini-ərhav nəgkiarien kafan raməri-pən nhatətəyen kafan.

⁷ Tukmə yermamə kirik ravəh nirkunien tuk nasituyen, pəh in tukrasitu; tukmə in ravəh nirkunien tuk nhajounien, pəh in tukrhajoun; ⁸ tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-haktəyen nətərigien kape narmamə, pəh in tukrivəhsi-haktə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-pəniən mane, pəh in tukrivəhsi-pən rehua; tukmə in ravəh nirkunien tuk nikirien nıməhuak, pəh in ror yerkin m-fam; tukmə in ravəh nirkunien mə rikin tukrehuə tuk narmamə, kini pəh in tukror yerkin agien.

Swatuk kape norkeikeiyen narmamə

(1 Kor 13:1-13)

⁹ Norien kapəmiə tuk norkeikeiyen narmamə tukraməkeikei muə norkeikeiyen əfrakis. Taksəməkin norien has minə, kini mharaptəəkən tim tim norien huvə minə.

¹⁰ Sorkeikei əmiə minə rəmhen mımə kimiə piaumiə minə uə nowinmiə minə. Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei misarkut mə takhasiai əmiə minə.

¹¹ Pəh rikimiə tukragien tuk norien wok kape Kughen Yermaru yerkimə m-fam mamharpin, mhapəh nisəpəuyen.

¹² Taksagien əmə meinai nımisərhəhu-pən tim tim kapəmiə nətərigien ye Kughen. Kini nipig nəmhöyen tukruə, sor kapəmiə nətərigien rapomh. Kini masəhuak kimi Kughen ye nipig m-fam.

¹³ Tukmə narmamə kape Kughen kasəkwəkwə kin nar kirik, sautə-pən kimiə əriə. Sor huvə pən kimi yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin.

¹⁴ Saiyoh Kughen mımə tukror nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kasor nahasien kimi əmiə. Takhapəh nishərpəniən nar hah riven kimi əriə, mərig saiyoh Kughen mə tukror nihuvəyen kimi əriə.

¹⁵ Sagien kimiə nəmə minə kisagien. Kini sasək kimiə yamə minə kisasək.

¹⁶ Sor kapəmiə nətərigien rəm nəmhen irəmiə minə fam. Rikimiə tukripəh nəsikien mə kimiə tiksın yerpirig, mərig rikimiə tukragien əmə mə taksəriwək kirikianə kimiə yavən has minə. Rikimiə tukripəh nəsikien mə nakharkun pik nar.

¹⁷ Tukmæ yermamæ kirik ror ahas-pre tuk æmiæ, takhapæh nisarpinien tai norien kafan. Takasækeikei misarkut mæ taksor norien yame narmamæ mifam tuksem mimæ ratuatuk. ¹⁸ Sor narimnar fam yame nakharkun norien mimæ kimiæ naksaræ ye næmarinuyen kimiæ narmamæ mfam. ¹⁹ Piak minæ mine nowinik minæ. Takhapæh nisarpinien tai tævhagæ hah kape narmamæ. Apæh pæh Kughen pisin æmæ tukripi-æhu narpinien mine niemhaa kimi æriæ, meinai ye Nækwækwæ kape Kughen Yermaru ramni mimæ, "Narpinien tai tævhagæ hah, yakamærer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien has kape narmamæ." (Dut 32:35)

²⁰ Mærig kimiæ taksæri-pæn æmæ nægkiarien ye Nækwækwæ kape Kughen yame ramni mæ,

"Tukmæ kafam tikmir ræmkæræv,
væhsi-pæn næviginien kimin;
tukmæ rækwækwæ,
væhsi-pæn nu kimin.

Nipig naksor narimnar minæ a
in tukrauris pik tukun."

(Prov 25:21-22)

²¹ Takhapæh niseighanien kin norien has mæ tukruæ tuk æmiæ mivæh-si-æhu æmiæ. Mærig sor mæ norien huvæ minæ kapæmiæ pæh ravæhsi-æhu norien hah.

13

Pæh khasiai gavman

¹ Pæh kitawæ fam kisaræ ætgin gavman, meinai nehuæyen tuk narmaruyen m-fam ramsi-pæn tuk Kughen, kini gavman m-fam yamæ mine kasækwætæ, Kughen pisin æmæ rimivæhsi-haktæ æriæ. ² Tukmæ yermamæ kirik ramæsik nækwai gavman, kini ror mækneikin mæ in ripæh nisaiyen nehuæyen yame Kughen rimivæhsi-haktæ mukrai. Kini narmamæ yamæ mine kasor mæknakin kamhavi-pæ æmæ kapæriæ narpinien. ³ Ror mækneikin meinai Kughen rimivæhsi-haktæ gavman mukrai mæ yamæ mine kasor norien has tukhagin, pæh nien mæ rimivæhsi-haktæ gavman mukrai mæ narmamæ yamæ mine kasor norien huvæ minæ tukhagin. Kini tukmæ nakhapæh nisørkeikeiyen mæ takhagin kin næmasur minæ kape gavman, takasækeikei misor norien huvæ minæ, kini iriæ tukhavæhsi-haktæ æmiæ tukun. ⁴ Takhapæh nisærükiniën mimæ næmasur kape gavman iriæ yor wok minæ kape Kughen yame wok kapæriæ mimæ iriæ tukasor ramhuvæ-pre tuk æmiæ. Mærig tukmæ nakasor ramaha, takasækeikei mamhagin, meinai Kughen rimivæhsi-pæn-apnapien æmæ nehuæyen kimi æriæ, mærig rimivæhsi-pæn nehuæyen kimi æriæ mæ tukhavæhsi-pæn narpinien kimi narmamæ yamæ mine kasor norien has. ⁵ Ror mæknakin mæ kitawæ mifam tukasækeikei misaræ ætgin gavman tuk nar kiraru. Kirik e mimæ kitawæ tukhapæh nhavæhyen narpinien, kini kirik min e in e kitawæ tukharkun mæ norien kapætawæ in ratuatuk.

⁶ Kini nar kirikianæ min æmæ, særok-pæn takis kimi gavman, meinai næmasur kape gavman, iriæ yorwok minæ kape Kughen, kini in e wok kapæriæ mæ tuksarmaru ye narmamæ. ⁷ Tukmæ kimæ takasækeikei misærok yermamæ kirik, særok. Tukmæ takis pisin pisin minæ, takasækeikei misærok. Tukmæ kimæ takasækeikei mhasiai yermamæ kirik, hasiai. Tukmæ yermamæ kirik ravæh narmaruyen, kini takasækeikei misaræ ætgin.

Sørkeikei narmamæ meinai Nipig Kwasiq ruauæ pakæ

⁸ Takhapəh nisorien mə tukəm mə nar kirik yame nakhapəh hanə nisarpinien kimi yermamə kirik. Mərig nar kirikianə yame raməmür hanə tuk əmiə mə taksarpin, in ai norkeikeiyen, meinai yermamə yame rorkeikei in kirik in ramor narimnar fam yame loa ramni. ⁹ Loa ramni mīmə, “Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin,” “Mhapəh nishopniyen yermamə,” “Mhapəh nisəkrəhyen,” “Rikimiə tukriyəh nivəniyen tuk narimnar kape yermamə pisin kirik,”* kini loa minə min tiksın aikin. Mərig nəgkiariyen kirikianə əmə in nukneriə fam; in e ramni mīmə, “Orkeikei ik kirik rəmhen əmə kin yame nakorkeikei atuk ik.” (Lev 19:18) ¹⁰ Tukmə yermamə kirik rorkeikei in kirik, to riyəh norien nahasien kimin. Kini ror məknakin mə yermamə yame rorkeikei narmamə, in ramor mə nıprai Loa minə fam ruauə minor nəfrakisien kin.

¹¹ Takasəkeikei misor məknakin meinai kimiə nakwənharkun huvə niyəg yame kisarə iran ai taktakun mine. Rinor ta niyəg yame takasəkeikei misarha mhapəh nisapirien, meinai niyəg kitawə kimışatətə pə pə əmə iran, kini niyəg yame tukriyəh miragh ətawə iran raməmür pən pən, mərig taktakun ai ruauə pakə. ¹² Pəh nien mə tuk tu, napignapien tukriyək; kini nikhakien, pəh nien mə tuk tu tukruə. Kini ror məknakin mīmə pəh kisapəh norien kape nəpiğnapien, kini mharaptərəkin əmə norien huvə minə kape nikhakien rəmhen kin yame mobael ramraptərəkin huvə kafan kirik nau kape narowaginien. ¹³ Pəh kitawə tukror norien huvə minə, rəmhen kin yame yermamə raməriwək ye nikakien kini narmamə kasəm. Tukhapəh nisorien lafet has minə, mhapəh nisapisien kin ninimien, mhapəh nhakirapnapigien əmiə minə, kini mhapəh nisorien norien ətawə minə, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien jalus kimi ətawə minə. ¹⁴ Mərig seighaan kin Yermaru Yesu Kristo mə tukrarmaru ye nımraghien kapəmiə, kini takhapəh nisətəriğien mə takshawor pən iran mine misor narimnar yame nıpraimiə əmə rorkeikei.

14

Pəh khasiai nəməhuak yamə mine kasəri-pən Loa kape Moses (1 Kor 8:1-13; 10:14-33)

¹ Nəməhuak minə tiksın, kapəriə nhatətəyen riyəh nəusik-əusikien, meinai narmamə tiksın kamhavəh-si-pən natuakəmien kimi əriə, kini khapəh nharkunien mə Kughen rameighan kin əriə tuk natuakəmien minə a uə nikam. Mərig kimiə rikimiə tukramagien tuk nivəhyen nəməhuak minə a yame kapəriə nhatətəyen riyəh niskaiyen; takhapəh nisotgohyen kimiə əriə. ² Yermamə kirik, ye kafan nhatətəyen, rhuvə əmə mə in tukrən nəviginiyen m-fam. Mərig yermamə pisin kirik min, kafan nhatətəyen riyəh niskaiyen, kini rikin rəsik mə in rikun nəniyen nəviginiyen ye nəsimien əmə, miyəh nəniyen nusai nar. ³ Riyyəh niyuvəyen mə yermamə e yame rikun nəniyen narimnar fam tukrəm-pən nar hah ye yermamə yame riyyəh nəniyen nusai nar. Kini riyyəh nəmhenien mə yermamə yame riyyəh nəniyen nusai nar tukriyəh-pən tuk yermamə yame ramən fam nəviginiyen mə in ramor təvhagə has. Pəh tukriyəh nəm-əhuyen in meinai Kughen rikin ragien əmə tuk yeməhuak a. ⁴ Riyyəh niyuvəyen mə ik nakamni mīmə yorwok kape Yesu Yermaru kirik ramor norien has. Kafan atuk əmə Yesu Yermaru tukrəkir mīmə ramor nar huvə

13:8: Mat 22:39-40; Jem 2:8 * **13:9:** Loa minə e kasəmür ye Eks. 20:13-15,17; Dut 5:17-19,21.

13:10: 1 Kor 13:4-7 **13:11:** Efes 5:14; 1 Tes 5:6-7 **13:12:** 1 Jon 2:8 **13:13:** Luk 21:34; Efes 5:18 **13:14:** Efes 5:11 **14:1:** Rom 15:7 **14:2:** Jen 9:3-4 **14:3:** Kol 2:16

uə nar has. Kini in tukror huvə meinai Yesu Yermaru rirkun nivəhsi-pəniēn nəsaniēn kimin tuk norien nar huvə minə.

⁵ Ye norien kirikianə əmə min, yermamə kirik ramni mə nipig kirikianə əmə kape Kughen in ramərhakə rapita nipig minə tiksin; mərig yermamə kirik min ramni mimə nipig m-fam rəm nəmhen əmə. Mərig pəh narmamə tuksərer skai ye kapariə nətərigien ye nikarin kape narimnar minə e. ⁶ Yermamə yame ramni mə nipig kirikianə əmə in kape Kughen, in ramor tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini yermamə yame ramən nusai nar, ramən tuk nivəhsi-haktəyen Kughen, meinai in ramni-pən tuk Kughen mə rikin ramagien tuk nan nəviginiēn. Kini yermamə yame raməpəh nəniēn nusai nar, in min raməpəh nəniēn tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru, kini in min ramni-pən tuk Kughen mimə rikin ragien tuk nan nəviginiēn. ⁷ Kitawə kirik rirkək yame nimraghien kafan, kafan əmə, uə nimhəyen kafan, kafan əmə. ⁸ Mərig tukmə kitawə kamhamragh, kamhamragh tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru; kini tukmə kamhamhə, kamhamhə tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini ror məknakin, tukmə kamhamragh uə kimnhamhə, mərig kitawə kape Yermaru. ⁹ Kristo rimamhə marə mamragh min, mə In Yermaru kape narmamə yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta.

¹⁰ Kini ripəh nihuvəyen mə taksəkir norien kape piaumiə minə mine nowinmiə yamə mine iriə yəhuak minə. Ripəh nihuvəyen mə taksəm-əhu piaumiə minə, meinai kitawə m-fam tuksərer əkupan ye jea yame Kughen ramkwətə iran maməkir narmamə ikin. ¹¹ Rəmhen kin nəgkariēn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Kughen Yermaru ramni mimə, ‘Yakavəh kwəsu ye nimraghien kafak mimə narmamə m-fam tuksənimkur ye nimrik mhani-ərhav kin nheriə mhamə Yo, Yo Kughen.’ ” (Aes 45:23)

¹² Kini ror məknakin mə kitawə fam kirikianə kirikianə tuksərer ye nimri Kughen tuk nini-ərhavyen narimnar fam yamə mine kimisor.

¹³ Ror məknakin, pəh kisəpəh nəkiriēn norien kape narmamə. Mərig takhaskai mə takhapəh nisoriēn nar kirik yame tukror piaumiə kirik rətərig pik tukun mimir ye kafan nhatətəyen. ¹⁴ Yimauə mor kirikianə kimru Yesu Yermaru, kini tuk nar ai, yo yakirkun huvə mə nəviginiēn* kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nimri Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik rikin raməsik mimə nar kirik rəmkimik ye nimri Kughen, nar ai rəmkimik əfrakis tuk yermamə a. ¹⁵ Tukmə piam raməm mə nəviginiēn kirik rəmkimik, kini nakamən ye nimrin, rikin tukrəpəu. Ramor məknakin mə kafam norien ripəh nəri-pəniēn swatuk kape norkeikeiyen. Takhapəh nisoriēn mə nar yame nakasan ramoriah piaumiə kirik yame Kristo rimamhə tukun. ¹⁶⁻¹⁸ Nar apnapig mə kimie nakamhani mə norien kirik in rhuvə əmə, mərig səpəh, tamə piaumiə kirik raməm norien kapəmiə mamni mimə naksor təvhagə has. Ror pən, taksətapig kin, meinai yermamə yame ramor nəkwai Kristo ye norien a, in ramor riki Kughen ramagien. Kini narmamə kasəm in mhamə in yermamə huvə, kini rikiriə ramagien əmə tukun. Ror məkneikin meinai Narmaruyen kape Kughen pəh nien mə nar kape nəviginiēn mine ninimien, mərig in nar kirik kape natuatukien ye nimri Kughen, mine nəmərinuyen, mine nagieniēn ye Nanmin kafan.

14:4: Mat 7:1; Jem 4:11-12 **14:5:** Gal 4:10-11 **14:8:** Gal 2:20 **14:10:** 2 Kor 5:10 * **14:14:** Suatuk pisin kirik tuk nukreikiēn nəgkariēn ye v. 14: Yakirkun huvə mə nar kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nimri Kughen. **14:14:** Wok 10:15; Taet 1:15 **14:15:** 1 Kor 8:11-13

¹⁹ Kini ror məknakin, pəh kitawə tuksarkut pik tuk norien nar yame ramkir pən narmamə tuk nəmərinyuyen kini mhavəhsi-haktə nətərigien kapətawə m-fam. ²⁰ Takhapəh nisoriahyen wok kape Kughen tuk nənien naha nəviginiyen yame naksorkeikei. Nəfrakisien mə nəviginiyen minə fam khahuvə mhapəh nisəmkəmiyen ye nimir Kughen. Mərig rahas tukmə nakvəh nəviginiyen kirik yame piam ramni mə rəmkimik mən ye nimir, kini in rətərig pik tukun, mimir ye kafan nhatətəyen. ²¹ Kini ror məknakin rhuvə mə takhapəh nisənien nusa nar, mhapəh nhanimien waen, mhapəh nisorien nar kirik yame tukror piautawə minə kamhamir ye nhatətəyen kapəriə.

²² Kini tukmə kimiə nakhavəh nətərigien kirik ye nikarin kape narimnar minə e, takharaptərəkin məniwəh əmə kimiə Kughen. Narmamə kisərə ye nihuvəyen əfrakis nipig kasor əmə narimnar yame kharkun mə in ratuatuk mə tuksor. ²³ Mərig yermamə yame kafan nətərigien ramor kiraru tuk nar yame ramən, meinein mə ratuatuk mə tukrən uə nikam, rhuvə mə tukripəh nənien. Mərig tukmə rən, Kughen tukrini mə rinor təvhagə hah, meinai in ramən, mərig rikin raməsik mə ripəh natuatukien - kafan norien ripəh nərer-timtimien ye nhatətəyen. Kini tukmə yermamə kirik ramor nar kirik yame rikin raməsik mə in ripəh natuatukien, in ramor təvhagə hah.

15

Pəh khavəhsi-haktə nətərigien kape yəhuak pisin pisin minə

¹ Kitawə yamə mine khaskai ye nhatətəyen ye Kristo tukasəkeikei misasitu huvə ye yamə mine nhatətəyen kapəriə ripəh nuəyen miskai. Ripəh natuatukien mə tuksəri-pən əmə norien yame kitawə atuk kisorkeikei. ² Kitawə tukasəkeikei masor norien yame tukror riki narmamə pisin kisagien tukun, mima tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə ruə miskai. ³ Pəh kisor məknakin meinai Kristo min In rimipəh norien norien kirik yame In atuk rorkeikei, mərig In rimnor narimnar fam əgkap yame Kughen rorkeikei [nar apnapig narmamə kimnhani hah In tukun] rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mima, "Nini-hasien yamə mine kamni-pre tuk Ik, nəgkiarien a ramuə min tuk Yo."

(Sam 69:9)

⁴ Narimnar e yame kimirai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen, kimirai mə tukrhajoun ətawə, mə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. Kini kitawə kharkun norien a meinai kasərer tim tim ye nipig əutən minə, kini Nəkwəkwə kape Kughen ravəh-si haktə nətərigien kapətawə.

⁵ Kughen pisin əmə ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nipig əutən minə, kini In pisin əmə ravəh-si haktə nətərigien kapətawə. Kini taktakun ai, yakamaiyoh In mima tukrasitu irəmiə yamə mine nakhakwasig kin Yesu Kristo mor nətərigien kapəmiə mə tukruə mor kirikianə əmə ⁶ mə takhavəh nətərigien kirikianə əmə, mamhani nəgkiarien kirikianə əmə tuk nəgnəginien Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁷ Havəh əmiə minə yerkin agien, rəmhen kin yame Kristo rimivəh əmiə yerkin agien. Taksor məknakin mə narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.

⁸ Takhapəh nisəru-kinien nar e mima Kristo rimauə yorwok kape nəmə Isrel* mə tukrhajoun mə Kughen ramor kafan nəgkiarien, nəgkiarien e in e mima promes minə kafan yame rimini-pən tuk rip nəmə Isrel kupan, iriə kwənhauə misor nəfrakisien kin ⁹ mə nəmə tanə pisin pisin minə tukhani vi vi Kughen

14:19: Rom 12:18; 15:2 **14:20:** 1 Kor 8:13 **15:2:** 1 Kor 10:24,33 **15:4:** 2 Tim 3:16 **15:7:**

Rom 14:1 * **15:8:** Nəgkiarien Gris ramni mə "narmamə yame kimivəh nao kimi əriə" mərig nipran ramni mə "nəmə Isrel."

meinai rikin rehua tuk narmama, ramhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Ror məkneikin, yo jakvəh-si haktə nhagim ye kwerkwai nəmə tanə pisin pisin minə, maməni nipei mamni vi vi nhagim.” (2 Saml 22:50; Sam 18:49)

10 Kini nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə,
“Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə mine narmama kape Kughen minə takhauə kirikianə misagien.” (Dut 32:43)

11 Kini mamni min mimə,
“Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, taksəgnəgin Kughen Yermaru, kini kimiə kwənərəus minə fam kape tokrei tanə taksokapə misəgnəgin In.” (Sam 117:1)

12 Kini Aesaea ramni min mimə,
“Kwənərəus kape Jese† kupan tukrhaktə min, kini Kughen tukrivəh-si haktə in mə tukramarmaru ye kwənərəus minə kape tanimtanə m-fam.

Kini nəmə tanə pisin pisin minə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə iran.” (Aes 11:10)

13 Kughen rimnasitu irətawə mə tuksərəhu-pən tim tim kapətawə nətərigien iran. Pəh In tukror mə rikimiə tukrhaktə mukwar kin nagienien mine nəmərinuyen nipig nhatətəyən kapəriə iran tukriskai min meinai Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre nəsaninien kimiə əmiə.

Pol ramni mə Kughen rimivəh-si haktə in mə tukrivən ye kantri pisin pisin minə mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə

14 Piak minə mine nowinik minə. Yakirkun huvə mə nımraghien kapəriə ramhaktə mukwar kin nihuvəyən, kini nakhavəh nirkunien m-fam, misəmhen tuk nhajounien əmiə minə. 15 Kini ye nəkwəkwə e kafak, yimipəh nerkwagien kin nar kirik, mərig yimini-ərhav yerikik m-fam narimnar minə e tuk əmiə, kini morkeikei mə rikimiə tukraməkeikei maməsik nəgkarien minə a. Ratuatuk əmə mə yakəgkiar məknakin, meinai Kughen ramasitu irak ye kafan əmə nihuvəyən 16 mə yo jakuə yorwok kape Kristo tuk nini-ərhavien nəvsaoyen huvə kimi nəmə kantri pisin pisin minə. Yo yakəmhen kin pris kirik yame yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen mə nəmə ye tanə pisin pisin yamə mine kishatətə ye Kristo tukhauə presen huvə yamə mine Nanmin kape Kughen ramərəhu karin mə kape Kughen, kini Kughen rikin ragien əmə tuk nivəhyen.

17 Kini yakavəhsi-haktə Yesu Kristo tuk wok minə fam kape Kughen yame yakamor. 18 Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar pisin kirik, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar huvə yamə mine Kristo ramor nipig yimnor kafan wok tuk nivəhyen nəmə tanə pisin pisin minə khauə misor nəkwai Kughen. Kristo ramor wok ye kafak nəgkiarien mine ye kafak norien minə, 19 kini mor wok ye nəsaninien kape nımtətien minə mine nar pis pis minə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini ror məkneikin, yakamni-ərhav fam nəvsaoyen huvə kape Kristo, rimirikakun Jerusalem mivən meriaji-pən kantri e Ilirikam. 20 Nipig m-fam ye nirikakunien kape kafak wok muə meriaji-pə e taktakun, yimnorkeikei mə jakvən mini-ərhav nəvsaoyen huvə ikin minə tiksın yamə mine kipəh nərig-hanə-yen nhag Yesu Kristo ikin. Yakpəh norkeikeiyen mə jakor wok aikin kirik yame yermama kirik ruavən ta ikin mamni-ərhav nəvsaoyen huvə. 21 Mərig raməri-pən nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen [yame raməgkiar ye Kristo] mimə,

“Narmamə yamə mine kīpəh nīni-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi əriə, iriə
tuksəm In,
kīni narmamə yamə mine khapəh nisərig-hanəyen nəvsaoyen huvə, iriə
tuharkun.”
(Aes 52:15)

Pol rorkeikei mə tukrivən mivaag-pən kin nəməhuak minə Rom

²² Kīni nīpig rīpsaah, wok e kafak tuk nīvənien aikin pīsin pīsin minə ramətapig kin yo tuk nurəyen məm əmiə. ²³ Mərig taktakun ai, yimnor infamien ye kafak wok ye provins minə e. Newk minə tiksīn ruauə muavən ta, yimnorkeikei pik mə jakurə məm əmiə. ²⁴ Kīni ror məknakin, rīkik raməsik mīmə nīpig jakamvən Spen jakukurao-pre məm əmiə. Kīni nīpig jakurə kisarə kape nīpig kwakwə əmə, kīni yakorkeikei mə taksasitu irak tuk kafak nəriwəkiən. ²⁵ Mərig taktakun, yakamvən Jerusalem tuk nasituyen ye nəməhuak minə aikin, ²⁶ meinai nəməhuak minə apa kantri mir e Masedonia mine Gris, rīkiriə rīmnagien tuk nīvəhsi-pənien kapəriə mane kimi yavən has minə ye nīməhuak apa Jerusalem. ²⁷ Rīkiriə ramagien əmə tuk nasituyen irəriə məkneikin, mərig rəmhen kin yame kasarpin tai nasituyen yame kwənərəus kape İsrəl kīmnəvəhsi-pən ta kimi əriə, in e mə nəmə tanə pīsin pīsin minə kamhavəh nīhuvəyen yame Kughen rīmīrpen mə kape nəmə İsrəl, kīni misarpin tai nīhuvəyen a kin nasituyen kin mane. ²⁸ Jakvəh mane yame iriə kīmīsəwhai kəji, mīvən mīvəh-sī-pən kimi nəhuak minə apa Jerusalem. Kīni nīpig jakor infamien ye kafak wok apaikin, kīni mītərhav Jerusalem mīvən apa Spen, mərig nīpig jakamvən Spen, jakukurao-pre məm əmiə. ²⁹ Nīpig yakaurə mamarə iməmiə ikīn, yakirkun mə jakvəh narimnar huvə rīpsaah ye Kristo mə jakvəhsi-pre kimi əmiə, kīni kīmiə taksərig rhuvə kin. ³⁰ Piak minə mine nowinik minə, meinai kitawə kishatə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə, kīni Nanmin kape Kughen ramor mə kitawə taksorkeikei ətawə minə, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəhuak tuk yo misasitu irak ye narowaginien kafak. ³¹ Səhuak mə Kughen tukrasitu irak mətapig kin nəmə Judia yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəvsaoyen huvə mə tukhapəh nisoriəhyen yo. Kīni səhuak min mə nīpig jakvən Jerusalem mītərhav min, mə narmamə yamə mine kishatə ye Kristo, rīkiriə tukragien tuk wok kafak. ³² Kīni ye norien a, tukmə Kughen rorkeikei, jakurə məm əmiə ye nagienien, kīni kitawə mfam rīkitawə tukragien. ³³ Pəh Kughen yame In nuknei nəmərinyen tukramarə tuk əmiə m-fam. Amen.

16

Pol ramaowia kin in minə tiksīn

¹ Yo yakamni-pre tuk əmiə mīmə nowintawə e Fibi yame ravəh wok kape dikon ye nīməhuak apa Kengkria, in piraovin huvə kīrik. ² Yakamaiyoh əmiə mə nīpig in tukrurə, taksagien əmə tukun ye nhag Yesu Yermaru kapətawə, ye norien yame in ratuatuk mə narmamə kape Kughen taksor. Tukmə kafan kīrik nar kīrik rīkək, rhuvə mə taksasitu iran, meinai in rīmnasitu irak mine narmamə khapsaah.

³ Saowia kin Prisila mine Akwila, yame kīmasir yimīrhor wok kīrikianə kape Yesu Kristo. ⁴ İpakə əmə kīrhamhə tuk nasituyen irak. Pəh nien mə yo pīsin əmə, mərig kīmawə nəmə tanə pīsin pīsin yamə mine kasəhuak, yakamhani vi vi Kughen tuk əriu. ⁵ Kīni saowia kin nəməhuak yamə mine kasofugin ye kapəriu nīmə.

Saowia kin yo kirik e Epaenetas e yame rimnəkupan mhatətə ye Kristo ye tanə a Tarki.

⁶ Saowia kin Meri yame ramor pik wok irəmia.

⁷ Saowia kin Andronikas mine Junias, yemə imak mir yame kivəhsi-pən əmasir ye kalabus. Aposol minə kamhasiai pik əriu, kini iriu kimwəkupan irak mwhatətə ye Kristo.

⁸ Saowia kin Ampliatas yame yakorkeikei ye norkeikeiyen kape Yermaru.

⁹ Saowia kin Obanas, yame kimawə min yakasor wok kirikianə ye Kristo, kini saowia kin Stakis keikei.

¹⁰ Saowia kin Apeles, yame ramərer tim tim ye Kristo ye nipig əutən minə. Saowia kin narmamə ye nimə kape Aristobolas.

¹¹ Saowia kin Herodion, kwənərəus atuatur kafak.

Saowia kin narmamə yamə mine kisofugin-pən ye Yesu Yermaru ye nimə kape Nasisas.

¹² Saowia kin Trifaena mine Trifosa, piraovin mir yamə mir kawor pik wok kape Yermaru.

Saowia kin Persis keikei, piraovin min kirik yame raməmnhawk tuk norien wok kape Yermaru.

¹³ Saowia kin Rufas, yeməhuak kirik kape Yermaru mine nisini yame rimnor huvə-pə kimi yo rəmhen kin nisirik atuatur.

¹⁴ Saowia kin Asingkritas mine Flegon mine Heremes, mine Patrobas mine Heremas, mine piautawə yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁵ Saowia kin Filologas mine Julia mine Nereas mine nowini mine Olimpas mine nəməhuak minə fam yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁶ Saowia kin əmia minə rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Kristo. Niməhuak minə fam kape Kristo kisaowia kin əmia.

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə. Yakamaiyoh skai əmia mə taksərig əmia tuk narmamə yamə mine kasor mimə takseikus kwhen kapəmia, kini mishajoun narimnar yame kasor narmamə kasəviəkiə ye nhatətəyen kapəriə, kini nhajounien a ror pisin əgkəp ye nhajounien yame nimnhavəh ta. Sərer isok tuk əriə ¹⁸ meinai narmamə kashajoun nəgkiarien eikuə khapəh nisorien wok kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mərig kasor wok əmə tuk nar yame niprairiə rorkeikei. Iriə kamhani huvə nəgkiarien, kini nəgkiarien kapəriə rheikən, mərig kaseikuə, masoriah nətərigien kape narmamə khapsaah yame nirkunien kapəriə ripəh nərip-timtimien. ¹⁹ Narmamə kwəsərig ta nəvsaoyen mimə kimiə naksor nəkwai Kughen. Ror məknakin rikik ragien pik tuk əmia. Mərig yakorkeikei pik mimə takharkun naha nhagin yame ratuatur, kini mhapəh nhavənien tuk norien has minə. ²⁰ Kughen yame In nuknei nəmərinyuen, pəh nien mə tuk tu In tukrəvi-ətərkən Setan, kini in ramarə əmə ye təpaage nihumia. Pəh nihuvəyen kape Yesu Yermaru kapətawə tukraməmir irəmia minə.

²¹ Timoti e yame kimru min yakawor wok kirikianə ramaowia kin əmia. Kini Lusias mine Jeson mine Sosipata e kwənərəus kafak minə karhaowia min kin əmia.

²² Yo Tosias, yame yakamrai nəgkiarien kape Pol ye nəkwəkə e, yo yakamaowia kin əmia, kitawə kirikianə ye Yesu Yermaru.

²³ Gaeas ramaowia kin əmia. Yo Pol, yakamarə ye nimə kafan, kini narmamə kape niməhuak kasofugin iman ikin.

Erastas e yame ramərer tuk mane kape taon e, mine piautawə Kwotas, iriu min kwaowia kin əmia. ²⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmia mfam. Amen.*

²⁵ Pəh khani vi vi Kughen. In rirkun norien mimə kimiə naksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmia meinai yimini-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmia. Nəgkiarien e rimnerkwaig əmə apa kupan muə meriajipə, ²⁶ mərig taktakun ai, ruətərhav-pə. Kini Kughen e yame ramragh rerin, In e rimini mə jakni-ərhav nəvsaoyen kape Kristo yame profet minə kupan kimmharai ye nəkwəkwə minə kapəria, mə narmamə tukharkun. Yakamni-ərhav mimə kwənərəus minə fam ye tokrei tanə pəh tukshatətə əmə ye Kughen, misor nəkwən. ²⁷ Kughen pisin əmə In Kughen, kini In pisin əmə rirkun nar. !Pəh kisəgnəgin Kughen nipig m-fam, infamien rirkək, tuk nar yame Yesu Kristo rimnor! Amen.

16:23: Wok 19:22; 1 Kor 1:14 * **16:24:** Keinein mə Pol rimirai əfrakis nəgkiarien ye v. 24 meinai rikək ye kopi akwas tiksın kape Niu Testamen. **16:25:** Rom 1:5; Efes 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

1 Korin

Nəkwəkwə yame Pol rimməkupan mirai ramvən kimi yəhuak minə apa Korin

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Korin

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol iriu kwən kirik Sostenes kimirirai nəkwəkwə e.

?Kimirirai ramvən kimi pa? Kimirirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin.

?Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nipig kimirirai? Korin in taon ehuə kirik. Ikin aikin a, narmamə khapsaah khavəh kapəriə nautə mhauə mə narmamə tukhavəh nimrin. Korin in taon kirik yame in rhuvə pik ye provins a Akaea, yame raməmir ye kantri a Gris. Mərig ye taon a, narmamə khapsaah kasəhuak kimi kughen eikuə minə; kini norien has minə kapəriə rehuə min ye taon a. Niməhuak a Korin, narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel khapsaah ikin. Pol rimavən ikin minə m-kisisər mirikakun niməhuak minə, kini mamrikakun niməhuak apa Korin ye nəriwəkien kafan yame ror kiraru kin, kimisəhuak pə pə əmə, kini taktakun ai norien has minə rimmnamswin fam ye niməhuak. Narmamə tiksın kasor norien has minə; kini tiksın kamhavəh nətərigien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kimisaiyoh Pol kin narimnar yamə mine iriə khapəh nharkun-huvəyen. Kini in rimirai nəkwəkwə e mhorpin naiyohen kin kapəriə. Kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun atuatuk norien has yamə mine iriə tiksın kimnasor.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Niməhuak apa Korin in raməmir ye taon kirik yame norien has minə fam rimikuar aikin. Norien has minə a ramvən əmə ye niməhuak. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav norien has yame niməhuak ramrəh-pikin, mine norien has pisin pisin. In rimini-pən tuk əriə mə tukshawor pən iran mine misəkeikei mharerig-pə tuk Kughen. Kini mhajoun əriə kin norien yame ratuutuk mə narmamə tuksor mə iriə tukhauə narmamə kape Kughen minə.

Pol rimmokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimmokrən kin yo mirpen yo ye nərigien kafan mimə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakamrai nəkwəkwə e kimru piautawə Sostenes. ² Nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə kape Kughen apa Korin, kimiə narmamə yame Kughen rimmno karin əmiə mə kafan minə mə taksofugin-pən ye Yesu Kristo. Kini mokrən kin əmiə mə kafan minə, kimiə mine nəməhuak yamə mine kisarə ikin pisin pisin minə naksəhuak kimi Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame in Yermaru kapətawə fam. ³ Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinyuyen kimi əmiə.

Pol rimini vi vi Kughen ye nəhuakien

⁴ Nipig minə fam yakamni-pən tuk Kughen mə rikik ramagien tuk əmiə meinai naksofugin-pən tuk Yesu Kristo, ror pən rautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. ⁵ Rimmnautə-pre kin kafan nihuvəyen mə tukrehuə tuk əmiə ye norien minə fam, mor əmiə mə takharkun huvə nar kini mhani-ərhav nəgkiarrien kafan. ⁶ Rimmnor məkneikin meinai nimisəm mə nəvsaoyen kin Kristo yame yimmhani-ərhav-pre tuk əmiə in nəfrakisien. ⁷ Ror məkneikin mə

nipig nakasærer mamhawhin nuæyen kape Yesu Kristo Yermaru kapætawæ, nakhapæh nisakwækwæyen kin nasaninien kirik kape Nanmin Kafan tuk norien wok kafan. ⁸ Kini In tukror æmiæ naksærer tim tim misæriaji-pæn nipig yame tukror infamien, mæ tukpæh næm-pænien nar has kirik iræmiæ ye nipig yame Yesu Kristo Yermaru kapætawæ tukrærerig-pæ min iran. ⁹ Kini Kughen tukror nar e kimi æmiæ meinai nipig m-fam In ramor kafan nægkiarien. In Kughen yame rimnokræn kin æmiæ nakhauæ kirikianæ kimiæ Tini Yesu Kristo Yermaru kapætawæ.

Næmhauak minæ kimisæwhai æriæ minæ

¹⁰ Piak minæ mine nowinik minæ, yakamaiyoh skai æmiæ ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapætawæ mæ kimiæ m-fam takasærig æmiæ, mhapæh nisorien mæ nætærigien kirik tukruæ meikus kwhen kapæmiæ; kini mærig takhauæ æfrakis misor kirikianæ ye nærigien mine ye rikin kirikianæ. ¹¹ Piak minæ mine nowinik minæ, yakamni-pre mækneikin meinai yorwok tiksın kape pian e Kloe kwænhani-æсах-pæ ta iran mæ kimiæ nakasotgoh pik. ¹² Niprai nægkiarien yame yakamni ror mækneikin: Kimiæ tiksın kamhani mhama, “Kimawæ yakamhakwasig kin Pol,” mærig tiksın kamhani mhama, “Kimawæ yakamhakwasig kin kwæn a Apolos,” kini tiksın kamhani mhama, “Kimawæ yakamhakwasig kin Pita,” kini tiksın kamhani mhama, “Kimawæ yakamhakwasig æmæ kin Kristo.”* ¹³ ?Rikimiæ ramæsik mæ ta mæ nakharkun niseikus-eikusien mækneikin kuwhen kape Kristo, uæ? ?Nakha mæ ta mæ yo e Pol yimnæker ye nai kamarkwao kin tuk æmiæ uæ? Nikam, pa rimæ kinnor baptaes iræmiæ ye nhagik. ¹⁴ Yo yakamni vi vi Kughen meinai yimipæh norien baptaes iræmiæ kirik; mærig yimnor baptaes æmæ ye kwæra mir a Krispas mine Gæas. ¹⁵ Rikik ragien mæknakin meinai yermamæ kirik to ripæh naniyen mæ kinnor baptaes iran ye nhagik. ¹⁶ !Ah! Yimnæru-kin, yimnor baptaes min ye Stefanas mine kafan minæ. Mærig yaknæru-kin ta mæ yimnor baptaes ye kimiæ kirik min uæ nikam. ¹⁷ Niprai nægkiarien minæ e ramni mimæ Kristo rimipæh nherpæyen kin yo mæ jakor æmæ baptaes ye narmamæ, mærig rimnher-pæ kin yo mæ jakni-ærhav nævsaoyen huvæ. Kini jakpæh nini-ærhav-æmæ-yen nirkunien kape yermamæ meinai yakpæh norkeikeiyen mæ tukor ærværvæ nævsaoyen kin nimhæyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin.

Kristo rimnor æpu nirkunien mine nasaninien kape Kughen

¹⁸ Ror mækneikin meinai narmamæ yamæ mine kasæri-pæn swatuk yame ramvæn ye nap ehua, rikiriæ ramæsik mæ nævsaoyen kin nimhæyen kape Yesu Kristo in nægkiarien ætawao. Mærig kitawæ e yame Kughen rimivæh miragh ætawæ, rikitawæ ramæsik mæ nævsaoyen e ramhajoun-pæn nasaninien kape Kughen ¹⁹ meinai Nækwækwæ kape Kughen ramni mæ, “Yo jakoriah ægkap nirkunien kape narmamæ yamæ mine kharkun pik nar; kini mætæpig kin nirkunien kape narmamæ yame nirkunien kapæriæ rehua.”

(Aes 29:14)

²⁰ ?Narmamæ yamæ mine kharkun nar iriæ hiæ? ?Næmhajoun kape loa iriæ hiæ? ?Narmamæ yame kharkun huvæ swatuk kape nægkiarien iriæ hiæ? Kharkæk, meinai Kughen rimnor nirkunien kape tokrei tanæ rimauæ ye nætæwaoyen. ²¹ Ror mækneikin meinai ye nirkunien kape Kughen, rimnor

1:8: 1 Tes 3:13; 5:23 **1:9:** 1 Tes 5:24; 1 Jon 1:3 **1:10:** Fil 2:2 * **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nægkiarien ye v. 12 in e: Kimiæ tiksın kamhani mhama, “Kimawæ yakamhakwasig kin Pol,” mærig tiksın kamhani mhama, “Kimawæ yakamhakwasig kin kwæn a Apolos,” kini tiksın kamhani mhama, “Kimawæ yakamhakwasig kin Pita.” Mærig sæm-ru, yo, yakamkwasig æmæ kin Kristo. **1:12:** Wok 18:24-28; 1 Kor 3:4 **1:14:** Wok 18:8; Rom 16:23 **1:16:** 1 Kor 16:15 **1:18:** Rom 1:16
1:20: Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25

mə narmamə kape tokrei tanə e tukhapəh nharkunien In ye nərigien kapəriə. Mərig Kughen rimnor mə nəgkiarieren kapətawə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə in nəgkiarieren ətəwao, tukrivəh mīragh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran. ²² Nəmə Isrel kamhani əmə nəfakisien tukmə kisəm nīmtətien kirik kape Kughen; kini narmnə Gris kamhani əmə nəfrakisien ye nəgkiarieren yame in raməri-pən kapəriə nirkunien. ²³ Kini nīpig kitawə kamhani-ərhav nīmhayen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, nəgkiarieren kapətawə in rəmhen kin kapiet ye swatuk yame ramor nəmə Isrel kisapitətər iran, kini nəmə Gris khamə in nəgkiarieren ətəwao. ²⁴ Mərig narmamə yame Kughen rimnokrən kin əriə, nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə nəmə Gris, kamhani mhamə Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo ramhajoun mə nirkunien mine nəsaninien kape Kughen rehuə, meinai In rimnher-pə kin Kristo. ²⁵ Ror məkneikin meinai norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə in norien ətəwao əmə, nirkunien rarə iran rapita nirkunien kape narmamə. Mine norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə nəsaninien kafan rikək, kafan nəsaninien rehuə pik rapita nəsaninien kape narmamə.

²⁶ Piak minə mine nowinik minə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə kimia narmamə hawor minə nīpig Kughen rimnokrən kin əmiə. Kimiə khapsaah, narmamə kape tokrei tanə kimisəm əmiə khamə nakhapəh nharkunhuvəyen nar kirik; kini mhapəh nhavəhyen nəsaninien; kini pəh nien mə kimia nīpnəti nəmasur minə tiksın. ²⁷ Mərig Kughen rimirpen narmamə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə kaseno-eno mə tukror auris əriə yamə mine khamə ta mə kharkun nar; kini mirpen narmamə yame kapəriə nəsaninien rikək ye tokrei tanə e mə tukror auris narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rehuə ye tokrei tanə. ²⁸ In rimirpen narmamə tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə, mirpen narmamə yamə mine narmamə kape tokrei tanə khapəh nisorkeikeipikien əriə. Rimirpen narmamə tiksın yame narmamə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə tiksın, mə tukror narimnar tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm mə iriə nar huvə tiksın, tukhauə misor nar apnapig kin. ²⁹ Rimnor məknakin mə narmamə to khapəh nisəgkiar-ausitien ye nimir Kughen. ³⁰ Kimiə nimmhauə kirikianə kimia Yesu Kristo rəri-pən nərigien kape Kughen. Kini Kristo rimauə rəmhen kin nuknei nirkunien kapətawə. Ye norien yame Kristo rimnor, Kughen rimnor ətawə kisatuatuk ye nimir, kini mətu karin ətawə mə kafan minə, kini mivəh mīragh ətawə. ³¹ Ror məkneikin, tukrəmhen əmə kin nəgkiarieren yame Nəkwəkəwə kape Kughen rimini mīmə, “Yermamə yame raməgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə tuk nar yame Kughen Yermaru rimnor kimin.” (Jer 9:24)

2

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nīpig yimauə tuk əmiə, yimini-ərhav nəgkiarieren kape Kughen. * Mərig yimipəh nini-ərhavyen ye nəgkiarieren ausit, uə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə ramor əpu nirkunien kape yermamə. ² Nīpig yimnamarə kitawə-m kimia, rikik rimnasik mimə jakpəh niniərhav-pre-yen nar kirik, mərig yimini-ərhav-pre əmə Yesu Kristo tuk əmiə, mine kafan nīmhayen ye nai kamarkwao kin. ³ Nīpig yimauə tuk əmiə, kafak nəsaninien rikək, kini yimigin, mamətəmnimin. ⁴ Kini

1:21: Mat 11:25 **1:23:** Rom 9:32; 1 Kor 2:14 **1:24:** Kol 2:3 **1:25:** 2 Kor 13:4 **1:26:** Mat

11:25; Jem 2:5 **1:29:** Efes 2:9 **1:30:** Jer 23:5-6 * **2:1:** Kopi akwas tiksın kape Niutestamen khamə, “Yimini-ərhav nəgkiarieren kape Kughen yame in apa kupan rimnerkwaig.” **2:3:** Wok 18:9; 2 Kor 10:1

nîpig yimîni-êrhav kafak nêgkiarîen ye nêvsaoyen huvê, yimîpêh nîniyen ye nîrkunîen kape yermamê, mîne ye nîvêhsi-pêh-vêhsi-pêniyen kimi êmiê tuk nîviyen nêrigîen kapêmiê. Mêrig nîpig yimnêgkiar nîmîsê nêsanîniyen kape Nanmîn kape Kughen. ⁵ Yimnor mêknakîn mê nhatêtêyên kapêmiê tukripêh narê-êmêyên ye nîrkunîen kape narmamê, mêrig tukrêrê ye nêsanîniyen kape Kughen.

Nanmîn kape Kughen ramor êpu Nêvsaoyen Huvê kape Yesu Kristo kimi atawê

⁶ Mêrig in nêfrakisîen mê kîmawê yakamhânî-êrhav nêgkiarîen kape nîrkunîen kimi narmamê yamê mîne rîkîriê ruêmrûê, mêrig pêh nîen mê nîrkunîen kape narmamê taktakun mîne, uê kape narmamê yamê mîne kasarmaru îrêtawê e towêi mîne, yamê tuk nîpig kîrîk, îriê tukhauê narmamê apnapîg êmê. ⁷ Nîkam. Kîmawê yaksêgkiar ye nîrkunîen kape Kughen yamê in apa kupan rîmnamêmir mênîwêh, meînai narmamê kîmhêpêh nharkunîen; kîni Kughen rîmîni apa kupan kupan êgkêp mê nîrkunîen e In tukrûê mîvêhsi-pê nîhuvêyên kimi êtawê. ⁸ Narmamê yamê mîne kasarmaru ye tokrêi tanê e taktakun mîne kwêseîneî nêrigîen e kape Kughen, mêrig to îriê kîpîharkun, to kîpîhêpêh nîsêsik-pêniyen Yermaru kapêtawê ye nai kamarkwao kîn, yamê In nukneî nîhuvêyên mînê fam. ⁹ Mêrig Nêkwêkwê kape Kughen ramnî mê,

“Narmamê khêpêh hanê nîsêmiyen,
kîni mhêpêh hanê nîsêrigîen,

Kîni mhêpêh hanê nharkunîen

naha nhêgîn yamê Kughen rîmnor apnêpeînê îran kape narmamê yamê
mîne kasorkeîkeî In.” *(Aes 64:4)*

¹⁰ Mêrig Kughen rîmnor êpu nêrigîen a kafan kimi êtawê ye Nanmîn Kafan. Kîni Nanmîn Kafan rîrkun narîmnar m-fam, kîni mîrkun mîn narîmnar kape Kughen yamê narmamê khêpêh nharkunîen. ¹¹ Ror mêknakîn meînai narîmnar yamê yermamê ramêtêrig kîn, in êmê in rîrkun; yermamê kîrîk rîpêh mîn nîrkunîen. Kîni ye norîen kîrîkîanê êmê mîn, narîmnar yamê Kughen ramêrig, Nanmîn Kafan pîsîn êmê In rîrkun. ¹² Pêh nîen mê Kughen rîmîvêhsi-pê nêtêrigîen kape narmamê kape tokrêi tanê kimi êtawê, mêrig rîmîvêh-sî-pê Nanmîn yamê ramîsî-pêh tukun, mê kîtawê tukharkun naha nhêgîn yamê Kughen rîmîvêhsi-pê apnapîg êmê kimi êtawê. ¹³ In e nêvsaoyen huvê yamê kîmawê yakamhânî, kîni nîrkunîen kape narmamê rîpêh nhêjounîen êmawê kîn nêgkiarîen e; mêrig Nanmîn kape Kughen ramhêjoun êmawê. Kîni yakamhânî-êrhav nêgkiarîen êfrakis kape Nanmîn kape Kughen ye nêgkiarîen yamê mîne kamhêsi-pêh tukun.

¹⁴ Yermamê yamê Nanmîn kape Kughen rîkêk îran, to rîpêh nîvêhyên narîmnar yamê Nanmîn kape Kughen ramhêjoun êtawê kîn, meînai ramêh mêknakîn mê narîmnar a nîrkunîen rîkêk tuk êriê. Kîni to rîpêh nîrkunîen narîmnar yamê Kughen ramhêjoun êtawê kîn meînai Nanmîn kape Kughen êmê rîrkun nasîtuyên ye narmamê tuk nîrkunîen narîmnar kape Kughen.

¹⁵ Kîtawê yamê mîne kamhêvêh Nanmîn kape Kughen khêrkun nîsêkîriyen norîen mînê; mêrig narmamê apnapîg mînê kîseîneî nêkîr-êmhênîen norîen kapêtawê ¹⁶ meînai Nêkwêkwê kape Kughen ramnî mê,

“Yermamê rîkêk yamê ruîrkun ta nêtêrigîen kape Kughen Yermaru
mîrkun nhêjounîen In kîn nar kîrîk.”

(Aes 40:13)

Mêrig kîtawê kwênhêvêh ta nîrkunîen kape Yesu Kristo.

3

Pol rimə tukhapəh niseikusien kuwhen kape niməhuak

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, yimipəh nəgkiarinen kimi əmiə rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə yamə mine kharkun narimnar kape Kughen. Mərig yimnəgkiar kimi əmiə rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə kape tokrei tanə, meinai kimiə nimnhavəh pə pə əmə Yesu Kristo ye nimraghien kapəmiə.

² Nipig yimnhajoun əmiə, rəmhen əmə mə yakhavəhsi-pre nah kimi əmiə, mipəh nivəhsi-preyen nəviginien skai kimi əmiə. Meinai kimiə nimnhapəh nisəmhenien tuk nənien nəviginien skai. Kini taktakun ai, nakhapəh hənə nisəmhenien tuk nənien, ³ meinai norien kapəmiə rəmhen əmə kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Meinai kimiə nakasor jalus, masotgoh kimi əmiə minə ramhajoun-pən mə norien kapəmiə rəmhen kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Naksəmhen kin narmamə apnapig əmə. ⁴ Kimiə kirik ramni mə, “Yo yermamə kape Pol,” kini kirik ramni mə, “Yo yermamə kape kwən a Apolos,” ramhajoun-pən mə norien kapəmiə in rəmhen əmə kin narmamə kape tokrei tanə.

⁵ Taksəm-ru. ?Apolos in pa? ?Kini yo pa? Kimru yakwəmhen əmə kin yorwok mir kape Kughen, yimiwasitu irəmiə tuk nhatəyəyen ye Yesu Kristo. Kimru yiməwor əmə wok yame Yermaru kapətawə rimivəhsi-pə pisin pisin kimi əmru mə jakwor. ⁶ Rəmhen kin yame yo yimisuv kweru nai, kini Apolos in raməkwi-əkwi kin nu, mərig Kughen In ramor ramhaktə. ⁷ Ror məkneikin mə yermamə yame ramsuv kweru nai, uə yermamə yame raməkwi-əkwi, in nar apnapig əmə; mərig Kughen pisin əmə ramor narimnar kamharmagh mamhakuə. ⁸ Yermamə yame ramsuv, mine yame raməkwi, kiravən əmə tuk nar kirikianə əmə. Kini Kughen tukraməkeikei mərok əriu ye wok pisin pisin kapəriu. ⁹ Kimru yorwok mir kape Kughen. Kini kimiə naksəmhen əmə kin nəsimien kape Kughen, uə nimə kape Kughen.

¹⁰ Ye nihuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi yo, yimivhirəkin huvə nihu nimə rəmhen kin yermamə yame rirkun huvə nivhirəkinien nimə. Kini narmamə tiksın khauə mharpin min nimə rhaktə. Mərig iriə m-fam tukasəkeikei misəm huvə wok kapəriə kape nivhirəkinien nimə, ¹¹ meinai to yermamə kirik ripəh nivhirəkinien nihu nimə kirik min yame ror pisin ye nihu nimə yame kwəvhirəkin ta, yame in e Yesu Kristo. ¹² Narmamə tiksın kamhəvhirəkin nimə mharpin-pən yame kwəvhirəkin ta, məvhirəkin kin narimnar yame tukraməmır rerin, rəmhen kin gol mine silva mine kapiar yame nimir rhaktə. Kini narmamə tiksın kamhəvhirəkin əmə narimnar yame raməmır kape nipig kwakwə əmə rəmhen kin nai mine nuwig mine nimar nikien. ¹³ Kini tuk nipig kirik narmamə tukpisəm wok kapəriə mipiharkun, meinai nipig Yesu tukripirerig-pə min iran, kapəriə wok tukhauə ye nikhakien. Kughen tukripəkir əmhen wok minə kapəriə rəmhen kin yame kivəhsi-pən gol ye nap mə tukrhajoun mə rhuvə uə raha. ¹⁴ Narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rhuvə, rəmhen kin yame nap ripəh nəsien nimə kapəriə, tukhavəh kapəriə nərok. ¹⁵ Mərig narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rahas, rəmhen kin yame nap rimnəs kapəriə nimə, narimnar fam rimirkək. Kughen tukrivəh miragh əriə, mərig tuksəmhen əmə kin yermamə yame rəmap ta kin nimə yame nap raməs.

16 ? Nakharkun uə nıkam, mə kimiə nimə kape Kughen, kini Nanmın kape Kughen ramarə irəmiə? 17 Tukmə yermamə kirik ramoriah nimə kape Kughen, kini Kughen tukroriah mın in, meinai nimə kape Kughen, in ramərhakə. Kini kimiə nimə e kape Kughen.

18 Yermamə yame rıkin raməsik mə in rırkun pik nar, tukramərig huvə in tamə reikuə atuk iran. Tukmə rimə tukrırkun nar əfrakis, tukraməkeikei mivəh nırkunien e yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mə nırkunien rıkək iran. 19 Ror məkneikin meinai nırkunien kape narmamə kape tokrei tanə, Kughen raməm-pən mə in nətəwaoyen əmə. Rəmhen kin yame Nəkwəkə kape Kughen ramni mımə,

“Narmamə yamə mine kharkun pik nar, kasor norien yame riko iko, mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.” (Job 5:13)

20 Kini mamni mın mımə,

“Kughen Yermaru rırkun mə nətərigien kape narmamə yamə mine kharkun nar, in nar arnapig əmə.” (Sam 94:11)

21 ! Kini takhapəh nhavəhsi-haktə-mın-ien nəmehuə mınə kape niməhuak! Meinai Kughen rimivəhsi-pre narımnar fam kimi əmiə mə tukrasitu irəmiə.

22 In rimivəhsi-pre nəmehuə mınə kapəmiə rəmhen kin yo, Pol, mine Apolos, mine Pita, mə jaksasitu irəmiə. Mivəhsi-pre fam narımnar ye tokrei tanə mə tukrasitu irəmiə. Nar arnapig mə nakwənhamragh uə nakwənhamhə, uə nar yame ruatərhav ai taktakun uə yame tukripitərhav tuk nıpig kirik, Kughen ravəhsi-pre fam narımnar mə tukrasitu irəmiə. 23 Kini kimiə kape Kristo, kini Kristo in kape Kughen.

4

Nəməhuak mınə Korin kamhavəh-si haktə atuk əriə mınə tuk norien kape Kughen yame kasor

1 Ror məknakin mə narmamə tukasəkeikei mhavəh əmawə rəmhen kin yorwok mınə kape Kristo yame Kughen rımnərəhu-pə ye kwermimawə mə kimawə jaksor əpu nərigien kape Kughen yame rımnərkwaiğ kupan. 2 Kini narmamə yame kasarha tuk narımnar kape yemehuə kirik tukasəkeikei masor huvə wok kapəriə mə nıpig yamehuə kapəriə tukruə iran məm kapəriə wok, mırkun nıniyen nəfrakisien irəriə. 3 Mərig tukmə kimiə uə narmamə pisin mınə khamə tuksəm əmhen wok kafak, in nar arnapig əmə. Kini yo atuk to yakpəh nəm-əmhenien kafak wok. 4 Kafak wok, yakaməm mə ratuatuk əmə. Mərig nar a rıpəh nhajoun-pəniən mə yo yakatuatuk. Yermaru əmə in rırkun nəm-əmhenien kafak wok. 5 Ror məknakin, takhapəh nis-haimirenien nəkirien narmamə, mamhawhin əmə nıpig Yesu Yermaru tukruə iran. In tukrəhi-pə narımnar yamə mine kaserkwaiğ ye nəpıgnəpien tukruə ye nıkakien; kini mını-ərhav naha nhagin yame ramswiin yerki narmamə. Ye nıpig a Kughen tukrəgnəgin narmamə kirikianə kirikianə tuk narımnar yame kimisor.

6 Piak mınə mine nowinik mınə. Yakaməgkiar ye nıkarin kapəmru Apolos mə takhavəh nırkunien ikin mhawhai əmiə iran. Kini tukmə nakhavəh nıprai nəgkiarien mınə e, takasəkeikei misor əmə nəgkiarien yamə mine kwərai ta, mhapəh nhavəhsi-haktəyen narmamə tiksın mə iriə kishaktə pik, mhapəh nhavəhsi-əhuyen tiksın. 7 ? Rhawor e nakhamə ta mə kimiə nakshaktə rapita fam narmamə? Nırkunien mınə fam yame nakhavəh misasitu kin ye narmamə, Kughen pisin əmə rimivəhsi-pre kimi əmiə. ? Mərig rhawor e nakasəgkiar ausif mhamə kimiə atuk naksor narımnar mınə e?

⁸ Kimiä nakhama ta ma nakwənhavəh fam ta nirkunien tuk Kughen. Nakhamə ta ma nakhapəh nisakwəkwəyən kin nar kirik yame ramsi-pən tuk Kughen. Nakhamə ta ma nakwənhavəh ta nehuəyən ye narmaruyən kape Kughen, mhamə kimiä naksehuə misapita əmawə. Ripi ma nakpihavəh ta nirkunien məknenkin, kini kitawə-m kimiä kipihavəh ta nehuəyən e, ripihuvə. ⁹ Mərig ripəh norien məknen. Kimawə aposol minə kimawə ye tanə əmə, rəmhen kin yermamə kirik yame ravəh narpinien məkneikin ma tukhopni in apa rusərhav ikin. Narmamə minə fam ye tokrei tanə mine agelo minə ye neai kasəm əmawə ma nımraghien kapəməwə tukrhawor pən iran mine. ¹⁰ Narmamə kisərig ma kimawə yamə mine yakasofugin-pən tuk Yesu Kristo, yaksətəwao. Mərig kimiä nakhama ta ma nakharkun nar. Kapəməwə nəsaninien rikək, mərig kimiä nakhama ta ma nəsaninien kapəmiə rarə. Narmamə kharəh nhasiayen əmawə, mərig kamhasiai əmiä. ¹¹ In e nəfraksien muə meriaji-pə taktakun mine, nikumhə raməs əmawə; kini yaksəkwakwə, kini yakamhavən ye neipən mətit, narmamə kamhauh əmawə, kini kapəməwə nimə rikək. ¹² Kimawə atuk əmə yakasor pik wok ye kwermimawə. Nipig kini-hah əmawə, mərig kimawə yakasəhuak kimi Kughen ma tukrivəhsi-pən nihuvəyən kimi əriä. Nipig narmamə kasor ahas-pə kimi əmawə, mərig kimawə yaksəpnaripig əmə. ¹³ Nipig narmamə kamhani hah əmawə, mərig kimawə yaksəgkiar huvə əmə kimi əriä. Meriaji-pə taktakun mine, narmamə kasəm əmawə khamə kimawə yaksaha misəmhen əmə kin nəmkimikien kape tokrei tanə.

Tukasəkeikei misəri-pən norien kape Pol

¹⁴ Pəh nien ma yakamrai nəgkiarieren minə e mə jakor əmiä naksauris; mərig yakamrai nəgkiarieren minə e mə jaksig əmiä, meinai kimiä kafak kwajikovə yame minə yakorkeikei pik əmiä. ¹⁵ Kapəmiə nəmhajoun ripsaah yamə mine kashajoun əmiä kin Kristo. Kini ripimə kapəmiə tatə karin minə ten taosen kisasitu irəmiə ye nhatətəyən kapəmiə ye Kristo, mərig kapəmiə tatə atuutuk kirikianə əmə, in e yo, meinai yimnhajoun swatuk kape nımraghien rerin kimi əmiä nipig yiməuə rəmhen kin aposol kirik kape Yesu Kristo mini-ərhav-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiä. ¹⁶ Ror pən, yakamaiyoh skai əmiä mə taksəri-pən kafak norien minə. ¹⁷ Ye norien e, yakamher-pre kin Timoti e yame yakorkeikei pik in rəmhen kin kafak kwajikovə atuutuk. In ramhatətə tim tim ye Yesu Yermaru. In tukrhajoun min əmiä kin norien yame yo yimnəri-pən ye nımraghien vi yame rimasi-pən tuk Yesu Kristo. Norien a yame yakamhajoun narmamə kin ye niməhuak minə fam, apa ikin minə fam.

¹⁸ Kimiä minə tiksın nakasausit, mhamə ta ma to yakpəh nırerig-preyen tuk əmiä mətapig kin norien has kapəmiä. ¹⁹ Mərig pəh nien ma tuktu, yakaməkeikei murə min məm əmiä, tukmə Yermaru rorkeikei. Mə jakərig-ru nəgkiar-ausit-ien yame kamhani, mə jakəm-ru mə kamhavəh əfrakis nəsaninien uə nikam. ²⁰ Meinai narmamə yame Kughen ramarmaru irəriä, pəh nien ma iriä narmamə kape nəgkiarieren əmə; mərig iriä kamhavəh nəsaninien kape Kughen ye nımraghien kapəriä. ²¹ ?Kini naksorkeikei naha? ?Mə jakurə məm əmiä yakuh əmiä? ?Uə jakurə məm əmiä masitu irəmiə ye norien huvə, meinai yakorkeikei əmiä?

5

Tukmə yeməhuak kirik ramapir apnapəg pin tuk nipiraovin, tukaməkeikei kher yerhav kin

¹ Kimnəvsao kin kimi yo kimə yermamə kirik yerkimia rimnəkrəh kin pi-raovin kirik, mamor ye norien hah kirik yame rapita norien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien. In e rimnəkrəh kin pian vi kape kafan tatə. ² Mərig kimia naksausit mhamə niməhuak kapəmia in rhuvə rapita! Rhuvə pik mə taksərig raha tuk təvhagə has yame yermamə a ramor, misher ye rhav kin ye niməhuak kapəmia. ³ Nar apnapig yakpəh nəmirien kitawə-m kimia, mərig nətərigien kapətawə kirikianə əmə, rəmhen kin yame yakamarə kitawə-m kimia. Kini yaknəkir ta yermamə a tuk norien has yame in rimnor. ⁴ Nipig takhauə kirikianə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nərigien kafak mine kapəmia kirikianə əmə. Nipig a in a, nəsaninien kape Yesu Yermaru tukraməmir irəmia, ⁵ kini nipig a in a takseighan-pən kin kwən a ye kwermi Setan mə tukroriah nīpran, kini rarar ye nərigien kafan, pəh Yesu Yermaru tukrivəh mīragh in nipig In tukruə min ye Nipig Kwasiḡ.

⁶⁻⁷ Naksausit mhamə ta mə nakwəsəusik-əusik ye nhatətəyen kapəmia, mərig nakseighan kin kwən a ruvrə naksəhuak kwis. Nar e rīpəh nəmhenien. Yis rəkəskəh əmə ramher flaəa piəpia raməsiis. Ye norien kirikianə əmə min, yermamə yame ramor təvhagə has tukroriah niməhuak piəpia. Ye nipig kape Pasova kimawə nəmə Isrel yaksarakikin bred yame yis raməmir iran, masor lafet kin bred yame yis rīkək iran. Ye norien kirikianə əmə min, taksher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kuwheh kapəmia, mə təvhagə has tukrīkək ye kuwheh kapəmia. Taksor məknenkin pəh misatuatuk ye nīmri Kughen, mərig yakirkun mə naksatuatuk meinai Kristo rimamhə rəmhen kin sakrefaes kape nivəh-mīraghien ətawə, rəmhen kin sipsip yame nəmə Isrel kimnhauh ye nipig kape Pasova. ⁸ Pəh kasor lafet misagien iran ye nipig m-fam meinai Kughen rimirisin ətawə, rəmhen kin yame nəmə Isrel kasor lafet misagien meinai Kughen rīmikīr ərhav əriə apa ljiḡ apa kupan. Mərig ye nipig a in a kimnasor lafet kin bred yame yis rīkək iran. Ye norien kirikianə əmə min, pəh narmamə yamə mine kasor təvhagə has uə kasor ramahas-pən tuk narmamə, pəh tukhatərhav ye kwheh kapətawə. Kini pəh narmamə ye kwheh kapətawə, pəh iriə in əmə in əmə tukasor norien huvə misəfrakis.

⁹ Yakwərai ta nəkwəkəwə kirik kimi əmia mīmə takhapəh nisor-kwisien nar kimia narmamə yamə mine kasapir apnapig tuk nīpiraovin. ¹⁰ Pa rīmə yakamni-əhu əmia mə takhapəh nisor-kwisien nar kimia narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, nar apnapig mə norien kapəria rahas rəmhen kin yame kasapir apnapig, masəptig kin nar, misəkrəh, maseikuə, masəhuak kimi nanmi nar. Narmamə khapsaah kisor məkneikin, tukmə nipig kitawə kisarə hanə ye tokrei tanə, to khapəh nisaptayen ye yor təvhagə has minə a.

¹¹ Mərig nīprai nəkwəkəwə yame yimirai kimi əmia mīmə takhapəh nisəriwək-kwis-ien kimia yermamə yame ramni mə in yeməhuak kirik, mərig raməkrəh kin piraovin, uə raməptig kin nar, uə raməhuak kimi nanmi nar, uə ramni hah narmamə, uə ramapis kin nīnimien ye nipig m-fam, uə rameikuə tuk nəkrəhyen. Takhapəh nisor-kwisien nar kimia miriə, kini mhapəh nisəvigin-kwisien kimia miriə. ¹² Pəh nien mə in kafak wok mə jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. Mərig in wok kapəmia mə takhavəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak yamə mine kasor təvhagə has minə e. ¹³ Kughen tukrəm əmhen narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, mərig Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mə,

“Sher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kwheh kapəmia.” (Dut 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7)

6

Nəməhuak minə to khapəh nisərip-ərhavyen əriə minə ye kot tuk notgohyen kapəriə

¹ Tukmə nipig yermamə kiraru ye kwhen kapəmiə kawhek əriu minə, ror naurisien mə tukravəh nərigien kapəriu miravən ye kot, ikin narmamə yame khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen timəht kape narmamə ikin. Mərig pəh niməhuak in tukraməkeikei məm əmhen nərigien kapəriu. ² !Nakharkun mə tuk Nipig Kwasig, kimiə nəməhuak minə taksəm əmhen nimraghien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien! Kini tukmə taksəm əmhen narmamə kape tokrei tanə, ?rhawor e rikimiə raməsik mə nakhapəh nisəmhenien tuk nisəm-əmhenien kapəmiə mus mus minə? ³ !Nakharkun mə ye Nipig Kwasig taksəm əmhen norien kape agelo minə! Kini narimnar ye nimraghien kape tokrei tanə e, iriə rimar əmə tuk nəm-əmhenien. ⁴ Kini ror məkneikin mə tukmə nakasotgoh tuk nətərigien minə tiksın, ?rhawor e nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm timəht kapəmiə? Nəməhuak minə khapəh nhasiai-pikien namehuə kape kot meinai khapəh nisəmhenien tuk nəm-əmhenien nərigien kape nəməhuak minə. ⁵ Yakamni məkneikin mə taksərig misauris tukun. ?Mə rhawor? ?Yermamə kirik yerkimia rirkək tuk nəəhu-huvəyen timəht kape nəməhuak minə, uə nikam? ⁶ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak minə nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen notgohyen kapəmiə minə.

⁷ Kimiə nakhavən ye kot mə tukəm əmhen kapəmiə tigoh. Nar e in e ramhajoun-pən mə nimisəviəkiə ye swatuk kape Kughen ye nimraghien kapəmiə. ?Rhawor? Tukmə kwan kirik ramor-ahas-pre kimik, rhuvə mə takəru-kin əmə. Tukmə rameikuə iram mə tukrəkrəh, rhuvə mə takərukın məpəh. ⁸ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak pawk minə, nakaseikuə irəmiə minə tuk nəkrəhyen, masor-ahas-pən tuk əmiə minə.

⁹ ?Nakharkun uə nikam mə yor təvhagə has minə to khapəh nhavəniən apa ikin Kughen ramarmaru ikin, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə? Takhapəh nhaniyen nəfrakisien ye neikuəyen. In e nəfrakisien mə narmamə yamə mine kasapir apnapig, mine yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə, mine yamə mine kasəkrəh kin piraovin, mine narman yamə mine kamhakir atuk əriə minə, ¹⁰ mine yəkrəh minə, mine narmamə yamə mine kasəptig kin nar, mine yame mine kisapis kin ninimien, mine yamə mine kamhani haf nhag yermamə, mine yamə mine kaseikuə tuk nəkrəhyen kimi narmamə to khapəh nhavəniən apa ye rao ye neai, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə. ¹¹ Kini kimiə minə tiksın nimisor məknakin apa kupan. Mərig Nanmin kape Kughen kapətawə rimnaspir əmiə, mətu-karin əmiə mə kafan minə, mə kimiə taksatuatuk ye nimrin meinai nakamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Norien kape nəkrəhyen kin piraovin in təvhagə has

¹² Narmamə tiksın kamhani məkneikin mhamə, “Narimnar fam, rhuvə mə tukor.”* Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhamə, “Narimnar fam rhuvə

6:2: Rev 20:4 **6:10:** Gal 5:19-21; Efes 5:5; Rev 22:15 **6:11:** Taet 3:3-7 * **6:12:** Nəmhajoun eikuə minə tiksın a Korin kimnhani mhamə niprai jir kape tokrei tanə əmə, Kughen riphə nam-pəniən nahasien ye niprai jir, kini rhuvə əmə mə tukasor naha nhagin yame niprairia rorkeikei mə tukror, ramhen kin piraovin uə ninimien. Mərig Pol ramni mə Kughen ramehuə yerkitawə mine ye nipraitawə.

mə tukor.” Mərig to yakpəh neighanien kin mə narimnar minə en tuksarmaru ye nimiraghien kafak. ¹³ Narmamə tiksın kamhani nuhpikinien ye norien kape nikirien nıpiraovın mhamə, “Nəviginién in rhuva tuk tip jir, kini tip jir rorkeikei nəviginien.” Mərig sərig-ru, tuk Nıpig Kwasig, Kughen tukror infamien irəriu. Kini pəh nien mə Kughen ravəhsi-pə nıpraitawə mə tukamhakir apis-apis ətawə minə. Mərig Kughen Yermaru rimivəhsi-pə nıpraitawə mə tukhasiai In kin, kini pəh Kughen Yermaru In tukrarmaru irətawə tukun. ¹⁴ Ye kafan nəsaninien, Kughen rimivəh miragh Yesu Yermaru ye nımhəyen kafan; kini In tukrivəh miragh min ətawə.

¹⁵ ?Kini nakharkun uə nikam mə nıpraitawə kape Kristo pisin əmə? ?Kini nakhamə ta mə rhuva mə jakrəh nıprak yame in kirikianə iriu Yesu Kristo, kini mivən mor kirikianə kin kimi piraovın kape swatuk? !Nikam! To yakpəh norien məkneikin tuk nıpig kirik. ¹⁶ ?Kini nakharkun uə nikam mə yermamə yame ramvən iriu piraovın kape swatuk, iriu kərəuə kirikianə əmə ye nıpran? Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Iriu tukrauə nıprairiu kirikianə əmə.” (Jen 2:24) ¹⁷ Mərig yermamə yame ramofugin-pən ye Yesu Yermaru, rimauə kirikianə iriu min ye nanmin.

¹⁸ Taksap ta mhavən isok tuk norien kape nivən-əpnəpigién tuk yermamə. Norien has pisin minə tiksın yame yermamə ramor, khapəh nisoriahyen nıpran. Mərig tukmə yermamə ramor təvhagə has ye piraovın ramoriahyen nıpran. ¹⁹ ?Nakharkun uə nikam mə nıpraimia in nimə kirik kape Kughen yame Nanmin kape Kughen ramarə ikin; kini Kughen rimivəhsi-pre Nanmin kimi əmia, mamarə irəmia? Kini pəh nien mə kimia kapəmia atuk e kimia ²⁰ meinai Kughen rivəh ta nımrimia ye nərokien yame nımrin rhaktə. Ror məkneikin, hasiai Kughen ye norien minə kape nıpraimia.

7

Norien kape narkurəkien

¹ Taktakun ai, jakhorpin nəgkiarinen kapəmia yame nımisher-pə kin kimi yo ye nəkwəkwə. Nəfrakis, tukmə yerman kirik rimə tukrəpəh əgkəp əmə nikirien piraovın, rhuva əmə. ² Mərig narmamə khapsaah mine nıpiraovın kamhavən əpnəpig tuk əria minə; ror məkneikin mə rhuva əmə mə yermamə tukraməkeikei mivəh atuk kafan piraovın, kini piraovın tukrivəh atuk min kafan yerman. ³ Yerman tukraməkeikei mamapir-pən tuk kafan piraovın tukmə piraovın rorkeikei, kini piraovın tukraməkeikei mamapir-pən tuk kafan yerman tukmə yerman rorkeikei. ⁴ Pəh nien mə piraovın ramarmaru atuk ye nıpran; mərig kafan yerman in tukrarmaru iran. Norien kirikianə rəmhen əmə ye yerman. In rapəh narmaru-atukien ye nıpran, mərig kafan piraovın ramarmaru iran. ⁵ Ripəh nəmhenien mə yerman uə piraovın tukrigin tuk nıpran, tukmə kirik rorkeikei. Mərig tukmə iriu kwis kweighan kin mərəmə tukrəpəh tuk nəhuakien, rhuva əmə. Kwasig ikin, tukawəkeikei mərəuə kirikianə, tamə Setan rivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əriu. Yakamni məkneikin meinai kimia fam nakhapəh nhaskaiyen. ⁶ Nəgkiarinen e ripəh norien mə takasəkeikei masor mared; mərig yakaməhitə əmə ye swatuk tuk norien kape mared. ⁷ Mərig ye nərigien kafak yakorkeikei mə narmamə tukhapəh nisorien mared rəmhen kin yo. Mərig Kughen rimivəhsi-pə swatuk pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə, mor tiksın mə tukasor mared, tiksın tuksəriwək əmə.

6:12: 1 Kor 10:23 **6:13:** 1 Tes 4:3-5
5:30 **6:17:** Jon 17:21-23; Rom 8:9-11

6:14: Rom 8:11; 1 Kor 15:20; 2 Kor 4:14
6:20: 1 Kor 7:23; 1 Pita 1:18-19

6:15: Efes

⁸ Kini yakamni-pre tuk narmamə yamə mine kipəh nisorien mared mine nipiraovin yame kimhə tan kin əriə, rhuvə mə tuksəriwək əmə rəmhen kin yo. ⁹ Mərig tukmə kaseinein nisarmaruyen ye niprairia, rhuvə mə tukasəkeikei misarkurək pəh rikiriə tukriyəh nəsik-pikien piraovin uə yerman.

¹⁰ Kimiə yamə mine nakwəsarkurək, yakamni-pre nəgiarrien e tuk əmiə. Mərig pəh nien mə kafak nəgiarrien, mərig kape Yesu Yermaru. Ramni mīmə, “Piraovin tukriyəh nəpəhyen kafan yerman.” (Mat 5:32) ¹¹ Mərig tukmə rəpəh in, pəh tukriyəh nəri-pən-minien yerman pisin kirik; uə, tukmə rhawor, pəh tukrirerig-pən min tuk kafan yerman. Kini pəh yerman tukriyəh nəpəhyen kafan piraovin.

¹² Kimiə yamə mine kapəmiə narman uə nipiraovin khapəh nisəhuakien, in e kafak nəgiarrien, mərig pəh nien mə nəgiarrien kape Yesu Yermaru. Yakorkeikei mīmə tukmə kimiə kirik, kafan piraovin ripəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, yerman tukriyəh nəpəhyen. ¹³ Kini tukmə kimiə kirik, kafan yerman ripəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, piraovin tukriyəh nəpəhyen. ¹⁴ Tukror məknakin meinai nipig piraovin kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karin min kafan yerman mə kape Kughen. Kini nipig yerman kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karin min kafan piraovin mə kape Kughen. To ripipəh norien məkneikin, to kapəmiə kwajikovə minə, iriə kape tokrei tanə əmə. Ror məkneikin mə Kughen ramərəhu karin iriə mə kafan minə, meinai rinərəhu-karin ta tata mine mamə.

¹⁵ Mərig tukmə yame ripəh nəhuakien rorkeikei mə tukrəpəh kafan piraovin uə yerman yame raməhuak, seighaan əmə kin mə tukrəpəh. Yermamə yame raməhuak, yerman uə piraovin, Kughen ripəh narkis-ofuginien əriə ye narkurəkien a. Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksarə mar ye nəmərinuyen. ¹⁶ Piraovin! Tukmə ror nimraghien atuatak kafam tukror swatuk Kughen tukrivəh miragh kafam yerman. !Kini yerman! Tukmə ror nimraghien atuatak kafam tukror swatuk Kughen tukrivəh miragh kafam piraovin.

¹⁷ Mərig in əmə e nipig Kughen rimnokrən kin əmiə, nimnasarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rimnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. In e kafak nəgiarrien yakamərəhu kimi niməhuak minə fam. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik, kimnəsəg-pən ta in nipig Kughen rimnokrən kin in, pəh in tukriyəh nerkwaigien tukun. Kini tukmə yermamə kirik, kipəh nəsiəpənien in nipig Kughen rimnokrən kin in, pəh tukriyəh nətəyen mə kavəh nao kimin. ¹⁹ In nar apnapig əmə tukmə kimivəh nao kimi yermamə kirik uə kipəh nivəhyen nao kimin. Nar keikei kapatawə yame tuksəri-pən nəgiarrien kape Kughen. ²⁰ Mərig nipig Kughen rimnokrən kin əmiə, nimnasarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rimnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. ²¹ ?Nipig Kughen rimnokrən kin ik, ik slef əmə kirik uə? Rikim tukriyəh nəsik-pikien; mərig tukmə nakirkun nəri-pənien swatuk yame kamrisin slef minə iran, əri-pən. ²² Ror məkneikin meinai yermamə yame in slef əmə nipig Kughen Yermaru rimnokrən kin in, in ruauə yermamə yame Kughen rimrisin ta in. Kini yermamə yame pəh nien mə slef nipig Kughen Yermaru rimnokrən kin in, in ruauə slef kape Yesu Kristo. ²³ Kughen rivəh ta nimrimə ye nərokien yame nimrin rhaktə. Takhapəh min nisətəyen mə takhauə slef kape yermamə min kirik

min. ²⁴ Piak minə mine nowinik minə. Nipig Kughen rimnokrən kin əmiə, nimnisarə ye narəyen pisin pisin minə, kini rhuvə mə nakasarə əmə məknenkin kimia Kughen.

²⁵ In e nəgkiarinen kirik kapəmia narmamə wi yamə mine kharəh hanə nisorien mared. Yakpəh nivəh-atuatukien natuakəmien kirik tuk Yesu Yermaru, mərig yakamni əmə ye nətərigien kafak. Mərig kimia nakwənharkun mə yakaməkir norien minə ye norien yame ratuatuk, meinai Yesu Yermaru rikin rehuə tuk yo mamasitu irak. ²⁶ Ye kafak nərigien yakorkeikei mə takasarə əmə məknenkin mamhavən, meinai nipig əutan minə kwənhauə. ²⁷ ?Rhawor? ?Naknarkurək ta? Takpəh narha-kinien swatuk tuk nəpəhyen kafam yermamə. ?Rhawor? ?Nakpəh norien mared? Takpəh narkutien tuk nikirien kafam kirik piraovin. ²⁸ Mərig tukmə nakvən markurək, pa rimə nakaməsik natuakəmien kirik. Kini tukmə piraovin wi kirik ramvən markurək, pa rimə raməsik natuakəmien kirik. Mərig narmamə yamə mine kwəsarkurək tukasarə ye nipig əutan ripsaah ye kapəria narayen. Kini yakorkeikei mə jakni-əhu əmiə mə takhapəh nisarkurəkien tamə naksarə ye nipig əutan minə a.

²⁹ Piak minə mine nowinik minə, in e niprai nəgkiarinen kafak. Nimraghien kapətawə ye tokrei tanə e ruəkwakwə. Ror məkneikin mə yermamə yame rinarkurək ta tukraməkeikei maməmnhawk tuk norien wok kape Yesu Yermaru rəmhen kin yame yermamə yame ripəh hanə narkurəkien rirkun nəmnhawkien tuk norien wok kape Yesu Yermaru. ³⁰ Kini tukmə yermamə kirik rikin rapou, rhuvə mə tukror əmə wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin ripəh nəpouyen. Kini tukmə yermamə kirik rikin ragien, rhuvə mə tukror wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin tukrəukəh tukun. Kini tukmə yermamə kirik raməvra, rikin tukripəh nivənien tuk narimnar yame ravəh, mamor əmə wok kape Kughen. ³¹ Kini tukmə yermamə yame ramor bisnes ye tokrei tanə, tukraməkeikei mirkun mə kafan bisnes in nar apnəpig əmə, meinai ye tokrei tanə e mine nihuvəyen kafan tikripirkək.

³² Yakorkeikei mə rikimia tukripəh nəsik-pikien nar kirik kape tokrei tanə e. Ror pən, tukmə kwən kirik ripəh narkurəkien, rikin raməsik pik wok kape Yermaru mə tukrhawor-pən iran mine mor riki Yermaru ragien tuk wok yame in ramor. ³³ Mərig yermamə yame rimnarkurək, rikin raməsik pik əmə narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor pən iran mine mor piraovin kafan rikin ragien, ³⁴ kini kafan nərigien ramvən tuk nar kiraru: kafan piraovin mine wok kape Yesu Yermaru. Kini piraovin yame ripəh narkurəkien, uə piraovin wi, rikin raməsik pik wok kape Yermaru, mə tukrhawor pən iran mine kin nipran mine nərigien kafan ripəh nəmkəmikien ye nimri Kughen, mə in yermamə kape Kughen. Mərig piraovin yame rimnarkurək ta, in ramətərig pik tuk narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor mor kafan yerman rikin ragien.

³⁵ Yakamni-pre nəgkiarinen minə e tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmia. Mərig pa rimə yakamni-əhu əmiə. Mərig yakorkeikei mə taksəri-pən swatuk kape nimraghien yame ratuatuk, kini rikimia tukraməsik pik wok kape Yesu Yermaru.

³⁶ Mərig tukmə kirpen yerman kirik mine piraovin wi kirik tuk narkurəkien, kini yerman rimə tukriwhin pi pom piraovin, mərig taktakun ai rikin raməsik mə tukripəh nivhin-minien narkurəkien, meinai pian a rinaməpiəwharu, kini taktakun ai kwən a rikin rəsik mə rhuvə pəh karkurək-rə kapəriu. Rəmhen, kirarkun narkurəkien kapəriu, pa rimə kawəsik natuakəmien kirik. ³⁷ Kini tukmə kiraru min kaworkeikei mə

tukwarkurək, mærig yerman rikin rimnəsik ta mə tukrəpəh narkurəkien, kini kipəh hanə nırpenien əriu mə tukwarkurək, kini kwən a ramarmaru ye nıpran, kini rikin raməsik mə tukrıpəh nıkirien pian a, in mın a ramor norien atuatur. ³⁸ Ror məkneikin mə yermamə yame ramarkurək iriu pian wi, in ramor nar atuatur; kini mærig yerman kirik rimə tukrəpəh əgkəp-əmə nıkirien piraovin, in ramor nar huvə rapita.

³⁹ Piraovin tukraməkeikei marə iriu kafan yerman ye nıpig mıfam; mærig tukmə kafan yerman rimhə, in rirkun narkurək-pənien ye yerman pisin mın kirik yame in rorkeikei. Mærig nar kirikianə əmə, in tukraməkeikei markurək-pən ye kwən kirik yame raməhuak kimi Yesu Yermaru. ⁴⁰ Mærig ye kafak nətarigien, tukmə piraovin yame kimhə tan kin rıpəh narkurək-mınien, nar a rhuvə rapita yame kimini kimə in tukrarkurək. Kini rikik raməsik mə Nanmın kape Kughen raməmır irak mivəhsi-pə nəgkiarinen e kimi yo mə jakni.

8

Nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar mınə (Rom 14:1-23; 1 Kor 10:14-33)

¹ Kini taktakun ai jakəgkiar ye nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar. Kitawə kharkun mhama, “Kitawə m-fam kamhavəh nirkunien.” “Nirkunien” in nar kirik yame ramor narmamə kasausit tukun, mærig in e norien kape norkeikeyen yame ravəhsi-haktə nımraghien kape narmamə.

² Tukmə yermamə kirik rikin raməsik mə rirkun pik nar, mærig in rıpəh hanə nirkunien nar kirik yame in tukrırirkun. ³ Mærig yermamə yame rorkeikei Kughen, Kughen rirkun in.

⁴ ?Kini rhawor ye nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar mınə? Kitawə kharkun mə nanmi nar in nar apnapig əmə kirik ye tokrei tanə; kini kughen kwəskwəh mınə kharkək; mærig Kughen kirikianə əmə. ⁵ Kamni kimə, “kughen kwəskwəh mınə” mınə “yermaru kwəskwəh mınə” khapsaah eikin e. In e neikuəyen əmə. Mærig nəfrakisien narmamə tiksın kasəhuak kimi əria. Mærig nar apnapig kughen kwəskwəh mınə aikin, apa ye rao ye neai uə in e ye tokrei tanə, ⁶ mærig tuk ətawə, Kughen kirikianə əmə, in e Tata Kughen. Narımın m-fam ramsi-pən iran. Kini In ravəhsi-pə nımraghien kimi ətawə mə kitawə tuksor nəkwən. Kini Yermaru kirikianə əmə, in e Yesu Kristo. Kini Kughen rimnor swatuk kimin mə tukror narımın nar fam ye neai mınə ye tokrei tanə. Kini Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə kitawə tukhamragh.

⁷ Mærig pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nəgkiarinen e. In apa kupan, kimia tiksın nımnasəhuak kimi nanmi nar mınə ye nıpig m-fam. Kini taktakun ai, nıpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, rikimıə raməsik mə nakhasıai əfrakis kughen kwəskwəh mınə a. Nhatətəyen kapəmıə rıpəh nıskaiyen, kini nıpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nakamhagin mhata mə nakasor təvhagə has. ⁸ Mærig nəviginien to rıpəh norien ətawə khauə ipakə tuk Kughen. Tukmə khapəh nisənien nusai nar a, uə kisən nusan, nətarigien kape Kughen tuk ətawə rəmhen əmə.

⁹ Rhuvə əmə. Nakharkun nisəri-pənien naha swatuk yame naksorkeikei mə taksəri-pən. Mærig takhapəh nisorien nar kirik mə in tukror mə yeməhuak kirik yame nhatətəyen kafan rıpəh nıskaiyen tukrəm kini rətərig pik tukun kini mımır ye nhatətəyen kafan. ¹⁰ Yakamni məkneikin meinai tukmə kimia yamə mınə nakwənhavəh ta nirkunien e nakhavən ye nəkwai nımə

kaməhuak kimi nanmi nar ikin minə a mə taksən nusai nar, kini yermamə kirik yame nhatətəyən kafan rīpəh niskaiyen raməm, ?rikin tukrhaw-əsik? Tamə naksən nusai nar, mhavi-pən kafan nətərigien, kini in min ramvən imə mən nusai nar yame kimmor sakrefaes kin kimi nanmi nar; kini kafan nətərigien ror kiraru tukun. ¹¹ Ror məkneikin mə kimiə yamə mine nakwənharkun ta mə kughen kwəskwəh rirkək, naksor piaumiə yame Kristo rīmamhə tukun, yame rīkin rīpəh niskaiyen, rəpəh kafan nhatətəyən ye Kristo. ¹² Nīpig naksor norien has e ye kimiə kirik, kini masorah rīkin yame rīpəh niskaiyen, masor min norien has ye Yesu Kristo. ¹³ Ror məkneikin mə tukmə nar kirik yame yakamən ramor piak ramimir ye kafan nhatətəyən, kini rhuvə mə jakpəh-nən-minien nəviginiən a, mə in tukrīpəh min nimirien ye kafan nhatətəyən.

9

Pol ramni mə ratuatuk mə narmamə tukhasiai in mhavəhsi-pən nərək kimin rəmhen kin aposol

¹ ?Rikimiə raməsik mimə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, uə nīkam? !Əwəh, yakirkun! ? Yo aposol kirik uə nīkam? !Əwəh, yo en! ? Yimməm Yesu Yermaru kapətawə kin nimirik uə nīkam? !Əwəh, yimməm! ? Kimiə e kwənkwai wok kafak yame yimmor ye nhag Yesu Yermaru, uə nīkam? !Əwəh! ² Tukmə ror narmamə tiksīn kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol. Mərig nəfrakisien mə kimiə to nakhapəh nhaniyen məknakin, meinai nimirghien kapəmiə ye Yesu Yermaru ramhəjoun-pən mə yo aposol kirik.

³ Yakamhorpīn nəgkiarien kape narmamə tiksīn yamə mine kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol kirik. ⁴ ? Ratuatuk mə kimawə aposol minə yaksaiyoh əmiə kin nəviginiən mine nar yame tuknim, uə? Əwəh, ratuatuk əmə. ⁵ Aposol minə tiksīn, mine naorahi Yesu Yermaru minə, mine Pita, kapəriə nīpiraovin yamə mine kasəhuak kimmnamhakwasig kin əriə mhatərhav masəriwək nīpig kimmnasor wok kape Yesu Yermaru. ?Kini ratuatuk mə kimawə jaksor min məknakin, uə nīkam? ⁶ ?Uə rikimiə raməsik mə yo mine Banabas, kimru pisin əmə jakawəkeikei mawor wok atuk tuk mane tuk nəviginiən nəmru mine napirien mine nəriwəkien?

⁷ Sərig-ru. ? Nakharkun mə to mobael kirik ror wok kini rīkin rīpəh norkeikeiyen mə tukərok in tukun uə? Nīkam, rorkeikei mə tukərok in. ? Uə nakharkun mə to yermamə kirik rəsīm, kini mīpəh nīvəhyen kwənkwan mən uə? ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik raməvigin nar miragh, to rīpəh nənien kirik uə?*

⁸ ?Rikimiə raməsik mə ta mə narimnar yamə mine yakamni ramsi-pən əmə ye nərigien kape narmamə uə? !Nīkam! Kini loa ramni min əmə nar kirikianə yame yakamni. ⁹ Kimirai ye loa kape Moses kimə,

“Nīpig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nini-əhuyen.”†

(Dut 25:4).

? Rhawor? ? Riki Kughen raməsik əmə hos, ¹⁰ uə raməsik min ətawə? Əwəh, kimivəhsi-pə loa e tuk kapətawə nihuvəyən, meinai narmamə yamə mine kasəkupən mamhahu nar ye nəsimien, mine yamə mine khakwasig mamhavəh, iriə m-fam nərigien kapəriə kirikianə əmə mə tuksən nəviginiən

8:11: Rom 14:15,20

8:13: Rom 14:21

9:1: Wok 22:17-18; 26:16; 1 Kor 15:8-9

9:2: 2

Kor 3:2-3

9:4: Luk 10:8

*

9:7: Nəgkiarien kape Gris ramni, “?Nakharkun mə to yermamə

kirik ramarha tuk sipsip, to rīpəh ninimien melek kape sipsip?” † **9:9:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar miragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukrīpəh nəviginiən.

Əm-ru min 1 Tim 5:18.

ye nəsımien a. ¹¹ Ye wok minə kapəmru irəmıä, rəmhen kın mə yakəwəsim kırık, mə kımıä taksəvıgın ikın; in e mə kımıä takhavəh Nanmın kape Kughen. ? Kını rhawor? ? Riskai tuk əmıä mə taksarpın nasıtıyen mhəvəhsi-pə mane rəmhen tuk nəvıgınen nəmru uə? ¹² Narmamə pısin mınə kharkun nısayohyen əmıä kın nəvıgınen; kını ratuatuk əmə, meınai irıä kəsor wok kape Kughen. ? Kını rhawor irəmru Banabas? Nıayohyen kapəmru in ratuatuk əgkap.

Nar apnapıg yakrarkun nıwəkeıkeıyen kımı əmıä tuk nərokıen kape wok kapəmru, mərıg kımru yakrapəh nıwıayohyen. Kımru rıkimru ragıen əmə mə jakrəpəh nırərəhyen nərokıen, nar apnapıg mə narəyen kapəmru rəütən, tamə yakravəh nərok, narmamə khani hah əmru tuk wok kapəmru, mısətapıg kın nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo yame yakarəni-ərhav. ¹³ ? Nakharkun uə nıkam mə narmamə yamə mıne kəsor wok ye Nımə Ehuə kape Kughen, kamhavəh nərıə aıkın nəvıgınen rəmhen kın nərokıen kapəriä? Kını narmamə yamə mıne kəsor wok ye tebol, ikın kamor sakrefaes ikın, kamhavəh nərıə aıkın nəvıgınen rəmhen kın nərokıen kapəriä. ¹⁴ Ye swatuk kırıkianə əmə mın, Yesu Yermaru rımni mə narmamə yamə mıne kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, tukaməkeıkeı kıvəhsi-pən nərokıen kapəriä meınai kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə.

¹⁵ Mərıg yakrapəh nıwıayohyen əmıä kın narımınar yame ratuatuk mə to yakwıyoh kın. Mərıg pəh nıen mə yakamrıə nəkwəkwə e mamıyoh kın nərokıen. Rıkık ramagıen əmə mımə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen, kını kıpəh nərokıen yo iran. Ror pən, yakpəh norkeıkeı-əgkəpıen mımə kımıä taksərok yo iran. ¹⁶ Mərıg pəh nıen mə yakamausıt mə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, meınai Kughen raməkeıkeı kımı yo mə jakni-ərhav. ! Kını nəmhəyen ehua tukruə tuk yo tukmə yakpəh nəvsaoyen kın nəgkırıen huvə! ¹⁷ Mərıg tukmə yakamni-ərhav nəgkırıen kape Kughen meınai yakorkeıkeı mamor məkneıkın, ratuatuk əmə mə jakvəh nərokıen iran. Mərıg Kughen e in e rımırpen yo mə jakor wok e, kını ror məkneıkın mə jakaməkeıkeı mamor. ¹⁸ ? Kını naha nhagın e kafak nərokıen? In əmə e, mə nıpıg yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, yakamni-ərhav apnapıg əmə, mıpəh nıvəhyen nərokıen iran. Kını ror məkneıkın yakpəh nıayohyen kın nar kırık, nar apnapıg in ratuatuk mə to yakıyoh kın.

¹⁹ Yermamə kırık rıpəh narmaruıen irak, mərıg yımıvəhsi-əhu atuk yo mə yo slef əmə kape narmamə mı-fam mə jakvi-pə narmamə khapsaah khauə tuk Yesu Kristo. ²⁰ Nıpıg yımnamərıwək kımawə nəmə Isrel, yımauə rəmhen əmə kın nəmə Isrel, mə jakvi-pə ərıə khauə tuk Kristo. Kını nar apnapıg loa rıpəh narmaruıen irak, nıpıg yımnesərıwək kımawə mırıə narmamə yamə mıne kasəri-pən loa, yımauə məmhen kın ərıə, mə jakvi-pə ərıə khauə tuk Kristo. ²¹ Nıpıg yımnamərıwək kımawə narmamə yamə mıne loa rıpəh narmaruıen irəriä, yımauə məmhen kın ərıə. Yımnor məkneıkın mə jakvi-pə ərıə khauə tuk Kristo. (Mərıg yakpəh narakıınen loa kape Kughen. Nıkam. Loa kape Kristo ramarmaru irak.) ²² Nıpıg yımnamərıwək kımawə narmamə kapəriä nhatətəyen rıpəh nıskai-pıkıen, yımauə məmhen kın ərıə mə jakvi-pə ərıə pəh khauə tuk Kristo. † Yımauə məmhen kın narmamə mıfam, mə ye norıen mınə fam jakvi-pə tıksın khauə tuk Kristo. ²³ Yakamor məknakın mə nəvsaoyen

9:10: 2 Tim 2:6 **9:11:** Rom 15:27 **9:12:** Wok 20:34; 2 Kor 11:9 **9:13:** Dut 18:1-3

9:14: Mat 10:10; Gal 6:6 **9:16:** Jer 20:9 **9:20:** Wok 21:20-26 † **9:22:** Narmamə

mıne e kapəriä nhatətəyen rıpəh nıskai-pıkıen, irıə e yamə mıne khamə ta mə rahas tuk nənıen nusai nar yame kıvəhsi-pən ta kımı kughen eıkuə mınə. Kını nıpıg Pol rımınarə irıə mırıə, in mın rımıpəh nənıen nusai nar a. **9:22:** 2 Kor 11:29

huvə tukrivən ikin minə fam mə yo min jakvəh nihuvəyen yamə mine iriə kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran.

²⁴ ? Nakharkun uə nikam mə, ye naiyuyen, narmamə m-fam tuksaiyu, məriḡ kirikianə əmə tukrapita fam əriə? Kini rhuvə mimə kimiə taksaiyu ye norien kape naiyuyen yame taksarkut pik mə taksor win. ²⁵ Narmamə yamə mine kisorkeikei mə tuksaiyu ye naiyuyen tukhawhai əriə minə ye naiyuyen, mə tuksor win mhavəh nərokien kirik yame to riḡəh nəmriən ror tu. Məriḡ kitawə kisaiyu mə tuksor win mhavəh nar kirik yame tukraməmīr kape rerin. ²⁶ Ror pən yakpəh naiyu-əpnariḡ-əməyən rəmhen kin yermamə yame ramaiyu tuk nəvkiḡriən ramaiyu; kini yakpəh narukien kin kwermik rəmhen kin yermamə yame ramor boksing ramaruk kin kwermīn maməsik nimago-ago. ²⁷ Nikam. Yakawhai niḡrak mimə tukror wok atuə kin kafak, mə niḡriḡ yakwəni-ərhav ta nəvsaoyen huvə kimi narmamə khapsaah, iriə tukhauə ye naiyuyen a, kini yo jakpəh nuəyən rəmhen kin yermamə kirik yame rimnakapir loa kape naiyuyen, kini karakikin in ye naiyuyen.

10

Pol ramni-ərhav norien kape nəmə Isrel kupan

¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə takharkun mə niḡriḡ riḡmawə minə kamnhaier Ijip, napuə riḡmuvriḡ əpis əriə m-fam; kini iriə m-fam kimisəviəfugin ye tahik. ² Kini Kughen rimnor baptaes irəriə m-fam ye tahik mine napuə a, mə tukhauə narmamə kape Moses minə. ³ Kini iriə m-fam kimisən nəviḡinien kirikianə əmə yame riḡmasi-pən ye Nanmin kape Kughen. ⁴ Kini mhanim nu kirikianə əmə yame riḡmasi-pən ye Nanmin kape Kughen, meinai kimnhanim nu ye kapier kape Nanmin kape Kughen yame kimnasəriwək iriə min, yame in e Yesu Kristo. ⁵ Nar əpnariḡ iriə kimisor məkneikin, məriḡ iriə khapssah, Kughen rikin riḡəh nagienien tuk əriə, kini kwənhamhə apa ikin piḡin piḡin apa ye tiḡəvsiḡ.

⁶ Kini Kughen rimneighan kin narimnar minə e mə tukror kwiriḡ kimi ətawə e towei mine mə kitawə tukhapəh nhasigovinien norien has kape kaha minə kupan, mhapəh nisərəhu-pəniən nəriḡien kapətawə ye norien has minə rəmhen kin yame kimnasor apa kupan. ⁷ Takhapəh nisəhuakien kimi nanmi nar rəmhen kin yame iriə tiksīn kimnasəhuak kimi nanmi nar kupan. Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə kimisəkwətə mə tuksəviḡin mamhanim, kini masərer mə tuksor danis e yame ravi-pən əriə ikin rahas ikin.” *(Eks 32:6)*

⁸ Rahas mə kitawə tukhavən əpis əpis tuk ətawə minə rəmhen kin yame kimnasor kupan kini iriə m-fam twenti tri taosen kimnhamhə ye niḡriḡ kirikianə əmə. ⁹ Rahas mə kitawə tuksor narimnar yame ravi-pə niemha kape Kughen Yermaru rəmhen kin yame iriə tiksīn kimisor kupan, kini snek rəs əriə khamhə. ¹⁰ Rahas mə naksatmunmun ye Kughen rəmhen kin yame iriə kimnasor kupan, kini agelo kape niḡhəyən rhopni əriə.

¹¹ Narimnar minə a kimnhauə ye nimraghien kape kaha tu minə apa ye tiḡəvsiḡ, mamor kwiriḡ kimi ətawə tukun. Kini kimirai-pən nəvsaoyen minə a ye nəkwəkwə mə tukramsīḡ ətawə e towei mine meinai niḡriḡ Kwasīḡ ruauə ipakə. ¹² Kini tukmə rikimiə raməsik mimə nakasərer tim tim, takasəriḡ əmiə,

meinai kimiä min nakharkun nimirien ye norien has minä e. ¹³ Nivəhsi-pən vəhsi-pəniën yame ramuä ye nımraghien kapəmiä, in rəmhen əmə kin yame kinnor fam ye narmamə minä. Mərig nıpig m-fam, Kughen ramor kafan nəgkiariën. Kini In rıpəh neighanien kin nivəhsi-pən vəhsi-pəniën kirik tukruä ye nımraghien kapəmiä yame in riskai rapita nəsaniniën kapəmiä. Mərig nıpig nivəhsi-pən vəhsi-pəniën ramuä ye nımraghien kapəmiä, Kughen tukror swatuk kirik mə takharkun nisərer-tımtimien, mə nar kirik tukrıpəh nıvi-pəniën əmiä ye nahasien.

Nanmi nar mine nəməhuak minä
(Rom 14:1-23; 1 Kor 8:1-13)

¹⁴ Ror məkneikin, yo minä tiksın, sap ta ye norien kape nəhuakien kimi nanmi nar minä. ¹⁵ Kimiä nakharkun nar, kini misəkir atuk nəgkiariën kafak mə in rhuvə uə rahas. ¹⁶ Nakharkun mə nıpig kitawə kasən Nəviginien Rhakə, kamhani vi vi Kughen tuk niniimien, mamhanım, rəmhen mə kitawə kwənhauə ye nıprai Kristo misor kirikianə. Kini nakharkun mə nıpig kitawə kasən bred yame kaməkapır-pır kaməwhai, kitawə kwənhauə kirikianə kitawə Kristo. ¹⁷ Kitawə khapsaah, mərig kisəmhen əmə kin mə nıpraitawə kirikianə əmə, meinai bred kirikianə əmə, kini kitawə m-fam kasən bred a.

¹⁸ Nakharkun mə nıpig narmamə kasən nusai nar yame pris rıvəhsi-pən ta kimi kughen kirik, rəmhen kin mə kasəhuak kwis iriä pris kimi kughen a.

¹⁹ ?Nakharkun nıprai nəgkiariën kafak? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nusai nar yame kinnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nəsaniniën aikin kafan uə? Nıkam, rıkək. ?Mərig rhawor? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nanmi nar iriä kughen əfrakis minə uə? Nıkam. ²⁰ Mərig yakamni mə nıpig narmamə kasor sakrefaes kimi nanmi nar, yarmhə en. Pa rımə sakrefaes a ramvən kimi Kughen. Kini yakpəh norkeikeiyen mə taksor kirikianə kimiä yarmhə. ²¹ Takhapəh nhavəniën misən bred mine waen kape Nəviginien Rhakə, misarə mhavən min ye nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin misən nar yame kamor sakrefaes kin mine waen kape yarmhə minə. ²² Naksor məkneikin masor Yesu Yermaru ramor jalus tuk əmiä. ?Rikimiä raməsik mə ta mə nəsaniniën kapəmiä rehuə rapita Kughen uə?

²³ Narmamə tiksın kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame nıprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə norien minə fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame nıprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narımnar fam ravəhsi-hakt nımraghien kapətawə. ²⁴ Rıpəh nıhuvəyen mə kimiä kirik tukrıg pisin əmə in; mərig tukraməkeikei mamərig in minə tiksın. ²⁵ Sən nusai naha nar mırigh yame kavəh nımrın ye maket, mərig takhapəh nisaiyohyen tukun mə kwəsor ta sakrefaes kin kimi nanmi nar uə nıkam, kini rıkimiä tukrıpəh nətərig-pikiën tukun. ²⁶ Norien e rhuvə əmə meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Tokrei tanə e, mine narımnar fam aikin, iriä kape Kughen Yermaru.” (Sam 24:1)

²⁷ Kini tukmə yermamə yame rıpəh nəhuakien raiyoh ik mə takvən ye nəkwai nimə kafan mawəvigin kwis, kini rıkim tukragien mə takvən. Ən naha nhagin yame ravəhsi-pre, mıpəh naiyohyen tukun mə kinnor sakrefaes kin kimi nanmi nar uə nıkam. Rıkim tukrıpəh nətərig-pikiën tukun. ²⁸ Mərig

10:16: Mat 26:26-28

10:17: Rom 12:5

10:18: Lev 7:6

10:19: 1 Kor 8:4

10:20: Dut

32:17; Rev 9:20

10:21: 2 Kor 6:15-16

10:22: Eks 20:5, 34:14; Dut 4:24, 32:21; Jos 24:14; Sam

78:58

10:23: 1 Kor 6:12

10:24: Rom 15:1-2

tukmə ramni-pre tuk ik mīmā, “Kinnor sakrefaes ye nusai nar mīragh e kimi nanmī nar,” kini rhuvə mə takpəh nənien, tamə raməm ik nakamən, rikin raməsik mə nakamor təvhagə has. ²⁹ Pəh nien mə nar has tuk ik, mərig in nar has ye nətərigien əmə kafan. Narmamə tiksın khamə, “?Mərig rhawor e nətərigien kape yermamə kirik raməkir kafak norien yame yakorkeikei mə jakor, kini mamətapig kin yo mə jakpəh norien nar kirik? ³⁰ ?Tukmə yakamni vi vi Kughen tuk nəviginien, kini mamən, rhawor e narmamə kamhani mhamə yakamor təvhagə has ye nīmri Kughen? !Yaknəhuak-pən ta ye nəviginien a!” ³¹ Mərig yakamni mə naha nhagin yame taksor, tukmə nakasəvigin, uə nakamhanim, takasəkeikei misor əriə m-fam ye norien yame ravəhsi-haktə nhag Kughen. ³² Takhapəh nisorien mə yermamə kirik tukrimir ye kafan nhatətəyen, nar apnapig mə in yemə Isrel, uə yemə Gris, uə yermamə kirik ye nīməhuak kape Kughen. ³³ Sor norien a rəmhen kin norien kafak yame yakamarkut mə jakor riki narmamə m-fam rikiriə tukragien tukun ye norien minə fam. Yakamor məkneikin meinai pəh nien mə yakamərig pisin əmə yo, mərig yakamərig nukwhao mə Kughen tukrivəh mīragh əriə.

11

¹ Takhasigəvin yo rəmhen kin yame yo yakamsigovin Yesu Kristo.

Norien kape nəhuakien

² Yakamni vi vi əmiə meinai nakhapəh nisəru-kinien yo ye narimnar fam yame yimnor kini mamhajoun, kini nakharaptəəkən nhajounien yamə mine yimnhajoun əmiə kin.

³ Mərig yakorkeikei mə kimiə m-fam takharkun mə kapən kapə narmamə m-fam, Kristo, in ramarmaru irəriə; kini kapən kapə piraovin, kafan yerman, in ramarmaru iran. Kini kapən kapə Kristo, in Kughen, ramarmaru iran.

⁴ Tukmə yerman kirik raməvəvhao nīpig in raməhuak uə nīpig ramni-əhrav nəgkiarien yame Kughen rīmivəhsi-pən kimin, in ramor auris Kristo. ⁵ Mərig piraovin ramor auris kafan yerman tukmə rīpəh nəvəvhaoyen ye nīpig yame raməhuak uə nīpig ravəhsi-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pən kimin. Norien a ror naurisien rəmhen kin yame kimnəki kapən kapə rīpiəriə. ⁶ Rhuvə mə piraovin kirik yame rīpəh norkeikeiyen mə tukrəvəvhao məknakin, rhuvə mə tukəki kapən kapə pəh narmamə tukhani mə in yerman, pəh in tukrauris tukun. Tukmə norien a ror auris tukun, rhuvə mə tukrəvəvhao. ⁷ Rhuvə mə narman tukhapəh nisəvəvhaoyen ye nīpig kape nəhuakien meinai Kughen rimmor yerman ravəh nanmīn kafan, mə tukəm-pən nihuvəyen iran kape Kughen; mərig tukəm-pən nihuvəyen kape yerman ye piraovin. ⁸ Ror məkneikin meinai in apa kupan, pəh nien mə Kughen rīmivəh piraovin mor yerman kin; mərig rīmivəh yerman mor piraovin kin.

⁹ Kini pəh nien mə Kughen rimmor yerman mə tukrasitu ye kafan piraovin, mərig rimmor piraovin mə tukrasitu ye kafan yerman. ¹⁰ Ror məknakin mə piraovin tukraməkeikei məvəvhao ramor nīmətien mə in ramsiai kafan yerman pəh agelo minə tuksəm kharkun mə ramsiai əfrakis kafan yerman.

¹¹ Mərig ye nīmraghien kapətawə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Yermanu, piraovin to rīpəh narə-pisinien; kini yerman to rīpəh narə-pisinien, ¹² meinai in apa kupan Kughen rīmivəh yerman mor piraovin kin. Mərig

taktakun ai, narman minə fam, nīpiraovin kaseimək kin əriə. Kini narimnar m-fam ramsi-pən tuk Kughen.

¹³ Taksəm əmhen mə ratuatuk mə ?piraovin yame raməhuak kimi Kughen tukrvəvhao uə nīkam? ¹⁴ Narmamə m-fam khar-kun mə yerman yame nīmar nīkwənen rapomh, tukror naurisien kimin, [tukamni kimə in rəmhen kin piraovin]. ¹⁵ Mərig tukmə piraovin kirik nīmar nīkwənen rapomh, rikin tukragien tukun, kini narmamə tuksəgnəgin in tukun, meinai Kughen rimivəhsi-pən nīmar nīkwəne piraovin rəmhen mə kafan kəvəvhao. ¹⁶ Mərig tukmə yermamə kirik rimə tukrəgkiar kimi yo tuk nar a, kini yakamni məkneikin mimə norien pisin min kirik ye yama rikək; nīməhuak pisin pisin minə kasəri-pən swatuk kirikianə.

Norien kape Nəviginiyen Rhakə

¹⁷ Ye nəgkiariyen yamə mine jakni-pre tuk əmiə ai taktakun, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə, meinai nəkwətə-kwisien kapəmiə ripəh nasituyen, mərig ramoriah əmə əmiə. ¹⁸ Nar kupan yame jakni in e mə yimnərig nəvsaoyen kirik mə nīpig nakasofugin əmiə minə mə taksəhuak, kini misarə maseikus-eikus min kapəmiə kwhen. Kini rikik raməsik mə nəvsaoyen a yimnərig in nəfrakisien. ¹⁹ Nakhamə ta mə takasəkeikei masəwhai kwhen kapəmiə mə tukror əpu mə kimia nī-pa mine Kughen rikin tukragien tuk əriə. ²⁰ Nīpig nakasofugin əmiə minə, masan Nəviginiyen Rhakə, nakhamə ta mə naksəri-pən əfrakis norien kape nənien Nəviginiyen kape Yesu Yermaru. Mərig taksəm-ru norien e kapəmiə. Pəh nien mə naksəri-pən norien atuatuk kape nənien Nəviginiyen kape Yesu Yermaru, ²¹ meinai nīpig nakasəvigin, kimia kirikianə kirikianə nakasəvigin, mhapəh nhawhinien əmiə minə tiksın. Tiksın kisəmkərav, tiksın kisapis kin waen. ²² Tukmə nakhamə taksəvigin kirikianə kirikianə mamhanim, taksor əmə apa iməmiə yerkwənu minə, kwasig ikin nakpihavən ye nīməhuak. Mərig norien kapəmiə ripəh nisaiyen nīməhuak kape Kughen; mamor auris yavən has minə. ?Kini jakni-pre naha nhagin tuk əmiə? ?Jakni vi vi əmiə tuk norien a uə? !Nīkam, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə tukun!

²³ Meinai yaknhajoun ta əmiə nhajounien yame ramsi-pən tuk Yermaru. Yenpig a, kwasig ikin keighan-pən kin Yesu Yermaru ye kwermi tukmir minə, in rimivəh bred ²⁴ mini vi vi Kughen tukun, kini mhapu, kini mimə, “In e nīprak yame tukrakapir tuk əmiə. Taksor məknakin, mə rikimə tukraməsik Yo.” ²⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nīpig kwəsəvigin ta, In rimivəh pənkin waen mini mimə, “Kap waen e in nitawik yame ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. Nīpig takhanim rikimə tukraməsik Yo.” ²⁶ Tuk nar e, nīpig tukmə nakasən bred a, uə nakhanim waen a, nakamhani-ərhav nīməhəyen kape Yesu Yermaru miseriaji tukrirerig-pə min.

²⁷ Ror məkneikin, yermamə yame ramən bred uə ramnim waen ye kap kape Yesu Yermaru ye norien yame ripəh natuatukien, in ramor təvhagə has mamoriah nīprai Yesu Yermaru mine nitawin. ²⁸ Mərig kwasig ikin nakasən bred mamhanim kap waen, takasəkeikei misəm əmhen ta kapəmiə nīmraghien. ²⁹ Meinai yermamə yame ramən bred mamnim kap waen, mərig rikin ripəh nəsik-huvəyen nīprai Yesu Yermaru, nənien mine nīnimien kafan ravi-pə atuk əmə narpiniyen kimin. ³⁰ Ror məkneikin mə kimia khap-saah nīpraimə raməpou kini nakhamə, kini kimia tiksın nakwənhamə ta. ³¹ Mərig tukmə kitawə kirikianə kirikianə kisəm əmhen ta nīmraghien

kapətawə, kwasig ikin misən Nəviginien Rhakə, tamə Kughen tukravəhsi-pə narpinien kimi ətawə. ³² Nipig Yesu Yermaru tukraməko atuatur ətawə, ramor məknekin mə nipig In tukrəkir narmamə ye tokrei tanə mor narpinien kimi əriə, kini kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien kitawə miriə.

³³ Ror məkneikin piak minə mine nowinik minə, nipig takhauə kirikianə mə taksan Nəviginien Rhakə, takaseito kin əmiə minə tiksın. ³⁴ Tukmə yermamə kirik rəmkəvəv, rhuvə mə tukravəgin ta apa iman yerkwənu ai muə, tamə ruə ye nufuginien, mən pisin nəviginien kin narmamə tiksın, kini Kughen rīvəhsi-pən narpinien kimin.

Kini nipig jakurə tuk əmiə, jakvəhsi-pre swatur ye narimnar pisin minə tiksın yame nakasayoh-pə kin.

12

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin (Rom 12:4-8)

¹ Piak minə mine nowinik minə, pəh yakəgkiar ye nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə kimi ətawə, meinai yakorkeikei mə kimia takasəkeikei mharkun. ² Kimia nakharkun mə apa kupan, nipig nimnhapəh nisəhuakien kimi Kughen, kivi-pən nətərigien kapəmiə kamkır-pən əmiə ye swatur tuk nəhuakien kimi nanmi nar yamə mine khapəh nisəgkiarien. ³ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə ramni hah Yesu Kristo, pəh nien mə Nanmin kape Kughen rīvəhsi-pən nəgkiarien a kimin; kini Nanmin kape Kughen əmə ramor yermamə rirkun niniyen mə Yesu in Yermaru.

⁴ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin minə kimi ətawə; mərig Nanmin kirikianə əmə. ⁵ Kitawə kasor wok pisin pisin ripsaah, mərig Yermaru kirikianə əmə yame kasor wok kafan. ⁶ Kitawə kasor wok ye norien pisin pisin ripsaah, mərig in Kughen kirikianə əmə yame ramor wok ye nimirghien kape narmamə mifam mə iriə tuksor wok minə fam a.

⁷ Kini Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə mə kitawə tuksasitu irətawə minə fam. ⁸ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kape nirkunien kimi yermamə kirik; kini Nanmin kirikianə əmə rīvəhsi-pən nirkunien nar kimi yermamə pisin kirik. ⁹ Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nhatətəyen kimi yermamə pisin kirik min. Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nor-huvəyen yermamə. ¹⁰ Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk norien nimitətien minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rəpiamuə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nəkiriien nanmin pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk niniyen nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nhopraiyeen nıprai nəgkiarien minə a. ¹¹ Nirkunien minə a, iriə m-fam kamhasi-pən əmə tuk Nanmin kirikianə əmə, kini ravəhsi-pə kimi ətawə kirikianə kirikianə ye swatur yame Kughen rorkeikei.

Nuhpikinien ye nıprai yermamə

¹² Narmamə kape Kristo kisəmhən əmə kin nıprai yermamə, yame in kirikianə əmə, mərig nor-norin minə ripsaah. Kini nar apnapig mə nor-norin pisin pisin minə, kamharpin-pən ye nıpran kirikianə əmə. ¹³ Ye norien

kirikianə əmə min, kitawə tiksın, kwənərəus kape Isrel; tiksın nəmə Gris; tiksın slef; tiksın pəh nien mə slef; mərig Nanmin kape Kughen kirikianə əmə rımnor baptaes irətawə fam mımə tukhauə kirikianə əmə ye Kristo. Kını kitawə kamhavəh* Nanmin kape Kughen yame in kirikianə əmə.

¹⁴ Sətərig-ru. Nıprai jir, pəh nien mə norin kirikianə; mərig nor-norin rıpsaah. ¹⁵ Nar apnapıg nihun ramni mımə, “Mərig in ai pəh nien mə yo kwermın, pəh nien mə yo nori nıprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarinen kafan rıpəh norien nihun mə pəh nien mə in nor nıprai yermamə. ¹⁶ Nar apnapıg nımətırgın ramni mımə, “Mərig in ai pəh nien mə yo nımırın, pəh nien mə yo nori nıprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarinen kafan rıpəh norien nımətırgın mə pəh nien mə in nor nıprai yermamə. ¹⁷ ?Tukmə nıprai jir, nımırın in-əmə-in-əmə, kını tukrhawor pən iran mıne mamərig nar? ?Kını tukmə nıprai jir nımətırgın in-əmə-in-əmə, tukrhawor pən iran mıne mamərig nəmiəv nar? ¹⁸ Mərig nıkam. Kughen rımnərəhu nor-nor yermamə yame In rorkeikei mə tukhaswin aikın. ¹⁹ ?Tukmə iriə fam norin kirikianə əmə, kını nıpran raməker-pən pukaa? ²⁰ Mərig nəfrakisien mə nor-norin rıpsaah, mərig nıpran kirikianə əmə.

²¹ Nımırı jir to rıpəh nini-pənien tuk kwermi jir mımə, “Yo yakəpəh ik, yo yaknəmhen ta.” Kını kapən kapə to rıpəh nini-pənien tuk nihun mir mımə, “Ah. Yakəpəh əmiru. Yo yaknəmhen ta.” ²² To rıpəh norien məknakin. Nor-nori nıpraitawə yamə mıne rikitawə raməsik mə iriə kasəpəu, mərig to khapəh nisəpəhyen. ²³ Nor-nortawə yame ror naurisien, tukhagin huvə tukan. Kını nor-nortawə yame rıpəh nəmhenien mə narmamə tuksəm, kitawə tuksarkaoh-pən kimin. ²⁴ Mərig nor-nortawə yame rıpəh norien naurisien, kitawə khapəh nisarkaoh-pənien kimin. Mərig Kughen ramofugin narmamə ye nıməhuak kapətawə mamor huvə pən kimi əriə yamə mıne kitawə kasəm-əhu əriə, rəmhen kın yame In ravəhsi-pən nisaiyen kimi nor-norin yame kitawə khapəh nəhasaiyen. ²⁵ Kını ye norien a, nor-nor nıpraitawə to khapəh niseikus-eikusien əriə mınə; mərig pəh tuksəm huvə fam əriə mınə. ²⁶ Tukmə nor-nori tiksın kasərig nəmhəyen, kını nor-nori mınə fam tuksərig nəmhəyen. Kını tukmə kaməgnəgin norin kirikianə, kını nor-nori mınə fam rikiriə ramagien.

²⁷ Nıprai nəgkiarinen e rımə kimiə nıprai Kristo, kını kimiə m-fam kirikianə kirikianə, kimiə nor-norin mınə. ²⁸ Kını ye nıməhuak, Kughen rımnəkupan mırpen narmamə tiksın mə iriə aposol mınə; kını kwasig ikın, mırpen tiksın mə iriə profet mınə, kını kwasig ikın, mırpen nəmhajoun mınə. Kını mırpen tiksın mə tuksor nımtətien mınə, tiksın tuksor huvə narmamə, kını tiksın tuksasitu ye narmamə, kını tiksın kharkun nısasituyen ye nıniyen kape nıməhuak, kını tiksın hamhani nəgkiarinen kape tanə pisin pisin. ²⁹ ?Nakhamə ta mə narmamə m-fam iriə aposol mınə? ?Uə narmamə m-fam iriə profet mınə? ?Uə narmamə m-fam iriə nəmhajoun mınə? ?Uə narmamə m-fam kasor nımtətien mınə? ³⁰ ?Uə narmamə m-fam kasor huvə narmamə? ?Uə narmamə m-fam kamhani nəgkiarinen kape tanə pisin pisin mınə? ?Uə narmamə m-fam kharkun nıprai nəgkiarinen pisin pisin mınə a? Nıkam, rıpəh norien məknakin.

*Norkeikeiyen
(Rom 12:9-21)*

* **12:13:** Gris ramni nuhpikinien mımə, “Kitawə kamhanım Nanmin kirikianə əmə.”

12:13: Kal

3:28 **12:27:** Rom 12:5 **12:28:** Efes 4:11-12

³¹ Mærig rhuvə mə taksərahū-pən tim tim nətərigien kapəmiə tuk nhavəhyen nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə, yame iriə khahuvə rapita. Kini taktakun ai, jakni-pre swatuk hanə yame in rhuvə pik.

13

¹ Tukmə yakəgkiar ye nəgkiarieren kape narmamə ikin pisin pisin minə uə ye nəgkiarieren kape agelo minə, mærig norkeikeiyen rikək yerki, mærig yakaməgkiar pik əmə rəmhen kin yermamə kirik yame ramuh nəpag nai mamor tərigaru, uə ramuh apnapig bel. ² Tukmə yakvəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar, kwasig ikin nar a rīpiuə, mærig norkeikeiyen rikək yerki, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə yakirkun nar erkwaig minə fam mine nirkunien minə fam, mærig norkeikeiyen rikək yerki, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə kafak nhatətəyen in riskai mə jakor tukwas kirik rəta mamvən, mærig norkeikeiyen rikək yerki, yo nar apnapig əmə. ³ Tukmə yakpik-pən fam kafak narimnar kimi yavən hah minə, uə yakeighan-pən kin tikmir minə kafak mə tuksarko-pən kin yo nap, mærig norkeikeiyen rikək yerki, to yakpəh norien win ye nar kirik.

⁴ Norkeikeiyen ramor yermamə kafan nətərigien raməpomh; kini mor in ramor huvə pən kimi narmamə; mīpəh norien jalus kimi narmamə, mīpəh nivəhsi-haktə-atukien in, mīpəh nausitien, ⁵ mīpəh nor-pəniən narmamə, mīpəh nərig-atukien in, kini niemha rīpəh nhai-pikien, kini rīpəh nīraptəəkīn-tim-timien rikin tuk norien has yame kamor kimin. ⁶ Kini norkeikeiyen ramor yermamə rikin rīpəh nagienien tuk norien has minə, mærig rikin ramagien əmə tuk norien huvə minə kape nəfrakisien. ⁷ Norien kape norkeikeiyen ramətapig kin yermamə mə kafan nərigien tukrīpəh nəpouyen; mamor in ramhatətə tim tim ye Kughen, mərahū-pən tim tim kafan nərigien kimi Kughen. Nar apnapig tukmə nəmħəyen ehuə kirik ruə, mærig norien kape norkeikeiyen ramətapig kin in mə tukrīpəh nīmīrien.

⁸ Norien kape norkeikeiyen to rīpəh norien infamien. Mærig nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar a rīpiuə, nirkunien nar a tukamhavən, tuk nīpig kirik tikrīpīrkək. Mine nirkunien kape nəgkiarieren ye nəgkiarieren pisin pisin, tukamhavən, tuk nīpig kirik tukpīharkək. Kini nirkunien tikrīpīrkək. ⁹ Ror məkneikin meinai nirkunien kapətawə rikəskəh əmə; kini nəgkiarieren yame Kughen ravəhsi-pə, kitawə kamhani-ərhav əmə nīpərin. ¹⁰ Mærig nīpig Yesu Kristo tukruə min mor atuatur narimnar m-fam, kini nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə taktakun tukrīpīrkək. ¹¹ Nīpig yimnarkəskəh, kini yimnəgkiar rəmhen kin kwajikovə, kini nirkunien kafak rəmhen kin pikwarien kirik. Mærig nīpig yimauə mehuə, yimnəru-kin norien kape kwajikovə. ¹² Taktakun ai, kitawə kasəm əmə nīpərin rəmhen kin yermamə kirik yame ramarhanim ye glas yame rəmkimik. Mærig tuk Nīpig Kwasig, kitawə tuksəm huvə Kughen. Taktakun ai, yakirkun nīpərin əmə; mærig ye nīpig a, jakirkun huvə narimnar fam, rəmhen kin yame Kughen rirkun huvə yo ai taktakun mine.

¹³ Kini taktakun ai, norien misir e kisīsər karħəmīr: norien kape nhatətəyen, norien kape nərahū-pən-timtim-ien nətərigien ye Kughen, mine norien kape norkeikeiyen. Mærig yame rhuvə pik əgkap, in ai norien kape norkeikeiyen.

14

Nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpitərhav-pə; mine nirkunien kape niniyen nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə

¹ Taksarkut pik mīmə norkeikeiyen tukrarmaru ye nīmraghien kapəmiə, kini misarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine Nanmīn kape Kughen ravəhsi-pre, kini misarkut pik rapita mə takharkun nhani-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpitərhav-pə. ² Yakamni məkeikin meinai tukmə kimiə kirik yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, pəh nien mə raməgkiar kimi narmamə, mərig raməgkiar kimi Kughen. Nəfrakisien, yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiarien yame ramni, mərig in ramni-ərhav nəgkiarien erkwaig yame Nanmīn kape Kughen ravəhsi-pən kimin. ³ Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhani-ərhav nar kwasig ikin nar ai rīpiamtərhav-pə, kamhani-pən tuk nivəhsi-haktəyen nīmraghien kape narmamə, mine tuk nivəhsi-haktəyen nətərigien kapəriə, mine tuk nasituyen irəriə. ⁴ Yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, ravəhsi-haktə əmə nīmraghien kafan; mərig yermamə yame ramni-ərhav nar kwasig ikin nar ai rīpiamə, in ravəhsi-haktə nīmraghien kape nīməhuak. ⁵ Yakorkeikei mə kimiə m-fam taksəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, mərig rhuvə pik mə takhavəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai rīpiuə. Yermamə yame ravəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai rīpiuə, in ramasitu pik ye nīməhuak rapita yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, meriaji in rhoprai nīprai nəgkiarien mə tukrivəhsi-haktə nīmraghien kape nīməhuak.

⁶ Piak minə mine nowinik minə. ?Tukmə yakaurə tuk əmiə maməgkiar kimi əmiə ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin, mīpəh nhopraiyen nīprai nəgkiarien, kini tukrhawor masitu irəmiə? Mərig jakaməkeikei mīni-ərhav nar kirik yame Kughen rīmnor əpu kimi yo pəh nakharkun. Kini jakaməkeikei maməvhag kimi əmiə, mivəhsi-pre nirkunien kimi əmiə, mamni-ərhav nar kirik yame tukrīpiuə. ⁷ In rəmhen əmə kīn tərhenao yame kamher, uə gita yame kamuh. Narīmnar minə a khapəh nhamraghien, yermamə əmə ramor əriə kamərig rikiriə. Kini tukmə kher oror tərhenao, tukeinein nanmī nīpei yame tərhenao raməni. ⁸ Kini tukmə kamher oror naiyuk ye nīpig kape narowaginien, narmamə tukhapəh nisor-apnəpənəyen tukun. ⁹ Mərig rəmhen əmə kīn əmiə. ?Tukmə naksəgkiar ye nəgkiarien yame narmamə kaseinein, tukshawor mharkun nīprai nəgkiarien yame nakamhani? Kimiə naksəgkiar əmə kimi nīmago-ago; narmamə khapəh nhavəhyen nīpran. ¹⁰ Nəfrakisien mə nəgkiarien minə rīpsaah ye tokrei tanə, kini iriə kirikianə kirikianə nīprai nəgkiarien aikin kapəriə. ¹¹ Kini tukmə yakpəh nirkunien nīprai nəgkiarien yame yermamə kirik ramni-pə tuk yo, yo yakəpsipis tukun, kini in yepsipis tuk yo. ¹² Rəmhen əmə kīn əmiə. Kimiə naksorkeikei mə Nanmīn kape Kughen tukrivəhsi-pre nirkunien pisin pisin minə, taksarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine khavəhsi-haktə nīmraghien kape nīməhuak.

¹³ Tuk nar ai, tukmə kimiə kirik raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin kirik, tukraməkeikei məhuak mīn mə Kughen tukrivəhsi-pən nīprai nəgkiarien e pəh rhoprai-pən kimi nīməhuak. ¹⁴ Tukmə yakaməhuak ye nəgkiarien kape tanə pisin kirik, rikik raməhuak mərig nətərigien kafak ramərer apnapig əmə. ¹⁵ ?Kini jakhawor? Jakəhuak yerikik, mərig jakəhuak mīn ye nətərigien kafak. Kini jakəni nīpei yerikik, mərig jakəni mīn nīpei ye nətərigien kafak. ¹⁶ ?Tukmə nakhani vi vi Kughen yerkim ye nəgkiarien

kaŋe tanə piŋin, yermamə yame reinein nəgkiarinen a tukrhawor pən iran minə mameighan kin nəhuakien kafam? To riŋəh neighanien kin, meinai in reinein nəgkiarinen yame nakamni. ¹⁷ Tukmə ror nakamni vi vi Kughen, məriŋ nəgkiarinen kafam riŋəh niŋəhŋi-haktəyen niŋrəghien kaŋe yermamə yame reinein nəgkiarinen e nakamni.

¹⁸ Yakamni vi vi Kughen mə yakaməgkiar ye nəgkiarinen kaŋe tanə piŋin piŋin minə rapita əmiə m-fam. ¹⁹ Məriŋ ye nəkwai niŋəhuak, tukmə yakamhəjoun narmamə ye nəgkiarinen kwatiksən əmə yame narmamə kharkun niŋran, in rhuvə pik rapita yame to yakni nəgkiarinen riŋsaah pik ye nəgkiarinen yame iriə kaseinein.

²⁰ Piak minə nowinik minə. Takhapəh niŋorien nəriŋien kapəmiə minə rəmhen kin kwajikovə. Ye norien kirikianə əmə e taksəmhen kin kwajikovə əmtəmtə yamə minə kiŋeinein norien təvhəgə has. Məriŋ ye nəriŋien kapəmiə rhuvə mə rikimiə tukrimruə. ²¹ Meinai kimiŋi ye loa kaŋe Moses kimə, “Kughen Yermaru ramni məkneikin mə,

‘Jakor mə narmamə yamə minə kaŋe gkiar ye nəgkiarinen kaŋe tanə piŋin minə tukhani-ərhav nəgkiarinen kafak tuk narmamə.

Kini iriə tuksəriŋ nəgkiarinen kaŋe yepsipis minə,

məriŋ nar apnariŋ mə iriə tuksəriŋ pawk nar vi kirik, məriŋ iriə to khapəh niŋətəriŋien kin Yo.’ ”

(Aes 28:11)

²² Ror məkneikin mə nəgkiarinen kaŋe tanə piŋin piŋin minə, in niŋtətien kirik yame tukrasitu ye narmamə yamə minə khapəh niŋəhuakien, pəh nien mə niŋtətien kirik yame tukrasitu ye nəməhuak minə. Məriŋ niŋpig yermamə ramni nar kwasig ikin nar ai riŋiamuə, nəgkiarinen e kaŋe nəməhuak, pəh nien mə kaŋe narmamə yamə minə khapəh niŋəhuakien. ²³ ? Ror məknakin tukmə niŋəhuak piŋpiŋ ramhum, kini narmamə m-fam kaŋe gkiar ye nəgkiarinen kaŋe tanə piŋin piŋin minə, kini iriə yamə minə khapəh niŋarkunien, uə narmamə yamə minə khapəh niŋəhuakien khauə imə, iriə tuksəm kini khamə ta mə kimiə nakaseno-eno. ²⁴ Məriŋ tukmə yermamə kirik yame riŋəh nəhuakien, uə yermamə yame rameinein nəhuakien ramuə imə niŋpig narmamə kamhani-ərhav nar kwasig ikin riŋiamuə, kini nəgkiarinen kapəmiə tukrirap rikin, kini in tukrirkun mə in yor təvhəgə has, kini nəgkiarinen minə a tukrəkir kafan norien, ²⁵ kini kafan təvhəgə hah yame ramerkwaig tukruə ye niŋakien. Tuk nar e, in tukrimir məniŋm-pən niŋrin ye niŋoptanə maməhuak kimi Kughen, mamni-ərhav miŋmə, “Nanmin kaŋe Kughen raməmir əfrakis iriəmiə.”

Pol raməvhag kimi əriə tuk niŋpig kaŋe nəhuakien

²⁶ Piak minə minə nowinik minə. Pəh yakni niŋprai kafak nəgkiarinen. Niŋpig kimiə m-fam naksəkwətə kirikianə ye nufuŋinien tuk nəhuakien, kimiə m-fam kirikianə kirikianə kapəmiə aikin wok yame takasor. Tiksin kasəni niŋpei, kini tiksən kashəjoun, kini tiksən kasor əpu nəgkiarinen tiksən yame ramerkwaig, tiksən kaŋe gkiar ye nəgkiarinen kaŋe tanə piŋin piŋin minə, kini tiksən kashoprai niŋprai nəgkiarinen minə. Takasəkeikei niŋsor narimnar minə e tuk nəriŋ-timtimien niŋəhuak. ²⁷ Tukmə narmamə tiksən kaŋe gkiar ye nəgkiarinen kaŋe tanə piŋin, kiraru uə kisisə əmə tukrhəgkiar, kirik tukriŋi kafan, kini kwasig ikin, kirik rini min kafan, kini yermamə kirik tukraməkeikei mhoprai niŋprai nəgkiarinen minə a. ²⁸ Məriŋ tukmə yermamə rikək tuk nhopraiŋen niŋprai nəgkiarinen yame kirhini, pəh kirhəgkiar piŋin əmə kimi Kughen, miŋriŋpəh niŋi-ərhavyen ye niŋəhuak.

²⁹ Rhuvə mə profet kiraru uə kisisər əmə tukrhəgkiar, kini narmamə tiksın tuksəkir huvə kapərisir nəgkiarien. ³⁰ Kini tukmə yermamə kirik rərer maməgkiar, məkneikin Kughen ror əpu nəgkiarien kirik yame rımnamerkwaig kupan ruə tuk yermamə kirik yame ramkwətə, rhuvə mə yermamə yame ramərer maməgkiar tukrəkwtə mapnapig, pəh yame Kughen rīvəhsi-pən nəgkiarien kimin pəh in rərer məgkiar. ³¹ Ror məknakin mə kimia yamə mine nakamhani-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pre, kirik tukrəkupən məgkiar; ai, kirik min, ai kwasig ikin, kirik min, mə takharkun nishajounien narmamə m-fam, mhavəhsi-haktə nətərigien kapəria. ³² Narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar, kwasig ikin nar ai rīpiuə, kharkun nīpig atuatur kape nəgkiarien mine nīpig atuatur kape nīpimien, ³³ meinai pəh nien mə Kughen rorkeikei nuvrīg-uvrīgien, mərīg in rorkeikei nəmərinyuən. Ror pən, ye niməhuak minə fam kape narmamə kape Kughen, ³⁴ ye nīpig kape nəhuakien, nīpiraovin tukhapəh nisəgkiarien, meinai rīpəh natuatukien mə tuksəgkiar. Mərīg tukasəkeikei masətərig kin nəmasur kape niməhuak, rəmhen kin yame loa ramni. ³⁵ Tukmə kisorkēikei mə tukharkun nar kirik, tukharerig-pən apa yerkwanu, kini misaiyoh kapəria narman minə kin. Meinai ror naurisien mə piraovin tukrəgkiar ye nəkwai niməhuak.

³⁶ ?Rhawor? Kimia tiksın nakhamə ta mə Kughen rīmivəhsi-pre nəgkiarien mə kapəmia pisin əmə. Nakhamə ta mə kimia pisin əmə nakharkun nəkiriien norien minə. ³⁷ Mərīg tukmə kimia kirik rikin raməsik mə Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kirik kimin, uə Nanmin Kape Kughen rīmivəhsi-pən nəsaninien kimin, kini in tukraməkeikei mini nəfrakisien ye nəgkiarien yame yakamrai kimi əmia mīmə nəkwai Yermaru nəfrakis a. ³⁸ Tukmə yermamə kirik raməpəh nəgkiarien minə e yakamni, pəh narmamə tuksəpəh nəgkiarien yame in ramni.

³⁹ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə taksarkut tuk nini-ərhavyen nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pre, kini takhapəh nisətapigien kin narmamə yamə mine kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin. ⁴⁰ Mərīg ye narimnar fam yame naksor ye nīpig kape nəhuakien, takasor tukramatuatur ye nīpig kape nəhuakien.

15

Pol ramni-ərhav mə Kristo rīmimragh min ye nimhəyen kafan

¹ Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei mə jakni-ərhav min nəvsaoyen huvə kimi əmia yame yakwəni-pre ta tuk əmia, kini nīmnhavəh yerkimia, kini misərer tımtim iran. ² Tukmə nakharaptəəkkin tımtim nəvsaoyen huvə yame yimini-pre tuk əmia, Kughen tukrīvəh mīragh əmia iran. Mərīg tukmə naksəpəh, mishatəyə ye nəgkiarien pisin, kini nhatətəyen kapəmia in tukror nar apnapig əmə kin.

³ Narimnar yame yo yimnərig, in rhuvə pik, kini yakwəni-pre ta tuk əmia mə Kristo rīmamhə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape tavhagə has kapətawə rəri-pən nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmini kupan kwasig ikin rīpiuə. ⁴ Kimnerwaig kin In, kini rīvəh nīpig kisisər, ruimragh min ye nimhəyen kafan, rəri-pən nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmini kupan kwasig ikin rīpiuə. ⁵ Kini rīmənəkupan mītərhav-pən tuk Pita, kwasig ikin, mīpitərhav-pən tuk kafan narmamə twelef. ⁶ Kwasig ikin, mīpitərhav-pən min tuk nəməhuak minə rapita faef hundred ye nīpig kirikianə əmə. Kini

tiksın kamhamragh hanə miseriaji-pə ai taktakun, kini tiksın kwənhamhə ta. ⁷ Kini kwasig ikin mīpītərhav-pən tuk Jemes, kini ai mīpītərhav-pən tuk aposol minə fam.

⁸ Rimməkupan mītərhav-pən tuk narmamə minə a, kwasig ikin yo. Ritərhav-pə tuk yo nar apnapig yo yakəmhen kin kwajikovə kirik yame rīpəh narhayen ye nīpig atuatkufan. ⁹ Yakəmni məkenikin meinai yo ye tanə əgkəp; aposol minə tiksın kisapita yo. Kini yakpəh nəmhenien mə narmamə tüksokran kin yo mə yo aposol kirik, meinai in apa kupan, yimmor nahasien kimi nīməhuak minə kape Kughen. ¹⁰ Mərig ye nihuvəyen yame Kughen rimməutə-pə kin kimi yo, yakwauə minor məkneikin ai towei. Kini nihuvəyen a rīpəh kin apnapigien, mərig ramuə mamor kwənkwan. Nəfrakisien yimmor wok rapita fam aposol minə, mərig pəh nien mə ye nəsaninien kafak, mərig ye nihuvəyen yame Kughen rimməutə-pə kin kimi Yo. ¹¹ Nar apnapig mə yo uə iriə kamhani-ərhav-pre Nəvsəoyen Huvə tuk əmiə, mərig nəgkiarinen in e yame yakamhani-ərhav pre tuk əmiə, nimmhəni nəfrakisien iran.

Narmamə minə fam yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min

¹² ? Mərig tukmə kamhani-ərhav mə Kristo rimməragh min ye nimməyən kafan, kini rhawə e kimiə tiksın nakamhani mhamə narmamə yamə mine kwənhamhə to khapəh nhamragh-minien? ¹³ Mərig rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-minien, to Kristo rīpipəh nimməragh-minien ye nimməyən kafan. ¹⁴ Kini to Kristo rīpipəh nimməragh-minien ye nimməyən kafan, wok kapəmiə tuk nini-ərhavyen nəvsəoyen huvə, mine nhatətəyən kapəmiə tukror əmə nar apnapig kin. ¹⁵ Nar kirik min, to Kristo rīpipəh nimməragh-minien ye nimməyən kafan, kimawə yakpiseikuə ye Kughen meinai yakamhani-ərhav mə Kughen rimməyən mirəgh Kristo ye nimməyən. Mərig rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kīpihapəh nhamragh-minien ye nimməyən kapəriə, to Kughen rīpipəh nimməyən mirəgh-minien Kristo ye nimməyən kafan. ¹⁶ Meinai rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kīpihapəh nhamragh-minien ye nimməyən, to Kristo rīpipəh min nimməyən ye nimməyən kafan. ¹⁷ Kini rīpi mə Kristo rīpipəh nimməragh-minien ye nimməyən, to nhatətəyən kapəmiə nīpran rirkək, kini kimiə to naksarə hanə ye narpinien kape təvhagə has. ¹⁸ Kini to narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kristo yamə mine kwənhamhə ta, to kīpiserwei. ¹⁹ Rīpi mə kitawə kīpisərhə-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kristo tuk nimməyən əmə kape tokrei tanə e, sore asul tuk ətawə. Meinai kitawə kamharəh pīkin nīpig əutən minə rapita narmamə minə ye tanimtanə.

²⁰ Mərig nəfrakisien mə Kristo rimməragh min ye nimməyən. In rimməkupan ye narmamə m-fam yamə mine kwənhamhə, kini mimməragh min ye nimməyən. ²¹ Yermamə kirikianə əmə rimmor swatuk tuk nimməyən ruə ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, yermamə min kirik rimmor swatuk mə narmamə tukhamragh min ye nimməyən kapəriə. ²² Ror məknakin mə narmamə m-fam tukhamhə meinai narmamə kamhasi-pən ye Adam. Kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə m-fam yamə mine kamhauə kirikianə iriə Yesu Kristo tukhamragh min. ²³ Mərig iriə e tukhamragh min ye nīpig atuatkufan kapəriə. Kristo in rimməkupan mimməragh min, kini nīpig tukruə min iran, kafan narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min. ²⁴ Kini Nīpig Kwasig tukruə, In tukroriah narmaruyen minə fam, mine nehuəyən minə fam, mine nəsaninien minə fam. Kwasig ikin,

tukrəta-pən ye narmaruyen kafan ye kwermi Tatə Kughen. ²⁵ Ror məknakin meinai In tukraməkeikei mamarmaru “meriaji tukrehuə ye tikmir minə kafan.” (*Sam 110:1*) ²⁶ Tukroriah tikmir minə fam kafan mamvən infamien tukroriah min nımhəyən. Kini nımhəyən tukrirəkək min ²⁷ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Rimnei-əhu fam narımmar mamehuə irəriə.” (*Sam 8:6*) (Mərig nəgkiarien yame ramni mə “rimnei-əhu fam narımmar mamehuə irəriə,” pəh nien mə ravəhsi-əhu min Kughen Yermaru, meinai in e Kughen yame tukrəəhu-pən fam narımmar ye kwermi Kristo.) ²⁸ Nıpig Kughen tukror narımmar minə a, kini Tini atuaturuk tukruə mamarə ətgin ye narmaruyen kape Kughen, mə Kughen tukruə mamarmaru ye narımmar fam.

²⁹ Narmamə tiksın kamhani mhamə to narmamə khapəh nhamragh-minien ye nımhəyən kapəriə. Mərig norien kape norien baptaes atuə kin kape narmamə yamə mine kwənhəmhə ta ramhəjoun-pən mə narmamə kwənhəmhə pawk mərig nanmiriə ramragh əmə. ³⁰ ? Kini rıpi mə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta to kipihipəh nhamragh-minien, rhawor irəmawə? ! Kimawə yakamharəh pikin nıpig ətən minə ye nımraghien kapəmawə nıpig minə fam! ³¹ Piak minə mine nowinik minə, narmamə kasarkut mə tukshopni yo ye nıpig rıpsaah. Kini kimiə nakharkun mə in e nəfrakisien rəmhen kin yame nakharkun mə in nəfrakisien mə rikik ragien pik tuk əmiə meinai kimiə nakashatətə tim tim ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ³² Yımnarkut pik apa Efesas rəmhen kin in ai mə yakamarowagin kimawə nar aparı minə yame kasarkwəpah. Kini rıpi mə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta to kipihipəh nhamragh-minien, to narkutien kafak kwənkwan rıpirəkək. Rıpi mə narmamə yamə mine kwənhəmhə ta to kipihipəh nhamragh-minien, rıpihuvə mə to kisəri-pən nəgkiarien e yame ramni mə,

“Pəh kisor əwhai nheikinien kape tokrei tanə, masor lafet misapis kin waen mamharpin,

kwəsig ikin mıpihamhə.”

(*Aes 22:13*)

³³ Takhapəh nisorien mə narmamə tukseikuə irəmiə. Nəgkiarien e raməfrakis yame ramni mə, “Nıpig narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə kasəriwək iriə narmamə hah minə, nəmə hah minə kasoriah norien huvə minə kapəriə.”

³⁴ Havəh min nətərigien kapəmiə rirerig, muə mə taksor nar huvə kirik yame nakharkun mə taksor; mhəpəh nisori-minien təvhəgə has. Yakaməgkiar məkneikin meinai kimiə tiksın nakseinein hanə Kughen. Kini nar e in e ror naurisien.

Nıprai yermamə rimamhə marə mımragh min

³⁵ Mərig tukmə ror narmamə tiksın kisaiyoh mhamə, “?Rhawor e yermamə yame rımhə marə mamragh min? ? Tukəm nıpran, tukrhawor pən iran minə?” ³⁶ Naiyohyen mine rətəwao. Tiknim-pən kweru nai ye nımoptanə, ai tukraməkeikei mhaier kin nıpran yame rıvi. ³⁷ Nıpig naksuv kweru nai, pa rimə naksuv nıpran yame tukruə, mərig nakamsuv əmə kweru nai, tukmə ror kweru wit kirik uə kweru nai pisin kirik. ³⁸ Mərig Kughen ror raurə kin nuknen yame In rorkeikei; kini In əmə ravəhsi-pən nıpran kimi nai minə fam. ³⁹ Nıprairiə rıpəh nəm-nəmhenien. Nıprai yermamə rıpəh nəmhenien kin nar mımragh yamə mine nıprairiə pisin pisin. Man minə nıprairiə pisin pisin. Kini kamam minə nıprairiə pisin pisin. ⁴⁰ Apa ye neai, narımmar aikin, kini in e tokrei tanə e, narımmar aikin ror pisin. Nıpig taksəm narımmar apa yerpırig ye neai mə in rhuvə, kafan nihuvəyən in ror pisin ye nihuvəyən

kaŋe narimnar kaŋe tokrei tanə e. ⁴¹ Kini nikhakien kaŋe mirh ror piŋin ye nəsaiyen kaŋe makuə mine nəsaiyen kaŋe kəmhau minə. Kini nəsaiyen kaŋe kəmhau minə kasor piŋin piŋin.

⁴² Kini rəmhen əmə kin nīprai narmamə kwənhamhə yame kamhamragh min. Nīprai narmamə yame kimənim əriə tukrəmətit, mərig nīpig tukramragh min iran, to riŋəh min nəmətitiən. ⁴³ Nīpig kamnim, in nar kirik yame narmamə khapəh nisorkeikeiyen, mərig nīpig tukramragh min, in nar kirik yame narmamə tuksəm kafan niŋuvəyen. Nīpig kamhanim, nəsaninien kafan rirkək; mərig nīpig tukramragh min, nəsaninien kafan tukrehuə. ⁴⁴ Nīpig kamhanim nīpraitawə, in nar kaŋe tokrei tanə; mərig nīpig tukramragh min, in nar kaŋe rao ye neai. Tukmə nīpran aikin kaŋe tokrei tanə, kaŋe rao ye neai min aikin. ⁴⁵ Ror pən, Nəkwəkwə kaŋe Kughen ramni mima,

“Yermamə kupan, in e Adam, in rimauə mamragh.”

(Jen 2:7)

Kini kwasig ikin en, Adam infamien*, in e Yesu Kristo, riŋiuə miŋəhsi-pə nimraghien kaŋe rao ye neai. ⁴⁶ Pəh nien mə nar kaŋe nanmin rimnəkupan muə. Mərig nar kaŋe tokrei tanə rimnəkupan muə, kwasig ikin nar kaŋe nanmin riŋiuə. ⁴⁷ Yame rimnəkupan əgkap kimnor kin nimokruŋ, mərig yame ror kiraru kin, in e Yesu Kristo, rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁸ Narmamə m-fam kaŋe tokrei tanə, nīprairiə rəmhen əmə kin nīprai Adam yame rimasi-pən ye nimoptanə; mərig narmamə yamə mine kamhavən ye rao ye neai, nīprairiə rəmhen əmə kin nīprai Kristo, yame rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁹ Taktakun ai, kitawə kisəmhen kin Adam e kaŋe tokrei tanə, kini ror məkneikin, tuk nīpig kirik tuksəmhen kin Kristo e kaŋe rao ye neai.

⁵⁰ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə, piak minə mine nowinik minə, mə nīprai yermamə mine niŋawin, to riŋəh niŋəniən ye narmaruyen kaŋe Kughen. Kini ye norien kirikianə əmə min, nar yame tukrəmətit to riŋəh niŋəniən nar yame ramarə rerin. ⁵¹ Taksərig-ru. Jakni nar erkwaig yame Kughen rimnor əpu. Pəh nien mə kitawə fam tukhamhə. Mərig Kughen In tukror nīpraitawə fam tukriwi min. ⁵² In tukror aihuaa rəmhen kin naraopigien† - nīpig naiyuk kaŋe Kughen tukrasək infamien. Naiyuk tukrasək, kini narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min mhapəh nhamhə-minien, kini Kughen tukror nīpraitawə tukriwi. ⁵³ Ror məkneikin meinai nar yame tukrəmətit, tukraməkeikei miŋən ye nīpran yame to riŋəh nəmətitiən tuk nīpig kirik; kini nar yame tukrimhə tukraməkeikei miŋən ye nar yame tukramarə kaŋe rerin. ⁵⁴ Nīpig narimnar yame tukrəmətit tukriŋən ye nar yame to riŋəh nəmətitiən mine nar yame tukrimhə tukriŋən ye nar yame tukramarə kaŋe rerin, kini nəgkarien yame kimirai ta tukruə mor nəfrakisien kin yame ramni mə, “Kughen rimnarowagin ye nəsaninien kaŋe nimhəyen mapita, kini norien kaŋe nimhəyen rirkək.”

(Aes 25:8)

⁵⁵ “!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine mapita əmawə?

!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine moriah əmawə?” (Hos 13:14)

⁵⁶ Təvhagə has in rəmhen əmə kin nar kirik yame raməkwhopni narmamə. Kini loa ramor mə təvhagə has, kafan nəsaninien rehuə. ⁵⁷ !Mərig pəh khani vi vi Kughen meinai In rimnor mə Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə tuksapita ye nimhəyen!

15:43: Fil 3:20-21 * **15:45:** Nəgkarien Gris ramni, “Adam yame ror kiraru kin,” in e Yesu Kristo.
15:51: 1 Tes 4:15-17 † **15:52:** Nəgkarien Gris ramni min mima, “tukror aihaa rəmhen kin yermamə ramapiriapir marha min.” **15:52:** Mat 24:31 **15:53:** 2 Kor 5:4 **15:56:** Rom 7:13

⁵⁸ Ror məknakin, piak minə mine nowinik minə, sərer tim tim. Takhapəh niseighanien kin nar kirik mə tukrikiu-kiu irəmiə. Nipig mifam, taksor wok kape Yermaru yerkimia minə fam, meinai nakharkun mə wok kape Yesu Yermaru yame nakasor, pəh nien mə nar apnapig əmə.

16

Mane tuk nasituyen ye nəməhuak minə apa Jerusalem

¹ Taktakun jakni mane yame tukrasitu ye niməhuak apa Jerusalem. Tak-sor əmə nar kirikianə yame yimini-pən tuk niməhuak apa Galesia. ² Ye Sande minə fam, kimiə fam kirikianə kirikianə takasəkeikei masərəhu karin mane kirik. Yermamə yame ravəh mane ehuə, tukrərəhu karin ripsaah; kini yame ravəh mane kəskəh, in tukrərəhu karin rikəskəh əmə. Ror məkneikin mə nipig jakurə tuk əmiə, takhapəh min nisarkutien tuk narha-kinien mane. ³ Kini taksəri-p-ərhav narmamə yamə mine tukhapik mane mamhavən, kini nipig jakurə, jakrai nəkwəkwə yame ramni-ərhav əriə kimi niməhuak apa Jerusalem, kini mher-pən kin əriə khapik mane a mhavən apaikin. ⁴ Tukmə yakəm mə rhuvə mə yo min jakvən, iriə tuksəri-pə yo.

Nəriwəkien kape nəmehuə minə tiksın

⁵ Kwasig ikin yakurə mivaag-pre kin əmiə, jakvən Masedonia, meinai jakəkupən mivan mivaag-pən kin niməhuak minə aikin. ⁶ Tukmə ror jakarə kəskəh kitawə-m kimiə. Tukmə rhawor tuksarə əmə miseriaji-pən nipig kape nokəien tukror infamien. Ror məkneikin mə takharkun nasituyen irak tuk nəriwəkien kafak ikin hiə yakamvən ikin. ⁷ Yakpəh norkeikeiyen mə nipig jakurə məm əmiə, məkneikin jakaməkeikei marə mier min. Mərig yako-rkeikei mə jakurə kisarə kəskəh əmə, tukmə Yermaru reighan kin. ⁸ Mərig kwasig ikin yakurə, yakmə jakamarə Efesas meriaji-pən nipig kape Pentekos, ⁹ meinai Kughen rimməhitə ye swatuk ehuə tuk yo mə jakor wok huvə yame ramkuə kin kwənkwan ripsaah, nar apnapig narmamə ripsaah kisarkut mə tuksətəpig kin yo tuk norien wok.

¹⁰ Tukmə Timoti rurə məm əmiə, havəhsi-pən nisaiyen kimin, meinai in ramor wok kape Yermaru rəmhen kin yo. ¹¹ Takhapəh nisorien mə kimiə kirik tukrəm-əhu in. Taksasitu iran misher-pə min kin pəh rirerig-pə min tuk yo. Yo yakawhin piatawə minə iriə Timoti mə tukhauə misəm yo.

¹² Kini ye nikarin kape piatawə e Apolos, yimnamaiyoh əusik-əusik mə in tukraməkeikei mikwasig kin piatawə minə mhaurə misəm əmiə. In ripəh norkeikei-pikien mə tukrurə ai taktakun, mərig tukruə ye nipig yame ratuatuk tukun.

¹³ Takasərig əmiə. Taksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə. Takhapəh nhaginien. Misor nətərigien kapəmiə riskai. ¹⁴ Narimnar fam yame kimiə takasor, sor ye norkeikeiyen.

¹⁵ Kimiə nakharkun mhamə kwən a Stefanas mine kafan minə iriə kimisəkupən mhani nəfrakisien ye Yesu apa tanə Akaea. Kini iriə kisarkut skai tuk nasituyen ye niməhuak minə. Yakamni skai pre tuk əmiə piak minə mə, ¹⁶ takhasiai əriə masor nəkwairiə, mine narmamə m-fam yamə mine kasor pik wok ye niməhuak. ¹⁷ Rikik rimməgien nipig Stefanas mine Fotunatas mine Akaeas kimirhitərhav-pə, meinai nar apnapig kimiə nimmharkək, mərig nipig yimməm ərisir, rəmhen əmə kin yame yimməm əmiə. ¹⁸ Irisir

kimirhīrāhsi-haktə pīk kafak nətərigien rəmhen əmə kin yame kimirhor irəmiə. Taksəkeikei mhasiai narmamə yamə minə kasor məkneikin.

Pol rīmnor infamien ye kafan nəkwəkwa e Fas Korin

¹⁹ Niməhuak minə apa provins e Tarki* kasokrən huvə irəmiə. Akwila mine Prisila kworkeikei pīk mə tukrāni-pre huvə tuk əmiə ye nhag Yermaru iriə nəməhuak yamə mine kasofugin ye nimə kapəriu. ²⁰ Pīautawə minə fam eikin e kamhani rhuvə pre tuk əmiə. Taksokrən huvə irəmiə minə rəmhen mə kimiə kirikianə əmə ye Yesu Kristo.

²¹ Yo Pol, yakamrai nəgkiarīen e kin kwermīk.

²² Tukmə yermamə kirik rīpəh norkeikeiyen Yesu Yermaru, pəh tukrarə ye narpīnien.

!Yesu Yermaru kapətawə! !Yuə-ra!

²³ Pəh Yesu Yermaru tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

²⁴ Yakamher-pre kin kafak norkeikeiyen kimi əmiə fam ye Yesu Kristo. Amen.

* **16:19:** Nəgkiarīen Gris ramni nhag kantri e Tarki mə “Esia.”
Gal 1:8-9; Rev 22:20

16:19: Wok 18:2,18,26

16:22:

2 Korin

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Korin

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Korin

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin, mine nəməhuak minə apa provins a Akaea.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol ruirai ta nəkwəkwə kisisər mher-pən kin kimi niməhuak apa Korin. In e nəkwəkwə yame ror kuas kin. Mərig nəkwəkwə yame ror kirikianə kin, mine nəkwəkwə yame ror kisisər kin, iriu kirarkək; keinein mə iriu pukaa. ?Kwəramətīt ta uə? Nəkwəkwə yame ror kiraru kin, kamni kimə 1 Korin. Kini nəkwəkwə a raməgkiar skai kimi əriə, mə tukrini-əhu norien has minə kapəriə, kini in ramhajoun min əriə kin narimnar pisin minə tiksın. Iriə khapsaah ye niməhuak kasəri-pən nərigien kape Pol yame rimirai ye nəkwəkwə e 1 Korin. Mərig iriə minə tiksın aikin, kamhani mə Pol, pəh nien mə in yemehua kirik; kini rīpəh nəmhenien mə in tukrəvhag kimi əriə. Kini iriə kamhani mə in ramor əmə wok kafan tuk nivəhyen mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mamhajoun mə in aposol kirik, kini Kughen rimiwəhsi-pən wok e kimin, kini ratuatuk əmə mə in tukrəwhaag məkneikin kimi əriə. Kini in morkeikei mə tukrini-əhu nəmhajoun eikuə yamə mine kasarə apa Korin. Kini mamaiyoh nəməhuak minə Korin mə tuksasitu mhavəhsi-pən mane kirik yame tukrasitu kin ye niməhuak apa Jerusalem məvigin narmamə meinai sweiwei ramuh əriə.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakarərai nəkwəkwə e kimru piautawə Timoti. Nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, niməhuak kape Kughen apa Korin mine narmamə minə fam kape Kughen apa Provins a Akaea. ² Pəh Kughen Rımtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Kughen raməgkiar vivi kimi narmamə yamə mine kisarə ye nipig əutən

³ Pəh khani vi vi Kughen e in Rim Yermaru kapətawə Yesu Kristo. In Tata yame rikin rehuə tuk narmamə, mine In Kughen yame in nuknei norien kape nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə. ⁴ In raməgkiar vi vi kimi ətawə ye nipig əutən minə fam kapətawə, mə kitawə tugharkun nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə ye nipig əutən pisin pisin minə yamə mine kamharəpikin. Kitawə tuksəgkiar vi vi kimi əriə rəmhen kin yame Kughen In ramor kimi ətawə. ⁵ Nəmhəyen yame Kristo rimnərig, nəmhəyen kirikianə yame kitawə kasərig ai taktəkun. Kini ye norien kirikianə əmə min, kitawə kasofugin-pən ye Kristo, Kughen raməgkiar vi vi kimi ətawə, kini norien a ramehuə mamvən min tuk narmamə. ⁶ Nipig kimawə yaksərig nəmhəyen ramuə tuk əmawə nipig yakamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, kini nəvsaoyen huvə a rafəhsi-haktə nərigien kapəmİə mavəh mıragh əmiə. Nipig Kughen raməgkiar vi vi kimi əmawə, ramor mə kimawə jakharkun nəgkiar vi viyen kimi əmiə. Kwənkwai norien a ramkuə ye nımraghien kapətawə, kini nipig nakasarə ye

nîpig  ut n r mhen  m  kin yame kimaw  yimnisar  iran, ramasitu ir mi  m  takamharp n  m  ye n rer-tim-timien. ⁷ Kimaw  yaks r hu-p n tim tim narigien kap maw  ye Kughen m  kimi  taks rer tim tim. Meinai kitaw  fam kisar   m  ye nar yen kirikian , kimi  taksar  ye n mh yen r mhen kin yame kimaw  yakasar  iran. Kini Kughen ram gkiar vi vi kimi  mi  r mhen kin yame ram gkiar vi vi kimi  maw .

⁸ Piak min  mine nowinik min , yaksorkeikei m  takharkun huv  n pig  ut n yam  min  yimnisar  iran apa provins a Tarki. Nahasien ehua min  kimmhau  tuk  maw , rapita n saninien kap maw , mamor rikimaw  ramasik m  to yakhpar h nhamraghien. ⁹ N frakisien, kimaw  yimis rig m  kineighan-p n ta kin  maw  m  jakhamh . M rig n pig  ut n min  a kimmhau  m  jakhpar h nis tg t -atukien ir maw , m  jaks tg t   m  ye Kughen yame ramor narmam  yam  mine kimmhamh  khamragh min. ¹⁰ Ipak   m  yakhamh , m rig Kughen rimiv h miragh  maw . In rirkun niv hsi-tayen n pig  ut n min  a tuk  maw . Kini yaks r hu-p n narigien kap maw  iran m  tukriv hsi-ta n pig  ut n min  a tuk  maw . ¹¹ Kini In mamor  frakis m knakin n pig naks huak tuk  maw . Narmam  khapsaah tuks gn gin Kughen tuk narimnar huv  yam  mine In ramor kimi  maw , meinai kimi  nakhpsaah nakas huak tuk  maw .

Narmam  kimmhani hah Pol, m rig in ramni- rhav m  kafan norien rhuv 

¹² Nar kirik yame rikimaw  ramagien tukun. Ye norien yame yakasor kimi narmam  apnapig min  ye tokrei tan , mine kimi  mi , yakasor ye swatuk yame Kughen ramhajoun. Norien kap maw  ratuatuk  m , mam mir  m  ikin rakhak ikin. Kini takt kun e, ye narigien kap maw , yakas rig m  yakhpar h nisorien nar kirik yame rahas. P h nien m  norien kap maw  ratuatuk m knakin meinai yakhav h nirkunien kape narmam , m rig m  Kughen ramasitu ir maw  yerkin agien. ¹³⁻¹⁴ Yakamhani m kneikin meinai yimmhap h nharai-p nien n gkiarien kirik yame riskai tuk n vhekinien u  tuk nirkunien nipran. Takt kun ai nakw nharkun k sk h narigien kap maw , m rig yakorkeikei m  takhau  mharkun fam. Kini ye norien a, ye n pig Yesu Yermaru tukru  min iran, kimi  taksagien tuk  maw  r mhen kin yame kimaw  jaksagien tuk  mi .

Pol rimnarar ye narigien kafan tuk n riw kien kafan

¹⁵⁻¹⁶ Yakharkun m  rikimi  ragien tuk  maw , rikik rimnam sik m  n pig yakmav n Masedonia, jak kup n mur  m m  mi , kini n pig yakamt rhav Masedonia, rikik rimnam sik m  jakrerig-pre min m m  mi . Ror m kneikin m  takhav h nihuv yen mikiraru. Kini ai, rikik rimnam sik m  taksasitu irak mish r-p n kin yo apa ye provins a Judia. ¹⁷ Apa kupan, yakm  jakur  m m  mi . Kini ai yimnarar ye narigien kafak ye nikarin kape n riw kien kafak. ?Kini nakham  ta m  yakam gkiar apnapig  m  ye n riw kien kafak u ? Nikam. Narigien kafak rip h nisi-p nien tuk norien kape tokrei tan , r mhen kin yame narmam  kaseighan kin nar kirik mamhani hah min ye n pig kirikian . ¹⁸ Kughen ram frakis n pig m-fam; kini yakamhakwasig kin norien kafan n pig yaks gkiar kimi  mi . Yakhpar h nisorp rh-p rh-ien n gkiarien mir e “ w h” mine “Nikam” ye n pig kirikian . ¹⁹ Kimasir Saelas* mine Timoti yimirhur  mirhini- rhav-pre Ji Kughen e Yesu Kristo tuk  mi , kini In to rip h n niyen “ w h” mine “Nikam” ye n pig kirikian . Nikam. N pig mifam, n gkiarien kafan kirikian   m . ²⁰ Ror m kneikin meinai nar

apnapiḡ Kughen rimiṇi promes kuvhuun, iriā kimmhauē misor nāfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini kitawē kamhavēh-si haktē nhag Kughen mhani-pān tukun mhamā, “Amen. Ɖwāh.” ²¹ Kughen amā ramor amawē yaksērer tim tim ye Kristo kitawē-m kimiā. In rimirpen atawē, ²² kini miwēh-si pē Nanmin kafan yerkitawē mamor nimtātien ye nimraghien kapātawē mā In, kafan e kitawē. Kini taktākun ai, kitawē kwānharkun mā kafan promes miṇa tukhauē misor nāfrakisien kin tuk nīpiḡ kirik ye nimraghien kapātawē.

²³ Kini yakvāh kwāsu ye nhag Kughen mā yimnapāh nīrerig-pre-miṇ-ien Korin mām amiā mainai to yakpiurā, mīpiāḡkiar skai pre kimi amiā, kini moriah amiā. ²⁴ Pāh nien mā yaksarkut tuk nehuāyen iramiā mā jakhavēh-si-pre amā nāḡkiarlen kimiā amiā mā taksari-pān, mārig kimiā nakwāsērer timtim ta ye nhatātēyen kapāmiā. Kini kasor wok kwis kitawē-m kimiā mā rikimiā tukragien.

2

¹ Ror mākneikin mā yaknārig ta mā jakpāh nurā-miṇien māḡkiar skai pre kimi amiā, mor rikimiā rēmhā. ² Kini, tukmā yakor rikimiā rēmhā, ?pa iramiā tukror rikik ragien? Kirikāk, mainai yimnor rikimiā m-fam rēmhā. ³ Ror pān, yimirai nākwwākwā kirik mher-pre kin, mā jakwāh-si-haktē nārigien kin kapāmiā. Yakpāh norkeikeiyen mā tukmā yakurā mām amiā, rikik rarkwao tuk norien kapāmiā yamā miṇe khapāh nisēmhenien. Mārig norien kapāmiā tukramākeikei mor rikik ragien. Kini tukmā rikik ragien, kitawē fam rikitawē tukragien. ⁴ Nīpiḡ yimirai nākwwākwā a mher-pre kin kimi amiā, rikik rāpou pik tuk amiā, kini rikik rarkwopir, nehe nimirik rimnaiyu tuk amiā. Mārig yimirai nīraiyeṇ nākwwākwā a mā jakor rikimiā rāpou; mārig yimirai mā takharkun mā norkeikeiyen kafak rehuā tuk amiā.

Takhapāh nisarpinien tai tāvhaḡ has

⁵ Yakpāh norkeikeiyen mā jakamākeikei māḡkiar skai pre kimi amiā. Mārig yakorkeikei mā jakni mā yermamā yame rimnor nahasien,* pāh nien mā rimnor yo piṇin amā yakamārig rahas tukun, mārig rimnor atawē fam kisārig rahas tukun. ⁶ Narpinien yame kimiā khapsaah nimnhavēh-si-pān ta kimiṇ nēmhen. ⁷ Mārig taktākun ai, takasākeikei misārūkin kafan norien has kini misāḡkiar vi vi kimiṇ tamā rikin rāpou pik kini rapāh nhatātēyen kafan. ⁸ Yakamni-pre skai tuk amiā mā takhavēṇ misor rhuvā pān kimiṇ mā in tukrirkun mā kimiā naksorkeikei in. ⁹ Yimirai nākwwākwā a mher-pre kin kimi amiā mā jakām-ru mā ?taksor nākwwak ye narimnar fam, u nīkam?† ¹⁰ Tukmā kimiā nakwāsārūkin norien has kape yermamā kirik, yo miṇ jakārūkin kafan norien has. Kini tukmā kwān a rimnor rahas pē kimi yo rēmhen mā jakor mirhuvā tuk amru miṇa, mārig Kristo rirkun mā yakwor rhuvā ta tuk amru miṇa mā jakwasitu iramiā ¹¹ mā Setan tukripāh nāwhaiyeṇ kwheṇ kapātawē, mainai kitawē kwānharkun ta kafan nārigien tuk norien nahasien.

Narmamā yamā miṇe kamhani arhav nāvsaoyen huvā

¹² Nīpiḡ yimavēn apa Troas tuk miṇi-ārhaoyen nāvsaoyen kape Kristo, yimnapm mā Yesu Yermaru rimnāhitā ye kwāruā kirik kimi yo. ¹³ Mārig

1:20: Rev 3:14 **1:22:** 2 Kor 5:5; Efes 1:13-14 **1:24:** 1 Pita 5:3 **2:1:** 1 Kor 4:21 **2:4:** Wok 20:31
 * **2:5:** Yemāhuak kirik ireriā rimnor apnapiḡ nar, mikir-ta piraovin vi kape rimni. Kini Pol rimiṇi-pān tuk ariā mā tukhawāsi-pān narpinien kimiṇ in ye 1 Kor 5:1-5. † **2:9:** Pol rima tukrirkun ru mā kwāsari-pān nāḡkiarlen kafan misher-ye rhav afrakis kin kwān a yame rikir-ta piahuaru kape rimni, u nīkam. **2:11:** Luk 22:31 **2:12:** Wok 14:27; 1 Kor 16:9

nəmərinyeyen rirkək irak meinai yimipəh nəmien piak Taetas aikin. Kini yimnaowlə kin nəmə Troas mitərhav mivən Masedonia mamarhak in.

¹⁴ Pəh khani vi vi Kughen yame ramofugxn ətawə kasərer ye nimir narmamə ikin min fam, rəmhen kin yame king ramapita tikmir minə kafan, mamərip əriə ye nimir narmamə mifam. Mərig Kughen ramərip ətawə ye nimir narmamə mə tukhani-ərhav nəgkiarien kafan, rəmhen kin yame senta ramənaah ikin minə fam. ¹⁵⁻¹⁶ Ye nimir Kughen, kimawə yaksəmhen kin senta yame raməpnah narmamə, meinai kimawə yakamhavəh Yesu Kristo mamhavən kimi narmamə m-fam. Narmamə yamə mine kishatətə iran, kharkun mə senta e rapien huvə, kini Kughen ravəh miragh əriə. Mərig narmamə tiksın, kasərig nəmivə senta a rapien kin nimhəyen, ramhajoun mə Kughen tukror narpinien kimi əriə.

Wok e rehuə pik, yermamə kirik ripəh nəmhenien mə to ror infamien iran. ¹⁷ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin narmamə tiksın yame iriə khapsaah kamhani ərhav nəgkiarien kape Kughen tuk nivəh-əməyen mane. Nikam. Kughen rimmher-pə kin əmawə, kini kimawə yakasofugin-pən ye Kristo, mhani-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini ye nimir Kughen, nəgkiarien kapəməwə ramsi-pən yerkimawə m-fam.

3

Kughen rimirpen-pən nar vi kirik kimi narmamə

¹ Tukmə ror kimiə nakhamə kimawə yakamhavəhsi-haktə atuk əmawə ye nimiria, mərig nikam. Tukmə yepsipis minə kamhauə iməmia ikin, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimirai tuk nini-ərhavyen norien kapəriə kimi əmia. Uə nipig tukmə khatərhav, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimiə takharai yame tukshen-hen narmamə kin, pəh tukirkun əriə. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhyen leta kirik məknakin, meinai ² kimiə naksəmhen kin leta yame ramor əpu wok kapəməwə. Leta e kimirai-pən yerkimawə, yame narmamə m-fam kasəvhuekin mharkun nipran. ³ Nimraghien kapəmia ramhajoun mə kimiə naksəmhen kin leta kirik yame Kristo rimirai kini narmamə kasəvheikin. Kimiə kwənkwai wok kapəməwə. Kimiə naksəmhen kin leta yame Nanmin kape Kughen rimirai. Mərig pəh nien mə rimirəh pen mirai-pən ye nəkwəkwə; mərig rimirai yerki yermamə.

⁴ Yaksətgħaa kin nəgkiarien minə məknen meinai Kristo ramarə yerkimawə kini yakshatətə timtim ye Kughen.

⁵ Yakhapəh nisərigien mə kimawə əmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik. Mərig tukmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik, in e Kughen ravəhsi-pə nirkunien tukun. ⁶ In rimmor əmawə yaksəmhen mə jakhauə kafan yor-wok minə mhani-ərhav nəgkiarien vi yame In rimirpen ta. Nəgkiarien vi e yame Kughen rimirpen, pəh nien mə ramsi-pən tuk loa yame kamrai-pən ye nəkwəkwə, mərig ramsi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Meinai loa yame kimirai-pən ye nəkwəkwə ravəhsi-pən nimhəyen kimi narmamə; mərig Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nimraghien.

⁷ Nipig Kughen rimirai-pən loa ye kapier kini mivəhsi-pən kimi Moses,* nikhakien aikin kape Kughen; kini nimir Moses rhakak min. Kini nəmə Isrel to khapəh nisərha-pəniən misəm nimirin, nar apnapig mə nikhakien natukreiwaiyu mirkək. Kini loa e ravəhsi-pə pawk nimhəyen, mərig rakhak,

⁸ kini wok kape Nanmin kape Kughen rakhak pik rapita. ⁹ Loa a yame

2:13: Wok 20:1 2:15-16: Luk 2:34; 2 Kor 3:5-6 3:1: Wok 18:27; 2 Kor 5:12 3:2: 1 Kor 9:2

3:3: Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27 3:4: Wok 20:31 3:6: Jer 31:31; Jon 6:63; 1 Kor 11:25

* 3:7: Əm-ru Dut 5:22. 3:7: Eks 34:29

rakhak, kafan e wok, Kughen ramækir narmamə mivəhsi-pən narpinien kimi əriə. Mərig wok yame Nanmın kape Kughen ramor, in e narmamə khauə misatuatuk ye nımri Kughen. !Wok e rakhak pik rapita! ¹⁰ Nəfrakisien, nar yame rımnakhak məkupən, taktəkun ai, rıpəh nıkhakien. Meinai nar yame rakhak pik rınapita yame rımnakhak məkupən. ¹¹ Loə yame tikripirkək tuk nıpig kirik rımauə ye nıkhakien, mərig wok kape Nanmın kape Kughen yame tukramarə rerin, in rhakak pik əgkəp.

¹² Ror məkneikin mə yakasərəhu-pən tim tim kapəmawə nərigien ye wok a kape Nanmın kape Kughen, masətgəhaə kın nını-ərhavyen kafan nəgkiarinen. ¹³ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kın Moses yame, nıpig nımrin rhakak kape nıpig kwakwə əmə, in rımnatuopis in kın neipən mə nəmə Isrel tukhapəh nisəmien nıkhakien ye nımrin. ¹⁴ Mərig Kughen rımnor kapəriə kapə riskai. Kını ye nıpig a, muə meriaji-pə taktəkun, nıpig iriə kasəvheikin Ol Testamen, khapəh nharkunien nıpran, rəmhen kın yame neipən kirik raməker əswasig kın nırkunien kapəriə. Kughen rıpəh nivəhsi-tayen neipən a tuk əriə; ramərəhsi-ta əmə tuk narmamə yamə mine kasofugin kwəh kapəriə iriə Kristo. ¹⁵ Nəfrakisien, meriaji-pə taktəkun mine, nıpig kasəvheikin nəkwəkwə yamə mine Moses rımirai, rəmhen kın neipən kirik yame raməker əswasig kın nırkunien kapəriə. ¹⁶ Mərig narmamə m-fam yamə mine kasarar ye nərigien kapəriə mhauə tuk Kughen, Kughen tukrırəhsi-ta neipən a.

¹⁷ Yesu Yermaru In ror Nanmın. Kını ikin Nanmın kape Yermaru raməmır ikin, In ramrisin narmamə. ¹⁸ Kını kitawə fam kasor əpu nıkhakien kape Kughen, narmamə kasəm; pəh nien mə kitawə kisatuopis ətawə. Nıpig m-fam In ramrar irətawə mə tukhauə misəmhen kın In. Nıkhakien kafan rarkurao irətawə mameihua. Nıkhakien e ramsi-pən tuk Yermaru kapətawə yame In Nanmın Rhakə.

4

¹ Kughen, rikin rehuə tuk əmawə, ror pən rikimawə rıpəh nəpouyen tuk norien wok e kape nını-ərhavyen Nəvsəoyen Huvə kafan. ² To yakhapəh nisorien norien yame kamor apis-apis mine norien yame ror naurisien. To yakhapəh niseikuəyen mhapəh nhaukreikinien nıprai nəgkiarinen kape Kughen. !Nıkam! Kimawə yakamhani-ərhav əmə nəfrakisien, kını ye norien minə a, ye nımri Kughen, yakasor əpu əmawə ye nımri narmamə, mə ye nərigien kapəriə, tukharkun mə wok kapəmawə ratuatuuk. ³ Tukmə ror nəvsəoyen huvə yame yakamhani-ərhav, nıpran ramerkwaig tuk narmamə tiksın; mərig ramerkwaig əmə tuk narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehua. ⁴ Narmamə yamə mine khapəh nhanien nəfrakisien ye Kughen kasəri-pən swatuk ai, meinai Setan e yarmhə in ramarmaru ye tokrei tanə, rımnatuopis əriə mə tukhapəh nisəmien nıkhakien kape nəvsəoyen huvə yame nıkhakien risia-pen əriə. Nıkhakien a ramsi-pən tuk Kristo yame In ravəh əfrakis Nanmın kape Kughen. ⁵ Ror məkneikin meinai kimawə yakhapəh nhani-ərhav-atuk-ien əmawə; mərig yakhani-ərhav Yesu Kristo mə In Yermaru. Kını In rımnher-pə kın əmawə mə kimawə yor atuə kın minə kapəmıə. ⁶ Meinai Kughen e yame rımını kupən mımə, “Pəh nıkhakien tukrırən məsiə-pən ikin rəpignap ikin,” (Jen 1:3) in Kughen kirikianə əmə yame raməsia-pən yerkitawə mə kitawə tukharkun nəsaninien mine niहुवयən kafan yame kitawə kasəm ye Kristo.

Kitawə kisəmhen əmə kin nitiḡ yame ramətit aihuua əmə

⁷ Kitawə kisəmhen kin nitiḡ* yame Kughen ravai-pən narimnar huvə ikin kafan; məriḡ nitiḡ raməmətit aihuua əmə. Ramhajoun-pən mə nəsaninien afrakis ramsi-pən tuk Kughen, riḡəh nisi-pəyən tuk ətawə.

⁸ Niḡiḡ əutən minə khapsaah kamharəh-pikin əmawə, məriḡ khapəh nisoriahyen əmawə. Niḡiḡ tiksın, yakhapəh nisəmien swatuk, məriḡ yakhapəh nisəpəhyen. ⁹ Kamoh əmawə, məriḡ Kughen riḡəh nəpəhyen əmawə. Kaməsik əmawə, məriḡ kiḡəh narkwhopniyen əmawə. ¹⁰⁻¹¹ Ikin pukaa yakamhavən ikin, rikimawə raməsik mə kimnhopni Yesu, kini kimə tukhopni min əmawə tuk nini-ərhavyen nhagin. Məriḡ kimawə yakasəkeikei tuk nini-ərhavyen nhagin mə tukirkun mə Yesu rimamragh. Kughen rimneghan kin əmawə mə jəksəriḡ nəmhəyən mə tukəm kirkun mə Yesu e in e rimamragh miḡəhsi-pən nəsaninien ye niḡraimawə yame tuk niḡiḡ kirik tukramətit. ¹² Ror pən, niḡiḡ miḡam ipakə əmə yakamhamhə mə kimia takhavəh nimraghien rerin.

¹³ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Nar yame yakamni nəfrakisien iran, yakamni-ərhav.”

(Sam 116:10) Kini ye

norien kirikianə əmə kape nhatətəyən, kimawə min yakamhani nəfrakisien iran, ror pən yakamhani ərhav, ¹⁴ meinai kimawə yakharkun mə Yermamə yame rimnor Yesu ramragh min ye nimhəyən kafan, In tukror min ətawə-m kimia tukamhamragh min ye nimhəyən kitawə Yesu, tuksarə kitawə min. ¹⁵ Yimnharəh pikin nəmhəyən minə e mə kimia taksarə huvə iran. Kini niḡiḡ m-fam niḡuvəyən kape Kughen ravi-pə narmamə khapsaah min kamhauə tuk Kristo. Tukhani vi vi Kughen niḡiḡ m-fam, mhavəhsi-haktə nhagin mə In yerpirig pik.

¹⁶ Ror pən rikimawə riḡəh nəpouyen. Nar apnapig mə niḡraimawə rameiwaiyu ai taktəkun mine, məriḡ niḡiḡ miḡam Kughen ramor rikimawə ramhuvə min. ¹⁷ Meinai niḡiḡ əutən yame mine yaksarə irariə, iriə nar apnapig əmə. Tukhapəh nisəmiriən ror tu. Məriḡ kwənkwaيريا in nikhakien yame raməmır rerin; kini in rehuə miḡuvə mapita narimnar m-fam. ¹⁸ Ror pən, kitawə khapəh nisəriḡ-pikien tuk nar yame kasəm kin nimritawə, məriḡ kisəriḡ pik nar yame kitawə khapəh nisəmien. Meinai narimnar yame kasəm kin nimritawə, kasəmır kape niḡiḡ kwakwə əmə. Məriḡ narimnar yame khapəh nisəmien kasəmır kape rerin.

5*Niḡrai narmamə tukror pišin apa ye rao ye neai*

¹ Kitawə kharkun mə niḡraitawə in rəmhen kin nimə tapolen yame kisarə iran ye tokrei tanə e. Kini tuk niḡiḡ kirik tukramətit mahas. Kini niḡiḡ nimə tapolen a tukriḡəkək ye tokrei tanə, məriḡ apa ye rao ye neai, kapətawə kirik aikin nimə vi yame pəh nien mə yermamə ramor, məriḡ Kughen əmə ramor. In e niḡraitawə yame rivi, tukramarə rerin ikin. ² Məriḡ taktəkun ai, kitawə kisarə ye niḡraitawə kape tokrei tanə, misasə, misorkeikei pik mə niḡiḡ tukruə yame kitawə tukpihavəh niḡraitawə vi kape rao ye neai, rəmhen kin yame kamhavən ye neipən vi. ³ Meinai pəh nien mə kitawə tukhavəh nanmitawə əmə, yame niḡraitawə riḡəkək. Məriḡ tukhavəh niḡraitawə vi, kape rao ye neai. ⁴ Niḡiḡ kisarə ye tokrei tanə ye niḡraitawə yame tukriḡimətit,

* **4:7:** Gris ramni “jag” yame kimnor kin nimoptanə skai. **4:7:** 2 Kor 5:1 **4:8:** 2 Kor 1:8; 7:5
4:10-11: 1 Kor 15:31 **4:10-11:** Rom 8:36 **4:14:** 1 Kor 6:14 **4:16:** Efes 3:16 **4:17:** Rom 8:17-18 **4:18:** Kol 1:16 **5:1:** 2 Kor 4:7 **5:2:** Rom 8:23

rikitawə rəpou, kisorkeikei mə tuksəpəh nəmħəyen. Mərig pəh nien mə kisorkeikei mə nīpig tukhamhə, tuksəta əgkəp ye nīpraitawə. Nīkam. Mərig kisorkeikei mə nīpraitawə tukro ta kin yame rakwas kape tokrei tanə, mīpəh yame rivi kape rao ye neai. ⁵ Kini Kughen rīmnor ətawə mə tukasarə ye nīmraghien vi, mivəhsi-pə Nanmīn Kafan mə tukrħajoun huvə ətawə mə kafan narīmnar mīnə e tukhauə mīsor nəfrakisien kin.

⁶ Ror pən, nərigien kapətawə riskai, kini kharkun huvə mə nīpig kisarə əmə ye nīpraitawə kape tokrei tanə, kitawə khapəh nisəmīrien imei Yesu Yermaru. ⁷ Nhatətəyen kapətawə ramkīr ətawə; pəh nien mə narīmnar yame kasəm ramħajoun swatuk. ⁸ Yakamni mə nərigien kapətawə riskai, kini kisorkeikei mə tuksəpəh nīpraitawə mhavən ye nīmə vi kapətawə kitawə Yesu. ⁹ Nar apnapīg tukmə kisarə ye nīpraitawə kape tokrei tanə e, uə kisəpəh nīpraitawə kape tokrei tanə mīsarə ye rao ye neai, mərig narīmnar yame kasor, kasor əmə mə Yesu, rikin tukragien tuk ətawə. ¹⁰ Kasor məkneikin meinai kitawə m-fam tukasəkeikei masərə əkupən ye Kristo mə In tukrəkir norien mīnə kapətawə. Kini kitawə kirikianə kirikianə tukhavəh nərokien rəri-pən narīmnar yamə mīne kīmīsor ye tokrei tanə; nar has uə nar huvə.

Wok e kapətawə, mə tukhavi tikmīr mīnə kape Kughen khauə kirikianə iriə mīn

¹¹ Kini taktəkun ai, yakamhasiai Yesu Yermaru yame tukrəkir narmamə m-fam, ror pən, yaksarkut mə jakhavi-pə narmamə pəh khani nəfrakisien ye Kughen. Kughen rūirkun ta əmawə mīne wok kapəmawə; kini yaksorkeikei mə kīmiə mīn takharkun huvə əmawə. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə jakhavəh-si haktə atuk əmawə ye nīmīmiə, mərig yakamhavəh-si-pre kapəmawə nərigien mə rikimīə tukragien tuk əmawə. Kini taktəkun ai, nakharkun nishorpinien nəgkiarien kape narmamə yamə mīne kīsausit meinai narmamə kamhavəh-si haktə əmə əriə tuk nhagriə, mhapəh nisəkirien nīmraghien kapəriə. ¹³ Tukmə nakhamə kīmawə yaksarmar; pəh Kughen tukrəm əmhen əmawə. Mərig tukmə nakhamə nīrkunien kapəmawə rəmhen, havəh nəgkiarien kapəmawə pəh tukrasitu irəmīə. ¹⁴ Ror məkneikin meinai norkeikeiyen kape Kristo ramarmaru irəmawə, meinai yakharkun huvə mə yermamə kirikianə rīmamhə tuk narmamə m-fam. Ror məkneikin mə kitawə m-fam tukasəkeikei mīsəpəh təvhagə has, rəmhen kin yame yermamə mhə reinein norien təvhagə has. ¹⁵ Kini yakharkun mə Yesu rīmamhə tuk narmamə m-fam mə iriə yamə mīne kamhamragh, tukhapəh nisorien narīmnar yamə iriə atuk əmə kisorkeikei; mərig iriə tukasəkeikei mīsor norien yamə mīne Yesu rorkeikei - in e yermamə yame rīmamhə tuk əriə kini mīmragh mīn ye nīmħəyen.

¹⁶ Ror məkneikin, mə taktəkun ai, yakhapəh nisəkirien narmamə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasəkir narmamə iran. Kupan, yīmīsəkir Kristo ye norien a, mərig taktəkun ai, yakhapəh nisorien. ¹⁷ Ror məkneikin, narmamə yamə mīne kamhauə masor kirikianə ye Kristo, Kughen ramor vi əriə. !Nar akwas raməta iran! Nar vi ramuə iran. ¹⁸ Narīmnar mīnə fam a kamhasi-pən tuk Kughen. Kupan, kitawə kīmīsor tikmīr kitawə Kughen; mərig ye Kristo, In rīmnapkəfugīn ətawə kwənhauə ipakə tukun, mīnor ətawə kwənhauə In mīnə tiksīn. Kini mivəhsi-pə wok e kīmi əmawə, in e mə tukhavi tikmīr mīnə kafan khauə In mīnə tiksīn. ¹⁹ Nəgkiarien e yakamni, nīpran ramni mə Kughen rīmīvi-pə tikmīr mīnə kafan ye tokrei tanə khauə

misor kirikianə ye Kristo, mipəh nəvheikinien kapəriə norien has minə. Kini nivəhsi-pə nəgkiarien e kimi əmawə kape nivipəyən tikmir minə kafan khauə misor kirikianə iriə min. ²⁰ Ror məkneikin, kimawə yəgkiar minə tiksın kape Kughen. Rəmhen kin Kughen ramokrən kin narmamə nipig kimawə yaksəgkiar. Kini yaksaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo mə taksəpəh norien kape tikmir minə, mhaue misor kirikianə kimiə Kughen. ²¹ Kughen rinnor Kristo yame norien has rirkək iran, In sakrefaes kape norien has minə kapətawə, mə tukshatətə misatuatuk ye nimir Kughen.

6

¹ Meinai kimawə yakasor wok kirikianə kimawə Kughen, yakasaiyoh-pre skai əmiə mə nipig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyən kimi əmiə, takhəpəh nhavəhyen mə in nar apnapig əmə. ² Meinai Kughen ramni mimə, “Yimnərig ik ye nipig atuatuk, mamasifu iram ye nipig kape nivəh-miraghien.” (Aes 49:8) Yakamni-pre tuk əmiə mə taktəkun ai, rinnor nipig atuatuk kape Kughen tukrivəh miragh əmiə.

Pol raməvsao kin nipig əutən minə ye nimiraghien kafan

³ Yakhəpəh nisorien nar kirik mə yermamə tukrimir ye nhatətəyən kafan tukun, tamə narmamə kamhani hah wok kapəməwə tukun. ⁴ Mərig norien minə fam ye nimiraghien kapəməwə kashajoun mə kimawə yorwok minə əfrakis kape Kughen: Kimawə yaksərer tim tim ye nipig kape nəmhyən, mine ye nipig əutən minə, mine ye nipig yaksərig rahas. ⁵ Narmamə kamhauh əmawə, misəhi-pən əmawə ye kalabus. Mhərpəhu əmawə mə tukhauh əmawə. Yimisor wok ehua, mhəpəh nisəpəriən yenpig, kini nikumhə raməs əmawə. ⁶ Yakhəpəh nisorien nar kirik yame rəmkimik yerkimawə. Nanmin kape Kughen rukwar yerkimawə, kini yaksorkeikei narmamə ye norkeikeiyen əfrakis. ⁷ Yakamhani əmə nəfrakisien. Kini nəsaninien kape Kughen ramarə irəməwə. Nimiraghien kapəməwə yame ratuatuk ramor əmawə yaksapita tikmir minə kapəməwə, rəmhen kin yame mobael ravəh nau mine kwətəvəh mə tukrapita kafan tikmir. ⁸ Narmamə tiksın kamhasiai əmawə; tiksın kasəm-əhu əmawə. Tiksın kamhani hah əmawə; tiksın kamhani huvə əmawə. Kini nipig kimawə yakamhani mə kimawə aposol kape Kughen minə, tiksın kamhani neikuəyən irəməwə. Mərig kimawə yorwok əfrakis minə tiksın kape Kughen. ⁹ Narmamə tiksın khəpəh niseighanien kin mə kimawə aposol minə əfrakis. Nipig mifam nimməyən ramu ipakə tuk əmawə, mərig yakamhəmrəgh əmə. Kamuh əmawə, mərig khəpəh nhopniyen əmawə. ¹⁰ Rikimawə rəpou, mərig nipig mifam yaksəgien əmə. Kapəməwə nar kirik rirkək, mərig kimawə yaksor narmamə khəpəsaah kapəriə nautə ripsəah ye rao ye neai. Kapəməwə nar rirkək, mərig yakamhavəh narimnar fan.

¹¹ Nəmə Korin, yimnhanii-pre nəgkiarien minə fam mhəpəh nisəpəhyen kirik; kini yaksorkeikei əmiə yerkimawə m-fam. ¹² Kimawə yakhəpəh nisərer-əswəsigien kin norkeikeiyen tuk əmiə, mərig kimiə naksərer əswəsig kin norkeikeiyen tuk əmawə. ¹³ Taktəkun ai, yakaməgkiar kimi əmiə rəmhen kin kwajikovə minə əgkəp kafak mamni mə ratuatuk əmə mə kimiə min taksorkeikei əmawə yerkimə m-fam.

Yəhuak minə tukhəpəh nisəriwək-pəniən tuk yamə mine khəpəh nisəhuakien

14 Takhapəh niseighanien kɪn narmamə yamə mɪne khapəh nisəhuakien mə taksor kwis wok* meinai, ?norien atuaturuk mɪne norien has kɪrarkun nwor-kwisien nar kɪrik uə? ?Uə nɪkhakien mɪne nəpɪgnapien to kwofugin kɪrikianə uə? Nɪkam. 15 Kɪni ye norien kɪrikianə əmə mɪn, Kristo mɪne Setan†, to kɪrəpəh nɪrəni-kwisien nəgkiarɪen kɪrikianə. ?Yeməhuak mɪne yermamə yame rɪpəh nəhuakien, iriʉ kɪrarkun nɪworien nar kɪrik ye nərgɪen kɪrikianə uə? !Nɪkam! 16 Ye Nɪmə Ehuə kape Kughen, ikɪn kɪrik rɪrkək aikɪn kape kughen eikuə mɪnə, meinai kɪtawə e Nɪmə kape Kughen yame ramragh. Kɪni Kughen ramni mə,

“Yo jakamarə kɪmawə miriə,
mameriwək kɪmawə miriə.”

Kɪni mɪmə,

“Jakor Yo mə Yo Kughen kapəriə,

kɪni iriə tukhauə kafak narmamə mɪnə.” (Lev 26:12; Jer 32:38; Esik 37:27)

17 Kɪni Yermaru ramni mɪn mə,

“Ror məkneikɪn, sətə irəriə, mhavən isok tuk əriə.

Mhapəh nharapien nar yame rəmkimik ye nɪmrik,

kɪni rikik tukragien mə jakvəh əmiə.” (Aes 52:11; Esik 20:34, 41)

18 Kɪni Kughen Yermaru yame In Yerpɪrig Pɪk ramni mɪn mɪmə,

“Kɪni jakor Yo mə Rɪmimiə,

kɪni kɪmiə takhauə kwajikovə mɪnə kafak.” (2 Saml 7:8, 14)

7

1 Yo mɪnə tiksɪn. Nəgkiarɪen mɪnə e yame Kughen rɪmɪrpen, kapətawə. Ror pən, pəh kɪsəspir rɪkitawə, mhavəhsi-ta narɪmnar fam yamə mɪne kasor nɪpraitawə mɪne nərgɪen kapətawə kasəmkimik. Kɪni pəh kɪsərəhu karɪn ətawə mə kɪtawə kape Kughen mɪnə əmə, meinai kɪtawə kamhasiai Kughen.

Pol, rikɪn ramagien mə nəmə Korin kwənhauə tuk Kughen

2 Səhitə yerkimɪə tuk əmawə meinai yakhapəh nisorien rahas-pən kɪmi yermamə kɪrik, mhapəh nhavi-pəyen yermamə kɪrik ikɪn rahas ikɪn, mhapəh nisarkutien mə jakhavəh nar kɪrik kapəmɪə ye norien kɪrik yame rɪpəh natuatukien. 3 Pəh nien mə kɪmiə nɪmisor nar kɪrik rɪpəh nəmhenien, yakaməgkiar məkneikɪn kɪmi əmiə. Yakwəni-pre ta tuk əmiə mə yaksorkeikei pɪk əmiə, nar apnapig nahasien uə nɪhuvəyen ramuə tuk ətawə-m kɪmiə, mərig yakhajir əmiə mɪsəkwan əmiə. 4 Yo yakamni nəfrakisien irəmɪə. Rikik ragien tuk əmiə. Kɪmiə nakhavəh-si haktə pɪk kafak nətərgien. Yɪmnarə ye nəmhəyen rehəuə pɪk, mərig rikik ragien pɪk tuk əmiə.

5 Meinai nɪpɪg yɪmnhauə Masedonia, mhapəh nisapisien, mərig nɪpɪg m-fam, yakamharəh pɪkɪn nəmhəyen pɪsɪn pɪsɪn mɪnə. Ye nɪmraghien kapəmawə, narmamə kasotgoh, masor nahasien kɪmi əmawə, kɪni kɪmawə yakamhagin. 6 Mərig Kughen yame raməgkiar vi vi kɪmi narmamə yame nərgɪen kapəriə rəpou, In rɪmivəhsi-haktə nərgɪen kapəmawə, mɔr swatuk kape Taetas ruə nəm əmawə. 7 Kɪni pəh nien mə nuəyen əmə kafan yame rɪmnor rikɪmawə ramagien, mərig nɪpɪg nɪmnhawəh-sihaktə nərgɪen kafan, rikɪmawə ramagien mɪn tukun. In rɪmini-əsah pə tuk yo mə naksorkeikei pɪk mə takhauə mɪsəm yo. Kɪni mamni mə rikɪmiə rehəuə tuk yo, mamni mə kɪmiə

* 6:14: Gris ramni nuhpikien ye kau kɪraru, kɪrik yame rehəuə, kɪrik rikəkəh. Kɪrkwəji əriʉ mə tukwor wok, mərig wok rapəh naiyu-huvəyen meinai nehəuəyen kapəriʉ rɪpəh nəm nəmhenien.

6:14: Efes 5:11 † 6:15: Gris ramni “Beliar.” Nhap pɪsɪn kape Setan. 7:5: 2 Kor 2:13

naksorkeikei pik yo, masærer matuk tuk nisærer-æswasigien kin narmamæ yamæ mine kamhani hah yo. In ramni mæknakin, rikik ragien mapita.

⁸ Kupæn, yimnæm mæ nækwækwæ yame yimnher-pre kin mækupæn rimnor rikimiæ ræpou, kini yimnærig rahas tukun. Mærig, nar apnapig mæ nækwækwæ a rimnor rikimiæ ræpou, yakpæh nærig-rahās-pik-ien tukun, meinai rikimiæ ræpou kape nipig kwakwæ æmæ. ⁹ Mærig taktækun ai, rikik ragien, mærig pæh nien mæ rikik ragien meinai rikimiæ rimnæpou. Nikam. Rikik ragien mæ nipig rikimiæ ræpou, nimisasar ye nærigien kapæmiæ tuk tævhagæ has kapæmiæ. Næfrakisien, Kughen rorkeikei mæ rikitawæ tukræpou tuk norien has minæ. Kini kimiæ nimisasar ye nærigien kapæmiæ tuk tævhagæ has, kini nægkiarinen skai yame yimnhani-pre tuk æmiæ ripæh norien æmiæ naksæpæh nhatætøyen kapæmiæ. ¹⁰ Tukmæ rikimiæ ræpou tuk norien has minæ kapæmiæ, ræmhen kin yame Kughen rorkeikei mæ rikimiæ tukræpou tukun, kini misasar ye nærigien kapæmiæ, pæh Kughen tukrivæh miragh æmiæ. Nærig-rahāsien a ripæh nikir-pæniën narmamæ ikin riki narmamæ rærhakis ikin. Mærig tukmæ narmamæ rikiriæ ræpou æmæ tuk narimnar kape tokrei tanæ, nærig-rahāsien a ramkir-pæn æriæ tuk nimhøyen. ¹¹ Tukmæ naksærig rahas ye norien has minæ kapæmiæ, ræmhen kin yame Kughen rorkeikei mæ taksærig rahas tukun, nakharkun nisæmien kwænkwan ye nimraghien kapæmiæ: in e naksarkut pik mæ taksor norien yame ratuatuk, kini misarkut pik mæ takhahuatukin norien has minæ kapæmiæ, kini masæmækin norien has minæ, kini misakur mhagin kin norien has minæ. Nimisorkeikei mæ taksæm min yo, misærer æswasig kin narmamæ yamæ mine khani hah yo, kini masærer matuk tuk niwæhsi-pæniën narpinien kimi narmamæ yamæ mine kasor tævhagæ has. Ye norien minæ fam kapæmiæ, nimishajoun mæ nimnhapæh nisorien nar kirik rahas ye narimnar minæ e. ¹² Kini yakamher-pre kin nækwækwæ e kimi æmiæ, mærig pæh nien mæ yakamrai nækwækwæ e mæ jakægkiar ye norien hah kape yermamæ kirik*, kini pæh nien mæ yakamrai mæ jakægkiar ye yermamæ yame kimnoriah in. Nikam. Yimirai nækwækwæ minæ kimi æmiæ mæ Kughen tukrasitu iræmiæ mæ takharkun mæ nakhasiai æfrakis Yo. ¹³ Narimnar m-fam a khavæh-si haktæ nærigien kapæmiæ.

Pæh nien mæ kimiæ æmæ nakhavæh-si haktæ nærigien kapæmawæ, mærig rikimawæ ragien pik min tuk kwæn a Taetas, meinai rikin ragien mæ kimiæ nakhavæh-si haktæ min nærigien kafan. ¹⁴ Yakmæni-pæn tukun mæ rikik ragien pik tuk æmiæ. Narimnar fam yame yimnhani-pre tuk æmiæ, iriæ næfrakisien. Kini ye norien kirikianæ æmæ min, nipig yimini-pæn tuk Taetas mæ norien kapæmiæ rhuva, kini nipig in rimauræ mæm æmiæ, norien kapæmiæ rimnhajoun-pæn mæ nægkiarinen a yimini iræmiæ mamni-pæn tuk Taetas in næfrakisien. Ror pæn, nimnhapæ nisorien naurisien kimi yo tuk nægkiarinen yame yimini-pæn tukun mamægnægin æmiæ. ¹⁵ Taetas, rikin ramæsik mæ kimiæ m-fam ægkæp en nimisor nækwan, mhagin kin in mhasiai in nipig in rimauæ mæm æmiæ. Kini nipig rikin ramæsik narimnar minæ a, norkeikeiyen kafan rehuæ tuk æmiæ mapita. ¹⁶ Rikik ragien pik meinai yakirkun niniyen næfrakisien iræmiæ ye narimnar fam.

8

Nimæhuak apa Jerusalem, næriæ næviginien rikæk, Pol ramni mæ næmæ Korin tuksasitu iræriæ

¹ Piak minæ mine nowinik minæ, yaksorkeikei mæ takharkun mæ nimæhuak minæ apa Masedonia kwæshajoun mæ Kughen ramautæ-pæn kin kafan

7:10: Mat 27:3-5; Hib 12:16-17

* **7:12:** Pol ramni hanæ yermamæ yame rimnor apnapig nar. Æmru

2 Kor 2:5.

nihuvøyen kimi æriá. ² Iriá kímisaræ pawk ye næmhøyen ehua kirik, kapæriá nautæ rirkæk, mærig nímraghien kapæriá rukwar huvæ kin nagienien, ror pæn kamhavæh-si-pæn mane ehua kimi næmæhuak minæ tiksín. ³ Yakamni-ærhav pre tuk æmiá mæ iriá kímnhavæhsi-pæn mane ehua, rapita yame rikiriá ræsik mæ tukpihavæh-si pæn. Kamhavæhsi-æhrav ræmhen kin yame nærgien kapæriá ramuh, ⁴ misaiyoh æmawæ m-rípsaah mæ kímawæ jakseighan kin æriá pæh iriá tuksasitu ye wok kape niwæh-sipænien mane kimi narmamæ kape Kughen minæ apa Jerusalem. ⁵ Yakhapæh nharkunien mæ iriá tuksasitu rehua mæknakin, mærig iriá kisasitu. Kímisækupæn mhavæhsi-pæn nímraghien kapæriá kimi Yermaru. Kwásig ikin, khavæhsi-pæn nímraghien kapæriá kimi æmawæ ræri-pæn æmæ nærgien kape Kughen.

⁶ Kini kupæn, Taetas a in rímmamkir æmiá tuk narukien kin mane kape nímæhuak minæ; ror pæn, yaksækeikei kímín mæ in tukramækeikei mamæmir kímíá mín meriáji taksaruk fam kin mane yame takhavæhsi-ærhav. ⁷ Ye narímmar mífam e, kímíá nakasor rhuvæ pik mapita, in e, nhatæøyen kapæmiá, míne nægkiaríen kapæmiá, míne nírkuníen kapæmiá, míne nærer-tímímíen kapæmiá, míne norkeikeiyen kapæmiá tuk æmawæ. Kini ye noríen kírikianæ æmæ mín, yakorkeikei mæ taksarukín mane mæknakin ye noríen yame rhuvæ rapita.

⁸ Pa rímæ yakamækeikei kimi æmiá mæ taksor. Mærig yímmhajoun æmiá mæ næmæ tanæ písin písin minæ rikiriá ragien tuk nasítuyen ye wok a. Kini taktækun ai, yakmæ jakæm-ru mæ norkeikeiyen kapæmiá in næfrakisíen ræmhen kin æriá, uæ níkam. ⁹ Kímíá nakharkun huvæ mæ Yesu Kristo Yermaru kapætawæ ramautæ-pre kin níhuvøyen kafan kímí æmiá. Kafan næsaníen rehua pawk, mærig rímauæ mæ tukrasitu iræmiá, mor In mæ kafan næsaníen rirkæk. In rímauæ mor In mæ kafan nar kírik rirkæk ye tokrei tanæ mæ kímíá takhauæ narmamæ kape Kughen minæ, kapæmiá narímmar tukrípsaah ye rao ye neai.

¹⁰ Jakavhaag kimi æmiá ye noríen yame ratuatuk mæ taksor. Ye newk yame ruauæ muavæn, kímíá nímisókupæn mísorkeikei mæ taksarukín mane kape nímæhuak minæ, kini kímíá mín nímisókupæn mísarukín mane. ¹¹ Taktækun ai, taksarukín mane mæ takseríáji níprai mane yame nímisorkeikei mæ takhavæhsi-ærhav. ¹² In nar apnápíg mæ kapæmiá narímmar rípsaah uæ rikæskæh. Kughen, ríkin tukragien tuk æmiá tukmæ nakhavæh-si pæn yerkímíá mífam.

¹³ Yakpæh norkeikeiyen mæ nípíg takhavæhsi-pæn mane ehua kimi nímæhuak minæ, kwásig ikin, naksækwækwæ kin mane. Mærig ratuatuk æmæ ¹⁴ mæ taksasitu ye nímæhuak yamæ míne kasækwækwæ kin narímmar, meiná kapæmiá narímmar rípsaah. Kini nípíg kírik, tukmæ naksækwækwæ kin nar kírik, iriá tukharkun nísasítuyen iræmiá. Noríen a takasor, tukasæm næmhen. ¹⁵ Ræri-pæn æmæ Nækwækwæ kape Kughen yame ramni mæ, “Narmamæ yamæ míne kamhavæh pawk nævígínien rehua, tukræmhen kin æriá; to rípæh napítayen.

Míne narmamæ yamæ míne kamhavæh pawk nævígínien rækæskæh, tukhapæh nísakwækwæyen kin nævígínien.” (Eks 16:18)

Taetas ramvæn apa Korín

¹⁶ Yakamni vi vi Kughen mæ ramor ríki Taetas ramagien mæ tukrasitu iræmiá, ræmhen kin kafak nærgien. ¹⁷ Yímmhani-pæn tuk Taetas mæ tukruræ mæm æmiá; kini ríkin ragien tuk noríen nægkiaríen kapæmawæ. Mærig in mín, ríkin ragien mín tuk nurøyen masitu iræmiá. Ye nærgien æmæ kafan

rimnorkeikei mə tukrurə məm əmiə. ¹⁸ Kini kimawə yaksher-pre min kin piautawə kirik raurə iriu min. Kwən a, nəməhuak minə kamhasiai in tuk kafan wok tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. ¹⁹ Kini niməhuak minə kimmharpen in mə tukraməriwək kimawə min nipiğ yakhavəhsi-ərhav mane yame nimisarukin. Yakhavəhsi-pən mane kimi niməhuak minə mə jakshajoun mə rikimawə ragien pik tuk nasituyen, mine tuk nivəhsi-haktəyen Kughen. ²⁰ Yaksarkut mə yermamə kirik rikək yame to rini hah əmawə tuk norien kapəməwə tuk nəwhaiyen mane. ²¹ Ror məkneikin meinai, yaksarkut mə jaksor narimnar yame ratuutuk ye nimir Kughen mine ye nimir narmamə.

²² Kini yaksher-pre min kin piautawə kirik in tukrikwasig kin Taetas mine in kirik. Yimmharkun mə kwən a rorkeikei pik mə tukrasitu ye norien ripsaah mine ye wok ripsaah. Kini taktəkun ai in rorkeikei pik mə tukrasitu irəmiə meinai in ramni nəfrakisien irəmiə. ²³ Kini Taetas, kimru min yakawor wok kirikianə. Kini kwən a rikwasig kin Taetas in min ramor wok ye kwerkwon irəmiə, masitu irəmiə. Mine piautawə mir kiraru e, yame niməhuak minə kisher-pə kin əriu, karəhsi-haktə nəhag Kristo. ²⁴ Sor norkeikeiyen kapəmiə riven tuk ərisir, pəh niməhuak minə tuksəm, mharkun-ru mə rhawor e rikimawə ramagien tuk əmiə.

9

¹ Yakpi-pəh nher-preyen kin nəkwəkəwə e kimi əmiə, riphuvə əmə, meinai, nakwənharkun ta wok e kape nasituyen ye narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem. ² Yakamni məkneikin meinai yakirkun mə naksorkeikei mə taksasitu, kini yimməgnəgin ta əmiə ye nimir nəmə Masedonia tukun, mamni mīmə newk yame ruauə muavan, kimiə apa Akaea nimisərəer matuk tuk nivəhsi-pəniyen mane. Kini nipiğ nəməhuak apa Masedonia kimisəm mə rikimiə ragien pik tuk nasituyen, ramor min əriə khapsaah kasorkeikei mə tuksasitu min. ³ Mərig taktəkun ai, yakamher-pre kin piautawə misir e mə irisir tukrhəm əmiə mə kimiə taksor nar yame nimmhani, rəmhen kin yame yakwəni ta. Kini ror məkneikin, kapəməwə nəgkiariyen tuk nivəhsi-haktəyen norien huvə kapəmiə, pəh nien mə nar apnapig əmə. ⁴ Mərig tukmə nakhapəh nisorien, nipiğ jakurə kimawə nəmə Masedonia tiksın, kini tukəm mə kimiə nakhapəh nisor-əgkəpien, kini taksauris tukun, meinai kimawə yakwənhavəh-si haktə ta nəhgmia. Tukror auris əmiə rapita. ⁵ Ror məkneikin, rikik raməsik mə jakaməkeikei maiyoh piautawə misir mə tukrhokupən irak mirhurə mirhəm əmiə pəh kisəm mə takhavəh-si-pən mane yame nakwənhani ta mə taksarukin. Mərig yakorkeikei mə takhavəh-si-pən yerkimia m-fam. Pəh nien mə kaməkeikei kimi əmiə mə taksasitu.

Norien kape nəwhaiyen narimnar

⁶ Rikimiə tukraməsik nəgkiariyen e: Yermamə yame raməsım kəskəh, tukrivəh nəviginien iran rikəskəh əmə. Yermamə yame raməsım ripsaah, tukrivəh nəsimien iran ripsaah. ⁷ Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei mhavəh-si-pən naha nəhagin yame ramsi-pən yerkimia mə takhavəh-si pən. Mərig tukmə naksaruk kin mane meinai yermamə kirik raməkeikei kimiə əmiə tukun, riphə natuatukien. Yakamni məkneikin meinai Kughen rorkeikei yermamə yame ravəhsi-pən yerkin m-fam. ⁸ Kini Kughen rirkun nautə-preyen kin nihuvəyen m-fam kafan kimi əmiə mə tuk narimnar fam ye nipiğ m-fam, takhavəh narimnar fam yame naksəkəwakə kin, mhavəh min

rəmhen məkwakw mə taksəwhai. ⁹ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“In rəwhai kafan narimnar ripsaah kimi yavən has minə,

kini norien atuatur kafan to riphəh nirkəkien.” (Sam 112:9)

¹⁰ Kini Kughen yame ravəhsi-pən kweru nai kimi yeməsim, mivəhsi-pən min nəviginien nan, ye norien kirikianə əmə min, In tukrivəh-si pən narimnar ripsaah kimi əmiə mor min ripsaah-ipsaah min, mə kimiə takharkun nisasituyen ye narmamə tiksın min. Kini tukror kwənkwan ripsaah yame ramsi-pən ye norien atuatur kapəmiə. ¹¹ Ye narimnar fam ye nımraghien kapəmiə, Kughen tukrivəh-si pre kafan nıvhuəyen kimi əmiə mə kimiə takharkun nəwhaiyen nıpig mifam. Kini nıpig taksasitu, narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.

¹² Wok e yame nakasor, nakhavəhsi-pən mane tuk nəviginien ne narmamə kape Kughen yamə mine nıkumhə raməs əriə, mərig naksor nar huvə kirik rapita, in e narmamə khapsaah tuksərig rhuvə, mhani vi vi Kughen tukun. ¹³ Nıpig naksor wok minə a, narmamə kasəm norien kapəmiə. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen tukun, meinai kimiə nakasor əfrakis norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen meinai kimiə nakhavəhsi-pən kapəmiə mane ehua kimi əriə mine narmamə mifam. ¹⁴ Kini nıpig iriə tuksəhuak tuk əmiə, rikiriə tukraməsik əmiə meinai Kughen rımnaute-pən kin kafan nıhuvəyen kimi əmiə rapita, mə taksasitu pik irəriə. ¹⁵ !Pəh khani vi vi Kughen tuk Tini yame In rımivəhsi-pə kimi ətawə! Nar e in e rhuvə rapita.

10

Pol ramhorpin nəgkiarinen kape narmamə yamə mine kamhani hah in mhamə kafan norien ror kiraru

¹ Narmamə tiksın kamhani nıkarik mhamə kafak norien kiraru. Mə nıpig kitawə-m kimiə, kafak nərigien reiwaiyu əmə, mərig nıpig yimatərhav məpəh əmiə, kafak norien riskai pik. Mərig yo Pol, yakaməkeikei kimi əmiə tuk nar kirik, mımə Kristo, kafan nərigien reiwaiyu, kini In yemə mar. Kini ye norien kirikianə əmə, ² yakaməiyoh əmiə mə, taksor norien kapəmiə ratuatur mə nıpig jakurə, mıpəh nəmıen nar kirik mə to yakəgkiar skai pre kimi əmiə tukun. Mərig yakirkun mə jakhek narmamə tiksın e yamə mine kamhani mə yakaməri-pən norien kape tokrei tanə, ³ meinai nar apnapig yaksarə ye tokrei tanə e, yakhapəh nısarowaginien ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. ⁴ Ror məkneikin meinai narimnar kape narowaginien yame kimawə yakasarowagin kin, pəh nien mə narimnar yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. Nıkam. Narimnar kapəməwə yame yakasarowagkəp kin, kamhavəh nəsaninien kape Kughen tuk noriahyen kwənmhan yame Setan ramerkwaig ikin. ⁵ Kimawə yaksoriah nəgkiarinen eikuə minə mine nərigien ausit minə, iriə m-fam yame kasərer əswasig kin narmamə tuk nirkunien Kughen. Yakhani-əhu nətərigiasien minə fam kape narmamə, misor əriə kasarar ye nərigien kapəriə masor nəkwai Kristo. ⁶ Kini nıpig naksəri-pən nərigien kape Kristo, kimiə taksərer matuk tuk nıvəhsi-pənien narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwən.

⁷!Ah! Kimiä nakasəm nar kamor ərhav, məriḡ nakseinein niḡran. Tukmə yermamə kirik rirkun mə in yermamə kirik kape Kristo, tukraməkeikei mirkun huvə mə kimawə min, narmamə kape Kristo rəmhen kin in. ⁸Tukmə ror niḡig yakaməḡkiar ye nehuəyen yame Yesu Yermaru rimiḡvəhsi-pə kimi yo, yakaməḡkiar ausit; məriḡ to yakpəh naurisien tuk nəḡkiar ausitien tukun, meinai Yesu rimiḡvəhsi-pə nehuəyen kimi yo tuk niḡvəhsi-haktəyen əmiə, pəh nien mə tuk niḡvəhsi-əhuyen əmiə. ⁹Yakpəh norkeikeiyen mə rikimiə tukraməsik mə yakher-pre kin nəkwəkwə minə e kimi əmiə mə tukror əmiə nakhagin. ¹⁰Məriḡ narmamə tiḡsin kamhani niḡarik mhamə, “In, kafan nəkwəkwə minə khapam misəsra, məriḡ niḡig in ramarə kitawə min, pəh nien mə in yermamə skai kirik, məriḡ kafan nəḡkiarieren in nar apnariḡ əmə.” ¹¹Narmamə minə a tukasəkeikei mharkun mə niḡig jakurə kisarə kitawə-mirə, norien kafak tukrəutən rəmhen əmə kin yame kafak nəḡkiarieren in rəutən ye nəkwəkwə yame yakamher-pre kin kimi əmiə.

Pol ramhorḡin nəḡkiarieren kape narmamə yame kamhani mhamə in pəh nien mə yemehuə kape niḡəhuak apa Korin

¹²Narmamə tiḡsin kamhavəhsi-haktə atuk əriə. Tukmə iriə yerpəriḡ əfrakis rapita yo, to yakpəh nəḡkiar-ausitien mə yo yerpəriḡ rəmhen kin əriə. Məriḡ, pəh nien mə iriə yerpəriḡ əfrakis. Kasəkir əmhen narmamə ye nəriḡgien əmə kapəriə, mə tuksəm mə norien kapəriə rhuvə uə rahas. Norien e yame kasor, rətawə. ¹³Məriḡ kimawə yakhapəh nisəḡkiar-ausitien rapita nehuəyen kapəmawə, məriḡ yaksəḡkiar ausit ye wok yame Kughen rimmərəhu-pə mə kapəmawə, kini wok e, kimiə min apaikin. ¹⁴Pəh nien mə yakwərəhsihaktə atuk yo mamni mə yakamehuə ye narmamə yame Kughen riḡpəh nərhəhu-pəyen ye kwermik. To yakpihapəh nḡaurəyen iməmiə ikin, to yakpihapəh niḡəhuəyen irəmiə. Məriḡ yimisiəkupən ta mḡhau iməmiə ikin mḡhani-ərhav Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo. ¹⁵Narmamə tiḡsin kasəḡkiar ausit tuk wok yame yermamə piḡsin rimmor. Məriḡ kimawə yaksəḡkiar ausit əmə tuk wok yame Kughen rimmərəhu-pə mə kapəmawə. Kimawə yaksərəhu-pən nəriḡgien kapəmawə mə nḡatətəyen kapəmiə tukrhaktə haktə min, ror pən, kapəmawə wok ye kwerkwan irəmiə tukreihuə min, ¹⁶mə jakharkun nḡhavənen ikin minə ipakə tuk iməmiə, mḡhani-ərhav Nəvsəoyen Huvə, mḡhavən-vən min, tamə yakhavən ikin kirik yermamə piḡsin kirik ruavən ta ikin mamor wok, misəḡkiar ausit tuk wok kape yermamə piḡsin kirik. ¹⁷Məriḡ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tukmə yermamə kirik rəḡkiar ausit, pəh tukrəḡkiar ausit əmə mə in rirkun Kughen Yermaru.” (Jer 9:24) ¹⁸Yakaməḡkiar məkneikin meinai kiḡpəh nisiayen yermamə yame ravəhsihaktə atuk in, məriḡ kamsiai əmə yermamə yame Kughen Yermaru ravəhsihaktə.

11

Pol mine aposol eikuə minə

¹Seighaan kin yo pəh yakəḡnəḡin kəskəh yo tuk wok kafak; tukni pakw mə nəḡkiarieren ror məknakin rahas. Məriḡ kimiə nakwəseighan ta kin yḡajoun eikuə minə mə tuksəḡnəḡin atuk əriə. ²Yakamarḡa huvə tuk əmiə, miḡpəh neighanien kin yermamə kirik mə tukrivi-ta əmiə tuk yo, mə takḡhauə narmamə kape Kughen əmə, rəri-pən nəriḡgien kape Kughen. Yo rimiḡmiə, kini kimiə naksəmhen kin piakəskəh kirik yame rirkun əmə kafan hanə yerman, yame in e Yesu Kristo. Kini yakamarḡa huvə tuk kafak piakəskəh

yame yimneighan kin mə tukrivən məri-pən yerman a. ³ Mərig yakamgin mə naksəmhen kin pian a Iv yame Setan rımneikuə iran ye nəgkiarjen heikən.* Yakamgin mə yermamə kirik tukrivi-pən nərigien kapəmiə rivən ikin pisin, kini naksəpəh kapəmiə norkeikeiyen yame ramvən tuk Kristo, yame ratuatuk huvə. ⁴ Yakaməgkiar məkneikin meinai nıpig yermamə kirik ramuə tuk əmiə mamni-ərhav Yesu kirik yame ror pisin ye Yesu yame yakwəni-ərhav ta, uə nıpig kimiə nakhavəh nanmın kirik yame ror pisin ye Nanmın yame nakwənhavəh ta, uə naksərig nəvsaoyen kirik yame ror pisin ye Nəvsaoyen Huvə yame nakwəsərig ta, mərig kimiə nakamhakwasig əmə kin. ⁵ Aposol minə a kimiə nakamhani mhamə iriə “apostol huvə minə tiksın,” mərig ye kafak nərigien, yakpəh nəmien mə iriə khahuvə rapita yo. ⁶ Kıpəh nhajoun-pakwien yo kin norien kape nivəhsi-ərhavyen nəgkiarjen, mərig yakirkun huvə nıprai Nəvsaoyen Huvə. Yimishajoun əmiə kin nəvsaoyen huvə ye norien minə fam, nıpig rıpsaah.

⁷ ?Rhawor e narmamə a kamhani hah yo ye nıkarin kape nivəhyen mane? Nıpig yimni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen tuk əmiə, yimipəh norien mə taksərok yo kin nar kirik. Yo atuk əmə yimivəhsi-əhu yo tuk nivəhsi-haktəyen əmiə. ⁸ Nıpig yimnor wok kitawə-m kimiə, niməhuak minə ikin pisin pisin minə kimisərok yo, rəmhen əmə kin yame yimnawə kin nar kirik tuk əriə, mə jakasitu irəmıə kin. ⁹ Kini nıpig kitawə kimnamhavən, kini kafak nar kirik rirkək. Yimipəh naiyohyen nasituyen tuk yermamə kirik, meinai piatawə yamə mine kimnhasi-pən Masedonia kimnhavəhsi-pə narımnar yame yimnəkwwakwə kin. Ror pən, yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik, nıpəh narkutien kimi əmiə tuk narha-huvəyen tuk yo. Norien minə a yakamor ye nıpig m-fam. ¹⁰ Tukmə ror yakamausit tuk norien kafak, mərig yermamə kirik apa Akaea to rıpəh nıniyen mə yakameikuə. Nəgkiarjen yame yakamni raməfrakis rəmhen əmə kin nəgkiarjen yame Yesu Kristo ramni. ¹¹ ?Mərig rhawor e yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik? Pəh nien mə yakəməkin əmiə məpəh naiyohyen kin nasituyen tuk əmiə. Nıkam. Kughen rirkun mə yakorkeikei pik əmiə.

¹² Narmamə tiksın kimnasəmır kimiə miriə misorkeikei mə tukhauə misəmhen kin əmawə, mə tukharkun nisəgnəgin-atukien əriə tuk wok kapəriə. Mərig kimawə yakhapəh hanə nisaiyohyen kin nasituyen kirik mə iriə tukseinein nıniyen mə iriə kisəmhen kin əmawə. ¹³ Narmamə yamə mine kasor məknakin, iriə apostol eikuə minə, kini kaseikuə ye narmamə ye wok kapəriə, mamhasigovın əmə wok kape apostol əfrakis minə kape Kristo. ¹⁴ Mərig kitawə to khapəh nisakurien tukun, meinai Setan min, in ramsigovın əmə agelo kape Kughen.† ¹⁵ Kini kitawə to khapəh nisakurien nıpig yorwok minə kape Setan kasor norien yamə mine ratuatuk mə narmamə rikiriə tukrəsik mə iriə yorwok minə kape Kughen. Mərig tuk Nıpig Kwasig, iriə tukhavəh nərokien rəri-pən norien minə kapəriə.

Pol raməvsao kin nıpig autən yamə mine kimnhauə ye nımraghien kafan

¹⁶ Yakamsım atuk min. Mərig takhapəh nhaniyen mhata mə yakamsım atuk meinai yakamarmər. Mərig tukmə rikimiə raməsik məknakin, seighaan kin yo pəh yakor norien minə tiksın kape yarmər, maməgnəgin kəskəh atuk yo. ¹⁷ Nəgkiarjen e kafak pəh nien mə nəgkiarjen kirik yame Yesu Yermaru rımivəhsi-pə kimi yo mə jakni. Ye nəgkiarjen kafak yakaməgkiar rəmhen

11:2: Efes 5:26-27 * 11:3: Əm-ru stori kape Iv ye Jen 3. 11:3: Jen 3:4,13 11:4: Gal 1:8-9
11:5: 1 Kor 15:10; 2 Kor 12:11 11:6: 1 Kor 2:1,13 11:7: 1 Kor 9:18 11:9: 2 Kor 12:13;
Fil 4:15-16 † 11:14: Gris ramni mə Setan ramsigovın agelo kape nıkhakien. Nıpran ramni mə in rameikuə mamni mə in ravəh nəgkiarjen kirik kape Kughen.

kin yəṭəwao kirik. ¹⁸ Narmamə khapsaah kasəgkiar ausit tuk norien kape tokrei tanə, ror pən, yo mīn, jakəgkiar ausit kəskəh. ¹⁹ [Kini yakirkun mə rikmiə ragien tuk nīvəhyen kafak nəgkiarien] meinai kimiə yamə mine nakhamə ta mə nakwənharkun nar rikmiə ragien tuk nīvəhyen nəgkiarien kape narmamə yamə mine kasəṭəwao. ²⁰ ?Rhawor e nakseighan kin narmamə apnapig kamhavəhsi-haktə atuk əriə, masərik mitə əmiə, masərip nīkatərgimiə, maseikuə irəmiə, mamhapik kapəmiə narimnar? ²¹ Mərig norien kafak rīpəh nəutənien mə to yakor əutən-pre kimi əmiə məkneikin. ? Mərig kimiə nakhamə ta mə yaknauris meinai yimnapəh nor-əutən-preyen məknakin kimi əmiə uə? Nīkam, yakpəh naurisien tukun.

Naha nhagin yame narmamə tuksəgkiar ausit tukun, yo mīn jakəgkiar ausit tukun, nar apnapig rikimiə tukraməsik mə nəgkiarien e kafak rəṭəwao. ²² ?Rhawor? ? Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə kharkun nisəgkiarien ye nəgkiarien Hibru uə? Yo mīn. ? Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə nəmə Isrel uə? Yo mīn. ? Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə kwənərəus kape Ebraham uə? Yo mīn. ²³ ? Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə yorwok mīnə kape Kristo uə? Yo mīn, mərig yakapita əriə. !Kəsi! Yakaməgkiar ausit rəmhen kin yame yeməṭəwao ramausit. Yimnor pik wok rapita əriə, kini kīvəhsi-pən yo ye kalabus nīpig rīpsaah rapita əriə. Kimnərkis-ərkis yo rapita əriə. Nīpig rīpsaah, ipakə yakmhə. ²⁴ Nīpig mīnə fam iriə fam faef, nəmehuə kape Isrel kimisərkis-ərkis yo m-toti naen ye nīpig kirikiana. ²⁵ Kimnərkis-ərkis yo kin kwənkirkir m-kisisə. Nīpig kirik, kisəsik yo kin kapiar apig. Yimavən ye rao m-kisisə, kini rao rəmmim, kini nīpig kirik, yimneai ye ikəmmnīn ye tame tahik kape nīpig piəpiə kirik, yenpig-enpig mine yenpig. ²⁶ Nīpig m-fam yakaməwhan nihuk tuk norien wok kafak. Kini ipakə yapīwən ehua rəmrəh yo yakamhə. Kini yakamarə imei yəkrəh mīnə, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə imak ikin, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə tanə pisin pisin mīnə, ikin resrə ikin. Mamarə ye taon ehua mīnə, ikin resrə ikin, mamarə ikin ruhiko ikin, ikin resrə ikin, mamarə apa ye tahik, ikin resrə ikin, mamarə kimawə piautawə eikuə mīnə, ikin resrə ikin. ²⁷ Yimnor pik wok, kini nīpig rīpsaah yakpəh napirien yenpig. Nīpig tīksin, nīkumhə rama yo; kini yakamakwakwə; nīpig rīpsaah, nak nəviginien ramrirkək. Nīpig rīpsaah yakamokiei-okiei, kini kafak neipən kape nokieiyen rirkək. ²⁸ Mine narimnar tīksin yame yakaməṭərig pik tukun, in e yakaməṭərig pik tuk niməhuak mīnə fam. ²⁹ Tukmə yermamə kirik, kafan nhatəyən rīpəh nīskaiyən, rikik raməpou. Kini tukmə kamor yermamə kirik ror təvhagə has, rikik rəmhə tukun.

³⁰ Tukmə yakaməgkiar ausit, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar yame ramhajoun mə kafak nəsaninien rirkək. ³¹ Kini Kughen e in e rīm Yesu Yermar, yame kaməgnəgin In ye nīpig mīfam, In rirkun mə yo yakpəh neikuəyən. ³² Apa Damaskes, gavman kirik kape King Aretas rimmher-pən kin kafan mobael mīnə mə tuksarha tuk kwəruə kape taon mə tukasarha kin yo, misəm yo, mhavəh-si pən yo ye kalabus. ³³ Mərig kīvai-pən yo ye nīpig ehua kirik, kiruk-pən nəərəus iran, kivi reiwaiyu ye nīkar kəupə yerkwana a, kini yimnap ta kin gavman a.

12

Pol raməmrərhav

¹ Jakamækeikei mamægkiar ausit, nar apnapig mæ nægkiar-ausitien rîpæh nasituyen ye nar kirik; mærig jakamækeikei mamni næmrærhavyen tiksîn mine nægkiarien vi yamæ mine yakamæm Yesu Yermaru ravæhsi-pæ kimi yo. ² Yo yermamæ kirik* yame yakamhatætæ ye Kristo. Kughen rîvæh-ta yo muavæn ye rao ye neai†, newk fotin ruauæ ta muavæn. Yakeinein mæ nîprak ruavæn uæ nanmik æmæ. Kughen æmæ rîrkun. ³ Kini mamni min mæ yakeinein mæ nîprak ruavæn uæ nanmik æmæ, mærig yakîrkun mæ ⁴ Kughen rîvæh yo muavæn apa iman. Kini yo yîmnærig nægkiarien erkwaig tiksîn, yame narmamæ kape tokrei tanæ kiseinein nîniyen. ⁵ Yakîrkun nægkiar-ausitien tuk naha nhagin yame Kughen ramor æpu kimi yo, mærig to yakpæh nægkiar-ausitien tuk nar yame yo atuk yakamor. Yakamægkiar ausit æmæ tuk naha nhagin yame ramhajoun mæ yo, kafak næsaninien rækæskæh. ⁶ Mærig tukmæ yakmæ jakamægkiar ausit, rîpæh norien mæ yo yarmær, meinai nægkiarien yame jakægkiar ausit tukun in ramæfrakis. Mærig to yakpæh nægkiar-ausitien mækneikin, tamæ narmamæ khavæhsi-haktæ pik yo rapita ikin tukvæhsi-haktæ yo ikin. Yakorkeikei mæ narmamæ tuksækîr æmhen yo ye nægkiarien kafak mine norien minæ kafak.

Næsaninien kape Kughen rîrkun nîvæh-mîraghien atawæ

⁷ Kughen rîpæh norkeikeiyen mæ jakausit tuk nægkiarien vi yamæ mine In rîmnor æpu kimi yo, kini nægkiarien minæ a khahuvæ misapita. Ror pæn, In rîmnhæ-pæ kin næmhøyen ye nîmraghien kafak ræmhen kin nîrhi nîmîrîh ramhai yo kape nîpig mîfam. Næmhøyen a in ramhen kin yægkiar kirik kape Setan yame ramor næmhøyen ye nîprak, ramor yo yakpæh nausitien. ⁸ Yîmnækeikei kimi Yesu Yermaru m-kîsisær mæ tukrîræhsi-ta næmhøyen a tuk yo. ⁹ Mærig In ramni-pæ tuk yo mîmæ, “Nîkam. Kafak nîhuvøyen ehua rîrkun nîvæh-mîraghien ik; meinai nîpig e in a kafam næsaninien rîmîrkæk, in en swatuk kape næsaninien kafak rauræ iram nakamskai.” Ror pæn, rîkîk ramagien pik yakamægkiar ausit mamni mæ kafak næsaninien rîkæk; mærig næsaninien kape Kristo ramaræ ye nîmraghien kafak. ¹⁰ Tuk nar a, rîkîk ragien nîpig kafak næsaninien rîrkæk, kini rîkîk ramagien nîpig kamni hah yo, kini rîkîk ramagien tuk nîpig æutæn minæ, kini rîkîk ragien nîpig kamor nahasien kimi yo, kini rîkîk ragien nîpig yakamærig næmhøyen. Rîkîk ragien tuk narîmnar minæ a meinai yakamor nækwai Kristo. Kini tukmæ kafak næsaninien rîrkæk, nîpig a in a, kafak næsaninien rîmauæ.

Pol ramægkiar skai kimi næmæhuak minæ apa Korin

¹¹ Yakamægkiar ausit tuk kafak norien, ramæri-pæn norien kape yarmær. Mærig kimîæ nîmnhapæh nhavæh-si haktøyen yo alkin ratuatuk mæ tukvæh-si haktæ yo ikin. Ror pæn, jakamækeikei mamor. Mærig pæh nien mæ næmæ minæ nakamhani mæ iriæ “aposol huvæ minæ tiksîn” kisapita yo, nar apnapig mæ yo yermamæ apnapig æmæ. ¹² Nîpig yîmnamaræ kitawæ-m kimîæ, mamor narîmnar mamrîpîn yame ramhajoun mæ yo aposol æfrakis kirik. Yîmnor nîmtætien minæ, minæ nar ehua yamæ mine ramor nakurien kimi narmamæ, minæ nar apsipis minæ ye nîmîmîæ. ¹³ ?Rhawor? ?Kîmîæ nakhamæ ta mæ norien yame yakamor ye nîmæhuak minæ tiksîn rapita nar yame yîmnor iræmîæ uæ? Nîkam. Nar kirikianæ æmæ yakpæh norien iræmîæ - in e yakpæh

* **12:2:** Pol rîpæh nîniyen mæ in atuk rîmnæm næmrærhavyen e. Ramni isok, mamni yermamæ pîsin. Mærig nîpig kasævhuekin pæpia chapter 12, kitawæ kharkun mæ in ramægkiar mamni atuk in. † **12:2:** Gris ramni, “heven namba tri” ræmhen kin heven yame yerpîrig pik. Nîpran ramni mæ imei Kughen.

12:7: Job 2:6

12:9: Fil 4:11-13

12:11: 2 Kor 11:5

12:12: Rom 15:19

naiyohyēn nasituyēn kīn manē. ?Nakhamə ta mə nar e ratuatuk uə rapəh natuatukien?

¹⁴ Taktəkun ai, nīpig yame ror kisīsər kīn, najakurə mīvaag-pre kīn əmiə. Kīni jakpəh naiyoh-preyēn kīn manē kirik kīmi əmiə, meinai pəh nien mē yakorkeikei kapəmiə nautə; mərig yakorkeikei əmə əmiə. Rəmhen kīn yame pəh nien mə wok kape kwajikovə mīnə tuk narha-huvəyēn tuk tatə mīnē mamə, mərig wok kape tatə mīnē mamə kwarha huvə tuk kwajikovə. ¹⁵ Ror pən, tukmə yakoriah fam narimnar kafak tuk nasituyēn irəmiə, rīkik ragien əmə. Kīni nar apnapig tukmə yakoriah kafak nīmraghien tuk nasituyēn irəmiə, rīkik tukragien. Kafak norkeikeiyēn tuk əmiə in rehua, mərig kapəmiə tuk yo rīkəskəh əmə. !In e rīpəh natuatukien! ¹⁶ Pəh khani mhamə yimīpəh naiyoh-preyēn kīn manē kirik kīmi əmiə. Mərig kīmiə tīksin nakamhani mhamə yaknor nar iko mīvəh kapəmiə tīksin narimnar. ¹⁷ ?Rhawor? ? Nakhamə ta mə yimnher-pre kīn narmamə tīksin kafak mə tukSOR nar iko tuk nīvəhyēn kapəmiə narimnar uə? Nīkam. ¹⁸ Yimnəkeikei kīmi Taetas mə tukrurə tuk əmiə, mher-pre kīn piautawə kirik iriū min. ?Mərig Taetas rīmnor nar iko mīvəh kapəmiə narimnar uə? Nīkam. Nakharkun mə kapəmru nətərigien kirikianə əmə, kīni yakawor norien kirikianə əmə.

¹⁹ Pəh nien mə yakamni nəgkiariēn mīnə e tuk nətəpigien kīn nəgkiariēn kape narmamə yamə mīnē kamhani hah əmawə. Mərig ye nīmri Kughen, yakamni əmə nəgkiariēn yame Kristo rorkeikei. Kīni yo mīnə tīksin, norien m-fam yame yakasor, yakasor mə kīmiə takhaskai. ²⁰ Yakamher-pre kīn nəkwəkwə e meinai yakpəh norkeikeiyēn mə tamə yakurə məm əmiə mə nakasor narimnar yame rīpəh nəmhenien, kīni jakaməkeikei məgkiar skai-pre tuk əmiə mor rīkīmiə rəpəu tukun. Kīni kīmiə takhapəh nisorkēikeiyēn. Yakpəh norkeikeiyēn mə jakəm nakasotgoh kīmi əmiə mīnə, masetet əmiə mīnə, niēmhaa ramhai əmiə, mamhani nīkar narmamə, misausit, masor apnapig nar. ²¹ Yakpəh norkeikeiyēn mə nīpig jakurə, kafak Kughen tukror yauris yo, rīkik rəmha, yakasək, meinai kīmiə tīksin nakwasor təvhagə has, masor apnapig nar, mamhakir apīs-apīs əmiə mīnə, mhapəh hanə nisariēn ye nətərigien kapəmiə.

13

Pol ramor kwirig kīmi əriə

¹ In e nīpig yame ror kisīsər kīn yame jakurə məm əmiə. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tukmə yermamə kīraru uə kisīsər kīrhīni nəgkiariēn kirikianə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiariēn kapərisir raməfrakis.” (*Dut 19:15*)* ² Nīpig yimnaurə tuk əmiə, ye nīpig yame ror kīraru kīn, yimīni-ərhav pre ta nəgkiariēn kape nisigien narmamə yamə mīnē kasor təvhagə has mīnē əmiə m-fam, mə taksəpəh təvhagə hah. Kīni yakaməmīr isok mamni-pre mīn. Nīpig jakurə mīn, jakvəhsi-pən narpinien kīmi narmamə yamə mīnē khapəh nisəpəhyēn norien has mīnə. ³ Kīmiə nakhamə təksəkīr əmhen mə nəgkiariēn kafak in nəgkiariēn kape Kristo uə nīkam. Kīni yo jakəgkiar rəmhen kīn aposol kirik kafan. Norien kafan rīpəh nīmariēn tuk əmiə, mərig norien kafan riskai tuk əmiə. ⁴ Nəfrakisien, nīpig kīmiruk haktə In ye nai kamarkwao kīn, kafan nəsanīnien rīrkək. Mərig taktəkun ai In ramragh ye nəsanīnien kape Kughen. Kīni kīmawə mīn yamə mīnē yakasofugin-pən iran, nəsanīnien

12:13: 2 Kor 11:9

12:14: 1 Kor 4:15

12:18: 2 Kor 8:6,16-18

12:21: 2 Kor 13:2

* 13:1: Nəgkiariēn e raməmīr ye *Dut 19:15*. Nīpran e ramni mə nəkwəkwə kīraru uə kisīsər yamə mīnē Pol rīmīrai ramvən kīmi nīməhuak apa Korin, kapəriə nəgkiariēn kirikianə əmə, ror pən, kasəfrakis.

13:1: Mat 18:16; 1 Tim 5:19

kapəməwə rirkək. Mərig kimawə yaksor wok kitawə-m kimiə ye nəsaninien kape Kughen.

⁵ Kimiə atuk, taksəkir nımraghien kapəmiə mə nhatətəyen kapəmiə in raməfrakis uə nıkam. Kimiə atuk, taksəm huvə kapəmiə norien. ?Nakharkun uə nıkam mə Yesu Kristo ramarə ye nımraghien kapəmiə? !Mərig tukmə kapəmiə nımraghien rıpəh nəri-pənién norien kape nhatətəyen, ramhəjoun mə Kristo rirkək ye nımraghien kapəmiə! ⁶ Kini yakırkun mə kimiə takpısəm mə kimawə narmamə əfrakis minə kape Kughen. ⁷ Kini taktəkun ai, yaksəhuak tuk əmiə mə takhapəh nisorien nar has minə. Mərig rıpəh norien mə yaksəhuak məknakin mə tukramhəjoun mə kapəməwə wok in rhuvə matuatuk. Mərig yaksəhuak məknakin meinai yaksorkeikei mə taksor norien yame ratuatuk, nar apnəpig mə narmamə kamhani mə wok kapəməwə rıpəh nəmhenien. ⁸ Tukmə nakhapəh nisorien təvhagə hah, to yakhapəh nisəgkiar-skai-preyen kimi əmiə, meinai yakseinein nisorien nar kirik yame ramətapig kin nəgkiarién əfrakis kape Kughen, mərig yakharkun nisor-əməyen nar yame ravəhsi-haktə nəgkiarién əfrakis kape Kughen. ⁹ Kini tukmə nakasor əmə narımmnar yame ratuatuk, kini nar kirik rirkək yame jaksəgkiar-skai-pre tukun kimi əmiə, kini rikimawə tukramagien əmə. Kini yaksəhuak tuk əmiə mə norien kapəmiə tukratuatuk huvə. ¹⁰ Ror pən, yakamarə isok pakw tuk əmiə, mərig yakamher-pre kin nəgkiarién minə e mivəhsi-haktə nərigien kapəmiə, mərig yakpəh norkeikeiyen mə nıpig jakurə jakaməkeikei məməgkiar-skai-pre kimi əmiə. Neihuəyen yame Kughen rımivəh-si pə kimi yo, kape nivəh-sihaktəyen əmiə; pəh nien mə kape nivəhsi-huyen əmiə.

Pol rımmor infamien ye nəkwəkwə kafan

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Nəgkiarién kafak ror infamien ikin e. Sarkut tuk norien yamə mine kisatuatuk. Sətərig kin nəgkiarién kafak. Kapəmiə nətərigien tukror əmə kirikianə. Sarə ye nəmərinuyen. Kini Kughen e yame rorkeikei pik narmamə, mivəhsi-pre nəmərinuyen, In tukraməmır yerkimıə.

¹² Sokrən huvə irəmiə minə† rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Yesu Kristo. ¹³ Narmamə m-fam kape Kughen kamhani rhuvə pre tuk əmiə.

¹⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nivhuəyen kimi əmiə m-fam. Kini pəh Kughen tukrivəh-si pre kafan norkeikeiyen kimi əmiə m-fam. Kini pəh Nanmın kape Kughen tukror rikimiə fam tukror kirikianə.

13:4: Fil 2:7-8 **13:5:** 1 Kor 11:28 **13:10:** 2 Kor 10:8 † **13:12:** "Nıpig naksofugin əmiə minə, taksor 'holy kiss' irəmiə minə." 'Holy Kiss' ror nımtətién mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

Galesia

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Galesia

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Galesia

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisərə apa yerkwənu minə apa Galesia. Pol rimirakakun niməhuak a ye nirikakunien nəriwəkien kafan.

?Nimraghien rhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəməhuak minə kimisarə ye nipig əutən ye nipig Pol rimirai. Nəmə Gris khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini nəmə Isrel min khapsaah kimnhani nəfrakisien iran. Mərig nəmə Isrel tıksin kimnhani mə nəmə Gris yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu tukasəkeikei misəri-pən loa minə kape Moses, rəmhen kin yame tukasəkeikei kivəh nao kimi əriə. Nəmə Isrel, rikiriə ramuh məta mə nəmə Gris kamhani pawk nəfrakisien ye Yesu, mərig kípəh hanə nivəhyen nao kimi əriə, to khapəh nisatuatukien ye nimri Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəmə Isrel kimishajoun mə nəmə Gris min tukasəkeikei misəri-pən loa kape Moses pəh Kughen tukrivəh miragh əriə iran. Mərig Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-əhu nhajounien kapəriə. Pol rərkeikei mə nəməhuak minə tukharkun mə nhatəyəyen in swatuk yame Kughen ramor mə narmamə kisatuatuk ye nimrin, kini In ravəh miragh əriə yerkin agien. Mərig nivəhyen nao kimi narmamə, uə nəripənien loa, pəh nien mə swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Ye nipig a, nəməhuə minə kape niməhuak kimisəkwətə apa Jerusalem masəgkiar kin nətərigien e, mhamə rhuvə əmə mə nəməhuak minə Gris tukhapəh nisəri-pənien loa kape Moses. Əvhuekin nəvsəoyen kin ye Wok Minə 15:1-35.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹⁻² Piak mine nowinik yamə mine naksəhuak yerkwənu pisin pisin minə apa provins Galesia. Yo Pol, yo aposol kirik kape Kughen, yakamrai nəkwəkwə e mamher-pre kin kimi əmiə. Yo mine piautawə minə tıksin yamə mine kasəhuak eikin e yaksorkeikei mə jakhani rhuvə pre tuk əmiə. Yo e yermamə yame Yesu Kristo mine Tata Kughen kimirəvəhsi-haktə yo mə yo aposol kapəriu. Kughen e in e yame rimivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan. Pəh nien mə yermamə apnapig əmə kirik yame rimivəhsi-haktə yo, mərig Kughen. ³ Pəh Kughen e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu tukwautə-pre kin nihuvəyen kapəriu kimi əmiə kini mwərəhu-pre nəmərinyen raməmır tuk əmiə. ⁴⁻⁵ Yesu Kristo rimneighan atuk kin nimraghien kafan mə tukrimhə tuk norien has kapətawə, kini mivəhsi-ta ətawə ye norien has minə mine nətərigien has minə kape tokrei tanə. In rimamhə meinai Tata Kughen rimmorkeikei mə tukror məkneikin. Ror pən, rhuvə mə kitawə tuksəgnəgin Kughen kapətawə mamhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəvsəoyen Huvə, kirikianə əmə

⁶ Yakakur pik tuk əmiə meinai Kughen ripiokrən pə pə əmə kin əmiə kwuse, mivəhsi-pre apnapig əmə nihuvəyen kape Yesu kimi əmiə, mərig taktakun ai nimisəpəh Kughen, misap, mhakwasig kin nəgkiarien eikuə ⁷ yamə mine

pəh nien mə Nəvsəoyen Huvə kape Kughen. Narmamə tiksin kamhaukreikin Nəvsəoyen Huvə kape Kughen mamhani nar pisin, mhani mhama in e nəvsəoyen huvə, mamhavi karin nətərigien kapəmiə tukun, masor əmiə naksətəwao. ⁸ Mərig nar apnapig tukmə kimawə, uə agelo kirik kape rao ye neai ramni-ərhav nəgkiarien pisin kirik min, yame rīpəh nəmhenien kin yame yimīni-ərhav-pre ta tuk əmiə kupan, pəh Kughen tukrīvəh-sipən in ye nap ehua. ⁹ Yakwənhani-pre ta, mərig yakmə jaksim atuk min mamni mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nəgkiarien pisin yame rīpəh nəmhenien kin Nəvsəoyen Huvə yame nakwənharkun ta, pəh Kughen tukrīvəh-si pən in ye nap ehua.

¹⁰ Kafak nəgkiarien e in riskai, kini nar apnapig əmə tukmə narmamə tiksin rikiriə rīpəh nəgienien tuk yo, meinai yakorkeikei əmə mə Kughen rikin tukragien tuk nəgkiarien kafak. Tukmə yakaməgkiar əmə mə narmamə tiksin rikiriə tukragien tuk yo, to rīpəh norien mə yo yorwək əfrakis kirik kape Kristo.

Kughen rimnokrən kin Pol

¹¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə jakni-pre atuatur kimi əmiə mə Nəvsəoyen Huvə yame yakavəhsi-ərhav nīpig mifam pəh nien mə nar kirik yame ramsi-pən ye nətərigien kape narmamə əmə. ¹² Kini Nəvsəoyen Huvə e, pəh nien mə yermamə kirik rimivəhsi-pə kimi yo, mamhəjoun yo kin, mərig Yesu Kristo əmə In rimnor əpu kin kimi yo.

¹³ Kimiə nakwənharkun ta norien yamə mine yimnor kupan ye nīpig yimikwasig kin nhatətəyen kape nəmə Isrel mīmə jakhopni fam narmamə kape Yesu, moriah fam niməhuak minə, kini mor narpinien əusik-əusik kimi əriə. ¹⁴ Ye nīpig a yo yimnamərer tim tim tuk nuknei norien kape nəmə Isrel, yame kafak kaha minə kimishajoun yo kin kupan. Yakirkun min rapita min yo minə tiksin yame yimisarha kwis kwis.

¹⁵ Yimnoriah pawk kafan narmamə minə, mərig Kughen rikin rehuə tuk yo. Kupan, nīpig yimnaməmīr hanə ye tip nisinik, Kughen ruirpen ta yo. Kini rimauə ye nīpig atuatur kafan, kini In rimnokrən kin yo mə jakuə kafan atuatur yermamə. ¹⁶ Kini məhitə ye nirkunien kafak mhajoun yo kin Tini Yesu, mə jakirkun huvə In, kini mivən mīpiəvsəo-ərhav kin Nəvsəoyen Huvə kafan kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Ye nīpig a, yimipəh nivənien məm yermamə kirik mə tukrhajoun yo kin Nəvsəoyen Huvə e. ¹⁷ Kini yimipəh nivənien apa Jerusalem mə jakəm narmamə yamə mine kimivəhsi-haktə əriə kupan mə iriə aposol minə. Yimipəh nivənien mə iriə tukshajoun yo kin Nəvsəoyen Huvə kape Yesu. Ye nīpig a, yo yimnəsok pihū mivən ikin kirik kamni kimə Arebia, kini mamarə, mīrerig-pə min mivən apa yerkwānu a Damaskes. ¹⁸ Mamvən, mamvən meriaji newk kisisər kimirhuə mīrhivən ta, kini yo yimnarə mīrerig-pən min Jerusalem mə jakəm Pita*. Kini yimipəh narəyen aikin ror tu. Yimīwarə mīrəvəh əmə nīpig fiftin. ¹⁹ Kini ye nīpig a, yimnəm əmə Jemes, naorahi Yesu Yermaru, mərig yimipəh nəmien aposol min kirik. ²⁰ Yakavəh kwəsū ye Kughen mə nəgkiarien yame yakamni in nəfrakisien.

²¹⁻²² Yimipəh narəyen rapomh pik apa faktə Jerusalem. Kini kwasig ikin, yimivən apa tanə Siria mine Silisia. Kini ye nīpig a, narmamə yamə

1:7: Wok 15:1,24

1:8: 1 Kor 16:22

1:10: 1 Tes 2:4

1:11: Mat 16:17

1:13: Wok 8:3

1:14: Wok 22:3

1:15: Aes 49:1; Gal 2:7

* 1:18: Gris ramni mə nhag aposol a "Sefas."

1:18:

Wok 9:26-27

mine kasəhuak kimi Kristo yerkwanu pisin pisin minə apa provins a Judia, kimnhapəh nisəmien yo, miseinein nimirik. ²³ Mərig kimnasərig əmə nəvsaoyen kirik mə, “Yermamə kirik e rimauə, in kapətawə tikmir. In rimoh ətawə tuk nəhuakien, mamoriah nimiraghien kapətawə, kini mamarkut mə tukroriah min kapətawə nhatəyən. Mərig taktakun ai, in min ramni-ərhav nhatəyən e.” ²⁴ Kimisərig mhani vi vi Kughen tuk narimnar yamə mine In rimnor ye kafak nimiraghien.

2

Aposol minə tiksın kimisəm Pol khamə Pol in aposol kirik

¹⁻² Ramvən mamvən meriaji newk fotin kwənhauə minhavən ta, kini Kughen rimini-pə tuk yo mə jakaməkeikei miresig faktə min apa Jerusalem. Kini kimru Banabas, yimiravən mirakir Taetas kimasir min mirhuvən Jerusalem. Yimisofugin kimawə nəmehuə minə kape niməhuak. Nipig yimisofugin tuk nəkwəyəyən a, yimnamni-pən huvə nəgkiarien yamə mine yakamni-ərhav-pən tuk nəmə Gris. Yimnamni-pən huvə narimnar fam yame yakamni-ərhav, tamə yakni-ərhav nar kirik yame rikiriə rəsik mə ripəh natuatukien, mhani hah wok kafak tukun, misor əmə nar apnapig iran, kwənkwan rikək. ³ Kini ye nipig a, rikik rimməsik pik mə tukshek yo mə jakaməkeikei mini-pən tuk nəmə Gris mə tukaməkeikei kivəh nao kimi əria. Mərig kimnhapəh nhaniyən. Kini yo kirik e Taetas, in yemə Gris, kipəh nivəh-pakwien nao kimin, mərig iriə kimnhapəh nhaniyən mə tukaməkeikei kivəh nao kimin. ⁴ Nəgkiarien ye nikarin kape nivəhyen nao kimi narmamə ramsi-pən ye narmamə tiksın yamə mine kaseikuə əmə mə iriə piautawə minə. Kini iriə kasəm huvə əmawə mə tuksəm-ru mə jaksəri-pən loa a uə nikam. Mərig kimawə yimisap ta kin loa mhavən tuk Yesu Kristo, kini misor kirikianə kimawə min. Kini kimawə pəh nien mə slef kape loa. Mərig narmamə minə a, rikiriə ripəh nagienien tuk kapəmawə nəgkiarien minə, kini misorkeikei mə tuksako-pən əmawə fam ye loa mine kastom kape nhatəyən kape nəmə Isrel. [Mamhani mə tukaməkeikei kivəh nao kimi nəmə Gris rəmhen kin Taetas.] ⁵ Mərig yimnhani-əhu əriə mhapəh nisorien mə kapəriə nəgkiarien tukrhaktə mapita kapəmawə. Kini kimawə yimnharaptəkin tim tim Nəvsaoyen Huvə e raməfrakis, mə kimiə min takharkun huvə.

⁶ Kini narmamə tiksın aikin kamni kimə iriə nəmehuə kape niməhuak. (Mərig ye nəmien kafak, yermamə yame ravəh nhag ehua, mine yame ripəh nivəhyen nhag ehua, iriu kwəm nəmhen əmə. Kini ye nimir Kughen, In ripəh nəvheikinien nhag minə a.) Kini narmamə minə a kimnhapəh nishajounien yo kin nəgkiarien vi kirik mə jakvən mini-ərhav. ⁷ Nikam. Kimnhapəh nisorien. Mərig iriə kimisəm mə Kughen, In rimirpen yo mə jakvən mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris rəmhen kin yame rimirpen Pita mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Isrel.* ⁸ Kitawə kwənharkun mə Kughen rimmher-pən məknekin yo meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen rimauə irak ye wok yakamor rəmhen kin aposol kape Yesu yame yakamni-ərhav nəgkiarien kimi nəmə kantri pisin pisin minə, rəmhen kin yame nəsaninien kafan ramuə ye Pita ye wok yame in ramor rəmhen kin aposol kape Yesu yame ramni-ərhav nəgkiarien kimi nəmə Isrel. ⁹ Kini Jemes mine Pita mine Jon kamni ərisir kimə nuknei niməhuak misir. Nipig kimirhəm mirhirkun mə ye nihuvəyən kape Kughen, In rimivəhsi-pə wok

1:21-22: Wok 9:30 **2:1-2:** Wok 15:2 **2:4:** Gal 1:7; 5:1,13 * **2:7:** Ye nəgkiarien Gris ripəh nihien “Nəmə Isrel” uə “nəmə Gris” mərig ramni “narmamə kivəh nao kimi əria” mine “narmamə yame kipəh nivəhyen nao kimi əria.” **2:7:** Wok 22:21

e ye kwermik, kini kimirhuə mirhini-pə tuk əmru Banabas mə jakhavəh kwermimawə minə tuk wok, mamhani mə tuksəwhai wok minə. Kimru yakrəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris, kini irisir karhiyən mirhini-ərhav kimi nəmə Isrel.[†] ¹⁰ Mərig kimisaiyoh əmə mə tukmə yakravən, mərig rikimru tukraməkeikei maməsik yavən has minə kwuse Jerusalem mə jakw-asitu irəriə. Kini rikik rimnagiən əmə tuk wok a.

Pol rimnhek Pita

¹¹⁻¹⁴ Kini kwasig ikin, yimirerig-pən apa yerkwanu kirik e Antiok. Nipig yimnamarə apaikin, kini Pita rikwasig min muə. Kini maməvigin iriə in minə tiksın yamə mine kasəhuak. Mərig iriə pəh nien mə nəmə Isrel.[‡] Kini nipig narmamə kape Jemes, yamə mine kimnhasi-pən Jerusalem khatərhav-pə, iriə kimishek Pita, mhamə, “Ah. Narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsip-pən əriə, tamə Kughen ripəh nasituyen irəriə.” Kini nəgkiarien e kimnhani rimmoriah Pita, mor rauris, kini miğin kin nivəniən nəvigin iriə nəmə pəh nien mə nəmə Isrel. Pita rigin kin əriə məknakin, mivi nəməhuak minə tiksın apa Antiok, yamə mine iriə nəməhuak minə e ye kwənərəus kape nəmə Isrel, iriə min kimnhauə tuk Pita masor norien kape yermamə yame kafan nəgkiarien ror kiraru, kini mhagin kin nəməhuak yamə mine kipəh nivəhyen nao kimi əriə. Mhavi-pə min Banabas, kini ramgin min kin əriə. Mərig ye nipig yimnəm mə iriə khapəh nisəri-pən-atuatukien swatuk yame Nəvsaoyen Huvə ramni, yimnərip Pita ye nimri mirh, mamni-pən əsik-əsik mimə, “Nar apnapig ik yemə Isrel, mərig nakpəh nəri-pəniən natuakəmien kapərao. ?Kini rhəwor e nakaməkeikei kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel mə tuksəri-pən natuakəmien kapərao?

¹⁵ “Nəfrakisien mə kirao kimirasi-pən atuatuk ye kwənərəus kape nəmə Isrel. Pəh nien mə kirao yemə Gris mir yame nəmə Isrel rikiriə raməsik mə iriə m-fam yakapir loa minə. ¹⁶ Mərig taktakun ai kirao krarkun mə pəh nien mə Kughen ramə mə narmamə yamə mine kisəri-pən loa kape nəmə Isrel kisatuatuk ye nimrin tukun. Nikam. Yermamə yame ramhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, in əmə en ratuutuk ye nimri Kughen. Nətərigien e in e ror ətawə tukasəkeikei mishatətə əmə ye Yesu Kristo mə tuksatuatuk ye nimri Kughen. Pəh nien mə Kughen raməm əmhen ətawə mə kisatuatuk meinai kasəri-pən loa, mərig raməvheikin əmə ətawə meinai kashatətə ye Yesu Kristo. Pəh nien mə nəri-pəniən loa in swatuk kape yermamə mə in tukratuutuk ye nimri Kughen.

¹⁷ “Kitawə e kasətigətə ye Yesu Kristo mə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen. Mərig nəmə Isrel tiksın, rikiriə raməsik mə kitawə nəmə hah minə mərig in ai kitawə khapəh nisətigətəyen ye loa. ?Ror məkneikin mə Yesu Kristo rimivi-pən ətawə mə tuksakapir loa uə? Nikam. Ripəh norien məkneikin.

¹⁸ Mərig, tukmə yakarar mamrerig-pən tuk loa mamətigətə iran, ramhajoun-pən mə yakpəh natuutukien ye nimri Kughen. ¹⁹⁻²⁰ Ror məkneikin meinai nipig yakamarkut pik tuk nəri-pəniən loa, kini yakaməm mə norien e ripəh nəmhenien mə tukror yo yakatuatuk ye nimri Kughen. Ror məkneikin, yimnəpəh nəri-pəniən loa tuk nuəyen yemə atuatuk. Rəmhen kin yame yimamhə, kini taktakun ai loa ripəh narmaruyen ye nimraghien vi kafak. Yimnor məknakin mə jakamor əmə nətərigien kape Kughen. Rəmhen kin yame kimisəsik-pən əmru Kristo ye nai kamarkwao kin. Nimraghien akwas kafak rimamhə. Mərig yimnarha-pə min kimru Kristo. Kini taktakun ai, pəh nien mə yo yakamragh, mərig Kristo ramragh yerikik. Kini ye nimraghien

[†] **2:9:** Gris ramni mə iriə tukhavən misəm “Nəmə kivəh nao kimi əriə.” **2:10:** Wok 11:29-30

[‡] **2:11-14:** In ikin e, Pita rimnəsik loa kape Moses, yame ramni mə nəmə Isrel tukhapəh nisavigin-kwisien nəmə Gris. **2:11-14:** Wok 11:3 **2:16:** Wok 15:10-11; Rom 3:20-28; Gal 3:11

fam kafak, yakamhatətə əmə ye Ji Kughen, yame ramorkeikei pik yo, kini muə mīmḥə mivəḥ mīragh yo. ²¹ Nihuvəyen e, Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, in rehuə pik. Kini to yakpəḥ noriahyen norkeikeiyen e yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kin. Mərig yakaməm mə kimiə tiksin, nakasəri-pən loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye nīmri Kughen. Mərig ripimə nari-pənien loa ripior narmamə kisatuatuk ye nīmri Kughen, to nīmḥəyen kape Kristo ripior nar apnapig əmə kin.

3

Nəmə Galesia kwəsəpəḥ swatuk

¹ Nəmə Galesia, kimiə nakseno-eno pik. ? Pa rīmḥəko-pən məknenkin əmiə nakhavən ye swatuk iko iko? Yīmnhani huvə-pre pawk tuk əmiə mə Yesu rīmivəḥ narpinien tuk əmiə ye nai kamarkwəo kin, ?mərig rhawor? ?Tukmə ror yermamə kirik rīmivəḥsi-pən vəḥsi-pən kimi əmiə kini mivi-ta əmiə mor əmiə nakseno-eno uə? ² Hani-ru tuk yo mhamə, ?Kughen rīmivəḥsi-pre Nanmīn Kafan kimi əmiə meinai kimiə nakasəri-pən loa, uə nīkam? Nīkam. In rīmivəḥsi-pre Nanmīn kafan kimi əmiə meinai kimiə nakashatətə ye Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo. ³ ? Mərig rhawor nakaseno-eno pik məknenkin? Apa kupaḥ ikin, kimiə nīmīsətigətə əmə ye Nanmīn kape Kughen, mərig taktakun ai nakwəsəpəḥ mīsətigətə əmə ye nəsaninien kapəmiə. ⁴ Nīmīsərig nəmḥəyen rehuə meinai nakshatətə ye Nəvsəoyen Huvə. ?Mərig nīmīsərig apnapig əmə nəmḥəyen e uə? Nīkam. Pəḥ nien mə kape nar apnapig əmə. ⁵ Mərig pəḥ nien mə Nanmīn kape Kughen ramor nīmḥətien tiksin kimi əmiə meinai naksəri-pən loa. Mərig ramor nīmḥətien tiksin kimi əmiə meinai nīmīsərig Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo kini mīshatətə iran.

Nəri-pənien loa mine nhatətəyen ye Yesu

⁶ Yermamə kirik, Ebrahim, yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmḥəvsəoyərhav ta kin rīmīni məkneikin mīmə, “Ebrahim in rīmḥəhatətə tīmḥim ye Kughen, Kughen rīmīni mə in ratuatuk ye nīmri.” (*Gen 15:6*) Ye swatuk kirikianə əmə, ⁷ narmamə yamə mine kishatətə ye Kughen, In raməm əmhen əriə mə kisəmhən kin kwənərəus atuatuk kape Ebrahim.

⁸ Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupaḥ mə Kughen tukrivəḥ narmamə yamə minə pəḥ nien mə kwənərəus kape Isrel, yamə mine kishatətə iran, khauə tukun, mor əriə kisatuatuk ye nīmri. Kupaḥ, Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni-ərhav nəgkiarīen huvə kirik kin Ebrahim mīmə, “Yo jakor kwənərəus kafam mə iriə tuktos swatuk yame jakvəḥsi-pən nihuvəyen kimi tanimtanə iran.” (*Jen 12:3*)

⁹ Ror pən Kughen rīmḥəntə-pən kin kafan nihuvəyen kimi Ebrahim, meinai in rīmḥəhatətə tīm tīm iran. Ye swatuk kirikianə əmə mīn, Kughen rīrkun nautə-pənien kin nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kishatətə əfrakis iran.

¹⁰ Mərig narmamə minə a, yamə mine rīkirīə raməsik mə iriə tukhavəḥ nīmraghien mərig in ai kasəri-pən fam naha nhagin yame loa ramni, narmamə minə a, iriə kwəsəra ta ye nahasien. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Narmamə yamə mine khapəḥ nisor-atuatuḥien narimnar minə fam yamə mine kimirai-pən ye Nəkwəkwə kape Loa mamharpin, iriə tukhavəḥ narpinien kirik.” (*Dut 27:26*)

¹¹ Kini ror mækneikin, ratuatum amə tuk ətawə mə yermamə kirik rikək yame rimməri-pən loa kape Kughen muə mə in yemə atuatum ye nimri Kughen. Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mækneikin mə, “Narmamə yamə mine kisatuatum ye nimri Kughen, tukhashatətə iran mamharpin.” (Hab 2:4)

¹² Mərig nəgkiarinen e raməgkiar kin nhatətəyen kapətawə ye Kughen. Nəri-pəniən loa in ripəh nəmhenien kin yame nakamhatətə ye Kughen meinai nəri-pəniən loa in rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Yermamə yame ramni mə nəri-pəniən loa in swatuk kape nivəhyen nimraghien rerin, yermamə e tukraməkeikei mor fam əgkap narimnar yame loa ramni.” (Lev 18:5)

¹³ Narmamə m-fam əgkap khapəh nisəri-pəniən naha nhagin yame loa ramni. Ror mækneikin, loa in ramərəhu-pə narpiniən kimi ətawə, kini kitawə fam kasarə ye nahasien. Mərig Yesu Kristo rimamhə ye nai kamarkwəo kin, kini mivi-ta ətawə ye nahasien a. Yesu In rimivəh narpiniən tuk təvhagə has kapətawə rəmhen amə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Tukmə kəsik-pən yermamə kirik ye nai kamarkwəo-kin, ramhajoun-pən mə kimnor narpiniən kimin.” (Dut 21:23)

¹⁴ Yesu Kristo rimamhə mækneikin mə narmamə minə fam tukasarə ye nihuvəyen yame Kughen rimivəhsi-pən kupan kimi Ebrahim mīmə tukrivəhsi-pən kimi kwənərəus kafan. Kini nar a ror mækneikin mə in e tak-takun mine kitawə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kitawə kharkun nhavəhyen Nanmin kape Kughen yame Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi narmamə.

Kughen rimməkupan mini promes kafan, mərig loa rimikwasig mipəh nəspirien ətawə

¹⁵⁻¹⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nimraghien kapətawə, kitawə kharkun norien kape niyien promes minə. Tukmə yermamə rimə tukrini promes kirik, to kipəh nivəhsi-tayen, to kipəh nəsik-əpnisien. Ye norien kirikianə amə min, Kughen rimirpen pən kafan nərigien kimi Ebrahim ye nikarin kape kafan kwənərəus. Kini ye nəgkiarinen a, ripəh nien mə rimirpen pən kwənərəus minə fam kape Ebrahim, mərig rimirpen pən amə yermamə kirikianə amə yame tukrisi-pən ye kafan kwənərəus. Yermamə e in e Yesu Kristo. ¹⁷ Kini kafak nəgkiarinen, ni pran ror mækneikin mə apa kupan, Kughen rimini-ta mə tukharaptarəkin nəgkiarinen kapəriu Ebrahim, kini ai newk fo hundred toti ruauə muavən ta, kini loa ripiua. Mərig pəh nien mə loa a in ravəhsi-ta nəgkiarinen yame In rimini-pən tuk Ebrahim. Loa a to ripəh noriahyen promes kupan kape Kughen. ¹⁸ Yakaməgkiar mækneikin meinai ripi mə nəri-pəniən loa in swatuk kapətawə mə tukasarə ye nihuvəyen kape Kughen, riphajoun mə promes yame Kughen rimini kupan in nar apnapig. Mərig ripəh norien məkna kin: Promes yame Kughen rimini-pən tuk Ebrahim in swatuk yame in tukramarə iran ye nihuvəyen kafan.

Loa, kafan aikin norien

¹⁹ Yermamə kirik tukripiyaiyoh mīmə, “?Tukmə ror mækneikin, rimməhawor e Kughen rimmərəhu-pə loa?” Promes yame Kughen rimini-pən tuk Ebrahim in rimməkupan marə, mərig loa in rimikwasig. Rimauə mə tukrhajoun ətawə mə kitawə yor təvhagə hah minə. Mərig Kughen rimmərəhu loa a mə tukramarə mamvən mamvən meriaji yermamə a ye kwənərəus kape Ebrahim tukrarha-pə tuk ətawə. Kitawə kwənharkun mə loa a, kafan wok rhuvə, mərig rikimiə tukraməkeikei maməsik mə loa a, Kughen rimməkupan

mivəhsi-pən kimi agelo minə. Kwasig ikin kipihavəhsi-pən kimi kwən a Moses. Moses, in swatuk kape nivəhsi-pəyen loa kimi ətawə. Mərig nipig Kughen rimiini promes tuk Ebrahim, ripəh norien məkneikin. ²⁰ Kughen In rimipəh nirpenien yermamə kirik mə tukrəgkiar kimi Ebrahim. Mərig In atuutuk əmə rimməgkiar-pən atuutuk ye nimri Ebrahim mamripen-pən promes kafan kimin.

²¹ Kini pəh nien mə loa e rimauə mə tukrivəh-si ta promes kape Kughen. Nikam. To loa ripirkun nivəhsi-pəyen nimraghien vi kimi ətawə, kitawə kipiharkun nhauəyen misatuatuk ye nimri Kughen. Mərig ripəh norien məkneikin. ²² Loa kirik ror məkneikin rikək, meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə norien has rimmərkis fam ətawə. Kini kitawə m-fam kasəkapir loa minə. Ror məkneikin mə swatuk kirikianə əmə mə kitawə tukhavəh nihuvəyen kape Kughen yame rimirpen-pə ta kin kimi ətawə. Kini swatuk e, mə tukshatətə ye Yesu Kristo.

Nipig e taktakun, nipig kape nhatətəyen ye Yesu Kristo

²³ Kupan, loa yame Kughen rimiivəhsi-pən kimi Moses, in rimiraptəəkini tim ətawə, rəmhen əmə kin yame kitawə kimmisarə ye kalabus, miseriəji-pə nipig e taktakun mine, Kughen rimməhitə ye nimritawə kasəm swatuk kape nhatətəyen. ²⁴ Ror pən loa e in rəmhen əmə kin yemehuə kirik yame ramar-maru irətawə, mamuə meriəji-pən nipig Kristo rimauə. Mə ye nipig a, kitawə kwənhauə misatuatuk ye nimri Kughen, meinai kimmishatətə iran. ²⁵ Mərig taktakun ai, loa tukripəh narmaru-minien irətawə, meinai kwəshatətə ta ye Yesu Kristo.

Kimiə fam kirikianə meinai naksofugin-pən ye Yesu

²⁶ Meinai kimiə nimishatətə ye Yesu Kristo, kimiə fam ji Kughen minə. ²⁷ Kinor ta baptaes irəmiə khapsaah, mə kimiə nakwənhauə masor kirikianə kimiə min. Ror məkneikin, kimiə nimnhavəh norien huvə minə kape Yesu rəmhen əmə kin yame nimisarkoah kin neipən vi kirik. ²⁸ Kini kimiə m-fam əgkap nimisofugin-pən ye Yesu Kristo, kini kimiə mfam naksəm nəmhen. Rhuvə mə kitawə tukhapəh nisəwhai-minien narmamə, nar apnapig tukmə iriə nəmə Isrel, uə nəmə kantri pisin pisin minə, uə slef, uə pəh nien mə slef, uə yerman, uə piraovin. ²⁹ Kimiə fam narmamə kape Kristo. Ror məkneikin mə kimiə kwənərəus minə əfrakis kape Ebrahim. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, nihuvəyen yame Kughen rimirpen-pən kimi Ebrahim, kimiə takhavəh misarə iran.

4

Pəh nien mə kitawə slef kape loa, mərig kitawə ji Kughen minə

¹ Taktakun ai, jakəgkiar kwəkwə min ye norien kapətawə, mamni nuhpikinien kirik. Tukmə yermamə kirik rimhə, tini tukrivəh kafan nautə minə fam. Mərig tukmə tini ramarkəskəh hanə, to ripəh nehuəyen ye kafan nautə, rəmhen kin yame slef kirik to ripəh nehuəyen ye nautə kirik. ² Mərig tini a tukraməkeikei mamarə iriə piauni karin minə tiksin mamvən meriəji-pən nipig kafan tatə rimiini mə in rirkun nivəhyen nautə yame rimmərəhu-pən kimin. ³ Kini kitawə min tuksor məknakin. Apa kupan, kitawə kimmisəmhen kin kwajikovə - kitawə slef minə kape loa yamə mine kasarmaru irətawə. ⁴ Mərig ruauə ye nipig atuutuk yame Kughen rimiini, kini Kughen rimmher-pə

kin Tini ruə. Piraovin kirik rimirəh, rarha-pə ye tokrei tanə. Kini in maməri-pən atuatur narimnar fam yame loa ramni. ⁵Rimnor məknakin mə tukririsin ətawə yamə mine loa rimnərkis ətəəkkin ətawə, pəh Kughen tukrirhi ətawə, mirisin ətawə khaue rəmhen kin niṣnətin atuatur minə.

⁶ Kini taktakun ai, Kughen rorkeikei mə tukror əpu mə kitawə niṣnətin minə, mher-pə kin Nanmin kape Tini rimauə irətawə minə fam, kini mor ətawə kasokrən kin Kughen mə "Tatə." ⁷ Tuk nar ai, pəh nien mə kitawə slef minə, mərig kitawə niṣnət Kughen əfrakis minə. In rimivəhsi-pə narimnar huvə minə kimi ətawə yame In ruini ta mə tukrivəhsi-pən kimi niṣnətin minə.

Pol rikin raməmhə tuk nəmə Galesia

⁸ Apa kupan, kimiə nimiseinein Kughen. Kimiə masəhuak kimi yarmhə minə mhamə ta mə kapəmiə kughen minə. Iriə kimisərkis ətəəkkin əmiə, mərig pəh nien mə iriə kughen əfrakis minə. ⁹ Mərig taktakun ai, nakwənharkun Kughen. Uə, rhuvə mə jakni məkneikin mə Kughen ruirkun ta əmiə. ? Mərig rhawor e nakwənharerig-pən min tuk natuakəmien minə a? Kapəriə nəsaninien rikək. Kini to kamhavən, tukhapəh nisorien nar huvə kirik kimi əmiə. ? Rhawor nakhamə iriə tuksərkis ətəəkkin min əmiə? ¹⁰ ? Rhawor nakasəri-pən natuakəmien kapəriə ye niṣig minə kapəriə, mine makuə minə kapəriə, mine niṣig rhakə minə, mine newk minə kapəriə? ¹¹ !Kəsi narman! !Yo yakamgin pik tuk əmiə! !Yakaməm mə yimnor pik wok irəmiə tuk nar apnapig əmə!

¹²⁻¹³ Piak minə mine nowinik minə, yo yakaməgkiar skai kimi əmiə mima apa kupan, kimiə nimnhapəh nisərəyen ye loa kape Moses, kini yo yimauə mam əmiə kisərə, yimivəh norien kapəmiə, məpəh nəriṣanien loa. Kini taktakun ai, yakorkeikei mə kimiə min takhavəh norien kafak, mhapəh nisorien mə loa tukriraptəəkkin tim tim əmiə. Kimiə rikimiə tukrəsik mə in apa kupan, niṣig yimnamni-ərhav Nəvsəoyen Huvə kimi əmiə meinai yimnamhə, mamarə kitawə-m kimiə. Mərig nar apnapig mə yo yimnamhə ye niṣig a, mərig kimiə nimnhapəh nisorien yo yakərig rahəs. ¹⁴ Nəmhəyen kafak rimnərik mitə əmiə, mərig rikimiə rimipəh nəsikəhəyen yo, kini nimnhapəh nişekien yo. Kimiə nimnhavəh huvə yo mamhavən ye nəkwai nimə kapəmiə minə, rəmhen əmə kin yame nakhakir agelo kirik kape Kughen raurə ye nəkwai nimə minə kapəmiə minə, uə nakhakir Yesu Kristo raurə ye nəkwai nimə kapəmiə minə.

¹⁵ Kupan, kimiə nimisorkeikei pik yo, misasitu irak ye narimnar fam ye nirkunien kapəmiə. ?Mərig rhawor e taktakun mine? ¹⁶ Rikik raməsik mima tukmə ror nəgkiarien əfrakis minə kafak ramor əmiə nakwəsəməkkin yo.

¹⁷ Yhajoun eikuə minə e kasəmnhawk pik mə tukhaukreikin kapəmiə nətərgien kini kimiə nakhakwasig kin əriə. Mərig iriə khapəh nisorien məknakin mə tuksasitu irəmiə. Kisorkeikei əmə mə tukhavəhsi-ta əmiə tuk yo mə kimiə taksəmnhawk pik tuk nikwasigien kin əriə. ¹⁸ Nəmnhawkien in rhuvə, mərig taksəmnhawk tuk nar yame rhuvə niṣig mifam, pəh nien mə ye niṣig əmə yame yakamarə kitawə-m kimiə.

¹⁹ Kafak kwajikovə minə. Yakamərig raha tuk əmiə rəmhen kin yame mama ramhə mə tukreimək kin kwajikovə. Yakamasək pik tuk əmiə meriaji takhauə misəmhen kin Yesu Kristo. ²⁰ Yakorkeikei pik mə jakamarə kitawə-m kimiə ai taktakun mine meinai tukmə yakamarə kitawə-m kimiə, jakpəh nəgkiar-pikien kimi əmiə. Mərig taktakun ai, yakamarə isok tuk əmiə, kini meinein mə jakhawor pən iran mine masitu irəmiə.

Nivusien ris ye Hega mine Sera

²¹ Kimiä narmamä yame naksorkeikei pik nari-pänien loa, takshorpin-ru kafak nägkiarieren. ?Nimisärig ta naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni, uə nakhapəh hanə nisərigien? ²² In ramni Ebrahim yame rimirəh tini yerman kiraru. Kirik, slef kafan rimirəh. Kini kirik, piraovin atuatur kafan rimirəh. ²³ Kwajikovə yame slef piraovin rimirəh, in rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig kwajikovə yame piraovin atuatur kafan rimirəh, in rimnarha meinai Kughen In rimirpen ta mə piraovin a tukrirəh. ²⁴⁻²⁵ Kini kitawə kharkun nhavusien ris kin piraovin mir a, mhaukreikin-pə nipran irətawə. Piraovin mir a kwahajoun promes mir yame Kughen rimnor kimi narmamə. Pian e Hega, in mine kwənərəus kafan, iriə kisəmhen kin slef yamə mine tukhapəh nhavəhyen narimnar kape tata. Pian e in rəmhen əmə kin promes yame Kughen rimnor ye tukwas apa Sinae apa ye tanə ehuə e Arebia - ikin aikin a Kughen rimivəhsi-pən loa ikin kimi Moses ikin. Kini in rəmhen kin taon ehuə kirik e Jerusalem yame narmamə ikin kamharaptəək kin tim tim loa ikin. Kini iriə kasəmhen kin slef yamə mine loa ramehuə irəriə. ²⁶ Mərig Jerusalem kirik min apa ye rao ye neai, in rəmhen kin piraovin yame pəh nien mə slef, yame loa ripəh nehuəyen iran. Kini in mamə kapətawə, ²⁷ meinai Nägkiarieren kape Kughen ramni mimə, "Ik e nimnor siə kin ik. !Agien!

Ik e nimipəh nərigien nəmħəyen kirik tuk neiməkien.

Okrən apomh, mamagien,

Meinai nar apnapig nimipəh nirəhyen kwajikovə kirik meriaji minəpiahuaru,

mərig taktakun ai, kafam kwənərəus minə kwənhapsaah rapita piraovin yame iriu kafan yerman kwarə." *(Aes 54:1)*

²⁸ Mərig piak minə mine nowinik minə. Kimiä naksəmhen kin ji Sera e Aesak meinai Kughen rimirpen min əmiə. ²⁹ Kupan, kwajikovə e Ismael, ji Hega, yame rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə, in rimnoriah pik kwajikovə e Aesak yame rimnarha ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini norien a rəmhen əmə kin e towei mine: In e, narmamə yamə mine iriə slef kape loa kasoriah ətawə yamə mine kwəshatətə ye Kughen misarha vi ye Nanmin kape Kughen. ³⁰ ?Mərig Nəkwəkwə kape Kughen rimini mə naha? In ramni mə,

"Ik takaməkeikei mher-ye rhav kin piraovin e slef mine tini. Iriu tukwəta ikin e, meinai ji pian a, in tukripəh nivəhyen nautə kirik kape rimni.

Nautə mifam kape tata ramvən kimi ji pian yame pəh nien mə in slef."

(Jen 21:10)

³¹ Mərig kitawə e, kitawə pəh nien mə nipnət pian e slef; kitawə nipnət pian e yame rimivəh promes minə kape Kughen.

5

Yesu rimirisin kafan narmamə minə

¹ Nipig Yesu Kristo rimirisin ətawə, rimnor ətawə mə loa kape Moses tukripəh narmaruyen irətawə. Ror pən, kimiä takasəkeikei misərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, mhapəh niseighanien kin loa mə tukrarmaru min irəmiə. Apa kupan, loa e, rimnərik mitə əmiə mamor əmiə mə kimiä slef minə kafan.

² Taksərig-ru nar e yakamni. Yo Pol, yakamni-pre nəgkiarjen e tuk əmiə mimə tukmə kimiə nakseighan kin əriə mə tukhavəh nao kimi əmiə, ramhəjoun pən mən naksor təkun wok yame Kristo rimmor. ³ Kini yo yakaməgkiar skai pre min kimi əmiə mimə yermamə yamə rameighan kin mə tukvəh nao kimin, in ravəhsi-pən atuk in ye kwermi loa kape Moses. Kini yermamə yame loa ramarmaru iran, in tukraməkeikei məri-pən fam əgkəp narimmnar fam yame loa ramni. ⁴ Kimiə e yame nasarkut-arkut tuk nəri-pənien loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye nimmri Kughen, ramhəjoun pən mə nakwəsəpəh ta Yesu Kristo. Nakwənhavəhsi-pən nimetaimiə kimi nihuvəyen kape Kughen. ⁵ Kini mərig kitawə e Nanmin kape Kughen ramor ətawə kasərhəhu-pən əmə kapətawə nətərigien ye Kughen, pəh In tukror ətawə kisatuatuk ye nimmrin, meinai kitawə kishatətə əmə ye Yesu Kristo. ⁶ Kasərhəhu-pən məkna nətərigien kapətawə ye Kughen meinai narmamə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Kristo, in nar apnapig mə kimivəh nao kimi əriə, uə kipəh nivəhyen nao kimi əriə. Mərig nar ehua e, in əmə e nhatətəyen ye Yesu Kristo. Nhatətəyen e ror ətawə kasorkeikei Kughen, masor min norkeikeiyen kimi narmamə.

⁷⁻⁸ Apa kupan, yimməm əmiə mirkun mə kimiə nakasaiyu əsanin ye swatuk atuatuk ye nimmraghien kapəmiə mə takseriaji mak. Mərig taktakun, nakwənharərig. Kughen rimmokrən ta kin əmiə. ?Mərig nipa minə kasərer əswasig kin kapəmiə swatuk, masəko karin əmiə mə taksəri-pən min loa kape Moses? Yakirkun mə Kughen to ripəh norien məkneikin irəmiə. ⁹ Mərig nhəjounien eikuə en yame kamhani tukriporiah fam əgkap əmiə rəmhen kin yis yame kivəhsi-pən ye bred ramher fam əgkap bred. ¹⁰ Mərig yakirkun mə nəfrakisien, Yermaru tukror nətərigien kapəmiə tukruə min mor kirikianə kitawə-m kimia. Kini yo yakirkun huvə mə yermamə e yame ramoriah kapəmiə nətərigien məknakin, nar apnapig mə in yemehua kirik uə in yemə hawor pən iran mine, mərig Kughen tukror narpinien kirik kimin.

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Narmamə tiksın kamhani mə yo yakamni-ərhav mə narmamə yame kashatətə ye Kughen, tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Mərig nəgkiarjen e ripəh norien nəfrakisien kin. To yakpini-ərhav məkneikin, kini narmamə mine e yame kasəriwək kimiə miriə, rikiriə ripiagien əmə tuk yo. ! Mərig, səmru! Nəmə Isrel tiksın kasoriah yo mamharpəhu yo, mamhauh yo, meinai yo yakamni-ərhav mə nimhəyen kape Yesu ye nai kamarwao kin, in əmə e, in tukrivəh miragh narmamə. ¹² Ye nətərigien kafak, narmamə mine e yame kashəjoun oror əmiə, mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, rhuvə mə iriə taksəri ta əgkap əmə matuk kapəriə.

¹³ Mərig piak minə mine nowinik minə, Kughen rimmokrən kin əmiə, kini mirisin əmiə mə loa kape Moses tukriphəh narmaru yen irəmiə. ! Mərig takasərig huvə əmiə! Pəh rikimiə tukriphəh nəsikien mimə, “Rhuvə, yo yaknap ta ye loa. Taktakun ai yakirkun norien naha nhagin yame niprak rorkeikei.” Kimiə takhapəh nhaniyen məknakin. Mərig norkeikeiyen kapəmiə tukraməkeikei mor əmiə rikimiə ragien əmə mə taksasitu irəmiə minə. ¹⁴ Meinai norkeikeiyen in raməpkəfugin nəgkiarjen fam yame loa ramni. In e ramni mə, “Takaməkeikei morkeikei piəm rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.” (Lev.

19:18) ¹⁵ Takasərig huvə əmiə. Tukmə kimiə nakasor timəht kimi əmiə minə, naksəmhen əmə kin kirəvin* yamə mine kasəs atuk əriə minə, kini mus mus kapəmiə tukroriah əmiə.

5:6: 1 Kor 7:19; Gal 6:15 5:9: 1 Kor 5:6 5:10: 2 Kor 11:15; Gal 1:7 5:13: 1 Pita 2:16

* 5:15: Nəgkiarjen Gris ripəh niniyen kirəvin, ramni əmə nuhpikiniyen ye timəht, rəmhen kin yame narmamə kasəs əriə mina.

Norien kape Nanmin kape Kughen mine norien kape narmama

¹⁶ Ror pæn, yakamni-pre tuk æmiæ mæ kimiæ, Nanmin kape Kughen tukramækeikei mikir æmiæ kini nakhakwasig kin. Kini kimiæ takhapæh nisorien nar has yame nïpraimiæ æmæ rorkeikei. ¹⁷ Tævhagæ has minæ a, in e, nïmisor narimnar has yame nïpraimiæ atuk rorkeikei. Mærig norien e, in ravæhsi-æhu norien kape Nanmin kape Kughen. Kini Nanmin kape Kughen in rïpæh norkeikei-minien norien has yame nïmnasor hanæ kupan. Norien mir e kawor timæht kimi æriu minæ, ror pæn nakaseinein nisorien norien huvæ yamæ mine rikimiæ ramæsik mæ taksor. ¹⁸ Mærig tukmæ Nanmin kape Kughen ramkir æmiæ, to loa rïpæh min narmaruyen iræmiæ.

¹⁹ Kitawæ kwænmarkun norien hah kupan kape narmamæ yame kimnasor hanæ kupan: Nïpiraovin mine narman kamhakir apisapis æriæ minæ, kini iriæ kasor norien has m-fam yame ror naurisien tuk nïniyen; kapæriæ nætærigien ramvæn pik tuk norien has minæ a. ²⁰ Masæhuak kimi nanmi nar minæ, masæmtah, masæmækin narmamæ, masor timæht, masæmhowk, masor niemhaa, mhavæhsi-haktæ atuk æriæ, masæwhai æriæ minæ, misaræ pisin pisin. ²¹ Masanipin ye narimnar kape narmamæ, misapis kin nïnimien, masor lafet mamharpæhu nætæwaoyen, masor narimnar ehua min yame ror mæknakin. Yakamor kwirig kimi æmiæ ræmhen æmæ kin yame yïmnor kwirig kimi æmiæ apa kupan: Narmamæ yamæ mine kasor norien minæ a, iriæ tukhapæh nhavænien misaræ ye rao ye neiai yame rimnor apnæpeinæ iran kape kafan kwajikovæ minæ.

²² Mærig tukmæ Nanmin kape Kughen ramaræ ye narmamæ, nïmraghien kapæriæ tukrikuæ kin kwænkwæn e in e: Kisorkeikei narmamæ, rikiriæ ragien, næmarinuyen ramaræ yerkiæ, kapæriæ nætærigien rapomh, rikiriæ rehuæ tuk narmamæ, kini kapæriæ norien in rhuvæ. Kini narmamæ kamhani næfraksien iræriæ. ²³ Kini iriæ næmæ mar. Kini kasarmaru ye nïprairiæ. Norien minæ e, iriæ khahuvæ pik, kini nægkiarien kirik rikæk ye loa yame ramni-æhu narimnar minæ e. ²⁴ Kitawæ narmamæ kape Yesu Kristo, kitawæ kwæsepæh ta norien has minæ kapætawæ, mhapæh nisorien narimnar yamæ mine nïpraitawæ æmæ rorkeikei. Ræmhen æmæ kin yame kimisæsik-pæn nætærigien has minæ kapætawæ ye nai kamarkwao kin. ²⁵ Nanmin kape Kughen In rimivæhsi-pæ ta nïmraghien kirik kimi ætawæ, kini rhuvæ mæ kitawæ tuksæriwæk ye norien huvæ minæ kafan. ²⁶ Rahas mæ kitawæ tuksausit mhavæhsi-haktæ pik ætawæ, masæmækin ætawæ minæ.

6

Rhuvæ mæ tuksasitu irætawæ tuk kajipæ pam minæ

¹ Piak minæ mine nowinik minæ. Tukmæ kamæm mæ yermamæ kirik rimnor tævhagæ has, rhuvæ mæ kimiæ e yame Nanmin kape Kughen ramkir æmiæ, takhavan misasitu iran misærip atuatak in. Mærig takhapæh nisægkiar-pikien kimin, taksægkiar mar æmæ kimin, misor mæ rikimiæ ramæmhæ tukun. Mærig takasærig æmiæ, tamæ nar kirik yame nakasætapig kin tuk narmamæ ror min æmiæ nakhamir. ² Kimiæ taksasitu iræmiæ minæ. Taksasitu iræmiæ minæ ye nïpig nakasaræ ye nïpig æutæn minæ. Tukmæ naksor mæknækin, naksæri-pæn atuatak naha nhagin yame loa kape Kristo ramni. ³ Meinai yermamæ yame rikin ramæsik mæ in yerpærig, yermamæ e, rikin rameikuæ, meinai reinein næmien mæ in yermamæ apnapig æmæ. ⁴⁻⁵ Mærig kimiæ takasækeikei misæm huvæ narimnar yame nakasor. Takhapæh nisæm-æmhenien norien kape narmamæ

pisin mə takharkun mə kapəmiə norien rhuvə rapita. Takasəkeikei misəm huvə pisin əmə kapəmiə wok, meinai narmamə kapəriə wok ror pisin pisin. Kini iriə kamhəvəh kajipə pam pisin pisin ye nimiraghien kapəriə kirikianə kirikianə. Mərig rhuvə mə rikimiə tukragien tuk wok pisin kirik kapəmiə, kini tukam mə kapəmiə wok in rhuvə əmə.

⁶ Kimiə takasəkeikei misəwhai narimnar minə tiksın kimi kapəmiə yhajoun yamə mine kashajoun əmiə ye nəgkiarien kape Kughen.

⁷ Takasərig əmiə, mhapəh niseikuəyen irəmiə minə mhamə nakharkun nisorien naha nhagin yame nipraimiə rorkeikei. Narpinien yame Kughen ravəhsi-pə, pəh nien in nar apnapig. Nimisuv naha nhagin kwənkwai nai ye nəsimien kafam, ik min takrhi atuk min kwənkwan, mən. ⁸ Yermamə yame raməsim kin norien has yame rimnasor hanə kupan, in ramhen kin kwənkwai nai hah kirik ye kafan nimiraghien. In tukraməkeikei mikua kin kwənkwai nai yame rahas. Kwənkwai nai e, nipran e, in e nimhəyen. Mərig yermamə yame ramsuv kwənkwai nai yame rhuvə, yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən, Nanmin kape Kughen tukror in tukrikua kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrirhi. Nhag kwənkwai nai en, in e nimiraghien rerin.

⁹ Ror pən, takhapəh nisəpəuyen kin norien yame rhuvə, meinai kitawə tukharhi kwənkwan yame rhuvə ye nipiğ atuutuk kafan, tukmə khapəh nisəpəhyen wok. ¹⁰ Kini nipiğ minə fam, tukmə kitawə kasəm kwənəmhaan kirik, pəh kisor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini rhuvə pik mə tuk-sor huvə pən kimi piəutawə minə mine nowintawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nəgkiarien infamien

¹¹ Jakrai nəgkiarien infamien kafak ye nəkwəkwə e kin kwermik. Kimiə taksəm mhamə kafak niraïyen, rehuə pik.

¹² Nəmhajoun eikuə minə a kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə, ror pən, kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə. Mərig kasəkeikei əmə kimi əmiə məknakin mə nəmə Isrel tiksın tukhapəh nisorien nahasien kimiə əriə. ¹³ Mərig kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə meinai kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə tuk niviyen əmiə nakharerig-pən min tuk loa kape Moses. Mərig səm-ru, iriə min, khapəh nisəri-pən huvəyen narimnar yame loa ramni. ¹⁴ Mərig yo, pəh jakpəh nəgnəginien yo tuk nar kirik yəymor. Mərig jakaməkeikei maməgnəgin əmə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tuk naha nhagin yame rimnor ye nipiğ In rimamhə ye nai kamarkwao kin. Rimamhə ye nai kamarkwao kin, mor yo yakpəh norkeikei-pikien narimnar kape tokrei tanə. Rimirisin yo ye narimnar minə a. ¹⁵ Nipiğ Kughen ravəhsi-pən nimiraghien vi kimi yermamə, mamor in ratuutuk ye nimirin, nar apnapig tukmə kimivəh nao kimin uə kimipəh nivəhyen nao kimin. ¹⁶ Kini taktakun ai, yakaməhuak tuk narmamə yamə mine kasəri-pən huvə nəgkiarien e, iriə kwənərəus atuutuk minə kape Kughen. Yakaməhuak mə nəmərinuyen kape Kughen tukramarə tuk əriə, kini pəh riki Kughen tukrehuə tuk əriə.

¹⁷ Kafak e nəgkiarien infamien. Yo yakpəh norkeikeiyen mə yermamə kirik tukrini hah yo, meinai tamhek nimap minə e yame kimnasik yo kin kapier apig kini kuh yo kərkis-ərkis yo kashajoun pən mə yo slef kape Yesu.

¹⁸ Piak minə mine nowinik minə. Yakaməhuak mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. Amen.

Efesas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Efesas

Nəgkiarjen kwəkwə kape nəkwəkwə e Efesas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas, kini morkeikei mə iriə tuksher-pən kin pəh rīvən kimi niməhuak pisin pisin minə ipakə tukun.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimirakun niməhuak apa Efesas, kini mamarə iriə min kape newk kisiser. Kini in morkeikei pik əriə, kini iriə kisorkeikei pik in. Efesas in taon ehuə kirik ye tanə ehuə e Tarki, kini in kwənmhaan huvə kirik mə Pol tukrini-ərhav nəgkiarjen ikin kape Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pəh nien mə nəmə Efesas kimisor nar kirik riphə nəmhenien, kini Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrhek əriə tukun. In rimirai əmə nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapəriə. Kini morkeikei mə tukrini-ərhav norien atuatur, mine wok kape niməhuak. Kini nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak ikin minə fam.

Pol rimnokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yame Kughen rimirpen ta yo mə kafan. Yakamni rhuvə pre tuk əmiə m-fam narmamə kape Kughen minə apa Efesas yamə mine nakamharaptəkin tim tim nhatəyən kapətawə ye Yesu Kristo. ² Pəh Kughen e Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nəmərinuyen kimi əmiə.

Kughen ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə ye Yesu Kristo

³ Pəh khani vi vi Kughen e Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yamə mine kasofugin-pən ye Kristo. Nihuvəyen minə a kamhasi-pən ye rao ye neai mə tuksasitu ye nanmitawə. ⁴⁻⁵ Ror məkneikin meinai nipig Kughen rimnəpəh nor-hanəyən neai mine nimoptanə, mərig ruirpen ta ətawə mə tukhauə kirikianə kitawə Kristo, kini mə kitawə tuksatuatur ye nimrin, pəh kipəh nəm-pənien nar has kirik irətawə. Meinai Kughen rorkeikei pik ətawə, kwasig ikin ror narimnar, mərig In ruirpen ta ətawə mə tuksufugin-pən ye Kristo, pəh In rirhi ətawə rəmhen kin kafan kwajikovə minə. Nar a raməri-pən əmə nətərigien kafan mine naha nhagin yame In rorkeikei. ⁶ Rimnor məknakin mə kitawə tukhani vi vi In tuk kafan nihuvəyen yame in rhuvə mapita. Nihuvəyen a In rimnautə-pə apnapig əmə kin kimi ətawə ye Tini yame In rorkeikei pik. ⁷ Nitaw Kristo rimnaiyu mor swatuk kimi ətawə khauə kirikianə kitawə Kughen, kini Kughen ruirisin ətawə ye narpinien kape norien has minə kapətawə. In a rimnəspir norien has minə kapətawə. !Rimnor məknakin meinai nihuvəyen kafan in rehuə mapita! ⁸ Kini rimirəhsi-pə nihuvəyen a rehuə pik mapita, mirəhsi-pə nirkunien kimi ətawə tuk nirkunien narimnar fam.

⁹ Kughen, kafan nətərigien rimnerkwaig kupan. Kini rimirpen mə nətərigien kafan tukruə mor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Kristo. Kini

rikin ragien mə tukror əpu nətərigien kafan kimi ətawə. ¹⁰ In e mə tuk nipiğ kirik, ye nipiğ atuatur kafan, In tukrofugin narimnar m-fam ye neai mine ye tokrei tanə tukasəmir ye kwermi yermamə kirikianə. In e, Yesu Kristo.

¹¹ Apa kupan, Kughen rimirpen ətawə mə tukhauə kafan minə, ye nipiğ yame rimnofugin ətawə khauə misor kirikianə kitawə Kristo. In e nətərigien kafan, kini In ramor mə narimnar m-fam tukasəkeiki masəri-pən əmə nətərigien kafan. ¹² Rimnor məknakin mə kimawə [kwənərəus kape Isrel] yamə mine yimisəkupən mishatətə ye Kristo, jakhani vi vi Kughen yame In yerpəriğ pik rapita. ¹³ Kini kimiə min, [yamə mine pəh nien mə kimiə kwənərəus kape Isrel], nakwənhauə kirikianə kimiə Kristo nipiğ kimiə nimisəriğ nəgkiarien əfrakis, yame ramhajoun swatuk yame Kughen tukriyə mirəğ narmamə iran. Nimnhani nəfrakisien iran, kini Kughen rimivəh-si pre Nanmin Kafan kimi əmiə ramor nimtətien mə kimiə narmamə kafan minə. ¹⁴ Meinai kitawə kwənhavəh Nanmin kape Kughen, kitawə kharkun huvə mə Kughen tukriyəh-si pə narimnar huvə minə kimi ətawə yamə mine ruini ta mə tukror. Tukhavəh narimnar minə a nipiğ Kughen tukriyəsin ətawə e kafan narmamə minə ye narpinien kape norien has kapətawə, mə narmamə tukhani vi vi Kughen yamə In yerpəriğ pik rapita.

Pol raməhuak mamni vi vi Kughen

¹⁵ Ror pən, ririkakun ye nipiğ yame yimnəriğ nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norkeikeiyen yame nakasor kimi narmamə kape Kughen minə, ¹⁶ yakaməhuak tuk əmiə nipiğ m-fam meriaji-pə e taktakun, mamni vi vi Kughen tuk əmiə, miyəh nəpəhyen. ¹⁷ Yakamaiyoh Kughen yame In Kughen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mine In Rimtawə yame In rhuvə pik, mə tukriyəh-si pre Nanmin kafan kimi əmiə. Kini Nanmin kafan tukror əmiə takharkun nar, mor əpu Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In. ¹⁸ Kini yakaməhuak min mə tukriyəh-si ye nətərigien kapəmiə mə takharkun nar huvə yamə mine tukriyəh-si pre kimi əmiə. Nakharkun mə takpivəh narimnar minə a meinai In ruirpen ta əmiə. Kini yakaməhuak mə takharkun mə niyuəyən yame ravəhsi-pən kimi narmamə kafan minə in rhuvə pik, ¹⁹ kini nəsaninien kafan in rehuə pik, məməhuə ye nimraghien kapətawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Nəsaninien yame raməhuə irətawə in rehuə rəmhen kin nəsaninien ehuə kafan ²⁰ yame rimnor Yesu rimimragh min ye nimhəyən kafan, kini mor In rimavən məkwətə ye nikar Kughen matuk apa ye rao ye neai. ²¹ In yerpəriğ rapita agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nəsaninien minə fam, mine nehuəyən minə fam yame kavəhsi-pən kimi yermamə. In raməhuə ye nipiğ ai taktakun mine ye nipiğ yame tukripius. ²² Kini Kughen rimnərəhu-pən narimnar m-fam ye kwermi, mor In ruauə minehuə ye narimnar fam, mə tukrasitu ye niməhuak. ²³ Kini niməhuak in nıprai Kristo; Kristo raməmir fam irəriə, məməmir aikin minə fam mine ye narimnar fam.

2

Apa kupan, ror məkneikin mə kimnhamhə; məriğ taktakun ai, kwənhamragh

1:9: Rom 16:25

1:10: Kol 1:16, 20

1:11: Rom 8:28-29

1:14: 2 Kor 1:22

1:17: Kol 1:9

1:19: Kol 1:11

1:20: Sam 110:1; 2 Kor 13:4; Kol 2:12

1:21: Kol 1:16; 2:10

1:23: Rom

12:5; Efes 4:10,15; Kol 1:18

¹ Kimiä e, apa kupan, nimmhamhə meinai nimisəsik nəkwai Kughen, masor təvhagə hah, ² masor norien has kape tokrei tanə, mhavən masor nəkwai Setan yame in ramarmaru ye yarmhə yamə mine kasəmir rarkurao irətawə.* In e nanmin has yame ramor wok ai taktakun ye nimmraghien kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen. ³ Apa kupan, kitawə min kimisarə məkneikin kitawə miriə. Rikitawə rimmnorkeikei norien has minə, kini kimisor təvhagə has yame ramor rikitawə ramagien. Kitawə kimnhakwasig əmə kin naha nhagin yame ramsi-pən yerkitawə mine ye nətərigien has kapətawə. Nipig kitawə kimisarha, təvhagə has rinarə ta yerkitawə, rəmhen kin yame ramarə yerki narmamə minə fam. Kini riki Kughen raməmhə tuk təvhagə has kapətawə; In tukraməkeikei mivəhsi-pə narpinien kimi ətawə.

⁴ Mərig Kughen, kafan norkeikeiyen rehuə tuk ətawə, kini rikin rehuə rehuə pik tuk ətawə, ⁵ nar apnapig mə kimnhamhə meinai kimisəsik nəkwai Kughen, mərig In rimmnor ətawə kamhamragh min kitawə Kristo. Kini nihuvəyen əmə kafan ramor swatuk kimi əmiə mə Kughen tukrivəh miragh əmiə. ⁶ Kini Kughen rivəh-si haktə ətawə kitawə Kristo, mor mə kitawə tuksəkwətə kitawə Kristo ye rao ye neai. ⁷ Kughen rimmnor məkneikin mə nipig yame ramuə, In tukror əpu kafan nihuvəyen yame in rehuə pik rapita. In ramofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo, mamasitu irətawə, mamhajoun mə nihuvəyen kafan in rehuə pik. ⁸ Meinai nihuvəyen kape Kughen in swatuk yame Kughen ravəh miragh əmiə iran, meinai nakashatətə iran. Pəh nien mə kimiə atuk nimisor swatuk mə Kughen tukrivəh miragh əmiə - Kughen pisin əmə ravəh miragh narmamə, nərokien rikək iran. ⁹ Pəh nien mə wok kirik yame narmamə kasor, tamə kisausit tukun. ¹⁰ Ror məkneikin mə Kughen rimiivəhsi-pə nimmraghien wi kimi ətawə, mofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo mə kitawə tuksor wok yamə mine khahuvə. Wok minə e, Kughen ruirpen ta mə tukasor.

Kitawə kimnhauə kirikianə ye Yesu

¹¹ Ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə nipig nimisarha, pəh nien mə kimiə kwənərəus kape Isrel. Kini nəmə Isrel yame kavəh nao kimi əriə, iriə kimnhani mhamə kimiə nəmə iruə minə, meinai kipəh nivəhyen nao kimi əmiə. (Mərig nivəhyen nao kimi yermamə, in nar apnapig - kamor əmə ye nıprai yermamə). ¹² Kini takhapəh nisəru-kinien mə ye nipig a, kimiə nimisərəer isok tuk Kristo, pəh nien mə kimiə nəmə Isrel atuatak, mərig kimiə nəmə iruə minə əmə. Kini promes yamə mine Kughen rimiini-pən tuk əriə, pəh nien mə rimiini-pre tuk əmiə. Kimiə nimiseinein əfrakis Kughen, misarə ye tokrei tanə, nar kirik rirkək yame to naksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə iran mə taksarə kimiə min. ¹³ Mərig kimiə, nimmnisarə pawk isok tuk Kughen, minhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo. Kini taktakun ai, nitaw Kristo rimmnor swatuk kimi əmiə mə takhauə əfrakis tuk Kughen.

¹⁴ Ror məkneikin mə Kristo pisin əmə ramərəhu nəmərinuyen, mamarkis narəyen kape nəmə Isrel mine nəmə iruə, mə tukhauə kirikianə. Apa kupan, loa kape kwənərəus kape nəmə Isrel in rəmhen əmə kin kəupə yame rimmnarkoparin nəmə iruə kasor tikmir iriə miriə. Mərig Kristo rimmnəhipu kəupə a. ¹⁵ Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor loa kupan ruauə mor nar apnapig kin, mə tukrofugin nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin

* **2:2:** Nəgkiarien Gris ramni mə "Nimisor nəkwai yermamə yame ramarmaru ye rao ye nimago-ago."

Nıpran ramni Setan. **2:2:** Kol 3:7; Taet 3:3 **2:3:** Kol 3:6 **2:5:** Kol 1:21; 2:13 **2:6:** Kol 2:12 **2:9:** 1 Kor 1:29-31; 2 Tim 1:9 **2:10:** Rom 9:23; Taet 2:14 **2:12:** Rom 9:4; Kol 1:21 **2:13:** Kol 1:20 **2:14:** 1 Kor 12:13

mīnə, khauə kirikianə mīsor kwhen wi kirik. Rīmnor məknakin mivəhsi-pə nəmərīnuyen kimi ətawə. ¹⁶ Kini ye nīmħəyən kafan ye nai kamarkwao kin, Kughen rīmnofugin əriə kirikianə, kini mīkir-pən əriə kharerig-pən tuk Kughen, kini mor kapəriə tīmət reiwaiyu mīrkək. ¹⁷ In rīmauə mīni-ərhav nəmərīnuyen kimi əmiə nəmə tanə pīsīn pīsīn yamə mīne kamni kimə nakasarə isok tukun, kini mīni-ərhav nəmərīnuyen kimi əmawə nəmə İsrəl yamə mīne kamni kimə yakasarə ipakə tukun. ¹⁸ Kini Kristo rīmnor swatuk kimi ətawə mīfam kwənərəus kape İsrəl mīne nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə mə tukhauə tuk Rīmtawə Kughen ye Nanmīn Rhakə kafan yame In kirikianə əmə.

¹⁹ Kini ror məkneikin, pəh nīen mə kimiə yepsipis mīnə uə nəmə iruə mīnə, mərig taktakun ai naksarə ye rao ye neai kimiə narmamə yamə mīne kishatətə ye Yesu, kimiə Ji Kughen mīnə. ²⁰ Kitawə kisəmhen kin nīmə kirik kape Kughen yame səpaag ye nīmə in e Yesu Kristo, kini aposol mīnə mīne profet mīnə, iriə niħu nīmə, ²¹⁻²² kini kimiə nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə, naksəmhen kin kwenai yame Kristo ramərəhu haktə ye nīmə. Kini ravhīrəkīn kwermi nīmə mīnə fam mə iriə tukhauə nīmə atuatuk kape nəhuakien kimi Yerमारु, yame Kughen ramarə ikin meinai Nanmīn kafan raməmīr ikin.

3

Kughen rīmnor əpu nətərigien kafan

¹ Ror pən, yo, Pol, yimīni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə yamə mīne pəh nīen mə kwənərəus kape İsrəl, kini taktakun ai kīvəh-si-pən yo ye kalabus tukun. ² Kimiə nakwənharkun ta mə Kughen rīmivəh-si pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav niħuvəyən kafan kimi əmiə. ³ Ramhen kin yame yaknəgkiar kwakwə ta kimi əmiə, yakmə Kughen pīsīn əmə rīmnor əpu nətərigien erkwaig kafan kimi yo. ⁴ Nīpig taksəvheikin nəgkiarien e, mharkun nhavəhyen kafak nīrkunien ye nīkarin kape nətərigien erkwaig kape Kughen ye nīkarin kape Kristo. ⁵ Pəh nīen mə Kughen rīmnor əpu narīmnar e kimi nəmə kupan, mərig taktakun ai Nanmīn kafan rīnor əpu kimi kafan aposol mīnə mīne profet yamə mīne rīmīrpen ta əriə. ⁶ Nətərigien erkwaig e in e mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen in ramor swatuk kimi nəmə pəh nīen mə kwənərəus kape İsrəl, mə iriə mīn tukhauə rəmhen kin nəmə İsrəl, mhavəh niħuvəyən kape Kughen. Kini iriə mhauə kirikianə, mhavəh kwis niħuvəyən kape promes yame Kughen rīmīni ta tuk narmamə yamə mīne kasofugin-pən tuk Yesu Kristo.

⁷ Kughen ramor wok ye nəsaninien ehua kafan, masitu irak ye niħuvəyən kafan, mivəhsi-pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kafan.*

⁸ Nar apnapig mə yo ye tanə ye narmamə mīfam kape Kughen, mərig ye niħuvəyən kafan, Kughen rīmivəh-si-pə wok e, mə jakni-ərhav-pre tuk əmiə yame pəh nīen mə kwənərəus kape İsrəl niħuvəyən mīnə kape Yesu Kristo yame to kitawə khapəh nharkun-famien, meinai iriə khapsaah, to kipəh nīni-famien. ⁹ Kini Kughen rīvəh-si-haktə mīn yo mə jakor əpu kimi narmamə mīfam norien yame In rīmnor nətərigien erkwaig kafan ruə mītərhav-pə. In apa kupan, Kughen e yame rīmnor narīmnar fam rīpəh nor-əpu-yen nətərigien e kafan. ¹⁰ In rīmnor məkna mə taktakun ai nīməhuak in tukror əpu kimi

2:15: Kol 2:14 **2:16:** Sek 9:10; Kol 1:20,22 **2:17:** Aes 57:19 **2:19:** Efes 3:6 **2:20:** 1 Kor 3:11 **2:21-22:** 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5 **3:1:** Fil 1:7,13 **3:2:** Kol 1:25 **3:3:** Efes 1:9-10; Kol 1:26 **3:6:** Efes 2:13,16-19 * **3:7:** Gris ramni "Yo slef kape Nəvsaoyen Huvə." Nīpran ramni mə kafan wok kirikianə əmə: in e mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. **3:7:** Kol 1:25
3:8: 1 Kor 15:9-10

agelo minə mine nanmin yamə mine kasehuə ye tapən mə Kughen, kafan nirkunien ripsaah. ¹¹ In e nətərigien kafan yame ramarə rerin, kini rimauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹² Kitawə kashatətə ye Kristo, ror pən, to naha nipiğ, kharkun nhavəniēn misərer ye nimri Kughen mhapəh nhaginien. ¹³ Ror pən, yakamərig pawk nəmhayen tuk əmiə, mərig yakamaiyoh əmiə mə takhaph nisorien nətərigien kapəmiə reiwaiyu tuk nipiğ əutən yame yakamarə iran ai taktakun, meinai in tukrasitu irəmiə ye kapəmiə nimraghien.

Pol raməhuak tuk nəmə Efesas

¹⁴ Ror pən, yakənimkur maməhuak kimi Kughen Rimtawə ¹⁵ yame In pişin əmə In nukne nimraghien kape narmamə mi-fam ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁶ Kughen, kafan nəsaninien mine niहुवəyen rehuə. Kini yakamaiyoh In mə Nanmin kafan tukror rikimie rəsanin, mə kimie taksərer tim tim nipiğ mifam, ¹⁷ pəh mishatətə ye Kristo, kini In tukramarə yerkimie. Kini yakaməhuak min mə nimraghien kapəmiə tukreiwaiyu məmnim huvə ye norkeikeiyen kape Kughen ¹⁸ mə kimie narmamə kape Kughen minə fam takharkun huvə mə norkeikeiyen kape Kristo, rəmnim pik, məpomh pik, mehuə pik mhaktə. ¹⁹ Norkeikeiyen a kape Kristo to kəpəh nirkun-famien meinai in yerpirig pik. Mərig yakaməhuak mə takharkun huvə norkeikeiyen a mə Kughen tukrikuar ye nimraghien kapəmiə ye norien huvə minə fam kafan.

²⁰ !Kini pəh khavəh-si haktə nhag Kughen! Ye nəsaninien kafan yame ramor wok ye nimraghien kapətawə, In rirkun norien narimnar rapita narimnar fam yame rikitawə raməsik uə yamə mine kisaiyoh In kin. ²¹ Pəh kitawə nəməhuak minə kisor kirikianə kitawə Yesu Kristo, mhani vi vi Kughen nipiğ mifam mamhavən mamhavən, infamien rirkək. !Amen!

4

Kitawə kasofugin-pən ye Kristo, mamhavəh nipamien

¹ Ror pən, yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhag Yermaru, yakaməkeikei kimi əmiə mə takasarə ye nimraghien kirik yame ratuatuk, meinai Kughen rimnokrən kin əmiə mə takasarə məkneikin. ² Havəhsi-əhu atuk əmiə ye narimnar fam, kini mhauə kimie nəmə mar minə, kini nətərigien kapəmiə tukrapomh, kini nipiğ yermamə kirik tukror nar kirik riphəh nəmhenien ye nimrimie, kini rikimie tukriphəh nəmha-aihuayen tukun, meinai naksorkeikei əmiə minə. ³ Nanmin kape Kughen rimnofugin əmiə; ror məkneikin mə taksarkut skai mə taksarə kirikianə ye nəmərinuyen. ⁴ Kitawə nīpraitawə kirikianə əmə. Kini Nanmin kape Kughen kirikianə əmə. Kini nipiğ Kughen rimnokrən kin əmiə, nimisəruə-pən tim tim kapəmiə nərigien ye nar kirikianə əmə. ⁵ Kini Yermaru kirikianə əmə. Nhajounien kirikianə əmə. Baptaes kirikianə əmə. ⁶ Kini kitawə kasəhuak kimi Kughen kirikianə əmə In e Rimtawə m-fam. In ramarmaru fam irətawə, kini mamor kafan wok ye nimraghien fam kapətawə, kini mamarə yerkitawə m-fam.

⁷ Mərig Kristo rimnəwhai kafan nəsaninien tuk wok pişin pişin minə kimi ətawə kirikianə kirikianə. ⁸ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Nipiğ In rimnhaktə mivən ye rao ye neai,

kini mikir-yerhav kafan tikmir yamə mine rimnapita əriə.

Kini mivəh-si-pən nar huvə kimi narmamə.”

(Sam 68:18)

⁹ (Nakharkun mə nəgkiarjen e yame ramni mə, “In rimmhaktə,” nıpran rımə Kristo rımməkupan meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. ¹⁰ Kwən yame rameiwaiyu-pə, In yemə kirikianə əmə yame rımmhaktə mın yerpırig mapita neai, mə In tukrarə ikin mınə fam). ¹¹ In yemə kirikianə əmə yame In rımivəhsi-pən nəsanınjen kafan kimi narmamə pısın pısın mınə mə tıksın tukhauə aposol mınə, tıksın tukhauə profet mınə, tıksın tukhauə narmamə kape nıni-ərhavıyen Nəvsaoıyen Huvə, tıksın tukhauə pasta mınə mıne yhajoun mınə. ¹² Kristo rımmor məkna mə iriə tuksasitu mısor apnəpeınə ye narmamə kape nıməhuak. Kını narmamə kape nıməhuak tuksor wok kape Kughen mə nəməhuak, yame iriə kısəmhen kın nıprai Kristo, iriə tukhaskai ¹³ mamhavən mısırıji kitawə m-fam khauə mısor kirikianə ye nhatətəıyen kapətawə, mıne nırkunjen Ji Kughen, kını mısəhuə mhauə mısəmhen kın Kristo yame In ratuatuk pik. ¹⁴ Kını mə kitawə tuksəpəh norien mınə kape nıtamaruə yame nıpig mıfam kamhaukreikin kapəriə nətərigien ye nar yame kwənhanı ta nəfrakısien iran. Pəh nəgkiarjen kape yhajoun eıkuə mınə tukrıpəh nıkir-oror-ıen ətawə rəmhen kın yame peao-peao kape tahik ramuh rao mamsaisai. ¹⁵ Nikam, pəh kısor əmə norkeıkeıyen, mamhani əmə nəfrakısien. Kını ye norien a, ye narımmar fam yame kasor, tukseıhuə mhauə mısəmhen kın Kristo yame In kapən kapə nıməhuak. ¹⁶ Kını Kristo ramor mə kafan narmamə mınə tukhauə kirikianə, rəmhen kın yame kwənərəus mınə kape yermamə kamharpın-pən ye nıprai yermamə. Nıpig nori-norın mınə ye nıpran kasor wok atuatuk kapəriə ye norkeıkeıyen, mısor nıpran ramehuə mamskai.

Norien huvə kape nəməhuak mınə

¹⁷ Ye nhag Yermaru yakamni skai pre tuk əmiə mə takhapəh nısəri-pən-mınien norien kape kımıə mınə tıksın yamə mıne khapəh nhanıyen nəfrakısien ye Kughen. * Nətərigien kapəriə ror nar apnapıg kın. ¹⁸ Nırkunjen kapəriə ramvən əmə apa rəpıgnəp ikin, kını mhavən ısok tuk nımraghien yame Kughen ravəhsi-pə, meınai kapəriə kapə riskai, mhapəh nısorkeıkeıyen mə tukharkun Kughen, maseıneın nar. ¹⁹ Mhapəh nısaurısien tuk kapəriə təvhagə has mınə, maseıghan kın norien has mınə mə tuksarmaru ye nımraghien kapəriə, rəmhen kın nırpəhuyen nıpiraovın, mıne norien mınə ror məkna. Kını nıpig m-fam kasorkeıkeı mə tukasor norien a.

²⁰ !Mərig kınhajoun Kristo kın əmiə, nhajounien e ror pısın əgkap ye yame en! ²¹ Kınhajoun norien kape Kristo kın əmiə, kımə kafan e kımıə. Kını khajoun əmiə kın nəfrakısien yame ramsı-pən ye Yesu. ²² Kını kınhajoun əmiə məkneikin mə ye nıkarın kape norien mınə kupan kapəmıə, kımə taksəpəkiək ta kın norien akwas kapəmıə, meınai nətərigien has mınə a kamhakır oror əmiə, masorıah əmiə. ²³ Kınhajoun əmiə mə takseıghan kın Kughen mə tukrukreikin nətərigien kapəmıə. ²⁴ Kughen ruıkreikin ta nımraghien kapəmıə, kını kınhajoun ta əmiə mə taksəri-pən nərigien kafan. Kughen rımmor əmiə mə kımıə naksatuatuk, mısəmərhakə rəmhen kın In.

²⁵ Ror məkneikin mə kımıə m-fam taksəkeıkeı mısəpəkiək ta kın norien kape neıkuəıyen, mamhani nəfrakısien tuk əmiə mınə, meınai kitawə kafəsofugın kirikianə rəmhen kın yame nor-norı nıprai yermamə kımharpın-

4:9: Jon 3:13 4:11: 1 Kor 12:28 4:13: Kol 1:28 4:16: Kol 1:18; 2:19 * 4:17: Gris ramni “Takhapəh nısəri-pən mınien norien kape nəmə Gris” uə “Takhapəh nısəri-pən mınien norien kape narmamə yame pəh nien mə nəmə İsrəl.” Nıpran ramni “Takhapəh nısəri-pən mınien norien kape ‘hıthen man.’” 4:17: Rom 1:21; 1 Pita 1:14 4:22: Rom 8:13; Kol 3:9 4:23: Rom 12:2 4:24: Jen 1:26; Kol 3:10

pən irəriə minə. ²⁶ Tukmə niemhaa rhai əmiə, takhapəh nisorien norien hah; kini səru-kin aihuaa əmə mhapəh nisorien niemhaa rarə irəmiə meriaji mirh riva. ²⁷ Mhapəh nhavəh-sipənien kwənmhaan kimi Setan. ²⁸ Yeməkrəh tukraməkeikei mərəp norien a, marar mor wok kin kwermīn tuk nivəhyen narimnar məwhai kimi yavən has minə.

²⁹ Hapəh nhaniyen nar has ye nhermiə, mərig hani əmə nar huvə yame tukrasifu ye narmamə tukmə kisarə ye naha nhagin narəyen, mə nəgkiarien kapəmiə tukrautə-pən kin nihuvəyen kape Kughen kimi əriə. ³⁰ Takhapəh nisorien Nanmīn kape Kughen rikin rəmhə tuk norien kapəmiə, meinai In rimmor nimtətien mə tuk Nipig Kwasig, Kughen tukririsin əmiə. ³¹ Takhapəh nharaptərəkinien norien has yame kamor irəmiə ror tu; mhapəh nisorien timət, mhapəh nhaniyen nikar jir, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien niemhaa, mhapəh nisor-has-pənien kimi narmamə. ³² Mərig hahuvə tuk əmiə minə, masor rikimiə rimar tuk əmiə minə, kini misərukīn norien has yame nakasor irəmiə minə, rəmhen kin yame Kughen ramərukīn norien has kapəmiə minə meinai naksofugin-pən ye Kristo.

5

Sor norien kape nikhakien

¹ Ror pən, sarkut skai tuk nisigovīnien norien kape Kughen meinai kimiə ji Kughen keikei minə. ² Kini mharaptərəkin timtim norien kape norkeikeiyen, rəmhen kin yame Kristo rimmorkeikei məknakin ətawə, kini meighan-pə kin nimraghien kafan tuk nivəh-miraghien ətawə; nimhəyen kafan rəmhen kin sakrefaes kirik yame nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen.

³ Takhapəh nisorien norien has kirik mə tukni hah əmiə tukun, meinai kimiə narmamə kape Kughen yamə mine naksatuatuk. Yakamni norien has minə rəmhen kin nipiraovin mine narman minə kamhakir apsapis əriə minə, mine norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen, mine nəptigien kin nar. ⁴ Kini ripəh nihuvəyen mə takhani nəgkiarien yame ror naurisien, uə nəgkiarien ətawə minə, uə narpakwəyen. Nəgkiarien has minə e khapəh nisəmhenien, mərig rhuvə mə taksəgnəgin əmə Kughen. ⁵ Kini takasəkeikei mharukun nar e mə narmamə yamə mine kamharpəhu nipiraovin, uə narmamə yamə mine kasor norien has yame ror naurisien tuk niniyen, uə yamə mine kasəptig kin nar, iriə e to khapəh nhavənien ye narmaruyen kape Kristo mine Kughen. (Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə).

⁶ Hapəh nharəhyen yermamə kirik mə tukrivi-pən əmiə ye nəgkiarien eikuə minə kafan yame nəfraksien rikək iran, meinai Kughen rikin rahas tuk norien has minə a, kini tukror narpīnien kimi narmamə yamə minə kisəsik nəkwan. ⁷ Ror pən, takhapəh nhavənien misəriwək kwis kimiə miriə misor norien has yame kasor. ⁸ Meinai kupan, nəpignəpien rimmarmar irəmiə. Mərig taktakun ai nakwənhauə tuk Kristo, nikhakien ramarmaru irəmiə. Ror pən, səriwək rəmhen kin narmamə kape nikhakien ⁹ meinai nikhakien ye nimraghien kapəmiə tukrikuə kin nihuvəyen mine natuatukien mine nəfraksien. ¹⁰ Kini sarkut mə taksəm naha norien yame ramor Kughen rikin ramagien tukun. ¹¹⁻¹³ Takhapəh nhakwasigien kin narmamə kape

nəpignəpien masor norien has minə kimiə miriə. Norien minə a, kwənkwan rikək yame rhuvə. Kini kitawə kisauris kin niniyen norien apisapis kape narmamə yamə mine kisəsik nəkwai Kughen. Mərig hapik-pə norien minə a ye nikakien, pəh narmamə tukšəm mharkun mə norien minə a kisahas. Meinai narimnar fam yame tukhauə ye nikhakien, narmamə tukasəm huvə mharkun mə iriə kisor məknakin, ¹⁴ meinai tukmə nikhakien rəsia-pen nar kirik, in min ruə ye nikhakien. Ror pən kamni kimə, “!Eh! Kimiə yamə mine nakasapir. !Sarha!

Hamragh min ye nimhəyen,

Pəh Kristo tukrisia-pen əmiə.”*

¹⁵ Ror məkneikin, takasərig əmiə, mhapəh nisorien norien kape yemətəwao, mərig sor norien kape yermamə yame kafan nirkunien rhuvə. ¹⁶ Kini nipiğ mifam tukmə naksəm swatuk tuk norien nihuvəyen, sor, meinai taktakun ai kitawə kisarə ye nipiğ kape nahasien rehua. ¹⁷ Ror pən, takhaph nisətəwaoyen, mərig takasəkeikei misarkut mə takharkun naha nhagin yame Yermaru rorkeikei. ¹⁸ Hapəh nisapisien kin ninimien, meinai in ramkir-pən əmiə ye nətəwaoyen. Mərig rhuvə mə nimraghien kapəmiə tukrikuar əmə kin Nanmin kape Kughen. ¹⁹ Kini səni nipe kimi əmiə minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Səni nipe mhavəhsi-pən rikimiə kimi Yermaru, ²⁰ kini ye nipiğ m-fam takasəkeikei masəhuak ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mhani-vi vi Tata Kughen tuk narimnar m-fam.

Nəgkiarien ramvən kimi narman mine nipiəraovin yamə mine kwəsarkurək ta

²¹ Seiwaiyu misor nəkwaimiə minə meinai nakhasiai Kristo.

²² Kimiə nipiəraovin yamə mine nakwəsarkurək ta, seiwaiyu misor nəkwai narman minə kapəmiə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Yesu Yermaru. ²³ Meinai yerman in ramarmaru ye kafan piraovin rəmhen kin yame Kristo In ramarmaru ye niməhuak rəmhen mə kafan piraovin, kini mavəh miragh narmamə. ²⁴ Niməhuak reiwaiyu mamor nəkwai Kristo, kini ye norien kirikianə əmə min, nipiəraovin yamə mine kwəsarkurək ta tukasəkeikei miseiwaiyu misor nəkwai narman kapəriə ye narimnar fam.

²⁵ Kini kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, sorkeikei kapəmiə nipiəraovin rəmhen kin yame Kristo rorkeikei niməhuak, meighan-pən kin kafan nimraghien kimin ²⁶ mor mə niməhuak in ratuatuk ye nimirin, maikwas iran kin nu mine nəgkiarien kafan, ²⁷ mivəhsi-pə ipakə tukun, mimə ratuatuk huvə. Niməhuak ai rhakak mihuvə, rəmhen kin piraovin kirik yame kimnor-pən marə marə kimin mə tukrarkurək, kini nar kirik rikək ye niran yame ripeh natuatukien. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, narman tukasəkeikei misorkeikei kapəriə nipiəraovin, rəmhen kin yame kasorkeikei atuk nipiəriə. Yermamə yame rorkeikei kafan piraovin, rorkeikei atuk in. ²⁹ Səm-ru. Yermamə kirik rikək yame raməmakin atuk niran, mərig in raməvigin huvə mamarha huvə tukun, rəmhen kin yame Kristo ramarha huvə tuk niməhuak. ³⁰ Mərig niməhuak in rəmhen kin nipiərao Kristo, kini kitawə kasofugin-pən iran. ³¹ Ror məkneikin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

5:11-13: Jon 3:20-21 **5:14:** Aes 60:1 * **5:14:** Tukmə ror nəgkiarien e in nipe əhuak kirik, yame ramagkiar kimi narmamə yamə mine kiseinein Kughen. **5:16:** Kol 4:5 **5:18:** Luk 21:34
5:19: Kol 3:16 **5:20:** Kol 3:17 **5:21:** 1 Pita 5:5 **5:22:** Kol 3:18; 1 Pita 3:1 **5:23:** 1 Kor 11:3; Efes 1:22 **5:25:** Kol 3:19; 1 Pita 3:7 **5:26:** Taet 3:5 **5:27:** 2 Kor 11:2; Kol 1:22

“Yerman tukrəta ye rīmni mīne nisini,
mivən mor kirikianə iriu kafan piraovīn.

Kini iriu tukwarə rəmhen kin nīprairiu kirikianə əmə.” (Jen 2:24)³² Nəgkiarīen a in nəgkiarīen huvə kīrik yame rīpam, kini nīpran ramerkwaig. Mərig yakamni mə in nuhpikīnien kīrik mə Kristo mīne nīməhuak, iriu kirikianə.³³ Mərig nəgkiarīen a raurə mīn tuk əmīə. Kini kīmīə narman kirikianə kirikianə takasorkeikei kapəmīə nīpiraovīn rəmhen kin yame naksorkeikei atuk əmīə. Kini kīmīə nīpiraovīn, takasəkeikei mħasīai kapəmīə narman mīnə.

6

Nəgkiarīen ramvən kīmī kwajikovə mīnə mīne tatə mīne mamə

¹ Kīmīə kwajikovə mīnə. Sor nəkwai tatə mīne mamə kapəmīə, meinai kīmīə narmamə kape Yermaru, kini norien a in ratuatuk mə kīmīə taksor.

² Nəgkiarīen kīrik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Hasiāi kapəmīə tatə mīnə mamə.” In e loa yame Kughen rīmnrəhu məkupan yame ramni mə tukmə nakhakwasig kīn, taksarə ye nīhuvəyēn mīmə,

³ “Tukmə naksor nar a, narīmnar ye narəyēn kapəmīə tukraiye huvə, kini narəyēn kapəmīə ye tokrei tanə tukrapomh.” (Dut 5:16)

⁴ Kīni tata mīnə. Takhapəh nīsorien narpīnien yame rapita nərīgien yame kwajikovə mīnə kasor mə rīkiriə tukramhə tukun, mərig sarha huvə tuk əriə, mīsərip atuatur norien mīnə kapəriə, kini mīshajoun əriə kīn swatuk kape Yermaru.

Nəgkiarīen ramvən kīmī slef mīnə mīne nəmehuə kapəriə

⁵ Slef mīnə. Kapəmīə aikin yemehuə mīnə ye tokrei tanə e. Sor nəkwairiə yerkimīə m-fam, mħasīai əriə, mhagin tuk əriə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Kristo.⁶ Kīni sor nəkwairiə, mərig pəh nien mə nīpig əmə iriə kasarha tuk əmīə mə rīkiriə tukragien tuk əmīə. Mərig sor nəkwairiə rəmhen kin yame kīmīə slef mīnə kape Kristo, kini masor norien yamə mīne Kughen rorkeikei yerkimīə m-fam.⁷ Sor kapəmīə wok yerkimīə m-fam rəmhen kin yame nasituyen kapəmīə ramvən atuatur tuk Yermaru - pəh nien mə ramvən əmə tuk yermamə.⁸ Meinai nakharkun mə Yermaru tukrivəhsi-pən nərōkīen kīmī narmamə m-fam tuk nar huvə yamə mīne kīmīsor, nar apnapig yermamə in slef kīrik uə pəh nien mə in slef.

⁹ Kīni kīmīə nəmehuə mīnə. Sor rhuvə pən kīmī slef mīnə kapəmīə rəm nəmhen, meinai nakharkun mə kīmīə miriə, kapəmīə Yermaru kirikianə əmə, kini In ramor rəm nəmhen əmə kīmī narmamə m-fam. Mərig takhapəh nīsəgiar-skai-yen kīmī slef mīnə kapəmīə mə tuksor nəkwaimiə.

Nuhpikīnien kape neipən kape narowaginien

¹⁰ Nəgkiarīen infamien e kafak. Sərer tīmīm ye Yermaru mīne kafan nəsānīen ehuə.¹¹ Kīmīə taksəkeikei mhavəh narīmnar fam yame Kughen rīmivəhsi-pre tuk nərər-tīmīm-ien ye nīpig yame Setan ramarkut mə tukruh əmīə iran, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərər-tīm-tīmien ye nīpig kape narowaginien.¹² Yakamni məkneikīn meinai pəh nien mə kitawə kasarowagin kīmī narmamə kape tokrei tanə, mərig kisarowagin kīmī narīmnar yame kīpəh nəmīen: In e yarmhə mīnə, mīne nəmehuə mīnə ye tapən, mīne narīmnar yamə mīne kasāsānīn ye

nahasien kape nəpɪgnapien ai taktakun ye tokrei tanə, mine nanmɪn has mɪnə e rarkurao irətawə. ¹³ Ror pən, takasəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rɪmɪvəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nɪpɪg yame nahasien yame Setan ramor tukruə, rəmhen kɪn yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-tim-ien ye nɪpɪg kape narowaginien. Kini tukmə naksarkut skai, to nakhapəh nhamɪrien.

¹⁴!Sərer matuk!

Haraptərəkin nəgkiarien əfrakis. In e rəmhen kɪn kətət yame nakamhavitarəkin kwerkwaimiə kɪn.

Sor norien kapəmiə ratuatuk ye nɪmri Kughen. In rəmhen kɪn aean yame ramətəpɪg kɪn nɪmagemiə.

¹⁵ Sor kapəmiə nərigien riskai ye nəvsaoyen huvə kape nəmərɪnuyen. In rəmhen kɪn but skai yame ramasitu irəmiə tuk nərer-tim-timien.

¹⁶ Nar kɪrik mɪn e, shatətə tim tim ye Kughen. In rəmhen kɪn sil e in timba ehə kɪrik yame rɪrkun nor-əswasigien kimi mher-əpɪs nap yame ramuək-pən ye kwenhao yame Setan ramarpə-pre kɪn.

¹⁷ Hani nəfrakisien mə Kughen ravəh mɪragh narmamə. In rəmhen kɪn kəvəvhao yame kimmor kɪn aean yame ramətəpɪg kɪn kapən kapə jir.

Harkun huvə Nəkwəkwə kape Kughen. In rəmhen kɪn nao nisə kape narowagkɪnien yame Nanmɪn kape Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə.

¹⁸ Kini seighaan kɪn Nanmɪn kape Kughen mə tukrɪkɪr əmiə tuk nəhuakien kapəmiə ye nɪpɪg mɪfam; mɪsarha huvə, masəhuak nɪpɪg mɪfam tuk nəməhuak mɪnə fam.

¹⁹ Kini səhuak mɪn tuk yo mə nɪpɪg m-fam, tukmə yakaməgkiar, pəh Kughen tukrɪvəhsi-pə nəgkiarien kimi yo, mə jakpəh nɪginien tuk nɪni-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə yame nɪpran ramerkwaig, mərig Kughen rɪmnor əpu kimi ətawə. ²⁰ Kini taktakun ai, rɪmnher-pə kɪn yo rəmhen kɪn yəgkiar kafan, mərig kɪvəhsi-pən yo ye kalabus, kɪmɪrkwəji yo kɪn jɛn, meinai yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə. Səhuak tuk yo mə jakətɪgah tuk nɪni-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, meinai in e wok kafak.

Nəgkiarien infamien

²¹⁻²² Yo yakorkeikei mə kimiə taksərig nəvsaoyen kafak, ror pən, yakamnher-pre kɪn Tikikas rura. In piəutawə keikei kɪrik yame ramaiyu skai tuk wok kape Yermaru eikɪn e. In tukrəvsao kɪn nɪmraghien kafak kimi əmiə, mə yakamhaw-arə. Pəh nəvsaoyen a tukrɪvəh-si haktə nətərigien kapəmiə.

²³ Pəh Kughen Tata mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukravəh-si pre nəmərɪnuyen mine norkeikeiyen mine nhatətəyen. ²⁴ Pəh Kughen tukrautə-pən kɪn nɪhuvəyen kafan kimi narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Yesu Kristo Yermaru kapətawə, ye norkeikeiyen yame infamien rɪrkək.

Filipae

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Filipae

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimnərip niməhuak apa Filipae ye kafan nəriwəkien yame ror kiraru kin kape nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. Ye niməhuak apa Filipae, nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin kasəhuak kwis. Kaməsig-pən nəmə Isrel, mərig kipəh nəsig-pənien nəmə tanə pisin minə. Kini ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksin kimnhauə mhani mə narmamə, tukmə kipəh nəsig-pənien əriə, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig Pol rimnamarə ye kalabus apa Rom, nəməhuak minə apa Filipae kimisher-pən kin kwən e Epafrodaetas mə tukripik mane tiksin muə nivəhsi-pən kimin. Tukmə ror niməhuak apa Filipae in rimnəkupan mher-pən kin mane kimi Pol. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini vi vi niməhuak apa Filipae tuk narimnar yame kimisher-pən kin kimin. Kini ye nəkwəkwə e, Pol ramni-əhu nhajounien eikuə yame ramni mə tukaməkeiki kəsig pən narmamə, tamə Kughen ripəh nivəh-miraghien əriə. Kini Pol rorkeiki min mə tukrhajoun nəmə Filipae mə swatuk kirikianə əmə yame tukror rikitawə ragien. In e Yesu Kristo.

Pol rimnokran huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, kimru Timoti, yorwok mir kape Yesu Kristo, yakwokran huvə kimi əmiə m-fam, narmamə kape Yesu Kristo minə apa Filipae, mine nəmehuə kape niməhuak minə, mine dikon minə. ² Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətwə tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinyen kimi əmiə.

Pol raməhuak tuk nəmə Filipae

³ Yakorkeiki mə jakni-pre tuk əmiə mə nipig minə fam, nipig rikik raməsik əmiə, yakamni-pən tuk kafak Kughen mə rikik ragien tuk əmiə. ⁴ Kini nipig m-fam ye kafak nəhuakien minə fam tuk əmiə m-fam, yakaməhuak əmə ye nagienien ⁵ tuk nasituyen kapəmiə ye nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə ye nirikakunien muə meriaji-pə ai taktəkun. ⁶ Kini yakirkun huvə mə Kughen yame rimirakun wok huvə kirik ye nimraghien kapəmiə tukramor mamripin meriaji mīpiərhkin ye nipig yame Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran.

⁷ Kini ratuatuk əmə mə rikik ragien tuk əmiə, meinai yakorkeiki əmiə; meinai tukmə yakaməmir ye kalabus uə tukmə yaktərhav mamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo mamhajoun mə nəvsaoyen e in rəfrakis, kimiə fam nīmisisitu irak ye wok e Kughen rimivəhsi-pə ye nihuvəyen kafan mə jakor. ⁸ Kughen rirkun mə yakamni əfrəh mə yakorkeiki mə jakurə məm əmiə fam, meinai yakorkeiki pik əmiə, rəmhen kin yame Yesu Kristo rorkeiki min əmiə.

⁹ Kini in e n̄huakien kafak: m̄ Kughen tukror swatuk kimi əmiə m̄ takharkun huvə m̄ takshawor p̄n iran mine misor norkeikeiyen kimi əmiə minə mamharpin, ¹⁰ m̄ kimiə takharkun n̄m̄nien naha nhagin yame in rhuvə pik, kini m̄ taksatuatuk huvə, p̄h tukp̄h n̄m̄-p̄nien nar has kirik irəmiə ye n̄pig yame Yesu Kristo tukruə min iran. ¹¹ P̄h n̄m̄raghien kapəmiə tukrikua kin kw̄nkw̄n r̄psaah; in e n̄huvəyen mine natuatkien yame Yesu Kristo ramor ye n̄m̄raghien kapəmiə, p̄h narmamə tuksəm kw̄nkw̄n e mhani vi vi Kughen tukun, mhavəhsi-haktə nhagin.

Nivəhsi-p̄nien Pol ye kalabus rimnor swatuk m̄ narmamə tuksərig Nəvsaoyen Huvə

¹² Yo minə tiksın. Yakorkeikei m̄ takharkun m̄ nar apnapig kimisor naha n̄mhəyen kimi yo, m̄ərig rimnor swatuk tuk n̄ni-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə khapsaah, ¹³ meinai mobael min fam yamə mine kasarha tuk taon e,* mine narmamə p̄sin p̄sin minə khapsaah kw̄nharkun ta m̄ kivəhsi-p̄n yo ye kalabus meinai yo yorwok kape Kristo. ¹⁴ Kini kafak n̄v̄nien ye kalabus ipakə ror m̄ n̄m̄huak m-fam kasətḡhaa min tuk n̄ni-ərhavyen n̄gkiarinen kape Kughen mhap̄h nhaginien.

¹⁵⁻¹⁶ Tiksin kamhani-ərhav əmə nəvsaoyen huvə kape Kristo ye n̄ərigien yame ratuatur. Kamhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə meinai kasorkeikei yo, kini mharkun m̄ Kughen rimneighan kin m̄ tukvəhsi-p̄n yo ye kalabus m̄ jakr̄er-ərhav tuk nəvsaoyen huvə m̄ in nəfrakisien. M̄ərig nəfrakisien m̄ tiksın kamhani-ərhav əmə Nəvsaoyen Huvə kape Kristo meinai kasor jalus kimi yo misorkeikei m̄ tuksapita yo. ¹⁷ Mhap̄h nhani-ərhavyen Kristo yerkiria fam, m̄ərig kasor əmə meinai kasorkeikei m̄ tukhavəh-si haktə atuk əria, kini rikiria r̄sik m̄ tuksəsik əpnis p̄n min n̄pig əutən yame yakamarə iran ye kalabus. ¹⁸ M̄ərig in nar apnapig əmə. Tukm̄ kini-ərhav Nəvsaoyen Huvə yerkiria fam uə kw̄np̄r rikiria, m̄ərig nar ehua e in e kamni-ərhav Kristo. Nar e in e rikik ragien tukun.

Nəfrah. Kini rikik tukragien min ¹⁹ meinai yakirkun m̄ kw̄nkw̄ai n̄huakien kapəmiə, mine nasituyen kape Nanmin kape Yesu Kristo, in tukrivəh m̄iragh yo ye n̄pig əutən e. ²⁰ Yakorkeikei pik kini mamərhup̄n n̄ərigien kafak m̄ jakp̄h norien nar kirik yame tukror yauris yo ye n̄m̄ri Kughen, m̄ərig jakətḡhaa tuk n̄ni-ərhavyen Kristo, m̄ jakvəh-si haktə Kristo ye n̄m̄raghien kafak r̄m̄hen kin yame yakamor hana, nar apnapig m̄ jakmhə tukun uə jakamragh pi pom. ²¹ Ye n̄ərigien kafak, yakm̄ n̄m̄raghien kafak, in kape n̄v̄hsi-haktə-əməyen Kristo; m̄ərig tukm̄ yakmhə, rhuvə rapita. ²² M̄ərig tukm̄ jakamragh, in e rhuvə tuk norien wok minə min tiksın kape Kughen ye tokrei tanə. Ror p̄n, yakeinein m̄ naha nhagin in rhuvə rapita: n̄mhəyen uə n̄m̄ragh-pi-pomien. ²³ Taktəkun ai swatuk kiraru kawəmir kupən kin yo: m̄ərig yakorkeikei kwis əriu. Yakorkeikei m̄ jakap̄h narəyen ye tokrei tanə e m̄ivən m̄m̄ Kristo yame in rhuvə pik rapita narəyen eikin e. ²⁴ M̄ərig yakm̄ jakaməkeikei mamragh pi pom ye tokrei tanə e tuk nasituyen irəmiə. ²⁵ Meinai yakirkun m̄ nar e in ror nəfrakisien kin, yakirkun m̄ jakamragh pi pom ye tokrei tanə tuk nasituyen irəmiə m̄ nhatətəyen kapəmiə tukramskai mamripin kini m̄ rikimia tukragien tuk nhatətəyen kapəmiə. ²⁶ Kini ye norien a, n̄pig jakurə m̄m̄ əmiə, rikimia tukragien rapita, kini takhani vi vi Yesu Kristo, meinai yim̄irerig-pre min tuk əmiə.

1:10: 1 Tes 5:23 * **1:13:** Mobael minə e kamni kimə, "Mobael kape nimə kape Sisa." **1:13:** Wok 28:30 **1:19:** 2 Kor 1:11 **1:21:** Gal 2:20 **1:23:** 2 Kor 5:8

Pol ramni mə tuksərer tim tim

²⁷ Kini ye narimnar m-fam, norien kapəmiə tukraməkeikei məmhen atuatuk kin narmamə yame mine kashatətə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini nar apnapig mə jakurə uə jakpəh nurəyen, pəh jakərig mə nakasərer tim tim ye nətərigien kirikianə əmə, masarkut kirikianə tuk nıraptəəkinien nhatətəyen kapətawə ye Nəvsaoyen Huvə. ²⁸ Kini mhapəh nhagin-əgkəp-ien kin narmamə yamə mine kasərer əswasig kin əmiə. In e ramor nımtətien tuk əriə mə Kughen tukrapita əriə mivəh mıragh əmiə. Kughen a in a tukror narimnar minə a. ²⁹ Ror məknakin meinai In rimneighan kin mə takshatətə ye Kristo, meighaan min kin mə taksərig min nəmhəyen tuk nhagin. ³⁰ Kitawə kisərə ye narowaginien kirikianə əmə, yame nımisəm ye kafak nımraghien kupan, kini taktəkun ai, nakasərig mə yakamarə hanə iran.

2*Tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape Yesu Kristo*

¹ Nakasor kirikianə kimiə Kristo, ramor əmiə nakamhaskai ye nhatətəyen kapəmiə. Norkeikeiyen kafan ramor əmiə nakasərig huvə. Nofuginien ye Nanmin kape Kughen, ramor əmiə naksor huvə pən kimi əmiə minə kini rikimiə rehuə tuk əmiə minə. ² Ror pən, yakamaiyoh əmiə mə nərigien kapəmiə tukruə kirikianə; kini misorkəikei əmiə minə; kini mhaue kirikianə ye nanmin mine nətərigien tuk narimnar yame nakamhavən tukun. Kini tukmə naksor narimnar minə a, in tukror rikik ragien pik. ³ Ye norien kirikianə əmə, takhapəh nisorien nar kirik mə kimiə nakhahuvə pik misapita kimiə minə tiksın, mhapəh nisorien nar kirik mə takhavəhsi-haktə atuk əmiə kin. Mərig takhavəhsi-əhu atuk əmiə, kini misəm kimiə minə tiksın mə kisapita əmiə. ⁴ Kini sasitu irəmiə minə ye nımraghien kapəmiə. Ripəh nəmhenien mə yermamə kirik tukrəm atuk əmə kafan nımraghien.

⁵ Kapəmiə nərigien tukraməkeikei məmhen kin nətərigien kape Yesu yame ror məkneikin:

⁶ Kristo, in Kughen,

Mərig rimipəh narkutien tuk nıraptəəkinien nehuəyen kape Kughen,

⁷ mərig rimnəpəh kafan nehuəyen, muə məmhen kin yorwok əmə kirik,

kini marha-pə ye tokrei tanə muə rəmhen kin yermamə əmə kirik.

⁸ Kini nipig in yermamə kirik, nıpran rəmhen əmə kin ətawə, In mivəhsi-əhu atuk In,

mamor nəkwai Tatə Kughen ye narimnar m-fam muə meriaji-pə mımha, yame kimnor auris In ye nımhəyen ye nai kamarkwao kin.

⁹ Ror pən, Kughen rimivəh-si haktə In,

mhen-pən nhag kimin yame rapita nhag minə fam,

¹⁰ mımə ye nhag Yesu, narimnar fam yamə mine kasəmır ikin minə fam ye neai, mine ye tokrei tanə, mine ye kwənmhaan kape nımhəyen, tuksənımkur mhavəhsi-pən nisaiyen kimin,

¹¹ kini iriə m-fam tukhani-ərhav mə Yesu Kristo in Yermaru.

Tuksor məknekin mhavəh-si haktə nhag Tatə Kughen.

Kimiə naksəmhen kin laet yame raməsiə-pən ye tanımtanə

12 Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, kimiə nimnator nəkwak ye nipig m-fam. Kini taktəkun ai, yakamarə isok tuk əmiə, mərig kimiə takasəkeikei misarkut min mə norien kapəmiə tukrəmhen atuatur kin narmamə yamə mine Kughen rimivəh miragh əria. Səri-pən swatur a ye nimri Kughen misakur mamhagin. 13 Kini səri-pən swatur a meinai Kughen ramor wok ye nimraghien kapəmiə mə taksorkeikei norien nəkwak, kini mə tukrivəhsi-pre nəsaninien kimi əmiə mə taksor əfrakis nərigien kafan.

14 Ye narimnar m-fam yame nakasor, takhapəh nisəgkiar-əgkiar-pikien tukun mhapəh nisotgohyen tukun 15 mə nimraghien kapəmiə tukratuatur huvə, kini tukpəh nəm-pəniən nar has kirik irəmiə, kini kimiə ji Kughen yamə mine norien iko-iko rikək irəmiə, yame nakasarə yerki nəmə iko-iko minə, yəpignap minə. Kini kimi naksasiə rəmhen kin kəmhou yame ramasiə-pə ye tokrei tanə 16 yame nakamharapəkin huvə nəgkiariən kape nimraghien. Kini sor narimnar minə fam a mə nipig Kristo tukruə min, kini jakəgkiar ausit tuk əmiə, kini jakirkun mə yimipəh naiyu-apnapigien, nagheek ripəh nirkəkien tuk nar apnapig əmə. 17 Norien kapəmiə kape nhatətəyen ye Kughen, in rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramvən kimi Kughen. Tukmə ror tukhophni yo, jakəmhen kin sakrefaes ye waen* yame kamətag-pən iriu sakrefaes kapəmiə. Mərig nar apnapig əmə - rikik ragien nipig rikimiə ramagien. 18 Kini ye norien kirikianə əmə, rikimiə tukraməkeikei mamagien nipig rikik ramagien.

Pol tukrher-pən kin Timoti mine Epafrodaetas kiravən apa Filipae

19 Tukmə ye nərigien kape Yesu Yermaru, yakorkeikei mə pəh nien mə tuku, jakher-pre kin Timoti rurə məm əmiə mirerig-pa məvsao kin əmiə kimi yo, rikik tukragien. 20 Kwən kirik rikək min eikin e yame kafan nərigien rəmhen kin Timoti, yame rikin raməsik pik əmiə. 21 Narmamə khapsaah kasərig əmə wok minə kapəriə, mhapəh nisərigien wok kape Yesu Kristo. 22 Mərig kimiə nakwənharkun mə Timoti ramhawor pən iran mine nipig mifam mamor wok kape Kughen. Kini kafan wok in rhuva, mamhen kin yame kwajikovə ramor wok iriu rimni, in ramasitu irak ye wok kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. 23 Ror pən, tukmə nipig yakuə mə jakirkun mə kafak nimraghien tukrhawor pən iran mine, ye nipig a in a jakher-pre kin Timoti tukrurə tuk əmiə. 24 Kini yakamhatətə ye Yesu Yermaru mə pəh nien mə tuku, jakurə tuk əmiə.

25 Mərig rikik raməsik mə jakaməkeikei mher-pre kin Epafrodaetas rirerig-pre məm əmiə. In piak yame yakrauə kirikianə mawor wok kirikianə, mawarowagin kirikianə. Kupən nimisher-pə kin in tukruə mini-əsaah-pə nəvsaoyen kin əmiə, masitu min irak. 26 Mərig taktəkun ai, in rorkeikei pik mə tukrəm fam əmiə, kini rikin rəpəu meinai ruirkun mə kimiə nimisərig mə in ramhə. 27 Nəfrakisien, in rimamhə pik, ipakə əmə rimhə. Mərig Kughen rikin rehuə tukun. Mərig pəh nien mə Kughen rikin rehuə tuk in pisin əmə, mərig yo min, rikin rehuə tuk yo, mor əswasig kin narimnar yame tukror rikik rərhakis pik. 28 Ror pən, rikik ragien pik tuk nher-pre-min-ien kin mə taksəm in, rikimiə tukragien. Kini mə jakpəh nivəh-pik-minien yerki. 29 Nipig taksəm in, sokrən huvə iran ye nagienien, meinai kimiə min naksor kirikianə kimiə Yesu Yermaru. Havəhsi-pən nisaiyen kimi narmamə yamə mine kisəmhen

2:16: Dan 12:3; Fil 1:10; 1 Tes 2:19 * 2:17: Nipig kirik nəmə Isrel kimisətag-pən waen ye sakrefaes, rəmhen kin nar kirik yame kamhavəh-si-pən kimi Kughen. 3m-ru Nam 15:1-12. 2:18: Fil 3:1; 4:4
2:21: 2 Tim 4:10 2:25: Fil 4:18

kin in, ³⁰ meinai ipakə əmə rımhə tuk norien wok kape Kristo, mıpəh nigınien tuk kafan nımraghien ye nıpıg əutən mınə, mımə in tukrasitu irak ye nıpıg kimiə nımiseinein nısasıtuyen irak.

3

Kristo əmə ramor ətawə kısıtuatuk ye nımri Kughen

¹ Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. In e nəgkiarrien infamien kafak. !Sagien tuk Yermaru! Kini yakrai mın əmə nəgkiarrien yame yımırai ta kupan raurə kimi əmiə, mərig pəh nien mə nar əutən tuk yo, kini in tukrasitu irəmıə mərer əswasig kin nəgkiarrien eikuə mınə tuk əmiə.

² Taktəkun, yakamni-pre tuk əmiə mə, !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mine kasor norien has mınə! İriə kısımhen kin kuri apuru yamə mine kasor nahasien.* !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mine kamhavəh nao kimi narman! [İriə kısımhen kin yermamə yame ravəh oror nao kimi narman, meinai iriə khamə ta mə tukaməkeikei kivəh nao kimi yerman mə Kughen tukrivəh mıragh in.] ³ Mərig kitawə e ji Kughen əfrakis, yamə mine In rımnərai ta norien has mınə yerkitawə. Kini Nanmın kape Kughen ramor ətawə kharkun nəhuakien kimi Kughen ye kapətawə nımraghien. Kini kitawə kısıausit pik tuk nar yame Yesu Kristo rımnor ye nımraghien kapətawə, masətigtə əmə iran. Mərig pəh nien mə nar kirik yame kitawə atuk kasor ye nıpraitawə mə tukrivəh mıragh ətawə. ⁴ Mərig kupan, yımnəmətigtə ye sakomsaes mine narımnar mınə tiksin ye loa mə tukrivəh mıragh yo. Kini tukmə kwən kirik rikin ramuh mə rirkun nətigtə-əməyen ye narımnar mınə a, mərig narımnar mınə a yımnor mın ye nımraghien kafak rapita. ⁵ Yımnarha əmə mıvəh nıpıg eit, kivəh nao kimi yo†. Kini yo yemə İsrel. Yımasi-pən ye kwənərəus kape Benjamin. Rıpik mınə, iriə mın nəmə İsrel atuatuk. Apa kupan, yo Farisi kirik, kini yımnəri-pən huvə Loa. ⁶ Yımnorkeikei pik mə jakor nəkwai Kughen ye narımnar fam, meriaji-pən mamvən mor nəmhəyen kimi narmamə kape Yesu mınə.‡ Kimıpəh nəm-pə-yen nar has kirik irak meinai yımnəməri-pən fam loa kape nəmə İsrel. ⁷ Mərig narımnar mınə fam yame yımnətigtə irəriə kupan, kini rikik rımnəməsik mə iriə khahuvə pik, mərig taktakun ai yakaməm mə in nar apnapıg əmə meinai yakirkun nar yame Kristo rımnor. ⁸ Mərig rıpəh norien infamien aikin a. Taktəkun ai, yakaməkir mə narımnar fam əgkap, in nar apnapıg əmə meinai yakaməm nar kirik yame in rhuvə pik əgkap: in e mə jakirkun Yesu Kristo Yermaru kafak. Yımnəpəh fam narımnar mınə a tuk Kristo, marakikin əriə rəmhen kin nıəsıg, mə jakvəh əmə Kristo ⁹ mor kirikianə kimru mın. Pəh nien mə Kughen raməm mə yakatuatuk meinai yakaməri-pən atuatuk loa, mərig Kughen ramor yo mə yakatuatuk meinai yakamhatətə əmə ye Kristo. ¹⁰ Yakorkeikei mə jakirkun huvə Kristo, mine nəsanınien yame Kughen rımnor In rımragh mın ye nımhəyen, kini yakorkeikei mə jakuə ipakə tukun nıpıg yakamərig nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen yame In rımnərig. Kini yakorkeikei mə jakərer tukun nar apnapıg kamhəpni yo rəmhen kin yame kımnhəpni In ¹¹ meinai yakirkun nəshu-pən-tımtım-ien kafak nətərigien əmə iran mə Kughen tukror mın yo yakamragh mın.

* **3:2:** Pol ramni hah nəmhəjoun kape İsrel mımə iriə kuri mınə. Nəmə İsrel kamhani mhamə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape İsrel iriə kuri mınə. **İm-ru** Mat 15:26. **3:3:** Rom 2:29 **3:4:** Wok 22:3 † **3:5:** Loa kape nəmə İsrel ramni mə tukəsıg-pən nıpıkwarien ye nıpıg kamhavəh əmə nıpıg eit. Takəm-ru Jen 17:10. **3:5:** Luk 1:59; Wok 23:6; 2 Kor 11:22 ‡ **3:6:** In apa kupan, Pol, rikin rımnəsik mə ta mə Yesu Kristo in yekua, kini Pol rımuh nəmahuak mınə tukun. **İm-ru** Wok 8:3, 22:4, 26:9-11. **3:7:** Mat 13:44-46 **3:10:** Rom 6:3-5; 8:17

Pol ramarkut pik min mə tukrirkun huvə Kristo

¹² Pəh nien mə yimivəh ta narimnar minə a, uə taktəkun ai kafak nımraghien in rinatuatuk ta. Nikam. Mərig Kristo rimirpen yo mə yo yermamə kafan, ror pən, yakamarkut mə norien kafak tukratuatuatuk məmhen kin in. ¹³ Yo minə tiksın. Yakpəh niniyen mə yakwauə ta rəmhen kin Kristo. Nikam. Mərig nar kirikianə əmə yame yakamarkut tukun, mə jakəru-kin narimnar yame ramswiin kwasig, maməmnhawk tuk narimnar yame raməmir kupan irak. ¹⁴ Rəmhen kin yermamə kape naiyuyen yame ramarkut mə tukrapita mivəh nərok iran, yo yakamarkut tuk nivəhyen kwənkwai wok kafak. Kini kwənkwai wok e in e Kughen ramokrən kin ətawə mə tukhavan misofugin kitawə Yesu Kristo ye rao ye neai.

¹⁵ Kini kitawə m-fam yamə mine kwəsehuə ye nhatəyəyen kapətawə tukasəkeikei mharaptərəkin nətərigien minə a. Mərig tukmə kimiə tiksın, nətərigien kapəmiə ror pisin ye nar a, Kughen tukrəsiə-pre kin nətərigien yame ratuatuatuk. ¹⁶ Mərig nar keikei, pəh kisəri-pən swatuk yame kwənharkun ta.

¹⁷ Yo minə tiksın. Hauə kirikianə misəri-pən tamhek nihuk, yame kimawə yakwəsor ta nakwəsəm, kini səm huvə narmamə yamə mine kasəri-pən tamhek nihumawə. ¹⁸ Səri-pən tamhek nihuk meinai yakwəni-pre ta tukəmiə nipig ripsaah, kini taktəkun ai nehe nımrik kamaiyu tukun, mə narmamə khapsaah kapəriə nəriwəkien ramhajoun mə iriə kasəməkkin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame ramni nımhəyen kafan ye nai kamarkwao kin.

¹⁹ Kasərig pik tipriə, mə in kughen kapəriə, kini misausit tuk norien narimnar yame ror naurisien. Kini nətərigien kapəriə ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə. Iriə kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehua.

²⁰ Mərig kitawə, imətawə apa ye rao ye neai, kini kaseito kin Yermamə yame tukrivəh miragh ətawə yame tukrəsi-pən aikin muə. In e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ²¹ Kini In tukrukreikin nipraitawə kape tokrei tanə e, yame in e nəviginiyen ne sirət minə, mor wi nipraitawə ruə rəmhen kin niprai Kristo nipig rimamragh ye nımhəyen. In tukror məkneikin ye nəsaninien kafan yame rirkun nərəhu-pənien narimnar fam ye kafen narmaruyen.

4

¹ Ror pən, yo minə tiksın, taksərəer tim tim məknenkin ye Yermaru. Yakorkeikei əmiə kini morkeikei pik mə jakəm min əmiə. Kafak narmamə minə, nımraghien kapəmiə yame ratuatuatuk ramor rikik ramagien. Kimiə e kwənkwai wok kafak yame rhuvə pik əgkap.

Pol ravəhsi-haktə nərigien kapəriə

² Yuodia mine Sintike. !Aweh! Takwəpəh kapəmiru nətgohyen mirauə miwor kirikianə meinai kimiru kape Yesu Yermaru. ³ Kini ik min, yame kirau mik kimiwor wok ta tu*, yakorkeikei mə takasitu ye pia mir e meinai yimnor pik wok kimasir miriu, kini kimiwasitu irak mirəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, iriə Klemen mine piak minə tiksın min yamə mine kimisasitu ye wok. Kughen rimnarəhu-pən nhagriə ye nəkwəkwə yame ramni narmamə yamə mine kamhavəh nımraghien rerin.

⁴ Sagien tuk Yermaru nipig m-fam. !Kini jakni min, sagien! ⁵ Sor pən kimi narmamə mə tuksəm mə kimiə nəmə mar minə. Kini mhapəh nisəru-kinien

3:12: 1 Tim 6:12,19 **3:14:** 1 Kor 9:24 **3:15:** 1 Kor 2:6 **3:17:** 1 Kor 4:16 **3:19:** Rom 16:18 **3:20:** Efes 2:6,19 **3:21:** 1 Kor 15:28,42-53 **4:1:** 1 Tes 2:19-20 * **4:3:** Tukmə ror raməgkiar kimi kwən kirik nhagin e Syzygus. **4:3:** Luk 10:20; Rev 3:5, 13:8, 17:8, 20:12

mə pəh nien mə tuktu Yermaru tukrirerig-pə min. ⁶ Takhapəh nisətarig-pikien tuk narimnar, mərig ye narimnar minə fam, taksəhuak pən əmə kimi Kughen tuk naha nhagin yame naksorkeikei. Kini nipig naksəhuak misaiyoh pən, takhani vi vi In tuk kafan nasituyen. ⁷ Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəmərinyuyen kimi əmiə yame verpirig pik rapita nirkunien fam kape narmamə. Kini nəmərinyuyen a tukrətapig kin rikimiə mə takhapəh nisətarig-pikien narimnar, meinai nakashatətə ye Yesu Kristo.

⁸ Kini taktəkun ai yo minə tiksın, sərig əmə narimnar yame ror nəfrakisien, mine yame ramrəptərəkın nisaiyen, mine yame ratuatuk, mine yame norien has rikək iran, mine yame kitawə kisorkeikei, mine yame nhagriə rhuvə, mine yame rhuvə pik, mine yame narmamə kamhani vi vi. ⁹ Sor naha nhagin yame yimnhajoun ta əmiə kin, yame nimnhavəh ye nimraghien kapəmiə, kini misor naha nhagin yame yakamni, kini misor naha nhagin yame nakasəmpə irak, pəh Kughen yame ravəhsi-pre nəmərinyuyen kimi əmiə tukrarə kimiə min nipig mifam.

Pol rikin ragien tuk nasituyen kapəria

¹⁰ Rikik ragien tuk Yermaru meinai nimnhapəh nisasitu-pawkəyen irak ror tu kwənmopin mərig taktakun ai rikimiə raməsik min yo. Nəfrakisien, nimisərig pik yo, mərig swatuk rikək mə taksasitu irak. ¹¹ Pəh nien mə yakamni nar e meinai nar rikək tu yo. Nikam. Mərig taktakun ai yakirkun swatuk tuk nagienien tuk naha nhagin yame yakavəh. ¹² Yakirkun swatuk tuk nagienien, nar apnapig mə kafak nar kirik rikək uə kafak narimnar ripsaah. Yawirkun mə jakhawor pən iran mine mor rikik ragien nar apnapig mə nak nəviginien rikək uə rehuə; nar apnapig mə kafak nautə rehuə uə rikəskəh. ¹³ Kristo ravəhsi-pə nəsanien kimi yo, yakirkun narəyen ye nihuvəyen minə fam mine nahasien minə fam.

¹⁴ Mərig kimiə nimisor norien rhuvə nipig nimisasitu irak ye nipig yimnarə ye nipig əutən. ¹⁵ Nəfrakisien. Kimiə nəmə Filipae nakwənharkun ta mə nipig yame nimnhauə misərig Nəvsaoyen Huvə, nipig yimitərhav Masedonia [tuk norien wok kafak], kimiə pisin əmə nimisasitu irak kin mane. Niməhuak kirik min rikək yame rimivəhsi-pə narimnar tiksın kimi yo. ¹⁶ Kini nipig yimavən pakə tuk Masedonia, ye taon e Tesalonaeka, mamarə apaikin, nimisher-pə min kin mane. Pəh nien mə m-kirikianə əmə. ¹⁷ Pəh nien mə yakamarha kin mane mə takhavəhsi-pə kimi yo. Mərig yakorkeikei mə Kughen tukrəm norien kapəmiə, mərok əmiə iran. ¹⁸ Yakavəh fam mane yame nimisher-pə kin kimi yo, kini rəmhen rapita, meinai nipig Epafrodaetas rimipik narimnar minə e muə kimi yo, taktakun ai narimnar kafak ripsaah. Kimiə nimnhavəhsi-pən nar kirik kimi Kughen rəmhen kin sakrefaes yame nəmiovin rhuvə. In ravəh əmə, rikin ragien tukun. ¹⁹ Kini kafak Kughen tukrivəhsi-pre narimnar minə fam kimi əmiə yame ratuatuk tuk nimraghien kapəmiə. Kini narimnar yame ravəhsi-pə kimi ətawə ramsi-pən tuk nautə ehə kafan yame rhuvə, mamuə tuk ətawə ye Yesu Kristo.

²⁰ Pəh narmamə m-fam tukhavəh-si haktə nhag Kughen Rimtawə mamvən mamvən mipəh norien infamien. Amen.

Nəgkiarinen infamien

²¹ Yakamni rhuvə pre tuk əmiə mfam yamə mine nakashatətə ye Yesu Kristo. Nəməhuak minə e kimawə miriə kamhani rhuvə pre tuk əmiə.

²² Narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo kamhani rhuvə pre tuk əmiə, kini iriə min yamə mine kisarə apa imei Sisa kamhani rhuvə pik tuk əmiə. ²³ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin nihuvəyen kafan kini əmiə m-fam. Amen.

Kolosi

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi

Nəgkiarrien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Kolosi

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi, taon ehua kirik apa tanə ehua e Tarki.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Pol rapəh nivən-hanəyen ye niməhuak apa Kolosi; in rimnərig əmə nəvsaoyen kin. Ye nipig a, nəmhajoun eikuə tiksın kimnhavən apa niməhuak, mamhani mhamə kwənhavəh nirkunien kirik yame ramerkwaig tuk yermamə. Mamhani mhamə tukaməkeikei kəri-pən swatuk kape nəviginien mine ninimien, kini tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə, meinai pəh nien mə Yesu in yerpərig pik. Mhamə nirkunien kape yermamə in nar ehua.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukruh nhajounien eikuə yamə mine kasarə iran ye niməhuak apa Kolosi. Morkeikei mə tukrini-ərhav mə Kristo In yerpərig rapita narimnar mifam, kini pəh nəməhuak minə tukhapəh nisəterigien kin nhajounien eikuə minə a, meinai kaseikuə.

Pol rimirikakun kafan nəgkiarrien

¹ Yo Pol, Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kimru piautawə Timoti ² kimru yakarərai mwher-pre kin kimi əmiə narmamə kape Kughen apa Kolosi. Kimiə e piak minə mine nowinik minə ye Kristo yame nakshatətə timtim iran. Kimru yakawəhuak mə nihuvəyen mine nəmərinuyen kape Rimtawə Kughen In tukraməkeikei marə yerkimia.

Pol ramni vi vi Kughen tuk nəmə Kolosi

³ Nipig yakasəhuak tuk əmiə kimi Kughen e rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nipig mifam yakamhani vi vi In tuk kafan wok ye nimraghien kapəmiə, ⁴ meinai yiməsərig mə kapəmiə nhatətəyen ramskai tuk Yesu Kristo, mine norkeikeiyen kapəmiə ramvən tuk narmamə kape Kughen minə. ⁵ Nhatətəyen mine norkeikeiyen kapəmiə ror məkneikin meinai nakharkun huvə mə Kughen tukrivəhsi-pre naha nhagin kimi əmiə yame In rimnor apnəpeinə-ta iran apa ye rao ye neai. Nəkwəsərig ta narimnar minə e ye nəgkiarrien əfrakis, in e nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. ⁶ Ikin minə ye tanimtanə mi-fam, nəvsaoyen huvə e ramuə mamor kwənkwan mamor vi nimraghien kape narmamə. Kini nəvsaoyen huvə e rinor məknakin ye nimraghien kapəmiə ririkakun ye nipig yame kimiə nimisərig nəgkiarrien əfrakis kape nihuvəyen kape Kughen mharkun. ⁷ In e kwən e Epafra ruini ta nəgkiarrien e tuk əmiə. In yermamə huvə kirik yame ravəh nəgkiarrien kapəmru, məmərer timtim tuk norien wok kape Kristo kini mamasitu min irəmiə. ⁸ In məvsao-pə kimi əmru kin norkeikeiyen kapəmiə yame Nanmin kape Kughen rivəhsi-pre kimi əmiə.

⁹ Ror məkneikin mə ririkakun ye nipig kimawə yiməsərig nəvsaoyen kin əmiə, yaksəhuak ye nipig mifam tuk əmiə. Misaiyoh Kughen mə Nanmin

kafan tukrikwar irəmiə, nakharkun rikin, mivəhsi-pre min nirkunien ehuə kimi əmiə. ¹⁰ Yakasəhuak məkneikin mə kimiə takharkun nisaiyen Yermaru kapətawə ye nimiraghien kapəmiə, pəh rikin tukragien tukun. Mə nimiraghien kapəmiə tukraurə mamor kwənkwan rhuvə tuk wok m-fam kape Kughen yamə mine nakasor. Kini pəh Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun huvə min In. ¹¹ Yakasəhuak mə nəsaninien ehuə kape Kughen tukror əmiə naksəusik-əusik ye nipiğ nahasien ramuə tuk əmiə. Pəh taksərer tim tim, kini nərigien kapəmiə tukrəpomh, kini pəh rikimiə tukramagien əmə, ¹² kini pəh takamhani vi vi Kughen Rimtawə meinai In rimmor əmiə naksatuatuk mə takharkun nisarəyen ye rao ye neai, aikin ramraan ghan əmə ikin, kimiə mine kwajikovə minə fam kape Kughen, iriə e narmamə kape Kughen minə. ¹³ Kughen rimmor məknakin ye nipiğ rimirəhsi-ta ətawə ye narmaruyen kape Setan yame ramarə ye nəpignapien mivəhsi-pə ətawə ye narmaruyen kape Tini keikei ¹⁴ yame rimmarpin nimiraghien kapətawə, kini mirisin ətawə ye narpinien kape təvhagə hah.

Yesu Kristo In yerpig rapita narimnar m-fam

- ¹⁵ Ji Kughen yame narmamə kimisəm, In rəmhen əmə kin Rimni yame kitawə kharəh nisəmien.
Kupən kupən əgkəp, nipiğ nimoptanə mine neai mine narimnar fam kimmamharkək hanə, mərig Tini, In rinarə rerin ta. Ror məkneikin mə In nirmin nupan ye narimnar minə fam.
- ¹⁶ In yerpig meinai In rimmor narimnar m-fam ye tanimtanə, mine neai, narimnar yame kaməm əriə mine yamə mine kipəh nəmien əriə, iriə e agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam.
In rimmor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə.
- ¹⁷ Kwasig ikin narimnar m-fam ramswin, kini In rinarə rerin ta.
Narimnar mifam ramswin meinai In raməpkəfugin əriə.
- ¹⁸ Kini In əmə ramərer əkupən ye niməhuak. In kapən kapə niməhuak. Kini nəməhuak minə, iriə nipran.
In nuknei niməhuak. In e, In yermamə yame rimməkupən mimmragh min ye nimhəyen kafan mamarə rerin.
Ror məkneikin mə In yerpig ye narimnar m-fam.
- ¹⁹ Meinai Kughen rikin ragien pik mə nimiraghien mine nəsaninien m-fam kafan ramswin min ye Kristo,
- ²⁰ mə tukrəəhu-pə nəmarinuyen ye nipiğ nitaw Kristo rimmayui ye nai kamarkwao kin. Kini narmamə, mine nar miragh minə, mine agelo minə, mine narimnar fam kwənharerig-pə fam min ye kwermən.
- ²¹ In apa kupən, kimiə nimisərer isok tuk Kughen. Nərigien mine norien kapəmiə rahəs pik, naksor tikmir kimiə Kughen. ²² Mərig taktəkun ai, Kughen rimmor əmiə nakwənhauə misor kirikianə kimiə min ye nimhəyen kape Kristo yame nipran rimməkər ye nai kamarkwao kin. Kughen rimmor məkneikin mə tukrivəh əmiə nakhauə ipakə tukun, naksatuatuk ye nirmən, norien has kapəmiə rirkək, kini nar has kirik rirkək irəmiə yame to Kughen rini-hah əmiə tukun. ²³ Narimnar minə e tukror məkneikin tukmə naksarər tim tim ye kapəmiə nhatəyəyen ye Yesu. Nimisərig nəvsaoyen huvə yame ramhajoun narimnar yame Kughen tukror kimi əmiə apa ye rao ye neai,

kini kapəmiə nətərigien tukraməkeikei marer timtim ye narimnar minə e. Nəvsəoyen huvə e, yame nakwəsərig ta, kamhani-ərhav ikin minə ye tanimtanə. Kini Kughen rimnokrən kin yo, Pol, mə jakni-ərhav min.

Pol in ramasitu ye niməhuak

²⁴ Rikik ragien mə yakərig nəmhayen ye nıprak tuk nasituyen irəmiə. Kristo rimnərig nəmhayen ye nıpran mə niməhuak tukrurə. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, yo min yakərig nəmhayen ye nıprak tuk Kristo, in e niməhuak, mə tukrurə miskai. ²⁵ Kughen əmə rıvəhsi-haktə yo mə jakor wok ye niməhuak kafan. Kini taktəkun ai, yakirkun nasituyen irəmiə tuk wok yame Kughen rimnərhə-pə ye kwermik. Kafak e wok mə jakamni-ərhav nəgkiarien m-fam kape Kughen pəh nakharkun huvə ²⁶ nərig-məniwənien kape Kughen yame rınamerkwaig tuk kaha minə mine rao minə kupən. Mərig taktəkun ai In rimnhoprai nıpran kimi kafan narmamə minə. ²⁷ Kughen rimə tukrhajoun narmamə mifam mə nəgkiarien kafan ramni mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen rıpsaah kimi əmiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. Nəgkiarien kafan ramni mə Kristo ramərə yerkimia, in e nakharkun niniyen nəfraksien mə takhavəh nımraghien rerin.

²⁸ Kini kitawə kamhani-ərhav Kristo kimi narmamə m-fam. Masəvhag kimi əriə, mamhasig ihaktə rikiriə ye nirkunien fam kapətawə, mə narmamə minə fam tukhauə ye nımri Kughen, masofugin-pən ye Kristo, mhaurə misəhuə ye nhatətəyen kapəriə. ²⁹ Yakamarkut pik tuk nar e, kini nıpig m-fam yakamor wok ye nəsaninien ehua kape Kristo yame ravəhsi-pə kimi yo.

2

Tukasəkeikei mishatətə tim tim ye Yesu

¹ Yakorkeikei mə takharkun mə yakaməmnhawk pik tuk əmiə nəmə Kolosi, mine nəmə Laodisia, minə nəməhuak minə tiksın yamə mine yakpəh hanə nəmien əriə. ² Yakor məkneikin wok tuk nıvəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə m-fam, nıpig kimiə nakamharpin huvə rikimiə mə rikimiə tukror kirikianə əmə, kini narimnar minə e in ramua nıpig naksorkeikei əmiə minə. Kini yakamarkut mə kimiə m-fam takhavəh nirkunien huvə yame tukror rikimiə rəsanin, kini mor min mə nakharkun huvə nəgkiarien əfrakis kape Kughen yame rimnerkwaig kupən, mərig taktəkun ai, ruatarhav. Kini nətərig-məniwənien e, in e Kristo ³ yame Kughen rimnəwhai kəji nirkunien m-fam kasəmir iran. ⁴ Yakaməgkiar məkneikin mə yermamə kirik rirkək mə to ri-vita nərigien kapəmiə kin nəgkiarien heikən kafan.

⁵ Ror mə yakamarə pawk isok tuk əmiə, mərig rikik raməsik pik əmiə. Kini rikik ragien pik meınai yimnərig mə kapəmiə nətərigien kirikianə əmə, kini kimiə nakashatətə tim tim əmə ye Kristo.

Kapətawə nımraghien tukraməkeikei maməmir tim tim əmə ye Yesu Kristo

⁶ Mərig in ai kimiə nakwənhavəh Yesu Kristo mə In Yermaru kapəmiə, takasəkeikei masofugin-pən iran nıpig mifam. ⁷ Takharəh tim tim Kristo ramhen kin nuai nai yame rameiwaiyu mamrəh kapier. Kini pəh nımraghien kapəmiə rurə məusik-əusik pən iran ramhen əmə kin yame kınhajoun ta əmiə kin. Kini pəh nagienien tukrikwar yerkimia marh-yerhav tuk naha nhagin yame Kughen rimnor irəmiə.

⁸ Taksərig əmiə mə narmamə tukhapəh nhavi-ta-yen əmiə kin nhajoun-ətəwaoyen kapəriə, yame nıpran rirkək. Nhajoun eikuəyen e kamhasi-pən əmə tuk nərigien kape kaha minə, mine kape tokrei tanə əmə, mhapəh nisəri-pənien nərigien kape Kristo.

⁹ Kughen raməmır piapiə ye nıprai kwən e Yesu Kristo. ¹⁰ Kini Kughen In rıvəhsi-pre nihuvəyen kape Kristo rukwar ye nımraghien kapəmiə. Kristo e In e ramarmaru ye agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. * ¹¹ In rımnəsıg-pən əmiə. Mərig pəh nien mə rımivəh nao kimi əmiə, mərig rımivəhsi-ta rıkimia yame ramor təvhagə hah, məspir-pən yame rhuvə. ¹² Kini ye nıpig yame kımınakatənim kin əmiə ye nu, ramor nımtətien mə nımraghien akwas kape təvhagə hah kapəmiə rımamhə, kini kımınim əmiə rəmhen kin in ai kımınim Yesu, kini Kughen rımnor əmiə nakhamragh min ye nımraghien wi. In e nhatətəyen kapəmiə ye nəsaninien ehuə kape Kughen yame rımnor Yesu rımımragh min ye nımhəyen kafan. ¹³ Apa kupən, nıpig Kughen rıpəh hanə nivəhsitayen norien hah minə yerkimia, rəmhen kin nakwənhamhə ta tuk norien has minə kapəmiə. Mərig nıpig nımnhauə kisor kırıkianə kitawə Yesu, kini Kughen rımivəh mırəg ətawə. Mırisin ətawə tuk narpinien kape norien has minə fam kapətawə. ¹⁴ In rımnor loa kupən kafan ruə mə in nar apnapig, mine natuakəmien minə iran, yamə mine kamhauh ətawə mamharuk-pən nəgkiarinen has irətawə tuk nəsikien natuakəmien minə kafan. Loa kupən kafan nəsaninien rirkək rəmhen kin in ai rımnəsik pən ye nai kamarkwao kin iriu Yesu. ¹⁵ Kımınəsik-pən Yesu ye nai kamarkwao kin, In rınapita nəsaninien kape yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. Kristo rınapita ta əriə, mamor-pən kimi əriə rəmhen kin yame king ramor-pən kimi tikmır minə kafan yame rınapita əriə, mofugin əriə ye nımrı jir, markis-arkis əriə.

Yesu ramarmaru irəmiə

¹⁶ Ror məkneikin mə takhapəh nisətərigien kin narmamə yamə mine kasərəhu natuakəmien minə mamhani-əhu əmiə mə takhasiaı nəviginien kırık, uə nınimien kırık, uə nıpig rhakə kırık, uə makuə rhakə kırık, uə Sabat. ¹⁷ Natuakəmien minə a kashajoun pən nar kırık yame tukrıpiuə, mərig nıpran e Yesu Kristo. ¹⁸ Narmamə tiksin kasausit pik mhamə kasəmrərhav masəm nıprai nar. Mərig nərigien kapəriə in kape yermamə əmə, nıpran rirkək. Iriə kamhasigəvin əmə mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə. Mərig nəfrakisien mə kasausit pik. Kini mishajoun mə tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə. Mərig takhapəh nisəri-pənien norien kapəriə, tamə naksəpkərhav ye nımraghien kapəmiə. ¹⁹ Narmamə minə a khapəh nharaptəkin-tım-timien Yesu. Mərig Yesu ramhen əmə kin kapən kapə nıməhuak, kini nıməhuak in nıprai Yesu. Rəmhen kin nıprai yermamə yame rırpın ikin ye kwənərəus minə ramvən ye nıkəkrin, kini Yesu tukror məkneikin ye nıməhuak kafan mə nıməhuak tukrıskaı, kini murə mamehuə ye nımraghien huvə yame Kughen ramor raurə.

Kitawə kımnhavəh nımraghien vi meinai kımisor kırıkianə ye Yesu

2:9: Jon 1:14,16 **2:10:** Efes 1:21-22 * **2:10:** Əmru Kol 1:16. Ye nəgkiarinen kape nəmə Gris, rapəh nınyen nhagriə, mamni əmə “Kristo ramarmaru ye narımnar fam yamə mine kamhawah neihuəyen,” mərig nıpran e agelo minə, mine yarmhə minə, minə nanmin has minə, mine yermaru minə fam. **2:11:** Rom 2:29 **2:12:** Rom 6:4 **2:13:** Efes 2:1,4-5 **2:14:** Efes 2:14-16; 1 Pita 2:24 **2:15:** 2 Cor 2:14 **2:16:** Rom 14:1-13 **2:17:** Hib 8:5 **2:19:** Efes 2:21; 4:16

²⁰ Nipig nimishatətə ye Yesu, rəmhen mə kimiə min nimmhamhə. Kini natuakəmien to rəpəh nivanien tuk narmamə yamə minə kwənhamhə. Kini nuknei loa yamə mine kasəgkiar kin narimnar kape tokrei tanə əmə, nəsaninien kapəriə rirkək, to khapəh nisarmaruyen irəmiə. Ror məkneikin yakamaiyoh əmiə mə, ?Rhawor e nakasəri-pən hanə natuakəmien mine kape tokrei tanə? In e nəgkiarrien yamə mine kamhani mhamə, ²¹ “Takhapəh ni-rapien nar e,” uə, “Takhapəh nisənien nar e,” uə, “Takhapəh nharəhyen nar e.” ²² Mərig natuakəmien minə e kamhasi-pən əmə tuk nəgkiarrien kape yermamə. Kasəgkiar əmə kin narimnar kape tokrei tanə. Mərig narimnar yamə mine kasatuakəm tukun to khapəh nisoriahyen rikimiə, meinai tukmə nakvəh, mən, kini rirkək min. ²³ Yakirkun mə nipig nakwəsərig nhajounien kapəriə, nakhamə-ta mə nəgkiarrien ehuə e; mhamə ta mə taksor nakwairiə. Mərig kamhasigəvin mə kasorkeikei pik Kughen, mamhasigovin min mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə, mhamə kasarha huvə tuk nimraghien kapəriə. Mərig nəfrakisien mə natuakəmien minə kapəriə khapəh nisasitu-əkgəp-ien irətawə mə nimraghien kapətawə tukratuatuk.

3

Narəyen atuatuk

¹ Mərig in ai Kughen rimivəh mīragh əmiə min Kristo, kini ror məkneikin mə taktəkun ai, kimiə takasəkeikei misor rikimiə tukrivən əmə tuk narimnar kape rao ye neai, ikin Yesu ramkwətə ikin ye nīkar Kughen matuk. ² Takasəkeikei misor rikimiə tukraməsik əmə narimnar kape rao ye neai, pəh rikimiə tukripəh nəsikien narimnar kape tokrei tanə. ³ Meinai kimiə Kristo nakwənhamhə, kini nimraghien əfrakis kapəmiə ramerkwaig-pən tuk Kristo yame ramarə ye rao ye neai iriu Kughen. ⁴ Nimraghien əfrakis kapəmiə, in əmə e Kristo əmə. Kini nipig Kristo tukripirerig-pə min, kini Kughen tukrhajoun ətawə Kristo kimi narmamə m-fam. Iriə tuksəm nīkhakien kafan. ⁵ Ror məkneikin mə takasəkeikei misəpəh əgkəp norien has minə kape tokrei tanə rəmhen kin: nipiraovin mine narman minə kamhakir apis apis əriə minə; uə kasor norien rahas ror naurisien tuk ninuyen; uə kasorkeikei pik əriə minə tuk norien has; uə təvhagə has rehuə pik ye nətərigien kapəriə; uə kasəptig kin nar. Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə. ⁶ Kasor norien has minə e, niemhaa rhai Kughen tukun, In tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kasor narimnar minə a. ⁷ In apa kupən, ye nimraghien kapəmiə, nīmseriwək əmə ye narimnar minə a. ⁸ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei mhavəhsi-ta narimnar mine ye nimraghien kapəmiə, mhapəh nisorien narimnar minə e: takhapəh nisorien niemhaa, tikhhermiə tukripəh nhopsir-hopsirien rəmhen kin karuəruə ramahirəg-rəg; mhapəh nhaniyen nīkar jir; mhapəh nisarpakwaiyen; mhapəh nisorhas-pən-ien kimi narmamə. ⁹ Taksəpəh niseikuəyen irəmiə minə, mərig in ai kimiə nīmīsəpəkiək-ta kin nərigien əkwəs kapəmiə, misəpəh kafan norien minə, ¹⁰ misarar miseriwək ye nətərigien vi. Kughen rimivəh-sipre nimraghien wi kimi əmiə, mor əmiə mə takhauə masor əmə rəmhen kin In, mor əmiə nakharkun huvə In. ¹¹ Kughen rimivəh-si-pre nimraghien vi kimi əmiə, in nar apnapig mə ik yemə Isrel kirik, uə pəh nien mə ik yemə Isrel, uə

kinəsig-pən ta ik, uə kipəh nəsig-pənien ik, uə nimmor skul, uə nakpəh nor-huvəyen skul, uə ik yorwok əmə kirik, uə ik yermaru kirik. Mərig nar ehua e in e Kristo, kini In ramarə min ye nimmraghien kapətawə m-fam.

¹² Kimiə narmamə kape Kughen minə, In rorkeikei əmiə, məəhu karin əmiə mə kafan. Kini ror məkneikin, taksarkaoh kin neipən huvə kape Kughen, in e: rikimiə tukraməkeikei mehuə tuk narmamə; masor huvə pən kimi narmamə; nətərigien kapəmiə tukreiwaiyu yetanə; kimiə nəmə mar minə; kini nətərigien kapəmiə tukrapomh. ¹³ Nipig yermamə kirik ramor nar kirik rapəh nəmhenien ye nimmimiə, kini rikimiə tukripəh nəmha-aihuaa-yen tukun. Kini tukmə yermamə kirik ramor ahas pən kimi kimiə kirik, pəh in tukrivəh əmə rimbə pən yerkin. Mərig in tukraməkeikei məru-kin, kini in mor huvə pən kimi yermamə a. Takhapəh nharaptəkin-tim-timien norien hah yame yermamə ramor kimi əmiə yerkimia, mərig sor huvə-pən kimin, rəmhen əmə kin yame Yermaru kapətawə rapəh niraaptəkin-tim-timien norien has kapətawə yerkin, kini mor huvə-pə əmə kimi ətawə. ¹⁴ Nar keikei yame takasəkeikei masor, taksarkaoh kin neipən huvə e kape Kughen, in e norkeikeiyen. Naksorkeikei əmiə minə mamhavan, ror əmiə nakamhauə kirikianə. ¹⁵ Havəh nəmərinuyen kape Kristo pəh In tukramaruru yerkimia, meinai Kughen rimnokrən kin əmiə mə takhauə misor kirikianə, naksarə əmə ye nəmərinuyen. Kini nipig m-fam, takamhani vi vi Kughen tuk narimnar yame In ramor kimi əmiə.

¹⁶ Shajoun əmiə minə kin nəgkiarieren kape Kristo, kini takhavəh-si haktə nərigien minə kapəmiə. Takasəkeikei misəni nipe minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə "Ol Sam," mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Taksəni fam əgkəp əriə mamhani vi vi Kughen yerkimia. Kini ye norien kirikianə əmə min, pəh nəgkiarieren kape Kristo tukraməmir mamragh maurə huvə yerkimia ye nipig mifam. ¹⁷ Narimnar yame nakasor, mine nəgkiarieren m-fam yamə mine nakamhani, taksor əmə ye nhag Yermaru Yesu. Kini nipig mifam taksəhuak kimi Yesu mhani vi vi Kughen Rimtawə.

Norien vi kape tata, mine mama, mine kwajikovə mina, mine slef minə

¹⁸ Nipiraovin, taksor nəkwai narman minə kapəmiə. Norien e ratuatuk tuk nipian əhuak minə mə taksor.

¹⁹ Narman, takasorkeikei nipiraovin minə kapəmiə, mhapəh nisərik-mitə-yen əriə.

²⁰ Kwajikovə minə, taksor nəkwai rimimiə mine nisimmiə, meinai Yermaru kapətawə, rikin tukragien tukun.

²¹ Kimiə tatə minə, takhapəh nisorien narpinien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiriə tukrəmhə tukun. Tamə naksor-pən məknakin kimi əriə, nərigien kapəriə rimir.

²² Slef minə, kapəmiə aikin namehuə minə kape tokrei tanə e, kini ye nipig minə fam, takasəkeikei misor nəkwairiə. Pəh nien mə nipig əmə kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Mərig in ai kimiə nakhasiai Yermaru kapətawə, takasəkeikei misor wok əfrakis yerkimia. ²³ Naha nhagin wok yame nakasor, taksor yerkimia m-fam. Pəh nien mə yermamə əmə yame ramehuə irəmiə mərig Yermaru kapətawə In ramehuə irəmiə. ²⁴ Mərig takasəkeikei mharkun mə Yermaru kapətawə In tukrapin tai wok kapəmiə. In ai nərokien yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi tini minə.

Nakharkun mə yermamə e yame naksor atuə kın kafan, in e Kristo Yermaru. ²⁵ Kını mərig narmamə yamə mine kasor norien hah, Kughen tukrarpın tai norien hah kapəriə. In ramor raməm nəmhen kimi narmamə mifam.

4

¹ Nəmehuə yamə mine kapəmiə aikin slef minə, takasəkeikei misor rhuə matuatuk pən tuk əriə. Taksor rəm-nəmhen pən tuk əriə. Takasəkeikei mharkun min mə kapəmiə min kirik aikin Yemasur, In ramarə apa ye rao ye neai.

Pol raməvhag kimi əriə

² Pəh takhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi Kughen, misərig əmiə, mhani vi vi In. ³ Kını yakorkeikei mə kimiə taksəhuak min tuk əmawə, mə Kughen tukrəhitə ye swatuk mə jakhani-ərhav nərig-məniwəniən kape Kughen. In e Kristo. Yakamni-ərhav nəgkiarien e, kimivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kın jen tukun. ⁴ Taksəhuak mə jakamni-ərhav nəgkiarien e tukratuatuk mihuvə rəmhen əmə kın yame jakaməkeikei mamor.

⁵ Kimiə nəməhuak minə, pəh narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien kisəm-pən Yesu ye norien minə kapəmiə. Kını ye nipiğ mifam, takasəkeikei masərig əmiə mə nımraghien kapəmiə tukrivi narmamə iruə khauə tuk Yesu.

⁶ Kimiə takasəkeikei masəgkiar huvə kimi əriə ye nəgkiarien e yame rhuə mheikin, pəh iriə taksərig nəgkiarien minə e mə khahuvə. Kını tukmə narmamə kasaiyoh əmiə kın nhatətəyen kapəmiə, rhuə mə takharkun nhoprai-pənien kimi əriə m-fam.

Pol rher-pən kın yermamə mir kiraru kiravən apa Kolosi

⁷⁻⁸ Yakamher-pən kın piatawə keikei Tikikas. Nipiğ mifam in ramərər matuk tuk nasituyen irak tuk wok kape Yermaru. In raurə tuk əmiə tuk nərigien kiraru əmə. Mə in tukrəvsao kimi əmiə kın norien yame yakasərə iran ai taktəkun. Kını mə tukror rikimiə ramragh. ⁹ In raurə iriu piatawə keikei Onesimas. Nipiğ mifam in ramhatətə tim tim ye Yesu. In kimiə kirik. Iriu tukwəvsao kın narimnar fam ye narəyen eikin e.

Nəgkiarien infamien

¹⁰ Kivəhsi-pən kwən e Aristakas ye kalabus kimru min. In ramni-pre huvə tuk əmiə. Kını Mak, naorahi Banabas, in min ramher-pre kın nəgkiarien huvə kafan kimi əmiə. Kını kimiə nakwənhavəh ta nəgkiarien tukun. Tukmə rurə en kimiə ikin, nakhakir mhavən misarha huvə tukun. ¹¹ Kını Josua Jastas, in min ramher-pre kın nəgkiarien huvə kafan kimi əmiə. Ye kwənərəus kape nəmə Isrel, yamə mine kashatətə ye Yesu, kwərə misir a, irisir kirhasitu irak tuk wok kape rao ye neai. Kını kwərə misir a, irisir kirhasitu pik irak ye nipiğ autən yame ramuə ye nımraghien kafak.

¹² Kwən e Epafras in kimiə min kirik. In rher-pre min kın nəgkiarien huvə kimi əmiə. In yermamə kirik yame nipiğ m-fam ramor wok kape Yesu Kristo, kını ye nipiğ mifam, in raməhuak tim tim tuk əmiə. Kını in raiyoh Kughen mə kimiə taksərə timtim kını mhauə mharkun huvə narimnar fam yame Kughen rorkeikei. ¹³ Yakirkun nini-pre-yen kimi əmiə mə kwən e in ramarkut pik tuk nasituyen irəmiə, mine ye narmamə yamə mine kisarə apa taon mir e

Laodisia mine Hierapolis. ¹⁴ Kwən e Demas, mine Dokta Luk, yame in kitawə keikei kirik, iriu min kawher-pre kin nəgkiarjen huvə kimi əmiə.

¹⁵ Yakamher-pre min kin kafak nəgkiarjen huvə kimi piautawə mine nowintawə apa kwənmhaan e Laodisia, mine pian a Nimfa, mine nəməhuak mifam yamə mine kasofugin aikin.

¹⁶ Taksəvheikin ta nəkwəkwə e yakamrai-pən mher-pre kin kimi əmiə, misher-pən kin kimi niməhuak apa Laodisia mə iriə min tuksəvheikin. Kini ye norien kirikianə min, kimiə takasəkeikei misəvheikin nəkwəkwə kape nəmə Laodisia.

¹⁷ Kini takasəkeikei mhani-pən tuk Akipas mə in tukraməkeikei mör fam wok a yame Yermaru kapətawə rimivəhsi-pən kimin mə tukror.

¹⁸ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarjen e kin kwermik, mamni-pre rhuvə kimi əmiə. Pəh rikimiə tukraməsik mə kivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen. Pəh Kughen tukrasitu irəmiə kini mautə-pre kin kafan nihuvəyen raməmiz tuk əmiə.

1 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame Pol rimməkupən mirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Tesalonaeka

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimmhawor pən iran minə ye nipiḡ rinamrai nəkwəkwə e? Niməhuak apa Tesalonaeka, in niməhuak vi kirik. Pol rirkun ta niməhuak apa Tesalonaeka ye newk kiraru uə kisisə. Nəməhuak minə aikin tukasəkeikei mhaura ye nimraghien kapəriə. Kashatəta ye Yesu Kristo, kamuh əriə tiksin, kasəriḡ nəməhəyen. Kini tiksin khapəh nharkun-huvəyen nipiḡ kape Yesu Kristo yame tukrireriḡ-pə min iran ye tokrei tanə. Tiksin rikiriə raməsik mə Yesu tukrireriḡ-pə aihuaa əmə. Kini miseinein mə narmamə yamə mine kwnəhamhə ta kwasig ikin Yesu rireriḡ-pə min, tukhawor əriə. ?Tukasarer min uə?

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsihaktə nəteriḡien kapəriə, kini mor nhatətəyen kapəriə rəusik-əusik. Kini morkeikei mə tukrivəh-sipən nhajounien yame ratuatuk ye nikarin kape niriəriḡ-pə-minien kape Yesu Kristo.

Pol rimmokrən huvə ye nəməhuak minə apa Tesalonaeka

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini rhuvə tuk əmiə ye niməhuak apa Tesalonaeka. Kimiə nimnhauə kirikianə tuk Rimtawə Kughen minə Yermaru Yesu Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

² Nipiḡ m-fam, yakarhini-pən tuk Kughen mirhmə rikimasir ramagien tuk əmiə m-fam, kini marhəhuak tuk əmiə ye nəhuakien kapəmasir. ³ Nipiḡ yakarhəhuak kimi Rimtawə Kughen, rikimasir ramagien meinai nipiḡ mifam rikimasir raməsik kapəmiə wok yame ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmiə. Kini rikimasir raməsik mə norkeikeiyen kapəmiə rehua, naksasitu ye narmamə. Kini rikimasir raməsik min narer-tim-timien kapəmiə ye nipiḡ əutən yamə mine kamhauə ye nimraghien kapəmiə. Kini naksor məknakin meinai nimisərəhu-pən tim tim nəteriḡien kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁴ Piak minə, mine nowinik yamə mine Kughen rorkeikei əmiə: Rikimasir ramagien min tuk əmiə meinai yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmiə.

⁵ Kini yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmiə meinai nəvsəoyen huvə yame yakarhini tuk əmiə, pəh nien mə ramuə ye nəgkiarien əmə, məriḡ Nanmin kape Kughen rimmor nar apsiḡis tiksin irəmiə, ramor nimtətien mə nəgkiarien kafan ror nanmin, kini kitawə kharkun huvə mə in nəfraksien. Kini nipiḡ kimnisarə kitawə-m kimia, nakharkun mə norien kapəmasir in rhuvə əmə mə tukrasitu irəmiə. ⁶ Kini kimiə nimnhasigovin norien kapəmasir mine Yermaru kapətawə. In e ye nipiḡ yame nimnhavəh pawk nəməhəyen ehua, məriḡ nimnhavəh nəvsəoyen huvə kape Kughen yerkin agien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə. ⁷ Ror məkneikin, ye norien kapəmiə,

nimishajoun swatuk huvə kirik kimi nəməhuak minə ye provins e Masedonia minə apa Provins Akaea, mə tukhasigovin əmiə. ⁸ Nimmhəni-ərhav nəgkiarən kape Kughen rəmhen kin yame naiyuk ramaşək kamərig ikin minə fam. Kini pəh nien mə nəmə Masedonia minə Akaea əmə, mərig narmamə ikin minə fam kharkun kapəmiə nhatətəyen ye Kughen, kini rəpəh nəmhenien mə to yakarhəni min nhatətəyen kapəmiə, meinai narmamə minə fam kwəsərig to nəvsaoyen kin. ⁹ Meinai nəmə Masedonia minə Akaea, iriə atuk kamhəni-ərhav mə nipiğ yimərhuə mırhəm əmiə, rikimiə ragien tuk niwəhəyen nəgkiarən kapəmasir. Iriə kamhəni-ərhav mə kimiə nimmhaukreikin-pən nimmətimə kimi nanmi kughen eikuə minə, mhəuə mhəkwasig kin Kughen yame ramragh, kini in Kughen əfrakis. ¹⁰ Mamhawhin min Ji Kughen yame tukrisi-faktə ye rao ye neai, yame Kughen rimivəh mırəgh In ye nimməhəyen kafan. Kini In tukrişəhsita ətawə tuk narpinien minə niemhaa kape Kughen yame tukripiuə.

2

Wok yame Pol rimnor apa Tesalonaeka

¹ Piak minə minə nowinik minə: Nakharkun mə nipiğ kimasir yimərhuə mırhəm əmiə, nuəyen kapəmasir, pəh nien mə ror əmə nar apnapig kin, mərig in rimnor nakuə. ² Kini kimiə nakharkun mə in apa Filipai, narmamə kimsor rahah pawk pə kimi əmasir, kini mashek iah əmasir, mərig Kughen kapətawə rimnasitu irəmasir, kimasir yakarhatghaa kin nırhəni-ərhavyen kafan nəvsaoyen huvə kimi əmiə, nar apnapig narmamə kasarkut mə tukhəni-əhu əmasir. ³ Ror məkneikin meinai kapəmasir nəgkiarən tuk niwiyen nərigien kapəmiə rəpəh nisi-pənien ye nərigien hah kirik, uə tuk rikin yame rəpəh natuatukien. Kini yimərhipəh nırharkutien tuk neikuəyen irəmiə. ⁴ Nikam. Yimərhipəh nırhorien məknakin. Mərig nipiğ yimərhəgkiar, yimərhirkun mə Kughen rivaag-pə yerkimasir, məm mə kimasir yakrhəmhen mə jakrhəni-ərhav nəvsaoyen huvə, kini maməəhu-pə ye kwermimasir. Kini pəh nien mə yimərhəgkiar mə narmamə rikiriə tukragien tuk əmasir. Mərig yimərhəgkiar mə Kughen rikin tukragien tuk əmasir. In Kughen yame riwaag-pə yerkimasir. ⁵ Nakharkun mə kimasir yimərhipəh nırhuəyen tuk əmiə mə jakrhivi nərigien kapəmiə ye nəgkiarən heikən minə. Pəh nien mə yimərhinə-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əmiə mə jakarhivəh mane kapəmiə. Kini Kughen, In rirkun rikimasir mə yakarhəfrakis. ⁶ Kimasir yimərhipəh nırhuəyen mə kimiə kirik uə yermamə apnapig kirik tukrişəhsihəktə əmasir.

⁷ Kimasir e aposol misir kape Kristo, yakrhirkun nırharkutien kimi əmiə mırhimə taksəkeikei mhasiai əmasir rəmhen kin yamehuə misir mərig yakrhəpəh nırhorien. Nipiğ yimərharə kitawə-m kimiə, norien kapəmasir rimar, rəmhen kin yame mamə ramarha huvə tuk tini minə. ⁸ Rikimasir ramagien mə yakarhəni-ərhav nəvsaoyen huvə, mərig pəh nien mə yakarhəni-ərhav əmə, mərig yakarhor narimnar fam yame yakrhirkun nırhorien mə tukrasitu irəmiə. Rəmhen kin yimnarhivəh-si-pre nımraghien kapəmasir kimi əmiə, meinai kimiə nimmhəuə mə kapəmasir narmamə keikei minə. ⁹ Piak minə minə nowinik minə, ?Rikimiə raməsik nəmmhawkin kapəmasir uə nikam? Nipiğ yimərharə kitawə-m kimiə mırhəvsəo-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi əmiə, kimasir yimərhor wok yenpig minə yeraan mə jakhavəh mane kirik mırhipəh nırhaiyoh-preyen kin nasituyen kimi əmiə.

¹⁰ Kimiə nimməsəm mharkun nhəni-ərhavyen mə nipiğ yimərharə kitawə-m kimiə nəməhuak minə, norien kapəmasir in ratuatuk; kini Kughen raməm

əmə mə norien kapəmasir in ratuatuk, kin rikin ramagien tukun. Kini nar kirik rirkək mə to kini-hah əmasir iran. ¹¹ Kini nakharkun mə kimasir yimihor rhuva pən kimi əmiə m-fam ramhen kin yame tatə ramor rhuva-pən kimi tini minə. ¹² Kini ye norien kirikianə əmə min, yimihərip timtim əmiə, kini marharəhsi-haktə kapəmiə nərgien, marhəkeiki kimi əmiə mə nimirghien kapəmiə tukratuatuk ye nimir Kughen, pəh rikin tukragien tukun. Kughen e rimmokrən kin əmiə mimə takhauə pəh In ramarmaru irəmiə, mipik əmiə naksarə ye rao ye neai.

¹³ Kini nipig m-fam, kimasir yakarhini vi vi Kughen meinai nipig mimmhavəh nəgkiarien kape Kughen yame nimisərig tuk əmasir, kini mhavəh rarə yerkimia, kini rikimia ripəh nəsikien mə in nəgkiarien kape narmamə əmə, mərig rikimia rimməsik mə in nəgkiarien kape Kughen. Kini nəfrakisien mə in nəgkiarien kafan. Kini nəgkiarien e ramor wok ye nimirghien kapəmiə, kimia en narmamə yamə mine nakamhani nəfrakisien iran. ¹⁴ Piak minə mine nowinik minə, yakrhirkun mə nakwənhavəh nəgkiarien kape Kughen yerkimia meinai nimisor rəmhen əmə kin nəməhuak minə kape Kughen apa Judia kimisor. In e, iriə kwənhauə kirikianə ye Yesu Kristo, məkneikin nəmə iməriə ikin, nəmə Isrel, kimisarar mamhauə əriə. Kini nəmə iməmiə ikin kimmhauə məknakin əmiə. ¹⁵ Nəmə Isrel a kimishopni Yesu Yermaru, mine profet kape Kughen minə, misher-yerhav min kin əmawə yakhaier. Iriə a tikmir minə kape narmamə mifam. Norien kapəriə ramor riki Kughen rapəh nagienien, ¹⁶ meinai kimawə yakhamə jakhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə Kughen tukrivəh miragh əriə, mərig nəmə Isrel tiksın kasərə əswasig kin əmasir. Ye norien e, nipig mifam, iriə kasəwhai kəji norien has kapəriə rehuə mapita. Taktəkun ai, niemhaa mine narpinien kape Kughen ruauə tuk əriə.

Pol rimə tukruə məm nəmə Tesalonaeka

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə: nar apnapig mə yakahrarə isok tuk əmiə tuk kwənpər nipig, mərig yakrhorkeiki pik mə jakrhurə mirhəm əmiə. Nəfrakisien, nipraitawə isok tuk ətawə minə. Mərig nətərgien kapətawə kirikianə. Kini yakrharkut pik mə jakrharerig-pre mirəm əmə. ¹⁸ Yimihorkeiki pik mə jakrhurə mirhəm əmiə. Yo Pol, yimmarkut nipig ripsaah, mərig Setan rimmərəer əswasig kin əmasir. ¹⁹⁻²⁰ Yakrhorkeiki pik mə jakrhurə mirhəm əmiə meinai rikimasir ragien tuk əmiə. Kini yakrhərəhu-pən əusik-əusik nərgien kapəmasir mə nipig Yesu Yermaru tukrimerig-pə min, jakrhagien pik mirhini-pən tukun mə kimia e kwənkwaı wok huvə kapəmasir. Nəfrakisien, rikimasir ramagien pik tuk əmiə.

3

¹ Yakrhıpəh nırhəmien əmiə ror tu, rikimasir rəpou; ipakə rikimasir rimmərkwopir. Kimasir yakrheinein mə kimia naksarə huvə uə nıkam. Kini kimasir yimihini mə kimru [Saelas] jakawarə əmə e Atens, ² mwher-pre Timoti mə tukrurə məm əmiə. In piautawə kirik yame ramor wok kape Kughen kimasir min tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Kristo. In rimaarə tuk əmiə mə tukrasitu irəmiə miwəhsi-haktə kapəmiə nərgien, kini mor əmiə naksərəer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, ³ mə nahasien yame ramuə taktəkun tukripəh norien rikimia rətərig pik. Nakwənharkun ta mə nətərgien kape Kughen e mə narmamə tuksor ahas pə kimi ətawə.

⁴ Nəfrakisien, nıpig yımırhəmir kıtawə-m kımıə, yımırhını mırhımə tukor ahas pə kımı ətawə. Kını kımıə nakharkun huvə mə ruauə minor nəfrakisien kın rəmhen əmə kın yame kıməsır yımırhını ta. ⁵ Tuk nar a, nıpig rıkkırımnəpou pık meınai yımneınen mə kımıə nımıs-haw-arə, kını yımner-pre Timoti mə tukrurə məm-ru nhatətəyen kapəmıə, mə ramskai uə nıkam. Yımıgın mə, Setan yame in yermamə kape nıvəh-sıpən-vəh-sıpənien, in tukrəm swatuk kırık tuk nıvəhsı-pən-vəhsı-pənien kımı əmıə, mor wok kapəmasır tukror əmə nar apnapıg kın.

Timoti raməvsao kın nəmə Tesalonaeka

⁶ Məriğ taktəkun ai, Timoti rıurerıg-pə tuk əmru, kını mıvəh nəvsaoyen huvə ye kapəmıə nhatətəyen ruine norkeikeiyen. Mamni-pə tuk əmru mımə rıkımıə raməsık əmasır ye nagienien, kını mısorkeikei mə taksəm əmasır, rəmhen kın yame kıməsır yakrhorkeikei mə jakarhəm əmıə. ⁷ Ror məkneıkin, piak mınə mıne nowınık mınə, nar apnapıg mə yımırharə ye nahasien kını mırhəriğ nəmhəyen, məriğ nəvsaoyen kape nhatətəyen kapəmıə rımıvəhsı-haktə nətəriğien kapəmasır tuk əmıə. ⁸ Yımırhıvəh nəvsaoyen mə naksarer tim tim tuk Yesu Yermaru, yakarhəriğ mə yakrhəvəh mın nımraghien. ⁹ Nıpig yakarhərer ye nımri Kughen, nagienien kapəmasır tuk əmıə in rehuə, kını yakarhını vi vi Kughen tuk əmıə. ¹⁰ Yenpıg mıne yeraan, ye nıpig m-fam, yakarhəhuak əusık-əusık mə jakarhəm mın əmıə, kını mırhajoun əmıə kın nar yame nakseınen hanə, mə kapəmıə nhatətəyen tukrurə mıskaı.

¹¹ Kını pəh Kughen kapətawə e Rımtawə mıne Yesu Kristo Yermaru kapətawə irıu atuatuk kawor swatuk kımı əmasır kını yakarhurə mırhəm əmıə. ¹² Pəh Yermaru kapətawə tukror norkeikeiyen kapəmıə tuk əmıə mıne narmamə m-fam tukrhaktə mokrıg marh-yerhav, rəmhen kın yame norkeikeiyen kapəmasır rehuə tuk əmıə. ¹³ Pəh In tukror rıkımıə rəsanın mə nıpig Yesu Yermaru tukrırerıg-pə mın irıə kafan narmamə mınə, kını taksərer ye nımri Kughen kapətawə e Rımtawə, kını mısatuatuk, kını nar kırık rırkək ırəmıə mə to kını-hah əmıə iran.

4

Nımraghien kapəmıə tukraməkeikei mor Kughen rıkin ragien

¹ Piak mınə mıne nowınık mınə, taktəkun ai jakaməkeikei maməgkiar ye narımmar tıksın. Yakwərhajoun ta əmıə ye naha norien yame taksor mə Kughen rıkin tukragien tukun. Kını nəfrakisien naknasor. Kını taktəkun ai yakarhaiyoh əmıə marhuh rıkımıə ye nhag Yesu Yermaru mə taksor əmə məknakin mamharpın pəh norien a tukreihuə. ² Sor məknakin meınai nakwənharkun ta nəgkiarien yame Yesu Yermaru rımıvəhsı-pə nehuəyen kımı əmasır mə jakrhını-ərhav.

³ In e nəriğien kape Kughen mə tukrərəhu karın əmıə mə kafan mınə mə taksor nar yame rıhuvə matuatuk: Takhapəh nısəri-pənien swatuk kape nıpiraovın mıne narman yamə mıne kamhakır apıs apıs ərıə mınə. ⁴ Kımıə kırıkianə kırıkianə takasəkeikei mısəihuə ye nıpraimıə ye norien yame rıhuvə matuatuk, pəh narmamə tukhasıai əmıə tukun. ⁵ Rıkımıə tukrıpəh nıvənpıkien tuk nıkir-məniwənien yerman uə pıraovın, rəmhen kın yame narmamə yamə mıne khapəh nısəhuakien mısəineın Kughen kasor. ⁶ Takhapəh nısəkrəhyen kın pıraovın kape yerman pısın, tamə naksor ahas pən tuk piaumıə mınə. Yermaru kapətawə tukrıpior narpınien kımı narmamə yamə mıne kasor təvhagə has mınə a. Yakwərhını-pre ta nəgkiarien a marhor

kwirig kin kimi əmiə. ⁷ Ror məkneikin meinai pəh nien mə Kughen rimmokrən kin ətawə mə tuksəmkimik ye nimirin, mərig mə tukasarə ye nimirghien yame in rimmərəhu karin mə kafan. ⁸ Ror məkneikin, yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi nəgkiarinen e, pəh nien mə raukreikin-pən nimeitaan kimi narmamə, mərig raukreikin-pən nimeitaan kimi Kughen yame rimməvəhsi-pə Nanmin Kafan kimi əmiə.

⁹ Nakwənharkun ta norien kape norkeikeiyen əmiə minə nəməhuak minə, kini in e pəh nien mə nar kirik yame jakaməkeikei mirai ye nəkwəkwə, meinai Kughen rimməhajoun ta əmiə kin mə taksorkeikei əmiə minə. ¹⁰ Kini nəfraksien, naksorkeikei piautawə minə fam ye provins e Masedonia ikin nakasarə ikin. Mərig, piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor məkneikin mamharpin pəh norkeikeiyen kapəmiə tukreihuə.

¹¹ Taksəkeikei misarkut tuk nəri-pəniyen swatuk kape nimirghien yame ramarinu, misor atuk kapəmiə wok mə takhavəh mane kape nəviginien*, rəmhen əmə kin yame yimirhini-pre ta tuk əmiə ¹² pəh takhapəh nisətəgtəyen ye yermamə kirik, kini kapəmiə nimirghien tukrivi-pə narmamə iruə minə mə tukhasiai əmiə.

Nirerig-pə-minien kape Yesu Yermaru

¹³ Piak minə mine nowinik minə, yakrhipəh nirhorkeikeiyen mə kimiə takseinein mə tukrhawor pən iran mine ye narmamə yamə mine kwənhamhə ta. Nipig kimiə kirik rimamhə, takhapəh nisəsək-pikiyen rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisərəhu-pəniyen nərigien kapəriə kimi Kughen kisasək pik rikiriə rərhakis. ¹⁴ Kitawə kamhani nəfraksien mə Yesu rimamhə nimiragh min, ror pən rikitawə rirkun mə nipig Yesu tukramuə min, kini Kughen tukror mə narmamə yamə minə kimishatətə ta ye Yesu kimmhamə, tukharerig-pə min iriə Yesu. ¹⁵ Kini yakarhini-pre nəgkiarinen atuatur kape Yesu Yermaru kimi əmiə, mə kitawə e yamə mine kamhamragh misarə miseriaji nirerig-pə-minien kape Yesu, nəfraksien, kitawə takhapəh nisokupəniyen ye narmamə yamə mine kimisəkupən mhamhə. ¹⁶ Mərig Yesu Yermaru atuatur əmə In tukrəsi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, kini mokrən apomh, kini yemasur min kape agelo minə in tukrokrən apomh, kini naiyuk tukrasək, məkneikin narmamə yamə mine kwəshatətə ta ye Yesu, kimmhamhə, tukhamragh misəkupən misərer. ¹⁷ Kwasig ikin, kitawə e yamə mine kamhamragh misarə, tukshaktə kitawə miriə ye napuə mə tuksəm Yesu Yermaru ye nimago-ago. Tuksarə kitawə min kape rerin. ¹⁸ Takhavəh nəgkiarinen e mhavəh-si haktə nərigien kin kapəmiə.

5

¹ Piak minə mine nowinik minə, to yakrhipəh nirhini-atuaturkin nipig narimnar mine tukruə iran, ² meinai kimiə nakwənharkun ta mə Nipig Yame Yermaru* tukruə iran, in rəmhen kin yame yəkrəh ramuə yenpig. ³ Narmamə tukamhani mhamə, “Narimnar fam rəmərinu, kini nahasien rirkək,” məkneikin nahasien tukruə aihuaa əmə tuk əriə, rəmhen kin nəmhəyen yame ramuə aihuaa əmə tuk piraovin yame ror tipin. Nahasien tukruə tuk narmamə, tukseinein napien tukun.

4:7: Hib 12:14 **4:8:** Luk 10:16; 2 Kor 1:22 **4:9:** Jon 13:34 * **4:11:** Nəgkiarinen kape Gris ramni mə “Taksor wok kin kwermimie.” **4:11:** Efes 4:28 **4:14:** Rom 14:9; 1 Kor 15:3-4,12

4:16: 1 Kor 15:51-52 * **5:2:** Ol Testamen raməvsao kin “Nipig kape Yermaru” ye Joel 2:31, Amos 5:18 mine Malakə 4:5. **5:2:** Mat 24:42-43; 2 Pita 3:10; Rev 3:3 **5:3:** Mat 24:39; Luk 21:34-35

4 Mərig piak minə mine nowinik minə, kimiə nakhapəh nisərerien ye nəpignapien mə to Nipig Kwasig ramuə, to nakhapəh nisakurien rəmhen kin yame yəkrəh kirik ramuə tuk yermamə, in rakur. 5 Kimiə mifam ji nikhakien mine niraanien. Kitawə pəh nien mə narmamə kape nipigien uə nəpignapien. 6 Ror məkneikin, pəh tukhapəh nisorien rəmhen kin narmamə yamə mine kisapir. Mərig pəh kisarha, masəm huvə kapətawə nərigien mine norien minə, 7 meinai narmamə yamə mine kasapir, iriə kasapir yenpig, kini narmamə yamə mine kasapis, iriə kasapis yenpig. 8 Mərig pəh kitawə tukseihiə ye norien minə kapətawə, meinai kitawə narmamə kape niraanien. Pəh kharaptəəkən norien kape nhatətəyen mine norkeiyeien, rəmhen kin yame mobael kirik yame ravəhsi-pən aean kirik yame ramətəpig kin nimagen, kini pəh kisərəhu-pən tim-tim kapətawə nərigien kimi Kughen, rəmhen kin mobael kirik yame raukrai pən kəvəvhao skai yame ramətəpig kin kapən kapa.

9 Pəh kisor məknaikin meinai pəh nien mə Kughen rimirpen ətawə mə tukror niemhaa mine narpinien kimi ətawə, mərig rimirpen ətawə mə tukrivəh miragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. 10 Rimamhə tuk ətawə, yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta, mə kitawə m-fam tukharkun narəyen kirikianə kitawə min. 11 Ror məkneikin, takhavəh-sihaktə nərigien kapəmiə minə, kini misasitu irəmiə minə mə taksor nhatətəyen kapəmiə rəusik-əusik. Nəfrakisien, in ai nakasor ai taktəkun mine.

Nəgkiarien infamien

12 Piak minə mine nowinik minə. Taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə mə takhasiai narmamə irəmiə yamə mine kasor wok ripsaah. In e yamə mine Yermaru kapətawə rimirpen əriə mə tukhakir əmiə masəvhag kimi əmiə. 13 Takhasiai huvə əriə, misorkeikei əriə tuk wok yame kasor, kini misarə ye nəmərinuyen kimiə miriə. 14 Kini piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor kwirig kimi narmamə yamə mine kasarph. Havəh-si haktə nətərigien kape narmamə yamə mine rikiriə rəpou. Misasitu ye narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rirkək. Misor nərigien kapəmiə rəpomh tuk narmamə mifam. 15 Tukmə yermamə kirik ror nar kirik riphəh nəmhenien ye nimrimiə, kini kimiə takhapəh nisorien tai norien yame rimnor, mərig nipig mifam, takasəkeikei misarkut mə taksor wok huvə kimi əmiə minə mine narmamə minə fam.

16 Nipig mifam rikimiə tukramagien; 17 nipig m-fam taksəhuak kimi Kughen; 18 nipig m-fam takhani vi vi Kughen, nar apnapig mə naksarə ye nihuvəyen uə nahasien. Taksor nəgkiarien misir a meinai in a nəkwai Kughen tuk əmiə yamə mine nakasofugin-pən ye Yesu Kristo.

19 Takhapəh nisarer-əswasigien kin nherien nap kape Nanmin kape Kughen. 20 In ravəhsi-pən nəgkiarien kimi profet minə, kini takhapəh nhaniyen nar apnapig iran; 21 mərig taksəm huvə misəkir huvə narimnar fam, mharaptəəkən tim tim nar huvə minə, 22 misəpəh narimnar fam yame raha.

23 Pəh Kughen atuatak, In Kughen kape nəmərinuyen, In tukrərəhu karin əmiə mə kafan minə. Pəh tukror mə rikimiə m-fam, mine nimraghien fam kapəmiə, mine nipraimiə mifam tukratuatak mə nipig Yesu Kristo Yermaru tukrirerig-pə min iran, nar kirik rirkək irəmiə mə to kini hah əmiə iran.

²⁴ Yermamə yame ramokrən kin əmiə, nīpig m-fam tukror kafan nəgkiarīen, kīni In tukror narīmnar mīnə a.

²⁵ Piak mīnə mīne nowīnik mīnə, səhuak tuk əmiə mīnə. ²⁶ Sokrən huvə irəmiə mīnə†, rəmhen kin yame kīmiə kirīkianə ye Yesu Kristo. ²⁷ Ye nhag Yesu Yermaru, yakamarkut mamni-pre tīm tīm kīmi əmiə mə taksəvheikīn nəkwəkwə e kīmi piak mīnə mīne nowīnik mīnə fam.

²⁸ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nīhuvəyen kīmi əmiə.

5:25: Kol 4:3; 2 Tes 3:1 † **5:26:** "Nīpig naksofugin əmiə mīnə, taksor 'holy kiss' irəmiə mīnə." 'Holy Kiss' ror nīmətīen mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə mīnə.

2 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai nəkwəkwə? Ye nipig a, nirerig-pə-minien kape Yesu Kristo rimnor neineinien tuk nəməhuak khapsaah. Kimnisarə ye nipig əutən. Kasarə ye nipig əutən, kini iriə tiksın, rikiriə raməsik mə in e nımətəien yame ramhajoun mə pəh nien mə tuktu, Yesu tukrirerig-pə min; tiksın kimnhani mə Yesu ruirerig-pə ta. Kimnhapəh nharkun-huvəyen nıprai nəgkiarien kupən yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka (1 Tes). Kini tiksın kimnhani mhamə, “Yesu tukrirerig-pə aihuaa əmə, pəh kisəpəh wok, misarə əmə miseito kin in.” Mərig pa rimə kimiseitokun əfrakis Yesu mə tukruə, kimisarpah əmə. Kini Pol rimnəvhag kimi əriə mə tuktosor wok mamhavən, mamhawhin Yesu mə tukruə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrəəhu atuaturək nərigien kapəriə ye nirerig-pə-minien kape Yesu. Kini maməvhag kimi əriə ye nimraghien atuaturək.

Pol ramokrən huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini-pre rhuvə tuk əmiə ye niməhuak en Tesalonaeka. Kimiə nimnhauə kirikianə tuk Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

² Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol raməhuak kimi Kughen mamni vi vi In

³ Piak minə mine nowinik minə, nipig m-fam kimasir yakarhərig mə jakarhəkeikei mirhini vi vi Kughen tuk əmiə. Kini ratuaturək əmə mə yakrhor məkneikin, meinai nipig mifam nhatətəyen kapəmiə raurə maməusik-əusik, kini nipig mifam kimiə m-fam naksorkeikei əmiə minə, kini norkeikeiyen mine nhatətəyen e raurə mamhaktə mameihua. ⁴ Ror məkneikin, kimasir yakarhini-ərhav kimi nəməhuak minə fam ikin minə fam mə rikimasir ramagien pik tuk əmiə, meinai nipig mifam nakasərəer tim tim ye nimraghien kapəmiə ye Yesu Kristo, kini nakharaptərəkin tim tim nhatətəyen kapəmiə, nar apnapig narmamə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini masor əmiə naksərig nəmhəyen ehua.

⁵ Narimnar minə e ramhajoun mə norien kape Kughen tuk nəkirien narmamə, in ratuaturək əmə. Narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, meinai Kughen In Yermaru kapəmiə. Kini nipig naksarər tim tim ye nipig əutən kapəmiə, tukəm-pən əmiə mə naksəmhen tuk nivəniyen ye narmaruyen kafan.

⁶ Ror məknakin meinai norien kape Kughen In ratuaturək, kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor ahas-pre kimi əmiə, ⁷ kini tuk nipig kirik In tukrivəh-si-pre napisien kimi əmiə yamə mine nakamhavəh nəmhəyen, kitawə-m kimiə. Nəgkiarien e tukruə mor nəfrakisien kin ye

nîpig yame Kughen tukror əpu Yesu Yermaru yame tukrisi-pən ye rao ye neai. Tukruə iriə kafan agelo əsanin minə, nap tukrarkurao iran; ⁸ kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In, kini mhapəh nisəri-pəniən nəgkiarien kape nəvsaoyen huvə kape Yesu Yermaru kapətawə. ⁹ Kughen tukror narpinien kimi əriə ye nahasien kape rerin. Kini In tukrərer əswasig kin əriə kape rerin ye nîmri Yesu Yermaru mine nîkhakien ehuə kape nəsaninien ehuə kafan. ¹⁰ Nəgkiarien e tukror nəfrakisien kin ye nîpig yame Yesu tukrîrerig-pə min iran. In tukrîvəh nini-vivi-yen tuk narimnar yame rimnor kimi nəməhuak minə kafan, rîkiriə tukragien pik, kimiə miriə, meinai nakshatəə ye kapəməwə nəgkiarien yame yakamhani-pre tuk əmiə.

¹¹ Tuk narimnar minə e, ye nîpig mifam yakarhəhuak tuk əmiə mə Kughen tukrəvheikin-pən əmiə minə nîmraghien kapəmiə in ratuatuk rəmhen kin yame In rimirpen əmiə tukun. Kini yakarhəhuak mə Kughen tukror wok ye nəsaninien kafan mə nətərigien huvə yame naksorkeikei mə taksəri-pən, mine wok huvə yamə mine ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmiə, tukror kwənkwan. ¹² Kimasir yakarhəhuak məkneikin mə jakrhəwəhsi-haktə nhag Yesu Yermaru tuk narimnar yame ramor ye nîmraghien kapəmiə, kini In tukrîvəhsi-haktə əmiə. Narimnar minə e tukruə ye nîhuvəyən kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

2

Yermamə yame ramor təvhagə hah nîpig m-fam

¹ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakəgkiar ye nîpig yame Yesu Kristo Yermaru* kapətawə tukrîrerig-pə min iran, kini Kughen tukrofugin ətawə min Yesu Kristo. ² Narmamə kamhani mhamə kimasir yimîrhini profesi kirik uə yimîrhiriə nəkwəkwə kirik, mîrhimə Nîpig kape Yermaru ruauə ta. Mərig, takhapəh nisətərig-pikiən kin nəgkiarien a, mhapəh nisakur-akurien tukun. Neikuəyən en. ³⁻⁴ Takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə kin nəgkiarien kirik, meinai nîpig a tukrîpəh nîtərhəv-pəyən meriaji nîpig yame narmamə tukhauə misor tikmir minə kape Kughen misarowagin kimi əriə minə, kini Kughen tukror əpu yermamə e kamni kimə ‘Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nîpig Mifam.’† Ye nîpig a narmamə tuksəhuak kimi kughen pisin pisin minə, mərig in tukror tikmir kimi əriə, mivəhsi-haktə atuk in rapita kughen minə a. Mivən məkwətə ye Nîmə Ehuə kape Kughen, mamni minə in kughen. Mərig Kughen tukroriah əfrakis in rəri-pən əmə kafan nəgkiarien kupən. ⁵ ?Rhawor? ?Nimisərukien mə nîpig yimnamarə kitawə-m kimie yimnhajoun əmiə kin narimnar minə e uə? ⁶ Kini nakwənharkun ta naha nhagin yame rətapig kin kwən a mə Kughen tukror əpu in ye nîpig atuatur kafan. ⁷ Nəsaninien mənivən kape Təvhagə Hah Yame Rimawor rinameriwək-ərhav; mərig yermamə yame rətapig kin nəsaninien a, in tukror məknakin meriaji Kughen tukrîwəhsi-ta in. ⁸ Məkneikin Yesu Yermaru tukrîrerig-pə ye nîkhakien kafan, mor əpu kwən e kamni kimə ‘Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nîpig Mifam,’ məkneikin məgkiar əmə, mhopni, moriah əkgəp in. ⁹ Mərig ‘Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nîpig Mifam’ tukruə mor wok ye nəsaninien kape Setan, kini in tukror nar əpsipis eikuə minə tiksın, mine nîmtətien eikuə minə tiksın, mine nar eikuə yamə mine ramor narmamə nanmiriə ramivə, ¹⁰ mine nahasien pisin pisin minə fam yame kaseikuə ye narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk yame ramvən tuk narpinien. Iriə tukserwei əkgəp

* **2:1:** Əmru footnote ye 1 Tes 5:2. † **2:3-4:** Pəh nien mə kwən e in Setan, mərig kwermın kirik. Kamokrən kin in kimə ‘tikmir kape Kristo’ ye 1 Jon 2:18.

meinai khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien; mərig nəfrakisien e in e swatuk yame Kughen ravəh mīragh əriə iran. ¹¹ Khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, Kughen tukror nərigien kapəriə ramenə-eno pik, tukamhani nəfrakisien ye neikuəyen. ¹² Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə yamə mine khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, misagien əmə tuk təvhəgə has.

Nəməhuak minə tukasəkeikei masərər timtim

¹³ Piak minə mine nowinik yamə mine Yesu Yermaru rorkeikei əmiə, nīpig mifam yakarhəkeikei mīrhini vi vi Kughen tuk əmiə, meinai ye nīrikakunien, Kughen rīmīrpen əmiə mə tukrivəh mīragh əmiə. In tukror məknakin ye wok kape Nanmīn Kafan yame ramərəhu karīn əmiə mə kafan minə, kini tukrivəh mīragh əmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye nəfrakisien. ¹⁴ Kughen rīmivəh nəvsaoyen huvə yame yimīrhini-ərhav-pre ta tuk əmiə mə tukrokran kīn əmiə, mivəh mīragh əmiə, mə kitawə tukhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ye nikhakien kafan.

¹⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, taksərər tim tim kini mharaptərəkin tim tim nəgkiarien yame yimīrhivəhsi-pre kimi əmiə ye nəgkiarien yame rīmnamtərhav ye nhermasir; uə nəgkiarien yame nīmnasəvheikin ye nəkwəkwə yame yimīrher-pre kīn.

¹⁶ Kughen Rīmtawə rorkeikei ətawə, kini nīhuvəyen kafan ravəhsi-haktə rikitawə kape rerin, kini mor mə kitawə taksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran. Kini pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine Rīmtawə Kughen, iriu atuk ¹⁷ tukrivəhsi-haktə rikimiə kini miwor əmiə naksəsanin tuk norien norien huvə minə fam mine nīniyen nəgkiarien huvə minə fam.

3

Pol ramaiyoh mə narmamə tuksəhuak tukun

¹ Piak minə mine nowinik minə, kafak nəgkiarien ror infamien ikin e. Taksəhuak tuk əmasir mə nəgkiarien kape Yesu Yermaru tukrivəh aihuaə əmə ikin minə fam, pəh narmamə tukhasiai In misəri-pən, ramhen əmə kīn əmiə yamə mine nakamhasiai In mamhakwasig kīn. ² Kini səhuak tuk əmasir mə Kughen tukrivəh-sita əmasir tuk nəmə has minə, meinai pəh nien mə narmamə mifam kashatətə ye Yesu Yermaru. ³ Mərig Yesu Yermaru, nīpig mifam ramor kafan nəgkiarien, kini In tukror əmiə naksəsanin, kini marha huvə tuk əmiə mə Setan tukrivəh noriahyen əmiə. ⁴ Kini taktəkun ai Yesu Yermaru rīmnhajoun əmasir mə kimiə nīmisor naha nhagin yame yimīrhini ta, kini takasor əmə mamhavən. ⁵ Pəh Yermaru kapətawə tukrikir rikimiə ye swatuk kape norkeikeiyen kape Kughen mine norien kape Kristo tuk nərer-tim-timien ye nīpig nahasien tukruə iran.

Takhapəh nisarpahyen

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhəri skai tuk əmiə mə taksərər isok tuk piəutawə yamə mine kasarpah, kini mhapəh nhakwasigien kīn nhajounien yame nīmnhavəh tuk əmasir. ⁷ Kimiə atuk nakwənharkun ta mə takasəkeikei misəri-pən norien yame yimīrhor. Nīpig yimīrharə kitawə-m kimiə, yimīrhipəh nīrharpahyen, ⁸ kini marhivəh nīmri nəviginien tuk narmamə, mīrhipəh nivəh-apnapig-ien. Mərig yimīrhor pik wok, yenpig mine yeraan. Yimīrhor wok marhivəh mane kape nəviginien mə jakrhivəh nīrhorien narkutien kimi əmiə. ⁹ Ratuatuk əmə tuk əmasir mə jakrhayoh əmiə mə taksarha huvə tuk əmasir, mərig yimīrhipəh nīrhorien məknakin meinai kimasir yimīrhorkeikei mə jakrhajoun əmiə

ye norien yame ratuatuk mə taksəri-pən. ¹⁰ Kini nipiḡ yimnirharə kitawə-m kimiə, yakarhərəhu-pən loa e mirhimə, “Tukmə nakəpəh wok, takəpəh nəviginien.”

¹¹ Yakarhini məkneikin meinai yimirhəriḡ mə narmamə tiksın e kimiə miriə kasarpah, mhapəh nisorien wok kirik. Iriə yəḡkiar pik minə, mhapəh nisor-wok-ien. ¹² Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini-pre marhuh riḡi narmamə yamə mine kasor məknakin mə tukasəkeikei masarə mar əmə misor wok tuk nivəhyen nəviginien nəriə. ¹³ Kini kimiə piak minə mine nowinik minə, takhapəh nisəpouyen tuk norien nar yame ratuatuk.

¹⁴ Takasəkeikei mħarkun huvə nhag narmamə yame mine khapəh nisəri-pəniē kapəmasir nəḡkiariē ye nəkwəkwə e. Takhapəh nhauəyēn kirikianə kimiə miriə, pəh misor əriə pəh kisauris tuk kapəriə narpahyēn. ¹⁵ Məriḡ takhapəh nisəmiēn əriə mə iriə tikmir minə kapəmiə. Nīkam. Iriə piaumiə minə, kini rhuvə mə takhasiḡ əriə.

Nəḡkiariē infamiēn

¹⁶ Kini pəh Yermaru kape nəmərinuyēn In pisin əmə tukrivəhsi-pre nəmərinuyēn nipiḡ mifam ye norien minə fam. Pəh Yesu Yermaru tukramarə tuk əmiə mifam.

¹⁷ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəḡkiariēn e kin kwermik, mamni-pre rhuvə tuk əmiə. Kini ye nəkwəkwə minə fam yakamrai məkneikin mə takharkun mə in e in nəḡkiariēn kafak. In e in norien kape niraiyēn kafak.

¹⁸ Pəh kapətawə Yermaru Yesu Kristo tukrautə-pre kin kafan niḡuvəyēn kimi əmiə mifam.

1 Timoti

Nəkwəkwə yame Pol rimirai məkupən kimi Timoti Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Fas Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Timoti in tamaruə kirik yame rimnarha apa taon a Listra. Nisini in kwənərəus kirik kape Isrel, kini rimni in yemə Gris kirik. Timoti, in fren kirik kape Pol, kini nipiḡ mifam kiravən apa ikin minə mirəni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. Pol rorkeikei pik Timoti, ror məkneikin in rokrən kin mə tini atuatak.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipiḡ rimirai? Pol rimnərig mə nəmhajoun eikuə tiksın ye niməhuak apa Efesas, məkneikin rher-pən kin Timoti mə tukrivən mhajoun atuatak mə narmamə minə a kaseikuə. Timoti rimauə rəmhen kin pasta kape niməhuak apa Efesas, nar arnapig mə in tamaruə əmə. Nhajoun-eikuəyen minə a kashajoun mə narmamə tuksəpəh nəviginien tiksın, mə tukasən əmə nəviginien yame ratuatak mə tuksən, kini mhapəh nisorien mared.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mini-ərhav nətərigien tiksın kafan kimi Timoti mivəhsi-haktə kafan nərigien, kini mimə tukrasitu ye niməhuak apa Efesas. Pol raməgkiar ye norien huvə minə kape nəhuakien, mine narha-huvəyen nəməhuak minə. Kini mini-ərhav norien huvə yamə mine nəmehua minə kape niməhuak mine nəməhuak minə tuksəri-pən. Kini nəgkiarien infamien yame Pol rimini kimi Timoti ramni minə Timoti tukraməkeikei muə yemə huvə kirik kape norien wok kape Yesu Kristo. Kini kafan norien tukraməkeikei matuatak huvə.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Timoti

¹ Timoti, yo Pol. Kughen yame rimivəh miragh ətawə, mine Yesu Kristo yame kitawə kasərəhu-pən nərigien kapətawə iran, iriu kimiravəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo.

² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti.

Timoti, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimik.

Pol rimə Timoti tukramətapig kin narmamə yamə mine kamhaukrekin nəgkiarien kape Kughen

³ Timoti, kwasig ikin yimitərhav Efesas, mivən apa Masedonia, mamarkut tuk ik mə takarə rəpomh kəskəh eikin e. Kini yakamuh rikim mə takamarə pi pom pəh takamni-əhu narmamə mə tukhapəh nishajoun-min-ien nəgkiarien eikuə minə. ⁴ Nipiḡ m-fam, iriə kisarkut pik tuk nhaniyen kwanage minə, mine nivusien ris kin nəgkiarien kupən kape kaha minə. Mərig takətəpig kin əriə, meinai nəgkiarien minə a kamhavi-pə əmə timət; mhapəh nisasisuyen ye narmamə mə tuksor wok kape Kughen, in e mə narmamə tukshatətə iran. ⁵ Yakmə takətəpig kin nəmhajoun eikuə minə mə narmamə tukharkun huvə nəkirien norien minə, misarkut tuk norien yame rhuvə, mishatətə ye Kughen. Kwənkwai norien minə e, in e norkeikeiyen. ⁶ Mərig iriə tiksın kimisəpəh norien atuatak e, kini mhavən əmə tuk nəgkiarien ətəwao. ⁷ Mhamə tukhauə nəmhajoun minə kape loa kape Kughen, mərig kiseinein

niprai loa e yame kamhani-ərhav. Kiseinein pawk niprai loa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, mishajoun.

⁸?Mərig, loa kape Kughen rhuvə uə? Kitawə kharkun mə tukmə khajoun Loa rəri-pən nərigien kape Kughen, rhuvə əmə. ⁹Kini kharkun mə Kughen rəpəh nərəhu-pən-ien Loa tuk narmamə atuatuk minə, mərig tuk narmamə yamə mine kasakapir loa, mine tuk yamə mine kasəsik nəkwai namehua, mine tuk yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen masor nahasien, mine tuk yamə mine khapəh nisorien nəkwai Kughen, mine tuk yamə mine khapəh nisəhuakien, mine tuk yamə mine kashopni nisinriə mine rimriə minə, mine tuk yamə mine kashopni narmamə apnapig minə, ¹⁰mine tuk narman mine nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta, mərig kamhavən apnapig tuk əriə minə; mine tuk narman kamhakir əriə minə, mine tuk nipiraovin kamhakir əriə minə, mine tuk yamə mine kasəkrəh kin yermamə mharəhsi-pən ramor slef kape yarmə, mine tuk yamə mine kaseikuə, mine tuk yamə mine kaseikuə ye nipig kasəgkiar ye kot, mine tuk yamə mine kasor norien pisin pisin yame ramakapir nəgkiarien atuatuk. ¹¹Nəgkiarien atuatuk minə e, kamhasi-pən ye Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame In Rhuvə mikwai pən. Kini in mərəhu-pən Nəgkiarien Huvə a ye kwermik mə jakni-ərhav.

Pol rikin ragien tuk nihuvəyen kape Kughen

¹²Yo yakamni vi vi Yesu Kristo, Yermaru kapətawə, yame rimivəhsi-pə nəsaninien kimi yo. Yakamni vi vi In meinai In rimnam mə yo yakam-raptərəkin huvə wok kafan, ror pən rərəhu-pən yo aikin. ¹³In apa kupən, yo yermamə kape nuhyen, yimnor ahas pən tuk nəməhuak minə. Yimnamni has pawk In, mərig nərigien kape Kughen rəpomh tuk yo, meinai nipig yimnamor narimnar minə a, yimipəh hanə niniyen nəfrakisien ye Yesu, meinein mə narimnar a yimnor kisahə. ¹⁴Mərig nihuvəyen kape Yesu Yermaru rehuə rehuə pik tuk yo. Kini ramətəmrin rikik kin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo.

¹⁵Tukasəkeikei mishatətə nipig m-fam ye nəgkiarien əfrakis e yame ramni mə, “Yesu Kristo rimauə ye tokrei tanə tuk nivəh-miragh-ien narmamə has minə.” Kini yo yemə has əgkəp rapita narmamə minə tiksın. ¹⁶Yo yemə has rapita narmamə minə tiksın, ror pən Kughen rirpen yo mivəhsi-pə norkeikeiyen kimi yo, ramhajoun mə Kughen, kafan nərigien rəpomh əfrakis. Pəh narmamə tiksın kisəm kini khakwasig kin ye swatuk kirikianə əmə, mə tukshatətə ye Yesu kini mhavəh nimraghien rerin. ¹⁷!Səgnəgin Kughen! !Mhasiai In! Kughen In Yermaru. In ramarə kape rerin. Narmaruyen kafan, infamien rirkək. Kitawə khapəh nisəmien In, mərig In pisin əmə In Kughen. Kughen kirik min rirkək. Pəh khavəhsi-haktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

¹⁸Timoti, narik. Yakvəhsi-pre nəgkiarien e kimik rəmhen kin nəgkiarien yame profet minə kape niməhuak kimnhani-ta iram. Takaməri-pən nəgkiarien e, mə nakirkun naiyuyen əmə tuk nhatətəyen ye Kughen. ¹⁹Raptərəkin nhatətəyen kafam, kini mor norien kame nəkirkun mə in ratuatuk ye nimri Kughen. Mərig narmamə tiksın kwəsəpəh narimnar mine, kini masoriah fam kapəriə nhatətəyen, rəmhen kin yermamə kirik yamə ramrəh rao, mirəhpikin nimas rəmətəih-əmətəih mahas. ²⁰Iriə mir kiraru e Haemeneus mine Aleksanda. Mərig yo yakwərəhu-pən ta əriu ye kwermi Setan mə tukhajoun əriu mə tukripəh nirani-hahyen Kughen.

2

Norien kape nahuakien

¹ Ror mækneikin mæ nar kupæn yame yakamarkut kimi æmiæ mima takasækeikei misæhuak kimi Kughen tuk narmamæ, kini misaiyoh In pæh rasitu iræriæ, mivæhsi-pæn narimnar yamæ mine kasækwakwæ kin. Masækeikei mhani vi vi In tuk æriæ m-fam: ² Tuk king minæ mine næmehuæ minæ, mæ kitawæ m-fam tuksaræ ye næmærinuyen kini misaræ mar, pæh kitawæ tuksor nækwai Kughen kini kapætawæ næriwækien tukratuutuk. ³ Norien kape nahuakien minæ a, in rhuvæ pik, matuutuk ye nimri Kughen e yame rimivæh-miragh ætawæ. ⁴ Kughen a In rorkeikei mæ tukrivæh miragh narmamæ m-fam, morkeikei mæ narmamæ tukhani næfrakisien ye Nægkiarien æfrakis kafan:

⁵ Meinai Kughen kirikianæ æmæ.

Mine yermamæ kirikianæ æmæ ramærer, In swatuk tuk nivæhyen narmamæ mhavæn kasor kirikianæ iriæ Kughen; yermamæ e Yesu Kristo.

⁶ Yesu e In e, ye nipig atuutuk, rimnoriah kafan nimraghien marpin nimraghien kin kape narmamæ m-fam.

Kini in e ramhajoun mæ Kughen rorkeikei mæ tukrivæh miragh narmamæ m-fam.

⁷ Ror pæn Kughen rimirpen yo mæ yo aposol kirik, mæ jakamni-ærhav Nægkiarien Huvæ kape Kughen mamhajoun nhatætøyen æfrakis kin næmæ tanæ pisin pisin minæ. !Yakamni æfra, mipæh neikuøyen!

⁸ Yakorkeikei mæ narman minæ fam ikin minæ, tuksæhuak kimi Kughen. Kini nipig kamhavæhsi-haktæ kwermiria, yakorkeikei mæ kapæriæ norien tukratuutuk æmæ. Niehmaa tukrirkæk mine nætgohyen.

⁹ Kini yakorkeikei min mæ nipiraovin tuksarkaoh kin neipæn yame ratuutuk æmæ, mhapæh nhaviyen nimri narman, mhapæh nhavæhsi-pæniyen neipæn yame ror nausitien. Kini mhapæh nisor-ausitien nikwæneriæ. Mhapæh nhavæhsi-pæniyen narimnar minæ tuk niviyen nærigien kape narman. Yakamni narimnar minæ ræmhen kin neipæn yamæ mine minæ nimrin rhaktæ, uæ nar kirik kamor kin nar kirik nimrin rhaktæ, ræmhen kin gol uæ perel. ¹⁰ Mærig mæ tuksarkaoh kin norien huvæ minæ. Norien a ratuutuk tuk nipiraovin yamæ mine kamhani mæ iriæ nipianæhuak minæ.

¹¹ Kini nipig khajoun, nipiraovin tukhapim, misætærig kin, rikiriæ m-fam rei-waiyu. ¹² Yakamni-æhu nipiraovin tuk nhajounien, mæ tukhapæh nisehuøyen ye narman. Tukhapim æmæ. ¹³ Meinai in apa kupæn, Kughen rimnor Adam mækupæn, kwasig ikin, ror Iv. ¹⁴ Kini pæh nien mæ Adam e Setan rimukrao iran apa kupæn; mærig Iv a in a Setan rimukrao iran, ruæ mor tævhagæ has.

¹⁵ Mærig pæh nipiraovin tuksor atuutuk wok kapæriæ: In e neimækien kin kwajikovæ, mine nrapætærækin-tim-tim-ien nhatætøyen, mine norkeikeiyen, mine norien nar yame ratuutuk. Iriæ yamæ mine kasor mæknakin, Kughen tukrivæh miragh æriæ.

3

Norien atuutuk kape namehuæ minæ kape nimæhuak

¹ Nægkiarien kirik ramni mæ, "Tukmæ yermamæ kirik rimæ tukrivæh elda, rimnorkeikei nar huvæ en." Kini nægkiarien e ramæfrakis. ² Mærig elda, to kipæh næm-pæniyen nar has kirik iran. In, kafan piraovin kirikianæ æmæ.

In yermamə kirik yame ramarha huvə tuk nımraghien kafan nıpig m-fam. Mamor narımmar ye nırkunien. Kamsiai in. Ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin. Mamhajoun huvə. ³ In, pəh nien mə yermamə kape napisien kin nınimien mine nəmhookien, mərig in yermamə kape nərhuyen əmə nəmərınuen. Mıpəh norkeikei-pik-ien mane. ⁴ In ramarha huvə tuk kafan minə, mırkun norien mə kafan kwajikovə minə tuksor nəkwən mhasiai in. ⁵ Mərig, tukmə reinein narha-huvəyen tuk kafan minə, mərig in tukrirkun narha-huvəyen tuk nıməhuak kape Kughen uə? Nıkam. ⁶ Kini yermamə yame rımauə pə-pə əmə Kristin, to rıpəh nıvəhyen elda; tamə, ramausit pik, Kughen tukror narpinien kımın rəmhen kin yame rımmor ta ye Setan. ⁷ Kini elda, in yermamə kirik yame narmamə yamə mine kasarə iruə ye nəhuakien, kamhani huvə in. Tukmə rıpəh norien məkna, mırəhpıkin kwənməkuru kape Setan, kini nhagin tukrahas.

⁸ Ye norien kirikianə əmə, nımraghien kape dikon minə tukraməkeikei matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əriə. Nəgkiarien kapəriə tukrıpəh norien kiraru. Kini tukhapəh nisapisien kin nınimien. Mhapəh nisəptıgien kin nautə, mhapəh nisarpəkaoyen tuk nıwəhyen mane. ⁹ Iriə narmamə yamə mine kharkun mə norien has kirik rırkək irəriə; kini mharaptərəkin tımtım nəgkiarien əfrakis minə kape Kughen yamə mine kıtawə kamhani nəfrakisien irəriə. ¹⁰ Tukaməkeikei kəkir huvə nımraghien kape dikon minə kəkupən, kini tukmə kıpəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə, kini en, kivəh-si haktə əriə.

¹¹ Ye norien kirikianə əmə, nımraghien kape pıraovın kape dikon minə* tukraməkeikei matuatuk. Tukhapəh nhaniyen nıkar jir. Iriə nıpiraovin yamə mine kasarha huvə tuk nımraghien kapəriə nıpig m-fam. Masor narımmar ye nırkunien. Iriə nıpiraovin yamə mine narmamə kamhani nəfrakisien irəriə nıpig m-fam.

¹² Dikon, kafan pıraovin kirikianə əmə. In tukraməkeikei mamarha huvə tuk kafan kwajikovə minə mine kafan minə.

¹³ Narmamə yamə mine kasor huvə wok e, nhagriə tukrıhuvə tukun; kini mıshatətə ye Yesu Kristo mısətgah.

¹⁴ Timoti, yakamrai nəgkiarien minə e kım ik, mımə pəh nien mə tuktı, yakurə məm ik. ¹⁵ Mərig tukmə yakpəh nurə-aihuuaa-yen, kini nəkwəkwə e in tukrini narımmar m-fam yame kıtawə, narmamə kape Kughen minə, tuksəri-pən. Kughen ramarə kape rerin, mivəhsi-pə nəgkiarien əfrakis kimi ətawə e kafan narmamə minə. Nıməhuak rəmhen kin səpag ye nımə yame raptərəkin nəgkiarien kafan. ¹⁶ Nəfrakisien, nuknei nhatətəyen kapətawə, in nar ehua kirik. Taktəkun ai, Kughen rımmor əpu nhatətəyen kapətawə kimi ətawə, mımə:

Kughen rımauə yermamə; kımınəm In,

Nanmın Rhakə rımmhajoun huvə mə In ratuatuk.

Agelo minə kımısəm In.

Narmamə ye tanımtanə kımnhani-ərhav In kimi narmamə ikin pısın pısın minə.

Narmamə ye tanımtanə kishatətə iran.

Nıkhakien rarkurao iran, Kughen rımıwəh In mhaktə ye neai.

4

Nəmhajoun eikuə minə

3:6: Taet 1:6-9 **3:7:** 2 Kor 8:21 * **3:11:** Tukmə ror Pol raməgkiar ye “dikones,” pıraovin yame ramehuə ye nıməhuak. **3:11:** Taet 2:3 **3:16:** Mak 16:19; Kol 1:23; 1 Jon 2:18

¹ Nanmin Rhakə ramni-ərhav huvə mə ye Nipig Kwasig, narmamə tiksın tuksəpəh nəfrakisien kape Kughen, mamhakwasig əmə kin nanmin has yamə mine kaseikuə irə jir, mine nəgkiarien kape yarmhə minə. ² Nəgkiarien minə e khasi-pən ye nəmarpəkao yamə mine kaseikuə iriə jir. Nərigien kapəriə riko iko əgkəp; kini kaseinein nəkirien mə nəgkiarien əfrakis hiə, kini nəgkiarien eikuə hiə. ³ Kamhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisarkurəkien, kini mhani-əhu əriə mə tukhapəh nisənien nəviginien minə tiksın. Mərig Kughen rimmor nəviginien minə m-fam mə tukamən. Kini kitawə e kasəhuak kharkun nəfrakisien, kharkun nisənien. Kasəhuak, kini mhani-vi vi Kughen tukun, kini misən. ⁴ Meinai narimnar yame Kughen rimmor, rhuvə əmə. Tukmə khani-vi vi Kughen tukun, to khapəh nhani-əhu-yen. ⁵ Meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mə iriə khahuvə, kini kitawə kasəhuak tukun. Kini taktəkun ai, nəviginien minə e khahuvə.

Norien kape yor atuatur kape Yesu

⁶ Narimnar yamə mine yakamhajoun ik kin, takamhajoun narmamə kin, ai, ik takuə ik yor atuatur kape Yesu Kristo. Kini ramhajoun mə ik yermamə kirik yame nakən nəgkiarien əfrakis minə kape nəhatəyən mine nəgkiarien atuatur mamragh iran, kini nimraghien kafam rəri-pən fam nəgkiarien minə a. ⁷ Takpəh nətərigien kin kwanage eikuə minə. Nərigien kape Kughen rirkək irəriə. Mipəh nətərigien kin nəvsaoyen apnapig yamə mine nipran rirkək. Mərig, takwhai atuk kafam nimraghien mə takamor nəkwai Kughen. ⁸ Meinai niwhaiyen ik tuk nəukirien, rhuvə əmə tuk nipram. Mərig norien nəkwai Kughen, rhuvə mə tukrasitu ye narimnar fam ye nimraghien kape tokrei tanə, mine kape nimraghien rerin.

⁹ Tukasəkeikei mishatətə nipig m-fam ye nəgkiarien əfrakis e yame ramni mə, ¹⁰ “Kwasərhə-pən nərigien kapətawə ye Kughen Miragh, yame ravəh miragh narmamə m-fam.” Mərig In ravəh miragh əfrakis narmamə yamə mine kishatətə iran. Ror məknekın mə kitawə kasarkut pik tuk niwhai-atukien kapətawə nimraghien.

¹¹ Narimnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhajoun narmamə kin, mimə tukasəkeikei misəri-pən. ¹² Ik tamaruə əmə kirik, mərig rahas mə narmamə tuksəm əhu ik tukun. Mərig takəgkiar huvə kimi narmamə, mamor əmə norien atuatur, mamorkeikei narmamə, mamhatətə ye Kughen, pəh nəməhuak minə tuksəm nimraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik. ¹³ Rikim tukriskai mə takaməkeikei maməvheikin Nəkwəkwə kape Kughen ye nimri nəməhuak minə, maməvhag kimi əriə, mamni-ərhav Nəgkiarien kape Kughen, mamvən meriaji jakurə məm ik. ¹⁴ Timoti, nipig elda minə kimnharəhu-pən kwermirə ye kapəm kape, kini mhani-ərhav nəgkiarien kirik kape Kughen ye nikarin kafam, Kughen nimivəhsi-pre nirkunien kimik mə takor wok kafan. Takpəh nəpəhyen mə tukraməmir apnapig.

¹⁵ Takor wok a yerkim m-fam, mə narmamə tukharkun nisəmien mə kafam nimraghien mine kafam wok ramaiyu huvə. ¹⁶ Takamarha huvə tuk nimraghien kafam, mine nəgkiarien yame ik nakamhajoun narmamə kin. Mamarkut skai mə takor narimnar minə e, meinai tukmə nakor, kini takvəh miragh əmiə narmamə yamə mine kasətərig kin ik.

5

Nisaiyen nəməhuak minə

¹ Takpəh nəgkiar-skaiyen kimi nəhuaru minə; məriḡ takəgkiar huvə əmə kimi əriə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi rimim atuatuk. Maməgkiar kimi nitamaruə minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi piəm minə atuatuk. ² Maməgkiar kimi nipiəhuaru minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi nisiniəm atuatuk. Kafan nagkiarien mine norien minə kimi nipiərovin minə tiksın tukraməkeikei matuatuk əgkəp, rəmhen kin yame nakamor-pən kimi nowiniəm.

Nasituyen ye nipiərovin yamə mine kamhə tan kin əriə

³ Nipiərovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə nasituyen rirkək, tukamarha huvə tuk əriə. ⁴ Məriḡ piərovin yame kamhə tan kin, tukmə kafan aikin tini uə mikipni, iriə tukasəkeikei mharkun mə wok e kape nəməhuak minə, in e tukəsəkupən misarha huvə tuk kapəriə minə. Kughen, rikin ragien mə tukror tai nasituyen minə kimi nisiriə minə mine rimriə minə mine ripriə minə. ⁵ Məriḡ nipiərovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə minə kharkək, iriə kasətigə əmə ye Kughen. Yeran mine yenpig, masəhuak kimi Kughen mə In tukrasitu irəriə. ⁶ Məriḡ piərovin yame kamhə tan kin, tukmə ramragh əmə tuk nəriḡ-huvəyen ye niran, Kughen rīvəhsi-pən ta narpiniən kimin. ⁷ Takni-ərhav nəgkiarien minə e kimi narmamə, mə tukpəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə. ⁸ Nəməhuak minə tukasəkeikei misarha huvə tuk kapəriə minə, kini misəkupən misarha huvə tuk kapəriə atuatuk minə. Məriḡ tukmə kisəpəh, ramhəjoun mə kwənhaukrekin-pən nimetairiə kimi nhatətəyen kapətawə. Iriə misahas rapita nəmə khapəh nisəhuakien.

⁹ Tukmə nakrai-pən nhag piərovin yame kamhə tan kin ye nəkwəkwə kape nasituyen, mə niməhuak tukrasitu iran, kafan newk tukraməkeikei mapita 60. Kini kafan yerman kirikianə əmə apa kupən. ¹⁰ In piəhwaru kirik yame kəmsiai in tuk kafan norien huvə, mine nasituyen yamə mine in ramor, rəmhen kin yame in ramarha huvə tuk kafan kwajikovə minə; kini nipiḡ yepsipis minə khauə iman ikin, in ramor huvə əriə; kini mivəhsi-əhu atuk in masitu ye nəməhuak minə*; kini masitu ye yavən has minə; kini kafan nəriḡgien riskai mə tukror wok yamə mine khahuvə.

¹¹ Məriḡ takpəh niri-pən-ien nhag nipiərovin kamhə tan kin yamə mine khapəh nisəpihuaru-yen ye nəkwəkwə a. Tamə, kapəriə nəriḡgien ramskai tuk narman rapita nəriḡgien kapəriə tuk Yesu Kristo. Kini mhamə tuksarkurək min. ¹² Masəkapir promes en yame kimnhani-ta, kini Kughen tukrivəhsi-pən narpiniən kimi əriə.† ¹³ Kini takpəh niri-pən-ien nhagriə meinai, nipiḡ kirik, kisəpəh, mhavən, misarkurao yerkwənu minə, mamhani əmə nəgkiarien has. Mamhani nıkar jir, mamhani narimnar yame kapəriə nar kirik rirkək iran.

¹⁴ Məriḡ yəkmə rhuvə mə nipiərovin kamhə tan kin yamə mine khapəh nisəpihuaru-yen tuksarkurək min. Mhapik kwajikovə minə. Misarha huvə tuk kapəriə minə. Kasor məknekın, mhəpəh nhavəhsi-pəniən kwənmhan kimi tikmir minə tuk nhani-hasien ətawə. ¹⁵ Məriḡ nipiərovin tiksın yamə mine kinamhə tan kin əriə kwəpəh-ta Yesu Kristo mhakwasig əmə kin Setan.

¹⁶ Nipiərovin minə tukasəkeikei misarha huvə kaha kapəriə yamə mine kamhə tan kin əriə, mhəpəh nisəpəhu-pəniən əriə mə niməhuak tukrarha tuk

* **5:10:** Nəgkiarien Gris ramni mə, "Kini raməkwi-ta nəmkimik ye nihu nəməhuak minə." Ye norien e ramhəjoun mə in piərovin kirik yame rawəhsi-əhu atuk in; kini rikin ragien tuk nasituyen ye narmamə. † **5:12:** Nipiḡ kirai-pən nhag piərovin kamhə tan kin ye nəkwəkwə e, in ramor promes kirik kimi Kughen mə tukriəpəh min narkurəkien. **5:13:** 2 Tes 3:11 **5:14:** 1 Kor 7:9

əriə. Mərig tukmə piraovin yame kamhə tan kin, tukmə kafan nasituyen rirkək, niməhuak tukrarha huvə tukun.

Nisiaiyen elda minə

¹⁷ Nərokien mine nisaiyen yame kiwəhsi-pən kimi elda yamə mine kasarha huvə tuk wok kape niməhuak, tukreihuə. Kini tukreihuə pik tuk yamə mine kashajoun mamhani-ərhav Nəgkiarien kape Kughen. ¹⁸ Nərok kapəriə tukreihuə rəri-pən Nəkwəkwa kape Kughen yame ramni mə, “Nipig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nini-əhuyen.”[‡] (*Dut 25:4*) Kini ramni min mə, “Nipig yermamə kirik ramor wok, tukaməkeikei kərok in iran.”[§]

¹⁹ Tukmə yermamə kirikianə əmə ramni mə elda kirik rimnor nar kirik rapəh nəmhenien, takpəh nətərigien kin. Mərig tukmə yermamə kiraru uə kisəsər kirhini, takətərig kin.* ²⁰ Kini tukmə elda kirik ramor nar has kirik mamripin, kini takəgkiar skai kimin ye nimri nəməhuak minə, mə narmamə tuksəm, khagin kin norien nar has minə. ²¹ Timoti, ye nimri Kughen, mine Yesu, mine agelo yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə, yakamor kwirig kimik mə takaməkeikei məri-pən nəgkiarien minə e. Takpəh norien ror pisin pən kimi yermamə kirik, marə, mor pisin-pən min kimi yermamə kirik. Mərig takamor rəmhen-əmhen əmə kimi narmamə m-fam.

²² Takpəh nhai-miren-ien tuk nərəhu-pənien kwermim ye kapən kapə narmamə tuk nivəhsi-haktəyen əriə kamhavəh elda.

Mərig takaməmır isok tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah, tamə, nakmır min. Mərig or əmə nimraghien kafam ratuatuk ye nipig m-fam.

²³ Mərig in ai nipig tiksın tipim raməmhə, rapəh nəmhenien mə takamnım əmə nu. Mərig rhuvə mə takamnım kəskəh waen pəh raməsik-əhu nəmhəyen.

²⁴ Narmamə tiksın, kitawə kharkun mə iriə kasor təvhagə hah, kini mharkun mə Kughen tukror narpinien kimi əriə. Mərig tiksın, kapəriə təvhagə hah ramerkwaig ai taktəkun, mərig tuk nipig kirik, tukpisəm kharkun. ²⁵ Rəmhen kin norien huvə minə. Tiksın, kitawə kasəm mharkun. Mərig tiksın aikin yame kaserkwaig ai taktəkun, mərig tuk nipig kirik, tukpisəm əriə.

6

Nəgkiarien ramvən kimi slef minə

¹ Nəməhuak yamə mine iriə slef minə tukasəkeikei mhasiai namehua kapəriə, tamə narmamə khani hah nhajounien kapətawə mine nhag Kughen.

² Nəfra. Slef minə, mine masta kapəriə yamə mine kasəhuak, kwənhau piauriə minə. Mərig slef minə tukasəkeikei mhasiai masta kapəriə minə. Mərig tukasəkeikei misor wok yerkiria m-fam, meinai nəmə minə a iriə kasor wok atuə kin kapəriə, iriə nəməhuak minə; kasorkeikei əriə minə.

Nəgkiarien eikuə minə, mine narimnar huvə minə

Takamhajoun narimnar minə e mor kwirig kin kimi narmamə. ³ Mərig narmamə tiksın kishajoun nəgkiarien pisin kirik, mamhani neikuəyen ye nəgkiarien atuatur kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norien yame Kughen rorkeikei. ⁴ Narmamə yamə mine kasəgkiar məkna kasausit, misətəwao pik. Maseno-eno tuk nhavənien misəgkiar pik tuk nəgkiarien

[‡] **5:18:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar miragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukripəh nəviginien. **§ 5:18:** Nəgkiarien e raməmır ye Luk 10:7. * **5:19:** Əmru

Dutronome 19:15, Matiu 18:16 mine 2 Kor 13:1. **5:19:** 2 Kor 13:1 **5:20:** Efes 5:11 **6:1:** Efes 6:5 **6:2:** Flm 16 **6:3:** Gal 1:6-9

yamə mine kasəvi niemhaa, mine nəgkiarien yamə mine narmamə kasotgoh kimi əriə minə tukun. Kasor narmamə kasor jalus, miseikus kwhen kapəriə, mamhani hah nhagriə minə, misərig has əriə minə. ⁵ Kini nipiɡ m-fam, iriə kasor timət. In e norien kape narmamə yamə mine kapəriə nərigien rahas, iriə kwəserwei ye nəgkiarien əfrakis. Iriə kamhani mə norien nəkwai Kughen in swatuk kirik tuk niwəhyen mane mine nautə.

⁶ Nəfra. Norien nəkwai Kughen in rhuvə pik. Tuksagien əmə, nar ap-nəpig kapətawə nautə rikəskəh uə rehuə, ⁷ meinai nipiɡ kitawə kimisarhapə ye tokrei tanə e, kini kimnhapəh nhawəhyen nar kirik mhauə. Kini nipiɡ tukhamhə iran, tukhapəh nhavəh-min-ien nar kirik mharerig. ⁸ Mərig tukmə nəviginien netawə mine neipən kapətawə ramhen, kitawə kisagien. ⁹ Narmamə yamə mine kasorkeikei pik mə kapəriə nautə tukreihua, rimar əmə tuk əriə mə tukhamir. Ramhen kin kwənməku ru yame rhotəəkən əriə ye nəkwai nimir kape nahasien. Ye nətəwaoyen kapəriə, kisorkeikei narimnar yame rahas tuk əriə. Kisorkeikei nar has ehua minə, nahasien rakətnim kin əriə tuksəmmim. ¹⁰ Meinai norkeikei-pik-ien mane, in nuknei nar has minə. Kini narmamə tiksın, kisorkeikei pik nautə, mamhavən isok tuk nhatəyən kapətawə, kini masor narimnar minə tiksın yame ramoriah rikiriə, kini misərig rahas kin.

Arer timtim

¹¹ Mərig, Timoti, ik yermamə kape Kughen, takap tuk nar has minə a. Mamarkut tuk natuatukien, mine norien nəkwai Kughen. Nhatəyən kafam tukriskai. Takamorkeikei narmamə, mamərer tim tim nipiɡ m-fam. Muə ik yermamə kape namərinuyen kirik. ¹² Narmamə kamharpəhu əriə minə tuk nar has minə. Mərig ik, takamaiyu əmə tuk nhatəyən ye Kughen, mivəh nimraghien rerin iran. Kughen rimnokrən kin ik mə takvəh nimraghien rerin nipiɡ nimini-ərhav nhatəyən kafam ye nimri narmamə. ¹³ Ye nimri Kughen, yame ravəhsi-pə nimraghien kimi narimnar m-fam, mine ye nimri Yesu Kristo yame rimini-ərhav nəgkiarien əfrakis ye nimri Ponjes Paelat, yakamni skai kimik məkneikin mə: ¹⁴ Takamor nəkwai nəgkiarien minə e, mipəh nipəhyen kirik, mivən meriaji nipiɡ Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukruə iran. Pəh kipiəh nəm-pənien nar has kirik iram.

¹⁵ Yesu tukrirerig-pə min ye nipiɡ yame Kughen rimirpen.

Kughen pisin əmə In ramarmaru ye narmamə m-fam. Kamni vi vi In. In pisin əmə in king kape king minə fam. In Yermaru kape yermaru minə fam.

¹⁶ In ramarə kape rerin. Mamarə ikin rhakak ikin; keinein nivən-pakə-yen tukun.

Kipiəh nəmien In. Keinein nəmien In.

Pəh khawəh-sihaktə nhagin. Pəh In tukrarmaru ye nipiɡ m-fam. Amen.

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə

¹⁷ Timoti, əgkiar skai kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə ye tokrei ptanə, mimə tukhapəh nisəusit-pik-ien tukun. Mhapəh nisəəhu-pənien nərigien kapəriə ye nautə, meinai nipiɡ kirik nautə ramrikək. Mərig pəh nisəəhu-pən əmə nərigien kapəriə ye Kughen, meinai In ravəhsi-pə narimnar kimi ətawə, mə rikitawə tukragien. ¹⁸ Nautə kapəriə rehuə, mərig takəgkiar skai kimi əriə mə nasituyen kapəriə, mine norien huvə minə kapəriə

tukreihua min. Kini mə tuksəwhai; mhəpəh nisəptigien kin. ¹⁹ Ye norien a, rəmhən kin yame iriə kasəwhai kəji narimnar huvə minə rehuə. Rəmhən kin kasor apnəpenə huvə tuk nimirghien yame tukripiuə. Kipihavəh nimirghien yame in nimirghien əfrakis.

Nəgkiarien infamien

²⁰ Timoti, takamarha huvə tuk narimnar yame Kughen rimmərəhu-pre ye kwermim. Ap kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mine nıpran rirkək, mine yamə mine khəpəh nhasiayen Kughen, mine yamə mine kamhani neikuəyen ye Nəgkiarien kape Kughen. Nəgkiarien minə a khamə kamhawəh-sipə nirkunien. Mərig, nikam. Kaseikuə. ²¹ Mərig narmamə tiksın kamhakwasig kin nəgkiarien eikuə minə a, kini mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

2 Timoti

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin, yame Pol rimirai kimi Timoti

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Kini in morkeikei mə nəməhuak minə apa Efesas tuk səvhekin min.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipiḡ rimirai? Japta infamien kape Ol Wok ramni mə nipiḡ gavman kape Rom rimiraptərəkin Pol apa Rom, kipaḡ nivəhsi-pənien in ye kalabus; kivəhsi-pən əmə in ye kafan nimə, kini mobael minə kimisarha tukun apaikin, masarə iriə min, mə in tukriḡəḡ napien. Kini ai, gavman rimnher-yerhav kin, in rəriwək əmə kape newk kiraru. Məriḡ nipiḡ rimirai nəkwəkwə e 2 Timoti, gavman kape Rom rimivəhsi-pən min in ye kalabus. Kalabus a ikin rahas pik ikin. Məriḡ Ol Wok rəpəḡ nəvsaoyen kin narimnar minə a. Nipiḡ nəkwəkwə a rimnor ta infamien, narimnar a rəpior. Kalabus a in rəutən ikin, kini riskai tuk narmamə tuk nivənian mivaag pən kin. Luk əmə iriu min. Məriḡ Pol rorkeikei mə Timoti tukruə məm in meinai in kafan fren atuaturuk. Kini morkeikei mə Timoti tukriḡipik nəkwəkwə minə kafan muə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rirkun mə pəḡ nien mə tuktu gavman tukrhopni in. Ror məkneikin in rimirai nəkwəkwə e tuk narəhu-pənien niməhuak ye kwermi nəmehuə piḡsin minə tiksin rəmhen kin Timoti. Nipiḡ əutən minə kamhauə tuk niməhuak, kini Pol rorkeikei mə Timoti tukramraptərəkin Nəvsaoyen Huvə, kini mərer timtim ye nhatətəyən kafan, kini miḡəḡ niginien kin nini-ərhavven Nəvsaoyen Huvə, mərer matuk tuk nəriḡien nəmḡəyən ye niḡran tukmə nahasien rua.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Timoti

¹ Timoti. Yo Pol. Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kini mher-pə kin yo mə jakni-ərhav promes kafan kape nimraghien rerin ye Yesu Kristo. ² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti. Timoti, ik narik yame yakorkeikei pik. Pəḡ Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre niḡuvəyən, mine norkeikeiyen mine nəmərinyuen kimik.

Pol ravəhsi-haktə nətəriḡien kape Timoti

³ Nipiḡ m-fam, yenpiḡ mine yeraan, yakaməhuak tuk ik, kini mamni vi vi Kughen tuk ik. Kini yo, yakor wok kafan rəmhen kin yame riḡipik minə kimisor, kini yakirkun mə norien has kirik rirkək irak. ⁴ Rikik raməsik nehe nimrim, kini yakorkeikei pik mə jakəm min ik, pəḡ rikik tukragien. ⁵ Rikik raməsik nhatətəyən əfrakis kafam, rəmhen kin yame kafam kaha e Loes mine nisnim e Yunis kimirivəḡ. Kini yakirkun mə taktəkun ai, ik min nakavəḡ nhatətəyən a. ⁶ Kughen rimivəhsi-pre nirkunien kimik tuk norien wok kafan nipiḡ yimnəruhə-pre kwermik iram. Kini, yakamuh rikim mə takher nap yerkim tuk norien wok a. ⁷ Meinai Kughen rimipəḡ norien rikitawə riḡin, məriḡ rimnor rikitawə mə tukramətḡah, mamorkeikei, mamor norien yamə mine in rirkun mə kisatuaturuk.

⁸ Kini mærig ik, takpæh naurisien tuk nini-ærhavyen Yesu Yermaru, kini mipæh naurisien kin yo yame kivæhsi-pæn yo ye kalabus tuk nhagin. Yakamærig næmhøyen tuk Nægkiarien Huvæ kape Kughen. Kini Kughen tukrivæhsi-pre næsaninien kimik, takamækeikei mor ræmhen kin yame yo yakamor.

⁹ Kughen rimivæh miragh ætawæ mokræn kin ætawæ tuk nimraghien yame ratuatuk, kini nar a, pæh nien mæ nar kirik yame kitawæ kasor.

Mærig In ramor ye kafan atuk nætærigien, mine nihuvæyen kafan.

Nipig rimipæh nor-hanøyen tokrei tanæ,

mærig In rimirpen-ta Yesu Kristo mæ tukrivæhsi-pæ nihuvæyen a.

¹⁰ Mærig taktækun ai, In rimnor æpu nihuvæyen a kimi ætawæ ye nuøyen kape Yesu Kristo, yame rimivæh miragh ætawæ.

In rimnor tækun nimhøyen ye næsaninien kafan, mipæhsi-pæ Nægkiarien Huvæ kape Kughen, yame ramhajoun ætawæ kin nimraghien rerin.

¹¹ Kini Kughen rimirpen yo mæ yo yægkiar kirik, mine aposol, mine yhajoun, mæ jakni-ærhav Nægkiarien Huvæ a. ¹² Ror pæn, yakamærig pik næmhøyen ye niprak tukun. Mærig yakpæh naurisien, meinai yakwirikun-ta mæ Pa e yakamhatætæ iran. Mirkun huvæ mæ In rirkun narha-huvæyen tuk naha nhagin yame In rimnææhu-pæ ye kwermik mamvæn meriaji Nipig Kwasig.*

¹³ Timoti, takætærig kin nhajounien atuutuk kafak, mikwasig kin swatuk kirikian æmæ, mamraptæækin nhatætøyen mine norkeikeiyen yame ramsipæn tuk Yesu Kristo. ¹⁴ Nanmin kape Kughen yame ramaræ yerkitawæ tukramasitu iram, mæ takarha-huvæ tuk nar huvæ yame Kughen rimnææhu-pre ye kwermim.

Pol ramni vi vi Onesiforas

¹⁵ Timoti, ik nakirkun mæ yo minæ tiks in apa kwænman a Tarki, iriæ kwææ mir e Fugelas mine Hemogenes, iriæ m-fam kwæsapitan kin yo.

¹⁶ Mærig pæh Yesu Yermaru tukrivæh-sipæn norkeikeiyen kimi Onesiforas mine kafan minæ. Meinai nipig ripsaah, rinamasitu irak mipæhsi-haktæ nætærigien kafak. Kini mipæh naurisien mæ kimivæhsi-pæn yo ye kalabus.

¹⁷ Næfra, nipig in rimauæ Rom, mamarhak in yo, marhak in muæ meriaji-pæ mæm yo. ¹⁸ Kini nakirkun min mæ in rimnasitu pik ye narimnar ripsaah apa Efesas. !Pæh Yesu Yermaru tukrivæh-sipæn norkeikeiyen kimin ye Nipig Kwasig!

2

Norien kape mobael huvæ kape Yesu Kristo

¹ Timoti, narik, pæh Kughen tukror rikim ræsanin ye nihuvæyen yame ramsipæn ye Yesu Kristo. ² Naknærig-ta nhajounien kafak yamæ yakavæhsi-ærhav ye nimri narmamæ khapsaah. Væh nhajounien en, mææhu-pæn ye kwermi narmamæ tiks in yamæ mine narmamæ kashatætæ ireriæ, mæ iriæ tukharkun nishajounien narmamæ minæ min tiks in kin. ³ Nipig nahasien ramuæ tuk ætawæ, takamækeikei mærer tim tim ræmhen kin mobael huvæ kirik kape Yesu Kristo. ⁴ Ræmhen kin mobael kirik to rapæh norien narimnar yame narmamæ apnapig kasor, mærig in ramor æmæ nækwai kapten kafan. ⁵ Ræmhen kin yermamæ yame ramaiyu mæ tukrapita mipæh nærok iran, tukramækeikei

1:9: Efes 2:8-9; Taet 3:5 **1:10:** Hib 2:14 **1:11:** 1 Tim 2:7 * **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukrekin-ien v. 12: "Mirkun huvæ mæ In rirkun narha-huvæyen naha nhagin yame yo yakamææhu-pæn ye kwermim mivan meriaji Nipig Kwasig." **1:14:** 1 Tim 6:20 **2:3:** 2 Tim 1:8

məri-pən fam loa minə kape naiyuyen, tamə rīpəh nīvəhyen nərək iran. ⁶ Ratuatuk əmə məkneikin, mə yermamə yame ramor pik wok ye nəsimien, in tukrəkupən mivəh kwənkwan. ⁷ Rhuvə mə rikim tukraməsik nəgkiarīen kafak, meinai Yesu Yermaru tukrasitu iram tuk nīrkunien nīprai nəgkiarīen minə e.

⁸ Rikim tukraməsik kwənərəus kīrik kape King Deved, Yesu Kristo, In a Kughen rīmivəh mīragh In ye nīmḥəyən kafan. Kīni in e Nəgkiarīen Huvə yame yakamni-ərḥav. ⁹ Mərig kamor yo yakamərig nəmḥəyən tuk Nəgkiarīen Huvə a, kamarkis-ətərikīn yo kīn jēn rəmḥen kīn yemə has kīrik. Mərig keinein narkis-ətərikīn-ien Nəgkiarīen kape Kughen. ¹⁰ Ror məkneikin mə yakamərer tīm tīm ye nəmḥəyən minə fam tuk narmamə yamə minə Kughen rīmīrpen əriə, mə Yesu Kristo tukrīvəh mīragh əriə, tuksarə iriə Kughen ye nīkhakien kafan kape rerin.

¹¹ Nəgkiarīen e raməfrakis mə, Tukmə kitawə khauə kīrikianə ye Yesu Kristo ye nīmḥəyən kafan, kīni In tukrīvəh mīragh min ətawə.

¹² Tukmə kasərer tīmtim, kīni kitawə tuksarmaru kitawə min.

Tukmə kitawə khaukrekin-pən nīmetaitawə kīmin, Kīni In tukrukrekīn-pən nīmēitaan kīmi ətawə.

¹³ Tukmə kitawə kasəkapir pawk nəgkiarīen kafan, mərig In tukraməkeikei mor, meinai In to rapəh nakapīrien kafan nəgkiarīen.

Norien atuatur kape nhajounien Nəgkiarīen kape Kughen

¹⁴ Takuh rīki narmamə kīn nəgkiarīen minə e. Kīni mamor kwirig kīmi əriə ye nīmri Kughen mə iriə tukḥapəh nisotgohyən tuk nəgkiarīen apnapig. Kīsotgoh, rīpəh nasituyen ye yermamə kīrik; mərig ramoriah əmə narmamə yamə minə kasətərig kīn. ¹⁵ Arkut skai mə norien kafam tukrhuvə, rəmḥen kīn yermamə yame ravḥirəkīn nar, yamə to rapəh naurisīen tuk kafan norien. Tukmə nīpig Kughen rəm kafam wok, In rīrkun neighanien kīn, meinai nakamhajoun atuatur nəgkiarīen kape nəfrakisīen. ¹⁶ Apəh kīni marer isok tuk nəgkiarīen yamə minə nīprairiə rīrkək, minə yamə minə khapəh nḥasiayen Kughen, meinai narmamə yamə minə kasəgkiar məkna, kamḥavən isok pik tuk Kughen. ¹⁷ Kīni nhajounien kapəriə rəmḥen kīn nīmap pien kīrik yame raməmḥir, mamehuə pik. Kwərə mir kīraru irəriə: Ḥəemeneus minə Faelitas. ¹⁸ Iriū kīmīravən isok tuk nəfrakisīen, marəni mīrəmə, “Kughen rīmror ta narmamə kamḥamragh min ye nīmḥəyən, kīni to rīpəh nor-mīn-ien irətawə tuk nīpig kīrik.” Kwərə mir ai kworiah nḥatətəyən kape narmamə tīksin. ¹⁹ Mərig nar apnapig əmə, səpaag ye nīmə yame Kughen rīmnrīp ramərer tīm tīm. Kīni rīmīrai-pən nəgkiarīen kīrik iran mīmə, “Kughen Yermaru rīrkun narmamə kafan minə,” *(Nam 16:5)* minə, “Narmamə yamə minə kamḥani mḥamə iriə narmamə kape Yermaru, tukasəkeikei mīsapəh norien has minə.”

²⁰ Ətərig-ru. Ye nīmə kape yermamə yame kafan nautə rīpsaah, plet minə besin pisin pisin minə khapsaah. Kamor tīksin kīn gol, tīksin kīn silva, tīksin kīn nai, tīksin kīn kapier. Kampik tīksin, kamətu-pən nar huvə əmə iran. Kampik tīksin, kamətu-pən nīrəsīg iran. ²¹ Rəmḥen kīn narmamə. Tukmə

2:5: 2 Tim 4:8 **2:6:** 1 Kor 9:7 **2:8:** Rom 1:3; 1 Kor 15:4 **2:9:** Efes 3:1,13; Fil 1:12-14

2:11: 2 Kor 4:11 **2:12:** Mat 10:33 **2:13:** Rom 3:3-4; Taet 1:2 **2:14:** 1 Tim 6:4; Taet 3:9

2:15: 1 Tim 4:6 **2:16:** 1 Tim 4:7 **2:17:** 1 Tim 1:20 **2:19:** Nam 16:5; Aes 52:11; Jon 10:14; 1 Kor 8:3

kihvi-ta nīrəsīg yerkiria, khauə misəmhen kin plet uə besin yame kamətu-pən nar huvə iran. Kisatuatuk, mharkun nisorien wok ehua kape Kughen. Masarer matuk tuk norien nar huvə minə.

²² Aiyu mivən isok tuk norien has yamə mine kamhaurə yerki nitamarua. Kini maməri-pən huvə swatuk kape norien yame ratuatuak, mine nhatətəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinyen. Əri-pən swatuk a kimiə narmamə yamə mine nakasaiyoh Yesu Yermaru kin nasituyen, yerkimia yame rhuvə. ²³ Ap mivən isok tuk nəgkiarien ətəwao yamə mine nīprairia rirkək. Nəgkiarien minə e kamhavi-pə əmə timət tuk notgohyen. ²⁴ Mərig yorwok kirik kape Yesu Yermaru tukriyəh notgohyen, mərig tukraməkeikei mor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini tukraməkeikei muə rəmhen kin yermamə kape nhajounien, kafan nətərigien tukrapomh. ²⁵ Kini tukmə narmamə tiksın kamhani hah kafan nhajounien, in tukraməkeikei meiwaiyu, maməvhag kimi əria. Tukmə ror Kughen tukreighaan kin əria mə iria tuksarar ye nərigien kapəria tuk təvhagə hah, mə iria tukharkan nəfrakisien. ²⁶ Pəh iria tukhauə mīn ye nətərigien huvə, kini misəta ye kwənməkuru kape Setan, yame ramraptərəkin əria, kasor nəkwan.

3

Kwasig ikin Yesu tukruə məkir narmamə, nahasien tukruə

¹ Kini takaməkeikei mīrku n min narimnar e: Nīpig Kwasig tukruə ipakə, nīpig ətən minə tukhauə. ² Meinai, narmamə tukasərig əmə əria, misorkeikei pik mane. Misausit, mhavəhsi-haktə atuk əria. Mamhani hah narmamə, misasik nəkwai nisiriə minə mine rimriə minə, mhapəh nhani-vivi-yen narmamə tuk nasituyen, mhapəh nhasiayen Kughen. ³ Norkeikeiyen kapəria tukrirkək. Tukhapəh nisəru-kinien təvhagə hah yamə kamor irəria. Tuk-soriah nhag narmamə. Mhapəh nisarha-huvəyen tuk nīmraghien kapəria. Rikiriə tukragien tuk noriahyen yermamə. Tuksəməkin nar huvə minə. ⁴ Iriə kəut kasuə minə. Tuksor narimnar ye nətəwəoyen. Mhavəhsihaktə atuk əria. Misorkeikei narimnar tuk nərig-huvə-yen ye nīprairia, mərig tukhapəh nisorkeikeiyen Kughen. ⁵ Tukhasigəvin əmə nəhuakien, mhapəh niseighanien mə Kughen tukriyəh yerkiria.

Yuvən isok tuk narmamə kasor məkna ⁶ meinai kamhavən yerkwanu minə, masor nar iko tuk nhavi-ta-yen nərigien kape nīpiraovin yamə mine kapəria nərigien rapəh niskaiyen. Təvhagə hah kape nīpiraovin minə a rəmhen kin kajipə pam. Rikiriə rivən tuk norien hah, kini ravi-əhu əria. ⁷ Iriə kasətərig kin nhajounien pisin pisin, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Nəgkiarien Əfrakis kape Kughen tuk nīpig kirik.

⁸ Apa kupən, kwəə mir a Janes mine Jambres* kimawəsik nəgkiarien kape Moses, kini ye norien kirikianə əmə mīn, narmamə minə tiksın kisəsik nəgkiarien əfrakis kape Kughen. Narmamə minə a, nərigien kapəria rinahas. Nhatətəyen kapəria rapəh nəmhenien. ⁹ Mərig nhajounien eikuə kapəria to rapəh nərerien ror tu, meinai tukpiəm əpu nətəwəoyen kapəria, rəmhen kin kwəə mir a Janes mine Jambres.

Mə Timoti tukrəri-pən norien kape Pol

¹⁰ Mərig ik, Timoti, nakaməri-pən kafak nhajounien, mine norien kape nīmraghien kafak, mine naha nhagin yame yakmə jakor, mine kafak nhatətəyen, mine nətərigien apomh kafak, mine kafak norkeikeiyen, mine

närer-tim-timien kafak. ¹¹ Ik nakwirkun-ta nipig auten yamə mine kimnhauə ye nimraghien kafak, mine norien has yamə mine kinnor irak. Nakirkun norien auten yamə mine kinnor irak apa Antiok mine Ikoniam mine Lистра. Mərig Yesu Yermaru rimirəhsi-ta yo ye narimnar m-fam a. ¹² Mərig, nəfrakisien: Tuhuk narmamə m-fam yamə mine khamə tuksor kirikianə iriə Yesu Kristo, masor nəkwai Kughen. ¹³ Kini mərig nəmə has minə, mine narmamə kape neikuəyen, iriə tuksor norien has, mhavən, masor yame rahəs əgkəp. Tukameikuə ireriə, kamhavən maseikuə ye narmamə.

¹⁴ Mərig ik, Timoti, ik nakwirkun huvə ta əmawə yamə mine yakshajoun ik. Ror pən takaməkeikei məri-pən əmə narimnar yamə mine yakshajoun ik kin, yamə mine nakamni nəfrakisien ireriə. ¹⁵ Ye nəkəskəhyen kafam muə meriaji-pə taktəkun, nakwirkun-ta Nəkwəkwə kape Kughen e yame rirkun nivəhsi-preyen nirkunien kimik mə takhatətə ye Yesu Kristo mə Kughen tukrivəh miragh ik. ¹⁶ Nəgkiarien m-fam ye Nəkwəkwə kape Kughen kamhasi-pən ye nəkwai Kughen əmə, kini misasitu irətawə. Mishajoun ətawə, mamhani-ərhav norien has minə kapətawə, masərəhu atuaturək ətawə, kini mishajoun ətawə kin norien yamə mine kisatuaturək. ¹⁷ Kisasiu irətawə məkneikin: Kitawə narmamə kape Kughen minə, tukhavəh nasituyen minə fam a, kini mhauə narmamə yamə mine kharkun nisorien wok huvə minə m-fam.

4

¹ Timoti, jakvəhsi-pre nəgkiarien keikei kirik kimik ye nimri Kughen mine Yesu Kristo yame tukruə məkir narmamə m-fam, iriə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhamhə-ta. Yesu e natukruə mamarmaru; ror pən, yakavəhsi-pre nəgkiarien keikei e minə: ² Ni-ərhav nəgkiarien kape Kughen, kini arer matuk tuk nini-ərhavyen, nar apnapig mə rimar əmə uə rəuten. Ərəhu atuaturək norien kape narmamə, kini ni-ərhav norien has minə, kini mivəhsi-haktə nətərigien kape narmamə. Takamor wok minə e, kafam nətərigien tukrapomh, kini kafam nhajounien tukratuaturək mihuvə. ³ Takaməkeikei mor məkneikin meinai, nipig yame ramuə, narmamə tuksəpəh nəgkiarien atuaturək, misari-pən əmə nərigien kapəriə, mamhavəh namhajoun pisin pisin yamə mine kamhani-ərhav əmə nəgkiarien yame narmamə rikiriə ragien tukun. ⁴ Tukhaukreikin-pən nimətirgiriə tuk nəgkiarien əfrakis, mhavən misətərig kin kwanage eikuə minə.

⁵ Mərig ik, arha huvə tuk kafam nərigien nipig m-fam, nar apnapig mə narimnar pisin pisin minə kamhauə ye nimraghien kafam. Nipig nahasien tukramuə tuk ik, takamərer tim tim. Kini yuvən, markurao, mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Kini takaməkeikei mamor fam wok yame Kughen ravəhsi-pre kimik mə takor.

⁶ Mərig yo, pəh nien mə tuktə, yakmhə. Nimraghien kafak ruauə rəmhen kin nar miragh kirik yame kivaan əru tuk nini-vi-vi-yen Kughen.

⁷ Yo, yimnamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mamaiyu huvə meriaji naiyuyen infamien; yakwərapətəkəkin nhatətəyen kafak. ⁸ Yermamə yame ramaiyu mapita, kəvhəvhao-pən kimin rəmhen kin nərok kafan. Kini Yesu Yermaru, In raməkir huvə narmamə, məkir nimraghien kafak, mə ratuaturək. Mor apnəpeinə tuk nərok kafak. Kini pəh nien mə yo pisin əmə, mərig tukrivəhsi-pən kimi narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei mamhawhin mə In tukruə min.

Pol raməvsao kin kafan minə tiksın

⁹ Timoti, arkut skai mhai miren muə məm yo, ¹⁰ meinai kwən a Demas rorkeikei pik nımraghien kape tokrei tanə e, marar, mapta kin yo, mivən apa Tesalonaeka. Kini kwən a Kresens ruavən ta apa Galesia*, kini Taetas ruavən ta apa Dalmesia. ¹¹ Kini taktəkun ai, Luk pisin əmə ramarə kimru min. Rhuvə mə takrauə kimiru Mak, meinai in tukrasitu irak tuk wok kafak. ¹² Mərig yimnher-pən ta kin kwən a Tikikas apa Efasas. ¹³ Tukmə nıpig nakamuə, takaməkeikei mırəh neipən a yame yimnərhə raməmır apa imei Kapas, apa Traos. Rhuvə mə takpik min kafak nəkwəkwə minə muə. Mırəh nərū-kinien nəkwəkwə yamə mine kimmor kin tiki nəni, mırık, muə.

¹⁴ Mərig kwən a Aleksanda, in yermamə kape norien wok ye aean, in rimmor rahas-pə kimi yo. Yesu Yermaru tukrīvəh-sipən tai norien kafan. ¹⁵ Mərig ik min takamərig ik tuk kwən a, meinai in rimmaməsik pik nəgkiarieren kapətawə.

¹⁶ Kini nıpig kimisəkupən misərip yo ye kot, yimni-ərhav nərigien kafak, kini yermamə rirkək tuk neighanien kin kafak nəgkiarieren. Mərig kafak narmamə minə kimisap, misəpəh yo. (Pəh Kughen tukrīvəh norien tai norien kapəriə). ¹⁷ Mərig nıpig a, Yesu Yermaru, In raməmır kimru min, mivəhsi-pə nırkunien kimi yo mə jakni-ərhav huvə Nəgkiarieren Kafan, mə nəmə tanə pisin pisin minə tuk sərig. Yemehuə kape kot ipakə əmə rimə tukrīvəhsi-pə narpinien kimi yo mə jakaməkeikei mımhə, mərig Yesu Yermaru rimivəh mırəgh yo.† ¹⁸ Kini In tukrīvəhsi-ta yo tuk nahasien fam yamə mine kimə tukor irak. Mamrəptərəkin huvə yo, mivəh yo mivən ye rao ye neai. Pəh khavəh-sihaktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

Nəgkiarieren infamien

¹⁹ Yakamni rhuvə tuk Akwila mine piraovın kafan Prisila, mine Onesiforas mine kafan minə. ²⁰ Kwən a rimmaməmır apa Korin. Nıpig yimətərhav apa Maelitas, mırəh Trofimas raməmır, meinai in ramhə.

²¹ Timoti, arkut skai mhai miren muə eikin e kwasig ikin nıpig kape nokieyen.

Yubulas mine Pudens mine Linus mine Klodia, mine nəməhuak minə fam kamhani rhuvə pre tuk ik.

²² Pəh Yesu Yermaru tukramarə kimiru min. Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

* **4:10:** Tukmə ror Kresens rimavən apa Spen. **4:11:** Wok 15:37-39; 2 Kor 8:23; Kol 4:14 **4:13:** Wok 20:6 **4:14:** Aes 59:18; Rom 2:6 † **4:17:** Pol rimə, "Yesu rimivəhsi-ta yo ye nəkwai laeon." **4:19:** Wok 18:2; 2 Tim 1:16-17 **4:20:** Wok 19:22; 20:4; Rom 16:23

Taetas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Taetas

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Taetas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Pol rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas. Taetas in yemə Gris kirik yame rhatəta ye Kristo. Pol rimivi-pə in ramni nəfraksien ye Yesu. Kini Taetas rimnor wok ripsaah iriu Pol rəmhen kin Timoti. Kamni nhagin rehuə ye Niutesteman.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Pol mine Taetas kimiravən ye kwaji tanə e Krit, kini iriu kimirərikakun niməhuak kirik aikin. Kimirərikakun niməhuak, Pol rier min, mipəh Taetas raməmir mə tukror infamien ye wok a. Krit in kwaji tanə kirik yame rukwar kin norien has minə, rəmhen kin in e narmamə kaseikuə pik nipig mifam, masəvigin pik, misarpah pik. Tiksin khauə ye niməhuak mamhani nəgkiarien eikuə ripsaah, mishajoun əmə tuk mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rorkeikei mə tukrasitu ye Taetas tuk kafan wok apa niməhuak apa Krit. Taetas tukraməkeikei mivəhsi-haktə narmamə mə tukhauə elda minə ye niməhuak. Kini Pol raməvhag kimi Taetas mə tukrhawor pən iran mine kimi narmamə yamə mine khapəh nisari-pəniən nərigien kafan. Kini mivəhsi-pən nəgkiarien tiksin kape nhatətəyen mine nəriwək-atuatuk-ien. Kini mimə Taetas tukrətapig huvə kin namhajoun eikuə minə. Nəgkiarien infamien ramni mə Pol tukrher-pə yermamə kirik yame tukrivəh tamhek Taetas, pəh Taetes tukruə tuk Pol mamasitu iran.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas

¹ Taetas, yo Pol. Yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yo, yorwok kirik kape Kughen, kini yo aposol kirik kape Yesu Kristo. In rimirpen yo mə jakasitu ye narmamə yamə mine Kughen ruirpen-ta əriə mə kafan minə, mivəhsi-haktə nhatətəyen kapəriə, masitu irəriə mə tukharkun nəgkiarien əfrakis, mhaue misor nəkwai Kughen. ² Kitawə kharkun nəfraksien a, kini mishatəta iran. Kini misərahə-pən nərigien kapətawə mə tukhavəh nimraghien rerin, meinai in apa kupən kupən, nipig Kughen rimipəh norhanəyen nar kirik, mərig In ruirpen-ta nimraghien rerin a. Kini Kughen, In to rapəh neikuəyen. ³ Kini ye nipig atuutuk kafan, nəgkiarien kafan ruauə ye nikhakien, meinai Kughen yame rimivəh miragh ətawə rimnərahə-pə wok e ye kwermik, mivəhsi-pə nəgkiarien kirik mə jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə kafan kimi narmamə.

⁴ Taetas, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen mine nəmərinuyen kimik.

Norien yame Taetas rimnor apa Krit

⁵ Nipig yimatarhav ye tanə a Krit, mamapəh ik nakaməmir, mə takaməkeikei mor infamien ye wok yame ramswin hanə, mivəhsi-haktə elda minə kape niməhuak yerkwau minə fam ye tanə Krit, rəmhen kin yame yimini-pre ta tuk ik. ⁶ Mərig elda, to kipəh nəm-pəniən nar hah kirik iran. In, kafan piraovin kirikianə əmə. Kafan kwajikovə minə tukasəkeikei mishatəta ye Kughen, mhapəh nisor-apnapigien nar, mhapəh nisəsikien nəkwai rimriə

mīne nisīnriā, tamā kini hah əriā tukun. ⁷Elda* to kipəh nəm-pənien nar hah kirik iran meinai Kughen rimməəhu-pən wok ehua ye kwermīn. Pəh nien mā in yermamə yame kapən kapə riskai pik. To niemha ripəh nhai-aihuayen. Pəh nien mā in yermamə kape napsien kin ninimien mīne nəmhookien mīne neikuəyen tuk niwəhyen mane. ⁸Mərig kafan nīmraghien tukraməkeikei mor məkneikin: In ramarha huvə tuk narmamə yamə mīne kamhauə iman ikin, morkeikei mā tukramor norien yame rhuvə, mamor narimnar ye nirkunien. Norien kafan ratuatuk. Ramarha huvə tuk kafan nīmraghien. ⁹Tukraməkeikei mamraptəəkin tim tim Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame kimnhajoun in kin, pəh in tukrəvhag kimi narmamə kin nəgkiarien atuaturuk, kini mapita narmamə yamə mīne kamhāni hah nhajounien kafan.

¹⁰Vəh-si haktə elda tiksīn meinai ikin aikin a, narmamə khapsaah kimishaktə mashorukun Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Masəgkiar pik, nīpran rirkək, miseriku, masəvi kimi narmamə. Iriə khapsaah kwənəəus kape nəmā Isrel.† ¹¹Tukaməkeikei katəpig kin nəgkiarien kapəriā, meinai nhajounien kapəriā ramoriah narmamə tiksīn kamhamir iriə kapəriā narmamə minə. Nhajounien kapəriā rapəh nəmhenien. Kashajoun məkna miserikuə tuk niwəhyen mane. ¹²Rəmhen kin kwən Krit kirik kupən, in profet kirik kapəriā, rīmīni mā, “Nəmā Krit, iriə narmamə kape neikuəyen nīpig m-fam. Kisəmhen kin kuri aparu minə. Kini iriə kasarpah, nīpig m-fam misorkeikei əmə mā tuksəvigin.” ¹³Mərig nəgkiarien kape profet e, in ror nəfrakisien kin. Kini ror məkneikin, mā takni-əhu nəməhuak minə mā tukhapəh nisətərigien kin nhajounien kapəriā, pəh nhatətəyen kape nəməhuak minə tukriskai. ¹⁴Ətapig kin əriā mā tukhapəh nhavəhyen kwənage eikuə minə kape nəmā Isrel kupən, mhapəh mīn nhakwasigien kin narmamə yamə mīne kwəsəta ta ye nəgkiarien əfrakis. ¹⁵Meinai, narmamə yamə mīne kisatuaturuk ye nīmri Kughen, nar rirkək yame tukror əriā kasəmkimik. Mərig narmamə yamə mīne kasəmkimik ye nīmri Kughen, meinai iriə khapəh nishatətəyen ye Yesu, kini norien kirik rirkək yame tukror əriā kisatuaturuk. Ror məkneikin mā nərigien kapəriā ramvən əmə tuk nahasien, kaseinein nəkirien norien minə. ¹⁶Iriə kamhāni mā kharkun Kughen, mərig norien kapəriā ramhajoun mā kaseikuə, kwənhaukreikin-pən nīmətairiə kimi Kughen. Iriə nəpnaihyen kapəriā rahas. Kasəsik nəkwai Kughen, kini mhapəh nisəmhenien mā to kisor nar huvə kirik.

2

Nəvhagien ramvən kimi nəməhuak minə

¹Mərig ik, Taetas, takaməkeikei mhajoun narmamə ye nhajounien yame raməri-pən huvə nəgkiarien atuaturuk. ²Əvhag kimi nəwharu minə mā tuksarha huvə tuk nīmraghien kapəriā nīpig m-fam, masor narimnar ye nirkunien. Nīmraghien kapəriā tukraməkeikei matuaturuk, pəh narmamə tukhasiai əriā. Takəvhag kimi əriā mā tukasəkeikei mishatətə ye Kughen, misorkeikei narmamə, misərer tim tim ye nīpig mifam.

³Kini ye norien kirikianə əmə mīn, takaməkeikei məvhag kimi nīpiəwharu minə mā ye narəyen kapəriā tukhasiai Kughen. Mə tukhapəh nisoriahyen nhag narmamə, mhapəh nisapsien kin ninimien. Mərig tukasəkeikei mishajoun narmamə kin nīmraghien atuaturuk. ⁴Tuksarə huvə məknenkin,

* **1:7:** Uə pasta. **1:9:** 1 Tim 3:2-7; 2 Tim 2:24-26 † **1:10:** Uə, iriə khapsaah kape kwən e kamni kimə “Sakomsaes” yame ramni mā tukaməkeikei kasig pən Kristin minə. **1:10:** 1 Tim 4:7 **1:13:** 2 Tim 4:2 **1:14:** 1 Tim 4:7 **1:16:** 1 Jon 1:6; 2:4 **2:3:** 1 Tim 3:11

mharkun nhajounien nīpīraovin min tiksın kin swatuk yame iriā tuk-sorkeikei kapəriā narman mine kwajikovā kapəriā minā. ⁵ Nīpīahuaru tukshajoun min nīpīraovin tiksın mā tuksarha huvā tuk nīmraghien kapəriā, kini kapəriā nīmakuā kīrikianā əmā. Mā tuksarha huvā tuk rukwanu kapəriā, misor rhuvā pən tuk narmamā, mhasiai narman kapəriā, tamā kini hah nāgkiarīen kape Kughen.

⁶ Kini ye norien kīrikianā əmā min, takaməkeikei məwhag kimi nītamaruā mā tukasarha huvā tuk nīmraghien kapəriā. ⁷ Pəh tuksəm nīmraghien kafam mā rhuvā, khakwasig kin ik. Nīpīg nakamhajoun, nīmraghien kafam tukraməkeikei matuatuk, mor nāgkiarīen kafam rīpam. ⁸ Ik takaməkeikei mīni əmā nāgkiarīen əfrakis yame narmamā tukhapəh nīsəmīen nīmēitam tuk nāgkiarīen kafam, mhani hah ik. Pəh tukror kafam tikmīr mīnā kīsauris, meinai khapəh nīsəmīen norien has kīrik iram, kini mhapəh nhaniyen nar has kīrik irətawā.

⁹ Əvhag kimi slef mīnā mā tuksor nəkwai kapəriā namehuā mīnā, ye narīmnar m-fam, mhasiai əriā, mhapəh nhaniyen tai nāgkiarīen kape namehuā mīnā kapəriā, ¹⁰ mhapəh nīsəkrəhyen kimi əriā. Mərig nīpīg mīfam, tukasəkeikei masor nar yame ratuatuk ye nīmri namasur kapəriā, mā tukhani nəfrakisīen ye kapəriā wok. Ye norien yame tuksor narīmnar fam, tukshajoun mā nāgkiarīen kape Kughen yame rīmivəh mīragh ətawā, in ratuatuk mīhuvā.

¹¹ Hajoun narīmnar mīfam a, meinai Kughen rīmnautə-pə kin kafan nīhuvəyen kimi narmamā mīfam, məhitə ye swatuk yame tukrīvəh mīragh əriā iran. ¹² Nīhuvəyen a kape Kughen ramhajoun mā nīpīg kītawā kasarə ye tokrei tanā, tukasəkeikei mīsəpəh nəri-pənien norien has mīnā mine narīmnar has mīnā kape tokrei tanā yamā mine kashaktə yerkitawā. Masəkeikei mīsarha huvā tuk nīmraghien kapətawā, misor nəkwai Kughen. Nīmraghien kapətawā tukraməkeikei matuatuk. ¹³ Nīmraghien kapətawā tukraməkeikei mor məknekīn, kītawā tukaseito kin nīpīg yame Yesu Kristo tukruā iran. Yesu e, In Kughen kapətawā yame rīmivəh mīragh ətawā.

¹⁴ Moriah kafan nīmraghien marpīn nīmraghien kin kapətawā, mīrəhsita ətawā tuk nahasīen mīfam. Məspir ətawā mā kītawā tukhauā kafan narmamā yamā mine kasorkeikei əmā nar yame rhuvā.

¹⁵ Narīmnar yame yakamrai kīmīk, takaməkeikei mhajoun narmamā kin. Ik nakvəh nehuəyen tuk nəvhagien mīne norien kwirīg kimi narmamā. Rahas mā narmamā tuksəm əhu ik.

3

Norien kapə nəməhuak mīnā

¹ Taetas, takəvhag kimi nəməhuak mīnā mā tukhasiai namehuā mīnā, mīne gavman kapəriā. Masəkeikei masor nəkwairiā, kini masərer matuk ye nīpīg mīfam tuk norien nar huvā mīnā. ² Mhapəh nīsoriahyen nhag narmamā, mərig pəh mīsərhū nəmərīnuyen, masor huvā pən kimi narmamā, mhavəh-si-əhu nərigien kapəriā, mhasiai narmamā m-fam.

³ Meinai in apa kupən, kītawā mīn kīmīsətəwao, mīseinein nəfrakisīen, mhapəh nīsorien nəkwai Kughen. Təvhagə hah rīmnarmaru irətawā mor ətawā kīsorkeikei nahasīen, mīsorkeikei əmā narīmnar tuk nərig-huvə-yen ye nīpraitawā. Rīkitawā rīmnəkrəh kin nautə kape narmamā, kini kītawā misor

hah pən kimi narmamə. Narmamə kimisəməkin ətawə, kini kitawə kisəməkin ətawə minə.

⁴ Mərig Kughen yame rımivəh miragh ətawə,

nihuvəyen mine norkeikeiyen kafan kratərhav-pə.

⁵ Mərig pəh nien mə In rımivəh miragh ətawə tuk norien atuatur minə kapətawə. !Nikam! In rımivəh miragh ətawə ye norkeikeiyen kafan.

Rımnaikwas irətawə tuk norien has kapətawə, kisarha huvə min, Nanmin Rhakə rımnov kin rikitawə.

⁶ Yesu Kristo yame rımivəh miragh ətawə,

In e swatuk kape Kughen ramətəmrin rikitawə kin Nanmin Rhakə ye rikin agien.

⁷ In mor ətawə kisatuatur ye nımrin kin nihuvəyen kafan mə kitawə tukhauə kafan kwajikovə minə,

kini mharkun huvə mə tukpihavəh nımraghien rerin.

⁸ Tuk nıpig m-fam, tukasəkeikei mishatətə ye narımnar minə e yakam-rari, meinai kasəfrakis. Kini yakorkeikei mə takhajoun narmamə kin, pəh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kughen, kapəriə nərigien tukramərer tim tim əmə tuk norien narımnar yame rhuvə. Nəgkiarien a rhuvə, kini ramasitu huvə ye narmamə.

⁹ Apəh marer isok tuk nəgkiarien ətawə, mine nəgkiarien yame ravus ris, mine nətgohyen tuk nıprai nəgkiarien kape loa minə. Apəh əmə nəgkiarien minə a meinai khapəh nısasıtuyen ye yermamə kirik, kini kapəriə nihuvəyen rirkək. ¹⁰ Kini tukmə yermamə kirik ramor narmamə kasəwhai əriə minə, takvən məgkiar skai kimin, mini-əhu. Mərig tukmə ramor min, kini takvən mini-əhu min. Mərig tukmə nakni-əhu mikiraru, mərig in raməkeikei ye kafan norien, kini takərer isok tukun. ¹¹ Meinai nakirkun huvə mə yermamə yame ror məknakin, kafan nətərigien rahas, kini ramor kiko-iko. Kafan əmə norien ramhajoun mə in rapəh nəmhenien.

Nəgkiarien infamien

¹² Jakher-pre kin yermamə kirik, Atemas uə Tikikas, tukruə məm ik. Nıpig tukruə, takaməkeikei mhai miren marha-kin swatuk kirik takuə məm yo apa yerkwanu a Nikopolis, meinai nıpig kape nokieiyen, yəkmə jakvən aikin mamarə. ¹³ Kini yermamə mir kiraru, Apolos, mine loea e, nhagin e Sinas, kwəriwək ye nəriwəkien kapəriu, mərig ik takasitu irəriu ye narımnar yame kawəkkwə kin. ¹⁴ Nəməhuak kapətawə minə tukasəkeikei mhauə mə kapəriə nərigien ramərer tim tim əmə tuk norien narımnar yame rhuvə, mə iriə tukharkun nısasıtuyen ye narmamə tıksin yame kapəriə narımnar rapəh nəmhenien. Rapəh nihuvəyen mə iriə tuksarə apnapig əmə.

¹⁵ Taetas, narmamə yamə mine yakamarə kimawə miriə, iriə kamhani vi vi ik. Takni-pən rhuvə tuk nəməhuak yamə mine kasorkeikei ətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

Filimon

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Filimon

Nəgkiarjen kupən ye nəkwəkwə e Filimon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Filimon ye niməhuak apa Kolosi. Iriu fren huvə. Filimon, kafan aikin slef minə.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə khapsaah, kapəriə aikin slef minə. Kini nəməhuak minə min tiksın, kapəriə aikin slef minə. Filimon, kafan kirik aikin slef, nhagin e Onesimas. Mərig Onesimas rimnəkrəh kin mane tiksın kape Filimon, map. Tukmə Filimon rəm Onesimas, loa kape Rom ramni mə Filimon rirkun nhopniyen in tukun. Mərig Onesimas rap, mivən, məm Pol ye kalabus apa Rom, kini Pol ramni-ərhav Nəvsəoyen Huvə kimin, in ramni nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini mamasitu min ye Pol. Kini Pol rher-pən kin in rirerig pən tuk Filimon. Pol ramni pən tuk Filimon mə nar apnapig mə Onesimas in slef kafan, mərig taktəkun ai, in ruauə rəmhen kin piauni, meinai iriu kwis kərəni nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e maiyoh Filimon mə tukrəru-kin norien has kape Onesimas, kini mivəh in ramrerig-pə min. Nar apnapig mə in slef kafan, mərig Pol rorkeikei mə Filimon tukrəm huvə Onesimas rəmhen kin piauni kirik.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Filimon

¹ Filimon. Yo Pol, yame kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nini-ərhavyen Yesu Kristo, kimru piautawə Timoti, yakarərai nəkwəkwə e kimik.

Filimon, ik kimru kirik, kini kitasir karhor wok kirikianə əmə kape Kughen. ² Kini yakarərai min nəkwəkwə e kimi nowintawə e Apia, mine kwən e Akipas, yame kitawə min, kisəmhen kin mobael minə kape kwhen kirikianə. Kini yakarani rhuvə kimi nəmhuak yamə mine khauə misəhuak ye kafam nimə.

³ Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukrawəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen kimi əmiə.

Norien huvə kape Filimon

⁴ Filimon. Nipig yakaməhuak, nipig fam, rikik raməsik ik, mamni vi vi Kughen ⁵ meinai yakamərig nəvsəoyen kin nhatətəyen kafam ye Yesu Yermaru, mine norkeikeiyen kafam tuk nəməhuak minə. ⁶ Yakamaiyoh Kughen mə kimiə narmamə tiksın yamə mine naksarə masəhuak kwis, takhauə mharkun nihuvəyen yamə mine kamhasi-pən tuk Yesu Kristo. ⁷ Piak, yakamni vi vi Kughen meinai kafam norkeikeiyen ramor nəməhuak minə kasərig rhuvə. Norien kafam ravəhsi haktə kafak nərgien, rikik ragien.

Pol ramarkut kimi Filimon mə tukripəh nivəhsi-pəniyen narpiniyen kimi Onesimas, meighaan kin in rirerig-pə min

⁸ Ye nhag Yesu Kristo, yakirkun narkutien kimik mə takor nar kirik yame takaməkeikei mamor. Mərig, to yakpəh narkutien kimik. Yakaməm norkeikeiyen kafam ⁹ mamaiyoh ik mə takor nar kirik ye nikarin kape norkeikeiyen. Ror məkneikin mə yo Pol, yo huaru kirik, kimivəhsi-pən yo

ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Kristo, ¹⁰ yakamaiyoh ik ye nıkarın kape slef kafam, nhagin e Onesimas*. Kwən en rımauə rəmhen kın narık nıpig yımmamarə ye kalabus. ¹¹ Apa kupən, in rımıpəh nor-huvəyen wok kafam, mərig taktəkun ai, in rımauə mırkun nor-huvəyen wok kapərao.

¹² Kını taktəkun ai, yakamher-pre kın kwən e, yame yakorkeikei pik in. ¹³ Yakmə jakor in ramarə əmə kımru min, pəh tukrıvəh tamhekım, mama-situ irak ye nıpig yakamarə ye kalabus tuk niniyen Nəgkiarın Huvə kape Kughen. ¹⁴ Mərig, to yakpəh norien nar kırık məkupən kık tukmə nakpəh neighanien kın.

¹⁵ Yakeinein, tukmə ror Onesimas rımmınap ta iram tuk nıpig kwakwə e mə takvəh mın in rırerıg-pre mın nakawarə apomh. ¹⁶ Mərig pəh nıen mə in tukror əmə slef kafam, nıkam. Mərig taktəkun ai, in slef, mərig ruauə kwən kırık rhuvə pik rapita slef kırık, in ruauə piauraoyame kworkeikei pik in. Yakorkeikei in, mərig ik nakorkeikei pik in rapita, meınai in kafam slef, kını ye nhag Yesu Yermaru, pıam.

¹⁷ Filimon, yakaməm mə kırıau kırıauə kırıkianə, kını ror məkneıkın, yakamaiyoh ik mə tukmə Onesimas rurə, takamor əmə ramhuvə pən kımın rəmhen kın yame nakamor huvə-pə kımı yo. ¹⁸ Mərig tukmə rımmor nar kırık rahah iram, uə rımıvəh kafam kırık nar kırık mıpəh nərokien, takərəhu-pən raməmır ye kaon kafak. ¹⁹ Kını ai taktəkun, yo Pol, yakamrai nəkwəkwə e kın kwermık, pəh yo jakrıərok ik. ?Mərig nakmə jakərok ik uə? Takpəh nəru-kınıen mə yo yımmnasıtu iram kını nımıvəh kafam nımraghıen rerın. Rapəh nəmhenıen mə takuh rıkık mə jakərok ik tuk nar kırık. ²⁰ Pıak, yakmə takor nar e yame yakamaiyoh ik kın ye nhag Yesu Yermaru, in e takor rıkık tukramərig rhuvə ye Yesu Kristo. ²¹ Yakamrai nəkwəkwə e kımık meınai yakırkun mə takor nəkwak, kını takamor tukrapita naha nhagin yame yakamaiyoh kın.

²² Kını nar kırık mın, takamor apnəpenə ye kwənmhan kırık kafak, meınai yakamərəhu-pən kafak nətərıgıen ye Kughen mə in tukror swatuk kımı yo jakrerıg-pre mın tuk əmıə rəmhen kın yame kımıə nımısəhuak tukun.

Nəgkiarın infamıen

²³ Kwən e Epafras, kımıvəhsi-pən əmru ye kalabus tuk nını-ərıhavyen nhag Yesu Kristo, kını in ramnı-pre rhuvə tuk ik. ²⁴ Kını Mak, mıne Arıstakas, mıne Demas, mıne Luk, yamə mıne kımawə yaksor wok kırıkianə, ırıə mın kamhani-pre rhuvə tuk ik.

²⁵ Pəh nıhuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmıə m-fam.

* **1:10:** Nhag e Onesimas, nıpran rıma, "Yermamə yame rırkun huvə norien wok." **1:10:** 1 Kor 4:15; Kol 4:9 **1:16:** 1 Tim 6:2 **1:22:** Fil 1:25; 2:24 **1:23:** Kol 1:7 **1:24:** Kol 4:10-14

Hibrus

Nəkwəkwə yame ramvən kimi nəmə Isrel

Nəgkiarjen kwəkwə kape nəkwəkwə e Hibrus

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kiseinein mə pa rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e, in ripəh niniyen nhagin. Yermamə yame rimirai rimipəh nəmien Yesu Kristo, mərig narmamə tiksın yamə mine kimisəm Yesu kimisəvsao kin kimi yermamə yame rimirai nəkwəkwə e. Kini in rirkun nəgkiarjen kape Ol Testamen, mine norien kape nəmə Isrel kupan. Tukmə ror Banabas uə Apolos kimirirai nəkwəkwə e, meinai iriu kirarkun Nəvsaoyen Huvə kape Yesu, kini iriu mawehuə ye niməhuak. Narmamə tiksın, rikiriə raməsik mə Pol rimirai nəkwəkwə e, mərig rikitawə ripəh nəsikien məknakin meinai ye leta yamə mine Pol rimirai, rimmərhupən nhagin. Mərig nhagin rirkək ye nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kishatəta ye Yesu Kristo, mərig iriə tiksın kimnharerig-pən tuk norien kape nəri-pənien Loa kape Moses. Tukmə ror iriə khapəh nharkunhuvəyen nıprai Nəvsaoyen Huvə.

?Nimraghien rimməhawor pən iran mine ye nıpig rimirai? Ye nıpig a, nəmə Isrel tiksın kimisoriah nəmə Isrel yamə mine kashatəta ye Yesu Kristo, misor rikiriə rəpou. Rhuvə mə iriə tukharkun mə nhatətəyen kapəriə in nəfrakisien, kini Yesu in Kristo yame Kughen rimə tukrher-pə kin.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Ye nıpig a, narmamə tiksın ye niməhuak, rikiriə rəsik mə norien kape nəri-pənien Loa kape Moses ye Ol Testamen, in yerpig rapita norien kape nhatətəyen ye Yesu Kristo. Mərig narimnar ye Ol Testamen in nuhpikinien əmə kape norien yame Yesu rimmor. Rəmhen kin temple in ramor nuhpikinien ye Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə; kini Sabat in ramor nuhpikinien ye napisien yame Kughen tukrivəhsi-pə kimi ətawə ye rao ye neai; kini norien kape nıviyen nıta in ramor nuhpikinien ye nitaw Yesu Kristo yame rimmayı ye nai kamarkwao kin. Kimirai nəkwəkwə e mə narmamə tuksəm mharkun mə Yesu Kristo In yerpig rapita narimnar fam, rapita profet minə, mine agelo minə, mine Moses, mine Eron, mine pris minə kupan. Nhatətəyen ye Yesu Kristo in rhuvə pik rapita nəri-pənien Loa kape Moses. Ror məkneikin meinai narimnar fam ye Ol Testamen rimauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini nimhəyen kafan in rəmhen tuk nirisinien norien has kape narmamə.

Kristo rimmor əpu Kughen kimi ətawə

¹ Apa kupan, Kughen rıvıvəhsi-pən nəgkiarjen kafan kimi profet minə ye nıpig pisin pisin minə, mine swatuk pisin pisin minə, kimnhani-pən tuk rıptawə minə. ² Mərig taktakun ai kitawə kwəsəviə-pən tuk Nıpig Kwasig, kini Kughen raməgkiar atuətuk əmə kimi ətawə kin Tini. Tini a Kughen rımrıpen in mə tukror neiai mine tokrei tanə, mırpen In mə tukmə ror infamien, narimnar fam, rəmır tukun. ³ Tini e In nıkhakien kape nıhuvəyen mine nəsaninien kape Kughen. In rhai atuətuk rimni ye narimnar fam. In mampik ətərəkin narimnar fam ye nəsaninien kape nəgkiarjen kafan. Nıpig In rımamhə tuk nəspir-tayen norien has kapətawə, In rımvən ye rao ye neai məkwətə-pən ye nıkar Kughen Yermaru matuk.

Ji Kughen e In yerpîrig rapita agelo minə

⁴ Kughen rîmivəh-si haktə Tini e, kini In yerpîrig rapita agelo minə rəmhen kin mə nhag e yame Kughen rivəhsi-pən kimin in yerpîrig rapita nhag agelo minə fam. ⁵ Kughen rîpəh nîni-pənien tuk agelo kirik kafan mîmə, “Ik narîk.

Taktakun ai yakwauə rîmîm atuatur.” (Sam 2:7)

Mərig in rîmægkiar məknakin kimi Yesu. Kini Kughen rîpəh nîni-pənien tuk agelo kirik mîmə,

“Yo rîmîm atuatur,

kini ik nakuaə narîk.” (Sam 2:7)

Mərig In ramægkiar məknakin kimi Yesu. ⁶ Meinai nîpig Kughen rîmnhər-pən kin Nîmrîn Nupan kafan ruə ye tokrei tanə, kini In mamni mîmə,

“Pəh agelo m-fam kafan tuksəgnəgin In.” (Dut 32:43)

⁷ Nîpig Kughen ramægkiar ye nîkarin kape agelo minə mamni mîmə,

“Yo yakamor kafak agelo minə kisəmhen kin nîmətag yame ramavən ikin minə fam, mamor kafak wok.

Iriə kisəmhen kin nap.” (Sam 104:4)

⁸ Mərig In ramægkiar kimi Tini mîmə,

“Kughen, kafam narmaruyen tukraməmîr rerîn, infamien rîkək.

Nakamehuə ye narmamə ye norien yame ratuatur.

⁹ Ik nakorkeikei əmə natuaturkien

maməməkin norien iko iko minə.

Ror pən, Yo e, kafam atuatur Kughen,

Yo yakamərəhu kupan ik, kini ik yerpîrig rapita ik minə tiksîn.” (Sam 45:6-7)

¹⁰ Kini Kughen ramni-pən min tukun mîmə,

“Yermaru. Ye nîrikakunien, Ik nîmnor tanîmtanə,

Kini Ik nîmnor narîmnar fam yamə mîne kasəmîr-pən ye neai kin kwermîm.

¹¹ Narîmnar fam minə e tukharkək,

kisəmhen kin neipən yame tukrəmətî,

mərig Ik takamarə kape rerîn.

¹² Takarakikin narîmnar fam ye tokrei tanə mîne ye neai rəmhen kin yame yermamə ramarakikin neipən mətî.

Takukreikin narîmnar fam rəmhen kin yame yermamə raməviruə kin neipən.

Mərig Ik nakpəh nəviruəkînen,

Kini Ik nakamarə kape rerîn.” (Sam 102:25-27)

¹³ Kini pəh nien mə agelo e yame Kughen rîmîni-pən nəgkiarîen tukun e mîmə,

“Ik əkwətə-pə ye kwermîk matuk,

Meriaji nîpig jakor ik takehuə ye tikmîr kafam minə.” (Sam 110:1)

¹⁴ Mərig agelo minə, iriə yorwok minə əmə. Iriə nanmîn yamə mîne Kughen ramher-pə kin mə tuksarha huvə tuk narmamə yamə mîne In ravəh mîragh əriə.

2

Narpînen aikin kape narmamə yamə mîne kasor təvhagə has

¹ Yesu In yerpîrig pîk, ror pən, rhuvə mə kitawə tuksətərig huvə kin naha nhagin yame kwəsərig ta, tamə kitawə kisəpəh nəgkiarîen minə a mhavən isok. ² Nəgkiarîen yame agelo minə kimnhani-ərav-pən tuk rîptawə minə,

in nəfrakisien, kini narmamə tukhavəh narpinien tuk nəsikien Loa mine nəpəhyen narimnar yame Loa ramni. ³ Ror pən, tukmə kitawə kasor nar apnapig əmə ye nəgkiarrien huvə yame ramni swatuk yame Kughen ravəh miragh ətawə iran, to khapəh nisaptayen kin narpinien. Nivəh-miraghien e, Yesu Yermaru rimməkupan mini-ərhav, kini narmamə minə tiksın kımisərig, mishajoun ətawə kin, mə in nəfrakisien. ⁴ Kini Kughen ramripin nəgkiarrien a mamor nımtatien minə, mine nar apsisip minə, mine norien pisin pisin yamə mine kasor narmamə kisəm kisakur, mivəh-si-pən nəsaninien kimi naha yermamə yame rorkeikei ye Nanmin Kafan tuk norien wok, mamhajoun mə nəgkiarrien a in nəfrakisien.

Yesu rimauə mivəh-si-əhu In rəmhen kin yermamə apnapig əmə

⁵ Pa rimə agelo minə tuksarmaru ye tanə vi yame tukripiuə, yame yakamni e taktakun, ^{*} ⁶ meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen yermamə kirik rimini-pən tuk Kughen mimə,

“Narmamə iriə nar apnapig əmə,
mərig Ik, nakipəh nərukinien əriə, rikim raməsik əriə,
kini Ik nakamarha huvə tuk narmamə mifam.†

⁷ Nımivəhsi-əhu ji yermamə, agelo minə yerpərig rapita, mərig kape nipig kwakwə əmə.

Mivəhsi-pə narmaruyen mine nehuəyen mine nisiaiyen kimin.

⁸ Kini Ik mivəh-si-pən nehuəyen kimin mə tukrarmaru ye narimnar fam.”
(*Sam 8:4-6*)

Nəgkiarrien e yame ramni mə tukrarmaru ye narimnar fam, ni pran e mə nar kirik rikək yame in ripəh narmaruyen iran. Mərig taktakun ai khapəh nisəmien mə ramarmaru ye narimnar fam, ⁹ mərig nar kirikianə əmə kitawə kasəm. In e, Yesu, yame “Kughen rimivəhsi-əhu In, agelo minə yerpərig rapita, kape nipig kwakwə,” mərig taktakun ai, Kughen “rivəhsi-pən narmaruyen mine nehuəyen mine nisiaiyen kimi Yesu” meinai In rimivəh nəmhəyen mimhə tuk ətawə. İwəh, ye nihuvəyen kape Kughen, Yesu rimamhə tuk narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Kughen rimnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə. Kini rhuvə əgkap mə In rimnor Yesu, yame rimməkupan mhoteti swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə, mamərig nəmhəyen ye nimhəyen, mə tukruə yemə atuatuk kape nipik-ofuginien ji Kughen minə khapsaah tukhavəh nımraghien rerin.

¹¹ Yesu e yame raməəhu karin narmamə mə iriə nəmə atuatur kape Kughen, mine narmamə yame In raməəhu karin əriə, iriə min, rimriə kirikianə. Ror pən, In ripəh naurisien tuk nokranien kin əriə mə piauni minə mine nowini minə. ¹² Mamni-pən tuk Kughen mimə,
“Yo jakni-ərhav-pən nhagim tuk piak minə mine nowinik minə.

Jakni nıpei mivəhsi-haktə Ik ye nımri mirh.” (*Sam 22:22*)

¹³ Mamni min mimə,
“Jakni nəfrakisien iram.”

(*Aes 8:17*)

Kini mamni min mimə,
“Yo e, kimawə kwajikovə yamə mine Kughen rimivəhsi-pə əriə kimi Yo.” (*Aes 8:18*)

2:3: Hib 10:28-29; 12:25 **2:4:** Mak 16:20 ***** **2:5:** Nəmə Isrel rikiriə rimməsik mə agelo minə kasarmaru ai taktakun ye tanımtanə. Emru Dut 32:8. † **2:6:** Gris ramni mə “Ik nakamarha huvə tuk ji yermamə.” **2:8:** Jen 1:26; Rev 20:4,6; 22:5 **2:9:** Fil 2:8-9 **2:10:** Rom 11:36 **2:10:** Hib 2:17; 4:15; 5:8-9 **2:10:** Luk 24:26; Rom 8:17; 2 Tes 2:14; 1 Pita 5:1; Hib 2:7 **2:11:** Hib 13:12; Efes 5:26 **2:11:** Mat 28:10

¹⁴ Kwajikovə minə e yame Yesu ramni əriə, iriə narmamə əgkap - nıprairiə mine nitawriə aikin. Ror pən, Yesu tukraməkeikei muə ye tokrei tanə, nıpran mine nitawin rəmhen kin yermamə, meinai yermamə əgkap rirkun nımhəyen. Kini nımhəyen kafan rınnoriah Setan yame in ramehuə ye kwənmhan kape nımhəyen. ¹⁵ Narmamə kamhagin kin nımhəyen, kini niginien kapəriə ramarkis ətərəkın əriə ye nıpig m-fam, rəmhen kin yame iriə slef minə kape niginien. Mərig Yesu In rımamhə mə tukririsin əriə. ¹⁶ Kitawə kharkun huvə mə pəh nien mə In rımauə mə tukrasitu ye agelo minə, mərig, “In rımauə mə tukrasitu irətawə e kwənərəus kape Ebrahim.” (*Aes 41:8-9*)

¹⁷ Yesu tukrəkeikei muə nıpran mine nitawin rəmhen kin yermamə, mə tukruə rəmhen kin piauni minə mine nowini minə ye narımmar fam, mə In rirkun nuəyen hae pris kapətawə mamor wok kape Kughen, mımhə, nitawin rayıu mamor swatuk kimi Kughen tuk nıvəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Ror pən, rikin rehuə tuk ətawə, kini kitawə kharkun nisətəgtəyen iran. ¹⁸ Meinai In min, In rımirəhpikin nıpig əutən ye nıpig yame Setan rımiəvəhsi-pən vəhsi-pən kimin, kini ye norien kirikianə əmə min, nıpig Setan ravəhsi-pən vəhsi-pən kimi narmamə ai taktakun, kini Yesu rirkun nasıtuən irəriə.

3

Yesu In yerpırig rapita Moses

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kughen rımnokrən kwis kin ətawə-m kimia mə tukhavən ye rao ye neai, məərəhu karin ətawə mə kafan narmamə minə. Meinai Yesu ramasitu məknakin irətawə, rıkimia tukraməsik pik Yesu a, In aposol mine hae pris kape nhatatəyen kapətawə. ² Kughen rımiəvəhsi haktə Yesu mə In tukror wok e, kini In rımmor nəkwai Kughen ye narımmar m-fam, rəmhen kin yame Moses kupan rımmor nəkwai Kughen ye kafan wok minə fam, “In mamarha huvə tuk nimə kape Kughen, in e narmamə kape Kughen.” (*Nam 12:7*)

³ Iriu kwis kimıwor nəkwai Kughen, mərig ratuatuk mə tukəgnəgin Yesu rapita Moses, rəmhen kin yame kaməgnəgin yermamə yame ravhirakin nımə rapita nımə yame ravhirakin. ⁴ Kini nımə minə fam, narmamə kamhavirəkin. Mərig Kughen rımmərəhu-pə narımmar m-fam. ⁵ Moses in yorwok kirik ye nəkwai nımə kape Kughen, yame ramor nəkwən, mamarha huvə tuk nımə kafan- in e narmamə kape Kughen minə. Kini narəyen kape Moses in ramor nuhpikinien kin narımmar yame Kughen tukrıpihajoun kwasig. ⁶ Kristo, In min rımmor nəkwai Kughen. Mərig pəh nien mə In yor wok əmə kirik rəmhen kin Moses. In Tini, kini In ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye kafan nımə. Kini tukmə kitawə kasətgah, misarkut mə tüksərer tımtim tuk nar yame kitawə kwəsərəhu-pən nətərigien kapətawə iran, kini misagien tukun, kini nəfrakisien mə kitawə e, narmamə kafan, kitawə kisəmhen kin kafan nımə.

Taksəriş tim tim əmiə minə ye nhatatəyen kapəmiə

⁷ Ror pən, pəh kisəri-pən nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni mımə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarien,

⁸ mhəpəh nisorien kapəmiə kapə riskai pik,

rəmhen kin rīpmiə minə kimisor məknakin kupan, misəsik nəkwai Kughen nīpig kimnharap əsigəvin Kughen ye tipəvsik.

⁹ Kughen ramni mə,

‘Ikin aikin a, rīpmiə minə kimisəkeikei kimi Yo mhamə tuksəm-ru kafak nəsaninien,

nar apnapig iriə kimisəm nīmtətien yamə mine yimnor ¹⁰ mivəh newk foti.

Kini Yo jakor niemhaa kimi əriə, mamni mīmə,

“Rikiriə ramvən isok tuk Yo nīpig m-fam,

misəpəh swatuk kafak.”

¹¹ Niemhaa rīmnhai Yo, yimivəh kwəsū mīmə,

“Iriə e to khapəh nhavənien a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə

tukhavən misəpis ikin.” ‘ ‘ ‘*’

(Sam 95:7-11)

¹² Piak minə mine nowinik minə, takasərig əmiə tuk nar e. Sor mə rikimiə tukriyəh nahasien mor əmiə nakamir ye kapəmiə nhatətəyen mhaukreikin-pən əmiə tuk Kughen yame Ramragh. ¹³ Mərig nīpig m-fam, tukmə nakhavəh kwənnhaan tukun, takasəkeikei mhavəhsi-haktə nərigien kapəmiə minə pəh təvhagə has tukriyəh neikuəyen irəmiə, mamor kapəmiə kapə riskai, mamor

mīn nakhapəh nisərigien nəgkiarien kape Kughen. ¹⁴ Meinai tukmə kitawə kisərer tim tim miseriəji-pən infamien, mishatətə ye Kughen rəmhen əmə kin yame nīpig kimishatətə pə pə əmə iran, in e ramhajoun-pən mə kitawə kisor wok kwis kitawə Kristo. ¹⁵ Rəmhen kin yame kwəni ta kimə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarien, mhapəh nisorien kapəmiə kapə riskai pik

rəmhen kin rīpmiə minə kimisor, mhavəhsi-pən nīmetairiə kimi Yo.”† (Sam

95:7-8)

¹⁶ ? Kini ni-pa mine kimisərig pawk nəgkiarien kape Kughen mhapəh nisorien? Iriə e Moses rīmikir ərhav əriə apa Ijip. ¹⁷ ?Ni-pa minə e kimisor Kughen niemhaa rhai mivəh newk foti? Iriə e nəmə kimisor norien has, kini

mhamir mhamhə apap ye tipəvsik. ¹⁸ ?Kini ni-pa minə e Kughen rīmnəgkiar irəriə, mivəh kwəsū mə iriə to khapəh nhavənien ikin Kughen ravəhsi-pən napisien kimi narmamə ikin? In rīmnəgkiar ye narmamə yamə mine kimisəsik nəkwān. ¹⁹ Kini kitawə kisəm mhamə iriə kimiseinein nivənien ikin kaməpis ikin meinai kimnhapəh nishatətəyen iran.

4

Ikin kavəh nīmraghien tuk Kughen ikin

¹ Mərig kitawə e, Kughen rīmīrpen mə kitawə tukharkun nhavənien ikin kavəh nīmraghien tuk Kughen ikin. Kini promes e, raməmīr hanə, maməhitə tuk ətawə. Ror pən, pəh kitawə tukasərig ətawə, kini mhagin, tamə kitawə kirik rīpəh nivəhyen nīmraghien a. ² Meinai kitawə kwəsərig ta Nəvsəoyen Huvə mə Kughen rīmnor apnəpeinə ye ikin kirik tuk nīmraghien kapətawə,

rəmhen kin yame kaha kapətawə minə kwəsərig ta.* Mərig nəgkiarien a rīpəh nasituyen irəriə meinai iriə kimisərig əmə, mhapəh nishatətəyen iran.

* **3:11:** Ol Sam 95 raməvsao kin kaha tu yamə mine Moses rīmikir-yerhav əriə apa Ijip. Kimnisarə ye tipəusik, mhamə ta mə Kughen rīmnəpəh əriə, misarar, mhani hah Kughen. Kini Kughen rīmivəh-si-pən narpinien kimi əriə tukun, mīmə iriə to khapəh nhavənien misarə apa tanə huvə yame In rīmīrpen ta mə kape nəmə Isrel. Nakəm stori iran ye Eks 17:1-7, Nam 14:1-30, mine Nam 20:1-13. † **3:15:** Raməvsao mīn kin kaha tu yamə mine Moses rīmikir-yerhav əriə apa Ijip. **3:16:** Nam 14:1-35 **3:17:** Nam

14:29; 1 Kor 10:1-13 * **4:2:** In ikin e, raməvsao kin kaha minə iriə Moses kimiseriwək apa ye tipəusik.

³ Meinai kitawə yamə mine kishatətə iran mharkun nhavəniēn imə, ikin kavəh nimirghien tuk Kughen ikin. Mərig ye nikarin kape narmamə yamə mine khapəh nishatətəyēn iran, Kughen ramni mīmə, “Niemha rimnhai Yo, yimivəh kwəsū mīmə,

‘Iriə e to khapəh nhavəniēn a ikin jakvəhsi-pən napsien kimi narmamə ikin.’ ” *(Sam 95:7-11)*

Kughen rimnor tokrei tanə, ai minor apnəpeinə pawk ta ye kwənmhaan kavəh nimirghien tukun ikin, mərig rimini-əhu kaha tu minə mə tukhapəh nhavəniēn aikin. ⁴ Kitawə kharkun mə rimnor apnəpeinə ta ye kwənmhaan kape napsien, meinai Nəkwəkwə kape Kughen raməgkiar ye Sabat mīmə, “Kughen rimnor ta narimnar ai, kini ye nipig yame ror seven kin, In rapis mipəh norien narimnar.” *(Jen 2:2)*

⁵ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni min nəgkiariēn pisin kirik mīmə, “Iriə e to khapəh nhavəniēn a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misapis ikin.” *(Sam 95:11)*

⁶ Ror pən, ikin kavəh nimirghien tuk Kughen ikin a, in raməmīr hanə mə narmamə tukhavən ikin. Mərig narmamə kupan tiksīn yamə mine kimisərig Nəvsaoyen Huvə, kimisəpkərhav ye kwənmhaan kavəh nimirghien ikin, meinai kimisəsik nəkwai Kughen. ⁷ Kini ror tu kwənmopin, Kughen rimnarəhu-pən nipig kirik min tuk nivəniēn ikin kavəh nimirghien tukun ikin. Nipig ai, in e taktəkun. Kughen rimini ta ye nəkwəkwə kape King Deved nəgkiariēn e yamə yakwərai ta mīmə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiariēn, mhapəh nisorien kapəmīa kapə riskai pik.” *(Sam 95:7-8)*

⁸ Rikimīa tukrəsik-ru kwan e Josua kupan. To Josua ripivəhsi-pən napsien kimi əriə ye nipig in rikikir əriə mhavən Kenan, Kughen to ripipəh nini-pən-minini mə tukrəəhu nipig kirik kape nivəniēn ikin kavəh nimirghien tukun ikin.† ⁹ Kini ror məkneikin, In rimini nipig pisin kirik min, nipig a raməmīr hanə tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mhavəh nimirghien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimnapis ye kafan wok minə kupan, ye Sabat. ¹⁰ Meinai yermamə yame ramvən imə mə tukrivəh nimirghien e, in tukrapis ye kafan wok rəmhen kin yame Kughen rimnapis ye kafan wok kupan.

¹¹ Tuk nar ai, kitawə tuksarkut pik mhamə tukhavən imə mhavəh nimirghien e. Ripəh nihuvəyēn mə kitawə kirik tukrəri-pən norien kape nəmə kupan yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen mamhamir. ¹² Meinai nəgkiariēn kape Kughen, in ramragh mamor wok. In rəmhen kin nao yame resrə ye nikarin mir. In rirkun nəripraiyēn mor əpu nətərigien minə mine rikin pisin pisin ye narmamə, rəmhen kin yame nao ramhoprāi nikakri jir mamor əpu ikin rirpin ikin mine nunu. In rirkun nəkiriēn nətərigien minə mine riki yermamə minə. ¹³ Kughen raməm narimnar fam ye tokrei tanə rəmhen kin yame kimnərai kwəkwəh kəpəkir kin, kaməm fam. Kini kitawə tukasəkeikei mhani-ərhav fam əgkap narimnar yamə mine kimisor kimi Kughen.

Yesu In rimauə hae pris yame rhuvə rapita, meinai nar apnapig mə In Kughen, mərig rimauə ye tokrei tanə

¹⁴ Ror pən, pəh kitawə tukharaptərakin tim tim nhatətəyēn kapətawə yame kitawə kamhani-ərhav, meinai kitawə kharkun mə kapətawə aikin hae pris yame In rhuvə pik. In e, Yesu, Ji Kughen, yame ruavən ta apa ye rao ye

† **4:8:** Stori e raməmīr ye Dut 31:7; Jos 22:4. **4:10:** Jen 2:2; Hib 4:4 **4:12:** 1 Pita 1:23; Aes 49:2; Rev 19:13-15; Jon 12:48 **4:12:** Aes 55:11; Jer 23:29 **4:12:** Efes 6:17 **4:12:** 1 Kor 4:5 **4:13:** Rev 2:23

neai. ¹⁵ Meinai kapətawə hae pris, In pris kirik yame rirkun huvə rikitawə, mirkun mə kitawə khapəh nisəmhenien. In rirkun məkne meinai narimnar fam yame kamharap əsigəvin ətawə ye nimirghien kapətawə kwənarap əsigəvin ta In ye kafan nimirghien. Mərig nar kirikianə əmə e, In rimipəh norien təvhagə has. ¹⁶ Tuk nar ai, pəh kitawə tuksətəgah tuk nivənenien ipakə tuk jea kape King e yame ramautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi ətawə. Kini ikin aikin a, In rikin tukrehuə tuk ətawə, kini mivəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yerkin agien, ye nipig əutən minə.

5

¹ Kitawə kharkun mə nipig m-fam Kughen ramripən yermamə kirik ye narmamə mivəhsi-haktə in mə tukruə hae pris, mə in swatuk kape narmamə tuk nivənenien tuk Kughen. In ravəhsi-pən atuə kin narimnar kapətawə kimi Kughen, kini in mavi nitə tuk kapətawə norien has minə. ² Kini hae pris in min in yermamə rəmhen kin ətawə, in ramor rimar əmə tuk narmamə, nar apnapig iriə kiseinein əgkap nar yame ratuatuk, misapta kin swatuk. In ramor rimar tuk əriə meinai in min ripəh nəmhenien, ³ mamor təvhagə has. Kini maməkeikei mivi nitə tuk təvhagə has kafan mine kape narmamə.

⁴ Kini kwən kirik to ripəh nivəhsi-haktə-atukien in mə in hae pris. Nīkam. Kughen tukraməkeikei mokrən kin kafan kirik yermamə mə tukror wok e, rəmhen əmə kin yame rimnokrən kin Eron kupan mə in pris kirik. ⁵ Ror pən, Kristo rimipəh nivəhsi-haktə-atukien In mə In hae pris. Mərig Kughen rimirpen In, kini mini-pən tukun mimə, “Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rimim atuatur.”

(Sam 2:7)

⁶ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimni min mimə, “Ik pris kirik nakəmhen kin Melkisedek kupan, Kini Ik takamor wok kape pris kape rerin.”

(Sam 110:4)

⁷ Ye nimirghien kape Yesu ye tokrei tanə e, In rimnaməhuak kimi Kughen, mamasək apomh, nehe nimir rimnaiyu kini mamaiyoh kin nasituyen kimi Kughen yame rirkun nivəh-miraghien In ye nīməhəyen. Kini ramsia Kughen, marar mamor nəkwən. Tuk nar ai, Kughen rimnərig In. ⁸ Nar apnapig mə Kristo in Ji Kughen, mərig rimnərig nəməhəyen. Nəməhəyen yame In rimnərig rimnhajoun in kin norien nəkwai Kughen, ⁹ kini rimauə yemə atuatur, kini mor swatuk kape nivəh-miraghien kafan narmamə yamə mine kasor nəkwən. Mampik huvə əriə kape rerin. ¹⁰ Kini Kughen rimivəhsi-pən nhag e kimin mimə In hae pris rəmhen kin kwən a Melkisedek kupan.

Takhapəh nhamirien

¹¹ Kimawə yakhavəh nəgkiarieren rehuə mə jakhani-pre tuk əmiə, mhamə Yesu In hae pris rəmhen kin Melkisedek kupan. Mərig rəutən pik tuk nhoprayien nəgkiarieren m-fam tuk əmiə, meinai kimiə naksarpah pik tuk nərigien nar kirik mharkun. ¹² Kimiə nimishatətə tu pik, kini rhuə mə kimiə takpihauə ta nəməhajoun minə kape nəgkiarieren kape Kughen. Mərig nīkam, kimiə naksəpəh. Kini taktakun ai, tukaməkeikei kaməhajoun min əmiə, ririkakun min ye nuknei nəgkiarieren minə kape Kughen. Nəfrakisien e, kimiə nakwəsehuə ta mə taksən nəviginiyen skai, mərig naksəmhen əmə tuk nəməhəyen. ¹³ Mərig narmamə yamə mine kasəmaah hanə, iriə kwajikovə

əmtəmtə minə - khapəh nhavəs-huvəyən nirkunien tuk swatuk yame ratu-atuk. ¹⁴ Mərig nəviginien skai ne narmamə yamə mine kapəriə nirkunien ruəmrua ta, mamhawhai-pən nətərigien kapəriə mə tukharkun yame rahas mine yame rhuvə kini masor yame rhuvə in əmə in əmə.

6

¹ Ror məknei, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misarkut pəh rikitawə rimruə; pəh khapəh nharerig-pənien tuk nuknei nhajounien kape Nəgkiarien Huvə kape Yesu Kristo yame kwəsərig ta. To khapəh nhavirəkin-əməyən nuknei nimə nipiğ m-fam. In e, tukhapəh nhani-əməyən mə narmamə tukasəkeikei misəpəh swatuk yame ramkir-pən əriə ye nimhəyən, mamhani nəfrakisien ye Kughen. ² Kini pəh khapəh nishajounien nar kirikianə əmə rəmhin kin baptaes, uə norien kape nərəhu-pənien kwermi jir ye kapən kapə yermamə məhuak tukun, uə nipiğ yame narmamə tukhamragh min ye nimhəyən kapəriə, uə nipiğ yame Kughen tukrivəhsi-pən narpinien rerin kimi narmamə. ³ Nikam. Pəh Kughen tukrasitu irətawə mor ətawə kharkun fam.

⁴⁻⁶ Mərig narmamə tiksin kwənhauə ta ye nikhakien, mwəsən əsigəvin ta nəviginien yame ramsi-pən ye rao ye neai, minhavəh ta Nanmin kape Kughen yerkiria mine niहुवəyən ye Nəgkiarien kape Kughen, mwəsəm ta nəsanien kape narmaruyen kape Kughen yame tukripiuə, məkneikin, mhamir misəpəh. Kini swatuk rirkək tuk əriə tuk nararien ye nərigien kapəriə tuk nirerig-pəyən tuk Kughen. Meinai iria kwəsəri-pən swatuk kirikianə kape narmamə yamə mine kimisəsik-pən Ji Kughen ye nai kamarkwao kin, misarh iakei iran ye nimri mirh.

⁷ Nimoptanə yame ravəhs-huvə nəhig yame ramip nipiğ m-fam, mamor nəviginien ramor kwənkwan, nimoptanə a ravəh miragh narmamə yamə mine kasəsim aikin a. Kini Kughen ravəhsi-pən niहुवəyən iran. ⁸ Mərig nimoptanə yame nar huvə kirik rikək iran, mamor əmə kapir-lapir mine mənvhirik has minə, nimoptanə a ripəh niहुवəyən tuk nar kirik. Kughen ravəhsi-pən nahasien iran, kini tuk Nipiğ Kwasig, tukriwaan əru.

⁹ Eh, kimia yame yaksorkeikei pik əmia. Nar apnapig mə yaksəgkiar məknakin kimi əmia, mərig yakharkun huvə mə kimia nakhapəh nisəmhenien kin nimoptanə has a. Yakharkun huvə mə kimia nakamhavəh narimnar minə e yamə rhuvə rapita, yame Kughen ravəhsi-pre kimi əmia meinai In rimivəh miragh əmia. ¹⁰ Kughen tukripəh narukinien wok yamə mine nimnasor; meinai Kughen, kafan norien ratuatuk əmə nipiğ m-fam. Kini In tukripəh norien nar apnapig ye norien huvə kape norkeikeiyen yame nimisor kimin, masor ai taktakun, nipiğ naksasitu ye kafan narmamə minə. ¹¹ Yaksorkeikei mə kimia m-fam takharpin ye norkeikeiyen yame nakasor mamhavən infamien rikək, mə takhavəh nar yame naksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmia iran. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kimia taksarpah, mərig yaksorkeikei mə takhavəh norien kape narmamə yamə mine kimisaiyu kupan. Iria kimishatəta tim tim ye Kughen kini masor nətərigien kapəriə rapomh. Masor məknakin, taktakun ai, iria kwənhavəh ta narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə kapəriə.

Promes yame Kughen ramni raməmir rerin

5:14: Rom 16:19 **6:1:** Hib 5:12 **6:1:** Hib 9:14 **6:4-6:** Hib 10:32 **6:4-6:** Efes 2:8 **6:4-6:** Gal 3:2 **6:4-6:** Sam 34:8 **6:4-6:** 2 Pita 2:21 **6:10:** Mat 10:40,42 **6:11:** Hib 3:6 **6:12:** Hib 13:7 **6:12:** Jem 1:3; Rev 13:10; 14:12 **6:12:** Hib 10:36

¹³ Nipig Kughen rimini-pən promes tuk Ebrahim, nhag kirik min rikək yame tukrivəh kwəsu iran, meinai nhagin Kughen In yerpirig pik rapita nhag minə fam. Ror pən rimivəh atuk əmə kwəsu ye nhagin mimə,

¹⁴ “Yo jakvəhsi-pre kafak nīvhuəyen kimik, rehuə.

Yo jakor kafam kwənərəus tukripsaah.”

(Jen 22:17) ¹⁵ Meinai

Ebrahim, kafan nətərigien rapomh, in rimivəh in mivan meriaji nipig rimivəh narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimin.

¹⁶ Nipig yermamə ravəh kwəsu ye nhag yemehuə kirik kafan, kini kwəsu a ramərkis kafan nəgkiarinen ripam. Kini narmamə tukasəkeikei mamhani nəfrakisien ye kafan nəgkiarinen. To khapəh nisotgoh-minien tukun. ¹⁷ Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rimivəh atuk kwəsu ye nhagin meinai In rorkeikei mə tukror narmamə yamə mine tukhavəh narimnar yame In rimirpen əriə mə tukharkun huvə mə kafan nətərigien tukripəh nukreikinien tuk nipig kirik. ¹⁸ Kughen ravəh kwəsu məkna mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapətawə, yamə mine kimisaiyu atgin In. Kini pəh kitawə tukharaptəkin tim tim norien a yame Kughen rimivəhsi-pə ta kimi ətawə, mə kitawə tuksətigta ye promes minə kafan. Nipig tukmə Kughen rimirpen nar kirik mə tukror, mivəh kwəsu tukun, to ripəh min nukreikinien tuk nipig kirik, meinai,

“Kughen to ripəh neikuəyen nipig kirik.”

(Nam 23:19)

¹⁹ Kitawə kwəsəruəhu-pən tim kapətawə nətərigien mə tukhavəh narimnar minə a, ror məkneikin mə in rəmhen kin angka kirik yame ravi tim tim kapətawə nimraghien, mə nar kirik tukripəh nəsuə-əsuəyen kin mivi ta ətawə. Rəmhan əmə mə angka e raməmir hanə apa Ikin Ramərhanə Ikin, apa ye rao ye neai, ikin neipən raməker əswasig ikin. ²⁰ Ikin a, Yesu rimavən atua kin kapətawə ikin, mə tukrəhitə ye swatuk kapətawə. In ruauə ta rəmhen kin hae pris, rəmhen əmə kin pris e Melkisedek kupan. Kini In ravəh wok e kape rerin.

7

Melkisedek, king kape natuatukien, mine nəmərinyuen, mine hae pris yame ramor wok kape Kughen

¹ Kwən e, Melkisedek, in king kape Salem, kini in pris kupan kape Kughen yame in Yerpirig pik.* Kupan, Ebrahim rimavən mamarowagin iriə king minə, kini mapita əriə, kini mirerig muə. Melkisedek in rimavən məm Ebrahim ye swatuk, kini in maməhuak mamaiyoh Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi Ebrahim. ² Kini Ebrahim rimivəhsi-ta taet ye kafan narimnar mivəh-si-pən kimi Melkisedek. Melkisedek e, nhagin, nipran e “King kape Natuatukien.” Kini nhag kirik min e, kamokrən kin kimə, King kape Salem, nipran e ramni mimə, “King kape nəmərinyuen.” ³ Nəkwəkəwə kape Kughen ripəh nəvsəoyen kin rimni mine nisini mine kwənərəus kafan. Kini mipəh niniyen nipig yame rimnarha iran, mine nipig yame rimamhə iran. Rəmhen əmə kin yame in rimipəh nimhəyen, in mamor hanə wok kape pris. Ror pən, in rəmhen kin Ji Kughen yame in pris kape rerin.

⁴ Rikim tukramuh-ru Melkisedek in yemehuə kirik. Nar apnapig mə riptawə e Ebrahim in yemehuə, mərig in ramsiai pik Melkisedek mivəh-si-pən kafan nar huvə minə kimin rəmhen kin taet. ⁵ Kitawə kharkun mə ye newk minə fam, nəmə Isrel iriə kasəkeikei mhavəhsi-pən kapəriə taet kimi

6:15: Jen 21:5 6:16: Eks 22:11 6:17: Rom 4:16 6:17: Nam 23:19; Taet 1:2 6:19: Fil 3:12 6:19: Lev 16:2; Hib 9:2,3,7 6:20: Hib 4:14 6:20: Hib 2:17 6:20: Hib 5:16 * 7:1: Stori kape Melkisedek raməmir ye Jen 14:17-20. 7:3: Sam 110:4 7:4: Jen 14:20

kwənərəus kape Livae, iriə e pris minə, rəri-pən əmə yame loa ramni. Nar apnapig mə pris minə, iriə min kwənərəus minə kape Ebrahim, mərig nəmə iməriə ikin iriə kasəkeikei mamhəvəhsi-pən taet kimi əriə. ⁶ Mərig Melkisedek e, pəh nien mə in kwənərəus kərik kape Livae. Mərig in ravəh taet minə kape Ebrahim. Kini in mivəh-si-pən nihuvəyen kimi Ebrahim e yame Kughen rimirpen. ⁷ Ratuatuk əgkəp mə yermamə əmə yame in yerpərig tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi yermamə yame in ye tanə. Melkisedek ravəhsi-pən nihuvəyen kimi Ebrahim, ramhajoun pən mə in yerpərig, kini Ebrahim in ye tanə. ⁸ Kini pris yamə mine kamhəvəh taet, iriə narmamə əmə yamə mine tukpihamhə. Mərig Melkisedek e, in ravəh taet, kamni kimə in ramragh rerin. ⁹ Livae mine kafan kwənərəus, iriə e kamhəvəh taet kape nəmə Isrel, mərig kirkun niniyen mə nipiğ ririə Ebrahim rimirəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kafan min kwənərəus, iriə min kimhəvəhsi-pən taet a iriə min, ¹⁰ meinai ye nipiğ Ebrahim rimirəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kini ai Livae risi-pən ye kwənərəus kape rirpi Ebrahim.

Kristo in rəmhen kin Melkisedek

¹¹ Nar apnapig Loa kape Moses ramni mə pris minə tukhasi-pən ye kwənərəus kape Livae, mərig pris minə a kiseinein norien mə narmamə kisatuatuk ye nimir Kughen. Ror pən, pris min kərik tukraməkeikei muə, yame pəh nien mə in kwənərəus kape Eron mine Livae, mərig in pris rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹² Tukmə nipiğ kimə tukukreikin norien kape nirpenien pris, tukaməkeikei kukreikin min loa. ¹³ Tukaməkeikei kor məknaikin meinai kitawə kasəgkiar ye Yermaru kapətawə yame risi-pən ye kwənərəus yame rirəh norien wok kape pris yamə mine khavaan əru nar miragh minə ye tebol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. ¹⁴ Kitawə kwənharkun ta mə Yesu Yermaru kapətawə in rimasipən ye kwənərəus kape Juda, kini nipiğ Loa kape Moses raməgkiar kin wok kape pris minə, pa rime raməgkiar ye kwənərəus kape Juda. ¹⁵ Mərig rhuvə əmə, meinai kitawə kharkun mə pris kərik ruauə ta, yame in rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹⁶ In rimauə pris, mərig pəh nien mə Loa ramni mə kwənərəus kafan iriə pris minə. In ramor wok kape pris ye nar kərik yame rəsanin rapita Loa, in e, nəsaninien kape nimirghien kafan yame infamien rikək. ¹⁷ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Ik takamor wok kape pris kape rerin.

Ik pris kərik rəmhen kin Melkisedek kupan.”

(*Sam 110:4*)

¹⁸ Kimnəpəh loa kupan, meinai kafan nəsaninien rikək, in rirəh nasituyen ye nar kərik. ¹⁹ Meinai loa a reinein norien yermamə kərik mə in ratuutuk ye nimir Kughen. Kini taktakun ai, norien pisin min kərik yame rhuvə rapita, in ravəh tamhekin, mə kitawə tukserəhu-pən kapətawə nətərigien iran. Kini in swatuk kapətawə tuk nivanien ipakə tuk Kughen.

²⁰ Kughen rimirpen mə Kristo tukror wok kape pris kape rerin, kini mivəh kwəsu mə kafan nəgkiarien tukripam. Mərig nipiğ rimirpen pris minə tiksin, in rirəh nivəhyen kwəsu. ²¹ Mərig Kughen rimirəh əmə kwəsu nipiğ In rimirpen Yesu mə In pris. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Yermaru ravəh kwəsu kərik,

kini to kipəh nukreikinien nərigien kafan. Kini mimə,

“Ik takamor wok kape pris kape rerin.”

(*Sam 110:4*)

²² Nægkiarién e ramhajoun pæn mæ promes yame Kughen rimmor irætawæ, yame Yesu rimmor ruæ mor næfrakisien kîn, in rhuvæ pik mapita promes akwas yame Kughen rimini.

²³ Kupan, pris minæ iriæ khapsaah. Mærig kirikianæ tukramor wok mor wok mipimhæ. Kirik ravæh tamhekin, mor wok mamvæn, mimhæ. Iriæ khapæh nisorien wok kape rerin. ²⁴ Mærig Yesu, In tukror wok kape pris kape rerin, meinai In ramaræ rerin. ²⁵ Ror pæn, In rirkun nivæh-miraghien ætawæ yamæ mine kamharpin kitawæ min mhamæ tukhavæn tuk Kughen, meinai In ramragh rerin, mamægkiar atuæ kîn kapætawæ kimi Kughen.

²⁶ Ror pæn, In ruauæ hae pris yame In ræmhen tuk nasituyen irætawæ. In ramarhakæ, matuatuk huvæ. In ripæh norien norien has. In ror pisin ægkap ye narmamæ, meinai iriæ kasor norien hah. Kini In rapita æriæ yamæ mine kisaræ apa ye rao ye neai. ²⁷ In ror pisin ye hae pris minæ tiksîn. Nipig m-fam, iriæ tukasækeikei misækupan mhavi nitæ tuk tævhagæ has yame iriæ atuk kimisor, kwasig ikin, kipihavi nitæ tuk tævhagæ has kape narmamæ minæ tiksîn. Mærig nipig Yesu rimneighan kîn mæ tukor sakrefaes ye kafan nimmraghien, mikirikianæ æmæ, in ræmhen mækwakw. ²⁸ Loa in ravæhsi-haktæ pris yamæ mine khapæh nisæmhenien. Mærig kwæsu kape Kughen, yame rimikwasig kîn loa, in mivæhsi-haktæ Tini e yame rhuvæ mæmhen tuk norien wok e kape rerin.

8

Yesu in hae pris in rhuvæ rapita narmamæ yamæ mine kimisor wok kape hae pris kupan

¹ Nuknei nægkiarién yame yakamhani in e: Kapætawæ kirik aikin hae pris yame ror mækna. In rinækwætæ ta ye kwermi Kughen Yermaru matuk apa ye rao ye neai. ² In mamor wok apa Ikin ramærhakæ Ikin ye rao ye neai. In e Nimæ Tapolen æfrah yame Kughen rimivi, pæh nien mæ yame yermamæ rimivi.

³ Kimivæhsi-haktæ fam hae pris minæ kupan kimæ tukhavæhsi-pæn narimnar kimi Kughen mhavi nitæ. Ye swatuk kirikianæ æmæ min, kapætawæ e hae pris, In min tukramækeikei nivæh-si-pæn sakrefaes kimi Kughen. ⁴ Nipig rimnamaræ ye tokrei tanæ, to khapæh nhaniyen mæ In pris, meinai loa ramripen kwænæus pisin kirik mæ iriæ pris minæ, kîn iriæ kasor wok kape pris. ⁵ Nimæ Tapolen yamæ mine pris minæ kasor wok ikin ye tokrei tanæ in nanmi nar yame ramsigovin nimæ apa ye rao ye neai. Ror pæn, nipig Kughen rimini-pæn tuk Moses mæ tukrivi Nimæ Tapolen, in rimmor kwirig kimin mimæ, “Takamækeikei mamæm huvæ mæ takor narimnar minæ e ratuatuk mæmhen ye kafak mak yame yimnor mamhajoun ik kîn apa faktæ ye tukwas.”
(Eks 25:40)

⁶ Mærig taktækun ai, Yesu In hae pris kapætawæ, In rivæh kafan wok yame rhuvæ rapita wok kape pris kupan minæ. Kini ye norien kirikianæ æmæ min, Yesu In swatuk kape promes vi e, In rhuvæ mapita promes akwas minæ. Meinai promes vi e, in ramærer haktæ ye nægkiarién yamæ mine khahuvæ pik.

⁷ Meinai to kipipæh næm-pænién nar has kirik ye promes akwas, to promes vi ripipæh nivæhyen tamhekin. ⁸ Mærig Kughen rimmæm nahasien kape narmamæ kini mini mimæ,

7:22: Luk 22:20; Hib 8:6; 12:24 **7:25:** Rom 8:34; 1 Jon 2:1 **7:26:** Hib 2:17; 4:14; 6:20; 8:1
7:27: Lev 9:8; 16:6, **7:27:** Lev 9:15; 16:15; Hib 5:1,3 **7:27:** Efes 5:2 **7:27:** Rom 6:10; Hib 9:12, 26,28; 10:10; 1 Pita 3:18 **7:28:** Hib 5:1-2 **7:28:** Hib 1:2 **7:28:** Hib 2:10 **8:1:** Hib 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2 **8:2:** Hib 3:6; 10:21; 1 Pita 2:5; Rev 13:6 **8:2:** Hib 9:11, 24 **8:3:** Hib 9:14 **8:5:** Kol 2:17; Hib 9:23 **8:6:** Hib 8:8,13; Luk 22:20; Hib 7:22; 9:15; 12:24 **8:7:** Hib 7:11, 18; 10:1

- “Nipig aikin tukripiua,
yame Yo jakor promes vi kape kwənərəus kape Isrel mine kwənərəus
kape Juda.
- ⁹ Promes e tukror pisin ye promes akwas yame Yo yimnor kimi ripria
minə kupan, ye nipig e yame Yo yimivəh kwermirəə mikir-yerhav əria
khatərhav apa Ijip.
Yo jakor promes vi, meinai iriə kimnhapəh nharaptəəkinien promes
yame yimnor kimi əria kupan, kini ror pən yimukreikin-pən nimeitak
kimi əria.
- ¹⁰ Kini Yo, Yermaru, yakamni-ərhav mīmə, ye nipig yame tukripiua,
Yo jakor promes vi kirik kimi kwənərəus kape Isrel.
Jakvəh-sipən kafak loa minə ye kapəria kapa,
kini mirai-pən yerkiria,
Kini Yo jakua rəmhen kin Kughen atuatur kapəria,
kini iriə tukhauə kafak atuatur narmamə.
- ¹¹ Kini to khapəh nishajounien əria minə,
mamhani-pən tuk əria minə mhamə, ‘Kughen ror məknei,’
meinai iriə m-fam tukharkun Yo,
ririkakun ye narmamə apnapig minə mivən meriaji-pən narmamə yamə
mine kamhavəh nhag ehua minə.
- ¹² Meinai rikik rehua tuk əria tuk kapəria norien yamə mine ripəh natu-
atukien.
Yo jakvəhsi-ta norien has minə kapəria,
Kini rikik tukripəh nəsik-minien norien has minə kapəria.” *(Jer 31:31-34)*
- ¹³ Nipig Kughen ramni promes e, mə in promes vi, nipran e mə promes
kupan, rinəkwas minaha. Kini nar yame ruauə minəkwas, ripəh nəmhenien,
pəh nien mə tuk tu rikək.

9

Ikin ramərhakə ikin ye tokrei tanə mine ikin ramərhakə ikin ye rao ye neai

¹ Kini nipig promes yame Kughen rimnəkupan mor rimnamarə, narmamə
tukasəkeikei misəri-pən swatuk atuatur kape nəhuakien. Kini Nimə Tapolen,
in kape tokrei tanə e. ² Nəmə kupan kimnhavi Nimə Tapolen a, misor nəkwan
kirik apa imə atuatur, kimnhapir nəkwan kiraru. Kwənmhaan kupan,
kamni kimə Ikin Ramərhakə ikin. Ye kwənmhaan a, kimisərhəhu-pən nar
kamhaukrai haktə laet iran, mine tebol kirik yame kamətu-haktə-pən min
bred rhakə iran. ³ Kimivi-əswasig neipən ye kwənmhaan yame ramkwasig.
Kini kwənmhaan a kamni kimə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin. ⁴ Ikin a, nar kirik
aikin kimnor kin gol, yame kamətu-pən nimar nai pien-pien iran, kivaan.
Kini ikin a, Bokis kape Promes ramkwətə ikin. Bokis a, kimnor apa imə kin
nai; kini iruə kimnor kin gol. Kini ye nəkwai Bokis a, botel kirik aikin kimnor
kin gol, kimnhargin-pən kwənmop bred nhagin e “manə” iran, mine kaskin
kape Eron, yame kupan Kughen rimnor rəpirpir min. Kini kapier mir kiraru
aikin, yamə mir kwəutəuta, yame kimirai-pən natuakəmien ten irəriu. ⁵ Kini
yerpilig ye kapən kəvhao Bokis a, nanmi jerubim* kiraru aikin yamə mir
kawor nimtatiyen ye nikhakien kape Kughen. Təmərəriu rhorukin kapən
kəvhao bokis a, ikin hae pris ramətəg-pən nitə mə tukririsin təvhagə has yamə

9:2: Eks 25:8,9

9:2: Eks 26:33,34

9:2: Eks 25:31-40; Jon 8:12; Rev 1:20

9:2: Eks 25:23-29;

Jon 6:35,48

9:3: Eks 26:31-33

9:4: Nam 17:1-10

9:4: Eks 31:18

* 9:5: Jerubim in agelo

kirik kape Kughen ramhen kin nar miragh yame ramivə. Əm-ru Eks 25:18-22 mine Esek 10:1-20.

mine narmamə kimisor. Mərig to yakpəh nhopraiye nīprai narimnar minə a.

⁶ Nīpig pris minə kimisətu huvə fam narimnar minə a, kharkun nivəniē imə ye kwənmhaan yame raməkupan, masor wok kape nəhuakien; ⁷ mərig hae pris, in əmə rirkun nivəniē ime Ikin Ramərhakə Ǝgkap ikin. Ye newk kirikianə, in rirkun nivəniē ye nīpig kirikianə əmə. Kini nīpig tukmə ramvən, in tukraməkeikei mivəh nitə, mīrisin kafan təvhagə has mine təvhagə has yame narmamə minə tiksin kimisor mhəpəh nharkunien mə kimisor təvhagə hah. ⁸ Ramor narimnar minə a, Nanmin kape Kughen ramhajoun mə nīpig Nimə Tapolen kupan rimnamərə, swatuk rikək tuk ətwə tuk nivəniē Aikin Ramərhakə Ikin. ⁹ In rəmhen əmə kin nīmtətien kirik yame ramhajoun-pə nīpig yame kisərə iran ai taktəkun mine. Narimnar yamə mine pris minə kamhəvəh-si-pən kimi Kughen, masor sakrefaes kin kimin, khəpəh nisəmhenien tuk nərəhu-atuatukien nərigien kape narmamə yamə mine kamhəuə ye nəhuakien. ¹⁰ Meinai nəhuakien akwas kupan, in ramhajoun əmə norien ye nikarin kape nəviginien, mine ninimien, mine nəravyen. Narimnar minə a, iriə kape nīprai jir əmə. Kini Kughen rimnərəhu-pən natuakemien minə a rarə meriəji-pən əmə nīpig yame in rimni promises vi kirik yame rhuvə rapita.

Nitaw Yesu in sakrefaes kirik yame rhuvə mapita

¹¹ Mərig taktakun ai, Kristo ruauə ta. Kini in hae pris yame rimipik narimnar huvə minə, muauə. Kini In ruavən ime Nimə kirik yame rhuvə məmhen min, mapita yamə apa kupan. Nimə a, pəh nien mə nar kirik yame narmamə kasor, kini pəh nien mə nar kirik kape tokrei tanə yame Kughen rimnor. ¹² Nīpig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Ikin, pa rimə rimavən ye newk minə fam, rəmhen kin yame hae pris kupan minə kimisor. Mərig rimavən mikirkianə əmə, nəmhen. Meinai In rīpəh nivəhyen nitaw nani mine nitaw kwaji kau mivən imə mə tukrivəhsita narpinien kape təvhagə has. Nikam. In rimivəh atuk əmə nitawin, mivən imə, kini In əmə rimivəh nīmrītawə, mivəh nīmri nīmrəghien rerin kapətawə. ¹³ Ye norien kape promises kupan, kimisətəg-pən nitaw nani mine kao, uə nīmrəwk ye kau yame kimivəan əru ye tebol, kamətəg-pən ye kwən kirik yame rəmkimik ye nīmri Kughen mə tukror nīmtətien mə nīmrəghien kafan ruauə mīnhawən, nəmkimikien rikək iran. ¹⁴ Mərig nitaw Yesu in ravəh nasəninien ehə rapita narimnar minə e meinai Kristo In rimnor atuk sakrefaes iran, ye nasəninien kape Nanmin Rhakə† yame ramarə rerin. In sakrefaes kirik yame ratuətuk əgkap, nahəsien kirik rikək iran. Ror pən, nitawin rīvəh nasəninien rəmhen tuk nəspir-tayen rikitawə tuk norien yamə mine khakir-pən narmamə tuk nīmhəyen. Rimnor məknakin mə kitawə‡ tuksətəg əmə tuk nəhuakien kimi Kughen yame ramragh.

¹⁵ Tuk narimnar yame Yesu rimnor, In swatuk tuk narmamə tuk nivəhyen promises vi. Kughen ramokrən kin narmamə kafan, kini mīrpen-pən tuk əriə mə narimnar huvə minə e, kapəriə. Kini narimnar minə e, to khəpəh nharkəkien tuk nīpig kirik. Tuskərə rerin. Iriə tukhəvəh narimnar minə a

9:5: Eks 25:17-22; Hib 4:16 **9:6:** Nam 28:2-4 **9:7:** Lev 16:2 **9:7:** Lev 16:34 **9:7:** Lev 16:3,11,14; Hib 5:3 **9:7:** Lev 16:15 **9:8:** Luk 23:45; Jon 14:6; Hib 10:19-20 **9:9:** Hib 10:1-2
9:9: Hib 5:1; 8:3 **9:10:** Lev 11:2-23 **9:10:** Nam 6:3; Kol 2:16 **9:10:** Lev 11:25,28,40 **9:11:** Hib 10:1
9:11: Hib 8:2; 9:24 **9:12:** Rom 3:25 **9:14:** 1 Pita 1:2,18-19 **9:14:** Hib 10:4
† **9:14:** Ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman, nəgkiarinen e "Rhakə" rikək iran. ‡ **9:14:** Ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman, ramni "kimia." **9:14:** Taet 2:14 **9:15:** Luk 22:20 **9:15:** Hib 10:34

meinai nimhøyen kape Kristo in rimnarpin ta tøvhaḡ has kape narmamə yamə mine kisəsik loə kape promes kupan.

¹⁶ To Yesu ripipəh nimhøyen məkna, to kafan narmamə minə kipihipəh nhavəhyen narimnar huvə yamə mine In rimirpen mə kapəriə. Meinai tukmə tatə kirik rirpen mə tukmə rimhə, kafan nautə tukrivən tuk tiri, tatə tukraməkeikei mimhə məkupan, kini ai promes kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ¹⁷ Mərig tukmə tatə ramragh hanə, tini to ripəh nivəhyen nautə kafan. Tukror əmə nəfrakisien kin ye nipig yame tukrimhə iran.

¹⁸ Tuk narimnar minə e, ye nikarin kape promes kupan yame Kughen rimini, nitaw nar miragh kirik tukraməkeikei maiyu rhajoun mə nar miragh kirik rimamhə, ror nimtətien mə promes ramarə. ¹⁹ Ror məkneikin mə, nipig Moses in rimini-ərhav ta nəgkiarrien minə fam kape loa kimi narmamə, kini kwasig ikin, in rimivəh tiki sipsip kimmor rəwhao, mine kwermi nai e kamni kimə "hisop" meires-pən ye nitaw kwaji kao mine nitaw nəni mine nu, kini matəg-pən nitə ye nəkwəkwə kape Loa mine narmamə minə. ²⁰ Kini mini-pən tuk əriə mimə,

"In e nitaw nar miragh kirik yame rimamhə tuk norien promes kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin. Kini kimə takasəkeikei mhasiai In, masor nəkwān." *(Eks 24:8)*

²¹ Ye norien kirikianə əmə min, Moses rimnatəg-pən nitə ye Nimə Tapolen mine narimnar fam yame kavəh tuk nəhuakien. ²² Loa ramni mə pris tukraməkeikei mamor-pən nitə ye narimnar khapsaah, ipakə narimnar fam, ror nimtətien mə iriə kwənhauə mishawən. Kini tukmə nitə ripəh naiyuyen iran, Kughen to ripəh nəspirien tøvhaḡ has.

Nitaw Yesu ramarpin tøvhaḡ has

²³ Ror pən, nipig kimmor sakrefaes, nitə rimnaiyu mor narimnar minə a kishawən. Mərig Nimə Tapolen mine narimnar kafan aikin, iriə nanmi nar əmə yame ramor əmə nimtətien ye narimnar yame raməmir ye rao ye neai. Mərig niprai nar, in apa ye rao ye neai, kini nitaw nar kirik yame rhuvə rapita tukraməkeikei maiyu mor rhawən. ²⁴ Yesu ripəh nivənyen ime Ikin Ramrhakə Əgkap Ikin kape tokrei tanə e, yame narmamə əmə kimisor. Nimə a, in nanmi nar əmə kape Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin əfrakis apa ye rao ye neai. Mərig Yesu rimavən ye rao ye neai, kini taktakun ai, In maməgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen ye nimrin.

²⁵ Kini nipig Yesu rimnor atuk sakrefaes ye kafan nimraghien, kafan norien ror pisin ye hae pris minə kupan. Ye promes kupan, hae pris tukraməkeikei mivən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mivi nitaw nar miragh. Pəh nien mə ramor atuk sakrefaes kin nitawin. Kini tukraməkeikei mor məknakin ye newk minə fam. Mərig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin ye rao ye neai, mivəh atuk nitawin mor sakrefaes kin mikirikianə əmə, rəmhen. ²⁶ To Kristo ripior sakrefaes məknakin ye newk minə fam, rəmhen kin yame pris minə kupan kimisor, to ripiərig nəmhøyen nipig ripsaah ririkakun ye nipig Kughen rimnor tokrei tanə mamvən mamvən. Mərig taktakun ai, kitawə kwəsarə ye Nipig Kwasig, Yesu rimatərhav-pə mikirikianə əmə, mə tukror atuk sakrefaes kin kafan nimraghien tuk nivəhsi-tayen narpinien kape tøvhaḡ hah. Kini kafan sakrefaes, in infamien.

²⁷ Kitawə narmamə, Kughen rimnərəhu nipig yame narmamə kirikianə kirikianə tukhamhə iran, kini tukhamhə mikirikianə əmə. Kini kwasig ikin, In tukəkir kapətawə norien minə. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, Kristo

rimnor atuk sakrefaes kin mikirikianə əmə, mə In tukrarpin təvhagə hah kape narmamə khapsaah. Mərig kwasig, ye nipig tukrirerig-pə min iran, In to ripəh min narpinien təvhagə has, mərig tukruə nivəh miragh əmə narmamə yamə mine kasərer matuk mamhawhin In.

10

Yesu rimneighan-pən kin nimraghien kafan rəmhen kin sakrefaes, mikirikianə əmə nəmhen

¹ Narimnar kape loa, kisəmhen kin nanmi narimnar yamə mine kamhauə kwasig. Mərig nanmi nar e ripəh nəmtir-huvəyen. Pəh nien mə niprai nar. Ye newk minə fam, pris minə kasor sakrefaes. Mərig nar apnapig iriə kasor sakrefaes, loa in reinein norien nəməhuak yamə mine kamhauə tuk Kughen mə tuksatuatuk ye nimrin, meinai sakrefaes minə a, iriə nanmi nar əmə.

² To sakrefaes ripiəmhen ripior nəməhuak minə kipisatuatuk, mipihapəh nor-minien sakrefaes, meinai kwəshawən ta. Kini to sakrefaes ripiəspir-ta rikiriə, to kipihapəh nisərig-rahasion tuk təvhagə has. Mərig, nikam. Kasərig rahas hanə. ³ Mərig taktakun ai, ye newk minə fam, pris minə kasor pawk sakrefaes, mərig nar a ramor əmə mə narmamə rikiriə raməsik hanə təvhagə has kapəriə, ⁴ meinai nitaw nəni mine kao kirapəh niwəmhenien tuk nivəhsitayen narpinien kape təvhagə has. ⁵ Ror pən, nipig Kristo rimauə ye tokrei tanə, mini-pən tuk Kughen mimə,

“Kughen, Ik nakpəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kivəhsi-pre kim ik.

Mərig Ik nimnor niprak kirik mə jakvən iran.

⁶ Kamhavaan əru narimnar ye tebol rəmhen kin nəhuakien kapəriə raurə tuk Ik,

kini masor sakrefaes tuk nəspirien təvhagə has.

Nar apnapig kasor məknakin, mərig khapəh nisorien rikim ragien tuk əriə.

⁷ Mərig Yo yakamni mimə,

“Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməgkiar irak mimə,

“Kughen, Yo e, yimauə mə jakor nəkwam.” ’ ’ ”

(*Sam 40:6-8*)

⁸ Kristo ruini ta mə Kughen ripəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kivəhsi-pən kim in, mine narimnar yame kavaan ye tebol, mine sakrefaes kape nəspir-tayen təvhagə has. Nar apnapig narmamə kasor narimnar minə e rəri-pən loa, Kughen rikin rapəh nagienien tukun.

⁹ Kini nipig Kristo ramni min mimə, “Yo e, yimauə mə jakor nəkwam” kini meighaan-pən kin nimraghien kafan, In rimnoriah swatuk kupan kape nivəhsitayen narpinien kape təvhagə hah, mor swatuk vi kirik tuk nivəhsitayen. ¹⁰ Kini Yesu Kristo rimnor nəkwai Kughen ror məkneikin: In rimnor atuk sakrefaes kin nipran, mikirikianə əmə, mə tukror ətawə kisatuatuk.

¹¹ Kini pris minə fam kasərer masor wok kape nəhuakien, masor sakrefaes, masor nar kirikianə əmə nipig mifam tuk nəspir-tayen təvhagə has. Mərig sakrefaes minə a, iriə khapəh nisəmhenien tuk nivəhsitayen təvhagə has kirik. ¹² Mərig pris e kapətawə rimnor kafan sakrefaes mikirikianə əmə, kini sakrefaes e in rəmhen məkwak tuk nəspir-tayen norien has kape narmamə kape rerin. Kini nipig rimnor məknakin kafan sakrefaes, in nivəhən “məkwətə ye kwermi Kughen matuk.” ¹³ Kini ikin a, In rawhin əmə mə “Kughen

tukror In ramehua ye kafan tikmir minə.”* ¹⁴ Meinai Kristo rimnor sakrefaes mikirikianə əmə, mor kafan narmamə kisatuatuk ye nimrin kape rerin. Narmamə minə a, iriə en, yamə mine In rimnor əriə khauə misatuatuk.

¹⁵ Kini Nanmin kape Kughen, In min raməvsao kin narimnar minə a kimi ətawə, mamni mimə,

¹⁶ “Kughen Yerमारु ramni mimə,

Nipig tukripiua,

jakor promises vi kimi kafak narmamə minə.

Yo jakvəhsi-pən loa minə kafak yerkiria,

kini Yo jakrai-pən loa kafak ye nirkunien kapəria.’ ”

(Jer 31:33)

¹⁷ Kini In mamni min mimə,

“Yo jakəru-kin kapəria norien has minə,

kini rikik tukripəh nəsik-minien norien minə kapəria yame kasəkapir
loa.”

(Jer 31:34)

¹⁸ Nipig tukmə Kughen rimnəspir ta norien has kape narmamə, to khapəh nisə-minien sakrefaes kirik.

Pəh kisərer timtim ye nhatəyən kapətawə

¹⁹ Yo minə tiksın. Ror məkneikin mə nitaw Yesu rimnor ətawə kharkun nhavəniən imə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mhapəh nhaginien. ²⁰ Rəmhen kin yame In rimnəhipu neipən yame raməker əswasig kin Ikin Ramərhakə Ikin. Mərig pəh nien mə rimnəhipu neipən kirik, mərig nipran rimnərkwopir ror swatuk vi kirik yame ramragh tuk ətawə tuk nivəniən tuk Kughen. ²¹ Kini hae pris kapətawə, in yemehua yame ramarmaru ye nimə kape Kughen, in e kafan narmamə minə. ²² Ror məknakin, pəh khavən ipakə tuk nimri Kughen, yerkitawə yame rukwar kin nhatəyən əfrakis. Meinai Kristo rimnətag-pə nitawin yerkitawə məspir ətawə. Kini rimnokwi-ta nipraitawə ye nu yame rəmtir in əmə in əmə. ²³ Kitawə khamə kwəsəəhu-pən nətərigien kapətawə ye Kristo. Ror məknakin, pəh kisərer tim tim iran, mhapəh nhavə-viəyən, meinai kitawə kharkun nisətigəyən ye kafan nəgkiarien yame rimirpen-pə ta kimi ətawə. ²⁴ Pəh khasig ətawə minə mə kitawə tuksorkeikei ətawə minə, kini masor huvə pən kimi ətawə minə. ²⁵ Narmamə tiksın kwəsəpəh nofuginien əriə minə. Mərig ripəh nəmhenien. Pəh kasofugin ətawə minə, masərip tim tim ətawə minə ye nipig mifam. Kini nipig kasəm mə Nipig Kwəsəg rinamə pakə, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misərip tim tim ətawə minə mamhəripin.

²⁶ Rhuvə mə tuksərip tim tim ətawə minə məknakin, meinai tukmə kitawə kwənharkun ta nəfrakisien, mərig khapəh nisərigien, masor norien has mamhəripin, kini sakrefaes kirik min rikək mə to rivəhsi-ta təvhagə has kapətawə, kini nar kirikianə əmə aikin. In e, tukasəkeikei mhagin, misətəmmimin, meinai kitawə kwənharkun huvə mə kitawə kamhawhin narpinien skai, mine nap ehua kape niemhaa kape Kughen yame tukraməkeikei məkwəru kafan tikmir minə. ²⁸ Loa kupan kape Moses ramni mə tukmə yermamə kirik rəkapir loa, kini “yermamə kiraru uə kisəsə kirhini-ərhav in;” (Dut 17:6,7) kini kwən a tukraməkeikei mimhə. Narmamə, rikiriə to ripəh nehuəyən tukun. ²⁹ ? Mərig rhawor ye yermamə yamə ripəh nisaiyen Ji Kughen?

* **10:13:** Ramni Sam 110:1. Əm-ru Hib 1:13. **10:20:** Lev 16:2; Mat 27:51; Efes 2:18; Hib 9:8 **10:21:** Sek 6:13 **10:21:** Hib 3:6 **10:22:** Hib 7:19; Efes 3:12 **10:22:** Esik 36:25; Hib 9:14; 12:24 **10:22:** 1 Pita 3:21 **10:25:** Hib 3:13 **10:26:** Hib 6:4-8; 2 Pita 2:20-21 **10:27:** 2 Tes 1:7-9; Hib 12:29 **10:29:** Hib 6:6

Kughen rimiini-pə promes kirik tuk ətawə, kini nitaw Kristo rimmor promes e ruauə minor nəfraksien kin. Nitə əmə a in a rirkun norien narmamə kisatuatuk. ?Mərig rhawor ye yermamə yame ramor nar apnapig ye nitə e? ? Rhawor ye yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen yame raməwhai nihuvəyen kimi narmamə? Ratuatuk mə yermamə yame ror məknei tukrarə ye narpinien skai yame rapita narpinien yame yermamə yame ramakapir loa kape Moses tukrarə iran. ³⁰ Meinai kitawə kharkun ta Kughen yame ramni mimə,

“Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien kapəriə rəmhen əmhen.” (Dut 32:35)

Kini In ramni min mimə,

“Kughen Yermaru tukrəkir norien kape narmamə kafan.” (Dut 32:36)

³¹ Səm-ru. ! Tukmə Kughen yame Ramragh rəpkətərəkini ik, nar a ror niginien!

³² Rhuvə mə rikimiə tukramuh nipiɡ kupan, nipiɡ nikhakien rinaməsia-pen əmiə kupan. Ye nipiɡ a, kimiə nimisarə ye nipiɡ əutən kirik, yame rəsəso pik, nimisəriɡ nəmhayen ehua, mərig nimisərer tim tim. ³³ Nipiɡ tiksini, narmamə kamhani hah əmiə ye nimir mirh, masor min narimnar has minə tiksini irəmiə. Nipiɡ tiksini, nimisərer-pən tuk narmamə yamə mine kamor has pən kimi əriə. ³⁴ Misasitu irəriə nipiɡ kimnəhi-pən əriə ye kalabus, kini misarə ye nipiɡ əutən kapəriə. Kini nipiɡ narmamə kimisəkrəh kin narimnar minə kapəmiə, nakwənharkun ta mə kapəmiə aikin narimnar raməmir yame in rhuvə mapita, rikimiə ramagien əmə. Kini narimnar minə a to ripəh nirkəkien tuk nipiɡ kirik. Kini rikimiə ramagien əmə tukun. ³⁵ Ror pən, nipiɡ naksarə ye nipiɡ əutən minə, pəh rikimiə tukripəh nəpouyen, meinai tukmə nakshatətə ye Kughen, In tukrivəhsi-pre nərok kimi əmiə. ³⁶ Kimiə takasəkeikei misor nətəriɡien kapəmiə rapomh, mə taksor naha nhagin yame Kughen rorkeikei. Kini takpihavəh narimnar yame Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pre kimi əmiə. ³⁷ Meinai Kughen ramni mimə pəh nien mə tuktu “Kwən kirik tukruə,

in tukritərhəv-pə, mipəh norien kəmər.

³⁸ Meinai kafak narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimirik, iriə tukhashatətə irak mamharpin.

(Hab 2:3-4)

Mərig tukmə yakəm mə kwəsəpəh Yo, masərer rerig rerig, to rikik ripəh naginien tuk əriə.”

³⁹ Mərig kitawə e to khapəh nisərer rerig-rerigien, miserwei. Nikam. Kitawə narmamə kape nhatətəyen ye Kughen, Kughen tukrivəh miragh ətawə.

11

Kaha yamə mine kimishatətə ye Kughen

¹ Kitawə kasərəhu-pən kapətawə nərigien ye narimnar yamə mine tukripiuə, kini nhatətəyen kapətawə in ramor ətawə kharkun huvə mə narimnar minə e, iriə nəfraksien. Nar apnapig mə kitawə khapəh nisəmien narimnar minə a, mərig kharkun huvə mə tukpihavəh, meinai nhatətəyen ramhajoun ətawə mə tukpihavəh. ² Riptawə minə kimnishatətə ye Kughen, Kughen rimməgnəgin əriə tukun.

³ Nhatətəyən ramor ətawə kharkun mə Kughen rimməgkiar əmə, narimnar kape tokrei tanə kasəmir. In rimiṽəh narimnar yame kipəh nəmien, mor narimnar kin yame kaməm.

⁴ Ebel in rimmhatətə tim tim ye Kughen, miṽəh-si-pən narimnar kimi Kughen yame rhuvə rapita yame Ken rimiṽəhsi-pən kimin. In rimmhatətə tim tim məknakin ye Kughen, Kughen rimiṽəhsi-pən kimin. Kini nar apnapig mə kwən a ruamhə ta, mərig nhatətəyən kafan ramhajoun ətawə kin nar kirik ai taktəkun.

⁵ Mine Inok rimmhatətə timtim ye Kughen, kini miṽəh nimhəyən. Kughen rimiṽəhsi-ta əmə in ye tokrei tanə e, mə tukrhaktə miṽən ye rao ye neai. Narmamə to khapəh nisəm-minien in, meinai Kughen rimirəhsi-ta. Meinai niṽig Kughen riṽəh hanə niṽəhsi-tayen in, minhajoun ta in mə rikin rimmnagien tukun. ⁶ Mərig yermamə to riṽəh nhatətəyən ye Kughen, Kughen to rikin riṽəh nagienien tukun. Meinai niṽig yermamə kirik rorkeikei mə tukruə tuk Kughen, in tukraməkeikei mamni nəfrakisien mə Kughen ramarə mamərok narmamə yamə mine kisarkut mə tukharkun In.

⁷ Mine Noa in min rimmhatətə tim tim ye Kughen. In e, niṽig Kughen rimiṽəhsi-pən narimnar kupan tukun, yame narmamə kipəh hanə nisəmien, Noa rimiṽəhsi-pən mamor nəkwən. Miṽəhrikin rao ehə kirik mə tukriṽəh miragh kafan narmamə minə. Rimiṽəhrikin məknə rao, mor əpu mə Kughen tukriṽəhsi-pən narṽinien kimi narmamə. Nhatətəyən kafan rimmor swatuk kimi Kughen ror In ratuatuk ye nimmrin.

⁸ Mine Ebrahim in rimmhatətə timtim ye Kughen. Niṽig Kughen rimmokrən kin mə tukriṽən ye tanə piṽin kirik, in rimmor nəkwən. Tanə a, Kughen rimirpen ta kimin miṽəhsi-pən kimin. Kini Ebrahim rimiṽəhsi-pən, meinein mə ramṽən hiə. ⁹ Mamhatətə timtim ye Kughen məknə, kini mamarə ye tanə a yame Kughen rimirpen ta kupan mə tukriṽəhsi-pən kimin. Mərig rimmamarə aikin a, miṽəh niṽəhrikinien niṽəh huṽə kirik, miṽəh-si haktə nikar niṽəh kirik, mamarə ramhen kin yepsipis kirik. Kini kwənərəus kafan Aesak mine Jakob yame Kughen rimiṽəhsi-pən promes a kimi ərisir Ebrahim, iriṽəh min kimiwərə əmə ye niṽəh has ramhen kin yepsipis mir. ¹⁰ Ebrahim rimmamarə ye niṽəh tapolen məknə meinai in rimiṽəh min mə tukriṽən ye taon kirik yame nuknen riskai, tukraməmir ror tu. Taon e, Kughen əmə rimmariṽək iran miṽəhrikin.

¹¹ Mine Sera min rimmhatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig mə rimmariṽəhuaru əgkap, mərig Kughen rimiṽəhsi-pən nəsaninien kimin mə tukreimək. In rimirəh tini e, meinai in rimmhatətə ye Kughen mə In tukror promes kafan ruə mor nəfrakisien kin. ¹² Ebrahim rimmariṽəhuaru ta, ipakə əmə riṽəh, mərig kwənərəus minə khapsaah kimnhasi-pən iran. Nar apnapig mə in yermamə kirikian əmə, mərig kwənərəus mine e kafan, iriṽəh khapsaah ramhen əmə kin kamhau minə ye neiai mine niṽəhrikin ye tahik yame to kipəh nəṽəhrikin-famien əriə.

¹³ Narmamə minə a, iriṽəh kimishatətə tim tim ye Kughen, mərig niṽig kimnhamhə, iriṽəh kimnharəh nhəṽəhyen narimnar yamə mine Kughen rimiṽəhsi-pən kimin ta mə tukriṽəhsi-pən kimi əriə. Iriṽəh kimisəm narimnar minə e mə iriṽəh kasəmir isok tuk əriə, mərig rikiriṽəh ragien pik mə tuksəm. Mhani-ərhav mhamə kisarə ye tokrei tanə e mərig kisamhen əmə kin yepsipis əmə. Tokrei tanə e pəh nien

11:3: Jen 1 **11:4:** Jen 4:4-5 **11:4:** Hib 12:24 **11:5:** Jen 5:21-24 **11:6:** Hib 7:19 **11:7:** Hib 11:1 **11:7:** Jen 6:9 **11:9:** Wok 7:5 **11:9:** Jen 12:1-8 **11:10:** Hib 12:22; 13:14 **11:10:** Rev 21:2, 14 **11:10:** Hib 11:16 **11:11:** Jen 17:19; 18:11-14; 21:2 **11:12:** Rom 4:19 **11:12:** Jen 22:17 **11:13:** Hib 11:39 **11:13:** Mat 13:17 **11:13:** Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1 Pita 1:17; 2:11

mə iməriə əfrakis ikin. ¹⁴ Nipig narmamə kasəgkiar məknai, in ramhajoun pən mə kasarha-kin iməriə atuatur ikin. ¹⁵ Kapəriə nətərigien riphə nərəri-gənien ye tanə kapəriə kupan, yame kwəsəpəh ta. Rikiriə to riphuh məknə, kiphiharkun nərərigien mamhavən. Mərig kimnhapəh nisorien məknakin. ¹⁶ Iriə kimisoriəkei iməriə ikin pisin kirik yame rhuva rapita. In e rao ye neai. Ror pən, Kughen riphəh naurisien mə kamokrən kin In kimə kapəriə e Kughen. Kini Kughen rimnor apnəpeinə ta ye taon kirik iməriə ikin.

¹⁷⁻¹⁸ Mine Ebrahim rimivəh promes yame Kughen rimini-pən tukun mimə, “Kwajikovə kafam Aesak tukror kwənərəus kafam tukripsaah min, iriə tukhavəh nhagin.” *(Jen 21:12)*

Nipig Kughen rimə tukrəm nhatətəyen kape Ebrahim, kini Ebrahim rimnhatətə ye Kughen mamərer matuk tuk nhopniyen tini kwənkwan kirikianə əmə e Aesak mə tukror sakrefaes kin kimi Kughen. ¹⁹ Meinai Ebrahim rikin rimnaməsik mə Kughen rirkun norien yermamə ramragh min ye nimhəyen. Kini Ebrahim rimivəh min tini e Aesak ipakə rəmhen kin yame rimivəh miragh in ye nimhəyen.

²⁰ Mine Aesak rimnhatətə tim tim ye Kughen, maməhuak mə Kughen tukrivəh-sipən nihuvəyen kafan ramvən kimi tini mir e Jakob mine Esao, mamni-ərhav narimnar yame tukripiuə tuk nipig kirik.

²¹ Mine Jakob rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, minim tim tim kaskin kafan, maməhuak mə Kughen tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi ji Josef mir, maməgnəgin Kughen.

²² Mine Josef rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, kini maməgkiar kin nipig kwənərəus minə kape Isrel tuksap ta Ijip. Kini in rimini ta tuk əriə mə iriə tukhatərhav Ijip, mishawor mhanim in.*

²³ Mine tatə mine mamə kape Moses kimivhatətə tim tim ye Kughen. Nipig in rimnarha-pə, iriū kimivəm mə in ramor yemə huvə kin, kini kwerkwaig kin in rivəh makuə kisisər. Kini iriū kirəpəh niraiginien kin nəsikien nəkwai king.†

²⁴ Kini Moses rimnehuə mamhatətə tim tim ye Kughen. Kamni pawk kimə in mikip king kape Ijip,‡ kafan nautə ripsaah, mərig nipig rimnehuə, rimnəm mə riphəh nəmhenien mə tukramarə əmə ye narəyen yame rimar ye tokrei tanə. ²⁵ Mimə tukrəpəh nagienien kape narimnar kape tokrei tanə, yame iriə kape nipig kwəkwə əmə, mivəb, mamərer-pən tuk narmamə kape Kughen yamə mine kamərik mitə əriə. ²⁶ Rikin rimnamuh mə tukmə narmamə kisarh iakei iran tuk Kristo yame tukripiuə, mərig in to riphəh naurisien tukun. Rikin tukragien tuk nar e, rapita yame to riphiamarə ye nimraghien yame rimar apa Ijip. Mərig rikin rimavən əmə tuk nərok yame Kughen tukrivəhsi-pən kimin.

²⁷ Moses rimnhatətə tim tim məkneikin ye Kughen, map ta ye kantri Ijip, mipəh niginiēn kin king e yame niemha ramhai pik in. Mipəh narha-kwasigien, maməkeikei mamvən, rəmhen kin yame in rimnəm Kughen e yame keinein nəmien kin nimri jir. ²⁸ Rimnhatətə tim tim ye Kughen məknə, kini mirikakun norien kape lafet e Pasova. Mini-ərhav tuk kwənərəus minə kape Isrel mə tukasəkeikei mnhauh-pən nitaw sipsip ye kwəruə ye nime

11:15: Jen 24:6-8 **11:16:** 2 Tim 4:18 **11:16:** Mak 8:38 **11:16:** Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6, 15 **11:16:** Hib 11:10; 13:14 **11:17-18:** Jen 22:1-10; Jem 2:21 **11:19:** Rom 4:21; Jon 5:21 **11:20:** Jen 27:27-29,39,40 **11:21:** Jen 48:1,8-22 * **11:22:** Gris ramni mə, “tukshawor nikəkrin.” **11:22:** Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32 **11:23:** Eks 2:2 † **11:23:** King Fero rimini mə tukhopni ji namə Isrel minə fam yamə mine kapəriə newk riphəh napitayen kiraru. **11:23:** Eks 1:16, 22 ‡ **11:24:** Nagkiriēn Gris ramni mə, “in ji piakəskəh kape Fero.” **11:24:** Eks 2:10
11:26: Hib 13:13 **11:26:** Luk 14:33 **11:26:** Hib 10:35 **11:27:** Eks 12:50, 51

minə kapəriə. Tuksor məknaikin mə agelo yame Kughen tukrher-pə kin tuk nhopniyen nimirin nupan yerman minə, tukriyəh nhopniyen nimirin nupan yerman minə kapəriə.

²⁹ Mine kwənərəus minə kape Isrel kimishatətə tim tim ye Kughen, mħarkun nisəviöfuginien ye tahik ehuə yame rimnəwhai kiraru. Kini misariwək iran rəmghen kin tipəvsik. Mərig nipiğ nəmə İjip kimisarkut tuk nikwasigien kin əriə, tahik rimipik əriə, kimisəmnin.

³⁰ Mine kwənərəus minə kape Isrel yame ramkwasig, iriə min kimishatətə tim tim ye Kughen. Kimisəriwək misarkurao ye kəupə kape Jeriko, yame kimnər kin kapiər. Kimisarkurao misarkurao ye kəupə a, mhavəh nipiğ seven, kini ai, kəupə ehuə a rarkwəpir məsaah.

³¹ Mine Rehab e in piraovin kape swatuk, in min rimnhatətə ye Kughen. Nipiğ kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nime tuk əriu. Ror pən kin, nipiğ nəmə Isrel kimisarowagin kimi nəmə Jeriko, mishopni nəmə aikin yamə mine kħapəh nħanien nəfraksien ye Kughen, kimnħapəh nishopniyen Rehab.

³² Mərig to yakpəh nini-minien mivən. To yakpəh nini-minien rapomh maməvsao kin Gideon mine Barak mine Samson mine Jeftaha mine Deved mine Samuel mine profet minə tiksın. ³³ İriə kimishatətə tim tim ye Kughen, masor narimnar ripsaah. İriə kimnħakır kwənərəus minə kape Isrel mhavan misarowagin iriə nəmə İku pisin minə, misapita əriə. Masor norien atu-atuk minə, kini mhavəh narimnar huvə yamə mine Kughen rimirpen mə tukriyəhsi-pən kimi əriə. Kimisəpkətərəkın nəkwai laeon minə mə tukħapəh nisənien əriə. ³⁴ Misher-əpis nap ehuə yamə mine kamħauək. Misapitan kin narmamə yamə mine kħamə tukshapni əriə kin nau nisə. Kapəriə nəsaninien rikək pawk, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə. Kini iriə kimisapita mobael minə kape tanə pisin pisin minə. ³⁵ Nipiraovin tiksın aikin yamə mine kimishatətə tim tim ye Kughen, Kughen ror jiriə minə kamħamragh min ye nimħəyen.

Mərig narmamə tiksın aikin, kivəhsi-pən pawk nəmhəyen kimi əriə, mərig kwəshatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig kimə tukrisin əriə mə to kisəpəh nhatətəyen kapəriə, mərig kimnħapəh nisəpəhyen, mhəmə tukħavəh nimraghien kirik yame rhuvə rapita. ³⁶ İriə tiksın, narmamə kisarh İakei İriəriə, kini misərkis-ərkis əriə. Kini iriə tiksın, narmamə karkwəji ətərəkın əriə kin jen, mhapik-pən əriə ye kalabus. ³⁷ İriə tiksın, kimnarkwhopni əriə kin kapiər apig, kini iriə tiksın, kimivi əru əriə kin so. Tiksın, kimnħapni əriə kin nao nisə. Kini iriə tiksın kimisarkaoh əmə kin tiki nəni mine sipsip. Nar kirik kapəriə rikək. Kimnər aħas pən kimi əriə. Narmamə kimisoriah pik əriə. ³⁸ Mərig iriə nəmə huvə minə, tokrei tanə e ripəh nəmhənen mə to iriə kisarə İkin. Kimisarə apnapig əmə, apa ye tipəvsik, mine ye tukwas minə, mine ye nəpag kapiər minə, mine ye nəkwai nimir.

³⁹ Nəmə minə a, iriə m-fam kimishatətə tim tim ye Kughen, In rivəhsi-pən nhag huvə kimi əriə. Mərig kimnħapəh nhavəhyen nar e yame Kughen rimirpen ta mə tukriyəhsi-pən kimi əriə, ⁴⁰ meinai In ruini ta nətərigien

11:28: 1 Kor 10:10 **11:28:** Eks 12:21-23 **11:29:** Eks 14:21-31 **11:30:** Josua 6:12-20 **11:31:** Jos 2:1-16 **11:31:** Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemes 2:25 **11:32:** Jaj 6-8 **11:32:** Jaj 4-5 **11:32:** Jaj 13-16 **11:32:** Jaj 11-12 **11:32:** 1 Saml 16:1,13 **11:32:** 1 Saml 1:20; 3:19-4:1 **11:33:** 2 Saml 8:1-3 **11:33:** Dan 6:22 **11:34:** Dan 3:19-27 **11:34:** Eks 18:4 **11:34:** 2 King 20:7; Jaj 16:28 **11:34:** Jaj 15:8 **11:35:** 1 King 17:22, 23; 2 King 4:36, 37 **11:36:** Jer 20:2; 37:15 **11:36:** Jen 39:20 **11:37:** 2 Kron 24:21 **11:37:** 1 King 19:10; Jer 26:23 **11:37:** 2 King 1:8 **11:38:** 1 King 18:4; 19:9 **11:39:** Hib 11:2,4 **11:39:** Hib 11:13; 10:36

kirik kafan, mə In tukror huvə-pə rapita kimi ətawə e towel mine. Kini ye nətərigien kafan, In rorkeikei mə tukriřpin ətawə miriə kupan, mə kitawə miriə əmə tuksayu əm nəmhen əmə.

12

¹ Kini narmamə yamə minə, kimisərer-ərhav tuk Kughen, mishatətə tim tim iran, iriə khapsaah pik, kini kapəriə nimirghien in ravəh-si haktə nhatətəyen kapətawə. Ror pən, pəh kisəpəh nar pam yame ramraptəkin ətawə mine təvhagə has yame raməpit-pə irətawə. Kini pəh kisaiyu mhəpəh nisəpəuyen kin naiyuyen yame Kughen rimmərəhu-pə kupan irətawə. ² Misarha-pən əmə tuk Yesu, yame In nuknei nhatətəyen kapətawə, kini in e yame tukror mə kitawə tukseriaji mak ye nhatətəyen kapətawə. Pəh rikitawə tukruh norien kape Yesu e in e kafan nərigien rapomh. Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor nar apnapig əmə ye nəmhəyen yame rimivəh. Meighan-pən kin naurisien kape nimməyen ye nai kamarkwao kin, meinai In rimmor kafan nərigien skai tuk nagienien yame In tukriřivəh. Kini taktakun ai, In ramkwətə ye nikar Kughen matuk e In King.

³ Rhuvə mə rikimiə tukraməsik Yesu mine kafan nərer-timtimien nipig yor təvhagə hah minə kimisarakikin-pən nəgkiarien has minə kimin, pəh rikimiə tukriřəh nəpouyen kini mhəpəh nisəpəhyen nhatətəyen kapəmiə.

Kughen raməřip atuatum kwajikovə kafan minə

⁴ Yakirkun mə kimiə naksarowagin tuk nətəpigien kin təvhagə has ye nimirghien kapəmiə, mərig kimiə kirik rikək yame nitawin rimməiyu tuk narowaginien e. ⁵ Kimiə nakwəsəru-kin ta nəgkiarien yame ravəhsi-haktə nətərigien kapəmiə. Ye nəgkiarien e, Kughen ramni-pre tuk əmiə, rəmhen mə kimiə tini atuatum minə, mamni minə,

“Narik, nipig Kughen Yermaru raməřip atuatum ik,
takpəh norien nar apnapig iran.

Pəh rikim tukriřəh nəpouyen nipig In ravəhsi-pre narpinien kirik kimik.

⁶ Mərig in ai Kughen Yermaru raməřip atuatum narmamə yamə mine In rorkeikei əriə,
mamarkis-arkis narmamə m-fam yame In rirhi əriə rəmhen kin kafan
kwajikovə minə.”

(Prov 3:11-12)

⁷ Ror pən, taksərer tim tim ye nipig əutən minə. Kughen ravəhsi-pre nipig əutən minə e tuk nəko-atuatumien əmiə. Kimiə ji Kughen minə, ror mə In raməřip atuatum məkneikin əmiə. ?Mərig kwajikovə kirik aikin yame kafan tata riřəh nəriř-atuatumien in uə? Nikam, rikək. ⁸ Ye norien kirikianə əmə min, Kughen raməřip atuatum tini minə. To Kughen riřipəh norien məknəkin irəmiə, riphəjoun-pən mə kimiə pəh nien mə kwajikovə atuatum minə kafan - kimiə kwajikovə kape swatum minə. ⁹ Rimtawə minə ye tokrei tanə e, kasəřip atuatum ətawə, kitawə kamhasiai əriə. ?Kini tukshawor pən iran mine ye Rimtawə In Nanmin, ye rao ye neai? Rhuvə mə tukseiwaiyu tukun, mhəvəh nimirghien. ¹⁰ Rimtawə minə min kasəřip atuatum ətawə kape nipig kwakwə əmə, rəri-pən kapəriə nətərigien. Mərig Kughen raməřip atuatum ətawə mə tukrasitu irətawə, kini mor ətawə kisatuatum rəmhen kin In. ¹¹ Tukmə kəřip atuatum ətawə, nar a riřəh nimirghien tuk ətawə, mərig rəutən tuk ətawə. Mərig

11:40: Rev 6:11; Hib 2:10 **12:1:** 1 Kor 9:24 **12:1:** Hib 10:36 **12:2:** Sam 25:15 **12:2:** Hib 2:15 **12:2:** Fil 2:8,9; Hib 2:9 **12:2:** Mak 16:19 **12:3:** Gal 6:9; Rev 2:3 **12:4:** Hib 10:32-34
12:7: Dut 8:5; 2 Saml 7:14; Prov 13:24 **12:8:** 1 Pita 5:9 **12:9:** Nam 16:22; 27:16 **12:9:** Aes 38:16 **12:10:** 2 Pita 1:4

tukmā kitawā kiseighaan kin mā tukrikir-pə ətawā ye swatuk yame ratuatuuk, in tukrikuā kin kwənkwan e natuatuukien minē nəmərinyuen.

Takasərig əmiā

¹² Ror pən, nar apnapig mā kimia nakasarə ye nipig ətən, mərig harəh-si haktə kwermimā yame rəpəu mā tukrasanin. Mine nihumia yame ramətəmnimin, taksor mā ramskai tuk naiyuyen.

¹³ “Naha yermamə nakseriwək kwis kimia min, nihun rimhə,

Sor swatuk kapəmiā ratuatuuk huvə, mā nihun tukripəh nahas-əgkəpien mier ta,

Mərig pəh nihun tukrhuvə min.”

(*Prov 4:26*)

¹⁴ Sarkut mā kimia m-fam taksarə kwis ye nəmərinyuen. Kini misarkut mā taksor mā nımraghien kapəmiā in ratuatuuk, meinai yermamə yame ripəh natuatuukien, to ripəh niwəniēn məm Kughen tuk nipig kirik. ¹⁵ Takasərig əmiā tamə nakasaiyu misəpəu ye kwerkwai swatuk, kini mhapəh nhavəhyen nihuvəyēn kape Kughen. Takasərig əmiā tamə nuai nai akonə kirik rurə yerkimia, mikuā, mor kwənkwan ripsaah ye nımraghien kapəmiā, kini nehen roriah narmamə khapsaah. ¹⁶ Takasərig əmiā mā takhapəh nhakir-apnapigien narman uə nipiraovin. Takhapəh nisəmhenien kin kwən e Esao, yame kafan nımraghien ripəh natuatuukien. In ror nar apnapig ye Kughen. In nımri nupan, mərig in rimnor salem kin nehuayen kape nımri nupan kimi naorahini, kini məvigin kin mane kape nipig kirikian əmə. ¹⁷ Kini kimia nakharkun mā kwasig ikin, rikin ripivən min ye nehuayen kape nımri nupan. Kini markut pik mā kafan tatə tukrəhuak mivəh-si-pən min nihuvəyēn kimin. Rimnasək pik pawk tukun, mərig rimipəh narariēn ye nərigien kape rimni, kini rimni ripəh nəhuakien tuk nivəh-si-pəniēn nihuvəyēn kimin.

Rhawor e loa ror pisin ye Nəvsəoyen Huvə

¹⁸⁻²⁰ Apa kupan, kwənərəus minə kape Isrel kimnhavən ye tukwas ehua e Sinae. Kini ikin a, kimisəm nap yame ramuək, mine napignapien ehua rameiwaiyu mhorukin nar. Kini kimisərig nımətag ehua, mine naiyuk ramasək apomh. Masərig riki yermamə kirik raməgkiar kimi əria. Masəterig kin kafan nəgkiariēn, kini misaiyoh-skai-pən mā tukhapəh nisərig-minien riki yermamə a. Misakur mhagin tuk nəgkiariēn a, kini in rimə,

“Naha nhagin yame ramuə tuk tukwas e, nar apnapig mā in nar miragh kirik, kimia takasəkeikei misarkwhopni kin kapier apig.”

(*Eks 19:12-13*)

²¹ Nipig Moses rimnəm narimnar minə a, in min rimnərig rahas mimə, “!Yo yakwagin pik, makur!”

(*Dut 9:19*)

Mərig pəh nien mā kimia nakwənhauə ye tukwas e. ²² Kimia nakwənhauə ye tukwas e Saeon, mine taon ehua e, ime Kughen Miragh. In e Jerusalem vi apa ye rao ye neai, ikin agelo minə khapsaah khapsaah kasofugin əria ikin tuk nagienien ehua. ²³ Kini kimia nakwənhauə ye nofuginien ehua kape narmamə kape Kughen, yame kisəmhen kin nımri nupan minə kafan. Kimirai-pən nhagmā ye rao ye neai. Kini nakwənhauə tuk Kughen yame tukripəkir narmamə m-fam. Nakwənhauə masor kirikianə kimia nanmi narmamə atuatuuk yamə mine kwənhamhə ta. Kini Kughen rimnor əria

12:11: Aes 32:17; Jem 3:17,18 **12:12:** Aes 35:3 **12:14:** Rom 14:19 **12:14:** Rom 6:22 **12:14:** Mat 5:8 **12:15:** Hib 3:12; 4:1 **12:15:** Dut 29:18; Hib 3:12 **12:16:** 1 Kor 6:18 **12:16:** Jen 25:29-34 **12:17:** Jen 27:30-40 **12:18-20:** Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11 **12:18-20:** Dut 4:12 **12:18-20:** Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16 **12:21:** Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12 **12:22:** Aes 24:23; 60:14; Rev 14:1 **12:22:** Hib 11:10; 13:14; Mat 16:16 **12:22:** Gal 4:26 **12:23:** Eks 4:22 **12:23:** Rev 20:12 **12:23:** Jen 18:25; Sam 94:2

kwəsəriəji mak. ²⁴ Nakwənhauə tuk Yesu e in e swatuk kape promes vi yame Kughen rimmor kimi ətawə. Kini nakwənhauə tuk nitaw Yesu, yame in rimmətəg-pə irəmiə ror əmiə naksatuatuk. Nitə a in ramni-ərhav narimnar yamə mine khahuvə misapita narimnar yamə mine nitaw Ebel rimini-ərhav.*

Yermamə yame riphə nhatəyən ye Kughen, in tukrivəh narpinien

²⁵ Ror pən, takasərig əmiə tamə nakhaukreikin-pən nimeitaimiə kimi Kughen yame raməgkiar kimi əmiə. Meinai Moses, in yermamə əmə. Kini kitawə kharkun mə nəmə kupan kimnhapəh nisərigien in nipiğ In rimmor kwirig kimi əriə. Kini iriə kimiseinein nisaptayen kin narpinien kapəriə. Kini tukmə ror məkneikin, ?Rhawor irətawə tukmə khapəh nisətərigien kin nəgkiarinen kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai mamor kwirig kimi ətawə? ?Tukshawor misapta kin narpinien? ²⁶ Apa Sinae, riki Kughen rimikiu-kiu ye nimoptanə. Mərig taktakun ai in rimirpen-pə kimi ətawə mīmə,

“Nipiğ min kirik aikin, Yo jakikiu-kiu ye nimoptanə. Ye nipiğ a, pəh nien mə ye tokrei tanə əmə jakikiu-kiu iran, mərig nimago-ago min tukrikiu-kiu masaah.” (*Hag 2:6*) ²⁷ Nipiğ Kughen ramni mīmə, “Nipiğ kirik min aikin,” nıpran e ramni mə tukrikiu-kiu ye narimnar kape tokrei tanə əmə yamə In rimmor, mə tukrivəh-si ta əriə. Tukrivəh-si ta narimnar, mə narimnar yame tukriphə nikiu-kiuyen irəriə, iriə tukasəmır - in e narimnar yame tukramarə rerin. ²⁸ Kini ai, rhuvə mə tukhani vi vi Kughen, meinai kitawə kwənhavəh rao kape Kughen e yame keinein nikiu-kiuyen iran. To riphə niertayen tuk nipiğ kirik. Rhuvə mə kitawə tucksəhuak kimin, yerkin agien. Pəh kitawə tukamhasiai In, mamhagin kin ²⁹ meinai

“Kughen kapətawə In rəmhen kin nap ehuə kirik yame raməkwəru narimnar m-fam.” (*Dut 4:24*)

13

Nəgkiarinen infamien

¹ Rhuvə mə taksəkeikei misor norkeikeiyen kimi əmiə minə rəmhen kin mə kimiə piəumiə minə. ² Takhapəh nisəru-kinien nəmien yepsipis yamə mine kamhauə iməmīə ikin. !Tukmə ror iriə agelo minə! Narmamə tiksın kimisəhitə ye nımə kapəriə tuk narmamə, mhapəh nhar kunien mə iriə agelo minə. ³ Kini rikimiə tukraməsik narmamə yamə mine kisarə ye kalabus. Rikimiə tukrəmhə tuk əriə rəmhen kin mə kimiə min naksarə ye kalabus. Taksərər-pən tuk yamə mine kivəhsi-pən nəmhayen kimi əriə rəmhen kin mə kimiə min naksərig atuk nəmhayen a ye nıpraimiə.

⁴ Pəh narmamə m-fam tukhasiai norien kape narkurəkien, mə in ramərhakə nipiğ m-fam. Pəh narmamə m-fam tukhasiai nimhakuə kape narmamə. Kughen tukrəkir mivəh-si-pən narpinien kimi tamaruə mine piakəskəh yamə mir kawəkrəh kin əriu minə, mine narman mine nıpirəovın yamə mine kasəkrəh kin əriə minə, yerman yame raməpır-pən tuk piraovın

12:23: Fil 3:12 **12:24:** Hib 9:19; 10:22; 1 Pita 1:2 * **12:24:** Ken rhopni Ebel, Baebol ramni mə nitawin ramokrən kin Kughen maiyoh kin tain. Mərig kimnhopni Yesu, in riphə naiyohyen kin tai nimraghien. Ror pən, Nəkwəkwə e Hibru ramni mə nitaw Yesu in rhuvə rapita nitaw Ebel. Əmru Jen 4:10 **12:25:** Hib 3:12 **12:25:** Hib 1:1 **12:25:** Hib 2:2,3; 10:29 **12:26:** Eks 19:18 **12:28:** Sam 15:5; Dan 2:44 **12:28:** Mal 2:5; 4:2 **12:29:** Eks 24:17; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2 Tes 1:7 **13:1:** Rom 12:10 **13:2:** Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13 **13:2:** Jen 18:1-33 **13:3:** Mat 25:36; Hib 10:34 **13:4:** Mal 2:15

yame pəh nien mə kafan, mine piraovin yame pəh nien mə kafan atuaturk yerman.

⁵ Sərer isok tuk norkeikei-pikien mane. Rikimiə tukraməkeikei mamagien əmə tuk kapəmiə narimnar yame nakamhavəh, meinai Kughen rimini mimə, “!To yakpəh nəpəhyen ik, mīpəh nətayen iram tuk nīpig kirik!” *(Dut 31:6)*

⁶ Ror pən kitawə kharkun nhaniyen mhamə, “Kughen Yermaru In yasitu kapətawə, to tukhapəh nhaginien.

Narmamə kaseinein nisoriahyen ətawə.” *(Sam 118:6-7)*

⁷ Rikimiə tukraməkeikei mamuh nəmasur minə kapəmiə yamə mine kimisəkupən mishajoun əmiə ye nəgkiarieren kape Kughen. Sətərig-ru kin narimnar huvə yamə mine rimatərhav ye nimiraghien kapəriə, kini mishatətə ye Yermaru rəmhen kin əriə.

⁸ Yesu Kristo to rīpəh nukreikinien. Norien kafan raməmīr əmə məkna apa kupan, muə meriaji-pə ai taktakun mamvən to rīpəh norien infamien.

⁹ Takhapəh nisorien mə nhajounien vi pisin pisin minə tukhavi ta əmiə ye swatuk atuaturk. Kimiə havaag-pən əmə tuk Kughen, yame ramasitu irəmiə yerkin agien mə tukror kapəmiə nərigien riskai. Rīpəh nihuvəyen mə kitawə tuksəri-pən natuakəmien kape nəviginiyen, mə in tukror ətawə khaskai, meinai nəfrakisien mə natuakəmien minə a to khapəh nisasituyen ye narmamə.

¹⁰ Narmamə yamə mine kasor hanə sakrefaes rəri-pən norien kape nəmə Isrel kupan, nar kirik kapəriə rikək ye nihuvəyen yame Yesu rimivəh-si-pə kimi ətawə ye sakrefaes kafan. ¹¹ Meinai pris ramhopni nar miragh kini mivəh nitawin mivaan apa imə Ikin Ramərhakə Ikin, kini mivəh-si-pən kimi Kughen tuk nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə. Kini ai, kharəhsi-ərhav nar miragh a apa iruə ye nimə tapolen kapəriə, mhavaan əru. ¹² Ye norien kirikianə əmə min, kikir ye rhav Yesu ye Jerusalem, in rimmərig nəmhəyen ye nīpran kini mimhə mə nitawin rirkun nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə, mor əriə kisatuaturk. ¹³ Ror pən, pəh kitawə tuksor məkna, mhatərhav iruə imətawə ikin, masor kirikianə kitawə min, masərer matuk, nar apnarīg narmamə kasor naurisien kimi ətawə rəmhen kin yame kimisor iran. ¹⁴ Imətawə atuaturk rikək ye tokrei tanə e, mine taon yame raməmīr rerin. Mərig kitawə kamhawhin taon yame tukripiuə.

¹⁵ Ror pən, pəh Yesu tukrasitu irətawə mə tukhavəhsi-pən sakrefaes kapətawə kimi Kughen nīpig m-fam. Sakrefaes e kapətawə, in e, pəh khavəhsi-haktə nhag Kughen nīpig m-fam, mhani-ərhav nhagin. ¹⁶ Hapəh nisəru-kinien norien huvə mine nəvraiyen narimnar kapəmiə mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kapəriə rikək, meinai norien e in rəmhen kin sakrefaes yame riki Kughen ragien tukun. ¹⁷ Sor nəkwai nəmasur minə ye niməhuak, misewaiyu tuk əriə. Iriə e kasarha tuk nimiraghien kapəmiə mhapəh nisapisien, meinai iriə kharkun mə tuk nīpig kirik, tukasəkeikei mhani-ərhav wok kapəriə tuk Kughen. Pəh kimiə taksor mə rikiriə tukragien

13:4: Dut 22:22 **13:7:** Hib 13:17, 24; 1 Kor 16:16 **13:7:** Hib 6:12 **13:8:** Sam 102:27; Hib 1:12 **13:9:** Efes 4:14 **13:9:** Kol 2:7 **13:9:** 1 Kor 8:8; Hib 9:10 **13:11:** Lev 16:15 **13:11:** Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27 **13:12:** Jon 19:17 **13:12:** Rom 3:25 **13:12:** Efes 5:26 **13:13:** Luk 9:23 **13:13:** Hib 11:26 **13:14:** Hib 12:27 **13:14:** Fil 3:20; Hib 11:10; 12:22 **13:15:** 1 Pita 2:5 **13:15:** Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19 **13:16:** Rom 12:13 **13:16:** Fil 4:18 **13:16:** Sam 50:21-15; Hos 14:2 **13:17:** Hib 13:7,24 **13:17:** Aes 62:6; Wok 20:28

tuk wok e. Mærig tukmæ nakasor rikiriæ ripæh nagienien tuk wok kapæria, to khapæh nisasituyen iræmia.

¹⁸ Sæhuak tuk æmawæ, meinai yakharkun mæ kapæmawæ norien in ratuatuk æmæ, kini yaksorkeikei mæ nipig mi-fam kimawæ jaksor æmæ norien huvæ.

¹⁹ Yakorkeikei pik mæ kimiæ takasækeikei misaiyoh Kughen mæ jakrerig-pre aihuaa æmæ mæm æmia.

²⁰ Yakamæhuak min tuk æmia, mæ Kughen tukrasitu iræmia. Kughen e in e nukne næmarinuyen. Kini In rimnor Yesu Kristo Yermaru kapætawæ rimnærig næmhæyen, mæ nitawin tukraiye mor promes rerin ruæ mor næfrakisien kin. Yesu e, In yemæ huvæ mapita tuk næm-huvæyen sipsip minæ kafan. Yakamæhuak mæ Kughen ²¹ tukrivæhsi-pre narimnar huvæ minæ fam kimi æmia yame tukror æmia naksæmhen tuk norien nar yame In rorkeikei. Kini yakamæhuak mæ Kughen tukror wok ye nimraghien kapæmia kirikianæ kirikianæ. Kini ye nasituyen kape Yesu Kristo, Kughen tukror kapæmia norien rhuvæ, kini rikin tukragien pik tukun. Kini pæh kivæhsi-haktæ nhag Kristo nipig mifam, mamvæn, infamien rikæk. Amen.

²² Piak minæ mine nowinik minæ. Nækwækwæ e kafak ripæh napomh-pikien. Mærig yakamaiyoh skai æmia mæ taksor-ru kapæmia nærigien rapomh min mæ taksætærig kin kafak nægkiarien yame ravæh-si haktæ nætærigien kapæmia.

²³ Yakorkeikei mæ takharkun mæ kimirisin piawatawæ e Timoti ye kalabus. Tukmæ in ruæ aihuaa, kimru min jakrauræ.

²⁴ Sokræn huvæ kimi næmehua minæ kapæmia mine næmæhuak minæ imæmia ikin. Næmæ Itali kasokræn huvæ iræmia.

²⁵ Pæh Kughen tukrautæ-pre kin nihuvæyen kafan kimiæ æmia minæ fam. Amen.

Jemes

Nəkwəkwə yame Jemes rimirai

Nəgkiarinen kwəkwə kape nəkwəkwə e Jemes

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jemes e, in naurahi Yesu, in rimirai nəkwəkwə e. In elda kape niməhuak apa Jerusalem.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Jemes rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo misarə ye kantri pisin pisin minə.

?Nimraghien rinhawor pən iran mine ye nipig rimirai nəkwəkwə e? Ye nipig a, nəmehuə minə kape nəmə Isrel kimisarkwhopni Steven; kwasig ikin, masor rahasə-pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Ror pən, nəməhuak minə khapasaah kimisap Jerusalem misarə kantri pisin pisin minə. Mərig kimnharəh-pikən nipig əutən minə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jemes rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nərigien kapəriə meinai kisarə ye nipig əutən minə. Kini morkeikei mə tukrhajoun əriə ye nuknei nhatətəyen yame ratuatuk. Nipig yermamə kirik rhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, kini kafan norien ruə mihuvə, kini maməpəh norien has minə.

Jemes ramokrən huvə ye nəmə Isrel minə

¹ Yo Jemes, yo yorwok kirik kape Kughen mine Yesu Kristo, Yermaru kapətawə.

Yakamher-pre kin nəkwəkwə e raurə tuk əmiə, kwənərəus twelef kape nəmə Isrel yamə mine nimnhavən misarə kirikianə kirikianə ye tanimtanə. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə.

Nhatətəyen mine nirkunien

² Piak minə mine nowinik minə, narimnar pisin pisin tukhauə masor nəmhəyen kimi əmiə. Nipig takasəm, rikimiə tukraməkeikei mamagien

³ meinai nakwənharkun ta mə nipig əutən minə tukhauə, mə tukəm-ru nhatətəyen kapəmiə. Nipig əutən minə a tukSOR əmiə nakhaskai huvə ye nhatətəyen kapəmiə.

⁴ Kini takasəkeikei masərer timtim ye nhatətəyen kapəmiə miseriəji-pən nipig yame takhauə rikimiə rimruə, nar has kirik rikək irəmiə. ⁵ Mərig tukmə kimiə kirik, kafan nirkunien riphəh nəmhenien, rhuvə mə in tukraiyoH Kughen, pəh In tukrasitu iran mor nirkunien kafan ruə mehuə məpəomh min, meinai In ravəhsi-pən apnapig əmə narimnar kimi narmamə minə fam, miphəh nhekien narmamə tuk nar yame kisaiyoH kin.

⁶ Mərig tukmə yermamə a raiyoH kin, pəh tukramhatətə əmə ye Kughen, kini pəh kafan nərigien tukriphəh norien kiraru; meinai yermamə yame kafan nərigien ramor kiraru, in rəmhen kin peao peao ye tame tahik, yame nimətag ramher-əpu, ravi apnapig. ⁷ Tukmə ror rikin raməsik mə Kughen Yermaru tukrifəhsi-pən narimnar kimin, mərig, nikam, to riphəh nivəhsi-pənien, ⁸ meinai nərigien kafan ramor kiraru. To riphəh narer-skaiyen tuk nar kirik yame rikin raməsik mə tukror.

Yavən has mine yermamə yame nautə kafan ripsaah

⁹ Tukmā yavən has kīrik irəmīā, pəh rīkin tukragien meinai Kughen ravəhsi-haktə in. ¹⁰ ?Mərig yermamə yame nautə kafan rehuə, tukragien tuk nar kīrik uə? Rīrkək, meinai Kughen tukrīvəh-si-əhu in.* Yakamni məkneikin meinai namə nautə kapəriā rīpsaah tukharkək rəmhen kin jīhi nai yamə mīne kisaukei misəsaah. ¹¹ Nīpig mīrh rhaktə, məpən-əpən pīk, mhen mənvhīrik tukrīmsiā. Jīhi nai mīnə tukasəkeikei misaukei tuk nīpig kīrik, misəsaah-əsaah. Nihuvəyen kapəriā tukrīrkək. Rəmhen əmə kin namə kapəriā nautə rīpsaah. Kasor wok rīpsaah mhavəh mane iran, mərig tukpiasəkeikei mhāmhə tuk nīpig kīrik.

Kughen to rīpəh norien yermamə kīrik rīmīr ye nahasien

¹² Yermamə yame ramərer skai ye nīpig əutən ramuə tukun mə tukam-ru nhatətəyen kafan, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai nīpig rīmīkuraə ye nīpig əutən mīnə a, kīni Kughen tukrīvəh-sipən kafan nərok, in e nīmraghien rerin. Kughen rūrpen ta mə nīmraghien rerin e, in kape narmamə yamə mīne kasorkeikei In.

¹³ Mərig tukmā təvhagə hah ravi nərigien kape yermamə kīrik, pəh tukrīpəh nīniyen mə, “Kughen e ravəh-sipə-vəhsi-pə kīmi yo.” Pəh tukrīpəh nīniyen nəgkiarīen məknakin meinai to nar kīrik rīpəh nīviyen nətərigien kape Kughen mə tukror təvhagə has; kīni Kughen to rīpəh nīvəhsi-pən-vəhsi-pənien kīmi narmamə. ¹⁴ Mərig nətərigien has kape yermamə in ravəh-sipən-vəhsi-pən atuk kīmin, kīni mavi-pən in mə tukrətərig kīn təvhagə has. ¹⁵ Nətərigien has ramkuə kīn təvhagə has. Kīni nīpig təvhagə has rurə mehuə, kīni ramuə kīn nīmħəyen.

¹⁶ Piak mīnə mīne nowinik mīnə, takhapəh nīseighanien kin yermamə kīrik mə tukreikuə irəmīā ye nīkarin kape narīmnar mīnə e. ¹⁷ Narīmnar huvə mīnə fam mīne narīmnar m-fam yamə mīne kisatuatuk, kamhasi-pən əmə tuk Kughen apa yerpīrig, yame In rīmnor mīrh mīne makuə mīne kəmħau mīnə. Norien kafan to rīpəh nukreikinien rəmhen kin yame mīrh rhaktə mhen narīmnar kīni nanmīriā raukreikin-kreikin. Mərig In raməmīr rerin, kīni to rīpəh nukreikinien. ¹⁸ Kīni ye kafan əmə nərigien, Kughen rīmnor ətawə kwənhauə kwajikovə əfrakis mīnə kafan ye nīpig yame nəgkiarīen əfrakis kafan ruauə tuk ətawə kīni kīmīshatətə iran. Kughen ramni mə kītawə khahuvə pīk ye nīmīr nīpīk ətawə, rəmhen kin yame yermamə yame ravəh nəsimien vi ye nəsimien kafan.

Sətərig kin nəgkiarīen kape Kughen masor

¹⁹ Piak mīnə mīne nowinik mīnə yamə mīne yakorkeikei pīk əmīā. Rīkimīā tukraməsik nəgkiarīen e: kīmiā m-fam takasəkeikei misərer matuk tuk nətərigien kin nəgkiarīen, mhapəh nīshai-mrenien nar tuk nəgkiarīen, pəh niemħaa tukrīpəh nhai-aihuayen əmīā, ²⁰ meinai niemħaa kape yermamə to rīpəh nīkuəyen kin kwənkwan yame ratuatuk yame Kughen rorkeikei. ²¹ Ror pən, takasəkeikei misəpəkiək-ta kin norien əmkīmīk mīnə, mīne norien has pīsīn pīsīn yamə mīne khapsaah ye tokrei tanə. Mīseiwaiyu, mhavəh nəgkiarīen yame Kughen rīvəhsi-pre yerkimīā, meinai nəgkiarīen e rīrkun nīvəh-mīraghien əmīā. ²² Mərig takasəkeikei misor naha nhagin yame nəgkiarīen a ramni. Tukmā nakasətərig əmə kin mhapəh nīsorien, ramhajoun mə nakseikuə atuk əmə irəmīā, ²³ meinai yermamə yame ramərig

* **1:10:** Swatuk pīsīn kape nukreikinien nəgkiarīen ye v. 10: “Mərig yermamə irəmīā yame kafan nautə rehuə, pəh in tukragien mīn, meinai Kughen tukrīvəh-si-əhu in.” **1:11:** Aes 40:6-8 **1:18:** Jon 1:13 **1:20:** Pri 7:9 **1:21:** Kol 3:8; 1 Pita 2:1 **1:22:** Mat 7:24-26; Rom 2:13

nægkiarien kape Kughen mīpəh norien naha nhagin yame ramni, in rəmhen əmə kin yermamə yame raməm nīmriin ye glas, ²⁴ tukmə rəm ta nīmriin, marar, mivən isok tukun, taktakun əmə reinein mə nīmriin rhawor pən iran mine. ²⁵ Mərig yermamə yame raməm huvə loa yame ratuatuk yame ramrisin narmamə, mamor nīpig mīfam, mīpəh nəru-kinien nar yame ramərig, kini in mamor, in tukrarə ye nihuvəyən əfrakis ye narimnar fam yame in ramor.

²⁶ Mərig yermamə yame rimətamə in yeməhuak kirik, mərig rīpəh narhahuvəyən tuk naha nhagin yame neramin ramni, ramhajoun mə in rameikua atuk əmə iran, kafan norien kape nəhuakien in nar apnapig əmə. ²⁷ Norien minə kape nəhuakien yame Rimtawə Kughen raməm mə in ratuatuk məmtir, iriə e: Nəməhuak minə tukasəkeikei misasitu ye nīpiraovin mine kwajikovə yamə mine kimhə tan kin əriə tukmə kisarə ye nīpig əutən. Kini masəkeikei masəm huvə nīmraghien kapəriə mə norien has minə kape tokrei tanə tukhapəh nisorien mə iriə kasəmkimik.

2

Tuksor rəm nəmhen əmə ye kitawə minə tiksın

¹ Piak minə mine nowinik minə, nakwəshatətə ta ye Yesu Kristo Yermaru kapətwə yame In yerpīrig pik. Ror pən, takhapəh nisəmien mə narmamə tiksın yerpīrig, tiksın ye tanə; mərig taksəm əmə əriə mə kisəm nəmhen.

² Kini tukmə nakasofugin əmiə, kini yermamə kiraru kirauə ye nəkwai nīmə kape nufuginien, kirik kafan neipən rhuvə, rivəhsi-pən ring kinnor kin gol, kini kirik kafan nautə rirkək, kafan neipən reikus-eikus, ³ rīpəh nəmhenien mə takhasiai əmə yermamə yame kafan neipən rhuvə, mhani-pən tukun mhāmə, “Yuə, məkwətə-pə ye kwənmhaan yame rhuvə,” misarar mhani-pən tuk kwən a yame kafan nautə rirkək mhamə, “Ərer-pən isok,” uə, “Əkwətə-əhu ye nīmoptanə.” ⁴ Nīpig tukmə nakasor norien minə məknakin, ramhajoun mə nakasəm mə kimiə tiksın nakhahuvə misapita kimiə tiksın, kini masəkir əmhen narmamə ye nətərigien has kapəriə.

⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə yame yakorkeikei əmiə, yakmə jakaiyoh əmiə mə, ?Nakwənharkun ta uə nīkam mə Kughen ruirpen ta narmamə nautə kapəriə rirkək ye tokrei tanə e, mə nhatətəyən kapəriə tukriskai, kini muirpen ta əriə mə iriə tukhauə kwajikovə minə kafan, misarə ye narmaruyen kafan? Kwənmhaan e, In ruini-pən ta mə kape narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei In. ⁶ Mərig kimiə nakasəm oror narmamə yamə mine kapəriə nautə rirkək. ?Mərig ni-pa mine kasor nəmhyən kimi əmiə? ?Ni-pa mine kasərip-ərhav əmiə ye nīmri mīrh? Mə narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə yame məknakin. ⁷ Kini iriə kamhani hah nhag Yesu, yame nhagin rehuə. Yame kafan e kimiə.

⁸ Ye natuakəmien ehuə kape Yermaru kapətwə ramni ye Nəkwəkwə kape Kughen mə, “Takaməkeikei morkeikei piam rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”

(*Lev 19:18*) Tukmə nakasəri-pən əfrakis nəgkiarien minə a, kimiə nakasor norien huvə minə en. ⁹ Mərig tukmə kimiə nakamhasiai narmamə tiksın, mhapəh nhasiaiyen tiksın, in e kimiə nakasor təvhagə has. Kini natuakəmien a tukror əpu əmiə, mini mimə kimiə narmamə kape nakapirien Loa. ¹⁰ Ror məkneikin meinai yermamə kirik yame ramakapir nəgkiarien kirikianə əmə ye Loa, ye

nəmien kape Kughen, in yor təvhagə has rəmhen əmə kin yame in ramakapir nəgkiarien minə fam ye Loa. ¹¹ Ror məkneikin meinai Kughen e yame ramni mə, “Takhpəh nisəkrəhyen kin piraovin” (Eks 20:14) in Kughen kirikianə əmə min yame ramni mə, “Takhpəh nishopniyen yermamə.” (Eks 20:13) Kini tukmə nimməpəh nəkrəh-pawk-əyen kin piraovin, mərig nimmhopni yermamə, ik yermamə kape nakəpəir-əməyen Loa.

¹² Mərig Kughen rimiini loa kirik yame ramrisin narmamə*, kini In tukrəkir əmhen narmamə məmru mə kimisəri-pən loa e uə nīkam. Ror məkneikin, ye nəgkiarien minə mine norien minə fam kapəmiə, taksəri-pən loa e. ¹³ Meinai tukmə yermamə kirik, rikin rapəh nehuəyen tuk narmamə, Kughen, rikin tukripəh neihuəyen tukun, mivəhsi-pən narpinien kimin. Norkeikeiyen narmamə in rhuvə rapita nivəhsi-pəniən tai təvhagə has kape narmamə.

Nhatətəyen in nuknen, kini norien huvə kwənkwan

¹⁴ Piak minə mine nowinik minə. ? Rhawor? ? Tukmə yermamə kirik ramni mə in ramhatətə ye Yesu Kristo, mərig ripəh norien norien huvə minə, to nhatətəyen məknakin riwəh miragh in uə nīkam? Nīkam, in ror nar apnapig əmə kin. ¹⁵ Kini tukmə piautawə kirik uə nowintawə kirik, kafan neipən rəmətit, uə nəviginiən nan ripəh nəmhenien, ¹⁶ kini tukmə kimia kirik ripəh nivəhsi-pəniən neipən uə nəviginiən kimin, marar mini-pən əmə tukun mimə, “Amvən. Pəh nəmərinuyen tukraməmīr tuk ik. Arkaoh, mamvən məvigin huvə.” ? Mərig rikimiə raməsik mə in rimmnasitu iran uə? Nīkam, nəgkiarien kafan ror nar apnapig əmə kin. ¹⁷ Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nhatətəyen kape yermamə raməmīr pisin əmə tuk in, norien huvə minə kharkək iran, ramhajoun mə nhatətəyen kafan nagheen rirkək, rəmhen kin yame rīmamhə.

¹⁸ Mərig narmamə tiksīn tukhani mhəmə, “Nīkam. Narmamə tiksīn kamhawəh nhatətəyen, kini tiksīn kasor wok huvə minə.” Mərig yakamni-pre tuk ik mə, “Tukmə yakpəh nəmien norien huvə minə kafam, yakeinein mə nhatətəyen kafam in nəfrakisien uə nīkam. Mərig nipig tukmə nakaməm norien huvə minə kafak, ramhajoun pən mə nhatətəyen kafak in nəfrakisien.” ¹⁹ Ik nakamni mimə, “Yakamni nəfrakisien ye Kughen yame kirikianə əmə.” !Rhuvə əmə tuk ik! Mərig yarmhə minə min kamhani pakw mə Kughen kirikianə əmə, mərig kisakur mhagin pik kin.

²⁰ Ah. Ik nakətəwao. ? Rhawor? ? Nakirkun uə nīkam mə yermamə yame ramhatətə, mərig ripəh norien norien huvə minə, kafan nhatətəyen, nipran rirkək? Tukmə nakeinein, yakhajoun ik. ²¹ Rikim tukraməsik riprau e Ebrahim. Kughen rimiini mə in ratuatuk ye nimrin tuk norien yame rimnor, meinai rimiikir tini a Aesak, mivən, marəhu haktə ye kapier yame rimirig rhaktə. ²² Ramhajoun-pən mə kafan nhatətəyen mine norien kawor nar kirikianə. Kafan nhatətəyen rimiikuə kin kwənkwan, in e norien yame rimnor. ²³ Ror pən, nəgkiarien e kape Nəkwəkwə kape Kughen rīmauə mor nəfrakisien kin, yame rimiini mə, “Ebrahim rimmhatətə ye Kughen, Kughen rimiini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimrin.” (Jen 15:6) Kini kamni kimə Kughen, in kirik e Ebrahim. ²⁴ Kini taktəkun ai, nakirkun nəmien mə pəh nien mə nhatətəyen əmə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nimrin, mərig nhatətəyen mine norien huvə minə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nimrin.

2:11: Eks 20:13-14; Rom 13:9 * **2:12:** Əm-ru nəgkiarien ye nikarin kape “loa yame ramrisin narmamə” ye Jem 1:25. **2:12:** 1 Pita 2:16 **2:13:** Mat 5:7; 18:21-35 **2:15:** 1 Jon 3:17 **2:18:** Gal 5:6 **2:21:** Jen 22:9-12

²⁵ Ye norien kirikianə əmə, in apa kupan, piraovin kirik aikin, nhagin e Rehab. In piraovin kape swatuk, mərig Kughen rimini mə in pian atuaturuk tuk norien huvə yame in rimnor. Kini wok e in e yame rimnor: nipiḡ kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnahitə ye kafan nimə tuk əriu, mher-pən kin əriu kwaiyu karin mirarerig. †

²⁶ Niprai yermamə, tukmə nanmin rəta iran, rimamhə. Kini ye norien kirikianə əmə min, nhatətəyən yame ripəh nikuəyən kin norien huvə minə, nagheen rirkək rəmhen kin yame rimamhə.

3

Nəḡkiarien kape yermamə mine kafan norien

¹ Piak minə mine nowinik minə. Ripəh nihuvəyən mə kimia khapsaah takhauə nəmhajoun minə kape niməhuak, meinai nakharkun mə Kughen In tukrəm huvə məkir nimiraghien mine nəḡkiarien kape nəmhajoun minə rapita yame tukrəkir nimiraghien mine nəḡkiarien kape narmamə apnapig, ² meinai kitawə mifam tukhamir ye nimiraghien kapəwəwə nipiḡ ripsaah. Mərig tukmə yermamə kirik ramehuə ye neramin, ramhajoun pən mə in yermamə atuaturuk kirik, kini rirkun nehuəyən ye nipran minə fam əḡkəp. ³ Ye norien kirikianə əmə min, kamruk-pən braedel ye nəkwai hos mə in tukror nərigien kape yermamə. Kaməkəkin kapən kapə hos, kini raukreikin nipran minə fam. ⁴ Kini bot, in nar ehua kirik. Kini nimətag ehua ramrəh, mərig stia in nar kəskəh kirik yame nipiḡ kapten ramarar-arar iran, kini niprai bot minə fam ramiko-pən a kapten rorkeikei mə tukrivən pən ikin. ⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nerami jir in nar kəskəh kirik, mərig rirkun nivi-pəniən nar ehua minə. Rikimia tukrasik min ru kwənəmtarh ye nap in nar kəskəh kirik mərig rirkun nuək-pəniən məs nai ripsaah. ⁶ Kini nəfrakisien, nerami jir in rəmhen kin nap yame Setan ramhitgin-pən nar iran. Nerami jir in nori yermamə yame ramor norien has minə fam kape tokrei tanə. Kini nahasien minə fam kafan kasoriah narmamə, masoriah swatuk minə fam ye nimiraghien fam kape narmamə. ⁷⁻⁸ Nehuəyən ye nerami jir in rəmhen kin norien yepou ye nar aparu pişin pişin minə mə tuksəpou. In e nar miragh minə, mine man minə, mine nar miragh yamə mine kaserko, mine yamə mine kisarə ye tahik. Kimirkwəji əriə kasəpou. Mərig keinein norien yepou ye nerami jir. In nar aparu. In rukwar kin nahasien mine kakonə kape nimhəyən.

⁹ !Aweh! Neramtawə, nipiḡ kirik kitawə kamhani vi vi Kughen Rimtawə kin, misarar, mamhani hah narmamə yame Kughen rimnor əriə kamhavəh nanmin. ¹⁰ Nheri yermamə kirikianə əmə ramni kwis nini-vivi-yen mine nahasien. Piak minə mine nowinik minə, nar e ripəh nəmhenien. ¹¹ ? Nakirkun mə nu heikəh mine nu oukəh to krəsi-pən ye nimri nu kirikianə uə? Nikam. ¹² Piak minə mine nowinik minə. ?Nai e figtri to rikuə kin kwənkwai nai e olif uə? Nikam. ?Kini grep to rikuə kin kwənkwai nai e fig uə? Nikam. Kini nimri nu oukəh ripəh nikwar-kwarien kin nu heikən.

Nirkunien yame ramsi-pən tuk Kughen

¹³ ?Kwən kirik ye kwerkwən irəmiə yame rikin raməsik mə rirkun pik nar uə? Rhuvə. Pəh nimiraghien huvə kafan tukramhajoun mə rirkun əfrakis nar. Pəh in tukror narimnar ye nirkunien, kini pəh nərigien kafan tukreiwayu. ¹⁴ Mərig tukmə rikimia ramor pik jalus, uə naksərig atuk əmə əmiə, to nakhapəh nisausitien mhamə nakharkun pik nar, tamə nakaseikuə

atuk əmə irəmiə. ¹⁵ Nərigien has minə a khapəh nhasi-pəniən ye rao ye neai; mərig kape tokrei tanə əmə, mine nərigien kape yermamə, mine kape Setan. ¹⁶ Meinai nipiğ narmamə kasor jalus, masorkeikei mə tukamhavəhsi-haktə atuk əriə, məkneikin masəri-pən əmə kapəriə atuk nərigien, masor nahasien, kini norien has minə fam kamhatərhav-pə.

¹⁷ Mərig yermamə yame ravəh nirkunien yame ramsi-pən ye rao ye neai, kafan norien tukror məkneikin: Nar yame raməkupən, kafan nımraghien tukratuatuk. Kini morkeikei pik nəmərinuyen. In yemə mar kirik. In ramsiai narmamə. Kini in norkeikeiyen kafan tukreihua. Kini nımraghien kafan tukrikuə kin kwənkwan ripsaah. In tukrəm narmamə mə kisəm nəmhen əmə. Tukriyəh niniyen nar kirik miyəh mamor nar pisin. ¹⁸ Narmamə kape nərhuyen nəmərinuyen kisəmhen kin narmamə yame kamhasuv kweru nai ye nəsimien, kini rhaktə mamor kwənkwan. Tukmə kisəsiyu ye narmamə misərahu nəmərinuyen, norien kapəriə tukrikuə kin nımraghien yame in ratuatuk.

4

Yermamə yame rorkeikei pik norien kape tokrei tanə

¹ ?Naha e nhagin nuknei tiğoh mine nəmhokien ye nımraghien kapəmiə? Narımmnar minə e kamhauə meinai kimiə naksorkeikei mə taksərig huvə ye nıpraimiə. Kini nətərigien minə a kape nərigien huvə ye nıpraimiə, iriə kaso-riah rikimiə kirikianə kirikianə. ² Rikimiə ramvən tuk narımmnar kape nəmə pisin minə, mərig nakhapəh nhavəhyen, kini masotgoh mamhauh əmiə minə tuk nhavəhyen narımmnar. Naksorkeikei narımmnar tiksın, mərig nakhapəh nhavəhyen, mashopni narmamə tukun. Mərig nakhapəh nhavəhyen narımmnar meinai nakhapəh nisaiyohyen Kughen tukun. ³ Kini nipiğ tukmə naksaiyoh kin, mhapəh nhavəhyen, meinai nımisaiyoh kin ye nərigien yame rahas, mhamə takhavəh əmə narımmnar kape nərig-huvəyen ye nıpraimiə.

⁴ !Aweh! Nımisəpəh Kughen mhavən masəri-pən norien kape tokrei tanə rəmhen kin yame piraovin rıpəh nisaiyen kafan yerman, məpəh, maməri-pən yerman pisin. ?Nakharkun uə nıkam, mə, yermamə yame rorkeikei narımmnar kape tokrei tanə in raməmakin Kughen? Yermamə a tukramorkeikei narımmnar kape tokrei tanə, in tiknır kape Kughen. ⁵ Naksor məknakin, masor təkun nəgkiarien kape Kughen* yame ramni mə Nanmın kape Kughen yame ramarə yerkitawə rorkeikei mə kitawə kafan minə əmə. ⁶ Mərig Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyen rehua pik. Ror pən Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Kughen tukrətəpiğ kin narmamə yamə mine kisausit,

mərig tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kamhawəh-si-əhu kapəriə nərigien.”

(Prov 3:34)

⁷ Ror məkneikin, mə takasəkeikei mhavəh-si-əhu əmiə misor nəkwai Kughen. Nipiğ Setan tukramuə mivəhsi-pre vəhsi-pre kimi əmiə, taksərer tım tım, pəh in tukrap mivən isok tuk əmiə. ⁸ Havən ipakə tuk Kughen kini In tukruə ipakə tuk əmiə. Kimiə yor təvhagə has minə, səraov. Kini kimiə yamə mine nətərigien kapəmiə ramor kiraru, sor nərigien kapəmiə ratuatuk. ⁹ Rhuvə mə rikimiə tukrəmhə kini məpou, misasək apomh tuk

3:18: Mat 5:9 **4:1:** Rom 7:23 **4:4:** Rom 8:7; 1 Jon 2:15 * **4:5:** Jemes raməgkiar ye Ol Testamen, mərig keinein mə raməgkiar atuatuk ye naha japta uə ves. **4:6:** 1 Pita 5:5 **4:7:** Efes 6:12 **4:8:** Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7

kapəmiə təvhagə has. Hapəh nisarhien, misasək əmə. Pəh kapəmiə nagie-nien tukrirkək, rikimiə tukrəpəu. ¹⁰ Havəhsi-əhu əmiə mhauə tuk Kughen Yermaru, kini In tukrivəh-si haktə əmiə.

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-oror-ien nhagmiə minə. Tukmə yermamə kirik ramni-has nhag piauni, uə mamruk-pən nəgkiarrien has kirik iran, kwən a in ramni hah loa kape Kughen,† mamni mə loa e in nar apnapig, rīpəh nəmhenien. Mərig yermamə yame ramni mə loa e rīpəh nəmhenien, to rīpəh norien nəkwən, mamor əmə mə in ramehuə ye loa. ¹² Mərig Kughen pisin əmə In rimmərəhu loa e. In pisin əmə tukrəkir narmamə. In pisin əmə rirkun nivəh-miraghien narmamə, mine noriahyen. ?Mərig ik pa? ?Rhawor e nakmə takəkir norien kape piam minə?

Taksətigə ye Kughen

¹³ Sətərig-ru. Kimiə nakamhani mhamə, “Toweı uə tianəkwamer, khavən apa ye taon kirik, misarə aikin kape newk kirikianə, misor bisnes aikin, mhavəh mane aikin.” ¹⁴ Naksəgkiar məknakin, mərig nakseinein naha nhagin yame tukritərhav tianəkwamer. ?Kini nimiraghien kapəmiə in rəmhen kin naha nhagin? In rəmhen əmə kin nehenap yame ramənah, mirkək min. ¹⁵ Mərig rhuvə mə tukmə naksəgkiar, takhani məkneikin mhamə, “Tukmə ye nərigien əfrakis kape Kughen, kitawə tuksor narimnar minə a.” ¹⁶ Mərig taktəkun ai, naksəgkiar ausit mhavəhsi-haktə atuk əmiə. Nəgkiar-ausitien minə məknakin kisahas pik. ¹⁷ Ror məkneikin mə yermamə yame rirkun norien nar yame ratuatuk, mīpəh norien, ramor təvhagə has en.

5

Nəgkiarrien ramvən kimi narmamə kapəriə nautə rehuə

¹ Kimiə narmamə kapəmiə nautə rehuə. Sətərig huvə kin nəgkiarrien e. Rhuvə mə taksərig rahas misasək apomh tuk nahasien yame tukruə tuk əmiə. ² Kapəmiə nautə ruəmətit ta, kini ivn minə kwəsəkwətəih-əkwtəih kapəmiə neipən. ³ Nəmtəyən rimməs narimnar kapəmiə yame kimnor kin gol mine silva. Nəmtəyən e tukrhajoun-pən mə kimiə nimisor təvhagə has, kini tukrəs min nīpraimiə rəmhen kin yame nar raməkwəru nar kirik. Nar apnapig mə Nīpig Kwasig ruauə ipakə, mərig kimiə naksəptig kin nautə ripsaah kapəmiə. ⁴ !Səm-ru! Yorwok minə kapəmiə kimisor pawk wok ye nəsimien kapəmiə mərig nimnhapəh nisərokien əriə rəmhen. İriə kimisasək ətgin Kughen Yermaru tuk nərokien yame nimnhapəh nhavəhsi-pəniən kimi əriə, kini Kughen yame Rasanin Pik rimmərig nasəhəpən kapəriə. ⁵ Naksəmhen kin nar miragh yamə mine kaməvigin əriə kisəsis-əsis, tuk nhopniyən əriə kamən, meinai kimiə nimnisarə ye tokrei tanə e ye nimiraghien yame rimar. Masor rikimiə ragien tuk kapəmiə nautə, mərig pəh nien mə tuk tu Kughen rəkir norien kape narmamə nivəhsi-pre narpinien kimi əmiə. ⁶ Nīmisərip-ərhav narmamə atuətuk minə ye nimri mirh, mharuk-pən nəgkiarrien əutən irəriə, mishopni əriə, nar apnapig mə iriə kimnhapəh nhani-hahyen əmiə.

Nərigien kapətawə tukrapomh ye nīpig kape nəmhyen

⁷⁻⁸ Ror pən, piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre tuk əmiə mə taksor nərigien kapəmiə rəpomh kini mamhawhin nīpig yame Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iran. Pəh nien mə tuktu Yesu Yermaru tukrirerig-pə min, ror pən takasəkeiki misor nətərigien kapəmiə rəpomh, masərer tim

tim, rəmhen kin yame yəsim kirik rawhin nīpig kape nəviginien meriaji tukrimruə kini rīvəh nan nəviginien.

⁹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-hahyen əmiə minə, tamə Yermaru rarpin tai norien has minə kapəmiə. !Taktəkun ai Yermaru ramərer matuk mə tukrəkir norien kape narmamə!

¹⁰ Piak minə mine nowinik minə. Rikimiə tukrəsik-ru profet kupən yamə mine kimnhani-ərhav nəgkiarien ye nhag Kughen Yermaru. Kapəriə nimraghien ramhajoun ətawə mə nətərigien kapətawə tukraməkeikei məpomh ye nīpig nəmhəyen ramuə tuk ətawə. ¹¹ Kini nakharkun məkneikin mə kamni kimə narmamə yamə mine kasərer tim tim məknakin ye nīpig nəmhəyen ramuə, iriə kasarə ye nihuvəyen əfrakis. Nimesərig nəvsaoyen kape kwən a Job kupən, yame rimnərer tim tim ye nīpig əutən minə, kini mharkun mə Kughen Yermaru rimnamarha huvə tuk Job. Narimnar ahas minə ripsaah rimavən tukun; kini ai, Kughen rimnor huvə pik pən kimin. Kini ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə riki Kughen rehuə rehuə pik tuk ətawə, kini In rorkeikei ətawə.

Takamni əmə nəfrakisien ye nīpig m-fam

¹² Piak minə mine nowinik minə. Nar rhuvə pik mə rikimiə tukraməsik, mə takhapəh nhavəhyen kwəsuy ye nhag rao ye neai uə ye nhag tokrei tanə uə ye nhag nar kiki min. Nīpig mifam takhani əmə nəfrakisien. Nīpig tukmə nakhani mhamə, “Əwəh,” kini pəh kapəmiə nəgkiarien tukruə mor nəfrakisien kin. Kini nīpig tukmə nakhani mhamə, “Nikam,” kini pəh kapəmiə nəgkiarien tukruə mor nəfrakisien kin. Tamə Kughen rīvəhsi-pre narpinien kimi əmiə.

Nəhuakien yame ramor nīpran

¹³ Tukmə kimiə kirik ramarə ye nīpig əutən, rhuvə mə tukrəhuak kimi Kughen. Tukmə kimiə kirik rikin ragien, rhuvə mə tukrəni nipei kape nəgnəginien. ¹⁴ Tukmə kimiə kirik ramhə, rhuvə mə tukrokrən kin elda minə kape niməhuak pəh khauə misəhuak-pən iran, misətəg-pən oel ye kapən kapə ye nhag Yesu Yermaru. ¹⁵ Kini iriə kashatətə mə Yermaru tukror huvə kwən a, masəhuak-pən iran, tukrəsanin. Kini Yermaru rīvəhsi-haktə in. Kini tukmə rimnor təvhagə has, Yermaru tukrīvəh-si ta. ¹⁶ Ror məkneikin, mə takhani-ərav-pre norien has minə kapəmiə tuk əmiə minə, masəhuak-pən irəmiə minə mə taksəsanin. Nəhuakien kape yemə atuatur nagheen rehuə, kini mor nīpran, ¹⁷ rəmhen kin kwən a Elaeja kupən. In nīprai yermamə rəmhen kin ətawə. Mərig in rimnaməhuak maməhuak mə nəhig tukrīvəh nīpien, kini nəhig rīvəh nīpien meriaji newk kisəsər mine makuə sikis.* ¹⁸ Kini maməhuak min mə nəhig tukrīvəh, kini Kughen rher-pə kin nəhig, kini nəsimien minə fam kimisor kwənkwairia.

Vi-pə min narmamə yamə mine kapəriə nərigien rimamir

¹⁹⁻²⁰ Piak minə mine nowinik minə. Takasəkeikei mharkun mə tukmə kimiə kirik ramiko maməpəh swatuk kape nəfrakisien, kini kimiə kirik rivi-pə min, yermamə yame rivi-pə yor təvhagə has ramrərig-pə min ye swatuk kape nəfrakisien, in ravəh-miragh kwən a ye nimhəyen kafan, kini mamor swatuk kimin mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has ehuyə minə kafan.

5:7-8: Dut 11:14; Jer 5:24 **5:11:** Eks 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Sam 103:8 **5:12:** Mat 5:34-37

5:14: Mak 6:13 **5:15:** Mat 17:18-20 * **5:17:** Əm-ru stori kape Elaeja ye 1 King 17:1; 18:1.

5:18: 1 King 18:42-45 **5:19-20:** Gal 6:1

1 Pita

Nəkwəkwə yame Pita rimməkupən mirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə ye tanə minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Taktəkun ai, kamni kwənmhaan piəpiə a kimə Tarki.

?Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, yamehuə kape Rom, nhagin e Nero, ramoriah pik nīməhuak minə. Mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə tiksın, mhopni tiksın. Mərig ripəh nuhyen Pita.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak yamə mine kasərig nəməhəyen. Morkeikei mə tuksərer tim tim ye kapəriə nhatətəyen kini misor norien yame rhuvə, nar apnapig tukmə nahasien ramvən tuk əriə.

Pita ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pita, yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə yamə mine nakasarə ikin minə fam apa ye provins minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Kughen rimirpen ta əmiə; iməmiə ikin pəh nien mə ye tokrei tanə e, mərig kimie yepsipis əmə eikin e. ² Kughen Rimtawə rimirpen əmiə meinai, apa kupən, in rimiini kafan nərigien mərəhu, kini muirkun ta swatuk minə fam kape nimraghien kapətawə. Kini Nanmin Kafan rimmərəhu karin əmiə mə kafan narmamə minə, mə taksor nəkwai Yesu Kristo, kini nitawin rəspir əmiə ye norien has minə kapəmiə.

Pəh Kughen tukrautə ehua pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pəh khani vi vi Kughen meinai tuksarə rerin ye rao ye neai

³ !Pəh khani vi vi Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə! Kughen rikin rehuə rehuə tuk ətawə, In rimmor ətawə kwasarha min ye nimraghien vi, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim kapətawə nərigien iran. Ror məkneikin meinai Yesu Kristo rimmragh min ye nimhəyen kafan.

⁴ Kini ye nimraghien vi e, kitawə kamhawəh narimnar huvə minə apa ye rao ye neai yame Kughen rimmərəhu karin mə kapətawə. Kini nar a to ripəh nahasien, mipəh nimmətitiēn, kini mipəh nirkəkien.

⁵ Ye nhatətəyen kapətawə, nəsaninien kape Kughen rhotkimkimin ətawə meriəji Kughen tukrivəh miragh ətawə. Kini ye Nipig Kwasig, Kughen tukrhajoun narmamə mə In ruəvəh miragh ta ətawə. ⁶ Rikimie tukragien pik tuk nar e, nar apnapig tukmə nipig əutən pisin pisin minə kamhauə pawk ye kapəmiə nimraghien. Mərig kamhauə tuk nipig kwəkwə əmə. ⁷ Nipig əutən minə a kwənhauə mə narmamə tuksəm nhatətəyen kapəmiə mə ?nakasərer tim tim uə? Aean e gol ramser-ser, in nar kirik yame nap raməs-ta nəmtəyen iran. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig əutən minə kisəmhen kin nap yame raməs-ta nəmkimikien ye kapəmiə nhatətəyen. Nhatətəyen in rapita

aean e gol. Kini Kughen tukrini vi vi əmiə tuk nhatətəyen kapəmiə, mivəhshihaktə nħagmiə, mivəh-si-pre nisaiayen ehuə kimi əmiə ye nipiğ yame Yesu Kristo tukruə iran.

⁸ Nimmhapəh nisəm-pakw-əyen Yesu Kristo mərig naksorkeikei In. Kini nakhapəh nisəm-pakw-əyen In ai taktəkun, mərig nakashatətə iran. Kini rikimiə rukwar kin nagienien yame in rhuvə pik mapita. To nakhani nagkiarien kirik, mərig to rapəh neriajien nagienien kapəmiə. ⁹ Rikimiə ramagien məkneikin meinai kimiə nakwənhawəh nar e yame nimsərəhu-pən nərigien kapəmiə iran, in e mə Kughen tukrivəh miragh kapəmiə nimmraghien.

¹⁰ Profet kupən minə kimmhəni-ərhav mə Kughen tukrivəhshipre nihuvəyen kimi əmiə, kini misarkut pik mə tukharkun-ru swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. ¹¹ Nanmin kape Kristo ramamir irəriə mamhajoun əriə kin nəmħəyen yame Kristo tukrəriğ ye nıpran, kini ai, Kughen tukripi-vəhshihaktə In. Mərig profet kupən minə kimsarkut mə tukharkun swatuk yame narımmnar minə a tukhauə iran, mine nipiğ atuatuk yame tukhatərhav-pə iran. ¹² Mərig Kughen rimmhajoun profet kupən minə mə narımmnar minə a kimmhəni-ərhav ye nikarin kape Kristo tukhapəh nhatərhav-pəyen ye nipiğ kapəriə, mərig tukhatərhav-pə ye rao e kasarə iran ai taktəkun mine. Kini taktəkun ai, narmamə kəmhəni-ərhav nəgkiarien kape Nəvsəoyen Huvə kimi əmiə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai. Kini narımmnar minə a khəhuvə pik, ror məkneikin mə agelo minə min kwəsorkeikei mə tuksəm mharkun narımmnar yamə mine kimmhatərhav-pə.

Nimmraghien yame ratuatuk

¹³ Ror pən, nətəriğien kapəmiə tukriskai tuk norien wok. Takasarha huvə tuk nimmraghien kapəmiə. Misərəhu-pən tim tim nərigien kapəmiə ye nihuvəyen yame Kughen tukrautə-pre kin kimi əmiə ye nipiğ yame Yesu tukrirerig-pə min iran. ¹⁴ Sor nəkwai Kughen ramhen kin yame kwajikovə huvə minə kasor nəkwai rimmriə minə mine nisiriə minə. Kupan, nimmhapəh nharkunien nəfrakisien kape Kughen, masor norien has yamə mine rikimiə atuk əmə rorkeikei. Mərig taktəkun ai, takhapəh niseighanien kin norien minə a mə tukhəvi-ta min nətəriğien kapəmiə. ¹⁵ Kughen e yame rimmokrən kin əmiə, In ramərhakə matuatuk. Kini ye norien kirikianə, norien minə fam yamə mine nakasor, tukasəkeikei misatuatuk ¹⁶ meinai Nəkwəkwə Kape Kughen ramni mımə,

“Takasəkeikei misəmərhakə misatuatuk meinai Yo, yakamərhakə matuatuk.”

(Lev 11:44, 45; 19:2; 20:7)

¹⁷ Kughen tukmə raməkir narmamə In rapəh norien ror pisin kimi narmamə tiksın. Ror məkneikin, tukmə naksokrən pawk kin In mə Rimimiə, mərig ye nimmraghien kapəmiə ye tokrei tanə e, takasəkeikei mħasiai huvə In, misarə ye tokrei tanə e ramhen kin yepsipis minə əmə tiksın ¹⁸⁻¹⁹ meinai nakwənharkun mə pəh nien mə Kughen rimmnarpin nimmraghien kapəmiə kin narımmnar yamə mine tukharkək tuk nipiğ kirik ramhen kin gol uə silva; mərig rimmnarpin nimmraghien kapəmiə kin nitaw Tini Keikei Yesu Kristo, yame In ramhen kin kwaji sipsip huvə kirik yame nəmkimikien rirkək əfrakis iran. In rimirisin əmiə ye nimmraghien yame rahas yame kapəmiə kaha minə kimishajoun əmiə kin kupən. ²⁰ Kughen rimirpen ta Kristo apa kupən, ye nipiğ yame rıpəh nor-hanəyen tanımtanə; mərig taktəkun ai, kwənhəuə

1:7: Prov 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3 **1:8:** Jon 20:29; 2 Kor 5:7 **1:10:** Mat 13:16-17
1:11: Sam 22; Aes 53; Luk 24:26-27 **1:14:** Rom 12:2; Efes 2:3; 4:17-18 **1:17:** Rom 2:11; Rev 2:23
1:18-19: Wok 20:28; Hib 9:12-14

ipakə tuk Nipig Kwasig, kini Kughen rimnor əpu In, mə tukruə mivəhsi-pre nihuvəyən kimi əmiə. ²¹ Nakwənharkun Yesu Kristo, ror məkneikin mə nakshatəta ye Kughen yame rimivəh miragh In ye nimhəyən kafan, kini mivəhsi-haktə In mivəhsi-pən nehuəyən kimin. Ror məkneikin, takshatəta ye Kughen misərəhu-pən tim tim kapəmiə nətərigien iran.

²² Nakwəsəri-pən nəgkiarien əfrakis, kini miwəsəspir kapəmiə nımraghien ruauə mivi. Kimiə nakwənhauə mwəsorkeikei kimiə minə tiksın. Kini takasəkeikei misorkeikei əmiə minə yerkimia minə fam. ²³ Meinai nəgkiarien a rimnor əmiə nakwəsərha vi ta; nımraghien vi a, infamien rirkək. Meinai nəgkiarien kape Kughen tukraməmir kape rerin, to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik. ²⁴ Kini Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Narmamə m-fam kisəmhen əmə kin mənvhirik,

Kini nihuvəyən fam kapəriə kisəmhen əmə kin jiji nai.

Mənvhirik tukrimsia, kini jiji nai tukrəsaah,

²⁵ mərig nəgkiarien kape Yermaru ramarə kape rerin.” (Aes 40:6-8)

Kini in e nəgkiarien kape Nəvsəoyən Huvə yame narmamə kwənhani-ərhav-pre ta kimi əmiə.

2

¹ Ror pən mə takasəkeikei misəpəh norien minə e ye nımraghien kapəmiə, rəmhen kin: norien m-fam kape nor-ahas-pəniən kimi narmamə, mine norien minə fam kape neikuəyən, mine nini-pikien əmə nar, mine jalus, mine norien m-fam kape nini-hahyən narmamə. ² Takasəkeikei misorkeikei pik nəgkiarien kape Kughen yame rəmtir huvə, rəmhen kin yame kwajikovə əmtəmtə ramasək tuk nəmahyən. Meinai Kughen rimivəh miragh əmiə, takasəkeikei misən nəgkiarien kafan misəihua kin. ³ Kimiə nakwəsəm əpu norien kape Kughen Yermaru mharkun mə In rhuvə pik; rəmhen kin yame nakwəsən əsigəvin nəviginiən kirik, mharkun mə in rhekin pik.

Səpaag yame ramraptəəkkin nimə kape Kughen, ramragh

⁴ Kughen rorkeikei mə tukrivhirəkin kafan kirik nimə kin ətawə narmamə minə, kini mirpen Səpaag ye nimə kirik yame narmamə kimisarakikin ta, mərig in Səpaag huvə kirik yame Kughen tukrəkir məkupən. Kini tukmə nakhauə ye nhatətəyən kapəmiə tuk Səpaag e Kristo, ⁵ kimiə min naksəmhen kin səpaag yame ramragh, yame Nanmin kape Kughen rimnəkir mavhirəkin kafan kin nimə. Kini Nanmin kape Kughen raməmir irəmiə, nakasofugin ye Yesu Kristo masor nanimnar yame Kughen rikin ragien tukun, rəmhen kin yame pris yame rəmrhakə rawəhsi-pən sakrefaes kimi Kughen, rikin ramagien tukun. ⁶ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mımə,

“Səmrū. Yimnəkir Səpaag ye nimə kirik apa Səon*,”

In səpaag huvə kirik yame yimirpen.

Səpaag e kape nıraptrəkinien nimə,

kini narmamə yamə mine kishatətə iran, to nipig kirik khapəh nisaurisien tukun.” (Aes 28:16)

⁷ Səpaag e rhuvə tuk əmiə yamə mine nakashatətə iran. Mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyən iran, Səpaag e tukror-pən əriə rəmhen kin yame Nəkwəkwə Kape Kughen rimini kupən mımə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin,

1:20: 2 Tim 1:9-10 1:21: Jon 14:6; Rom 5:1-2 1:22: Jon 13:34; Rom 12:10 2:1: Efes 4:22;

Jem 1:21 2:3: Sam 34:8 2:5: Rom 12:1; Efes 2:21-22; Rev 1:6 * 2:6: Səon, nhag pisin e Jerusalem.

mərig Kughen rimmor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.
(*Sam 118:22*)

⁸ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimiini kupən mimə,
“Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini In Səpaag yame tukror
narmamə kamhamir.” (*Aes 8:14*)

Iriə kamharəh-pikin səpaag e meinai kimisəpəh nəgkiarien kape Kughen.
Kini in e nərigien kirik kape Kughen yame rimiini mə iriə tukhamir məknakin.

⁹ Mərig Kughen rimirpen ta əmiə mə kafan minə, kini kimiə pris minə
kape King, kini kimiə nəmə rhakə yamə mine Kughen ramarmaru irəmiə.
Kini kimiə kwənərus minə tiksin kape Kughen. In rimmor əmiə məknə
mə takharkun nini-ərhavyen nəgkiarien yame ravəhsi-haktə In tuk kafan
nihuvəyen mine narimmor yame In rimmor. In rimisəkirən əmiə mə taksəta ye
nəpignapien, mhaue ye nikakien huvə kafan. ¹⁰ Apa kupən, kimiə narmamə
apnəpig əmə; mərig taktəkun ai, kimiə kwənərus minə kape Kughen.† Apa
kupən, nimnharəh nharkunien nihuvəyen kape Kughen; mərig taktəkun ai,
nakwənharkun nihuvəyen kape Kughen.

¹¹ Yo minə tiksin yame yakorkeikei pik əmiə, pəh rikimiə tukraməsik mə
tokrei tanə e pəh nien mə rukwanu atuatak kapəmiə. Kitawə kisəmhen əmə
kin yepsipis minə, mine nəmə iruə minə ikin e. Ror məkneikin, yakamni-
pre skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk norien has yamə mine nətərigien
atuk əmə kapəmiə rorkeikei. Nətərigien minə e kasoriah rikimiə rəmhen
kin yame tikmir minə kasarowagin kimi əmiə. ¹² Nipig m-fam kitawə kisərə
yerki narmamə yamə mine kharəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kini
nimraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatak huvə mə tukmə kamharuk-
pən pawk nəgkiarien has irəmiə, mərig tuksəm norien huvə minə kapəmiə,
kini mhasiai Kughen ye nipig yame In tukruə məkir narmamə iran.

Nisiaiyen nəmehuə minə

¹³ Kitawə narmamə kape Yermaru, kini kisorkeikei mə tukhasiai nhagin.
Ror məkneikin, takasor nəkwai nəmehuə minə fam yamə mine narmamə
kamhavəh-sihaktə əriə mə tuksarmaru. Takasor nəkwai yamehuə kape
gavman‡ yame in yamehuə əgkəp, ¹⁴ mine kafan nəmehuə yamə mine ramher
yərhav kin əriə mə tukasor wok kafan. Iriə tukhavən misor narpinien
kimi narmamə yamə mine kasəkapir natuakəmien kapəriə, kini mhani vi
vi narmamə yamə mine kapor norien huvə. ¹⁵ Takasor məkneikin meinai
Kughen rorkeikei mə kapəmiə norien huvə misor tukhani-əhu nəgkiarien
ətəwao minə kape narmamə yamə mine kapəriə nirkunien rirkək. ¹⁶ Kimiə,
pəh nien mə təvhagə hah ramarmaru irəmiə rəmhen kin yame yemehuə
kirik ramarmaru ye slef kafan, meinai Kughen ruirisin ta əmiə tukun. Mərig
rikimiə tukripəh nəsikien mimə, “Kughen ruirisin ta yo, kini ror məkneikin
mə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, nar apnəpig mə in
təvhagə hah.” Nikam. Kimiə slef minə kape Kughen, kini ror məkneikin,
taksəri-pən norien yamə mine kisatuatuk.

¹⁷ Takhavəhsi-pən nisaiyen yame ratuatak kimi narmamə m-fam. Tak-
sorkeikei nəməhuak minə, in e narmamə kape Kughen minə, kini takhagin
mhasiai Kughen, kini mhasiai min nəmehuə§ minə.

¹⁸ Kimiə slef minə, takasəkeikei misor nəkwai kapəmiə nəmehuə minə,
kini mhavəhsi-pən nisaiyen kimi əriə. Taksor-pən məknakin kimi əriə m-
fam, yamə mine kasor rimar-pre tuk əmiə, mine yamə mine kasərik mitə pik

2:9: Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Wok 26:18; Efes 5:8 † **2:10:** Əmru stori ye Hos 1:6, 9-10; 2-23. **2:11:**
Gal 5:17,24 **2:12:** Mat 5:16 ‡ **2:13:** Gris ramni “Sor nəkwai king.” **2:13:** Taet 3:1 **2:15:**
1 Pita 3:16 § **2:17:** Gris ramni “Hasiai king.” **2:17:** Rom 12:10

əmiə. ¹⁹ Tukmə ror kimiə naksor əmə nar atuaturuk, mərig kapəmiə nəmehua minə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini nakasərig rahas kin. Mərig riki Kughen tukragien tuk əmiə tukmə nakharəhpikin nipiğ əutən minə a masərer tim tim əmə meinai nakasarha-pən əmə tuk Kughen. ²⁰ ?Nakmə ta mə to nakor nar has kirik, kini nəmehua minə khauh ik tukun, kini narmamə to khani-vi-vi ik tukun uə? Nikam, tukhani mə nimivəh narpinien yame ratuaturuk. Mərig tukmə nakamor əmə norien huvə minə, nar apnapig narmamə kamhauh ik tukun, Kughen, rikin tukragien əmə tuk ik. ²¹ Kughen rimnokrən kin əmiə mə taksərig nəmhəyen meinai Kristo rimnərig nəmhəyen tuk əmiə. In rimnəkupən mhajoun norien atuaturuk a mə kimiə taksəri-pən əmə tamhek nihun. ²² Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mimə,

“In rimipəh norien təvhagə has kirik,

kini In rimipəh niniyen nəgkiarien eikuə kirik.”

(Aes 53:9)

²³ Narmamə kimnhani hah pawk In, mərig In rimipəh nhorpinien tai nəgkiarien has kapəriə. Rimnərig pawk nəmhəyen ye nīpran, mərig rimipəh niniyen mə tukrarpin tai norien has kapəriə. Mərig In rimnərehu-pən narimnar fam ye kwermi Kughen yame nipiğ m-fam kafan norien kape nəkiriən narmamə in ratuaturuk əmə. ²⁴ Ye nipiğ a, Yesu rimnəker ye nai kamarkwao kin, mivəh narpinien kape təvhagə has minə fam kapətawə ye nīpran. In rimamhə mə təvhagə has minə kapətawə tukror infamien kini mə kitawə tukhamragh, misəri-pən swaturuk kape natuaturukien.

“Kimoh In, rimnərig nəmhəyen ye nīpran tuk nivəh-miraghien ətawə.” (Aes 53:5-6)

²⁵ “Ara kupən, kimiə nimisəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei.

Mərig taktəkun ai, nakwasasar minhauə tuk Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk Sipsip minə, in e, Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk nimraghien kapəmiə.”

(Esik 34:5-6)

3

Norien atuaturuk kape yerman mine piraovin yame kwəwarkurək ta

¹⁻² Kini ye norien kirikianə əmə kape nisaiyen Yermaru, kimiə nīpiraovin yamə mine nakwəsarkurək ta, takasəkeikei misor nəkwai narman kapəmiə. Kini tukmə narman kapəmiə khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen, norien huvə əmə kapəmiə tukrivi əriə khauə mhani nəfrakisien iran. Narman kapəmiə tüksəm mə norien kapəmiə ratuaturuk, kini mine narmamə kamhasiai əmiə, norien e rəmhen tuk niviyen əriə. Nəgkiarien kirik rirkək mə to naksəsik əpnis pən mhavi əriə kin. ³⁻⁴ Pəh narman tüksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə. Mərig pəh nien mə nakahuvə meinai nakhavəhsi-pən neipən huvə, uə naksərər huvə nikwənemiə, uə naksəkwan jen uə nakharuk-pən narimnar kimnor kin gol ye nimətirgimiə. Mərig pəh tüksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə tuk narimnar yame to ripəh nahasien tuk nipiğ kirik. In e ye nimraghien kapəmiə, mə nakasarə mar, kini misarə apis-apis. Norien minə e khahuvə ye nimri Kughen. ⁵ In e norien kape nīpianəhuak kupən yamə mine kimisərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə ye Kughen. Iriə kimnasor nəkwai narman minə kapəriə, kini ye norien a, kimisor rikiriə rhuvə. ⁶ Rəmhen kin Sera kupən, in ramor nəkwai Ebrahim, kini mamokrən kin in mə kafan yemehua. Kini kimiə e kwənərəus kape

Sera tukmə naksor norien yamə mine kisatuatuk, mhapəh nhaginien kin nar kirik.

⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, misarə kimiə nipiraovin kapəmiə, takasəkeikei masarha huvə tuk nımraghien kapəriə. Takasəkeikei mhasiai əriə meinai iriə khapəh nhaskaiyen rəmhen kin əmiə, kini mine kimiə miriə min takhavəh nar huvə e yame Kughen Rımtawə tukrivəsi-pre, in e nımraghien rerin. Tukror məkneikin mə nar kirik rirkək yame to rərer əswasig kin nəhuakien kapəmiə.

Nəmahuak minə fam

⁸ Nəgkiarinen infamien e. Kimiə mifam takasəkeikei misor məkneikin: Takhavəh nətərigien kirikianə; rikimiə tukreihuə tuk əmiə minə; taksorkeikei əmiə minə; taksor rikimiə rimar tuk əmiə minə; taksor nərigien kapəmiə reiwaiyu. ⁹ Kini tukmə narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, mərig takhapəh nisarpinien tai norien has kapəriə. Tukmə narmamə kasəgkiar has-pre kimi əmiə, mərig takhapəh nisarpinien. Mərig taksəhuak, misaiyoh Kughen mə tukror huvə pən kimi əriə. Taksor məkneikin meinai Kughen rımnokran kin əmiə mə taksor məkneikin, mipihavəh nihuvəyen kafan. ¹⁰ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen rımini kupən mımə,

“Yermamə yame rorkeikei nımraghien huvə,

kini morkeikei mə tukramərig huvə ye nıpig mifam,

in to rıpəh niniyen nəgkiarinen has minə,

kini in to rıpəh neikuəyen.

¹¹ In tukraməkeikei marar ye norien has minə,

kini mor əmə narımnar yame rhuvə.

In tukraməkeikei mamarkut pik mə tukramarə iriə narmamə m-fam ye nəmərınuyen.

¹² In tukraməkeikei mamor məkneikin meinai Kughen Yermaru ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kisatuatuk, kini mamətərig huvə kin nəhuakien kapəriə, mərig In mamor tikmır kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah.”
(*Sam 34:12-16*)

¹³ Kini tukmə naksarkut pik tuk norien narımnar yamə mine khahuvə, yermamə kirik rirkək yame to roriah əfrakis əmiə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə kamhauh əmiə tuk norien atuatuk kapəmiə, mərig Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen.

“Takhapəh nhaginien kin nəmhəyen yame narmamə tukasor,

kini pəh rikimiə tukrıpəh nəsik-pikien.”

(*Aes 8:12-13*)

¹⁵ Takasəkeikei mhavəh Yesu Kristo rəmhen kin Yermaru kapəmiə maməkupən ye nımraghien kapəmiə. Kini tukmə narmamə kisaiyoh əmiə mhamə, “Rhawor e nakasərəhu-pən məknakin nətərigien kapəmiə ye Yesu,” kini nıpig mifam takasəkeikei misərer matuk tuk nhorpinien nəgkiarinen kapəriə. Mərig tukmə naksəgkiar, səgkiar mar kimi əriə, mhasiai əriə. ¹⁶ Kini ye nıpig mifam takasəkeikei mharkun mə norien kapəmiə in ratuutuk əmə. Kini tukmə narmamə khani has norien huvə minə kapəmiə meinai kimiə narmamə kape Kristo, mərig iriə tukpisauris tuk nini-hahyen əmiə. ¹⁷ Tukmə ye nərigien kape Kughen mə narmamə tukhauh əmiə tuk norien huvə minə kapəmiə, nar e in rhuvə rapita yame naksor norien has, narmamə kamhauh əmiə tukun. ¹⁸ Ror məkneikin meinai Kristo rımamhə tuk təvhagə has minə, rımamhə mikirikianə əmə, nəmhen. In yemə atuatuk əgkəp, mərig rımamhə tuk narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien mə In tukrıpik

əriə mhavən tuk Kughen. Kimishopni In, nīpran rīmha, məriḡ Nanmīn kape Kughen rīmnor In ramragh mīn ye nīmḡayen kafan. ¹⁹ Məkneikin Nanmīn kape Kughen rīkir In rīvən mīni-ərḡhav nəḡkiarien kape Kughen kimi nanmī narmamə yamə mīne kwənhamḡ misəmīr ye kalabus, ²⁰ iriə a yamə mīne kīmīsəsik pawk nəkwai Kughen, məriḡ In rīmneito kin əriə, nəriḡien kafan rəpōmh. In a ye nīpīḡ yame Noa rīmnavḡhīrəkīn rao iran, narmamə eit əmə kīmīnsarə ye nəkwai rao, kīni Kughen rīmīvəḡ mīragḡ əriə ye nīpīḡ rao a rīmnaīyu mameīai-pən ye nu ehua. ²¹ Kīni nu ehua a in rīmnor nīmḡtāien ye baptaes yame ramḡajoun mək Kughen ravəḡ mīragḡ əḡawə ye norien e yame In rīmnor Yesu Kristo rīmamragḡ mīn ye nīmḡayen kafan. Məriḡ norien baptaes e, nīpran, pəḡ nīen mək kaməkwi-ta nəmkīmīk ye nīprai jīr, məriḡ nīpran e kītawə kwəsarar ye norien has kapəḡawə, mhauə tuk Kughen, masəriḡ yerkitawə mək təvhagə has ruīrkək. ²² Kīni Yesu Kristo ruavən ta apa ye rao ye neai, kīni mamkwəḡə ye nīkar Kughen matuk, mamehūə ye agelo mīnə fam, mīne yarmḡə mīnə fam, mīne nanmīn mīnə fam, mīne yermaru mīnə fam.

4

Swatuk kape norien nəkwai Kughen

¹ Meinai nīpīḡ Yesu Kristo rīmnamarə ye tokrei tanə, In maməriḡ rahas ye nīpran, kīni ye norien kīrīkianə əmə mīn, kīmī takasəkeikei mhawəḡ mīn nəriḡien a, mək taksərər tīm tīm. Meinai yermamə yame raməriḡ rahas ye nīpran, ramḡajoun mək rīnəpəḡ ta norien kape təvhagə has. ² Ror məkneikin, kīmīə yamə mīne nakasarə hanə ye tokrei tanə e, takḡapəḡ nīsəri-pənien narīmḡar has yamə mīne kamḡaurə atuk ye nəriḡien kapəmīə. Məriḡ taksor nəkwai Kughen. ³ Məriḡ kīmīə nakwəsoriaḡ ta nīpīḡ rehuə tuk nīkwasiḡien kin norien mīnə kape narmamə yamə mīne khapəḡ ḡhaniyen nīfrakisien ye Kughen. Kupan kīmīə nakamḡakīr apḡapīḡ nīpīraovīn; kīni nəḡəriḡien kapəmīə ramvən əmə tuk nar has mīnə; kīni mīsapīs pik kin nīnīmīen; kīni masor lafet kape nīrḡḡhuyen nīpīraovīn; kīni mamḡanīm alīk kīni mīsapīs masarmar; kīni masəḡuak kīmī nanmīnar mīnə, in e nəpḡnāihyen kafan rahas pik. ⁴ Məriḡ taktəkun ai, rukreikin kapəriə kapə meinai kīmīə nakwəsəpəḡ ḡḡkwasiḡien kin əriə mamḡavən kīmīə mīriə mhavi-ərḡhav ye kwənharəruə kape təvhagə has kapəriə. Kīni iriə masoriaḡ pik ḡḡḡmīə tukun. ⁵ Məriḡ iriə tukasəkeikei ḡḡhani-ərḡhav narīmḡar fam ye nīmragḡhien kapəriə kīmī Kughen yame In ramərər matuk mək tukrəkīr əḡḡḡen narmamə yamə mīne kwənhamḡə mīne yamə mīne kamḡamragḡ. ⁶ Ror pən kwənhani-ərḡhav-pən ta Nəvsaoyen Huvə kīmī narmamə yamə mīne kwənhamḡə ta* ; mək nar apḡapīḡ mək narmamə kīmīḡḡhauḡ əriə ye tokrei tanə, məriḡ Nanmīn kape Kughen rīrḡkun norien əriə mək tuksarə iriə mīn ye rao ye neai.

⁷ Kītawə kwənhauḡ ipakə tuk nīpīḡ yame narīmḡar mīnə fam tukḡarkək iran. Ror məkneikin, rīkīmīə tukramarə, kīni takasəkeikei mīsarḡa huvə tuk nīmragḡhien kapəmīə, mək takḡarkun nəḡkiarien kīmī Kughen ye nəḡuakien yame ror nanmīn. ⁸ Məriḡ nar yame rhuvə pik mək takasor - taksorkeikei əmīə mīnə yerkimīə m-fam, meinai tukmə nakasor məkḡnakin, takḡapəḡ ḡḡəriḡien norien has yamə mīne nakasor irəmīə mīnə. ⁹ Nəkḡwai nīmə kapəmīə, kape narmamə m-fam. Tukmə khaurə ye nəkwai nīmə, takḡapəḡ ḡḡani-pīkien əriə. ¹⁰ Kughen rīmīwəḡ-sīpre nīrkunien pīsīn pīsīn kīmī əmīə kīrīkianə

3:20: Jen 6-7 4:1: Rom 6:2,7 4:3: Efes 2:2-3 4:5: Wok 10:42 * 4:6: Emru 1 Pita 3:19-20 mīne 1 Tes 4:13-18. 4:7: Rom 13:11-12 4:8: 1 Pita 1:22

kirikianə. Rhuvə mə taksor narimnar ye nirkunien minə a misasitu irəmiə minə. Kini taksor narimnar a ye norien kape yorwok yamə mine kasor wok atuutuk kape Kughen nipig mifam. Taksəwhai nihuvəyen kafan ye swatuk pisin pisin yamə mine In rimiwəh-si-pre. ¹¹ Tukmə Kughen rimiwəh-sipən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nəgkiarieren, pəh tukrəgkiar rəmhen kin yame Kughen atuk In raməgkiar. Kini tukmə Kughen rimiwəh-sipən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nasituyen ye narmamə, pəh tukrasitu irəriə ye nəsaninien yame Kughen riwəhsi-pən kimin. Ye norien minə fam, narmamə tukəgnəgin Kughen tuk nar yamə Yesu Kristo rimnor. Pəh kitawə tukhani-ərhav kafan nihuvəyen mine nəsaninien mhavən mhavən mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəmahuak minə tuksərig rahas ye nipirairiə

¹² Yo minə tiksın, yame yakorkeikei pik əmiə, takhapəh nisakurien tuk nəmhuəyen yamə mine kamhaurə tuk əmiə mə tuksəm-ru nhatətəyen kapəmiə. ¹³ Mərig tukmə nakasərig nəmhuəyen rəmhen kin yame Kristo rimnorig, pəh rikimie tukramagien əmə, mə nipig yame Kristo tukrirerig-pə min iran, nikhakien tukrarkuraə iran, rikimie tukragien pik. ¹⁴ Tukmə narmamə kamhani hah əmiə tuk nhag Kristo, mərig Kughen tukriwəhsi-pre nihuvəyen, meinai Nanmin kape Kughen yame rəsanin makak, raməmir irəmiə. ¹⁵ Rhuvə mə, tukmə narmamə khamə tukhauh ik, pəh nien mə kamhauh ik meinai nimnakapir loa kirik, uə nimnhopni yermamə, uə nimnəkrəh kin nar kirik, uə nimnəgkiar ye nar kirik yame pa rimə kafam. ¹⁶ Mərig tukmə khamə tukhauh ik, pəh tukhauh əmə ik meinai ik yeməhuak kirik. Kini takpəh naurisien tukun. Mərig takəgnəgin Kughen meinai nakvəh nhag e Kristen. ¹⁷ Ror məkneikin meinai nipig kape nəkirien narmamə ruərikakun ta. Kini Kughen tukrəkupən məkir narmamə minə kafan. !Kini rahas pik tuk narmamə yamə mine khapəh nisətərigien kin Nəvsəoyen Huvə kape Kughen! ¹⁸ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Tukmə narmamə yamə mine kisatuutuk, yamə mine Kughen rimivəh miragh əriə kamharəh-pikin nipig əutən, kini mərig, narmamə yamə mine kaseinein Kughen masor təvhagə hah, tukamharəh-pikin pik nipig əutən.” *(Prov 11:31)*

¹⁹ Kini ror məkneikin, narmamə yamə mine Kughen rameighan kin əriə kisərig rahas ye nipirairiə, tukasəkeikei misəəhu-pən nimraghien kapəriə ye kwermın, yame rimnor narimnar fam, yame In to rapəh nor-təkunien kafan nəgkiarieren. Kini rhuvə mə iriə tukasəkeikei masor norien yame rhuvə mamharpin.

5

Nəgkiarieren ramvən kimi elda minə mine nitamaru

¹ Kini taktəkun ai, yakorkeikei mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə elda minə kape niməhuak. Yo elda kirik rəmhen kin əmiə, kini yo min yimməm kin nimrik nəmhuəyen kape Kristo, kini yo jakvəh nimraghien rerin yame Kristo tukriwəhsi-pə. ² Kafak e nəgkiarieren yakamni-pre tuk əmiə mīmə, taksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen yamə mine kasəmir ye kwermimie, rəmhen kin yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə. Pəh nien mə naksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen meinai kaməkeikei kimi əmiə tukun, mərig meinai rikimie ramagien tukun. In e nərigien yame Kughen rorkeikei. Kini takhapəh nisor-əməyən tuk mane; mərig

taksor meinai rikimiä ramagien əmə mə taksasitu ye narmamə. ³ Mərig rapəh nəmhenien mə kimiä takhauə misəmhen kin nəmasur yamə mine kasarik miṭə yorwok kapəriä minə, mərig kimiä taksor norien yame in ratuatuk miḥuvə mə nəməhuak minə tuksəm norien kapəriä khakwasig kin. ⁴ Yaməhuə kape narmamə yamə mine kasarha huvə tuk sipsip minə natukriřerig-pə min, kini ye niřig a, In tukriřvəh-si-pre kapəriä nərokien, rəmhen kin yame kəvəvhəo-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame řimnapita ye naiyuyen. Mərig nərokien e, nımraghien řerın, to rapəh nahasien tuk niřig kirik.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiä nitamaruə, hasiai masor nəkwai elda minə kape niməhuak. Kini kimiä niřam əgkəp takhavəh-si-əhu kapəriä nəřigien, mhasiai əmiä minə fam. Taksor məknakin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni məmə, “Kughen řikin rapəh nagienien tuk narmamə yamə mine kisausit, maməřer əswasig kin əriä,

məřig In ramautə-pən kin kafan niḥuvəyen kimi narmamə yamə mine kamhavəh-si-əhu atuk əriä.” (Prov. 3:34)

⁶ Kini ror məkneikin, takhavəh-si əhu atuk əmiä masəmir ye kwermi Kughen əsanin mə In tukriřvəh-si haktə əmiä ye niřig atuatuk kafan. ⁷ Narimnar fam yamə mine nakasəřig pik mhapam kin, havəh-si-pən kimi Kughen meinai In ramarha huvə tuk əmiä.

⁸ Sarha, masəřig əmiä, meinai, kapəriä tikmir Setan in rəmhen kin laeon yame ramaiyu apis apis, mamokwəruə, nehe nəkwān ramaiyu, mamarhakin yermamə mə tukrəs mətgai. ⁹ Səřer tim tim ye nhatətəyen kapəriä niřig Setan ramuə tuk əmiä, meinai nəməhuak minə tiksin ikin minə fam ye tanımtanə, kimiä miriä nakasəřig nəmhəyen kirikianə əmə.

¹⁰ Məřig takasəřig nəmhəyen kape niřig kwakwə əmə, kwasig ikin, Kughen tukror əmiä naksəřig rhuvə min ye kapəriä nımraghien, kini mor naksəsanin ye kapəriä nhatətəyen, masəřer tim tim, kini nar kirik řirkək mə to řivi-ta əmiä. Niḥuvəyen minə fam kamhasi-pən əmə tuk Kughen, kini In řimnokrən kin əmiä mə takhauə tuk Kristo misarə ye rao ye neai kape řerın. ¹¹ Pəh kitawə tukhani-əřhav nəsaninien kape narmaruyen kafan, mamhavən, mhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Pita řini nəgkarien infamien kafan ye nəkwəkwə e

¹² Kwən e Saelas* řimnasitu irak, kimru min, yakrərai nəkwəkwə e, kini yakaməm in rəmhen kin piak kirik, in yemə huvə kirik, kini kafak nəřakisien raməmır iran. Yakmərərai nəgkarien kwakwə ye nəkwəkwə e kimi əmiä mə jakrəvəh-si haktə kapəriä nəřigien. Kini yakamni-əřhav nəřigien yame yimirai ta, yamə mine kasəgkiar ye niḥuvəyen əřakis kape Kughen. Səřer timtim irəriä. ¹³ Piaumiä minə mine nowinmiä minə kape niməhuak eikin e Rom kasokrən huvə irəmiä. Kughen řimırpen əmiä miriä. Kini kwən e Mak yame yakokrən kin in mə ‘narik,’ in min ramokrən huvə irəmiä.† ¹⁴ Sokrən huvə irəmiä minə rəmhen kin mə kimiä kirikianə əmə ye Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nəmərinuyen kimi əmiä m-fam e narmamə kape Kristo minə.

5:2: Jon 21:15-17; Wok 20:28 5:3: 2 Kor 1:24; Fil 3:17; Taet 2:7 5:4: Rev 2:10 5:5: Efes 5:21; Jem 4:6 5:6: Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 5:7: Mat 6:25-30 5:8: 1 Tes 5:6 5:9: Efes 6:10-18; Jem 4:7 5:9: Efes 6:11-13; Jem 4:7 * 5:12: Gris ramni Silvanus, məřig tukmə ror nhag pisin e Saelas. 5:12: Wok 12:2,25; 13:13; 15:22,30 † 5:13: Nəgkarien kape Gris ramni mə, “Niřig naksəfugin əmiä minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiä minə.” ‘Holy Kiss’ ror nımtətien mə kasəfugin pən ye Yesu masorkeikei əriä minə.

2 Pita

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pita rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə fam.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kimnhavən iməriə mamhani mhamə Yesu to ripəh nirerig-pə-minien.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rimirkun mə pəh nien mə tuktu rimhə, kini rorkeikei mə tukrivəhsi-pən nəgkiarien infamien kafan kimi niməhuak. Morkeikei mə tukrisig nəməhuak minə, mor əpu nhajounien eikuə minə. Mərig niməhuak tukraməkeikei mərer tim tim məri-pən əmə nhajounien yame ratuatuk. Kini morkeikei mə nhatətəyen kapəriə ye Yesu tukraməkeikei muə miskai, kini nirkunien kapəriə ye nikarin kape Yesu tukraməkeikei mhaktə.

*Pita ramokrən huvə irəriə
(Jud 4-13)*

¹Yo Saemon Pita, yo yor atuə kin mine aposol kape Yesu Kristo. Yakamni rhuvə-pre tuk əmiə yamə mine nakhavəh nhatətəyen yame in rhuvə rəmhen kin kapəməwə nhatətəyen. Norien atuətuk kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo yame ravəh miragh ətawə in swatuk yame nimnhavəh nhatətəyen a iran.

²Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə rapita, meinai nakwənharkun In mine Yesu Yermaru kapətawə.

Kughen rimnokrən kin əriə mə narmamə kafan minə

³Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksarə ye nihuvəyen mine nikhakien kafan ye nipig yame kitawə kimnhauə mharkun In. Kini ye nəsaninien kafan, In rimivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə yamə mine tukasəkeikei mhavəh ye nimraghien kapətawə mə rikin tukragien tuk ətawə. ⁴Kini ye nəsaninien mine nikhakien kafan in rimivəhsi-pə kafan promes yamə mine kishuə mhahuvə pik. Kughen rimivəhsi-pə məknakin promes minə e mə norien kapətawə tukrəmhen kin norien kafan, kini mə kitawə tuksar ta ye nahasien kape tokrei tanə yame ramsi-pən tuk nərigien has minə yerki narmamə.

⁵Kini ror məkneikin, takasəkeikei misarkut mə norien kapəmiə tukrhuvə pik. Taksəsik əpnis norien minə e ye nhatətəyen kapəmiə: Taksor huvə pən kimi narmamə; kini takhavəh nirkunien; ⁶kini masarha huvə tuk nimraghien kapəmiə; kini masərer tim tim ye Kughen ye nipig ətən minə; kini mhavəhsi-pən kapəmiə nimraghien fam kimi Kughen kini masor nəkwən; ⁷kini masorkeikei nəməhuak minə; masorkeikei min narmamə minə fam. ⁸Rhuvə mə taksor norien minə e mamharpın, mə nirkunien kapəmiə ye nikarin kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukror kwənkwan.

⁹Mərig tukmə nakhapəh nisorien narimnar minə a, naksəmhen kin yermamə yame nimirin ripis, uə yame raməm nar ipakə əmə, məpəh nəmien nar ehua e mə Yesu rimnəspir-ta təvhagə has kapətawə yamə mine kimisor kupən.

¹⁰Ror pən, piak minə, mine nowinik minə, takasəkeikei misarkut tuk nisorien norien minə a, pəh ramhajoun-pən mə nəfrakisien mə Kughen ruirpen ta

əmiə, kini minokrən kin əmiə mə kafan narmamə minə. Meinai tukmə naksor narimnar minə a, kini to nakhapəh nhamirien tuk nipiḡ kirik; ¹¹ kini Kughen rikin tukragien tuk nəhitəyen ye kwəruə mə takhavən ikin Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame rimivəh miragh ətawə ramarmaru ikin kape rerin.

¹² Ror məkneikin mə, nipiḡ mifam jakaməkeikei mamni-pre narimnar minə e kimi əmiə mə rikimiə tukraməsik əriə, nar apnapig mə kimiə nakwənharkun ta narimnar minə e, kini masərer tim tim ye nəfrakisien yame nakvənhawəh ta. ¹³ Yakamragh mamarə ye tokrei tanə e, rikik raməsik hanə mə ratuatuk mə jakni-ərhav min narimnar minə a mə rikimiə tukraməsik min, ¹⁴ meinai yakirkun mə pəh nien mə tuktu yakmhə. Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimnhajoun ta məknakin yo. ¹⁵ Kini taktəkun ai yakamarkut pik mə nipiḡ tukmə yakmhə, kini takhapəh nisəru-kinien narimnar minə a.

¹⁶ Nipiḡ kimawə yimnhamani-ərhav pre tuk əmiə mə Yesu Kristo tukruə min ye nəsaninien, pəh nien mə yimnhasim atuk tuk nəniyen kwanage yame yermamə kirik ramətərig atuk kin. Nikam. Kimasir yimirhəm kin nimrimasir mə nəsaninien mine nikhakien kafan kawehuə pik. ¹⁷⁻¹⁸ Kimasir Yesu apa ye takwar yame rəmərhakə nipiḡ Kughen Rimtawə rimivəhsi-pən nisaiyen kimin, kini mor nīpran rakhak kini məsiə, kini rimnərig riki Kughen e yame In Rakhak Pik rimini-pən tukun mimə, “In e narik yame yakorkeikei, rikik ragien pik tukun.” Kimasir yimirhərig rikin ramsi-pən ye rao ye neai.

¹⁹ Mərig kitawə kharkun huvə mə nəḡkiarieren kape profet kupən minə in nəfrakisien, rəmhen kin laet kirik yame raməsiə ye nəḡignapien. Kini rhuvə mə kimiə min taksərig huvə nəḡkiarieren a mamhavən miseriaji naksəm huvə nīpran rəmhen kin laet yame raməsiə yenpig, mine nəḡkiarieren kafan raməmīr yerkimie rəmhen kin fetukai ramhaktə maməsiə. ²⁰ Mərig nar yame rhuvə pik mə takharkun, in e nəḡkiarieren minə kape profet minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, pəh nien mə kamhani əmə nəmien kapəriə, ²¹ meinai profesī kirik rirkək ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramtərhav əmə ye nərigien kape narmamə; mərig profet minə kimhnani-ərhav nəḡkiarieren yamə mine kimnhasi-pən tuk Kughen nipiḡ Nanmin Kafan rimnamvən yerkirie.

2

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Mərig profet eikuə minə apaikin yerki nəmə Isrel kupən, kini ye norien kirikianə əmə min, nəmhajoun eikuə minə tukhauə min yerkimie. Tukshajoun oror əmiə, misoriah apis-apis nhatətəyen kapəmiə. Mamhaukreikin-pən nimətairie kimi Yesu Yermaru, nar apnapig mə In rimivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kapəriə. Kini pəh nien mə tuktu, Kughen tukroriah əriə ye narpinien yame irie atuk əmə kamhavi-pə. ² Kini narmamə khapsaah tukhakwasig kin norien has minə kapəriə yame minə kasor naurisien. Kini ror məkneikin, narmamə khapsaah tukhani hah swatuk kape nəfrakisien. ³ Irie kasəptig kin mane. Kasəptig kin mane, mishajoun eikuə əmiə, mhavəhsi-ta nautə kapəmiə, masəni kwanage yame ramsi-pən əmə ye nərigien kapəriə. Apa kupən, Kughen ruini-ərhav ta narpinien kapəriə, kini pəh nien mə tuktu, tukroriah əriə. ⁴ Kimie nimisəm norien kafan kupən, kini mharkun mə In tukror məknakin narpinien. Nipiḡ agelo kupən minə kimisor təvhagə has, Kughen rīpəh nīraptəkinien əmə narpinien kapəriə, mərig rimnarak-əhu kin əriə apa ye nəkwai nimir yame reiwaiyu pik, mirkwəji əriə kin jen, apa

ikin rəpignap ikin. Kini iriə tuksarə ye nəmhəyən miseriaji-pən In tukrini-ərhav narpinien kapəriə.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nipiğ kape Noa, Kughen rīpəh nīraptərəkinien əmə narpinien kape narmamə yamə mine kimisəsik nəkwan, məriğ rīmnhopni əriə ye nu ehua yame rīmətim mhaktə. Məriğ Noa, yame rīmīni-ərhav nəgkiarīen kape norien yame ratuatuk, Kughen rīmivəh mīragh in mine kafan narmamə seven. ⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen rīmnor narpinien tuk nahasiēn kape nəmə Sodom mine Gomora, kini mīvaan əru faon mir a kin nap; kimiwor nīmrawk kin əriu. Nar a ramhajoun-pən naha nhagin yame Kughen tukror min kimi narmamə yamə mine kasəsik nəkwan. ⁷⁻⁸ Məriğ kwən a Lot rīmnamarə iriə miriə, kini nipiğ m-fam in rīmnəm norien has minə kapəriə, kini maməriğ nəgkiarīen has minə kapəriə. Məriğ nipiğ m-fam, in ratuatuk əmə; kini rikin rərhakis pik tuk norien has minə kapəriə, yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen. Kughen rīmivəh mīragh kwən a Lot ⁹ ramhajoun-pən mə Kughen Yermaru rīrkun nīvəh-mīraghien narmamə yamə mine kashatətə iran, kini rīrkun nī-rəhsita-yen əriə ye naha nəmhəyən yame kasarə iran. Məriğ narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien, Kughen rīrkun nīraptərəkinien əriə mor narpinien kimi əriə taktəkun mīvən meriaji nipiğ yame In tukrəkir narmamə iran. ¹⁰ Kughen tukror narpinien kimi nəmə has minə fam, məriğ In tukror narpinien ehua kimi narmamə yamə mine kasor narīmnar kape naurisīen yame nīprairiə əmə rorkeikei mə tuksor, kini narīmnar e kasor əriə kasəmkimik. Narmamə minə a khapəh nisorkeikeiyen mə Kughen tukreihoa irəriə.

Narmamə minə a kisausit mhapəh nhasiayen nar kirik, kini mhapəh nhaginien kin nhani-hahyēn nhag agelo mine ye neai. ¹¹ Məriğ agelo minə tiksīn iriə yerpriğ misapita; məriğ iriə to khapəh nhani-hahyēn agelo apnapriğ minə ye nīmri Kughen Yermaru. ¹² Məriğ narmamə minə a kamhani hah narīmnar yame khapəh nharkun-huvəyēn. Iriə kisəmhen kin nar aparū minə, yame kapəriə nīrkunien rīrkək. Kasor əmə nar yame nīprairiə əmə rorkeikei. Məriğ, nar aparū minə kasarha-pə ye tokrei tanə mə narmamə tuksarhakīn əriə mīshopni əriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen tukroriah nəmə has minə a rəmhen kin yame kamhopni nar aparū minə.

¹³ Kughen tukrarpin tai norien has kapəriə meinai iriə kasor ahas pən kimi narmamə. Rikirīə ragien əmə tuk nəvigīnien mine nīm-pikien; pəh nien mə yenpiğ əmə, məriğ yenpiğ mine yeraan. Iriə kisəmhen kin nəmkimikien ye neipən, mine nīmap pien. Masoriah nhag nīməhuak. Mhauə masəvigīn kimiə miriə, məriğ kaseikuə irəmīə, masor norien has. ¹⁴ Nipiğ m-fam kapəriə nərigien ramvən tuk nəkrəhyen kin nīpiraovīn yamə mine kapəriə nərigien rīmar. Kini nipiğ m-fam kasor təvhagə has mhapəh nisəpəhyen. Mamhavi ta narmamə yamə mine kapəriə nərigien rapəh nīskaiyēn; kamhakwasig kin norien has kapəriə. Mīshajoun əriə kin norien kape nəptigien kin nautə. Məriğ Kughen rīmīni ta narpinien kapəriə. ¹⁵ Kimisəpəh swatuk yame ratuatuk, mamhaiko masəri-pən swatuk kape kwajikovə kape Beor e kupən, nhagin e Balam, yame rorkeikei pik nīvəhyen mane ye norien yame rahas. ¹⁶ Mamarə, dongki kafan rīmnhek in tuk norien has kafan. Kitawə kharkun mə dongki to rapəh nəgkiarīen, məriğ Kughen rīmnor mə dongki tukrəgkiar rəmhen kin yermamə raməgkiar mə tukrini-əhu norien ətəwao kape profet a.*

2:4: Jud 6

2:5: Jen 6-8; 2 Pita 3:6

2:6: Jen 19:24; Jud 7

2:7-8: Jen 19:1-16

2:10: Jud

7-8,16

2:11: Jud 9

2:12: Jud 10

2:15: Jud 11; Rev 2:14

* 2:16: Takəm stori kape Balam

mine dongki ye Nam 22:28-35.

¹⁷ Nəmhajoun eikuə minə, nəhajounien kapəriə nıpran rirkək, rəmhen kın nımrı nu yame rınəmit, minə napuə yame nımətag ehuə ramahiə ta kın, kını nəhig rirkək iran. Mərig Kughen rımnərəhu karın iməriə ikin mə nəpıgnapien. ¹⁸ İriə kasəgkiar ausit mamhani nəgkiarın yame nıpran rirkək. İriə kasəgkiar ye narımnar yamə minə nıprai narmamə kisorkeikei, kını mhavi-pə narmamə khauə ye nahasien yame kwəsəta pə pə əmə iran. ¹⁹ Kamhani ətən mə narmamə kharkun nisəri-pənien naha nhagin yame iriə atuk kisorkeikei, natuakəmien kirik rirkək iran. Mərig nərigien has kapəriə ravi pik nərigien kapəriə mamor yamehuə kın kapəriə. “Tukmə nar kirik ramarmaru iram, ik nakuuə slef kafan.” ²⁰ Mərig tukmə iriə kisap ta ye nahasien kape tokrei tanə nıpig kwənhauə mharkun Yesu Yermaru yame Ravəh Miragh ətawə, məkneikin, misarar, mamharerig-pən tuk norien kape təvhagə has, məkneikin norien has ramarmaru irəriə. İriə kasəmir ye nahasien yame rahas rapita yame kımisarə iran kupən. ²¹ Meinai, tukmə yermamə rapəh nırkunien swatuk kape natuatukien, rahas kwənmopin. Mərig tukmə yermamə rirkun, kını marar, mıpəh nəri-pən-huvəyen Nəgkiarın kape Kughen yame kivəhsi-pən kımın, norien a in rahas rapita.

²² Kını iriə kəsar mə nuhpıkinien mir e kawəfrakis yamə karəni mırəmə, “Kuri tukrıruə, marə, mırerig-pən mın, mamən nıruəyen kafan,” (Prov 26:11) minə, “Pukəh, tukmə rar, mhawən, marə, mırerig-pən mın məsok-əsok ye nımtəgei.”

3

Nıpig yame Yesu tukrırerig-pə mın iran

¹ Yo minə tıksın, in e kafak nəkwəkəwə yame ror kırıru kın yame raurə kını əmiə. Yakamher-pre kın əriu mə tukrısig əmiə, mə rikimiə tukraməsik narımnar minə e, mawor nərigien kapəmiə mə tukratuutuk. ² Yakorkeikei mə taksətərig mın kın nəgkiarın yamə minə profet minə kape Kughen kımısəvsao kın misəkupən, minə nəgkiarın kape Yesu Yermaru yame Rımivəh Miragh ətawə, yame aposol minə kapəmiə kımnhani-ərhav-pre ta tuk əmiə.

³ Nar kirik yame taksokupən mharkun, in e Nıpig Kwəsıg ruauə ipakə, kını narmamə tıksın tukasor narımnar yame nıprairiə əmə rorkeikei, kını tuksarh iakei irəmıə mhamə, ⁴ “?Rhawor? ?Ruini ta mə tukruə, mərig, tuk nagheen? Nəmehuə kapətawə minə kımnisarə, mınahmə ta, mərig rıpəh hanə nuəyen. Kupan, rırikakun ye narımnar yame Kughen rımnor, muə meriaji-pə nıpig e towei minə, narımnar fam kisəm nəmhen əmə.”

⁵ Mərig iriə kwəsəru-kın mə apa kupən əgkəp, Kughen rımnəgkiar əmə, neai rəmır, kını nımoptanə rhaktə ye tame tahik; kını tahik minə nımoptanə kwəwhai əriu minə. ⁶ Kını ye nıpig a, rarar, mor mın tahik rakarokın nımoptanə, moriah fam. ⁷ Kını rəgkiar əmə, neai minə tokrei tanə kawəmir, mawəmir huvə əmə mawerıaji-pə e towei minə, mıravən mwerıaji nıpig yame Kughen tukrıri narmamə iran, mivəhsi-pən narpınien kını narmamə yamə minə kisəsik nəkwan, mhopni əriə, mıvaan əru neai minə tokrei tanə.

⁸ Mərig yo minə tıksın, takhapəh nisəru-kınien nar kirik e mə ye nərigien kape Kughen Yermaru, tukmə nıpig kırıkianə in rəmhen əmə kın newk wan taosen; kını tukmə newk wan taosen, in rəmhen əmə kın nıpig kırıkianə. ⁹ Mərig narmamə tıksın, rıkırıə raməsik mə Kughen ramor tan pən tuk norien promes minə kafan; mərig, nıkam. Kafan nətarıgien rapomh tuk ətawə. Kını rıkin rapəh nagienien mə tukraməkeikei mor narpınien kını yermamə kirik;

mərig rorkeikei mə narmamə m-fam tuksarar ye nərigien kapriə tuk norien has minə kapəriə mharerig-pə tukun.

¹⁰ Mərig Nipig yame Yesu Yermaru tukrirerig-pə iran, rəmhen kin yeməkrəh raurə -nakseinein nipig yame tukruə iran. Ye nipig a, tuksərig narakarəkien ehua, məkneikin neai tukrirkək. Kini nap tukrarkwəru mirh, mine kəmhou minə, mine makuə. Kini nap tukrarkwəru tokrei tanə, mine narimnar fam yame raməmır-pən iran. Tukharkək fam.

¹¹ Kini meinai Kughen tukroriah narimnar m-fam məknai, kimiə takasəkeikei misərig nimraghien kapəmiə. Nimraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk ye nimri Kughen. Pəh Kughen rəəhu karin nimraghien kapəmiə mə kafan. ¹² Rikimiə tukraməsik pik nipig yame Yesu tukruə iran; misorkeikei mə tukruə aihuaə əmə. Ye nipig a, nap tukrəkəwəru neai, kini nəpan-əpanien tukror mirh, mine makuə, mine kəmhou minə kisaiyu mharkək. ¹³ Mərig Kughen ruini ta mə tukror neai vi, mine tanə vi - imei narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimrin. Kini rikitawə raməsik promes a.

¹⁴ Yo minə tiksın, ror məkneikin mə tukmə nakhawhin mə Nipig a tukramuə, takasəkeikei misarkut hanə əmə mə Kughen tukripəh nəm-pən-ien nar has kirik irəmiə; nəmkimik tukrirkək irəmiə; kini taksarə ye nəmərinuyen kimiə min. ¹⁵ Rikimiə tukraməsik mə Yesu Yermaru, nərigien kafan rəpomh pik tuk ətawə, mamor mə tukrimar tuk nivəh-miraghien narmamə. Kini nəkwəkəwə yame Pol rimirai kimi əmiə ye nirkunien yame Kughen rimivəh-sipən kimin ramni məkna. ¹⁶ In raməvsao kin narimnar minə a ye nəkwəkəwə minə fam kafan. Ye nəkwəkəwə minə a, narimnar tiksın aikin yame riskai tuk nirkunien. Kini narmamə yamə mine nərigien kapəriə reno-eno, mhapəh nharkunien nar; kini nərigien kapəriə rapəh nəmirien kirikianə, iriə kamhaukreikin nəgkiarien minə kape Pol, kini mhaukreikin nəgkiarien minə tiksın min ye Nəkwəkəwə kape Kughen. Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.

Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkəwə e

¹⁷ Yo minə tiksın, ror məkneikin meinai nəkwənharkun ta narimnar minə e, sarha, mə nəgkiarien ətəwao kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen tukripəh nivi-tayen əmiə eikin nhatətəyən kapəmiə ramərer tim tim ikin, tamə nakhamir ye nhatətəyən kapəmiə. ¹⁸ Mərig takasor nhatətəyən kapəmiə ramehuə miskai ye nirkunien ye nikarin kape Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame Ravəh miragh ətawə, mine ye nihuvəyən yame rimnautə-pre kin kimi əmiə.

! Pəh tukamhani vi vi In nipig m-fam - taktəkun, mamhavən infamien rirkək! Amen.

1 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai məkupən Nəgkiarjen kupən ye nəkwəkwə e Fas Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sebedi mir. In aposol kirik kape aposol 12 kape Yesu. Kini in yermamə e yame Yesu rorkeikei pik. In rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon Rimirai, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə ikin minə fam. In rorkeikei mə narmamə kirikianə kirikianə tüksəvhəkin, misher-pən kin nəkwəkwə e rivən ye niməhuak pisin pisin aikin minə fam.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə tiksın khamə Yesu in yermamə apnapig əmə, kini Nanmin kape Kughen rimauə əmə ye nipran nipig Jon Baptaes rimmor baptaes iran, kini məta iran nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin. Mərig nhajounien a in neikuəyen. Yesu in Kughen, In rimauə mor niprai yermamə kin. Kini iriə mishajoun min mə norien has in rirkək. Mhamə rhuvə əmə mə narmamə tüksor apnapig əmə norien has mərig in ai ye kapəriə nhajounien, niprai yermamə in nar apnapig əmə. Nhad nhajounien minə a, ye nəgkiarjen kape nəmə Gris, kamni kimə, “Nostisism.”

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jon rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun min nəgkiarjen yame ratuatuk, kini mə tukrini-ərhav neikuəyen minə e kape nəməhuakien eikuə minə. Kini ramhajoun mə norkeikeiyen in nar ehua. Kini morkeikei mə tukrasitu, mor nhatəyən kape nəməhuak minə ruə miskai kini mharkun huvə min mə Kughen rimirəh miragh əfrakis əriə, iriə mhavəh nimraghien rerin.

Nəgkiarjen Mragh

¹ Yakamhani-ərhav Nəgkiarjen kape Nimiraghien. Kwasig ikin Kughen rimmor narimnar fam, Nəgkiarjen e rimməkupən marə. Kimawə yimisərig, kini misəm kin nimirawə, kini mharap kin kwermimawə. ² Kini Nəgkiarjen ai ritərhav-pə; yimisəm, masarer-ərhav mamhani-ərhav, kini mamhani-pre min tuk əmiə mə In e In nimiraghien rerin. Iriu Rimtawə Kughen, kimwəkupən mwarə, kini rimmajirhav-pə tuk əmawə. ³ Yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə narimnar yamə mine yakməsəm kini mwəsərig-ta, mə kimia min takhauə kisor kirikianə kitawə-m kimia. Kitawə Rimtawə Kughen mine Tini Yesu Kristo tukhauə kirikianə. ⁴ Yakamharai narimnar minə e mə tukror rikitawə ramagien pik əmə.

Nəriwəkien ye nikhakien

⁵ Nəgkiarjen e in e yimisərig tukun kini mhani-ərhav-pre tuk əmiə, mə Kughen, In nikhakien, kini nəpignapien rirkək əfrakis iran. ⁶ Tukmə kitawə kamhani mə kwənhauə kirikianə kitawə min, mərig kitawə kaseriwək əmə ye nəpignapien, kitawə kaseikuə, kini mhəpəh nisarayen ye nəfrakisien. ⁷ Mərig tukmə kaseriwək ye nikhakien, rəmhen kin yame Kughen ramarə ye nikhakien, kitawə kwəsor kirikianə kitawə min; kini nitaw Yesu, Ji Kughen,

rimnəspir rikitawə tuk nahasien m-fam, mor kitawə kisatuatuk ye nimri Kughen.

⁸ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kini miseikuə atuk əmə irətawə, kini nəfrakisien rirkək irətawə. ⁹ Kughen In ratuutuk, to rapəh nakapirien nəgkiarieren kafan. Kini tukmə kitawə khani-ərhav təvhagə hah kapətawə, In tukrəspir ətawə, məru-kin norien has mifam kapətawə, mə tuksatuatuk ye nimrin. ¹⁰ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kitawə kasor mə Kughen In yeikuə, kini nəgkiarieren kafan rapəh nəmirien ye nimraghien kapətawə.

2

Yesu Kristo in yermamə kape nasituyen irətawə

¹ Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəgkiarieren e kimi əmiə mamni-əhu əmiə mə takhapəh nisorien təvhagə has. Mərig tukmə kasor təvhagə hah, yermamə kirik kapətawə tukrəgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen. Yermamə e In e Yesu Kristo, yemə atuatuk. ² Yesu e, Kughen rimivəhsi-pən narpinien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawin rimnaiyu. Nitawin rimnaiyu, pəh nien mə kapətawə pisin əmə, mərig kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. ³ Mərig tukmə kitawə kasəri-pən nəgkiarieren kape Kughen, ramhajoun mə kitawə kharkun huvə mə kwənhauə mīnharkun Kughen. ⁴ Tukmə yermamə rimə rirkun Kughen mərig rapəh nəri-pən-huvəyən nəgkiarieren kafan, in rameikuə əmə; nəfrakisien rirkək iran. ⁵⁻⁶ Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarieren kafan, norkeikeiyen kape Kughen ramkuə əfrakis kin norkeikeiyen yerkin.* Yermamə yame ramni mə in ravəh Yesu yerkin, tukraməkeikei məri-pən swatuk kirikianə əmə yame Yesu rimnəri-pən. Norien a tukramhajoun mə kitawə kamhavəh Yesu yerkitawə.

Kitawə tukasəkeikei masorkeikei ətawə minə

⁷ Yo minə tiksın, pəh nien nəgkiarieren vi kirik yame yakamrai kimi əmiə mə taksəri-pən; mərig nəgkiarieren akwas kirik yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarieren akwas e nəgkiarieren yame nakwənharkun-ta. ⁸ Mərig, nəfrakis, ramor mə nəgkiarieren vi kirik tuk əmiə. Kini, nimraghien kape Yesu minə kapəmiə kawor əpu kaməm mə nəgkiarieren e rəfrakis, meinai taktəkun ai, nəpignapien rinamrikək, kini nikhakien əfrakis rinakhak-pə.

⁹ Kini yeməhuak kirik yame ramni mə in ramərə ye nikhakien, mərig raməmakin nəməhuak minə tiksın, yermamə en ramərə hanə ye nəpignapien.

¹⁰ Mərig yeməhuak yame rorkeikei nəməhuak minə, in ramərə ye nikhakien. Kini nar kirik to rapəh norien rimir. ¹¹ Mərig tukmə raməmakin in kirik, ramərə hanə ye nəpignapien, rimuvrig əpis in, raməriwək əmə ye nəpignapien.

¹² Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,

1:8: Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2 **1:8:** 1 Jon 2:4 **1:9:** Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13 **1:9:** Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hib 10:22 **1:10:** Jon 5:38 **2:1:** 1 Tes 2:11 **2:1:** Rom 8:34; 1 Tim 2:5; Hib 7:25 **2:2:** Rom 3:25; 1 Jon 4:10 **2:2:** Jon 3:17 **2:3:** 1 Jon 4:13; 5:2 **2:3:** Jon 14:15 **2:4:** Taet 1:16; 1 Jon 3:6; 4:7,8 **2:4:** 1 Jon 1:6,8 **2:5-6:** Jon 14:15 * **2:5-6:** Swatuk pisin kirik kape nukreikinien v 5: "Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarieren kafan, in rorkeikei pik Kughen." **2:5-6:** 1 Jon 4:12 **2:5-6:** Mat 11:29 **2:5-6:** 1 Jon 2:3 **2:5-6:** Jon 15 **2:7:** Dut 6:5; Lev 19:18 **2:7:** 1 Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2 Jon 5,6 **2:8:** Jon 13:34 **2:8:** Rom 13:12 **2:8:** Jon 1:9 **2:8:** Efes 5:8; 1 Tes 5:5 **2:9:** 1 Jon 3:10,15,16; 4:20,21 **2:9:** 1 Jon 1:5 **2:10:** 1 Jon 3:14 **2:10:** Sam 119:165 **2:11:** 1 Jon 1:6 **2:11:** Jon 11:9; 12:35

Meinai Kughen rinəspir-ta təvhagə has kapəmiə kin norien yame Yesu rimmor.

¹³ Tatə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimməkupən mamarə kwasig ikin Kughen ror narimnar.

Nitamaruə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁴ Kwajikovə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai nakwənharkun-ta Rımtawə Kughen.

Tatə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimməkupən mamarə kwasig ikin Kughen ror narimnar.

Nitamaruə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, meinai nakwənhaskai, nəgkiarrien kape Kughen raməmır irəmiə, kini nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁵ Takhapəh nisorkeikei-pik-ien norien kape tokrei tanə mine narimnar fam kape tokrei tanə. Yermamə yame rorkeikei pik narimnar kape tokrei tanə, norkeikeiyen kape Rımtawə Kughen rırəkək yerkin. ¹⁶ Meinai norien m-fam kape tokrei tanə khapəh nhasi-pəniyen ye Rımtawə Kughen, mərig kape tokrei tanə əmə. Norien m-fam kape tokrei tanə, irisir e: Riki jir raməkrəh, kamanipin tuk narimnar kape nıprai jir əmə, kīvəhsi-haktə jir tuk nautə mine norien kafan. ¹⁷ Mərig tokrei tanə e tikripirkək, mine narimnar m-fam yame ramswin iran mavi nərigien. Mərig narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen, tuksarə kape rerin.

Tikmir minə kape Kristo kwənhauə ta

¹⁸ Kwajikovə minə kafak, kitawə kwənhauə ye Nıpig Kwasig. Nakwəsərig mə tikmir kirik kape Kristo tukruə. Kini taktəkun ai, tikmir minə khapsaah kape Kristo kwənhauə ta. Kwənhauə, kitawə kharkun mə kwənhauə ta ye Nıpig Kwasig. ¹⁹ Iriə kwəsəpəh kapətawə niməhuak minə, meinai iriə, pəh nien mə kitawə əgkəp minə tiksin əfrakis a. Ripi mə kitawə əfrakis əgkəp minə tiksin a, to kipihipəh nisəpəhyen ətawə. Mərig iriə kimisap-ta irətawə, ramhajou mə iriə pəh nien mə kitawə minə tiksin.

²⁰ Mərig kimiə, Kristo, Yemə Imərhakə, rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi əmiə mor kimiə nakharkun nəfrakisien. ²¹ Yakamrai nəkwəkwə e kimiə əmiə, pəh nien mə nakseinein nəfrakisien, mərig kimiə nakwənharkun ta nəfrakisien, kini mınharkun mə nəfrakisien rıpəh nikuəyen kin neikuəyen. ²² ?Pa e in yeikuə kirik? Yermamə yame ramni mə Yesu pəh nien mə Kristo yame Kughen rimirpen. Yermamə e in e, in tikmir kape Kristo. In rukreikin-pən nimeitaan kimi Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu. ²³ Yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi Tini, Yesu, reinein nofuginien ye Rımtawə Kughen. Mərig yermamə yame ramni nəfrakisien ye Tini Yesu, rofugin ye Rımtawə Kughen.

²⁴ Rikimiə tukraməsik mıpəh nisəru-kinien nəgkiarrien yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarrien a raməmır hanə irəmiə, mor əmiə naksofugin ye Rımtawə

2:13: Jon 1:1 **2:13:** Jon 16:33 **2:14:** Jon 1:1 **2:14:** Efes 6:10 **2:14:** 1 Jon 2:13; Sam 119:9-11; Jon 5:38; Hib 4:12; 1 Jon 1:10 **2:15:** Rom 12:2 **2:15:** Jem 4:4 **2:16:** Jen 3:6; Rom 13:14; Efes 2:3 **2:16:** Prov 27:20 **2:17:** Hib 12:27 **2:17:** Mat 12:50 **2:18:** Rom 13:11
2:18: 1 Jon 2:22; 4:3; 2 Jon 1:7 **2:18:** 1 Jon 4:1 **2:19:** Wok 20:30 **2:20:** 1 Jon 2:27; 2 Kor 1:21-22 **2:21:** 2 Pita 1:12 **2:22:** 1 Jon 4:3; 2 Jon 1:7 **2:23:** Jon 8:19; 14:7; 1 Jon 4:15; 5:1; 2 Jon 1:9

Kughen mine Tini, Yesu. ²⁵ Kini nar a in a, nımraghien rerin, Kughen ruini-ta mə tukrivəhısi-pə kimi ətawə.

²⁶ Yakamrai nəgkiarinen minə e kimi əmiə mamni-ərhav narmamə yamə mine kasarkut tuk niyi-tayen əmiə. ²⁷ Mərig kimiə, Kristo rınəvrai-pre-ta Nanmın Rhakə kimi əmiə, raməmır təvir hanə irəmiə. ? Ror pən, pa min rırkun nhajounien nar vi kirik kimi əmiə? Yermamə rırkək. Nanmın Rhakə, yamə Kristo rınəvrai-pre-ta kimi əmiə ramhajoun narımmar fam kimi əmiə. Nhajounien a raməfrakis, mırpəh neikuəyen nıpig kirik. Nanmın Rhakə ramhajoun əmiə mə takasofugin ye Kristo mamharpın.

²⁸ Kini taktəkun ai, kwajikovə minə kafak, takasofugin-pən ye Kristo pəh nıpig tukruə, məm kitawə kharəh nhaginien, mhapəh nisaurisien tuk nisərerien ye nımrin.

²⁹ Tukmə nakharkun mə Yesu In ratuatuk, takharkun mə narmamə m-fam yamə mine kasor norien atuatur, iriə a kwajikovə minə kape Kughen.

3

Kimiə e kwajikovə minə kape Kughen

¹ !Səmrı! Norkeikeiyen yamə Rımtawə Kughen raməvrai-pə kimi ətawə rehuə mapita, in e Kughen ramhen ətawə mə kafan kwajikovə minə. Kini nəfrakisien mə kitawə e. Narmamə ye tokrei tanə kaseinein ətawə meinai iriə kimiseinein Kughen. ² Yo minə tiksın. Kitawə kwajikovə kape Kughen minə ai taktəkun. Kitawə kharəh nharkunien mə nıpraitawə tukrhawor pən iran mine nıpig Kristo tukrırerig-pə min. Mərig kitawə kharkun mə nıpig tukrırerig-pə min, kitawə tuksəmhen kin In, meinai ye nıpig a, tuksəm əfra mə In ror məkna. ³ Narmamə m-fam yamə mine kasərahı-pən nərigien kapəriə ye Kristo məkna, kasəspir-ta norien kapəriə, meinai Kristo min In ratuatuk. ⁴ Narmamə yamə mine kasor təvhagə has, masakapir min loa kape Kughen, meinai nıprai nəgkiarinen e “təvhagə has” nıpran rımə “nakapirien loa kape Kughen.” ⁵ Kini kimiə nakharkun mə Kristo rımauə mə tukrırisin ətawə ye təvhagə has. Təvhagə has rırkək iran. ⁶ Yermamə yamə ramofugin-pən ye Kristo to rapəh min nırpınien ye təvhagə has. Yermamə yamə ramırpın-pən ye təvhagə has, ramhajoun mə in rıpəh nəmien Kristo, mırpəh nırkunien In.

⁷ Kafak kwajikovə minə, takharəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukrıvi nərigien kapəriə naksətəwao. Yermamə yamə ramor norien yamə ratuatuk, in en yemə atuatur, rəmhen kin Kristo in ratuatuk. ⁸ Mərig yermamə yamə ramırpın əmə ye təvhagə has, ramhajoun mə in kape Setan, meinai Setan a in a rımməkupən mor təvhagə has, kini mamor təvhagə has mamırpın. Mərig Ji Kughen rımauə mə tukrəsır-əsır wok a kape Setan. ⁹ Mərig yermamə yamə rımmarha vi min muə kwajikovə kape Kughen, to rıpəh nırpınien ye təvhagə has, meinai In ramofugin-pən ye Kughen. Meinein norien təvhagə has mamırpın, meinai rımmarha vi min muə kwajikovə kape Kughen. ¹⁰ In e swatur tuk nırkunien mə pa nhagin in kwajikovə kape Kughen, mine pa nhagin in kwajikovə kape Setan: Narmamə yamə mine

2:24: Jon 14:23; 15:4; 1 Jon 1:3; 2 Jon 9 **2:26:** 1 Jon 3:7 **2:27:** 1 Jon 2:20 **2:27:** 1 Kor 2:12
2:27: Jon 15:4 **2:28:** 1 Jon 3:2; Kol 3:4 **2:28:** Efes 3:12 **2:29:** 1 Jon 3:7 **2:29:** Jon 1:13
3:1: Jon 3:16 **3:1:** Jon 1:12 **3:1:** Jon 15:21; 16:2,3 **3:2:** Kol 3:4; 1 Jon 2:28 **3:2:** Rom 8:29; 2 Pita 1:4
3:2: Jon 17:24; 2 Kor 3:18 **3:3:** 2 Kor 7:1; 1 Jon 1:7; 2 Pita 3:13,14 **3:5:** 1 Jon 3:8 **3:5:** 2 Kor 5:21 **3:6:** 1 Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3 Jon 1:11 **3:8:** Jon 8:44 **3:8:** Hib 2:14
3:9: Jon 1:13 **3:9:** 1 Jon 5:18 **3:10:** 1 Jon 3:1,2; Jon 1:12 **3:10:** 1 Jon 3:8

khapəh nisorien nar atuatur, kini mhapəh nisorkeikeiyen nəməhuak minə tiksın, iriə a pəh nien mə kwajikovə kape Kughen minə.

Tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə

¹¹ Nəgkiarrien e in e, nakwəsərig-ta kupən, mə kitawə tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ¹² Rahas mə taksəri-pən norien kape kwən e Ken kupən, yame in yermamə kape Setan, in rımnhopni naorahini. ? Kini rımnhopni naorahini tuknaha? Meinai naorahini, kafan norien in ratuatur, mərig Ken, kafan norien rahas. ¹³ Ror pən kin, yo minə tiksın, takhapəh nisakurien nıpig narmamə ye tokrei tanə kasəməkin əmiə. ¹⁴ Mərig kitawə kasorkeikei nəməhuak minə tiksın, ramhəjoun mə kwənhatərhav ta ye kwənman kape nımhəyen, mhaue imei nımraghien. Mərig yermamə yame raməmək əmə, ramarə hanə ye kwənman kape nımhəyen. ¹⁵ Kini yermamə yame raməmək narmamə, in rəmhen kin yermamə yame ramhopni yermamə. Nakharkun mə yermamə yame ramhopni yermamə, rıpəh nıvəhyen nımraghien rerin.

¹⁶ Yesu rımnarakikin nımraghien kafan tuk ətawə, mhaəjoun ətawə kin norien kape norkeikeiyen narmamə. Kini ye norien kirikianə əmə min, rhuvə mə kitawə tuksarakikin nımraghien kapətawə tuk nəməhuak minə tiksın. ¹⁷ Tukmə yermamə kirik, kafan nautə rıpsaah, kini məm mə nəməhuak minə tiksın kasəkəkwə kin nar kirik, mərig raməptig kin nautə kafan, ? norkeikeiyen kape Kughen raməmır iran uə? !Nıkam, rırəkək! ¹⁸ Kwajikovə minə, pəh kitawə tukhapəh nhani-əməyen norkeikeiyen ye nhertawə, mərig pəh kisorkeikei əfrakis narmamə ye norien minə kapətawə. ¹⁹⁻²⁰ Kasor norien minə a, mamharkun mə kasarə ye nəfrakisien. Nar apnapig mə kasərig yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mərig khauə ye nımri Kughen, rikitawə ramərinu əmə. Meinai Kughen rırkun rikitawə rapita ətawə. In rırkun narımnar fam.

²¹ Yo minə tiksın, pəh khapəh nisərigien yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mhaue ye nımri Kughen, rikitawə ramərinu əmə, ²² nıpihavəh naha nhagin yame kımisiyoh In kin, meinai kasor nəkwən, mine norien yame In rorkeikei. ²³ Nəgkiarrien yame Kughen rımıvəhsi-pə ramni mə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye Tini, Yesu Kristo, misorkeikei ətawə minə rəmhen kin yame in rımini ta. ²⁴ Yermamə yame raməri-pən nəgkiarrien e yame Kughen rımıvəhsi-pə, ramofugin iriu Kughen, kini Kughen ramofugin iriu min. Kini kharkun mə Kughen ramofugin kitawə min, meinai rınəvrai-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə.

4

Pəh kisəkir huvə nanmin minə

¹ Yo minə tiksın, profet rıpsaah kamhani mhamə Nanmin kape Kughen raməmır irəriə, mərig takhapəh nhani-nəfakisien irəriə m-fam. Taksokupən misəkir əmhen əriə, mə nanmin a raməmır irəriə, kape Kughen əfrakis, uə nıkam. Meinai profet eikuə khapsaah kwənhaue-ta ye tokrei tanə. ² In e

3:10: 1 Jon 2:9; 4:8 **3:11:** 1 Jon 2:7 **3:11:** Jon 13:34-35; 15:12; 1 Jon 4:7,11,21; 2 Jon 1:5 **3:12:** Jen 4:8 **3:12:** Prov 29:10 **3:13:** Jon 15:18,19; 17:14 **3:14:** Jon 5:24 **3:14:** 1 Jon 2:9
3:15: 1 Jon 2:9 **3:15:** Mat 5:21,22; Jon 8:44 **3:15:** Gal 5:20,21 **3:16:** Jon 10:11 **3:16:** Jon 15:13; 1 Tes 2:8 **3:17:** Dut 15:7,8; Jem 2:15,16 **3:17:** 1 Jon 4:20 **3:18:** Esik 33:31; Rom 12:9
3:21: Efes 3:12; 1 Jon 5:14 **3:22:** Mat 7:7 **3:22:** Jon 14:15 **3:22:** Hib 13:21 **3:23:** Jon 6:29 **3:23:** Jon 1:12; 3:18; 20:31 **3:23:** Jon 13:34 **3:24:** 1 Jon 2:3 **3:24:** 1 Jon 2:6; 4:15
3:24: 1 Jon 4:13 **4:1:** Jer 29:8 **4:1:** Mat 7:15; 1 Jon 2:18

swatuk tuk nirkunien mə Nanmin əfrakis kape Kughen raməmir irəriə uə nıkam: Tukmə yermamə rımə Yesu Kristo rımauə nıpran ror nıprai yermamə kin, yermamə a, Nanmin kape Kughen raməmir əfrakis iran. ³ Mərig yermamə yame rapəh nini-ərhavıyen Yesu, pəh nien mə Nanmin kape Kughen raməmir iran. In e in tikmir kape Kristo. Kimiə nımnharkun mə tikmir e tukruə ye tokrei tanə; kini ruauə ta.

⁴ Kwajikovə minə kafak, kimiə narmamə kape Kughen minə, nakwənhakuraə-ta ye profet eikuə minə, meinai Nanmin yame raməmir yerkimə in rapita nanmin yame raməmir ye tokrei tanə. ⁵ İriə, narmamə kape tokrei tanə, ror məkneikin mə nəgkiarın kapəriə, kape tokrei tanə əmə; kini narmamə yamə mine kasətərig kin əriə, iriə min narmamə kape tokrei tanə. ⁶ Mərig kitawə narmamə kape Kughen minə. Ror məkneikin, narmamə yamə mine kharkun Kughen, iriə kasətərig kin ətawə. Mərig narmamə yamə mine kaseinein Kughen, iriə khapəh nisətərigien kin ətawə. In e swatuk tuk nirkunien Nanmin əfrakis kape Kughen mine nanmin eikuə.

Norkeikeiyen kape Kughen

⁷ Yo minə tiksın, pəh kitawə kisorkeikei ətawə minə, mhawor norkeikeiyen ramsi-pən tuk Kughen. Kini narmamə yamə mine kwəsarha vi min mhauə kwajikovə kape Kughen minə, kini minharkun-ta Kughen, iriə kasor norkeikeiyen. ⁸ Kughen, In nuknei norkeikeiyen. Ror məkneikin mə narmamə yamə mine kaseinein Kughen, kapəriə norkeikeiyen rirkək. ⁹ Kughen rımmor əpu kafan norkeikeiyen kimi ətawə məkneikin: In mher-pə kin Tini kwənkwan kirikianə əmə, ruə ye tokrei tanə, mə kitawə tukhavəh nımraghien tukun. ¹⁰ Norkeikeiyen əfrakis ramni məkneikin mə, “Pəh nien mə kitawə kimisorkeikei Kughen, mərig In rımmorkeikei ətawə mher-pə kin Tini ruə, kini miyəhsi-pən narpınien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawın rımnaiyu.” ¹¹ Yo minə tiksın, Kughen rorkeikei ətawə ror məkneikin, kitawə min tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ¹² Kıpəh nəmien Kughen nıpig kirik. Mərig tukmə kitawə kasorkeikei ətawə minə, ramhajoun mə Kughen ramarə yerkitawə, norkeikeiyen kafan ramkuə kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹³ Kughen rımnəvrıi-pə Nanmin kafan kimi ətawə kini kwənharkun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini In ramofugin-pə tuk ətawə. ¹⁴ Kini kimawə yakwəsəm ta kini mamhani-ərhav mə Rımtawə Kughen rımmherpə-kin Tini mə tukrıvəh mıragh narmamə m-fam. ¹⁵ Narmamə yamə mine kamhani-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, ramhajoun mə Kughen ramarə irəriə, kini iriə kasarə min iran. ¹⁶ Ror məkneikin mə kitawə kwənharkun-ta mə Kughen rorkeikei ətawə, kini kitawə kasətigə min ye norkeikeiyen kafan.

Kughen in norkeikeiyen. Narmamə yamə mine kasor norkeikeiyen, ramhajoun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini Kughen ramofugin-pən tuk əriə. ¹⁷ Kitawə tuksarə məkneikin, norkeikeiyen tukrıkuə kin norkeikeiyen yerkitawə, mə kitawə tukhapəh nhaginien ye nıpig yame Kughen tukrəkır narmamə iran, meinai tukəm mə kapətawə norien ye tokrei tanə rəmhen

4:2: Jon 1:14; 1 Jon 2:23 **4:2:** 1 Kor 12:3 **4:3:** 1 Jon 2:22; 2 Jon 1:7 **4:3:** 1 Jon 2:18 **4:4:** Jon 16:33 **4:4:** 2 King 6:16; Rom 8:31 **4:5:** Jon 15:19; 17:14,16 **4:6:** Jon 8:47 **4:6:** Jon 14:17 **4:6:** Mak 13:5 **4:7:** 1 Jon 3:11 **4:7:** Jon 1:15 **4:7:** 1 Jon 2:4 **4:9:** Jon 1:18
4:9: Jon 3:16,17; 1 Jon 5:11 **4:10:** Rom 5:8,10 **4:10:** Rom 3:25 **4:11:** Jon 3:16 **4:11:** Jon 15:12; 1 Jon 3:11 **4:12:** Jon 1:18 **4:12:** 1 Jon 4:17; 2:5 **4:13:** 1 Jon 2:3 **4:13:** 1 Jon 3:24
4:14: Jon 15:27 **4:14:** Luk 2:11; Jon 3:17 **4:15:** 1 Jon 3:24 **4:16:** 1 Jon 4:8 **4:16:** 1 Jon 3:24 **4:17:** 1 Jon 4:12; 2:5 **4:17:** Efes 3:12

amə kin norien kape Yesu. ¹⁸ Mərig norkeikeiyen mine niginien to krapəh nīwəmīr-kwis-ien. Norkeikeiyen əfrakis ramsig-yerhav niginien. Tukmə rikitawə raməsik mə tukhavəh narpinien kirik, ramhajoun mə norkeikeiyen rīpəh hanə nīkuəyen kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹⁹ Kitawə kasorkeikei ətawə minə meinai Kughen rīmnorkeikei ətawə məkupən. ²⁰ Mərig yermamə yame ramni mə norkeikei Kughen, marar maməməkin in minə tiksin, rameikuə. Meinai tukmə yermamə kirik raməməkin in minə tiksin yamə mine raməm əriə, ? tukrhawor morkeikei Kughen yame rapəh nəmien In nīpīg kirik? To rapəh norien. ²¹ Kīni Yesu rīmivəhsi-pə nəgkiarien kirik mə tukso: Tukmə nakorkeikei Kughen, takaməkeikei morkeikei min ik minə tiksin.

5

Kwəsapita norien kape tokrei tanə

¹ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo yame Kughen rīmīrpen, iriə en kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen. Kīni narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Rīmtawə Kughen, iriə kasorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə. ² Kitawə kwənharkun ta mə tukmə kitawə kisorkeikei Kughen, masor nəkwan, tukasəkeikei misorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə.

³ Tukmə kasor nəkwai Kughen, ramhajoun mə kasorkeikei Kughen. Kīni kafan loa rəmhen kin kajipə yame rəruvəruvə əmə, ⁴ meinai narmamə yamə mine kimisarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen, iriə kwəsapita norien minə kape tokrei tanə. Kīni nhatəyəyen kapətawə ravəhsi-pə nəsaninien tuk napitayen norien kape tokrei tanə. ⁵ ? Ni-pa minə e kwəsapita norien kape tokrei tanə? Iriə e yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Ji Kughen.

Kīnor əpu Yesu

⁶ Yesu Kristo rītərhav-pə ye nu mine nitə. Pəh nien mə ye nu əmə, mərig rīmauə ye nu mine nitə. Kīni Nanmīn kape kughen ramni-ərhav mə nəfrakisien, meinai Nanmīn kape Kughen in nuknei nəfrakisien. ⁷ Nar misir e in e kisīsər karhor əpu Yesu: ⁸ Irisir e: Nanmīn Imərhakə, mine nu, mine nitə*. Nar misir e kisīsər karhajoun Yesu. ⁹ Nīpīg kirik, kitawə kisərig nəgkiarien yamə mine narmamə kamhani-ərhav, kīni kitawə kamhani nəfrakisien irəriə. Mərig nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav ye nīkarīn kape kafan Kwajikovə, in rehuə pīk mapita, meinai Kughen a in a ramni-ərhav. ¹⁰ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen, ramhajoun mə nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav rīnəmīr ta yerkirīə. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, rəmhen kin iriə khamə Kughen In yeikuə kirik. Meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav ye nīkarīn kape kafan Kwajikovə.

¹¹ In e nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav, mə Kughen rīvəhsi-pə nīmraghien rerīn kimi ətawə, kīni nīmraghien e, kīvəh tuk Tīni. ¹² Narmamə

4:18: Rom 8:15 **4:20:** 1 Jon 2:9 **4:20:** 1 Jon 1:6; 2:4 **4:20:** 1 Jon 3:17 **4:20:** 1 Jon 4:12; Jon 1:18 **4:21:** 1 Jon 2:7,9 **5:1:** Jon 3:15 **5:1:** Jon 1:13; 1 Jon 2:22; 1 Jon 2:23 **5:1:** 1 Jon 2:23 **5:2:** 1 Jon 2:3 **5:2:** 1 Jon 3:14 **5:3:** Jon 14:15 **5:3:** Mat 11:30 **5:4:** Jon 1:13 **5:6:** Jon 19:34,35 **5:7:** Jon 14:17 * **5:8:** Nīpīg Jon ramni "nu" nīpran ramni "baptaes," kīni nīprai "nīts" nīpran ramni "nīmhayen kape Yesu." Nar misir e baptaes, mine nīmhayen kape Yesu, mine Nanmīn Rhakə, karhaor əpu Yesu. **5:9:** Jon 5:33,34 **5:9:** Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18 **5:10:** Jon 3:33; 1 Jon 1:10 **5:11:** Mat 25:46 **5:11:** Jon 1:4

yamə mine kamhavəh Ji Kughen yerkiria, iria kamhavəh nimirghien. Mərig narmamə yamə mine kharəh nhavəhyen Ji Kughen yerkiria, kharəh nhavəhyen nimirghien.

Nəgkiarlen infamien

¹³ Yakamrai nəgkiarlen minə e kimi əmia yamə mine nakshatətə ye nhag Ji Kughen, mə kimiə takharkun huvə mə nakwənhavəh ta nimirghien rerin.

¹⁴ Kini tukmə kitawə khaue ye nimir Kughen, rikitawə ramərinu, meinai kitawə kharkun mə tukmə kisaiyoh kin naha nhagin ratuatuk ye nərigien kape Kughen, In tukrərig nəhuakien kapətawə. ¹⁵ Kharkun mə In ramərig ətawə, mharkun min mə tukpihavəh naha nhagin yamə mine kitawə kisaiyoh In kin.

¹⁶ Tukmə kitawə kasəm yeməhuak kirik ramor təvhagə has, mərig pəh nien mə təvhagə has yame rirkun nikir-pəniyen ye nimirghien, pəh kisəhuak tukun, kini Kughen tukrivəhsi-pən nimirghien kimin. Mərig təvhagə hah kirik aikin yame ramkir-pən narmamə ye nimirghien, kini yakpəh niniyen mə tuksəhuak tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah ai yame ramkir-pən narmamə ye nimirghien. † ¹⁷ Norien has minə fam e, in təvhagə has, kini mərig təvhagə has minə tiksın aikin kharəh nhakir-pəniyen narmamə ye nimirghien.

¹⁸ Kitawə kharkun mə narmamə yamə mine kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen kharəh nharpiniyen ye təvhagə hah, meinai Ji Kughen rampik ətərəkin əria, kini yemə has e Setan reinein nırap-rapiyen əria. ¹⁹ Kini kharkun mə kitawə e kwajikovə kape Kughen minə, mərig narmamə m-fam kape tokrei tanə, iria kasəmir ye kwermi Setan. ²⁰ Kitawə kharkun min mə Ji Kughen rimauə kini miwəhsi-pə nirkunien kimi ətawə, mə tukharkun Yermamə e yame In nəfrakisien. Kini kitawə kasofugin-pən tuk Kughen yame In nəfrakisien, misofugin-pən min tuk Tini, Yesu Kristo, yame In Kughen əfrakis, mine nuknei nimirghien rerin.

²¹ Kwajikovə minə kafak, səmir isok tuk nanmi nar yamə mine kamhavəh tamhek Kughen yerkimia.

5:12: Jon 3:15,16,36 **5:13:** 1 Jon 5:11 **5:14:** Efes 3:12; 1 Jon 3:21 **5:14:** Mat 7:7 **5:15:** 1 King 3:12 **5:16:** Jem 5:15 **5:16:** Hib 6:4-6; 10:26 † **5:16:** Tukmə ror "təvhagə hah yame ramkir-pən narmamə ye nimirghien" nıpran ramni "kamni hah Nanmin Rhaka." Yesu rimini ye Mak 3:28-29 mə, "Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmia, mə Kughen rirkun niwəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, ɔ nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmin Imərhakə, to Kughen rıphə niwəhsi-tayen nıpig kirik. Təvhagə hah a tukraməmir kape rerin." **5:17:** 1 Jon 3:4 **5:17:** 1 Jon 5:16; 1 Jon 2:1 **5:18:** Jon 1:13 **5:18:** Jon 14:30 **5:19:** 1 Jon 4:6 **5:19:** Jon 12:31; 14:30; 17:15 **5:20:** Luk 24:45 **5:20:** Jon 17:3 **5:20:** 1 Jon 5:11 **5:21:** 1 Kor 10:14; 1 Tes 1:9

2 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kiraru kin Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak kirik, mərig Jon ramerkwaig kin nhagin, meinai ye nipig a gavman rimə tukruh narmamə kape Kughen. Ror pən in ramni nəgkiarien kureikin mimə, nəkwəkwə ramvən kimi piraovin kirik. Kini kwajikovə minə kape piroavin, iriə e nəmhuak minə.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə khapsaah kimnaseriwək ikin pisin pisin minə. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən min napirien kimi əriə, misasitu irəriə. Mərig nəmhajoun eikuə minə kamhavən apnapig min tuk nivi-tayen nəməhuak minə, mə tukuəpəh nəgkiarien əfrakis.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig nəmhajoun eikuə minə kimnhauə, Jon rimə narmamə yamə mine kashatətə ye nəgkiarien əfrakis kape Kughen, tukasəkeikei misəpəh nəmhajoun eikuə minə a, kini misəpəh norien mine nəgkiarien kapəriə, kini mhəpəh nisasituyen irəriə. Mərig Jon rorkeikei mə nəməhuak minə tukasəkeikei misorkeikei əriə minə. In e nərigien kape Kughen.

Jon ramni mə nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak kirik

¹ Yo elda kirik, yakamrai nəkwəkwə e, ramvən kimi piraovin* yame Kughen rimirpen, mine kafan kwajikovə minə. Nəfrakisien mə yakorkeikei pik əmiə. Mərig pəh nien mə yo pisin əmə yakorkeikei əmiə, mərig narmamə minə fam e yamə mine kharkun min nəfrakisien, iriə min kasorkeikei əmiə. ² Kini yaksorkeikei əmiə, meinai nəfrakisien raməmür yerkitawə, kini tukraməmür rerin yerkitawə.

³ Pəh kisərə ye nokieiyen mine nəfrakisien. Kini pəh Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu Kristo, tucaravəhsi-pə niहुवəyən mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimi ətawə.

Pəh kitawə tuksəri-pən nəgkiarien əfrakis minə

⁴ Rikik ramagien ehuə nipig yimməm narmamə minə tiksın kaseriwək ye swatuk kape nəfrakisien, rəmhen kin yame Rımtawə Kughen ruini-ta kimi ətawə mə tukasəkeikei misor. ⁵ Kini taktəkun ai, nowinik, pəh nien mə yakamrai nəgkiarien vi kirik kimi əmiə, mərig nəgkiarien əmə in e yame nakwəsərig-ta apa kupən. Yakamni mamaiyoh mə kitawə tuksor əmə norkeikeiyen kimi ətawə minə. ⁶ Kini norkeikeiyen e, nipran e norien nəkwai Kughen. Kini in ramni-pə tuk ətawə mə tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame nakwəsərig-ta kupən.

⁷ Meinai nəmhajoun eikuə minə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. Iriə khəpəh nhaniyen nəfrakisien mə Yesu Kristo rımmor niprai yermamə kin. Iriə a nəmeikuə minə, mine tikmür minə kape Kristo. ⁸ Ror məkneikin mə takasərig əmiə pəh kwənkwai wok kapəmiə tukrikuə pik mapita. Tamə,

* **1:1:** Niprai nəgkiarien e "piraovin" ramni "niməhuak." **1:1:** 1 Pita 5:13 **1:1:** Jon 8:32 **1:2:** Jon 14:17 **1:4:** 3 Jon 1: 3,4 **1:5:** 1 Jon 2:7 **1:7:** 1 Jon 4:1 **1:7:** 1 Jon 2:22; 4:2,3 **1:7:** 1 Jon 2:18

naksəpkərhav ye kwənkwai nəmnhawkien kapəmiə. ⁹ Yermamə yame raməsik əpnis nhajounien kape Kristo ye nərigien əmə kafan, ramhajoun mə Kughen rirkək yerkin. Mərig yermamə yame ramraptəəkkin tim tim nhajounien kape Kristo, Rəmtawə Kughen mine Tini, Yesu, kawəmər yerkin. ¹⁰ Tukmə yermamə kirik ruə tuk ik, mərig mīpəh niniyen nhajoun-atuatukien kape Kristo, takpəh nini-vivi-yen in, mīpəh neighanien kin in ruə imam yerkwanu. ¹¹ Meinai yermamə yame ramni vi vi in, ramasitu iran mamor swatuk tuk kafan nhajounien has.

Nəgkiarieren infamien

¹² Yəkmə jakni-pre nəgkiarieren minə tiksın min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pən mirai-pən kin ye pepa. Yəkmə jakurə məm əmiə, kisəgkiar atuətuk kimi ətawə minə, pəh tukror rikitawə ramagien pik əmə.

¹³ Kwajikovə minə kape piam,[†] yamə mine Kughen rimirpen əriə, iriə kamhani vivi ik.

1:8: 1 Kor 3:8; Hib 10:35,36; 11:26 **1:9:** Jon 8:31 **1:9:** 1 Jon 2:23 **1:10:** Rom 16:17
1:11: 1 Tim 5:22 **1:12:** Jon 3:29 † **1:13:** Tukmə ror “Kwajikovə minə kape piam” nīpran ramni
“narmamə kape niməhuak kape Jon.”

3 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kisisər kin Nəgkiarrien kupən ye nəkwəkwə e 3 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Gaeas e in yamehuə kirik kape niməhuak, kini in rirkun Jon.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə kape niməhuak kamhavən ikin pisin pisin minə, mishajoun. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarrien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən napirien kimi əriə, misasitu irəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Gaeas, in yermamə kirik yame ramasitu ye nəmhajoun yamə mine kaseriwək ikin pisin pisin minə. Jon rimmərig nəvsaoyen kirik ye norien huvə kape Gaeas, kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəh-si haktə nərigien kafan.

Jon rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Gaeas

¹ Gaeas, ik piak keikei kirik. Yo, elda kape niməhuak, yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yakorkeikei əfrakis ik. ² Piak keikei, yakwirikun mə kafam nimmraghien ye nimmri Kughen in rhuvə əmə, kini yakaməhuak mə takasanin mamərig huvə əmə yerkim, kini narəyen m-fam kafam tukrhuvə. ³ Rikik rimmnagien nipig yimmnərig nəməhuak minə tiksın kimnhauə masəsaov kin kafam narer-tim-tim-ien tuk nəfrakisien, mhani mə nakamripin ye nəriwəkien ye nəfrakisien. ⁴ Yakərig mə kwajikovə minə kafak kaseriwək ye nəfrakisien, rikik ragien mapita narimmər m-fam.

Gaeas ramor wok huvə kirik

⁵ Piak keikei, ik nakərer ətən tuk naha nhagin yame nakamor kimi nəməhuak yamə mine kamhaurə tuk ik, nar apnapig mə iriə yepsipis minə. ⁶ Iriə khauə ye niməhuak e, masəvsao kin kafam norkeikeiyen. Kini nipig iriə tukamhavən ye kapəriə swatuk, rhuvə mə takasitu irəriə ye norien yame Kughen rorkeikei. ⁷ Meinai iriə kaseriwək tuk nini-ərhavyen Nəgkiarrien kape Yesu Kristo. Masarkurao, mərig nəmə khapəh nisəhuakien khapəh nisasituyen irəriə. ⁸ Ror məkneikin mə kitawə tukasəkeikei misasitu irəriə, mə kitawə tukhavəh kwermıtawə minə kirikianə tuk nini-ərhavyen nəfrakisien.

Diotrefes mine Demetrius

⁹ Yakwərai-ta nəkwəkwə kirik kimi niməhuak kafam, mərig kwən e Diotrefes, in rorkeikei pik mə tukrivəhsi-haktə atuk in mə in yeməhuə kirik, kini mipəh nətərigien kin ətawə. ¹⁰ Tukmə yakurə, kini jakəvsao atuutuk kin norien kafan, yame in raməsiwən-apsəpis kin niniyen nikartawə. Kini marə mor min nar has kirik min, mipəh neighanien kin nəməhuak minə khavən iman ikin. Mamni-əhu min narmamə yamə mine kisorkeikei mə tukseighan kin nəməhuak minə khavən iməriə ikin mə tukhapəh niseighanien kin, kini mher-yerhav kin əriə ye niməhuak.

¹¹ Piak keikei, takpəh nisigovinien norien has kape narmamə; mərig taksigovin norien huvə kape narmamə. Meinai narmamə yamə mine kasor

norien huvə, iriə e kwajikovə minə kape Kughen. Mərig narmamə yamə mine kasor norien has, iriə kiseinein əgkəp Kughen.

¹² Mərig kwən a Demetrius, narmamə m-fam kasəgnəgin in. Kini kafan norien ramhajoun mə iriə kasəfrakis. Kini kimawə min yaksəgnəgin in, kini nakirkun mə yakamhani əfrakis.

Nəgkiarien infamien

¹³ Yakmə jakni-pre nəgkiarien minə tiksın min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pepa. ¹⁴ Yakmə jakurə məm ik, kawəgkiar atuatur kimi ərau minə.

¹⁵ Pəh takamarə ye nəmərinuyen.

Ik minə tiksın ikin e kamhani-pre rhuvə kimik. Kini takni-pən rhuvə tuk kitawə minə tiksın aikin a kirikianə kirikianə.

Jud

Nəkwəkwə yame Jud rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jud

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jud rimirai nəkwəkwə e. Piauni e Jemes mine Yesu.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Keinein mə Jud rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi pa. Tukmə ror rimirai ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kaseriwək ikin pisin pisin minə, mishajoun narmamə. Mərig kimishajoun oror əriə, mamhani mə rhuvə əmə mə narmamə kape niməhuak tukSOR norien has apnapig minə. Kamhani mə rhuvə əmə tuk norien nahasien, meinai niħuvəyen kape Kughen in rehuə, to riḗəh norien narpinien kimi əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jud rorkeikei mə nəməhuak minə ikin minə fam tukharkun mə nəgkiarien kape nəmhajoun eikuə minə in rahas, kini in neikuəyen əmə. Kini nəmhajoun eikuə minə tukhavəh narpinien ehuə kirik. Jud rorkeikei mə niməhuak tukrərer skai ye nəgkiarien yame in nəfrakisien.

Nəgkiarien kupən

¹ Yo Jud, yo yo atuəkin kape Yesu Kristo. Yo, piak e Jemes. Yakamni “rhuvə” tuk əmiə yamə mine Kughen rimirpen-ta əmiə. Kughen, Rimtawə rorkeikei əmiə, kini Yesu Kristo ramarha huvə tuk əmiə.

² Pəh niħuvəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinuyen kape Kughen tukrurə mehuə mamarə yerkimia.

Norien kape nəmhajoun eikuə minə

³ Yo minə tiksın, apa kupən yimnorkeikei pik mə jakrai nəkwəkwə kirik rurə kimi əmiə yame raməvsao kin swatuk yame Kughen rimivəh miragh ətawə iran. Mərig taktəkun ai, yakmə jakaməkeikei mirai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə tuk niḗəhsi-haktəyen nərigien kapəmə mimə taksərer tim tim tuk niraḗətkinien nəgkiarien əfrakis kape nhatəyen kapətawə. Kughen ruəəhu-pən ta nəgkiarien kafan ye kwermi nəməhuak minə mikirikiana, kini to nipig kirik rapəh min nəəəhu-pəniən. ⁴ Yakmə jakrai nəkwəkwə e meinai narmamə tiksın kimnhaurə apis apis yerkimia. Iriə misəsik nəkwai Kughen, mħaukrekin niħuvəyen kape Kughen mħamə In rameighan kin nəkrəhyen kin piraovin mine təvhagə hah pisin pisin minə. Mħaukreikin-pən nimeitairia kimi Yesu Kristo yame In Kughen mine Yermaru kapətawə. Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupən mə iriə tukasəkeikei misarə ye narpinien kirik.

⁵ Yakmə jakni-pre tuk əmiə narimnar e yame nakwənharkun fam ta, mimə in apa kupən, nipig Kughen rimivəh miragh nəmə Isrel, mikir-yerhav əriə apa Ijip, iriə tiksın kimsasar mħapəh nħaniyen nəfrakisien ye Kughen, Kughen rimnhopni əriə. ⁶ Kini rikimia tukraməsik mə apa kupən, agelo tiksın kimisəpəh neihuəyen kapəria misap-ta kin kwənmħaan atuətuk kapəria. Kughen rimirkwəji əriə kin jen yame to rapəh niḗəruyen, mətapig kin əriə apa ikin rəpignap ikin meriaji Nipig Ehuə yame tukriḗəhsi-pən narpinien kimi əriə iran. ⁷ Rəmhen əmə kin Sodom mine Gomora mine taon yamə mine

rarkurao iræriu. Narmamæ aikin a kimisæpæh norien atuatur mhavæn ye norien kape nækræhyen kin piraovin, mine norien kape narman kamhakir atuk æriæ minæ, mine nipiraovin kamhakir atuk æriæ minæ. Kini Kughen rimnor narpinien kimi æriæ ye nap, mimæ narmamæ tuksæm kwænkwaï norien has minæ a in e nap yame ramuæk rerin.

⁸ Nar apnapig æmæ narmamæ minæ a kwænharkun narimnar minæ a, mærig ye norien kirikianæ æmæ min, iriæ kamhani mhamæ kimisæmuræhæv misæm mæ kameighan kin norien has minæ a, mhavæn, masor ye niprairiæ. Khapæh nisorkeikeyen mæ Kughen tukreihua iræria, kini mamhani hah nhag agelo minæ ye neai. ⁹ Mærig kupæn, Mikael, in yamehua pawk kape agelo minæ, in ripæh nivæh-sihaktæ-atuk-ien in mæ to rini hah nhag Setan nipig kimiwotgoh iriu min tuk niprai Moses. Mamni æmæ tukun mæ, “Pæh Kughen æmæ tukror narpinien kimik.”

¹⁰ Mærig narmamæ minæ a kamhani hah narimnar yamæ mine kaseinein. Kisæmhen æmæ kin nar miragh aparu yamæ mine kasor æmæ narimnar yame niprairiæ rorkeikei. Kasor norien a masoriah atuk æriæ kin.

¹¹ !Kæsi! Tuksaræ ye narpinien ehua. Iriæ kasæri-pæn swatur yame ji Adam e Ken rimnæri-pæn kupæn. Mhavæhsi-pæn min rikiria m-fam ye norien yame profet e Balam rimnor kupæn, meinai in rimnorkeikei pik mane. Kini masor norien kape kwæn e Kora, masæsik nækwai næmasur minæ. Kini ye norien kirikianæ æmæ yame Kughen rimnoriah Kora mine kafan minæ, Kughen tukroriah æriæ.† ¹² Nipig nakharaptæra kin næviginien e kape norkeikeyen, kasævigin æmæ mhapæh nisaurisien kin. Kasærig æmæ æriæ, ræmhen kin yermamæ yame ramarha tuk sipsip mamævigin atuk æmæ in. Iriæ kisæmhen kin nimæas ye tame tahik yame ramerkwaig, rao riræhpikin mæmæteih. Kisæmhen min kin napuæ yame nimætæg ramræh mamua, mærig næhig rapæh nipien. Kisæmhen æmæ min kin nai yame ruauæ ye nipig kape norien kwænkwan, mærig ripæh nikuæyen. Rimhæ æmæ. Narmamæ kimisævi-ævi, rimhæ fam.

¹³ Norien kapæria ror naurisien masæsao ræmhen kin peao peao ye tame tahik. Kisæmhen kin kæmhau yamæ mine kimisæta ye kwænmhaan atuatur kapæria, miserwei. Kughen rimnor apnæpeinæ ye kwænmhaan kapæria ye næpignapien, yame tuksaræ rerin ikin.

¹⁴ Apa kupæn, kwæn e Inok, in kwænkwan yame ror seven kin ye kwænærus kape Adam, rimini-ærhav nægkiarien kape Kughen yame rimivæh-sipæn kimin mimæ, “!Sæmru! Yermaru ramua iriæ kafan agelo minæ khapsaah, khapsaah pik. ¹⁵ Ramuæ mæ tukrækir narmamæ m-fam miwæhsi-pæn narpinien kimi narmamæ yamæ mine khapæh nishatætæyen ye Kughen tuk norien has pisin pisin m-fam yamæ mine kimisor. Mivæhsi-pæn narpinien kimi yor tævhagæ has minæ tuk nini-hahyen In.”

¹⁶ Nipig m-fam, narmamæ minæ a kamhani pik mus mus, kini mamhani hah narimnar fam. Iriæ kasæri-pæn æmæ nærigien has kapæria, kini masægkiar ausit kimi æriæ minæ, kini mamhani nægkiarien heiken mæ narmamæ tuksæri-pæn nærigien kapæria.

Jud ramor kwirig kimi æriæ

¹⁷ Mærig kafak narmamæ minæ, rikimia tukramæsik nægkiarien yame aposol minæ kape Yesu Kristo Yermaru kapætawæ kimnhani mæ tukrua. ¹⁸ Iriæ kimnhani-pre tuk æmia mhamæ, “Nipig Kwasig tukrua ipakæ, narmamæ tiksïn

1:7: Jen 19:1-25; 2 Pita 2:6,10 **1:9:** Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2 Pita 2:11; Rev 12:7 **1:10:** 2 Pita 2:12 † **1:11:** Stori kape Ken ramamir ye Jen 4:7-8; Stori kape Balam ramamir ye Dut 23:3-6; Stori kape Korah ramamir ye Nam 16:1-35. Emru min 2 Pita 2:15; 1 Jon 3:12 **1:12:** 2 Pita 2:13,17
1:14: Jen 5:18, 21-24

tuksarh iakei irəmiə. Iriə tuksəri-pən əmə nərigien has kapəriä.” ¹⁹ Narmamə minə a iriə a kasəwhai əmiə. Kasəri-pən əmə nərigien kape tokrei tanə. Nanmīn kape Kughen rirkək irəriä.

²⁰ Mərig kimiə, kafak narmamə minə, taksor əmiə mə takhaskai tuk nhatətəyen yame ratuatuk huvə, yame ramsi-pən tuk Kughen. Misəgkiar kimi Kughen ye Nanmīn kafan. ²¹ Mhavəh norkeikeiyen kape Kughen ramarə yerkimie mamhawhin Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mə rikin tukreihuə tuk əmiə, mivəhsi-pre nımraghien rerin kimi əmiə.

²² Sasitu ye narmamə yamə mine nhatətəyen kapəriä rıpəh niskaiyen; kapəriä nərigien kiraru. ²³ İpakə narmamə tiksın khavən ye nap. Hapik-ta əriə, mhavəh mıragh əriə. Rikimie tukreiwaiyu pawk tuk narmamə tiksın, mərig takhagin kin norien has kapəriä yame ramor əriə kasəmkimik, mivən meriaji neipən kapəriä.

Nəgkiarien infamien kape Jud

²⁴⁻²⁵ Pəh khani vi vi Kughen yame In rirkun nıraptərəkiniən əmiə mə tukror əmiə nakhapəh nhamiriən, mirkun norien əmiə mə tamhek təvhagə hah tukrirkək əgkəp ye nımraghien kapəmiə, mivəh əmiə naksarer ye nımrin mine nıkhakien kafan, rikimie ragien pik aikin. Kughen kirikianə əmə; In ravəh mıragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. Neihuəyen, mine nəsaniniən, mine nıkhakien, mine narmaruəyen, kape Kughen əmə apa kupən əgkəp, muə meriaji-pə taktəkun, mamvən, mıpəh norien infamien. !Amen!

Revelesen Yesu ramhajoun Jon kin narimnar yamə mine tukripiuə Nəgkiarinen kwəkwə kape nəkwəkwə e Revelesen

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sepedi mir. Jon, in yermamə twelef kirik kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Nəkwəkwə yamə minə e Jon rimirai, nhagriə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon rimirai, mine 1 Jon, mine 2 Jon, mine 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? In rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven yamə mine kasərer ye provins a Tarki, mamvən min kimi niməhuak minə fam.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Nipig a yame rimirai nəkwəkwə iran, gavman kape Rom ramni mimə narmamə tukasəkeikei masəhuak kimi yemehua kape gavman ramhen kin kughen kapəriə. Mərig nəməhuak minə khamə yermamə kirikianə əmə in yerpərig əgkəp. Yermamə e in Yesu Kristo. In pisin əmə in Yermaru. Ror məkneikin, gavman kape Rom ramor ahas pən kimi nəməhuak minə. Jon in yamehua kirik ye niməhuak, kher-yerhav kin ruvən isok, apa kwaji tanə e kamni kimə Patmos mə tukramarə in pisin əmə. Aikin, Kughen rivəhsi-pən nəmrərhavyen kimin, mə tukrəm Yesu Kristo apa ye rao ye neal. Kini məm min narimnar yamə mine tukripiuə. Iriə e: Kughen tukrapita ye narowagininien yame narmamə mine Setan tuksor iriə min. Kini Kughen tukrəkir narmamə m-fam ye Nipig Kwasig.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? In rimirai nəkwəkwə e mə tukror əpu mə Yesu Kristo in Yermaru, kini mhajoun kafan nəsaninien. Kini in rorkeikei mə tukri-pən tuk nəməhuak minə mə tuksərer tim tim tukmə nipig əutən ruə tuk əriə, kini pəh tukhapəh nisəhuakien kimi yemehua kape gavman kape Rom rəmhen kin kughen kapəriə. Pəh nien mə tuktu, Setan tukror ahas pən kimi nəməhuak minə, mərig iriə tukasəkeikei masərer timtim. Kini Jon rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak minə mine narmamə e kasarə ye nipig əutən ai taktəkun. Nipig Yesu Kristo tukri-rerig-pə min iran, kini In tukri-vəhsihaktə əriə.

Jon rimirikakun nəkwəkwə kafan

¹ Nəkwəkwə e, in ramhajoun narimnar yamə mine Yesu Kristo rimmor əpu. Narimnar minə e, Kughen rimivəh-sipən kimi Yesu, mimə In tukrhajoun kin kafan yorwok minə e narimnar yame pəh nien mə tuktu ruə. Kristo rimmher-pə kin kafan kirik agelo ruə, kini mhajoun narimnar minə e kin kafan yorwok Jon. ² Jon ramərer-ərhav tuk narimnar m-fam yame rimməm, kini mirai əriə ye nəkwəkwə e. Narimnar minə a yame in rimməm, in nəgkiarinen kape Kughen mine nini-ərhavyen kape Yesu Kristo. ³ Nipig kape narimnar minə e ye nəkwəkwə e ramni-ərhav ruauə ipakə əgkəp. Ruauə ipakə, kini narmamə yamə mine kasəvhekin-ərhav nəgkiarinen mine e, yame Kughen ravəhsi-pə, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen. Kini narmamə yamə mine kisərig mamhavəh yerkiria, masor, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen.

Jon rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven

⁴ Yo Jon, yakamher-pən kin nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak minə iriə m-fam seven apa provins a Tarki.

Pəh Kughen e yame rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, kini tukripiarə rerin min, In tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen minə nəmərinuyen kimi əmia. Kini pəh nanmin minə e iriə seven* yamə mine kasəmir kupən ye jea kape King, iriə min tuksor məkneikin irəmia. ⁵ Kini Yesu Kristo min, in tukrautə-pre min məknakin kimi əmia. Kristo in ramərer-ərhav tuk nəfraksien, kini In ai In rimnarə rerin mukupən ye nimhəyen, kini In ramarmaru ye king minə kape tanimtanə.

Pəh kisəgnəgin Yesu Kristo e, In rimnorkeikei ətawə, kini nitawin rimnaiyu mirisin-ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə. ⁶ In King kapətawə, kini rimnor ətawə kwənhauə ye narmaruyen kafan, kini mor ətawə kwənhauə pris minə kape Rimni Kughen, kasor wok kafan. !Pəh kisəgnəgin Kughen meinai kafan neihuəyen mine nəsaninien ramvən tuk Yesu Kristo infamien rirkək! !Pəh Kughen tukramarmaru rerin! Amen.

⁷ !Səmru! In ramrerig-pə min ye napuə. Kini narmamə m-fam tuksarhapan misəm atuətuk ye nimiria. Kini narmamə minə e kimishai nikao iran tuksəm min, kini narmamə minə e ye kwənarəus minə fam ye tanimtanə, rikiriə tukrəmhə, misasək apomh pik tuk nar yame kimisəm. Tukraməkeikei mor məknakin. Amen.

⁸ Yermaru Kughen rimini mimə, “Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo e yarə rerin, yakamarə ai taktəkun, kini jakpiarə rerin min. Kini Yo e, Nagheek Rehuə Pik.”

Jon rimnam Yesu ye rao ye neai

⁹ Yo Jon, yo piaumia kirik meinai kitawə m-fam kwənhauə kirikianə kitawə Yesu. Kini nipig nəmhəyen ramuə tuk ətawə meinai Yesu ramarmaru irətawə, kitawə kamhavəh kwermıtawə kirikianə, nərigien kapətawə rəpomh, kasərer skai.

Kimnərəhu-pən yo ye kwaji tanə e Patmos, meinai yakamni-ərhav nəgkiarinen yame Kughen ravəhsi-pə, kini mamərer-ərhav tuk Yesu. ¹⁰ Nipig kirik, ye nipig kape Yermaru kapətawə†, Nanmin kape Kughen rimikuar irak, kini yimnərig yermamə kirik rokrən ehua ye nimətək, rikin rəmhen kin naiyuk, ¹¹ mamni mimə, “Rai-pən narimnar yamə mine nakaməm ye nəkwəkwə kini mher-pən kin ye niməhuak minə e iriə m-fam seven. Pəh rivən apa Efesas, mine Smana, mine Pegamam, mine Tuatira, mine Sadis, mine Filadelfia, mine Laodisia.”

¹² Kini, yimnarar mə jakəm-ru mə pa e raməgkiar kimi yo. Marar, məm nar kirik kərəhu-pən laet iran, iriə fam seven. Kimnor kin gol. ¹³ Kini ye kwerkwan ye nar minə a kərəhu-pən laet iran, yimnəm yermamə kirik ramərer, rəmhen kin Ji Yermamə. Ramarkaoh kin neipən kirik rəpomh meriaji təpaage nihun. Rimivitərəkin niməgen kin kətəut yame kimnor kin gol. ¹⁴ Kapən kapə mine nikwənen, kwhawən, rəmhen kin nimir sipsip. Kini nimirin mir kwəmhen kin nap raməwhao. ¹⁵ Nihun mir kwəmhen kin bras yame kivaan ye nap mə nəmtəyen tukrətə, kini kwasig ikin, kəspir mə tukrərir mihuvə. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehua kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuə. ¹⁶ In ravəh kamhau seven ye kwermın matuk. Kini

* **1:4:** Sek japta 4 raməvsao kin nanmin kape Kughen iriə seven. Tukmə ror nanmin iriə seven, nipran e “Kughen e nanmin kafan rhuə rhuə pik.” **1:5:** Kol 1:18; Sam 89:27 **1:5:** Sam 89:27; Rev 17:14; 19:16 **1:7:** Dan 7:13 **1:7:** Sek 12:10 † **1:10:** “Nipig kape Yermaru” e Sande, nipig Yesu rimimragh min ye nəmhəyen kafan. **1:13:** Dan 7:13 **1:14:** Dan 7:9 **1:14:** Esik 1:28

nau yame resrə ye nıkarın mir ramsi-pən ye nəkwan. Yermamə a rakhak maməsiə, rəmhen kin mirh yerkwēiha.

¹⁷ Nıpiğ yımnam kwən a, yımneiwayıyü mowhan yo ye nıhun ikın rəmhen kin mə yımamhə. Məriğ In rərao-pə mırıp yo kin kwermın matuk, mımə, “Pəh nıginien. Yo e, nırıkakunien mine infamien. ¹⁸ Yo e yemə mragh. ! Yımamhə mokupən məriğ, əm-ru, yakamragh rerin! Kını yo yakamehuə ye nımhəyən; yakırkun nəhitəyən ye kwənmhaan kape nımhəyən. ¹⁹ Ror məkneikin mə takaməkeikei mırıai naha nhagin yame naknəm ruətarhav-pə e taktəkun, mine yamə mine tukripitərhav. ²⁰ Məriğ jakhoprai-pre nıprai kəmhau mınə iriə seven yame naknəm yakavəh ye kwermik matuk, mine nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kımnor kin gol. Kəmhau mınə e iriə seven, nıpran e, agelo mınə kape nıməhuak seven. Kını nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kımnor kin gol, nıpran e, nıməhuak mınə iriə seven.”

2

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak mınə apa Efesas

¹ Kını rımını-pə tuk yo mımə “Rai nəkwəkwə kırık rıvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Efesas, mını-pən mımə,

Yermamə yame ravəh kəmhau seven ye kwermın matuk, mameriwək ye kwerkwan ye nar kamərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kımnor kin gol, kafan e nəgkiarrien ramni mımə,

² “Nəmə Efesas, yakırkun kapəmıə norien mınə. Yakırkun mə naksəmnhakw pik, nərigien kapəmıə rəpomh, naksarer tim tim. Yakırkun mə kimiə nakhani-əhu nəmə has mınə. Kını narmamə tıksin aikin kamhani mə iriə aposol mınə, məriğ iriə khapəh nisəfrakisien, kını naksəkir əmhen əriə, masəm mə iriə nəmeikuə mınə. ³ Yakırkun mə nərigien kapəmıə rəpomh. Nahasien ravəh pawk əmıə, məriğ nakasərer tim tim tuk nhagik, mhapəh nisəpouyen.

⁴ Məriğ nakasor nar kırık yame rapəh nəmhenien ye nımrik: Nakwəsəpəh norkeikeiyen kupən kapəmıə. ⁵ Rikimıə tukraməsik norkeikeiyen yame nımısarə iran kupən. Sarar, masor nar yame nımnasor kupən. Tukmə nakhapəh nisararien, jakurə, mırəhsi-ta nar e kamərəhu-pən laet iran kapəmıə ye kwənmhaan yame ramərəer ikın. ⁶ Məriğ nar kırıkianə əmə e nakasor rhuvə: Naksəməkin norien has mınə kape nukwao kape Nikolas*, rəmhen əmə kin yame yo yakəməkin əriə.

⁷ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei məriğ huvə nəgkiarrien yame Nanmın kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak mınə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nımraghien, yame rauruə ye nəsimien kape Kughen.”

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak mınə apa Smana

⁸ Kını In rıməgkiar mamni-pə mımə, “Rai nəkwəkwə kırık rıvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Smana, mını-pən mımə,

Yermamə yame in nırıkakunien mine nərkinien, yame rımamhə mımragh mın, kafan e nəgkiarrien ramni mımə,

1:16: Hib 4:12; Jon 12:48 **1:17:** Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6 **1:18:** Sam 42:2 **2:1:** Rev 1:16 **2:1:** Rev 1:12-13 **2:4:** Jon 13:35; Jer 2:2-5 * **2:6:** Nikolas in yhajoun eikuə kırık. Tukmə ror in ramhajoun mə narpinien rirkək tuk təvhagə has; mımə “Pəh kisor əmə təvhagə has mamharpin.”
2:7: Jen 2:9; 3:22-24; Rom 5:12,18; 6:23; Rev 22:2 **2:8:** Rev 1:17-18

9 “Nəmә Smana, yakirkun mə naksarə ye nıpig әtәn, kapәmiә nautә rirkәk. Mәrig pәh nien mə kapәmiә nautә rirkәk әfrakis. !Kimiә, kapәmiә nautә rehuә pik әgkәp! Yakirkun mə narmamә tiksın kamhani hah әmiә, mamhani min мә iriә e narmamә yamә mine Kughen rimirpen-ta әriә†. Mәrig nikam. Kapәriә nimә kape nofuginien, kape Setan әmә. 10 Takhapәh nhaginien kin nәmhәyен yame pәh nien мә tuktu tukruә irәmiә. Yakamni-pre tuk әmiә, мә Setan tukrәhi-pән әmiә tiksın ye kalabus мә tukam әpu-ru nhatәtәyен kapәmiә. Kimiә taksarә ye nәmhәyен kape nıpig ten. Taksәrer timtim miseriaji nimhәyен kapәmiә. Kini jakvәhsi-pre kapәmiә nәrokien, rәmhen kin yame kәvәvhao-pән kin nar kirik ye kapән kapә yermamә yame rinapita ye naiyuyen. Nәrokien e in e nimraghien rerin.

11 Yermamә yame nimәtirgin rarә, tukramәkeikei mәrig huvә nәgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pән tuk nimәhuak minә. Yermamә yame rapita ye narowaginien e, tukripәh nivәnien marә ye nәkwai nap ehua.”

Nәgkiarien ramvәn kimi nәmhәhuak minә apa Pegamam

12 Kini In rimmәgkiar mamni-pә tuk yo mımә, “Rai nәkwәkwә kirik rivәn kimi agelo kape nimәhuak apa taon e Pegamam, mini-pән mımә,

Yermamә yame ramrәh nau yame resrә ye nikarin mir, kafan e nәgkiarien ramni mımә,

13 “Nәмә Pegamam, yakirkun ikin nakasarә ikin. Taon a, Setan ramkwәtә mamarmaru ikin.‡ Mәrig kimiә naksarәrer tim tim tuk yo. Apa taon a, Setan ramarmaru ikin, kimnhopni pawk kwәn a Antipas, yame rimmәrer tim tim tuk nini-әrhavyen nhagik; mәrig, kimiә nakhapәh nisәpәhyen nhatәtәyен irak.

14 Mәrig nakasor narimnar tiksın yamә mine rapәh nәmhenien ye nimrik: Kimiә tiksın aikin a, nakamhakwasig kin nhajounien kape Balam kupән. Balam e, in rimmor swatuk kimi King Balak мә in tukrivәhsi-pән vәh-sipән kimi nәмә Isrel, pәh iriә tuksor norien has, masәn nәviginiен yame kamor sakrefaes kin ramvәn kimi nanmi kughen pisin minә, kini masor apnapig nar. § 15 Kini ye norien kirikianә әmә min, kimiә tiksın naksәri-pән nhajounien kape nukwao kape Nikolas.* 16 !Ror pән takasәkeikei misarar ye nәrigien kapәmiә tuk tәvhagә has kapәmiә! Tukmә nakhapәh nisararien, pәh nien мә tuktu, jakurә tuk әmiә, muh narmamә minә e, kini mәrai әriә kin nau yame resrә ye nikarin mir.

17 Yermamә yame nimәtirgin rarә, tukramәkeikei mәrig huvә nәgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pән tuk nimәhuak minә. Yermamә yame rapita ye narowaginien e, yo jakvәhsi-pән nәviginiен erkwaig e kamni kimә ‘mana’ kimin. Kini jakvәhsi-pән min kapier hawәn kirik kimin, yame kirai pән nhag vi iran, kini yermamә yame rawәh, in pisin әmә tikrirkun nhagin.”

Nәgkiarien ramvәn kimi nәmhәhuak minә apa Tuatira

18 Kini In rimmәgkiarmamni-pә tuk yo mımә, “Rai nәkwәkwә kirik rivәn kimi agelo kape nimәhuak apa taon e Tuatira, mini-pән mımә,

† 2:9: Gris ramni мә, “Iriә kamhani мә iriә kwәnәrus kape Isrel, mәrig nofuginien kapәriә kape Setan әmә.” 2:9: Jon 8:33-47 2:11: Rev 20:11-15; 21:8 2:12: Rev 1:16 ‡ 2:13: Mә taon e Pegamam, kasәhuak pik kimi kughen eikuә minә aikin. § 2:14: Stori kape Balam mine Balak ramәmir ye Nam 22-24; 25:1-2; 31:16. * 2:15: Әm-ru footnote ye Rev 2:6. 2:17: Jon 6:31-33,35,48,51

Ji Kughen, nimirin mir kwamhen kin nap ramawhao. Kini nihun mir kwarir mirahuvə ramhen kin aean e bras yame kaməspir rərir. Kini kafan e nəgkiarinen ramni mima,

¹⁹ “Nəmə Tuatira, yakwirkun-ta norien kapəmia. Yakirkun kapəmia norkeiyeien mine nhatəyayen, mine nasituyen ye narmamə. Kini yakirkun min mə nərigien kapəmia rəpomh tuk narer-tim-timien. Yakirkun mə norien kapəmia yamə mine nakasor taktəkun khahuvə rapita norien yamə mine nimnasor kupən.

²⁰ Mərig nakasor nar kirik yamə rapəh nəmhenien ye nimirik: Kimiə nakhapəh nhani-əhuyen norien kape piraovin a yame ramhen kin piraovin kupən e Jesebel.† In ramni mə in profet kirik, mərig kafan nhajounien ramkir oror kafak yorwok minə, kasor apnapig nar. Kini in mamhajoun əriə mə tuktəən nəviginiyen yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi kughen pisin minə. ²¹ Yimiwhin pian a mə tukrarar ye kafan norien kape nikwasig-apnapigien kin narman, mərig in ramapəh. ²² Ror məkneikin mə taktəkun ai, jakvəhsi-pən nəmhəyen kimin ye bed kafan. Kini narmamə yamə mine kasor apnapig nar iriə min, tukmə khapəh nisararien ye norien kapəria, jakvəhsi-pən nəmhəyen ehua kimi əriə, ²³ mhopni min ji pian a minə. Ror pən niməhuak minə fam tukharkun mə Yo pisin əmə yakirkun nərigien minə kape narmamə, mine rikiriə. Kini jakərok əmia rəri-pən əmə norien kapəmia yame mine nakasor.

²⁴ Mərig taktəkun ai, jakəgkiar kimi əmia nəmə Tuatira yamə mine nakhapəh nisəri-pəniyen nhajounien kape Jesebel, mhapəh nisərigien nəgkiarinen e kamni kimə ‘Nəgkiarinen pam kape Setan.’ To yakpəh nərahupre-mi-ien nar pam kirik iriə, mərig nar kirikian yakmə jakni-pre tuk əmia: ²⁵ Havəh tim tim nar yame nakwənhavəh ta, miseriaji nipig jakrerig-pre iran. ²⁶⁻²⁷ Yermamə yame rapita ye narowaginien e, kini mamərer tim tim tuk norien nəkwak, mamvən meriaji infamien, yo jakvəhsi-pən nehuəyen e kimin yame Rimik rimivəhsi-pə kimi Yo, mamni mima, ‘In tukramarmaru ye tanə pisin pisin minə, mamrəh kwətavhə yame kimnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].

Kini in tukrakapir-pir narmamə ye tanimtanə, rəhmen əmə kin yame aean ramakapir-pir tikikwipir kimnor kin kwənəjiəpik.’ (Sam 2:9)

²⁸ Kini Yo jakvəhsi-pən min kəmhau e fetukai kim in.

²⁹ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarinen yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

3

Nəgkiarinen ramvən kimi nəməhuak minə apa Sadis

¹ Kini In rimnəgkiar mamni-pə mima, “Rai nəkwəkwə kirik rivan kimi agelo kape niməhuak apa taon e Sadis, mini-pən mima,

Yermamə yame ravəh nanmin kape Kughen, iriə seven, kini mivəh min kəmhau iriə seven, kafan e nəgkiarinen ramni mima,

“Nəmə Sadis, yakirkun norien minə kapəmia. Yakirkun mə kamni kimə kimia nakamhamragh, mərig nikam, kimia nakwənhamhə-ta. ² !Sarhara! Norien huvə yamə mine kimia nımisor kupən, pəh nien mə tuktu, kharkək fam. Mərig kimia takasəkeikei misarkut mə takhavəh-si haktə min norien kapəmia misor pəh ruə miskai, meinai yakpəh nəmien norien huvə

2:18: Dan 10: 6; Rev 1:14-15 † **2:20:** Nakəm pian a Jesebel ye 1 King 16:31 mine 2 King 9:22.

2:23: Jer 17:10 **2:28:** Rev 22:16 **3:1:** Rev 1:16

kirik yame nimisor mhavən misor infamien iran, yame ratuatuk ye nimri Kughen kafak. ³ Ror məkneikin mə rikimiə tukraməsik nəgkiarinen yame nimnhawəh misərig apa kupən, misor nəkwən. Kini misarar ye nərigien kapəmiə. Mərig, tukmə nəkharəh nisarhayen, jakurə tuk əmiə rəmhen kin yame yakrəh kirik raurə, nakseinein nipig yame jakurə tuk əmiə.

⁴ Mərig narmamə tiksin kimiə miriə apa Sadis kharəh nisorien neipən kapəriə rəmkimik. Kisəmhen tuk niseriwəkien kimawə miriə, neipən kapəriə rhawən əmə. ⁵ Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukrivəhsi-pən neipən hawən. Kini Yo to yakrəh noriah-oriahyen nhagin ye Nəkwəkwə kape Nımraghien. Kini yo jakni-ərhav nhagin ye nimri Rımik mine kafan agelo minə, mə in e in kafak atuatuk yermamə.

⁶ Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarinen yame Nanmın kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

Nəgkiarinen ramvən kimi nəməhuak minə apa Filadelfia

⁷ Kini In rıməngkiar mamni-pə mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rivən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Filadelfia, mını-pən mımə,

Yermamə yame In nəfrakisien mamərhakə, kafan e nəgkiarinen. In ramrəh ki kape King Deved kupən.* Tukmə rəhita ye kwəruə, yermamə to rapəh nətapigien. Kini tukmə rətapig ye kwəruə kirik, yermamə to rapəh nəhifəyən. In mamni mımə,

⁸ “Nəmə Filadelfia, yakirkun norien minə kapəmiə. !Səmru! Yımnehita ye tapig kirik tuk əmiə, to yermamə kirik rapəh nətapigien. Yakirkun mə nəsaninien kapəmiə in rəkəskəh pawk, mərig kimiə nakasor nəkwək, mharəh nisəpəhyen Yo. ⁹ !Səmru! Narmamə tiksin ye nofuginien kape Setan, iriə kamhani mhamə iriə narmamə yamə mine Kughen rımırpen-ta əriə.† Mərig, nıkam. Iriə nəmeikuə minə. !Səmru! Jakor əriə kisənımkur ye nımrimıə, mhani-ərhav mhamə Yo yakorkeikei əfrah əmiə. ¹⁰ Kimiə nımnharap-tərkın tim tim nəgkiarinen yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə nərigien kapəmiə tukrapomh tuk narer-tim-timien. Tuk nar e, jakamarha huvə tuk əmiə ye nipig kape nəmhəyən yame pəh nien mə tuktu tukrurə ye tanımtanə, mə tukəkır nhatətəyən kape narmamə yamə mine kisarə ye tanımtanə.

¹¹ Pəh nien mə tuktu, yakurə. Haraptərəkın tim tim narımmar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukripəh nivəhsita-yen kapəmiə nərokien yame nakwənhavəh ta.‡ ¹² Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakor in rəmhen kin nai ehuvə kirik yame ramharəp Nımə Ehuə kape Kughen kafak. To ripəh nitərhavayen ye nımə a tuk nipig kirik. Kini jakrai-pən nhagik vi iran, mine nhag kafak Kughen, mine nhag taon kape kafak Kughen. Taon e, kamni kimə Jerusalem Vi, Kughen ramher-pə kin ramsi-pən apa ye neai, mameiwaiyu-pə.

¹³ Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarinen yame Nanmın kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

Nəgkiarinen ramvən kimi nəməhuak minə apa Laodisia

¹⁴ Kini In rıməngkiar mamni-pə mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rivən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Laodisia, mını-pən mımə,

^{3:5}: Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1 Jon 2:23 * ^{3:7}: Nakəm-ru stori kape ki kape King Deved ye Aes 22:22. Ki kape King rəmhen kin nehuayen kafan. ^{3:7}: Aes 22:22 † ^{3:9}: Əm-ru footnote ye Rev. 2:9 ^{3:9}: Jon 8:44; Rev 2:9 ^{3:10}: Hib 12:1-3 ^{3:10}: Jon 17:15 ‡ ^{3:11}: Gris ramni mə “Haraptərəkın tim tim narımmar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukripəh niwəhyen kapəmiə kəvəvhao.” Kəvəvhao e nərokien.

Yermamə yame kamni kimə ‘Amen,’ yame kirkun nətigtəyen iran mə tukrarer matuk tuk nini-ərhavyen əmə nəfrakisien, yame in nuknei narimnar m-fam yame Kughen rimnor, kafan e nəgkiarieren ramni mimə,

¹⁵ “Nəmə Laodisia, yakirkun norien minə kapəmiə. Yakirkun mə nimirghien kapəmiə rəmhen kin nu yame rəpiwən əmə. Rhuvə mə nhatəyən kapəmiə tukripəh norien kiraru. ?Mə taksəpan, ua, taksokiei?

¹⁶ Mərig kimiə nakasərer əmə ye kwerkwān. Naksəpiwən əmə. Nakhapəh nisapan-pikien, mhapəh nisokiei-pikien. Ror pən, jakətəg əmiə ai taktəkun,

¹⁷ mərig in ai kimiə nakamhani mhamə, ‘Eh, kapətawə nautə rehua; yakhavəh mane ehua; kapətawə nimirghien rhuvə pik, narimnar m-fam rarə, kini nar kirik rapəh nirkəkien tuk ətawə.’ Mərig kimiə nakseinein mə nakwəsarə ta ye nahasien. Riki narmamə raməpou tuk əmiə. Kapəmiə nautə rirkək əgkəp. Nimirimiə rīpis. Nakasaiyu kopiə kopiə. ¹⁸ Ror pən, yakaməvhag kimi əmiə mimə takhauə tuk Yo mhavəh gol e yame rərir mihuvə, pəh kapəmiə nautə tukripsaah ye rao ye neai. Kini takhauə tuk Yo mhavəh neipən hawən tuk narkaohyen kin, mə takhapəh nisaurisien kin naiyu-kopiə-kopiə-yen. Kini takhauə min tuk Yo mhawəh meresin misəvit-pən ye nimirimiə, mə nimirimiə tukramtir, pəh naksəm huvə nar.

¹⁹ Narmamə minə m-fam yamə mine yakorkeikei pik əriə, yakəgkiar skai kimi əriə, kini mərip atuətuk əriə. Ror məkneikin mə taksarkut pik misarar ye norien has kapəmiə. ²⁰ !Sərig-ru! Yo yakamərer ye kwəruə, maməsik-əsik tapig. Tukmə yermamə kirik rərig rikik kini rəhitə ye tapig, jakvən imə, kin məvigin kimru min.

²¹ Yo yaknapita ta ye narowaginien, mivən kimru Rimik, maməkwətə ye jea kafan, mamarmaru. Kini ye norien kirikianə əmə, yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrəkwətə kimru min ye jea kafak, mamarmaru kimru min.

²² Yermamə yame nimerigin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarieren yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk nimehuak minə.”

4

Kasəgnəgin Kughen ye rao ye neai

¹ Kwasig ikin, yimiwaag haktə məm kwəruə kirik raməkwag apa ye neai. Kini yimnərig min yermamə yame rinaməgkiar kimi yo kupən. Raməgkiar min kimi yo, rikin rehua rəmhen kin naiyuk, mimə “Hekimter, muə. Yakhajoun ik kin narimnar yamə mine tukripiuə.” ² Məkneikin, nəsaninien kape Nanmin Rhakə rimnor kimi yo. Yakwaag kupən, məm King ramkwətə ye jea kafan, mamarmaru ye rao ye neai. ³ Kini yermamə yame ramkwətə aikin a, yakəm in rhuvə mərig, rəmhen kin kapiere huvə mir kiraru nhagriu e jaspə mine kanilian. Kini mərai-mərai kirik rarkurao ye jea kafan, maməsia pik rəmhen kin kapiere huvə e emeral. ⁴ Kini jea tiksın aikin, iriə m-fam 24, kasarkurao ye jea ehua a kape King. Kini namehua tiksın, iriə m-fam 24, kasəkwətə-pən ye jea minə a; mhavəhsi-pən neipən hawən, misəvəhəo kin kəvəvhəo kape nisaiyen, kimnor kin gol. ⁵ Kini ikin a, jea kape king ramərer ikin, ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə raməkwəmətəi mamtərhav. Kini kupən ye jea laet iriə seven kamhauək. In a Nanmin kape Kughen, iriə seven. ⁶ In a kupən ye jea kape king, nar kirik aikin rəmhen kin tahik, mərig rəmhen kin glas yame rərir maməsia.

Kini in a ye kwerkwān, nar mīragh mīnā, kamni kīmā “jerubim,” iriā kuas, kasarkurāo ye jea ehūā kape King. Nīmririā ripsaah pik, mamswin-pān apnapig əmā ye nīprairiā mīne nīmeitairiā. ⁷ Yame kupān ikin, rāmhen kin laeon. Yame ror kiraru kin, rāmhen kin kau. Yame ror kisīsār kin, kapān kapā rāmhen kin yermamā. Kini yame ror kuas kin, rāmhen kin kweriā yame raviā. ⁸ Nar mīragh mīnā a kuas, tāmər-əməririā sikis. Kini nīmririā ramswin-pān apnapig əmā ireriā, mivān ye tikirkāviriā. Nīpig m-fam kasāni nīpei, yenpig mīne yeraan, mhapāh nhapāhyen, mamhani mhamā, “Kughen Yermaru, Nagheen Rehuā Pik.

In ramərhakā, mamərhakā, mamərhakā pik.

In rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, tukripiarə rerin min.”

⁹ Kini nar mīragh mīnā a, kamhani nāfrakisien ye nehuəyen kape Kughen, mamhavəhsi-pān nisiayen kīmin, mamhani vi vi King yame ramkwətə-pān ye jea, mamarmaru mamarə rerin, infamien rirkək. ¹⁰ Iriā kamhani vi vi In, nāmehūā mīnā, iriā m-fam 24, kasānimkur ye nihu yermamā a yame ramkwətə-pān ye jea, mamarmaru, mamarə rerin, infamien rirkək, masəgnəgin In. Kwəsəvəvhao kin kəvəvhao kape king, məkneikin, mharəhsita, misərhū kupān ye jea yame King ramkwətə ikin mamarmaru, mamhani mhamā,

¹¹ “Kapəmawə Yermaru Kughen,

Ik nakatuatuk məmhen əgkəp mə narmamā m-fam tuksəgnəgin əmā Ik, mhasiai əmā Ik, meinai Ik nīmnor narimnar m-fam. Nagheem rehuā pik.

Nīmnəgkiar əmā mīni mə narimnar m-fam tukhaswin, məkneikin kamhaswin əfrakis mamhamragh.”

5

Kwaji sipsip raməvi nəkwəkwə yame kīmnarpəvin

¹ Məkneikin, yīmnəm King ramkwətə-pān ye kafan jea, mivəh nəkwəkwə yame kīmnarpəvin-arpəvin ye kwermīn matuk. Kīmīrai-pān nəgkiarīen ye nīkarin mir. Kīvaan kandel raiyu, kīvaan ətərəkīn ye nəpəəg nīmrin m-seven. ² Məkneikin yīmnəm agelo əsanin kirik raməgkiar pik mamaiyoh mīmā, “?Pa e in rāmhen matuatuk mə to rəvit-əpir-pir nehe kandel, məvi nəkwəkwə e?” ³ Mərig yermamā kirik rirkək ye rao ye neai, uə tokrei tanā, uə ye kwənmhaan kape nīmhəyen, yame in ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə e məvheikin. ⁴ Yermamā rirkək yame ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə məhuekin, yakasək pik tukun. ⁵ Kini ai, yemehūā kirik rīmīni-pə tuk yo mīmā, “Pəh nasəkien. Ɛm-ru, Kwən e kamni kīmā, ‘Laeon kape kwənərəus kape Judah,’ in Nukne Deved, in rinapita ta ye narowaginien kafan. Kini in ratuatuk mə to rakapir nehe kandel seven, məvi nəkwəkwə a.”

⁶ Məkneikin, yīmnəm kwaji sipsip kirik ramərər ye kwerkwān ye jea kape King mīne nar mīragh kuas e, kamni kīmā ‘jerubim,’ mīne namasur mīnā iriā 24. Nakəm Kwaji Sipsip a nakmāta mə kīnhopni-ta. Kapan əpat seven, kini nīmrin, iriā seven mīn, iriā a kasərər tuk nanmīn kape Kughen iriā seven, yamā mīne rīmnher-pə kīn əriā kamhavən ye tanīmtanā. ⁷ Kwaji Sipsip e, rivən a ikin King ramkwətə-pān ye kafan jea ikin, mərəo-pān mīrəhsi-ta nəkwəkwə ye kwermī King matuk. ⁸ Mīrəhsi-ta ta nəkwəkwə e, məkneikin,

nar miragh minə, iriə kuas, kamni kimə 'jerubim,' mine namasur, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu Kwaji Sipsip. Kimnhavəh gita* kapəriə, mine besin kimmor kin gol, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Kini nar a ramənah mapien huvə in rəmhen kin nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə.

⁹ Kini nar miragh minə kuas e, kamni kimə 'jerubim,' mine namasur minə iriə 24, kasəni nipei vi kirik mhamə,

"Ik nakatuatuk məmhen mə to nakvəh nəkwəkwə e,
məvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin kin.
Meinai kimishopni Ik, nitawim rimnaiyu,

Nakarpin nimiraghien kin kape narmamə ye tanə m-fam, mine kwənərəus m-fam, mine kantri m-fam, mine yamə mine kamhani nəgkiarrien m-fam.

¹⁰ Kini nimmor əriə kwənhauə ye narmaruyen kafam, kini iriə kafam pris minə, kasor wok kape Kughen kapəməwə.

Iriə tuksarmaru ye tanimtanə."

¹¹ Kini yimiwaag-pən min məm, mərig riki agelo minə khapsaah khapsaah khapsaah, to kipaə nəhueikin-famien əriə. Kasərer misarkurao ye jea kape King mine nar miragh minə e, kamni kimə, 'jerubim,' mine nəmasur minə.

¹² Kasəni pik nipei kirik mamhani mhamə,

"Kwaji Sipsip yame kimmhopni, In ratuatuk məmhen mə tukhavəh-si haktə
In, meinai In ravəh fam nəsaninien, mine nirkunien, mine nautə, mine nagheen. !Pəh khasiai In, misəgnəgin In!"

¹³ Məkneikin, yimmərig narimnar fam yame Kughen rimmor ye rao ye neai, mine ye tanimtanə, mine ye tame tahik, mine ye kwənmhaan kape nimməyen, mine narimnar fam yame kamhaswin irəriə, iriə m-fam kamhani mhamə,

"Pəh nini-vi-vi-yen mine nisaiyen ramvən tuk King yame ramkwətə-pən ye jea, mine tuk Kwaji Sipsip, meinai In ravəh nikhakien mine narmaruyen.

!Pəh nini-vi-vi-yen mine nəsaninien ramvən tuk əriu, mivən, mivən, mivən, mipəh norien infamien!"

¹⁴ Məkneikin, nar miragh e, kamni kimə, 'jerubim,' iriə kuas, kamhani mhamə, "!Amen!" Kini nəmehuə minə kisənimkur ye nihun, misəgnəgin In.

6

Kwaji sipsip rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə kin

¹ Kini yakəm Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame rəkupən, yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə yame kimmarpəvin-arpəvin kin. Məkneikin, nar miragh e kamni kimə, 'jerubim,' kirikianə irəriə rarar mokrən ehua rəmhen kin karuəruə, mīmə, "!Yuə-ru!" ² Yakwaag haktə məm hos kirik khawan. Yermamə yame ramkwətə ye hos ramrəh nəvhagə. Məkneikin kəvəvhao-pən kin kəvəvhao kirik kape king iran. In ramaiyu mamavən rəmhen kin yermamə yame rapita ye narowaginien, kini mamvən min mə tukrapita min.

³ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə kin, yame ror kiraru kin, kini nar miragh e kamni kimə 'jerubim,' yame ror kiraru kin, rarar, mamni mīmə, "!Yuə-ru!" ⁴ Məkneikin, hos kirik

* **5:8:** Nəgkiarrien kape nəmə Gris rapəh niniyen 'gita,' mamni əmə 'hap.' In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita. **5:8:** Sam 141:2

kəwhao raiyu muə. Yermamə yame ramkwətə ye hos, kīvəhsi-pən nao kape narowaginien kimin. Kini Kughen rameighan-pən kin neihuəyen kimin mə tukrīrəhsita nāmərinuyen ye tanimtanə. Nuhyen əjir ramavən ikin minə fam.

⁵ Kini ai, Kwaji Sipsip a rakapir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkīn nəkwəkwə kin, yame ror kisīsər kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kisīsər kin, rarar, mamni mīmə, “!Yuə-ru!” Məkneikin, yimīwaag-pən məm hos kirik kapig. Yermamə yame ramkwətə iran ramrah skel kirik kape nəkīrien nəviginien. ⁶ Kini yimnərig riki yermamə kirik risi-pən ye kwerkwan ye nar miragh kuas e kamni kimə ‘jerubim.’ Mamni-pən tukun mīmə, “!Yuvən! Kameighan kin ik kimə takor nikumhə kimi tanimtanə.

Tukmə kisarakikin mane ehuə mhavəh nəviginien rikəskəh əmə.* Mərig takpəh noriahyen nuknei nai mir e kamni kimə ‘olif,’ mine ‘grep.’”

⁷ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkīn nəkwəkwə kin, yame ror kuas kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kuas kin, rarar, mamni mīmə, “!Yuə-ru!” ⁸ Yakwaag-pən məm hos kirik kərato. Yermamə yame ramkwətə iran, nhagin e Nimhəyen. Iriu kwən kirik, nhagin e Kwənmhaan kape Nimhəyen rikwasig kin in miravən. Kīrəvəh neihuəyen mə tukwəhapni narmamə kin nao, mwəhopni əriə kin nikumhə, uə kin nar aparū minə, uə kin nəmhəyen. Kīrəvəh nehuəyen məknakin rəmhen kin nīpar nimoptanə kirikiana, mirəpəh əmə nīpərin kisīsər.

⁹ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkīn nəkwəkwə kin, yame ror kīrkīrip kin, məkneikin yakwaag-pən ye nəpəæg tebol apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, məm narmamə yamə mine kimnəhopni əriə tuk narer-timtimien tuk nīni-ərhavyen nəgīarien kape Kughen. ¹⁰ Iriə kasokrən apomh manhani-pən tuk Kughen mhamə, “Ik nakamarmaru ye narimnar m-fam. Ik nakəmərhakə; kini Ik nəfrakisien. ?Mərig, tuk nagheen mine kini Ik nakəkir narmamə ye tanimtanə, marpin tai nitawmawə?”

¹¹ Kamhani məknakin, Kughen rīvəhsi-pən neipən hawən kimi əriə m-fam, mīni-pən tuk əriə mīmə, “Takhawhin pi pom. Piaumiə minə mine kakə kapəmiə minə tiksin kasor hanə kafak wok. Pəh kiseriaji tukhopni piəpiə mīn narmamə yamə mine kimivəh nīhupin irəriə.”

¹² Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkīn nəkwəkwə kin, yame ror sikis kin, yakəm mig ehuə ramkiu. Mirh rīpis rəpignap. Makuə rəwhao rəmhen kin nitə. ¹³ Kamhau minə kisəsaah-əsaah misēiwaiyu-pə ye nimoptanə, rəmhen kin nai[†] yame nimətəg ehuə rameitətag kin, kwənkwan yame rapkəh rəsaah. ¹⁴ Kini neai rīrkək, rəmhen kin yame kimarpəvin-arpəvin fam təvheitə. Kini tukwas minə mine tanə minə kisəta ye kwənmhaan kapəriə minə.

¹⁵ Kini king minə kape tanimtanə, mine narmaru minə, mine namasur minə kape mobael minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kamhavəh nehuəyen, mine slef minə, mine narmamə apnapig minə, iriə m-fam khavən miserkwaig ye nəpəæg kapier ehuə, uə kasarer ətgin kapier minə ye nīkar tukwas minə. ¹⁶ Kini kisasək apomh-pən tuk tukwas minə mine kapier ehuə minə mhamə, “!Əsaah! Məkwtə-təəkīn əmawə merkwaig kin əmawə ye nīmri King e yame ramkwətə ye kafan jea, mine tuk niemhaa kape Kwaji Sipsip. ¹⁷ Meinai nīpig a ruauə yame Kughen

* **6:6:** Gris ramni mīmə, “Nimri wit yame tukor bred kin kape nīpig kirikiana əmə, nīmrin rhaktə rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nīpig kirikiana, kini raes yame tukən ye nīpig kirikiana, nīpig rhaktə rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nīpig kirikiana.” Mərig nīpən e, tuksarakikin mane ehuə mhavəh nəviginien rikəskəh əmə. **6:12:** Joel 2:31; Wok 2:20 † **6:13:** Jon ramni nai kirik kamni kimə ‘figtri.’ **6:14:** Aes 34:4 **6:15:** Aes 2:10,19-22 **6:16:** Hos 10:8

mine Kwaji Sipsip tukravəh̄si-ərhav-pə niemhaa kapəriu. ?Kini pa nhagin rirkun narer-huvəyən?"

7

Kimirpen narmamə wan hundred foti fo taosen mə kape Kughen

¹ Kini ai yakəm agelo kuas kasərer-pən ye nikarin kuas kape tanimtanə, mamharaptərah̄kin nimətag kuas ye nikarin kuas kape tanimtanə, mə nimətag kirik tukripəh̄ nher-herien nimoptanə mine tahik mine naiminai. ² Kimivəh̄sipən nəsaninien kimi əriə tuk noriahyen nimoptanə mine tahik. Məkneikin yimnəm agelo kirik risi-pirə. In ravəh̄ nar kirik yame Kughen Miragh ravəh̄ mə tukror-pən nətətao kin ye kafan narmamə. Mokrən apomh̄ kin agelo minə e kuas yamə mine kivəh̄si-pən nəsaninien kimi əriə mə taksoriah̄ nimoptanə mine tahik, mīmə, ³ "Hapəh̄ pi pom. Kwasig ikin taksoriah̄ tahik mine naiminai mine tanimtanə, tuksərəhu-pən nətətao kape Kughen ye nupanai narmamə kafan minə." ⁴ Kini yimivəh̄ nihupin ye narmamə yamə mine kərəhu-pən nətətao kape Kughen irəriə: Iriə m-fam wan hundred foti fo taosen. Iriə kwənərəus minə kape Isrel.

⁵ Ye kwənərəus kape Juda, kərəhu-pən nətətao kape Kughen ye narmamə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Ruben, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Gad, iriə twelef taosen.

⁶ Ye kwənərəus kape Asere, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Naftali, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Manase, iriə twelef taosen.

⁷ Ye kwənərəus kape Simeon, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Livae, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Isakara, iriə twelef taosen.

⁸ Ye kwənərəus kape Sebulun, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Josef, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Benjamin, iriə twelef taosen.

Kwhen yame kasarkaoh̄ kin neipən hawən

⁹ Kini ai, yakwaag əkupən irak, məm kwhen ehuā kirik, to kipəh̄ nəvheikin-famien. Khasi-pən ye kantri minə fam, mine ye kwənərəus minə fam, mine ye nəgkarien minə fam. Tikiriə ror pisin̄ pisin̄. Kasərer kupən ye jea kape King, mine Kwaji Sipsip. Misarkaoh̄ min̄ kin neipən hawən. Kamhavəh̄ kwermi nəm̄ir. ¹⁰ Misokrapomh̄ mhani mhamə,

"Kughen kapətawə yame ramkwətə ye kafan jea mamarmaru, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin̄ əmə kravəh̄ miragh ətawə."

¹¹ Agelo minə fam kasərer rao rao kin jea kape King mine nəmehuā minə, mine nar miragh e kamni kimə 'jerubim' iriə kuas. Misən̄imkur kupən ye jea kape King, masəhuak kimi Kughen ¹² mhamə, "Amen! Kapətawə Kughen In rhuvə̄ pik, makhak pik.

Nirkunien kafan rehuā. Nagheen rehuā. Nəsaninien kafan rehuā. Pəh̄ kisəgnəgin In, mhasiai In, mhani vi vi In kape rerin. Amen."

¹³ Məkneikin yamehuā kirik irəriə raiyoh-pə mīmə, "?Narmamə minə e kasarkaoh̄ kin neipən hawən, iriə ni-pa minə e? ?Khasi-pən hiə?"

¹⁴ Mərig əmə yakmə, "Yemasur. Ik əmə nakirkun."

Kini ramripin̄ mini-pə mīmə, "Narmamə minə e, kwəsəta ye nəmhəyən ehuā; misaikwas ye kapəriə neipən kin nitaw Kwaji Sipsip, ror neipən ramhawən. ¹⁵ Ror pən, Iriə kasərer ye n̄imri Kughen, yame ramkwətə mamarmaru.

Masəhuak kimin ye nəkwai Nimə Kafan yenpig mine yeraan.

Kini King e yame ramkwəta-pən ye jea mamarmaru, In tukrhotikəm-kəmin əriə ye nīpig m-fam.

¹⁶ Iriə, sweiwei tukripəh nuh-minien əriə.

Tukhapəh nisakwəkwə-minien.

Rukweiha tukripəh min nhenien əriə.

Nəpan-əpanien kape mirh tukripəh min nəsien əriə.

¹⁷ Meinai Kwaji Sipsip yame ramkwəta ye kwerkwan ye jea kape King, In tukrarha tuk əriə rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip.

In tukramkir əriə mamvən ye nimir nu miragh, kini Kughen tukrirai-ta fam nehe nimiria.”

8

Nəhuakien in rəmhen kin sakrefaes yame kivaan əru, nehenap ramənah, mapien huvə, mamvən tuk Kughen

¹ Mərig nīpig Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə kin, yame ror seven kin, nəgkiarrien rirkək ye rao ye neai kape nīpig kwəkwə, rəmhen kin haf aoa. ² Kini yakwaag-pən kin agelo yamə mine kasərer ye nimir Kughen, iriə seven, məm iriə kamharəh naiyuk. ³ Kini agelo min kirik ramrəh besin kirik yame kinnor kin gol. Besin a, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Rirəh mivən marer kupən ye tebol ye nīmə ehuə kape Kughen. Kivəhsi-pən narimnar ripsaah yamə ror nəmiovin kimin mə tukrivəhsi-pən kimi Kughen, iriə nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə, mivaan apa ye tebol yame kinnor kin gol, yame ramərer kupən ye jea kape King. ⁴ Nəuwəh kape nəmiəv nar a, mine nəhuakien kape narmamə minə kape Kughen, yame agelo a rampik ye kwermīn, kashaktə mamhavən tuk Kughen. ⁵ Kini agelo a ramrəh besin a, mivəh nap ye tebol misiai-pən ye besin, mətəgətəg-pən ye tanimtanə. Məkneikin raroapig, karuaruə rarkwomətei, nuvrīg-uvrīgien rehuə, kini nimmīnien ravən.

Naiyuk minə

⁶ Məkneikin agelo seven kwəsərer matuk tuk nherien naiyuk. ⁷ Kini yame rəkupən rimnher naiyuk. Məkneikin kamətəg-pən aes mine nap mine nitə ye tokrei tanə. Rimuək məs nīpar tanə kirik, mīpəh min nīpərin kiraru, kini muək məs naiminai nīpərin kirikianə, mīpəh min nīpərin kiraru. Kini muək məs mənvhirik nīpərin kirikianə, mīpəh min nīpərin kiraru.

⁸ Kini agelo yame ror kiraru kin rimnher naiyuk, kini kərəhu-pən ye tame tahik nar kirik rəmhen kin tukwas ehuə yame ramuək. Nīpar tahik kirikianə rimnor nitə kin, mīpəh min nīpərin kiraru. ⁹ Rimnoriah nar miragh yamə kasarə ye tahik, nīpərin kirikianə, mīpəh min nīpərin kiraru. Moriah min rao minə ye tahik, nīpərin kirikianə, mīpəh min nīpərin kiraru.

¹⁰ Kini agelo yame ror kīsīsər kin rimnher naiyuk, məkneikin kəmhou ehuə kirik rier ta, mamuək rəmhen kin kwensia. Rīsī-faktə ye neai meiwaiyu məwhan muək-pən ye nu minə mine nimir nu minə nīpərin kirikianə, mīpəh min nīpərin kiraru. ¹¹ Kəmhou a kamni kimə ‘Rəukəh Pīk.’ Rimnor nīpar nu rəukəh, mīpəh min nīpərin kiraru. Kini narmamə khapsaah yamə mine kimmhanim nu yame rəukəh, kimmhamhə.

¹² Kini agelo yame ror kuas kin rimnher naiyuk, nar kirik ruh mirh mine makuə mine kəmhou minə, mor nīpar mirh rīpis, mīpəh min nīpərin kiraru kaoəsiə. Nīpar makuə rīpis, mīpəh min nīpərin kiraru kaoəsiə. Nīpar kəmhou

ripis, mipəh min nipərin kiraru kaoəsia. Yeraan, rukweiha ramavən nipərin kiraru, mipəh min nipərin kirikianə. Yenpig, neai raməsia nipərin kiraru, mipəh min nipərin kirikianə.

¹³ Məkneikin yimnarha-pən maməm kwəriə ramivə ye napuə, mokrapomh mimə, “!Aweh! !Aweh! !Aweh! Agelo kisisar min tukrher naiyuk, mirhor nahasien ramvən tuk narmamə ye tokrei tanə.”

9

¹ Kini agelo yame ror kirkirip kin rher naiyuk, məkneikin yakəm kəmhau risi-faktə ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kimivəhsi-pən ki kirik kimin tuk nəhitəyen ye nəkwai nimir ehua yame reiwaiyu pik. ² Nipig rimməhitə ye nəpəæg a, nehenap ramənah rəmhen kin nehenap kape nap ehua. Nehenap yame ramsi-pən tuk nəkwai nimir ruvrig əpis mirh mine napuə. ³ Kini nar miragh khapsaah kisəmhen kin kəviraiyuk khasi-pən ye nehenap a, miseiwaiyu-pə. Kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tukshai narmamə kin nipikovriə, raməmhə pik. ⁴ Kini-pən tuk əriə kimə tukhapəh nisoriahyen mənvhirik mine naiminai mine nəsimien. Mərig tuksoriah əmə narmamə yamə mine nətətao kape Kughen rirkək ye nupanairiə. ⁵ Kini kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksəs narmamə masor nəmhəyen kimi əriə tuk makuə kirkirip. Mərig tukhapəh nishopniyen narmamə. Kini nəmhəyen yame iriə tuksərig rahah kin, in rapita pik yame wərawk* ramhai əjir. ⁶ Ye nipig minə a, narmamə tuksarkut mə tukhamhə miseinein. Misorkeikei pik mə tukhamhə, mərig to khapəh nəmhəyen.

⁷ Yimnəm kənvaiyuk eihua minə a kisəmhen kin hos yamə mine kimisərer matuk tuk narowaginien. Iriə kimisəvəhao kin nar kirik rəmhen kin kəvəvhao kape king yame kamor kin gol. Kini nimiririə rəmhen kin nimir yermamə. ⁸ Nikwəneriə rəpomh rəmhen kin nikwəne piraovin, kini kweruriə resrə rəmhen kin kweru laeon. ⁹ Kimivitərəkin nimagiria kin aean. Nipig khaivə, təməməria rarkərik rəmhen kin hos khapsaah yamə mine kamhavi kat mamhəvən ye narowaginien. ¹⁰ Nipikovriə raməs əjir raməmhə rapita pik yame wərawk ramhai əjir. Iriə kamhəvəh nəsaninien ye nipikovriə kape makuə kirkirip tuk norien nəmhəyen kimi narmamə. ¹¹ Kapəriə yamehua in yermaru kape nəkwai nimir ehua yame rewaiyu pik. Ye nəgkiarrien kape nəmə Isrel ramni mə nhagin e Abadon. Ye nəgkiarrien kape nəmə Gris ramni mə nhagin e Apolion.†

¹² !Aweh! Nahasien kupən rinor infamien. Mərig, nahasien kiraru apaikin tukpirauə.

¹³ Məkneikin agelo yame ror sikis kin ramher naiyuk. Kini yakərig riki yermamə risi-pən apa yerki kapən apət tebol yame kimnor kin gol, yame ramərer kupən ye nimir Kughen. ¹⁴ Rini-pən tuk agelo a yame ramor sikis kin, yame ramrəh naiyuk, mimə, “Risn-ta agelo kuas yamə mine kimirkwəji əriə apa ye nu eihua a Yufretes.” ¹⁵ Ror məkneikin ririsin-ta agelo kuas a yamə mine karəhu əriə apaikin mə tuksərer matuk tuk aoa atuatak e, mine nipig atuatak e, mine makuə atuatak e, mine newk atuatak e yame tukirisin əriə kamhəvən mishopni narmamə ye tokrei tanə, nipərin kirikianə, mhapəh min nipərin kiraru.

¹⁶ Kini yimivəh nihupin ye mobael minə kapəriə, yamə mine kisaiyu ye hos, kini iriə fam tu hundred millian. ¹⁷ Kini yakəmrərhav min maməm min narmamə kasaiyu ye hos məkneikin: Kimivitərəkin nimagiria kin aean yame

8:12: Aes 13:10; Mak 13:24 * **9:5:** Gris rapəh ninien “wərawk” mərig ramni “skopion.” Nipikoin raməs əjir, raməmhə pik. † **9:11:** Apolion, nipran e ramni mə, “Yakamoriah.”

rəwhao rəmhen kin nap, kini ror blu rəmhen kin napuə apig, kini rəokra rəmhen kin nımar nai yame rimhiak-imhiak. Kini kapən kapə hos minə a rəmhen kin kapən kapə laeon. Nap, mine nehenap, mine təpis krhisi-pən ye nəkwairiə.

¹⁸ Nahasien misir e - nap, mine nehenap mine təpis - krhisi-pən ye nəkwairiə mrhopni nıpər narmamə ye tanımtanə, mıpəh min nıpərın kıraru.

¹⁹ Kini nəsanınien kape hos minə e, ramsi-pən ye nəkwairiə mine nıpikovriə. Nıpikovriə rəmhen kin kapən kapə snek yame raməkwopah.

²⁰ Mərig narmamə yamə mine nahasien misir e kırıpəh nırhopniyen əriə, khapəh nisararien ye nərigien kapəriə. Mhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi yarmhə minə mine nanmı kughen eikuə yamə mine kamıvhirəkin kin gol, uə silva uə bras, uə kapiet, uə nai. Narımnar minə a kısıru, nımririə rıpis, nıprairiə rəpou. ²¹ Kini narmamə minə a khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk nhopniyen narmamə mine norien nahawk, mine norien kleva, mine nor-apnapıgıen nar, mine nəkrəhyen.

10

Agelo yame ravəh nəkwəkwə kəskəh

¹ Kini ai yakəm agelo min kırık, nagheen rehuə, ramsi-pən ye neai. Ramvən ye napuə rəmhen kin mə kafan neipən. Kini mərai-mərai rarkurao ye kapən kapə. Kini in rəkhak məməsiə rəmhen kin mırh. Kini nıhun mir kwəmhen kin səpaag ehue mir yamə mir kırıauək. ² Kini in ravəh nəkwəkwə kəskəh ye kwermın matuk yame kımnavı. In rərıp nıhun matuk ye tahik, mərip nıhun mawor ye nımoptanə. ³ Kini mokrən apomh. Rıkin rəmhen kin rıki laeon. In rokrən apomh, karuruə rhorpın m-seven. ⁴ Karuəruə rhorpın m-seven, yakmə jakrai-pən ye nəkwəkwə a, mərig yakarig rıki yermamə kırık rısi-faktə ye neai mımə, “Erkwaig kin nəgıarien e yame karuruə ramni, mıpəh nırai-pən-ien ye nəkwəkwə.”

⁵ Kini ai agelo a yame yımnam kupən ramərəp-pən ye tahik mine nımoptanə mivəhsi-haktə kwermın matuk ye neai, ⁶ mivəh kwəsü ye nhag yarə rerin, yame rımnor neai mine nımoptanə mine tahik mine narımnar fam. Kini mımə, “Kughen tukrıpəh nıwhın-minien. ⁷ Mərig nıpıg agelo yame ror seven kin tukrher naiyuk, kini nərig-məniwəniyen kape Kughen tukruə mor nəfraksien kin ai taktəkun. In tukrıterhav rəmhen əmə kin yame rımini ta kupən kimi kafan yorwok minə, iriə a kafan profet minə.”

⁸ Kini ai yakarig rıki yermamə kırık ramsi-pən ye neai mımə, “Yuvən, mırəh nəkwəkwə yame kımnavı ye kwermı agelo matuk yame ramərəp-pən ye tahik mine nımoptanə.”

⁹ Məkneikin, yımavən maiyoh agelo mə tukrıvəhsi-pə nəkwəkwə kəskəh a kimi yo. Kini rımə, “Vəh mən. Nar a tukroriah tıpım. Mərig tukmə nəkən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak.” ¹⁰ Məkneikin yımavən mivəh nəkwəkwə kəskəh ai ye kwermı agelo, mən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak. Yımən, mətgai, roriah tıpik. ¹¹ Kini kırı-pə tuk yo kımə, “Ik takaməkeikei mını-ərhav narımnar minə e yamə tukrıterhav-pə tuk nəmə tanə pısın pısın minə, mine yermaru minə, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pısın pısın, mine narmamə yamə mine nəgıarien kapəriə ror pısın pısın.”

11

Yemə mir yame kımawarer tuk Yesu

1 Kini ai kivəhsi-pə nipər nuwig kirik kimi yo, kini kimə, “Yuvən, mivəh napomhien kape Nimə kape Kughen mine tebol. Məvheikin min narmamə yamə mine kasəhuak aikin. 2 Mərig takpəh nivəhyen napomhien kape kwənəmhaan e iruə, meinai kwənəmhaan a kivəhsi-pən kimi nəmə iruə. Iriə tukəsəviəsis-əviəsis Taon Rhakə mhavən mhavəh makuə foti tu. 3 Kini yakvəhsi-pən nəsaninien kimi kafak yermamə mir yamə mir e kawarer-ərhav tuk yo. Tukravəhsi-pən neipən has yame ror nımtət mə iriu kwərig rahah, mawərer-ərhav tuk nini-ərhavyen kafak nəgkiarieren kape makuə foti tu.”*

4 Iriu e, nuknei nai mir e olif, mine nar mir e kamərəhu-pən laet irəriu yame kawarer kupən kin Yermaru kape tanımtanə.† 5 Kini tukmə yermamə kirik rimə tukroriah əriu, nap tukrısı-pən ye nəkwairiu, məs in məkwəru. Tukwhopni-hopni fam narmamə yamə mine khamə tuksoriah əriu. 6 Kini kwərə mir e, tukmə kirani-ərhav nəgkiarieren kape Kughen, marivəh nəsaninien tuk nətapigien kin napuə mə nəhig tukripəh nipien. Mirarkun nukreikinien nımrı nu ruə nitə, kini mirarkun nuhyen narmamə ye tanımtanə kin naha nhagin nahasien yame kaworkeikei mə tukawor.

7 Kini tukrani-ərhav fam nəgkiarieren kapəriu, məkneikin, nar miragh yame ramarə ye nəkwai nimir ehuə yame reiwaiyu pik tukrhaktə muh əriu, mapita əriu mhopni əriu. 8 Nıprairiu tukraməmır ye swatuk ye taon ehuə e kimnəsik-pən Yermaru kapəriu ye nai kamarkwao kin. İkin aikin a, kamni nəgkiarieren ukreikin kirik kimə nhagin e Sodom, uə İjip. 9 Kini narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kwənərəus pisin pisin minə, mine narmamə yamə mine kamhani nəgkiarieren pisin pisin, mine narmamə ye kantri minə fam tukhauə misarha əterik ye nıprairiu, mhapəh nıseighanien kin mə tuknim əriu mhavəh nıpig piəpiə kisisər mine nıpərin. 10 Narmamə ye tanımtanə tuk-sagien, masor lafet, mhavəhsi-pən narımnar kimi əriə minə, misagien meinai profet mir e yame kimıwor pik nahasien kimi əriə kwərəmha. 11 Kini nıpig piəpiə kisisər mine nıpərin ruə mivən, Kughen rivəhsi-pən min neihagien kimi əriu, kawarer. Narmamə m-fam yamə mine kasəm əriu, kisakur pik. 12 Məkneikin iriu kawərig riki yermamə kirik rısi-pən ye neai mamni mımə, “Wərer mirauə.” Napuə rivəh əriu mivən ye rao ye neai. Kini tikmir minə kapəriu kisərer əmə misarha əterik irəriu.

13 Kini ye nıpig atuətuk a, nımnımien ehuə kirik ramavən moriah nıpər kwənəmhaan kirikianə ye taon a, nıpəh min nıpərin naen. Nımnımien rımnhopni narmamə m-fam seven taosen. Kini narmamə m-fam yamə mine khapəh nhamhəyen kimnhagin pik, mhani nəfrakisien mə Kughen ye rao ye neai, İn ravəh neihuəyen.

14 !Awəh! Nahasien ehuə yame ror kiraru kin nor infamien ai. Mərig nahasien yame ror kisisər kin, pəh nien mə tuku, ruə.

Agelo yame ror seven kin ramher naiyuk

15 Kini ai, agelo yame ror seven ken rher naiyuk, məkneikin riki narmamə rısi-pən ye neai, misokrapomh mhamə,

“Kapətawə Yermaru, mine kafan Kristo, iriu kawarmaru ye tanımtanə.

Narmaruyen kapəriu tukramarə rerin.”

16 Kini namehuə minə, iriə m-fam twenti fo, kasəkwətə ye jea kapəriə ye nımrı Kughen. Miseiwaiyu misənimkur, masəhuak kimi Kughen, 17 mhamə, “Yakhani vi vi ik, Yermaru Kughen,

meinai İk nımvəh kafam nəsaninien ehuə mirikakun mamarmaru.

* **11:3:** uə tuk nıpig wan taosen tu handred sikisti. † **11:4:** Əmru narmamə mir e “olif” mine “nar kamərəhu-pən laet iran” ye Sek 4:3, 11-14.

Nagheem rehuə pik.

Ik nimmnarə rerin, mamarə min ai taktəkun.

¹⁸ Niemhaa rhai narmamə ye kantri minə; mərig niemhaa ehuə kape Kughen tukruə.

Nipig a ruauə yame Ik takəkir narmamə yamə mine kwənhamhə, mivəhsi-pən nərok kimi kafam yorwok minə, iriə e kafam profet minə, mine narmamə kafam minə, mine narmamə apnapig minə mine namehuə yamə mine kamhasiai nhagin.

Kini nipig a ruauə yame Ik takorih narmamə yamə mine kasorih tanimtanə.”

¹⁹ Məkneikin kimnəhitə ye Nimə kape Kughen apa ye neai, kini kəm Bokis yame ramor nimtətien ye Nirpenien kape Kughen ramkwətə imə. Məkneikin ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmətei, kini nimmnien ramavən, kini aes raməsaaħ-pə.

12

Piraovin mine nar miragh rəmhen kin algita

¹ Kini nimtətien ehuə kirik rimasi-pən ye neai, mor nar vi kirik irak yakakur. Piraovin kirik ramvən ye mirh rəmhen mə kafan neipən. Mamkwətə mərip-pən nihun ye makuə. Məvhəvhao kin kəmhau twelef.

² Mamasək pik mamərig nəmnhəyen meinai rinor tipin, kini natukreimək.

³ Kini yimmnəm nimtətien pisin kirik rimasi-pən min ye neai. In e nar miragh rəmhen kin algita ehuə. In rəwhao; kapən kapə risip iriə seven. Kapən apət ten. Məvhəvhao kin kəvhəvhao kape King, seven. ⁴ Nipikovin ramuh-ita kəmhau minə ye neai. Mipiki-əhu nipərin kirikianə kisasaah miseiwaiyu-pə

ye tokrei tanə, mipəh min nipərin kiraru.* Məkneikin, algita a ruə marer ye nimir pian a yame natukreimək. Tukmə tini rarha, rətgai.† ⁵ Pian a rirəh tini yerman, yame In tukrarmaru ye kantri minə fam. In rirəh kwətavhə yame kimnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə]. Mərig Kughen rimivita kwajikovə en tuk algita, mivəhsi-haktə In ruvan ye neai məkwətə ye jea kafan mamarmaru. ⁶ Mərig pian a rimnap mivən apa ye tipəvsik. Kughen rimnapəpeinə ta ye kwənmhaan a mə tukramarə ikin. Tukamarha tukun keriaji nipig wan taosen tu hundred sikisti.‡

⁷ Kini narowaginien kirik apa ye rao ye neai. Mikael mine kafan agelo minə kimnhauh algita mine kafan agelo minə. Kini algita minə kafan agelo minə kimnhauh min əriə. ⁸ Mərig algita, nagheen rapəh nəmhenien. Mikael mine kafan minə kisəpita əriə, misher yerhav kin əriə ye rao ye neai. ⁹ Kimnharəh algita ehuə a, misarakikin-əhu ye tokrei tanə. In a in snek kupən, kamni kimə Setan uə Yarhmə. In ramkir oror narmamə m-fam ye tanimtanə. Kimnarakikin-əhu in, iriə kafan agelo minə fam.

¹⁰ Kini yakərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mokrapomh mimə, “Taktəkun ai, Kughen kapətawə rimivəh miragh ətawə.

Taktəkun ai Kughen ramhajoun mə in Yermaru, nagheen rehuə.

Kini taktəkun ai, Kristo kafan ramhajoun mə in ravəh min nəsaninien mine nehuəyen ye narimnar m-fam.

* **12:4:** Tukmə ror nipran e ramni mə Setan rivi-ta agelo tiksin ye rao ye neai, kisasaah, miseiwaiyu pən ye tokrei tanə. Emru nəgkarien kirik ramvən kimi Setan ye Ezik 28:11-19 mine Aes 14:12-15.

† **12:4:** Tukmə ror pian a Meri, mamə kape Yesu; kini Setan in algita. Tukmə Yesu rarha, kini Setan tukroriah. **12:4:** Mat 2:13-14 ‡ **12:6:** uə makuə 42, uə newk kisisar mine makuə sikis. **12:7:** Dan 10:13,21; 12:1 **12:9:** Jen 3:1 **12:9:** Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15

Ror məkneikin mə taktəkun ai, kinarakikin-əhu Setan ye nımri Kughen. Setan e in e raməkər-əkər pən piatawə minə kimi Kughen yenpig mine yeraan.

¹¹ Mərig piatawə minə kimnhauh in misapita ye nəsaninien kape nitaw Kwaji Sipsip mine nini-ərhavyen nəgkiarinen kape Kughen.

Misapita min in meinai tukhopni pawk əriə, rikiriə rapəh nəsikien nımraghien kapəriə.

¹² Kimiə yamə mine nakasarə ye rao ye neai, sagien meinai kimnarakikin-ərhav algita.

Mərig, !Aweh! Nahasion tukruə ye nımoptanə mine tahik, meinai Setan rımneiyawu-pən tuk əriu.

Niemhaa ramhai pik in, meinai in rirkun mə ipakə əmə rineriaji kafan nipig.”

¹³ Algita rəm mə kimnarakikin-əhu ye tokrei tanə, rarar, mırpəhu piraovin yame rimirəh tini yerman. ¹⁴ Mərig kiwəhsi-pən kwermi kwəriə kimi pian a, tukriərəh, mivə mivən apa ye kwənmhan Kughen rınnapnəpeinə iran apa ye tıpəvsik. ¹⁵ İkin aikin a, tukrap tuk snek, tukamarha huvə tukun kape nipig wan taosen tu hundred sikisti. ¹⁶ Mərig snek a rimiruə kin nu rəmhen kin yapiwən ehuə kirik mə narh tukriərəh pian a mamvən. ¹⁷ Mərig nımoptanə rınnasitu ye pian a məkwaag mətgai nu ehuə yame algita rimiruə kin. ¹⁸ Kını niemha rhai pik algita tuk pian a. Marar mivən mə tukhauh min kafan minə kwənərəus. In e narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen masərer tımtım tuk nini-ərhavyen Yesu. ¹⁹ Algita a rımavən marer apa ye nipakir apa ye tahik.

13

Nar mıragh yame rımnateih haktə tahik

¹ Kını yınnəm nar mıragh ehuə kirik rımnateih haktə tahik. Kapan əpat ten. Kını rınnukrai-pən kəvəvhao kape king ye kapan əpat minə. Kapan kapə risip iriə seven, kını kirai-pən nəgkiarinen kirikianə kirikianə irəriə yame ramni hah Kughen. ² Nar mıragh a yınnəm rəmhen kin pusi ehuə kamni kimə leped. Mərig nihun minə kisəmhen kin nar mıragh kirik kamni kimə bea. Kını nəpəəg nəkwan rəmhen kin laeon. Algita rıvəhsi-pən nəsaninien mine narmaruyen mine nehuəyen kafan kimi nar mıragh a. ³ Kimnhoteih kapən kapə nar mıragh e kirik, kimə tikrimhə; mərig rıpəh, mımragh min. Kimnhoteih pawk kapən kapə, rıpəh nimhəyen, narmamə m-fam ye tanımtanə kisakur, mhakwasig kin. ⁴ Masarar masəgnəgin min algita meinai in rımivəhsi-pən neihuəyen kimi nar mıragh a. Masəgnəgin nar mıragh a misaiyoh mhama, “?Pa rəmhen kin nar mıragh a? Rirkək. ?Kını pa rirkun nuhyen? Rirkək.”

⁵ Kimneighan kin nar mıragh a mə in tukrəgkiar ausit mını-hah Kughen. Kimneighan kin neihuəyen kımın mə in rirkun norien naha nhagin yame in rorkeikei kape makuə foti tu. ⁶ Kını in rımını nəgkiarinen hah rıpsaah ye Kughen, mine nhagin, mine imei Kughen, in e, narmamə yamə mine kasarə ye rao ye neai. ⁷ Kimivəhsi-pən min nəsaninien kımın mə tukrarowagin iriə narmamə kape Kughen minə, mapita əriə. Kını kiwəhsi-pən nehuəyen

§ 12:14: Meri rikir Yesu kiravən apa İljip kape newk kisısar. Əmrü Mat 2:13-18 * 12:14: Gris ramni mə “kamarh tukun tuk nipig kirikianə, mine nipig kiraru, mine nipərin,” mərig nıpran e ramni mə, “newk kisısar mine makuə sikis” uə “nipig wan taosen tu hundred sikisti.” * 13:5: Makuə 42 rəmhen kin nipig wan taosen tu hundred sikisti, uə newk kisısir, makuə sikis. Əmrü Rev 11:2, 3, mine 12:6. 13:6: Dan 8:10-11 13:6: Efes 2:6

kimin tuk narmaruyen ye narmamə ye kwənərəus minə fam, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine kantri minə fam. ⁸ Narmamə minə fam ye tokrei tanə tuksəhuak kimi narmiragh a. Mərig narmamə tiksın tukhapəh nisəhuakien kimin, iriə e yamə mine kwərāi-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimraghien kwasig ikin Kughen rīpior narimnar fam. Nəkwəkwə a kape Kwaji Sipsip yame kimnhopni.

⁹ Yermamə yame nimətirgin rarə in tukraməkeikei mətərig huvə kin.

¹⁰ Tukmə kimə tukhapni yermamə kirik kin nau, pəh khapni kin nau.

Tukmə kimə tukhapni yermamə kirik kin nau, pəh khapni kin nau.

Nəgkiarien e nīpran ramni mə narmamə kape Kughen minə tukasəkeikei misərər tim tim tuk nhatətəyən iran.

Nar miragh yame rimnateih haktə nimoptanə

¹¹ Kini yimnəm min nar miragh kirik rimnateih haktə nimoptanə mhaktə. Kapan əpat kīraru rəmhen kin kwaji sipsip kirik. Mərig rəgkiar, rikin rəmhen kin algita kirik. ¹² In ramor atuə kin kape nar miragh kupən e yame kapən kapə seven, mivəh fam nehuəyən kafan. Kini maməkeikei kimi narmamə m-fam ye tanimtanə mə iriə tuksəhuak kimi nar miragh kupən yame kimnhoteih kapən kapə kini ruahuvə min. ¹³ Kini nar miragh e kapan əpat kīraru rimnor nimtətien ehuə pisin pisin. Marə mor min nap risi-pən ye neai mamuə ye tokrei tanə ye nīmri narmamə. ¹⁴ Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh e yame kapan əpat kīraru mīmə in rirkun norien nimtətien ye nīpig ramərər iriu nar miragh yame kapan kapə seven. In rameikuə ye narmamə ye tokrei tanə kin nimtətien yamə mine in ramor. Kini mīni-pən tuk əriə mə tukasəkeikei misərəi kapiēr mhasigəvin nanmi nar miragh a kimnhoteih kapan kapə kini ruahuvə min, mhasiai in.

¹⁵ Kini Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh yame kapan əpat kīraru, mə tukreihagh-pən ye kapiēr yame risigovin nanmi nar miragh e kapan kapə seven, mə tukrəgkiar, mamni mə tukhopni narmamə yamə mine khapəh nhasiayen in. ¹⁶ Kini in raməkeikei kimi narmamə m-fam əgkəp - nəmehuə minə, mine narmamə apnapig minə, mine narmamə kapəriə nauə rehuə, mine narmamə yamə mine kapəriə nar kirik rirkək, mine slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mə tukhavəh nətətao kafan ye kwermiriə matuk uə nupanairiə. ¹⁷ Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nətətao a, kaseinein nivəhyen nīmri nar kirik, mine norien salem kin nar kirik. Nətətao e, in nhag narmiragh e yame kapan kapə seven, uə namba yame ramor nimtətien ye nhagin. ¹⁸ Ror məkneikin mə kimia takasəkeikei mhavəh nirkunien. Tukmə nirkunien kafam rəmhen, nakirkun niniyən nīpran. Namba e in 666. In ramor nimtət ye yermamə.

14

Kwaji sipsip mine narmamə wan hundred foti fo taosen

¹ Kini ai, yakarha-pən məm Kwaji Sipsip ramərər apa ye tokrei tukwas a Saeon. Kini narmamə wan hundred foti fo taosen kasərər iriə min. Kini kimirai-pən nhag Kwaji Sipsip mine Rimni ye nupanairiə. ² Kini yakəriğ nəgkiarien kirik risi-pən ye neai. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə uə məmhen min ye karuəruə yame ramarkwəmətēi. Kini mamhen min kin narmamə khapsaah kamhauh gita.*

* **14:2:** Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh niniyən 'gita,' mamni əmə 'hap.' In nar kirik kamuh tuk nəniyən nīpe, rəmhen kin gita.

³ Kini iriä kasäni nipe vi kirik apa kupän ye jea kape King mine nar miragh kuas a kamni kimä 'jerubim' mine namehuä minä. Narmamä apnapig kaseinein nipe a. Narmamä wan handred foti fo taosen ämā yamä minä e Kughen rimmärok nimmraghien kapäriä muäpik-ta äriä ye tanimtanä, iriä kharkun nänen nipe e. ⁴ Narmamä minä e iriä e, yamä mine kimisarha huvä tuk kapäriä nimmraghien, mä nämkimik rirkäk iräriä. Iriä khapäh nhakirien piraovin. Iriä nämä vi minä. Mamhakwasig kin Kwaji Sipsip e, mhavän ikin pukaa ramvän ikin. Kughen rinärok-ta nimmraghien kape narmamä minä a. Iriä kape Kughen ämā mine Kwaji Sipsip e. Iriä kisämhen kin näviginien yame kimmnähuak vi ämā kin näsimien, yame kivähsi-pän kimi Kughen mine Kwaji Sipsip. ⁵ Iriä khapäh niseikuäyen nipig kirik. Kini nar kaskäh kirik rirkäk mä tukror äriä kasämkimik ye nimri Kughen.

Agelo misir kisisär

⁶ Kini ai yakäm min agelo kirik ramivä yerpipig ye nimago-ago. In ramni-ärhav nävsaoyen huvä yame rimmärä rerin, infamien rirkäk kimi narmamä ye tokrei tanä, ye kantri minä fam, minä kwänäräus minä fam, minä narmamä yamä mine kamhani nägkiarieren pisin pisin, mine narmamä yamä mine tikiriä ror pisin pisin. ⁷ In rokrapomh mamni mimä, "Hagin kin Kughen mhasiai In. Kini mhani näfrakisien ye kafan neihuäyen. Meinai in a nipig atuatur kafan ruauä tuk näkieren nimmraghien kape narmamä. Sägnägin In. In rimmor rao ye neai, mine nimoptanä, mine tahik, mine nimri nu minä."

⁸ Kini agelo min kirik yame ror kiraru kin ramäri-pän mamni mimä, "I Babilon rimamir! I Babilon rimamir! I Babilon Ehuä Nagheen Rehuä rimamir, meiwaiyu! In rämhen kin piraovin kape swatuk yame ravi-pä narmamä ye kantri minä fam khauä mamhanim waen iriä min. Märig waen nin, in a nipähuyen nätäwaoyen. Mamäkeikei kimi narmamä mä tuksor norien has iriä min. Kini nipig kamhanim waen a, iriä kamhavi-pä niemhaa kape Kughen tuk äriä."

⁹ Kini agelo min kirik yame ror kisisär kin ramkwasig kin äriu. Mokrän apomh mamni mimä, "Narmamä yamä mine kasähuak kimi nar miragh yame kapän kapä iriä seven, mine nanmi nar yame kimmor kisigovin kin, kini mhawäh nätätao kafan ye nupanairiä uä kwermäriä, ¹⁰ iriä tukasäkeikei mhanim waen ni piraovin e, in e niemhaa kape Kughen. Waen e kipäh näkwär-äkwärien kin nu. Tuksärig nämhäyen ye nap mine kwänkwikwä yamä mir kawäkwäru äriä ye nimri agelo rhakä minä mine Kwaji Sipsip.

¹¹ Kini näuwäh kape nap yame ramäs äriä mor nämhäyen kimi äriä, in ramänah nipig minä fam, infamien rirkäk. Narmamä yamä mine kasähuak kimi nar miragh yame kapän kapä seven mine nanmi nar yame kimmor kisigovin in kin, mhaväh nätätao kafan, iriä tukhapäh nisapisien yenpig mine yeraan." ¹² Nägkiarieren e nipran ramni mä narmamä kape Kughen yamä mine kator näkwan tukasäkeikei misärer tim tim ämā tuk nhätätäyen iran.

¹³ Kini yimmärig min riki yermamä kirik risi-pän apa ye neai mimä, "Takrai-pän nägkiarieren e ye näkwäkwä, Taktäkun ai, mamvän, narmamä kape Yermaru, to khamhā pawk, märig tuksarä ye nihuväyen äfrakis." "

Kini Nanmin kape Kughen rimä, "I Näfrah! Iriä tuksapis ye nämmhawkien kapäriä, meinai tukhaväh kwänkwai wok kapäriä."

Agelo rampik ta narmamä ye tanimtanä

¹⁴ Kini ai yimmärha-pän mäm napuä hawän kirik, mäm yermamä kirik ramkwätä-pän ye napuä. Kwän a in rämhen kin Ji Yermamä. In räwähao kin

kəvəvhao kape King, yame kimmor kin gol. Mamrəh nau iko kirik. ¹⁵ Kini yimməm min agelo kirik risi-pən apa ye Nimə kape Kughen muə, kini mokrən apomh kin yermamə a ramkwətə-pən ye nımar-mar napuə, mımə, “Rəh kafam nau iko mivən marpai. Meinai nıpig kape narhakınien nəvıgıniyen ruauə, kini nəsimien ye tanımtanə ruəmruə.” ¹⁶ Kini yimməm yermamə yame ramkwətə-pən ye nımar-mar napuə rımowhan nao iko kafan muə ye tokrei tanə, mıpık narmamə m-fam rəmhen kin yame nəsimien yame ruəmruə tuk nıvəhyen.

¹⁷ Kini agelo kirik min rımatərhav-pə ye Nimə kape Kughen apa ye rao ye neai, mamrəh min nao iko. ¹⁸ Agelo min kirik yame ramarha tuk nap ye tebol, risi-pən ye tebol muə, kini mokrən kin agelo yame ravəh nao iko mımə, “Narmamə ye tanımtanə kısəmhen kin kwənkwai grep yame ruəmhiak. Vəh kafam nao iko mıpık əriə.” ¹⁹⁻²⁰ Məkneikin, agelo e rımowhan kafan nao iko, mivən ye tanımtanə, kini mıpık-ta narmamə yamə mine kısəmhen kin kwənkwai grep yame rımhiak. Kini marakikin əriə apa iruə ye taon, apa ye kwənmhaan ehuə yame kaməvısis kwənkwai grep ikin, mə nehen tukraiye. İkin aikin a, Kughen ramor niemhaa kimi narmamə mivəhsi-pən narpınien kimi əriə. Tukəvısis əriə, nıtawriə tukraiye aikin, rəmhen kin nu ehuə kirik yame napomhien kafan rəmhen kin tri handred kilometa, kini rəmmın pik. Tukmə hos kirik rəvıafugin, reriəji nıpəghigin.

15

Narmamə kape Kughen kasəgnəgin In

¹ Kini yakarha-pən ye rao ye neai məm nımtətien kirik, yakakur. Agelo seven kamhavəh narpınien, iriə seven, mamhauə. Narpınien minə e, iriə kasor niemhaa kape Kughen tukror piəpiə, infamien iran. ² Məkneikin, yimməm nar kirik rəmhen kin tahik, mərig kimmor kin glas, nap ramuək iran. Narmamə tiksın kasərer ye nıkar-kar tahik a. İriə e yamə mine kımısarowagin misapita nar mıragh a kapən kapə seven mine nanmı nar yame kimmor kisıgovın kin, mine namba yame ramor nımtət ye nhagin. Kughen rımivəhsi-pən gita* minə kimi əriə, ³ kamhauh, masəni nıpe kape Kwaji Sipsip mine Moses kupən, yorwok kape Kughen, mamhani mhamə, “Yermaru Kughen Nagheem Rehuə Pik Əgkap.

Yaksəm kafam norien ehuə minə, yaksakur.

!Ik King kape rerin! !Norien kafam ratuatuk əfrakis!

⁴ Yermamə kirik to rıpəh nıpəhyen nisıaiyen İk, Yermaru.

Kini yermamə kirik to rıpəh nıpəhyen nıvəh-sihaktəyen nhagin. Meinai İk pısın əmə nakəmərhakə.

Narmamə ye kantri minə fam tuksəm mə norien minə fam kafam kısıtuatuk, mhauə masərer ye nımrım mamhani vi vı İk.”

⁵ Kwəsəni-ta nıpe a, yakwaag faktə ye rao ye neai, məm kımınəhitə-pən İkin Kughen Ramarə İkin. In e, Nimə Tapolen kape Kughen†. ⁶ Agelo seven khası-pən apa İkin Kughen Ramarə İkin, mamhavəh narpınien minə, iriə seven. İriə kamhavən ye neipən vi e yame raməsıə, kamni kımə ‘linen.’ Kımıvıtərkın nımagiriə kin kətət yame kimmor kin gol. ⁷ Məkneikin, nar mıragh e kamni kımə ‘jerubim’ iriə kuas, kini kirik irəriə rıvəhsi-pən besin kimmor kin gol seven kimi agelo minə a iriə seven. Besin minə a khakwar kin niemhaa kape

* **15:2:** Nəgkiarın kape nəmə Grıs rapəh nıniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nıpe, rəmhen kin gita. **15:4:** Jer 10:7; Sam 86:9-10 † **15:5:** Ye nəkwai Nimə Tapolen, bokis kirik aikin yame kiwəhsi-pən Natuakəmien 10. Əmru Eks 38:21, Nam 1:15.

Kughen yame ramarə rerin. ⁸ Məkneikin, nətokien yame ramor nımtətien ye neihuəyen mine nıkhakien kape Kughen rauvig əpis İkin Kughen Ramarə İkin, kini narmamə kiseinein nisauru-pəniien İkin Kughen Ramarə İkin miseriaji agelo seven khavəh-siarhav fam narpiniien minə seven.

16

Besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen

¹ Məkneikin yakərig riki yermamə kirik rokrən apa İkin Kughen Ramarə İkin, mamni-pən tuk agelo minə seven mimə, “Havən. Misətəg-pən besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen ye tanımtanə.” ² Agelo yame raməkupən rivən mətəg-pən besin kafan ye tanımtanə. Məkneikin, narmamə yamə minə kimnhavəh nətətao kape nar miragh a kapən kapə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, nımap pıen rıpsaah ye nıprairiə.

³ Kini agelo yame ror kiraru kin rətəg-pən besin kafan ye tahik. Tahik ror nitə kin. Rərıp rəmhen kin nitaw yermamə yame ruamhə ta. Kini nar miragh ye tahik minə fam kimnhamhə.

⁴ Kini agelo yame ror kisisər kin rətəg-pən besin kafan ye nımrı nu minə, mine ye kwerkwai nu minə, ror nitə kin. ⁵ Kini yakərig riki agelo yame ramehuə ye nu minə ramni mimə,

“Kughen, İk pisin əmə İk Kughen, nakatuatuk.

İk e yame nımmamarə rerin, mamarə min taktəkun.

Kini ratuatumə takor məkneikin narpiniien kimi narmamə.

⁶ Kapəriə atuk əmə. Meinai iriə kimnhavi nitaw narmamə kafam minə, mine profet minə kafam.

Kini İk takvəhsi-pən nitə kimi əriə mə tukhanım.”

⁷ Kini yakərig min tebol* rəgkiar mimə,

“! Nəfrah! Yerमारु Kughen, Nagheem Rehuə pik, nəgkiarrien yame nakaməkir narmamə kin in rəfrakis matuatum.”

⁸ Kini agelo yame ror kuas kin rətəg-pən besin kafan ye mirh. Kini mirh ravəh nəsaniniien tuk nıvaaniien narmamə rəmhen kin yame nap raməs əjir. ⁹ Nəpan-əpanien kape mirh raməs əriə, kamhani hah Kughen yame In ramor narpiniien minə e, mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə mhaue mhavəh-si haktə In.

¹⁰ Kini agelo yame ror kirkirıp kin rətəg-pən besin kafan apa İkin nar miragh kapən kapə seven ramkwətə mamarmaru İkin. Məkneikin, İkin minə fam yame in ramarmaru İkin kisapıgnap. Kini narmamə kasərig nəmhuəyen misəkwəsis nheramriə ¹¹ mamhani hah Kughen apa ye rao ye neai tuk nəmhuəyen mine nımap kapəriə. Mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has kapəriə.

¹² Kini agelo yame ror sikis kin rətəg-pən besin kafan ye nu ehuə e kamni kimə Yufretes. Məkneikin nu rəmit mor swatuk kape king minə tukseriwək iran mhasi-fiak. ¹³ Məkneikin yakəm nanmin has kisisər kirhəmhen kin frog. Kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai algita; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai nar miragh kapən kapə seven; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai profet eikuə.† ¹⁴ Yarhmə misir e kirhor nımtətien minə. Kirhitərhav-pən tuk king minə ye tanımtanə m-fam, mirhokrən kin əriə mə tuksofugin masərər

* **16:7:** Tebol rəgkiar, tukmə ror nıpran ramni narmamə kape Kughen yamə mine kimnhopni əriə, kasəmir ye nəpəəg tebol apa ye rao ye neai. Əm-ru Rev. 6:9. † **16:13:** Rev. 13:11-18 raməvsao kin profet eikuə e yame rətəi haktə ye nimoptanə. Kapan apət kiraru.

matuk tuk narowaginien ye nipig yame Kughen Nagheen Rehuə Pik tukrakir narmamə iran. ¹⁵⁻¹⁶ Kini yarmhə misir e kirhofugin king minə apa ikin kirik, ye nəgkiarieren kape nəmə Isrel, kamni kimə, Amagedon.‡

Kini Yesu rimini mimə, “!Arha-pə ru! !Yakaurə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə! Rhuvə mə narmamə tukhapəh nisapirien, masarha, mhapəh nhavəhsi-tayen kapəriə neipən tuk napirien mə tukhapəh nisaiyu-kopiə-kopiə-yen misauris kin.”

¹⁷ Kini agelo yame ror seven kin rətəg-pən besin kafan ye nimago-ago. Məkneikin yakərig riki yermamə kirik risi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, misi-pən atuaturuk ye jea kafan mimə, “Ror infamien.” ¹⁸ Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrig-uvrigien rehuə, kini nimnimien ravən. Nimnimien ehua kirik ripəh hanə norien rəmhen kin yama. ¹⁹ Kini taon ehua e§ rarkwopir nipərin kisisar. Kini taon fam ye kantri minə fam kisəsaah mharkək. Kughen, rikin ramuh norien has minə kape taon a Babilon, mivəhsi-pən kap yame rukwar kin waen e in e niemhaa kafan, maməkeikei kimin mə tukrinim fam. ²⁰ Məkneikin kimnahiə ta kin kwaji tanə minə fam, kharkək. Kini kipəh nəm-minien tukwas minə. ²¹ Kini aes rəmhen kin kapier ehua risi-pən ye napuə mäsəah markwhopni-arkwhopni narmamə. Aes kirikianə əmə rəmhen kin fifti kilo. Kini narmamə kamhani hah Kughen tuk nahasien kape aes, meinai nahasien a in rahas pik.

17

Piraovin kape swatuk yame rahas pik

¹ Məkneikin agelo kirik ye agelo seven yamə mine kamharəh besin seven ruə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru. Pəh yakhajoun ik kin narpinien yame piraovin kape swatuk yame rahas pik tukrarə iran. Piraovin a in a taon* yame ramərer ipakə tuk nu minə tiksın. ² King minə ye tanimtanə kimnhavən tukun. Kini narmamə kape tanimtanə kimnhanim nin waen, misapis iriə min, kini mamhavən tukun.”

³ Kini Nanmin kape Kughen raməmır irak, kini agelo a rikir yo mivən apa ye tipəvsik. Aikin, yakəm piraovin ramkwətə-pən ye nar miragh kirik rəwhao. Kirai-pən nəgkiarieren yame ramni-hah Kughen ye nipran. Nar miragh a, kapən kapə risip-sip iriə seven, kapən əpat iriə ten. ⁴ Kini piraovin a ramavən ye neipən pepol rəmhen kin neipən kape king, mine neipən əwhao. Ramor marə-marə ye nipran mokwan kwenar miruk-pən ye nimətirgin yame kinnor kin gol mine kapier yame nimir rhaktə pik, mine perel. Kini in ravəh kap kirik kinnor kin gol, yame rukwar kin nahasien kafan yame rəmkimik pik ye nimir Kughen mine nor-annapigien nar kafan. ⁵ Kini kirai-pən nəgkiarieren kirik ye nupanan, nipran rerkwaig, yame ramni mimə,

TAON EHUƏ IN E BABILON, NAGHEEN REHUƏ.

IN NISIN NĪPIRAOVĪN MĪNĒ M-FAM KAPE SWATUK.

KINI IN NUKNE NORIEN HAS YAMĒ MĪNE KASĒMKĪMĪK.

⁶ Kini yakəm mə piraovin a rinapis kin nitaw narmamə kape Kughen minə. Iriə e narmamə yamə mine kimisarer-ərhav tuk nini-ərhavyen Yesu. Yakəm in, nanmik rihə. ⁷ Məkneikin agelo a rini-pə tuk yo mimə, “?Nakamakur tuk naha? Yo jakpihoprai-pre nəgkiarieren erkwaig ye piraovin mine nar miragh yame in ramkwətə-pən iran, yame kapən kapə risip iriə seven, kini kapan əpat iriə ten. ⁸ Nar miragh yame nimnəm, rinamragh, mərig ripəh nimraghien e

‡ 16:15-16: ‘Amagedon’ nipran ramni ‘tukwas apa Megido.’ Nakəm kwənmhaan e Megido ye Judges 5:19; 2 King 23:29-30; 2 Kron 35:22. § 16:19: Tukmə ror taon ehua e Jerusalem uə Babilon. * 17:1: Tukmə ror taon a Babilon uə?

toweï, mærig pæh nien mæ tuktu tukrhekimter, mhaktæ-pæ ye nækwai nimir yame reiwaiyu pik, maiyu mamvæn, Kughen tukroriah. Kini narmamæ ye tanimtanæ yamæ mine nhagriæ rirkæk ye Nækwækwæ kape Nimraghien tuksmæ nar miragh a yame rimamragh, mirkæk, mirerig-pæ min, tuksakur.⁹ Takamækekei mivah nirkunien tuk nirkunien niprai nægkiarien e. Kapæn kapæ nar miragh e, iriæ seven, kasor nimtætien ye tukwas minæ seven yame piraovin a ramkwætæ-pæn ireriæ.[†] ¹⁰ Kasor min nimtætien ye King, iriæ seven. King kirkirip kwænhæuæ ta mwænhævæn. King kirikianæ e ramaræ ai taktækun. Kini king kirik min tukripiuæ. Mærig tukruæ mamaræ kape nipig kwakwæ æmæ. ¹¹ Kini nar miragh e yame rimnamaræ, mirkæk ai taktækun, in king kirik yame ror eit kin. In tukrikwasig kin king minæ iriæ seven mamhavæn, Kughen tukroriah in. ¹² Kapæn æpat iriæ ten yamæ mine nimnæm æriæ, kasor nimtætien ye king iriæ ten, yamæ mine khapæh hanæ nisarmaruyen. Mærig iriæ tukhavæh neihuøyen mæ iriæ king minæ, misarmaru iriæ nar miragh a, mærig kape nipig kwakwæ æmæ. ¹³ Nætærigien kapæriæ kirikianæ æmæ tuk nivæh-sipænien kapæriæ nehuøyen mine næsaninien kimi nar miragh a. ¹⁴ Mærig Kwaji Sipsip tukruæ iriæ narmamæ yamæ mine rimirpen-ta æriæ, mokræn kin æriæ, khakwasig kin. Kini In tukrapita narmamæ yamæ mine kasarowagin-pæn kimin, meinai In Yermaru kape yermaru minæ, mine King kape king minæ.”

¹⁵ Kini ai agelo e rini-pæ tuk yo mimæ, “Nu yamæ mine nimnæm æriæ, ikin piroavin kape swatuk ramkwætæ ikin, kasor nimtætien ye kwæn minæ. In e narmamæ yamæ mine tikiriæ ror pisin pisin, mine kantri minæ, mine narmamæ yamæ mine kamhani nægkiarien pisin pisin. ¹⁶ Kapæn æpat ten yame nimnæm, mine nar miragh a, iriæ tuksmækien piraovin kape swatuk e, mhawæhsi-ta neipæn kafan mæ tukramaiyu kopiæ kopiæ, masoriah in, mhavaan ye nap, masæn nusan. ¹⁷ Tuksor mækneikin meinai Kughen rimnæræhu-pæn yerkiria mæ tuksor nærigien kafan kini mor rikiriæ kirikianæ æmæ tuk nhavæh-sipænien kapæriæ næsaninien mine nehuøyen kimi nar miragh e, mæ in tukrarmaru, meriaji nægkiarien kape Kughen tukruæ mor næfrakisien kin. ¹⁸ Kini piraovin a nimnæm, in taon ehua yame ramarmaru ye king minæ kape tanimtanæ.”

18

Babilon rimamir

¹ Kwasiy ye narimnar minæ e, yimnæm agelo kirik ramsi-pæn ye neai. In ravæh nehuøyen, kini in risia-pen tanimtanæ kin nihkækien kafan.

² Rokrapomh ye rikin ehua mimæ,

“! Rimamir! ! Babilon Taon Ehua Nagheen Rehuæ rimamir! Yarhmæ minæ kamhavæn misaræ ikin.

Nanmin has minæ kasaiyu ætgin in. In ruauæ ræmhen kin næpæag nai yame man has yamæ mine kamgin kin æriæ kasapir ikin.

³ Meinai kantri minæ fam kisapis kin nin waen, mamharpæhu nætæwaøyen, mamhavæn tukun mhakir in.

Kini king minæ kape tanimtanæ kamhavæn tukun mamhakir. Kini sto kipa ye tanimtanæ, nautæ kapæriæ rehuæ meinai rikin ramvæn pik tuk nautæ.”

⁴ Mækneikin yakærig riki yermamæ kirik ramsi-pæn ye neai mamni mimæ, “Kafak narmamæ minæ, sæta ye pian a mæ in tukripæh niræh-pikinien æmia.

Mæ kimia takhapæh nhavæhyen narpinien yame in tukrivæh.

⁵ Meinai in rimærig kafan tævhagæ has rhaktæ meriaji kapuapig. Kughen rikin ramæsik kafan tævhagæ hah.

[†] 17:9: Narmamæ khapsaah rikiriæ ruh mimæ nar miragh e kapæn kapæ 7, uæ tukwas 7, nipran e Taon Rom. Kimivhirkækin haktæ ye tukwas iriæ 7.

6 Sarpin tai norien kafan yame in rimnor iramia.

Sarpin mikiraru.

Waen yame in rimvahsi-pre kimi amia in riskai. Havi-pæn tai nin waen ye kap kafan yame in riskai min, rapita.

7 Havah-sipæn nahasien mine nambahen kimin ramhen kin nagienien yame in rimnavah kupæn tuk nautæ ehua kafan.

Mamægkiar ausit yerkin mamni mimæ, 'Yo kwin kirik. Yo e yakamkwætæ mamarmaru.

To yakpæh nasækien tuk nipig kirik meinai kafak yerman rirkæk mæ to rimhæ.'

8 Ror mækneikin, Kughen, Nagheen Rehua, tukrivahsi-pæn narpinien kimin.

Nikumhæ tukras in; tukrasæk; nap tukras; tukrimhæ. Narpinien minæ a tukrivah in ye nipig kirikianæ amæ.

9 "Kini nipig king kape tanimtanæ yamæ mine kimnhavæn tukun mamhakir, kini mamhavæh kwis nautæ kafan, kisæm nauwæh kape nap yame ramarkwæru in, kisasæk, rikiriæ ræpou tukun. ¹⁰ Kafan nambahen tukror æria khagin, masærer isok tukun mhamæ,

"!Kæsi! !Kæsi tuk taon ehua! !Aweh, Babilon, taon yame ramærer æusik æusik, mærig taktækun ai, in rivæh kafan narpinien ye nipig kirikianæ amæ!"

¹¹ "Kini sto kipa minæ min ye tanimtanæ tuksasæk tukun, meinai yermamæ min kirik rirkæk aikin mæ to rivæh nimri narimnar kapæria. ¹² Yermamæ min kirik rirkæk mæ to rivæh nimri kapæria gol, mine silva, mine kapier huvæ minæ, minæ perel, mine neipæn huvæ yamæ mine kamor kin linen mine silik mine pepol mine skalet. Yermamæ min kirik rirkæk mæ to rivæh nimri narimnar kamor kin kapaon æpat elefan uæ bras, uæ aean, uæ kapier huvæ e kamni kimæ 'mabel', mine nai kapæria yame rapien huvæ, ¹³ mine narimnar yame næmiovin rapien huvæ ramhen kin sinamon, mine senta, mine mir, mine frangkinsens. Yermamæ min kirik rirkæk mæ to rivæh nimri kapæria oel mine waen, mine flaoa, mine kau, mine sipsip, mine hos mine kat, mine slef (in e kamor salem kin yermamæ).

¹⁴ "Ror pæn sto kipa minæ tuksasæk pik, mhamæ, "Babilon, nakorkeikei pik nautæ, mærig nimnæpkarhav iran. Nautæ mine maræ-maræ kafam ruirkæk, to nakpæh næm-minien tuk nipig kirik." ¹⁵ Sto kipa yamæ mine kimisor salem kin narimnar minæ e apa taon a tuksærer isok tukun, masæm nambahen kafan, khagin kin. Misasæk, rikiriæ ræpou ¹⁶ mhamæ,

"!Aweh, kæsi! Taon ehua e rimavæn ye neipæn huvæ kimmor kin linen mine pepol mine skalet,

mokwan-pæn gol mine kapier huvæ mine perel.

¹⁷ Mærig taktækun ai kimmoriah fam nautæ ehua kafan ye nipig kirikianæ amæ.'

"Kini kapten minæ kape rao minæ fam, mine narmamæ yamæ mine kasor wok ye nækwai rao, mine narmamæ m-fam yamæ mine kamhavæn ye rao, mine narmamæ m-fam yamæ mine kamhavæh mane ye narimnar kape tame tahik tuksærer isok tuk Babilon. ¹⁸ Tuksæm nap ræs in, mine nehenap, misasæk mhamæ, "!Kæsi! Taon ehua e rinor pisin ye taon minæ tiksin." ¹⁹ Tuksærasuun kapæria kapæ kin nimokruur [misor nimtætien mæ rikiriæ rærhakis], misasæk, mhamæ,

"!Aweh! Narmamæ yamæ mine kamhavæh rao ye tahik, kapæria nautæ rimnehua tuk mane kape taon æsanin a.

Mærig kimmoriah in ye nipig kirikianæ amæ.

²⁰ Mærig kimiæ ye rao ye neai, kimiæ narmamæ kape Kughen, mine aposol minæ, mine profet minæ, rikimiæ tukramækeikei magien, meinai

Kughen rīmivəhsi-pən narpinien kimin tuk nor-hah-preyen kimi əmlə.”

- ²¹ Məkneikin, agelo əsanin kirik rimirəh kapierehuə kirik, marko-pən kin apa ye tahik ye nagheen fam, mīmə,
“Kinarəkwəsis məkneikin Babilon Ehuə Nagheen Rehuə. To rapəh nərer-minien.
- ²² Kini tukhapəh nisərig-minien riki gita* mine tərhenao, mine naiyuk ramasək ye taon a.
Kini tukhapəh nisərig-minien narkarəkien kape kapierehuə minə yame ramaiyu-əsis wit yame kamor flaoa kin. Kini yermamə kape narpəkao-huvəyen ye narimnar rirkək min aikin.
- ²³ Nīkhakien kape laet minə tukripəh min nəsiəyen aikin.
Tukhapəh nisərig-minien riki piraovin mine yerman yamə mir kararpen əriu minə ye narkurəkien.
- Mərig in apa kupən, sto kipa minə aikin, iriə nəmehua əfrakis minə. Taon a rimməvigin rhakə kantri minə fam, mikir oror əriə.
- ²⁴ Taon ehuə e Babilon in rīmivəh narpinien meinai rīmivi nitaw profet minə mine narmamə kape Kughen minə ikin minə fam ye tanimtanə.
Nəfrakisien. Nitaw narmamə m-fam yamə mine kimnhopni əriə rimmənyu ye taon a.”

19

Narmamə ye rao ye neai kamhani vi vi Kughen

¹ Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokrəpomh ye rao ye neai, mhani mhamə,
“!Pəh khani vi vi Yermaru!

In Kughen. In ravəh mīragh ətawə. Nipran rakhak maməsiə. Nəsaninien, in kafan pisin əmə. ² Meinai In raməkir atuatur narmamə ye nəfrakisien.

Kafan nəgkarien ruoh-ta piraovin kape swatuk e yame rimməpir-pən apnapig tuk narmamə.

In rinarpin ta tai nitaw kafan yorwok minə.”

³ Kini kasokrən apomh min mhamə,
“!Pəh khani vi vi Yermaru Kughen! Nehenap kape nap yame raməs pian e, ramənəh mamvən mīpəh norien infamien.”

⁴ Kini nəmehua minə iriə twenti fo, mine nar mīragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim’, kisənimkur-pən ye jea Kughen ramkwətə mamarmaru ikin, masəgnəgin In, mhamə,
“!Nəfrah! !Pəh khani vi vi Yermaru!”

Narkurəkien kape Kwaji sipsip

⁵ Kini ai, riki yermamə kirik ramsi-pən ye jea kape King, mīmə,
“!Yorwok minə kape Kughen, səgnəgin In!

Kimiə yamə mine nakamhasiai Kughen, nar apnapig mə kimiə nəmehua minə uə kimiə narmamə apnapig minə, səgnəgin In.”

⁶ Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokrəpomh, mamhen min kin tahik yame ramuh kwənharəruə, mine karuəruə yame ramarkwəmətəi, mamni mīmə,
“Pəh khani vi vi Yermaru, Kughen kapətawə, Nagheen Rehuə Pīk. In ramarmaru.

⁷ Pəh kisagien, mhani nəfrakisien ye nehuəyen kafan.

* 18:22: Nəgkarien kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’

Meinai ruauə ye nīpīg atuutuk kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip.
Kini kafan piraovīn ramərer matuk mawhin.

⁸ Kini Kughen rīvəhsi-pən neipən huvə kīmin mə tukrarkaoh kīn.

Neipən e kamni kīmə linen. Rhawən maməsīə.” (Neipən hawən e linen ramor nīmtətien ye norien atuutuk kape narmamə kape Kughen).

⁹ Kini agelo rīni-pə tuk yo mīmə, “Rai-pən nəgkiarīen e ye nəkwəkwa, ‘Narmamə yamə mīne kīmīrpen-ta əriə mə tukhavən ye nəvīgīnien kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip, iriə tuksarə ye nīhuvəyen əfrakis.’” Kini marar mīni-pə mīn tuk yo mīmə, “Nəgkiarīen mīnə e in nəgkiarīen əfrakis kape Kughen.”

¹⁰ Məkneikīn, yakənimkur ye nīhun mə jakəhuak kīmin, mərig in rīni-əhu mīmə, “Apəh. Kītawə yorwok mīnə mīne pīam yamə mīne kasərer skai tuk nīni-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu. !Əhuak əmə kīmi Kughen! Meinai narer-ərhavyen kape Yesu in nuknei nəgkiarīen kape profet mīnə.”

Yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən

¹¹ Kini yīnnəm rao ye neai rəhitə. Məkneikīn yakəm hos khawən kīrik. Yermamə yame ramkwətə-pən iran, nhagin mir e, “Yermamə Yame Kīrkun Nhatətə-skaiyen Iran,” mīne “Nəfrakisien.” Tukmə rīmə tukrəkīr narmamə uə tukruh narmamə, in tukror əmə ye natuatukien. ¹² Nīmīrīn mir kwəmhen kīn nap raməwhao. In rəvəvhao kīn kəvəvhao khapsaah kape king. Kini kīrai-pən nhag kīrik iran yame yermamə kīrik rīrkək yame rīrkun; In pīsīn əmə rīrkun. ¹³ Ramarkaoh kīn neipən kīrik yame keires-pən ye nītə. Nhagin mīn e, “Nəgkiarīen kape Kughen.” ¹⁴ Kini mobael mīnə ye rao ye neai kamhakwasig kīn. Iriə m-fam kasəkwtə-pən ye hos khawən mīnə, mīsarkaoh kīn neipən e ‘linen’ yame rhawən mīhuvə. ¹⁵ Kwən a, kafan kīrik aikīn nao yame ramtərhav ye nəkwən yame in tukrhapni narmamə ye kantri mīnə kīn. “In mamrəh kwətəvhə yame kīmnor kīn aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].”

(Sam 2:9) In tukrhapnīn niemhaa kape Kughen e Nagheen Rehuə kīmi narmamə ye kantri mīnə, rəmhen kīn yame kamāvīsis kwankwai grep mə nehen tukraiye kor waen kīn. ¹⁶ Kīrai-pən nhagin ye neipən kafan mīne nuvan kīmə,

KING KAPE KING MİNƏ MINE YERMARU KAPE YERMARU MİNƏ

¹⁷ Kini ai yakəm agelo kīrik rərer-pən ye mīrh, mamasək apomh mamni-pən tuk man yamə mīne kamhaivə apa ye nīmago-ago mīmə, “Pəh khauə mīsufugin tuk nəvīgīnien ehua a kape Kughen ¹⁸ mə tuksan nusai king mīnə, mīne namehuə kape mobael mīnə, mīne nəmə əsanīn mīnə, mīne hos mīnə, mīne narmamə kasəkwtə-pən irəriə, mīne nusai narmamə mīnə fam: slef mīnə, mīne narmamə pəh nien mə slef mīnə, mīne namehuə mīnə, mīne narmamə apnapīg mīnə.”

¹⁹ Məkneikīn yakəm nar mīragh aperə kapən kapə seven, mīne king mīnə kape tanīmtanə, mīne kapəriə mobael mīnə kasufugin iriə mīn, mə tuksarowagin iriə yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən mīne kafan mobael mīnə. ²⁰ Mərig kīmnharaptərəkīn nar mīragh a, mīne profet eikuə yame ramor nīmtətien pīsīn pīsīn mīnə nīpīg raməmīr iriū nar mīragh a. Ramor nīmtətien mīnə a tuk neikuəyen ye narmamə yamə mīne kamhavəh nətətəo kape nar mīragh masəhuak kīmi nanmī nar yame kīmnor kisigovīn kīn. Kīrəh əriū, karamragh, karko-pən kīn əriū apa ye nəkwai neram nap yame raməwhao məpan-əpan, mamapien. ²¹ Kini yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən, rīmnhapni fam mobael mīnə kapəriə kīn nao yame

rimatərhav ye nəkwān. Kini man minə m-fam kimnhavən, misən nīprairiā, tīpriā rəsiis.

20

Yesu Kristo tukruə mamarmaru kape newk wan taosen

¹ Kini ai, yakəm agelo kirik risi-faktə ye rao ye neai, mamrəh ki kape nəpəəg ehuə yame rewaiyu pik, mine jen ehuə kirik. ² Rarar mivən miraptəəkīn algita ehuə a in a snek kupən kamni kimə yarmhə uə Setan, mīrkwəji ətəəkīn kape newk wan taosen. ³ Marko-pən kin in ye nəpəəg ehuə yame rameiwaiyu pik, mətapig əsigin in mə tukri-pəh nīkir-oror-ien narmamə ye kantri minə meriaji-pən newk wan taosen ruə mivən. Ai tukpīaməkeikei kirisin min kape nīpig kwakwə əmə.

⁴ Kini ai yakəm jea minə tiksīn kape king, narmamə kasəkwətə-pən irəriā. Kughen rimivəhsi-pən neihuəyen kimi əriā mə tuksəkir əmhen narmamə. Kini yakəm min narmamə yamə mine kimnərərū nīpətək nuairiā meinai kīmasarər-ərhav tuk nīni-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu mine nəgkīarien kape Kughen. Iriā kimnhapəh nīsəhuakien kimi nar miragh a kapan kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kini mhapəh nhawəhyen nətətao kafan ye nupanairiā mine kwermiriā. Kini taktəkun ai iriā kamhamragh min, masarmaru iriā Yesu Kristo kape newk wan taosen. ⁵⁻⁶ Narmamə minə a, iriā kīmisəkupən mamhamragh min ye nīmhəyen kapəriā. Iriā tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, kini iriā nəmə atuatur minə kape Kughen. Tukhapəh nhavənien ye nəkwai nap ehuə; mərig tukhauə rəmhen kin pris minə kape Kughen mine Yesu Kristo, masarmaru iriā min kape newk wan taosen. Mərig narmamə minə tiksīn tukhapəh nhamragh-minien ye nīmhəyen kapəriā miseriaji newk wan taosen ror infamien.

Kughen tukror narpinien kimi Setan

⁷ Nīpig newk wan taosen rīnor infamien, tukrisin min Setan ye kalabus. ⁸ In tukrivən ye tanīntanə mameikuə ye kwənərəus kape Gog mine Magog, in e, narmamə ye kantri minə fam ye tanīntanə. Setan tukrofugin narmamə ye tanīntanə mə tukhauə misofugin misərer matuk tuk narowaginien. Narmamə kafan khapsaah pik misəmhən kin nīpakir ye nīkar-kar tahik. ⁹ Tuksaiyu rik rik mhavən ye kantri minə fam ye tanīntanə. Misərer misarkurao ikin narmamə kape Kughen minə kasarə ikin. Ikin aikin a taon ehuə e yame Kughen rorkeikei pik.* Mərig nap kirik risi-faktə ye neai meiwaiyu məkwərū əriā. ¹⁰ Məkneikin kirəh Setan yame ravəhsi-pən-vəhsi-pən kimi əriā, karko-pən kin ye nəkwai nap ehuə yame ramapien. Ikin a, kimnarko-pən ta kin nar miragh a kapan kapə seven mine profet eikuə a. Irisir tukrhərig nəmhəyen rerin yeraan mine yenpig.

Nəkīrien infamien

¹¹ Kini ai yakəm min jea hawən ehuə a, mine Yermamə yame ramkwətə-pən iran. Məkneikin, tokrei tanə mine neai kīmivap tuk nīmrin, miravən mirarkək.

¹² Kini ai yakəm narmamə yamə mine kwənhamhə ta, nəmehuə minə mine narmamə arnapig minə. Iriā kasərer kupən ye jea kape King. Məkneikin kəvi nəkwəkəwə minə tiksīn. Kini kəvi min nəkwəkəwə kirik, in e Nəkwəkəwə kape Nīmraghien. Tukəm nəkīrien kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ye nəkwəkəwə a. Kaməkīr əmhen əriā kirikianə kirikianə tuk nar yame

kimisor. ¹³ Tahik rameighan-pən kin narmamə yamə mine kimisəmnim aikin, mine kwənmhaan kape nimhəyen rameighan-pən kin narmamə yame kwənim ta əriə aikin. Kəkir narmamə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹⁴ Məkneikin karko-pən kin nar mir e Nimhəyen mine Kwənmhaan kape Nimhəyen† ye nap ehua. Nəkwai nap ehua e, in nimhəyen yame ror kīraru kin. ¹⁵ Narmamə yamə mine kīpəh nəmien nhagriə ye Nəkwəkwa kape Nimraghien, tukarko-pən kin əriə ye nəkwai nap ehua a.

21

Jerusalem vi

¹ Kini ai yakəm neai vi mine tokrei tanə vi meinai neai akwas mine tokrei tanə akwas kwəarkək. Kini tahik ruirkək min. ² Kini yakəm taon imorhakə kape Kughen, in e Jerusalem Vi, ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai, meiwaiyu-pə. Kimnor-pən marə-marə kafan rəmhen kin piroavin yame kamor-pən kafan marə-marə kimin mə tukarkurək kapəriu. ³ Kini ai yakərig riki yermamə kirik rokrən apomh misi-pən tuk jea kape king mamni mimə, “!Səmru! Taktəkun ai, Kughen rīnor rukwanu kafan yerki narmamə. In tukrarə iriə miriə. Kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kughen In atuutuk tukrarə iriə min. In kapəriə Kughen. ⁴ In tukrirai ta nehe nimririə fam. Nimhəyen rirkək aikin a; mine nasəkien tuk nimhəyen. Nar kupən minə e, iriə kwənharkək ta, tukhapəh nhauə-minien.”

⁵ Kini King yame ramkwətə-pən ye jea kafan rini mimə, “Yakukreikin narimnar fam khauə mhavi min.” Kini mimə, “Rai-pən fam narimnar minə e ye nəkwəkwa, meinai narmamə kharkun nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarinen minə e, mishatətə irəriə.” ⁶ Kini marə, mini-pə min tuk yo mimə, “Taktəkun ai, rīnor infamien. Yo e nuknen mine nəukrəukrin. Yo nirikakunien, mine narkinien. Yo, jakvəhsi-pən nu kimi narmamə yamə mine kasəkwakwə. Tukhanim, mhapəh nhawəhyen nimrin. In e nimri nu yame rukwar mamarh-iarhav mivəhsi-ərhav Nimraghien Rerim. ⁷ Jakvəhsi-pən nihuvəyən minə e kimi narmamə yamə mine kasapita ye narowaginien minə e. Yo jakaməkeikei mamor rəmhen kin kapəriə Kughen, iriə kafak kwajikovə minə. ⁸ Mərig narmamə yamə mine kamhagin kin nhaniyen nhagik, mine yamə mine kasəmkimik, mine yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasor kleva, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine nəmeikuə minə, iməriə atuutuk e ye nəkwai nap ehua. Ikin rapien ikin. In e nimhəyen yame ror kīraru kin.”

⁹ Kini ai, agelo kupən kirik raməgkiar kimi yo. In kirik ye agelo minə e seven yamə mine kamharəh besin minə seven yamə mine khakwar kin narpinien infamien seven yame Kughen tukror kimi narmamə. In rimauə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru, pəh yakhajoun ik kin piraovin kape Kwaji Sipsip, yame tukarkurək iriu min.” ¹⁰ Məkneikin nəsaninien kape Nanmin kape Kughen ruə irak, yakəm agelo rikir-ta yo yakravən ye tukwas ehua kirik, tokren apa yerpirig əgkəp. Kini in rhajoun yo kin Taon Rhakə kape Kughen e, Jerusalem vi, yame ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai. ¹¹ Taon a raməsiə kin nikhakien kape Kughen. Raməsiə rəmhen kin kapier huvə kirik e yame rəmtir huvə rəmhen kin glas, kamni kimə ‘jaspa.’ ¹² Kəupə kafan rəpomh yerpirig markurao ye taon. Kwəruə kafan twelef. Agelo twelef kasərer tuk

† 20:14: Əmru yermamə mir e Nimhəyen mine Kwənmhaan kape Nimhəyen ye Rev 6:8 mine 1:18.
21:6: Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39

kwæruə minə. Kirai-pən nhag kwənərəus minə kape kwajikovə twelef kape Isrel ye kwæruə minə a. ¹³ Kirai-pən nhag kisisər ye nikarin fiak ikin, kisisər ye nikarin pirə ikin, kisisər ye nikarin prah ikin, kisisər ye nikarin pihui ikin. ¹⁴ Kəupə kape taon e ramərer haktə ye kapiet twelef. Kini kirai-pən nhag aposol twelef kape Kwaji Sipsip ye kapiet minə a.

¹⁵ Kini agelo yame raməgkiar kimi yo mavəh nar kirik kinnor kin gol tuk nivəhyen mak ye nehuəyen kape taon a, mine kwæruə minə, mine kəupə kafan. ¹⁶ Taon a, kona iran kuas. Nehuəyen kape nikarin minə fam kisəm nəmhen. Taon a rəpomh, agelo a rivəh neihuəyen kape nikarin minə fam mine napomhien kafan məm mə iriə m-fam rəmhen kin tu taosen tu hundred twenti kilometa.* ¹⁷ Kəupə kape taon a rikimkin rəmhen kin sikisti faef meta.† Agelo a ravəh napomhien kape taon rəmhen kin narmamə kamhavəh mak ye napomhien kape narimnar. ¹⁸ Kəupə kimivhirəkin əmə kin kapiet huvə e jaspə. Kini kimivhirəkin taon a kin gol in əmə in əmə. Gol e rhuvə, maməsiə rəmhen kin glas. ¹⁹ Kinnor huvə nuknei kəupə a kin kapiet huvə pisin pisin, iriə twelef. Kərəhu-pən jaspə ye kapiet yame rəkupən. Kərəhu-pən safaea ye kapiet yame ror kiraru kin. Kərəhu-pən agat ye kapiet yame ror kisisər kin. Kərəhu-pən emeral ye kapiet yame ror kuas kin. ²⁰ Kərəhu-pən onikis ye kapiet yame ror kirikirip kin. Kərəhu-pən kanilian ye kapiet yame ror sikis kin. Kərəhu-pən yalakwoj ye kapiet yame ror seven kin. Kərəhu-pən malakaet ye kapiet yame ror eit kin. Kərəhu-pən topas ye kapiet yame ror naen kin. Kərəhu-pən kalsedoni ye kapiet yame ror ten kin. Kərəhu-pən takwoes ye kapiet yame ror leven kin. Kərəhu-pən ametis ye kapiet yame ror twelef kin. ²¹ Kwæruə twelef a, kinnor kin perel ehua twelef. Iriə fam a, kinnor kin perel ehua kirikianə əmə. Kini swatuk ehua ye nəkwai taon a kinnor fam əmə kin gol, rəmtir huvə rəmhen kin glas.

²² Ikin a, yakpəh nəmien niməhuak kirik, meinai Kughen əmə, yame Nagheen Rehuə Pik Əgkap, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə a niməhuak. ²³ Kini taon a rapəh nətəgtəyen ye mirh mine makuə, meinai nikhakien kape Kughen raməsiə fam aikin, kini Kwaji Sipsip in laet kafan. ²⁴ Kini narmamə ye kantri minə fam tukseriwak ye nikhakien kafan. Kini namehuə minə kape tanimtanə tukhapik nautə huvə kapəriə mhavən misətu-pən aikin a. ²⁵ Kipəh nətapigien kin kwæruə minə nipig kirik, meinai nipigien rirkək aikin a. ²⁶ Narmamə ye kantri pisin pisin minə ye tanimtanə tukhapik nautə huvə minə kapəriə mhauə misərəhu-pən aikin a. ²⁷ Mərig narimnar yamə mine kasəmkimik ye nimri Kughen, mine narmamə yamə mine kasor nar yame ror naurisien, mine nəmə eikuə minə, iriə e to khapəh nisauru-pənien ye taon a. Narmamə əmə yamə mine kimirai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimraghien yame Kwaji Sipsip ramrəh, iriə əmə e kharkun nisauru-pənien aikin.

22

Nu miragh

¹ Agelo rimnhajoun ta taon vi kimi yo, kini mamhajoun min nu miragh kin yo yame ramaiyu. Rəmtir rəmtir rəmhen kin glas. Mamsi-pən tuk jea kape Kughen mine Kwaji Sipsip. ² Mamaiyu mamvən ye kwerkwən ye swatuk ehua ye taon a. Kini nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə

* **21:16:** Gris ramni mə neihuəyen kafan 12,000 stadia. Tukmə ror namba e 12,000 nipran ramni mə rəpomh rəpomh rəpomh. † **21:17:** Gris ramni mə rikimkin rəmhen kin 144 kubit. Tukmə ror namba 144 nipran ramni mə kəupə a riskai riskai riskai. **21:23:** Aes 60:19

ramærer ye nikar nu mir. Ye newk kirikianæ, rakuæ m-twelef - ye makuæ minæ fam. Kini narmamæ ye kantri minæ fam kasor nîmarin tuk nor-huvæyen næmhæyen. ³ Kini Kughen to ripæh min norien narpinien.* Kughen mine Kwaji Sipsip kaokwætæ ye jea kape King mawarmaru aikin a. Kini kafan yorwok minæ kasæhuak kîmin. ⁴ Tuksæm nîmrin. Kini kirai-pæn nhagin ye nupanairiæ. ⁵ Nîpigien tukrîrkæk. To khapæh nisætægtæyen ye mirh mine laet, meinai Kughen ramæsia-pen æriæ. Tuksarmaru kape rerin, infamien rîrkak.

⁶ Kini agelo rini-pæ tuk yo mîmæ, "Nægkiarien e, kirkun nætægtæyen iran, kîmæ in næfrakisien. Kughen e yame rîmini-ta kupæn kîmi kafan profet minæ narîmnar yamæ mine tukrîpiuæ, rher-pæ kin kafan agelo mæ tukrhajoun kafan yorwok minæ kin narîmnar yamæ mine pæh nien mæ tuktu, tukasækeikei mhaue."

Yesu tukrîpiuæ

⁷ Kini ai Yesu rini mîmæ, "¡Sarha! Pæh nien mæ tuktu yakrerig-pre min. Narmamæ yamæ mine kamharaptæækin nægkiarien yame Kughen rîmini-ærhav kupæn ye nækwækwæ e, iriæ tuksaræ ye nihuvæyen æfrakis."

⁸ Yo Jon, yîmnæm narîmnar minæ e kin nîmrîk kîni mærig. Kini nîpig yîmnærig mæm, yakænîmkur ye nihu agelo yame rîmikîr yo mîvæn mhajoun narîmnar minæ e kin yo mæ jakæhuak kîmin. ⁹ Mærig rarar mîni-pæ tuk yo mîmæ, "Apæh. Kitawæ yorwok minæ mine piæm minæ mine profet kupæn minæ, mine narmamæ m-fam yamæ mine kamharaptæækin nægkiarien ye nækwækwæ e. Zhuak æmæ kîmi Kughen."[†] ¹⁰ Kini mîni-pæ tuk yo mîmæ, "Takpæh nîvitarækin-tîmtîm-ien nækwækwæ e, meinai nægkiarien yame ramni-ærhav, pæh nien mæ tuktu, rîtærhav-pæ. ¹¹ Narmamæ yamæ mine kasor nahasien, pæh iriæ tukasor æmæ nahasien mamharpîn. Narmamæ yamæ mine kapæriæ nætærigien ræmkîmik, pæh nætærigien kapæriæ tukramæmkîmik æmæ mamrîpîn. Mærig narmamæ yamæ mine kasor nar atuutuk, pæh iriæ tukasor æmæ nar atuutuk mamharpîn. Narmamæ yamæ minæ khahuvæ pik, pæh tukamhahuvæ æmæ mamharpîn."

¹² Kini Yesu rarar mîni mîmæ, "¡Sarha! Pæh nien mæ tuktu, yakrerig-pre min. Yakvæh nærokien mîvæhsi-pæn marpîn norien minæ kin yamæ mine narmamæ kîmisor. ¹³ Yo e leta 'a' mine 'zed.' Yo nîrikakunien mine nærhkîniën. Yo nuknen mine næukræukrîn. ¹⁴ Narmamæ yamæ mine kasaikwas ye neipæn kapæriæ mæ tukrhawæn, iriæ tuksaræ ye nihuvæyen æfrakis, meinai jakeighaæn kin æriæ mæ tuksæn kwænkwai nai yame ravæhsi-pæn nîmrighien kîmi narmamæ, mhavæn, misauru-pæn ye kwæruæ minæ kape taon e. ¹⁵ Mærig narmamæ minæ tiksin tukhapæh nisauru-pæniën ye taon a. In e narmamæ yamæ mine kîsæmkîmik mine yamæ mine kasor kleva masæmtah, mine yamæ mine kasor apnarîg nar, mine yamæ mine kasæhuak kîmi kughen eikuæ minæ, mine yamæ mine kashopni æjîr, mine yamæ mine kasorkeikei mæ tukseikuæ. ¹⁶ Yo e Yesu, yîmnher-pre kin kafak agelo mæ tukrîni-ærhav narîmnar minæ e kîmi nîmæhuak minæ. Yo e, nuknei King Daved, mine kwænæræus min kafan. Yo e yakæmhen kin kæmhau e fetukai yame ramæsiæ huvæ."

¹⁷ Nanmîn kape Kughen, iriu piraovîn kape Kwaji Sipsip kîræni mîræmæ, "¡Hauæ!" Kîni pæh narmamæ yamæ mine kasærig nægkiariën e khamæ, "¡Hauæ!" Tukmæ yermamæ rækwakwæ, pæh ruæ. Tukmæ yermamæ rorkeikei, pæh ruæ mînim Nu Mîragh mîpæh nîvæhyen nîmrîn.

* **22:3:** Ye Jen 3:14-19, Kughen rini hah narmamæ, mîvæhsi-pæn narpinien kîmi æriæ; mærig ikin e ramræh-si ta narpinien a. **22:4:** Mat 5:8; 2 Kor 4:6 † **22:9:** Æmru Rev. 19:10. **22:17:** Aes 55:1; Jon 7:37

¹⁸ Yo Jon, yakamor kwirig kimi narmamə minə fam yamə mine kasərig nəgkiarien yame raməmir ye nəkwəkwə e mimə tukmə yermamə kirik raməsik əpnis nəgkiarien ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrəsik əpnis nahasien yamə mine nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. ¹⁹ Kini tukmə yermamə kirik rīvəhsi-ta nəgkiarien tiksın ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrīvəhsi-ta niḥuvəyen mir yamə mir nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. Iriu e: kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nımraghien kimi narmamə, mine kwənmhaan kafan ye taon rhakə kapə Kughen.

²⁰ Kwən e yame ruini-ərhav narimnar minə e mimə, “Nəfrah. Pəh nien mə tuk tu yakrerig-pre min.”

!Amen! !Yuə-ra Yesu Yermaru!

²¹ Pəh Kughen tukrautə-pə kin niḥuvəyen kape Yesu Yermaru kimi narmamə kafan minə.

Amen.

Diksonari

Agelo in nanmin yame ramarha tuk yermamə. Wok kapəriə in e kamhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen tuk narmamə kape Kughen minə. Agelo khapsaah, yame rhuvə kirik, yame raha kirik. Yame raha kamni kimə yarmhə, kasoriah nımraghien kape narmamə.

Aposol in yermamə kirik rəmhen kin kamher-pən kin. Yesu rimirpen narmamə twelef kafan minə mə tukhauə iriə aposol tuk norien merkel mine nini-ərhavyen nəgkiarien kafan (Mat 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16). In apa kupan, kimini aposol rəmhen kin narmamə yamə mine kimisəm Yesu misəriwək iriə min misəm nımhəyen kafan ye kros. Yesu rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Pol mə Pol rimməm In ye nəmərərhavyen kini Yesu rokrən kin in mə in aposol min kirik kafan.

Farisi kisəmhen kin pati kirik. Iriə kisəmhen kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Iriə narmamə tiksın yamə mine kharkun huvə loa, masəri-pən, mamharpin. Yesu rirəh norkeikeiyen əriə meinai iriə kasəsik əpnis loa kape Kughen, kini mhavəhsi-haktə atuk əriə mə iriə kisəri-pən huvə loa. Pati mir a Farisi mine Sadusi, kamhani mə iriə nəmhajoun minə kape loa.

Fig in nai kirik yame kamən kwənkwan. Nımarin rəmhen kin malberi, mərig kwənkwan rəmhen kin kwənimh, mərig in rheikən.

Gol in kapier okrə kirik yame ramser-ser pik, mərir. Kamor narimnar ripsaah kin yame nımrin rhaktə, rəmhen kin ring mine earring uə kwənar yame kaməkwan.

Grep, plantesen kape grep Grep in kwənkwai nai kirik, tiksın rəmərəmərə, tiksın rəwhao. Kamor waen kin. Kwənkwan rəmhen kin pi. Ramerko rəmhen kin nəərəus.

Hae pris in yermamə kirik yame ramərhakə. In ravəh nar mıragh mavi nitə mamor sakrefaes kin mə Kughen tukrivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Newk minə fam kasarukun daes tukun mə pa nhagin e ye pris minə a in tukruə mamor wok kape hae pris kape newk kirikianə.

HerodNiutestamen ramvsao kin narmamə kuas nhagriə e Herod.

1. *Herod Ehuə* in king kape provins e Judia nıpig Yesu rimmnarha-pə. In e rimə tukhopni Yesu ye nıpig yame rimmnarha iran (Mat 2:1-22; Luk 1:5).

2. *Herod Antipas* in ji Herod Ehuə yame rimmamaru ye nıpig Yesu rimmnarha. In rimmamaru ye tanə e Galili ye nıpig a Yesu rınamor wok mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen iran. In e in rımikir ta piraovin kape piauni Filip, nhagin e Herodias. Kini nıpig Jon Baptaes rımını-əhu in mə tukripəh nıkirien Herodias, rimmərəru ta kapan kapə Jon Baptaes (Mak 6:14-29). Nıpig nəmə Isrel kimisərip Yesu ye kot, Herod Antipas e in e rımını mə Yesu tukraməkeikei mımhə.

3. *Herod Agripa Kirikianə* in ji Aristopolas e in piau Herod Antipas. In rimmor ahas pən kimi aposol minə nıpig Yesu rımamhə mamragh min mamvən ye rao ye neai. Mhopni Jemes e piau Jon. In a rımmausit pik, Kughen rimmor narpinien kimin, ramamhə mım minə kimisən tıpeuə iran (Wok 12:1-23).

4. *Herod Agripa Kıraru* in ji Herod Agripa Kirikianə. Herod a in a rımmamarə ye nıpig kape Pol, mamətərig kin nəgkiarien kafan nıpig rımmərəre ye kot kape Festas (Wok 25:13-26:2; 29:19, 27-32).

Hosana In nəgkiarien akwas kirik kape nəmə Isrel. Nıpran ramni mə "Havəh si haktə" uə "Vəh mıragh."

Ji yermamә Nipran rimә in yermamә әmә kirik. Mәrig profet Esikel rimivәh nahag a mamәgkiar atuk iran. Yesu rivәh nahag a mamor mә in yemehuә kirik rәmhen kin Profet Esikel kupan.

Kaonsel kasәkir nәgkiarien apa kot.

Kot In nar kirik yame ramәkir nәgkiarien kape narmamә mә rameikuә uә ramәfrah. Mivәh-si-pәn narpinien kimi narmamә tuk nakaprien loa.

Kristo in nahag. Ye nәgkiarien kape nāmә Gris, nipran e ramni mimә “yermamә yame Kughen rimirpen mә tukrher-pә kin mә tukrivәh miragh narmamә.” Nāmә Isrel kimnhawhin kwәn a Kristo mә tukruә, kisәm mә pa e nhagin in Kristo. Nāmә Isrel khapsaah khamә pәh nien mә Yesu in Kristo, meinai kisәm mә Yesu in yermamә apnapig әmә, kafan nar kirik rikәk. Mәrig narәyen kape Yesu rimnor nәgkiarien minә kape profet tu minә rimauә minor nәfrakisien kin, ramhajoun pәn mә Yesu in Kristo.

Leprosi in nәmhәyen kirik yame ror yermamә rәmhir-әmhir, tikin ramәta. Tukmә yermamә ravәh nәmhәyen a leprosi mәrer ipakә tuk yermamә kirik, rikun nivәhsi-pәnien kimi yermamә ai. Ror pәn kin narmamә kamhagin pik kin nәmhәyen a leprosi mә in nәmhәyen әutәn.

Lifaet in kirik ye kwәnәrәus twelef kape nāmә Isrel. Laen әmә kape Lifaet in pisin әmә rikun nuәyen mә pris.

Loa kape Moses ramni ye nәkwәkwә kirkirip e Moses rimirai kupan ye Oltestamen: Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba mine Dutronome.

Lugun apa Galili in nu әgkap, mәrig ramәmir ye kwerkwәn ye tanә apa Isrel, kini rehuә pik, mavi rәmhen kin tahik. Peao peao aikin kafan. Nahag pisin kirik e Lugun Taebirias (Jon 6:1) uә Lugun Genesaret (Luk 5:1). Nehuәyen kafan rәmhen kin twenti tu kilometa.

Mesaеa in nәgkiarien kape nāmә Isrel nipran rәmhen әmә kin Kristo, uә “yermamә yame Kughen rimirpen mә tukrher-pә kin mә tukrivәh miragh narmamә.”

Nanmin kape Kughen in rәmhen kin nanmin kirik yame ramor wok yerki yermamә. Kughen Yermaru, mine Yesu Kristo, mine Nanmin Rhakә, irisir kirikiana.

Narmamә yamә mine pәh nien mә kwәnәrәus kape nāmә Isrel in translesen kape Inglis yame ramni mә “Gentile.” Kupan, nāmә Isrel iriә khamә Kughen rimirpen әmә әriә mә iriә narmamә kafan minә. Khamә iriә pisin әmә kharkun naha nhagin yame ratuatuk, mhamә iriә pisin әmә kharkun Kughen. Nāmә Isrel kәsig pәn narman mhamә Kughen rimirpen әriә pisin әmә.

Narmaruyen kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mә “Kingdom of God.” Nipran kirik e narmamә tukhavәn misarә iriә Kughen ye rao ye neai. Kirik min e Kughen tukrarә mehuә ye nimraghien kafam mhajoun ik kin swatuk.

Nәviginien Rhakә in Lodsapa. Bred mine waen yame nәmәhuak minә kamhavәh, rikiriә ramәsik nimhәyen kape Yesu.

Nikakien kape Kughen In translesen kape Inglis yame ramni mә “Glori.” Ramhajoun pәn nehuәyen kape Kughen kini mamor mә yermamә tukrivәhsi-pәn nisaiyen mivәh-si haktә In.

Nimә Ehuә kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mә “Temple.” Kini in kirikiana әmә, ye taon kape nāmә Isrel ye kapitol city Jerusalem. Hae pris minә kape nāmә Isrel kimisor sakrefaes ye newk minә fam aikin a. Mәrig ye newk A.D. 70 mobael kape nāmә Rom kimisarkwәsis nimә a.

Nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel ror pisin ye nimə ehua kape Kughen apa Jerusalem, meinai nimə kape nofuginien khapsaah ye taon pisin pisin. Nəmħajoun kape loa minə kimnhavəh-si ərhav nəgkiarrien aikin, marig khapəh nisorien sakrefaes aikin. Mərig nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel ripəh nəmhenien kin niməhuak minə ai taktakun, meinai nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nipig Kwasing nipran rimə nipig Kughen tukruə iran. Tukroriah tokrei tanə, maməkir narmamə, mipik ta nəməhuak minə iriə tuksap mhavən misarə ye rao ye neai. Kini Kughen tukrivəhsi-pən narmamə yamə mine khapəh nhakwasigien kin in iriə Setan ye nap yame ramuək rerin.

Nirpenien wi Apa kupan, swatuk kape nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has in e niviyen nitaw nar miragh. Kughen rimnor əpu norien a ye nəkwəkwə mine kamni kimə Oltestamen. Kini In mor promes wi mimə norien kape niviyen nitaw nar miragh tukror infamien. Nirpenien wi e ramni tukmə nimini nəfrakisien ye Yesu Kristo, in rirkun nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kafam. Kimnəsəvheikin nirpenien wi e ye nəkwəkwə mine kamni kimə Niutestamen.

Pasova Nipig Moses rimnamkir ye rhav narmamə kafan minə ye kwermi Fero, agelo kirik kape Kughen rimivəh miragh kwənərəus kape Moses. Ror pən nahasien rua, mivi-ərokin əriə. Mhopeni fam nimri nupan minə narman kape nəmə Ijip. Mərig nəmə Isrel kimisərəhu-pən nitaw sipsip ye kwəruə, agelo rəm rirkun mə iriə kimisor nəgkiarrien yame Moses rimini, kini in mivi-əro kin əriə. Ror pən kin nəmə Isrel kasor nipig e Pasova ye newk minə fam, masor nəviginien ramuh pən nipig a. (Əm-ru stori kape Pasova ye Eks12:21-30).

Perel in kapier huvə kirik yame raməmir apa ye nəkwai nar kirik ye tahik rəmhen kin kokias. Nimrin rhaktə, kamor kwenar kin, mine earring.

Profet in yermamə kirik yame Kughen ravəhsi-pən nəgkiarrien kimin mə nar kirik tukritərhav-pə mor nəfrakisien kin. Profet iriə m-fam twenti yamə mine kimnharai nəkwəkwə minə ye Oltestamen, ririkakun ye Aesaea, mor infamien ye Malakae. Mhani mhami tukmə narmamə khapəh nisəri-pəniyen nəgkiarrien kape Kughen, Kughen tukroriah narəyen kapəriə. Mərig profet min tiksın aikin yamə mine kimnhaph nharaiyen nəkwəkwə.

Promes nipran e nirpenien.

Sabat Ye nəgkiarrien kape nəmə Isrel, nipran ramni mə “seven.” In nipig infamien kape wik, yame yermamə ramapis iran meinai Kughen rimnor narimnar fam mivəh nipig sikis mamapis ye nipig yame ror seven kin. Sabat in nipig kirik kape nəmə Isrel kasəhuak iran. Ririkakun ye Fraede sikis klok yenaiyu, mor infamien ye Sarure, sikis klok yenaiyu. Nipig aposol minə kimnhavən apa kantri pisin pisin minə, nəmə ikin minə a kimnhapəh nharkunien narəyen kape nəmə Isrel, mhapəh nisəhuakien ye Sabat, kini nipig kimnhauə mharkun Yesu, misəhuak ye Sande meinai Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan ye Sande.

Sadusi iriə kisəmhen kin pati kirik. Iriə kisəmhen kin nəmehua kape nəmə Isrel. Iriə min kimishajoun loa kape Moses. Iriə khamə tamə tukmə yermamə rimamhə, rinor infamien; nanmin to ripəh nivəniyen ikin kirik. Mhani min mə agelo rikək mine yarmhə.

Saeon in tukwas kirik yame kimivhirəkin-pən Jerusalem ikin (Dut 4:48). Nhagin min kirik e Heron. Ye nəkwəkwə e Hibrus, Saeon in ramuh pən rao ye neai.

Sakrefaes Yame kimnamor kupan narmamə kimnhavəhsi-pən nar miragh pisin pisin rəmhen kin mak, kau, uə sipsip kimi hae pris minə

mə tuxhavaan əru mhavəh tamhek təvhagə has kapəriə. Sakrefaes min kirik in e tuk niniyen tenkiu. Mərig tukmə nar mīragh yame ramhə uə yame rahas, to kipəh norien sakrefaes kin.

Sakomsaes Kughen rimiini-pən tuk Ebrahim ye Jen 17 mə tukvəh nao kimi narman kətu karin əriə pəh kafan. Tukmə nipiğ yerman rarha mivəh nipiğ eit, kivəh nao kimin ramuh pən mə ravəh nihuvəyeyen yame Kughen rimiivəhsipən kimi Ebrahim. Mərig Aposol Pol rimmhajoun mə norien kape sakomsaes riukreikin ai taktakun. Sakomsaes to rīpəh nivəhyen ik nakvən ye rao ye neai, mərig takni nəfraksien ye Yesu Kristo, pəh Yesu ror sakomsaes kimik mərai ta nahasion yerkim.

Setan ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nīpran ramni mə “tikmir.” Setan in agelo kirik kape Kughen kupan yame rimmamor norien has mīpəh nīkwasiğien kin nərigien kape Kughen, Kughen rher-yerhav kin ye rao ye neai iriə kafan kwhen, kiseiwaiyu-pə ye tokrei tanə (Aes 14:12-15; Esik 28:1-19; Mat 13:38-40; Luk 1:15; Jud 6, Rev 12).

Sinae in tukwas kirik ye kantri apa Ijip. Kwənmhan a in a Kughen rimiivəhsipi pən Natuakəmien Ten kimi Moses ikin (Hib 12:18-24).

Sisa pa rīmə nhag yermamə mərig in nehuəyeyen rəmhen kin presiden. In yamehuə kape nəmə Rom. Nəmə Rom kamhani mhamə in əmə rəmhen kin ji Kughen.

Slef in yermamə kirik yame ramor wok əmə mīpəh nivəhyen nərok iran. Ramor wok əmə maməri-pən əmə nərigien kape yemehuə kafan, mərig rīpəh nəri-pənieen nərigien kafan.

Wit in nai kirik rəmhen kin raes, kaməkwai-əkwei, kwənkwan raməsaah, maməpəh tikiin. Kamarkin kwənkwan kamor flaoa kin.

Yalgita in nar mīragh ehuə kirik rahas pik yame raməmīr ye nəkwəkwa kape Revelesen. Raməs yermamə.

Nuknei Nəgkiarien Mīnə Ye Niutestamen

Baptaes

Mat 28:18-20	Wok 10:44-48	Gal 3:26-27
Jon 3:22	Wok 16:14-15, 31-33	Kol 2:12
Jon 4:1-2	Wok 19:1-7	1 Pita 3:20-22
Wok 2:37-42	Wok 22:12-16	
Wok 8:12, 36-38	Rom 6:1-4	

Famle

Kwajikovə mīnə

Mat 15:3-6	Efes 6:1-3	1 Tim 5:4, 8
Luk 2:51	Kolos 3:20	Hib 12:7-11

Mama mīne tatə

Efes 6:4
Kolos 3:21
1 Tim 3:4-5

Piraovin kimhə tan kin

Wok 6:1	1Kor 7:39-40	Jem 1:27
Rom 7:2-3	1 Tim 5:3-16	

Narkurækien

Mat 19:4-6	Kolos 3:18-19	Hib 13:4
1 Kor 7:1-16	Taet 2:3-5	1 Pita 3:1-7
Efes 5:21-33		

Gavman

Mat 22:15-22	Rom 13:1-7	Taet 3:1
Wok 5:27-29	1 Tim 2:1-4	1 Pita 2:13-17

Kamor ahas pən kimi nəmahuak minə

Mat 5:10-12	1 Kor 4:11-13	1 Pita 3:13-17
Mak 13:9-13	2 Kor 4:8-11	1 Pita 4:12-19
Luk 12:4-9	Fil 1:28-29	1 Jon 4:7-12, 16
Jon 15:18-21	2 Tes 1:4-8	Rev 2:10
Wok 5:41	2 Tim 3:10-13	
Rom 8:35-37	Hib 10:32-39	
Rom 12:12-14, 17-21	Hib 12:3-4	

Kughen

Mak 10:27	Rom 11:33-36	1 Pita 1:14-17
Mak 12:29-30	1 Kor 8:4-6	1 Jon 1:5
Luk 1:37	2 Kor 1:3	1 Jon 4:7-12, 16
Luk 6:35-36	1 Tim 1:17	Jud 24-25
Jon 4:24	1 Tim 6:15-16	Rev 4:8-11
Wok 14:14-17	Hib 4:13	Rev 15:3-4
Wok 17:22-31	Hib 10:30-31	
Rom 1:18-23	Jem 1:17	

Kughen ramasitu irətawə

Mat 6:25-34	Rom 8:28	Hib 1:3
Mat 10:29-31	Rom 11:36	Jem 4:13-16
Wok 14:15-17	Kol 1:17	

Kughen rimmor tokrei tanə

Mat 19:4	Wok 17:24-26	Hib 1:2
Jon 1:3	1 Kor 8:6	Hib 11:3
Wok 14:15	Kol 1:15-16	Rev 4

Kughen tukrækir narmamə

Mat 7:21-23	Rom 2:1-11	Hib 9:27-28
Mat 16:24-27	Rom 14:10-12	Hib 10:26-31
Mat 25:31-46	1 Kor 3:10-15	1 Pita 1:17
Jon 3:18-21	1 Kor 4:5	1 Pita 4:3-5
Jon 5:24-29	2 Kor 5:9-10	Rev 20:11-15
Wok 17:30-31	2 Tes 1:5-10	

Kughen ramor narmamə khauə misatuatuk ye nimirin

Wok 13:38-39	Rom 5:1, 9-10, 18-19	Gal 3:6-9
Rom 1:16-17	Gal 2:16	Taet 3:7
Rom 3:21-26		

Kughen ravəh miragh narmamə

Jon 3:16-17	Rom 5:1-11	1 Tim 1:15-16
Wok 2:37-39	Rom 10:9-13	1 Tim 2:3-7
Wok 4:11-12	Efes 2:1-10	1 Pita 1:3-5

Kughen eikuə minə, mine norien kape kleva minə

Mat 4:10	1 Kor 6:9-11	1 Tes 1:9-10
Wok 13:4-12	1 Kor 8:1-13	1 Jon 5:21
Wok 17:22-31	1 Kor 10:1-22	Rev 21:8
Wok 19:11-20	2 Kor 6:14-18	Rev 22:15
1Kor 5:11	Gal 5:19-21	

Mane

Mat 6:19-21, 24-34	1 Tim 6:6-10, 17-19	Jem 2:1-9
Luk 12:13-21, 32-34	Hib 13:5-6	Jem 5:1-6
Wok 20:35		

Nanmin kape Kughen

Mat 28:19	Wok 8:14-17	Efes 1:13-14, 17
Mak 1:9-11	Wok 10:44-48	Efes 3:16
Mak 3:28-30	Wok 13:2-4	Efes 4:3-4, 30
Luk 1:35	Wok 15:28	Efes 5:18-20
Luk 3:16	Wok 16:7-10	Efes 6:17-18
Luk 4:1	Wok 19:1-7	1 Tes 1:5-6
Luk 11:13	Rom 5:5	1 Tes 5:19
Luk 12:12	Rom 7:6	2 Tes 2:13
Jon 1:32-34	Rom 8:9-16, 26-27	Taet 3:5-6
Jon 3:5-8	1 Kor 2:4, 9-16	Hib 2:4
Jon 7:37-39	1 Kor 3:16	Hib 9:14
Jon 14:15-17, 26	1 Kor 6:11, 19	1 Pita 1:2, 11
Jon 15:26	1 Kor 12:1-13	2 Pita 1:20-21
Jon 16:7-15	2 Kor 1:21-22	1 Jon 2:20
Jon 20:19-23	2 Kor 5:5	1 Jon 3:24
Wok 1:4-5, 8	2 Kor 13:14	1 Jon 4:13
Wok 2:1-18, 38-39	Gal 3:2-5	1 Jon 5:6-8
Wok 4:31	Gal 4:6	
Wok 5:3-5	Gal 5:16-18, 22-25	

Napir-pəniən tuk piraovin pisin

Mat 5:27-30	1 Kor 6:9-20	1 Tes 4:1-8
Jon 8:2-11	Gal 5:19	Hib 13:4
Rom 13:8-10	Efes 5:3	Jud 7
1 Kor 5:9-11	Kol 3:5-6	

Nap ehua

Mat 10:28	Luk 16:23-26	Rev 20:10-15
Mat 13:41-42, 47-50	2 Tes 1:9	Rev 21:8
Mat 25:41		

Nəkwəkwə kape Kughen

Mat 4:1-4	Rom 15:4	Hib 4:12
Mat 5:17-20	Rom 16:26	1 Pita 1:22-25
Mat 22:29	Kol 3:16	2 Pita 1:19-21
Jon 8:31-32	1 Tes 2:13	2 Jon 9-10
Jon 20:31	1 Tim 4:13	Rev 1:3
Wok 20:32	2 Tim 3:14-17	

Nəviginien rhakə

Mat 26:26-30	Luk 22:14-20	1 Kor 11:17-34
Mak 14:22-26	1 Kor 10:14-22	

Nəvsaoyen huvə

Wok 20:24	Gal 1:6-12	1 Tes 1:5
Rom 1:2-4, 16-17	Efes 1:13	2 Tes 2:14
1 Kor 1:17-25	Fil 1:27	2 Tim 1:8-11
1 Kor 15:1-7	Kol 1:5-6	2 Tim 2:8-10

*Nhatəəyən***Yermamə ramhatəə ye Kughen, Kughen ravəh mīrgah in**

Jon 1:12	Jon 20:31	Rom 10:9-10
Jon 3:15-18, 36	Wok 4:12	Gal 2:16
Jon 6:47	Wok 16:30-31	Efes 2:8-9
Jon 14:6	Rom 3:20-22	

Kisərer tim tim ye nhatəəyən

Mak 11:22-25	Rom 14:22-23	Hib 11:1-40
Luk 17:5-6	1 Kor 13:13	Jem 1:2-8
Jon 14:1	2 Kor 5:6-7	Jem 2:14-26
Rom 5:1-2	Gal 5:6	1 Pita 1:3-9

Nimhəyən

Jon 6:39-40	1 Kor 15:12-58	Rev 14:13
Jon 11:17-27	2 Kor 5:1-10	Rev 21:1-4
Jon 14:1-4	Fil 1:20-24	Rev 22:1-5
Rom 8:10-11, 38-39	1 Tes 4:13-18	
Rom 14:7-9	Hib 2:14-15	

Ninivivi-yen Kughen

Luk 17:11-19	Fil 4:4-7	1 Tes 5:18
Jon 6:11	Kol 2:7	1 Tim 2:1
Rom 1:21	Kol 3:17	1 Tim 4:4-5
Efes 5:20	Kol 4:2	

*Nəmehuə ye niməhuak***Norien kape nəmehuə ye niməhuak**

Wok 6:1-6	1 Tim 3:1-13	Taet 1:5-9
Wok 14:23		

Nəgkiarīen ramvən kimi nəmehuə mīnə

Mat 28:18-20	1 Tes 2:1-12	2 Tim 3:10-4:5
Luk 22:24-27	1 Tim 4:1-16	Taet 2:7-8
Wok 20:17-35	2 Tim 2:1-26	1 Pita 5:1-4

Nisiayen nəmehuə mīnə kape niməhuak

1 Kor 9:14	1 Tes 5:12-13	Hib 13:7,17
Gal 6:6	1 Tim 5:17-22	

Nəpəyən piraovın

Mat 5:31-32	Luk 16:18	1 Kor 7:10-16
Mat 19:3-9	Rom 7:2-3	

Nəpəyən nəviginien tuk nəhuakien

Mat 6:16-18	Wok 13:1-3	Wok 14:23
Mak 2:18-20		

Nasituyen

Mat 6:1-4	1 Kor 10:24	Hib 13:1-3, 16
Mat 7:12	2 Kor 8:1-15	Jem 1:27
Mat 25:31-46	2 Kor 9:1-15	Jem 2:15-16
Luk 3:10-11	Gal 6:9-10	1 Jon 3:16-18
Luk 6:38	Fil 4:14-19	
Wok 11:27-30	Hib 10:24	

Nəpəsien kın nınimien

Rom 13:13	Gal 5:19-21	Taet 1:7
1Kor 5:11	Efes 5:18	1 Pita 4:3-5
1Kor 6:9-11	1 Tim 3:1-3	

*Nəhuakien kimi Kughen***Norien kape nəhuakien**

Mat 6:5-13	Jon 16:23-26	1 Tim 4:4-5
Mat 7:7-11	Rom 8:26-27	Hib 4:16
Mat 18:19-20	Rom 12:12	Hib 10:19-22
Mak 11:24-25	Efes 2:18	Jem 1:5-8
Luk 11:1-13	Efes 6:18	Jem 4:2-3
Luk 18:1-8	Fil 4:6-7	Jem 5:13-18
Luk 21:36	Kol 4:2	1 Pita 4:7
Jon 14:13-14	1 Tes 5:17	1 Jon 3:21-22
Jon 15:7	1 Tim 2:1-4, 8	1 Jon 5:14-15

Nəhuakien tıksin ye Nırpenien Vi

Mat 11:25-26	Wok 16:25	Fil 1:3-5, 9-11
Mat 14:23	Wok 20:36	Kol 1:9-12
Mat 19:13-15	Wok 21:5	Kol 4:3-4
Mak 1:35	Rom 1:9-10	1 Tes 3:9-13
Luk 5:16	Rom 10:1-2	2 Tes 1:11-12
Luk 6:12	Rom 15:30-33	2 Tes 3:1-5
Luk 22:32, 39-46	2 Kor 12:7-10	Hib 5:7
Jon 11:41-42	Efes 1:15-20	Hib 7:25
Jon 17:1-26	Efes 3:14-21	
Wok 4:24-31	Efes 6:19-20	

Nərigien kapətawə tukreiwaiyu

Mat 5:3-12	Luk 18:9-14	Kol 3:12-13
Mat 18:1-5	Efes 4:2	Jem 4:5-10
Luk 14:7-11	Fil 2:3-11	1 Pita 5:5-7

Norien kape nəhuak minə

Mat 16:13-20	1Kor 12:12-30	Kolos 3:12-17
Jon 13:34-35	Gal 5:22-26	1 Tes 5:16-17
Jon 14:27	Efes 1:22-23	Hib 10:24-25
Wok 2:41-42	Efes 2:19-22	1 Pita 2:4-10
Rom 12:4-8	Efes 4:1-16	Rev 19:5-10
Rom 12:9-13	Kol 1:18	

Narmamə kape kughen kasofugin kirikianə

Mat 18:19-20	Efes 1:22-23	1 Tim 4:13
Wok 2:41-47	Efes 4:11-16	Hib 10:24-25
Rom 12:4-8	Kolos 3:15-17	

Nipig autən minə

Rom 8:18-25, 28	Jem 1:2-4	1 Pita 2:19-21
2 Kor 1:4	1 Pita 1:6-9	1 Pita 5:8-10
2 Kor 4:16-18		

Nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has

Kughen ravəhsita narpinien kape təvhagə has

Mat 26:28	Wok 26:18	Hib 10:17-18
Mak 11:25-26	Efes 1:7	1 Jon 1:8-2:2
Wok 5:31	Kol 1:13-14	
Wok 10:43	Kol 2:13-14	

Tukhapəh nisarpinien tai təvhagə has

Mat 6:12-15	Luk 6:37	Efes 4:31-32
Mat 18:21-35	Luk 17:3-4	Kol 3:13
Mak 11:25	2 Kor 2:5-11	

Nor-huvəyən yermamə

Mat 4:23-25	Wok 8:4-8	2 Kor 12:7-10
Mat 9:35	Wok 19:11-16	1 Tim 5:23
Mat 11:2-5	Wok 28:8-9	2 Tim 4:20
Wok 3:1-6	1 Kor 12:9, 29-30	Jem 5:14-15

*Norkeikēyən***Kughen rorkeikei narmamə m-fam**

Jon 3:16	Efes 2:4-5	1 Jon 4:9
Rom 5:8		

Tukasəkeikei masorkeikei Kughen

Mat 22:37-38	Jon 14:21	1 Jon 5:3
Mak 12:28-30	1 Pita 1:8	

Tukasəkeikei misorkeikei narmamə

Mat 5:43-48	1 Jon 2:9-11	1 Jon 4:7-21
Mat 22:39	Jon 15:12-17	1 Kor 13:1-13
Jon 13:34-35	Rom 12:9-10	1 Kor 16:14
1 Tes 4:9-10	Rom 13:8-10	Gal 5:13-14
1 Pita 4:8	1 Jon 3:11-18	

Norien nəkwai Kughen

Jon 14:15, 21, 23-24	1 Pita 1:14-16	1 Jon 3:22-24
Jon 15:10-17	1 Jon 2:3-8	2 Jon 5-6
Rom 13:8-10		

*Norien has***?Naha e norien has?**

Rom 1:18-32	Efes 2:1-3	Jem 4:17
Rom 8:5-8	Efes 5:3-5	1 Pita 4:3
Gal 5:19-21	Kol 3:5-10	1 Jon 3:4-5

Narmamə m-fam kasor təvhagə has

Jon 8:7-9	Rom 5:12	1 Jon 1:8-10
Rom 3:9-20, 23	Gal 3:22	

Kughen tukror narpinien tuk norien has

Mat 10:28	Rom 6:23	Hib 10:26-31
Mat 13:41-42	Gal 6:7-8	1 Pita 1:17
Jon 3:18-20, 36	Kol 3:5-6	1 Pita 4:3-5
Wok 17:30-31	2 Tes 1:7-9	Jud 7
Rom 1:18-19	Hib 9:27	Rev 20:11-15

Nararien ye nariġien tuk norien has

Mat 4:17	Wok 2:37-40	2 Kor 7:8-11
Mak 6:12	Wok 3:19-20	2 Pita 3:9
Luk 13:1-5	Wok 17:29-31	Rev 9:20-21
Luk 15:1-31	Wok 20:21	
Luk 24:45-47	Wok 26:19-20	

Rao ye neai

Swatuk kape ni v̄anien ye rao ye neai

Mat 19:16-30	Jon 17:2-3	Efes 2:1-6
Luk 10:25-28	Jon 20:31	Kolos 2:13
Jon 3:1-16	Rom 5:21	Kolos 3:1-4
Jon 5:19-29	Rom 6:5-14	2 Tim 1:10
Jon 10:10	Rom 8:10-17	Taet 3:4-7
Jon 11:25-26	2 Kor 5:17	1 Pita 1:23
Jon 14:6	Gal 2:20	1 Jon 5:11

?Rao ye Neai r̄amhen kin naha?

Luk 12:32-34	Kol 3:1	Rev 21:22-22:5
Jon 14:1-3	1 Pita 1:4-5	Rev 22:14-15
2 Kor 5:1-8	Rev 4:1-11	
Fil 1:23	Rev 21:1-4	

Sakrefaes

Mat 9:13	Rom 12:1	Hib 9:6-10:18
Mak 12:33		

Setan

Mat 13:19	2 Kor 2:10-11	2 Tes 2:9-12
Mat 25:41	2 Kor 4:4	1 Pita 5:8-9
Luk 4:1-13	2 Kor 11:13-15	1 Jon 3:8-10
Luk 22:3-4	Efes 2:2	Rev 12:7-12
Jon 8:42-44	1 Tes 2:18	Rev 20:1-3

Nukuraoyen ye ni v̄ahsip̄an-v̄ahsip̄anien kape Setan

Mat 4:1-11	2 Kor 12:7-10	Hib 12:1-2
Mat 6:13	Efes 3:20-21	Jem 4:7
Luk 22:31-32	Efes 6:10-18	1 Pita 1:5
Jon 17:14-19	Fil 4:13	1 Pita 5:8-11
Rom 8:31-39	1 Tes 3:5-8	1 Jon 4:4
Rom 12:12	2 Tes 3:3	1 Jon 5:3-5
Rom 16:19-20	2 Tim 1:7-8	Rev 12:7-12
1 Kor 10:12-13	Hib 2:18	
1 Kor 16:13	Hib 4:14-16	

Swatuk tuk nuayen kwajikovə kape Kughen

Jon 1:12-13	Gal 4:6-7	1 Jon 3:1-3
Rom 8:14-17	Hib 12:5-11	

Swatuk yame Kughen ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə hah

Mat 26:26-29	Efes 1:7	1 Jon 1:6-7
Rom 3:25	Hib 9:11-14	Rev 7:14-17
Rom 5:9-10		

**Yesu Kristo
Yesu in ji Kughen**

Mat 11:27-30	Jon 20:26-31	Kol 2:9-10
Mat 16:13-17	Wok 3:13-16	Hib 1:1-14
Luk 1:35	Wok 4:10-12	Hib 7:26-28
Jon 1:1-18	1 Kor 3:11	1 Jon 2:1-2
Jon 5:19-29	2 Kor 4:4-6	1 Jon 5:20
Jon 6:35-40	2 Kor 5:21	Rev 1:12-18
Jon 8:58	Gal 4:4-5	Rev 19:11-16
Jon 11:25-27	Fil 2:5-11	
Jon 17:1-5	Kol 1:15-20	

Yesu rımauə ye tokrei tanə rəmhen kin ətawə narmamə

Jon 1:14	Luk 2:1-20	Fil 2:6-7
Luk 1:26-38	Mat 2:1-23	Hib 2:14-18
Mat 1:18-25	Gal 4:4-5	

Nhajounien kape Yesu

Mat 4:23-25	Mat 11:1-6	Wok 10:36-38
Mat 7:28-29	Luk 4:14-44	Jon 20:30-31
Mat 9:35-36		

Yesu rımnor nımtətien mınə

Mat 8:1-15, 23-33	Mak 1:21-28	Luk 22:50-51
Mat 9:1-7, 18-33	Mak 7:32-37	Jon 2:1-11
Mat 12:9-14, 22	Mak 8:22-25	Jon 4:46-54
Mat 14:15-32	Luk 5:4-8	Jon 5:5-9
Mat 15:22-28, 32-38	Luk 7:11-15	Jon 9:1-7
Mat 17:14-18	Luk 13:10-13	Jon 11:11-44
Mat 20:29-34	Luk 14:1-4	Jon 21:4-6
Mat 21:18-22	Luk 17:12-14	Wok 2:22

Kimharaptə̀əkin Yesu misor narpinien kimin

Mat 26:47-68	Mak 15:1-20	Jon 18:1-14, 19-24
Mat 27:1-2, 11-31	Luk 22:47-53	Jon 18:28-19:16
Mak 14:43-65	Luk 22:63-23:25	

Kimisarkwə̀əkin pə̀n Yesu ye nai kamarkwao kin

Mat 27:32-56	Luk 23:26-49	Jon 19:17-37
Mak 15:21-41		

Kimnerkwaig kin niṗrai Yesu

Mat 27:57-66	Luk 23:50-56	Jon 19:38-42
Mak 15:42-47		

Yesu rimimragh min

Mat 28: 1-20	Wok 2:24-32	Wok 17:2-3, 30-31
Mak 16:1-8	Wok 3:15	Rom 1:4
Luk 24:1-49	Wok 4:10, 33	Rom 4:24-25
Jon 20:1-21:14	Wok 10:39-43	1 Kor 15:3-8, 12-21
Wok 1:3-8	Wok 13:29-39	Rev 1:18

Yesu rimirerig-pə̀n ye rao ye neai

Luk 24:50-51	Efes 1:20-23	Hib 7:25-26
Wok 1:9-11	Fil 2:9-11	Hib 10:12-14
Wok 2:32-36	Hib 1:3-11	1 Pita 3:22
Wok 5:30-31	Hib 2:9	
Rom 8:34	Hib 4:14-16	

Yesu tukrirerig pə̀ ye tokrei tanə̀

Mat 24:29-44	1 Tes 1:9-10	2 Tim 4:8
Jon 14:1-3	1 Tes 3:13	Hib 9:28
Wok 1:10-11	1 Tes 4:13-5:11	2 Pita 3:1-18
Wok 3:19-21	2 Tes 1:6-10	1 Jon 3:1-3
Fil 3:20-21	2 Tes 2:1-4	Rev 1:7
Kol 3:4	1 Tim 6:13-15	Rev 22:12-13